

B-5667

PARAPHRASIS
IN PSALMOS
OMNES DAVIDICOS.
CVM ARGVMENTIS

ET ANNOTATIONIBVS:
Ab Aug. de Joh. & Franc.

*Itemq; in ea veteris Testamenti Cantica, qua per singulas ferias
Ecclesiasticus vsus obseruat,*

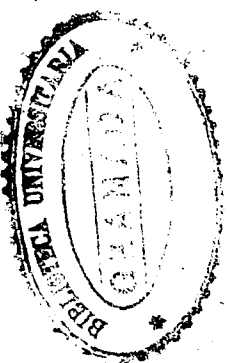
CORNELII IANSENII EPISCOPI
GANDA VENSIS.

Eiusdem in Proverbia Salomonis & Ecclesiasticum accuratissima Commentaria.

In quibus omnibus hoc agitur, vt sublatis mendis, quæ in nostram lectionem irrepserunt, genuina lectio retineatur, & vt ex collatione facta cum originalibus Hebræis & Græcis, sensus habeatur, qui illis conueniat, aut proximè accedat. In quo is ita ad verum sensum collineauit, vt cæteris ferè omnibus, qui in eodem argumento elaborarunt, palmam præripuerit.

Omnia multò quàm vnquam antehac accuratius postrema hac editione recognita, & multis in locis auctiora reddita.

Cum Indice rerum & verborum locupletissimo.

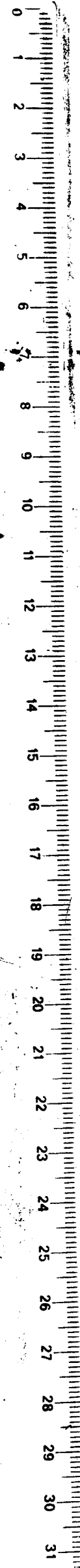

LVGDVNI,
APVD PETRVM LANDRY.
M. D. X C I I.

3. a. 2. 6.

Publica Universitatis
CANADA
Sala 2
BIBLIOTHECA 15
Tehic
105

2 400 40 - SENTER - MADE IN SPAIN

B-5667

PARAPHRASIS

IN PSALMOS OMNES DAVIDICOS. CVM ARGVMENTIS.

ET ANNOTATIONIBVS.

Albanus de Jh *de Franca*

*Itemq, in ea veteris Testamenti Cantica, qua per singulas serias
Ecclesiasticus vsus obseruat,*

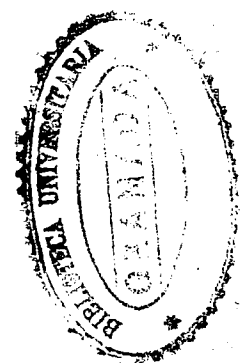
CORNELII IANSENII EPISCOPI
GANDAENSIS.

Eiusdem in Proverbia Salomonis & Ecclesiasticum accuratissima Commentaria.

In quibus omnibus hoc agitur, vt sublatis mendis, quæ in nostram lectionem irreperunt, genuina lectio retineatur, & vt ex collatione facta cum originalibus Hebræis & Græcis, sensus habeatur, qui illis conueniat, aut proximè accedat. In quo is ita ad verum sensum collineauit, vt cæteris ferè omnibus, qui in eodem argumento elaborarunt, palmam præripuerit.

Omnia multò quàm vnquam antehac accuratius postrema hac editione recognita, & multis in locis auctiora reddita.

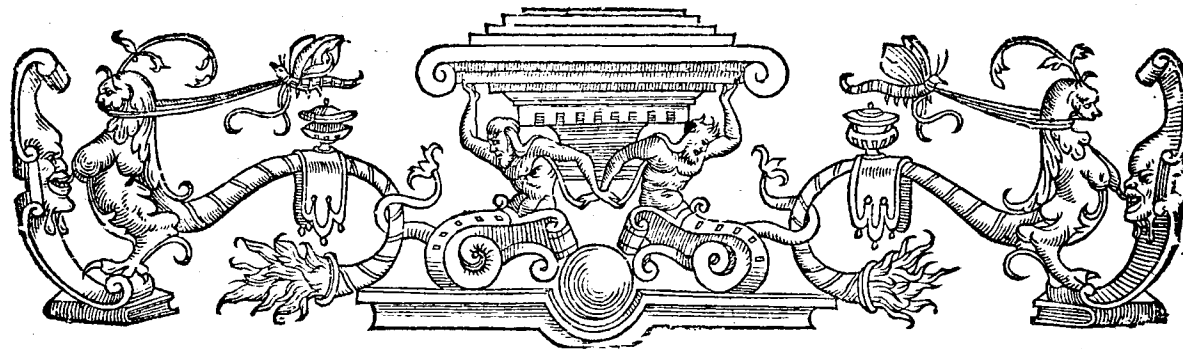
Cum Indice rerum & verborum locupletissimo.

LVGDVNI,
APVD PETRVM LANDRY.
M. D. X C I I.

AMPLISSIMO DOMINO

PRAEPOSITO, D. DECANO,

TOTIQUE CAPITULO ECCLESIAE

CATHEDRALIS GANDAVENSIS

CORNELIUS IANSENIUS.

VM ante multos annos, clarissimi viri, in celeberrimo Tongerlensi monasterio inter alia etiam Psalmos Dauidicos Religiosis enarraremus, ne quae ex varia interpretum lectione, studioque, ac docendi labore nobis comparauimus, omnino diffuerent, memoria cõseruandae gratia, conscripsimus nobis Paraphrases quasdam in omnes Psalmos, praemissis Argumentis, & subiectis aliquibus Annotationibus, ex variis scilicet scriptoribus colligentes quicquid ad simplicem & genuinam Psalmorum explicationem pertinere videbatur. Hanc nostram conscriptionem mihi paratam cum intelligere quosdam auidè exscripsisse, etiam nobis insciis, metuere coepi ne immaturum & imperfectum foetum nostrum, ut quibusdam accidit, saltem post mortem nostram aliqui edere curarent. Nam etsi à plerisque ad edendum sollicitarer, induci tamen ad id ob certas causas non facile potui. Itaque cum post negotia pastoralia, quae me aliquot annis à praedicatione sacrarum literarum impeditum detinuerunt, Louanium reuersus, plus otij in studiis literariis rursus nactus essem, coepi quod prius conscripseram ad incudem reuocare, deprehendique multa in illo mutanda esse, multa etiam addenda aut rescenda. Nec tamen adhuc (licet doctissimis quibusdam virgibus) adduci potui ad editionem, ob plerasque causas, quae iam etiam magis quam prius animum meum commouere coeperunt. Animaduvertebam enim me multorum calumnie subiiciendum hac editione, tum quod haecenus tam varia & innumera conscripta sint in Psalmos Dauidicos commentaria, ut illis aliquid adicere, videri posset non esse aliud, quam quod est in Proverbio: Actum agere, aut mundum infinitis libris onerare, cum iuste quaeratur Ecclesiastes componendorum librorum nullum esse finem. Cum quod noua illa quam sectamur Psalmorum tractatione metuendum esset ne in odiosissimum Iudaeorum nomen pertraheretur atque inuolueretur. Verum cum studiosi plerique non cessarent nos post editionem commentariorum in Proverbia, partim precibus, partim obtestationibus impellere ad editionem etiam nostri in Psalmos laboris, metuereque ne id negligentius forte per quosdam sub nostro nomine perageretur à morte, malui id me viuo praestaretur, quando accuratius res peragi, & reddita instituti nostri ratione, calumnia omnis apud aequum iudicem depelli posset. Itaque re apud me diligenter perpensa, videbam mihi non magnopere metuendum à duplici illa, quam diximus, calumnia, saltem apud eos, qui affectibus depositis rectè de rebus iudicant, nam aliis nihil placet, nisi quod eorum conuenit corruptis affectibus. Quanquam enim extant innumeri penè commentarii in Psalmos, in singulis tamen propemodum pleraque merito desiderantur, ut non satisfaciant ei qui nostram sequi delegit lectionem, & naturam eius quaerit intelligentiam. Nam quod alias diximus, pro ratione nostrorum in Proverbia commentariorum, id multo magis hic dicere licet, quosdam scilicet qui Psalmis explicandis intenti fuerunt, ita nostram tractasse vulgatam Latinam versionem, ut ad originalia, tum Graeca, tum Latina, vel nullus vel exiguus habitus sit respectus: imò ita Psalmos tractauerunt, quasi Latine primum scripti essent, diligenter expendendo vim Latinarum dictionum & phrasium absque collatione cum fontibus, vnde verus & genuinus sensus petendus erat, quemadmodum bene monet Di-

Ecc. 12.

uus Augustinus libro 2. cap. 11. de doctrina Christiana: Latina (inquit) linguæ homines duabus alis ad scripturarum diuinarum cognitionem opus habent, Hebraea scilicet & Græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, siquam dubitationem attulerit Latinorum interpretum innumera varietas. Alij vel neglecta, vel etiam superbe reiecta vulgata nostra lectione, suas propofuere mundo nouas versiones: commentaria etiam quandoque tantum ex Iudæorum lacunis hausta adiciunt, ex quibus vulgatam nostram lectionem non satis illustrari posse certum est, cum tamen eandem iustissimis de causis retinendam esse rectè indicauerit sanctissimum & celeberrimum Concilium Tridentinum. Iam & in explicandis Psalmorum sensibus illa inuenitur reprehendenda varietas, ut quidam eos nimis literaliter & Iudaicè tractent, sic ad Dauidem & antiqua illa sæcula eos accommodantes, ut Christi nostri, & nostrorum temporum vel nulla, vel parua habeatur ratio Alij rursus ita eos mysticè tractent, ut de Christo & Christianis eos tantum interpretentur, quasi tempore noui testamenti scripti sint, & non pertineant vel ad eum, qui illos cecinit, Dauidem, vel ad ipsius tempora. Itaque cum in tanta varietate videremus medium aliquod sectandum, & querendum quod vulgatæ nostræ lectioni ritè & genuinè explicandæ maximè conueniret, imprimis dedimus operam, ut collatione facta cum originalibus linguis, & antiquis item nostris exemplaribus, veterumque commentariis, nostram lectionem a multis, quæ librariorū incuria irrepserunt, mendis repurgaremus. Rectè enim scripsit Diuus Augustinus libro secundo de Doctrina Christiana cap. 14. Codicibus (inquit) emendandis primitus debet inuigilare solertia eorum, qui scripturas diuinas nosse desiderant, ut emendatis non emendati cedant, ex vno duntaxat interpretationis genere venientes. Præstitit idem etiam cepicius, edito iam superiori anno libello doctissimus & diligentissimus vir D. GUILIELMVS LINDANVS Reuerendiss. Rurmunden. Verum ut ea de causa à nostris quæ prius paraueramus edendis non abstinere, etiam idem Dominus mihi ad nos literis impulit, & quanquam ob insigniter ab eo præstitam operam cessandi mihi aliquando iudicarem, tamen tandem adducit me sum passus ad editionem, vel hoc emine, quod non parum ad vulgatæ lectionis nostræ refutationem faceret diuersum cõcors annotatione. Leinde iuxta rationem, quam in explicandis Prouerbijs secuti sumus, id studuimus, ut cum nostra lectione varios subinde sensus admittere posset, & ab originalibus longius recedere (tæpius videatur, recursum semper habito ad fontes, cum sensum traderemus, qui cum illis vel omnino consentiat, vel illis vicinissimè accedat. Ideoque mirari nemo debet, si aliquoties dictiones quædam aut orationes non explicauerimus, quemadmodum magis secundum rationem linguæ Latinæ explicandæ videbantur. Non enim tam vim & phrasim linguæ Latinæ attendimus, quàm quid originalia requirerent, accommodantes scilicet quantum id citra violentiam fieri potuit, riuulos suo fonti potius quàm illos à suo fonte longius recedere atq; diuelli pateremur. Quam sane ratione scripturas tractandi nullus sanus non iudicabit esse conuenientissimam Postremum quò plena, & non manca tantum haberetur Psalmorum intelligentia, & ut soli diuis percipi posset verus sensus eorum mysticus, qui ad Christum & res spirituales pertinet sub corporalibus adūbratas, in iis Psalmis qui admittunt sensum literalem, sub quo quæ Christi ac spiritus sunt rectè delineantur per ea quæ de Dauid, vel aliis, atq; de creaturis dicuntur: imprimis studiosè indicauimus primum illum literalem sensum, quæ veluti clavis sit & basis intelligentiæ spiritualis, quæ alioqui nimis est vaga, incerta & libera, nec solidæ alicui rationi subnixæ, sed pro ingeniorum maxima varietate adeo varia, ut ridicula plerisque efficiatur. Literali sensu reddito, insinuauimus etiam diligenter satis, seruata tamen quantum fieri potuit breuitate, sensum spirituales ad Christum & spiritum pertinentem: quo sic absoluta & integra haberetur Psalmorum intelligentia. Itaque dum hanc rationem sectamur, speramus nos ab odiosissimo Iudaizantium nomine exemptos fore apud æquos rerum censors. Non enim sensum literalem (quem plerique nimis vilem habent) ideo sequimur, quod illi immorandum existimemus, sed ut per illum & certius & iucundius sensum spirituales & mysticum assequamur: quem licet secundarium non tamen inferiorem habendum putamus, sed præcipuum, atq; tanquam à spiritu diuino præcipue intentum, à nobis etiam maximè querendum. Cum enim, teste Paulo, omnia veteris testamenti patribus in figura contigerint, & finis totius legis Christus sit, in quo omnia recapitulantur & perficiuntur, ad illum omnia referenda sunt, maximè quatenus perfectiōni eius conueniunt, & inter omnia, peculiariter quæ à Dauid præclare vel dicta vel facta sunt, vel tolerata: qui adeo in plerisque Christi figuram prætulit, ut apud Prophetas etiam Dauidis nomine aliquoties Christus nominetur, ut est videre apud Ieremiam, dicentem: Seruient Domino Deo suo, & Dauid Regi suo quem suscitabo eis. Et apud Ezechielem: Suscitabo, inquit Dominus, super ea pastorem unum qui pascet ea, seruum meum Dauid: ipse pascet ea, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. Sic & Osee dicit: Post hæc reuertentur filij Israel, & querent Dominum Deum suum, & Dauid Regem suum. Cum ergo duplex sit in scripturis veteris Testamenti sensus, literalis scilicet & spiritualis siue mysticus: ille quidem primus habendus est, sed iste præcipuus & principalis. Ille huic subseruire debet, sicut Agar Sara: at hic sic ab illo pendet ut illo non ritè intellecto, nec ipse solidè percipi possit. Quemadmodum enim librum Leuitici caeremonias legales describentem nemo rectè in mystico sensu tractauerit, qui non prius & intellexerit & explicauerit illarum literalem constitutionem: ita quæ sub typo Dauidis dicta sunt in psalmis mysticè de Christo, non exactè satis quisquam

quàm tractauerit, nisi quomodo eadem Dauidi conueniat, prius animo perceperit. Et quomodo non Christianè satis Leuiticum perlegit, qui præter figuras illas & umbras nihil attendit, nec eas ad Christum saltem aliquouique transfert, ita nec satis Christianè Psalmos Dauidicos vel legit vel explicat, qui in eis tantum ad Dauidem, Salomonem, & alios respicit, nec ex figuris assurgere nouit ad ipsam veritatem. Et rursus sicut inter Iudaizantes censendi non sunt, qui quò rectè solidèque explicent sensus mysticos sub legis cortice reconditos, pro fundamento præstruunt & collocant literalem legalium caeremoniarum intelligentiam: ita nec qui Psalmos ad Dauidem aut alios pertinentes, de illis prius explicant, ut certius sensus mysticus constabiliatur. Scio quidem quosdam in ea esse sententia, ut existiment eos omnes Psalmos, ex quibus in nouo testamento quædam citantur dicta de Christo, in primo & literali sensu de Christo intelligendos esse, nec de Dauidem aut aliis villo modo interpretandos, ideoque & vereor ne illi mox exclamaturi sint, Iudæos nos potius imitari quàm Christianam sequi pietatem, ubi viderint à nobis quosdam huiusmodi Psalmos etiam Dauidi tribui. At tales per Christianam mansuetudinem & charitatem deprecor, ut quemadmodum nos in rebus huiusmodi, quæ salua fide consistere possunt, vnumquemque in sensu suo abundare iuxta Pauli consilium permittimus: ita vicissim non dedignentur nostras attendere rationes, quibus cogimur ab eorum recedere sententia: quas etsi aliquoties sparsim in Annotationibus subiectis Paraphrasi Psalmorum indicauerimus, non pigebit tamen hic eas paucis repetere. Itaque ut non putemus omnes eos Psalmos, de quibus de Christo ab Apostolis atq; ipsomet Christo testimonia producuntur, tantum ad Christum pertinere, etsi ad illum præcipue & perfectius pertineant, nos mouent plerique Psalmi qui nimis manifestè etiã de Dauidem aut aliis sunt accipiendi, & imprimis Psalmus 17. ex quo de Christo citat D. Paulus illud: Propterea cõfitebor tibi in populis Domine, & nomini tuo Psalmum dicam. Eum enim etiam de Dauidem accipiendum clarè arguit & Psalmi titulus, & Psalmi materia, quæ in plerisque versibus parum conuenit Christo. Et historialis item liber Regum secundus, in cuius vigesimo secundo capite adducitur hic Psalmus tanquam historialis, & continens victorias Dei beneficio Dauidi concessas. Idem præter alios Psalmos satis cõprobat & Psalmus octauus ex quo D. Paulus de Christo dictum profert. Quid est homo, quod memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulominus ab angelis, &c. Et tamen eadè ad literam esse dicta de humano genere in vniuersum, satis ostenditur tunc per ea quæ sequuntur, cum pro explicatione eius (Omnia subiecisti sub pedibus eius) subiicitur, oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi, &c. in quibus verbis alluditur ad Dominiū homini in principio supra omnia animalia concessum: tum per simile locum in Psalmo centesimo quadagesimo tertio, ubi simili interrogatione de vniuerso humano genere effertur: Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Plura loca in Annotationibus circa singulos Psalmos obseruare licebit, ut intelligatur non statim consequens esse Psalmum aliquem de Christo solum & ad literam accipiendum, quod ex eo testimonia producuntur Christo accommodata. Sicut enim Christo ab Euangelistis tribuuntur illa: Os non comminuetis ex eo, & Ex Aegypto vocaui filium meum, & alia similia, quæ certissimum est de illo non primo & ad literam esse dicta, sed in sensu spirituali latente sub litera: ita & ex Psalmis multa Christo tribuuntur, quod, etsi sint de aliis literaliter sensu primum dicta, in illis tanquam ipsam veritatem præfigurata perfectius quadrat. Atque hac ratione rectè scriptum est, Christum aperuisse sensum ut intelligerent scripturas. Id enim non ideo solum dictum est, quod demonstrarit illis loca quæ proprie & sine typo, atq; quod dici solet, ad literam de eo scripta sunt: sed quod etiam docuerit typos veteris Testamenti ad se & ecclesiam suam referendos, & quæ de aliis dicta videtur, in se verius competere, qui in illis præfiguratus sit. Quæ scripturas intelligendi ratio, à Christo primum declarata Apostolis, ac deinde nobis per Apostolos communita, nobis Christianis propria est, nec nobis cum Iudæis communis, qui literalem tantum & vnicam carnalem in scripturis intelligentiam norunt: in qua qui cum eis acquiescit, aut eam præcipuam ducit, is demum verè Iudaizare dicendus est. Ut autè ex multis argumentis, quæ circa quosdam Psalmos subinde indicamus, ad ostendendum plerisque Psalmos, qui à quibusdam tantum ad Christum & noui Testamenti beneficia pertinere putantur, etiam ad Dauidem, & sui temporis beneficia pertinere, vnum aliquod afferamus, quod in ecclesiastico obseruauimus: Psalmus vigesimus, qui incipit: Domine in virtute tua lætabitur Rex: proculdubio ad Christum pertinet, existimaturque à plerisque tantum ad illum pertinere, adeo plerique eius Psalmi illi soli conuenire videntur: & tamen auctor libri Ecclesiastici, quem non dubitamus diuinum & canonicum esse scriptorem, satis indicat eum Psalmum etiam de Dauidem, veri Regis nostri typo, decantatum esse, cum dicit de eo sic: In decem milibus glorificauit eum, & laudauit eum in benedictionibus Domini in offerendo illi coronam gloriæ. In qua sententia, ut latius ostendemus in commentariis super Ecclesiasticum, quos ad manum habemus, verba, glorificauit, & laudauit, referenda sunt non ad Dominum, sed ad populum. Et est sensus, quod populus glorificauerit Dauidem in decem milibus, cum scilicet de eo caneret: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Idem populus laudauit Dauidem in benedictionibus Dñi, in offerendo illi coronam gloriæ, cum scilicet de eo caneret: Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Ecclesiasticus enim ille scriptor in commemorandis patrum laudibus respicit semper ad ea quæ prius de eis scriptura narrauit. Et hæc quidem pro depellenda nostri instituti calumnia sufficere putamus apud beneuolum Lectorem, qui si dignabitur sequentes in Psalmos Annotationes cum iudicio legere, spero

Rom. 13.

Rom. 15.

2. Re. 12.

Psal. 8.

Heb. 2.

Ioan. 19.

Mat. 2.

Luc. 24.

Ecc. 47.

1. Reg. 18.

illi abunde satisfactum iri. Cæterum vt in mysticis scripturarum & maxime Psalmorum sensibus solidè & fœliciter quis verierur, annotandum hic mihi visum est, mysticorum sensuum duos esse locos, vnde petendi sunt. Alter est ipsarum creaturarum omnium visibilium, quas ab initio mundi non solum sic creauit omnium conditor Deus vt humanis seruirent vsibus, & necessitatibus corporalibus, sed etiam vt suis proprietatibus adumbrarent res spirituales atque cœlestes. Itaque dum in Psalmis iuxta literam canuntur Dei beneficia per creaturas nobis præstita, iuxta sensum mysticum intelligenda sunt, & ea spiritualia bona, quæ creaturæ suis proprietatibus designant. At cum canitur cœlos enarrare gloriam Dei, & intelligamus cœlos corporales Dei gloriam nobis deprædicare, ac declarare, & multo magis intelligamus cœlos spirituales, Apostolos scilicet & viros diuinos, idem multo perfectius præstitisse & præstare. Id diligenter obseruatum, aptissima erit clavis ad aperiendum sensus mysticos in litera latentes. Alter locus vnde petendi sunt sensus mystici, est personarum, & rerum gestarum, aut institutarum cæremoniarum, quæ in scriptura veteris testamenti celebrantur. Cum enim, teste Paulo omnia in figura conspicerentur illis, quæcunque de his scripta sunt, nouo testamento iuxta spirituale sensum accommodanda sunt, si modò momentum aliquod singulare in se habeant. Sicque in his quæ David cecinit vel sibi diuinitus præstita, vel à se gloriose facta aut tolerata, simul intelligere oportet quæ Christi sunt in Dauide adumbrati. Vt tamen solidè vterque hic locus mysticorum sensuum tractetur diligenter obseruanda sunt ea scripturarum loca, in quibus innuitur quid vel creaturæ quædam, vel res testamenti veteris mysticè designent, vt iuxta formam in scripturis insinuatam, non autem pro libera cuiusuis ingenij adinventione, mysticus sensus eruatur atque tradatur, & ibi mysticum aliquid quærat, vbi mysticum aliquid esse ex scripturis colligi potest. Proinde vtilissimum foret annotata habere omnia ea sacræ scripturæ loca, in quibus quædam mysticè tractata sunt atque exposita. At de ea re prolixius agere, alterius est instituti. Vt ergo ad redendum instituti nostri rationem redeam, video etiam hoc superesse, vt dicamus cur eam potius enarrandi Psalmos rationem delegerimus, quæ Paraphrasi fit, quàm quæ iustis fit cõmentariis, in quibus singula quæq; distinctè explicantur, & proinde aptior videtur docendis ineruditioribus. Fecimus certè illud, non solū quòd paraphastica enarratio sit breuior, & vel eo nomine gratior: sed etiam quòd iucundior sit, & ingenijs excitandis conuenientior, dum lector intentus esse cogitur, vt obseruet quid in Paraphrasi respondeat singulis quæ in litera dicuntur, quòd cum assequitur, magis etiam inde rehicitur. Imitati sumus hac in re non pœnitendos authores, F. Franciscum Titelmanum, Antonium Flammiam, Ioannem Campensem, & alios quorum etiam verba sapius mutuatos nos agnoscimus, vt ne quem suo fraudemus honore. Itaque qui ex hac nostra Paraphrasi fructum facere volet, diligenter semper intendat ad ea quibus respondet Paraphrasi, cogitèque nihil in ea otiosum esse, nihilque positum, quòd non ad explicationem vel verborum, vel phrasium, vel ad ordinem & connexionem versuum insinuandam pertineat. Si autem amplius quid desideret, legat & subiectas annotationes circa loca quædam difficiliora, quas scio debuisse copiosiores fuisse, vt abundè multis satisfacerent verum nos breuitati studuimus, contenti ea tantum annotare quæ necessaria videbantur. Quæ autem & quot loca in singulis Psalmis peculiare habent annotationes, indicant literæ alphabeticæ marginibus ascriptæ. Et in Paraphrasi, sicut medium versus insinuat stellula*, ita si quando aut totus versus, aut medium eius, aut aliqua eius pars plures habet explicationes, id ipsum indicat crucis signum † appositum.

Cæterum cum hos nostros labores viderem pro more alicui dedicandos esse, statim iudicauit non alij magis quàm vobis confratribus meis, mihi ex animo & colendis & dilectis, esse nuncupandos: tum ob singularem illum vestrum erga nos affectum, sepius quidem à plerisque vestrum mihi declaratum: sed ab omnibus præcipuè in receptione atque introductione ad vestram ecclesiam nuper peracta, tanta cum beneuolentia: vt vestro exemplo omnes etiã alij quorumuis ordinum, & ecclesiastici, & laici summo nos fauore vsque ad stuporem & magnam spectantium admirationem exceperint: tum quòd deinceps vobiscum in decantandis Davidicis Psalmis mihi perpetuò insistendum sit, nimirum vt ex lectiõne harum nostrarum elucidationum clariorem Psalmorum intelligentiam assecuti, libentius in Psalmorum decantatione occupemini, aliique omnes per vniuersam nostram Diœcesim ecclesiastici imprimis vestro exemplo ad deuotam Psalmorum in horis diuinis frequentationem prouocentur: sicque etiam laici omnes obseruantes ecclesiasticos: quo decet affectu & reuerentia, diuina peragere officia, illis magis afficiantur, & glorificent communem omnium patrem qui in cœlis est. Id quòd à vobis eo magis futurum confido, quòd iam à nobis admoniti de quibusdam ad cultum diuinum pertinentibus statim communi sententia eadem approbaueritis, eisque vos accommodaturos receperitis: ita vt cum impositum nobis Episcopale officium magna trepidatione ob periculosa hæc tempora & susceperimus, & aggressi fuerimus: tamen ex vestro fauore, & obsequio bonam conceperimus fiduciam fœlicioris in nostro officio progressus. Sanè experior non vanam esse meam de vobis expectationem, quam mihi & vestræ aliquot literæ, & multorum de vobis præclara existimatio suggessit, vt ad suscipiendam duram Episcopalem prouinciam non me omnino præberem difficilem. Video enim Capitulum hoc nostrum, vt Præposito Viro eminentissimo, ac Decano humanissimo: ita & alijs Viris plerisque doctissimis simul & probissimis, pietatisque addictissimis or-

ego ad cœcenatem, & vos mecum talem nacti sitis Præpositum: qui non solum sua auctoritate magna, sed etiam prudentia insigni nobis adesse, nosque tueri & potest, & paratum se semper exhibet.

Itaque quo & ego vicissim declararem animi mei in Reuerendum D. Præpositum & reliquos vos confratres meos gratitudinem non debui præmittere, quin sicut nostra nuper in Prouerbia Salomonis commentaria Reuerendiss. D. Præposito: ita eidem (cui me totum debeo) & vobis, Decano, totique Capitulo hunc nostrum alterum factum nuncuparem: persuasus nullum aliud munus vobis omnibus gratius esse posse, quam illud, quòd his qui canonici dicuntur maxime conuenit: quòd item confido per vos & alijs nostræ Diœcesis clericis (pro quibus omnibus sollicitum me esse debere agnosco) acceptius & commendatius fore, vt cum cultus Diuini profectu illud vobiscum libentius legant & amplectentur. Quòd si assecutus fuero non pœnitebit nos laborum, quos in colligendo & edendo hoc opere subiuiimus, sed abundè nos illorum fructum adeptos nobis persuadebimus. Valete colendissimi

Domini, & nostram operam boni consulite.

Gandavi, 4. Decembris.

Anno 1568.

IN ENCOMIUM AVTHORIS
ELEGANTISSIMI PARAPHRASIS

O D E.

Ignem Prometheus curribus arduis
Phœbi micantis sustulit, humidum
Quo pectus inflammaret ortæ
Ætheræ luteæq; gentis.

Hic David alto pectine concinit.
Veri Promethei gesta, sub ignibus
Qui misit æternum Tonantis
Numen, hali retinens figuram.

Causas Prometheus tempore prævidens
Fertur: Prophetæ carmina personant
Laudes inauditas Satoris,
Qui maculas hominum piauit.

Hæc sunt polorum gressus, iter, via,
Hæc ignis ardens, pectora perciens,
Hæc stella quæ ducit colonos,
Vt triticum cumulent opimum.

Cinctus tiara dat Paraphrasticus
Nomen Promethei mellifluis modis
Christi supremi, qui cruore
Sacrificas abolet fauillas.

P A R A

PARAPHRASIS

IN OMNES PSALMOS DAVIDICOS,

CVM ARGVMENTIS EORVM

ET ANNOTATIONIBVS.

ARGVMENTVM PRIMI PSALMI.

Cum omnes natura trahantur ad beatæ vitæ appetitionem, pauci verò intelligant in quo illa consistat, eam rem imprimis explicat elegantissimè vir sanctus, docens hunc demum, qui abiecto omni consortio & consensu cum impijs, animum suum adiecit legi Dei, atque ob id in ea assiduè meditatur, esse in hac vita beatum, ed quòd similis sit arbori bene plantata, fructifera, semperque virenti: cum contra impij eleges similes sint pulueri leuissimo, sterili, aridoque, qui proinde non poterunt admitti in congregationem iustorum, vt cum eis eadem accipiant præmia, sed vt res nihili, vnà cum suis actibus perdentur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

¹ *Beatus vir qui non abiit
in consilio impiorum,*

** & in via peccatorum non
stetit,*

** & in cathedra pestilentie
non sedet.*

² *Sed in lege Domini vo-
luntas eius,*

** & in lege eius meditabi-
tur die ac nocte.*

³ *Et erit tanquam lignū
plantatum secus decursus
aquarum,*

** quod fructum suum dabit
in tempore suo.*

⁴ *Et folium eius non de-
fluat.*

BEATITVDINEM, quam omnes natura appetunt, sed quæ vera perfectaque in hac vita contingere non potest, iam tamen firma spe & expectatione consecutus est, & meritò fœlix dicendus est, quisquis non consentiens impiorum consilijs, non est conuersatus in illis quæ illi consulunt: * & multo magis non est delectatus institutis peccatorum, si quando eis acquieuerit, vt in eis perseveraret: * omnium autem maxime abstinuit, nè cum pestilentissimis quibusdam hominibus, deridentibus eos qui iustitiam & pietatem colunt, pestiferum se exhiberet doctorem, noxijs institutionibus alios corrumpens, ac malitiam ac falsitatem velut professus.

² Sed omni impiorum commercio relicto, (quoniam satis non est vitia declinare, nisi etiam virtus colatur) omnem suum animum & affectum adiecit legi Dei, illam amans, illamque adimplere ex animo cupiens, cuius consilia & viæ longè sunt diuersæ à consilijs impiorum: * atque ob id in ea sollicitè meditatur assiduè, vt intelligens quæ iubeat Deus, quidve prohibeat, vitam suam legi Dei attemperet. Nec animo tantum secum in lege Dei meditatur, sed & illa quoque in ore eius erit semper, nec vlla de re loquetur cupidius.

³ Meritò autem hunc beatum dico, atque fœlicem, quoniam qui talis fuerit, similis erit arbori fœcundæ, fœliciter plantatæ, nempe iuxta decurrentes riuulos aquarum, quæ nunquam destituta humore; fructum suum tempore opportuno reddet, cuiusque folia etiam decerptis fructibus non defluent: sed semper viridia, etiam hyeme, persistent. * Ita enim & ille in cœlesti solo firmiter plantatus, fluminibus diuinarum scripturarum, quæ de cœlesti fluunt paradiso, ac succo diuini spiritus, hoc est, spiritali gratia perpetuè irrigatus, nunc quidem bonorum operum fructus Deo gratissimos, hominibusque vtilissimos reddet, cum res poscet, charitatisque suadebit, immo toto huius vitæ tempore, quod est bene operandi tempus: in futura autem vita perpetuum Deo reddet fructum laudis & confessionis.

⁴ Idem autem non tantum bonos proferet fructus, sed nec incidentibus malis frangetur. Nam instar arboris prædictæ, cuius folia neque hyeme, neque æstate defluunt, semper virebit ac florebit: hinc quidem animo, qui non languescet tribulationum æstu, vel malitiæ mundanæ

m.s. * & omnia quaecunque facies, prosperabuntur.

5 Non sic impij, non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terra.

6 Ideo non resurgent impij in iudicio.

* neque peccatores in concilio iustorum.

7 Quoniam novit Dominus viam iustorum,

* & iter impiorum peribit.

frigiditate: postea autem florebit animo simul & corpore, in aeterna felicitate eundem vigorem semper retinens. * Et omnia quaecunque facies, quantumvis apud homines infelicitate illi cedere videantur, prosperè illi apud Deum cedent, illo disponente, qui sanctis suis omnia vertit in illorum bonum.

5 Non sic autem sese habent impij, diuinæ legis nequaquam studiosi, non sic, inquam, sese habent, sed etiam si videantur hominibus firmiter radicati, ac egregiè florere, tamen sunt sicut pulvis leuissimus, sterilis & aridus, quem dispellit ventus à superficie terræ, quique non solum inutilis est, sed à vento dispersus omnia etiam commaculat, oculisque hominum ledit: Ita enim & impij impulsibus suarum passionum, & flatibus malarum suggestionum in omnia vitia rapiuntur, non solum inutiles, sed & noxij omnibus. † Qui etiam severitate iustitiæ Dei, quasi procelloso ac valido quodam vento, subito rapiuntur à terra, ac dispergentur à conspectu Dei & hominum, tam facile quam rapit ventus pulverem.

6 Et quia sic impij pulveri sunt similes, ideo non stabunt, nec se erigere poterunt: sed causa sua cadent in generali iudicio Dei, aut etiam iustorum, qui cum Deo mundum iudicabunt, non poterunt illud iudicium sustinere, * neque peccatores durare poterunt in congregatione iustorum. † Et quamvis impij ac peccatores novissimis temporibus unà cum istis ad vitam sint revertendi, non tamen sic resurgent, ut fiant participes salutaris iudicii & congregationis iustorum, à qua abiguntur in tenebras infernales.

7 Ob eam verò causam iusti intenti legi diuinæ, in perpetuum florentes ac beati erunt: improbi verò sempiternis suppliciis cruciabuntur, quoniam Dominus Deus modum vivendi iustorum singulariter amat, eumque curæ habet, dirigit ac approbat: * institutum autem impiorum simul cum impiis peribit, quando, sublatis è medio impiis, emarcescere faciet Deus omnem eorum gloriam, perdetque omnes eorum cogitationes, studia & actiones.

ANNOTATIONES.

PLERIQUE hunc Psalmum non David, sed Eldra esse putant, qui prologi vice omnibus eum Psalmis præposuerit, quod ad meditationem legis diuinæ nos inuitaret. Verum receptius est vnum huc esse ex Psalmis Davidis, qui ante omnia docet qua in re sit hominis vera beatitudo, ut sciremus quod debeamus referre omnes nostras actiones & studia. Nam in Græcis quibusdam codicibus præfigitur titulus: David Propheta & regis carmen. In aliis, Psalmus David.

BEATUS VIR. Hic versus duobus modis accipi potest. Hebræi enim intelligunt hic figuram esse, quam Quintilianus vocat congeniem, ut ad maiorem emphasim vnius rei sit coaceruatio, & per hoc quod dicit: virum beatum esse, qui non abiit, nec stetit, nec sedit cum impiis: simpliciter intelligatur voluisse, beatum virum esse, qui penitus ab omni abstinet malorum consortio, eò quod omnis hominis vita peragitur eundo, stando & sedendo. Quæ interpretatio consentit cum eo quod in alio postea Psalmo dicit Propheta: Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Quo significare vult nullum se habuisse cum impiis commercium. Latini autem ferè & veteres & recentiores intelligunt in his tribus partibus esse figuram, quam vocant incrementum vel gradationem, ut minus sit ambulare in consilio peccatorum, quam stare in via peccatorum, & istud minus, quam sedere in cathedra. Verum quibusdam videri poterit, harum partium ordinem non rectè positum, cum in negativa locutione, quod maximum est præconi debet, sicuti contra in affirmatione à minori ad maius est ascendendum Ideoque dicendum videbatur: Beatus qui non sedebat in cathedra, nec etiam, stetit in via peccatorum, nec in eorum consiliis ambulavit. Ad quod dicendum erit, duplici ratione hoc ordine Prophetam has partes posuisse. Primum ut designaret quibus gradibus ad summam impietatem perveniretur. Primum enim impiorum consilia sequuntur homines, deinde capti dulcedine peccati in eo perseverant, ac tandem aliis malitiæ & falsitatis duces fiunt & magistri. Secundò hunc ordinem observavit, ut doceret viro, qui beatus esse vult, imprimis cavendum ne acquiescat impiorum consiliis: magis autem, ne si per humanam immitatem peccare cum contigerit, in ma-

lo perseveret. Omnium verò maximè, ne aliis fiat malitiæ vel falsitatis magister.

IN CONSILIO IMPIORVM. Consilia impiorum, non solum sunt impiorum vel hominum vel demonum suggestiones, sed etiam rationes illorum astutæ: quibus norunt assequi aut huius seculi diuitias, aut honores, aut cupitas voluptates. Filij enim huius seculi, inquit Saluator, prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Ceterum, dictionem, consilio, scribendam hoc loco per litteram s, in penultimo verò versu per litteram c, quanquam ex dictione Græca constare non possit, quæ utrobique eadem est, βουλῆ & utrumque significat consilium scilicet, & locum consilij, atque senatum, constat tamen ex Hebræis, apud quos prior loco ponitur אצח Atsath quod consilium significat: posteriori אדאד Adath, quod congregationem significat.

IN LEGE EIVS MEDITABITVR. Dicitio Hebræica נהג Hagha, quæ hoc loco ponitur, non tantum pertinet ad cordis cogitationes, sed & ad oris sermones, quomodo & noster verbum meditandi aliquoties accipit: ut cum vertit hanc dictionem Psal. 34. Lingua mea meditabitur iustitiam tuam.

ET ERIT TANQUAM LIGNVM. Ut versus hi duo rectè intelligantur, sciendum hos duos in Hebræis vnum esse verbum, duobus constantem præcipuis membris, ut omnes ferè Psalmorum versus. Quorum prius est, Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet: Posterius est, & omnia quaecunque faciet, prosperabuntur. Itaque priori membro comparatur homo iustus arbori (dicitio enim; lignum, ut sæpe in scripturis, accipi hoc loco debet pro arbore) tres habenti conditiones, nempe quæ & convenientissimè est plantata, nimirum iuxta rivus aquarum, & fructum edit opportuno tempore, & perpetuò viret, etiam decerpis fructibus. Posteriori membro explicatur similitudinis ratio. Id annotandum videbatur, quò intelligeremus illud: Et folium eius non defluet: non pertinere primò ad hominem iustum, sed ad arborem, cum qua sit comparatio, nec idem esse suppositum verbi, defluet, & verbi, faciet. Videtur autem per arborem, cum qua facit comparationem Propheta, designare palmam aut auleam. Vtriusque enim decerpit fructu folia

tu folia non decidunt, sed etiam in hyeme perseverat. Et alibi his arboribus iustum comparat, ut Psalmo 91. Iustus ut palma florebit, &: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, Psalmo 51.

IDEO NON RESURGENT.] Dicitio Hebræica יקומו Iakumu, quamvis etiam resurgere significet, proprie significat stare: secundum quam significationem plerique ex Hebræo vertunt, non stabunt, vel subsistent impij in iudicio, ut sit sensus: Impij in iudicio Dei, aut etiam iudicio iustorum, qui cum Deo iudicabunt, non poterunt sese defendere, suamque causam & innocentiam probare. sed causa sua cadet, atque in eo victi condemnabuntur. Hi enim dicuntur Latinis cadere sua causa, qui causam suam probare & defendere non valent. Atque hic sensus probe quadrat cum eo quod prius comparavit impios pulveri, qui ob suam leuitatem subsistere non potest. Ad hunc autem sensum nostra lectio accommodabitur, si hoc modo intelligamus: impij non resurgent, hoc est, non se erigent ut stent in iudicio, sed

condemnati cadent. Huic intelligentiæ consentit illud Psalmo 109. Cadent super eos carbones, in ignem deijciet eos, in miseris non subsistent: ubi Hebræis idem verbum est quod hoc loco. Quod si autem verbum, resurgere, accipiatur proprie, ut significet futuram corporum resurrectionem, considerandum quod non negat impios resurrecturos, sed non resurrecturos in iudicio iustorum, hoc est, ut participes sint eius iudicii quo iudicabuntur iusti. Dicitio enim, iustorum, ex secundo membro repetenda est. Hilarius inter impios & peccatores hoc ponit discrimen, ut impij sint infideles, qui non resurgent in iudicio, quoniam, ut inquit Saluator, qui non credit, iam iudicatus est: Peccatores verò, fideles malè viuentes, qui resurrecturi quidem sunt ut iudicentur, sed non resurgent in cœtu iustorum. Sic & Euthymius. Verum Propheta indistinctè videtur accipere impios & peccatores. Ceterum legendum per futurum, resurgent, & non per præsens, resurgunt, (ut passim legitur) docent tum Græca, tum Hebræa.

ARGUMENTVM SECVNDI PSALMI.

Prædicit Psalmista vanam esse hostium Christi coniurationem, nomen eius delere studentium, quem Deus pater post resurrectionem, totius orbis regem constituerit, collata vindicandi rebelles maxima potestate, adhortans deinde, ut illi subijciantur, cui qui restiterit, summam sibi perniciem conciliabat: qui verò submisit se illi, felix futurus est & beatus.

PARAPHRASSIS EIVDEM.

1 Quare fremuerunt gentes.

* & populi meditati sunt inania?

2 Assiterunt reges terra, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.

3 Dirumpamus vincula eorum.

* & projiciamus à nobis iugum ipsorum.

4 Qui habitat in cælis, iridebit eos:

* & Dominus subsannabit eos.

5 Tunc loquetur ad eos in ira sua:

* & in furore suo conturbabit eos.

6 Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius:

* prædicans præceptum eius.

7 Dominus dixit ad me: Filius meus es tu:

* ego hodie genui te.

8 Postula à me, & dabo tibi gètes hereditatem tuam:

* & possessionem tuam terminos terra.

9 Reges eos in virga ferrea:

* & tanquam vas figuli confringes eos.

T quid gentes per indignationem & fremitum turmatim insurrexerunt, atque turbatae sunt, * & populi inter se ea cogitauerunt, quæ ut eis erunt inutilia, ita & impossibilia?

2 Nec populi tantum, sed & reges terræ simul confurrexerunt, promptisque animis sese opponere decreuerunt,

& principes simul congregati sunt contra Deum, & contra eum qui ab ipso in regem unctus est. Huic enim dum se opponunt, Domino resistunt.

3 Sic autem inter se dicunt hi & numero multi, & potentia fortes: Destruamus imperium illorum, quo nos isti tanquam vinculis quibusdam obstringere sibi moliantur, * & iugum seruitutis ipsorum, ne dominentur nobis, abijciamus à ceruicibus nostris. Nolumus enim hunc regnare super nos.

4 Hæc quidem inter se statuunt homines amentissimi. At summus ille omnium rerum Dominus, qui cum habitat in cælis, & illorum impios prospicit conatus, & ab illis oppugnari non potest, suo tempore illos ridebit, * ac subsannabit, cum illis deiectis & perditis inanes ostendet eorum conatus, omnibusque hominibus ridendos exponet.

5 Tunc qui iam ad tempus dissimulat, iratus admodum illis loquetur, seu: è illos puniendo & vindicando, * & per ultionem seueritatis suæ conturbabit eos, dum sibi irasci cogentur, ac penitentia infructuosa confundi, dumque mala illos subito occupabunt, quæ effugere non poterunt.

6 Ego autem cui subijci recufatis, quemque perdere molimini, non mihi regnum usurpauit, sed ab omnium domino constitutus sum Rex, ut regnem in Sion, monte eius verè sancto, quod in eo sacrarum sui sedem sibi delegit Dominus. * Atque hic Rex constitutus annuntio vobis & omnibus quid de me statuerit Dominus, quidque me vobis denunciare præcepit, ut ne per ignorantiam peccetis.

7 Ipse dixit ad me, cum, data mihi omni potestate in cælo & in terra, me in regem super populum suum constitueret, Filius meus es tu, * ego hodie nouo quodam modo rursus te genui, alium & nouum hominem te reddens.

8 Tanta est autem mea in te benevolentia, ut quidquid petieris à me, voluntati tuæ sim concessurus. Itaque postula à me, & ego cuius sunt omnia, pro paterna mea indulgentia, dabo tibi (ut conuenit facere filio) non solum Iudæos, sed & gentes omnes in tuam hereditatem: * & omnes fines terræ tibi dabo in firmam ac perpetuam possessionem, omnes terræ nationes ditioni ac potestati tuæ submittens.

9 Quod si qui sint imperium tuum repudiantes, hos imperio tuo ac potestate diuina à me tibi collata, cui tanquam ferrea virgæ resistere non poterunt reges: * atque penitus sine reparationis spe perdes, & ad nihilum rediges, idque facillimè, quemadmodum virga ferrea facillimè vas terrestre à figulo factum, sic in minutissimas comminuitur partes, ut reparari nequeat.

Psal. 25.

Psal. 2.

Luc. 19.

Luc. 19.

10 Et nunc reges intelligite:
* erudimini qui iudicatis terram.

11 Seruite Domino in timore:

* & exaltate ei cum tremore.

12 Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus:

* & pereatis de via iusta.

13 Cum exarserit in breui ira eius:

* beati omnes qui confidunt in eo.

10 Itaque cum hæc ita se habeant, vos reges terræ, qui insipienti consilio vos hactenus opponere studuistis regi à Deo constituto, nunc saltem rectè sapite, * erudiamini iudices terræ nunc, cum vobis prodesse potest vera sapientia, ne serò sapere vestro malo cogamini.

11 Vos, inquam, appello, qui continetis multitudinem, quorum exemplum facilè vulgus sequetur. Addicite vos vltro in seruos non homini, sed Domino, cui repugnatis, dum agnoscere respuitis regem à se institutum. Huic, inquam, in hoc rege seruite, idque vt decet illius maiestatem cum metu ac reuerentia: * &, quoniam talem regem constituit qui voluntariè subiectos seruet, non perdat, ob hoc salutare regnum latemini in eo, gaudio tamen (ne nimis sit effusum) restricto, reuerentia ac tremore quodam, nato ex anxia cura gratificandi illi.

12 Suscipite doctrinam filij, acquiescentes legibus eius, ne quando vestram rebellionem vlcisci incipiat qui à Deo patre constitutus est omnium Dominus, accepta simul vindicandi rebelles potestate, * & ab ea via ac vita, qua Deo quis probari potest, excidatis, atque pereatis.

13 Tunc cum ira & vltio eius quam iam ad tempus adhuc reprimit, sese manifestabit: ac sauiet, id quod breui ac citius opinione futurum est. * O verè beati ac felices, qui vltro se eius potestati fideique commiserint, omnem suam spem in illum collocantes: sicut contra planè miseri, quotquot huius imperium agnoscere recusant.

ANNOTATIONES.

DVIVM esse non potest Christiano, quin de Christo Salvatore hic Psalmus sit intelligendus, cum in variis locis Apostoli hunc de Christo sint interpretati, vt patet Actuum quarto & decimo tertio. Ad Hebræos primo & quinto. Apoc. secundo & decimo nono. Verum an primò de illo sit accipiendus, & non potius primò & ad litteram de Dauide, sed tanquã typo Christi, in quem verius & perfectius competant quæ in ipso Dauide aliquosque completa sunt, dubitari potest. Videri enim potest, David cum iam in regem super Israël esset receptus, & in monte Sion sibi regiam delegisset, hoc Psalmo exposulasse contra Philistheos, omnèsq; inimicos suos perniciem eius quærentes & regnum Israël dissoluere conantes, prædicereque irritos fore eorum conatus, quia à Deo sit in regem electus, summa accepta ab eo in hostes potestate. Nam omnino videri potest in sua persona dicere: Ego autem constitutus sum Rex ab eo: & quæ sequuntur Neque veritati officit, si quæ de Christo sunt in nouo Testamento citata, ad litteram intelligantur primò competere alicui, qui figuram & typum Christi gessit: imò iucundius & clarius ea de Christo intelligimus, cum in ipsius typo eadem contemplantur, sed quæ verius & perfectius Christo conuenire cernimus. At si quis diligenter obseruet finem huius Psalmi, maximè iuxta Hebraicam veritatem, meritò magis inclinari debet in eam sententiam, vt primò & ad litteram asserat Prophetam hunc Psalmum de Christo cecinisse, quamuis non sine typo sui regni, in quo videbat Christi regnum per multa adumbrari, in oppugnatione scilicet & contractione multorum per circuitum regnorum eam quam Christi regnum passurum erat contradictionem: primò in Iudæa, ac deinde per vniuersum orbem à variis populis & regibus terræ. In regni sui dilatatione etiam ad exterarum gentes, suaque, quam de rebellibus obtinuit diuina victoria, propagationem regni Christi vsque ad extremos fines terræ, cuiusque in rebelles potestatem quam in nouissimo potissimum die in illos exercerebit.

QUARE FREMVERUNT GENTES.] Dicitio Græca *επισημειωθη*, quamquam propriè significet fremere, significat tamen etiam extolli & insurgere contra aliquem. In qua significatione hic accipiendâ Euthymius ex Hebrææ dictionis exigentia, se asserit didicisse. Ea enim significat tumultuosè congregari, & non, quod propriè Latinis est, fremere. Itaque in nostra lectione sic accipiendum est, quod dicitur, gentes fremuisse, quo dicimus fremere vbiq; bella, pro eo quod est, omnia bellis personare, & tumultuari.

IRRIDEBIT EOS.] Plerique verba hæc futuri temporis exponunt per tempus præsens, vt sic sensus: Illi quidem quasi seriz rei inepti tumultuantur, ac simul concurrunt: at Deus omnia conspiciens, in cælis quietus semper residens, eorum conatus ridet, hoc est, pro nihilo ducit, quomodo rideret Gigas, si videat pu-

tionem aliquem velle se bello adoriri. Verum quoniam subditur: tunc loquetur, &c. magis per futurum tempus exponenda sunt, vt intelligamus Dominum tum illos irrisurum, cum loquetur illa illis, & conturbabit eos. Irridet enim Dominus aliquos tunc, dum eorum conatus irritos faciens alios eos ridendos exponit. Sic Psalmo alio: Et tu Domine, inquit, deridebis eos, & ad nihilum deduces omnes gentes. Et Prouerb. i. dicitur: Ego in interitu vestro ridebo, & subannabo, cum vobis quod timebatis acciderit.

SUPER SION MONTEM SANCTVM C E I V S.] Quatenus hic Psalmus ad Christum pertinet, per Sion, hoc loco, sicut & aliis plerisque scripturæ locis Ecclesia fidelium, super quos peculiariter Christus regnat, intelligitur, quæ hoc nomine sæpe vocatur, tum quòd regnum Christi præfiguratum fuit in regno Davidis, qui sibi regiam diuino nutu delegit in Sion: tum quòd regnum Christi cœperit in Sion, atque ipsa terra Hierusalem, iuxta illud Isaïæ secundo, exhibit lex, & verbum Domini de Hierusalem: tum etiam quòd nominis significatio rectè quadrat in Ecclesiam Christi. Significat enim Sion, speculationè vel speculam: quod bene competit ei, cuius conuersatio tota est in cælis.

PRÆDICANS PRÆCEPTVM EIVS.] Nominè præcepti ferè intelligitur à nostris Evangelica doctrina, eiusque mandata fidelibus obseruanda, quæ Christus ex patris iussu annūtiavit mundo. In Hebræo autem hæc pars est principium noui versus sequentis. Cum enim in præcedenti versu apud Hebræos, introductetur pater loquens de filio: Et ego ordinam regem meum super Sion montem sanctum meum (pro quo septuaginta verterunt mutatis punctis: Ego autem ordinatus sum Rex ab eo) in sequenti versu inducitur loquens filius, & exponens quid de se pater decreuerit: Narrabo, inquit, decretum vel statutum, patris scilicet de me. Illud autem est quod sequitur: Dominus dixit ad me, &c. proinde vt etiam hunc sensum in nostra lectione habeamus, dicitio, præceptum, accipienda erit pro decreto vel statuto, quomodo Psal. 104. cum dicitur Deus testamentum, hoc est, pactum suum mandasse in mille generationes, illudque statuisse ipsi Iacob in præceptum. Vbi Hebræo eadem est, quæ hoc loco, dicitio *pn* hoc. Quod autem sit illud præceptum vel decretum, sequentia expriment, cum subiungitur dicens: tibi dabo terram Chanaan, &c. Ita & hoc loco sequentia continent Dei patris de suo filio decretum, quod se filius prædicare dicit, nempe de hereditate vniuersi orbis sibi tanquam filio tradita, & potestate in rebelles accepta.

FILIUS MEVS EST V, EGO HODIE GENVI T E.] Plerique ob hunc versum totum hunc Psalmum de solo nostro Christo accipiendum contendunt, intelligetes quod dicitur, hodie genui te, de generatione æterna filij, vt per hodie, significetur æternitatis duratio, quæ præteritum non habet nec futurum, sed stabile

Act. 5. bile præsens. Verum quoniam Actuum decimotertio omnino videtur Paulus hunc locum citasse, ad comprobendam Christi resurrectionem generatio, de qua hic fit mentio, magis ad ipsius resurrectionem referenda est, quemadmodum ex Paulo hunc locum intellexerunt Ambrosius libro tertio de Sacramentis: Hilarius super hoc Psalmo: Chrysothomus item: & Theophilus Antiochenus. Et loci huius circumstantiæ satis conuincunt, hanc partem intelligendam esse de Christo, secundum eius humanitatem. Nam quod dicitur: Constitutus Rex à Deo super montem Sion, accipi debet dictum de eo, quatenus homo est. Itè quod sequitur: Postula à me, &c. Tunc ergo eum pater nouo modo genuit, cum eum à morte resuscitauit, & per resurrectionem manifestè eum filium suum esse declarauit, iuxta illud ad Romanos primo: Qui prædestinatus vel declaratus est filius Dei in virtute per resurrectionem ex mortuis, quando & omnium rerum potestare ei nouo modo tradidit, iuxta Domini sententiam, qua post resurrectionem sibi datâ asserit omnem potestatem in cælo & in terra. Reuocatio enim ad vitam, quasi noua generatio est. Vnde resurrectionis tempus à Christo regeneratio dicitur. In regeneratione, inquit, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Et Paulus Christum vocat ad Colossenses primogenitum ex mortuis. Et alioquin tum aliquis quippiam fieri dicitur, cum talis incipit agnosci, & mundo pateferi. Secundum quam intelligendi ratione nò absurdè accipi posset istud etiam de Dauide dictum, sed tanquam typo Christi. Eo enim tempore, quo palam in regem vnctus est, Deus illum in suum peculiare filium recepit: & veluti genuit, cum eum ex pastore ouium, regem populi sui constituit, nouoque eum spiritu adimpleuit. Secundum scripturæ enim modum, filij Dei specialiter dicuntur in quibus paternam suam benignitatem eximie declarat. Sic Israëliticus populus, frequenter Dei filius dicitur. Et de Salomone etiam dictum est, vt patet 2. Reg. 7. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Quod quoniam de Salomone dictum est tanquã Christi figura, rectè & Christo dictum interpretatur Diuus Paulus ad Hebræos primo capite, vbi & hunc locum illi tribuit, vt in quem vel solum, vel perfectè quadrat. Sic Psalmos 88. de Dauide ad litteram, sed tanquã figuram Christi gerente, dictum est: Ipse inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus, & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ. Certè Deo patri, qui solus suscitauit filium suum à mortuis, proprium est dicere in die resuscitationis filij sui: Ego hodie genui te, cum in die nativitatibus Christi secundum carnem, Maria virgo dicere etiam potuit: Ego hodie genui te.

Rom. 1.

Mat. 28.

Mat. 19.

Colof. 1.

rùm quòd aliquoties hoc verbum simpliciter pro rege accipiatur, etiã vbi sermo est de tali regimine, quod in rebelles exercetur, ostendunt citata Apocalypseos loca. Et alioqui Hebræa magis secundum multos vertenda erant, Conteres eos in virga ferrea, vt idem significetur prima & secunda parte, quæadmodum familiare est Psalmis.

APPREHENDITE DISCIPLINAM.] Videri posset istud pertinere ad id quod prius dixit Prophetæ: Intelligite, & erudimini: vt significet suam disciplinam apprehendam, qua monet seruicium Domino. Verum sciendum, Hebræa tanquam à diuersis variè hic vertantur, à pluribus & probabilius sic vertenda: Osculamini filium, quo per tropum significatur, illum, cui Dominus dixit: Filius meus es tu: pro rege agnoscendum, summaque pietate colendum. Osculum enim manuum, in Palæstina argumentum erat subiectionis, vt & nunc apud nos. Eundem ergo sensum habebit nostra lectio, si de disciplina filij ipsius accipiatur, hoc est, doctrina Evangelica: quam qui amplectantur, hoc ipso filium cœlestis patris quodam modo osculantur & complexantur. Atque hæc videri potest ratio nostre lectionis, quam cum septuaginta etiam Chaldæus paraphrastes secutus est, qui habet: Accipite doctrinam: vt. s. obscurus tropus huiusmodi versione explicaretur. Notandum autem, dictionem Græcam *δπαλαμα* non simpliciter significare apprehendere vel accipere, sed summo studio veluti rapere & arreptum firmiter retinere, vt bene annotat Euthymius.

NEQVANDO IRASCATUR DOMINVS.] Nomen, Dominus, non est Hebræis, sed tantum, ne irascatur. Et videtur verbum referendum ad filium, de quo proximè præcedit: Osculamini filium. Et rectè quadrat vt de illo dicatur: Ne irascatur, quoniam illi data superius dicitur potestas vindicandi rebelles. Proinde vel ex hoc maxime loco constare potest, hunc Psalmum nò ad Davidem pertinere, sed tantum ad Christum, cum hic indicetur cauendam eius qui filius dictus est iram, quæ æterna perditio possit inferri. Ad eundem referendum omnino videtur epiphonema, quo Psalmus clauditur: Beati omnes qui confidunt in eo, nempe filio à Deo patre constituto. Vt sicut infelices fore dicuntur qui ei repugnant, ita contra beati prædicantur, qui salutis sue spem in illum collocant, quem pater in salutè sui populi regem constituit. Impertinens enim huic Psalmo est, dicere simpliciter beatos, qui in Deo spem suam cõstituant. Itaque cum nostra lectio habeat: Nequando irascatur Dominus: nomine Domini, non tam Deus pater accipiendus videtur, sicut in præcedentibus accipitur, quam pro eo qui à patre omnium Dominus cõstitutus est. Nisi quod de ira Domini dicitur, intelligatur de vltione Dei per filium inferenda, cui datum est cõfringere rebelles tanquam vasa figuli. Et similiter quod dicitur de fiducia in Dominum collocanda, de ea accipiatur, qua à Domino salus speratur per filium à se in saluatorem hominum constitutum. Sic enim eodem redit cũ priori sensu. Cæterum addèdum superioribus & hoc est, quod hic Psalmus (qui omnino videtur primò & ad litteram referendus ad Christum) accipi potest, vel vt principiu & finis dicatur in persona Davidis, medium verò in persona Christi, vel potius vt totus dicatur in persona Christi: vt is de se in principio Psalmi & sine loquatur in tertia persona: in medio verò de se in prima & secunda persona, dum scilicet refert verba patris ad se dicta. Ita enim magis conuenit intelligere, vt na sit per totum Psalmum persona loquens. Diuus Hilarius existimat primam Psalmi partem esse vocem Dei patris, eò quòd Actuum quarto dicatur: Qui per os David patris nostri dixisti: Quare fremuerunt gentes & populi meditati, &c. Sed hoc non conuincit nisi scripturâ hanc esse diuinam.

Psalmus David, cum fugeret à facie Absalon filij sui. 2. Reg. 15.

ARGVMENTVM IN PSALMV TERTIVM.

Queritur cum admiratione de populo qui ab imperio suo ad Absalonem defecerat filium & hostem: deinde spe diuini presidij, quod prius sapius expertus fuerat, animum suum mirabiliter confirmat, & impietate omni discussa securum facit. Quoniam autem in ea, quâ à filio pertulit David persecutione, Christi figuram gessit, ad huc iuxta mysticum sensum pertinet procul dubio hic Psalmus. Qui & à suo populo, in quem multa contulerat beneficia, ad mortem quaesitus est, & egressus item trans torrentem Cedron in monte Oliueti deprecatus Deum patrem

consolationem recepit vt deliberationem, planè securus somno mortis sese tradiderit, à qua propria virtute cum voluit resurrexit, quasi à somno euigilans. Ad exemplum autem Dauidis & Christi, etiam fidelis quisque, cum à varijs hostibus siue visibilibus, siue inuisibilibus infestatur, hoc psalmo vri potest, quo se hoc carmine ad fidelium Deo excitet, eiusq; fiducia confirmet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? * multi insurgunt aduersum me.

2 Multi dicunt anima mea:

* non est salus illi in Deo eius.

3 Tu autem Domine susceptor meus es, † gloria mea,

* & exaltans caput meum.

4 Voce mea ad dominum clamaui:

* & exaudivit me de monte sancto suo.

5 Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi:

* quia Dominus suscipiet me.

6 Non timebo millia populi circumdantis me.

* exurge domine, saluum me fac Deus meus.

7 Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisi.

8 Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

OMINE, quid causæ est, quòd tribulatores mei sint multiplicati, cum nemini illorum vel re vel verbo nocuerim, sed omnes paterna sim amplexatus pietate, * multi enim valde sunt, qui contra me insurgunt.

2 Multi Domine cum videant me tam turpiter exhonora- tum, ac extrema ignominia affectum de me & anima mea sic dicunt:

* Non veniet nunc huic salus à Deo, qui eum saluare est solitus, penitus diuino iam destitutus est auxilio ob peccata sua, vt non solum regno, sed & vita sit spoliandus.

3 Sed licet magna multitudine & confidentia hæc dicant, tu tamè Domine, semper solitus es me ad te confugientem suscipere in tuam defensionè, ac strenuè defendere. † Tu Domine es qui summo me honore decorasti, & in regiam dignitatem erexisti, in quo solo, tanquam ornamento meo gloriari soleo ob præstita mihi à te beneficia, * tu idem deuictis hostibus meis quarentibus me deicere ac deprimere, caput meum frequenter euexisti, liberans me, glorificans, ac superiorem illis faciens. Quare & certò confido iam te mihi futurum præsidio, nec passurum, vt regno à te mihi tradito me exuant, & ignominia obruant: sed & tandem exultabis caput meum, luculenta victoria in regnum me restituens.

4 In tribulationibus & angustiis constitutus non ad humanum respexi præsidium, sed vocem meam leuaui semper ad Dominum, * sæliciterq; id mihi semper cessit, nam deprecantem me exaudivit Dominus è cælo, monte videlicet sanctitati eius peculiariter dicato.

5 Itaque & iam de diuino securus præsidio, depositaq; animæ cura, & anxia sollicitudine, quieta mente consistam, somno me tradam, suauiter dormiam, ac finito somno securus exurgam, * eò quòd certò persuasus sum, quòd hic, cui nemo præualere potest, Dominus, ad se confugientem suscipiet, defendet, & sustentabit ne peream, cum sit veluti petra tutissima & solidissima.

6 Non timebo quamuis magnam multitudinem hostium, etiamsi ex omni parte me circumcinxerint, vt euadere impossibile videatur. * Tu itaque Domine, ne sperato frustrer auxilio, diutius noli dissimulare iudicium, sed tuam potentiam contra hostes meos profer ac declara, & de hostibus meis saluum me fac Deus meus, cuius solius nitor virtute.

7 Ita enim te facere conuenit, qui semper tibi ipsi constas. Ita quoq; vt facias fidenter peto, quia hætenus semper eos, qui sine meo merito iniuste mihi aduersati sunt, valde & ignominiosè & grauiter percussisti: quasi si quis aliquem in maxilla cædat adeo grauiter, vt & dentes illius confringat. Vini enim & ferociam impiorum hominum, laedere ac discerpere me quarentium sic inflicta plaga retulisti ac repressisti, vt amplius nocere non potuerint. Et hos igitur cæde, ferociamq; retunde, ne me discerpant, quemadmodum conantur, quibusuis belluis ferociore.

8 Iure autem sic sum securus ope Domini inuocata: nam hic vnus est, qui saluare potest: & vt potest, ita quoque vult. Nam populum tibi fidentem, teq; colentem, Domine, tuis bonis ornare & cumulare soles.

ANNOTATIONES.

ICVNT ANIME MEÆ.] Phrasia Hebraica est, pro, dicunt de anima mea. Et anima synecdochicè ponitur pro ipso homine, quâuis emphasis sit in nomine animæ, vt intelligatur periculum vitæ.

NON EST SALVS IPSI IN DEO EIVS.] Post hunc versum apud Hebræos ponitur dictio מלך Sela, quæ in hoc Psalmo ter ponitur, nec alicubi reperitur, nisi in psalmis, & in cantico Abacuc, pro qua apud Græcos est δὲ λυγρῶ. De quibus dictionibus opere præcutionem non est multis agere, tum quòd in nostra lectione sint penitus omisæ, tum quòd ob expositionem varietatem nihil certè de dictione Hebraica afferri possit, nisi quod probabilis sit eam esse notam eleuandæ inter cantandum vocis. Videtur enim deriuatà à verbo שלל, quod eiecare significat.

EXAUDIUIT ME.] Difficultatem nonnullâ in hoc Psalmo, & aliis plerisque sequentibus adfert, quod cum in tribulatione constitutus Propheta oret ad Dominum, mox se exauditum canit: & tamen tanquàm necdum exauditus, rursus Dei opem implorat, vt cum hic postquam se dixit exauditum mox subiungit: exurge Domine, saluum me fac. Et tamen iterum quasi omni malo liber subdit: Tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Quod incommodum triplici ratione submoueri potest. Primum enim dici potest istud à Propheta factum, quòd hos Psalmos iam à tralis, in quibus fuit, liberatus dictauerit, vt ob id in eodem Psalmo comprehendat & verba precationis, quibus in tribulatione usus fuerat, & celebrationem beneficiorum à Deo sibi præstitorum. Verùm quoniam secundum hanc rationè dura & sibi non coherens erit versuum vnus Psalmo connexio.

connexio. Secundo dicendum ipsum significare voluisse, priorum beneficiorum recordationem, fiduciam illi præbuisse, cum in noua incidit mala, vt & ab his sibi liberationem precaretur & polliceretur, quemadmodum indicat Paraphrasis. Aut in precatoriis huiusmodi Psalmis, ex certa exauditionis fiducia Prophetam pronunciare, se iam accepisse quod precabatur, nimirum, quòd quasi iam illud accepisset, se firmiter accepturum confidere. Secundum quam rationem præterita verba plerumque accipiendâ sunt posita pro futuris: quod frequens est apud Prophetas, maxime in Psalmis. Itaq; in hoc Psalmo præteritum, exaudivit, & quæ sequuntur, per futurum exponenda essent. Caterùm per montem sanctum potest ad literam intelligi mons Syon, qui Psalmo superiori dicitur mons sanctus Dei ob arcam Dei eo loci constitutâ. Pollicitus enim fuerat Deus se exauditurum è medio Cherubin & propitiatorio, quod erat super arcam fœderis. Generalius tamen erit, si per montem sanctum, cælum intelligatur: ex quo etiam aliquoties se exauditum canit, vt cum postea dicit: Exaudiet illum de cælo sancto suo.

d EGO DORMIUI, ET SOPORATUS SUM: ET EXURREXI, QUIA DOMINUS SVSCEPIT ME.] In hoc versu imprimis annotandum, legendum esse verbum futurum, suscipiet. Sic enim habent non solum Hebræa, sed etiam Græca, ex quibus nostra lectio desumpta est. Et D. Aug. quoque manifestè declarat, se futurum legisse, & sic habent verba quædam nostra exemplaria. Vitio enim scriptoris futurum mutatum est in præteritum, quoniam iudicauit futurum hoc malè coherere cum præcedentibus præteritis. Incommodè enim videretur dicere se exurrexisse, quoniam Dominus illum suscipiet: sed omnino videbatur dicendum se exurrexisse, quia Dominus illum suscepit: Quod incommodum tollit D. Aug. dicens: In Prophetia bene miseri futura præteritis, quia vtrûque significatur. Quia, inquit, ea quæ ventura prophetantur, secundum tempus futura sunt, secundum scientiâ prophetantium iam pro factis habenda. Itaq; secundum eum præterita hæc Dormiui, soporatus sum, & exurrexi, per futura sunt exponenda, quod sanè omnino faciendum est, cum hic Psalmus intelligitur esse oratio Christi iam in persecutione existentis, & his verbis suam mortem atque resurrectionem prædicentis, quemadmodum communiter à nostris intelligitur. Verùm iuxta sensum literalem, quo hic Psalmus (vt ex titulo patet) ad Dauidem pertinet, cum iam à filio suo persecutionem pate-

retur, rectè iuxta scripturam phrasim per somnum, soporem, atque ex somno exurrectionem, intelligitur significari summa securitas & mentis tranquillitas. Nam qui malis pressi anguntur, lectum quietis causâ petere nequeunt: aut si se ad quietem componunt, dormire nequeunt, curis somnum alimentibus. Qui verò se quieti dans, dormit & cum saturatus est, nullo excitante surgit, is se nulla districtum anxietate declarat. Itaque hoc tropo aliquoties in scripturis summa securitas designatur. Vt cum Leuitici vicesimo sexto capite, inter reliqua bona, quæ Dominus seruantibus legem promittit, dicitur: Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & nõ erit qui exterreat. Sic Ezechielis vicesimo quarto capite, de ouibus sub pastore Christo degentibus: Qui habitât in deserto, securi dormient in saltibus. Et Osee secundo capite: Arcum & gladium, & bellum conteram de terra; & dormire eos faciam fiducialiter. Iuxta rationem intelligentiæ huius loci, possunt etiam præterita illa tria, per futura exponi, vt cohæreant cum futuro sequenti: quia Dominus suscipiet me. Nec est quod quis hanc literalem intelligentiam reiiciat, tanquam Iudaicam, & quæ eneruet mysterium mortis & resurrectionis Christi quod hic plerique significatum voluit.

Primum enim, quamuis hæc ab Ecclesia in officio Diuino de CHRISTI morte & resurrectione canantur, non ex eo mox consequitur, eum esse proprium huius loci sensum, cum multa CHRISTO tribuatur per accommodationem piam & vtilem. Deinde ea quæ de CHRISTO sub typo aliquo dicuntur, non semper necesse est eodè modo de CHRISTO intelligere dicta, quo ipsi typo conueniunt, sed etiam ex intentione spiritus frequenter logè alio & sublimiori sensu CHRISTO sunt accommodanda, quam quo de typo dicuntur. Ita & hoc loco quanquàm etiã simili sensu hæc CHRISTO conueniant, quo Dauidi, rectè intelligitur spiritum etiam mysterium mortis & resurrectionis CHRISTI, designasse nomine soporis, & resurrectionis à sopore. Idem de ceteris de multis similibus locis.

PERCVSSISTI ADVERSANTES MIHI SINE CAUSA.] Pro, sine causa, Hebræa habet maxillam, מכה Lechi enim maxillam significat, quod bene conuenit ei quòd sequitur de dentibus contractis. Significatur enim non solum ignominiosa in maxilla percussio, sed etiam vehemens, quæ scilicet dentes confrerit. Septuaginta videntur pro מכה Lechi legisse aliter, sed similibus literis, מכה Labau, hoc est, in vanum & sine causa, he scilicet pro heth, & vau pro iod.

In finem in carminibus, Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM QVARTI PSALMI.

Prædicat Propheta Dei erga se misericordiam & benignitatem, & inimicos suos hortatur, vt omnis vanis suis contra se conatibus & consilijs, odium iramq; deponant, & rectam viuendi rationem amplectantur, atque in vno Deo spes suas reponant, cuius beneficio se omnesq; pios rerum abundantiam, pacem ac securitatem, quam omnes desiderant, accepisse gloriatur. Et hic quoque Psalmus sic de Dauidè est accipiendus, vt in illo etiam Christum, cuius ille fuit figura, & in quem omnes scriptura respiciunt, loquentem intelligamus, Dauidisq; & Christi exemplo nobis ipsi accommodemus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Cum inuocarem exaudivit me Deus iustitie meæ. * in tribulatione dilatasti mihi.

2 Miserere mei, & exaudi orationem meam. 3 Filij hominum vsquequo graui corde? * vt quid diligitis vanitatè & queritis mendacium?

4 Et scitote, quoniam mi-

VM piis precibus inuocarem Dominum, semper exaudivit me Deus parens, custos & approbator iustitiæ meæ, * cū tribulatione aliqua coarctarer, tu Domine semper mihi te inuocanti altitudinem præstitisti, cor meum tristitia angustatum, gaudio ex tua consolatione immisso dilatans, meque ex afflictione qua arctabar, & velut in angustum locum concludebar, educens, & liberum, meique iuris efficiens.

2 Nunc ergo etiam, & in reliquum vitæ meæ tempus miserere mei, & exaudi semper orationem meam.

3 Vos autem homines mortales, qui me à Domino glorificatū & semper exauditum contumelia afficere studeatis, quamdiu eritis corde in malis obstinato ac crasso ad intelligendum quæ recta sunt? * ad quid amatis atque inquiritis contra me huiusmodi consilia, quæ perficere nauitquam poteritis, sed vos fallent?

4 Cognoscite quæso & animaduertite, quòd Dominus, cui resistere

visitauit Dominus sanctum suum:

* Dominus exaudiet me, cum clamauero ad eum.

5 Irascimini, & nolite peccare:

* quæ dicitis in cordibus vestris in cubilibus vestris, compungimini.

6 Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino:

* multi dicunt, quis ostendet nobis bona?

7 Signatum est super nos lumen vultus tui Domine:

* dedisti lætitiã in corde meo.

8 A fructus frumeti, vini & olei sui multiplicati sunt.

9 In pace in idipsum, dormiam & requiescam.

10 Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

nemo potest, me sanctum suum apud omnes clarum & mirabilem reddidit, etiam si multi conati fuerint me opprimere, nomenq; meum obscurare. * Nec vnquam me Dominus in posterum deseret, sed qui semper me tutatus est, & admirandum fecit, is & in futurum exaudiet me, cum inuocauero illum.

5 Itaque si vos irasci contra me, aut quemuis iustum eius, contingat, nolite tamen ex ira peccare, malum aliquod inferre conantes, sed iram vestram metu diuini numinis abrupte & compescite, * cum estis in lectis vestris soli & quieti, ita vt singula melius expendere liceat, compungimini, pœniteatq; vos eorum quæ malè cogitatis interdum apud vos contra iustum.

6 Ira autem omniq; mala voluntate deposita, vt Deum vobis habeatis placatum ac propitium, pro corporalibus cruentarum victimarum sacrificiis, sacrificate illi sacrificia iustitiæ, virtutem colite, pietatem atq; innocentiam, ac tum deinde in Deum vobis placatum omnes spes vestras reponite, nõ ampliùs in vobis ipsis, aut quibusuis fluxis caducisq; rebus.

* Multi de summi Dei prouidentia & benignitate dubitantes dicunt, quis exhibebit nobis bona?

7 At verò super nos qui in te confidimus Domine, declaratio tui fauoris & benignitatis, tanquam signum quoddam leuata est, & ante oculos nostros posita, * atque ob id perfudisti cor meum lætitiã.

8 Hi enim qui in te mecum Domine confidunt, frumento, vino oleo, & omnibusque rebus ad vitæ cultum necessariis, multum abundant.

9 Itaque expertus tuam in nos benignitatem ac prouidentiam, vnà cum illis in tranquillitate mentis securus viuam atque quiescam.

10 Quoniam tu Domine, qui solus potes, singulari quodam modo, me constituisti, ac deinde semper constitues in confidentia tui, quæ me ab omni metu liberum faciet.

† Tu Domine me confidenter habitare fecisti apud meipsum, solitarium ac liberum, vt meo iure viuere liceat.

ANNOTATIONES.

VANQVAM parum dicendum putè de titulis psalmodum, maximèq; attinet ad quosdã dictiones in Hebræo positas, quibus quid significatum sit, parum constare potest: tamen vt aliquid solidum dicatur de eo, quod in huius psalmi & sequentium multorum titulo ponitur. In finem, sciendum dictionem Hebraicam נצטב Lamnatseach, quæ in datiuo hic semper ponitur, iuxta probabiliorẽ sententiam, significare victorem, vel p̃positum, cuius erat vrgere opus, vt ex variis scripturæ locis patet. Itaq; putatur hac dictione significari p̃positus aliquis cantorum, cui Psalmus Dauidẽ traditus sit, vt curaret eũ cani instrumentis musicis. Ad quod intelligendum, operæpretium fuerit legere 15. caput 2. lib. Paralipomenon, Eadem dicitio, detracta litera Mem, significat idẽ quod, in finem, sicq; in ipsis Psalmis aliquoties occurrens vertitur à Septuaginta. Vt cum legimus: Vtque quo domine irascaris in finem? &c. Irritat aduersarius nomen tuum in finem. Quibus locis, in finem, positum est pro in perpetuum. Itaque vt quod simplicissimum est dicamus, videtur Septuaginta in titulo psalmodum vertentes, in finem intellexisse significari Psalmos in perpetuum esse cãdendos: nec tantum pertinere ad ea tempora quibus editi sunt, sed & ad omnia seculorum secula. Id enim Hebraica dictione נצטב Lamnatseach in titulis posita significari, etiam Hebræi quidam, teste Pagnino, intellexerunt.

IN TRIBVLATIONE DILATASTI, &c.] Tropus est familiaris scripturis sanctis, & maximè Psalmis, vt qui in tribulatione est constitutus, coarctatus dicatur & angustatus; tum quia tribulationes cor hominis tristitia coarctant & contriungunt, tum quia is qui persecutionem patitur, quasi in arctum & angustum locum concludatur, vt latere frequenter cogatur. Contra qui è tribulatione liberatur, dicitur educi in latitudinẽ, & dilatari, eò quod cor eius gaudio dilatetur, & liberius fiat, & quod latior ei locus aperiat, vt iam ab omni persequente liber vbiuis vestri possit. Ceterum pro illo dilatasti mihi, Græcis est ἐλάττωσθε με, dilatasti me, quomodo habet Psalterium Romanum. Nostra lectio exponenda est, vt in paraphrasi. Imitatus est enim noster interpret phrasim Hebraicam.

MISERERE MEI.] Hic versus accipi potest, vt sit oratio qua significet se vsum fuisse in tribulatione per quam exaudiri meruit: vel coniungi potest cum su-

periori in hunc modum: Quoniam semper me Deus exaudisti, etiam nunc miserere mei.

Vtque quo graui corde? Pleriq; per cor graue, intelligunt cor ad terrena depressum, nec cœlestia respiciens. Verum argumento Psalmi & Hebraicæ lectioni magis conuenit per cor graue intelligere cor obstinatum in malo contra iustos, cor crassum, nec vniens intelligere quod verum est, quomodo Isaiæ quinto capite dicitur: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Per vanitatem autem & mendacium, pleriq; & hi maximè, qui graue cor intelligunt cor ad terrena depressum, intelligunt res istius seculi vanas & fallaces, nec præstantes felicitatem, quam ab eis expectant homines inuidiosi: alij verò intelligunt vana falsaq; idola. Verum Psalmi argumento, & Hebraicæ lectioni magis conuenit, vt accipiamus per vanitatem & mendaciũ quod in Psalmo secundo per inania, vana scilicet consilia, & conatus impiorum contra iustos. Sic enim habent Hebræa: Filij viri vsque quo gloriam meã ad ignominiam, scilicet perducere conamini? diligeris vanitatem, & quæretis mendaciũ? vbi ex prima parte versus factis intelligitur, quid per vanitatem intelligi debeat. Ceterum quod ex Hebræo omnes vertant, Vtque quo gloriam meam ad ignominia, pro eo quod Septuaginta verterunt: Vtque quo graui corde: prouenit ex eo, quod Septuaginta quosdam alias literas similes legerint, & alia puncta, quàm legantur apud Hebræos, vt facillè aduertere possunt Hebraicarum literarum periti. Quod semel hic monemus, vt minus mirentur lectores diuersitatem versionis Septuaginta, à communi aliorum versione in aliis multis locis.

ET IN CUBILIBVS VESTRIS.] Cõiunctio, & sicut nec Græcis est, nec Hebræis, ita nec apud Augustinum, & sensui obest. Nõ enim Græcis & Hebræis eadem est propositio, cum dicitur, in cubilibus vestris, & cum dicitur, in cubilibus vestris, sed priori loco est p̃positio, in posteriori verò loco est in super. Sic & Hebræis, vnde non rectè per interpositam coniunctionem hæc copulatur, sed significatur: quod quæ per diem malè sunt cogitata, nocturno tempore sint expendenda, & abicienda, quemadmodum & Eurhythmus exponit.

COMPUNGIMINI.] Græca habet verbũ καταβύβησις, q̃ non solum significat compungi & pœnitere, sed etiam tacere ac quiescere, quã significatione habet verbum Hebræum נצטב, vnde potius verèdũ fuisse, tacere,

tacere, quemadmodum vertunt ex Hebræo plerique. Ac tum sensus fuisse: Quæ apud vos in cubili dicere proponitis contra iustum, hæc tacete, bene tamen hic quadrat verbum, compungimini. Nam qui tacet, & quiescit ab his quæ dicere vel facere proposuit, is iam de eis compungitur & pœnitentiam agit. Hebræa autem non habent, quæ dicitur, sed, dicitur in cordibus vestris, super cubilia vestra: & tacete. Cuius sensus est: p̃peditate rem ipsam apud animum vestrum, in lectis vestris cum soli estis & tacete, ac quiescite à malo, quod iusto inferre studuistis. Verbum tamen Hebræum, quod Græcus vertit καταβύβησις, etiam significat meditari & cogitare: secundum quam significationem rectè accipitur verbum καταβύβησις, positum pro compungimini, eò quod huiusmodi meditatione & cogitationem subsequi soleat mentis compunctio & pœnitentia vera.

SACRIFICIUM IUSTITIÆ.] Hæc oratio duobus modis accipi potest. Primum eo modo, quo accipitur sacrificium laudis & confessionis pro ipsa laude & gratiarum actione, sic sacrificium iustitiæ pro ipsa iustitiæ puritate & innocentia vitæ neminem lædente. Secundò pro sacrificiis exterioribus commendatis studio solidæ iustitiæ, vt intelligamus Prophetam exigere non tantum sacrificia exteriora, qualia in veteri lege erant vituli & agni, &c. in nouo corporis mortificatio, corporis Christi oblatio, &c. sed etiam vt hæc sacrificia cum iustitiã offerantur, & vero melioris vitæ propositio. Aut sacrificia iustitiæ, intelligit sacrificia quæ iustitiã exigunt quæque iustum est Deo offerre. Ceterum ne quis, quia singulari numero dictum est, sacrificium, de singulari aliquo vno sacrificio istud concendat intelligendum, aduertendum, Hebræa habere pluraliter, sacrificia iustitiæ.

MULTI DICUNT, &c.] Hæc multorum petitio dupliciter accipi potest. Primum vt hosce multos intelligamus hostes Dauidis, optantes cernere Dauid extinctum, & sit sensus: Quis dabit, vel vtinam det aliquis, vt videamus quod cupimus, quod bonum est in oculis nostris. Dauidem scilicet extinctum. Secundò, vt per bona, accipiamus diuitias, & omnia fortunæ bona, externamque felicitatem. Atque sic quod dicitur quis ostendet, accipi potest, siue per modum optantis diuitias, quas homines mundani impensè desiderat & quærunt, sed non ab eo, à quo solo felicitate dantur: siue per modum desperantium de diuina benignitate & prouidentia. Notandum autem, non esse legendum, ostendit, per præsens vel præteritum, sed futurum, ostendit, vt habent exemplaria correctiora consentientibus originalibus.

FRUCTV FRUMENTI, &c.] Plerique, quoniam congruere non putant Prophetæ, vt se lætitiã perfusum dicat ob temporalem suam suamque felicitatem, intelligunt per multiplicatos à fructibus istis, homines mundanos terrena bona secantes: prophetamque significare se illis non inuidere sua bona, sed ob ea simul cum illis gaudere, ac simul cum illis quietam & securam esse mentem per fiduciam in Deum. Quidam accipiunt p̃positionem, à, pro plusquam: vt significet Dauid se magis lætitiã affectum ob persuasionem diuini fauoris, quàm cum homines terreni abundant rebus terrenis. Alij ob eandem causam frumentum, vinum & oleum mysticè intelligunt, vt significant nouæ legis sacramenta & charismata, quibus locupletandos in spiritu Christianos prouiderit Propheta, cum quibus in bona spe se dicat somnum mortis subiturum. Verum indignum Prophetæ non debet videri, imò argumento Psalmi ad literam optimè cõuenit vt intelligamus, Dauidem pro illo statu lætitiã perfusum ob temporalem felicitatem, ei post inimicorum persecutionem cõcessam. Reum enim abundantia, & securitas eisdem penè verbis à Moyse promissa & prædicta est, quibus de his Dauid gloriatur hoc loco, vt patet Leuitici 26. Apprehendet Messium trituram vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & habitabitis absq; pauore in terra vestra. Dabo pacem in sinibus vestris, dormietis, & non erit qui exterreter. Et Deuteronomij 33. Habitarit Israël cõfidenter, & solus. Oculis Iacob in terra frumenti & vini. Sic tamen Psalmi, & omnes scripturæ à Spiritu sancto dictati sunt, vt omnibus sæculis congruant. Proinde quoniam in noua lege spiritualia magis bona & promissa sunt, & desideranda sunt dum ad CHRISTVM, aut CHRISTI membra hunc Psalmum referimus, per terrenarum rerum abundantiam mysticè accipere oportet spiritualium donorum plenitudinem, quam suis membris consequutus est CHRISTVS.

IN IDIPSUM.] Græcis est ἐν τῷ αὐτῷ. Aliquoties in Psalms hæc oratio occurrit pro qua Hebræis est dicitio significans simul, vnde in hoc significatu accipienda est quando occurrit.

QUONIAM TU DOMINE SINGULARI- TER.] Indicat paraphrasis duplicem intellectum. Alterum quo dicitio, singulariter, refertur ad Deum, vt significetur Deum singulari ratione hoc effecisse, vel potius Deum solum hoc ei concessisse, nam dicitio Hebræa correspondens, significat idem quod solus. Alterum, quo dicitio, singulariter, refertur ad accusarium, me, vt significet propheta se constitutum seorsum & solitarium, hoc est, vt suo viuere possit arbitrio, nemine ei facessente negotium. Qui sensus præferendus videtur, ob similem locum, quem ex Deuteronomio iam produximus: Habitarit Israël cõfidenter & solus, vbi duo hæc eisdem verbis populo Dei coniunctim tribuuntur.

In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur, Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI QVINTI.

Vir sanctus à Saule impijsimo tyranno vehementer exagitatus, & à sceleratis eius adulatoribus grauiã expectans, moleste admodum ferens, quod exul ab hæreditate Dei nõ posset cum pijs simul Deum colere, preces quas quotidie fundebat, audiri enixe & ardentè orat, consolans se, eò quod nec improbi Deo probari, nec ope eius iusti destitui possunt. Ab hoc ergo se regi ac defendi, ac hostium, quorum dolos & malitiam simul describit, pernicio- sa consilia euerti, sicq; exhilarari bonos ob Dei intellectam benignitatem deprecatur. Est autem hic Psalmus, conueniens oratio pro ecclesia destinata ad cœlestem hæreditatem, quæ ab impijs, impedire eam à consecutione huius hæreditatis conantibus, liberari exoptat: vt ob id rectè iuxta Septuaginta versionem positum sit in titulo, pro ea quæ hæreditatem consequitur, quoniam quid dictione Hebraica נחלת, hoc loco posita significetur, valde incertum sit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Verba mea auribus percipe domine: * intellige clamorem meum.
2 Intende voci orationis meæ, rex meus, & Deus meus.

Quæso Domine, repellas à te orationem meam, sed verba mea recipe: * cognoscere te declara clamorem cordis & oris mei.
2 Intentus esto ad vocem orationis meæ: vt exaudias tu Domine, qui es rex meus, & Deus meus, quem solum colo, quem solum dominum meum cognosco, à quo solo pendo.

3 Quo-

3 Quoniam ad te orabo Domine.

* mane exaudies vocem meam.

4 Mane astabo tibi, & videbo:

* quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

5 Neque habitabit iuxta te malignus: neque permanent in iusti ante oculos tuos.

6 Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium.

7 Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus: Ego autem in multitudine misericordiae tuae.

8 Introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

9 † Domine deduc me in iustitia tua propter inimicos meos,

* dirige in conspectu tuo viam meam.

10 Quoniam non est in ore eorum veritas,

* cor eorum vanum est:

11 Sepulchrum patens est guttur eorum:

* linguis suis dolose agebant:

* Iudica illos Deus.

12 Decidant à cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos,

* quoniam irritauerunt te Domine.

13 Et latentur omnes qui sperant in te.

* In aeternum exultabunt, & habitabis in eis.

14 Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum, * quoniam tu benedices iusto.

15 Domine, vt scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos.

3 Quoniam sublatis ad te Domine manibus & oculis, te oro, semper a que orabo, ad te vota mea dirigam, nullum aliud mihi praesidium quaerens: * tempore matutino, quo, (vt est summè ad orandum opportunum) te domine semper orabo, tu quaso exaudi vocem meam, quod & te facturum confido.

4 Mane enim cum mens ab omnibus humanis curis vacua est, posthabitis omnibus aliis meis curis & studiis, ante omnia ego me per mentis eleuationem presentem tibi exhibebo, & sublatis ad caelum oculis suspiciam ad te intentè, expectans audissimè tuam consolationem & opem,

* quam ideo mihi certissimè promitto, quoniam tu non es Deus approbans iniquitatem, vt dij gentium, noxij daemones, qui flagitiis, fraude, & omni improbitate delectantur.

5 Non habitabit in sancta ciuitate tua apud te malignè agens, nec permanent iniusti ante conspectum tuum, sed ab eo repellentur. Nam & in hac vita non fines eos diu inter tuos agere, & post hanc vitam à tuorum electorum consortio, tuique vultus contemplatione reiciuntur.

6 Odisti enim omnes eos qui dediti sunt iniquitati, perdes omnes qui loquuntur mendacium, quo aliis negotium exhibere, eosque circumuenire student.

7 Hominem studentem alienum effundere sanguinem, & fraudulentum detestatur Dominus: * Ego autem tandem ab huiusmodi impiis per magnam misericordiam tuam liberatus.

8 Introibo in domum tuam, cum pauca ac religiosa veneratione tui, d versus sacrarium sanctum tuum, quod tua sanctitas inhabitat, te adorabo & venerabor, gratias tibi agens de tuis in me beneficiis, dignèque semper colens quem isti prorsus negligunt, imò impietate plurima offendunt.

9 Eheu Domine inimici mei me obseruant sicubi noceant, sicubi praecipitent. Tu itaque domine, ne quicquam nocere valeant, sis quaso mihi comes & dux per iustitiam tuam, qua semper bonis in te confidentibus ades, malos autem execraris. † Deduc etià me in ea quam nobis praecipisti, iustitia tua, vt in ea constanter conuerter: * fac vt mea vita & conuersatio recta sit ante te, vt ibi grata sit, & placeat. Sic enim cum tuus spiritus me in omnibus ad tua iussa deduxerit, nihil officient: quantumuis vigilanter mihi improbi isti insidientur.

10 Meritò autem istud facere debes mi Domine propter insidiantium mihi inimicorum improbitatem: quoniam non est in ore eorum rectitudo, nihil nisi maledicta, fraudes, mendacia in ore eorum vigent, nec mirum, cum cor eorum non nisi vana cogitet & praua.

11 Ideoque guttur eorum est velut apertum sepulchrum, ex quo teterimus ac lethalis odor mortui cadaueris efflatur, quodque paratum est vt mortuum excipiat & deuoret. Nam & guttur eorum cordis mortui intus latentis foeditatem ac noxium odorem exhalat, paratum semper vt homines captos voret & extinguat: * linguis suis fraudulenter mecum agebant, aliud in ore, aliud in corde gerentes. * Tu itaque Deus potentissime & iustissime, pro nobis iudicans condemna illos, reddens illis perditionem quam merentur, tuaque punitioe illorum iniustitiam declarans.

12 Fac vt non assequantur quae contra me cogitauerunt, pro merito multitudinis iniquitatum illorum proice eos à tuo conspectu, & sanctorum consortio in sempiternas tenebras, * quoniam non solum mihi iniuriam faciunt, sed etiam te domine ad iracundiam prouocauerunt, dum tuae constitutioni tanto furore obnituntur.

13 Et fac vt boni qui in te fiduciam collocant, videntes impiorum vanos conatus, eorumque poenas, iustorum autem ab impiis liberationem, latentur de tua iustitia, & erga iustos bonitate. * Profectò, quod precor, domine euacuet. Nam boni letabuntur in perpetuum, eò quòd tu habitabis in medio eorum, tua praesentia eos semper ab omni malo defendens, & omni letitia adimplens.

14 Et de tua beneficentia gloriabuntur qui te diligunt: * quoniam videbunt quòd tu omni qui iustitiae incumbit, benefacies, ab omnibus malis ipsum eripiens, summisque bonis afficiens.

15 Tu Domine omnes nos qui in te speramus, teque diligimus, tua beneuolentia ac beneplacito, tanquam scuto quodam tutissimo, circundidisti, ac ex omni parte circuncinxisti in modum coronae, semperque cinges, vt tuti fuerimus, semperque futuri simus ab omnibus telis & insidiis inimicorum, tua beneuolentia nos protegente in modum scuti.

ARIEVS PERCIPE, &c. [Ex magno affectu & desiderio, multis verbis, idè ferè significantibus exaudiri orat. Notandus tamen est ordo trium horum verborum. Primum enim est, auribus percipere orationem. Deinde intellectum etiam ad eam applicare. Postremum ad illam intendere, ac vim mentis ad eam inclinare, & diligenter quid orietur, considerare.

MANE EXAUDIES.] Dicit exaudies, ex certa exauditionis fiducia: vel futurum positum est pro imperatuo exaudi. Nam id frequens est apud Hebraeos. Vtrumque indicat paraphrasis.

ET VIDEBO QUONIAM.] Coniunctio, quoniam, coniungi potest cum verbo, videbo, & accipi (vt aliquando accipitur) pro quòd, vt sit sensus: Ego percipendam & considerabo, quòd tu nò approbes iniquitatem, atque hac consideratione mihi persuadebo futuram ab inimicis meis liberationem. Aut diuisum potest legi, & accipi causaliter, vt sit sensus iste: Aspiciam ad te, expectans à te consolationem, quoniam scio tibi non probari iniquitatem. Dicitio enim Hebraica אֶרְאֶה אֶת־פָּנֶיךָ non simpliciter videre significat, sed speculari, & oculis diligenter obseruare: vt faciunt qui intentis in aliquem oculis aliquid ab eo expectant, quod & hic posita Graeca dicitio ἰδέσθαι significat, est enim, spectare in aliquem. Et est notandum Graeca, vt iam ferè habetur, hic esse corrupta, habent enim ἰδέσθαι id est, videbis me: cum sit legendum ἰδέσθαι quomodo Euthymius quosdam codices habere testatur, nec tamen in passiva significatione accipi debet, vt ille vult: sed actiua, vt noster bene vertit.

ADORABO AD TEMPLVM SANCTVM TVVM.] Per templum sanctum, ad literam intelligit Propheta tabernaculum foederis, quod soli sacerdotes introibant ad orandum: reliqui verò foris in atrii stan-

tes orabāt versus illud, hoc est, conuersis in illud oculis, tanquam in quo peculiarem sui presentiam Deus exhiberet. Iuxta mysticum autè sensum, ipsum caelum, per tabernaculum illud adumbratum significat, ad quod mente conuersos nos adorare Deum oportet. Est autem adorare, mente ac corpore se alicui incuruare.

DEDUC ME IN IUSTITIA TVA.] Dupliciter hæc pars accipi potest. Primum vt per iustitiā Dei, accipiamus eam quæ in Deo est, qua ipse in se iustus est, malos execrans, bonisque quæ promissit: & tum praepositio, in, exponenda est pro, per. Alio modo iustitia Dei accipi potest ea, quam nobis praepicit, vt sit sensus: Deduc me in iustitia mandatorum tuorum, quam nobis praepicisti. Qui sensus magis cõsentit cum eo quod sequitur: Dirige in conspectu tuo viam meam: pro quo tamen in Hebræo habetur, Dirige in conspectu meo viam tuam, quemadmodum Hieronymus in epistola ad Sumiam & Ferillam testatur haberi in emendatis codicibus 70. interpretum. Cuius sensus hic erit: Fac Domine vt via tua recta sit coram me vt rectam & bonam eam iudicem, vel, Tu Domine, tanquam dux itineris mei, fac vt via tua recta planaque sit ante me, vt nullo impediante in tua via ambulem. Qui sensus coincidit cum nostra lectione. Cùm enim Dominus facit vt in via eius ambulare possimus, tunc in conspectu eius via nostra recta est bona.

VT SCUTO BONAE VOLUNTATIS TVAE.] Pronomen, tua, nec in Hebræis est, nec in Graecis. Et in Hebræo ea dicitio, quæ scutum significat, non ponitur in regimine. Vnde potius vertendum erat, vt scuto, bona voluntate coronasti, vt significetur bonam Dei voluntatem, aut beneplacitum eius (id enim dicitio Hebræa significat, & Graeca) esse instar scuti. Quem sensum vt etiam nostra litera habeat, oratio transitiva intransitiuè accipi debet, hoc est, scutum bonae voluntatis, pro scuto, quod est bona Dei voluntas.

2. In finem in carminibus, Psalmus David pro octaua.

ARGVMENTVM PSALMI SEXTI.

Correptus graui morbo David (què ob stuprum cum Bersabea, & homicidium Vriæ à plerisque, incurrisse putatur) ardentissime à Deo precatur sanari, mortem plurimum horrens, metuens ne per eam gloria Dei aliquid obscureretur, ac inimicis eius impijs occasio detur de eius interitu gloriandi, & blasphemandi Dei in promissis veritatem. Deinde de exaudita sua à Deo oratione glorians, hostibus suis exitium eius expectantibus pie insultat. Mysticus autem Psalmus hic, oratio est hominis intra conscientiam suam anxij, & ob memoriam peccatorum suorum tremantis iram futuri iudicij, ac ob id poenitentiam agentis, iramque Dei deprecantis, & postremum de diuina consolatione lugentibus promissa gloriantis, vt quæ de infirmitate, mortis, corporali ad literam intelliguntur, ea mysticè intelligantur de infirmitate anime ac morte aeterna.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1. Domine ne in furore tuo arguas me: * neque in ira tua corripas me.

2. Misere mei Domine, quoniam infirmus sum: * sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

3. Et anima meu turbata est valde: * sed tu Domine vsquequo?

4. Conuertere Domine & eripe animam meam: * saluum me fac propter misericordiam tuam,

5. Quoniam non est in morte qui memor si tui: * in inferno autem quis confitebitur tibi?

DOMINE ne quaso, duriter, ceu iratus, grauique indignatione accensus me corripas. * neque ad vindicandum mea scelera me castiges per seueritatem iustitiae tuae, sed paternam tantum adhibe filio castigationem.

2. Misere mei Domine, quoniam planè fractus sum viribus corporis, & animi: * sana me Domine, quoniam morbi dolorisque vehementia, mortis item horrore, concussa sunt ossa mea, & membra corporis mei.

3. Sed & anima mea pra nimio dolore ac timore turbata est valde, ita vt & exterius & interius crucier, idque vehementer: * Et cum ita mecum geratur, tu domine quamdiu exercebis iram in supplicem tuum, quousque differes curationem animi & corporis mei?

4. Visus es optime Domine auertisse iam faciem tuam à me propter scelera mea, cum tanto me dolore discruciar iuneris: nunc quaso tandem placatus conuertere rursus ad me, fauorem tuum iterum mihi exhibens, & à morte imminente, ac infirmitate, doloreque praesente libera animam meam, * saluum me fac non ob eam merita, de quibus diffido, sed propter infinitam misericordiam tuam.

5. Quoniam non est inter mortuos quisquam, qui memoriam tui agat apud viuentes. * Quis existens in inferno aut sepulchro inter mortuos, sanctissimum nomen tuum celebrare poterit apud mortales? Itaque Domine ne immatura me morte eripias, sed sanitati restitue, vt tuam apud homines

6 Laboravi in gemitu meo: * lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

7 Turbatus est à furore oculus meus: * inueteraui inter omnes inimicos meos.

8 Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem * quoniam exaudiuit Dominus: † vocem fletus mei.

9 Exaudiuit dominus deprecationem meam.

* Dominus orationem meam suscepit.

10 Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei: * Conuertantur, & erubescant valde velociter.

1 Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

2 Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

3 Et anima mea turbata est valde: Et tu Domine vscuequo?

4 Conuertere Domine & eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam.

5 Quoniam non est in inferno qui memor sit tui: In inferno autem quis confitebitur tibi?

6 Laboravi in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

7 Turbatus est à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

8 Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei.

9 Exaudiuit dominus de-

homines potentiam, bonitatem, ac veritatem deprædicare valeam. 6 Scio Domine grauiora quam patior me pro merito, sed tamen & misericordiam tuam pœnitentibus paratam non dubito. Itaque partim vt hanc impetrarem, partim ob doloris mortisque vehementiam, iugibus suspiriis te inuocaui, adeo vt defatigatus sim suspirando, * nec desinam donec impetrem quod cupio, sed per singulas noctes, cum solitudo doloris habenas laxat, tam copiosè lachrymas effundam, vt eis lectus meus lauetur & humectetur abundè, ne tunc quidem mihi quietem concedens, cum tempus est requiei.

7 Oculi mei propter acerbicatem vindictæ tuæ quam sentio, turbati sunt, & caligantes, præ lachrymarum abundantia, vt visum penè amiserint: * & ego in medio inimicorum meorum, qui sua insultatione & gloriatione molestiam animi mihi duplicarunt, ante tempus consenui, succoque depereunte facies mihi contracta est præ nimio dolore ac fletu.

8 Discedite à me, spe vestra delusi, omnes vos operarij iniquitatis, qui interitum meum expectabatis, & quærebatis, sed frustra, * quia Dominus exaudiuit flebilem & querebundam vocem meam, quam cum fletu profudi † exaudiuit fletum meum inuocantem ipsum.

9 Exaudiuit, inquam, Dominus deprecationem meam: * Dominus orationem meam non repulit, sed acceptauit, gratamque habuit.

10 Hoc igitur intelligentes inimici mei multum pudefiant, & admiratione simul ac terrore conturbentur, videntes se opinione sua frustratos esse, * conuertantur in fugam, à cœpto suo ac cogitatione sua retrocedant, ac pudore afficiantur subito videntes me sanatum diuina gratia, quem derelictum pœtabant morti que destinatum.

PARAPHRASIS EIVSDEM SECVNDVM

MYSTICVM SENSVM.

DOMINE ne, quæso, propter peccata mea me castiges per seueritatem iustitiæ tuæ, qua corripies in nouissimo die impios, tradens eos æternis cruciatibus: sed hic virga paterna me castiga, ne in æternum cum mundo condemner.

2 Miserere, mei miserere Domine, peccata mea clementer remittens, ac per gratiam tuam vulnera animæ meæ curans, quoniam ad bonum agendum omnino sum imbecillis: sana me Domine ab hac infirmitate, & à peccati vulneribus, quoniam etiam ossa mea concussa sunt, horrore tremendi tui iudicij, quod impios manet.

3 Sed & anima eodem timore, ac pœnitentiæ dolore valde conturbata est, & tu Domine piissime quamdiu me miserum te inuocantem deferes, tua gratia & consolatione priuatum?

4 O Domine, qui iam auersus es à me ob peccata mea, conuertere obsecro ad me, mihi que placatus sis ac propitius, & eripe animam meam à peccatorum nexibus, à mortis æternæ timore: & quanquam meis peccatis merui non saluari, saluum tamen me fac propter misericordiam tuam.

5 Quoniam non est inter eos, quos æterna mors possidet, quisquam, qui memor sit tui ad te laudandum, quis in æterna constitutus damnatio, ne laudabit nomen tuum, vbi blasphemij, fletibus, & dentium stridoribus omnia plena sunt?

6 Ecce Domine, quo misericordiam tuam, pœnitentibus semper paratam, ad parcendum flecterem, iam suspiriis meis defatigatus sum nec adhuc desistam: sed per singulas noctes, cum ipsa solitudo peccatorum admissorum citius suggerit memoriæ, lectum meum lachrymis meis abundè madefaciam, ne tempore quidem quietis requiescens.

7 Oculi mentis meæ ex consideratione seueræ tuæ vindictæ multum est in me conturbatus, oculusque corporalis nimio fletu caligauit, dum perpendam iram, quam super impios effundes in nouissimo die, quam & ego me promeruisse cognosco, propter inimicos salutis meæ, inter quos conuersor iugiter, mihi insultantes, atque ad peccata & desperationem pertrahentes, ego iam præ nimio dolore ac fletu velut consenui, facie planè corrigata atque contracta.

8 Discedite longè à me omnes operarij iniquitatis, qui me tum ad peccandum, tum ad desperandum sollicitastis, quoniam exaudiuit Dominus flebilem vocem meam, dimissis peccatis securum me faciens ab æternæ mortis timore, ac sua gratia, infirmitate animi curata, ad bonum habilem reddens,

9 Exaudiuit certè (quod præ nimio gaudio sæpe dicendum est) Dominus

precationem meam: Dominus orationem meam suscepit. 10 Erubescant & conturbentur, &c. nus deprecationem meam, Dominus orationem meam admisit. 10 Proinde pudefiant & conturbentur frustrati omnes inimici mei, qui me æternæ morti destinatum habebant: conuertantur in fugam, atque à sua retrocedant opinione, ac erubescant velociter.

ANNOTATIONES.

PRO octaua, Hebræi dictionem שמינית feminit, pro qua nos in titulo habemus octaua, significare hic putant instrumentum musicum octo chordarum, quale est quod dicimus Hackebert vel sanctorie. Quorum sententia an vera sit expendendum esset ex 1. Paral. 15. vbi dicuntur quidem in citharis pro octaua cecinisse epinicion vbi Hebræa habent eodem modo, sicut hoc loco שמינית Al-halleminit, quod magis est, super octaua. Latini ferè per octauam intelligunt diem octauam, die scilicet nouissimi iudicij, qui succedet septè diebus, quibus iam omne tēpus peragitur. Atque idè in titulo positū dicunt pro octaua, quoniam hic Pfalmus cōgrua forma est homini pœnitenti, irā Dei deprecanti, vt effugiat Dei furorē in die nouissimo. Verum hæc interpretatio nō cōuenit nisi sensui mystico, & in dictionibus illis, de quib⁹ nihil est certi, nō multū hærèndū est.

a CONTURBATA SVNT OSSA MEA.] Non est legendum, omnia ossa mea: sed tantum ossa mea, quemadmodum habent libri correctiores, consentientibus Græcis & Hebræis. Ossa autem Hebræicè sæpe per synecochon ponuntur pro membris ipsis corporis, quæ ex ossibus constant.

b ET TV DOMINE VS QVE QVO?] Cum in quibusdam Latinis libris habeatur coniunctio, sed, in alijs, & posteriorem lectionem verā esse docent Hebræa simul & Græca quæ etiā apud D. Hieronymum & Augustinū reperitur. Et habet hæc lectio aliquid emphasis. Postquā enim suæ miseriam statū exaggerauit, subiicit: Et tu Domine vsquequo? quasi dicat: Cum ergo sic mecum agitur, quamdiu tu Domine differs consolationem?

c IN INFERNO.] Dicitio Hebræica לישׁוֹל Seol propriè significat sepulchrum, vnde pleriq; hic verunt, in sepulchro autē quis confitebitur tibi? Sicut postea dicitur in alio Pfalmo: Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiā tuam? Plerumque tamen accipitur in scri-

pturis pro omni mortuorum loco & statu ante Christi passionem, siue iustorum, siue damnatorū. Vnde Iacob dicit: Descendam lugens in infernum ad filium meum. In qua significatione generali etiā hic accipi debet secundum sensum literalem. Idem enim est quod dicitur in priori parte, in morte, cum eo quod in secūda parte dicitur, in inferno. Cum autē dicit: quis confitebitur tibi? non vult negare mortuis laudandi Deum facultatē, sed hæc dicens respicit in quē finem viuamus in hoc seculo, nempe vt alij alijs gloriam Dei deprædicemus. Neque enim Propheta institutū fuit hic tractare quid agatur, vel in quō se occupent mortui. Elucidat multum hunc locū, maximè secundum literalem sensum, similis locus in cātico Ezechie, qui lethali morbo correptus, similibus verbis mortem corporalem deprecatur, dicens: Quia nō infernus cōfitebitur tibi, neque mors laudabit te: nō expectabunt qui descendūt in lacum, veritatem tuam. Viuēs, viuēs ipse cōfitebitur tibi, sicut & ego hodie, &c.

d DISCEDITE A ME.] Intelligunt quidam hæc Dauidem dicere ad quosdam, qui sub amicitia specie agrotum Dauidem visitabant, quem tamen extinctum cupiebant, quales aliquot fuisse testatur in Pfalmo quodam sequente, cum dicit: Ingrediebatur vt videret, &c.

Generalius tamē & simplicius intelligi potest illud dictum ad omnes eos qui Dauidis interitū expectabant. Quoniam enim qui sua opinione frustratū, confusi sese ab hominibus subducunt, & in bello victi pedē referūt, hinc Propheta volens significare inimicos suos delusos esse sua expectatione, præcipit, vt à se discedant, & conuertantur in fugam, per tropum significās eos desistere debere à sua expectatione. Subiungit autē hanc consolationem post orationem, siue quia hic Pfalmus cōpositus est post liberationem, atq; ob id cōtinens simul & orationem, qua in malis vsus est, & beneficiū liberationis quæ postea secuta est: siue quia inter orandū firmam concepit impetrandæ sanitatis & exauditionis cōfidentiam,

Pfalmus Dauid, quem cantauit Domino pro verbis Chusi filij Iemini.

ARGVMENTVM PSALMI SEPTIMI.

Quoniam iniquissimus Davidis hostis Saul (quem modestiæ causa alieno nomine designat, appellando eum Cus, id est, Ethiopem, simul tamen immutabilem animi eius malitiam notans) Dauidem generum suum prodicionis insinulatum in inuidiā populi adduxit, aliosque ipsum prodicionis accusantes libenter audiuit, vir sanctus sese purgat his carminibus in quibus suam commemorat innocentiam, ob quam seruari se ab iniqua Saulis persecutione precatur, diuinam iustitiam aduersus eius crudelitatem implorando, vt reddito regno diuinitus sibi destinato populus in cultum Dei sub se colligatur. Tum deinde improbos & nocentes Dei iustitia & seueritate terrens, inimici sui interitum prædicat, laudem Deo pro iustitia seruata promittens. Quoniam autem in hac persecutione, Christi per omnia figuram Dauid gessit, mysticè Pfalmus hic, oratio est Christi contra impium Iudæicum populum, per Cus rectè designatum, in qua suam innocentiam diuina iustitia vindicari optans, populum illum suo ipsius gladio periturum prædicat. Ad Davidis autem & Christi exemplum, est etiam conueniens orandi forma, iusto liberari optanti ab inimicis salutis nostræ, perditionem nostram inique querentibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine Deus meus in te speraui: * saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

2 Nequando rapiat vt leo animam meam: * dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.

3 Domine Deus meus: † si feci istud: * si est iniquitas in manibus meis.

DOMINE Deus meus, quem vnice colo, in te semper omnem meam spem collocaui. * Itaque tu me in te sperantem saluum fac, & libera ab omnibus persequentibus me.

2 Ne aliquando contingat, vt hostis meus, qui me cum suis summa ferocia & ardore maximo persequitur, me quem quærit, tanquam leo rapiat ad deuorandum & perdendum, * dum non fuerit aliquis qui me redimat, & saluum faciat de manu eius. Nam nisi tu ab huius leonis impetu me serues, nullum alium seruare posse, mihi persuadeo.

3 Domine Deus meus misericordiam tuam fidenter imploro fretus innocentia mea, cuius tu ipse optime testis es. Si enim feci istud inimico meo, quod mihi facit, † si feci: quod me fecisse criminatur, & cuius ab

4 Si reddidi retribuenti-
bus mihi mala:
* decidam meritū ab inimi-
cis meis inanis.

5 Persequatur inimicus
animam meam & compre-
hendat: & conculcet in ter-
ra vitam meam.
* & gloriam meam in pul-
uerem deducat.

6 Exurge Domine in ira
tua:

7 † Et exurge Domine
Deus meus in precepto quod
mandasti.

* † & synagoga populorum
circundabit te.

8 † Et propter hanc in al-
tum regredere:

* Dominus iudicat po-
pulos.

9 Iudica me Domine se-
cundum iustitiam meam:

* & secundum innocentiam
meam super me.

10 Consummetur nequi-
tia peccatorum, & diriges
iustum:

* scrutans corda & renes
Deus.

11 Iustum adiutoriū meū
à Domino:

† qui saluos facit rectos
corde.

12 Deus iudex iustus, for-
tis & patiens:

* nunquid irascitur per sin-
gulos dies?

13 Nisi conuersi fueritis,
gladium suum vibrabit:

aliis apud illum accusor, vitæ scilicet eius & imperio insidias me struxisse: * si mali & iniqui aliquid molitus sum manibus meis contra eum.
4 Si retribuendis mihi mala ego vicissim malum reddidi, & non potius mala bonis compenſaui, seruans eis aliquando vitam, qui me ad mortem infectabantur: Si hæc, inquam, Domine, qui omnia nosti, commisi. * lubens patiar, vt secundum meritum meum succumbam victus ab inimicis meis, vita, gloria, omnibusque fortunis exutus, & omni spe mea frustratus.

5 Persequatur me fugientem inimicus meus ad perdendam vitam meam, & quem persequitur, capiat, captoque mihi non solum vitam meam violenter ac probrose eripiat eamque conterat & consumat, * sed etiam gloriam ac omnem nominis mei honestam memoriam: qua à morte superesse possem, funditus extinguat: & in nihilum redigat.

6 Quoniam autem tu ipse Domine conscius es innocentie meæ, probeque nosti non admisisse me quæ mihi imponunt, & ob quæ me persequuntur: noli vltra quasi iacenti ac dormienti, aut etiam viribus destituto simili, tuum pro me differre iudicium, tuamque dissimulare potentiam, sed per seueritatem iustitie tuæ, perque iustam vltionem tuam declara in hostibus meis tuam potentiam. * Fac omnes inimici mei per circum- irum ostensione tuæ iustitie & potentie te sentiant omnibus esse altio- rem & superiorem.

7 Tu Domine præcepisti ciuitatum rectoribus, vicariis tuis, vt iniustos ab iniuria prohiberent, neque sinerent aliquem iniuste opprimi. Tu ergo Domine, qui hæcenus mihi dormire visus es, exurge mihi, declarando pro me tuam iustitiam & potentiam secundum præceptum illud quod aliis faciendum mandasti. † Tu etiam te Domine vigilare mihi demonstra in ea re & negotio, quod mihi præcepisti, in munere scilicet regio quod mihi iniunxisti. Quod quidem peto, nõ tam meæ vitæ & dignitati, quam tuæ sanctissimæ religioni ac salutem ciuium consulens. * Si enim pro me de iniquis iudicium feceris, si in destinatum mihi regnum adduxeris, populus intelligens te bonis consulere, improbos viciici, simul congregatus vndique circumdabit te, tuam iustitiam collaudans, tuumque patro- cinium contra iniustos inuocans, † populus item iam sub impio princi- pe à cultu tuo alienatus, illiusque exemplo ad impia pertractus sub me principe ad te reuocabitur, & in tuum cultum adunabitur.

8 Itaque propter salutem populi, fac vt declarata tua in impios homi- nes potentia, altiore te omnibus homines intelligant. † Quique dum finis tuos à tyrannis diuexari, videris solum tuæ iustitie reliquisse: rur- sum repete tuum tribunal, & in altitudinem tuæ iudicarie sedis conscen- de: declarans de tuorum esse vindicem. * Quod ideo merito à Domino a peto, quoniam ipse est, qui omnes populos etiam gentium nunc iudicat, ac in futuro iudicabit: nunc quidem ad defensionem innocentium con- tra noxios, in futuro autem ad plenam vniuersiusque retributionem.

9 Itaque quoniam tibi competit iudicium, quæso Domine vt pro me contra hostes meos facias iudicium secundum iustitiam meam, qua erga illos me gessi, * & secundum innocentiam meam, quæ est in me erga il- los, dum nihil illis, te teste, nocementi intuli.

10 Non perduret quæso Domine impietas hominum peccatorum, sed malitia eorum, quam ad tempus toleras super iustos, perdat, ac finem accipiat, sicque tu iustum diriges, præstando ei rerum suarum felicem successum. * Tu, inquam, Domine, qui in iudicando falli non potes, quip- pe qui introspicias, diiudices, & probe cognita habeas intima quæque nempe hominum cogitationes, ac affectiones, & desideria,

11 Iustum itaque est adiutorium meum, quod à Domino peto, non iniuste, nec immerito hoc ab illo expecto, * quoniam ipse saluos facit om- nes eos qui recto sunt & simplici corde, qualem & me esse confido.

12 Vos autem impij, ne ob dilationem diuina vindicte securos vos arbi- tremini, illud scitote, quod Deus est iudex iustus, & fortis, cui nemo resi- stere potest, quique facile perficere possit, quod faciendum iudicat & nihil- ominis longanimis est, patienter tolerans aliquandiu hominum iniqui- tatem, * non enim ipse, sicut hominum impietatibus quotidie irritatur & offenditur, ita etiam per singulos dies peccata vindicat, ac vltione iram suam declarat, quod quidem non fit per impotentiam aut iniustitiam, sed per eius longanimitatem, qua peccatores ad penitentiam expectat.

13 Quamuis autem longanimis sit, si tamen à vestra prauitate non fue- ritis conuersi, scitote imminere vobis perditionem, breuique vos interitu- ros. Ecce enim iam iam Deus (vt de ipso tanquam homine loquar) gladium suum vagina extractum & exacutum quatiet, parans se ad percutiendum,

* imò

* arcum suum tetendit, &
parauit eum.

14 Et in eo parauit vasa
mortis:

* † sagittas suas ardentibus
effecit,

15 Ecce parturijt iniusti-
tiam, concepit dolorem:

* & peperit iniquitatem.

16 Lacum aperuit, & ef-
fodit eum:

* & incidit in foueam quæ
fecit.

17 Conuertetur dolor eius
in caput eius: & in verticem
eius iniquitas eius descen-
det.

18 Confitebor Domino se-
cundum iustitiam eius: &
psallam nomini Domini al-
tissimi.

* imò iam arcum suum tetendit, & ad sagittandum parauit.

14 Ac in ipso arcu parauit tela mortifera, sagittasque suas ardentibus carbonibus operatus est, ignitasque fecit, vt vehementius offenderent ac incenderent. * † Sagittas etiam suas fabricatus est his qui odio & ira ar- dentes me iniuste persequuntur. Seueritatem enim iustitie suæ, quæ hæcenus sese non exeruit, & hebetata videri poterat, declarare Deus decre- uit, vt per hanc tanquam per gladium quendam, & impernentibus mor- tem, tum corporalem, tum æternam infligat, & ex ea tanquam arcu quo- dam iaculetur sententiam mortis & æternæ perditionis, quæ tanquam ignita quædam iacula succendat igne inextinguibili eos, qui odio arden- tes me persequuntur.

15 Ecce hostis meus anxia mentis sollicitudine & cruciatu annisus est iniquitatem exercere in me. Concepit in animo suo afflictionem, quam mihi inferre cogitat: * Malumque quod in corde suo primum conceptum, deinde parturiebat, etiam tandem peperit, opere hoc ipsum, quantum in se erat, perficiens.

16 Neque palam solum oppugnat, sed etiam insidias struxit quibus me perderet: quasi si quis foueam occultam aperiat, ac profundè effodiat, vt incauti in eam lapsi pereant. * Verum iusto Dei iudicio futurum cog- nosco, vt me à perditione liberato, ipsemet incidat in interitum, quem mihi parauit.

17 Afflictio, quam mihi inferre conatus est, redibit in ipsummet autho- rem, & iniuria, qua me afficere studuit, recidet in verticem eius, grauiter eum feriens & premens. Deprehendent eum mala quæcunque mihi pa- rauit, ipsaque improbitas, quæ ad meam perniciem illum exacuit, illi exitij & perditionis eius occasio erit, quomodo, si quis in altum mittat la- pidem, & non cauto fati recidat in caput.

18 Ego autem periculis omnibus liberatus, gratias agam Domino, il- lumque laudabo pro iustitia eius, qua innocentes liberat, impiosque, vt me- rentur, perdit, & sanctissimum nomē Domini altissimi hymnis celebrabo.

ANNO TATIONES.

QVONIAM in titulo dicitur Psalmus iste cantatus pro verbis Chusi, quidam (inter quos Euthymius) putant hunc Psalmum compositum contra Absalonem filium, intelligentes per Chusi, Consiliarium Dauidis, qui apud Absalonem dissoluit consilium Achitophelis. Verum præter alia, quæ huic sententie contra- riantur, sciendum, nomen illius Chusi scribi apud Hebræos per literam heh in principio, nomen verò hic positum per Caph. Nec est Hebræis hoc loco Chusi, sed Cus, quo nomine Saulem rectè designat, ob profligatos eius mores. Significat enim nomen Cus, Æthio- pem. Malis autem hominibus nigri nomen à veteribus tribui solitum etiam Poëtæ Latini indicant. Porro Saulem fuisse virum Iemini, ipsemet Saul testatur in libris Regum.

a DOMINVS IVDICAT POPVLOS.] Videtur interpres legisse præfens *xpius*, cum Græcis iam sit futu- rum *xpius* iudicabit, quemadmodum habent & Hebræa.

b CONSUMETVR NEQVITIA PECCATORVM.] Augustinus & Hieronymus in commentariis legunt consummetur, vt significetur, nequitiam pecca- torum implendam esse & perficiendam, ac tum demum rectitudinem iusti declarandam. Sicque vertisse nostrum interpretem videri omnino potest, ex eo quod Græcis est verbum deprecatiuum *συνελθῆτω*, hoc est, consum- metur, vel consumatur. Nam dictio Græca vtrumque significat, & consumi, hoc est, deficere, & consummari, hoc est, ad summum perducere. Verbum autē consumendi magis conuenit Hebræis: vnde ex Hebræo D. Hieronymus vertit, *consumetur*. Quod si consumetur imperatiuè legere velimus, quemadmodum Græca desiderant, po- terit hoc verbum exponi pro ad finem deduci, quod nõ est aliud quam deficere. Nam sic aliquoties in scripturis hoc verbum ponitur: sicut & consummatio pro con- sumptione. Itaque in hoc sensu omnino puto interpre- tem vertisse consummetur, potius quam consumetur.

c IYSTVM ADIVTORIVM.] Adiectiuum, iustum, apud Hebræos additur versui superiori cum nomine, Deus. Sed & in quibusdam Græcorum codicibus addi- tur superiori versui aduerbium *δικαίως*, id est, iuste: quamuis etiã in aliquibus ponatur in principio huius

versus in genere fæminino *δικαία ἡσθησα*.

DEVS IVDEX IYSTVS, &c.] Hebræa tantum habent, Deus iudex iustus, & comminans tota die: Græca habent, & non iram adducens per singulos dies, sine interrogatione, quomodo & D. Augustinus legit. Græcis interpres videtur dictionem Hebraicam *יְהוָה אֱלֹהֵינוּ*, legisse cum puncto *parach*, cum quo significat idem quod non. At nunc legitur cum puncto *terec*, cum quo signi- ficat idem quod Deus & fortis: vnde quod in Græcis etiam legitur, fortis, ex alterius fortasse versione, margi- ni prius ascriptum, textui deinde inscriptum videri potest: quemadmodum & quod additur, patiens, videri potest additum ab aliquo ad explicandum, quomodo non irascitur Deus omni tempore. Potest autem quod in nostra lectione dicitur: Nunquid irascitur per sin- gulos dies: accipi, vel vt respondeat Hebræicæ lectio- ni, vel vt Græcæ, vel vt affirmatiuam insinuet respon- sionem, & nunquid pro nonne, positum sit, sensusque sit, Deum quotidie irasci, quia quotidie per suos præ- dicatores, & varia flagella peccatoribus inflicta com- minatur impiis: qui sensus conuenit rectè sequentibus. Vel vt significetur Deum non omni tempore irasci, quia non semper vlciscitur sed vindictam dissimulat. Cæterum notandum, veram lectionem esse per verbum præfens, irascitur, non per verbum futurum, irascetur: vt multi libri habent. Præfens enim verbum habent originalia & correctiora Latina. Et vt in sequentibus huius Psalmi versibus tempora, quæ perperam in mul- tis codicibus leguntur, restituantur iuxta exigentiam originalium & antiquorum codicum: primum non est legendum, vibrabit, sed futurum, vibrabit. Est enim Græcis *επιβόσσει*. Et diuus Augustinus diligenter an- notauit per futurum dictum esse, vibrabit, quamuis per præterita dicatur: Arcum suum tetendit, & parauit il- lum. Deinde, parturijt, legendum est, non parturit: cum Græcis sit *ἠδύνησεν*. Et rarum futurum, incidet, non, præteritum, incidit: cum Græcis sit futurum *ἐμπεσῆτο*.

ARDENTIBVS EFFECIT.] Duplicem indicat e Paraphrasis intelligentiam: iuxta priorem dictio, ar- dentibus, ablatiuus est instrumenti: iuxta posteriorem, datiuus acquisitiuus.

In finem pro torcularibus, Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI OCTAVI.

Psalmus hic, hymnus est, quo cum summa admiratione celebrat inestimabilem creatoris virtutem & amplitudinem, quam per creaturas suas ubique terrarum demonstrat, tum & ipsius in humanum genus beneficentiam & dignationem. Quod cum miserum sit & vile, ipse autem altissimus sit, & potentissimus, tam multis tamen beneficiis dignatus est. Mysticus autem huius Psalmi sensus in annotationibus indicatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

Psal. 8. 1 Domine Dominus noster,

* quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!

2 Quoniam eleuata est magnificentia tua super caelos.

3 Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos.

Cap. 10.

* vt destruas inimicum & vltorem.

4 Quoniam videbo caelos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quae tu fundasti.

5 Quid est homo, quod memor es eius, * aut filius hominis, quoniam visitas eum?

6 Minuisti eum paulò minus ab Angelis: * gloria & honore coronasti eum.

DOMINE Deus, qui cum ratione creationis & gubernationis omnium sis Dominus, peculiariter tamen noster es Dominus, qui te colimus, tibi que feruimus, quorum & maior tibi ratio est & cura: * quam potentem ac magnum te ipsum declarasti, non in caelo solum, neque in Iudaea solum, sed etiam in vniuersa terra, quam merito tu ab omnibus admirandus es in vniuersa terra!

2 Quoniam gloria tua diuinitatis, potentiae, ac bonitatis tam longè, ac latè, altèque diffusa est, vt non solum omnem terram repleat, atque vbi que se visendam ac fruendam exhibeat, sed & caelos omnes transcendat, in quibus etiam perfectius quam in terris à sanctis mentibus conspiciatur, comprehendì tamen ab eis non valet. Ita est ea incomprehensibilis, omnia replens, omnia excedens.

3 Quamuis autem merito ab omnibus suspiciendum & laudandum sit nomen tuum, tamen quoniam plerique sunt, semperque fuerunt, te agnoscere recusantes, tuae gloriae, tuoque nomini pertinaciter resistentes, siue inter homines, siue inter impios demones, ideo quò magis contra illos tuam declarares potentiam, laudem virtutis tuae tu confirmasti, & stabiluisti frequenter ex ore puerorum lactentium, eorumque qui his assimiles fuere. Pharaone enim hoste tuo cum suis tua virtute submerso, Israhelitarum tui simplicibus & imbellibus pueris similes, quorum ora necdum aperta fuerant in tuas laudes, decantare ceperunt sanctum nomen tuum, & victricem manum tuam laudauerunt pariter, quoniam sapientia tua aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas. Inter Prophetas quoque tuos, per quos voluisti laudem tuam perfici apud homines, eos potissimum delegisti, qui simplices essent, rudes, & indocti. In tempore item Messiae tu ex ore paruulorum, vixdum ab lactatorum, laudem tuam confirmasti, cum acclamare eos fecisti filio tuo laudis canticum, quò vel sic conuinceret duritatem, ac malitiam inimicorum eius. Quin & per Apostolos eius, simplicitate ac malitia paruulos, homines incruditos ac mundi iudicio humiles, laudem nominis tui perfectam fecisti, fama nominis tui per vniuersas terras propagata ab eis, sed tua virtute. * Sic autem tibi visum est per ora puerorum tuorum laudem tuam confirmare, vt sic ad maiorem admirationem tuae potentiae conuinceret, ac cessare faceres inimicos tuos, qui se exhibent vltiores ac punitores tibi credentium, ac seruire cupientium. Confunditur enim & conuincitur omnis eorum sapientia & fortitudo, ac tua potentia mirabiliter elucescit, dum paruulis licet * laudem tuam praedicantibus, eam abolere nequeant, quàm impense extinctam cupiebant.

4 Et quidem Domine, quoties oculis sublatis contempler caelos tuos, b quae sunt opera tua per te ipsum, tuaque virtute perfecta, similiter lumen & stellas, quae elegantissimo ordine in illis firmiter collocaisti, quoties caelorum amplitudinem, motumque varium ac stabilem, & stellarum in eis positarum pulchritudinem variam, multitudinem, & ordinem, omniaque haec hominum vtilitati seruire attendo.

5 Tum sic apud me cogito: Deus bone, quid est miser homuncio, quòd tu tantus, tamque immensi operis artifex, & tam sublimis domus inhabitator, illius rationem & curam habeas? * aut quid est filius hominis, ex mortali homine natus mortalis, quòd dignarit illum inuisere, beneficia multa in illum conferendo?

6 Aded enim ipsum hominem sublimasti, vt paululum tantum sit inferior Angelicis mentibus, diuinae tuae nobilitati vicinissimus, inferior scilicet solum secundum corpus, & corporis necessitates. * Tu denique magnifica gloria & honore illum in modum coronae circumdedisti, & ornaisti, dum eum ad imaginem tuam creasti rationis capacem, dumque ad participandam

* & constituisti eum super opera manuum tuarum.

6 Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi.

7 Volucres caeli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

8 Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!

dam tuam beatitudinem ac diuinitatem eum fecisti, * denique dum super omnia opera haec visibilia à te facta dominum eum constituisti, volens vt omnia eius imperio subessent, aut eius vtilitati seruirent. Quod quidem in omnia dominium, etiam pro magna parte toti conueniat humanae creaturae, eximio tamen quodam modo collatum est à te ei, qui inter omnes homines primus est, & praecipuus, inter omnes tuos filios primogenitus, & vnigenitus tuus, quem per assumptam humanitatem, mortisque passionem ab angelis minoratum, summo tandem honore coronasti, dans ei plenam omnium in caelo & in terra potestatem, per quam etiam humano generi pristinum dominium, & dignitas per peccatum magna ex parte imminuta, rursus restaurata est & aucta.

6 Omnia, inquam, Domine subiecisti tua benignitate hominibus: oues scilicet, reliquaque pecora minora, boues, omniaque; armenta, nec cures tantum pecudes, sed etiam feras agrestes, inter quas nulla est, quin eam suo imperio subicere valeat, ac vtilitatem ex ea capiat.

7 Nec terrestria tantum illi subiecisti animalia, sed etiam volucres in aere volitantes, & pisces maris, qui per varia maris loca huc illucque vagantur, ac veluti perambulant.

8 Merito certe ex consideratione tuae in humanum genus dignationis, rursus, quemadmodum ceppi, exclamare libet: Omnium Domine, qui peculiariter noster es Dominus, quam magna, ac proinde summa admiratione digna est gloria nominis tui, non solum in caelo, sed etiam in vniuersa terra!

ANNOTATIONES.

R O T O R C U L A R I B V S,] in Hebraeo ponitur dictio תיתא githith, quam Hebraei putant deriuatam à nomine ciuitatis Philistinorum Geth, & significare instrumentum musicum, in quo Psalmus hic cantandus esset à Geth ablato, ibi reperito. Felix putat hoc nomen esse patronymicum, à Geth deriuatum, & per illud significari populum gentilem, qui per Philistaeos frequenter intelligitur. Septuaginta autem videntur legisse nomē pluralis numeri gethoth, vt sit plurale nominis gath, quod significat torcular. Haec autē torcularia, Augustinus intelligit ecclesias, quòd in eis, boni malis essent permixti, sicut in torculari vinacea cum vino. Alij per torcularia, Christi intelligunt passiones, de quibus secundum mysticum sensum metio fit, dum dicitur: Minuisti eum ab angelis. Et apud Israhelitarum passio, torcular dicitur, cum ait: Torcular calcavi solus, &c. Verum vt de hac, & alijs similibus dictionibus nihil certi adferretur, ita ex hac & alijs superuacaneum fuerit velle aliquid stabilire, quod ad sensum Psalmorum pertineat.

E X O R E I N F A N T I V M E T L A C T E N T I V M.] Quia hunc versum Dominus in euangelio adduxit de pueris ei acclamantibus: Osanna, & Paulus Christo tribuit illud: Minuisti eum paulominus ab Angelis, & Omnia subiecisti sub pedibus eius: existimant plerique priorem illud versum de pueris illis vel solum, vel propriè dictum, imò totum Psalmum ad solum Christum referendum, etiam secundum primum & literalem sensum. Verum neutrum ex citationibus istis necessariò consequitur, cum constet frequenter scripturas quibusdam attribui, quibus non solum copeterunt, idque variis modis. Primum, quia quod in genere dictum est, & diuersis conuenit, quibusdam in genere illo comprehensis tribuitur, maxime si illis eximio & peculiari modo conueniat. Secundò, quia quod de figura primò & ad litteram dictum est, tribuitur veritati adumbratae, propter quam potissimum dictum est, quale est illud: Os non comminuetis ex eo, & alia multa. Tertio quia quod de aliquo propriè dictum est sine figura, accommodatur alicui, in quem illud etià rectè quadrat, quale videtur esse illud: Vox, in Rama audita est, &c. Quod autem hic Psalmus secundum primum & literalem sensum non pertineat ad solum Christum, satis ostendit similis locus in Psal. 143. vbi similiter exclamatur: Domine, quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? &c. Et omnino videtur, cum hic dicit: omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, & boues vniuersas, &c. commemorare dominum, quod humano generi in principio Genesios Dei beneficio collatum describitur. Itaque rectius sic Psalmus iste accipitur, vt omni tempore conueniat, & in genere Dei celebret potentiam, & bonitatem humano generi declaratam, & citationes illae in nouo testamento factae non

accipiantur, quasi peculiarem, & nullis alijs conuenientem indicent citatorum verborum sensum, sed tantum vt quod in genere dictum est, eis tribuatur, quibus eximio modo competit, iuxta sensum in paraphrasi explicatum. Nam & liber Sapientiae satis indicat, illa verba: Ex ore infantium: competere Israelitis, cum educerentur ex Aegypto. Quòd si quis totum Psalmum Christo appropriare velit, in quem maxime omnes scripturae respiciunt, & in quo omnia, quae de Deo in genere dicuntur, peculiari modo recapitulantur, iam quod dicitur: Nomen Dei admirabile factum in vniuersa terra: ad praedicationem euangelicam ad referendum, qua notum & celebre factum est nomen Domini in vniuersa terra, quod prius tantum notum fuit in Iudaea. Quod de eleuata magnificentia Domini super caelos dicitur, referendum est ad Christi super omnes caelos ascensionem Per caelos, Apostoli intelligendi: per lunam & stellas, ecclesia, & eminentiores quique in ecclesia, quae cum eis in Apostolis fundata est & stabilita. Per quinque illa animalium genera quae filio hominis peculiariter subiecta narrantur, quaquam in mystico sensu variè à varijs explicetur, rectè secundum tractationum diui Augustini, quinque hominum genera accipiuntur: per oues & boues, fideles boni: quorum quidam simpliciter substant, alij fideliter pro alijs laborant: per reliqua tria, homines mundani, scilicet, per pecora campi, homines in concupiscentiis vagabundi: per volucres caeli, superbi: per pisces maris, homines curiosi & auari.

Q V O N I A M V I D E B O C O E L O S T V O S.] Coniunctionem, quoniam, referuat ad praecedentia, vt reddatur hic causa cur dixerit nomen eius in vniuersa terra esse admirabile, & magnificentiam eius eleuatam super caelos. At rectius videtur referri ad sequentia, vt sequenti versu perficiatur sententia, quibusdam subintellectis iuxta sensum in paraphrasi insinuat: vt. f. significetur, contemplationem caelestium corporum, causam esse exclamandi cum admiratione. Quid est homo, quod memor es eius? Illud, etiam exiguum sit, praetermittendum non est, pronomen, tuos. Graecis non esse, nec apud Diuum Hieronymum in commentariis, nec Augustinus legisse videtur, si eius commentarius diligenter legatur. Est tamen in Hebraeo, vnde itrepsit in nostram lectionem quae etiam ex Graecis facta sit, habet tamen quandoque quaedam cum Hebraeis magis conuenientia.

M I N V I S T I E Y M P A V L O M I N V S A B D A N G E L I S.] Pro paulò minus, Graecis est ἁπαυρότερος, id est, modicum quid, hoc est, paululum inferiorem fecisti. Pro angelis, Hebraeis est dictio אלהים Elohim, quae quanquam Deum magis significet, (vnde vertit quidam, minuisti eum parum à Deo,) tamen aliquando angelis tribuitur, in quos bene competit illud Psal. Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes, &c. Id hoc loco magis secuti

sunt Septuaginta, quod videretur absurdum, dicere hominem parum inferiorem Deo constitutum, à quo infinitis distat partibus. Septuaginta secutus est D. Paulus ad Hebræos 2.

INSUPER ET PECORA CAMPI.] Cum additur, insuper, separantur pecora campi ab ouibus & bobus. Sciendū ergo pro pecora, Hebræis esse dictionē תיבת Behemoth, quæ quasi significat bestias. Additione verò campi vel agri, significantur bestię agrestes, hoc est, syluestres, & nequaquā domesticæ: quales sunt, oves & boues. Has ergo oportet intelligere ad litteram per pecora campi significari, quamuis Latinis feræ non dicantur proprie pecora. Sic & Græca dicitio κτήνη, teste

Euthymio, significat omnia animalia, quæ prona in terram aspiciunt. Hic ergo versus cōtinet animalia terrestria, & prior quidē pars bestias cicures, & domesticas: secunda verò agrestes & feras, sequens versus volatilia & aquatilia. Quod autē in eo legimus, qui perambulāt, Græcis est in neutro genere vnica dicitio, non coherens cum piscibus, ut dicitur δόρυ, hoc est, ea quæ perambulant. Quoniam enim de piscibus dixerat, ob varietatem piscium, subiungit: quæcūque perambulāt semitas maris. Et Hebræis postquam pluraliter dictum est, pisces maris, subiungitur singulariter, quod trāsīt semitas maris, hoc est, quicquid transit. Videri posset interpret vertisse, quæ perambulāt, nisi constanter libri haberent, qui.

In finem pro occultis filij, Pſalmus Dauid.

ARGUMENTVM NONI PſALMI.

Pſalmus hic in duas diuisus est partes adeò dissimiles, vt singule partes singulos iam Pſalmos apud Hebræos constituant. Nam primū quidem gratias agit Deo pro insigni aliqua victoria de præcipuo suo hoste, quem Goliath nonnulli arbitrantur: aut pro victoria, quam à finitimis gentibus reportauit, attollens pluribus Dei iustitiā, quæ suos in tempore vindicat. Deinde autem precationem adiungit, rogans vt improbos Deus semper (vt iā fecerat) comescat. In qua precatione pulchrè impiorum superbia, impietas, nocendi artes & conatus ad opprimendum quomodocūque homines innocuos, inopes & ope humana desertos, describuntur. Mystice autem Pſalmus hic, gratulatio est ecclesie pro occultis aduentibus, mysterijs, & iudicijs Christi filij Dei, quo pro nobis iudicante agnoscit ecclesia se liberatam ab hoste humani generis, diabolo: orans deinde, vt in finem vsque seculi suos fideles ab impiorum siue demonum, oppressione liberet. Ideoq; rectè intelligitur in titulo positum, pro occultis filij: quanquam, vt de alijs quibusdam superius dictum est dictionibus in titulo positus, nihil etiam hic ex Hebræo statui possit hoc loco de dictione hic posita.

P A R A P H R A S I S E I V S D E M.

1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo:
* narrabo omnia mirabilia tua.

AVDABO te Domine ex toto corde meo, gratiamq; tibi habebō, quantam animus meus capere potest maximā, * Ad laudem tui nominis, aliorumq; eruditionem, narra- Pſal. bo, quantum in me erit, vniuersa mirabilia tua, consilia, & facinora. Quanquam enim ea memoratu sint impossibilia, enarrare certè, si fieri posset, ardentè peroptem: & licet singula pro dignitate celebrare nequeam, vniuersa tamen commemorare vel in genere incipiam.

2 Letabor & exultabo in te:
* psallam nomini tuo altissime.

2 Non iam me rebus vllis fragilibus & caducis oblectabo, nō in meis, aut quorumcūq; hominum viribus letabor, sed in te, tuæque bonitatis memoria letabor mente, & exultabo corpore, * & præ nimia cūm interna, tum externa lætitia carminibus te celebrabo altissime Domine, qui supereminentem omnibus tuam potentiam pro me declarasti, quiq; cūm sis altissimus, omni laude es dignus, omni etiam laude maior.

3 In conuertendo inimicū meum rorsum, infirmabuntur & peribunt à facie tua.

3 Ided autem meritò in te letabor, teque canam, quoniam cūm inimici mei terga mihi darent, ac victi fugerent, nō mea fortitudine victi sunt, sed à præsentia tuæ potentie, quam sustinere nequiverunt, viribus suis fracti & debilitati sunt, ac tandem perierunt.

4 Quoniam fecisti iudiciū meum & causam meam:
* sedisti super thronum qui iudicas iustitiam.

4 Tu enim Domine iam iudiciū meum, & causam meam perfecisti & absoluiisti, vindicando me ab iniustis oppressoribus: * tu qui iudicas quod iustum est, cūm visus sis solium tuæ iustitiæ reliquisse, quamdiu hostes superiores erant, iam rursus cōscendisti solium tuum iudicarium, dum à violentis oppressoribus me liberaſti.

5 Increpaſti gentes, * & perijt impius:
* nomen eorum deleſti in æternum, & in seculum seculi.

5 Tu sententia pro nobis pronunciata impios aduersarios horribiliter increpuiſti, dum tua vltione illorum iniustitiam eis declarasti * & te tantummodo illos increpante, perierunt impij. Statim enim vt voluisti, solo tuo nutu & voluntate illos perdidisti, * & honestam ac celebrem memoriam nominis eorum aboleuisti in æternum.

6 Inimici defecerunt phræmea in finem: & ciuitates eorum destruxisti.

6 Gladij inimicorum iam penitus defecerunt, & contracti sunt, omnisque potestas nocendi & lædendi eis ablata est, & ciuitates eorum fortes, in quibus habitabant & confidebant, eueristi.

7 Perijt memoria eorum, † cum sonitu: * & Dominus in æternum permanet.

7 Nec ipsi tantum perierunt, sed etiam cum ipsis periit apud homines honesta memoria eorum, simul cum eorum nominatione, † aut quemadmodum perit sonitus aliquis, cuius nihil remanet. * Dominus autem in sempiternum permanet, semper affuturus his qui in ipsum spem suam collocauerunt.

8 Parauit in iudicio thronū suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate.
* iudicabit populos in iustitia.

8 Parauit sedem suam iudicariam ad exercendum iudiciū, & ipse in nouissimo die, imò omni tēpore, iustissime iudicabit omnes totius orbis terræ homines, * iudicabit populos vniuersos in iustitia, bonis bona, ma-

lis

lis mala rependens: vt meritò sese Dei cultores consolari debeant, tum quòd Dominus illorum perpetuò subsistat, tum quòd idem iuste omnes iudicet liberans tandem ab impiis iustos, etiamli ad tempus iniuriam eos pati permittat.

9 Et factus est dominus refugium pauperi.

9 Itaque Dominus afflictis omnibus humana ope destitutis se præstititutum refugium, ad quem illis confugere licet, vt tuti sint ab iniuriis impiorum: * Adiutor illis factus est in tempore opportuno, nempe cūm in tribulatione sunt constituti.

* adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

10 Et sperent in te qui nouerunt nomen tuum:

10 Meritò ergo in te omnem suam spem collocabūt, nec ad aliud confugiant præsidium, qui nouerunt tuam Domine æternam potentiam, iustitiam, atque in fidentes tibi bonitatem: * quoniam nunquam deseruisti Domine eos qui piis factis sese tibi commendare studuerunt, quique in tribulationibus tum inuocauerunt auxilium.

* quoniam non dereliquisti quærentes te domine:

11 Psallite domino qui habitat in Sion: * annunciate inter gentes studia eius.

11 Proinde vos Dei cultores, qui Deo fiditis, canite hymnos Deo, qui domum quandam peculiarem sibi delegit in monte Sion: * prædicate in Gentibus opera eius mirabilia, quæ pro suorum patrauit liberatione, vt Dei cognoscentes potentiam ac bonitatem, ab erroribus suis liberata conuertantur ad sanctissimum Dei nostri cultum.

12 Quoniam requirens sanguinem eorū recordatus est:

12 Quoniam etſi aliquandiu negligere innocentes videatur, dum sunt eos iniuste opprimi, tamen tandem de manibus opprimentium requirens effusum sanguinem innocentum, omnemque violentam oppressionem, nec relinquens inultum sanguinem eorum, declarat se eorum memorem esse: * & non esse oblitum clamoris pauperum, qui in tribulatione constituti ad illum toto corde vociferati sunt, quemadmodum ego feci, dicens.

* non est oblitus clamorem pauperum:

13 Miserere mei domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.

13 Miserere mei Domine, aspice afflictionem meam, quam patior ab inimicis meis: ne diutius dissimules te videre, sed mihi præstita ope videre te ipsam declara.

14 Qui exaltas me de portis mortis.

14 Tu Domine miserere, qui me in summo constitutum periculo, ac morti vicinissimū solus potes & soles de mortis faucibus eripere. * Ideo autem miserere mei, vt per te liberatus, palam prædicem omnes tuas laudes in iis locis, vbi celebris fit conuentus populi.

* vt annuntiem omnes laudationes tuas in portis filie Sion.

15 Exultabo in saluari tuo. * infixa sunt gentes in interitu quem fecerunt.

15 Sic autem me orante, exaudisti domine orationem meam: vnde de salute tua, quam mihi attulisti, exultabo. * Nam impij hostes mei, tanquā auidi venatores me persequentes, in eam ipsam foueam perditionis demersi sunt, quam mihi parauerant: in illud ipsum exitium inciderunt nec opinantes, quod mihi intentabant.

16 In laqueo isto quem absconderunt, cōprehensus est pes eorum.

16 Illis invidijs & malis, quibus me capere vt aucupes studebant, ipsi met capti sunt, & ea ipsa, quibus nos capere & perdere conabantur, ipsis suæ perditionis occasio & causa facta sunt.

17 Cognoscetur dominus iudicia faciens.

17 Itaque si prius à quibusdam non cognosceretur, an Deus humanarum rerum haberet procurationem, iam cūm fecit iudiciū pro suis, innocentes saluando, noxios perdēdo, ab omnibus magis cognoscetur eius prouidentia & iustitia. * Peccatores enim, dum aliis malum inferre studuerunt, ipsi per hoc comprehensi sunt, & irretiti.

* in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

18 Conuertantur peccatores in infernum: * omnes gentes quæ obliuiscuntur Deum.

18 Recident certè peccatores obstinati in infernū, æternis addicti supplicijs, * omnes, inquam, infideles & impij homines, qui Dei etiā ab omnibus per creaturas vtunque agniti rationem non habent, illum agnoscere, illiq; placere & ante oculos habere non curant.

19 Quoniam non in finem obliuio erit pauperis.

19 Quoniam quamuis ad tempus videatur Deus obliuisci miserorum, non tamen in sempiternum obliuiscetur eorum, nec sinet ab impiis eos semper diuexari:

* patientia pauperum non peribit in finem.

* expectatio, qua patienter expectant afflictī à Deo consolationem, non frustrabitur in æternum.

20 Exurge domine, nō confortetur homo: * iudicentur gentes in conspectu tuo.

20 Quemadmodum autem Domine iam mihi cōtra meos aduisti inimicos, ita semper pro me, & omnibus pijs tuā cōtra impios declara potentiam, nequē sinas vilem hominē ita confortari, vt tuis præualeat, * Perseuētā in eo quod cœpisti, semperq; impij homines pro meritis suis à te iudicentur, pœnas debitas persoluentes.

21 Constitue domine legistatorem super eos: * sciant gētes quoniam homines sunt.

21 Constitue Domine super eos grauem aliquem moderatorem, cuius potestate terreantur, & à suis impijs conatibus cohibeantur: * sicque fac vt intelligant sese homines esse, hoc est, infirmos & mortales, nec amplius in sua fortitudine ac prosperitate gloriantur, quam si homines non essent.

22 Vt quid domine recessisti longè: * despicias in opportunitatibus in tribulatione?

22 Cur Domine frequenter sic te exhibes tuis, vt longè ab eis recessisse videaris, dum eos à malis diuexari pateris, & incommodis affici: * cur sic te geris, vt contemnere, nec exaudire velle videaris, etiam tunc cūm maximè opportunum tempus esset auxiliandi, nempe cūm in tribu-

23 Dum superbit impius, incenditur pauper.
* comprehenduntur in consilijs quibus cogitant.

24 Quoniam laudatur peccator in desiderijs anime sue: & iniquus benedicitur.
25 Exacerbavit dominum peccator:
* secundum multitudinem ire sue non quareat.

26 Non est Deus in conspectu eius: & iniquitate sunt via illius in omni tempore.

27 Auferuntur iudicia tua a facie eius:

* omnium inimicorum suorum dominabitur.

28 Dixit enim in corde suo, Non mouebo a generatione in generationem: * sine malo.

29 Cuius maledictione os plenum est & amaritudine & dolo: * sub lingua eius labor & dolor.

30 Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem.

31 Oculi eius in pauperem respiciunt:
* insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua.

32 Insidiatur vt rapiat pauperem.
* rapere pauperem, dum attrahit eum.

33 In laqueo suo humiliabit eum: * inclinabit se, & cadet, cum dominatus fuerit pauperem.

34 Dixit enim in corde suo oblitus est Deus.
* auertit faciem suam ne videat in sinem.

35 Exurge domine, Deus, exaltetur manus tua:

* ne obliuiscaris pauperem.

36 Propter quid irritauit

latione sunt constituti?

23 Dum finitur a te Domine impius agere pro sua superbia, qua neminem veretur, tum ab eo grauitur vitur & affligitur pauper, omni humano destitutus auxilio. * Verumtamen tandem iusto tuo iudicio impij irretientur, & oeribunt per ea ipsa consilia, qua aduersus bonos excogitauerunt.

24 Et quidem quoniam peccatores habent aliquos sibi similes, qui illos laudant in desiderijs & studiis suis: * & quoniam quaestui per fas nefasque intenti, habent qui eos commendant.

25 Hinc horum adulatione & commendatione fit, vt peccatores non vereantur Deum ad iram prouocare suis sceleribus, * praenimio suo factu, & ea qua ex factu oritur in tenuiores sauitia, non quaerunt quid licitum, quid non: non quaerunt Deum, nec illi se commendare student, imò non curant eum, sed contemnunt, & pro nihilo ducunt.

26 Non habent Deum ante mentis suae oculos, cuius timore a malo cohibeantur, & vel persuadent sibi omnino Deum non cognoscere, aut non curare humana, ac proinde nec iudicaturum de eis: * Et quoniam sic Dei vacant timore, ideo illorum actiones omni tempore pollutae sunt variis sceleribus.

27 Et quoniam mens eorum vitiorum caligine omnino est obducta, a consideratione mentis ipsorum longè sunt remota iudicia tua terribilia, quibus impios es iudicaturus, quorum consideratione solent homines a maleficio deterreri, * ideoque tantum sibi arrogantiae assumunt, vt persuadeant sibi omnibus his, quos pro suis habent inimicis, se dominaturos neminem illis obistere posse ducentes.

28 Perpetuam enim peccator sibi promittens felicitatem, sic cum animo suo loquitur & cogitat: Nullius certe potentia vnquam deiiciat ab hoc florenti rerum mearum statu, * semper potens ac felix ero, omni carens malo.

29 Os eius non loquitur nisi maledictionem, amarulentiam & fraudes: * paratus semper est ad loquendum ea qua spectant ad alterius afflictionem & dolorem.

30 Occultè insidiatur, non, vt vulgò solent latrones, è syluis & speluncis cum suo periculo, sed coniunctus potentibus huius seculi, in ipsis diuitum atrijs, varijs artibus insidias struit, vt interficiat, opprimat, ac spoliat innocentes.

31 Oculi eius intentè respiciunt in humana ope destitutos, vt quos tales esse cognouerit opportunitate habita rapiat, spoliatque tū bonis suis, tum vita: * latenter insidiatur illis non minore crudelitate, quam leo ouiculae ex antro suo, ex quo praetereuntes bestiolas obseruat, vt inopinatas capiat.

32 Insidias ponit, ac media varia per suam astutiam excogitat, vt simplices ac impotentes diripiat, omnibusque bonis exuat: * vt diripiat, inquam, simplices, dum suis adinventionibus eos ad se attraxerit, eisque ceperit dominari: quemadmodum solent ad se trahere capta animalia aucupes, vt ea rapiant.

33 Per suas insidias, quas tanquam laqueos quosdam tetedit, deprimet, & conteret pauperem: * cumque dominatus fuerit pauperem, inclinabit se super eos, & procumbet ad eum modum, quo in lucra victor toto corpore, omnibusque viribus procumbit super prostratum, vt nequeat exurgere: & quomodo aucupes captae praedae incumbunt, vt non possit effugere: ita etiam impius totis viribus contendit in suam potestatem detinere pauperes, eosque penitus confringere.

34 Omnium autè horum praedictorum causa est, quod impius sic apud se cogitauit: Nulla est Deo ratio pauperum, nec tangitur cura rerum humanarum, * auertit faciem suam, ne vnquam videat ea qua hic fiunt, ad iudicandum de his vnumquemque secundum sua merita. Circa cardines, inquit, caeli perambulat, & maioribus intentus, nostra non considerat. Quae quidem persuasio libertatem & audaciam praebet quauis facinora perpetrandi.

35 Tu verò Domine impiorum improbitate veluti excitatus & permotus, per vltionem de eis sumptam, declara tuam pro tuis potentiam, & fac vt dextera omnipotentiae tuae, qua retracta videtur, cum impij pro sua grassantur libidine, sese exerat ad vindicandum, sicque clarificetur, & omnibus altior ac fortior esse agnoscat, ne sic te exhibeas, quasi curam pauperum non habeas, sed liberando eos, declara illos tibi curae esse.

36 Cur enim vltus est impius suis maledictis & blasphemis Deum ad iram

impius Deum? dixit enim in corde suo non requirit.

37 Vides quoniam tu laborem & dolorem consideras:

* vt tradas eos in manus tuas.

38 Tibi derelictus est pauper: * orphano tu eris adiutor.

39 Contere brachium peccatoris & maligni:
* quaretur peccatum illius, & non inuenietur.

40 Dominus regnabit in aeternum & in seculum seculi:

* † peribitis gentes de terra illius.

41 Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: * preparationem cordis eorum audiuit auris tuae.

42 Iudicare pupillo & humili,

* vt non apponat vltra magnificare se homo super terram.

iram prouocare, apud se cogitans, Deum non curare res humanas, nec vindictam sumpturum de sceleribus hominum.

38 Sed vt volet ille haec loquatur, sibi que persuadeat: tu certe vides: & cognoscis omnia. Nam & afflictionem ac dolorem, quem ab impijs iusti patiuntur, consideras, * vt suo tempore de impijs iustam sumas vindictam.

38 Certè vir pius, ab omnibus desertus, tibi relinquitur defendendus * his qui omni hominum ope destituti sunt, vt solent pueri parentibus orbat, tu Domine eris adiutor, quemadmodum te fore promissisti.

39 Frange opes & potentiam impij peccatoris, quod te facturum, suo tempore cognosco. * A te enim de peccato eis quaestio & vindicta sumetur, & nunc ipse nusquam comparebit. peribit enim condemnatus, & in aeternas miseras & tenebras deiicietur.

40 Mentiuntur certè homines amentes & impij, qui negant Deum regere humanum genus, aut vllam nostri rationem habere. Dominus enim super omnia rex est, & regnabit in sempiternum, sua prouidentia vniuersum mundum administrans: qui cum iustus sit, rectè factis praemia, sceleribus autem poenas constituat oportet: * proinde certum habeo, quòd omnes impij vos de terra hac, qua illius est, & inique a vobis possidetur, exterminabimini, & perdemini. † E terra quoque viuentium peribitis, non habentes inter sanctos aliquam partem & hereditatem.

41 Desiderium afflictorum semper exaudiuit, semperque certò scio exaudiet Dominus, * tu quidem corda eorum praeparas, & mones vt te inuocent, & hanc a te factam cordis eorum praeparationem tu exaudisti, semperque exaudies. Tanta est enim tua clementia, vt etiam tunc exaudias, cum ad orandum corda tantum praeparari ceperint. Cordis intimus es scrutator, magisque cordis affectibus attendis, quam externis vocibus.

42 Ad hoc autem exaudisti, semperque exaudies afflictorum vota, vt tu iudices pro oppressis, humanoque praesidio destitutis, nec in illo confidentibus, liberando eos a violentia impiorum, impios autem perdendo: * vt homo mortalis, qui ex sua conditione humiliare seipsum deberet, non vltra sese super terram magnificet, seseque contra Deum & proximos suos extollat, Deum non reueritus, & in homines quiduis sibi licere putans.

ANNOTATIONES.

CIVITATES EORVM DESTRV-
XIT I.] Pronomen, eorum, non est in originalibus Hebraeis vel Graecis, nec apud Augustinum, sed nec in plerisque Latinis nostris, & obest sensui, praecedit enim in singulari numero frater inimici. Vnde consequens erat intelligere, eius destruxisti, sicut & in sequenti versu Graeca habent pronomen singulare, perit memoria eius, quamvis hic Hebraea habeant plurale, eorum, quomodo & legit D. Augustinus. Quod autem dicitur: cum sonitu: cum varie a diuersis intelligatur, nos in paraphrasi indicauimus duplicem eius intelligentiam, qua & literali & mystico sensui conuenit, & Hebraea maximè accedit lectioni, qua habet: Perit memoria eorum cum ipsis. Quod autem Septuaginta verterint, sonitum, hinc est, quòd dictio Hebraea cum alijs punctis hoc significet.

IN PORTIS FILIAE SION.] Pulchrè portis mortis, opponit portas filiae Sion. Caterum sicut per portas mortis, phrasi in scripturis recepta ad literam significantur pericula, qua ad mortem deducunt: ita similiter phrasi scripturae per portas ciuitatis, designantur loca publica, in quibus est frequens conuentus populi, eò quòd in portis, aut circa portas ciuitatū soleat federe iudices ad reddendum iura. Similiter phrasi Hebraica filia Sion dicitur congregatio Sion: sicut postea Psal. 44. filia Tyri, pro congregatione & populo Tyri, eò quòd populus a ciuitate protegatur, sicut filia a matre. In mystico sensu portae mortis, sunt vitia, qua ad mortem aeternam pertrahunt: portae filiae Sion, particulares ecclesiae, in quibus laudes Dei annunciantur. Filia Sion, populus Christianus in vna ciuitate collectus.

CONSTITVE DOMINE LEGISATOR. E M.] Pro legislatore, dictio Hebraica מוֹרֵחַ מוֹרֵחַ ambigua est, & significat vel doctorem, vt fit à verbo מוֹרֵחַ lara per he in fine, quod secuti sunt Septuaginta, vel ti-

morem aut terrorem, vt fit à verbo מוֹרֵחַ lara, per Aleph in fine, & litera he sit posita pro Aleph. Atque hanc significationem hic omnes alij sequuntur, quòd fit huic loco magis conueniens. Itaque etiam D. Hieronymus ex Hebraeo vertit, terrorè. Vt ergo & nostra lectio huic intelligentiae accedat, intelligimus in paraphrasi per legislatorem in genere, rectorè aliquem, qui minis & supplicijs impios cohibere possit. D. Aug. & similiter D. Hieronymus in commentarijs per legislatorem, particulariter intelligunt Antichristum, qui his qui noluerunt recipere veritatem, dabitur in poenam doctor male legis, vt credant mendacio Alij. inter quos Euthymius, & rectius certè, per legislatorem Christum intelligunt. Is enim etiam in malum impiorum constitutus est legislator, iudex, & vindex eorum, vt scilicet rebelles vindicet, & puniat pro meritis Constitutus etiam est in bonum illorū legislator, vt eius doctrina instructi salubriter intelligant suam infirmitatem, eamque humiliter agnoscentes ad Deum conuertantur. Legendum autem esse, sciant gentes, quemadmodum etiam habent libri correctiores: non autem vt sciant, manifestè patet ex Graecis, qua verbum imperatui modi habent. *υπακουου.*

DVM SUPERBIT IMPIVS.] Haec pars dupliciter accipi potest. Primum, vt verbū, incēdi, accipiatur pro persecutione pari, vt habet paraphrasis. Secundò, vt sit sensus: dum impius hinc superbit uiuit, & pro sua superbia omnia agit, ac ad summos prouenit honores pauper hoc considerans vitur, & cruciatur in animo suo.

INCONSILIIS QUIBUS COGITANT.] Graeco more dictum est, quibus cogitant, pro que cogitant, Graeci enim relationem ponunt in casu antecedentis.

QUONIAM LAUDATUR.] Coniunctio, quoniam accipi potest, vt reddat causam versus praecedētis nempe quòd merito comprehenduntur in suis cōsilijs, quia adeo eos non poenitet suorum malorum, vt etiam gloriantur, & ab alijs se laudari patiantur in malis suis. Aut potius

rius cōianctio hæc accipitur, vt dicat causam partis frequentis versus: Exacerbauit Dominum peccator. Quæ pars apud Hebræos contexitur in vno versu cum superioribus, vt intelligamus hæc esse causam, ob quam non vereatur Dominum irritare peccator, quod malitiæ suæ aliquos habeat commendatores.

AVFERVNTVR IUDICIA TVA.] Intellegi istud potest vel de iudiciis præceptorum Dei, quæ alibi iudicia iucunda vocat: nam de his non cogitant impij ad obseruandum ea: Vel de iudiciis Dei terribilibus, quibus impios est iudicaturus, de quibus alibi inquit: A iudiciis enim tui timui.

A GENERATIONE IN GENERATIONEM SINE MALO.] Potest illud, à generatione in generatione, coniungi cum verbo mouebor, vt deinde adiungatur, sine malo, subaudiendo participium, existens. Aut iuxta Euthymium post mouebor, sit comma, deinde simul legatur à generatione in generationem sine malo, subaudiendo verbum, ero.

Porro à generatione in generationem significat per totam vitam, ita tamen, vt simul significetur, impium sibi polliceri longam vitam, & multarum generationum. Aut simpliciter à generatione in generationem, significat semper, vt intelligatur impius sibi polliceri æternam vitam, saltem secundum famam & gloriam nominis.

LABOR ET DOLOR.] Sæpe in scripturis, & maxime in Psalmis, labor ponitur pro calamitate & afflictione, quomodo & apud Latinos aliquando accipitur, maxime in poësi, vnde est, laborare capite vel renibus, pro affligi.

VIDES, QUONIAM TV LABOREM ET DOLOREM CONSIDERAS.] legendum esse, vides, & non videat, quemadmodum habent quidam libri, patet ex originalibus. Cæterum Græca hic non habet dolorem, sed *θυμω*, hoc est, iram: quomodo legit D. Augustinus: Videtur aliquis pro, iram, coniunxisse dolorem labori, quia prius illa duo coniungebantur: sub lingua eius labor & dolor.

In finem Psalmus Daud.

ARGUMENTVM PSALMI DECIMI.

Colloquitur vir sanctus cum his qui volentes ipsi bene consultum, fugam suadebant, ne per insidias à Saule circumueniretur. Quibus ille respondet, se in Domino Deo suam collocasse fiduciam, qui in cælis residens, cum omnibus sit superior, omniaque, quæ hic aguntur cognoscit, ac iuste de omnibus iudicat, iustam de impijs vindictam suo summet tempore, liberatis ab eorum oppressione iustus, quos diligit, propter quod sibi bene conscius, se consolatur. In quem modum sese hoc Psalmo consolari potest iustus quisque cui suadetur, vt propter impiorum molestias & persecutiones derelinquat locum suum, impijsque, cedat cum detrimento gloriae Dei, aut propriae salutis, quomodo & Christus propter spem, quam in patre habuit, non acquieuit suadentibus illi fugam ob metum Herodis. Cui quidem Christo etiam Psalmus hic rectè adaptatur, vt cuius figura per omnia fuit Daud, maxime in eis, quas perulit, persecutionibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

N domino confido, qui & solus omnia valet, & in se sperantes non potest derelinquere. Quare ergo vos amici mei, de mea salute diffidentes ad fugam me adhortamini? dicentes mihi: Transmigra è loco tuo in montem aliquem: Nusquam consiste, de loco in locum, de monte in montem semper vagus demigra, sicut passer, aut quæuis auicula, cui insidiantur aucupes, nec vquam nidulari ei conceditur, vbi se tuto abscondere valeat cum aliqua quiete. Si magno exercitu virorum instructum bene sperare iuberetis, quantò magis præsidio summi Dei munito nulla vis impiorum metuenda erit?

2 Ideò autem fugiendum semper suadent mei, quoniam ecce peccatores qui me persequuntur, quasi paratum habentes arcum & sagittas ad occidendum, instructissimi sunt & paratissimi, * vt me & meos, qui simplici & innoxio sumus animo, perimant cum obscurum fuerit, & à nobis nec videri, nec vitari poterunt. Neque enim in aperta luce nos aggredi volunt, sed noctem obscuraque loca obseruant, quo imparatos incogniti opprimant.

3 Ecce enim Domine leges, quas seruandas constituisti, ipsi impij dissipauerunt, legibusque tuis neglectis, inique iustos persequuntur ad mortem. † Consilia item tua, quæ tu de me statuisti, illi subuertere studuerunt ab ea dignitate, ad quam me euehere destinasti, impedire conantes. * At quid Domine ego iustus tuus feci, aut in eos admisi, ob quod vitam mihi studeant eripere?

4 Sed quantum mihi tanta pericula impendent, mea tamen fretus innocentia, ac domino, in quem confido, nunquam de salute desperabo. Dominus enim, in quem omnem fiduciam meam collocaui, ipse in cælesti templo suo, tanquam in palatio, aulaeque regia habitat, in cælo peculiariter residet, omnibus superior.

5 Nec cælestia tamen tantum curat, sed è supremo cælorum conspicit etiam quoscumque homines, ac potissimum pauperes & afflictos: quorum etsi videatur aliquando oblitus, ipse tamen considerat, & quæ illorum sint ab impijs tribulationes, & quæ ipsorum in malis tolerantia.

* Neque simpliciter solum omnes videt, sed suo solo aspectu & obtutu certo ac clarè diiudicat homines omnes. Proinde merito fidenti & erecto

1 In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer?

2 Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra. * vt sagittam in obscuro rectos cordis.

3 † Quoniam quæ perficisti destruxerunt.

* iustus autem quid fecit?

4 Dominus in templo sancto suo: dominus in caelo sedes eius.

5 Oculi eius in pauperem respiciunt.

* palpebra eius interrogant filios hominum.

6 Dominus interrogat iustum & impium.

* qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7 Pluet super peccatores laqueos.

* ignis, & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum.

8 Quoniam iustus Dominus, & iustitias dilexit.

* equitatem vidit vultus eius.

Et sum animo, qui & mihi bene sum conscius, & in eum dominum confidam, qui & potentissimus sit, & omnia cognoscens, omnesque iuste discernens.

6 Dominus quasi diligentem prius adhibuisset inquisitionem & examinationem, probè nouit ac discernit quis iustus, quis iniustus. * Proinde qui diligit iniquitatem, hanc diligendo, re vera odit suam ipsius animam, quam, præterquam quod variis modis commaculat, verisque bonis priuat, grauissimis etiam malis à Deo immittendis obnoxiam facit.

7 Nam quemadmodum copiosa pluuia de super cadere solet super homines, & inopinatos corripere: ita etiam super peccatores è cælo Dominus immittet subitam ac grauem vltionem, eos sic implicentem, vt se nequeant extricare. Ea vltio talis erit, quali olim maxima Deus Sodomitas euertit in exemplum eorum, qui impiè acturi essent. * Ignis enim incendens, & sulphur fœtore omnia replens, ac sempiterna, nec vnquam cessatura tempestas ac turbatio procelloso vento similis, hæc, inquam, erunt portio eorum, hæc illorum fors & merces, quæ eis Deo distribuentem continget.

8 Hæc autem impius scelerum suorum merces manet: nam Dominus iustus est ex sua natura, & idè non potest nisi iustitias diligere. * rectitudinem vitæ placidè intuetur, eamque approbat, suo tempore maximis & pulcherrimis premijs eam remuneraturus: contra verò omnem iniustitiam hominum auerfatur, atque ab ea benignum suum aspectum auertit.

ANNOTATIONES.

VOMODO DICITIS, &c.] Quidam intelligunt hinc Daudem expostulare eum quibusdam, qui sibi metuentes ob præsentiam Daudis, illi non concedebant locum apud se, recufantes illum defendere, qui de ipsi bene meritis erat. Et quod subditur: quoniam ecce, &c. intelligunt significare causam, qua ostendit Propheta, impiè & crudeliter illos se ab eis reiici, eo quod non moueantur impietate suorum inimicorum, & sua innocentia. Notandum autem, in primo versu Græca non habere, in montem, sed pluraliter *ἐν τῷ ὄρει*, hoc est, in montes, quomodo & Augustinus manifestè legit, & Hieronymum item sic legisse patet ex commentario: quamuis in contextu habeatur vitiosè, montem, Proinde hanc crediderim veram esse nostræ versionis lectionem. Hebræa tamè singulariter habet, montem vestrum, hoc est, montem, in quem tu Daud cum tuis lateres fores. In secundo versu, ero, in obscuro, Græcis est, *ἐν σκοτεινῷ*, Significat autem, *σκοτεινῷ*, noctem illunem, hoc est, luna carctem, ac omnino obscuram, & quam Latine vnicò vocabulo appellare liceret, obscurilunium. Hinc est quod Diuus Augustinus legit, in obscura luna, multa commentatus de obscura luna, cum Hebræa dictio tantum significet caliginem & tenebras.

pax est. Secundum carnalitatem enim eius odit eam qui illi in suis carnalibus desideriis non acquiescit, sed resistit, quod bonum animæ propriae odium à nobis saluator exigit, dicens Ioannis duodecimo. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Secundum autem spiritualitatem eius eam odit, quisquis peccat: quomodo hic accipitur, & Prouerbiorum 29. Qui cum fure partitur, odit animam suam.

LAQUEOS IGNIS.] Ignis non est genitius, cohæreat cum accusatiuo laqueos, quemadmodum distingunt malè multi libri, sed post laqueos puncto factò, nouo principio legendum est, Ignis & sulphur. Id enim docent originalia.

PARS CALICIS EORVM.] Frequens est in scripturis hæc metaphora, qua per partem calicis, hoc est, ad mensam vini portionem, certa cuiusque fors & merces tam bona, quam mala significatur. Mutuata verò est à potantium veteri ritu, quo per modiperatorem, hoc est, cōiuuij præsidem, sua cuique portio, quam hauriret, statuebatur. Sicut autem frequenter scriptura cum alicui gēti aut ciuitati cōminatū vitiam vltionē etiam hinc sumendam, cōminatū se sic illos perdituros, sicut Sodomam, vt patet de Babylone, Isaia: capite 13. & aliis locis: sic cum vult describere penam infernalem, describit eam per ignem & sulphur, alludens ad Sodomam subuersionem, eò quod noui sit nobis cognita horribilior vltio, & quod hæc, vt docet Petrus. 2. Epist. cap. 2. sit posita in exemplum omnium qui impiè sunt acturi.

INTERROGANT FILIOS HOMINVM.] Interrogare dicitur in scripturis Deus, scrutari & probare aliqua vel aliquos, siue quia eos obseruat, & ad eos attendit: siue quia tanquam inquisitos, interrogatos & exploratos eos cognoscit.

ODIT ANIMAM SVAM.] Odire animam quis dicitur in scripturis duobus modis, secundum quod dupliciter anima considerari potest: nempe secundum carnalitatem & sensualitatem eius, & secundum eius spiritualitatem, qua diuinitatis, & cælestium rerum ca-

In finem pro octaua Psalmus Daud.

ARGUMENTVM PSALMI VNDECIMI.

Queritur de moribus seculi deprauatis, iustitiam scilicet & fidem vbiq; concidisse, impios & fraudulentos omnia occupare, ac deinde Deum inducens loquentem, & opem suam pollicentem p̄s contra impios, propter dibingrum verborum veritatem, promittit Dei custodiam assuturam p̄s contra impiorum fraudes. Est autem hic Psalmus commoda etiam oratio iusti, precari volentis, vt Deus illum preseruet a contagio sceleratorum hominum in quorum medio habitare cogitur.

PARA-

Quæritur de moribus seculi deprauatis, iustitiam scilicet & fidem vbiq; concidisse, impios & fraudulentos omnia occupare, ac deinde Deum inducens loquentem, & opem suam pollicentem p̄s contra impios, propter dibingrum verborum veritatem, promittit Dei custodiam assuturam p̄s contra impiorum fraudes. Est autem hic Psalmus commoda etiam oratio iusti, precari volentis, vt Deus illum preseruet a contagio sceleratorum hominum in quorum medio habitare cogitur.

1 Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus, quoniam diminuta sunt veritates à filiis hominum.

ALVVM me fac tu Domine, quoniam iam nulli penè sunt iusti & boni homines, iamque fidelitates ac veracitates ab hominibus imminuta sunt: rara est in homine veritas, vixque aliquis reliquus est, qui vera loquatur ac fidem seruet, cui tuto fidem habere possim. Itaque tu me Domine serua, tum vt ne dolis ac insidiis fallacium hominum peream, tum vt ne ipsorum, cum quibus viuendum mihi est, perdit mores & exempla me corrumpant, atque in aliquam turpitudinem pertrahant.

2 Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.

Vnusquisque ad proximum suum, quem merito decipere non deberet, loquitur vana, mendacia scilicet, falsas blanditias, & ad peccandum malas persuasiones: labia hominum sunt fraudulenta, nam duplici corde locuti sunt, aliud sentientes, & aliud loquentes.

3 Disperdat dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam.

Tollat quæso Dominus, iustitiæ & veritatis amator, vniuersa huiusmodi labia dolosa, & linguam magna loquentem, ac superbia iactantem quæ ferè coniuncta est labiis dolosis.

4 Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus:

Eos, inquam, disperdat Dominus, qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, liberè & audacter quæcunque libuerit loquentes, nec aliquem metuentes, ac sic auctoritatem quiduis dicendi nobis nostra libertate parantes, labia nostra non ab alio pendent, sed à nobis ipsis, vt in potestate nostra sit, illis prout libitum fuerit, vti. Quis enim noster est dominus, cui sic subesse debeamus, vt non liceat quæcunque volumus loqui, cuique de dictis, factisque reddenda nobis sit ratio?

* labia nostra à nobis sunt Quis noster Dominus est?

5 Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus.

Illi quidem hæc superbè loquuntur, suisque linguis graues frequenter afflictiones humilibus adducunt, quæ gemitus & eiulatus illis extorqueat. Verùm quò bono sitis animo quicumque iustitiam colitis, audite quid afflictis dicat dominus: Etsi, inquit, aliquandiu dissimulanter egerim, sinens impios pro sua libidine loqui, & agere: nunc tamen propter miseriam, quam ab eis pauperes patiuntur, itemque propter eorum gemitum, quo me inuocant, meam pro illis declarabo potentiam.

6 Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.

Ponam eos in salutari, dabo eis quendam seruatorem, in hoc ego contra impios confidenter & audacter loquar, & agam, per ipsum durè illos increpans ac comprimens. Eos item qui nunc sunt in miseria, constituam in salute, in qua salute ferenda confidenter agam, audacter impios increpando, nullius personam vel potentiam reueritus.

7 Eloquia Domini, eloquia casta.

De his certè Domini verbis & promissione non est quod diffidatis, verba enim Domini non sunt vt verba hominum, de quibus prius dixi, vanitate ac falsitate plena: sed omnia eius verba, eloquia sunt, ab omni vanitate, impuritate & falsitate pura. Simillima sunt candido argento, non ei quod iam nuper effossum est, sed ei quod igne est examinatum, & per ignis probationem purgatum ab omni terræ admixtione nec semel tantum, sed sæpius per iteratam refusionem purgatum.

* argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.

8 Tu domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum.

Tu itaque Domine iuxta verissimum tuum verbum, certò scio nos cultores nominis tui seruabis, & custodies in æternum ab hac praua generatione iniquorum hominum, ne quicumque nobis noceant, nève suo contagio ex familiaritate cum illis necessaria nos inficiant.

9 In circuitu impij ambulat.

Omnia quidem iam loca impiis sunt plena, circumquaque licenter vagantur, circumeuntes ad circumueniendum & opprimendum bonos. Verùm vt tu es altus & immensus, ita pro magnitudine potentia & bonitatis tuæ, tu semper multiplicasti filios hominum, eos potissimum, qui tibi curæ sunt, non sinens eos opprimi & extinguì, quantumuis id conentur impij, sed eorum semper magnam curam gerens, proinde confidimus te in futurum quoque semper ita eos custoditurum, & curaturum.

* Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

ANNOTATIONES.

IMINVTÆ SVNT VERITATES.] Indicat paraphrasis dupliciter hic accipi posse veritates, aut vt significet veras rerum assertiones, vt opponatur falsitati, & mendacio, aut vt significet fidelitates, & opponatur dolo: quomodo sæpe in scripturis accipitur.

LABIA DOLOSAIN CORDE, ET CORDE LOCVTI SVNT.] Oratio illa, labia dolosa, aut per se legenda est iuxta sensum Paraphrasis: aut si cum sequentibus iungitur, subaudienda prepositio, per,

quemadmodum apud Græcos subicitur sæpe prepositio, vt sit sensus, locuti sunt per labia dolosa. Hebræa enim verti debent, labio doloso in corde locuti sunt. Aut denique sensus est: Ipsi qui sunt labia dolosa, in corde & corde locuti sunt: quomodo hominem sceleratum, scelus nominamus, vnde & sequitur: Disperdat Dominus labia dolosa: vbi homines magis significantur, quorum labia sunt dolosa.

ET LINGVAM MAGNILOQVAM.] Cōiunctio, & nec est apud Hebræos, nec apud Græcos, vnde nec est apud D. August. nec in quibusdam nostris. Itaque potest

potest intelligi significari labia dolosa, eadem etiam esse linguam magniloquam, vt eorum contra quos hoc dicit, duplex notet vitium, dolum, scilicet & superbiam: quorū alteram contra proximum est, alterā contra Deum. quod in sequentibus prosequitur, sicut prius in præcedentibus expressit.

PONAM IN SALVTARI.] Obscurus est hic versus, nec mirum, cum & apud Hebræos magis sit obscurus, vt declarat versuum varietas. Non exprimitur quid vel quos ponat, sed id intelligendum est ex præcedenti, nempe, ponam eos pauperes & inopes, potest autem, salutare, accipi pro saluatore, quemadmodum accipit D. Augustinus: aut potius pro ipsa salute, quomodo habent Hebræa & exponit Euthymius, eodemque sensus recidit. Promittitur enim eis Saluator, qui eos defendat ab impiis: quod ex parte quidem præstitum est per Dauidem, qui in regnum iam sublimatus impios persecutus est, sed perfecte non præstat, nisi per Christum, qui toti orbi datus est Saluator, suaque doctrina, spiritu atque potentia liberat suos à vi & seductione impiorum. Cæterum quoniā verbo, ponam, nullus addit accusatiuus, Euthymius verbū Græcum, quod est mediū, exponit etiam passiuè, vt sit sensus: Ponam in salutari: intelligens Christi esse vocē, prædicentis se ponendum in salutifica cruce. Verum ex Hebræis constat verbum θησαυρον, actiuè esse exponendum.

ELOQVIA DOMINI CASTA.] Rectè casta dicit eloquia Domini, eò quod nullam continent falsitatem, nullam turpitudinem, nullam etiam vanitatem, nihilque quod ad rem non pertinet. Argento etiam non iam receter effosso, sed frequenter à terra purgato, hoc est, purissimo & cãdidissimo comparat Dei eloquia. Prophana enim omnium hominum dicta, vel scripta quædam, non nisi plumbum aut terra sunt, vt quæ obscenitate plena sint, qua humanam mentem ad terrena depriment. Quædam etiam argento similia sunt, sed receter effosso, & necdū repurgato, vt quæ vera quædam continent, sed interim multis vanitatibus ad rem non pertinentibus, aut etiam erroribus respersa sunt. Sunt quorundam scripta diligenter ac sæpius examinata & probata, sed non igne diuini amoris, diuinique spiritus. Sola Dei eloquia siue vocē, siue scriptis nobis commendata, purissimo sunt similis argento, igne diuino diligenter purgata ab omni eo quod terrenum est.

PROBATVM TERRÆ.] Græcis est nomen minus obscurum δοκιμασιον τῆ γῆς, vnde sicut constat dictionem, terræ, esse datiu casus, ita patet, dictionem, probatum, non esse participium, sed nomen, quod significat probum, quomodo contra dicitur argentum, reprobum. Exponit autem Euthymius hæc orationem dupliciter: Probatum, inquit, terræ dixit, pro in terta. Fabri enim conflatum

argentum fundunt in terram, vel probatum terræ: hoc est, ex terra. Tres ergo conditiones argenti, cui eloquia Domini comparantur, videntur indicari, scilicet, vt & primò in ignem mittatur vt liquefiat: deinde in terram, aut in terrenum aliquod vas fundatur, vt probum fiat, & sepius repurgetur. Diuus Hieronimus ex Hebræo vertit, separatum à terra.

TV DOMINE CVSTODIES, &c.] Græca habent Aoristum optatiuum φυλάξαις & διατηρήσεις, serues & custodias. Interpres autem videtur legisse φυλάξαις & διατηρήσεις. Hebræa autem vtrumque sensum admittunt, cum futurum indicatiui frequenter accipiat pro futuro optatiui. Cum autem dicitur in eodē versu: A generatione hac in æternum: duplex potest esse sensus. Aut enim per generationem hanc, accipi potest generatio praua, à qua iusti sint liberandi, vnde Chaldaus paraphrastes habet: A generatione hac praua in æternum. Aut intelligi potest significari ex nunc vsque in æternum, quem sensum Græca habent. Nam interposita coniunctione, & in Græcis: A generatione hac & in æternum. Coniunctionem tamen Hebræa non habent, quamuis facilè subintelligi possit.

IN CIRCVITV IMPII AMBVLANT, &c.] Cum obscurus sit hic versus, & ob id variis tractetur modis, quò solidius aliquid habeatur, sciendum Hebræa, quæuis & illa variè vertantur sic optimè verti: In circuitu impij ambulant cum exaltaueris, vel exaltata fuerint vilitates filii hominum, hoc est, cum apud filios hominum viliissimi dominantur, tunc omnia plena sunt impiis, & illi vbique per circuitum obtinent, & tuto vagantur. Vnde patet quomodo apud nos accipiendum sit illud: In circuitu impij ambulant. Quod autem sequitur: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum: accederet ad sensum Hebræicæ lectionis, si sic acciperetur: Secundum altitudinem inferutabilis consilij tui, tu permisti multiplicari pro filiis Dei, homines mundana sapientes, & humanam tantum originem referentes. Verùm sciendum in Græcis, vnde nostra lectio desumpta est, longè alium esse sensum. Non est enim hoc loco pro multiplicasti, ἐπολιθῆναι, quod est multiplicasti, sed Septuaginta nescio quid secuti verterunt, ἐπολυώρησαι, magis est, magnipendisti, aut plurimum curasti. Est enim πολυώρησαι diligenter & multum curo, compositum à, πολῶ, hoc est, multum, & ὤρησαι, quod est curo & custodio: cuius verbi contrarium est ἀλιγώρησαι, quod est negligere. Significatur ergo Deum sicuti altus est, excelsus & magnus, ita etiā magnam semper gessisse curam hominum: aut iuxta altitudinem & magnitudinem bonitatis & misericordiæ suæ, nunquam neglexisse genus humanum. Vnde in nostra lectione sequendus videntur sensus in Paraphrasi indicatus.

In finem Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI DVO DECIMI.

Vir sanctus in ancipiti periculo deprehensus, vt cum à Saule longè pateretur persecutionem, miserè queritur Deo, quod succurrere differat, Deiq; fauorem & opem precatur, ne suo casu hostes eius exhilarentur, sed ipse potius seruatus in Dei ope letetur, eiusq; bonitatem celebret. Est autem per anagogiam, apta hic Pſalmus precatio viro iusto contra Satanam, ne à Domino perpetuò derelictus, atque ob id à Satana deuictus, æterne mortis incurrat perditionē cum hostium suorum insultatione.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Vsquequo domine obliuisceris me in finem?

VAMDIU Domine sic te reges, vt mei perpetuò ac penitus oblitus, nec curā aliquam mei habere videaris: dum me te inuocantem tam diu deseris nec exaudis? quādiu Domine quasi iratus, ac vultu à me auerso, fauorē tuum mihi non exhibebis?

* vsquequo auertis faciem tuam à me?

2 Quādiu ponam cōsilia in anima mea.

* dolorem in corde meo per diem?

Quādiu Domine me fines anxie apud me consultare ac deliberare quid factū opus sit, quāue ratione præsentia mala euadam? quādiu fines me tota die molestam cogitationem ponere in corde meo, meque affligi variis & anxiiis cogitationibus, dum non occurrit quo pacto me periculo eximam?

1 *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me domine Deus meus.*

4 *Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus, praualui aduersus eum.*

5 *Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero: Ego autem in misericordia tua speravi.*

6 *Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi, & psallam nomini Domini altissimi.*

3 Quousque permittes hostem meum esse me superiorem? Satis enim diu oculos à me auertisti, & aures querelis meis clausisti. * Iam tandem benigne me respice, fauoremque tuum mihi declara. & exaudi me inuocantem te Domine Deus meus, quoniam vnicè colo, à quo totus pendeo.

4. Iam quidem in his tantis malis, in hoc animi dolore, sanguine, in profundissimis noctium tenebris, squalidus ac mœrens viuis, verius in summa caligine videor, oculique fletu caligant. Verùm tu Domine luce tui vultus, gratissimaque tua ope ac fauore mihi ostendo, dispelle hanc prementium malorum caliginem, atque his malis liberatum recrea, ne crescentibus malorum tenebris durissimo mortis solatio conlopiar, & ne aliquando insultando & gloriando dicat inimicus meus se praualiuisse mihi. ¶ Oculos etiam mentis mea ignorantiam tibi ostendit, tu Domine luce gratia & sapientia tua illustra, vt videam quae mihi agenda sint, ne destitutus tuo lumine, semperque in tenebris veritas incidam in lethiferum peccati somnum, & glorietur de mea perditione hostis meus.

5 Etenim inimici mei, qui me affligunt, pra nimia letitia exultabunt, si contigerit me deiici, prosterni, & cadere. * Ego autem non in meis viribus aut meritis, sed in tua misericordia semper speravi, & etiam num spero, propter quod tua bonitate dignum fuerit Domine, si secundum meam in te fiduciam me his malis eximeris, qui nunquam derelinquis sperantes in te.

6 Hoc si (vt te facturum confido) feceris, omni tunc mœrore, qui iam mentem occupat, deposito, gaudebit cor meum de salute à te mihi praestita, *ac pra summa letitia, mentisque gratitudine cantabo hymnos in laudem Domini, qui bona mihi secundum meam in illum spem rependit, & carmina canam in honorem Domini altissimi, qui altitudinem suae potentiae pro me declarauit.

ANNOTATIONES.

VSQUEQVO OBLIVISCE- RIS ME IN FINEM.] Quoniam in secundo membro verbum est praesentis temporis, auertis, plerique pronunciant in priori membro verbum, obliuisceris: vt sit praesens penultima breui. Ex Hebraeis autem & Graecis patet accipiendum, vt sit futuri, & proinde pronuncian- dum penultima longa. Quamuis autem in secundo membro etiam Hebraeis sit futurum tempus, Graecis tamen est praesens vt in *amos 6. 1. 2. 3.* vnde legendum est, auertis, non auertes. Notandus autem ordo, qui est in his tribus primis versibus, & postea etiam in sequentibus. In primo enim quaerit quod ad Deum pertinet, vsquequo tu obliuisceris? Vsquequo tu auertis? In secundo quaerit quod ad se pertinet, vsquequo ego ponam consilia & dolorem in corde meo? In tertio quaerit, quod ad inimicum suum pertinet: Vsquequo exaltabitur inimicus? Tria enim illum male habebant, malorum cruciatus, Dei neglectus, inimici gloria. Quo autem ordine conquestus est, eodem & liberationem a malis precatur. Nam contra id quod ipsum in Deo male habebat, dicit, Respice, & exaudi me Domine Deus meus. Et respice, quidem, vt annotauit Diuus Augustinus, refertur ad id quod dictum est, Vsquequo auertis faciem tuam à me? Exaudi, refertur ad id quod dictum est, vsquequo obliuisceris me in finem? Contra id vero quod ipsum in se cruciabat, dixit: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. Contra inimici gloria- tionem subiicit: Ne quando dicat inimicus meus, praualui aduersus eum.

PER DIEM.] Graecis est *hēmeras* id est dies ac nocte: Hebraeis tamen est tantum nomen diei, vt ne quis putet codices nostros vitiatos. Poest autem illud, per diem, accipi positum pro, per singulos dies, aut pro tota die. Diei autem tantum meminit, huc quod a nocturno tempore per somnum aliqua daretur requies, huc quod contra significare voluerit, quod non solum noctu torqueretur curis, sed etiam interdiu. Soler enim interdiu per occupationes recedere cura quae redeunt nocte.

ILLUMINA OCVLOS ME OS.] Duplicem indicat Paraphrasis huius versus intelligentiam. Altera quae literalis sensui magis conuenit. Frequens enim est in scripturis tropus, quo qui in malis versantur, in tenebris degere: & qui malis liberantur, illuminari, hoc est, recreari dicantur. Altera, quae mystico sensui magis conuenit iuxta quam petitur lumine gratiae diuinae intellectus perfundi, ne per ignorantiam incidatur in mortem peccati & aeternae dam nationis.

EGO ATEM IN MISERICORDIA TVA SPERAVI.] Haec accipi possunt duobus modis. Primo, vt intelligamus hic prophetam coram Deo adlucere spem suam in illum, ac promittere cantica gratiarum actionis, vt per haec Deum ad exaudiendum flectat, iuxta sensum Paraphrasis. Secundo, vt intelligamus hic Dauidem propter spem in Deum, quae nunquam confundit sibi pollicentem exauditionem & imperationem salutis: vt sit sensus: Quoniam ego semper speravi in misericordia tua, ideo certo confido, quod cor meum de tua salute exultabit.

In

In finem, Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI DECIMITERTII.

Describit multitudinem malorum, qui sibi persuadentes Deum non esse, nec illum agnoscere studentes, quiduis dicere & facere pro oppressione iustorum non verentur, quos tandem vel suo malo Deum cognituros, sub Dei introducta persona asserit, quando cum illorum graui vltione, iusti à Deo liberantur ab iniusta eorum violentia.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.*

DMPHII qui, cum veram Dei veri cognitionem (quae sola vera est sapientia) non habeant, verisquè bonis neglectis falsa sequatur, non iniuria insipientes dicuntur: hi, inquam, pro sua insipientia apud se dixerunt, suoque animo persuadere conati sunt, non esse aliquem Deum, qui omnia humana cognoscat, curet, & iudicet: qua cogitatione vt nihil potest esse magis impium, ita nihil insipientius, eum negare esse à quo omnia habent quod sunt. Hoc autem in animo suo loquuntur, quoniam effutire non audent, quod etiam immanes gentes execrandum arbitrantur.

2 *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt, in studiis suis.*

2 Et quoniam hanc falsissimam cogitationem semel in animo suo admiserunt, hinc facti sunt corruptis ac deprauatis moribus, per quos & ipsi corrupti sunt, ad eò vt ob ea quae studiosè egerunt mala, detestabiles facti sint Deo, omnibusque bonis, tanquam putida quaedam cadauera.

* *non est qui faciat bonum non est vsque ad vnum.*

* *Nō est inter eos quisquam qui faciat quod bonum est coram Deo, quique faciat in proximos debitam benignitatem, non est ne vnus quidem.*

3 *Dominus de caelo prospexit super filios hominum: * vt videat si est intelligens aut requirens Deum.*

3 Dominus è supremo caelorum, vbi peculiarem sibi sedem delegit, in terras prospexit super filios huius saeculi, non ex Deo natos, sed humanam tantum & carnalem referentes originem, * vt consideraret si in tanta istorum multitudine quisquam esset rectè sapiens, aut Deum cognoscens, & cognito Domino sese piis factis commendare, illumque inuenire studens. Ad hoc enim hominibus ille rationem & mentem contulit vt in ipso cognoscendo, & perquirendo, & inueniendo omnem operam collocarent.

4 *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: * non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.*

4 Verùm frustra ille circumspexit. Nā omnes filij hominum à Deo atque à recta viuendi ratione deflexerunt ad iniquitatem, omnes pariter suis corruptis moribus foetidi facti sunt, & inutiles ad bonum faciendum: * non est inter eos qui faciat bonum, non est vel vnus quidem.

* *non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.*

* *non est inter eos qui faciat bonum, non est vel vnus quidem.*

5 *Sepulchrum patens est guttur eorum, * linguis suis dolosè agebant, * venenum aspidum sub labiis eorum.*

5 Vt autem in specie eorum vitia intelligantur, ecce guttur eorum patenti sepulchro simile est, foeditatem lethalem mortui cordis intus sepul- ti semper exhalans, semperque paratum vt captos voret, & extinguat iustos, * linguis suis fraudulenter agebant, aliud sentientes, aliud loquentes, quò facilius deciperent, * sermones pestiferos quasi venenum aspidum gerunt latenter sub labiis suis, parati semper serpentum more illud euomere cum opportunum fuerit.

6 *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, * veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.*

6 Quorum os plenum est maledictione & amarulentia, ad eò vt alia rarè loquantur. * Neque lingua tantum pestifera nocent omnibus, sed & pedes eorum tardi ad iuuandum proximum, veloces sint ad effundendum sanguinem innoxium, & ad opprimendum quouis modo innocentes.

7 *Contritio, & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: * non est timor Dei ante oculos eorum.*

7 Ad hoc omnes eorum actiones nituntur vt alios conterant, & infelices miserisque reddant: viam autem iustitiae, quae pacem cum proximis seruare docet, quaeque piorum mentibus pacem suauissimam adfert, & ad aeternam pacem adducit, hanc cognoscere noluerunt: * Omnium autè horum malorum caput est & fons, quia timor Dei, quo à malo homines reuocari solent, non est ante oculos eorum, non considerant oculis mentis Deum vbi que praesentem sibi timendum esse.

8 *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?*

8 Itaque Dominus è caelo haec prospiciens, profectò, inquit, homines isti impij, qui me iam cognoscere nolunt, imò me iactant non existere, & hac opinione confisi dediti sunt iniquitati, cultoresque meos sine aliqua commiseratione deuorant, dispoliant, ac perdunt, ad eum modum quo à comedente voratur panis, sine vlla cibi resistentia, sine vlla comedentis misericordia, hi, inquam, tandem, sed serò & maximo suo malo, me cognoscent, cum meam in se vim & potestatem sentiant.

9 Deum non inuocauerunt.

* illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

10 Quoniam Dominus in generatione iusta est.

* Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est.

11 Quis dabit ex Sion salutare Israël?

* cum auerterit Dominus captiuitatem Sion, exultabit Iacob & letabitur Israël.

9 Nulla hos homines veri Dei tenet religio, Deum omnium, qui solus est in quauis necessitate inuocandus, in quo omnium rerum praesidium est collocandum, hunc non inuocauerunt, in hoc suas spes non reposuerunt, sed in falsis idolis, aut aliis perituris huius saeculi bonis, quae pro diis coluerunt. * vnde fit, vt cum non timeant & colant quem debebant, magno timore frequenter trepident & conturbentur, vbi non est timoris iusta aliqua causa. Timent enim sibi ab idolis suis, quae non decebat timere, & vana superstitione in minimis saepe rebus tenentur. Amoto quandoque arboris folio consternuntur, fugiuntque nemine illos insequente. In aduersitatibus aut infirmitatibus corporis constituti anxie sibi timent, vbi iustis diuino praesidio munitis nihil est turbatione dignum. In nouissimo etiam iudicij die grauissimo comprehenduntur horrore & timore, vbi tamen iustis non erit timor, qui in magna fiducia securi occurrent iudicij aspectui.

10 Hoc autem stulto timore nunc tenentur impij, atque in futuro comprehendentur summo horrore, quoniam Dominus tantum est in congregatione hominum iustorum, quos sua praesentia defendit, atque ab omni metu securos facit. * Vos autem impij consilium pauperum, mundi auxilio destitutorum, nec illud quarentium pudore sustulisti, quasi stultum illud irridentes, videlicet quoniam in Deo omnem suam spem collocauerunt, quam non vanam fuisse suo tempore cognoscetis.

11 Considerata autem impiorum tyrannide, qua populum Dei iustum grauius premunt, exclamare cogor: O vtinam det Dominus ex sanctissimo monte Sion salutem Israël, populo ipsum colenti summopere necessariam & desideratam: O vtinam asperitum seruitutis iugum ab eius ceruicibus repellat, & captiuitatem eius soluat: * quod quidem eum, facturum certo scio, ac tum populus eius, qui nunc sub graui seruitutis & miseriarum pondere ingemiscit, solida letitia gaudebit & exultabit: contra vero impij, qui nunc quamdiu dominantur, & bonis ad tempus praeualet, latantur, vltione de ipsis sumpta, bonisque ab illorum oppressione liberauit, marebunt perpetuo.

ANNOTATIONES.

SEPULCHRUM PATENS EST GUTTUR EORUM, &c.] Tres huius versus non sunt in Hebraeo ita, nec in plerisque Graecis codicibus, vt nec in Complutensi editione, nec apud Euthymium, sicut nec apud nos sunt in Psalmo 52. huic per omnia fere simili. Vnde, vt bene indicat D. Hieronymus in commentariis super hunc Psalmum, non est existimandum D. Paulum ex hoc Psalmo desumpsisse hos versus in Epistola ad Romanos: sed quoniam ex hoc Psalmo quosdam versus citauerat, eisq; subiicit quaedam ex variis scripturis contexta, quidam ex D. Paulo huc totam eius citationem transtulerunt, existimantes ipsum ex vno aliquo loco totam citationem desumpsisse, & proinde eo loco vnde ceperat. Nec tamen versus hi temere loco suo mouendi sunt, sed ob antiquissimam lectionis consuetudinem, quae tempora D. Hieronymi & Augustini praecessit, retinendi sunt.

DEVORANT VT CIBVM PANIS.] Graeca quidem habent, *ὡς βρώσει τὸ ἀρτόν*, hoc est, in cibo panis, tamen bene vertit interpres, cum Euthymius in cibo panis interpretetur, instar cibi panis.

IN GENERATIONE IUSTA EST.] Interpres legit *δικαιοσύνη*, quomodo habet & Germanicum exemplar, cum apud Euthymium & in Complutensi editione, sit genitiuus *δικαίων*, vt sit, in generatione iustorum. Caeterum pro eo quod nos legimus: Quoniam Dominus spes eius est, Grecis est, Dominus autem spes eius est. Nostra autem lectio magis cum Hebraeis hac in parte conuenit, quae habent, quoniam.

QUIS DABIT EX SION.] Apparet ad literam, Dauidem hunc Psalmum composuisse pro captiui-

tate aliqua populi Israelitici, quae intelligi potest sub Saule rege impio, sub quo iusti detinebantur captiui, vt non quae vellent dicerent, & agerent. Atque ideo ex Sion petit salutem dari Israël, quoniam illi sciebant regnum suum confirmandum, per quod liberandi erant pij ab oppressione malorum. Euthymius, quoniam ex Sion petitur salus Israël, intelligit Dauidem prauidisse periculum quod erat Israël tempore Ezechiae, vt Psalmus iste dictus sit contra Sennacherib, in quem rectè cōpetit quod in principio dicitur: Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Secundum sensum autem mysticum, intelligendus est Dauid ad Christum respexisse, ac salutem electo Dei populo precari eam quae postea per Christum praestita est, qua liberatus est Dei populus à captiuitate diabólica, sub qua detinebatur, additus seruituti peccati, atque obnoxius aeternae morti. Secundum sensum verò anagogicū, hoc versu rectè precatur iusti liberationē à captiuitate quam adhuc patiuntur, quamdiu sunt in carne hac mortali, in qua propter carnis ac demonis suggestiones ac prauorum hominum consuetudinē & oppressionem, nondū spiritus hominis perfectā est assecutus libertatē, quā in die iudicij assequetur, ob quam assequendā exclamat Paulus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Notandum autē phrasin Hebraicā hinc dicit: Quis dabit, pro, o vtinā aliquis det, quo modo & Ieremias: Quis inquit, dabit capiti meo fontē lachrymarū? Notandū & illud quāuis sit exiguum, quia videri posset nomen Israël esse datiuus, cum dicitur: Quis dabit ex Sion salutare Israël, ex Graecis & Hebraeis constare esse genitiuū, qui regatur à salutare. Est enim Grecis *τὸ σάβηθρον τῆς ἰσραήλ*, hoc est, salutem Israël, hoc est, ei necessariam & expectatam. Hebraeis est nomē *נְיוּת* Iesuath, in regimine, scilicet genitiui positum.

Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI DVODECIMI QVARTI.

Propheta praemissa ad Deum quaestione, qua querit qui sunt Dei domum ingressuri, Deum inducit praecipientem & certam formulam viuendi, maxime cum proximo (cuius dilectio, legis est plenitudo) constituentem: quam qui seruauerit, in domo Dei perpetuo firmus permanebit, nullo vnquam tempore suo loco mouendus.

PARAPHRASIS.

1 Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? * aut quis requiescet in monte sancto tuo?

2 Qui ingreditur sine macula, * & operatur iustitiam.

3 Qui loquitur veritatem in corde suo.

* qui non egit dolū in lingua sua.

4 Nec fecit proximo suo malum,

* & opprobrium non accipit aduersus proximos suos.

5 Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, * Timentes autem Dominum glorificat.

6 Qui iurat proximo suo, & non decipit.

* qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.

* & munera super innocentem non accepit.

7 Qui facit haec, non mouebitur in aeternum.

Domine quis habitabit tecum in caelesti domo tua, cuius tabernaculum tibi in monte Sion constitutum, figura quaedam est & umbra: * quis stabilem habebit sedem tecum in altissimo monte monte caelorum, quem tu peculiariter inhabitas, cuius & mons noster Sion (quomodo & ipsum in sedem tibi in terris delegisti) typus quidam est?

2 Is mecum fixam habebit mansionem, qui ante omnia conuersatur sine omni vitiolorum labe, * ac deinde totum se iustitiae addixit, atque animo prompto omnem operatur iustitiam. In his enim duobus perfecta laus est, vt quis & à malo primum recedat, & bonum deinde studiosè faciat, vtque legis diuinæ vetita per libidinem animi non attingat, & quae iussa sunt, per negligentiam non omittat.

3 Haec autem praestat, qui non cogitat in corde suo aliquam falsitatem, qua proximum decipiat, sed tantum veritatem concipit apud se, * & quemadmodum corde suo neminem decipere proponit, ita etiam nec per linguam suam aliquem fraudare studuit.

4 Qui insuper non solum animo vel lingua nemini nocet; sed multò minus re ipsa & facto, nullum inferens proximo suo malum, nullam iniuriam vel damnum, nihil in alterum committens quod non sibi ab alio factum vellent. * Qui denique non modò sibi ab omni in proximum maleficio temperat, sed etiam non suscepit a quo animo, neque sustinuit opprobrium aliquod à quopiam iactari contra proximos suos, immo quantum in se fuit, omnem proximi contumeliam & iniuriam auertere conatus est.

5 Quin etiam improbos & malignos homines, etsi genere, opibus & gloria florentes, & apud mundum insignes pro nihilo ducit, quatenus mali sunt: * reuerentes autem, & colentes Dominum magnificat ac laudat, licet humiles sint & obscuri, & apud homines abiecti ac contempti. Nimirum quia virtutem & iustitiam ex animo colit & amat, vitia autem penitus detestatur.

6 Qui etiam si quid Deo teste cuiquam promiserit, seque (necessitate compellente, aut utilitate suadente) iure iurando obstrinxerit, etiam si molestū id sit, & sibi damnosum, non tamen, fallit proximum, sed summa fide quod promissit, praestat: * qui postremum nec dando nec accipiendo peccauit, neque suam pecuniam indigenti mutuatus est ad accipiendā vsuram, sed contra sine spe aut pacto feneratoris lubenter inopi mutuatus est, * neque munera aliqua (quae etiam sapientes & iustos excusare solēt) accepit ob sententiam vel testimonium dicendum contra innocentes iniquo iudicio opprimendos, sed contra potius innocentium causam, quoad potuit, tutatus est.

7 Qui haec fecerit, hic mea protectione securus nunquam mouebitur, semper immobilis persistet, nulla vnquam vel in hac vita, vel in futura abiicietur tempestate. Habitabit enim mecum in superna mea ciuitate Ierusalem, quam qui inhabitauerit, non commouebitur in aeternum, sed erit sicut mons Sion immobilis.

ANNOTATIONES.

VIS HABITABIT IN TABERNACULO.] Per tabernaculum & montem sanctum, quidam Hebraeorum ad literam intelligunt montem Sion, & tabernaculum Moysi in eo monte à Dauide erectum: intelliguntque hoc Psalmo doceri, quomodo dignè Leuite in tabernaculo Dei habitare possint, aut etiā quomodo omnes Israelitae dignè in hunc montem ascendere possint. Alij verò Hebraeorum intelligunt per montem & tabernaculum, totam terram promissionis, quae per hoc intelligitur, Exodi 15. cum dicit Moyses: Intro duces eos, & praetabis in monte hereditatis tuae, firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es Domine, &c. Atque hi pro verbo, habitabit, vertunt, quis peregrinabitur: quemadmodum etiam Hebraicum verbum significat, vt significetur Israelitas in terra promissionis aduenas fuisse & peregrinos. Inter Latinos verò plerique per

tabernaculum Dei Ecclesiam Christi hic in terris militantem accipiunt, eod quòd nomen tabernaculi militantis propriè & non in pace viuenti us conueniat, nec est Graecis propriè habitabit, sed *παροικησέω*, quod proprie est incoler, aut peregrinabitur, quemadmodum legit Diuus Augustinus. Incola autem seu peregrinus dicitur, qui aliena in domo aut regione ad tempus moratur. Itaque prior pars primi versus ad ecclesiam hic militantem referri posset, posterior ad triumphantem, in qua requiescit post labores & peregrinationes. Verum quoniam in fine Psalmi, cum secundum propositā questionem subiungendū videbatur: Qui facit haec, habitabit in tabernaculo meo: subiungit Dominus. Qui facit haec, non mouebitur in aeternum, quae, quilibet habitauerit in tabernaculo Dei non mouebitur in aeternum. Hinc rectius etiam secundum primum & literalē sensum, per tabernaculum & montem Dei, intelligitur regnum

regnū cœlorum, quod aliquoties in scripturis tabernaculum dicitur, ed quodd, teste diuo Paulo, Mosaicū tabernaculum, figura fuerit cœlestis habitationis Dei, vt cum postea dicit Propheta Psalmo 60. Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula. & in Apocal. Ecce tabernaculū Dei cū hominibus, &c. Nec male verbū *ταπεινώσει*, hoc est a colere, cōuenit habitaturis in regno cœlorū cū illud gratia Dei donetur, & naturę nostrę per sese nō debeatur, vt non simus eius naturales ciues, sed tantum

asscripti & adoptiui. Obseruandū autem in hoc Psalmo quā exactē & ordinatē ea prosequitur Propheta, quę ad perfectam pertinent iusticiam, quemadmodum indicat Paraphrasis. In qua & illud obseruandum, in his quę negatiuē effertur etiam indicari aliquid affirmatiuū quod perfectius sit: cum dicitur, pecuniā suam non dedit ad vsuram, non solum significatur, eum qui iustus esse uolet, pecunia sua non abuti ad oppressionem proximi, sed ea rectē uti ad subleuandum proximum.

Ti tuli inscriptio ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XV.

Orat Propheta Dei tutelam, sanctis se deditum esse, & ab impijs abhorreere profitetur, ed quodd Dominum sibi in suam elegerit hereditatem, quod agnoscens Dei beneficio sibi cōgisse, gratiarum actionem pollicetur: de cuius assidua presentia ac protectione gauisus, certē etiam sibi promittit corporis resuscitationem, ac aeternam & perfectū ex cōspecta Dei facie felicitatem. Quoniam autē vt in alijs, ita & in hac oratione, Christi typum gessit Dauid: ideo quadam hęc sic posita sunt, vt secundum exactam significationem nō Dauidi per se conueniant, sed in Christo solo, qui est veritas, perfectē sint impleta, per quem & quodammodo Dauidi, omnibusq; sanctis eadem competunt. Proinde quę Psalmus habet de sancto non visuro corruptionem, Petrus & Paulus, in Actis de Christo dictum interpretantur, cui soli id proprie conuenit, cui & totus Psalmus excellentiori quodam modo quā reliquis sanctis Christi membris adaptatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Conserua me Domine, quoniam speravi in te.

* dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorū meorum non eges.

2 Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis.

3 Multiplicatae sunt infirmitates eorum: * postea accelerauerunt.

4 Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. * nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5 Dominus pars hereditatis meae.

* calicis mei. * tu es qui restitues hereditatem meam mihi.

6 Funes ceciderunt mihi in preclaris:

* etenim hereditas mea preclara est mihi.

VSTODI me Domine inter huius mūdi pericula, in hoc impiorum hominum consortio, quod certē ob id meritō facere debes, quoniam non in meis viribus, non in fallis diis, non in fragilibus huius seculi rebus, sed in te omnem meam spem collocaui, qui in te sperantes nunquam tua custodia destituis. * Ego enim tibi omnium Domino dixi, tu Domine es Deus meus, quem solum colo, a quo totus pendeo, qui mihi omnium meorum bonorum fons es, quoniam tu bonorum quę ego facio non eges, nihil hęc tibi commodi afferunt, sed ego contrā tuis donis egeo.

2 Quoniam autem Deo mea opera commodare nequeo, ideo Dominus fecit, vt omnes voluntates meę mirabiliter essent in sanctis ac iustis hominibus, qui hęc mecum in hac Dei terra peregrinantur, & ad possidendam regionem cœlestem ascripti sunt. Hos vnice me fecit diligere, ita vt summopere cum illis semper esse, & in eorum cœtu conuulere cupiam. In hos omnia mea studia conferre me facit, vt omnibus modis his profum, & iuuem: quibus quęcunque impensa fuerint officia, non aliter illi grata sunt, quā si illi impensa essent.

3 Impiorum autem hominum, qui nec nomine quidem digni sunt, qui, c Deo verō derelicto, multiplicauerunt sibi idola infirma, in quibus confidentes omni destituuntur vera animi fortitudine, * & deinde ad ea colenda astuanti desiderio properarunt, nihil quantumuis graue eorum gratia facere detractantes.

4 Horum certē iniquas congregationes, immo conuenticula, quę sūt ad offerendum sanguinem pecudum, ego non congregabo, cum illis partem habere nolo, in illorum cœtu minimē consistam, * nec de his vnquā honorificē loquar, non dignabor eos memoria nominum suorum, quę inter iustos indigni sunt.

5 Ideo autem idololatrarum, omniumq; iniquorum hominum cōmunionem contemno, quia Dominus ipse est mihi cum sanctis suis portio mea hereditaria, in quo omnia mea propria bona possideo, quem vnūm omni diligentia colere, cui soli gratificari studeo: * Ipse mihi quasi dulcis portio calicis, quę ipso distribuyente mihi contigit. * Tu Domine es, cuius munere hanc hereditatem semel amissam recepi, quiq; eandē mihi semper integram & saluam seruabis, firmamq; mihi constitues, ne quandoque eam amittam, & suo tempore perfectē ac securē hanc mihi possidendam trades, cum te mihi videndum facie ad faciem exhibebis.

6 Perinde certē mihi euenit, ac si funes mensorij, quibus agri diuidisō lent cecidissent mihi in amœnissimis & pulcherrimis locis. * Nam hęc hereditas mea quę Deo diuidente mihi obtigit, quasi forte quadam, mihi admodum est & habetur speciosa, vt prę illa nullā aliam mihi optandā ducam, sicut certē ei nulla est pręferēda, non ea quam in terris carnales sibi

Psalm. 15.

7 Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectū.

* insuper & vsque ad noctē increpuerunt me renes mei.

8 Providebam Dominum in conspectu meo semper.

* quoniam a dextris est mihi, ne commouear.

9 Propter hoc letatum est cor meum, & exultauit lingua mea.

* insuper & caro mea requiescet in spe.

10 Quoniam non dereliquis animam meam in inferno,

* nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

11 Notas mihi fecisti vias tuas, adimplebis me letitia cū vultu tuo,

* delectationes in dextera tua vsque in finem.

homines delegerunt, nec alia quæuis.

7 Gaudeant proinde alij in suis hereditatibus quas eligunt, ego certē semper gratias agam Deo, illumque laudabo, quod mihi hanc mentem dedit & intellectum, vt abdicato malorum consortio, omnique terrena hereditate, sanctorum communioni interesse, ac Domino Deo adherere, praelegerim: neque enim huiusmodi intellectus homini inesse potest, nisi Deo donante, * ex cuius dono etiam mihi contingit, vt tota die vsque ad noctem intimi affectus mei semper erudiant me, suggerentes quę Deo grata, quęque ingrata, & cessantem me semper admonentes, & corripientes.

8 Ante oculos mentis meę semper opposui mihi Dominum, vnde in conspectu meo semper illum vidi, ita vt in omnibus quę cogitarem, loquerer, aut facerem ad illum respicerem, & presentem mihi cogitarem, * quod meritō sanē facio. Nā re vera semper adest mihi præsens, & quasi a dextris adstat, ad ducendum me & defendendum semper paratus ne vnquam vel calamitatibus, vel prauorum suggestionibus, aut persecutionibus deiciat, & cadam.

9 Propter quod incredibili lætitia perfusum est cor meum, & ex magna mentis lætitia, etiam lingua mea exultauit, per quam cum iubilo gratias Deo non cessō agere, & eius in me beneficia predicare. * Ad hęc etiā corpus meum ob mortis necessitatem non grauabitur mœrore, sed cum fomnis mortis aduenerit, post transactos huius mundi labores placidē requiescet in sepulchro, cum bona certaque spe futura resurrectionis.

10 Scio enim te non relicturum animam meam apud inferos, aut in morte, * neque sines, vt ego, qui sanctitati & iustitię studeo, perpetuam incurram in corpore meo corruptionem, sed morte & corruptione superiorem me facies, resuscitans me in nouissimo die, per eum qui mortis victor, a morte & ab inferno detineri non poterit, nec reliquorum hominū more corruptionem & putrefactionem patietur, sed tertia post mortem die resurget ē sepulchro, primogenitus omnium mortuorum.

11 Istud autem te facturum confido, quia tu mihi fecisti cognitias vias, quibus perueniatur ad aeternam vitam corporis simul & animæ: ad quam cum te donante peruenerim, tum demum contemplatione tui vultus, me omni lætitia satiabis sine fastidio; vt præter te nihil aliud desiderare valeam vnquam. * Tu enim semper in promptu habes iucunditates quas ex tua magnificentia, quasi dextera quadam manu, vsque in aeternum tuis depromas & largiaris. His in aeternum perfuenter illi quos contigerit in dextera tua collocari, in optimorum tuorum bonorum fruitione.

ANNOTATIONES.

CHRISTIANI ferē psalmodū interpretes hęc Psalmodū de solo Christo accipiendū existimant, ratione, sanē vigente, adducti, nimirum quod versum penultimū huius Psalmodi & Petrus Actū 2. & Paulus Actū 13. nequaquam Dauidi, sed soli Christo conuenire interpretatus sit. Verū cum reliqua Psalmodi aptissime in Dauidem quadrent, non absurdē quidem etiam in hoc Psalmo Dauidem de se loquentem intelligūt, sed sic, vt cum sciret propheticō spiritu, se Christi in multis gere figurā, & in suo regno illius regnū adumbrari, quędam etiam in hoc Psalmo vt in alijs quibusdam similibus inseruerit, quę vel omnino sibi non conuenirēt, sed ei tantum quę representabat, Christo venturo, vel sibi nō tā perfectē & verē, quā illi, vt merito in scripturis noui testamenti Christo accommodentur, quod de eo vel solūm vel præcipuē ea dicta sunt. Quale est quod hic in penultimo versu dicitur, de nō relinquēda anima in inferno, aut carne nō visura corruptionē. Id enim vel omnino nō quadrat in Dauidē, vel nō tā verē & perfectē quā in Christū, per quē solūm aliquo modo in Dauidē, reliquosque fideles cōpetit, cuius beneficio alibi audet dicere Dauid: Deus redimet animā meā de manu inferi. Et Iob dicit: Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et Christus ipse de credentibus in se dicit: Si quis sermonem meum seruauerit mortē non videbit in aeternum. Non videre autē mortē, nō multū diuersum est a non videre corruptionē. Itaque cum obseruare liceat, in nouo testamēto pleraque alia sic citari ex Psalmodis aut alijs scripturis de Christo, quasi illi propria, quę tamē primō & ad literā de alijs dicta sunt quibus tamē tantū imperfectē & ex parte cōpetūt, vt omnia in ipsa veritate deprehendantur perfectiora, quā in figuris & vmbis, secuti penitissi-

morū quorundā iudicium, nō iudicauimus absurdum, Psalmodū hęc Dauidi attribuere, vel ob id quod hic Psalmodus nō tantū in hoc editus videatur a spiritu sancto, vt sciremus quomodo Christus aliquando orauerit, sed quod formā haberemus, quę & nos ad exemplum Dauidis, tum veteris, tum noui orare possimus. Deditus ergo sensum, qui cum Christo etiā omnibus iustis conueniat, secuti receptissimas in scripturis phrasas, quęquā, vt diximus, quędā in hoc Psalmo Christo vel vnice vel præcipuē cōpetant. Quod si qui mordicus totū hunc Psalmodum soli Christo attribuendū putent, iuxta eam rationem, quę secuti sunt qui in mysticis sensibus toti versantur, ne hi frustrentur suo voto, nec cōquerantur, subicimus & alteram eiusdē Psalmodi paraphrasim, quę omnia penē huius Psalmodi sic Christo accommodantur, vt ei sint propria.

TITVLI INSCRIPTIO IPSI DAVID, &c.] a Quamquam, vt superius diximus, parum tribuendum sit titulis Psalmodorum, ob incertam significationē dictionū Hebraicarum, tamē vt aliquand dicitur de noua hac inscriptione, sciendum pro hac oratione: Tituli inscriptionis, Hebræis esse dictionem מִיְחָדָה Michadā, quę nō huic tantū Psalmo præfigitur, sed etiam postea Psalmodis 35. 56. 57. 58. & 59. Pro qua septuaginta semper verterūt dictionem, ενδοξασια Dictione Hebraica, quę vel aurum significat, vel secundum quosdam, margaritam preciosam, aut diadema, aut aliud insignis signum, recte intelligitur significari, quod hic Psalmodus pretiosus esset, Dauidi, & meritō certē, ob eius singularem excellētiā. Ita & dictione Græca rectē intelligimus significari, Psalmodū hunc meritō perpetua retinendum & celebrandum memoria, veluti inscriptionē tituli, quę ad perpetuam alicuius memoriā cōseruādā fieri solet. Notandū enim, cum apud nos legitur, tituli inscriptionis, nomē tituli, non accipiendum pro eo quod apud nos proprie significat. Sic

enim significat ipsammet inscriptionē alicuius operis, quæ libro, aut operi, aut statuæ super scribitur quod argumētū aut artificē operis noscimus quomodo loānes inscriptionē crucis Latino nomine vocauit *επιγραφή*, *ἡ* quod, alij dixerūt, *τίτλος*: At ex dictione Græca patet titulu debere accipi pro monumēto, colūna, aut statuā in alicuius rei memoriā erectā. Id enim Græcis significat *επιγραφή*, & Latinis etiā dicitur titulus, quomodo Gen. 28. Iacob dicitur lapidē erexisse in titulu. Ideo studiosius annota uimus, ne quis in Psalmis hanc inscriptionē habētibus philosophetur non satis solidē de titulo crucis Christi.

SANCTIS QUI SVNT IN, &c.] Græca non habent, volūntates meas, sed *αὐτῶν*, hoc est, suas. quomodo & legit & exponit D. Hierony. in commentariis. Augustinus item epist. 99. ubi tamen postea asserit codices emendatores & electiois autoritatis habere nō suas, sed meas. atque hoc modo legit ipse in libro commentariorum in Psalmos. Vbi tamen nō legit in tertia persona, mirificauit, sed in prima, mirificauit. Itaque triplex inuenitur huius loci lectio, apud Latinos, Mirificauit uolūntates suas, Mirificauit uolūntates meas, & tertia, quæ iam recepta est, Mirificauit uolūntates meas. Quæ nostra lectio an ex duabus illis prioribus sit cōtexta, ut ex vna acceperit pronome, meas, ex altera uerbum mirificauit: an uerō nostræ lectio prima fuerit antiquior, quæ postea sit altero istorum duorum: modorum mutatas, eō qd pronomen, meas, non uideretur uerbo tertiæ personæ conuenire, dubitari potest. Certè eam lectio, quæ habet, meas, esse ueriores Hebræa docent, atque sic etiam Græcos codices olim habuisse uideri potest ex D. Augustino, cum dicat emendatores & electiois autoritatis libros sic habere: Nam Græcos codices cōsulere solitus fuit D. Augustinus, nō Hebræos. Iam & Græca ut hodie leguntur, in hoc uersu duplicem habent distinctionem. nam quod habent, *παύται θελήματα αὐτῶν*, hoc est, omnes uolūntates, potest esse accusatiuus, qui cōstruatur cum uerbo iuxta lectioem D. Hieronymi. Aut potest esse nominatiuus scortum positus, ut sit hæc distinctio: Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit Dominus, (nam, Dominus habent Græca) hoc est, Dominus mirabiliter admodum egit cum sanctis suis. Ut deinde noua subiiciatur sententia, *παύται θελήματα αὐτῶν ἐν αὐτοῖς*, omnes uolūntates eius in eis, hoc est, ab eis adimplentur omnes uolūntates Dei. Sic enim distinguit & interpretatur Euthymius, ob quem hæc annotanda duximus, ne quis in eius lectione turbetur. Cæterum ut intelligatur ratio paraphraseos huius uersus, quam ad originale sensum accommodare conati sumus, sciendum Hebræa hunc habere sensum: Bonum meū non ad te, scilicet peruenit, Ad sanctos qui in terra sunt, & magnificos, omnis uolūntas mea in eis est. Quo significatur, utilitatem bonarum suarum operationum non peruenire ad Deum, qui in cælis existens nullius eger: sed ad sanctos, qui in terris degunt, & ob id omnem suam uolūntatē illis adiecit ut illis prodesset. Itaq; mirificauit, exposuimus p mirificē addidit, quod uerbum in altero sensu, quo hæc omnia appropriantur Christo rectè exponitur pro, admirandas fecit.

MULTIPLICATA SVNT, &c.] Ut huius & sequentis uersus uerū habeatur sensus, sciendum in originalibus Hebræis, quanquam & ipsa obscura admodū sint in priori uersu, qui ob id uariē transfertur ad diuersis, tamen omnium consensu psalmistam, significare se abhorrere a consortio & sacrificiis idololatrarū, quem admodū superiori uersu significauit se summē delectari sanctis Deum colentibus. Vnde & mox rectè subiicit: Dominum esse partem suam hereditariam, quam, scilicet, sibi delegit contra idololatras. Nec potest apud Hebræos hic esse sensus, nisi apud eos alicubi subintelligatur relatiuum, qui, quod apud eos non est nouum, ut sic uertatur: Qui multiplicauerunt idola sua, (uel dolores suos, utrumque enim dicitio Hebræa significat) & post alium accelerauerunt: (uel alij nempe Deo, donauerūt) nō libabo libamina eorum, uel, Multiplicauerunt labores suos, qui post alium accelerauerunt: non libabo, &c. Itaque si similem sensum in nostra lectione retinere uelimus (ad hoc enim laborandū putamus, ut quā fieri potest proximè accedamus ad sensum originalis lingue) relatiuum, eorum, in 3. uersu non erit referendum ad eisdem, de quibus in 2. uersu, sanctos, scilicet: ut cōmuniter intelligitur nostra lectio, sed ad impios, de quibus et si non facta sit prius expressa mentio, tamē in sequenti uersu satis insinuantur. Nam etiam apud Hebr. relatiuum sine expresso antecedente nonnunquam ponitur, ut patet in principio Psalm. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. Et apud nos item cum odij causa

aliquē nominare uolumus, relatiuum expresso caret antecedente: ut cum Iuno de Semele pellice ait: Ipsa perceda mihi, ipsam si maxima Iuno ritē uocor perdam. Et hic dicitur: Non ero memor nominum eorum per labia mea. Hanc intelligentiā rationem in Paraphrasi iudicam si amplecti uelimus, per infirmitates, rectè intellexerimus cū D. Hieronymo idola gentiū. Sicut enim uerum Deum Propheta sepe uocat suā fortitudinē, ita & idola gentium rectè dicuntur earum infirmitates, quod cum in illis cōfidat, per illa sint infirmæ, & nihil boni possint peragere, aut quicquam mali superare. Quod si hanc intelligentiā quis nimis coactam putet, & secundum communem intelligentiā relatiuum, horum, ad sanctos referri uelit, de quibus in secūdo uersu, habebit in secūda Psalmi huius Paraphrasi explanationem horum uersuum communem, eam si lubet sequatur.

DOMINVS PARS, &c.] Qui Christo hæc propria esse uolūt, per hereditatē Christi, hoc loco & duobus sequentibus intelligūt ecclesiā ex gentibus potissimum collectā, de qua Psal. 2. dictum est: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatē tuā. Itaque intelligūt Christum uocare Dominum partem hereditatis suæ, quod is esset, quem tanquam suam portionem sibi ecclesia Christi hereditas delegisset: ita & partem calicis Dominum Deum uocari intelligunt, quod ipse esset merces & præmiū passionis Christi, qui calicis nomine aliquoties in nouo testamēto significatur. Et cum sequitur: Tu es qui restitues hereditatē meam mihi, intelligunt significari gentes a Deo alienatas, per fidem Christo restituendas. Verū simplicius fuerit secūdum scripturæ phrasim intelligere Dominū dici partem hereditatis, quod ipse sit portio hereditaria iustis: partem item calicis, quod ipse sit ueluti attributa iustis portio, qua illis datū est frui, & sese oblectare quomodo sup. Psal. 9. dixit: Ignē, & sulphur esse partē calicis impiorum. Calicis enim nomine, secundum Hebræā phrasim designatur quicquid alicui ferendū, sentiendū, hauriendū, & possidendū obtinuit. In hunc sensum ex Ecclesiastico uſu clericis dicendum præcipitur hic uersus. Quomodo & Numc. 18. dicit Dominus Aaron: Ego pars & hereditas tua. Iam quo uerū habeatur sensus eius partis: Tu es qui restitues hereditatē meā mihi: sciendum est Hebræa habere: Tu sustentas sortem meā. Quo significat propheta Dei singulari gratia & beneficio fieri ut que ipsi obrigit portio, salua illi maneat, nec ab ea excidat, sicut plerūque cōtingit a sua possessione quosdā deurbari, quod nullus eos tueatur. Quem sensum ualde singularem ut & nostra lectio retineat, compositum, restitues pro suo simplici, statues, ut frequenter sit accipiendum est: quanquā etiam possit intelligi de restitutione uitæ æternæ, quæ per peccatum omnes amittimus, Verū Græcis nō est futurum tempus, sed, sicut & Hebræis, præsens participium, *ἐπιποιεῖς*: hoc est, restituens, uel statuens, ut magis intelligamus significari non quid Deus nobis postea facturus sit, sed quid modò præstet, nepe quod nobis firmā faciat delectam a nobis hereditariā possessionem, Aut si quis uirgere uelit præpositionem Re, potius intelligere debeat, Deum se modo nobis restituere, quem per peccatū semel omnes amissimus.

PROUIDEBAM.] Quidam istud sic intelligunt, quasi his uerbis Propheta prædicet Dei in se, beneciū, quod, scilicet, Deus se illius oculis semper obiciat semperq; præsentem exhibeat. Verū Hebræa habet: posui Dominum in conspectu meo. Vnde magis sic intelligendum est: Ego in omnibus quæ dixi, uel feci, semper ad illum respexi: semper eum mihi præsentem cogitavi, cuius timore a malo semper reuocabar. Quod autē sequitur: Quoniā a dextris est mihi, &c. sic cum superioribus coniecti potest: Meritō Dominum mihi præsentē cogito, quoniā re uera mihi se semper præsentem exhibet, tanquam dux & defensor meus. Aut sic: Quod Dominū semper mihi præsentem cogito. nō ex me habeo, sed ex Dei beneficio, uidelicet, quoniam semper mihi præsens adest. Notandum tamē, hanc partem ex Hebræo uerbi posse hoc modo: Quoniam a dextris est mihi, non commouebor.

CAROMEA, &c.] Dum dicit, requiescit, significat iustorum mortem, uerū esse somnum. In scripturis autem quandoque omnium hominum mors, tam iustorum quam iniustorum: somnus dicitur, ut Dan. 12. Multi qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt: alij in uitam, alij in opprobrium. Aliquando sola iustorum hominum mors, somnus dicitur, ut cum dicit ad Theſſalonicenses Paulus: Nolo uos ignorare de dormientibus, &c. Generali autem ratione omnium hominum mors, somnus dicitur

citur. Primū, quia sicut post labores diurnos homo se tradit quieti & somno, ut adueniente die refurgat ad intermissos labores: ita post laboriosam hanc uitam corpus hominis in sepulchro quieti traditur in nouissimo die iudicij, a morte, tanquam a somno, resuscitandū, diuina uirtute. Deinde quia sicut in somno cessat quidē exteriorū sensuum operationes, non autem interiorum uirium: ita in morte corpus quidē ab omni operatione cessat, anima uerō uiget, & suis adhuc uirtutis potentis. Quoniam autem hæc rationes peculiariter sanctis cōpetunt, meritō frequenter sola illorum mors, somnus dicitur: illi enim soli in hac uita laborant, cum contrā iniquorum opera nihil nisi uanitas sint, & res planē inanes: qui etiā quoniā in hac uita, quæ laboribus destinata est, quietē semper quærunt, non in morte requiescunt, sed a qua sita quiete ad perpetuam transeunt in quietudinē. Sancti etiam soli in nouissimo die refurgere dicuntur,

cum tranſeant a morte ad uitam æternam: impij uerō a morte corporis ad mortē animæ & corporis perpetuā. Siquidem illorum uita, cum sit alienata a Dei cōtēplatione, in qua sola consistit uera uita, potius mors est quam uita. Præterea neque illorū animæ iacētibus corporibus in sepulchro aliqua quiete fruūtur, neque suis propriis funguntur officiis, sed maxima inquietudine semper exagitantur. Nec magis quiete dici possunt impijs mortui, quam is qui in somno grauibus & horribilibus infomniis ita turbatur & moleſtatur, ut nō surgat somno reſectus, sed magis defatigatus.

DELECTATIONES IN DEXTERA, &c.] Græcis in Cōplurensi editione, & apud Euthymium, est singularis numerus *ἡ δέξιτερη*, hoc est, delectatio, quo & Augustinus legit. Hebræa tamē habet plurale numerū sicut & Germanicum exemplar Græcum, ut meritō nostra lectio mutari non debeat, nec existimari uitiata.

ARGUMENTVM PSALMI EIVDEM.

Quamquam autem eodem ferè modo totus hic Psalmus Christo accommodari possit, quo iam expositus est generaliter de omnibus, excepto penultimo uersu: potest tamen etiam hic Psalmus, quoad omnes penè uersus de Christo sic intelligi, ut illi soli conueniat, de quo principaliter hunc Psalmum intelligendum docent Petrus & Paulus, In hunc, scilicet, qui sequitur modum.

PARAPHRASIS EIVSDEM CHRISTO PROPRIA.

1 Conserua me Domine, quoniam in te speraui.

* dixi Domino, Dominus meus es tu.

* quoniam bonorum meorum non eges.

2 Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes uolūntates meas in eis.

3 Multiplicata sunt infirmitates eorum:

* postea accelerauerunt,

4 Non congregabo cōuenticula eorum in sanguinibus.

* nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5 Dominus pars hereditatis meæ:

* & Calicis mei:

* tu es qui restitues hereditatem meam mihi.

6 Funes ceciderunt mihi in præclaris:

* Etenim hereditas mea præclara est mihi.

CONSERVA me Domine pater ab inimicis me ad mortem quærentibus: ne ante tempus a te constitutum mortem obeam, aut in morte permaneam, ego enim in te Domine omnem meam fiduciam collocaui. * Dixi tibi omnium Domino, Deus & Dominus meus secundum assumptam humanitatem es tu, a quo totus in omnibus pendeo. Quod quidem meritō dixi mihi que persuasi, * quoniam tu non eges meorum bonorum nihilque tibi omnium bonorum fonti conferunt mea opera, sed ego contrā tuorum bonorum ego, omnesque hi, quos liberandos & sanctificandos dedisti mihi, meorum egent bonorum.

2 In his sanè, quos ab æterno sibi sanctificare decreuit, & qui adhuc mecum in hac terra peregrinantur, atque ad possidendum regnum cælorum ascripti sunt Dominus meus fecit, ut quæ ego pro ipsorum salute uolui & feci, summæ essent admirationi, quantumuis hæc impijs ridicula & stulta habeantur.

3 Horum postquam peccata, & ad bene operandum imbecillitates, eorum item infirma idola sunt multiplicata, * tum deinde festinauerunt, ad fidem in me, & ad ecclesiam meam, agnoscentes se Dei gratia, meisque meritis indigere.

4 Et quidem hos tum ex Iudæis, tum ex gentilibus in unam mihi cōgregabo ecclesiam, uerū nō congregabo eorum collectiones ad offerendum sanguinem pecudum, ad quem offerendum hactenus, tum Iudæi, tum gentiles congregari solent: sed ad offerendum sacrificium laudis patri meo gratissimum, sacrificium item corporis & sanguinis mei, quod sit communionis ipsorum testis, * nec amplius eos nominabo nominibus, quibus uocati sunt in Iudaismo, uel gentilitate, sed scribam super eos nomen Dei mei, nomenque ciuitatis meæ, & nomen meum nouum, ut iam omni discretionem nominum sublata, omnes Christi dicantur, & membra mea, Deique filij. Per me enim inter eos non erit distinctio Iudæi & Gentilis.

5 Felicitate autem lege Mosæ, falsisque idolis relictis, ad me properabunt. Nam Dominus ipse erit portio & merces fidelis populi mei, quæ ex omnibus gentibus collectum in meum mihi pater dedit hereditatē: * ipse idem merces erit & præmiū calicis passionis meæ, quem pro salute populi mei bibiturus sum. * Tu Domine hereditatem, quam mihi ab æterno destinasti, sed diaboli fallacia mihi erepta est, iam per mortem meam liberatam ab eius tyrannide mihi restitues. † Tu mihi eam tutaberis, integramque & saluam constitues, ut ex eis qui in hereditatem mihi ceſſerunt, nemo pereat, quantumuis impiorum maximis conatibus sint oppugnandi.

6 Perinde certè mihi accidit, ac si funes diuisorij cecidissent mihi in egregijs aliquibus locis. * Nam hereditas, quæ mihi ex patris mei diuisione

7 Benedicam Dominū qui tribuit mihi intellectum:

* insuper & vsque ad noctē increpauerunt me renes mei.

8 Prouidebam Dominum in conspectu meo semper.

* Quoniā à dextris est mihi ne commouear,

9 Propter hoc latatus est cor meum, & exultauit lingua mea.

* insuper & caro mea requiescet in spe.

10 Quoniā non derelinques animam meam in inferno:

* nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

11 Notas mihi fecisti vias vitæ:

* adimplebis me letitia cū vultu tuo.

* delectationes in dextera tua vsque in finem.

sione contigit, admodum est egregia, & insignis, mihi que amabilis.

7 Itaque Dominum semper laudabo, qui me suis consiliis semper iuuit, ac intellectum dedit, quo scirem quomodo meos mihi rursus assererem, & à captiuitate liberarem, * quin etiam ex patris mei dono, intimi affectus animi semper me crudierunt, vt scirem quid patri gratum esset.

8 Proposui mihi velut scopum ante oculos mentis meæ semper Dominum, qui ante oculos semper obuersatus est, ita vt in omnibus gratificari ei studerem, quod sanè meritò feci, * Quoniam se mihi semper præsentem exhibet, & dux atque defensor meus existens, quasi à dextris mihi semper adest, ne vnquam calamitatum oneri succumbam, aut vlla me perdere possit hominum improbitas.

9 Propter quod lætatus est animus meus, sed & lingua mea iubilauit, * quin etiam corpus meum, etsi morti propinquum, etsi morti obnoxium, in spe bonæ futuræ mox à morte resurrectionis, placidè requiescet in sepulchro.

10 Idque ob id, quoniam scio te, animam meam descensuram ad infernum, pro populi mei liberatione, non ibi derelicturum, * neque sinces me sanctum tuum, reliquorum hominum more, in corpore sentire putrefactionem, sed tertia à morte die me resuscitabis, amplius non moriturum: animam quidem ex inferno, corpus verò ex sepulchro reducens. Neque enim congruum est, vt quem tibi consecrasti, atque omnium gentium regem designasti, & primogenitum mortuorum esse voluisti, tam diu vita careat, quoad corpus corrumpatur.

11 Cum hæc nemo inuenire potuerit vias, quibus à morte corpus ad vitam redeat, & ad æternam vitam homo pertingat, mihi vnice demò strasti, quibus rationibus & ego & mei ad vitam corporis redire, & ad æternam vitam peruenire possemus, nempe per mortem meam, qua omnium mortem superarem, & ad æternam vitam viam aperirem: * ad quam cum à morte peruenero, iam omni corporis miseria liberatus, per contemplationem vultus tui satiabis me, & in anima, & in corpore, omni lætitia, * mihi enim ad dexteram tuā in æqualitate gloriæ tuæ exultato perpetuè erunt iucunditates, quas munificentia tua indefinenter in promptu habet, vt mihi, meisque semper eas largiaris.

Oratio Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XVI.

Vir sanctus acerbissimè vexatus à Saule, & maximis angustiis pressus, ardentissimè Deū inuocat, & vt fecit Psal. 7. innocentiam suam & iustitiam multis modis à Deo probatam proponit, atque ob ea iudicium sibi contra aduersantes fieri exoptat, tum etiam perseuerantiam in iustitia, & diligentē ipsius custodiam, ne quicquam illi nocere possint hostes ipsius, quorum (vt quod petit magis impetret) impietatem, iniustā oppressionem, superbiam, & crudelitatem commemorat, ac deinde differentiam inter impios & iustos designans, iniustos felicitatem in caducis huius mundi bonis, suam verò in futura Dei contemplatione & cognitione sitam esse confitetur. Est autem & hic Psalmus, coueniens orationi Christi, per Dauidem in ipsius persecutionibus præfigurati: Sed & cui libet viro iusto apta est orandi forma contra hostes ini. que ipsum affligentes, siue visibiles, siue inuisibiles.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exaudi Domine † iustitiam meam:

* intende deprecationem meam.

2 Auribus percipe orationem meam,

† non in labiis dolosis.

3 De vultu tuo iudicium meum prodeat.

* oculi tui videant aquitatem.

4 Probasti cor meum.

EXAUDI Domine iustam hanc meam precationem, † Exaudi innocentiam, qua me gessi erga hostes meos, integritatem item causæ meæ, quæ vel me tacente pro me elamat ad te, * propter ipsam adhibe animum tuum ad deprecationem meam, vt eam exaudias.

2 Ne quæso te quasi surdum præbeas ad orationem meam, sed admittite, & audi eam, quam sanè fundo est verò animo, purisque labiis, non aliter sentiens atque loquor, † quam item profero labiis, quibus nullam fraudem in proximum locutus sum. Nam dolosa labia non dignum est vt audias.

3 A te Domine, qui solus æquus es iudex, à facie tua, quæ omnia contemplatur, ad quam pro iudicio intentè suspicio, iam tandem iudicium meis meritis debitum egrediatur, liberando me iniustis oppressoribus meis: * Declara omnibus te ea que recta & iusta sunt considerare, approbare, eorumque iustam rationem habere.

4 Non enim tibi innocentia mea incognita est, qui me optimè perno- uisti. Siquidem explorasti animum meum num sincerus esset, & nocte, cum animus maximè vacat ab externis negotiis, magnisque se profe- runt

† & visitasti nocte.

* igne me examinasti,

& non est inuenta in me iniquitas.

* Vt non loquatur os meum opera hominum.

† propter verba laborum tuorum.

† ego custodiui vias duras.

† Perfice gressus meos in semitis tuis.

* vt non moueantur vestigia mea.

7 Ego clamaui quoniam exaudisti me Deus.

* inclina aurem meam mihi & exaudi verba mea.

8 Mirifica misericordias tuas.

* qui saluos facis sperantes in te.

9 A resistentibus dextera tua custodi me,

* vt pupillam oculi.

10 Sub vmbra alarum tuarum protego me à facie impiorum qui me afflixerunt.

11 Inimici mei animam meam circumdederunt:

* † adipem suum concluderunt:

* os eorum locutum est superbiam.

12 Projicientes me circumdederunt me,

* † oculos suos statuerunt declinare in terram.

13 Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam,

* & sicut catulus leonis habitans in abditis.

14 Exurge Domine, præueni eum, & supplantata eum:

runt quæ in animi penetralibus latent, tum per immissa à te cogitationes cor meum visitasti. † Noctè etiā atque in tenebris calamitatum sape animum meum scrutatus es * Et quemadmodum puritatem auri igne explorant homines, sic exacti tui iudicij examine, igne item veritatis probationis me probasti, & purum & syncerum me inuenisti, nec est à te inuenta aliqua in me iniquitas, quam in hostes meos sum molitus. Adco non est inuenta in me iniquitas, vt nō solū non peccarem in eos opere, sed ne quidem os meum maledicendo loquatur opera iniqua, quæ in me iniuste admiserunt homines, † contra quos etiam os meum non est locutum vindictam, ceteraque mala opera hominum carnalium.

* Et quanquam carni ob innatam corruptionem durū seruo malo uolē loqui, & facere malefactoribus suis, ego tamen propter amorem & reuerentiam præceptionum tuarum custodisti vias iustitiæ, quantumvis corpori duras ac difficiles, * propter præcepta item tua, vias peruerorum verè duras, quia omnibus molestas, & in se difficiliore quam sunt vias tuas, ego diligenter obseruaui, cauens stultiosè me in eas inciderem, aut eas ingredèrer. † Obseruaui quoque eas in aliis mihi adhaerentibus, vt eas in ipsis aduerterem, eosdem de illis admonerem, & corripèrem, & corrigerem.

6 Veruntamen hanc meam innocentiam, iustamque conuersationem, nō meis viribus insolenter arrogō, sed quicquid in me boni & recti est, totum id tuæ benignitati tribuo: Proinde à peto, vt qui me fecisti ingredi vias mandatorum tuorum, per quæ peruenitur ad beatam vitam, firmes ac perseuerare facias vires animi mei, & appetitiones, actionesque meas in mandatis tuis, * vt non aliquando à recto dimoueantur, atque ita tua vltioni & desertioni me ipsam reddam obnoxium.

7 Ego ad te Domine hac ratione sanè clamaui, quia semper me exaudire soles, * Et nunc ergo quæso ne pellas orationem meam, sed adhibe animum tuum ad audiendum, & exaudi verba mea.

8 Fac vt per ostensam tuam in liberatione & defensione mea benignitatem, omnes admirentur tuas misericordias. * Tu enim Domine saluator es omnium sperantium in te, nec vnquam eos tuo præsidio dereliquisti.

9 Hostes mei Domine non solū me oppugnant, sed etiam omnipotentie tuæ, cui nemo nec debet, nec potest resistere, quantum in se est, resistunt, dum eum, quem regnum tuum obtinere voluisti, regno deicere student. Ab his ergo vel tui nominis causa me custodi, ea diligentia & tutela, qua ab hominibus custoditur pupilla oculi, res quidè minima ac renerrima, & quæ vel leuissimo puluere facilè læderetur, ni diligenti ciliorum tutela muniretur.

10 Sicut sollicita auis protegit alis pullos suos ab inuasoribus, ita & tu fortitudine ac misericordia tua me protege ab his, qui me iam aliquam diu afflixerunt. Nos enim ex nobis imbelles ac infirmi, quasi oculi pupilla, auiumque pulli, si tua protectione destituti fuerimus, mox ledemur, ac diripiemur à rapacibus quibusdam vulturibus perdere nos quærentibus.

11 Ecce enim Domine, inimici mei ex omni parte circumdederunt me, quærentes vitam mihi auferre, ita vt quoquo me vertam, mortis imminet periculum. * Viscera pietatis tuæ omnino concluderunt super me, † pinguedinem etiam & abundantiam diuitiarum reposuerunt apud se in thesauris suis, & temporibus bonis elati, ore suo superba locuti sunt in Deum, & in homines.

12 Cum me prius ex suo consortio iniquè eiecissent, omnibusque meis e bonis deturbauerint, nunc etiam circumdederunt me in magno numero, quærentes me etiam vbiuis latitantem perdere, * in hoc vnum oculos suos figunt, & cogitationem suam intendunt, vt inuentum me & captum inclinent in terram, penitusque prosternant: † Apud se etiam statuerunt deflectere oculos suos in terram, obseruantes calidè quo fugiam, vt me vel inopinatum capiant.

13 Quantum ad eorum attingit spem, ipsi me iam susceperunt, omninoque iam stant parati ad suscipiendum me, sicut leo intentus ad rapiendam prædam, * & sicut catulus leonis habitans in occultis latibulis suis, & ex his omnia oculis collustrans si qua sese offerat fera. Sic enim & ipsi truculentis hostes mei crudelissimè in hoc intenti sunt, vt me corripiant & lanient.

14 Verum ò Domine iam diu fatis tuam pro me dissimulasti potentiam, fatis diu data est inimicis meis scelerum impunitas: iam tandem quæso vel inimicorum meorum permotus improbitate, tuam pro me declara

* Eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuae.

25 Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum.

b * & de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

16 Saturati sunt filii, & dimiserunt reliquias suas paruulis suis.

17 Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo.

* satiabor cum apparuerit gloria tua.

declara potentiam, tuamque in illos iustitiam; praeueni impiorum conatus ne perueniant ad scelera quae in me machinantur, eosque prosterno, libera animam meam ab impiis, potestatem & fortitudinem, quam tu eis in me concessisti, iam tandem aufer ab his, qui non pro te militat, sed potius tibi, tuaeque potentiae resistunt.

15 Domine in hac ipsorum vita, postquam nullam aliam nec expectant, nec accipient, tu eos separabis a paucis in terra existentibus, iustis, scilicet, quorum paruus est numerus, si conferatur ad impiorum multitudinem. Dabis enim eis in hac breui vita ipsorum portionem; quae iustis non hic, sed in futura aeterna vita largieris. * Hic enim non quidem mens eorum de tuis bonis adimpletur, aut postea implebitur, sicut iustorum: sed solus venter eorum, & omnis appetitus terrenarum rerum repletus est tuis huius mundi bonis, quae sola cupiunt quae apud te, quasi in thesauro diuiti nobis occulto, recondita habes, ex quo quibus vir ea hic praebes.

16 Insuper etiam pro suo voto multitudinem filiorum adepti sunt, & his relinquunt ea quae eorum libidini supererunt, ne secum hinc mortetes deferre poterunt. Nam haec vel maxima ab eis felicitas reputatur, vt magnam posteritatem relinquunt, habeatque aliquos ex se genitos, quibus relinquunt sibi superflua.

17 At vero ego iustitiam meam hic non derelinquam, sicut illi opes suas sed simul cum ea, & per eam apparebo coram te, contemplaturus, faciem tuam: ac tum quidem ego, qui multis hic egeo, ac frequenter esurio, nec si adsint, expleri possum vanis ac perituris huius mundi bonis, plene satiabor, cum sese visendam mihi omnibusque piis exhibebit, quae modo abdita est gloria maiestatis tuae, quae cum sit summum, imo omne bonum, vbi a me conspecta fuerit, tum me sine fastidio ita in perpetuum satiabit, vt praeter eam nihil aliud desiderare vnquam valeam, cum interim tunc in summa erunt egestate impij hic satiari.

ANNOTATIONES.

EXAUDI DOMINE IUSTITIAM, &c. Hebraeis non est pronomen, meam, sed tantum, Exaudi Domine iustitiam: vt recte possit intelligi per iustitiam, id quod iustum est, iusta, scilicet, haec eius precatio.

Quamquam etiam recte accipitur de innocentia vitae qua se gessit erga suos hostes, aut, quod eodem redit, de integritate suae causae, quae Deo iudice finienda erat. Porro cum dicitur, Intende deprecationem meam, verbum, intende, pro attende positum est. Alioqui dicendum erat: Intende deprecationem meam, quomodo legit diuus Augustinus & Graeca habent, προσέχευε τῆς δεήσεώς μου.

VIDEANT A QUI TATEM.] Et Hebraea & Graeca habent pluralem numerum, aequitates, vel rectitudines, Augustinus tamen nobiscum legit singulari, aequitatem, ibidem & D. Hieronymus in commentariis.

VIAS DURAS.] Has vias communiter Latini intelligunt vias iustitiae, quas etiam Saluator lenes dicat, duras tamen hic dicitur volunt, quia carni corruptae durae sunt. Ex Hebraeo tamen magis vertunt vias latronis, aut dissipatoris: nam hoc magis significat יָרִיבַרַיַס parits. Vnde rectius per vias duras, intelliguntur viae iniustitiae, quas Sapientiae quinto impiis testantur esse difficiles, vt custodire accipitur pro obseruare, quemadmodum Gen. 3. Ad custodiendam viam ligni vitae.

ADIPESVVM CONCLVSERVNT.] Duplice indicat paraphrasis sensum, Alterum vt per adipem, viscera intelligantur, circa quae solet esse multa pinguedo; per viscera autem significetur misericordia, quae in viscerum commotione sentitur. Alterum, vt per adipem intelligatur, opum affluentia, quae superbia, cōtēptus Dei hominumque causa plerisque; esse solet, iuxta illud Deut. 32. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus: dereliquit Deum factorem suum.

PROICIENTES ME.] Proicientes, expoluius pro eicientes, quia Graecis ἐκβάλλω. Vnde & D. Augustinus exponit, proicientes me extra ciuitatem.

OCULOS VOS STATVERUNT, &c.] Duplex potest esse sensus quemadmodum Euthymius annotauit, & paraphrasis indicat. Nam vel intelligi potest. Oculos suos in hoc stabiliuerunt, vt me declinet in terram: qui sensus Hebraeis bene conuenit, quae habent, ad declinandum in terram. Vel sensus est: Statuerunt apud me, vt oculos suos declinarent in terram, hoc est, vt oculos suos a te descedendo, conuerteret ad terrena quae

renda: aut potius, vt curiosè ac diligenter obseruarent gressus meos.

SVSCPERVNT ME.] In Hebraeo habetur: Similitudo eius sicut leonis. Verum interpres Hebraeis דָּמָה לְדִמְיוֹ dimonio, quod est similitudo eius, mutatis punctis legisse videtur de maiunu, a verbo דָּמָה dama, quod significat aliquando existimare & putare, quod Graecus vertit ἰσχυροῦ quod verbum & ipsum aliquando significat existimare & arbitrari. Vnde Latinus rectius vertisset, de me cogitauerunt, alioqui quid est, susceperunt me sicut leoparatus ad praedam: talis enim leo praedam nondum suscipit nisi malimus simpliciter cum Euthymio intelligere, susceperunt me, quantum ad eorum spem attinet.

PRAEVENI EVM.] Graeca habent plurale, praeueni, eos, & supplantat eos, quomodo & Augustinus legit. Hebraea habent singulare, eum, quod magis conuenit sequenti, eripe animam meam ab impio. Per frameam, Augustinus intelligit animam iusti, quod per eam Deus opprimit iniquos. Paraphrasis vero iuxta aliorum sententiam, per phrameam intelligit potestatem impiis permissam ad tempus contra iustos. Possunt autem Hebraea etiam sic verbi, & melius, Eripe animam meam ab impio framea tua: vt sit ablatiuus instrumenti & sit sensus Eripe me ab impio, tua illa potestate qua ad vindicandum impios vt soles pro defensionem iustorum. Atque sic etiam legit Euthymius, qui non legit accusatiuum προφραειαν, vt nunquam habent Graeca, sed datiuum προφραειαν.

A PAUCIS DE TERRA DIVIDE EOS IN VITA EORVM.] Quidam partem illam, a vita eorum, coniungunt cum sequentibus, omittentes coniunctionem, & quae in quibusdam libris deest, intelligentes secunda versus parte significari causam, cur merito diuidi debeant a paucis, nempe quod in vita sua abude temporalibus bonis perfruii sint. Verum legendum cum coniunctione, Et de absconditis tuis, vt etiam correctiores libri habent, patet ex originalibus Hebraeis & Graecis, in quibus coniunctio, separans partem sequentem a praecedentibus verbis. Porro quod recte intelligatur quae sunt absconditi a Dei de quibus dicit: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum, quandoquidem id varie explanant plerique ex ignorantia phrasos Hebraicæ, sciendum ex phrasos Hebraicæ ea dici absconditi, apud aliquos, quae veluti thesaurum apud se reposita habet, vt suo tempore proferat daturus cui volet. Sic postea dicitur: Quam magna multitudine dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus

Et Cantico. 7. vbi nos habemus: Poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi tibi: Hebraea habent absconditi tibi, hoc est, repositi tibi. Itaque absconditi Dei, hic vocat athesauros Dei, hoc est, bona, quae Deus apud se in sua potestate habet, quaeque ex secreto consilij sui proferens distribuit quibus vult.

SATURATI SVNT FILII.] Vetus lectio, quae sequitur Augustinus, habet, saturati sunt porcina, quae versus ex eo processit, quod interpres aliquis legerit in Graeco ἰσχυρῶν, vt scribatur sine iota, vt sit genitiuus pluralis ab ἰσχυρῶν, quod nomen suum & porcum significat: cum legendum sit ἰσχυρῶν, ab ἰσχυρῶν, cum iota, hoc est, filius. Tractat huc locum D. Augustinus epist. 54. respondens

ad interrogationes Paulini, vtriusque lectionis mentionem faciens, sicut & hoc loco in commentariis. Et Euthymius quoque Graecus meminit. In eodem versu legendum esse, dimiserunt, non autem, vt habent quidam libri, diuiserunt, patet ex originalibus, Hebraeis simul & Graecis, quae habent reliquerunt, quomodo & D. Augustinus legit, Graecis enim est ἀφῆκεν. Graecis tamen non est pronomen, suas, sicut nec apud D. Augustinum. Est tamen apud Hebraeos, vt merito de nostra lectione tolli non debeat. In sequenti autem versu Graeca addunt pronomen, quod apud nos non est, nec in Hebraeo. Habet enim: Satiabor cum apparuerit mihi gloria tua, quam haec ad sensum non ita multum referant.

In finem puero Domini Dauid, qui locutus est Domino verba cantici huius, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul, & dixit, 2. Reg. 22.

ARGUMENTVM PSALMI DECIMISEPTIMI.

Hunc hymnum Deo cecinit Rex Dauid, vt patet ex 2. Reg. 22. cap. cum iam diuina virtute omnes hostes suos, Saulem, Isboseth, Iebuseos, Philistaeos, Moabitaeos, Syros, Edomitas, Ammonitas, deleuisset sibi que subiecisset, & regno constituto placidissima pace frueretur. Itaque primum canit immotam suam in Deum fiduciam, deinde mala quibus fuerat obrutus, postea Dei potentiam pro se contra hostes suos declaratam, mox sui liberationem, tum & innocentiam, atque Dei iudicia in omnes, post haec victoriam multo amplissimam de hostibus diuina virtute relatum, regniq; pomeria mirandum in modum prolata etiam in exteris gentes, postremum iuges Deo promittens laudes ob suam in ipsum benignitatem, Psalmum claudit, canens omnia de se, tanquam typo Christi seminis sui, cuius passiones, victorias, & imperium in omnes gentes propagandum & sine fine duraturum in se prauidit adumbrari.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Diligam te Domine fortitudo mea.

* Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.

2 Deus meus adiutor meus & sperabo in eum.

3 Protector meus, & cornu salutis meae.

* & susceptor meus,

4 Laudans inuocabo Dominum.

* & ab inimicis meis saluus ero.

5 Circumdediderunt me dolores mortis,

* & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

6 Dolores inferni circumdederunt me,

* praecoccupauerunt me laquei mortis.

7 In tribulatione mea inuocaui Dominum:

* & ad Deum meum clamavi.

Diligam te Domine, quae mihi impendisti Domine beneficiis, cum nihil aliud habeam quod tibi rependam, merito te semper toto animo diligam, idque vt tuo mihi beneficio semper facere contingat summe desidero. Tu enim es qui mihi omne robur suppeditasti, per quem solum potui quidquid vnquam bene potui: * Dominus ipse mihi est, semperque fuit, cum fugiendum est, quasi petra in qua firmiter consisto, & quasi arx quaedam inexpugnabilis: ad quam tutò confugere licet. Ipse liberator meus ab omnibus periculis meis casibus.

2 Ipse mihi Deus meus qui suam fortitudinem pro me subinde declarauit: adiutor meus, & ob id semper sperabo in eum.

3 Ipse mihi cum pugnandum est, quasi clypei vice ab omnibus inimicorum telis me protegit, ipse mihi est velut cornu salutem mihi afferens, per ipsum enim, confectis hostibus meis, salus mihi parata est, quemadmodum cornifera animalia se cornibus suis defendunt & seruant, & contraria repellunt. * Ipse mihi per fugium meum, a quo semper susceptus sum quoties me hostes tanquam venatores quidam infectarentur.

4 Itaque cum laude & gratiarum actione de perceptis a Deo beneficiis inuocabo Dominum, si quando contigerit me ab hostibus oppugnari, nec dubito quin per imploratum diuinum auxilium saluus sim futurus ab inimicis meis. Nec ego solum, sed & omnes quotquot mei exemplo dominum inuocauerunt.

5 Ita enim de ipso frequenter sum expertus. Nam saepe me ex omni parte circumdederunt dolores imminentis vndique mortis, & incurfiones iniquissimorum hominum, * qui more torrentium aquarum concitati contra me ferebantur, vt inopinato me obruerent & perderent, me magno timore adeo conturbauerunt, vt consilium euadendi non haberem.

6 Animum meum plane occupauerunt dolores grauissimi, quales sunt eorum qui sunt in inferno aut morti, quae ad inferos ducit, sunt vicini: * & insidia, quibus quidam vt auctores mortem mihi inferre parabant, subito & inopinato me implicauerunt, vt potestas euadendi nulla mihi esset.

7 Ego autem in quacunque huiusmodi tribulatione & mentis angustia constitutus, non hominem, nec deos falsos, sed Dominum semper inuocaui, * ad Deum meum, qui solus verus est Deus, pro auxilio clamavi.

8 Et exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam, * & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius.

9 Commota eſt, & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.

10 Aſcendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarſit, * carbones ſucceſſi ſunt ab eo.

11 Inclinauit cælos, & deſcendit, * & caligo ſub pedibus eius.

12 Et aſcendit ſuper Cherubin & volauit.

* volauit ſuper pennas ventorum.

13 Et poſuit tenebras latibulum ſuum: * in circuitu eius tabernaculum eius, tenebroſa aqua in nubibus aëris.

14 Praefulgore eius in conſpectu eius nubes tranſierunt, * grando & carbones ignis.

15 Et intonuit de cælo Dominus, * & altiffimus dedit vocem ſuam,

* grando & carbones ignis. 16 Et miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos, * fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

17 Et apparuerunt fontes aquarum, * & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum.

18 Ab increpatione tua Domine: * ab inspiratione ſpiritu ira tua.

19 Miſit de ſummo, & accepit me: * & aſſumpſit me de aquis multis.

20 Eripuit me de inimicis meis, * & ab his qui oderunt me, quoniam confortati ſunt ſuper me.

21 Praeueniunt me in die afflictionis meae, * & factus eſt Dominus protector meus.

22 Et eduxit me in latitudinem: * ſaluum me fecit quoniam voluit me.

23 Et retribuet mihi Do-

8 Neque id ſanè fruſtra feci. Nam de ſanctiſſimo ſuo cæli habitaculo exaudiuit vocem meam, * & intenta ac ardens affectus mei deprecatio non reiecta eſt ab eo, ſed recepta eſt ab ipſo, & admiſſa.

9 Itaque ſuam pro me potentiam, & quidem memorandis cœleſtibus miraculis, contra inimicos meos declarauit, quemadmodum olim contra Pharaonem & eius exercitum pro Iſraëlitis oſtendit. Nam terra ab eo conquaſſata eſt terribili motu ſuo, & hoc motu etiam ſtabiliſſima montium fundamenta, totique ipſi omnes commoti ſunt, idque ob id, quoniam oſtendere voluit Deus inimicis meis ſe iratum.

10 Et quemadmodum vehementer iratus homo fumum ſpirare videtur è naribus præ furore iracundiæ, & ex vehementi ſanguinis commoti inflammatione quaſi ignem incendente ore ſuo euomere: ita & præ nimia in hoſtes meos indignatione, è terra quaſi fumus aſcendit nebula, quæ in atram denſata eſt poſtea nubem, in qua à præſentia irati Dei ignis fulminum ſucceſſus eſt. * Similiter & tela fulminea, quæ cœlitus in terras vibrauit quaſi ignitos carbones.

11 Fecit, vt apparentibus nubibus terræ imminentibus, cœli inclinati & demiffi eſſe viderentur, & ſimul cum ipſis cœlis, in quibus peculiari-ter habitat, & ipſe deſcendit, præſentiam ſuam in inferioribus nubibus exhibens: * & vt ſe, qui inuiſibilis eſt, iratum ad eſſe oſtenderet, ſub ipſo in nubibus exiſtente, atra caligo omnia obſcurans & contriſtans longè lateque diſſuſa eſt ſuper terram.

12 Neque tardè, & cum longa mora ſe mihi præſentem deſenſorem exhibuit, ſed quaſi pernicioſiſſimis equis incedit cœleſtibus ſuis ſpiritibus ſumma celeritate omnia diuina iuſſa conſcientibus, ac mirabili rerum effectu Dei præſentiam exhibentibus. * Volauit ipſe per aëra vectus alatis celerrimiſque ventis. Per hos enim à ſe excitatos, circumquaque ſubitò ſuam omnibus hoſtibus meis præſentiam horribiliter declarauit.

13 Fecit vt obſcuritas atrarum nubium & caliginis ſibi eſſet pro latibulo. Nam in his ſic ſe præſentem exhibuit, vt tamen à nemine videretur, ſicut re vera eſt inuiſibilis, * obſcura aqua adhuc pendens in nubibus aëris fuit quaſi tabernaculum eius in circuitu eius. In hac enim præſens, quaſi ex omni parte domo concludus delituit: vt nec præſens cerneretur.

14 At mox tenebroſa illa nubes è præſentia Dei propter nimium eius, qui immenſa lux eſt, fulgorem & efficaciam, propter fulminum etiam ſplendorem diſſoluta ſunt, atque in pluuias conuerſa abierunt, * grando ſimul ac ignita fulmina in terram deciderunt.

15 Et quò hoſtibus meis magis terrori eſſet, intonuit ex altiffimo aëris ac nubium loco Dominus, † & altiffimus emiſit terribilem tonitruu vocem, (quæ eius propriè vox eſt à nullo imitabilis) * repetitis vicibus ruruſum decidit grando, fulguraque ignea, quaſi ignei quidam carbones.

16 Et miſit in hoſtes meos grandinem, ac fulgura quaſi ſagittas, & his diſperſit ac perdidit eos, * fulgura ſua magno numero multiplicauit, & per hæc hoſtes meos magno timore conturbauit, attonitoſque fecit.

17 Exhaustis & deſiccatis vi ventorum fluminibus, aluci aquarum prius d recti aquis, iam apparuerunt, * & profunda fluuiorum ſedes, quæ ſunt quaſi orbis fundamenta, reſecta ſunt.

18 Idque ſolo ira tua iuſſu & imperio, * & propter ſpirationem ardentis, & omnia deſiccantis venti, quem ex ira tua ſuper terram induxiſti vehementem.

19 Cœleſti ſua virtute & ope, quaſi manu ſua è cælo ad me demiffa, me accepit, * & extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum, † ex multis hoſtibus meis, qui me quaſi aquæ multa obruere & perdere ſtudebant.

20 Liberauit me ab inimicis meis fortiſſimis, ipſe longè illis fortior, * & ab his qui capitali odio me perſequebantur: eamque liberationem mihi ideo dignatus eſt impendere, quoniam vidit inimicos meos fortiores me eſſe, vt mea virtute, ab eis me tueri non poſſem.

21 Tempore afflictionis meæ ſuper incautum & imparatum me irruerunt, vt priuſquam ex vno malo explicatus eſſem, aliud obijcerent: * verum Dominus contra illorum inopinatos inſultus ſe mihi deſenſorem exhibuit.

22 Et cum maximis periculorum anguſtiis arctarer, ipſe me ex his eductum conſtituit in lato ac tuto loco, * ſaluum me fecit propter gratuitam ſuam in me beneuolentiam, quia ſcilicet me amauit & ei in me complacitum erat.

23 Et reddidit, ac in poſterum reddet Dominus pulcherrima mihi e præmia

minus ſecundum iuſtitiam meam: * & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.

24 Quia cuſtodiui vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo.

25 Quoniam omnia eius iudicia in conſpectu meo: * & iuſtitias eius non repuli à me.

26 Et ero immaculatus cum eo: * & obſeruabo me ab iniquitate mea.

27 Et retribuet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meam,

* & ſecundum puritatem manuum mearum, in conſpectu oculorum eius.

28 Cū ſancto ſanctus eris, * & cum viro innocente innocens eris.

29 Et cum electo electus eris: * & cum peruerſo † peruerteris.

30 Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, * oculos ſuperborum humiliabis.

31 Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine:

* Deus meus illumina tenebras meas.

32 Quoniam in te eripiar à tentatione, * & in Deo meo † tranſgrediar murum.

33 Deus meus impolluta via eius:

* eloquia Domini igne examinata: * protector eſt omnium ſperantium in ſe.

34 Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum noſtrum?

35 Deus qui præcinxit me virtute,

* & poſuit † immaculatam viam meam.

præmia ſecundum iuſtitiam meam, & * ſecundum puritatem, qua manus meas ab omni malo opere puras, ſeruari poſſimum erga inimicos meos, ipſe mihi rependit, ſemperque rependet.

24 Ego enim ſeruauit mandata Domini, nec impietatem admittens deſeci à Deo meo, cui me ſemel totum addixi.

25 Quoniam omnia ipſius præcepta, quæ facienda iudicauit, ſemper oculis mentis intuitus ſum, ſemper recogitans quid mihi Dominus præceperit, & ad ea quæ præcepit, omnem meam vitam componens, * & iuſta eius mandata non reieci à me, contemnens ea aut negligens.

26 Neque deſinam ab incepto, ſed quemadmodum hætenus conuerſatus ſum ſine macula, ita & ſemper ſtudebo coram eo ab omni vitiorum labe immunis eſſe, & * diligenter me obſeruabo, ne quando aliquam committam iniquitatem.

27 Et cum ita me geſſero, ſicut hætenus fecit, ita & in poſterum liberaliter mihi reddet ſecundum iuſtitiam meam, * & ſecundum munditiã operum meorum, quam non ſeruauit in gratiam hominum, ſed coram Deo, quem cum nihil latere poſſit quantumuis occultum: non poteſt non mea innocentia, & puritas illi eſſe cognita.

28 Neque mihi ſolum ſecundum iuſtitiam meam retribues Domine, ſed qualem quiſque ſe geſſerit: talem & tu Domine te geres aduerſus eum. Cum eo enim qui ſanctitati & iuſtitia ſtudet, tu te viciffim ſanctum, & bonum exhibebis, fideliffimè illi præſtans quæ pollicitus es, * & cum homine innocenter viuente, tu quoque ages innocenter, nihil illi quod non promeruit mali rependens.

29 Illi qui ob vitæ puritatem ſingulariter eſt probatus, tu quoque ſingularem exhibebis benignitatem: * contra autem cum eo qui peſſimis moribus à recta viuendi ratione auerſus eſt, & peruerſus, tu etiam non benignè, ſed præuè, hoc eſt, ſeuerè admodum ages, mala ei pro meritis malis inferens. † Tu cum eo promiſſionem tuam, & morem tibi proprium, qui eſt miſereri, & benefacere, inuertes, quemadmodum ipſe ab eo quod eſſe deberet, inuerſus eſt.

30 Tu enim Domine populum humilem & afflictum immerito, ſaluum facies ab iniuſtis oppreſſoribus, cum in hac, tum maxime in futura vita, * homines autem ſuſtollentes oculos deicias, ac ita deprimes, vt oculos ſuos eleuare non audeant.

31 Et quidem Domine quòd humilem, populum ſaluum facias in me declaravi. Nam tu is es qui lucernam meam iam penè extinctam, ruruſum tua luce accendere ſolitus es, tu meam gloriam aduerſitatum tenebris obſcuratam, ac penè deletam, tuo fauore, quaſi lucè quadam ruruſus illuſtrare ſoles: † quare fidenter abs te peto, vt ſi quæ ingruerint mihi adhuc calamitatum tenebræ, tuo fauore eas depellere digneris, ac eas in gratiſſimam lucem felicitàtis conuertere.

32 Per te enim ſæpe à grauibus & multis ereptus ſum tentationibus, i ſemperque eripiar, ſi quando adhuc inciderint, & * per virtutem Dei mei mutatas ſæpe vrbes expugnaui, vt per earum muros tranſire, & ingredi mihi liceret. † Per ipſum quoque ſemper fortis ero, ad quæuis obſtacula impediencia ſuperandum, vt nihil curſum, & progreſſum meum impeditere valeat.

33 Cum iam aliquandiu videri poterit modus agendi Dei iniuſtus, ac iniuſtitia pollutus eſſe, quamdiu me hoſtibus dereliquit, & promiſſionem deſtinati regni mutare videbatur: iam ipſa experientia declaratum eſt in me quod ſtudia & facta Dei ſyncera ſunt, & ab iniuſtitia pura promiſſiſque eius probè reſpondentia. * Eloquia eius quaſi argentum igne examinatum, & ab omni falſitatis admiffione, pura ſunt. * Ipſe enim, quemadmodum promiſit, tanquam ſcutum quoddam protegit omnes qui confiſunt in ipſum, ſoluſque ipſe verus, ac ſecurus protector eſt ſperantium in ſe.

34 Quoniam quis alius in cælo, aut in terra verus eſt Deus, præter Deum, quem nos colimus? Nemo certè alius, ac proinde ſolus ipſe eſt, qui ſua fortitudine protegere poteſt ſperantes in ſe.

35 Quicquid vnquam fortiter geſſi, non meis id viribus peregi, ſed k Deus ipſe eſt, qui me armavit fortitudine, tum vt res aduerſas, & aſperas magno & inuictò animo ſuſtinerem, tum vt copias hoſtium ſecundis præliis frangerem & vincerem, * ipſe fecit vt omnis mea actio, & conuerſatio, ab omni ſceleris labe pura fuerit.

† Ipſe denique præſtitit non mea prudentia, vt via mea expedita eſſet & integra, vtque actionum mearum inſtitutio felicitàtem haberet ſucceſſum omni carens offendiſſimo.

36 Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum: * & super excelsa statuens me.

37 Qui docet manus meas ad praelium: * & posuisti ut arcum aureum brachia mea.

38 Et dedisti mihi protectionem salutis tuae * & dextera tua suscepit me.

39 Et disciplina tua correxit me in finem:

* & disciplina tua ipsa me docebit.

40 * Dilatasti gressus meos subtus me.

* & non sunt infirmata vestigia mea.

41 Persequar inimicos meos & comprehendam illos, * & non conuertar donec deficiant.

42 Confringam illos, nec poterunt stare, * cadent subtus pedes meos.

43 Et percussisti me virtute ad bellum, supplantasti insurgentes in me subtus me.

44 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, * & audientes me disperdidisti.

45 Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: * ad Dominum, nec exaudivit eos.

46 Et committam eos ut puluerem ante faciem ventii, * ut lutum platearum delebo eos.

47 Eripies me de contradictionibus populi: * constitues me in caput gentium.

48 Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, * in auditu oris obediuit mihi.

49 Filij alieni mentiti sunt mihi: * filij alieni inueterati sunt.

* † & claudicauerunt a semitis suis.

50 Viuit Dominus, & benedictus Deus meus, * & exaltetur Deus salutis mea.

51 † Deus qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me.

36 Ipse est qui pedes meos ita veloces reddidit: quemadmodum sunt pedes ceruorum, qui in currendo sunt celerrimi, * & hac summa currendi pernicitate fecit, vt qualibet loca & inexpugnabilia superarem, & occuparem.

37 Ipse est qui me instruxit scientiam rei militaris, aptans manus meas ad pugnam, eisque promptitudinem praebens, * tu Domine insigne robur brachijs meis contulisti, & effecisti ea similia aereo arcui, quia fecisti ea ad ferendum & iaculandum fortia, ad laesionem suscipiendam dura ac talia, quae nullis possent frangi, aut fatigari laboribus.

38 Tu me tua saluatione tanquam clypeo quodam, protexisti ab omnibus malis, * & omnipotentia tua me sustentauit, ne vnquam caderem.

39 Quasi, si quando mihi aliquas calamitates immisisti, id non in malum meum, sed in bonum fecisti. Tua enim paterna castigatio, qua me varijs angustijs misericorditer castigasti, ipsa me semper rectificauit, & vt vsque in finem in rectitudine vitae perseuerarem, effecit, * mihi que pro magistro fuit, vt non declinarem in vitia, atque vt tuam opem mihi necessario inuocandam intelligerem.

40 Cum frequenter in eas inciderim angustias, vt iam non haberem vbi vestigium facerem, gressusque mei plane essent coarctati, tum praestitisti gressibus meis latitudinem viae, vt tuto, quo vellem, incedere possem: * & te me sustentante, non sum vnquam collapsus & prostratus vlla vi inimicorum. † Praeterea in persequendo hostes meos liberum & expeditum iter mihi concessisti, & te fortitudinem mihi suppeditante, quam diu longaeque hostes meos insequeretur, pedes tamen non sunt nimio labore delassati & infirmati.

41 Persequutus sum inimicos meos fugientes, sed & assequutus sum eos, donec penitus delerentur.

42 Fregi eorum vires adeo, vt non potuerint amplius stare contra me mihi que obistere, * sed victi prostratique iacuerint sub me.

43 Vt autem hac fortiter designarem, non ego, sed tua bonitas causa fuit. Neque enim ex me ad bella tam multa & grauiam instructus fui, sed tu me ad bellum heroica fortitudine paucis data armasti, & prostrauisti, ac perfecte subiecisti mihi, quotquot mihi bellum facere conati sunt.

44 Tu fecisti, vt inimici mei mihi terga darent conuersi in fugam * & odio habentes me, tu per me perdidisti.

45 Vociferabantur illi quidem, sed nemo subsidio veniebat, * ad Dominum, inquam, clamauerunt, & qui solet inuocantes se exaudire eos, quia indigni erant, non exaudivit, vt imploratum illis auxilium praestaret.

46 Quemadmodum puluis facile dispergitur a vento, & committitur, ita diuina virtute eos dispersi, * & quomodo lutum platearum hominum pedibus contulatur, & proteritur, & ex plateis auferitur: ita & ego plane eos prostrui, perdidit, & abstuli homines vilissimos & leues, nec quicquam contra virtutem mihi a Deo praestitam valentes.

47 Liberasti me Domine ab oppugnatione populi mei Israelitici, qui frequenter mihi contradixit, seseque mihi opposuit, cum iam totum mihi Israelcem subiecisti, * ac deinde etiam externarum gentium in circuitu habitantium principem me constituisti.

48 Populus quem prius inter meos subditos non agnoui, subiectus factus est mihi, * statim vt auribus percepit famam nominis mei, item auribus percepit famam nominis mei, mihi obediuit.

49 Alienigena bello a me victi, coacti sunt speciem praese ferre beneuolentiae, & voluntariae seruitutis, amicitiam simulantes, cum inimicissimos gererent animos. * Alienigena viribus suis debilitati & fracti sunt, vt iam mihi resistere non possint, * per proprias ipsorum semitas, quas ingredi solebant, claudi facti sunt, quia per ipsa bella quae mihi intulerunt, ita sunt debilitati & eneruati, vt contra me amplius stare non valeant. † A semitis etiam suis in quibus prius contra me ambulabant ipsi quanquam inuiti, & animo nutante, ac quasi in alteram partem pede claudicante recedere coacti sunt.

50 Viuit sane Dominus, quem impij negare audent, nec est, vt dij Gentium, mortuus, sed in me dilucide se declarauit viuere ac florere: & ob id merito cupio, vt ab omnibus laudetur sicut vere solus est benedictus atque laudandus, * & vt ipse salutis meae autor ac conseruator apud omnes altus & clarus habeatur, cui soli tribuere debeo quaecunque per me insigniter gesta sunt.

51 Tu enim Domine is es qui dedisti mihi vltionem sumere de inimicis meis, † tu es qui iussisti mihi vindicare improbissimos hostes gentis

Psal. 13

tua

* liberator meus de inimicis meis iracundis.

52 Et ab insurgentibus in me, exaltabis me.

* a viro iniquo eripies me.

53 Propterea confitebor tibi in nationibus domine:

* & nomini tuo psalmum dicam.

54 Magnificans salutes regis eius.

* & faciens misericordiam Christo suo David,

* & semini eius vsque in saeculum.

tuae ab alijs relictos, tu es, qui varios populos mihi subiecisti, * tu me liberaasti ab infestissimis mihi hostibus.

52 Et ab his qui in me summo furore insurrexerunt, meque deprimere conati sunt, tu me ereptum extulisti, victoria mihi praestita, & glorioso regno, * idemque a tyranno iniquo ad mortem me diu persequente eripuisti.

53 Itaque propter haec tua in me beneficia, gratias tibi semper agam, teque celebrabo, non in Iudaea tantum, sed & in exteris nationibus, ad gloriam nominis tui Psalms laudis decantabo, * hymnos conscribam, quos prauideo in omnium Gentium templis celebrandos, per quorum etiam ora, ego te vsque in finem laudabo.

54 Ipse enim Dominus, frequenter magnas saluationes fecit mihi regi a se constituto, variisque salutes mihi impensas, apud homines illustres, & gloriosos effecit, * & benignè ac misericorditer egit, agitque mecum quem in regem vnxit super populum suum, neque mecum solum, sed & cum semine meo, vsque in sempiternum, cui perpetuam misericordiam Deus meus pollicitus est, quam illum maxime praestitum cognosco in Messia ex me secundum eius promissum nascituro, & his qui per fidem in eum, illius membra, meumque semen futuri sunt.

ANNOTATIONES.

VANQVAM ex hoc Psalmo quaedam in nouo testamento cirentur de Christo, vt illud: Confitebor tibi in nationibus Domine, &c. hunc tamen Psalmum a Dauid dictum etiam in sua persona, nimis manifestum est, tum ex titulo Psal. & 22. c. 2. lib. Reg. tum ex Psalms materia, cum bella & victorias Dauidis aperte ad literam describat. Vel ex hoc ergo Psalmo duo haec colligere licet, videlicet, quod ex citatione alicuius loci ex Psalms, non statim concludendum sit, Psalmum illum soli illi accommodandum, pro quo citatus est. Et rursus: Quod in his que de se in Psalms propheta regius cecinit, Christi figuram praetulerit, in quem proinde etiam illa ex intentione spiritus competunt, & in quo plerumque dictorum verius, & perfectius quadrat: sicut contra Dauidi quaedam ad literam magis conueniunt, spiritu sancto miro quodam artificio ita temperate haec cantica, vt quoniam propheta de se frequenter loquitur, non sine respectu ad eum, cuius fuit figura, & de Christo loquitur, sed vt per se praefigurato, quaedam sint que ipsi figurae magis conueniant, quaedam quae ipsi figurato. Quemadmodum hoc Psalmo magis & perfectius quadrat in Christum, que de perfectione vitae dicuntur, vt illud: Custodiui vias Domini, nec impiegressi a Deo meo, & que sequuntur. Item: Constitues me in caput gentium. & Confitebor tibi in nationibus Domine. Non fuerit autem difficile, sensu literali probe intellecto, totum etiam Psalmum in mystico sensu tribuere Christo. Siquidem etiam ipse varijs quorundam insidijs ad mortem quatuor est, & graues mortis angustiae animi eius, instante morte, occupauerunt, ac tum Deus contra hostes ipsius varijs caelestibus signis iram suam declarauit, luna, scilicet, solisque, obscuracione, terrae motu, petrarum scissione ac monumentorum apertione, tandem illum a morte resuscitans, atque ab omnibus eum inimicis eripiens, idque propter innocentiam ipsius de qua sola ipse vere gloriari potest. Nec haec tantum ei praestitit Deus, sed etiam de inimicis eius vniuersis gloriosè ipsum triumphare dedit: regnumque eius in omnes gentes a Deo prius in populo Dei non receptas propagauit: quae cum ipsum in carne non vidissent, ad solum auditum praedicationis Apostolorum in obedientiam fidei facile venerunt, Iudaeis interim plerisque filij Dei vocari solebant, sed per inobedientiam fidei, a Deo alieni filij facti sunt) mentientibus illi, dum non recipiunt eum quem se recepturi speauerant, qui proinde a preclaris animi virtutibus defecerunt, senescentes in veteribus suis caeremonijs, & per has quasi claudicantes a semitis patrum suorum, dum non rectè Deo seruiunt, sed ex parte eum recipientes, & in multis ei contradicentes. Ob quae sibi praestita beneficia suisque propter se vsque in finem praestanda, Christus patris nomen & per se post resurrectionem celebrant, & per suos praedicatores omnipresque fideles semper celebrare non cessant. Caeterum quoniam magnam obscuritatem adfert huic Psalmo, quae praeteritis verbis futura, & rursus futuris praeterita subtexerunt, oportet hic meminisse eius, quod supra dictum est, in Psalms tempora saepe confundi, & praete-

rita pro futuris, & contra saepe accipi: & proinde vbi sensus ita requirit, haec per illa exponenda esse, quod in hoc Psalmo vel ob id magis faciendam est, quod Septuaginta verterunt in eo saepius futurum, vbi Hebraea postulant praeteritum.

DILIGAM TE DOMINE.] Indicat Paraphrasis duplicem sensum, vt scilicet, vel promittendo dicat, Diligam, vel etiam optando. Caeterum in varijs illis nominibus, quae Deo tribuit, sciendum Hebraea habere pleraque nomina metaphoricè posita, quae magna habent gratiam, sed a Septuaginta reddita sunt alijs nominibus metaphoris explicantibus. Nam pro firmamento, Hebraeis est petra, in qua scilicet firmiter constituitur: pro refugium, est arx, in quam scilicet quis tuto refugit: pro protector, est hic & alibi frequenter clypeus, quo scilicet obiecto quis in bello protegitur. Huic addit cornu, quo scilicet, hostes oppugnant inuaduntur. Priora etiam duo conueniunt fugientibus, posteriora pugnantibus.

COMMOTA EST, ET CONTREMVIT TERRA.] Quidam haec putant Deum pro Dauid, sicut hic narratur praestitisse: etsi non legamus ea facta, sicut haec Deus prius fecerat, cum Israel transiret mare rubrum, & cum Iosue pugnaret contra reges Amoraeorum. Et de Dauid legitur 2. Reg. 5. quod non prius inierit praelium contra Philistaeos, quam audierat sonitum gradientis in cacumine pirorum. Alij rectius haec omnia metaphoricè, & hyperbolicè accipiunt, intelligentes haec Prophetam, poetica quadam exornatione narrare, atque per haec significare quomodo Deus sibi adfuerit: summo horrore hostibus immisso, ac illis mirabiliter caelesti virtute prostratis: quomodo etiam intelligunt quod Isaia. 29. excidium Hierusalem praedicitur futurum in tonitruo, & commotione, & voce magna turbini, & flamma ignis omnia deuorantis. Et in descriptione subuersionis Babylonicae c. 13. dicitur Sol & luna obscuranda, & stellae caesurae de caelo, & dominus dicit: Turbabo caelum, & mouebitur terra de loco suo. Quem locum exponens D. Hieronymus, dicit hyperbolicè esse dicta, vt vehementissimam iram dei vates exaggeraret. Sunt etiam, qui quoniam ad literam non inueniunt haec pro Dauid facta, nec poeticas exaggerationes recipiunt in scripturis, ad Christum haec omnia proprie & solum pertinere volunt: quorum vt labores contemnere non debemus, quoniam eisdem verbis varijs sensus spiritum sanctum significasse, dubium non est, ita simplicius esse putamus haec primum tribuere Dauidi, altero duorum praedictorum. Certè Dauid alio loco, cum precatur a Deo, vt de medio tollat inimicos suos, vtitur & sententijs, & orationis ornamentis eisdem, quibus hoc loco: Domine, inquit, inclina caelos tuos, & descende: & dissipabis montes, & fumigabis. Fulgura conuulsiones, & dissipabis eos. Emitte sagittas tuas, & conturbabis eos: Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum. Quibus verbis ea precatur, quae hic sibi praestita canit. Cum vero Christo tribuuntur, intelligere, simpliciter, sicut haec significata ea miracula, quae in caelo & in terra Christo

Psal. 143.

crucifixo ostensa sunt, ad declarationem admissi sceleris & indignationis diuinæ. Qui sublimiora requirit, facile apud alios inueniet qui ea studiosè profecti sunt quorum tractatio, vt vnico verbo attingatur, in eo consistit, vt quæ ad litteram hic dicuntur in vindictam impiorum à Deo irato facta, mysticè intelligantur Dei beneficio per euangelicam prædicationè præstita, Deo non hominibus irato, sed eorum vitiis.

C GRANDO ET CARBONES IGNIS.] Hęc pars secundo loco non reperitur apud Græcos nec est apud Augustinum: est tamen bis apud Hebræos, sicut & apud nos, vt ne quis putet eam secundo loco notandum obelisco.

d APPARVERUNT FONTES AQUARVM.] Videri possit hoc versu significasse per terræ motum, terram ita apertam, vt latentes in ea fontes aquarum & interiora terræ, quæ sunt quasi fundamenta terra, reuēta sint. Verum dictio Hebraica non significat fontes propriè, sed torrentem, aut locum etiam, per quem torrentis decurrit, quæ significatio huic loco maximè cōuenit, vt significetur alueos aquarum detectos, quod aque absorptæ essent vi ventorum, de quibus sequenti versu dicitur. His verò rectè intelligitur Prophetam significare voluisse, diuina potētia hostes ipsius, qui instar validi torrentis obruere seipsum conabantur, & ea subnixi potentia videbantur, vt minùs credibile esset eos posse extingui, quàm ingentia desiccari flumina, mirabiliter sublatos esse atque subuersos. Vm enim hostium fuorum, quam supra per torrentes iniquitatis significauit, aquis amplissimè inundantibus similem facit. Vnde in hac metaphora perseuerans subiicit: Assumpsit me de aquis multis. Quod exponens subdit: Eripuit me de inimicis meis fortissimis.

e SECVNDVM, &c.] De iustitia gloriatur, quanquā in multis se peccasse alibi agnoscat. Aut quia in causa, quæ illi erat cum inimicis suis, quos nulla in re læserat, iustus esset. Aut etiam propter conatum & studiū mentis vitia summè detestatis, atque penitus in eam curam incumbētis, vt sele castam, puramque, à vitiis seruaret. Vnde nō dicit, se nihil mali gessisse, sed non impiè gessisse derelicto penitus Deo, seq; dicit obseruatum se ab iniquitate: id enim qui facit, etsi per imprudentiam & infirmitatem multa committat quæ minus recta videntur, non tamè omnino iustus esse desinit, quod mox ad misericordiam Dei cōfugiat, qui summa benignitate errata condonat.

f OBSERVABO ME, &c.] Hoc est, custodiam me, ne sit in me aliqua iniquitas, vt iniquitatem suam dicat quæ eius fieret, nisi se obseruaret cautius. Aut dicit, ab iniquitate mea, hoc est, iis peccatis quæ olim admisi: occidendo. s. Vriam, & adulterium committendo cum Bersabea. Quanquam & subtilius accipi posset, ipsum loqui de peccato illo, quod iuxta Paulū, habitat in carne, a quo, nisi etiam sancti summa caueant diligentia, in magna facile impellentur flagitia.

g CVM SANCTO SANCTVS ERIS.] Quidā sic intelligunt: A sancto & innocente, tu Domine sanctus & innocens reputaberis: & à peruersis, peruersus & iniquus habebis. Verum alter sensus, quem habet Paraphrasis magis loco conuenit. Cui non ab simile est, quod est Leuit. 26. Si ambulaueritis aduersum me, & ego incedam aduersus vos.

h TV ILLUMINAS LV CERNAM, &c.] Græca in vtraque parte huius sententiæ habent idè verbum futuri temporis secundæ personæ *φωτίζεις*, illuminabis, quomodo & Augustinus legit in vtraq; parte. Hebræa in 1. parte habent verbum secundæ personæ, in secunda parte verbum tertie personæ: Tu illuminabis lucernam meā, Dominus Deus meus illuminabit tenebras meas, vt mirum sit cur interpres noster verterit, illumina, in secunda parte, & videri posset ipsum vertisse, illuminat, nisi fortè putauerit futurum, quod in Græco ponitur in secunda, illuminabis, vertendum per imperatiuum, ne idem dicatur secundo membro, quod priori. Cæterum per lucernam, ad litteram iuxta phrasim in scriptura frequentè significatur gloria, felicitas, atque rerum prosperitas, quod hæc instar lucis aut candelæ animam recreet: sicut contra per tenebras significatur aduersa, quæ mœrorem adferunt sicut tenebræ. Iam quod dicit, illuminas lucernam meam, aut simpliciter significat, Deum felicitatis ipsius esse causam, vt sit sensus, Tu es, qui lumen gloriæ & felicitatis mihi præbes, quod conuenit cum eo quod 2. Reg. 22. in eodem Cantico dicitur: Tu es lucerna mea Domine. Aut amplius significatur, Deū

gloriam ipsius ac felicitatem, cum periclitari inciperet, & veluti extingui, restituisse, & rursum illustrasse, quod conuenit cum secunda parte, qua dicitur Deus illuminare tenebras: quod nihil aliud est, quàm Deū sua gratia dispellere aduersitatum molestias, easque in felicitatem commutare. Vt est, significatur Deum suæ gratiæ luce & felicitatem adferre, & infelicitatem auferre. Iuxta mysticum autem sensum, sicut per tenebras ignorantie & peccata ferè intelliguntur: ita per lucernam, veri cognitio, cuius Deus in nobis auctor est, sicut ipse solus mentis tenebras dispellere potest.

TRANS GREDIAR MVRVM.] Non dicit se transgessurum muram, quasi per murum sit iturus, sed quod ultra illum transiturus sit. Non enim est Græcis verbum *διαβήσομαι*, sed *επιβήσομαι*. Et Hebræis est transiliam, vt vertit D. Hieronymus.

PO SVIT IMMACVLATAM VIAM, &c.] k Græcè est *καμινός* hoc est, irreprensibilem.

Iuxta quam versionem istud dictum videtur de vitæ suæ conuersatione, quæ Dei beneficio integra fuit. Hebræa dictio significat propriè, perfectum & integrum, & potest intelligi via perfecta, via quæ nullum habet impedimentum, sed expedita est & libera. Itaque significabitur Deum hoc ei præstitisse, vt cursus actionum ipsius prosperè procederet, atque ad optatum finem deueniret. Qui sensus magis cōuenit toti narrationi. Vnde Hieronymus vertit in 2. Reg. Et complanauit perfectam viam meam. Eundè sensum habebit nostra littera, si immaculata via accipiatur pro ea quæ caret offendiculo. Ob hoc enim via aliqua per quam eundem est, reprehenditur.

QVI PERFECIT PEDES MEOS.] Græcis est, sicut & Hebræis, participium presentis temporis. Vnde & D. Augustinus legit, Qui peruenit. Idem cū Græcis legit, tanquam cerui, quanquam Hebræis sit plurale, ceruorum. Sed hæc minutiora sunt, nec ad sensum multum faciunt.

IN AVDITV AVRI S.] Græcis est, *εις ακοῆς ὠτίς*, quod magis est, ad auditum auris, quomodo & habent Hebræa, & est sensus: statim vt auribus suis audissent famam nominis mei, aut voluntatem meam.

FILII ALIENIMENTI SUNT.] Filios alienos vocat alienigenas, quomodo & Psalm. 143. qui huic in multis similis est: Eripe me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum. Quid autem sit illud, mēti sunt mihi, cum variè etiam ab Hebræis accipiatur, optimè ex aliis locis intelligitur, in quibus hæc loquēdi forma occurrit. Talis enim est Psalm. 65. cum dicitur: In multitudine virtutis tuæ mentietur tibi inimici tui. Quem locum etiam Græci sic exponunt, vt significetur fallorum deorum cultores, magnitudine operum diuinorum territos, pietatem & cultum veri Dei, etiam si ab eo maximè abhorrent, simulatores. Sic & Deuter. 33. de Israël dicit Moyses: Beatus es tu Israël, quis similis tui popule? qui saluaris in Domino, scutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuæ: Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. Vbi pro, negabunt te inimici tui, est sicut hoc loco: Mentientur tibi inimici. In quibus sanè verbis satis liquet, mentiri inimicos Israël, idem esse, quod supplices ei fieri, & illius potētiæ vel inuitos subici. Quod vel illud abudè declarat & tu eorum colla calcabis. Itaque mentiri, pro trepidante & maximè seruili subiectione scriptura vsurpare solet: quod qui ita subiecti sunt, multa soleant timore adq̄cti mentiri iis quibus seruiunt. Quemadmodum olim Latini fures pro seruis dicebant, quod serui omnes furari soleant, propter nimiam in eos dominorum parcimoniam. In eundem sensum facile accipi potest ad litteram quod Septuaginta verterunt: & claudicauerunt à semicis suis: quanquam in Paraphrasi huius partis etiam aliam indicauerimus sensum, qui conueniat cum illa parte: Filij alieni inueterati sunt. Quod autem in mystico sensu per filios alienos, Iudæi intelligantur, mirum esse non debet, cum gentibus in populum Dei translatis per fidem, ipsi per infidelitatem suam in gētiū locum & nomen translati sint.

VIVIT DOMINVS.] Hebraicè est, *viuēs* Dominus, & potest subintelligi, est, vel sit, vnde Septuaginta verterunt, *viuit*: alij vertunt, *viuat*, q̄ sequentibus magis videtur conuenire. Quanquam etiam rectè quadrat, vt post commemorata tam varia potētiæ diuinæ argumenta, Psalmista cum exclamatione dicat: Viuit Dominus: quasi dicat: Verè Deus meus non est vitæ expertus, vt sunt idola, quæ suis opem ferre non possunt.

In finem Psalmus David.

ARGVMENTVM PSALMI XVIII.

Cum hoc hymno Prophetæ de duplici ratione cognoscendi Deum, & primū quidem de ea quæ percipitur ex contemplatione rerum naturalium, & maxime corporum cœlestium, quæ sua magnitudine, pulchritudine, ordine, varietate, perpetuoq; cursu, creatoris omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem omnibus nationibus instruat. Deinde de ea quæ certius percipitur ex lege Dei, scripturisq; sanctis, quas peculiariter suo populo tradidit Deus, cum iam lege naturali obscurata in maximos errores incidissent homines. Hanc igitur diuinam legem miris modis commendat, vt quæ pietatem doceat & innocentiam, per quam ad summa præmia perueniamus, quibus ne priuetur, occulta peccata sibi dimittit, & à futuris seruari orat. Ex citatione autem Pauli ad Rom. 10. patet septem primos versus huius Psalmi allegoricos esse intelligendos, vt per cœlos intelligantur homines cœlestes, Apostoli, scilicet, qui omnium linguis loquentes per orbem diuulgauerunt solem iustitiæ Christum Dominum, non secus quàm cœli suo motu solem in omnem deserunt terram. Itaque & insignis quæ subijcitur legis diuinæ commendatio, ad euangelicam legem, quam Apostoli prædicauerunt, perfectius pertinet, quàm ad Mosaicam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Cœli enarrant gloriam Dei.

* & opera manuum eius annunciat firmamentum.

2 Dies diei eruclat verbum, * & nox nocti indicat scientiam.

3 Non sunt loquela, neque sermones.

* quorum non audiantur voces eorum.

4 In omnem terram exiuit sonus eorum: * & in fines orbis terræ verba eorum.

5 In sole posuit tabernaculum suum.

* & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.

6 Exultauit vt gigas ad currendum viam.

Cœli sua varietate, ornatu, motu ac utilitate multiplici, declarant nobis, ac materiam subministrant nobis, narranti maiestatem potētiæ, sapientiæ ac bonitatis Dei: * & tam amplius cœli ambitus infinitis syderibus ornatus testatur, quàm magna & admirabilia sunt opera potētiæ ipsius.

2 Neque villo vnquam tempore cessabunt Dei gloriam suo modo cœli prædicare: nam perpetua successione præcedens dies effundit in sequentem diem verbū prædicationis & cogitationis gloriæ Dei, præcedensq; nos transmittit scientiam Dei in subsequituram noctem. Quasi enim de die in diem, de nocte in noctem transmissio verbo ac scientia Dei, nobis cœli loquuntur, dum sine fine singulis diebus ac noctibus non cessant Dei gloriam declarare.

3 Neque verò quibusdam tantum Dei gloriam cœli prædicant, sed quemadmodum omni tempore, ita & omni loco, omnibusque hominum nationibus Deum insinuant. Nulla enim sunt idiomata, aut sermonum genera, quorum voces non audiantur in ipsis cœlis: qui quodammodo omnium linguis loquuntur, cum ab omnibus intelliguntur, & omnes in suo idiomate Dei gloriam ex cœlesti machina intellectam, de prædicare faciant.

4 In vniuersam terram peruenit sonus eorum, quo nobis Deum annuntiant: * & in extremas orbis terræ partes verba eorum. Hic autem eorum sonus & verba, sunt immutabilis eorum ordo, constantia, motus, pulcherrimaque eorum structura, tanquam ad regulam & lineam facta, ac similia, quibus Deum maximum, sapientissimum, ac optimū hominibus cunctis ostentant.

5 Verum inter omnia cœlestia corpora, nullum æquè Dei maiestatem testatur & glorificat: atque sol, sydus præclarissimum, maximeque diuinū. In hoc peculiariter Dominus constituit suum tabernaculum, suamque mansionem. Non enim alibi gloriam maiestatis suæ gloriosius & clariùs spectandam exhibuit, quàm in sole præ aliis maxime glorioso: in quo sic conspicitur, veluti si gloriosissimus imperator residet spectabilis & admirandus in suo proprio tabernaculo. Ex hoc, quasi è regia sua omnia supèra & infera mirabiliter regit, cum sol sit omnium reliquorum syderum dux, & luminis eorum fons, cunctarum verò caducarum rerum salus & conseruatio.

Huius certè mirū quanta sit in exortu suo gratia & pulchritudo, quātus in motu impetus, quanta in calefaciendo efficacia. Ipse enim vbi nocturno tempore delituit in hemisphærio inferiori, & quasi cum hominibus dormierit, summo mane in magna procedit claritate, omnia sua luce recreans, & veluti innoans: quemadmodū si sponsus splendidissimis indutus vestibus procedat e cubili suo, e quo cum progreditur, expectantes amici exhilarantur, ac gratulabundè excipiunt venientem.

6 Iam quanta celeritas, in conficiendo suo motu pernicitas: ipse enim, quasi potentissimus aliquis gigas, promptus est & expeditus, postquam exortus est, ad absolvendū summa celeritate spatium illi præscriptum.

* à summo cœlo egressio eius.
7 Et occurfus eius vsque ad summum eius.
* nec est qui se abscondat à calore eius.
& Lex Domini immaculata, conuertens animas.

* testimonium domini fidele,

* sapientiam præstans parvulis.

9 iustitiæ Domini rectæ

* latificantes corda.

* præceptum Domini lucidum.
* illuminans oculos.

10 Timor Domini sanctus,

* permanens in sæculum sæculi,
* iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.

11 Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum, multum.

* & dulciora super mel & fauam.

12 Etenim seruus tuus custodit ea:

* in custodiendis illis retributio multa.

13 Delicta quis intelligit?

* Ab altera cœli extremitate mane egreditur.
7 Et breuissimo tempore velocissime fertur vsque ad alteram cœli extremitatem, * & minimo tempore etiã ab his terris maximè diffusus omnia loca radiantibus flammis illustrat, omnibusque calorem suum vitalem, cunctas naturas augentem & nutricantem impertit, ita vt nemo exers sit, etiam si velit, caloris eius salutaris.
8 Cùm autem harum creaturarum aspectus & contemplatio multum ad hoc valeat, vt earum creator & gubernator Deus per ea cognoscatur & agnitus colatur: quoniam tamen mortales sua incuria per hæc ad Dei cognitionem parum promouebantur, & naturalem legem, quam creaturarum intenta cõsideratio non parum illustrat, obscurari in se passi sunt, sua benignitate Deus etiam legem à se traditam per cœlestes viros populo suo addere dignatus est, qua non ipse tantum, sed & viuendi bene beateque ratio certius cognosceretur, quam certè dignum est omnibus nominibus commendare. Ipsa enim ante omnia in seipsa syncera est, nihil iniquum, nihil vanum continens, idcõque conuertit hominum animas ab errorum tenebris ad sapientiæ lumen, à vitiis ad virtutes. * Ipsa (que & testimonium est Domini, cõ quod testetur per eam nobis Dominus quid faciendum, quid ve fugiendum, quid item facientibus voluntatem suam seruare decreuerit) cùm sit fidelis & verax, non vanas continens promissiones, nec aliud docens, quàm fidelitatem & iustitiam, * sapientiam præstat his qui antea erant imperiti, & his maximè, qui humiles sunt, & animo paruuli, submissèque se gerentes. Nullus enim sapientiæ locus est in superborum animis, sed humilibus Deus dat gratiam.
9 Mandata Domini que hominem docent iustitiam, quæque seruata hominem iustificat, cùm sint recta & æqua, à iustitia minimè obliquantia, * solido gaudio exhilarant animos, ipsa sua rectitudine & veritatis cognitione, diuinorum item promissorum magnitudine, ac securitate mentis, & vita spiritali, quam donat suis obseruatoribus.
* Lex Domini, quæ ipsius continet præcepta, cùm sit tanquam purissima aqua translucida, nullius errorum, aut difficultatum tenebris turbida aut obscura, * imò sit tanquam lux clarissima, illustrat mentem, vt possit videre quæ via deducat in cœlum.
10 Timor Domini is, quem hominum mentibus potissimum ingenerare lex Dei conatur, talis, scilicet, qualis esse solet optimi filij aduersus optimos parentes: is, inquam, timor ac reuerentiã filialis, sancta est & pura in seipsa, & ab omni macula ac vitio puros integrosque seruans piorum animos, * nequaquam instar timoris mūdani facilè ad quamuis occasionem mutatur, nec transit, sed permanet in æternum, concomitans etiam iustos è corpore migrantes, * præcepta Domini quæ facienda nobis iusto suo iudicio iudicauit, sicut in seipsis singula, æquissima sunt, & à recto neutiquam deuiantia, ita inter sese mutuo omnia simul iusta sunt.
11 Præferenda sanè hæc sunt omnibus & diuitiis & voluptatibus. Nam horum intelligentia & obseruatio magis est desideranda, quã ea quæ homines maximè desiderant, vt sunt aurum, & lapides pretiosi valde, quæ concupiscuntur ob earum tum pulchritudinem, tum pretium & valorem: * Ipsa etiam Dei mandata dum intelliguntur & obseruantur, dulciora sunt his quæ corporali gustui sunt suauissima qualia sunt mel, & fauam. Magis enim hæc intellectum oblectant, quàm oculos auri gemmarumque pulchritudo, suntque auro & gemmis pretiosiora, vt quæ verè diuitem faciant custodientem ea: neque intellectum tantum pascunt & recreant, sed & affectum hominis seruatis ea, maiori dulcedine profundunt, quàm dulcissima quæque gustum afficere possunt, cum horum dulcedo spiritalis sit, atque perpetua. Sæpe tamè fit, vt quemadmodum gustus aliquo morbo deprauatus mel iudicat amarum: sic animi sensus falsis opinionibus corruptus, Dei præceptiones natura suaues, acerbis ducat, & præ his suauiores reputer carnis falsas delicias.
12 Sed quantum quorundam tale sit iudicium, desiderabiliora tamen rectè ea dico maximè desiderabilibus, ac dulciora dulcissimis: quia quisquis tibi seruire cupit, is per ea continuè admonetur, admonitusque intente ea obseruat, vt secundum ea vitam omnem instituat, * per obseruationem autem & adimplentionem eorum magnam certè & inexplicabilem percipit mercedem, tum in hoc tempore, quo mens eius securitate cõscientiæ, ac vita spiritus diuini ineffabiliter recreatur, tum in futuro, quo ea bona assequetur, quæ nec oculorum aspectu comprehendit, nec auribus percipi, nec vlla queant cogitatione adumbrari.
13 Veruntamen quis attendens humanam infirmitatem, & quàm multa peccemus inscientes, audeat affirmare se per omnia custodisse Dei præ-

* ab occultis meis munda me Domine:
* & ab alienis parce seruo tuo.

14 Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero:

* emundabor à delicto maximo.

15 Et erunt vt complacent eloquia oris mei.

* & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

16 Domine adiutor meus & redemptor meus.

præcepta, quorum obseruationi tanta proposita sunt præmia? An est aliquis, qui possit cuncta errata in se animaduertere? Nemo certè, cùm in multis omnes quotidie offendamus, & frequenter item sub specie virtutis, vitium subrepat. * Proinde optime Domine te rogo, vt pro tua infinita misericordia, maculas occultas, quæ conscientiam meam effugiunt, abluere digneris, * & ne vnquam in posterum à legis tuæ obseruatione, atque tua amicitia excidam, defende me seruum tuum ab his qui per suam superbiam à te sunt alieni, ab iniquis scilicet demonibus eorumque ministris, improbis hominibus, tuæ voluntati contrariis, Ab his me præserua, vt non illorum prauis suggestionibus in vitia pertahar.
14. Etiam si semper hi oppugnaverint, si tamen, tuã gratiã me custodieris, non fuerint mihi dominati, ita vt ad eorum voluntatem vitiis seruiam, tunc certè quãquam à leuibus delictis, sine quibus nemo viuunt, liber non ero, tamen immaculatus ero, * & mundus à grauibus peccatis, quæ Dei inimicum constituunt, & à cœlorum regno excludunt.
15 Neque à malis tantummodo factis immunis ero, sed & eloquia oris mei talia erunt, vt tibi placeant, * insuper & omnis meditatio cordis semper erit tibi accepta & grata. Erit enim ea semper in lege tua, & beneficiis tuis.
16 Coram te, inquam, erunt ô Domine, & verba & cogitata meã, quem solum ego habeo pro adiutore meo, ad faciendum bonum, & pro liberatore à malo, in quod incidere me contigit.

ANNOTATIONES.

A T O P E R A, &c.] Pro opera. Hebræis & Græcis est singulare, opus. Et Græcis est, *ποίησις*, quod magis significat operationem, quàm ipsum opus. Non enim est, *ποίησις* aut *ἔργον* vt Pl. 8. cum dicitur: Videbo cœlos, opera digitorum tuorum. Et magis conuenit dicere, ipsum firmamentum annuntiare operationem Dei, quam opus & opera, cùm ipsum sit opus Dei. Itaque significatur, firmamentum indicare quàm admiranda sit Dei operatio.
D I E S D I E I, &c.] Quidam datiuos hos, dici & notati vertunt per genitiuos, nã lamed apud Hebræos plerumque etiam genitiui est nota, aut per præpositionem, de, exponitur, quemadmodum Psalmo tertio: Dicunt animæ meæ: pro, dicunt de anima mea, vt sic vertatur: Dies diei eructat verbum, & nox de nocte indicat scientiam. Aut dies de die eructat verbū, & nox de nocte indicat scientiam, hoc est, dies vnus indicat subsecuturū alterum, & nox præcedens docet nos cognoscere noctē sequentem. Sic Campensis, sic Kimhi Hebræus. Plerique autem, qui datiuos legunt, aliquid putant esse subintelligendum, hoc modo, dies succedēs diei, &c. hoc est, quelibet dies, & qualibet nox, indicat scientiam Dei: Verum rectius sine subintellectione hic versus accipitur significare cœlos indefinenter Dei gloriam enarrare. Nam etsi dies hodierna quæ hodie Dei gloriã enarrat, esse designat, nõ tamen ob id gloria Dei amplius non enarratur, quia hæc dies loquitur verbum sequenti diei, & in eam quodammodo cum successione suam prædicationē diuinæ gloriæ transmittit, dum & sequens eodem modo Deum prædicat, quasi à præcedenti die edocta. Iuxta quã huius versus explicationē, in mystico sensu rectè intelligitur significari id quod à Domino Apostoli acceperunt, hoc in posteros esse traiectum, & cõtina traditio ad nos peruenisse, tanquã dies præcedens doceret sequentem. Cuius intelligentiæ meminit inter alias D Augustinus.
N O N S V N T, &c.] Versus hic difficultatem habet propter duo relatiua, quorum, & eorum, hic coniuncta: in Hebræo autem relatiuum, quorum, non habetur, sed ad verbum sic est: Non est verbum neque sermones, nõ auditur vox eorum, quod sine aliqua adiectione sic plerique intelligunt: Et si cœli dicti sint enarrate Dei gloriã, non est tamen illis aliquod verbum, nõ loquuntur hominũ more, vt audiat vox eorũ. In quo sensu & Græca commode accipi possunt, quæ non habent, audiatur, sed *ἀκούω*, audiuntur, iudicatiui modi: sic intelligit D. Bassilius in principiũ Prouerborum Salomonis. Verum frequens est apud Hebræos, vt subintelligatur relatiuũ qui, quæ, quod, quemadmodũ hic Græci interpretes hoc putauerũt subintelligendũ, quomodo & qui ex Hebræo nunc vertunt, subintelligunt relatiuum quibus, vel aduerbiũ vbi vt significetur nullos esse populos, quãtũuis linguis & idiomate differant, à quibus, vel apud quos non audiuntur voces cœlestiũ corporum: Vtrumque, sensum etiã nostra litera recipere potest. Primò enim accipi potest relatiuum, eorum, hic quod ad sensum attinet esse superfluum, quemadmodam subinde vnũ relatiuum superest apud Hebræos, vt cum dicitur postea: Mons Sion, in quo habitasti in eo, sic ergo intelligi potest nostra lectio: Nõ sunt ipsis cœlis loquelæ neque sermones, vt quorum, cœlorum scilicet, voces non audiuntur. Cui sensui bene conuenit, quod in sequenti versũ apud Hebræos cœlis non tribuitur sonus, neque verba, sed habet Hebræa. In omnem terram exiuit canon vel regula eorum, & in fines orbis terrę. Quo significari videtur cœlos, etsi ritu mortalem non loquantur, aut vllam vocem humanã emittant, tamẽ ad omnes homines pertingere eorum ordinem quæ in eorum structura & motu obseruare licet, & qui hominibus Dei gloriam prædicat mirabiliter. Secundo iuxta alterũ sensum nostra lectio accipi potest vel vt genitiuus, quorum, accipiat postus pro datiuo, quibus, quo vertit ex Hebræo diuus Hieronymus, vel hoc modo: Non sunt alicuius nationis loquelæ, neque sermones, quorum, sermonum scilicet, voces non audiuntur in cœlis, & nõ audiuntur esse etiam voces cœlorum, hoc est, cœli omnium quodammodo nationum linguis loquantur, dum omnibus Dei potentiam prædicant, & ab omnibus intelliguntur, quem sensum profecutur & declarat versus sequens. Et conuenit hic sensus etiam mystico sensui, quo communiter intelligitur hoc versũ significatũ, cœlos spirituales, hoc est, Apostolos omnium linguis locutos, & ab omnibus intellectos. Euthymius Græcus sentiens obscuritatē huius versus, dupliciter hunc tractat. Primũ tradens hunc interrogatiuẽ esse legendum, quasi dicat: Nunquid non sunt loquelæ, neque sermones earũ rerum, quarũ voces nõ audiuntur: vt sit obiectio alicuius cõtra id quod dictum est, cœlos enarrare gloriam Dei, cuius obiectio solutio sequatur in versũ sequenti. Itaque pronomen, eorum, coniungit cum, sermones, & quorũ, cum voces. Altero modo indicat genitiuum, quorum, positũ pro, quibus, quomodo & Hieronymus vertit ex Hebræo vt sit sensus: Non sunt alicuius idiomatis sermones, per quos non audiuntur voces cœlorum, hoc est, omnium gentium linguis prædicatur id quod docent cœli.
I N O M N E M, &c.] Ex citatione Pauli ad Ro. omnino apparet hunc locum præter literalem de cœlis intelligentiam, etiam allegoricè accipiendũ de Apostolis: Quidã tamen intelligunt Paulum à literali nõ recessisse sensu, eumque non loqui de Apostolorum prædicatione, vt que tum necdum exierit in omnes fines terrę, sed de cœlestium corporũ prædicatione. Cùm enim Iudei calparẽt in Paulo, quod salutis promissionem vulgaret gentibus, intelligunt eum querere, anne ipse quoque gentes audissent aliquãdo de Deo, ac respondere ex hoc loco, apertam illis fuisse discendẽ pietatis & cultus Dei viam, quia in omnẽ terrã exiuit, &c. quasi dicere voluerit, Deũ iam antea estis secuis parafecisse Gẽtibus suam gloriam.

gloriam, iuxta id quod dicit cap. 1. atque hoc amplioris doctrinã, quã per Euangelium accessit, fuisse præludiu: nec mirum videri debere, si vtrisque tandem se promissuẽ Deum patefaciat, quos pridem communiter se iurasset.

E IN S O L E.] Hebræis est: Soli posuit tabernaculum in eis, nempe cœlis, quo significatur Deum soli in cœlis circumscriptis esse domicilium, vt illic velut in sublimi theatro melius conspiceretur. Idem intelligit etiam Euthymius in græcis significari: proinde accipit distinctionem, vbi non vt sit nomen relatiuum, sed vt sit aduerbium significas illic, hoc est, in cœlis: vt sit sensus, Deus posuit in sole, hoc est, ipsi soli tabernaculum in ipsis cœlis.

E X V L T A V I T.] Sicut Hebræis, ita & Græcis est verbum futuri temporis ἀγαλλῶμαι, exultabit, quomodo & habent antiqui quidam codices Latini. Et magis conuenit futurum tempus, ad significandam perpetuam cursum solaris continuationem, quamquam Euthymius futurum recte putat positum pro præsentis.

A S V M M O.] Dicitio Hebraica, pro qua nos habemus summum, manifestè significat extremitatem, & finem: proinde dicitio Græca ἀκρότης, quæ & summum significat & extremum, per extremum potius verrenda fuerat, quemadmodum & Matthæi. 24. vbi legimus: Cōgregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cœlorum vsque ad terminos eorum, vbi pro vtraque dictione, summis & terminos, Græcis eadem est dicitio ἀκρότης. Vnde manifestum est, interpretem nostrum, summum cœli, posuisse semper pro extrema cœli parte. Pro summo cœlo autè rectius verteretur, summo cœli Græca enim habent ἀπὸ ἀκρον τοῦ οὐρανοῦ, vbi interpositus articulus requirit, vt verteretur, à summo cœli, & sic respōdet ei quod sequitur, vsque ad summum eius. Vnde summum cœlũ apud nos accipi debet pro summa cœli parte, quemadmodum & Deut. 4. cum dicitur: Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die qua creauit Dominus Deus hominem super terrã, à summo cœlo vsque ad summum eius. Vbi etiam significatur, ab oriente vsq; ad occidentem, sicut & hoc loco. Summum ergo cœli non dicitur his locis respectu verticis nostri, sed respectu motus solis, vt summũ sit vltra quod motus solis apud nos non protenditur, hoc est, oriens, vnde sol nobis oritur & occidens, vbi nobis definit apparere. Cæterum quomodo hæc soli iustitiæ competant, obscurum non est intelligere. Ipse enim per incarnationem suam egressus est in mundum à summo cœlorum oriens nobis ex alto, & rursus per ascensionem occurrit vsque ad summum cœlorum, cessans suam nobis visibilem exhibere præsentiam, donec rursus noua dies illa oriatur, in qua venturus est ad iudicium.

S A P I E N T I A M. &c.] Accipi istud posset de paruulis spiritu, hoc est, humilibus, de quibus dicit Dominus: Abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti à paruulis. Verum dicitio Hebraica propriè significat imperitos. Vnde potius accipi debet de paruulis sensu, & iudicio: sicut & in Proverbiis: Vt detur paruulis astutia.

T I M O R. &c.] Quidam legunt permanet nec male. Nam quamquam Græca habeant participiũ permanens, sicut & Hebræa, & libri nostri correctiores, tamen in hoc participio subaudiendum est verbum, est. Notandum enim in tribus verbis quibus lex Dei commendatur, eleganter in vtroque membro cuiusque versus, legi Dei tribui aliquod epitheton, quod ei per se conueniat, & sine distinctione, cui deinde facta distinctiuncula adicitur aliud quod ei respectu hominum conueniat, in quo attribuendo subaudiendum est verbum, est. Primum enim dicitur: Lex Domini immaculata: quod legi Dei in se considerata competit. Cui cum adicitur, conuertens animas: quod effectum eius in hominibus exprimit, iam subaudiendum est verbum, est. Sic & in secundo membro illi: Testimonium Domini fidele: adicitur, sapientiam præstans paruulis. Et est sensus: Lex Domini immaculata, conuertit animas, testimonium domini fidele, sapientiam præstat paruulis. Idem obseruare est in sequenti versu. Similiter ergo in tertio, illi: Timor domini sanctus: additur, permanens in sæculum sæculi, vbi iam suppleendum est verbum, est, vt sit sensus: Timor domini sanctus permanet in sæculum sæculi. Hoc modo versus hos ordinandos patet ex Hebræis in sequenti membro: iudicia domini vera, iustificata in semetipsa. Hic enim iam apud Hebræos, pro participio iustificata, est verbum iustificata sunt. Non est autem Græcis propriè sanctus, sed ἅγιος, hoc est, mundus & ca-

stus, quod & hebræa vox טהר significat. Videri potest interpretem nostrum apud Græcos legisse ἀγιος vocem scilicet non multum diuersam ab ἅγιος, castus, legit D. Augustinus & hoc loco in commentariis, & aliis vbi hunc locũ tractat. Iam quod dicitur timor domini sanctus vel castus permanere in sæculum sæculi, dupliciter intelligi potest. Aut vt epitheton sanctus & castus additum sit ad distinctionem cuiusdam timoris Domini, qui sanctus non sit, & cui non conueniat permanere: qualis est timor seruilis, quem perfecta charitas foras mittit. Itaque sensus esset, Timor Domini, non quiuis, sed sanctus, aut castus ille permanet in sæculum sæculi. Aut vt epitheton illud additum sit, non ad distinctionem, sed ad commendationem timoris Domini, ex qua consequatur quod sequitur, permanet in sæculum sæculi. Ad quem modum potius intelligendum, satis docent superiorum versus membra, quæ hunc habent sensum: Lex Domini, cum sit immaculata, conuertit animas. Testimonium Domini, cum sit fidele, sapientiam præstat paruulis. Et quandoquidem iustitia Domini recta sunt, lætificant corda: Præceptum Domini cum sit lucidum, illuminat oculos. Frequens est autem in scripturis per timorem Domini significare pium illum affectum erga Deum, quem Græci vocat, εὐσεβείαν, vel εὐσεβείαν. Vnde Iob 28. Vbi nos legimus ecce timor domini ipsa est sapientia, Græcis est, εὐσεβεία.

I V S T I F I C A T A. &c.] Plerumque istud sic intelligitur, quasi significari voluerit propheta præcepta Dei per se iusta esse. Verum pro eo quod habemus, in semetipsa, Hebræa habent eam dictionem quam Græci semper verterunt per τὴν τὸ δίκαιον, quod Latinus vertere solet, in id ipsum, hoc est, pariter & simul. Vnde & hic in semetipsa accipi debet, pro, inter sese mutuo, hoc est, omnia pariter.

D E L I C T A. &c.] Intelligit: per futurum legendum est, non per præsens, intelligit, vt multi libri habent. Est enim Græcis verbum ἁμαρτία intelligit, sicut & Hebræis futurum est.

A B A L I E N I S. &c.] Septuaginta videntur legisse m litteram Res pro Daleth, inter quas litteras est maxima Hebræis similitudo, Nam si legas דרים zarim, significat alienos: si זרים zadim, vt iam legitur, significat superbos. Porro dubium est apud Græcos, an genitiuus, ἀλλοτρίων, sit masculini generis, an neutri, hoc est, an sit intelligendum, ab alienis personis, id est, hominibus: vel ab alienis peccatis. Noster interpretes ad personas retulit, cum vertit in sequentibus: Si mei non fuerint dominati, illi, scilicet alieni. Alij referunt ad peccata vnde vertunt: Si mei non fuerint dominata, occulta scilicet & aliena peccata. Nam cum Græcis non sit participium, sed verbum ἡγαρῶντος, hoc est, dominabuntur, pote st referri vel ad personas, vel ad peccata. Ad personas magis esse referendum, docent Hebræa, vbi dicitio propriè significat superbos, quamquam sint qui eam accipiant hoc loco pro ipsis superbis.

A D E L I C T O. &c.] Græcis non est, à delicto maximo, sed tantum, à delicto magno, quomodo & D. Augustinus legit: interpretans tamen delictum magnum esse superbiam, de qua & noster interpretes intellexisse videtur, cum vertit maximo: rectius tamen accipitur loqui propheta in genere de quouis magno, hoc est, criminali delicto, vnde superlatiuus apud nos accipi debet positus pro positiuo. Hebræa verti possunt, à delicto magno, quamuis magis sit, à delicto multo. Nam vtrum que dicitio Hebræa דר Rab significat.

E T E R V N T. &c.] Hic versus accipi potest, vt per eũ intelligatur propheta promittere quid sit facturus, si quod petiit impetrauerit: vt sit sensus: Istud si mihi Domine præstiteris, talia certè erunt eloquia oris mei, vt placeant: proferam enim carmina laudis & gratiarum actionis, & meditatio cordis semper erit coram te in terta in lege tua, & beneficiis tuis. Aut melius hoc versu adhuc pergit narrare, quæ sit consecutus, si nõ permiserit dominus alienos, & superbos sibi dominari, vt per gradationem quãdã significet se mundũ fore & in operibus, & in verbis, & in cogitationibus. Ex Hebræo autem etiã verti potest optatiuè. Et sint vt cõplaceat, &c.

Q U A M V S. &c.] Quamuis secundum Latinos, & Hebræos, nomina, adiutor & redemptor, accipi possent vt sint nominatiui casus, & sit sensus: Domine tu es adiutor meus: tamen apud Græcos hæc oratio coniungenda est superiori versu, vt sensum cum illo compleat, sicut apud Hebræos in vna sententia cum superioribus clauditur.

In finem Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI DECIMONNI.

Pſalmus iste, cum, vt ex titulo constat, à Dauide sit conscriptus, & tamẽ videatur esse oratio populi regi suo fauste precantis, cum ad bellum esset profecturus, videtur à Dauide traditus populo, vt esset ei veluti forma, qua pro se, alijsq; regibus suis post ipsum, precari deberent, ita vt & nobis sit apta supplicandi forma, qua vti debeamus, cum pro principis pij & religiosi salute atque victoria vota sunt facienda. Continet ergo imprimis hic Pſalmus benedictionem regis, qua alloquendo regem, bene ei eiusq; pietati precatur populus. Deinde & gratulationem, qua post adeptam desideratam salutem, Dei potetiam & bonitatem est celebraturus: Ad postremum orationem ad Deum, qua regis salutem, ac per eum, suam Domino commẽdat. Cum autem certum sit Dauidem, in suis contra hostes populi Dei & pugnis & victorijs Christi gessisse figuram, rectè quis dixerit, in huius Pſalmi decantatione Dauidem etiam in Christum respexisse, ita vt & ipsius fuerit oratio, qua venturo Christo victoriam contra hostes humani generis, in salutem fidelis populi impetratus sit, formamq; reliquerit, qua qui in veteri populo erant spirituales, eadem Christo optarent, & optando quæ futura erant canerent. Atque huc esse præcipuum huius Pſalmi & scopum & vsum à spiritu sancto intentum, iuxta quem & nobis conuenit vt precemur illo, Christi preces, (quas vel aliquando in terris fudit, vel iam in cœlis quodammodo fundit ad Patrem: apud quem iuxta Paulum interpellat pro nobis) exaudiri pro fidelibus, in quibus adhuc pugnat contra pietatis hostes: eius item sacrificium, quod vel olim in cruce, vel adhuc in cœlis offert, aut etiam in terris per manus sacerdotum, acceptari pro eis salutem & victoriam obtineat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

EXAUDIAT Dominus preces tuas in tempore difficili, & periculoso, quo afflictionem tibi, tuisq; inferre conantur insurgentes inimici, Tueatur te nominata vis & potestas Dei, qui Iacob è multis & maximis periculis sæpe liberauit, à quo ob id studiosissimè cultus est. Conferuet ab hostium iaculis immunem is qui peculiariter Deus est Israëliti populi, quem præ alijs maximè protegere solet, à quo pro verò Deo solus colitur.

1 Exaudiat te dominus in die tribulationis: * protegat te † nomen Dei Iacob.

2 Mittat tibi auxilium de sancto. * & de Sion tueatur te.

3 Memor sit omnis sacrificij tui & holocaustũ tuum pingue fiat.

4 Tribuat tibi secundum cor tuum. * & omne consilium tuum confirmet.

5 Latibimur in salutari tuo. * & in nomine Dei nostri magnificabimur.

6 Impleat Dominus omnes petitiones tuas: * nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus Christum suum.

7 Exaudiet illum de cœlo sancto suo: * in potentibus salus dextera eius.

8 Hi in curribus, & hi in equis, * nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.

9 Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: * nos autem sursum & erecti sumus.

2 Mittat tibi auxilium è sanctuario suo quod inhabitat, * & è monte Sion, in quo tabernaculum sibi delegit, ex alto cœlorum habitaculo, per montem Sion tabernaculum eius adumbrato, defendat te.

3 Declaret se memorem esse omnium libamenti tui, quod vel vnquam vel nunc illi piè obtulisti, & holocaustum tuum, quod pro adipiscenda victoria nunc illi immolasti, pingue ab illo habeatur, & tanquam pinguiſſimum, ac è liberali & pio animo profectum, gratum sit illi.

4 Det tibi Dominus omnia iuxta desiderium & votum cordis tui, * & omne consilium tuum, ac propositum confirmet, adimplens illud, & in effectum producat. Si quidem quicquid optas ac aggredieris, rectum est ac pium, idque totum in Dei gloriam, tuorumque subiectorum salutem optas.

5 Sanè vbi quod petimus tibi, vt confidimus, præstiterit, tum nos quos iam periculum tuum sollicitos facit, latibimur de salute tibi, & per te nobis à Deo de hostibus præstita, * & per potentiam Dei nostri in quam confisi sumus, quamque inuocauimus, magni erimus, superiores facti hostibus nostris, ac de illis triumphantes, dicetq; cum lætitia tunc vnusquisque nostrum.

6 Adimpleat Dominus, & in effectum deducat, etiam in posterum semper omnia quæ piè sancteque pro Dei gloria, populique sui salute desideras, quemadmodum modo fecit: * Nunc enim verè cognoui, quod Dominus vnctum à se in regem saluum fecerit: nunc experientia didici, non humana, sed diuina virtute seruatum ipsum esse ab hostibus numero nos superantibus.

7 Nunc cognoui, quod sicut illum inuocantem se exaudiuit, ita & in futurum semper exaudiet, de cœlo sancto suo quod inhabitat, * quodque saluatio dextera & potentia Dei facta sit per maximas Dei vires & fortitudines, sine quibus de tantis, & tam potentibus victor euadere rex nonster nequaquam valuisset.

8 Hostes nostri vel in curruum multitudine vel equorum vi & numero confidere solent, & ad ea confugere, * nos autem non in his fiducia collocabimus, sed quemadmodum nunc fecimus, ita & semper virtutem Dei nostri inuocabimus, qua experti sumus nos hostibus nostris præualuisse.

9 Illos enim sua fecellit fiducia, nostra non ita. Illi enim, qui superbe se contra nos erexerant, quasi circumligati compedibus impediti sunt ne quid

ne quid contra nos possent, sicque à nobis victi, prostrati sunt: * nos autem de humilitate, qua nos deprimere querebant, & animi deiectione surreximus, atque à Deo erecti sumus, exaltati per victoriam de hostibus acquisitam.

10 Domine saluum fac regem * & exaudi nos in die in qua inuocauerimus te.

10 Vt ergo o Domine sic in te gloriari possimus, saluum fac ab hostibus regem nostrum pro nobis pugnantem, * & non nunc solum, sed & semper, dum te inuocauerimus, exaudire nos di gneris.

ANNOTATIONES.

OMEN DEI, &c.] Paraphrasis indicat dupliciter hic accipi posse nomen Iacob, aut scilicet pro ipso Patriarcha aut pro eius semine, populo, scilicet Israëlito. Nam & sic aliquando accipitur in scripturis, sicut & nomē Israël.

OMNIS SACRIFICII, &c.] Sacrificium hic non accipitur vt sit generale nomen, sed vt sit speciale, comprehendens sub se ea sacrificia, quæ non de animalibus, sed de farina, pane, vino, oleo, & thure fiebant. Ponitur enim hic apud Hebræos nomen מִנְחָה Miacha, quod etsi aliquando sit generale nomen, tamen hic quia holocausto iungitur, specialiter accipiendum videtur, quæadmodum accipitur semper in Leuitico, quod nomen ibi vertit Hieronymus per sacrificium vel libamētum.

LATABIMUR.] Verba istius versus etiam verti potuissent per verbum deprecium, quemadmodum verba versus superiorum, latemur, & magnificemur. Sicut etiam verba versus precedentium, quidam omnia vertunt per futurum indicatiui, vt habent Hebræa, & sic Pfalmus hic maximè quadrat in Christum, vt sit Prophetæ vaticinium de Christi exauditione. Exaudiet te Dominus, &c. Sic Campensis, qui & vltimum versus sic vertit, Dominus saluabit regem, & exaudiet nos, &c. Pro magnificabimur, Hebræa dictio, magis, significat, vexilla erigemus, hoc est, triumphabimus. Est enim Hebræis verbum deriuatum à דָגַל Degel, quod vexillum significat. Septuaginta verò verbum hoc legerunt litteris inuerfis. Nam גָדַל Gadal, magnum esse significat, & sensus eodem redit. Porro quoniam sequitur: Nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus: & postea dicitur, surreximus, & erecti sumus, rectè intelligi potest, post verbum magnificabimur, referri verba gratulationis, quæ promittunt se cum lætitia & trium-

pho edituros post adeptam victoriam. Nisi malimus hæc dicta esse ex bona confidentia inter orandum conceptæ de Dei fauore, vt præterita illa, ceciderunt, surreximus, & erecti sumus, pro futuris exponantur.

IN NOMINE DOMINI, &c.] Hebræis quidem non est inuocabimus, sed recordabimur, hoc est, memores erimus nominis eius, vt illud inuocemus: tamen aliquoties apud Hebræos occurrit hæc phrasis, qua inuocare in nomine Domini ponitur, pro inuocare nomen domini. Nam Pfalm. 115. vbi noster bis vertit, nomen Domini inuocabo, Hebræis est, in nomine Domini. Alio qui mystico sensu bene conuenit, vt ad Christum respicientes dicamus, inuocabimus Deum in nomine domini Dei nostri, iuxta illud: Si quid petieritis patrem in nomine meo. Diuus Augustinus legit, nos autem in nomine Domini Dei nostri exultabimus, sicque vitat orationis incommodum: & verbum, exultabimus, etiam ad prius membrum referri potest, cum apud nos aliquid videatur subaudiendum. Durè enim dicuntur inuocare quidam in curribus & in equis.

IPSIOBLIGATI, &c.] Græcis est, οὐνεποδὸν ὀφθαλμοῦ, quod propriè est, quasi ope pedibus obligari, & circa pedes constringi, sicque impediri. Nam & impediri, apud nos à pedibus dicitur. Hebræis est, ipsi incuruati sunt, vt vertit D. Hieronymus. Nocendus autè est ordo in duobus verbis, quæ singulis membris tribuuntur. Illis enim qui superbè se exerant & erecto collo cōfidenter incedebant, prius tribuit incuruari aut obligari, ac deinde cadere. Nam hoc sequitur incuruationem & obligationem. Illis verò qui deiiciendi putabantur, quiue demissè se Deo subiiciebant, tribuit primum surgere à deiectione, scilicet intentata, & animi submissione, ac deinde erectum stare, quod perfectam indicat confidentiam. Nam antequam quis erectus stet, præcedit surrectio.

In finem, Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XX.

Videtur omnino præsens Psalmus superiori respondere, vt sicut ille est oratio pro rege cum hostibus pugnaturus, ita hic sit gratulatio pro salute regis, & victoria de hostibus obtenta. Itaque sicut ille rectè iuxta literalem intelligentiam accipitur vt sit oratio populi, Dauidis salutem & victoriam à Deo optantis: ita & iste videtur esse gratulatio, qua populus cum Dei laude cantant Dei beneficia, & claras victorias Dauidi regi à Deo concessas, & præcipuè eam quam superiore Psalmo precabatur. Sed quemadmodum in illo iuxta spiritualem sensum Dauid Psalmi author meritò dicendus est in Christum respexisse, vt huius intuitu etiam ipsius Dauidis fuerit oratio: ita multò magis de hoc Psalmo existimandum est, cum plerique huius Psalmi vel solum, vel perfectius & verius Christo conueniant, quam Dauidi, adeò vt si non solum atque ad litera de Christo sit editus, (quod tamen non improbabiler quidam existimant) saltem præcipuè de ipso sit accipiendus, ita vt hoc Psalmo etiam ipse Dauid gratulatus sit de victoria Christi pro salute humani generis, formamq; omnibus posteris reliquerit de eadem gratulandi. Sic autem continet gratulationem ob accepta beneficia, vt simul etiam postea postea adiungatur oratio & prophetia, qua continua potentia & iustitia in hostes eius declaratio & petitur & prædicatur. Certè ad literam hunc Psalmum etiam pertinere ad Dauidem satis patet ex Eccl. cap. 47. vbi inter multa quæ de Dauide dicuntur, omnino videtur etiam respectus habitus ad id quod hic dicitur tertio versu.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

DOMINE propter virtutem quam contulisti regi, & qua adiuutus à te victor euasit, impensè gaudebit rex noster, * & de salute, quam illi & per ipsum nobis præstitisti de hostibus nostris, semper exultauit vehementer. Non enim in propria virtute aut exercitus sui fortissimi gloriabitur, sed tibi soli partam victoriam acceptam feret.

2 Quicquid enim animo à te desiderauit, tribuisti ei: & quod labiis à te voluit, non negasti ei.

1 Domine in virtute tua latabitur rex, * & super salutare tuum exultabit vehementer.
2 Desideriū cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum.

3 Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, * posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.

3 Imò etiam vltro anteuertisti illum dulcissimis & optimis muneribus b & dulcedine tuæ bonitatis profectis, adeò vt dederis quæ necdum petierat, vel expectauerat, & quocunque se verteret, vndique illi bona obuiarent, & quasi vltro se offerrent. * Et vt per partes quædam explicem, ecce, Imposuisti capiti eius coronam ex lapidibus pretiosis, regali que eum dignitate & splendore donasti.

4 Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum, in seculum, & in seculum seculi.

4 Rex factus petiit à te, vt ne ab inimicis suis morti traderetur, sed tuo beneficio ab illorum vi seruatus, tutò diu viuere posset in regno suo, * & tribuisti ei longitudinem dierum perpetuò duraturam, Nam præterquam quòd ad bonam peruenire ei cōcesseris senectutè, regnū ac semen eius promissisti fore perpetuum, eique apud te immortalē vitam largieri.

5 Magna est gloria eius in salutare tuo, * gloriam & magnum decorem impones super eum.

5 Per salutem, quam à te assequutus est de inimicis suis cunctis, magna d illi gloria apud mortales accessit, * sed & in posterum gloria & honore magno cumulabis eum.

6 Quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi: * latificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

6 Efficies enim vt in æternum tum in seipso, tum in semine suo largissimè particeps sit tuæ beneficentiæ, & affluenter illi semper benefacies, * gaudio magno eum afficies semper per gratissimum tuum vultum. Nam & in hoc sæculo tuo fauore, quo te benignè illam aspicere testaris, semper eum latificabis, & in futuro ex conspecta tua coram facie ineffabili eum gaudio perfundes.

7 Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi non commouebitur.

7 Et quidem quoniam rex noster omnem suam spem in Domino collocauit, ideo per misericordiam altissimi Domini, nullis vnquam hostium oppugnationibus deicietur, sed stabilietur & ipse, & regnum eius. Neque enim is, in quo fiduciam suam collocauit, cum sit & misericordissimus, & potentia omnibus altior, deiici illum patietur.

8 Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis,

8 Quemadmodum autem o Domine iam tuâ contra hostes nostros imò f tuos declarasti potentiam, ita & in posterum semper fac. Manus tuas non euadant omnes inimici tui, sed sentiant, experianturque seueram vltionem iræ tuæ, * omnes qui te oderunt, ad vnum vsque dextera tua atque potentia assequatur ac comprehendat, vltionemque exerceat in eos.

* dextera tua inueniat omnes qui te oderunt

9 Pones eos vt vltimum ignis, in tempore vultus tui: * Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

9 Astuare atque ardere facies eos tanquã furnū igneū & ardente: quo tēpore vindictam tuâ in illos exercere volueris, grauissima eos vindicta afficies, qua, veluti igne omnia vorate, penitus cōsumetur. * Dominus per seueritatem iustitiæ suæ nimio eos terrore & angustia conturbabit, deturbabit, ac prosterneret, & consumet eos ignis, grauissimãque afflictio.

10 Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filio hominum.

10 Neque illos solum Domine perdes, sed fructum ventris eorum, hoc est, progeniem eorum de terra uelles, * & auferes ab hominibus, vt simul ipsi cum suo nomine & memoria pereant.

11 Quoniam declinauerunt in te mala, * cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

11 Hæc autè meritò illis facies, quoniam inclinauerunt in te mala: conati sunt tuo nomini, tuoque populo mala inferre, idque magno studio: * nam cogitauerant consilia, quibus nomē tuū, tuosque perderent sed nō potuerunt ea per adimpletionem confirmare, te illorum conatus frustrante.

12 Quoniam pones eos dorsum.

12 Certè quemadmodum sæpe fecisti, ita semper inimicos tuos in fugam conuerteres, ac terga dare coges, * efficies vt dirigant facies suas ad eos quos tu tibi reliquisti, & superstites seruasti, quorum salutem & foelicitatem cum summo dolore videre cogentur.

* in reliquiis tuis preparabis vultum eorum.

13 Exaltate domine in virtute tua: * cantabimus, & psallemus virtutes tuas.

13 O Domine quemadmodū iam tuâ pro salute regis & populi tui declarasti potentiam, ita semper hoc modo tua potētia altiore te fac, & declara omnibus impiis, sic sanè, laudādi te data occasione, * cātābimus, & psallemus quas celebrabimus varias tuas fortitudines quas pro tuis operaris.

ANNOTATIONES.

QUONIAM PRÆVENISTI, &c.] Dulcedo hoc loco nō est accipienda eo modo quo ad gustū refertur. Nō est em Græcis γλυκύτης, sed χρηστότης, & magis est benignitatis vel bonitatis, quomodo & habet Hebræa. Vnde apud nos benedictionē dulcedinis, accipi dicit p beneficiis à dulcissima Dei bonitate profectis, quæ quæ etiā exponi possit pro beneficiis à dulcissimis, hominibus, gratissimis. Benedictiones enim Dei, sunt eius beneficia, & dona: sicut & eius dicere, facere est. Porro qd dicitur Deus præuenisse eū suis beneficiis, duo significat, quemadmodū indicat Paraphrasis, videlicet & qd antequam peteret, aut de eis cogitaret, affecerit eum amplissimis beneficiis vt sit amplificatio eius quod dicitur versu secundo, datum illi quicquid vel corde, vel ore postulauit Et quod quocūq; se verteret, vbique sibi parata bona inueniret, quæ illi vltro offerrentur, & quasi obruderentur, hoc est, phrasi Hebræica significat omnium bonorum affluentia, quæ ei vltro obueniret. Iam coniunctio, quo-

niam, quandoquidē non videtur reddere cām eius quod dicitur in versu secundo, aut debet referri ad primum versus, vt reddatur hic etiam causa, ob quam latabitur vehementer. Aut coniunctio, quoniam, accipi debet, vt in psalmis frequenter, tantum posita affirmatiuè pro certè, vel imò etiā, nā & hoc sæpe dictio Hebræica צֶפֶן Caph, significat, & Euthymius quoque annotat coniunctionē, quoniam, in psalmis aliquoties sic accipiendam.

POSUISTI IN CAP. &c.] Iuxta sensum literalem videri potest istud dictum de corona illa, quæ ablata de capite regis Ammonitarum, imposita est capiti Dauidis, vt est 2. Reg. 12. vt non immeritò occasione victoriæ huius putetur à plerisque hic Psalmus editus: quamquam verissimile est etiam prius, & à principio regni corona regia Dauidem vsus, sicut & Saulem cum 2. Reg. 2. dicatur diadema quod erat in capita Saul, allatū, ad Dauidem: vt rectè intelligatur, hoc loco non significari aliud, quam regalem dignitatē & gloriam Dei beneficiū ei obigisse.

LONGIT &c.] Hic locus, similiter & qui sequitur: Dabis eū in benedictionē in seculū seculi: omnino vt ge-

te videtur, ut ad solum saluatorem nostrum hic Pfalmus referatur, quia ille primus obtinuit vitam immortalē, & benedictionē sempiternam. Duobus tamen modis etiā hæc aliquo modo rectē intelligitur de Davide, sicut & quædam similia in sequentibus aliquot Psalmis, videlicet vel ratione vitæ sempiternæ quæ per Christū David in cœlis bona spe expectavit, vel etiā ratione perpetuitatis regni & feminis eius illi promissæ. Sicut enim dictū est Abraham: Tibi dabo terrā Chanaan: eū eam non possederit nisi in suo semine: ita perpetuitas Davidi tribuitur, quia dixerat Dominus, ut est Psal. 88. Iuravi David seruo meo, usque in æternū præparabo semē tuū, & ædificabo generationē & generationē sedem tuā. In semine enim suo, semper vivente, semperque regnante, etiā David quodammodo & vivit, & regnat. Vnde eodē illo Psalmō, ob regni desolationē, dicitur post tempora Davidis, quæritur Pfalmista: Tu verō sepulisti, & desepulisti, distulisti Christū tuū, & minorasti diestēporis eius. Iuxta hunc literalem sensum etiā in regnum Christi hic respicitur, quoniam nō nisi per Christū regnū Davidis est sempiternū, quod aliōqui iuxta temporalem gloriam non admodum fuit diuturnum.

DABIS EUM, &c.] Græca habet: Dabis ei benedictionē, atque sic legit D. Hieronimus & D. Augustinus: Hebræa tamē habent, Pones eū benedictiones, vnde nostra lectio partim ex Hebræis partim ex Græcis desumpta est. Dupliciter aut accipi potest: aut simpliciter eodem modo quo dicitur Isai. 19. In die illa erit Israel tertius Ægyptio & Assyrio benedictio in medio terræ, hoc est, benedictus vel benedictione plenus: ut abstractū accipiatur passivē per cōcreto, quod frequens est apud Hebræos. Itaq; sensus erit: Sic illū cōstitues, ut sit perpetuū benedictus, & à te qui eū immortalitate donabis, & ab hominibus, à quibus in æternū laudabitur qui sensus & Christo & Davidi cōvenit. Aut accipi potest, ut significetur etiam amplius ipsum fore in benedictionē aliorum, hoc est, per quē alij benedicantur, & beatos sese prædicet, ut benedictio etiā actiue accipiatur, quo videtur accipi Gen. 12. vbi pro eo quod nos habemus dictū Abraham: Erisq; benedictus: Hebræis est. Et eris benedictio. Quo nō tantū videtur significari ipsum fore benedictū, sed etiā quo per ipsum aliis bene futurū esset, quod sequitur: Benedicā benedictibus tibi. Et benedictur in te vniuersę cognationes terrę. Hic sensus optimē quadrat in Christū, quanquam prior sensus magis cohæreat cum sequenti versus parte, quæ priorem declarare videtur.

QUONIAM REX, &c.] Dupliciter hic versus distingui potest. Nā illud, & in misericordia altissimi, cōiū-

gi potest cū præcedētibus, ut sit sensus: Quia rex sperat in Domino, hoc est, in misericordia eius, ideo nō commovebitur. Aut potest conjungi sequētibus, ut sit sensus: Quoniam rex sperat in Domino, ideo per misericordiam Dei non commovebitur. Quā distinctio ē magis secuti sumus ob notas distinctionis apud Hebræos. Iuxta quā distinctionem conjunctio, & pro illatua, Ideo, est posita.

IN VENIATUR MANVS, &c.] Plerique hæc putant dicta ipsi regi, de quo agit Pfalmus. Et quod Davidi hæc tribuit existimant grauisimis his vltionibus, quæ hic commemorantur, haberi respectū ad ea quæ David: Reg. 12. designasse scribitur in Ammonitis, cum de eis victoriā reportasset. Legimus enim, quod populū à ludens ferravit & circumegit super eos ferrata carpēta, diuisit que cultris & traduxit in typo laterū. Nobis magis visum est ad Deū hæc referre, tum quod hæc tenus Pfalmista semper Deum sic allocutus, nō ipsum regem, sicut & in fine Deum manifestē alloquitur, tum quod Deo hæc tā graues vltiones magis sint ascribendæ, de quo, inter eas describendas, interserit in tertia persona, Dominus in ira sua cōturbabit eos. Quamquā cum hic Pfalmus Christo tribuitur, perinde est, siue hæc Domino, siue regi à Domino constituto tribuatur, cum Deus per filiū has vltiones grauisimas sit illaturus, nisi quod personarum mutatio non sit temerē introducenda. Quamuis autem nomine ignis quādoque in scripturis metaphoricē, grauisimæ etiam temporales huius mundi vltiones significetur, tamen quia hæc exemplum quoddam sunt nouissimi supplicij æterni, propter quod eo nomine designatur, istud potissimum hic significari omnino intelligendum est.

IN RELIQUIIS, &c.] Euthymius obsecrare huius versus motus, pronomē eū, per quo nos legimus, tuis, refert ad vultū suū; sententiā ordinat: Præparabis vultū tuum in reliquis eorū, ut significetur Deum etiā iram & vltionem suam directurū in eos, quos illi post se superstitios reliquerunt, filios s. & nepotes. At Hebræi non permittunt, ut pronomen illud referatur ad dictionem sequentem, sed tantū ad præcedentē. Nostri variē exponūt illud quod Septuaginta verterunt in reliquis tuis. Verū cum dictio Græca non ad res relictas, sed ad personas superstitios omnino sit referenda, visum est in paraphrasi intelligere reliquias Dei eos quos Deus sibi seruauit, electos. Non est enim hic Græcis dictio, ἠλιθιωτα, quæ est Psal. 16. cum dicitur: dimiserunt reliquias suas paruulis suis: nec est ἠλιθιωτα, ut ibi Psal. 36 reliquiū impiorum interibunt, sed est, περιλοιπός, quod significat superstitios tuis. Vnde melius quidam libri habent, in reliquis tuis.

Magna est gloria eius in cœlo, & quia per ipsum humanum genus saluatus, gloria eius in cœlo & in terra gloria eius, quæ nūquā desinet. Nā saluum decorem impunes saluum etiam in posterū honore & gloria multa afficies, atque ornabis eum.

6 Quoniam tam abunde eum tuarum gratiarum benedictione replebis, ut & ipse aliorum sit benedictio, si que is per quædam benedictionem in saculū regentes terræ benedicantur, in æstimabili gaudio dū in cœlis omnibus vltio faculi.

7 Et quidem quoniam rex noster non humana virtute aliqua confidit, sed laudabit eum in gaudio in Domini, ideo etiā per misericordiam omnipotentis Dei nunquam eum vultu tuo, in Domini, deiicietur à suo regno, aut à sua felicitate, quantumuis multi semper erūt, qui eius regnū & gloriam oppugnabunt.

8 Sic Domine, quem admodum cōceptum est, manus tuæ potētia affequetur, ut ad tempus iam tuā in illos dissimules potentiam, & vltionem quoniam misericordia nunc tempus est, tamen in nouissimo iudicij die, cum tempus erit quo seueritatem tuā iustitiæ & vltionis in impiis declares, ardere penitus intus & foris inimicos tuos facies, sicut ardet incensus foris ignis in tempore vultus tui, Dominus cum tiam suam exercere voluerit, deturbabit eos, deiiciens eos in ignem gehennæ, qui eos deuorabit ac perdet ut nihil in eis ab ignis læsione saluum remaneat.

10 Simul quoque cum eis Domine perdes è terra omnem eorum impiam posteritatē, eosque omnes qui ad impiorum exemplum impietatem fecerunt, eradicabis ab hominibus, mancipans eos æternis cruciatiōibus.

11 Hæc autem iusta illis inferes mala, quoniam iniquē cōtati sunt mala tibi inferre, excogitauerunt varia consilia, quibus te tuumque populū, ac regis à te constituti regnum delerent, sed te dissipate eorum vana consilia, non potuerunt ea adimplere.

12 Ob id certē tu à te eos planē reiicies, ut terga tibi vertant, efficies ut dirigant vultus suos in eos quos tibi seruasti, quod non tantū suo malo, sed etiam aliena torqueantur felicitate.

13 O Domine, qui in rege nostro semel tuam declarasti potentiam; dum per eum humani generis hostem deuicisti, dum ab impiorum hominum manu atque morte eum liberasti, semper quoque in posterum per tuam virtutem altiore te declara, & potentiore omnibus inimicis regis nostri, regnum eius adhuc oppugnare audentibus, sic sanē fortia tua facinora, quæ pro eius gloria, nostraque, salute patraueris, nos semper carmine & cantu celebrabimus.

Paraphrasis eiusdem, secundum sensum principaliorem ad Christum pertinentem.

Domine in virtute tua latabitur rex.

- * & super salutare tuum exultabit vehementer:
- 2 Desiderium cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum.
- 3 Quoniam prauenisti eum in benedictionibus dulcedinis.

* posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.

4 Vitam petijt à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in saculū saculi.

Domine, rex noster Messias, rex regum, & Dominus dominatium de potestate tua, qua miracula potenter operatus est, qua peccatores ad se traxit, qua humani generis hostē deuicisti, qua à morte reuocatus est ad vitam semper lætabitur, & de salute quam illi præstitisti resuscitans eum ad vitam immortalem: ꝑ de que salute, qua saluasti per eum humanum genus, exultabit vehementissime.

2 Et meritū quidem exultabit, quoniam quicquid animo desiderauit vel verbo postulauit, aut pro se, aut pro suorum salute, à te impetrauit.

3 Ob id etiam exultabit, quoniam cum omnes homines praueniatur maledictionibus amaritudinis, dū in peccatis cōcipiuntur, hūc tu vltro antequam tibi benedictionibus ipsis dulcissimis, atque è dulcedine tuę bonitatis pfectis: quoniam antequam natus esset, aut aliquid à te petiisset, aut pmeruisset, variis eū benedictionibus affecisti, dū diuinitatē humanæ naturæ in eo ab initio cōiunxisti, & propter hæc mirabilē vnionem, immunitatē à peccato, omniumque donorū ac gratiarū plenitudinem exuperantē contulisti.

* Inter quæ dona, hoc vel imprimis commemorandum est, quod eum ab initio vnixisti in regem populū tui, imposito ei regio honore, quem etiam tandem, cum hostibus suis deuictis victor in cœlum sublatus est, regali gloria palam decorasti, & regem toti mundo declarasti, dans ei qui prius humilis & abiectus est habitus, potestatem omnium in cœlo & in terra.

4 Vitam quam per peccatum amiserat genus humanum, petijt obtinere à te, & eandem ei tribuisti pro seipso, & omnibus suis, perpetuū diuturnam, resuscitando eum à morte, & ad immortalem in cœlis vitam eum subleuando.

In finem Pfalmus David, pro susceptione matutina.

ARGVMENTVM PSALMI XXI.

Testimonia omnium Euangelistarū, & Apostoli Pauli, sed & Psalmi huius verba apertissime conuincūt, omnia huius Psalmi non de Davide, sed de Christo domino nostro exponenda, quanquam verisimile sit Davidem occasione suarum tribulationum, ad has querelas adactum, sic tamen ut Christi se typum agnosceret, ad illū potius defleeret animum, eūque ob oculos haberet, itaque Christum Dominum loquentem inducit. Primum quidem de sua derelictione conquerentem, deinde & hostium suorum crudelitatem, passionūque suarum magnitudinem enarrantem: postea pro liberatione rogantem, & pro ea promittentem patri gratiarum actionem & predicationem nominis ipsius apud omnes gentes, apud quas sua restitutione predicat regnum Dei, veramque religionem illustranda fore & dilatanda. Hæc autem omnia de Christo caucens Propheta, in se adumbrari prauidit. Nam & cum ipse post multas passiones, summamque deiectioem, liberatus esset, plurimū dilatatum est regnum Israel etiam in exteris gentibus, ac religio Dei prius collapsa, egregiè restaurata est. Bene autem conuenit huius Psalmi ipsius inscriptio, iuxta 70. versionem, quæ habet: Pro susceptione matutina vel auxilio matutino, quoniam hic Christus petit à patre suscipi & adiuuari, ut matutino tempore à morte resuscitetur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Deus Deus meus respice in me.
- * quare me dereliquisti

Mi pater, qui secundum assumptam humanitatem meus es Deus, declara te quæso cōsiderare, in quanta præter meum meritum positus sim afflictione, tuum quæso mihi fauorem exhibe, quare enim mi Domine, qui non soles derelinquere in te sperantes, me confidentem in te, nihilque tale pro merito qualia patior, dereliquisti? Dereliquisse certē te dico, pateris enim atrocissimis me excruciari tormentis, & secundum corpus, tua consolatio

3 longe à salute mea verba delictorum meorum.

2 Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte.

* & non ait inſpiciam mihi.

3 Tu autem in ſancto habitas,

* laus Iſraëliſ.

4 In te ſperauerunt patres noſtri, ſperauerunt, & liberaſti eos.

5 Ad te clamauerunt, & ſalvi facti ſunt: in te ſperauerunt, & non ſunt conſuſi.

6 Ego autem ſum vermis, & non homo,

* opprobrium hominum, & abiectio plebis.

7 Omnes videntes me deriſerunt me:

* locuti ſunt labiis, & mouerunt caput.

8 Sperauit in Domino, eripiat eum, & ſaluum faciat eum, quoniam vult eum.

9 Quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre, & ſpes mea ab vberibus matris meae, in ſe proiectus ſum ex vtero.

10 De ventre matris meae Deus meus es tu: & ne diſceſſeris à me.

11 Quoniam tribulatio proxima eſt, & quoniam non eſt qui adiuuet.

12 Quoniam circūdederunt me vituli multi.

14 Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.

ne penitus deſtitutum nullū tui in me fauoris indiſtinctio. * An delicta mea accuſantia longè me faciunt à ſalute mea? Num mea peccata præpeditunt ſalutem meam? Tu certe Domine noſtri nulla omnino eſſe delicta quæ commiſerim.

2 Deus meus, à quo totus pendeo, die ac nocte clamaui ad te, deſiderans ſecundum carnis infirmæ appetitū, transferre à me amariffimū calicē paſſionis: nec exaudis, qui inuocantes te ſemper exaudire ſoles. * Et tamen quod me non exaudis, non poteſt mihi imputari ad inſipientiam, non eſt enim aliquid quod ſtulte & male à me geſtum eſt, vt propter hoc me non exaudias.

3 Et quidem Domine tu inter homines ſanctuarium tibi delegiſti, in quo habitans, ac potentiam tuam hominibus declarans, teſtaberis te ad idolorum preces ad te clamantium. Tu in ſancto cælorum habitaculo ſedes firmiter regnans, tui ſemper ſimilis, * Tu is qui oblatam operam merito ſemper laudaris à populo te colente, teque inuocante.

4 Qui ſit igitur, vt ad meas preces nunc adeo abſurde ſcas? Maiores noſtri in tua benignitate conſiſi ſunt: conſiſi, inquam, ſunt, nec fruſtrati, nam liberati eos, frequenter à variis malis.

5 Ex fiducia, quā in te habuerūt clamauerūt in tribulationibus ſuis ad te, & ſalvi facti ſunt: in te ſperauerūt, & nō ſunt pud facti ob ſpē fruſtratam.

6 At me quantumuis te inuocantem, & in te ſperantem ſic deſeruiſti, ſic impiorum crudelitati dedidiſti, vt iam non homo ſed vermis eſſe videar, inſirmiſſimum animal & cōtemptiſſimum, quod cōculcationi expoſitum eſt, atque gradientium pedibus ſine vlla miſericordia proteritur, * factus ſum illuſio hominum, à populo quaſi res viliffima reiectus & habitus quaſi virorum omnium nouiſſimus.

7 Quantumuis atroces eſſent cruciatus mei, nemo tamen mei miſertus eſt: ſed contrā, omnes inimici mei, cum viderent, me grauiffimè excruciatum, deriſerunt me, neque riſum ſuum apud ſe continuerunt, ſed quod non parum dolorem auget, ſignis & verbis declarauerunt, * Irriforia enim & blaſphemia verba labiis ſuis effutierunt, & capita ſua cum gaudio & ludibrio mouerunt.

8 Dixerūt enim: Hic omnem ſuam ſpem in Domino reſpexit, liberet ergo nunc eum, * ſaluum faciat eum de manu noſtra, quoniam gloriatus eſt ſe ab eo diligi, atque in ſe beneplacitum eſſe illi, Dixit enim: quoniam filius Dei ſum. Quibus vocibus mi Deus quid moleſtiſ? Quid magis blaſphemum eſſe poteſt, dum meam in te fiduciam irrident.

9 Et quidem domine, quantumuis illi rideant meam ſpem, quantumuis vanū putent tuū in me fauorem, tu certe is es, qui me in vtero matris formatum tādē ex vtero eduxiſti in hāc lucem: tu is es in quo, ab vberibus matris meae, ab ipſa infantia ſemper, viſque in hanc horam, omnem meam ſpem fixi, * Cum primū ex vtero matris meae in lucem editus eſſem, ſuper te proiectus ſum, tuæ prouidentiae commiſſus à matre mea, meque ipſum totum ab ineunte ætate in te pleniffimā confidentia proieci.

10 Ex eo tempore, quo in hunc mundum natus ſum vſque in præſens, tu te mihi Deum exhibuiſti, alens, gubernans, & ab omni malo præſeruaſti: & ego viciffim te ſolum pro Deo meo agnouī & colui. * Ne igitur o Domine, qui haecenus mihi ſemper adſuiſti, in quo ſolo ſemper ſperauī, iam longè diſceſſeris à me ſine omni me derelinquens conſolatione.

11 Quod iuſtum eſt te facere, tum quia grauiffima iam mihi adeſt tribulatio * tum quia non eſt aliquis, qui opem aliquam ferat afflicto, qui ſua conſolatione calamitatum mearum miſeriam mitiget. At verò tu Domine libenter ad eſſe ſoles afflicto, & his maximè qui humana penitus deſtituuntur ope & conſolatione.

12 Præſentē mihi dico afflictionem, quoniam ecce multi à populo quaſi vituli laſciuiantes me circūderunt ad capiendum, illudendum, & affligēdū, * principes eorum, potentes, & efferati inſtar taurorum pinguium vndique me obſederūt, vt humana via nō videar eripi poſſe à manibus eorū.

13 Aduerſum me aperuerunt os ſuum, deuorare me quærentes: non aliter quam leo inhians prædæ: & præ fame rugiens: & ipſi contrā me dilatauerunt os ſuum, cum magno rugitu & clamore ferociter deſiderantes meum interitum. Quemadmodum etiam leo correpta præda rugit præ gaudio, ita & ipſi potiti iam ſuo voto, liberè iam contrā me loquuntur & gloria-bundè, oreque dilatato in me opprobria iactant.

14 Et ego præ nimio pauore, præ paſſionum enormitate dilapſus ſum viribusque omnibus deſtitutus in modum aquæ effuſæ, quæ conſiſtentiam non habens diffluit, & dilabitur: * & omnia oſſa mea diſſoluta ſunt, & à ſuis quæque locis diuulſa ſunt, ſolvente nimirum membrorum compages fri-giditate, ac acerbiffima extenſione in cruce facta.

15 Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei,

16 Aruit tanquam teſta virtus mea.

* & lingua mea adhaſit ſauibus meis: & in puluerem mortis deduxiſti me.

17 Quoniam circūdederunt me canes multi:

* conſilium malignantium obſedit me.

18 Foderunt manus meas & pedes meos.

* dinumerauerunt omnia oſſa mea.

19 Ipſi verò conſiderauerūt & inſpexerunt me.

* diuiferunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtimenta mea miſerunt fortem.

20 Tu autem domine ne elōzaueris auxiliū à me, & ad deſenſionem meam conſpice.

21 Erue à frænea Deus animam meam: & de manu canis vitam meam.

22 Salua me ex ore leonis: & à cornibus vnicornium humilitatem meam.

23 Narrabo nomen tuum fratribus meis,

* in medio eccleſia laudabo te.

24 Qui timeſtis Dominum laudate eum: * vniuerſum ſemen Iacob gloriſicate eū.

25 Timeat eum omne ſemen Iſrael, * quoniam non ſpexit, neque deſpexit deprecationem pauperis.

26 Nec auertit faciē ſuā à me, & cum clamarem ad eum exaudiuit me.

27 Apud te laus mea in eccleſia magna. * vota mea reddam in conſpectu timentium eum.

28 Edent pauperes, & ſaturabuntur.

15 Sicut cera liqueſcit ab ardore ignis, ſuamque perdens continuitatem, diffluit reſoluta: ſic & cor meum in medio mei, metu ac pœnarum acerbitate tanquam igne quodam liqueſcit, atque reſoluitur: tendens cōtinuè ad defectionem.

16 Sicut teſta arida facta eſt, igne excoquēte omnem eius humiditatem: ita & omnis membrorum meorum vis exaruit, penitusque deſecit, nimium ſanguine, omniſque ſucco vitali pauore, ac paſſione exauſto, * & præ nimia ariditate lingua mea adhaſit palato admodum ſitibunda: * & viribus omnibus deficientibus eò te deſerente & permittente perueni, vt proximus ſim ſepulchro.

17 Ideo autem hæc quæ dixi, paſſus ſum, vt cor meum deſiceret, virtus omnis aſcenderet, & reliqua, quoniam multi, latrantibus ac ferociffimis canibus ſimiles, me tanquam feram quandam circūdederunt, rabidos latratus contrā me emittentes: ac quaſi dentibus ſuis me ſauiffimè dilaniantes, * congregatio noxiorum hominum circūuallauit me.

18 Perfoderūt clauis manus meas & pedes meos, cruce me crudeliter affigentes * numerare illis licuit omnia oſſa mea, propter nimiam membrorum diſtentionem in cruce, ac carnem maximis preſſuris exoſam, omnemque humorem exauſtum.

19 Cum autem tanta eſſet pœnarum acerbitas, vt vel maximè ferreus cruciatibus meis illachrymaretur, ipſi cum gaudio & voluptate me inſpexerunt, ludibrio me habentes, ridentes, & ex inſpectione mei ſeſe fatiantes. * Iam de mea extinctione omnino ſecuri, partiti ſunt ſibi veſtes meas, vnicuique partem vnā tradentes, & ſuper vnā veſtium mearum inconfutilem, quoniam diuidi non conueniebat, miſerunt fortem quis eam acciperet.

20 Hæc quidem in me illi crudeliſſimè exercent. Verū tu domine qui pater es miſericordiarum, ne quæſo diutius differas mihi auxiliū tuum, * reſpice in me, non quemadmodum impij hi, cum ludibrio me contemplantur, ſed ad deſenſionem meam.

21 Erue animam meam à gladio iam iam percutiente, à cæde iam præſente, * & de poteſtate rabidorum horum canum libera animam meam quæ mihi vnice chara eſt, † quæque ab omnibus ſola derelicta eſt, omni humano auxilio deſtituta.

22 Ex ore horum leonum qui me iam captum ferociter edunt, extrahe me: ne quemadmodum cupiunt, me planè deuorent, & conſumant. * Et à potentia horum qui tanquam ſauiffimi, fortiſſimi, ac indomabiles vnicornes, me ſua fortitudine quaſi cornibus impetunt, libera me humilem: & afflicto, pauperculum tuum.

23 Id ſi feceris, quemadmodum te certè facturum conſido, & ſcio, cum me tertia poſt mortem die reſuſcitabis ad vitam, faciens me morte omnibusque inimicis meis ſuperiorem, tunc partim per meipſum, partim per Apoſtolos meos annuntiabo nomen tuum, virtutem tuam, ac bonitatem hiſ, qui eiufdem mecum conſortes naturæ, & cœleſtis natiuitatis ad eūſdem etiam regni ab æterno à te vocati ſunt hæreditatem: * palam ac liberè in medio magnæ congregationis populi, ita vt omnes audiant, per me, perque meos, tuas laudes ſemper prædicabo.

24 Et dicam: vos quicumque reiectis falſis diis, Deum colitis, & reueremini, laudate eum, * vniuerſi qui legitimi eſtis filij Iacob, fidem eius ac pietatem imitantes, gloriſicate eum.

25 Caſto ac filialitimore reuerentur eum omnes filij Iſraëliſ, quoniam non reiecit deprecationem, qua ego pauper, abiectus, & miſer eum deprecatus ſum, in ea abiectioe.

26 Nec dedignatus eſt me audire, ac fauorem rogatum mihi exhibere: * & cum inuocarem illum, exaudiuit me. Quæ res merito vobis omnes excitare debet ad Dei laudem & reuerentiam, cum Dei bonitas hac in re claruerit, & ſalus mihi præſtita etiam vobis omnibus ſalutē attulerit, & mea exauditio firmam ſuggerat ſpem omnibus futuræ exauditiois, ſi & ipſi meo exemplo in afflictione Deum inuocauerint.

27 Coram te, & de te erit omnis laus in frequentiffima hominum congregatione, * quæ voui illi ſacrificia laudis, hæc reddam coram omnibus reuerentibus eum.

28 Hi qui pauperes ſunt ſpiritu, ſe indigere agnoſcentes, ab hoc mundo contempti, quiſque prius in ſumma mendicitate vitam trahebant miſerrimam, vt pote religionis & virtutum omnium egentes, hi iam opulenti ſient, omnibus bonis cœleſtibus circumfluenteſ, ac ſaturati. Et quemadmodum haecenus mos fuit, pro gratiarum actione offerre pacificas victimas, quibus ſimul cum lætitia veſcebantur, ad ſacrificium vocati: ita & cœleſtem pauem corporis mei, pro rememoratione perceptorum

* & laudabunt dominum qui requirunt eum, vivunt corda eorum in ſaculorum ſaculi.

29 † Remiſcentur & conuertentur ad Dominum, vniuerſi ſines terra.

30 Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſa familia Gentium.

31 Quoniam domini eſt regnum, & ipſe dominabitur Gentium.

32 Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terra.

* in conſpectu eius cadent & omnes qui deſcendant in terram.

33 Et anima mea † illi viuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi.

34 Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabunt iuſtitiam eius populo qui naſcetur, quem fecit Dominus.

à patre beneficiorum, offerendum, & à pauperibus meis vnanimiter ſumendum, relinquam: quem qui ederint, omnibus verè bonis ſaturabuntur, & iam ſaturati cum mentis lætitia laudabunt Dominum, illi placere cupientes, corda eorum hoc cibo alita in ſumma alacritate ac lætitia vident in perpetuum.

29 Neque verò carnale tantum ſemen Iacob, à quo iam ſolum coleris te laudabit, ſed ex omnibus terræ finibus gentes, quæ acceptam primum Dei cognitionem amiſerunt Dei oblitæ, cuius cognitio mentibus ipſorum indita fuit rurfum per eorum prædicationem, recordabuntur Dei, & conuertentur ad Dominum, quem dereliquerunt, creaturas pro creatore colentes: † Remiſcentur quoque ſubinde liberationis præſtitæ, dum edent de inſtituto ſacrificio, & cum gratiarum actione conuertent totum animum ſuum ad Dominum Deum.

30 Ex ex omnibus tribubus & gentibus conuerſi plerique procedent non iam amplius coram falſis diis, ſed coram Deo vero.

31 Neque enim Deus tantum Iudæorum Dominus eſt, ſed ad ipſum pertinet, regnum ſuper omnes, * atque ob id non ſuēt gentibus idola dæmonelque ſemper dominari, ſed ipſe in illis dominabitur, ſubiectos ſibi voluntate faciens.

32 Nec tantum humiles & abiecti Deo ſubiicientur, ſed & in omnibus terris reges ac potentes qui que prædeſtinati, in teſtimonium ſuæ fidei & religionis edent de myſtico ſacrificio corporis mei, guſtabuntque ſpiritualia Dei donia, eſſique guſtatis ſupplices Deo ſient: * vniuerſi denique mortales qui in terram & puluerem dilabuntur, ſuppliciter Dominum venerabuntur, † imò & mortui omnes in terra ſepulti in venerationem illius genua fleent: vt iam coram illo non tantum cœleſtium & terreſtrium, ſed & infernorum genua fleantur.

33 Et ego ſemel peccato mortuus à morte reſuſcitatus, vitam immortalē viuam coram ipſo, † atque ad illius gloriam, * ſpirituales mei filij quos per euangelium Deo gignam, ſemper voluntariè ſeruiet ipſi.

34 Generatio poſt ventura accipiet de domino annunciationem, † ipſa item adnumerabitur Domino in populum eius, * & hæc iuſtitiam Dei, quam præſtitit in redemptione hominis, præſtans quod promiſit, liberantque eos qui ab iniuſto oppreſſore vexabuntur, annuntiabit populo qui poſtea adhuc naſcetur, quæ iam in ſua prædeſtinatione Dominus fecit, & in cœleſte ſuum regnum præparauit.

ANNOTATIONES.

DEVS DEVS, &c.] Hæc verba reſpice in mea dixerunt Septuaginta, non habet Hebræa: quæ tantum habent ea verba, quibus Chriſtus in cruce vſus eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliſti, aperte demonſtrans nunc Pſalmum totum ad ſe pertinere, ſicut id ipſum & Euangelizæ ſatis indicauerunt, non ſolum eò quod ex hoc Pſalmo citauerunt illud: Diuiferunt ſibi veſtimenta mea, &c. ſed etiam quod eiſdem quibus hic Propheta vſus eſt, verbis deſcripſerunt inimicos Chriſti dereliſſe illum in cruce, & mouentes capita ſua dixiſſe: Conſide in Deo, liberet nunc eum ſi vult, vt certe vel ex hoc Pſalmo colligere liceat quātus Propheta fuerit David qui Chriſti paſſionem tam clare & particulatim præuiderit, & explicauerit, clariùs quàm aliorum prophetarum quouis.

LONGEA, &c.] Oratio hæc multum obſcura, clarior eſt in Hebræo, ex quo ſic omnes transferunt lōge à ſalute mea verba rugitus mei, Septuaginta vero אנו שאג, quod ſignificat rugitum, per tranſpoſitionem literarum acceperunt pro אנו שאג, quod ſignificat delictum & errorem. Plerique vt fugiant orationis huius difficultatem aliter diſtinguunt hunc verſum, quam communiter habent libri, nam hæc verba longè à ſalute mea, coniungunt cum præcedenti verbo, dereliſtiſti: & quod ſequitur, Verba delictorum meorum: coniungunt cum ſequenti verſu, vt facit Valentinus. Aut ſortim accipiunt, vt facit Ricardus Panopolitanus, vt ſit ſenſus. Hæc quæ loquor, ſunt verba delictorum meorum. Verum hæc diſtinctiones non admittunt Hebræa & contrariatur communis diſtinctioni codicum Græcorum ſimul & Latinorum. Sicut etiam Hebræa & Græca non permittunt, vt genitiuus meorum, accipiatur non eſſe adiectiuū ſubſtantiuū, delictorum, ſed vt regatur à nomine, delictorum, ſicut accipiunt authores prædicti. Non enim intelligunt Chriſtū hic agnoſcere aliqua eſſe ſua delicta, ſed loqui hic de delictis ſuorum hominum, ſcilicet qui illi commiſſi erant.

Hi autem, qui communem ſequuntur diſtinctionem, ſic ſerè hunc locū intelligunt: Delicta populi, quæ ego mea feci, ſatisfactorius pro eis ac ſua eſſent, hæc me longè faciunt à ſalute mea. Dicit autem, verba delictorum ſiue quia verba frequenter Hebræo more facta dicuntur & opera ſiue quia delicta hominum clamabant pro Chriſti paſſione, per quam expiarerent. Verum hic ſenſus propoſito non ſatis conuenire videtur, vt interim taceam, non propriè hominū delicta vocari Chriſti delicta. Nō enim cōuenit animo ſummè afflicto ſtatim ſic ſubiicere cauſa & rationem, qua ceſſare meritò deberet eius anguſtia & querimonia, maxime cum adhuc poſtea diu in querimonia, à qua cœpit, perdureret. Euthymius Græcus, præter hunc ſenſum etiam alium indicat, hunc ſcilicet, Reatus meorum peccatorum, cum nulla ea ſint, nullo impedimento ſunt ſaluti meæ, non impediunt eam, ſicut non impedit quod ab aliqua re multum elongatum eſt. Similem ſenſum hæc oratio clariùs habebit, ſi eam interrogatiuè legamus, vt habet paraphraſis, qui ſenſus contextui ac affectui querentis magis conuenire videtur.

NON AD INſIP. &c.] Plerique hanc partem ſic accipiunt, quod à te petam, id quod non impetro, non poteſt impurari inſipientiæ meæ, ſicut in reliquis hominibus hoc inſipientiæ eorum aſcribitur, quia ſcilicet neſciunt quid petendum erat. Ego verò & cauſas cognoſco, quare petere debui quod non eram impetraturus, & quare tu me non exaudias ſtatim. Verum contextui & affectui conuenienter magis conuenit ſenſus Paraphraſis, vt intelligamus ipſum ſuam innocentiam hic proponere, quemadmodum & in primo verſu, & in Pſalmo 68. Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita.

SVM VERMIS.] Euthymius tres indicat iucundas rationes, ob quas rectè Chriſtus vermi comparatur, eſt propoſito inconuenientes. Primum, quia ſicut vermis ſine cōmiſſione ſexu naſcitur ex pluua & terra: ita Chriſtus cœleſti virtute ex virgine natus eſt. Secundò, quia ſicut ver-

cut vermibus, hamo in eis abſcondito, capiuntur piſces: ita & per humanam Chriſti naturam captus eſt Leuitarian, & cæcus ille magnus diabolus propter latentem in ea Chriſti diuinitatem. Tertio, quoniam ſicut vermis eſt tenerimus duriffima corrodit & tranſfodit ligna: ita & Chriſtus quantumuis in ſpecie vilis & infirmus, holtem humani generis perdidit, quemadmodum & David, 2. Reg. penultimo, vocatur tenerimus ligni vermiculus.

SPES MEA, &c.] Quemadmodum in Latino ſermonè à teneris vnguiculis, à cunis & ſimiliat: & in ſcripturis, ab vberibus, ab vtero, &c. per hyperbolem ſignificatur illud tempus, quo homines incipiunt vti ratione quemodo David de ſe loquitur Pſal. 70. & Iob cap. 31. Verum quoniam hic Chriſtus loquitur, extra tropū illud hic accipi poteſt. Nam ab initio conceptionis & natiuitatis, Chriſtus ratione vſus eſt, eſt id nō declararet. Quod autem hic dicitur, tu extraxiſti me de ventre, ſimpliciter tantum ſignificat Dei benignitate in lucem ſe eſſe editum, quemodo & quique hominum de ſe id dicere poteſt. Verum altiori quodam ſenſu id propriè Chriſtus dicere poteſt, qui non viti copuſa, nec obſcœnis opera in mundum produxit.

CONCILIUM, &c.] Legendum concilium per, & non per, ſon non ſolum Hebræa docent, ſed & Græca, quæ habent, συναγωγη, ſynagoga, hoc eſt, congregatio.

APVD TE, &c.] Græca habent, ἀπὸ σπ, à te, quemodo & Hebræa verū magis poſſunt, quanquam Hieronymus, vertit vt nos legimus, apud te, eodem tamen recidit ſenſus. Dicens enim lauſem ſuam à Deo proceſſuram, vel apud Deum permanſuram, ſignificat Deum ſuæ laudis fore fundamentum & materiam.

VOTA MEA, &c.] Alluditur ad id quod in arduis negotijs, vbi imminet aliquod periculum, votere ſolebant ſacrificium pacificum, quod voto ſuo poſiti ſoluebant, inuitantes ad illud amicos, qui ex illo coram Deo ſimul in legitima epularentur. Ita enim & Dominus poliſcet ſe gratitudinis ſuæ ſigna edicturum, per ſoluendo vota quæ in extremis auguſtus nuncupauerit, id que non

ſine cōſcien pietatis exercitio, cuius & alij amici ſunt participes cum gaudio & fructu. Id autem quomodo Chriſtus præſtet, non oſtendi poteſt verius, quàm per inſtitutionem eucharizæ, per quam à ſe inſtitutam in ſtante morte, & frequentari iuſſam, Chriſtus in eccleſia per ſacerdotum miniſterium agit quotidie gratias patri pro præſtita liberatione humani generis, vt qui de illo edunt remiſſentes paſſionem ipſius ſaturentur, vitamque æternam conſequantur. Vnde rectè D. Aug. hoc loco, vota Chriſti, interpretatur ſacramenta corporis & ſanguinis eius. Et in ſecunda expoſitione: Quæ, inquit, ſunt vota ſua: Sacrificium quod obtulit Deo. Noſtis quale ſacrificium. Noſtis ſcilicet vota, quæ reddit coram timentibus eum. Quibus verbis aperte ſignificat, ſacramenta corporis & ſanguinis Domini eſſe idē illud ſacrificiū, quod ſemel in cruce obtulit Deo, quod que idem quotidie offerret per manus ſacerdotum: item quod vota dicantur, nō ſolum quia in vltima cœna inſtituta, & offerri iuſſa, ſed etiam quia idem corpus olim ex voto Deo Chriſtus obtulit in cruce. Promde & hoc nomine admirandus venit propheta David, quod non ſolum Chriſti paſſionē tā aperte piſciderit, ſed & ſacrificij noſtri nouitatem, quod in illius memoriam pro ſacrificijs veteribus eſſet in eccleſia cum tanto fructu celebrandum.

ANIMA MEA, &c.] Græcis non eſt futurum, ſed præſens, id eſt, viuunt: Quod reſpondet illi Paulino: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur.

ANNUNTIABITUR, &c.] Duplex ſenſus poteſt eſſe in Hebræis. Nam verū poteſt narrabitur de Domino generationi, vel a numerabitur Domino. Ita & noſtra lectio accipi poteſt, vt ſit ſenſus. Generatio ventura annuntiationem accipiet de Domino aut in honorem domini, vel: Annuntabitur domino quia ipſi Domino aſcribetur in populum ipſius. Ceterum dictio cœli, ſicut nec eſt in Hebræis, nec Græcis, ita nec in quibuſdam vetuſtis Latinis, vt omnino adiecta videntur, vt verbum annuntiant, haberet, ſuppoſitum, cum eius ſuppoſitum ſit, generatio ventura.

In ſinem Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXII

Pſalmus hic totus, gratulatio eſt viri iuſti de cura & proſpectione Dei quem primum tanquam paſtorem, deinde vt hoſpitum ſecum agere gloriatur, perpetuam ſibi ex percepta eius benignitate miſericordiam pollicens, donec eod perueniat, vt æternam in domo Dei obtineat habitationem. Quanquam autem ſic rectè in genere accipiatur hic Pſalmus, iſque eius videatur eſſe primus ac literalis intellectus, tamen cum omnia ſcriptura in Chriſtum reſpiciat, qui ſinis eſt legis, ſpectatur etiam rectè accipiatur, vt ſit Eccleſiæ Chriſtianorum gratulatio de paſtore ſuo Chriſto domino, qui tanquam paſtor bonus pro ouibus ſuis ſe ſe vltro in mortem obtulit, quod eas à rapinis diaboli tueretur, qui ſacroſanctis Sacramentis in aqua, oleo, ac ſpeciebus panis & vini inſtituit, oues ſuas paſcit, omnibusque ſpiritalibus bonis replet.

PARAPHRASIS IN VSDM.

1 Dominus regit me, & nihil mihi deerit, * in loco paſcuæ ubi me collocauit.

2 Super aquam reſectionis educavit me:

* animam meam conuertit.

3 Deduxit me ſuper ſeminas iuſtitiæ, * propter nomen ſuum.

4 Nam eſi ambulauero in medio vmbra mortis.

Dominus tanquam paſtor optimus paſcit, regitque me ouiculum ſuam, & ideo nihil mihi vnquam ad bene beatè que viuendum deerit. * Quemadmodum enim bonus paſtor ouibus ſuis ante omnia de paſcuolis ac herbolis locis, de que aquarum potu proſpiciat, ita & mecum egit Dominus. Nam conſtituit me in eo loco, vbi optima herbarum ſunt paſcuæ, in congregatione ſcilicet ſanctorum, in qua ſalutari doctrina Dei ac beneficiorum eius dulcedine, mentes hominum incredibili cum voluptate paſcuntur & aluntur.

2 Enutriuit etiam me iuxta aquam, quæ laſſum atque ſitibundum reſicit, nimirum iuxta fontes ſpiritus ſancti, ac fluentia ſcripturarum ſanctarum, & ſalutaris ſapientiz, quæ fluit in ſanctorum cōgregatione, potatque omnes Dei oues. * Et quomodo bonus paſtor errabundas reuocat oues, ita & Dominus errantem animam meam, & à recta viuendi via ſeſe aliquando auertentem, ipſe ad ſe conuertit.

3 Meque ab omni vano errore reuocatum deduxit in ſemitas virtutis, in his me collocans & inducens, ac inductum ſemper deducens ac cuſtodies, ne ex eis vnquam per peccatum exciderem. * Id autem fecit non propter mea merita, ſed propter infinitam ſuam bonitatem.

4 A deo autem ſecurè mihi perſuadeo, nihil mihi de futuro vnquam, vt etiam ſi verſari me contingat in medio maximorum periculorum, quæ

* nō timebo mala, quoniam tu mecum es.

5 † Virga tua ac baculus iuuus, ipsa me cōsolata sunt.

6 Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.

7 Impinguasti in oleo caput meum.

* & calix meus inebrians quā praeclarus est.

8 Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae.

9 Et ut inhabitem in domo domini, in longitudinem dierum.

imaginem ac speciem mortis praeseferant, aut in densissimis etiam tenebris, non tamen timeam mihi aliquid mali, idque ob id, quoniam tu mecum semper es, dux meus, ac custos: quo protegente, quae vis, quae improbitas impiorum officere possit?

5 Tua Domine deductio, tuaque pastoralis cura, quibus me, tanquam virga ac baculo pastoris, deduci ac custodiri aduerto, plurimum sane me consolantur ac recreant, ut propter haec etiam graues afflictiones æquissimo feram animo. Aduerto enim tua cura mihi optime prospici. Quae consideratio ut semper recreat, ac iucunda est: ita & in aduersitatibus non paruum affert consolationem. Imò & aduersitas quaeuis siue parua, siue magna, qua pro officio boni pastoris quasi virga quadam aut baculo errare me incipientem ad te reuocas, haec me multum consolatur dum intelligo te id facere pro officio pij pastoris, ac dilectionis id signum esse, non odij. Castigas enim omnem quem diligis.

6 Neque verò tantum te mihi tanquam ouiculæ pastorem exhibes, sed & tanquam hospitem humanissimum. Quemadmodum enim amicum singularem amicus ad conuiuium vocans, unguento primum caput ad refocillationem, & reuocationem profundit, deinde variè instructa mensa, potuque cor lætificante amicum excipit, ita & tu officia in me exhibuisti. Coram me enim quasi dubiam mensam parasti, vinumque optimum propinasti, dum me omnium rerum copia abundare fecisti, ut illis refici & recreari liceat, videntibus etiam hostibus meis & inuidentibus, nec tamen impedire meam felicitatem valentibus. Beneficia quoque tua varia mihi declarata & ostensa, quae ob oculos meos semper versantur, mentem meam, quasi cibus ac potus optimus mirè reficiunt, ac contra hostium meorum insultus, fortem reddunt. Scripturam etiam sanctam, quasi mensam variarum epularum, unde quisque quod conueniat fumere sibi possit, mihi proposuisti ut huius meditatione & masticatione munitus sim contra affligentes me. Sed & mensam caelestis ac supremi conuiuij delicatissimis ferculis refertam, tu iam in conspectu meo, omniumque piorum parasti, ut hanc ob oculos semper habens, ac pura mentis cogitatione eam prægustans, forti & infracto sim animo aduersus omnes me tribulantes, dum persuasum habeo, præ illius conuiuij delitiis omnes huius vitae ærumnas nihil esse.

7 Mentem meam oleo spiritus tui sancti perfudisti, imò & impinguasti unctioe tua intellectum meum, docens omnem veritatem, ac infusione charitatis tuae affectum miris modis lætificans, & ad bene agendum fortificans, atque foecundans. Et ò quàm verè præclarus, quàm pretiosus, quàm omni poculo præferendus est calix à te mihi propinatus, mentem meam sua plenitudine inebrians, plenè exhilarans, atque in obliuionem mundanarum tum delectationum, tum afflictionum inducens. Calicem autem hunc dico beneficiorum tuorum ac fauoris iugem memoriam, scripturarum sanctarum dulcissimam meditationem, ac suauissimum illud nectar, quod pleno calice sanctis tuis in regno tuo bibendum dabis, nobisque iam hinc ex parte das prægustandum.

8 Expertus autem hætenus semper tuam in me benignitatem, ac misericordiam præuenientem, persuasissimum habeo, quòd me nunquam destituet tua bonitas, & misericordia: sed omnibus diebus vitae meae comitabitur me, per vias huius vitae, periculosas ingredientem, studiosissimè semper insequens, ut beneficiat, custodiat, & ad salutarem finem perducatur.

9 Imò per eandem tuam misericordiam dabitur euenietque mihi, ut non solum hinc protegar & dirigar: sed etiam ut in domo tua inter fideles diu versari liceat in laude tua, quod inter alia bona vehementer exopto, & ut migrans ex hoc corpore tandem in caelesti domo tua habitem tecum in perpetuum, liber omnium malorum metu, omnibusque bonis & gaudiis perpetuò affluens.

ANNOTATIONES.

DOMINVS, &c.] Græcis est verbum ποιμαίνω, quod est proprie, pascit. quemadmodum legit Diuus Augustinus quod magis huic loco conuenit, cum Dominum introducat tanquam pastorem. Vnde sequitur: In loco pascuæ, ibi me collocauit, vbi pro pascuæ Græcis est ποιμαίνω, quod proprie significat herbam virentem, sicut & dictio Hebraica.

SUPER AQUAM, &c.] Græcis est υπερανωθεν, quod non significat refectionem, sed requietem, quemadmodum & Hebraica dictio. Intelligunt autem quidam a-

quam quietis, aquas tranquillas leniterque fluentes, quæ gratæ sunt ouibus pascentibus. Possunt tamen etiam rectè intelligi, aquæ quietis, aquæ quæ lassum, moerentem atque sitibundum requiescere faciunt, & recreant, sitque coincidit cum eo quod noster vertit: aquam refectionis, sicut & Matthæi 10. vertit: Et ego reficiam vos, pro eo quod Græcis est, ἀναπαύω υμᾶς id est, requiescere vos faciam.

CALIX MEVS, &c.] Græcis est, poculū tuum; quomodo & D. Augustinus legit. Hebraica tamen habent si-

cat noster vertit calix meus. Pro quam præclarus. Græcis est, ὄψωνος, hoc est, quàm optimum, scilicet, est. Vnde apud nos dictio, quàm, accipi debet non interrogatiue posita sed potius pro dictione, valde, quæ positius addi solet, sicut quàm superlatiuis ut quàm præclarus, sit positum pro præclarissimo. Nam in hac significatione, quam etiam apud Ciceronem, licet raro, iungitur positiuo.

MISERICORDIA TUA, &c.] Verbum Græcū subsequetur καλοκαίριος maiorem habet emphasim. Significat enim persequetur, quo innuitur, misericordiam Dei nunquam derelicturam iustum, sed indiuisam in omnibus eius actionibus adfuturam ei, ut eas prosperet, & ad optatum finem deducat.

ET UT INHABITEM, &c.] Coniunctio, & quæ uideri possit hic superesse, quia non videtur quæ copulet, non est apud Diuū Augustinū in contextu. Ex commentatio tamen apparet ipsum eam legisse, & accepisse pro etia. Sic enim habet. Subsequetur me, non autem hinc tantum, sed etiam ut inhabitem in domo Domini in æternum: Sed & Græca & Hebraica coniunctionem hanc habent, Et Hebraea quidem habent, Et habitauit, pro habitabo in

domo Domini: Græca uero non habent, & ut inhabitem. Non est enim, καὶ τὸ κατοικῆσαι με, sed, καὶ τὸ κατοικῆσαι με, hoc est, & ipsum habitare me, hoc est, habitatio mea in domo Domini. Est autè oratio imperfecta, quæ, ut subindicat Euthymius, duobus modis perfici potest. Altero ut reperatur uerbū, subsequetur, & sit sensus: Et ipsi mea in domo Domini habitatio, subsequetur me in longitudine dierum, hoc est, diu, imò in æternum mihi contingeret. Altero modo, ut subintelligatur uerbum, erit, vel dabitur, aut aliud simile, & sit sensus: Habitare me in domo Domini, hoc est, sicut noster vertit, ut habitem in domo Domini, dabitur mihi, vel contingeret, & erit mihi in longitudinem dierum. Ex quibus patet apud nos coniunctione, ut, non accipiendam ut designet finem ob quem misericordia Dei iustum subsequitur: sed, ut inhabitem, positū est pro ipsa habitatione: quomodo in Psalmo sequenti: Vnam petij à Domino hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, hoc est, ipsam habitationem petij. Nam & ibi Græcis est, κατοικῆσαι. Et nostra ergo litera altero dictorū modorum est intelligenda, ut illud, ut inhabitem, sit suppositum uerbi repetendi subsequetur: aut subaudiatur uerbum, erit, aut dabitur.

Psalms David in prima sabbathi.

ARGUMENTVM PSALMI XXIII.

Psalms hunc composuisse Dauid uideatur, cum è domo Obed-edom transferret arcam Domini in Ierusalem, in domum à se preparatam in monte Sion, quem sibi Dominum elegisse intellexit, ut in eo per Salomonem templum Deo erigeretur. Itaque secundum literalem sensum primum quidem canit, Dei esse quicquid terrarum finibus continetur, sed ex omnibus terris peculiariter quendam montem sibi in habitationem inter homines delegisse: docetque qualem eū oporteat esse, qui in hunc dignè sit concessurus ut dignè Deū ibi veneretur, & quod petat, ab eo impetret. Tum principes ciuitatis Ierusalem alloquitur, adhortans ut aperti portæ suæ ingredientē Dominū cum arca prompti lætisque suscipiant, Dominū uerique gloriosissimum ac potentissimū. Sūt qui non ad portas ciuitatis Ierusalem, hac dicta intelligunt, sed ad portas templi, ut hic Psalms à Dauide fuerit editus, cum iam omnia quæ ad templi adificationem fuerant necessaria, summo studio comparasset, valde desiderans, ut arca in illud adificandū per filium intraceretur. Verum ut omnia illius populi facta, dictaque umbrata erant, aliquidque significantia, quod ad nouam legem pertinere, quodque à nobis magis spectandum est: ita & hic à litera ad spiritum transcendendum est, sine quo litera omnis sterilis. Per illationem enim arca in Ierusalem, in montem Sion, aut templum, ac sanctum sanctorum, significatam fuisse ascensionem humanitatis Christi in caelos, satis ex Paulo patet qui Ierusalem, montem Sion, ac sancta sanctorum, caelos, interpretatur, in quos semel ingressus est Dominus. Nec dubitandum, quin ad hanc significationem Dauid arcam cum summa pompa ac lætitia inferens, ac carmen hoc dictans, respexit. Proinde secundum spiritualem sensum, postquam cecinit Dei esse terram, & omnes mortales in ea habitantes, significat non omnes eos qui Dei terram inhabitant, etiam ascensuros in caelestem Dei habitationem, sed eos tantum, qui sancta uita se illa dignos fecerint. Considerans autem nulli hominum etiam iustissimo in caelos parere aditum, nisi Christo domino ea loca suo ingressu & ascensu patefaciente, qui ut solus sine omni sui labe, ita primus meruit caelorum regna ingredi, quasi iam ascendentem dominum contemplans, sanctos Angelos alloquitur, ut aperti caelorum portis, prius semper clausis, gloriosum Dominum à uictoria de hoste humani generis redeuntem suscipiant.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domini est terra, & plenitudo eius: orbis terrarum, & uniuersi qui habitant in eo.
2 † Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum.

Domini est terra, & omnia quibus ipsa plena est: orbis terrarum, & uniuersi mortales, qui habitant in eo, Domini Dei sunt.
2 Ipse enim est, qui totum terræ globum creauit, ac immobiliter stabiliuit: idque (quod maxime mirum est) super maria & flumina quæ secundum magnam sui partem, terræ, quasi pro fundamento subiecta sunt, non sine magna admiratione ac indicio sustentationis, & gubernationis Dei, qui terram ut creauit, ita & sustentat: ut cum tanta moles aquis niti uideatur, non tamen pro sua naturæ ratione mergatur. † ipse etiam in usus hominum terram discooperiens, immobiliter eam fundauit, & parauit iuxta maria, quibus undique circumdatur, & iuxta flumina varias terræ partes perfluentia, in utilitatem hominum.

3 Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius.

3 Cum autem eius sint uniuersi mortales: uniuersaque terræ: tamen quæ eius est in nos magna dignatio, nos ex omnibus gentibus peculiariter in suum populum, atque inter nos montem Sion in habitationem suam deligere dignatus est, in quo tabernaculo sibi condituro, placuit ei adorari, placari, ac responsa dare populo suo. Verum in hunc montem Domini quis dignè ascendet? quis dignè stabit in loco sancto eius ut ipsum laudet, prececur, ac illi sacrificet.

4 Innocens manibus, & mundo corde.
* qui non accepit in vanum animam ſuam, nec iuravit in dolo proximo ſuo.

5 Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.

6 Hac eſt generatio quarerentium eum, quarentium faciem Dei Iacob,

7 Attollite portas principes veſtras,
* & eleuamini porta aeternales, & introibit rex gloria.

8 Quis eſt iſte rex gloria? Dominus fortis & potens, Dominus potens in praelio.

9 Attollite portas principes veſtras, & eleuamini porta aeternales, & introibit rex gloria.

10 Quis eſt iſte rex gloria? * dominus virtutum, ipſe rex gloria.

4 Is certè, qui manus habuerit innoxias ab omni praua actione, nec in mundas tantum habuerit manus, ſed & cor mundum, non admittens in mentem ſua malam aliquam cogitationem, aut affectum. * Qui denique neque leuiter, neque falſo in ore ſuo acceperit animam ſuam, ita vt per eam iuret, ac iuramento eam obſtringat, nec dolose iuravit proximo ſuo fallere eum cupiens. Hoc eſt, qui & factis, & corde, & ore integer fuerit, hic demum dignus erit, qui aſcendat ad Deum in montem eius.

5 Qui talis fuerit, afficietur à Domino beneficiis & ſpiritualibus & corporalibus, & miſericordiae ac benignitatis diuinæ dona accipiet à Deo auctore ſalutis ipſius.

6 Hi certè qui tales fuerint, ſunt qui vere Dominum quaerunt, non omnes illi qui corpore ad montem eius & locum arcæ Domini accedunt: hi ſunt, qui verè, & ex animo faciè Dei populi Iſraelitici quaerunt, anxie cupientes illi placere, omnia ſua ab eo inſpici, & eius viciffim bonitatè in ſe cõcepturi.

7 Vos autem principes ciuitatis Hieruſalem nolite ingreſſuro Domino portas veſtras claudere, ſed planè attollite eas, atque in altum leuate vt longè lateque pateant, * voſque portæ aeternitate ſtabiles, altè lateque aperiimini, & introibit per vos rex glorioſus in montem quem ſibi delegit in habitationem.

8 Quis ſi quis ſcire cupiat, quis ſit rex iſte glorioſus, quem ingreſſurum dico, ecce rex iſte eſt, Dominus, fortis valde & potens, potens multum in praelio: cuius ſanè potentia fortes eritis contra omnes inimicos veſtros, contra quos ſua fortitudine pro vobis pugnabit.

9 Proinde o principes tollite in altum portas veſtras, * voſque portæ in altum leuamini, vt liber & apertus ſit introitus, & ingredietur per vos rex illuſtriſſimus.

10 Quod ſi quis ruruſum quaerat, quis ſit rex hic illuſtriſſimus, * ecce rex hic illuſtriſſimus, Dominus eſt angelicorum exercituum, in multis milibus illi aſſidentium, ac miniſtrantium, quem proinde pro eius ſumma excellentia dignum eſt cum omni reuerentia ac lætitia ſuſcipere.

Pſalmi eiufdem Paraphraſis ſecundum ſenſum principaliorem ad Chriſtum pertinentem.

1 Domini eſt terra, & plenitudo eius: orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo.
2 Quia ipſe ſuper maria ſudauit eum, & ſuper flumina præparauit eum.
3 Quis aſcendet in montem Domini aut quis ſtabit in loco ſancto eius.

4 Innocens manibus, & mundo corde, * qui non accepit in vanum animam ſuam nec iurauit in dolo proximo ſuo.

5 Hic accipiet benedictionem à domino, * & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.

6 Hac eſt generatio quarerentium eum, quarentium faciem Dei Iacob.

7 Attollite portas principes veſtras,

* & eleuamini porta aeternales, & introibit rex gloria.

8 Quis eſt iſte rex gloria? * Dominus fortis & potens dominus potens in praelio.

Domini eſt terra, & quicquid in ea continetur, totus terræ globus, & homines vniuerſi, qui habitant vbiuis locorum in eo, Domini ſunt.

2 Quod certè probat terræ creatio, & continua ſuſtentatio. Nam Dominus eſt, qui eam ſuper & iuxta maria & flumina ſtabiliuit creator eius, ac perpetuus ſuſtentator.

3 Verum etſi tota terra Domini ſit, tamen ſuam habitationem peculiariter ſibi delegit in altiffimo cœlorum monte, ſuper terras longè eleuato. In hunc etſi vniuerſi mortales domini ſint, ſat ſcio non omnes tamen conſeſſuros, & cum Deo habitaturos. Cui ergo id dabitur, vt in montem illum ex hac terra aſcendat, * & perpetuò permaneat in loco ſancto eius?

4 Ei certè, cuius neque facta, neque cogitata, neque dicta polluta fuerint, * qui ore ſuo iurando, neque in animam propriam, neque in proximum peccauerit.

5 Qui talis fuerit, maximum à Domino conſequetur beneficium, immortalitatem ſcilicet ac felicitatem æternam, * talis perfectam miſericordiam æternæ ſalutis accipiet à Domino ſaluatore ſuo.

6 Hoc eſt genus illud hominum, qui quaerunt Deum, & cupiunt peruenire ad contemplationem vultus Dei Iacob.

7 Verum in auguſtiſſimū hunc Dei montè neminè omnino aſcenſurum ſcio, niſi ſupernæ ciuitatis portæ hominibus ob peccatum ab æterno clauſas ſuo ingreſſu patefecerit Dei filius, humanā aſſumēs naturā: qui vt ſolus ſine omni labe futurus eſt, ita ſolus dignus erit, qui primus in eum locum aſcendat. Cuius in cœlo per ſpiritum præuidens deſideratiſſimum introitum, vos alloquor beatas mentes, cuſtodes portarum cœleſtis Ieruſalem. Reſerate quæſio vos principes ſupernæ ciuitatis, atque in altum ſuſtollite portas veſtras, * voſque portæ in altum leuamini, vt apertus per vos ſit aditus, & introibit per vos cum magno comitatu rex verè inclutus.

8 Si quaeritis quis ſit hic rex inclutus, quem dico, * ecce non eſt talis rex, quales reges huius mundi, puri homines, ac proinde infirmi: ſed eſt Dominus Deus fortis, & potens, Dominus eſt potens admodum in praelio.

9 Attollite portas principes veſtras,
* & eleuamini porta aeternales, & introibit rex gloria.

10 Quis eſt iſte rex gloria? * Dominus virtutum, ipſe rex gloria.

prælio. Nam ſua fortitudine inuincibilem humani generis hoſtem, inito cum eo prælio, feliciter proſtrauit, glorioſè triumphans de peccato, morte, ac inferno à ſe ſuperatis.

9 Proinde quod ſemel dixi, id quoniam ſummè fieri deſidero, ruruſum repeto. Aperite quæſo longè lateque portas veſtras o principes ciuitatis ſanctæ Ieruſalem, * vos portæ apertum introitum præbere, & introibit per vos cum ſuis ſpoliis opimis rex glorioſiſſimus.

10 Quod ſi quaerat aliquis, quis ſit rex hic glorioſiſſimus, * ſcitate quoniam hic rex, quem dico, non hominum tantum rex & dominus eſt cœleſtium exercituum, illi in omnibus quæ voluerit militantium & ſeruientium. Itaque communem veſtrum ac noſtrum Dominum à victoria redeuntem læti ac venerabundi ſuſcipite, qui inimicitias ſublatis, cœleſtibus humana copulauit.

ANNOTATIONES.

Titulo huius Pſalmi eſt apud nos prima ſabbathi, pro quo Græcis eſt, *τῆς μίας σαββάτου*, hoc eſt, vna ſabbathorum, eadem ſcilicet oratio, quæ eſt apud Euangelistas in deſcriptione reſurrectionis Chriſti. Verum huius inſcriptionis parua habenda eſt ratio quod apud Hebræos hæc oratio non ſit, nec quicquam ei reſpondens. Videtur ergo à quibuſdam addita, quod hic Pſalmus ſecundum myſticum eius intellectum bene conueniat reſurrectioni Chriſti, in qua declaratus eſt eſſe rex gloria, quod mortem primus ſuperauerit, in infernum que conſegetur, cui proinde primò datum eſt cœlos cõſcendere, & ingredi, ſicut primus ex inferis aſcendit.

a **Q**UIA IPSE, &c.] Græcis non eſt coniunctio, quia, ſed tantum, Ipſe ſuper maria ſudauit, quomodo & Auguſtinus legit. Hebræis tamen eſt hæc coniunctio, vt ne quis putet eam eſſe ſuperfluum.

b **Q**UI NON ACCIPIT, &c.] Nec Hebræa, nec Græca debet neceſſariò verti per relatiuum reciprocum, ſua, ſed poſſunt verti per relatiuum nõ reciprocum: Qui nõ accepit in vano animam eius: vt ad Deum referatur. Vnde alia lectio in Hebræo (nam eſt duplex lectio) habet animam meam, vt ſit hic verſus vox Dei reſpondentis ad præcedentem interrogationem. Accipit autem in vano animam Dei, qui in vanum & fallaciter iurat per Deum, dicendo, vt habet mos ſcripturæ: Viuit Dominus. Sicut enim

Deus in ſcripturis dicitur iurare per animam ſuam vt licet videre Ieremias 51. & Amos 6. quia iurando dicit: Viuo ego: ita & homines per animam Dei iurare dicuntur, cum iurando dicunt, Viuit Dominus. Poſſunt tamen rum Hebræa, tum Græca etiam verti per relatiuum reciprocum, ſuam, quemadmodum noſter vertit, ſecundum quam verſionem quidam hanc partem ſic intelligunt. Qui animam & mentem ſibi à Deo datam non fruſtra accepit, nec in vanum, ita ſcilicet vt ea aburatur, nec rebus vtilibus eam accommodet. Alij etiam ſic: Qui animam ſuam non accepit ad vanitatem, hoc eſt, vanitati eam non applicuit. Verum magis veriſimile eſt his verbis prophetæ poſt operum & cogitationum peccata, voluiſſe oris peccata excludere, inter quæ vanum falſum que iuramentum grauiffimum eſt, vnde & explicandi cauſa ſubiectū videtur: Nec iurauit in dolo Itaque intelligi poſſet in vanum accipere animam ſuam, qui falſo aut leuiter per animam ſuam iurat, iuramento eam obſtringens, eo modo quo Paulus dicit: Ego autem teſtem inuoco Deum in animam meam. Nõ habet tamen veteris teſtamenti mos: vt quis præter Deum iuret per animam ſuam, ſed tantum in ſcripturis iurant per vitam, & animam maioris, vt eum dicit: Viuit Dominus, id eſt, viuit anima tua: cum ad regem ſit ſermo, vel eum Elizeus loquitur Eliæ. Proinde apud nos rectius relatiuum reciprocum acciperetur, vt alia: aliquoties poſitum pro non reciprocò, vt ad Deum referatur.

In ſinem Pſalmus Dauid.

ARGUMENTVM PſALMI XXIII.

Precaſio eſt hominis in maximo periculo verſantis, ac inimicorum improbitate preſſi, quam quoniam (vt ſerè fit) ſibi accidiſſe aduerſit ob res parum honeſte actas, propterea miſericordiam ſibi tribui, ac omnia peccata condonari Deum deprecatur, idque propter ſuam bonitatem ſemper declaratam erga ſidentes illi: vias item Dei doceri à Deo orat, quas grauiffimis ſua orationi interpoſitis ſententijs, aſſerit Deum docere, & indicare etiam peccatoribus, ſed ſi manſueti ſint, ac animo ſubmiſſo, Deique adhuc timore detenti. In ſine autem annectit precaſionem pro toto Dei populo.

PARAPHRASIS EIUSDEM.

1 Ad te Domine leuaui animam meam,
* Deus meus in te confido, non erubescam.

De te Domine leuaui non tantum oculos & manus, ſed animam meam ac mentem à terrenis rebus, in quibus nulla mihi eſt ſalus, eam attollens, humana omnia obliuiſcens, teque ſolum cogitans. * Mi Deus non in meis viribus, non in amicorum opibus, & gratia, vt plerique, ſed in te ſolo omnem meam ſpem colloco. Ne itaque ſinas, vt fruſtratus mea de te expectatione pudeſcam.

2 Neque irideant me inimici mei.
* etenim vniuerſi qui ſuſtinent te non confundentur.

2 Neque permittite vt irideant me inimici mei, videntes me ope deſtitutum, ſeque ſuperiores me factos. * Peruaſiſſimum enim habeo, vniuerſos qui patienter expectant tuam bonitatem, non paſſuros vnquam conſuſionem nec ſua fruſtrandos expectationem.

3 Confundatur omnes iniqui agentes ſuperuacue.

3 Qui verò non errore, aut animi infirmitate, quæ venia digna eſt, ſed ſine cauſa per voluntatis corruptæ malitiam flagitijs ſeſe contaminant, quique iuſtos præter eorum meritum iniquè perſequentur, certè æternam conſuſionem incurient, oroque vt iſtorum conatus ac conſilia infringas, ac fruſtreris, ne perueniant ad ſcelera quæ machinantur.

4 *Vias tuas domine demonstra mihi,*
* *& semitas tuas edoce me.*

5 *Dirige me in veritate tua*
* *& edoce me, quia tu es Deus saluator meus.*
* *& te sustinuerunt omnia die.*

6 *Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum,*
* *qua a seculo sunt.*

7 *Delicta iuuentutis meae*
* *& ignorantias meas ne memineras.*

8 *Secundum misericordiam tuam memento mei tu.*

* *propter bonitatem tuam Domine.*

9 *Dulcis, & rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in via.*

10 *Diriget mansuetos in iudicio.*

* *docebit mites vias suas.*

11 *† Vniuersa via Domini misericordia & veritas: requirerentibus testamentum eius & testimonia eius.*

12 *Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo,*
* *multum est enim.*

13 *Quis est homo qui timet dominum?*
* *† legem statui ei in via quam elegit.*

4 Ne autem & ego aliquando iniquè agens, tua protectione ac custodia indignus efficiar, quæso Domine demonstra mihi eam vitæ rationem quæ tibi probatur, * & semitas quibus peruenitur ad te, edoce me. Sic doce me, vt persuasus nullas vias melliores esse, & ad parandam beatitudinem aptiores, nullas item iucundiores, constanter in eis ambulem. Sic doce me, vt omni tempore à te admonitus, sciam quid in omni negotio mihi agendum sit.

5 Et quoniam non est satis te mihi doctorem exhibere, si non etiam perpetuò ad sis mihi dux, pretor, deduc etiã me iugiter in iustitia præceptorum tuorum, faciens vt in ea ambulem, * semperque me doce, vt nunquam mandatorum tuorum obliuiscar. Tu enim es Deus qui salutis author mihi esse soles, quem solum in saluatorem requiro, * te semper expectaui, à te totus pendens, à te omnia mihi prouentura expectans.

6 Neque tamen sum nescius, quàm me indignum tua benignitate rediderim frequenter peccando, verum optime Domine declara te memorem esse misericordiarum, & miserationum: * quas à prima mundi origine semper humano generi exhibuisti, secundum has multiplices ac magnas miserationes etiam nunc mecum age, qui tibi semper es similis.

7 Plurima Domine delicta sunt adolescentiæ meæ, in quæ concupiscentiæ vigor, ac iuuenilis imprudentia & inconsideratio me præcipitauit: plurima sunt, nec mihi satis cognita, quæ per ignorantiam commisi. Sed tu Domine, admirandæ bonitatis memor, ne quæso hæc meæ delicta & ignorantias memineris, vt ad ultionem mihi ea imputes, sed benignè condona, & obliuione dele sempiternè.

8 Memento mei quæso, Domine, non secundum iustitiæ tuæ rigorem sed iuxta misericordiam tuam, vt secundum eam mecum agas, misericorditer mea peccata præterita condonando, ac deinceps ne ampliùs peccem erudiendo, & confirmando animum meum: * Id te quæso Domine facias propter infinitam bonitatem tuam, cui meritis meis diffusis planè confido.

9 Benignus est Dominus, idemque recti amantissimus, propter quæ duo non dedignabitur peccatoribus legem dare in via vitæ huius, vt per eam legem à suo errore respiscant, & iustitiam quam amat, amplectantur. Quoniam enim rectus est & iustus Dominus, non potest peccantium iniustitiam approbare: quoniam autem benignus, & in misericordia sua ac benignitate dulcis est, non potest non peccantibus rectam viuendi rationem commonstrare.

10 Non omnes autem peccatores interiori sua instructione docebit vias suas, sed eos qui mansueti fuerint, submissè se gerentes, mala sua agnoscens, nec superbè Deo resistentes, hos deducet in iustitia præceptorum suorum, hos ita diriget; vt cum iudicio & ratione omnia faciant. * hos docebit eas viuendi rationes quæ illi placent, quibusque ad se, atque beatam felicitatem perueniatur. Ita autem docebit, vt ab eo verè persuasi eas vias amplectantur, nihilque rectius, facilius, atque iucundius iudicent, quàm eas sequi, & cursum conficere præceptorum illius.

11 Vniuersa mandata Domini, in quibus nos vult ambulare & conuersari, pro misericordia & iustitia habentur ab his, qui pactum Domini ac mandata, quibus suam testatus est hominibus voluntatem, obseruare diligenter quærunt. Aduertunt enim magnam Dei esse misericordiam, quod ea hominibus tam salutaria Deus præscripserit: intelligunt nihil illum in eis à nobis requirere, nisi quod saluti nobis sit, quodque rectissimum sit, & æquum. At verò his, qui à mandatis ac pacto Dei planè sunt auersi, contrà videntur illius præcepta dura esse atque iniusta. † Omnis etiam Dei actio & institutum, ab his qui Dei sunt studiosi, illiusque pacta seruare contendunt, agnoscitur plenum esse misericordia maxima atque iustitia: quamuis contrà iudicent impij caligine vitiorum obæcati, qui supplicio affecti Deum iniquum vocant, ac crudelem, cum tamen dignas pro sceleribus pœnas pendant.

12 Rursum te Domine deprecor, vt propter temetipsum, propterea quia misericors appellaris, & bonus, sicut re vera es, ignoscas clementer peccatis meis. * longè enim maiora sunt & plura, quam vt per me condignè pro eis satisfacere tuæ iustitiæ, aut mea sponte ea repurgare possim.

13 Quis est vbiuis locorum homo, qui reueretur Dominum, illumque colere optat? rarus sanè, sed felix est ac fortunatus quisquis talis est. * Primum enim Deum habebit magistrum & doctorem, qui in via iustitiæ, quam talis relicta via peccati elegit, illi legem statuet, docens iugiter & admonens, quomodo in ea conuersari debeat. † Quodcumque etiam vitæ

14 *Anima eius in bonis demorabitur.*

* *& semen eius hereditabit terram.*

15 *Firmamentum est Dominus timentibus eum,*
* *& testamentum ipsius, vt manifestetur illis.*

16 *Oculi mei semper ad Dominum,*
* *quoniam ipse euellet de laqueos pedes meos.*

17 *Respice in me & misere-re mei,*
* *quia vnicus & pauper sum ego.*

18 *Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt.*
* *de necessitatibus meis erue me.*

19 *Vide humilitatem meam & laborem meum,*
* *& dimitte vniuersa delicta mea.*

20 *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt,*
* *& odio iniquo oderunt me.*

21 *Custodi me Domine, & erue me:*
* *non erubescam quoniam speraui in in te.*

22 *Innocentes & recti adhaeserunt mihi,*
* *quia sustinui te.*

non vitiose genus sibi delegerit homo timens Deum, in hoc Dominus salutare ac accommodatas leges suggeret ad eam viuendi ratione, quæ is sibi constituerit. Sunt enim variæ viuendi etiam rectè rationes, quarum diuersi diuersam sibi deligunt.

14 Quod si quis has Dei leges obseruauerit, anima eius in bonorum affluentia secura versabitur, atque habitabit, tum in præsentem, tum in futuro seculo: nam in præsentem seculo animus ipsius per Dei leges sanatus, liber erit ab omni inani timore & sollicitudine, ab ardoribus & flammis cupiditatum, & sic dulcissima mentis quiete, ac suauissimo bonæ cōsciētiae testimonio fruatur, humanaque contemnens omnia, cogitatione & affectu totus hærebit in cœlestibus ac supernis rebus, se oblectans in eis quæ securè expectat. In futuro autem seculo anima exuta corpore ad cœlestia transmigrans, perpetuò ibi morabitur in bonis ineffabilibus, ab omni penitus iam malo libera, neque hinc decedens, apud homines omnino morietur. * Nā posteritas eius (cuius mortaliū natura percupidissima est) paternam imitata pietatem, hæreditatio & optimo iure possidebit hanc terram; non quomodo eam possident impij, impiorumque filij, qui veriùs ab ipsa terra, cui toti addicti sunt, possidentur. At verò legitimi iustorum filij geniti ab eis, siue secundum carnem, siue per virtutum exempla, terræ huius digni & felices sunt domini, non addicti terrenis, habitis contenti, eisque alta pace mentis fruantes, atque in paupertate, si accidat, omnia se possidere arbitantes: ac spiritus diuites, in omnibus Dei bonitatem & fauorem cum summa mentis voluptate contemplantur. Et vt omnino non videantur hanc terram possidere, certè cum suis quos imitati sunt parentibus, beatam illam cœlestemque terram perpetuo iure possidebunt, in summa tranquillitate ac securitate.

15 Accedit ad hanc timentium Deum felicitatem, quod Dominus etiã sit eis firmamentum, confirmans eos in virtute, amorque sui, sustentans eos, ne vnquam labantur. * Et facit vt pactum suum, quod cum hominibus iniit, illis manifestetur, vt & intelligant quæ colentibus eum maneant præmia & quid ad ea præmia assequenda sit faciendum. Cuius sanè pacti cognitione in sui perpetuo amore timentes continet, & firmat.

16 Cum autem considerem tantam Dei erga timentes se esse benignitatem & propensitatem, hinc oculi, & mentis, & corporis mei semper ad Dominum suspiciunt, * quoniam ipse locus est, qui potest me liberare, & vt firmiter confido, me liberabit de periculis, in quibus iam versor, & insidiis, quibus me hostes mei capere student. Ipse me eximet de tendiculis peruerse cupiditatis, de omni mala suggestione fomitis, insidiisque inuisibilibus hostium, ne vnquam hic captus in æternum peream.

17 Oculis autem in cœlum intentis, sic ad Deum meum iugiter clamor: Benigno tuo vultu respice vicissim in me Domine, & solitudinem, & calamitatem meam contemplatus misere mei, quia omni humano destitutus auxilio, & vehementer afflictus, atque ex meipso omnino pauper & infirmus sum ego.

18 Tribulationes cordis mei, quas patior, tum ob molestiam hostium meorum, tum ob peccatorum meorum rememorationem, iam multiplicatae sunt. * Itaque Domine, de his tantis ac tam multis meis angustiis, quæ vim mihi inferunt, libera me.

19 Declara te quæso videre deiectionem & afflictionem meam, siue quam ab inimicis meis patior, siue qua meipsum ob peccatorum cōsciētiam coram te affligo, * & hac castigatione placatus, dimitte vniuersa delicta mea, quibus quæ patior mala me promeruisse confiteor, vt his dimissis à malis quibus premor, liber sim.

20 Declara quoque te videre Domine, & quod inimici mei multiplicati sunt, * & quod iniusto odio me oderunt, persequentes me, cum nullam iustam habeant causam. Quamuis enim hæc quæ patior mala, iuste meis peccatis promerui, non tamen in ultionem meorum peccatorum hæc illi inferunt, sed ex sola animi vel melitia, vel inuidia, non tuæ gloriæ, sed suæ inseruientes libidini.

21 Horum itaque & multitudinem & iniustitiam cōsiderans Domine, custodi animam meam, quam illi perdere student, & libera me ex his in quibus versor, angustiis, * & quanquam meis peccatis promerui à te derelinqui, tamen quoniam in te spem meam collocaui, non me sinas perdeseri. Derogabit enim tuæ gloriæ, si sperantem in te frustrari permittas sua expectatione.

22 Innocentes & recti sese mihi adiunxerunt, ac amicitia fœdere copulati sunt, * ob id quoniam viderunt me omnem meam spem in te Domine collocasse, ac à te omnia patienter expectare. Itaque vel pro-

23 Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

pter hos ne me frustrari sinas, vt tuam aduertentes fidelitatem, in tuam amorem magis accedantur, ac per me pariter tibi gratias agant.
23 Iam verò quemadmodum pro mea salute sum deprecatus, ita & orationem concludens ex animo peto, vt liberet totum tuum populum ex omnibus tribulationibus suis. Variæ enim populi tui sunt tribulationes, quas ab hominibus huic mundo deditis, à lubrica carne, ab iniquis demonibus patitur. Verum tu ab his omnibus eum libera, nō sinens in hac vita vnquam suis inimicis ipsum esse inferiore, & ex hac vita exemptū, omnibus eum malis superiorem faciens, & liberum.

ANNOTATIONES.

VIAS TVAS DOCE ME.] Non loquitur hic de eo docēdi modo quo Scripturæ nos docēt, aut exterior docētium vox: sic enim propheta iam erat edoctus vias Domini. Sed de modo docendi, qui Deo proprius est. Hic autem est duplex. Primus, is quo interiori sui spiritus instructione mētem hominis sic docet, vt etiam persuadeat vias suas verè ad felicitatem hominem perducere, sicq; persuasus homo eas amplectatur. Secundus, is quo hominem singulis horis admonet, illiq; suggerit quid in omnibus occurrentibus casibus & occasionibus sit agendum. Euthymius prophetam optare dicit, vt re ipsa atque operationibus melius addiscat, quæ ex libris diuinis prius didicerat, vt coactus quodammodo à Deo operari, experimento deinceps cognoscat quod sola prius ratione didicerat. Indicat etiam quosdam intelligere per vias & semitas dei dispensationes & administrationes rerum, vt precetur Propheta sibi ostendi quàm iustè mundum & homines gubernet, liberando ipsum ab oppressoribus.

DULCIS ET RECTVS DOMINVS.] Etiam hic interpres dictionem Græcam *γενος* vertit dulcis, cum magis quadret benignus & bonus, sicut supra vertit *γενος*, dulcedinis.

LEGEM STATVSES EI, &c.] Pro legem statuet, est Græcis vnicum verbum, *νομοθεσις*, quod est, legem feret, magistrum se exhibebit, & vt est Hebræis, docebit: vnde patet relatiuum, quam, non ad regem esse referendum, sed ad iam. Patet etiam legēdum esse futurum, statuet, non præteritum statuit, vt habent ferè nostri codices. Porro quanquam iuxta communem intelligentiā, quam in paraphrasi secuti sumus, suppositum verbi, legit, intelligatur homo: sunt tamen qui suppositum intelligunt, Deum, vt sit sensus: Docebit Dominus illum viam, quàm ipse probatum habeat.

SEMEN EIVS HEREDITABIT TERRAM.] Iniusti nō propriè terrā hereditāt aut possidēt. Primum, quia cum terrenis rebus sint addicti, veriùs à terra possidētur. Deinde, quia non bono iure possident, cum Deo terræ Domino debitā seruitutē & reuerentiā non exhibeant: vnde & terræ possessione spoliantur, nō accipientes meliorem pro ea cōmutationē. Postremum, quia in summa mentis inquietudine in hac terra viuūt. Contra verò iustorum semen terram hanc possidere dicitur, eò quod terra seruit illorū vtilitatibus & necessitatibus, non ipsi seruiūt terræ: Deinde, quia optimo iure eam inhabitāt, cum sint domini terræ filij, vnde nec per mortē eius dominio priuantur, sed pro eius vsu meliorem accipiūt possessionē. Postremum, quia in mentis quiete

in hac terra viuunt, presentibus contenti, omniaque se possidere arbitranter.

FIRMAMENTVM DOMINVS, &c.] In hoc versu noster interpres partim secutus est Hebræa, partim Græca. Nam cum Græca habeant per genitiuum: firmamentum vel robar est Dominus timētū eum: quomodo & legit D. Augustinus, noster vertit per datiuū, timētibus eum, quomodo habent Hebræa. Sed pro illo, quod noster secutus Hebræos vertit: firmamentum est dominus, habent Hebræa: Secretum domini, vt sit, Secretum domini est timentibus illum: hoc est, illis patefacit Deus suam voluntatem, quæ impiis occulta est & incognita. Sic & in secunda parte versus noster magis Hebræa secutus est. Nam Græca habent. *ηγη διαδωκε αυτω δηλωσει αυτοις*, hoc est, Testamentum ipsius manifestabit: vt testamentum, sit nominatiuus, & suppositum verbi. Et est sensus iuxta Euthymium: Lex Domini manifestabit eis hoc quod dictum est, scilicet, quod Dominus est eorum fortitudo & firmamentum. Aut manifestabit eis quid sit illis faciendum. Hebræa verò habent: Et testamentum eius, vt cognoscat ipsi, vel vt eos cognoscere faciat. Et videtur hic esse sensus in Hebræo: Secretum Domini est timentibus eum, & testamentum ipsius, hoc est, lex eius est timentibus eum, ad hoc vt cognoscat eam: hoc est, illis data est, ita vt per eam diuinitus instruantur. Illis Deus se, sua mysteria, suamq; voluntatem insinuat, nō impiis, aut alia ratione quàm impiis. Vnde & nostra lectio sic intelligi potest, vt in secundo mēbro repetatur datiuus, timentibus eum, & sit sensus: Dominus est robar timentibus eum, & lex ipsius, quæ testatus est hominibus suam voluntatem, est potissimum timentibus eum, ad eos potissimum pertinet, eis peculiariter est data, vt ipsa manifestetur eis. Quanquā cum D. Augustino etiam intelligi possit, vt subaudiatur verbum, facit: Dominus facit vt lex eius manifestetur eis: quomodo habet paraphrasis. Sunt qui hanc partem sic intelligunt: Testamentum Domini, hoc est, pactū sive promissio Dei (nam Hebræa dictio propriè pactum significat) est, vt suo tempore ipse manifestetur eis. At præterquam quod testamentum magis accipiendum sit pro ipsa præcipiente lege Dei, vt & superius cum dicitur, requirētib; testamētum eius, etiam alioqui eum sensum Hebræa non recipiunt.

DE NECESSITATIBVS MEIS. [Angustias & mala quæque, quæ hominē angūt ac cruciat, & veluti in arcto collocat. Græcè aliquoties vertit *αυτων* hoc est necessitates, quod homini vim quādā inferat, vt quæ contra naturæ desiderium ferendæ sint, & à plerisque hominē impediāt, ad quæ suapte natura fertur.

Psalms David.

ARGVMENTVM PSALMI XXV.

Vir sanctus iniuste impiorum persecutiones patiens, Deum orat, vt pro se secundum suam innocentiam contra illos iudicet, quare & memorat quomodo innocentia, Deo teste, studuerit, malorū societatem fugerit, ac religioni ex animo deditus sit, ob quæ precatur ne ea, quæ debetur improbis, vltione etiam ipse inuoluatur, promittens Deo, liberatione obtenta, gratiarum actionem, illisq; laudem. Omnino autem apparet & hunc Psalmū à Dauide editum fuisse occasione Saulis iniuste illū persequenti, corūque qui apud Philistæos commoratus est. Proinde apta est hic Psalmus orandi forma cuius iusto, qui vel ob impiorū persecutionem cogitur exul degere apud malos, deplorans religionis ruinam, vel ob iniustitiam hostium infestationem, & exilium huius mundi, anhelat ad patriam celestem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Iudica me Domine quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.

MAGNIS criminibus oneror ab inimicis, ab importuna tyranno morte dignus iudicor: at ego te Domine æquissimū omnium iudicem appello. Tu discerne causam meam, tu pro me fac de hostibus meis iudicium, quoniam, te teste, innocenter ego cōuersatus sum, nihil eorum committēs, quæ mihi inimici mei imponunt, nihil agens in eos, ob quod ipsorum persecutione sim dignus, atque ab omni scelere me studens seruare immunem. *Nec à cæpta iustitiæ via vnquam desistam, sed quoniam te omnem meam spem collocaui, non sinam animum meum à virtute sectanda languescere: perseuerabo constanter in innocentia mea, spe consequendæ liberationis.

* & Domino sperans non infirmator.

2 Proba me Domine, & tenta me,

* vte renes meos & cor meum,

3 Quoniam misericordia tua ante oculos meos est,

* & complacui in veritate tua.

4 Non soli cum consilio vanitatis,

* & cum iniqua gerentibus non introiui.

5 Odiui ecclesiam malignantium,

* & cum impijs non sedebo,

6 Lauabo inter innocentes manus meas.

* & circumdabo altare tuum, Domine.

7 Vt audiam vocem laudis tue,

* & enarrem vniuersa mirabilia tua.

8 Domine, dilexi decorem domus tue,

* & locum in habitationis glorie tue.

9 Ne simul perdas cum impijs, Deus: animā meam.

* & cum viris sanguinum vitam meam.

10 In quorum manibus iniquitates sunt,

* dextera eorum repleta est muneribus.

11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum.

* redime me, & miserere mei.

2 Neque verò vt secundum meæ conscientiæ testimonium me iudices velim, sed tu ipse, cuius cognitionem nihil quamuis secretum effugere potest, examina me, ac periculum fac mei, habe rationem actionum mearum: * & quomodo aurum aut argentū exactissimè examinatur igne, sic, tu intimas cogitationes & affectus animi mei exacto tuo iudicio diligenter explora, ac perpende quales sint.

3 Sic autem me tuæ explorationi, tuoque iudicio subiicere non vereor, quoniam vt ipse reperies de me ob oculos meos semper versatur misericordia tua, qua omnibus in te sperantibus semper benefacis, mihi que nūquam benefacere cessasti, * & complacitum est mihi in fidelitate & iustitia tua, quam exhibes innocentibus, & sperantibus in te, in qua tua fide recogitanda diligenter me semper exercui. Atque huius quidem tuæ, & misericordiæ, & veritatis iugis consideratio fecit, vt innocenter conuersatus sim, nno reddens inimicis meis malum pro malo, sed patienti animo aduersa omnia tolerans, meque omni virtutum genere tibi commendare studens: eademque consideratio facit, vt in te semper meam collocarim fiduciam, nec à cæpta virtutis via statuerim deficere.

4 In primis quidem omni studio repudiaui vsum & cōsuetudinem impiorum hominum: non confedi cum congregatione vanissimorum hominum, vanitatem tractantium, vt simul cum illis vana tractarem: * cum gerentibus iniqua non simul ambulauit, vt cum eis iniquitatem perpetrarem.

5 Detestatus sum toto pectore congregationem malignorum hominū, qui ad hoc collecti erant, vt de pessimis inter se consultarent, quibus interesse omnino nolui, * sed & in posterum cum impijs non sedebo, tractaturus cum eis de facinororum, quæ moliuntur, perpetracione: imò, quantum fieri potest, me omnino ab horum cōsortio & familiaritate semper separabo, ne illorum conuictu aut ipse inficiat, aut illos in malo confirmem.

6 Et cum me ab exilio hoc domum reduxeris, innocentibus me semper adiungam, inter quos omnem meam actionem & vitam puram tibi semper exhibere studebo: & si quid sordium contraxero, ablucere festinabo, * & sic demum purgatus ac mundus, altare tuum Domine, choro cantentium, & magna victimarum multitudine circumdabo.

7 Vt & à psallentibus tibi audiam vocem laudis tuæ, quæ est sacrificiū tibi longe gratissimum, * & vicissim ego psalmis & hymnis de te cōpositis, enarrem omnibus audientibus vniuersa mirabilia opera tua, quæ pro mea, tuorumque omnium salute benignè operatus es.

8 Domine, ex animo diligo pulchritudinem domus tuæ, * & locum, quem peculiariter inhabitat gloria tua, hunc ego summè desiderio exornare, in hoc cum timentibus te conuenire, te adorare, te laudare, tuam præsentia, & in ea tuam benignitatem in nos admirari, summa voluptas fuerit. Atque ob id maxime hoc mihi exilium graue est, quod non liceat domum tuam adire, & cum iustis ibi conuersari.

9 Quoniam autem impiorum mores & amicitias semper declinaui, & religionis tuæ cum bonis hominibus sum studiosissimus, ne quæso me perdas cum impijs, & sanguinariis hominibus, ne me ea perditione inuoluas quæ & hic, & in futuro debetur, & manet homines deditos cædibus, & oppressioni innocentum,

10 Quorū manus plenæ sunt iniquitatibus, quas patrauerunt, semperque paratæ sunt ad edendum scelera, * dextera eorum plena est muneribus acceptis ad iudicandum iniuste, ad perferendum falsum testimonium, ad opprimendum innoxios.

11 Ego autem nō vt illi, sed innocenter conuersatus sum, nullum ledēs, nec ledere cupiens, * itaque non me simul cum eis perdas, sed redime

me à malis, in quibus iam versor, à malis, quæ iure imminent reprobis, & miserere mei.

22 *Pes meus stetit in directo,*
* *in Ecclesiis benedicam te Domine.*

12 Nam munere tuæ gratiæ, pes meus firmiter stetit in rectitudine vitæ: affectus meus in ea firmiter hæsit, ambulans ac perseverans semper in ea, quare pro mea iustitia, quæso Domine, me redime. * Id ubi præstiteris, Psalmis à me compositis prædicabo te Domine, in conventibus hominibus quibus etiam Psalmis suo tempore in omnium gentium templis per proiorum ora laudes tuas celebrabo.

ANNO TATIONES.

VDICAME DOMINE.] Græcis est *κρίνω μὲν*, Iudica mihi Domine. Hebræa tamen habent, vt nolter vertit, Iudica me. Idem tamen significatur vtraque oratione. Nam vult vt Deus se iudicē exhibeat inter ipsum & aduersarios suos, nec se gerat, tanquam causa ipsius ad se non pertineat, hoc est, vt Deus pro se sententiam ferat contra aduersarios ipsius, vindicando se, & liberando ab illorum iniuria.

IN DOMINO SPERANS, &c.] Potest huius partis etiam hic esse sensus: Et sicut cæpi in Domino spem meam collocare, ita nō infirmabor in spe mea, sed in ea semper constanter & fortiter persistam, vt intelligatur duas causas proferre, ob quas sit meritō pro ipso iudicandū, nempe innocentiam suam, & spem constantem in Deum repositam. Sunt qui & sic intelligūt: Quia in Deo spero, ideo nō infirmabor ab hostibus meis, hoc est, illi mihi nequaquam præualebunt, nec deiicient, aut infirmum reddent.

VRE RENES MEOS.] Plerique sic intelligunt: Si quid purgatum inueneris in intimis meis gratiæ tuæ ac spiritus tui iuge exure. Verum intentioni Psalmistæ magis conuenit sensus quem habet Paraphrasis.

QUONIAM MISERICORDIA TUA, &c.] Hac causali accipi potest simpliciter tantum reddere causam quare iudicari petat, nec vereatur Dei subire iudiciū. Aut etiā reddere causam suæ innocentiae, propter

quam non veretur se diuinæ explorationi subicere, quæ sensum Paraphrasis prosequitur. Porro quod dicitur: complacui in veritate tua: qui mihi accipi potest in hoc sensu, cōplacui tibi per veritatem mandatorum tuorum à me seruatum, aut per veritatem tuorum promissorum: tam conuenientius accipitur in hoc sensu: Cōplacui mihi in veritate tua, hoc est, veritas tua mihi placuit, sicut Matth. 4. dicitur: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. hoc est, qui est mihi gratus, in quo est mihi cōplacitū. Secundum hūc enim sensum melius istud coniungitur cū particula superiore. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est.

NE SIMVL PERDAS CVM IMPIIIS DEVS.] Nomen Deus, sicut non est in Græcis, Hebræis, ita nec in emendationibus Latinis.

PES MEVS STETIT IN DIRECTO.] Pro, in directo, Græcis est *ἐν ὁδῷ*, hoc est, in rectitudine. Et potest hac parte intelligi significari idem quod prius dixit: Ego in innocentia mea ingressus sum: vt reddatur hic causa ob quam meritō sit redimendus. Vnde quidam libri habent: Pes enim meus: sed, enim, vt non est in originalibus, ita nec in emendationibus Latinis. Itaque potest & aliter hic versus accipi, vt pedes stare in rectitudine vel in recta via sit in tuto constitutū esse, liberū à periculis, & sit sensus: Cū tu me iā errandum constitueris in recta via, ita vt ambulare liceat tutū, quod velim, tunc in cæteris hominum benedicam te Domine.

In finem, Psalmus Dauid priusquam liniretur.

ARGVMENTVM PSALMI XXVI.

Hoc Psalmo vir sanctus in magno adhuc periculo constitutus, primū quidem se, recordatione diuinæ protectionis quam frequenter contra inimicos expertus fuerat, plurimum animat contra ingruentia mala, victorūque contra hostes, & tranquillam in studijs religionis vitam sibi pollicitus, de celebri gratiarum actione votum nancipat: sicq; optima spe confirmatus, opem Dei implorat, docensq; se vti Deo gratiā precatus, ne & ob suā transgressionem in inimicorum suorum veniat potestatem, iterum ad fidendum fortiter Deo semetipsum hortatur. Porro quod hic dicitur: de domo Domini, & bonis eius in terra viuentium: anagogicè intelligendum est de cælesti habitatione Dei æternæ, futuri seculi bonis, ad quæ dubium non est Dauidem magis respexisse, quia ad vniuersas terras: sicut Abraham in promissa sibi terra magis asperxit in fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor est Deus. Itaque sit conuenit hic Psalmus cuius iusto, sicut Psalmus superior.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

2 Dominus protector vite meæ,
* à quo trepidabo?

3 Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas.

4 qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmari sunt & ceciderunt.

5 Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.

6 Si exurgat aduersus me praelium,

DOMINVS est, qui hætenus semper depulsis aduersitatibus tenebris me illuminauit, suiq; fauoris & auxiliij lucem recreauit, ac salutem mihi attulit de inimicis meis. Cū igitur tam potentem habeam saluatorem, quem metuum?

2 Dominus ipse est, qui vitam meam semper quasi scuto quodā protegit, ne ab hostibus meis eripiat: * quis est igitur tam potēs ac formidolosus, à quo trepidem? Meritō sanè me tam potentis protectoris præfens semper præsidium, securū facit ab omni trepidatione ac metu.

3 Iam frequenter impij me accefferunt, vt tanquā rabiidi canes me deuorarent, ac perderent: verum cū sic imminerent mihi, & ita appropinquassent, vt eorum manibus elabi posse non viderer:

4 Ecce inimici mei, qui me affligebāt, ipsi viribus suis destituebāt, & præter opinionem suam in eam perniciem inciderunt, quam mihi parabant.

5 Itaque cū videam Deum pro me pugnantem, etiam si cōtra me sint iam hostium castra collocata, & ordinata, non tamen timebit cor meum.

6 Si orietur aduersus me praelium, non consternabor animo, sed in hoc quod

* † *in hoc sperabo.*

7 *Vnam rem petij à Domino, hæc requiram,*

* *vt inhabitē in domo Domini omnibus diebus vita mea*

8 *Vt videam voluptatem Domini,*

* *& visitem templum eius.*

9 *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum,*

* *protexit me in abscondito tabernaculi sui.*

10 *In petra exaltauit caput meum super inimicos meos.*

11 *Circuiui, & immolauit in tabernaculo eius hostiam vociferationis.*

* *Cantabo, & Psalmum dicam Domino.*

12 *Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te:*

* *miserere mei, & exaudi me.*

13 *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea,*

* *faciem tuam Domine requiram.*

14 *Ne auertas faciem tuam à me.*

* *ne declines in ira à seruo tuo.*

15 *Adiuutor meus esto, ne derelinquas me,*

* *neque despicias me, Deus salutaris meus.*

16 *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me,*

* *dominus autem assumpsit me.*

17 *Legem pone mihi, domine, in via tua,*

* *dirige me in semita recta, propter inimicos meos.*

18 *Ne tradideris me in manus tribulantium me,*

* *quoniam in surrexerunt in me testes iniqui,*

* *& † mentita est iniquitas sibi.*

19 *Credo videre bona Domini in terra viuentium.*

quod dixi in initio, Deum, scilicet, esse illuminatorem meum & saluatorem, ego sperabo. † In hac re constitutus, per spem in Domino placida & tranquilla mente consistam.

7 Vnam rem petij à Domino, hanc indefinenter ab eo requiram, quousque obtineam, * videlicet vt parta pace, superatisq; hostibus, quietè habitè toto reliquo vitæ meæ tempore, in eo loco, vbi domus est Domini.

8 Vtque liceat mihi semper videre & experiri eam delectationem, qua Dominus declaratione suæ præsentiae suos afficit: * & visitare, quotidie, replum eius, vt ibi peculiariter eum laudem, vbi peculiariter præfens est, aliosque meo exemplo ad religionem & pietatem in Deum excitem, & confirmem, atque ex cæremoniarum obseruatione, in cælestium ac spiritalium rerum cognitionem promoueat, Deique in homines dignationem & beneficia contempler.

9 Ideo autem istud vnum meritō ab eo postulo, & facere requiro, quoniam tempore calamitatum mearum me semper protexit, non secus quam si me audisset in suo tabernaculo, * imò in intimis domus suæ latebris, quo nullus inimicorum meorum peruenire potuit.

10 Sine timore securum me constituit in seipso, nō secus quam si in rupem aliquam sustulisset excelsam, & præruptū, omnique humana vi inaccessibleem. Nam & ipse talis est petra, cui innixus sum. * Quin etiam tam certo scio illum me superiorem facturum inimicis meis, ac illis superatis in regnum me exaltaturum, quam si id iam factū præstitisset.

11 Propter quod in gratiarum actionem circundabo altare eius hostiarum multitudine, & immolabo in tabernaculo eius hostias cum summa vocis ac mentis iubilatione, * & quæ sunt illi gratissima sacrificia, cantabo carmina laudis, & Psalmos dicam in laudem Domini.

12 Exaudi Domine vocem meam, quia iam dudum clamaui ad te, petēs vt me liberares à persecutoribus meis, ac quietam in tua domo des mansionem, * & iniusta mei persecutione permotus miserere mei, & exaudi me.

13 De te semper cogitauit cor meum sollicitum, vt tibi placeat, exquisiuit te facies mea, semper ad te intēta & eleuata, tibi in omnibus placere desiderans, atque fauorē tuum & auxilium à te expectās, * nec desistā vnquam faciem tuam requirere, semper studens me tibi cōmendare, semper tuum in me fauorem & protectionem ex animo postulans, semper contendens, vt post hanc vitam merear te contemplari facie ad faciem.

14 Quoniam igitur ex animo tuam quæro Domine faciem, ad te totus conuersus, ne quæso tu eam faciem à me auertas, * ne tuum mihi fauorē deneges: ne per iram conceptā in me ob aliqua mea peccata, à seruo tuo, cui hætenus astitit, secedas, ita vt me tuo fauore & ope destituas.

15 Adiuutor meus esto, ne vnquam derelinquas me, qui sine te nihil sum * neque me pauperculum despicias denegās tuam opem, o mi Deus, qui solus & es, & habetis à me saluator meus.

16 Quoniam cum pater meus, & mater mea, omnesque amici ac propinqui me deseruissent, nullum solatium aut auxilium adferentes, * tum certè Dominus assumpsit me in suam tutelam, protegēs ab omnibus malis: itaque Domine & nunc ne me negligas.

17 Legem pone mihi Domine in via tua, docens quomodo in via virtutis tibi grata conuersari debeam, * & deduc me in semita recta faciens vt in ea constanter ambulem, idque propter inimicos meos, ne, scilicet, per errorem à tua via, & transgressionem tuæ legis, & à te derelictus, iuste tradat inimicorum meorum voluntati, quibus omnis nocendi facultas adempta erit, quamdiu tuæ voluntati paruero.

18 Me me domine tradideris voluntati tribulantium me, sed eorum at tende iniustitiam, * quoniam insurrexerunt contra me falsi testes, qui falsis suis testimoniis me querunt opprimere, iniquitas eorum mendaciter de me locuta est, vt suam de me voluntatem explere posset. † Iniquitas eorum non tibi, cui nemo mentiri potest, sed sibi mentita est, falsò persuadens sibi se iusti rationibus studere meæ perditioni.

19 Versor quidem adhuc in malis & periculis quamplurimis & per calamitatum tristitiam, apud inferos in regione mortuorum diuersari videor: verum firmissimè credo me inter viuos percepturum bona quæ mihi Dominus pollicitus est, & dabit nempe quod superatis hostibus regnum recuperabo, fruiturus alta pace, omnibusque Dei bonis in hac vita: sed & post hanc vitam calamitatibus plenam, persuasissimum habeo me in regione cælesti vbi mors, omnisque dolor ac miseria planè exulat, & vita sempiterna paxque dulcissima viget, fruiturum bonis Domini, voluptatibus ac latius sempiternis, quas ex ditissimo suæ benignitatis fonte sanctis ibi profundet.

20 *Expecta dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum: & sustine dominum,*

20 Hac itaque fiducia meipsum in his malis ad tolerantiam adhortor, dicens: Quoniam persuasum habes te his malis liberandum, ac futurum bonis Domini: ob id patienter expectes Dominum, viriliter te gere, * & in huius mundi malis forti sis animo, non sinens & per ea languescere, & patientes expecta Domnum, quandoquidem tua spe te non frustrabit.

ANNOTATIONES.

VOD in titulo huius Psalmi habemus, postquam liniretur, aut vt est Græcis, πρὸ τῆς ἡμετέρας, hoc est, priusquam vngeretur non est in Hebræis, additum autem est ab aliquibus, vel ab ipsis Septuaginta, ad significandum hunc Psalmum pertinere ad ea tempora, quibus eum Saul persequebatur, priusquam à populo in regem vnctus esset palam, quanquam iam vnctus erat secretò à Samuèle.

2 **I**N HOC EGO SPERABO.] Relatium, hoc, nō potest referri, nec ad Deū nec ad præliū, cum Græcis sit fœmininum genus ἰσχυρῶν, id est, in hac. Dicitio verò πρὸς, hoc est, prælium, Græcis est masculini generis. Euthymius putat referendum ad cor, de quo præcedit: non timebit cor meum, quia καρδιά, i. cor, est illis fœmininum. Aut subaudiendū, spe, vt sic sensus: in hac spe ego sperabo: Diuus August. legit, in hac ego sperabo: & subintelligit, in hanc petitionem, de qua, scilicet, sequitur: Vnam petitionē petij à Domino. Vbi etiā supplet, vnā petitionē petij à Domino. Verū sciendū Hebræis fœmininū genus sepius poni, sicut apud nos neutrum genus adiectiuū accipitur substantiuē, vt cum dicitur: Tri ste lupus stabulis, hoc est, tristis res. Itaque Hebraico more fœminina ista πρὸς & μέω apud Græcos, & apud nos dicitio, vnam, accipi debent substantiuē posita pro

hoc & vnum, hoc est, hac re, & vnare.

VT VIDEAM VOLUPTATEM, &c.] Multi libri habent voluntatem, sed Græcis est εὐφροσύνη, hoc est, delectationem, quomodo & legit D. Augustinus: vnde habitandum non est, quin interpret nos ter verterit voluptatem, quomodo habent antiqui quidam scripti codices.

QUONIAM ABSCONDIT ME.] In Hebræo omnia hæc verba sequentia ponuntur in futuro tempore, atque in eo quidam hæc vertunt, secundum quam lectionem hæc optime quadrat sensui mystico, secundum quem per domum Domini, quam requirere se dicit, intelligitur domus cælestis, quam idè vir sanctus requirere se dicit, quoniam ibi in tabernaculo Dei abscondetur, securus iam ab omni malorum metu.

TIBI DIXIT COR MEVM.] Græca hic amplius habent, hoc modo: Tibi dixit cor meum, Dominum requiram, exquisiuit, &c.

INIQVITAS MENTITA EST SIBI.] Iniquitas hominis dicitur etiā sibi mentiri, dum persuade se perfecturam & assequituram quod assequi nō valet. Atque in hoc sensu hęc quidam iocum hunc accipiunt. Verū alij sensus, quos habet Paraphrasis, magis cōuenire videntur. Non enim vult significare iniquitatē impiorum frustradam, sed eam vult apud Deum accusare

Psalmus ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXVII.

Et hunc quoque Psalmum in graui aliquo periculo constitutus, Prophetæ cecinit. In quo primū Dei auxilium implorat, deinde precatur ne se innocentem nocentibus in vltione coniungat, quibus meritum iudicium impredcādo prædicat. Post hæc Deo gratias agit, siue pro salute qua prius à Deo sepe affectus fuit, siue quod de huius sitæ orationis exauditione certus à Deo factus inter orandū fuerit: postremò comunē pro salute populi fundēs orationem, sic demum Psalmum concludit. Potest tamen qua hic continetur gratiarum actio, accipi ea qua Prophetæ gratias egit post adeptam salutem de inimicis, pro qua in principio Psalmi precatur, vt accipiatur hic Psalmus compositus post adeptam salutem, continens simul & orationem, quo salutem precatus est: & gratiarum actionē, quā postea pro obtenta salute egit in exemplum nostrū. Atque hic modus in plerisque Psalmis facile obseruari potest. Secundum verò allegoricum sensum, Psalmus hic intelligendus est de Christo Domino nostro verò Dauid, orante liberationem à morte, & inimicorum suorum iudæorum interitum perpetuum prædicante, eò quod ex operibus Dei à se factis ipsum cognoscere noluerunt.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

AD te domine tota cordis intentione clamo, tu vicissim ne quaeso me clamante sileas à me, vt quasi surdus ad preces meas mihi, non respondeas, ne quaeso, aliquando, quasi clamantē non audieris à respōsione taceas, sed vicissim & mihi benigne loquere præstas, scilicet, quod peto. Si quidē tuū loqui & respōdere facere est. * Nā si votis meis nō respōderis, de me planē actū est, simili enim fiā his qui descēdūt in sepulchrū, factus vnus de numero corū.

1 Ad te Domine clamabo ne sileas à me, nequando taceas à me.

* Assimilabor descendenti- bus in lacum.

2 Exaudi Domine vocem orationis meæ dū oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum,

3 Ne simul trabas me cum peccatoribus:

* & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

4 Qui loquuntur pacem cum proximo suo:

* mala autem in cordibus eorum.

5 Da illis secundum opera eorum,

2 Exaudi Domine vocem deprecationis meæ, nunc dum oro, ad te respiciens: * dum præ ardore affectus & desiderij leuo manus meas versus oraculum sanctum tuum, quod inhabitas: versus cæleste etiam habitaculum quod sanctitas tua inhabitat.

3 Ne me innocentem Domine simul cum peccatoribus eadem vltione inuoluas, * & cum his qui dediti sunt perpetrandis sceleribus, ne simul me perdas, aut in hoc, aut in futuro seculo.

4 Qui verbis promittunt pacem & amicitiam proximis suis, * cum interim mala eis inferre cogitent in cordibus sui, aliud lingua loquentes aliud corde cogitantes, homines pestilentissimi, & apertis hostibus magis noxij, quales plurimi sunt mecum sic dolose agentes.

5 His Domine sat scio præmia digna dabis, imò ex zelo iustitiæ, & ad tuam gloriam, sicut tu de eis futurum decreuisti, ita peto vt des eis præmia secundum merita operū suorum, * & secundum malitiam scelerata-

* & secundum nequitiam adinventionum ipsorum.

6 Secundum opera manuum eorum tribue illis:

* redde retributionum eorū ipsis.

7 Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum eius,

* destrues illos, & non adificabis eos.

8 Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.

9 Dominus adiutor meus & protector meus:

* in ipso sperauit cor meū & adiutus sum.

10 Et resloruit caro mea,

* & ex voluntate mea confitebor ei.

11 Dominus fortitudo plebis sue

* & protector saluationum Christi sui est.

12 Saluum fac populum tuum Domine,

* & benedic hereditati tuæ.

* Et rege eos: & extolle illos in eternū.

rum cogitationum, quibus excogitauerunt varia consilia & rationes ad deprimendum alios. Non enim ex ignorantia aut infirmitate peccant, sed consultò, ac deliberata voluntate.

6 Secundum opera, quæ egerunt, retribue eis mercedem: * redde eis præmium, quod suis factis promeruerunt.

7 Et quidem quoniam animum suum non aduerterunt ad opera Domini, ad opera, inquam, potentia eius, quæ per me, & pro me operatus est, quibus facillè intelligere poterant Dei de me voluntatem: * ob id certè Domine, tu eos perdes, nequè amplius reparabis, æterna eos perditione damnabis. † Rursum quia terrenis prauisque rebus immergi intellectum suum non exercuerunt in operibus Domini, quæ omnipotentia sua in exordio mundi pro hominibus creauit, & postea sæpe pro hominum salute, aut peccatorum punitione operatus est, ex quibus Dei potentiam, bonitatem, ac iustitiam cognoscere potuissent, hinc funditus peccatores tu Domine destrues, nullo vnquam tempore à te restituendos.

8 Dignus certè est Dominus qui à me laudetur, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ, certum me reddens de his quæ iam postulauit.

9 Dominus adiutor meus & protector semper fuit, sequē talem mihi fore iam addixit, * cor meum sperauit in eius adiutorio, nec sum frustratus, sed ipsius consolatione iam fortis animo factus sum, adiuuandūque me contra inimicos meos scio.

10 Neque cor totum & animus fortior factus est, sed & caro prius afflictionibus & solitudinibus anxiis tabefacta, & languescens, iam veluti resloruit atque reuiguit ex gaudio mentis capto ex diuina consolatione. * & idè adeptus quam postulo salutem, alacri animo, promptaque voluntate non coactus, laudabo illum.

11 Glorietur alij in virium suarum, aut eorum, aut currum fortitudine: certè populus Dei non suis fidit viribus, sed Deo. Hic est fortitudo populi sui, quem contra inimicos suos fortem facit. * ipse est protector, per quem frequenter saluatus sum ego, super populum eius vnctus in regem. Ipse, inquam, est qui mihi harum salutum sua protectione author fuit, non ego, aut militum meorum fortitudo.

12 Quandoquidè ergo Domine te solū pro fortitudine nostra agnoscimus, serua ab omni malo populum tuum, super quem me vinxisti in regem, cuius ex animo pro boni regis officio salutem exopto, & dona tua cumulatim impartire populo, quem in hereditatem specialem, & in peculium tibi ex omnibus gentibus elegisti: & tanquam optimus pastor rege eos, * & extolle eos in perpetuum, in hoc quidem mundo inimicis eorum semper eos superiores efficiens, in futuro verò seculo eos magnificans æternæ tuæ gloriæ sublimitate.

ANNOTATIONES.

NE QUANDO TACEAS A ME.] Hæc pars coniungi potest cum superioribus, vt idem significet cum eo, ne sileas à me: & tunc cōiunctio, &, accipi debet pro, quia, sicut & Valla lib. 2. elegantiarum accipi eā aliquoties testatur, quomodo, &, accipitur, cum postea dicitur in alio Psalmo: non auertas faciem tuam à me, similis ero, &c. Potest tamen etiam coniungi cum sequentibus, eritque hic sensus: Ne si fortè taceris à me, ego assimiler descendenti- bus in lacum.

habent συνελθόντες, id est, simul trahas.

QUONIAM NON INTELLERUNT, &c.] Sicut in sequentibus additur: Non intellexerunt in opera Domini, Et est phrasis Hebræa, iuxta quā, intelligere in aliquid, est intelligere illud, & intellectū suum ad illud accomodare. Postquam autem dixisset: opera Domini: adiecit, opera manuum eius, ad significandū opera magnæ potentia Dei, quæ per manu eius significatur. Aut (vt vult Euthymius) ad significandū, opera illa non casu, sed summo consilio & studio perfecta esse.

NĀ SIMVL TRAHAS ME.] Legendum esse, trahas, quemadmodum libri emendati habeant, & non, tradas, vt ferè legitur, parer non solū ex Hebræica dictione, quæ trahere significat, sed etiam ex Græcis, quæ

ET IN IP SO SPERAVIT COR MEVM.] Et, coniunctio sicut nec est in Græcis nec in Hebræis, ita nec est apud D. Augustinum, nec in quibusdam nostris, & sensui non nihil officit, proinde delenda est.

Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi.

ARGVMENTVM PSALMI XXVIII.

Inuitat in hoc Psalmo Prophetæ ad hostiarū oblationem, & laudem Dei, debitam ei, tum propter admirandā eius potentia, quam in tonitruū voce, ac reliquis cæli repestatibus declarari magnificè canit: tū ob ipsius in populum suum beneficentia, qua illum & contra inimicos ipsius fortè semper facit, & omnibus suis beneficijs cumulat. Sicut autē alijs plerisque locis per vocem Domini, hoc est, tonitru, allegorico sensu intelligi, etiam hic debet Evangelica prædicatio, quæ quod cælestis doctrina sit, atque in omnes terra partes breui tempore latissime diffusa, ac deinde omnium corda salubriter conturbans, & ad penitentiam cōmouens, rectè vox domini dicitur, ac per tonitruū designatur. Igitur secundum mysticū sensum Psalmus hic ad spiritualiū hostiarū oblationē, atque ad laudem Dei inuitat: idque propter beneficia fidelibus collata per Evangelicā prædicationis vocem effusam

super omnes populos, eosq; potenter commouentem ad penitentiam, & ad currendam viam virtutis eos aptantem. Quod autem in titulo habetur in consummatione tabernaculi, cum in Hebraeo non habeatur, additum videtur ad designandum Psalmum hunc decantatum à Propheta, cum perfectum esset tabernaculum à se pro arca Domini constructum in Hierusalem, quando & oculis prophetis in exteriori tabernaculo Christianam praeuidit Ecclesiam, & angelicae praedicationis voce edificandam, qua illo tabernaculo praefigurabatur.

PARAPHRASIS SECVNDVM SENSVM HISTORIALEM.

1 † Afferte Domino filij Dei,
* afferte domino filios arietum.

AFFERTE Domino vos sacerdotes & Leuita, qui peculiariter Dei estis filij cuius hereditatem possidetis: * Afferte, inquam, illi agnos arietum filios, vt eos Domino sollemniter secundum officium vestrum offeratis. † Imò & omnes vos Israëlita, qui ex omnibus gentibus in Dei filios electi estis, qui suorum bonorum vos haeredes instituit, accedite ad tabernaculum Domini, ac vobiscum afferte agnos in oblationem Domini.

2 Afferte Domino gloriam & honorem:

* afferte domino gloria nomini eius, adorare dominum in atrio sancto eius.

3 Vox Domini super aquas.

* † Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas.

4 Vox domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

5 Vox domini confringentis cedros, & confringet dominus cedros Libani.

6 † Et comminuet eas tanquam vitulum Libani.

* & dilectus quemadmodum filius vnicornium.

7 Vox Domini intercidētis flammam ignis.

* vox Domini concutientis desertum, & commouebit Dominus desertum Cades.

8 Vox Domini preparantis ceruos.

† & reuelabit condensa.

* & in templo eius omnes dicent gloriam.

9 Dominus diluuium inhabitare facit.

* & sedebit Dominus rex in aeternum.

2 Maximè autem afferte Domino gloriam & honorem, venerando illū & cantica laudis illi canendo, quae sunt sacrificia illi omnium gratissima: * afferte, inquam, illi gloriam nomini eius debitam, hoc est, adorete Dominum, suppliciter vos incuruantes coram eo in atrio sancto eius.

3 Et quidem meritò omni honore dignus est, meritò coram illo venerandi procidere debetis propter admirandam ipsius potentiam, quae aupertissimè sese exerit, dum horribilem omnibus tonitruum sonum causat cum pluuiis & nymbis. Ecce enim, cum vult Dominus terribilis & mirabilis, vox tonitruum eius fit super aquas: * gloriosus Deus cum declaratione suae maiestatis intonat, idq; super aquas vox maris multas, super quas haec longe lateq; diffunditur, abyssum earum commouens: quemadmodum olim fecit, cum per mare rubrum populum suum ex Aegypto traderet, tonante caelo super aquas, quibus cum suis omnibus Pharaon demersus est. † Super aquas item in nubibus adhuc pendentes, mirificè intonat Dominus super eas suam hominibus declarans potentiam.

4 Haec vox Domini cum virtute est & magnificentia, potentissima est, & magnificentissima, per quam admirabilia potenter & magnificè fiunt, quaeq; diuinæ potentiae & claritatis clarum est indicium.

5 Haec enim vox Domini, vox est eius, qui per eam confringet cedros, arbores densas admodum & durissimas: Dominus, inquam, sua voce confringit, cum vult, cedros montis Libani, in quo copiosè nascuntur.

6 Nec magna difficultate eas confringit, sed mira facilitate. Nam quam facile tener vitulus Libani infringitur & comminuitur, * aut tener filius vnicornium adhuc apud parentes agens, à quibus plurimum diligitur, ita & eiusdem Libani cedros voce confractas comminuit. † Haec autem potenti sua voce frequèter pro populi sui salute Dominus operatus est, confringens & comminuens fortissimas hostium acies quae tanquam cedi superbè se erigebant, contra quas summè ab eo dilectus rex populi sui, dilectus etiam populus eius fuit quasi filius vnicornium inuictus temper & insuperabilis, ac fortitudine à Deo accepta veluti cornu vnicornis omnes hostes suos proterens.

7 Vox Domini, vox est eius, qui per eam fecit ab inuicem tanquam igneas flammam fulmina, quae erumpentia è nubibus Dominus tonando euaculatur, altero alterum subsequente: * vox Domini, eius est vox, qui per eam timore concutit feras deserti, feras vastissimi deserti Cades, Dominus per suam vocem, cum volet, timore magno conturbabit.

8 Vox Domini, vox est eius, qui per eam preparat timidos ceruos ad fugam & cursum, ceruasq; difficilis alioqui partus tempestate consternatas ad partum preparat: vox tonitruum denudat & detegit sylvarum arbores, densitate obscuras: has enim arbores, arborumq; ramos deicit, sicq; conspicua facit quae antea in syluis latebant. † Vox etiam tonitruum reuelat syluas, quia, quae in eis abscondita latebant, feras timore commotas in conspectum prodire facit. * Atque ob haec diuinæ vocis, admirabilia opera, omnes Dei cultores Deo dicunt in templo eius gloriam, laudantes illum qui tam est in operibus mirabilis, gaudentesque se tam potentem habere protectorem, qui vt aliis omnibus suo tonitru timorem incutit, ita suos hac potentiae sua declaratione recreat, ac in laudem suam compellit.

9 Dominus est, qui tempore Noë in peccatorum vltione diluuium diu morari fecit super terram, quique & nunc frequenter post tonitrua & fulmina nymbos super terram perferre facit, & qui ab initio mundi se omnium Dominum suis portentosis factis declarauit, hic semper omnibus praesidebit, & manebit rex in aeternum.

10 Dominus virtutem populo suo dabit:

* Dominus benedicet populo suo in pace.

10 Hic autem potentissimus Dominus virtutem suam etiam populo suo communicabit, fortem eum contra omnia mala reddens, * ipsumque beabit ac benedicet, donando ei, deuictis hostibus eius, pacem, ac omnium rerum tranquillum successum. Itaque Dei potestas, etsi impiis formidanda, in quorum timorem & exitium sua potentia virtutis ipsius tamen populo, in cuius bonum suam potentiam exercit, gaudij merito, laetitiae, ac maioris fiduciae causa esse debet.

PARAPHRASIS EIVSDEM, SECVNDVM SENSVM MYSTICVM.

1 † Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum.

VOS spirituales viri, qui Deum praesentius & insignis re-fertis, ampliori diuinitatis portione beneficiis atque virtute donati à Deo, adducite ad Deum in Ecclesia eius sancta filios arietum, homines qui vestra doctrina filij & imitatores fiant Prophetarum & Apostolorum, gregis Domini ducum insignium & fortium. † Sed & vos omnes fideles afferte & offerete vos ipsos Domino, tanquam filios Patriarcharum & Apostolorum, illorum fidem & puram conuersionem in omnibus coram Deo exhibentes.

2 Afferte Domino gloriam & honorem: afferte Domino gloriam nomini eius,

† adorete Dominum in atrio sancto eius.

3 Vox Domini super aquas.

* Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas.

4 † Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

5 Vox Domini confringens cedros, & confringet Dominus cedros Libani.

6 Et comminuet eas tanquam vitulum Libani,

† & dilectus quemadmodum filius vnicornium.

7 Vox Domini interdicentis flammam ignis,

* vox Domini concutientis desertum & commouebit Dominus desertum Cades.

8 † Vox Domini preparantis ceruos.

2 Afferte Domino gloriam & honorem, voce & vita vestra ipsum honorantes, afferte Domino gloriam nomini eius debitam, suppliciter veneremini Dominum in sancta fidelium congregatione, extra quam nullus Dei cultus gratus esse potest. † adorete etiam eum in aula eius regia, caelesti, in qua residet omnium Dominus.

3 Meritò certè vos fideles omnes Deum laudare & venerari debetis, propter declaratam eius potentiam, ac beneficia exhibita, per vocem Euangelicae praedicationis. Haec enim vox Domini, tanquam tonitruum quoddam grande, super aquas facta est: * gloriosus Deus gloriose intonuit super aquas multas, dum Euangelicae praedicationis vocem breui temporis spatio disperfit super omnes populos (siquidem aqua multas, populi multos) eosque terribili futuri iudicij comminatione conturbauit, & ad penitentiam commouit.

4 Vox haec Domini cum virtute & cum decore magno facta est. Neque enim vt humana vox infirma fuit & inefficax ad persuadendum, sed potenter admodum & gloriose multorum populorum conuersionem operata est, potentibus & sapientibus huius seculi non resistere ei valentibus, cum tamen fortiter, omnibusque viribus conarentur. † Cum virtute etiā signorum & prodigiorum multorum facta est, per quae mirum in modum confirmata est & glorificata.

5 Bene autem cum virtute magnificam vocem hanc Domini esse dico. Ipsa enim confringit eos, qui per suam superbiam & fortitudinem, tanquam alta fortesque sunt cedri: confringit, inquam, Dominus sua voce eos qui sunt quasi electissimi cedri montis Libani. Fortissimos enim ac superbissimos demones toti humano generi dominantes Euangelica praedicatione contriuit, vires eorum frangens, ac dominium illorum auferens. Tyrannos etiam multos, potentesque & sapientes huius seculi, tanquam cedros quasdam exaltatos in hoc mundo, confregit, superans eos via ac sapientia, qua aduersum Euangelicam praedicationem praualete non poterunt. Sed & multos huius seculi potentes & sapientes salubriter confregit, semperque confringit, subiiciens eos fidei ac religionis iugo, fracta animi ipsorum superbia.

6 Nec magna has cedros difficultate confringit, sed quemadmodum tener vitulus Libani facile comminuitur, aut delicatus filius vnicornium, à parentibus, apud quos adhuc agit, admodum dilectus. Faciet enim vox Domini eos qui prius vt feroces tauri & vnicornes indomabiles ac fortissimi habebantur, iam sint tenerrimis vitulis aut vnicornium pullis similes. † Et dilectus filius Domini Messias, quem illi cedris similes valide oppugnant, semper erit sicut filius fortissimorum vnicornium, inuictus semper ac insuperabilis & in se, & in populo suo, aduersum quem nec portae inferi nunquam prauelebunt.

7 Vox haec Domini diuidit flammam ignis, quia per eam charitas, aliaque spiritalia dona, caecas ac frigiditas hominum mentes illuminantia, purgantia, atque incidentia, ab igne diuini spiritus prodeuntia, variè fidelibus sunt distributa, & diuisa. * Vox Domini timore grandi concussit regiones vastissimas gentium, quae more ferarum deserti vivebant, moribus incultis, rationis penè expertes, sine Deo, sine lege existentes: quas ita horribili iustitiae diuinae comminatione conturbauit, vt ab infidelitate mox ad fidem conuerterentur.

8 Vox Domini fideles tanquam ceruos quosdam alacres & promptos prepara-

præparat ad currendum viam virtutis, ad pugnandum cum serpentibus venenosis, cum iniquis dæmonibus, & ad extrahendum huiusmodi serpentes de cauernis, in quibus latitant, de infidelium, scilicet, cordibus.

*† & reuelabit condensa.

* & in templo eius omnes dicent gloriam.

9 † Dominus diluuium inhabitare facit.

* & sedebit Dominus rex in æternum.

10 Dominus virtutem populo suo dabit.

* Dominus benedicet populo suo in pace.

† Vox hæc mentes hominum, quæ ceruarum more ad parandum virtutum opera difficiles sunt & tardæ, ad partum faciles facit, timore iudicij interiora concutiens & commouens. * Vox ista obscuras syluas detexit. Nam auferens legales cæremonias, sylvarum more obscuras, ac veritatē vmbrearum inuolucris obtegentes, veritatem ipsam cōspiciam ac cognitam fecit. † Et cæcas ac syluestres infidelium mētes, in quibus variæ passionēs quasi feræ quadā suas latebras & habitationes constituerunt, sublata tenebrarum densitate denudauit, vt latentes in ea feræ manifesta facta sint, sicq; capi facile potuerint. * Et ob hæc omnia à Deo potēter ac salubriter facta per Euangelicam prædicationem omnes fideles in tēplo eius dicentes ei gloriam.

9 Dominus qui tempore Noë diluuium inundare fecit, quo vitia omnia absorberentur, in quo iustus Noë cum suis seruatus est in arca, hic & Euangelij tempore baptisma tanquam diluuium perseuerare facit in Ecclesia, vt illo peccata demergantur, seruentur autem quotquot iustitia dediti in Ecclesiæ arca sese receperint. † Et quomodo aquarum abundantia tonitru subsequi solet, ita & Euangelicæ prædicationis vocē abundantia spiritalis gratiæ subsecuta est, quam per Euangelium inhabitare facit in Ecclesia sua. * Nec est quod de iugi protectione & custodia populi Domini quisquam dubitet. Ipse enim Dominus regnum obtinebit sempiternum, populum suum semper regens, & ad ea quæ salutis sunt, promouens.

10 Dominus fortitudinem populo suo dabit, quod & inimicis suis omnibus resistere, & quæ recta sunt & bona operari valeat. * Dominus cumulatim benefaciet populo suo, ei veram ac solidam pacem mittēs, cum omnium bonorum affluentia. Et quidem in hoc seculo pacem iucundissimam mentis, ab omni vano timore ac perturbatione liberatæ suppeditabit: in futuro autem æternam pacem, nullo vnquam mali metu perturbandam.

ANNOTATIONES.

A VOX DOMINI SUPER AQUAS] Vocem istam Domini variè variè accipiunt, & quidam quidem generalitèr Dei imperium, quidam Christum verbum Patris, alij vocē eam quæ audita fuit super Christum dum baptizaretur à Ioanne. Verum vt certum satis est Prophetam ad litteram loqui de tonitruo quod frequenter Dei vocem vocat: ita secundum mysticum sensum inteligitur Euangelij prædicatione, quæ & in alijs locis frequenter per tonitruum significatur.

B VOX DOMINI CONFINGENTIS.] Melius ex Hebræo pro genitiuis, confringentis, intercedentis, concutientis, & præparantis, verteretur nominatiui, vt referantur ad vocem Domini, & fit: Vox Domini confringit cedros quomodo in quarto mēbro habent Græca. Vox Domini præparat ceruos. Vnde Euthymius monet quosdam velle genitiuis illos præcedentes positos pro nominatiuis, per figuram, quæ calus pro casu ponitur. Nos in paraphrasi indicauimus, quomodo seruata nostra lectione, intelligi tamē commodè possit, id quod propheta de voce Domini asserere voluit.

C ET COMMINET EOS, &c.] Hebræa longè secus habent: Et exilire eas faciet sicut vitulum Libanon, & Saron sicut filium vnicornium, supple, exilire faciet: qui sensus facilis est. Et talis est loquendi modus postea, Montes exultauerunt vt arietes, &c. Est autē Saron, mons Hermon, non ille quidem, qui iuxta Iordanem est, sed alius maior & altior iuxta Libanum, vltra Traconitidem regionem, qui, vt dicitur Deut. 3. à Sidonis Saron, ab Amorrhæis Sanir dictus est. Quomodo autem pro Saron, Septuaginta verterint, *ήγαπημένους*, dilectus, aut quid legerint pro Saron, nō facile videtur. Sensus tamen nostræ literæ duplex in paraphrasi indicatur, ram in sensu literalī, quàm in mystico. Potest enim participium, dilectus, construi cum substantiuo, filius, post, quemadmodum: & tunc est sensus facilis: iste cōminuet

eam sicut vitulum, & quemadmodum cōminuitur dilectus pullus vnicornium, quam constructionem literæ Latini omnes sequuntur. Valentia autem addit & aliam rationem, quare Christus cōparetur filio vnicornium, videlicet, quia sicut vnicornis per intinctionem extremitatis sui cornu, purgat aqua, veneno serpentum infectas, vt non noceant bibentibus: ita & Christus per contactū aquæ Iordanis aquas purgavit, ac vim cōtulit purgandi alios, fecitq; vt ipsum sequentibus aquæ sint salubriter potabiles. Alij etiam alias addūt rationes. Verum hæc etsi suaui sint, tamen extra propositum esse videntur. Notandum autē Græca hic etiam aliter habere quàm Latina. Habēt enim pro genitiuo, Libani, accusatiuum, Libanam, quem Euthymius per distinctionem coniungendum vult cum præcedentibus, vt sic sensus: Cōminuet totum Libanum. Notandum & illud quod verbum *λεπιδών*, quod noster vertit cōminuet, verti etiam potuisset, attenuabit, vt significetur, cedros attenuatas ramis auulsis, sicut attenuatus est tener vitulus Libani.

PRÆPARANTIS CERUOS.] Verendum fuerat, ceruas. Nam Hebræa fœmininum manifestè habēt, & Græca dictio *ἐλάφου* vtrūque significat, ceruū & ceruā. De partu ceruæ tanquā re mirabili fit mētio Iob. 39. **REVELABIT, &c.]** Pro, cōdēsa, Græcis est *ἀποκαλύπτει*, quod propriè syluas significat arboribus densas. Vnde Augustinus legit syluas.

OMNES DICUNT GLORIAM.] Verti ex Hebræo etiam potest, & melius: sic & in templo eius omnes hoc dicunt gloriam: vt significetur, omnes has res Deum suo modo laudare, cuius potentiam restantur.

DOMINVS DILUUIVM.] Ex Hebræo cōmodissime sic vertitur, Dominus in diluculo sedet, & sedebit Dominus rex in æternum. Qui versus apertus est significans Dominū ab initio mundi rerum potitū fuisse, semperq; potiturum. Græca habent futurum *καθίσταται*, inhabitare faciet, Aug. per præsens, inhabitat.

Psalmus

Psalmus cantici, in dedicatione domus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXI X.

Gravi aliquo morbo, aut alio aliquo mortis periculo liberatus Propheta, hoc Psalmo Deo gratias agit, simul & causam suæ infirmitatis indicans, & quomodo pristinā recuperarit sanitatem, docens, nimirū quod ne stabilem quæquam sibi in hac vita felicitatē promitteret, in morbum incidere Prophetā Deus passus sit, & per orationē ad Deum suscipiam curatiōnem morbi se accepisse gloriatur. Quod autē Psalmus hic inscribitur: in dedicatione domus: plerique verisimiliter existimant dedicatiōnem ædium magnificentissimarum, de quibus fit mentio in lib. Reg. incidisse in id tempus, quo emerferat è morbo. Itaque illum gratias agere Deo, qui valetudine cōfirmata, facultatē sibi dedisset dedicandæ atque habitandæ domus, quā nuper edificaret, quādo & dedicatio domus facta est: quia in templū & domū animæ corpus reedificatū fuit. Ad exemplū autē Dauidis, iustus quisque sibi hunc accommodare potest, qui ad rēpus à Deo sibi relictus, atque vt suam fragilitatē melius agnosceret, in mortale aliquod crimē prolabi permittitur, post obtentam suis precibus animæ curatiōnem, gratias agit Deo pro recuperata sanitate ac lætitia mentis. Nā & tunc fit dedicatio domus, cum animæ hominis Dei gratia inhabitare incipit, & spiritali in nouatione eā Deo consecrat. Itaque in hac accommodatiōne, quæ ad litteram intelliguntur de infirmitate & morte corporali, mysticè accipienda sunt de infirmitate animæ, ac morte æterna, quemadmodum in Psalmo sexto.

PARAPHRASIS.

1 Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

2 Dominus Deus meus clamaui ad te: & sanasti me.

3 Domine eduxisti ab inferno animam meam:

* saluasti me à descendentibus in lacum.

4 Psallite Domino sancti eius.

*† & confitemini memoria sanctitatis eius.

5 Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

6 Ad vespèram demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.

7 Ego autem dixi in abundantia mea,

* non mouebor in æternum.

8 Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.

9 Aduertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

10 Ad te Domine clamabo & ad Deum meum deprecabor.

11 Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in sepulchrum, ibique putrefactionem?

AVDIBVS efferam te Domine, quoniam de mortis periculo me susceptum extulisti, nec dedisti anam inimicis meis gaudendi super morte mea.

2 Domine Deus meus clamaui ad te, vt me ab infirmitate graui, ac morte imminente liberares, quod & præstitisti, curando morbum meum.

3 Iam sepulchro ac mortis proximus, eram, ac propemodum descenderā ad vmbas inferni: Verum tu Domine eduxisti ab inferno animā meam, restituens mihi sanitatem: * saluasti me, vt non essem vnus eorū qui descendunt in sepulchrum.

4 Proinde vos, qui coram Deo sanctitati & bonitati studetis, Psalmos in honorem Domini cantate, scientes eandem benignitatem, quam mihi modò exhibuit, & vobis esse expositam, * propter quod laudate memoriam sacrosanctæ maiestatis ipsius gratias agite ei quod nostri sanctissimus Dominus semper tandem memor sit, etsi ad tempus oblitus videatur. † Vestro item præconio celebrem facite, & angustam memoriam sanctitatis eius, vt eius passim homines recordentur: cum laude eius:

5 Quoniam punitio quidē est in zelo iustitiæ eius quo peccatis hominum offensus & indignatus peccata punit & vindicat: * verum hæc punitio non est in voluntate eius, non est ipsi in vindicta beneplacitū, sed vita omneque bonum est in voluntate eius. Ipsam enim ex sua natura voluntariè, nec aliquo modo coactus aut prouocatus hominibus impartit impartiri que semper cupit: contra autem vindictam non ex electione, aut voluntariè, sed non nisi coactus infert. Non enim vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat.

6 Vnde fit plerunque, vt si sub vespèrum adueniat homini aliquid flebile, illo mox post vnā pernoctationem depulso, mane succedat lætitia.

7 Et quidem cum deletis hostibus, & regno constituto, omnia mihi secunda cederēt, omniumque rerum copia afflueret, ego cum animo meo loquebar, ac mecum cogitavi in hunc modum: * iam nulla vi, nulla calamitate deiiciat de hoc florenti rerum mearum statu, iam finis mihi adest omnium calamitatum mearum, posthac nihil experiar mali.

8 Tu enim Domine nō per mea merita aut vires, sed per tuum beneplacitum, claritati ac excellentiæ regni mei contulisti fortitudinem magnā, qua iam omnibus hostibus meis superior factus eram, & in regnum confirmatus, atque ob id stabilem mihi felicitatem pollicebat.

9 Verum quò aduerterem secūda fortunæ instabilitatē, & melius cognoscerē omnem felicitatem à te pendere, neque quenquā tam felicem esse, qui non illicō miser sit si tuam Deus subtrahas beneuolentiā, hinc paulisper fauorem tuum mihi subtraxisti, immittendo mihi grauem corporis infirmitatem, & ego consternatus sum, videns me frustratum mea expectatione.

10 Neque tamen de recuperando tuo fauore desperavi, sed bene confusus de tua bonitate, ad te ex intimo affectu clamaui, & ad te Deū meum deprecatus sum, sic dicens.

11 Quidnam profuerit tibi hominibusque vita mea, si nunc præmata morte absumptus descendero in sepulchrum, ibique putrefactionem

12 Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

13 Audiuit Dominus, & miseratus est mei: * Dominus factus est adiutor meus.

14 Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: * concidisti saccum meum, & circumdedisti me letitia.

15 Ut canat tibi gloria mea, * & non compungar, * Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi.

nem corpus incurrat?

12 Num in cinerem, secundum corpus, redactus homo te laudare poterit apud mortales, aut depradicare tuam in promissis fidelitatem? Nequam certe. Atqui mortem non ob priuatam mei ipsius rationem deprecor, sed ut gloriam tuam apud homines amplificem, collapsam religionem restaurem, ac promissionum tuarum veritatem in me seruata annuntiare possim, nec habeant inimici mei, imò tui, ansam gloriandi super interitu meo cum blasphemiam tuam in promissis veritatis, quam tanquam vanam irridebunt.

13 Cum autem sic orarem, audiuit Dominus orationem meam, audiensque miseratus est mei. * Dominus enim factus est adiutor meus, eripiens me à morte quae tunc impendebat.

14 Commutasti mihi mœrorem meum in gaudium reddita sanitate, omnemque luctum à me amouisti, * sicq; quali saccum, quo in signum mœroris indui solemus, rupisti, & pro sacco luctus, me ex omni parte vestiisti, & perfudisti letitia.

15 Ut in tuum honorem caneret anima mea, quae decus est & gloria mea, utque omnis mea laudatio non alij quam tibi cantaret, * & non amplius ego nimio dolore compunctus silerem à tua laude. Quod utique Domine fideliter præstabo. * Te enim Domine Deus meus, toto vitæ meae tempore laudabo, tibi meam salutem acceptam referens, tuamque bonitatem, ac veritatem prædicans.

ANNOTATIONES.

ICUT in aliis plerisque Psalmis Christi typū gerit Dauid, ita & hic Psalmus Christo non incōgruè tribui potest, tanquam gratias agenti Deo patri propter liberationē suam à morte & inferno per resurrectionem ipsius. In illum enim non metaphorica, sed propria locutione competit, quod dicitur de educōne animæ ex inferno, quamquam in illum non ita quadrat, quod habet hic Psalmus. Ego dixi in abundantia mea, non mouebo in aeternum: & auertisti faciē tuam à me, nisi eo intelligamus significari, post eum statum, quo ob miracula gratus fuit populo, ac salutatus rex, à Deo ad tēpus derelictum in summa crucis ignominia, ita ut que-

reretur in cruce: Deus meus, ut quid dereliquisti me? postquam derelictionem rediit Dei in illum fauor, cum in morte eum nō reliquit, sed resuscitauit à morte, mœrore in gaudium conuerso.

CONFITEMINI MEMO. &c.] Huius partis, quae etiam est in fine Psalmi 96, quamquā ibi habeamus, sanctificationis, duplex indicatur in paraphrasi intelligentia. Altera ut memoria ad Deum referatur, quod, si licet, ipse nostri memor fuerit: quem sensum tradit Euthymius: Altera, ut memoria ad omnes referatur, & significetur confessione laudis memorandam, & celebrem reddendam eius sanctitatem. Quem sensum ferè intelligunt qui Hebraea sectantur.

In finem, Psalmus Dauid in extasi.

ARGUMENTVM PSALMI XXX.

Refert hoc Psalmo vir sanctus, quomodo in persecutione, quæ ab Absalone, aut potius à Saule perpeffus est, Deum precatus sit. Primum quidem spem quam semper habuit in Dei bonitate, deinde propter calamitatum suarum magnitudinem, & inimicorum suorum iniquitatem, petens liberari ab inimicis suis. Postremum bonitatis Dei erga sperantes in se immensitatem, & custodiam iugem ab iniquis hominibus admirans, de diuina benignitate sibi exhibita Deum benedicit, omnesque Dei cultores ad Dei studium, & amorem, & ad fidendum fortiter illi, qui à se pendentes haud potest deserere, hortatur. Cum autē Saluator, Luca teste, in cruce pendens, hemistichio quodā ex hoc Psalmo desumpto vsu sit, dicens: Pater in manus tuas, &c. satis patet, in his quæ Dauid hic se passum canit, Christi vmbra prætulisse, ac proinde mysticè totum etiam hunc Psalmum Christo conuenire. Ad cuius, Dauidisq; exemplum etiam cuiuslibet conuenit homini, qui in magna aliqua constitutus afflictione, sine corporali, sine spiritu. Dei misericordiam implorare voluerit. Quod autē in Graecis, Latinisq; codicibus habetur in titulo, pro extasi, significat orantis intentam deuotionem, mentem à corpore alienantem, aut potius orantis summum pauorem, mentem hominis perturbantem, & precipitantem. De quali extasi sit mentio in fine Psalmi.

ANNOTATIONES.

1 In te Domine speravi, non confundar in aeternum: * in iustitia tua libera me.

2 Inclina ad me aurē tuam * accelera ut eruas me,

IN te Domine omnem meam spem constitui, ne igitur finas, ut vnquam pudefiam, spe & expectatione mea frustratus: * sed per tuam iustitiam & fidelitatem, libera me à malis quæ me premunt, & ab inimicis me persequentibus. Exposcit enim hoc tuā iustitia, ut sicut pollicitus es, non destituas tua ope sperantes in te. Exposcit tua iustitia, ut ab iniquis innocentes liberes.

2 Tu Domine, cuius altitudinem mea humilitas attingere non valet, inclina te & cōdescende te mihi. Clemēter attende orationi meae, exaudiens eam: * cum periculum in mora sit ob hostium improbitatem, ne queso differas extremè periclitanti auxilium tuum, sed festina, ut me eruas ab his angustiis.

3 Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, ut saluum me facias ab inimicis meis, me ad perdendum infrequentibus.

4 Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu:

* & propter nomen tuum deduces me, & enutrias me.

5 Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi:

* quoniam tu es protector meus.

6 In manus tuas commendo spiritum meum, * redemisti me Domine Deus veritatis.

7 Odisti obseruantes vanitates superuacue.

8 Ego autem in Domino speravi:

* exultabo & letabor in misericordia tua:

9 Quoniam respexisti humilitatem meam: * saluasti de necessitatibus animam meam.

10 Nec conclusisti me in manibus inimici,

* statuisti in loco spatioso pedes meos.

11 Miserere mei Domine, quoniam tribulor: * conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.

12 Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

13 Infirmata est in paupertate virtus mea: * ossa mea conturbata sunt.

14 Super omnes inimicos meos factus sum opprobriū vicinis meis valde: & timor notis meis.

15 Qui videbant me, foras fugerunt à me:

* obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde.

16 Factus sum tanquam vas perditum,

* quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu.

17 In eo dum conuenirent simul aduersum me, accipere animam meam consiliati sunt.

18 Ego autem in te speravi Domine, * dixi: Deus

3 Exhibe te mihi Domine Deum protectorem, & quasi domum, ad quam tutò confugiam, ita ut saluum me facias ab inimicis meis, me ad perdendum infrequentibus.

4 Tu enim Domine solus es, per quem fortis esse soleo contra inimicos meos: tu is es, ad quem confugere soleo. Tu etiam es, & modo fortitudo mea, cui soli nitor, per quem spero me ab inimicis meis seruandū. Tu es, ad quem modò tanquam ad locum munitissimum cōfugio. * Itaque propter te ipsum, propterea quia misericors appellaris & fidelis, deduc me, ut te duce ambulem absque nocumento insidiantium mihi in via, & tanquam bonus pastor enutrias me, ut nihil mihi desit.

5 Educ me ab insidiis his quas latenter mihi disposuerunt inimici mei, ut me caperent, * quoniam tu solus es, quem in protectorem mihi delegi, qui ab hostibus meis semper me protegere soles.

6 Potentiæ & curæ tuæ commendo spiritum meum, quem mihi eripere hostes contendunt: * quod ob id merito facio, quia hactenus me semper redemisti tu Domine, qui es Deus in præstandis promissis constantissimè verax: propter quod securus confido, te & iam spiritus mei & vitæ curam gesturum, & tua potentiā me custodiendum, ne peream.

7 Odisti eos qui attendunt ad res vanas, ex quibus nullam vtilitatem vnquam percipient, ut qui ad idola vana respiciunt, ab illis salutem expectantes, quique ex superstiosa creaturarum obseruatione, futurarum rerum requirunt euentum: deinde quia vana hominum attendunt auxilia, atque in caducis rebus spem constituunt.

8 At verò ego non in huiusmodi rebus, sed in te omnem meam spem constitui, quam non vanam fore ut illorum spem confido: * iuxta spem enim in te habitam aliquando liberatus exultabo, & letabor de misericordia tua mihi exhibita.

9 Quoniam scilicet declarasti te videre afflictionem meam, quam iniuste ab hostibus meis patiebar, * & saluasti de angustiis animam meam.

10 Nec fuisisti me concludi & constringi in manibus inimicorū meorum, ut in eorum potestatem captiuus venirem: * quin potius me eductum ex angustia inimicorum circumdantium collocaisti, & confirmaisti in latitudine, ut iam liberè quouis pergere possem.

11 Sic autem, ut de tua misericordia exultare mihi liceat, tu Domine, qui miseris lubenter misereri soles, miserere mei quoniam grauissimè affligor ab inimicis meis, * præ ira & infestatione hostili, quam iamdiu perpeffus sum oculi mei turbati sunt, ut clarè videre nequeant: sed & anima mea, & quæcunq; sunt interiora corporis mei in medio ventris mei, nimio angore & pauore conturbata sunt.

12 Consumpta est enim bona pars vitæ meae in mœstitia, & anni mei iam multi in gemitibus tranfacti sunt. † Perque dolorem ac gemitus vita mea penè defecit, ita ut dolore vitalem succum exsiccante, mortuo magis similis sim, quam viuenti.

13 Præ diuturna ac magna afflictione, quam patior, robur animi & corporis imminutum * est, & ossa mea mota sunt à fortitudine, & soliditate illa quam habebant, non valentia amplius, ut antea, me sustinere.

14 Et cum tanta iam sit mea afflictio, non habeo tamen in hominibus qui me consolentur. Nam propter multitudinem inimicorum meorum habitus sum tanquam probrofus, & execrabilis, etiam his qui mihi valde erant propinqui, * & terrori fui amicis meis, qui metuentes me, ne propter me periclitarentur, mihi coniungi timuerunt.

15 Itaque quotquot viderunt me in publico, relicto me solo, foras fugerunt à me, vel quòd tanquam probrosum aduersarentur, vel quòd metuerent, ne propter me periculum aliquod sustinerent: * obliuioni datus sum à corde tanquam si mortuus essem, nullis ob salutis desperationem mei curam gerentibus, atque aded omnibus mei planè obliuiscens, quomodo obliuioni dari solent mortui.

16 Similis factus sum vasi fracto, quod ut omnino inutile ab omnibus rejicitur, quod expertus loquor. * Audiui enim vituperationem & infamiam mei à multis commorantibus in circuitu meo.

17 Qui tunc, cum congregarentur vnanimiter contra me, consilium inierunt, ut eriperent mihi vitam.

18 Et quidem hostes mei hoc pacto se habent, ego verò in tam multorum persecutione, in tanta omnium amicorū derelictione, in te omnem meā spem collocaui Domine, * dixi tibi, Deus meus es tu, cui soli nitor, quantumuis ad mortem me persequantur, utcunque videar vndique conclusus: non est tamen penes hostes meos, ut mihi cum volent, mor-

meus es tu, in manibus tuis
sortes mee,

19 Eripe me de manu ini-
micorum meorum, * & a
persequentibus me.

20 Illustra faciem tuam
super seruum tuum:

* saluum me fac in mise-
ricordia tua Domine, non
confundar, quoniam inuo-
caui te.

21 Erubescant impij, &
deducantur in infernum:

* muta fiant labia dolosa.

22 Qui loquuntur aduer-
sus iustum iniquitatem in
superbia & in abusione.

23 Quam magna multi-
tudo dulcedinis tuae Domine
quam abscondisti timentibus
te.

24 Perfecisti eis qui spe-
rant in te, * in conspectu fi-
liorum hominum.

25 Abscondes eos † in abs-
condito faciei tuae, a contur-
batione hominum.

26 Proteges eos in taber-
naculo tuo a contradictione
linguarum.

27 Benedictus Dominus
quoniam mirificauit mise-
ricordiam suam mihi in ci-
uitate munita.

28 Ego autem dixi in ex-
cessu mentis meae:

* proiectus sum a facie ocu-
lorum tuorum.

29 Ideo exaudisti vocem
orationis meae,

* cum clamarem ad te.

30 Diligite Dominum om-
nes sancti eius,

* quoniam veritatem re-
quirit Dominus, & retri-
buet abundanter facienti-
bus superbiam.

31 Viriliter agite, & con-
fortetur cor vestrum omnes
qui speratis in Domino.

tem inferant, sed in tua solius potestate ac cura sunt dispositiones vite
mortisque meae, ita vt te nolente nemo mihi vitam eripere possit.

19 Tu itaque libera me a potestate inimicorum meorum, * & a perse-
quentibus me, ne mihi praeualeant, nec perficiant in me quod moluntur.

20 Lucidam ac hilarem faciem exhibe mihi seruo tuo, declara mihi
ope lata tuum fauorem * saluum me fac ab his malis per tuam miseri-
cordiam, Domine, ne finas me frustratum mea expectatione pudeferi,
vel ob id quoniam inuocaui te. Cedet enim non in meam tantum, sed
& in tuam ignominiam, si inuocantem te ope tua destitueris.

21 Pudefiant potius impij cernentes irritos esse suos conatus, & pro-
meritis suis deiciantur, erepti ex hac vita, in infernam: * fac vt flagellis
tuis ac vindicta coerciti, qui contra proximos suos dolosa ac mendacia
loquuntur, obmutescant, nec amplius valeant linguis suis pestiferis in-
nocentes laedere.

22 Hi, inquam, qui loquuntur contra iustum iniqua cum magno fastu,
& qui fastum sequuntur, contemptu, quo proximis suis, quos aequales
sibi habere debuerant, abutuntur, nihili facientes eos.

23 Ad hunc certè modum te Dominum in afflictione mea deprecatus
sum, verum nunc liberae tua benignitate ex consideratione tuae in ho-
mines bonitatis, cum admiratione exclamare cogor: O verè magna est
Domine multitudo dulcissimae tuae beneficentiae, quam apud te abscon-
ditè recondidisti & reposuisti, pro his qui te reuerenter colunt, vt eam
suo tempore illis depromas.

24 Quam etiam omni tempore his qui sperant in te exhibuisti non
obscure & clam, * sed palam in conspectu & cum admiratione hominū.
Neque in hac tantum vita magna est tua erga timentes te bonitas, sed
multò magis pro futura vita apud te recondita habes, & parata pro ti-
mentibus te, & sperantibus in te magnifica bona, quae nec oculus vidit,
nec auris audiuit, nec cor hominis vnquam comprehendere valuit.

25 Abscondes eos tum in hac, tum in futura maximè vita, per faciem
tuam impiis absconditam, † & in latibulo, quod est coram te, vt liberi
sint à iniuriis & iniuriis hominum, perturbantibus tranquillitatem. In hac
enim vita tuo benigno aspectu ac fauore ita eos quasi apud te abscondi-
tos custodies, vt non illos commoueat hominum improbitas: & in futu-
ra vita ita eos apud te contemplatione absconditae faciei tuae occulta-
bis, vt nullum ad eos accedere valeat malum, quod eorum felicitatem
perturbet.

26 Proteges eos in tabernaculo tuo, ita vt nihil illis nocere valeat lin-
guarum virulentia illis contradicens, aut calumniam impingere studens.
Siquidem & nunc eos quasi in abscondito tuo tabernaculo custodies, vt
tuti sint à calumniis hominum contentioforum: & in futura vita, in cœ-
lesti tua domo eos abditos ita defendes, vt nullam amplius sint audituri
malignorum contradictionem.

27 Benedictus sit & laudatus per omnia Dominus, quoniam mihi iam
omnibus malis erepto exhibuit mirabiliter misericordiam suam in ciui-
tate Hierusalem munitissima. In qua ingenti gloria & felicitate, copia-
que omnium rerum me affecit.

28 Ego autem olim cum ex consideratione plurimorum malorum, in
quibus me Domine diu reliquisti, mens mea perculsa stuperet, nec præ
stupore bene apud se esset, sic apud me præcipitanti iudicio cogitavi.
* Reiectus sum à te Domine, ita vt me amplius benigno tuo aspectu
non sis respecturus.

29 Tu itaque Domine videns animi mei summam deiectionem & de-
folationem, ne me planè absorberet, * statim, cum toto affectu inuoca-
rem te, exaudisti vocem orationis meae, educens me malis quibus pre-
mebar.

30 Proinde vos sancti cultores Dei, videntes Dei in me benignitatem, &
qui è maximis malis me liberatum in summam dignitatem & felicitate
cœlesti, diligite tam benignum Dominum, * quoniam veritatem vitæ & iu-
stitiam Dominus amat: & quaquam videatur ad tempus illam negligere,
tamen diligenter eam obseruat, vt eos in quibus eam inuenerint custo-
diat, ac secundum eam eis beneficiat: his autem qui valde superbe agunt,
finem superbiae suae, qua cōtra innocuos efferuntur, non facientes, Domi-
nus suo tempore condigna præmia retribuet, etsi aliquantisper differat.

31 Itaque omnes vos, qui spem vestram in Domino collocatis, in ten-
tationibus huius mundi nequaquam sitis pusillanimes: sed viriliter vos
gerite, fortisque sitis animo, non dubitantes, quin is, in quem speratis, vos
non destituet, sed mox adcrit cum sua ope & consolatione.

UPER OMNES, &c.] Praepositio.
super, accipi potest pro magis quam,
vt sit sensus: habitus sum opprobrio vi-
cinis meis, magis quam omnes inimici
mei. Aut pro, praeter, vt sit sensus: præ-
terquam quod ab omnibus inimicis
meis habitus sum opprobrio, etiam probrosus fui vicin-
is meis. Verum sensus in paraphrasi explicatus, iuxta
quem praepositio, super, accipitur, pro propter, conue-
nientior est, eò quod secundum duos hos sensus ad hanc
partem referri non possit illa pars, & timor notis meis.
Et notandum est veram lectionem esse cum coniunctio-
ne, & factus sum opprobriū & vicinis meis valde. Eam
enim coniunctionem emphaticam habent non tantum
Hebraea & Graeca, sed & Augustinus, & nostra plerique
exemplaria antiqua. Itaque sensus est: factus sum oppro-
brium etiā his qui mihi valde erāt propinqui. In eo au-
tem quod sequitur: Qui videbant me foras fugerunt à
me: rectius verum fuisse, foris. Nam quanquam Graeca
vtrius modo verti possint, foras & foris, Hebraea ta-
men exigūt, foris, vt iungatur non cū verbo sequenti, sed
cū precedenti, vt sit sensus: Amici mei cum me foris in
publico viderūt, propter hominū timorem nō ausi sunt
mihi coniungere, sed abstinerunt à consortio meo.

b IN EO DVM CONVENIRENT, &c.] Graeca ha-
bent, ἐν τῷ συναγωγῆν ἀλλήλους, hoc est, in conueniendo illos
aduersum me. Pro quo interpres noster vertit: In eo dū
conuenirent, cum satis fuisset dicere, dum conuenirent,
vel (sicut legit D. Augustinus) dum congregaretur ipse.
Proinde illud, in eo, quod ad sensum pertinet, super est.

c ET ABUSIONE.] Pro abusione Graecis est ἐξουδ-
νίσθησι, quae dictio proprie contemptum significat, quo-
modo legit D. Augustinus. Videri potest nostrum in-
terpretem imitatum dictionem Hebraeam, וְיָבֹז.

d ABSCONDISTI TIMENTIBVS.] Hanc par-
tem, qui de dulcedine futurae vitæ hæc intelligunt, ple-
runque sic interpretantur, vt abscondisse dicatur Deus
timentibus se suam dulcedinem, quoniam eam in hac
vita nondū eis reuelat: Verum magis consonat ei quod
sequitur. Perfecisti eis qui sperant in te, si accipiamur
abscondisse Deus, quia suam beneficentiam reconditam

habet pro timentibus se, quomodo in alio Psalmo per
abscondita intelliguntur reposita, dum dicitur: De abs-
conditis tuis adimpletus est venter eorum.

PROTEGES EOS IN TABERNACULO, &c.]
Pronomen, tuo, vt non est in Hebraeis, nec Graecis, ita
nec in correctioribus multis Latinis. Vnde sensus esse
potest, proteges eos quasi in tabernaculo quodam:
Quem enim particula similitudinis subintelligitur
apud Hebraeos, sicut etiam quidam subintelligunt in
eo quod sequitur: Mirificauit misericordiam suam mihi
in ciuitate munita, vt sit sensus: Miro modo ostendit in
me misericordiam suam, protegendo me perinde ac si
fuissem in ciuitate munita. Quod autem D. Augusti-
nus legit, in ciuitate circumstantia, hinc est, quod Gra-
ecis sit dictio ἀσπίς, quæ à verbo ἀσπίζω, deducta si-
gnificat ambitum murorum. Vnde bene noster vertit,
ciuitate munita.

IN EXCESSU MENTIS MEAE.] In Graecis &
Hebraeis non est mentio mentis, sicut nec apud nos
Psal. 115. Vnde & Augustinus hic legit: In extasi mea.
Quod ideo annotandum erat, ne quis putet hinc sermo-
nem esse de laudabili illo mentis excessu, quo ad diui-
narum rerum contemplationem mens subleuatur. Si-
gnificat autem Hebraea dictio festinationem & trepi-
dationem. Diuus Hieronymus vertit, stuporem.

VERITATEM REQUIRET DOMINVS.]
Graeca habent pluralem numerum ἀληθείας, veritates, si-
cut & Hebraea habent, fideles vel veraces. Iuxta autem
vtraque originalia legendum est non per futurum, re-
quiret, & retribuet, sed potius per praesens, requirit &
retribuit, quomodo & quaedam nostra habet exempla-
ria, maxime in verbo requirit. Graecè enim est ἀσπίζω &
ἀναδίδωσι. Porro aduerbium abundanter, iuxta Graecam
lectionem referendum est ad facientibus superbiam, vt
quemadmodum indicat paraphrasis, significetur hi qui
valde superbe se gerunt. Est enim Graecis, τοῖς ἀπειθῶς
ποιούσιν ὑπερφανίαν, hoc est, his qui copiose faciunt su-
perbiam. At iuxta Hebraea magis referendum est ad
verbum, retribuit, vt significetur, Deum copiose retri-
buturum superbis, hoc est, grauem eis inflictorum vl-
tationem, & vehementer eos depressurum.

Intellectus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XXXI.

Psalium hunc conscripsisse videtur Propheta, cum post commissum adulterium & homicidium, in corporis infir-
mitatem aliisque calamitates incidisset, quas ob id ei immisit Dominus, vt vexatione dante intellectum, quae dis-
simulauerat, & tegere conabatur peccata, agnosceret & confiteretur. Itaque iam accepta per peccatorum suo-
rum confessionem venia, primum quidem canit felicem esse cui à Deo gratis condonata sunt peccata, nec am-
plius ei in poenam imputantur: Deinde narrat, quomodo propter peccatorum suorum dissimulationem vlticem
Dei manum senserit, & per hanc delictum suum agnouerit, confessus sit, ac veniam remissionemque acceperit
quantocyus: Propter quam Dei facilitatem, Dei cultores dicit meritò Deum oraturos: si quando vel pecca-
torum conscientia vel afflictione aliqua premantur: Postea verò sermone ad vnumquemlibet conuerso, eru-
diendo admonet ne brutis similes efficiamur, vt quemadmodum illa frano compelluntur hominum voluntati
inseruire, ita & nobis opus sit Dei flagellis, quibus adigamur accommodare nos diuinae voluntati. Postremum
peccatorum & iustorum diuersitatem describens, ad letitiam omnes iustos ob paratam illis Dei misericor-
diam generaliter inuitat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Beati quorum remissa
sunt iniquitates,

* & quorum tecta sunt pec-
cata.

2 Beatus vir cui non im-
putauit Dominus peccatum:
* nec est in spiritu eius do-
lus.

3 Quoniam tacui inuete-
rauerunt ossa mea,

* dum clamarem tota die.

4 Quoniam die ac nocte
grauata est super me manu
tua:

FELICES sanè illi, quorum scelera à Deo sunt condonata,
* & quorum peccata abscondita sunt, vt ea non aspiciat Deus Psal. 31.
ad vindicandum.

2 Felix ille cui non imputauerit Dominus peccatum, sua gratia illud
remittens, nec commertitas pro eo poenas exigens. * Felix is, cuius ani-
mo nulla est fictio, nullum mendacium, aut simulatio, qua Deo impo-
nere velit. Talis enim, etiam si peccauerit, cum ex animo humiliter suum
peccatum agnouerit, & confessus fuerit, facile sine vindicta veniam à
Deo consequetur.

3 Quoniam autem ego tacui, & peccata mea dissimulaui, ac confiteri
neglexi, ideo ossa mea quasi vetustate consumpta, languida facta sunt, b
* dum assidue eiularem & clamarem præ nimio afflictionis dolore, in
quam ob mea peccata incidere me permisit Dominus.

4 Per diem enim, perque noctem assidue manus tua Domine, ac pote-
tas scelerum vltix, me grauiter pressit, immissa mihi graui tribulatione: c

* conuersus sum in arumna mea, dum configitur spina. Delictum meum cognitum tibi feci:

* & iniustitiam meam non abscondi.

5 Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino:

* & tu remisisti impietatem peccati mei.

6 Pro hac orabit ad te omnis sanctus,

* in tempore opportuno.

7 Verumtamen in diluio aquarum multarum,

* ad eum non approximabunt.

8 Tu es refugium meum à tribulatione que circumdedit me,

* exultatio mea erue me à circumstantibus me.

9 Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris:

* firmabo super te oculos meos.

10 Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

11 In chamo & freno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te.

12 Multa flagella peccatoris.

* sperantem autem in Domini misericordia circumdabit.

13 Latamini in Domino, & exultate iusti,

* & gloriamini omnes recti corde.

* ego autem, dum sic spina infigeretur mihi, dum sic me pungeres aduersitatum stimulis, per miseriam meam quam immisisti, conuersus sum ad te. Delictum meum quod prius dissimulaueram, sed iam vexatione dante intellectum, aduertere coactus sum, tibi per confessionem aperui: & iniustitiam meam, quam admiseram, non iam amplius reticui.

5 Statui apud me confiteri Domino contra me iniquitatem meam, me ipsum accusando, & reum agnoscendo: * tu, quæ tua magna est clementia, statim ubi vel confiteri iniquitatem proposuisssem, remisisti iniquitatem quam peccato meo admiseram.

6 Propter hanc rem, quoniam scilicet tam facilis fuisti in remittendo peccato meo, & tam exorabilem te declarasti, idèd meo exemplo omnis qui sanctitati studet, ad te orationem fundet, * in tempore istius vitæ, quod est opportunum tempus inueniendi gratiam tuam. † In tempore item quo te orare opportunum fuerit. Non est enim quisquam, quantumuis sanctus, qui non frequenter peccet, quique non debeat pro peccatorum remissione tibi supplicare.

7 Et certè eò quòd sic te sanctus continuè orauerit, tibi que se reconciliauerit, cum grauissima mala in modum inundantium aquarum multarum ingruerint, * non poterunt perungere ad illum: non ipsum mala ea simul cum reprobis inuoluent & demergent in nouissimo die.

8 Tu Domine vnicus es, ad quem semper cõfugio, à tribulatione quæ me comprehenderit: * tu qui es gaudium meum, in quo ob expertam sæpe, & adhuc iam expectaram tuam in me beneuolentiam glorior, libera me à malis, quæ ex omni parte me circumcingunt: ab impiis, qui vndique me oppugnant.

9 Ego autem diuina castigatione correctus & edoctus, vobis, quicunque rectè consultum vobis volueritis, si me audieritis, intelligentiam dabo, & docebo vos vitæ rationem quam obseruetis, & quomodo docturus aliquem, aut alicui prospecturus intentos in illum habet oculos, ita & ego mea prospectione & cura vobis consulam.

10 Eruditio autem mea est hæc. Vos homines, cum sitis à Deo intellectu donati, nolite similes fieri equo & mulo, in quibus non est intellectus. Ne efficiamini similes brutis, viuentes non secundum rationem, quæ ad optima nititur, sed secundum carnalem appetitum. Nolite ita vos gerere, vt quomodo equus & mulus adiunguntur ad opera, & infrænantur ad opportuna hominibus officia: ita etiam & vos necesse sit flagellis & afflictionibus compelli, ad amplexandum virtutis viam, & obediendum voluntati Dei: quin potius intellectu vobis donato, expendentis Dei iussa, ac salutem quam adferunt agnoscetes, sponte vestra rectam viam Domini currite.

11 Quoniam tamen Domine multi sunt, qui equis mulisq; indomitis similes tibi non acquiescunt, sed recedunt à te, idèd tu quæso eos afflictionibus & pressuris ita constringas, vt vel ad te reuerti compellantur, vel saltem à libera malefaciendi facultate cohibeantur ad eum modum, quo solent equorum ac mulorum ora chamis & franis constringi, ne morden di potestatem habeant, & vt cogantur obsequi voluntati hominum.

12 Bene autem monui, ne sitis sicut bruta rationis expertia. Nam multa flagella manent peccatorem, tum in hac vita, tum maximè in futura vita, * qui autem contemptis huius mundi bonis in Domino omnem suam spem collocauerit, hunc Dei misericordia circumcinget, protegens eum ab omni malo, omnibusque veris bonis eum cumulatiuè afficiens.

13 Proinde vos qui iustitiæ studetis, latamini & exultate, non quidem in vobisipsis, sed in Domino, cuius beneficio à flagellis, quæ manent peccatores, liberi eritis, cuiusque misericordiam semper cumulatiuè percipietis: * & ob id gloriamini omnes vos qui recto estis corde, diuinam voluntatem approbantes, & rectitudinem vitæ constanter sectantes.

ANNOTATIONES.

NEC EST IN SPIRITU EIUS DOLVS.] Græca aliter, *in est in spiritui eius dōlos*, nō est in ore eius dolus, quomodo & Augu. legit: Ceterum Hebræa habet, spiritu, nec ad sensum multū refert, cum si dolus non sit in spiritu, nec in ore erit. Videri potest Græca mutata ex 1. Pet. 2. qui dicit de Christo: nec est inuentus in ore eius dolus.

IN VETERAVERUNT OSSA.] Communiter istud sic intelligitur: Vires animæ defecerunt, dum iugiter prædicarem meas virtutes, aut dum assidue publice peccare non desisterem. Nam publica peccata, ali-

quando clamores dicuntur in Scripturis. Atque in hoc sensus Gregorius: Qui sensus etsi piissimi sint, & penitentibus maximè conuenientes, tamen proprii nō sunt. Hebræa enim dictio, pro qua nos habemus, clamarem, propriè rugire significat. Vnde pater de tali eum clamore loqui, quem infirmitatis aut alterius calamitatis dolor excussit.

DUM CONFIGITUR SPINA.] Romanum c pſalterium habet: Dum confringitur spina, Quod exponens Cassiodorus, qui illud pſalterium interpretatur, spinam accipit pro eo osse dorsū, quod hominem erectum sustentat: quo fracto, homo incuruatur. Itaque

Itaque metaphoricè per contractionem spine, intelligit contractionem superbiæ, quæ hominem erigit & extollit, quæque per afflictiones frangitur. Verum hæc lectio & interpretatio non consentit Græcis, quæ sic habent: *in tōi spina infigitur mihi*. i. dum infigitur mihi spina. Nec apud Hebræos spina in hac significatione vnquam accipitur.

IMPIETATEM PECCATI MEI.] Græcis est, Impietatem cordis, quomodo & Augustinus legit. Hebræa tamen habet, vt nos. Dicit autem impietatem peccati, iniquum suum peccatum, aut iniquitatem peccato admittam. Cum autem sequitur: Pro hac orabit, relatiuum, hac, non debet referri ad impietatem, vel remissionem impietatis, sed, quemadmodum supra dictum est, in illud, vnam petij à Domino: relatiuum, hac, substantiæ accipi debet pro neutro hoc, vt sit sensus: Ob hanc rem, eò quòd scilicet, tam facilis fueris in remittendo.

VERVNTAMEN, &c.] Plerique conantes cõiunctionem hanc propriè accipere, sic hunc versum interpretatur, vt relatiuum, eum, Deum referat, & sit sensus: Veruntamen hi qui sunt in diluio aquarum. i. qui in passionum suarum turbatione demerguntur, aut qui in hæreticorum variis doctrinis fluctuant, ad Deum non appropinquabunt. Verum Hebræa dictio, quam noster vertit, veruntamen, significat etiam, verè & profectò, quomodo hæc dictio in Pſalmis frequèter accipi debet: vt Pſalmo 38. & 61. quomodo etiam hic eam accipi cõuenit, vt per aquas multas, intelligantur mala plurima, quemadmodum in scripturis frequenter legimus. Admonuit idem & Euthymius.

INTELLECTVM TIBI DABO.] Pleriq; huc versum accipiunt, vt mutata persona, Dauid hic introducat Deum loquentem, vel respondentem sibi ad id quod versu præcedenti petiuit, dicens: Erue me à circumstantibus me: quomodo intelligit Euthymius, vt versu sequenti, Nolite fieri sicut equus, rursus sint verba prophetæ alloquentis homines. Alij intelligunt hic Deum

alloqui quosuis peccatores per verba versus sequentis, vt & illa sint Domini verba. Simplicitas tamen fuerit sine mutatione personæ, etiam in hoc versu intelligere Prophetam alloqui quosuis homines, & versu sequenti admonere quid suo exemplo facere debeant: quemadmodum habet paraphrasis. Nec obstat illud: firmabo super te oculos meos, quod in Deum solum competere videtur, qui solus in quamuis oculos suos intentos habere potest, & quorumuis singularem habere curâ. Hebræis enim est: Et consolam tibi prospectione mea, prauidendo, scilicet, quid tibi sit vtile, idq; tibi suggeredo. Vel est sensus: Nutu meo consilium tibi dabo. Quod etiam ad hominem rectè consulentem referri potest, quemadmodum & nostra lectio, sicut indicat paraphrasis, vt non significetur aliud, quam bonum me tibi magistram exhibebo. Nec rursus obstat, quod in hoc versu singulari numero dicitur, Tibi dabo: in sequenti verò pluraliter, Nolite fieri. Huiusmodi enim mutatio numeri frequens est in Pſalmis.

MULTA FLAGELLA PECCATORIS.] Ex originalibus patet veram lectionem esse per singularem numerum peccatoris & sperantem, non autem sperantes in Domino, vt multi legunt, quamquam ad sensum parum referat. Potest autem hic versus duobus modis intelligi. Priori modo sic: Multa quidem sunt flagella peccatori deputata, qui tamen inter peccatores sperat in Domino, & ob id eius ambit gratiam, huc misericordia circumdabit, per quam debita ei supplicia remittantur. Altero modo, vt sit inter membra huius versus oppositio, & sit sensus: Multa flagella accidunt peccatori, at contra qui non est peccator, sperat in Domino, atque ob id se à peccatis studiosè cauet, hæc Dei benignitas & misericordia vbiq; adicit & copiosè. Atque hunc esse vtiorem sensum indicat versus sequens, in quo iam iusti & recti corde dicuntur, qui hic vocantur sperantes in Domino. Deinde peccatores ferè nō vocat, nisi eos, qui peccare perseuerant.

In finem Pſalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XXXII.

Hortatur hic Pſalmus, primùm quidem iustos ad laudem Dei, ob eius in omnibus verbis & factis equitatem, misericordiam, ac potentiam omnium creatricem & insuperabilem, ob quam deinde etiam omnes ad Dei timorem hortatur: beatumq; populum illum prædicat, cui in Deum hic Dominus omnium contigerit, tum ob ea quæ de eo dicta sunt, tum ob perfectam scientiam eius & prouidentiam ac custodiam, qua defendit sperantes in se, cuius solius custodia & potentia saluari homo potest. Propter quod nomine Dei spem & fiduciam in illum vir sanctus profitetur, sperat amq; misericordiam ac bonitatem eius inuocat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exultate iusti in Domino:

* rectos decet collaudatio.

2 Confitemini domino in cithara, in pſalterio decem chordarum psallite ei.

3 Cantate ei canticum nouum: * bene psallite ei in vociferatione.

4 Quia rectum est verbum Domini:

* & omnia opera eius in fide.

VOS IUSTI GAUDENTES IN DOMINO, LAUDATE EUM, QUOS IDEO VEL SOLOS AD LAUDANDUM CUM GAUDIO DOMINUM ADHORTOR, 32.

* quia decentissimum est, vt recti rectum Dominum laudent, tum quia non est speciosa laus Dei in ore peccatoris, tum quia recti sicut Dei bonitatem magis percipiunt & agnoscunt, ita magis laudabilem prædicare Dominum debent.

2 Neque ore tantum illum laudetis, sed etiam cithara ac pſalterio decem chordis tenſo, reliquisque musicis instrumentis adhibitis, tum in lætitiæ euidens testimonium, tum vt excitent torpentes vestros, aliorumque animos in lætitiæ spiritualem.

3 Qui iam frequèter in honorem eius cecinistis, iam innouate laudem eius, canite ei canticum nouum, qui noua semper nobis exhibet suæ benignitatis indicia, * psallite ei non negligenter, sed quàm optimè ex toto corde, atque cum iubilo ac exultatione vocis, quæ animi gaudium magnum & alacritatem testetur.

4 Ideo autem meritò illum omnibus modis, & ex tota anima laudare conuenit, quia quicquid loquitur præcipiendo vel promittendo, rectum est & æquum. Nihil enim præcipit nisi quod iustum est: nihil promittit quod non sit impleturus: * & omnia quæ facit opera, in fide fiunt & equitate, fidelia sunt & iusta, respondentia dictis & promissis eius, & in omni fidelitate disposita, ab omni fraude, & omni iniustitia aliena.

5 Diligit miſericordiam & iudicium:

* miſericordia Domini plena eſt terra.

6 † Verbo Domini cœli firmati ſunt:

* & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

7 Congregans ſicut in vtre aquas maris:

* ponens in theſauris abyſſos.

8 Timeat Dominum omnis terra.

* ab eo autem commouentur omnes qui inhabitant orbē.

9 Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt:

10 Dominus diſſipat conſilia gentium.

* reprobatur autem cogitationes populorum & reprobatur conſilia principum.

11 Conſilium autem Domini in æternum permanet:

* cogitationes cordis eius in generatione & generatione.

12 Beata gens, cuiuſeſt Dominus Deus eius:

* populus, quem elegit Dominus in hereditatem ſibi.

13 De cœlo reſpexit Dominus:

* vidit omnes filios hominum.

14 De preparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes qui habitant terram.

15 Qui ſinxit ſigillatim corda eorum:

* qui intelligit omnia opera eorum.

16 Non ſaluatur rex per multam virtutem:

* & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſue.

5 Diligit miſericordiam & iuſtitiam. Nam & ipſe hæc ſemper obſeruat, in omnibus quæ facit operibus hæc duo ſimul committens, & hæc in hominibus quoque amat & requirit, vt inter eos vigeant, * miſericordia Domini & benignitate eius plena eſt vniuerſa terra. Nihil enim eſt corū quæ viuunt in terra, experte benignitatis eius, nihil item eſt eorum quæ ſunt in mundo, in quo non clarè Dei beneficentia refulgeat, cum in vſum hominis vniuerſa ſint condita.

6 Solo iuſſu Domini cœli ab initio ita conditi ſunt, vt firmi ſint & ſtabiles omnis corruptionis expertes, * & ſolo imperio ac voluntate eius efficaci factus eſt omnis cœlorum exercitus ac militia, hoc eſt, aſtrorum multitudo in cœlis ordinatiſſimè & ornatiffimè diſpoſita, per quæ potenter hæc inferna Dominus gubernat, † per filium item ſuum, qui verbum eſt Patris, virtus ac ſapientia, omnipotens Pater cœlos ab initio cōdidit: & à Spiritu ſancto, qui à Patris procedit ſubſtantia, quomodo ſtatu ab ore procedit ſpirantia, ſimul cū Patre & Filio factus eſt omnis cœlorum ornatiffimus ac potentiſſimus exercitus.

7 Ipſe ſolo ſuo verbo aquas maris in vnum locum congregauit, ſuiſq; terminis & limitibus concluſit, concluſaque tenet, ad eum modum, quo in vtre pauxillum aquæ concluditur ab hominibus, & continetur. Neque enim in tam vaſto mari minor eſt, imò maior Dei potentia, quàm ſit poſteſtas hominis in colligendo paululum aquæ in vaſculo. * Ipſe quoque immenſas aquarum profunditates in occultis quibuſdam locis, & terræ aëriſq; ſinibus quaſi in theſauris reſpoſuit: ex quibus etiam aquarū abundantiam, cum voluerit, educit ſuper terram.

8 Cum itaque tanta ſit Dei potentia, timeant eum omnes qui degunt in terra, eumque digno reuerentur honore: * ex conſideratione potentie eius ſalubri timore concutiantur, & commouentur ad reuerentiam eius, quotquot inhabitant terram,

9 Quoniam ipſius tanta eſt potentia, vt ſine aliquo labore, ſine aliqua temporis mora, ſine aliquo adiutorio, ſola eius voluntate omnia creata ſint, & ſolo eius iuſſu omnia facta ſint, & quicquid vnquam fieri voluit, & præcepit, id continuo ad mandatum eius exitit.

10 Dominus ſua potentia cum vult diſſipat, & à ſuo effectu impedit cōſilia gentiū, quæ frequenter contra Dominum aut populū eius incunt: * irritas facit cum vult cogitationes populorum, quantumuis multorum, ac conſilia, quantumuis potentiſſimorum principum. Neque enim aut multitudo, aut vis aliqua valet contra Dominum.

11 Id autem quod ſua prouidentia Dominus fieri ordinauit, quamuis plerique ſint qui impedire conentur, ſemper tamen impletur, ac in æternum permanet: ea quæ facere ipſe proponit, ſient per omnia ſecula. Neque enim eſt ſapientia aut potentia aliqua contra dominum.

12 Proinde cum iuſtiſſimus, miſericordiſſimus, ac potentiſſimus ſit Dominus, fanè verè felix eſt ea gens, quæ pro Deo ſuo colit ſolū hunc Dominum, cuiq; hic Dominus ſe Deum exhibet protectorem: * beatus ille populus, quem ex omnibus gētibus ſibi Dominus iſte elegit in peculium & hæreditariam poſſeſſionem, quam tanquam præclarā hæreditatem excolat, ac perpetuò poſſideat habitans in medio eius.

13 Accedit ad hæc, ob quæ populū à Domino electū beatū dixi, prouidentia & ſcientia Domini, qua quæ in terra ab hominibus ſiūt, omnia conſiderat & cognoscit. Neque enim, vt plerique exiſtitant, circa cardines cœli tantum perambulāt, tantum cœleſtia curans, nec noſtra conſiderans: ſed è cœlo, in quo peculiariter reſidet, etſi vbique ſit, reſpicit Dominus in has terras. * Conſiderat omnes homines tam bonos, quàm malos, diligenter omnium opera aduertens.

14 De habitaculo ſuo cœleſti, quod ab ipſo præparatum eſt in regiam, dominus attendit ad omnes qui inhabitant terram, habens rationē operum eorum, eaque probè cognita habens.

15 Ille, inquam, vniuerſos conſiderat qui ſingulorum corda & animum formauit, * qui proinde etiam perfectè cognoscit omnia opera corū, ita vt non ſolū exteriora opera, hominum more, contempletur, ſed & quo animo cūcta ſiant clariffimè videat, cum cordis creator intimiūs cor noſtrum proſpiciat quàm noſ ipſi. Quæ fanè res felicem facit Dei populū, meritoq; gaudiū & ſpei in Deum ſuum materia iuſtis eſſe debet, quod intelligant Dominum tam potentem & iuſtum benefactorum ſimul & malefactorum habere rationem.

16 Fruſtra enim ſpes collocatur in quocunq; alio; cum in nullo alio ſit ſalus. Neque enim rex maximo inſtructus exercitu ſaluatur per multā fortitudinem militum ſuorum, * neque fortiſſimus quiſque homo ſaluari poterit

17 Fallax equus ad ſalutē:

* in abundantia autem virtutis ſue non ſaluabitur.

18 Ecce oculi domini ſuper metuentes eum,

* & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.

19 Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

20 Anima noſtra ſuſtinet Dominum:

* quoniam adiutor & protector noſter eſt.

21 Quia in eo lætabitur cor noſtrum: & in nomine ſancto eius ſperauimus.

22 Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos.

* quæadmodum ſperauimus in te.

poterit propriis viribus, quantumuis hæc multæ ſint, ſed quemcunq; ſaluari contigerit, Dei virtute contingit.

17 Equus ipſe, in quo plerique plurimum confident, inter bellandum res fallax eſt ad præſtandum ſalutem, ſiue oppugnandus ſit hoſtis, ſiue fugiendus, * per multitudinem virium ſuarum non poterit ſaluari ipſemet equus, quantum minus ſeſſor eius qui confidit in illo. Simili quoq; modo fruſtra à quibuſque creaturis ſalus expectatur, quam nec ſibi ipſis præſtare queunt.

18 Vis autem ſcire vnde ſalus proueniat: Ecce, Dominus diligenter ac fixè attendit ad eos qui reuerentur illum, metuentes eum offendere, * quique ſpem ſuam collocant non in creaturis, non in propriis meritis, ſed in illius benignitate, quos benigno ſuo aspectu ſemper aſpicit, curā illorum continuam agens.

19 Vt liberet eos à morte quam impij illis intentant, & victum ſuppeditet eius tempore famis, ac multò magis eos protegat in minoribus malis. Nam & à morte corporali, quam impij homines inferre iuſtis conantur, ſuos Dominus liberare ac quibuſuis calamitatibus corporalibus, inter quas maxima eſt famis, remedia adhibere curat, & multò magis ſtudet eos eruere à morte æterna, in quam inducere nequiſſimi dæmones moliantur, & paſcere eos cœleſti ſuo pabulo, vt & in hac vita habeant quicquid ad vitam ſpiritus neceſſarium eſt, cum interim impij ſpiritaliū bonorum inopia pereant: & in futuro ſeculo, cum impij affligentur fame æterna, ſatientur pane vitæ æternæ in aspectu vultus Dei, & inebrientur ab vberate domus Dei.

20 Quoniam igitur tanta cura ſuis proſpicit Dominus, idè nos Dei cultores patienter Dominum expectamus, liberationem à malis quæ incidunt, ac promiſſorum bonorum felicitatem cum ſecura fiducia præſtolantes donec exhibeat. * Ipſe enim eſt, qui nos adiuuat, vt mala quæ incidimus, ſuperemus: ipſe nos tanquam ſcutum quoddam protegit, nequid intenta ab hoſtibus mala lædant.

21 Et certè non fruſtra expectamus illum, ſed in illo dabitur nobis aliquando lætari ſolido ac ſtabili gaudio, ob id quia ſpem noſtram in ſanctiſſima eius benignitate collocauimus, propter quam ſpem malis nos eripiens, gaudendi de ſe materiam præbebit cordibus noſtris.

22 Itaque Domine fiat ſuper nos miſericordia tua, à malis eripiēs, boniſque cumulatiſſime afficiens, * quemadmodum ſperauimus in te, non quo miſericordia tua æquiparetur ſpei noſtræ, quam cupimus longè excedi: ſed quo ei reſpondeat, vt quomodo ſperauimus venturam ſuper nos miſericordiam tuam, ita etiam verè veniat: & ſicut ſperauimus miſericordiā ſpe noſtra maiorem, ita & talem experiamur.

ANNOTATIONES.

ERBO DOMINI, &c.] Duos indicat paraphraſis ſenſus. Alterum ſimpliciorē, iuxta quem idem ſignificatur per verbum Domini, & ſpirituſ oris eius, iuſſus, ſcilicet, & imperium Domini, quo omnia creata ſunt in initio. Verbum enim eſt oris ſpirituſ aërem verberans. Alterum altiorem, quo per verbum, filius in Trinitate ſignificatur: per ſpirituſ verò oris, Spirituſ ſanctus, quem ſpirituſ oris rectè appellat, vt oſtendat eum eiſdem eſſe ſubſtantie cū illo à quo emittitur, & quod non ſit creatus aliunde. Et vtramque ſenſum ſimul credendum omnino eſt hūc ſignificaffe Spirituſ ſanctum, quemadmodum in principio Geneſis, quando verbo omnia creata ſcribuntur: cum Ioannis 1. omnino ad principium Geneſis, & ad hunc locum reſpexiſſe videatur quando per verbum incarnatum omnia facta ſcribit in exordio ſui Euāgelij. Sed priori illo & ſimpliciori ſenſu paſcit Spirituſ ſanctus in his & ſimilibus locis ſimpliciores & rudiores, quales ſunt Iudæi: poſteriori verò perfectiores, quales ſunt Chriſtiani. Vt autē rectè intelligatur quid per virtutem cœlorum hoc loco debeat accipi, ſciendum eſt hūc Hebræis eſſe diſtinctionem, quæ eſt in Geneſi cap. 2. ad quem locum hūc alluditur, vbi nos legimus: & omnis ornatus eorum, diſtinctionem ſcilicet נֶצֶף תְּבָא: à qua diſtinctione dicimus Deum Dominum Sabaoth, pro quo Septuaginta verterunt, Dominum virtutum: cum ea diſtinctione proprie ſignificet militiam aut exercitum. Itaque ſimpliciori intelligentia, per virtutem cœlorum, hoc loco ſignificatur tota illa ſtellarum innumerabilis multitudo, qua cœlum ornatur, & mundus à Deo regitur, ſtellis Dei imperio famulantibus, & veluti ſub impe-

tore militantibus, quæ nullo numero facile comprehendere poſſe videntur, ſicut in exercitu homines: ſublimiori verò intelligentia, etiam ſignificatur angelorum multitudo, propter quos poſitiſſimum dicitur Deus Dominus virtutum, qui & ipſi in Scripturis dicuntur virtutes, quod ſunt potentes virtute, miniſtri Domini ad faciendam voluntatem eius.

CONGREGANS SICVT IN VTRE AQUAS MARI S.] Græcis non eſt, ſicut in vtre, ſed ὡς ὕδωρ, hoc eſt, ſicut vtrem, quomodo & legit Diuus Auguſtinus. Sic Pſalm. 77. Græcæ lectionis Euthymius varias adfert interpretationes, ſed quæ ſerè coincidunt cum noſtra lectione: Hebræa diſtinctione magis acerrum ſignificat & cumulum, quàm vtrem. Nō enim eſt hoc loco ἕρως Nod, quomodo videntur legiſſe Septuaginta, nā hæc ſignificat vtrem, ſed ἕρως Nod, quod diſtinctione ſignificat acerrum, & ponitur eadem diſtinctione Exod. 15. & Iofue. 3. vbi de aquis diuiſis propter tranſitum filiorum Iſraël, & inſtar acervi eleuatis, & fixè conſiſtentibus, ſit mentio. Nam vbi nos legimus: Stetit vnda fluens: Hebræis eſt, ſteterunt ſicut acerrus fluens. Et Iofue 3. vbi nos legimus: Quæ autem deſuper venient, in vna mole conſiſtent: pro, in vna mole, Hebræis eſt, in vno acervo. Itaq; omnino veriſimile eſt, Danidem hoc loco reſpexiſſe ad id quod contigit in mari rubro. Nam & de eo dicit Pſalm. 77. Interrupit mare, & perduxit eos, & ſtatuit aquas quaſi in vtre. Vbi & Hebræis eſt eadē diſtinctione hoc loco, & Græca etiam ibi habent, quaſi vtrem dicitur autem in mari rubro aquæ cōſtitutæ vel congregatæ inſtar acervi, quod in altum eſſent eleuata, & contra naturam ſuam ſunt immobiles conſtituta. Idem etiam

ſignificatur, cum dicuntur ſtatuta quaſi vter, quia in al- tum incumuerunt, concluduntque ſteterunt, à ſuo fluxu prohibita. Quamquam etiam de aquis maris in genere locus hic accipi poſſit, iuxta ſenſum in paraphraſi inſi- nuatum.

C BEATA GENS, CUIVS EST DOMINVS DEVS EIVS.] Malè quidam hanc orationem ſic pu- tant ordinandam, vt dictio, Dominus, ſit conſtruenda ante verbu, eſt: dictio verò, Deus, poſt, in hunc modum, Beata eſt gens, cuius Dominus eſt Deus eius. Nam tum ex Græcis, tum ex Hebræis patet manifeſtè ſic ordinā- dam orationem: Beata gens, cuius Deus eius eſt Domi- nus, hoc eſt, quæ pro ſuo Deo habet & cognoſcit eum, qui eſt verè omnium Dominus. Nam Græca habent ar- ticulum ad nomen, Deus, non autem ad nomen, Domi- nus, eū eſt dicitur & dicitur autem. Articulus enim indicat id quod præconſtrui debet, & de quo aliquid dicitur. He- bræa autem pro, Dominus, habent nomen tetragrama- ton, quod proprium eſt verò Deo, ita vt relatiuū, cuius, nō poſſit regi à nomine, Dominus, ſed à nomine, Deus. Feſellit eos ſecundum relatiuum, eius, quod etiam à no- mine, Deus, regitur. Sed hoc ex phraſi Hebræica additū eſt, alioqui ſuperfluum, quod ad ſenſum attinet. Nam Hebræis eſt frequens, duo relatiua hoc modo pro vno

ponere. Idem dicendum eſt de ea oratione quæ eſt in Pſalmo 39. Beatus vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius. Et quæ eſt Pſalmo 45. Beatus vir cuius eſt Deus Ia- cob adiutor eius. Senſus enim eſt, Beatus eſt ille, cuius ſpes, eſt nomen Domini, & Beatus eſt, cuius adiutor eſt Deus Iacob. Alioqui quæ eſt gens, cuius Dominus non eſt Deus eius, hoc eſt, qui non habeat ſuum dominum pro Deo ſuo?

QVIA IN EO LÆTABITVR COR NO- STRVM.] Coniunctio, quia, ſi accipienda eſt vt cau- ſam deſignat, referenda eſt ad illud: Anima noſtra ſuſti- net Dominum, vt duplex reddatur ratio ſuſtinentiæ. Suſtinemus Dominum, quoniam adiutor noſter eſt, & quia in ipſo lætabitur cor noſtrū, cum per ipſum à ma- lis liberati fuerimus, quo modo intelligunt Euthymius & Diuus Auguſtinus. At rectius acceperimus coniu- ctionem, quia, hinc ſicut & aliàs quædoque poſitam, non vt cauſam reddat, ſed tātum vt affirmet pro, certè. Nam Hebræa dictio ſic ſæpe ponitur. Cum autem in mēbro ſequenti legendum potiùs ſit præteritum, ſperauimus, quam futurum, ſperabimus, (nam originalia habent præteritum, coniunctio, & videtur accipiēda cauſaliter pro, quia. Nam & Hebræa dictio non, &, ſignificat, ſed quia.

Pſalmus Dauid, cum mutauit vultum ſuum coram Abi- melech, & dimiſit eum, & abiit.

ARGUMENTVM PSALMI XXXIII.

Motus Dauid ex ſingulari illo beneficio, quo ipſum Deus, cum apud Achis regem Philistinorum (quorum reges Abi- melech communi nomine vocabantur) agnitus de vita periclitaretur, non ſine miraculo ſeruauit, Dei erga ſuos curam & bonitatem in vniuerſum prædicat magnificè, omneſq; iuſtos ad eandem prædicandam inuitat, ſimul ad timorem & innocentiam ſtudium, (quod & docet in quo conſiſtat) adhortans, eò quod qui eo præditi ſunt, ex omnibus malis eripiantur, & bonis vniuerſis cumulentur. Cuius præclarum in ſeipſo exemplum conſiderandum offert. Diuus Auguſtinus titulum huius Pſalmi, & hſtoriam in eo indicatam doctè ſimul & piè ſecundum my- ſticum ſenſum interpretatur: vt per Dauidem conmutantem vultum coram Abimelech, intelligatur Chriſtus, qui coram populo Iudaico per Abimelech ſignificato, qui in eo fuit regnum patris ſui (interpretatur enim Abi- melech, pater meus rex) immutauit vultum ſuum, ita vt ab eo populo non cognoſceretur: ſive cum in forma Dei exiſtens, humanam induit naturam: ſive cum ſacrificia veteris legis immutauit in ſacrificium corporis & ſan- guinis ſui, quod cum illis ſumendum proponeret, pro inſano à Iudeis reputatus eſt, à quibus dimiſſus, quia agnitus ab eis non fuit, abiit ad Gentes. Itaque hunc Pſalmum myſticè accipit, vt ſit gratiarum actio Chriſti, gratias agentis Deo patri pro liberatione de manibus Iudeorum: aut vt ſit laus populi fidelis agnoſcentis per Chriſtum ſe ab omni malo liberatum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.

2 In Domino laudabitur anima mea: * audiant manſueti * & lætentur.

3 Magnificate Dominum mecum. * & exaltemus nomen eius in idipſum.

4 Exquiſiui Dominum, & exaudiuit me, & ex omni- bus tribulationib. meis eri- puit me.

5 Accedite ad eum, & illu- minamini. * & facies veſtra non confundentur.

6 Iſte pauper clamauit, &

Vm diuino munere euaserim maximum periculum, lau- dabo Dominum in omni tempore, affiduè laus eius erit in ore meo, nunquam, cum opportunum fuerit & con- gruum, ceſſabit os meum à laude eius.

2 In Domino gloriabitur laudando anima mea, * au- diant hoc hi qui ob animi manſuetudinem malè à mundo tractantur, qui que, manſueto ac patienti animo aduerſa in hoc mundo ferunt, * & ſimul mecum lætentur. Gaudeant, audientes Dei, quem vnice amant laudem, gaudeant, audientes nunquam à Deo deſeri eos, qui ſe illi com- mittunt, & à mundo perſecutionem ferunt: gaudeant ex fraternâ chari- tate cum gaudente, audientes eum qui eiufdem eſt fortis, mirificè à Deo adiutum.

3 Vos manſueti, glorificate & laudate mecum communem Dominum, * extollamus eum laudibus pariter.

4 Ego enim in tribulationibus conſtitutus, orationibus imploraui au- xilium Domini, & pro benignitate ſua exaudiuit me & ex omnibus af- flictionibus meis liberauit me.

5 Proinde enim vos omnes, quoscuque aliqua premit tribulatio, exē- plo meo accedite ad Dominum, eius implorātes opem, illique vos totos committentes: * quod ſi feceritis, à benigno eius aspectu & fauore vobis exhibito, tanquam à gratiſſima luce recreabimini, nec ob fruſtratam ve- ſtram ab eo expectationem pudeſcent facies veſtra. Aſſequimini enim quicquid ab eo poſtulaueritis, quod vel ex me diſcere poteſtis..

6 Ecce enim ego cum pauper eſſem & afflictuſ, omni humano deſtitu- tus auxilio, toto affectu inuocaui Dominum, & exaudiuit me, * & ex omnibus

Dominus exaudiuit eum.

* & ex omnibus tribula- tionibus eius ſaluauit eum. 7 Immittet Angelus Domi- ni in circuitu timentium eum: * & eripiet eos.

8 Guſtate, & videte quo- niam ſuauiſ eſt Dominus, * beatus vir qui ſperat in eo.

9 Timete Dominum omnes ſancti eius:

* quoniam non eſt inopia timentibus eum.

10 † Diuites eguerunt, & eſurierunt:

* inquirentes autem Do- minum, non deficient omni bono.

omnibus tribulationibus meis ſaluum me fecit.

7 Per circuitum eorum qui metuentes Dominum offendere, ſtudioſè curant eius obſeruare mandata, angelus à Domino miſſus ſeſe immittet & diffundet, atque, cum multitudine militiæ cœleſtis velut caſtrameta- b bitur circum eos, ne poſſint ad nocendum illis accedere aduerſarij: * & ipſe pro eis pugnans liberabit eos ab omni malo.

8 Sentite in vobis ipſis per attentam conſiderationem, quod Dominus ob ſuam benignitatem admodum eſt ſuauiſ. Hanc enim benignitatem eius in me & omnibus cultoribus eius aduertere vobis licet, * propter quam certè ſœlix eſt omnis, qui ſpem ſuam in eo collocat.

9 Verum hæc ſpes non præſumptuoſa eſſe debet, ſed ſancto timore Dominum offendendi miſta, ſine quo vera ſpes nō eſt. Proinde vos om- nes, qui coram Deo ſanctitati ſtudetis, cum ſpe quam in illum habetis, conſtanter illum metuite, ſolicitè ſemper curantes, ne illum offendatis, * quoniam ſic metuentibus eum nullius eſt inopia.

10 Frequenter euenit, vt diuites leonibus potentia ſimiles, ac leonum c more quanta potuerunt vi ab aliis rapientes, ad inopiam redacti ſint, & famem paſſi. † Semper tales etiam cum maximè abundauerint, eſuriunt & egent, non contenti præſentibus, ſed ſemper alia & alia adiſcere deſi- derantes, & vt in hac vita nunquam viſi ſint terrenis bonis egere, inopes tamen ſunt verorum bonorum, & hinc, & in futura maximè vita, in qua fortiter eſurient & ſitient in æternum. * His autem qui per obſervationē mādatorum quærunt Domino ſe commendare, nullum vnquam bonum deficiet. Nam & terrenorum bonorum quod fatiſ eſt, Domino ſuppeditante, habebunt: & ſpiritualibus, eiſque veris bonis ita ditabuntur, etiam in hac vita, vt hæc tucantur & ſupplicant in eis egeſtatem ſi incidat, cor- poralem, quod ſciant per hæc præſentibus contenti eſſe, abundare & pe- nuriam pati, omnia poſſidere, etiam ſi nihil habeant. In futura autem vita æternorum bonorum locupletiffimi erunt.

11 Venite filij, audite me: * timorem Domini docebo vos.

12 Quis eſt homo qui vult vitam:

* diligit dies videre bonos? 13 Prohibe linguam tuam à malo:

* & labia tua ne loquan- tur dolum.

14 Declina à malo, & fac bonum:

* † inquire pacem, & per- ſequere eam.

11 Cum itaque timor & cultus Domini, omnis boni ſons ſit, quotquot diſcere cupitis, accedite me, & auſcultate mihi, * docebo vos quo pacto vrre coli Dominus poſſit à vobis.

12 Quis eſt homo, qui vult in hoc ſeculo longam ac veram vitam & in futuro vitam perpetuam? * quis eſt, qui cupit tum in hoc, tum in fu- turo tempore percipere & experiri dies ſœlices?

13 Quiſquis iſ eſt, qui ex animo hæc cupis, timore Domini ea cōſeque- ris. Hunc autem vt quomodo decet, timeas & reuerſaris, ante omnia, quoniam & faciles & varij ſunt lingue lapſus, cohibe linguam tuā à ma- ledicentiâ: * & labia tua cohibe ne loquatur dolum aliqūe proximo ſuo.

14 Tum & declina ab omni malo opere, & fac quod bonum eſt: hæc enim duo ſunt abſolutæ iuſtitiaſ partes. * Ad hæc, ſolicitè ſtude, vt cum omnibus pacem habeas, & quoniam variaſ quotidie inter homines occa- ſiones offenſionis incidunt, difficileq; eſt pacem cum omnibus ſeruare, totis viribus in hoc incumbas, quantum in te eſt, aſſequaris cum proximiſ pacem. Neque enim ſatis eſt facere bonum, & bene viuere, niſi &, quantum in te eſt, ſine proximi� viuas offencilulo. † Sed & hoc diligenter tibi curandum, vt cum Deo, atque etiam cum teipſo, ſedatis ſcilicet ani- mi perturbationibus, pacem obtineas.

15 Oculi Domini ſuper iu- ſtos:

* & aures eius in preces eorum:

16 Vultus autem Domini ſuper facientes mala:

* vt perdat de terra memo- riam eorum.

15 Quod ſi hæc facere ſtuderis, bene tibi conſulueris. Dominus enim benigno ſuo aspectu reſpicit eos qui ſtudent iuſtitiaſ, curam illorum ge- rens, eiſque ſemper proſpicere ſtudens, ne quid mali noceat, néve quo bono careant. * Dominus benignum auditum præbet precibus eorum, facilis ad exaudiendum eos.

16 Reſpicit quidem etiam Dominus facientes mala, verum non beni- gno, ſed toruo aspectu indignationis ſuaſ, quo eos aſpicit, non vt cuſto- diat, * ſed vt ſuo tempore per mortem inſlictam aboleat è terra memo- riam eorum. Per mortem quidem corporalem, è terra hac corporali: per mortem verò æternam, è terra cœleſti, ac ſanctorum conſortio, in quo perditorum hominum nulla erit memoria.

17 Clamauerunt iuſti, & Dominus exaudiuit eos.

* & ex omnibus tribulatio- nibus eorum liberauit eos:

17 Ipſa autem experientia docet verum eſſe quod diximus, aures Do- mini intentas eſſe in preces iuſtorum. Quotieſcuque enim iuſti affli- ctionibus preſſi clamauerunt ad Dominum, ipſe exaudiuit eos, * & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos, frequente r quidem etiam temporali liberatione, ſemper autem ſpirituali & æterna, ita ſanctos in- terius in præſenti conſolando, vt in tribulationibus nō deficiant, aut per mortem omnibus malis exutos, in æternam eos tranſferendo ſœlicitatem.

18 Prope eſt Dominus his qui tribulati ſunt corde:

18 Proximè adeſt Dominus iis, qui ob tribulationum magnitudinem ſunt contrito, fractoque corde, ſubuenire illis paratus, * & eos qui affli- cto ſunt

* *humiles spiritu saluabit.*
 19 *Multa tribulationes iustorum:*
 * *& de omnibus his liberabit eos Dominus.*
 20 *Custodit Dominus omnia ossa eorum:*
 * *vnum ex his non coteretur.*

21 *Mors peccatorum pessima:*

* *& qui oderunt iustum, delinquent.*

22 *Redimet Dominus animas seruorum.*

* *& non delinquent omnes qui sperant in eo.*

Et sunt animo saluos faciet ab omnibus malis.
 19 Multa quidem accidunt tribulationes iustis, cum necesse sit omnibus qui pie volunt viuere, multiplicem pati persecutionem, * sed de omnibus his tandem liberabit eos dominus, qui non finet eos afflictionibus vinci aut immorari, sicut contingeret impiis.

20 Et quamuis variae sint iustorum afflictiones, tamen Dominus ita custodit animi eorum omnem fortitudinem & vires, vt licet continuo alidantur, non tamen conterantur vires eorum, custodiens frequenter & corporis ossa omnia, vt ne vnum quidem ex eis frangatur ab hostibus, totum etiam hominem perdere quarentibus. Quod si autem contingat apud homines, iustorum ossa confringi atque comminui, coram Deo tamen ossa iustorum custodiente, ne vnum quidem contractum est: apud quem etiam mortui viuunt, apud quem & omnes capilli capitis iustorum numerati sunt, quorum nullus de capite eorum peribit. Restituet enim eis omnia ossa cum magna gloria, in nouissima resurrectione.

21 Mors est peccatorum, eaque admodum misera. Illis mors est deputata, veluti eis propria & debita. Illi enim & hic pro peccatis suis vt in plurimum mala morte moriuntur, & post hanc vitam ad aeternam mortem, quae sola vera mors est, pertrahentur. * Et qui ob dissimilitudinem vite oderunt iustum, quique iniuste iustum persequuntur, hi domino eos deferente, semper suis peccatis adiciunt peccatum, peccantes peccato ad mortem: hi a Domino vsque in finem peccare permittentur, ita vt aeternae obnoxij fiant damnationi.

22 Seruorum autem suorum Dominus animas redimet a morte, atque omnibus huius vitae malis: ab omnibus iniurum daemonum insidiis, omniq; peccato, * nec finet sperantes in se peccare saltem vsque in finem, ne aeternae fiant damnationi obnoxij. Nam & si per fragilitatem peccare eos contigerit, eius tamen misericordia, in quam sperant, & a peccato reuocabit, & peccata condonabit.

ANNOTATIONES.

A N D O M I N O L A V D A B I T V R A N I M A, &c.] Iuxta nostram & Graecorum lectionem videtur significare propheta, animam suam, hoc est, se laudandum ab hominibus, non ob propriam virtutem, sed propter Dominum, quod scilicet illum adiutorem habuerit quemadmodum exponit Euthymius. At diuersum sensum requirunt Hebraei, quae hoc loco habent verbum, quod in prima coniugatione significat laudare: at in quarta coniugatione, in qua hic ponitur, significat laudare seipsum, hoc est, iactare seipsum quod ferè idem est quod gloriari. Vnde omnes vertunt: In Domino gloriabitur anima mea. Qui sensus optimè conuenit proposito. Agitur enim hic non de propria laude, sed de laude Dei. Itaque vt verus sensus etiam in nostra habeatur lectione, verbum, laudabitur, & hoc loco, & aliis locis aliquot accipi debet deponentialiter pro gloriabitur. Sic enim Hebraei requirunt, vt etiam accipietur postea. Psal. 63, cum dicitur: Latrabit iustus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde. Et Psal. 62. Laudabuntur omnes qui iurant in eo. Et alioqui qui gloriatur, laudat & iactat seipsum, vt etiam nostra lectio sic accipi possit: Anima mea laudabitur a seipso in domino, hoc est, iactabit sese, & felicè se praedicabit, quod Dominum nacla sit protectorem.

I M M I T T E T A N G E L V S D O M I N I.] Pro verbo immittere, Hebraei habent verbum quod significat castrametari, pro quo Septuaginta verterunt verbum *καταστρατεύω*, quod & si immittere significet, tamen etiam significat castrametari, & in ordinem exercitum constituere. Vnde verendū fuerat, castrametabitur. Idem tamen per nostram lectionem significabitur, si bene intelligatur. Vnde pater vanam esse interpretationem quorundam sic intelligentium: Angelus Domini immitteret terrorem in circuitu timentium eum. Magis autem hunc locum corruerunt, qui, quoniam nostra lectio videtur habere incommodum sensum, legunt: Immitteret Angelus Dominus. Legendum enim, vt etiam Diuus Augustinus diligenter annotauit, Angelus Domini. Nec tamen legendum est, immitterit, vt apud eum legitur, sed futurum, immitteret, cum Graecis sit *καταστρατεύω*, futurum scilicet.

D I V I T E S E G V E R V N T.] Pro diuites, Hebraei habent leones vel leuculos. Et est sic iucunda oppositio inter leones, & iniquitantes Dominum. Significatur

enim, leones ad praedam quaerendam natos, eisque auidè inhiantes, fame & inedia potius perituros, quam vt necessario victu fraudentur: sic hi qui ante omnia Dominum quaerunt. Septuaginta intellexerunt per leones significari homines, qui conquiritis diuitiis per fas & nefas incumbunt, vnde verterunt, diuites. Nam & tales Psal. 9. leonibus propheta comparat, asserens eos sedere cum diuitibus.

M V L T A E T R I B V L A T I O N E S I V S T O R V M.] Quae hoc & sequenti versu in nostra & Graeca lectione dicuntur de iustis pluraliter, Hebraei habent singulariter de iusto. Quae etsi generaliter sint de omnibus iustis accipienda, vt rectè verterint Septuaginta pluralem numerum, tamen singulari numero rectè intellexerimus hic vsum Spiritum sanctum, quod respiceret in vnum illum verè iustum, Dominum nostrum Christum, in quem hi duo versus singulariter quadrant, tum quod verè eius tribulationes fuerint multae, a quibus tamen omnibus per resurrectionem est liberatus, tum quod eius ossa sint custodita vt ne vnum quidem ex eis sit contractum, etiam in violenta morte, iuxta illud: Os non comminuetis ex eo.

M O R S P E C C A T O R V M, &c.] Graecis non est superlatiuus, sed tantum positiuus *πρωτος*, hoc est mala. Hebraei autem longè conuenientiore possunt habere sensum in hoc & sequenti versu, quibus opposita dicuntur de impio & iusto. Possunt enim sic verti: Interficiet impium malitia, & qui oderunt iustum, desolabuntur. Redimet Dñs animam seruorum suorum, & non desolabuntur omnes qui sperant in eo. Verbum enim Hebraicum, pro quo nos habemus in vtroque versu, delinquent, significat non solum peccare, sed etiam deuari & subuertere. Et Euthymius Graecum verbum *πλημμελιωσεν* exponit duobus modis, hoc est, inquit, peccabant aut periclitabantur. Et in sequenti versu: Non peccabant, inquit, eò quod valida atque costanti spe ad Dominum ferantur, nec vllum etiam animae periculum sustinebant. Vt autè illud: Mors peccatorum pessima, opponatur priori parti versus sequentis: Redimet Dominus animas seruorum suorum, a morte scilicet, sicut Hebraei requirunt, & sicut secunda pars secunde parti versus sequentis opponitur, intelligendum est nò hoc significari quod ferè intelligitur, nempe mortè peccatorum secerni a morte iustorum, quasi significetur horum mortem esse bonam, illorum esse malam. Sed genitiuus, peccatorum

intelligendus est regi a subintelligendo verbo, est, non a nominatiuo, mors, vt sit hic sensus, Ipsa mors est peccatorum, hoc est, eis a Deo deputata est, eaque mala, & admodum misera. Sic enim opponitur illi quod sequitur: Redimet Dominus animas seruorum suorum, Non enim hoc Psalmo iustis tribuitur mors, sed liberatio a morte, sicut & prius dixit: Vt eruat a morte animas eorum.

In finem, Psalmus ipsi Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XXXIII.

Propheta Dauid iniustam ab hostibus suis persecutionem persequens, Deum hoc Psalmo inuocat, vt pro se contra eos pugnet atque pro se secundum iustitiam suam iudicet eos, vt & ipse de manu illorum liberetur, & illi in ea incidant mala, quae inferre parauerunt: quae vt impetret, inimicorum suorum in se iniustitiam, suam verò in illos non solum innocentiam, sed etiam charitatem Deo proponit, simul & gratiarum actionem ac laudem Dei pro adepta liberatione promittens. Secundum mysticum autem sensum accipiendus est hic Psalmus, vt sit oratio Christi, per Dauidem in persecutionibus eius praefigurati, suam a Iudeis liberationem Iudeorumque vltionem secundum iustum Dei iudicium expetentis, siue potius praedicentis. Exemplo autem & Christi & Dauidis etiam cuiuslibet iusto competit, precari volenti liberationem ab hostibus quos habet, siue visibiles, siue inuisibiles.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Iudica Domine nocentes me, * expugna impugnantes me.*

2 *Apprehende arma & scutum:*

* *& exurge in adiutorium mihi.*

3 *Effunde phream,*

* *& conclude aduersus eos qui tribulant me:*

* *† dic anima mea, salus tua ego sum.*

4 *Confundantur & reuertantur quarentes animam meam.*

5 *Auertantur retrorsum & confundantur cogitantes mihi mala.*

6 *Fiant tanquam puluis ante faciem venti.*

* *& Angelus Domini coarctans eos.*

7 *Fiant via illorum tenebra & lubricum:*

* *& Angelus Domini persequens eos.*

8 *Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui,*

* *superuacue exprobrauerunt animam meam.*

9 *Veniat illi laqueus quem ignorat: * & captio qua ab-*

V D E X omnium Domine, iusta iudicans, fac in his qui iniuste mihi nocere quaerunt, iustum iudicium, * oppugna eos qui malitiose me impugnare praesumunt.

2 Quomodo solet pro aliquo pugnaturus arma arripere & scutum, & sic demum exurgere, vt alium adiuuet: ita & tu pro salute mea, & in auxilium meum vtere armis tuae fortitudinis, quae iam aliquandiu deposuisse videris, tanquam scuto quodam me protegas a malis, quae intentant hostes, * teque mihi exhibe in adiutorem, qui viribus longè impar sum hostibus meis.

3 Quomodo pugnaturus non scuto tantum se munit contra hostium tela, sed & gladium effundit & eximit e vagina, quod hostem impetat: ita & tu Domine pro me pugnaturus, non tantum me ab hostium sagittis custodias, sed & contra hostes meos euagina gladium vltionis tuae, exerce in eos iustitiae tuae feueritatem, quam tanquam conclusum in vagina gladium, seruare videris, quamdiu differs facere iudicium: * conclude viam contra persequentes me, interclude ac praepedi opportunitatem laedendi me, * interiori tua inspiratione promitte anima mea te allaturum ei salutem, † fac quoque vt anima mea cognoscat ipsa experientia, te esse saluatorem eius.

4 Te pro me pugnante, meque saluante quotquot quaerunt auferre mihi vitam, confundantur & pudore afficiantur, frustrati nimirum suis conatibus.

5 Fac vt te defendente, terga vertere, teque infecta discedere, atque a caepo desisterè cogantur, sicque coram omnibus pudefiant, quotquot cogitant mihi malum inferre.

6 Quemadmodum puluis a vento facile raptatur & dispergitur, nec vi impetus eius resistere valet: ita & ipsi a te dispergantur, nec aliquam sinas vt habeant fortitudinem ad perficiendum quae moliantur, * & Angelus a Domino in auxilium mihi missus, sic coarctans eos, & ad fugam impellens, vt cogantur caepa relinquere, nec valeant proposita perficere.

7 Via, per quas fugiendum illis erit, fiant tenebrae & lubricae, hoc est, nec videant quod sit eis eundum, nec detur illis commodè effugere posse: * & Angelus Domini velocissimus insequatur eos, iustam de eis sumpturus vltionem. † Et quomodo leuissimus puluis statu ventorum huc illucque dispellitur, ita & ipsi, Angelo exagitante eos, variis passionum suarum impulsibus huc illucque impellantur, nulla certa sequentes consilia, sed continuo de malo in malum praecipitati, omnes illorum rationes tenebrae sint & lubricae, nihil videant quod vtiliter sit sequendum, nihil instituant quod firmum sit, sed suis ipsi rationibus & consiliis, quasi palpitantes in tenebris, ac in lubrica via haerentes cadant.

8 Ipsi enim sine villa causa, & praeter omne meum meritum occultè mihi parauerunt perditionem, in quam suis insidiis, tanquam laqueis quibusdam, me conati sunt iuoluere, quomodo venatores clam dispositis laqueis parant feris interitum, * sine causa opprobrio me affecerunt, fallacè me loquentes in vituperium meum.

9. Et quoniam inopinato malo iniuste perdere me conantur, obueniat Dei iusto iudicio unicuique illorum inexpectata calamitas, qua sic inuoluantur,

scendit apprehēdat eum & in laqueum cadat in ipsum.

10 Anima autē mea exultabit in domino, * & delectabitur super salutari suo.
11 Omnia ossa mea dicent: * Domine quis similis tibi?

12 Eripiens inopem de manu fortiorum eius: * egenum & pauperem à diripientibus eum.
13 Surgentes testes iniqui, que ignorabant interrogabant me.

14 Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatē animæ meæ.
15 Ego autē, cum mihi molesti essent, induebar cilicio.

16 Humiliabam in ieiunio animam meam: * & oratio mea in sinu meo conuertetur.

17 Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam: * quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

18 Et aduersum me latati sunt & conuenerunt: * congregata sunt super me flagella, & ignorauit.

19 † Dissipati sunt, nec compuncti: * & tentauerunt me, subsannauerunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis.

20 Domine quādo respicies, restitue animam meam à malignitate eorū * à leonibus unicam meam.

21 Constitutebor tibi in Ecclesia magna, * in populo graui laudabo te.

22 Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi iniquē, * qui oderunt me gratis, & annuunt oculis.

23 Quoniam mihi quidem pacificē loquebantur, * & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.

uoluantur, vt se extricare nequeant, * & illud rete ac malum, quod clam parauerunt mihi, eos irretiat, incidant in eandem ipsam perniciem, in quam me pertrahere machinati sunt, eoque malo, quod mihi intentaerunt, ipsimet pereant.

10 Hanc vbi de hostibus meis iustam vltionem sumpserit Dominus, cum mei liberatione, tum ex animo gaudebo in Domino, cuius beneficio seruatus ero: * & delectabor de salute eius mihi ab eo præstita.

11 Non ego ingratus ero, nec ad percepta beneficia stupidus, sed ex incomparabilis tuę bonitatis admiratione, omne corpus & totam animam persuadente, & ad laudem tui accedente, ego ex omnibus intimis meis, omnibusque viribus dicam: * Domine quis tibi in bonitate, potentia, reliquisque perfectionibus vsquam similis est?

12 Tibi, inquam, quis est similis, qui per immensam tuam bonitatem & potentiam liberas eum, qui omni humano destitutus est auxilio, de violentia eorum qui viribus sunt superiores eo? * indigentem ope & afflictum liberas ab his qui eum diripere student.

13 Hanc autem vt de tua ope & salute exultationem magis præstes, audi amplius hostium meorū in me iniustitiam & ingratitude. Confurgentes contra me homines, contra me falsum proferentes testimonium, interrogabant me quorum mihi non eram conscius, siue quia ex propria confessione, excogitata de me mala elicere satagebant, siue quia cum subsannatione & derisu obiciebant, & interrogando asseuerabant.

14 Pro bonis à me in eos collatis retribuebant mihi mala, retribuere mihi conati sunt omnium rerum orbitatē & desolationem, vt rebus meis exutus, nullum iam haberem amicum: nullumque patronum.

15 Ego autem, cum mihi suis iniuriis molesti essent, non vicissim illis molestus fui, nec malum quid illis precatus sum, sed cōtra pro vestimento induebar cilicio, lumentium indumento, lumentis habitum mihi sumpsi: deplorans illorum prauitatem.

16 Ob summum animi mei de eorum malitia mœrorem, & propter impetrandam à te mentem in eis meliorem, ego meipsum affligebam ieiunio: * & oratio mea, quam pro illis fudi ad Dominum, talis fuit, vt cupiam eam conuerti in sinum meum, & in meipsum, à quo egressa est, hoc est, vt velim ea mihi euenire: atque in sinum meum (in quo donata recipimus) refundi quæ illis precatus sum.

17 Sic me placidē & mansuetē gessi ad vnumquemque eorum, quasi ad amicum & fratrem meum. Ita omnibus placere studui quasi amicis & fratribus meis, * sic affligabar ob eorum malitiam, quemadmodum qui seruo lugent & cōtristantur ob amicorum suorum charissimorū mortem.

18 Ipsi verò non indoluerunt malis meis, sed econtrā cum aduersum aliquid mihi accidisset, contra me latati sunt, imò & ipsi simul congregati sunt contra me, vt de inferendo mihi malo inter se consulentes: * congregati, inquam, sunt contra me homines me flagellare studentes, ego autem eorum contra me inita consilia ignorauit. Aut etiam si scirem, sic me gessi quasi ignorarem, nihil de vindicta cogitans, nihil ad vindicandum moliens.

19 Dissēcti sunt in cordibus suis, atque in diuersa suis cogitationibus distracti querentes varia consilia, & modos diuersos, quibus me affligerēt. † Dissēcti item sunt in ore suo, liberè labia sua laxantes in accusationem & derisionem mei, nec sunt compuncti corde, vt aliquādo à maledicentia & derisu silerent, * & variis modis me vexauerunt, suis subsannationibus & irrisionibus me deriserunt, insuper & præ nimia indignatione & ira frenduerunt dentibus suis super me, auidi nimirum vt me deuorarent.

20 Domine quando declarabis te hæc videre, in pristinam que securitatem restitue animam meam, liberatam ab illorum peruersitate, * camque iam ab omnibus desertam, libera ab iis qui leonina feritate contra me frendent, & deuorare animam meam conantur.

21 Id vbi feceris, tuam bonitatem prædicabo, idque in magna hominum frequentia, * in populo multo & magno laudabo te.

22 Non sinas mi Domine, vt super me & perditione mea, quam querunt, gaudeant hi qui iniuste me persequuntur, * qui præter omne meum meritum oderunt me, & nihilominus exteriori gestu pacem mecum simulant, oculis mihi, vt solent amici, annuentes,

23 Quoniam mihi aliquando præsentem loquebantur amicē, ne eorum prauitatem aduerterem: * verum interim dum loquerentur, sic mihi per terrenam & pessimam iram: quam contra me occultè gerebant, voluebant in cordibus suis contra me dolos.

24 Et dilatauerunt super me os suum, * & dixerunt: Euge euge viderunt oculi nostri.

25 Vidisti Domine, * ne fileas: & Domine ne discedas à me.

26 Exurge, & intende iudicio meo, Deus meus, & Dominus meus in causam meam.

27 Iudica me secundum iustitiam tuam Domine Deus meus, * & non supergaudeant mihi.

28 Non dicant in cordibus suis, euge euge anima nostra * nec dicant, deuorauimus eum.

29 Erubescant & reuerentur simul, * qui gratulantur malis meis.

30 Induantur confusione & reuerentia, * qui magna loquuntur super me.

31 Exultent & latentur qui volunt iustitiam meam: & dicant semper magnificentur Dominus, qui volunt pacem serui eius.

32 Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, * tota die laudem tuam.

24 Et cum prius pacem verbis simularent, & iram occultam pressis labiis in animo seruarent vbi iam multa mala me vndique premerent; os suum in latitudine aperuerunt contra me, * effusioque ore cum gaudio dixerunt sibi mutuo: Optimè, optimè iam sese res habet, viderunt tandem oculi nostri quæ desiderauimus.

25 O Domine vniuersorū, vtcunque hæctenus visus sis non videre que iniquè passus sum, scio tamen te ea vidisse qui omnia vides. * Neque itaque pro tua iustitia & misericordia cesses iustum exercere iudicium, vindicando me ab eorum iniuriis: * Domine qui semper mihi adfuisi, & fauorem tuum mihi exhibuisti, ne quæso iam elongeris à me, fauorem tuum & auxilium tuum mihi subtrahendo. Cessante enim erga me tutela tua, necesse est me perire, cum nullus alius sit mihi adiutor.

26 Qui praualentibus mihi impiis, visus es aliquandiu mihi dormire iam tandem te profer, & ostende te, o Deus meus, habere rationē iudicij mei & causæ, mi Domine, cui me totum commisi, à quo totus pendeo.

27 Fac pro me iudicium Domine Deus meus secundum iustitiā tuam, * nec permittas vt inimici mei compotes voti sui latentur super me.

28 Fac ne habeant cur dicant in cordibus suis, iam bene, bene est animæ nostræ, iam lætitia & exultatio sit animæ nostræ, cui euenit quod optabat. * Fac ne dicere iactantes possint: iam cum deuorauimus, & penitus perdidimus.

29 Erubescant potius & pudefiant frustrati spe sua omnes pariter, * qui hgaudent calamitatibus meis, & voluptatem capiunt ex malis meis.

30 Inuoluantur & opriantur confusione & pudore, * qui superbè loquuntur contra me mala, quæ mihi se gloriantur illaturos grauiā.

31 Illi autem qui amant meam innocentiam, & quibus beneplacitum est in mea iustitia, fac Domine vt exultent & latentur: & qui volunt pacem ac salutem serui tui, * fac Domine vt semper dicere possint: Dominus qui iustorum rationem habet eosque ab impiis liberat, ab omnibus magnus reputetur, magnificēque prædicetur ob suam bonitatem & iustitiam.

32 Hæc vbi mi Domine præstiteris, lingua mea ex meditabundo corde loquetur, & assidue prædicabit iustitiam tuam, quam in me exhibuisti, respondendo promissis tuis, & iniuste oppressum vindicando: * iugiter lingua mea voluet & personabit laudem tuam.

ANNOTATIONES.

DOMINE QVIS SIMILIS TIBI?] Græca nunc habent per geminationem: Domine: Domine, quis similis tibi? At Hebræa tantum habent: Domine quis similis tibi, sicut & diuus Augustinus habet, vt ne quis putet addendum, secundum Domine.

INDUEBAR CILICIO.] Plerique sic intelligunt hunc locum, vt hanc humiliationem intelligatur Propheta assumpsisse pro seipso, ad deprecandam scilicet molestiam quam patiebatur. Verum ex Hebræis patet accipiendum de humiliatione, quam assumpsit pro inimicis suis quorum malitiam miseratus est: Nam illa habent: ego autē in infirmitate eorum, &c. Pro cilicio, Hebræis est שׂוֹמֵר, & Græcis σάκεον, vt mirum sit Latinum potius vertisse cilicium quam sacco.

ET ORATIO MEA IN SINU MEO CONVERTETUR.] Magis vertendum fuerat, in sinum, cum construat cum verbo motus ad locum, & Græcis sit, εἰς κόλπον μου, sicut & Hebræis est, ad sinum meum. Cum autem variè admodum hæc oratio à diuersis accipiatur præter intelligentiam in paraphrasi indicatam, iuxta, quam verbum, cōuertetur, pro optatio, conuertatur, oportet exponere, potest & sic accipi, vt significetur, orationem iusti pro impiis fufam, est à Deo, ad quem mittitur, non redeat cum fructu ad ipsos impios, sed frustra, quod ad ipsos attinet, emissa sit, redituram tamen cum fructu ad ipsum qui orat, quod ille percepturus sit Dei beneficia, quemadmodum Dominus in Euangelio dicit: Pacem Domini indignæ imprecatam redituram ad eos qui eam imprecari sunt. Sunt qui vertunt: Et precatio mea super sinum meum versa est: intelliguntque simili ratione istud dici, quasi Latinis dicitur, gaudere in sinu, is qui arcano & interiore gaudio contentus est. Ita enim in sinu flere & precari aptè dicitur, qui suas lachrymas & preces in aëra non spargit ad captandum hominum gratiam, sed contentus vno Deo teste affectus suos apud se continet. Itaque sensus erit: orationem meam apud me iterabam, & frequenter reprecabam.

QVASI PROXIMUM, &c.] Quidam etiā Græci d codices habent accusatiuos, verum emendatiōnes habent datiuos ὡς πλησίον, ἢ ὡς ἀδελφὸς ἡμῶν, &c. πλησίον, vbi aduerbium est positum loco datiuī, quod fortassis imposuit interpreti. Paraphrasis autem indicat duobus modis orationis incommoditati subueniri posse, vt aut subintelligatur ad accusatiuos præpositio, ad, aut accusatiui per antiposin accipiuntur positi pro datiuīs.

ANNUNT OCVLIS.] Plerique nutam hunc oculorum accipiunt, vt sit signum gaudij, quo inimici sese mutuo in malis alterius concitarunt, ad gaudendum & ridendum. Verum aliās hæc oratio in scripturis accipi solet, pro eo quod est, fraudulenter cum aliquo pacem simulare, vt Prouerb. 6. homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, prauo corde machinatur malum, & Prouerb. 10. Qui annuit oculo, dabit dolorem, & stultus labijs verberabitur. Vbi quem intelligat annuere oculo, patet ex præcedenti versu: Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat vias suas, manifestus erit. Videtur igitur annuentem oculo, opponere ei qui ambulat simpliciter. Et manifestius Ecclesiast. 27. Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abijciat. In conspectu oculorum tuorum conculcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur. Nouissimè autem peruertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum, &c.

ET IN IRACUNDIA TERRÆ LOQUENTES.] Apud Græcos non sunt hæc duæ dictiones, terræ loquentes, sed tantum habent: Et in ira dolos cogitabant. Vnde & Augustinus legit: Et super iram dolosē cogitabant. Non sunt tamen hæc verba delenda, quia eis respondent quædam in Hebræis. Quæ sic vertit diuus Hieronymus: Et in rapina terræ verba fraudulenta concinnant.

EVGE EVGE.] Apud Hebræos ponitur interiectio, heah, heah, pro qua Latini dicunt, vah, vah, quod diligenter notandum est, nam ea interiectione vsi sunt Scribæ & Pharisei, gloriantes contra Christum in cruce pendente.

NEC DICANT, DEVORAVIMVS EVM.] Vera lectio est, deuorauimus, non, vt multi legunt, deuorabimus. Græcis enim est *εφαγον*. Vnde & Augustinus legit, absorbuimus eum.

QUI MAGNA LOQUUNTUR.] Græca habent *μεγαλοφρονες*, hoc est, magna loquentes, & Hebræa habent, qui magnificantur super me. Vnde om-

nino certum est vitio scriptoris alicuius in codicibus nostris legi, maligna, pro magna. Certè psalterium Romanum habet, magna. Sic & codices Latini iam impressi ex codicibus antiquissimis scriptis. Participium enim hoc loco positum deriuatur ab eo verbo quod mox Psalmus trigesimo septimo vertit, super me magna locuti sunt.

In finem pro octaua Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XXXV.

Committit hoc Psalmo inter se Propheta duas res diuersissimas, impiorum scilicet peruersitatem, & Dei effusissimam in omnia bonitatem, quæ suo contrario comparata magis elucescit. Itaque primùm describit cogitationes & facta impiorum: deinde summopere admiratur Dei in omnia bonitatem, quam etiam impijs non claudit, quamuis eorum impietas maxima sit: Postea canit, quomodo eam peculiari ratione præ alijs percipiant electi in Deo sperantes, & orat vt Deus se agnoscentibus prolixius beneficiat ipsùmque tueatur à violentia sceleratorum, quorum simul casum & interitum prædicat.

PARAPHRASIS

1 Dixit iniustus vt delinquat in semetipso: * non est timor Dei ante oculos eius:

IR iniquus in corde suo cogitauit vt peccaret, ex electio- ne & proposito iniqua agere decreuit, semper aut crebrò secum voluens quomodo iniquitatem suã perpetret: * id- que ideo, quia ante oculos mentis eius non versatur timor Dei, non cogitat Deum sibi metuendum esse, quem aut nõ esse sibi persuadet, aut non habere rationem humanorum actuum, & proinde non vindicatorum hominum peccata cogitat.

2 * Quoniam dolosè egit in conspectu eius: * vt inueniatur iniquitas eius ad odium.

2 Et quidem nullo eum Dei timore teneri hinc patet, quoniam coram a Deo, qui omnia videt, non veritus est dolosè agere cum proximo suo: † Sed & secum dolosè egit: dum simulat se querere Deum, eique velle placere: verùm non ex animo, nec verè, * ita vt à Deo deprehendatur iniquitas eius odio extremo esse digna.

3 Verba oris eius iniquitas & dolus, * noluit intelligere vt bene ageret.

3 Quicquid loquitur, iniquitate & fraude plenum est: non solum ignorauit bene agere, * sed etiam noluit habere intelligentiam ad bene agendum, spernens quemuis monitorem & eruditorem, ac mentem suam à consideratione iustitiæ & veritatis auertens.

4 Iniquitatem meditatus est in cubili suo: * astitit omni via non bone, malitiam autem non odiuit.

4 Noctu in lecto suo, cum animus vacans ad se redire meritò deberet, tempùsque admonet cogitare meliora, ipse contra secum cogitat, quomodo interdum quòsque afficiat iniuria: * astitit omnibus institutis non bonis, paratus ea sequi & perficere, nullum malitiæ genus auersatur.

5 † Domine in cælo misericordia tua:

5 Cum autem tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est bonitas tua Domine, quæ collata cum hominum malitiã maximè relucet, & eò quidem magis, quod eam etiam impijs communem facis, quos & multis afficis beneficiis, & lenitate summa ad penitentiam toleras: quæ certè tua bonitas contra impiorum iniquitatem me summopere consolatur. † Tua etiam Domine misericordia longissimè latissimeque pater, ita vt ab infimis terris vsque in cælum pertingat, nec aliquid cælorum ambitu contineatur quod non sit benignitatis tuæ particeps * fidelitas tua promissis & proposito tuo constanter respondens à terris vsque ad nubes protenditur diffusa super omnia. † Altior etiam est tua bonitas & constantia, quam vt ab hominibus comprehendi valeat.

* & veritas tua vsque ad nubes.

6 Iustitia tua sicut montes Dei, * iudicia tua abyssus multa.

6 Iustitia tua æquat, imò superat montes excelssimos, incomprehensibilis ab hominibus, * iudicia tua, secundum quæ cuncta dispensas, ad eò sunt profunda, & inscrutabilia, vt ab humano intellectu penetrari nequeant, quemadmodum immensa aquarum profunditas, cuius fundus cognosci non potest.

7 † Homines & iumenta saluabis Domine:

7 Tu Domine tua bonitate homines simul & pecora, bonos simul & malos seruas & sustentas, vitam, victum, & sanitatem eis suppeditas, & continua generatione hominum & bestiarum omnium species conseruans. † Tu etiam secundum immensam tuam misericordiam, & occultata iudicia, non eos tantum æterna salute saluabis, qui vt verè homines rationabiliter viuunt, sed & eos qui rationis expertes irrationabilium instar degunt, non Iudæos tantum, sed & Gentiles idololatrias saluos facies. * Propter quod meritò exclamare libet: O quantum Deus misericordiam tuam multiplicasti, quam in omnes effudisti, homines simul & pecora, bonos simul & malos, o quam multam & magnam fecisti eam à nobis haberi,

* quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.

8 Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

8 Propter quam tuam immensam bonitatè, homines soli ratione præditi inter omnia animalia, sese summa fiducia committent tuæ tutelæ, spemque constituent in protectione tua, qua eos ita foueas, & custodias, vt sub umbra alarum matris, pulli diligenter fuentur & custodiuntur.

9 Inebriabuntur ab vberitate domus tue:

9 Hoc qui fecerint, non modò temporaria huius vitæ salute communi hominibus cum brutis donabuntur, sed etiam in præfenti seculo gustum quendam cælestium bonorum percipient, per Spiritum tuum sanctum diffusum in cordibus eorũ, * cuius spiritualibus donis quasi riuulis quibusdam è pleno tuo flumine deriuatis, varias menti voluptates afferentibus, tum eorum mentem ita potabis & reficies, vt nihil mundanarum rerum magnopere concupiscant aut requirant. Verùm in futuro seculo cum in cælestem tuam domum recepti fuerint, iam verè abundantissima omnium bonorum cælestium plenitudine saturabuntur, & inebriabuntur tunc fruitione & visione perfecta, quasi pleno flumine cum impetu indefinenter fluente, secumque iugi fluxu varias nouasque semper adducente delicias: ita eos potabis & reficies, vt omnium malorum obliui & expertes, nihil omnino ampliùs desiderent, nec sitiant in æternum, semper saturi sine fastidio.

* & torrete voluptatis tuæ potabis eos.

10 Quoniam apud te est fons vitæ.

10 Non enim in hoc mundo, sed apud te in cælesti tua habitatione est fons vitæ, vitæ scilicet perennis & felicitis. Nam ea quam hic viuimus in terris vitæ, non tam vitæ, quam mors quædam cõtinaua est. Tu ipse fons es & origo vitæ veræ, ex quo quidem nunc profluit sperantibus in te vitæ spiritus & mentis. Verùm cum eis ex hoc mundo liberatis dabitur apud te agere in domo tua, tum ex fonte tuo augustissimo haurient vitam sempiternam, quæ cum felicitissima sit futura, perpetuam satietatem ac voluptatem afferat eis necesse est. * Tunc certè nos quotquot hic in te speramus, per lumen tuum, quod à te diffundes super nos depulsis omnibus huius mundi tenebris, clarè perspicuèque videbimus verum lumen, quod nullas omnino patitur tenebras, tunc clarissimam pulcherrimamque summi boni faciem coram intuebimur, tunc liberati ab omnibus afflictionum tenebris felicitatem veram & solidam cõsequemur. In lumine enim solari huius mundi, aut lumine mundanæ sapientiæ non cernitur verum ac purum lumen, sed tantum per lucem tuam diuinam, quæ mentibus piorum etiam hic in terris suos radios infundens, lumen verum videre eos facit, sed per speculum & in anigmate, & quasi per caliginem & nubes.

* & in lumine tuo videbimus lumen.

11 Prætere Domine misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde.

11 Interim Domine, dum in hac vitæ misera fragillique versamur, misericordiam tuam & iustitiam, quam omnibus exhibes, extende, prolixiusque ac profuentius exhibe iis qui te verè agnoscut, quique recto sunt corde.

12 Non veniat mihi pes superbia: * & manus peccatoris non moueat me.

12 Ne quæso Domine finas vt perueniat vsque ad me pedibus suis superbus, nec me eius violentia opprimat, * nec finas vt me loco meo moueat, aut deiciat impiorum ferox manus & potestas.

13 Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: * expulsi sunt, nec poterunt stare.

13 Redundant enim iam omnia superbis & violentis hominibus, qui contemptis Domini mandatis, non verentur insontes obruere. Verùm quam volent crudeliter molestent bonos: en locũ aspicio, ubi iam iamque è felicitatis & dignitatis suæ statu cadent: * expellentur, nec poterunt vlla ratione consistere, deiecti à conspectu Dei in tenebras extremas.

ANNOTATIONES.

V INVENIATVR, &c.] Græca habent infinitiuos actiuos *εὑρεῖν τὴν ἀνομιαν αὐτῆς, καὶ μακαρίαν*, hoc est, vt inueniret iniquitatem eius vel suam, & odisset. Quæ lectio etsi in eo sensu accipi posset, quæ habet paraphrasis, si suppositum verborum accipiatur, Deus, & legatur, iniquitatem eius. Augustinus tamen, qui legit: vt inueniret iniquitatem suam, & odiret: intelligit peccatorem dolosè egisse hac in re, vt scilicet ipse peccator inueniret iniquitatem propriam, & deinde eam odiret, hoc est, non ex animo, nec simpliciter inquisuisse iniquitatem suam, vt inuentam odiret, sed in ea re fallaciter sese gessisse, quandoquidem inuentam iniquitatem non odire, sed excelsare studuit. Ita etiam ferè Eurhythius Græcus interpres. In quo sensu etiam nostra lectio accipi potest, si intelligatur impium dolosè agere in eò, vt à se deprehendatur iniquitas eus. At sensus paraphrasis magis conuenit cum Hebræo, & cum his quæ sequuntur.

Dei. Sic postea dicit cedros Dei. **Q**UEMADMODVM MULTIPlicasti.] Pro, quemadmodum, vel, vt legit D. Augustinus, sicut, Græcis est *ὡς*, quæ dictio etsi sit sæpe particula comparationis, est tamen etiam sæpe particula admiratiõnis, idem valens quod quàm, vel quantum. Atque hoc modo accipiendam patet ex Hebræis, vnde apud nos, quemadmodum, pro quantum est accipiendum admira- tiuè positum.

INEBRIABVNTVR, &c.] Hos duos versus plerique in iustis impleri intelligunt in præfenti vitæ. Verùm quoniam dicit: apud te est fons vitæ: per quod satis significare videtur, quod vitam illidem percipient, quos Deo adesse contigerit: & dicit, videbimus lumen: magis hæc referenda videntur ad statum futuri seculi. Certè non satis propriè aut non perfectè, inebriati dicuntur sancti in hac vitæ, quibus hic esurientibus & sitientibus promittit saluator saturitatem vtrique in futura vitæ. Et quod dicitur: *Isaia 49. de fidelibus: Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos: Ioannes in Apocalypsi in fu-*

SICVT MONTES DEI.] Montes, Dei phrasi Hebræica vocat montes altissimos. Nam quicquid eximium, magnam & præstantis est, id Hebræi dicunt esse

tura vita impleri interpretatur. Apocal. 7.

PRÆTENDE DOMINE MISERICORDIAM TVAM.] Dictionem, Domine, nec Græca habent, nec Hebræa, nec Augustinus, nec scripta pleraque. Prætere autem, hic non est positum pro prætere, quod ferè nobis significat, sed pro protendere. Nam id magis significat, aut potius pro protendere. Nam id magis significat dictio Græca *πρότερον*, quam Euthymius interpretatur pro in longum tempus extendere, & Hebræa dictio significat trahere & protrahere.

I BI CECIDERUNT.] Græca habent, omnes qui operantur iniquitatem, quomodo & Augustinus legit:

At Hebræa non habent, omnes, ut ne quis addendum putet, quamquam ad rem parum faciat. Intelligunt autem multi: Ibi, hoc est, per superbiam ceciderunt omnes peccatores, &c. Sic Augustinus lib. de spiritu & littera cap. 7. ubi etiam legit, non moueant me. Campensis: In ipso conatu collapsi sunt qui perpetrare iniqua conabantur. Verum sensus parat hanc præferendus videtur, ut verba præteriti temporis prophetice accipiantur pro futuris: & Propheta quasi digito ostendat impiorum ruinam, licet sit adhuc abscondita, quod certius ad bene sperandum se suosque animet. In hunc sensum etiam Euthymius.

Psalmus ipsi Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XXXVI.

Quoniam infirmi homines, cum vident florere impios, solent mirum in modum turbari, & nonnunquam cogitare Deum nullam habere rerum humanarum curam, ac proinde prouocari ad imitandum malos, deserta virtutis via, ideo hos in isto Psalmo admonet Propheta ne eos vrat malorum prosperitas, ut ob eam neque de diuina diffidant prouidentia, neque ad imitationem malorum prouocentur: sed in pietatis studio strenue pergant, Deo se totos committentes, eò quod timentibus Deum, & in illum sperantibus omnia tandem optime sunt cessura, verèque felices tales sint futuri: impij autem utcumque ad tempus florere videantur, tandem excindendi sint, & penitus delendi. Quod autem Propheta copiam bonorum terrenorum, felicitatem huius vite & possessionem terra promittit iustis studiosis, aduertendum est priscis hominibus qui de futuris bonis non perinde docti fuere, plura de successu rerum presentis vite promissa, quam sanctis noui Testamenti. Quibus tamen & ipsis in Euangelio Saluator copiam bonorum que vita presentis requirit, & possessionem terra pollicetur. Siquidem vetat sollicitos esse de victu & vestitu, mansuetis terra possessionem, derelinentibus omnia propter se centuplum etiam in hoc seculo recepturos promittit. Pietatem enim colentibus ut plurimum dat Deus commodam etiam in hoc seculo vitam degere, suppeditans quantum satis est, hoc est, quantum desiderant, faciens eos presentibus contentos, liberum animum ad vtendum concessis tribuens, qui soli proprio iure ac feliciter & quietè terram inhabitant, imò & totum mundum possident, qui illis totus vsus est & voluptati: omni tamen tempore quidam sunt Lazari à Deo in singulare exemplum tolerantia, & ad sublimiorem illustrandi nomen Dei rationem delecti, quos etiam ad mendicitatem, & summam inopiam redigi Dominus permittit. Verùm his quod in terrenis bonis minus datum fuerit, eò amplius in spiritualibus & cælestibus bonis accipiunt. Nec propter hos falsa sunt ea scriptura, que rerum copiam & sufficientiam pollicentur iustis, cum ea scriptura non quid semper, sed quid ut in plurimum futurum sit, significare velint. Deinde terrenorum bonorum promissio terrenos homines manu ducere studet ad cogitanda bona alia veriora quorum illa umbra quedam sunt. Hac autem verissima bona ut præcipua bona sunt, ita præcipue in scripturis iustis promissa accipere debemus, quibus quoniam nemo iustus frustratur, in eis etiam illa scriptura verè complentur, qui etiam per spiritualium bonorum participationem, omnium terrenorum bonorum, totiusque mundidomini efficiuntur. Non enim fallitur, qui pro terrenis bonis sibi promissis accipit cælestia & spiritualia.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Noli æmulari in malignantibus,

* neque zelaueris facientes iniquitatem.

2 Quoniam sicut fœnum velociter arefcit:

* & quemadmodum olera herbarum citò decident,

3 Spera in Domino,

* & fac bonitatem & pascaris in diuitijs eius.

4 Delectare in Domino: * & dabit tibi petitiones cordis tui.

V quisquis iustitiæ studeat, & veram solidamque quæris felicitatem, noli in iram & indignationem concitari, cum videris sceleratorum in hoc mundo prosperitatem: noli ex ea sic conturbari, ut cogites Deum humana nec scire, nec dispensare, ac proinde ad imitandum malos prouocaris, sed nec inuidiæ zelo contra facientes iniquitatem commouearis ob eorum felicitatem.

2 Non enim solida est eorum felicitas, sed fluxa, caduca & fallax, quoniam sicut virèes gramen mox suam perdit viriditatem, & per ressecationem aut solis ardorem subito arefcit: ita & ipsi, quamquam in hoc mundo florere conspiciantur, citius opinione suo priuabuntur virore, & quemadmodum viuæ, virentisque herbe subito flaccescent, ita & ipsi à suo ornatu & felicitate citò decident.

3 Tu itaque noli ad illorum imitationem sperare in fluxis huius mundi rebus, nec cum illis iniquitati te addicere, sed spem tuam ante omnia in Dominum constitue, illi te totum committens, qui solus potest solidam felicitatem præstare, * sperans autem in Domino, non sis otiosus, sed fac constanter quod bonum est: hoc vnum sollicitè cura, ubi te Domino commiseris, ut virtuti incumbas, de reliquis securus: quæ si feceris pacificè & feliciter habitabis in terra rerum omnium dominus, & suauiter reficieris in diuitibus terræ prouidentibus, quos illa tibi fideliter & certò suppeditabit.

4 Ne autem te conturbet impiorum prosperitas, oblecta te ipsum non in vanis huius mundi bonis, sed in bonitate Domini, quæ ut in omnibus relucet creaturis, ita maxime parata est sperantibus in eum, * Quod si sic te

Del

Dei bonitate oblectaueris, dabit tibi Dominus per suam bonitatem quicquid desiderauerit cor tuum. Iam enim nihil desiderare poteris, nisi quod illi, quem amas, gratum esse putaueris.

5 Reuela Domino viam tuam, & spera in eo: * & ipse faciet.

6 Et educet quasi lumen iustitiam tuam.

* & iudicium tuum tanquam meridiem:

* subditus esto Domino,

* & ora eum.

7 Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua in homine faciente iniustitias.

8 Desine ab ira, & derelinque furorẽ.

* noli æmulari, ut maligneris.

9 Quoniam qui malignatur, exterminabuntur:

* sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.

10 Et adhuc pusillum, & non eris peccator:

* & quæres locum eius, & non inuenies.

11 Mansueti autem hereditabunt terram:

* & delectabuntur in multitudine pacis.

12 Observabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis.

13 Dominus autem iridebit eum.

14

5 Propone deuotis precibus Deo institutum tuum, & omnem statum rerum tuarum illi commenda, & spera in eo. * Id si feceris, ipse de te, tuisque omnibus rebus faciet que conducunt. Si aliquibus malis affligeris, quibus te eximere nequeas, Deo committe, & tota fiducia pende ab illo, & ipse faciet feliciorum malorum euentum, quam vel desiderare poteris. Si quid ex Dei voluntate agere institueris, illius prouidentia ac bonitati tam opus quam finem operis commenda, & ipse ad optatum terminum institutum tuum perducet: non quod otiosum te esse velim, aut nihil te ipsum agere, sed quod de rerum tuarum euentu nolim superfluitate cura macerari.

6 Quod si te sic totum illi commiseris, ipse iustitiam tuam, etsi ad tempus incognitam, & impiorum vel felicitate vel persecutione obscuratam, tandem e tenebris educet, ut quasi lumen solis ab omnibus clarè conspiciatur, * & æquitatè tuam, ac vitæ rationem ex recto rationis iudicio institutam tam claram faciet, quam est meridies. Vltione enim de sceleratis qui florere videntur sumpta, suum erga te declarabit fauorem, cum dignissimos innocentia tue fructus percipies, & id quidem vel in hac vita, vel in futura. * Tu itaque, subde te ipsum Domino, sub potenti manu eius tete humilians, patienterque ferens si quid aduersi immiserit, nec in corde tuo illi obmurmures, * & constanter illum ora, ut te in huius vite malis confirmet, utque tuarum rerum rationem habeat.

7 Sic autem rerum tuarum securus, nihil mireris aliorum successus, neque ad tristitiam aut iram conciteris, cum videris impium aliquem facientem iniustitias, felicem habere rerum suarum successum.

8 Et quoniam difficulter sibi ab huiusmodi conturbatione temperant etiam iustissimi, iterum atque iterum eandem inculco. Cum videris impios secunda uti fortuna, cessa ab ira, & derelinque furorẽ, ut neque ex inuidia felicitatis eorum, neque ex indignatione contra diuinam prouidentiam intra te irascaris: quod si autem omnino tibi temperare non possis, quin super eorum prosperitate commouearis, eò quod videas in iacturam pietatis & gloria Dei eam cedere; * tamen caue ne te irriteris, ut illorum exemplo ad perpetranda eadem scelera animum adducas, aut altero prauicationis genere pecces: & malefacias, proximis, scilicet, inuidendo, & diuinam prouidentiam calumniando, viamque virtutis fastidiendo.

9 Caue, inquam, ne æmulando etiam ipse malignè agas, quoniam qui malè agunt, à Deo excidentur, ante tempus auferentur à terra sublati, in æternas miseras præcipitabuntur: * qui autem patienter Dominum expectant, ipsi velut hæreditario iure possidebunt terram, plerumque quidem etiam hanc presentem, in qua longa felicitate; vita à Deo donabitur: semper autem cælestem terram viuentium, quam perpetua possessione cum summa tranquillitate obtinebunt.

10 Et ne te mora affligat in impiorum vindicta, ecce per breui excidentur, à Deo impij. Post pusillum enim temporis, quo sua longanimitate Deus impios tolerat, videbis impium per mortem sublatum amplius non esse: * adhuc eum requires inter homines, & ecce citius opinione tua subblatus erit, non inuenies eum. Adeoque radicibus euellatur e terra, ut etiam si requisieris aliquid veteris pompa, nihil reliquum inuenturus sis, eò quod nulla vel prolium vel diuitiarum reliquia supersint.

11 Contra verò mansueti, qui patienter etiam iniquorum ferunt prosperitatem & iniurias: & quicquid illis immittitur à Deo cui consecrarunt, ipsi hæreditario ac præcipuo iure possidebunt terram, * & in multa pace & tranquillitate potissimum conscientia suæ sese oblectabunt suauissimè. Atque id quidem plerumque illis dabitur in presenti terra, ut in ea longo tempore viuant in altissima pace & requie animarum suarum, quam inueniunt soli mites & humiles corde: cum contra impijs etiam in summa prosperitate nulla pax esse possit, sed mira semper adfit animi & omnium actionum perturbatio. Semper autem hæreditare terram & in multitudine pacis delectari dabitur mansuetis in futura vita, in qua tranquillissimè viuunt in sempiternum, nacti solidam & inconcus-

12 Peccator observabit iustum, & opportunitatè quærens perdedi eum, * & præ nimia ira in illum concepta frendebit dentibus suis super eum, grauius illi minitans, & inferre cupiens.

13 Verùm ubi id contigerit, sicut frequenter fit, Dominus e cælo prospici-

h 3

* quoniam proſpiciat, quia
veniet dies eius.

14 Gladium euaginauerunt
peccatores, * intenderunt ar-
cum ſuum.

15 Vt decipiant pauperem
& inopem, * vt trucident
reſtos corde.

16 Gladium eorum intret in
corda ipſorum:
* & arcus eorum confrin-
gatur.

17 Melius eſt modicum iu-
ſto, * ſuper diuitias pecca-
torum multas.

18 Quoniam brachia pec-
catorum conterentur,
* confirmat autem iuſtos
Dominus.

19 † Nouit Dominus dies
immaculatorum:
* & hæreditas eorum in
æternum erit.

20 † Non confundentur in
tempore malo, & in diebus
famæ ſaturabuntur:

* quia peccatores peribunt.

21 Inimici verò Domini
mox vt honorificati ſunt &
exaltati:
* deficientes quemadmodum
fumus deficient.

22 Mutuatur peccator, &
non ſoluet:

* iuſtus autē miſeretur &
tribuet.

23 Quia benedicentes ei hæ-
reditabunt terram:
* maledicentes autem ei di-
ſperibunt.

24 Apud Dominum grefſus
hominis dirigetur: * & viã
eius volet.

25 Cùm ceciderit, non col-
ludetur,

* quia Dominus ſupponit
manum ſuam.

ciens ſuper filios hominum, more irridentis aliquem ſe habebit erga im-
pium, pro nihilo enim eum ducet, videns eum conari impoſſibilia, ſibiq;
noxia: * ipſe enim prænouit mox aduentum temporis quo ipſe peribit.

14 Imò ſi etiam contigerit, iniquos iamiam paratos eſſe, ad perdidendum
iuſtos, & iam euaginatam tenere gladium, * arcumq; ſuum intendiſſe.
15 Vt ſuis inſidiis capiant, captumq; ſuo ſtatu deiciant in fontem, hu-
mano auxilio deſtitutum, * captosq; innocentes paratis armis mox oc-
cidant.

16 Id, inquam, cùm vſuenerit, nihil iuſtis eorū molimina nocebūt, ſed
contra gladius, quem contra innocentem euaginauerunt, intrabit in cor-
da ipſorum, * arcus eorum confringetur. Malum, quod aliis inferre para-
uerunt, in ipſorum caput redibit, viſq; eorum ac poteſtas, qua bonis no-
cere cogitauerunt, frangetur impedita à Deo ne bonos lædat, ſed in pro-
prium ipſorum perniciem retorqueatur: quemadmodum arcus qui con-
fringitur, non eum in quem paratus eſt, ſed frequenter cum à quo para-
tus eſt, lædit.

17 Melius eſt iuſto homini modicum id, quod cum iuſtitia partū poſſi-
det, * quàm multæ diuitiæ, quomodo eas habent peccatores, per iniuſtitiam
ſcilicet, coaceruatas. Melius, inquam, eſt, tum quia hoc ipſum modicum illi
ſufficientius eſt, qui præter naturæ pauciſſimis contentæ neceſſitatem ni-
hil requirit: tum quia iucundius ac ſecurius illud poſſidet, & cum maiori
ſuauiſſitate eo fruitur & reficitur, quàm peccatores diuitiarum ſuarū abun-
dantia. Denique quia hoc ipſum modicum iuſte partum, quo contentus
viuit, ei ſeruabitur, & à Deo mirum in modum augebitur, ſaltē in futura
vita, cùm contra impiorum opes illicò euaneſcant.

18 Quoniam robur facultatum, quibus ad tempus potentes ſunt pecca-
tores, mox à Deo conſumentur, * iuſtos autem ſic Dominus confirmat &
ſuſtentat, vt impij illis præualere nequeant.

19 Curam ſingularem gerit Dominus dierum & vitæ eorum, qui ſine
macula conuerſari ſtudent, † & quaſi deſcriptum habet in notitia ſua
prædeſtinationis numerum dierum quibus victuri ſunt ſuper terrā, quem
proinde numerum nulla humana potentia anteuertere poterit: * & here-
ditas eorum à nullo eis auferri poterit, ſed perpetua eis erit. Nam cùm
ablata eis fuerit temporalis terræ poſſeſſio, æternæ vitæ hæreditatē, quæ
propria illorum hæreditas eſt, obrinebunt.

20 Non pudeſcent ſancti, ita vt ſpe ſua & ope Dei expectata fruſtrentur
quando aduerſa tēpora incident, & in tempore famæ, aliis fame laborā-
tibus, ipſi ſaturabuntur à Deo: qui cùm eos diligit, & cognoſcat quid eis
opus ſit, nihil eis deſeſſe ſuſtinebit. † In tempore etiam nouiſſimi iudicij
ſummè calamitoſo, non confundentur ſimul cum impiis: & in tempore
illo, quo æterna fame impij cruciabuntur, ipſi perpetuò ſatiabuntur, non
enim ſinet perire iuſtos ſuos Deus, * ſed peccatores ab eo diſpergentur,
priuati terrena hæc felicitàte, & in æternas miſerias deiecti.

21 Ita quidam cum iuſtis aget Deus, vt dixit: At verò inimici Domini
poſt paululum quàm in hoc mundo honorificati fuerint, & exaltati * ſu-
bitò ac penitus deficient in modum fumi, nullum relinquentes gloriæ
ſuæ veſtigium.

22 Frequenter contingit, vt peccator mutuò accipiat, nec poſtea ſoluat
quod mutuò accepit, propter nimiam, ſ. vel egeſtatē vel auaritiā. Tanta
frequenter peccatoris eſt egeſtas, vt nec debitā reddere valeat. Tanta
auaritia, vt non ſolum impariatur propria, ſed nec aliena reddere velit.

* At contra iuſtus ita ſubinde neceſſariis vitæ abundat, tamq; eſt ad par-
ticipandum aliis etiam modicum quod habet liberalis, vt miſericordia
motus vltro etiam tribuat eis qui opus habent.

23 Et certè tam charus Deo eſt iuſtus, vt qui ei bona precati fuerint, ſi-
mul cum eo ſint poſſeſſuri terram: multò magis qui ei benefecerint: * qui
verò maledicunt ei, peribunt de terra.

24 A Domino grefſus huiusmodi hominis iuſti dirigentur, Dominus fa-
ciat vt grefſus eius in recta virtutis via inſtituantur, & vt quicquid facere
inſtituerit, proſperè ſuccedat: * & opera eius grata habebit ac beneplaci-
ta, ſuo fauore ea proſequens.

25 Cùm per infortunium aliquod à priſtino ſtatu ceciderit, & aduerſam
inciderit fortunam (vt nihil eſt ſtabile in hoc mundo (aut cùm per hu-
manā fragilitatem in aliquod peccatum prolapsus fuerit (ſiquidē ſepties
in die cadit iuſtus) non conteretur, nec peribit, * quia Dominus illū præ-
ſeruat admodum eius qui manum cadenti ſupponit, ſiue vt caſum fran-
gat, ſiue vt collapſum à caſu eleuet. Ita enim Dominus ſua potentia ac
cæcra, quaſi manu ſuppoſita, iuſtum præſeruat, vt nec infortunio, nec pec-
cato

26 Iuuenis fui, etenim ſenui
& non vidi iuſtum: * nec
ſemen eius querens panem.

27 Tota die miſeretur, &
commodat: * & ſemen ipſius
in benedictione erit.

28 Declina à malo, & fac
bonum, * & inhabita in ſe-
culum ſeculi.

29 Quia Dominus amat iu-
dicium, & non derelinquet
ſanctos ſuos:
* in æternum conſeruabū-
tur.

30 Iniuſti punientur, * &
ſemen impiorum peribit.

31 Iuſti autem hereditabūt
in ſeculum ſeculi ſuper eā.

32 Os iuſti meditabitur ſa-
pientiam:
* & lingua eius loquetur
iudicium.

33 Lex Dei eius in corde
ipſius:

* & non ſupplantabuntur
grefſus eius.

34 Obſeruat peccator iu-
ſtum, * & querit mortifica-
re eum.

35 Dominus autem non de-
relinquet eum in manibus
eius:

* nec damnabit eum cùm
iudicabitur illi.

36 Expecta Dominum, &
cuſtodi viam eius,
* & exaltabit te vt here-
ditate capias terram:
* cùm perierint peccatores,
videbis.

37 Vidi impium ſuperexal-
tatum & eleuatum ſicut
cedros Libani.

38 Et tranſiui, & ecce non
erat: quaſiui eum, & non eſt
inuentus locus eius.

39 Cuſtodi innocentiam, &
vide æquitatem, * quoniam
ſunt reliquia homini paci-
fico.

40 Iniuſti autem diſperibūt
ſimul: * & reliquia impio-
rum interibunt.

41 Salus autem iuſtorum à

cato ſuccumbat & pereat, ſed in priſtinum innox ſtatum reſtituatur.

26 Iuuenis fui, & iam ſenex effectus ſum, nec tanto vitæ meæ ſpatio vi-
di iuſtum aliquem à Deo derelictum, vt non ei vitæ neceſſaria ſuppedi-
taret: * nec ſemen iuſti vniquam mendicare, vt aut inopia victus, ſal-
tem diuturna, aut extrema, laboraret, aut alimenta neceſſaria requireret,
quæ non vel tandem inueniret:

27 Imò verò habet potiùs iuſtus vnde aſſiduè aliorum indigentia ſuc-
currat, & nunc quidem miſericordia motus ſua gratis donat, nunc ſine
fœnore mutuò dat, * propter quod etiam poſteris illius à Deo benefiet,
qui propter paternam pietatem & temporalibus & ſpiritalibus benefi-
ciis eos cumulabit.

28 Itaque declina ab omni malo, & fac quod bonum eſt, * & habitabis
in perpetuum. Nam & in hoc ſeculo diu felicitàteq; viues, & ex hoc mū-
do in perpetuam cælorum habitationem commigrabis.

29 Dominus enim amat quod æquum eſt, propter quod nunquam de-
relinquet ſanctos ſuos æquitati ſtudentes, * ſed in æternum ab eo cuſto-
dientur ab omni malo.

30 Iniuſti verò ſuæ impietatis pœnas luent, * & ſemè quod eorum im-
pietatem ſecutum eſt, ſimul cum eis peribit, & è terra hæc, ac ſanctorum
confortio exterminabitur.

31 Iuſti autem proprio & hereditario iure poſſidebunt terram, quietè ac
læta conſcientia eam incolentes: * & diutiſſimè ac in perpetuum habi-
tabunt ſuper eam. Vt in plurimum enim vſque ad conſummatam ætatem
viuent in ea longè felicitàti quàm impij, velut mare ſemper intranquilli,
qui violenta frequenter morte intercepti non aſſequuntur ſenectam. Et
ex imperfecta vitæ huius felicitàte in cœleſtem ſuſtollentur, domini iam
& poſſeſſores non terræ tantum, ſed & cœli, & totius mundi effecti.

32 Os iuſti non, vt impiorum os, ſtultitiam ac vanitatem effutiet, ſed lo-
quetur ſapientia verba, idque magno ſtudio, & ex ſolicita cordis medi-
tatione: * & lingua eius loquetur quod æquum eſt & iuſtum, cupiēs alios
& docere, & ad ea quæ æquitatis ſunt pertrahere.

33 Ideo autem talia loquetur iuſtus, quia iugiter in corde ſuo reuoluit
legem Dei, nihil potiùs cogitans quàm legem Dei probè cognoſcere, &
vitam iuxta eam inſtituere. Et quoniam in lege Dei iugiter meditatur ſe-
cum, * ideo non continget eū ſupplantari, & proſterni ab aliquo in gref-
ſibus ſuis. Iugis enim diuina legis meditatio non ſinet eum in peccatum
prolabi, aut prolapsum iacere in eo, vt ab hoſte diabolo ſupplantetur. Et
diuina cuſtodia non ſinet legis ſuæ ſtudioſum à quocunq; impio proſter-
ni, aut quouis malo ſuccumbere.

34 Obſeruat quidē impius iuſtum, quærens opprimendi opportunam
occaſionem: & ſtudioſè querit occidere cum opportunitate inuenta.

35 Verum Dominus non derelinquet eum poteſtati & violentiæ eius,
ſed liberabit eum: * & cùm ab impio iuſtus iudicatus fuerit, tanquā im-
pius ab eo condemnatus, mortiq; addictus, non viciffim illum Deus con-
demnabit, non etiam ipſe eum tanquam impium habebit, aut vindicabit,
nec permittet eum ab impio tanquam nocentem opprimi.

36 Tu itaque etiamſi impioſ ad tempus florere videas, & ab his aliqua-
diu diuixeris, patienter expecta Dominum, & cuſtodi conſtanter manda-
ta eius, in quibus nos ambulare præcepit, * & certiffimè ſuo tempore te
omnibus inimicis tuis ſuperiorè factum ita exaltabit, vt in hæreditatem
& perpetuam poſſeſſionem accipias terram: * cùmq; à Deo ſubuertentur
peccatores, tu ſecurus, & cum voluptate, quam capies ex diuina iuſtitia,
videbis eorum interitum. Certò enim perituri ſunt impij, quod & ipſa
experientia didici.

37 Vidi enim impium in hoc mundo ſuperexaltatum diuitiis & hono-
ribus, & eleuatum ſicut altiffimus cedros Libani, qui tanquam arbor fir-
miter radicata, & ſibi & aliis videbatur non facile euerti poſſe.

38 Et paulò poſt obiter pertranſiui locum, in quo ille floruiſſet, & ecce
non erat ibi, * quaſiui eum, nec me inquirente inueniri potuit locus eius
inter homines. Euanuerat enim.

39 Tu itaque impiorum felicitàte tranſitoria nihil commotus, cuſtodi
vitæ integritatem, ſemperq; attende ad æquitatem, vt eam in omnibus
verbis & factis præſtes: * quoniam homini, qui per iuſtitiam pacem cum
omnibus ſectatur, neminem lædens, ſed omnibus benefaciens, quique in
ſeipſo pacem habet, nec variis poſſeſſionibus inquietatur, huius, inquam,
ſupererunt poſt hanc vitam, virtutis ſuæ reliquia ſplendida, pax ſcilicet,
& vita felicitàtiſſima, in perpetuum duratura.

40 Iniuſti autem omnes pariter diſperibunt, * ſed & reliquia eorum,

Domino, * & protector coru in tempore tribulationis. 42 Et adiuvabit eos dominus, & liberabit eos, & eruet eos a peccatoribus, * & salvabit eos, quia speraverunt in eo.

diuitia scilicet, gloria, prolesque speciosa, ac reliqua interibunt, nec descendet cum eis gloria eorum. 41 Salus autem, qua iusti expectant, qua que, vt dixi, eis proueniet, non a seipsis eis obueniet, sed a Domino, * qui est protector eorum in tempore tribulationis, vnde eorum salus solida erit & certa. 42 Ipse auxiliabitur eis & liberabit: liberabit, inquam, eos a peccatoribus, * & salutem illis afferet, ob id quia spem suam posuerunt in eo.

ANNOTATIONES.

OLI AMVLARI.] Ex Græca lectione patet verbum, amulari, hic non posse accipi in ea significatione deponentali, quam proprie habet apud Latinos, pro irasci, aut indignari, est enim Græcis παραύλας, quod verbu in actiua significat prouocare ad emulationem: in passiuâ, prouocari: in qua significatione hinc ponitur. Vnde & verbum, amulari, passiuè debet accipi in ea significatione, quem admodum in simili significatione accipitur actiuè ad Rom. 11. vt illos amulentur: Porro amulatio, quam significat verbum amulari aut zelare, non potest accipi pro emulatione imitationis, vt zelare facientes iniquitatem, sit imitari eos, quomodo multi intelligunt, quod quidem patet ex Hebræo, vbi verbum primo loco positum significat proprie irasci, secundum autem verbum nunquam significat imitari, sed bene inuidere, aut ad inuidiam & iram prouocari.

EDV CET TAN QVAM, &c.] Per iustitiam & iudicium iusti, in paraphrasi intelligitur ratio. Potest etiâ intelligi iusta eius causa & ius quod habet contra impios apud Deum, qui etsi ad tempus iustitiâ causâ eius non declarat, tamen tandem eam manifestam & notam omnibus facit.

VT DECIPIANT.] Verbum Hebraicum significat deicere, quod ipsum etiam significat dictio Græca καταβαλείν, quamuis ea etiam decipere significet, sed que significatione hic parum conuenit. Et D. Augustinus legit, deiciantur, vnde satis patet hanc esse veram lectionem. Annoxavit autem Euthymius, verbum καταβαλείν, positum esse propter arcum: trucidare autem verbum, pro-

pter gladium. Significat enim καταβαλείν, aliquando telis aliquem impetere & obruere.

NOVIT DOMINVS.] Græcis non est, dies, sed dies ὁδός, hoc est, vias, quomodo & D. Augustinus legit. Hebræis tamen aperte est dies, vt ne quis putet nostrâ lectionem ex Græcis esse corrigendam. Videri potest Græca corrupta ex simili loco in Psalmo primo, vbi est, Nouit Dominus viam iustorum.

MVTATVR PECCATOR.] Vera lectio est, mutatur, nō mutabitur, per futurum, vt quidam libri habent. Nam Græcis & Hebræis est verbu præsens, vnde & Augustinus legit, sceneratur. Sic & in secundo membro legendum est, non retribuet, sed tribuit: nam & hæc lectio reperitur in quibusdam nostris libris, eaque cum Hebræis & Græcis consentit. Imposuit quibusdam verbum futurum, soluet, vt ob id alia verba in futuro posuerint.

APVD DOMINVM.] Rectius noster vertisset a Domino, cum sit Græcis παρά κυρίω, non autē παρά κυρίω, quomodo noster legisse videtur. Et Hebræa habent, a Domino, quomodo legit & D. Augustinus. In eodem versu lectionem veram esse, dirigentur, & non singulare, dirigetur, docent tam Græca, tum Hebræa, quomodo & legit D. Augustinus.

CVM PERIERINT.] Multi perperam legunt, & videbis, cum nec in plerisque Latinis sit coniunctio, & quæ sensui obest.

INIVSTI, &c.] Dictionem, simul, non coniungendam cum sequentibus, vt multi faciunt, sed cum præcedentibus, vt significetur iniustus simul, hoc est, omnes ad vnum perituros, patet manifestè ex originalibus tum Hebræis, tum Græcis.

Psalms David in rememoratione sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI XXXVII.

Plerique existimant hunc Psalmum, sicut & Psal. 8. qui cum eo eiusdem est principij, editum, cum ob adulterium & homicidium in grauem corporis morbu David incidisset, quem ex hoc Psalmo suspicatur fuisse vlcus aut scrofula: quali morbo vsque ad mortem egrotavit rex Ezechias, quodque genus morbi inter maledicta legis continetur Deuter. 28. Alij vero sub metaphora morbi & agritudinis corporalis, quam hoc Psalmo præterdit, intelligunt etiam ad literam Prophetam significare voluisse illa mala, & afflictiones quas foris & intus patiebatur propter peccata sua, cum ab Absalone filio persecutionem suslineret, quem admodum Isaiâ primo per agritudinē corporalem & vulnera populi Israelitici afflictiones significantur. Itaque siue cum sauiore morbo correptus esset, siue cum varijs ob admissa scelerum malis affligeretur, hoc Psalmo Dei tam atrocem castigationē et si peccatis suis debita deprecatur, afflictionum intolerabilem vim, amicorum defectionem, inimicorum crudelitatem, suamque aduersus eos mansuetudinem miris affectibus exponit, demū opem Dei, cui sese penitus permittit, implorat. Cum autem in his que David hic narrat de amicorū defectione & inimicorū malitia, suaque in illos lenitate, Christi figurâ gesserit, eademque Christo longè etiam perfectius competant: ideo plerique eam Psalms partem de Christo interpretantur, de quo etiam quidam non male totum Psalmum intelligunt, vt accipiat Christus hic deprecari flagella Dei patris, quæ ob peccata humani generis in se suscepta, atque ob id sua quodammodo effecta, patiebatur. Secundum moralem autem sensum Psalmus hic homini conuenit, qui propter commissam iniquitatem supra modum conturbatur, sentiens in se diuini iudicij horrorem, pungentes admodū male conscientie stimulos, mirabilè in corpore indispotionē, & motuam diuersorum tumultū, qui ob id diuinam iram cum gemitu cordis deprecatur. iuxta quem sensum per amicos, & proximos, angeli boni rectè intelliguntur, qui quoties nos peccare viderint, consistunt coram nobis tristes, & ob grauem peccatorum olentiam a nobis absistunt: vnde postmodum venientes maligni angunt nos, & in grauiore lapsus deducere student, in auribus nostris inanes sermones clam inferentes, quibus cum beato David aures sunt obstruendæ, Deiq. auxilium contra eos implorandum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

ANTA quidem Domine peccata mea agnosco, vt maiora etiam quam patior promeruerim, verum mi Domine, humiliter te quaeso, ne per seueritatem iustitiæ tuæ, quam certè commerui, me castiges: neque grauissima ultione indignationis tuæ peccatis meis condignè me corripas, sed iuxta clementiam

1 Domine ne in furore tuo arguas me:

* neque in ira tua corripas me.

2 Quoniam sagitta tua infixa sunt mihi: * & confirmasti super me manum tuam. 3 † Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ: * non est pax osibus meis a facie peccatorum meorum.

4 Quoniam iniquitates meæ supergressa sunt caput meū: * & sicut onus graue grauata sunt super me.

5 † Putruerunt & corrupta sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ.

6 Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finē: tota die contristatus ingrediebar.

7 † Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & nō est sanitas in carne meâ. 8 Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.

9 Domine ante te omne desiderium meum: * & gemitus meus a te non est absconditus.

10 Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus meâ: * & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

11 Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt.

12 Et qui iuxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant qui quarebant animam meam.

13 Et qui inquirebāt mala mihi, locuti sunt vanitates: * & dolos tota die meditantur.

14 Ego autem tanquam surdus non audiebam: * & sicut mutus non aperiens os suum.

15 Et factus sum sicut homo non audiens: * & nō habes in ore suo redargutiones.

elementiam tuam moderare vindictam paternamque tantum adhibe seueritatem, contentus his quæ hæctenus passus sum.

2 Quoniam ecce iam multiplicibus malis & miseris, quasi sagittis quibusdam iræ tuæ mihi infixis, ac grauiter pungentibus, me affecisti, * & castigans tuam potestatem super me firmasti, dum assiduis me flagellis cædis, omneque malorum pondus mihi immisisse videris.

3 Nihil est integrum in toto corpore meo propter tuam ultionem: * non est requies ossibus meis propter multitudinem & magnitudinem peccatorum meorum. Mala enim, quæ propter peccata mea tua indignatio mihi immisit, totum corpus meum affligunt, ossaque mea præ dolore ac timore grauiorum malorum conturbant. † Sed & iræ tuæ ac peccatorum meorum consideratio, ac diligens expensio, non animam tantum, sed & ossa, totumque corpus miris modis commouet & concutit.

4 Quoniam iniquitates meæ in modum exundantium aquarum superauerunt caput meum: * & sicut onus admodum graue, factæ sunt mihi graues magis quam vt ferre possim, mala enim propter peccata mihi inflicta occupauerunt omnia corporis membra, & quasi aquarum diluuium quoddam me totum demerserunt ac inuoluerunt, grauioraque facta sunt quam vt eis ferendis sufficiam. † Sed & peccata mea quasi diluuium quoddam ita excreuerunt, ac multiplicata sunt, vt me totum his immersum propemodū de salute desperare faciant, & grauiora facta sunt, quam vt illorum conscientiam & memoriam ferre possim.

5 Propter insipientiam meam, quam peccando admisi, facta sunt mihi putrida vulnera, sanie diffluentia, hoc est, grauissimis malis mihi inflictis ad eum modum affectus sum, ac si toto corpore vlcerosus essem, grauiter in me afflictus, & omnibus abominabilis. † Propter insignem etiam stultitiam meam computruerunt & tabuerunt liuores mei, ac plagæ, quas ex peccatis meis anima incurrit, & cicatrices, quas vulneribus male sanatis obdixi. Quoniam enim vulnera animæ meæ ex peccato contracta dissimulaui, ac sanare neglexi, cisque malè sanatis quasi cicatrices obdixi, ideo in putredinem & tabem conuersa sunt, scetidaque facta sunt magis ac magis coram te, atque in horum quæ nunc patior malorum corruptio nem eruperunt.

6 Per ea mala, quæ mihi ob peccata immisisti, miser admodum factus sum, eorumque pondere ac grauitate pressus sum valde, adeo vt viderer amplius ferre non posse, * tota die contristatus obambulau.

7 Quoniam intestina meæ, omniaque interiora plena sunt ludibrijs hominum, ob quæ grauiter vruntur & torquentur. † Plena item sunt sensu malorum, ob quæ ludibrio habeor inimicis meis: * nec est aliquod integrum in toto corpore meo, adeo me calamitates totum affligunt, ac languidum faciunt.

8 Afflictus, & miser factus sum vehemēter, * præ summo gemitu & anxietate cordis mei, vocē edidi, non humanā, sed rugitum potius leoninū.

9 Domine notum tibi est desiderium meum, quo desidero peccatorum meorum veniam, & a præsentibus malis liberationem: * & suspirium meum, quod ex magno cordis edo desiderio, non latet te. Quousque ergo sines me tantopere discruciaris?

10 Cor meum afflictionum magnitudine, peccatorum conscientia, ac iræ tuæ consideratione perturbatum est, destituit me fortitudo tum animi, tum corporis mei: * & ipsum quoque lumen & charitas oculorum meorum periit a me: oculis nimirum steru caligantibus, aut aduersitatum tenebris obnubilatis.

11 Qui olim fuerunt amici mei & familiares, non iam se mihi coniunxerunt, sed è regione mei longè a me appropinquauerunt mihi & steterunt, nullam iam consolationem in malis meis afferentes, nec audentes auxilium mihi præstare.

12 Et qui iuxta me esse solent, longè steterunt a me, seseque ob malorum meorum magnitudinem, & persequentium inimicorum fortitudinem elongauerunt a me: * & his me dereliquentibus, inimici mei qui quarebant auferre mihi vitam, magnam mihi vim intulerunt.

13 Et qui cupierunt mihi mala, locuti sunt contra me mendacia ac blasphemias: * & insidias assidue excogitabant, quibus me caperent, & captum perderent.

14 Ego autem ad illorum in me iacta conuitia & mendacia ita me gessi, quasi surdus essem, nec audirem quæ dicerent: * & sicut mutus non aperui os meū, vt vel me defenderem, vel vicissim in eos maledicta reicerem.

15 Et factus sum sicut homo non audiens, * nec ore suo redarguens ea quæ illi obiciuntur crimina.

16 Quoniam in te Domine speravi: * tu exaudies me Domine Deus meus.

17 Quia dixi nequando supergaudeant mihi inimici mei: * & dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt.

18 Quoniam ego in flagella paratus sum: * dolor meus in conspectu meo semper.

19 Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: * & cogitabo pro peccato meo.

20 Inimici autem mei uiuunt & confirmati sunt: * & multiplicati sunt qui oderunt me inique.

21 Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.

22 Ne derelinquas me Domine Deus meus: * ne discesseris a me.

23 Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meae.

16 Idè autem tam mansuetè me gessi erga eos, quoniam in te Domine, speravi, præstolans patienter & confidenter tuum auxilium, tèque mihi futurum vindicem sperans, * propter quod fat scio, quod tu exaudies me, Domine Deus meus.

17 Ego enim inter orandum dixi tibi: Domine ne aliquando finas, vt inimici mei ob interitum meum, quem cupiunt, latentur super me: qui videntes iam à pristino statu me inclinari ad ruinam, superbè contra me insultauerunt, quasi iam prauauerint.

18 Et meritò sanè ita orabam: Domine, Quoniam ego ad flagella ferenda videor à te esse destinatus, * & dolor meus ob continuas afflictiones semper mihi ob oculos versatur.

19 Nec hoc dico, quasi non agnoscam coram te hæc me commeruiffe mala. Nam ego quidem semper tibi confitebor iniquitatem meam: * & anxie cogitabo apud me pro admissò à me peccato, sollicitus de impetranda à te perfecta reconciliatione, tèque placando.

20 Verùm hoc interim malè me habet, quod inimici mei ualeantque & contra me, ac magis quàm ego fortes facti sunt, * & quod multi admodum numero sint, qui sine causa me oderunt, cum nulla in re vnquam à me læsi sint.

21 Homines tam impij, vt non solum malefaciant ei qui in illos nihil peccauit, sed etiam retribuunt mala pro perceptis beneficiis, tales de me malè locuti sunt, calumniantes me non ob commissà in te Domine mea peccata, * sed ob eam causam solum, quod illis dissimilis bene agere studebam, cum illi nihil nisi malum fecerunt.

22 Proinde ne ab his perdendum vel ridendum me derelinquas mi Domine Deus, tu qui hætenus mihi aduisti, & in omnibus malis custodiisti, * ne quæso iam opem & protectionem subtrahas à me.

23 Intentus esto & paratus ad præstandum citò mihi auxilium mi Domine Deus, autor salutis meæ, in quo confido, sine quo ab inimicis meis multis & fortioribus me, liberari non possum.

ANNOTATIONES.

NON EST SANITAS, &c.] Quantum attinet ad intellectum, quo Psalmus hic de Dauide intelligitur, indicat paraphrasis huc versus, similiter & sequentes, duobus modis accipi posse. Primum vt hoc versu Prophetæ intelligatur uoluisse significare, malorū & calamitatū suarū magnitudinem, totum corpus affligentē propter peccata sua: sic similiter & versu sequenti, vt per iniquitates per metonymiā, mala quæ propter iniquitates patiebatur, intelligantur. Secundò intelligit aliqui hoc versu significare prophetā uoluisse magnitudinem suæ cōtritionis & doloris, quæ habuit ex cōsideratione iræ diuinæ, & peccatorū à se admissorū: similiter & versu sequenti intelligit prophetam significare peccatorū suorū multitudinem & grauitatem: & versu quarto, peccatorum suorum fœditatē: & similiter versus sequentes intelligit de humiliatione, afflictione & agritudine cōtracta ex dolore ac pondere peccatorum conscientiam grauante. Verum quoniam versus secundus: Quoniam sagitta tuæ, &c. aperte satis uidetur intelligendus de miseris viro sancto immisissis propter sua peccata, cōuenientiùs & sequentes versus accipiuntur secundum primum sensum, vt significant malorū magnitudinem totū corpus exulcerantē: Proinde quod dicit putruisse suas cicatrices, intelligendū est per metaphoram significare uoluisse, affectū eum fuisse uulneribus putridis & sanie disfluentibus, hoc est, malis grauissimis, ob quæ nō aliter discruciabatur, quā si toto corpore uicerofus fuisset, & ob quæ tanquam saniosus abominabilis esset. Nō enim dicitio, cicatrices, hinc proprie accipi debet, sed pro liuoribus & uulneribus. Ponitur hinc apud Hebræos dicitio eadē, quā Isaiæ. 1. Hieron. vertit, liuor, dum dicit: Vultus & liuor & plaga tumēs, &c. Vbi Septuaginta eandē quā hinc uerterit dictionem *μολωψ*, quā Euthymius uulnera hinc interpretatur. Quæ admodum autem omnes hi versus à tertio vsque ad vndecimum duobus modis exponuntur, dum Dauidi attribuitur: ita similiter duobus modis exponuntur, dū sensu mystico cuius pœnitenti accommodatur Psalmus: plerique enim cum dicitur, Sagittæ tuæ infixæ, &c. intelligit per sagittas, eas miserias, tum anime, tum corporis, quæ propter peccatum Adæ, & propria cuiusque peccata generaliter omnibus hominibus infixæ sunt: quales sunt rebellio carnis contra spiritū, pronitas in carne ad malum, infirmitas ad bonum, passionū variarum turbatio,

similiter fames, nuditas, & reliqua ob quæ meritò dicit pœnitens non esse sanitate in carne sua, (non est enim, inquit Paulus, in carne mea bonum) & iniquitates suas superasse caput suum quæ totū hominem affligit intus & exterius, & quasi onus quoddam graue multis miseris grauant, per quas etiam miserum se clamat, & tota die tristem incedere. Alij cum dicitur, sagittas infixas, intelligit per sagittas, timorem diuinæ ultionis à Deo pœnitenti immissum qui cōtritionis dolore totum hominem conturbante dicit non esse sanitatem in carne sua, ob id, quia uidet peccatorum suorū multitudinem & fœditatem, & cōtristatam assidue quod uideret lumbos suos plenos esse fœdis moribus, hominis dignitatem ignominia afficientibus: secundum quem sensum quod dicitur cicatrices putruisse, accipi potest, vt cicatrices proprie accipiantur pro uulneribus semel sanatis, aut illorum uestigis, vt intelligamus significari peccata semel sanata rursum recruduisse.

CVRVATVS SVM, &c.] Græcis est, *ἰσὺς τὸ λυγρὸν*, pro vsq; in finē, quæ oratio in Psal. sæpe ponitur pro perpetuò, & semper, quandoque pro penitus, omnino vel ualde, quomodo hoc loco. Est enim Hebræis idem quod postea, ubi habemus: Afflictus sum & humiliatus sum nimis. Nam est utrobique, vsq; ualde. Itaq; & ibi dicitio, nimis, vt sæpe in Psalmis, accipi debet posita pro ualde.

LVMBI MEI.] Pro, illusionibus, Hebræis est dicitio *למבאי* Nicle, quæ significat vel ardorē, vel rem fœdam & ignominiosam. Ex qua dicitio simul & ea quæ præcessit, quam noster vertit cicatrices, maxime mouetur plerique, vt putent hinc Psalmum editum occasione alicuius morbi pudēdi, quo in fœmore grauitur laborauit Prophetæ. Nostri ferè ex hoc versu intelligunt Prophetam hinc magis deplorare miseriam, quam & Paulus, cum queritur nō habitare in carne sua bonum, vt significet se variis fœdisq; concupiscentiæ, cuius sedes est in lūbis, agitari motibus, quibus illuditur homo, & ignominia afficitur. Verum cum omnino uideatur Prophetā hinc ad literā corporales aliquas deplorare afflictiones, in quas ob peccatū se agnoscit incidisse, nec tamen certum sit an ea afflictio fuerit morbus aliquis, an aliud quoduis malum sub figura morbi significatū, vt cuius malo hic locus possit accommodari commodè intelligitur Prophetam asserere lūbos impletos illusionibus, quod ipse interiora plena essent sensu malorum, ob quæ ludibrio haberetur inimicis suis, de quibus postea dicit:

dicit: Dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt. Cui sensui bene cōuenit uersio D. Hieronymi, quæ habet, lumbi mei impleti sunt ignominia. Sicut enim in lūbis consistit hominis fortitudo. ita cum magnis malis quis premitur, in lūbis vel renibus affligi dicitur, quod illis per afflictiones dissolutis, totum corpus concidat. Sic postea dicit Psalmista, Inflammatus est cor meum, & renes mei cōmutati sunt. Et Isaiæ. 21. Repleti sunt, inquit, lumbi mei dolore, & angustia possedit me. Et Tre. 3. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. Factus sum in derisum omni populo, canticum eorū tota die. Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absinthio. Qui loc^o similis satis est his quæ hoc loco dicitur.

AMICI MEI ADVERSVM.] Aduersum me, hoc loco accipi non debet vt contrarietatem significet, sed pro eo quod est, è regione, vt significetur, amicos nō auos propè accedere ad iuuandum & cōsolandum, sed etiam aliquosque accederent, è regione tamen atque à longè steterunt. Eum enim sensum Hebræa requirunt, & quæ sequuntur: Qui iuxta me erant, de longè steterunt.

QUI INQUIREBANT.] Inquirebat, positum est pro quærebant, cum Græcis sit *ἰσχυρῶν*, hoc est, quærentes. Et D. Augustinus legit: Qui quærebant.

QUONIAM EGO IN FLAGELLA.] Plerique intelligunt quod dicit, paratus sum, significare propituitatem animi ad ferenda flagella quæ à Deo immitenda, cui sensui conuenire uidetur, quod sequitur in uersu sequenti: Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: quasi propter admissa peccata dicere uoluerit, se prompto esse paratōque animo ad aduersa toleranda, in punitionem & curationem peccatorum suorum. At Hebræa magis postulat, vt intelligatur Prophetam dixisse, paratus sum propter ordinationē & destinationē Dei, vt sit sensus: Ego à te sum destinatus, & deputatus ferendis malis, quomodo & Augustinus intelligit. Cui bene cōuenit quod sequitur: Et dolor meus in cōspectu meo est semper. Quo significat se in perpetuis uersari

malis & doloribus, Cæterum obscuritate aliquam facit coniunctio causalis, quia, vel quoniam, in principio quatuor uersuum repetita, eò quod non ita facile sit uidere, cuius semper causa reddatur. Vnde sunt, qui quibusdam istis locis accipiunt causalem coniunctionem nō causaliter, sed tantum affirmatiuè positam, pro certè. Quæ tamen potest etiā omnibus locis causaliter accipi in hunc modum: vt primo loco reddatur causa, cur ad opprobria inimicorum obsurderit, nec quicquam contra dixerit. Secundò reddatur causa, cur se speret exaudiri, nempe quod in oratione sua precatus sit, vt ne permitterentur qui in aliorū malis lætantur, super se gloriari. Tertio loco reddatur causa, ob quam meritò illud precatus sit contra inimicos suos, uidelicet quod in continuis uersaretur malis atq; miseris. Quarto loco significetur se non deprecari mala quasi non agnosceret se ea promeruisse, sed propter inimicos suos, ne illi occasionem habeant gloriandi, quos nulla ratione læsit. Vnde coniunctim hic uersus legendus est cum uersu sequenti: Inimici autem mei uiuunt.

ET COGITABO,] &c. Bene notandum, dictionem tam Græcam, tum Hebræam plus significare quàm simpliciter cogitare. Significat enim anxium esse atque sollicitum. Vnde & D. Augustinus legit, curam geram. Sic ergo, cogitare hinc accipi debet quomodo & in Euāgelis, ubi legimus: Quis uestrum cogitans potest adiacere ad staturam suam cubitum unum? Quo loco Græcis est, *μεριμνῶν*, participium scilicet uerbi hinc positi, quod sollicitum esse significat. Cuius uerbi significatio hinc obseruanda, contra eos qui nimiam securitatem prædicant, & inculcant, peccatoribus de admissis & remissis peccatis, omnem abicientes satisfactionis cogitationem, & sollicitudinem.

DOMINE DEVS SALVTIS MEÆ.] Nomen, Deus, delendum est, cum non sit in originalibus, nec apud Augustinum: nec in quibusdam nostris scriptis antiquis.

In finem pro Idithum canticum Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XXXVIII.

Quoniam quidam putent Prophetam hunc Psalmum cecinisse, cum acerbissimis morbi alicuius doloribus cruciaretur: tamen uerisimilius ab alijs existimatur uir sanctus fecisse versus hos occasione eorum quæ passus est, cum sibi Absalonem fugienti, Semei occurrisset in uia, & calamitatem eius acerbissimè conuictis exagigaret, quæ sedatè ac patienter tulit. Itaque primum canit, quomodo cum in sua calamitate ab improbis uolenter incessest, sese tamen continuerit, ne indigna uero bono essetret contra peccatores: deinde quomodo, doloris vi cogente, Deo loquutus sit, à quo uelut tadio huius uitæ affectus numerum dierum uitæ suæ interrogat simul deplorans breuitatem, calamitatem ac uanitatem uitæ hominum & demum peccatorum suorum remissionem, ac afflictionis suæ, quam peccatis suis debitam agnoscit, liberationem orans. Docet autem, vt ne & nos ab improbis irritati lingua peccemus: & ut diuinam imploremus misericordiam cum à Deo affligimur propter peccata nostra, illis, quæ patimur accepta feramus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Dixi custodiā uias meas. * vt non delinquam in lingua mea.
- 2 Posui ori meo custodiam
- * cum confisteret peccator aduersum me.
- 3 Obmutui, & humiliatus sum, * & silui à bonis:
- * & dolor meus renouatus est.
- 4 Concaluit cor meū intra me: * in meditatione mea exardescet ignis.

STATI apud me ita obseruare omnes meas actiones, vt nō solum nō mala opera agēdo, * sed ne lingua mea etiā peccarem, effutiendo ea quæ uiro bono parū digna essent.

2 Itaque non ignorans faciles linguæ lapsus, imposui ori meo custodiam, diligenter ego ipse custodiui os meū, quasi fræno ac clausura quadam illud continens, * dum impius contra me staret, insultans in meam calamitatem, mēque conuictis & maledictis acerbissimè incessest.

3 Tunc certè obmutui, me ipsumque humiliavi, repetens memoria ob commissà à me peccata illum contra me insurgere: & ad eò quidem inimici contumelias silentio tuli, vt non à malis tantum, sed & à bonis sile-rem. Dum enim nimis timerem nec loquerer aliqua mala, tacui etiā bona, ueritus quoque ne & bona raperentur in malam partem, tacens ob id etiam mea beneficia, nec ea proferens quibus excusarer. * Interea autem dum sic à sermone tempero, dolor meus, quo affectus eram ob impietatem calamitatem, iam innouatus est, magisque ac magis auctus.

4 Concaluit intra me cor meum, & dem in silentio mecum reuolue-rem, nunc mala in quibus uersarer, & horum causas, peccata mea, nunc impiorum indignam contra me improbitatem, * multum accensus est in me quasi ignis, zelus iræ & indignationis cuiusdam, tum contra ipsum qui meis peccatis eas miserias mihi peperissem, tum contra impios iniquè me factis, dictisque iniuriolis læcessentes.

5 Locutus sum in lingua mea

* notum fac mihi Domine finem meum.

6 Et numerum dierum meorum: * vt sciam quid desit mihi.

7 Ecce mensurabiles posuisti dies meos:

* † & substantia tua tanquam nihilum ante te.

8 Veruntamen vniuersa vanitas.

* omnis homo viuens.

9 Veruntamen in imagine pertransit homo:

* sed & frustra conturbatur.

10 Theaurizat & ignorat cui congregabit ea.

11 Et nunc qua est expectatio mea, nonne Dominus?

* † & substantia mea apud te est.

12 Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:

* opprobrium insipienti dedisti me.

13 Obmutui, & non aperui os meum:

* quoniam tu fecisti: * amoue à me plagas tuas.

14 A fortitudine enim manus tua ego defeci:

* in increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem.

15 Et tabescere fecisti sicut arancam animam eius,

* veruntamen vanè conturbatur omnis homo.

16 Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam auribus percipe, lachrymas meas.

17 Ne sileas:

5 Tandem verò cum me diutius continere non possem, in verba prorupi, moriendique magna cupiditate clarus dixi ad te in oratione mea: * Notum fac mihi Domine, quoniam & quando sit futurus finis vite mee & huius calamitosa, cuius iam multum tædet animam meam.

6 Fac sciam Domine, quis sit numerus dierum vite mee, quantumque mensuram ac periodum vite mihi statueris: * vt cognoscam quantum temporis adhuc mihi desit: quo finito, ex hac vita omnibus malis liberatus emigrare potero.

7 Tum etiam vite hominum breuitatem ac miseriam lamentabar, dicens: Ecce Domine, breues valde constituisti dies vite mee, facileque eorum breuitatem mensurabiles: * & substantia mea, ac vite mee tempus, quo in hoc corpore in terra subsistam, quasi nullius est durationis, si ad tuam æternitatem conferatur, † atque à te, qui æternitatem inhabitas, pro re nihili reputatur.

8 Et certè vniuersa quæ sunt in hoc mundo, res sunt vanissima, instabilitati continuè obnoxia: * inter omnia autem maximè vana res est, omnis homo viuens in hoc mundo, mutationibus ac malis præ aliis creaturis magis subiectus.

9 Certè enim instar inanis vmbra, quæ imago rei est nõ res homo pertransit in curriculo vite huius, nunquam permanens in eodè statu ac velociter festinans ad mortem. * Accedit ad hæc incòmoda quòd is nequit hoc pauxillum tēporis quod illi datū est, tranquillè, placidèq; traducere, sed turbulentis animi permotionibus, timoris scilicet, cupiditatis, sollicitudinibus, lætitiæ, reliquarūq; passionū semper agitur idq; frustra & inutiliter.

10 Eorū autem, in quibus inaniter & vanè homo conturbatur, hoc vel potissimū est, quod summo studio & labore multa congregat, nec tamen scit cui ea congregabit. Sibi quidem ac hæredibus colligere se putat, verum ignorat miser num collectis frui in hac vita dabitur, aut quibus post mortem obuentura sint, cum frequenter etiam hostibus aut furibus cedant, & vt veris obtingant hæredibus, quales hi futuri sint, gratine an ingrati, partis bene vtentes, an non, penitus ignorat.

11 Cum igitur tam miserè se habeant res mee, omnisq; homo, & quicquid moliuntur homines, plenum sit summæ leuitatis, & inanitatis, quis est quem nunc mihi expectem in adiutorem & liberatorem? nonne Dominus: * Imò certè tu Domine vnus in quo omnem meam spem constituto omne meum esse ac subsistere tibi commendaui, † quique ex me ipso deficio in his malis, apud te per fixam in te spem subsisto.

12 Tu itaque pro tua erga sperantes in te misericordia, libera me ab omnibus iniquitatibus meis, vt à malis, quæ propter cas patior, liberer. * Iam enim propter peccata mea permisisti me haberi ludibrio, stultus hominibus iudicia tua ignorantibus.

13 Ego autem cum me maledictis incessem, obmutui, nec aperui os meum, siue ad diluendum obiecta falsò crimina, siue ad referendum maledicta, sed patienter tuli, * propterea quòd sciebam te, qui nihil iniuste aut vis, aut agis, hæc mala quæ patior mihi immisisse, & vt mihi improbi maledicerent, te permisisse, & voluisse, ad exercendam patientiam meam & ad castigationem mei: * verum iam tandem verberandi fac finem, cæque plagas, quas tu inflixisti, tu ipse item remoue à me.

14 Hoc enim iam res postulat, quando quidem præ grauitate vltionis tuæ, & præ fortitudine vlticis tuæ potentia, qua grauissima mihi mala immisisti, ego iam penè defeci viribus animi & corporis: imò & vita penè destitutus, & ita vltione tua confectus, vt diutius tuam vlticem manum ferre nequeam. * Tu enim Domine propter commissam iniquitatem, tuis castigationibus soles corripere hominem peccantem.

15 Imò & eò procedit nonnūquam tua indignatio & vltio, vt homines nimio cruciatu, mærore ac lachrymis facias contabescere, languescere, ac macerari, quemadmodum tabescit aranca omni humore & vigore exsiccata, quæ seipsam continuò in texendis telis labore exhaurit: * veruntamen hac in re etiam verum experior quod prius dixi, nempe quod inaniter omnis homo conturbatur. Vanum est enim in malis quæ incidunt, aut à Deo immittuntur, immodico dolore torqueri, consultiusque fuerit & vtilius & tranquillo etiam in malis persistere animo, & ad te pro impetranda consolatione confugere, quod ipsum nunc mihi faciendum esse putauit, Vnde te precor, dicens:

16 Exaudi quæso Domine orationem meam & deprecationem meam, lachrymas meas, quas inter precandum ad te fudi.

17 Ne quæso despicias neque dissimules, sed responde, & satisfac eis, præstans quam peto liberationem: quoniã etiam apud homines reputer simul cum aliis

* quoniam aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.

18 Remitte mihi,

* vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero

cum * aliis terræ indigena, tamen in conspectu tuo sunt tanquam aduena, & peregrinus, sicut omnes maiores mei. Aliunde enim in hunc mundum venientes alienam terram inhabitamus, in quo proinde non fixam habemus sedem, sed te volente, qui terræ verus es Dominus, mox quasi peregrini hinc transimus.

18 Quoniã igitur breuis est mihi in hac vita mansio, ne hoc ipsum breue tempus in ærumnis transigatur, remissius leuiusque mecū age, remitte mihi flagella tua, * vt ab his liberatus paululū respirem, & cōsoler priusquam hinc abeam, quando amplius nõ ero in hoc mūdo inter homines.

ANNOTATIONES.

A OTVM FAC, &c.] Quoniam indignum videtur viro sancto velle cognoscere finem vite suæ, quem omnibus Dominus voluit esse incognitum, intelligunt quidam prophetam hic loqui de fine, non vite, sed calamitatum. Verum quoniam sequitur, & numerum, constat eum loqui de fine vite scire optat, non quòd velit simpliciter Dominum illum sibi indicare, sed hoc petitionis modo significat desiderium mortis ex tædio vite calamitosa, sicut cum calamitate nos opprimente dicimus: quando Domine facies finem: pro eò quod est, o vtinam faceres finem.

B ECCE MENSURABILES, &c.] Pro mensurabiles, D. August. legit, veteres. Cuius lectionis interpres videtur legisse παλαιός. Ea enim dictio veteres significat. At legendū est παλαιός, vt modò Græca habet. Quæ dictio dupliciter accipi posse indicat Euthymi⁹. Vno modo vt vertatur, contentiosos, vt sit à verbo παλαίω, quod luctari significat. Itaque sensus esset: Posuisti dies meos certaminis ac luctæ plenos. Altero modo, vt vertatur palmares, vt sit à παλαίω, quæ dictio significat mēsurā quæ tuor digitorū, quæ est tertia pars palmi minima omnium mēsurā inter vltimas olim mēsuras, quæ manibus fieri solebat, & brachiis. Hanc mēsuram cum etiā significet dictio Hebraica, certū est in hac posteriore significatio ne dictio Græcā accipiendā. Vnde malè noster vertit mēsurabiles, significās eos facile ob breuitatē suā mēsurari posse, quæ dictio Græca sit efficacioris significatiō.

C THESAURIZAT, &c.] Quidā hunc versum intelligit de homine, de quo loquitur Ecclesiastes cap. 4. qui laborat & thesaurizat, cum tamen non habeat aliquem hæredem cui congreget. Verum sensus paraphrasis generalior est hoc sensu.

D ET SUBSTANTIA, &c.] Pro substantia, Græcis est ὑπόστασις, Hebræa dictio quum hominis significat, ac vite tēpus. Ideoq; in paraphrasi interpretati sumus substantiā, pro substantia Nā & hoc propriè Græca dictio significat. Dum autē sequitur: Et substantia mea apud te est: & si sit Græcis eadem dictio, non tamen Hebræis, sed significat Hebraica dictio sp̄s & præstolatiōne. Vnde exposuimus de ea substantiā, qua apud Deum, & in Deo per sp̄e, subsistim⁹. Et in eo versu Euthymius legit παρὰ σοῦ ἐστίν, id est, à te est. At alij libri habent παρὰ σοῦ, hoc

est, apud te, quod magis Hebræis conuenit.

IN INCREPATIONIBVS, &c.] Illud, in increpationibus, potius coniungendū esse sequētibus, quàm præcedentibus, quomodo coniungit Augustinus, docet Hebræa, cū sit in Hebræo principiū noui versus. Posset etiā intelligi Prophetā hic loqui de seipso in tertia persona, vt sit sensus: me hominē miserum corripuisti. Sic enim intelligit Euthymius, qui in versu sequenti legit, animā meā, cum alij libri Græci habeant αὐτῷ, hoc est, eius consentientibus Hebræis.

VANE CONTURBATUR, &c.] Hebræis nõ est, f conturbatur, sed tantū, vanitas est omnis homo. Et Græcis tantū est, ἄβυστος ἄνθρωπος, hoc est, vanè omnis homo. Euthymius tamen vult repetendum esse verbum, conturbatur, ex præcedentibus,

LACRYMAS MEAS.] Accusatiui isti in nostris libris separatur à sequētibus, ne sileas. Et hæc ferè seruat distinctio in hoc versu: Exaudi orationē meā & deprecationē meā, vt hic sit punctus. Deinde subiiciatur: auribus percipe lachrymas meas, quomodo Augustinus quoque distinguit, sed is legit: ne sileas à me, cum à me, nec Græci habeant, nec Hebræi, iuxta quos vtrosque accusatiui isti iunguntur cū verbo sequenti, ne sileas habeatq; Hebræa clarius: Ad lachrymas meas ne sileas. Et Euthymius, ne sileas, exponit pro, non despicias. Nā qui aliquè despiciunt, tacere solent. Vnde rectior distinctio est, vt accusatiui isti sequenti verbo iungantur, & si in alio versu positio apud nos.

AD VENA EGO, &c.] Aduenas nos esse omnes manifestū est. Verum dubiū est, quid sit, aduena sum apud te. Quod quidam sic intelligit: ego corā te sic me gero, quasi aduenam & peregrinum in hoc mūdo. Verum hic sensus vt proposito parum conuenit, ita alienus est à loco libri 1. Paralip. 29. vbi in concione ad populum, idem dicit Prophetā Dauid, & ex præcedentibus & sequentibus satis patet, ideo se dicere aduenā & peregrinū corā Deo, quia si ad Deum conferamur, non sumus veri terræ domini, cuius solus Deus Dominus est, cuius proinde omnia sunt quæ in terra sunt, quicq; ob id nos, cum vult, ex hac terra auferre potest.

REMITTE MIHI.] His verbis nõ peccatorū remissionem postulat, sed relationem pœnarum, vt patet ex Hebræis, quæ habent: Desine à me, vel, parce mihi.

In finem Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XXXIX.

Ex ingenti periculo Dei ope se liberatum vir sanctus hoc Psalmo gloriatur, eiusque inexplicabilè in timentes eum bonitatem admiratur, propter quā, eò quòd Deus sacrificia non moretur, sed requirat ipsum hominē præceptis suis auscultantē, canit se addixisse ei ad faciendā voluntatem eius, celebrasse quoque iustitiam eius & bonitatē in frequenti hominum conuentu. Postremum autem commemorat a malorum suorum magnitudine, ab his liberari, hostes suos deijci, bonos benignitate Dei in se exhibenda exhilarari precatur. Videtur autē Psalms finis cū principio haud rectè conuenire, cum initio gloriatur se male ereptum, in fine verò à malis, quibus circumdatū se queritur, liberari exoptet. Ad quod primū diu potest, sicut in alijs iā prius est dictum, in fine Prophetā subiunxisse orationē, qua olim ea mala deprecabatur, a quibus se in principio liberatum canit, vt primū in exemplū nostrigratitudinem animi sui cōmonstret, ac deinde quomodo in malis suis Deum orauerit. Secundo, rectè intelligitur Prophetā multis oppressum malis, post expertā aliquando Dei in se benignitatē, prima Psalms parte gloriari de consecuta prius à Deo liberatione sicuti ab eo sperauerat, ac deinde ex huius benignitatis recordatione fidentiore factum, vt & à presentibus malis ipsum erueret, vt sicut eum à Saule, ita & ab Absalone persequente liberaret. Quoniã autē Apostolus ad Hebræos versum. 9. 10. & 11. de Christo interpretatur, patet Dauidē hac de se dicentē, in Christū respexisse eiusque in his sicut in alijs typū gessisse, in quæ ea quæ illis versibus & aliquot sequentibus dicuntur, longè perfectius cōpetunt: de quo proinde etiā totus Psalms rectè exponitur, quasi totus ab eo prolatus. Idq; bifariā cōmode fieri potest. Primū vt principio Psalms Christus accipiat gloriari de sua, per resurrectionē, liberatione à morte & inferno, & in fine, quasi in cruce ac in passione cōstitut⁹, precari à malis innumeris liberationē. Secūdo, vt primis Psal. versibus accipiat Christus loqui in persona Ecclesie fidelium, expectatis ab initio mūdi salutē à Domino, per Christū tādē ei donatam: ac deinde loqui Deo patri in propria persona.

sona, corā quo rationē sui in hunc mundum aduentus, suūque euangelizandi munus recte administratum exponit. Postremum rursus accipitur loqui in persona Ecclesie & in sua persona precari pro membris suis (quorū miserias & peccata sua reputat) vt à peccatis, miserijs, & inimicis liberentur membra ipsius: quæ est sanguine eius sanctificata, frequenter tamen adhuc peccant, varijsq; malis à mundo & à demone afficiuntur. Ab hoc autē exponendi hunc Psalmū modo, non multum differt illorum interpretatio qui in principio, & in fine Ecclesie loquentem intelligunt, in medio verò Christum. Siquidem in Prophetis frequens est transitus à corpore Christi mystico, ad corpus Christi verū, & e contra, atque tum quidem perinde fuerit, si discernimus Christū loqui nunc in sua persona, nunc in persona membrorum suorum, sponsaq; Ecclesie, cum qua vnū est corpus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Expectans expectaui dominum, & intendit mihi.

2 Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de luto miseria, & de luto fecis,

3 Et statuit super petram pedes meos: & direxit gressus meos.

4 Et immisit in os meum canticum nouum:

* carmen Deo nostro.

5 Videbunt multi, & timebunt: & sperabunt in Domino.

6 Beatus vir cuius est nomē Domini spes eius: & non respexit in vanitates & insanias falsas.

7 Multa fecisti in Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis nō est qui similis sit tibi.

8 Annuntiaui, & locutus sum, & multiplicati sunt super numerum.

9 Sacrificium & oblationem noluisti:

* aures autem perfecisti mihi.

10 Holocaustum & pro peccato non postulasti: & tunc dixi, ecce venio.

11 In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, & legem tuam in medio cordis mei.

12 Annuntiaui iustitiam tuā in Ecclesia magna: & ecce labia mea nō prohibebo, domine tu scisti.

M in profundo malorum harerem, ardentem, continuo, & confidenter expectaui mihi Dominum in liberatione,

* nec fefellit me expectatio mea, cū orarem cum in malis meis, attendit ad me, orationem meam recipiens, 2 Et exaudiuit preces meas, & scripsit me è miseria & calamitate, in qua tanquam in lacu quodam, demersus eram, & tanquam in luto feculento valde & cœnofo detinebar, nec consistere, nec inde me eximere valens.

3 Ereptum autem me sic firmum ac securum cōstituit, vt iam quasi super firmam petram immotus consistere, qui prius quasi in fluido limo hærebam, & fecitque vt in offensè ac recto pede ambulare possem.

4 Et dedit in ore meo canticum nouum, dum & nouam obtulit materiam noua laude se celebrandi, ob inuocatum eius in me beneficentiam: & animum meum ipse accendit ad prædicandum noua gratitudine nouum beneficium. * Dedit, inquam, in os meum carmen: quod decantarem in laudem ipsius, qui est Deus noster.

5 Videbunt multi exhibitam Dei in me benignitatem, & ad me exemplum Dei bonitate permoti, reuerentur Dominum, placere illi per obseruationem mandatorum studentes: & sperabunt in illo, sese illi totos committentes, quem in me vident sperantes in se non derelinquere.

6 O quam verè, nimirum ipsa experientia edoctus, exclamare iā possum, beatum esse cum qui spem suam in Domino collocauit: & non, vt plerique hominum faciunt respexit ad vanitates & insanias fallentes, salutē ab illis expectādo, quales res sunt in primis idola, idolorūque insana ac desipiētia vaticinia, tū superstitiosa quæuis obseruationes: deinde & creaturæ quæuis huius mūdi res vanissimæ, rerū verarū tantūmodo vmbre, demētantes homines, ac frustrantes expectata ab eis salute, & felicitate.

7 Multa certè sunt Domine Deus meus opera tua mirabilia, quæ non mihi solū, sed omnibus tibi credentibus, omni tempore fecisti: & nō est vel in diis, vel in angelis, vel in hominibus quisquam, qui sit similis tibi in cogitationibus tuis, quibus sedulo nos curas, non est quisquam, qui tales rationes, qualibus tuos seruare decernis, excogitare valeat, adeo sunt ea mirabiles, omnemque superantes existimationem.

8 Si quando (vt frequenter feci) conatus sum annuntiare, & eloqui cogitationes tuas mirabiles. * ecce reperi plures esse, quā vt numerari queat.

9 Quum ergo tam multa & magna tua sint opera, quæ operatus es, tū pro me priuatim, tum pro populo tuo in vniuersum, quid est quod tibi potissimum vicissim offeremus: an legales victimas? At sacrificium pacificorum, & oblationem libaminum non per se, nec magnopere requiris: d

* aures autem aperuisti mihi easque perfectas acque purgatas fecisti: quia cum plerique adeo surdi sint, vt quid maximè requiras nō possint intelligere: auresque tam habeant grauatas, vt tibi non auscultent, mihi cognoscere fecisti quid potissimum probes, meque tibi auscultantem & acquiescentem fecisti.

10 Holocaustum & hostiam pro peccato nō magnopere postulasti, nec per se hæc tibi grata sunt: * quod ego à te instructus intelligens, dixi, ecce Domine ego ipse paratum me exhibeo ad faciendum voluntatem tuam.

11 In summo enim legis tuæ scriptum est de me. Id potissimum est quod tota lex tua à me exigit, vt facerem voluntatem tuam, * id certè mi Deus volui, & legem tuam in medio cordis mei repositam seruauit, iugiter me gditans de obseruatione eius, qua tibi gratificarer. Quandoquidem intellexi omnibus externis victimis meliorē, & gratiorem tibi esse obedientiam & studium gratificandi tibi.

12 Et quoniam summè tibi acceptū est sacrificiū laudis, & prædicatio nominis tui, in frequenti hominum congregatione prædicaui iustitiam tuam, quam iuxta promissum tuū seruasti erga me, semperque seruas erga sperantes in te: * ecce labia mea à laude & prædicatione nominis tui nequaquā cōtinui, nec vnquā cōtinebo, q; & tu Domine ipse optime nosti

13 Iustitiam tuam non abscondi in corde meo: & veritatē tuā & salutare tuum dixi.

14 Non abscondi misericordiam tuā & veritatē tuam à consilio multo.

15 Tu autē Domine, ne lōgè facias miseratōes tuas amē: * misericordia tua & veritas tua sēper susceperūt me.

16 Quoniam circumdederūt me mala, quorū nō est numerus, * comprehenderunt me iniquitates meæ: & non potui vt viderem,

17 Multiplicata sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.

18 Complacet tibi Domine vt eruas me: Domine ad adiuuandum me respice.

19 Confundantur & reuerantur simul, * qui querūt animā meā vt auferat eam.

20 Cōuertantur retrorsum * & reuerentur qui volunt mihi mala.

21 Ferāt confestim cōfusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

22 Exultēt & latentur super te omnes quærentes te: * & dicāt semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

23 Ego autē mendicus sum & pauper: Dominus sollicitus est mei.

24 Adiutor meus & protector meus tu es: Deus meus ne tardaueris.

13 Iustitiam tuam, qua promissa sperantibus, in te præstas, nō cœlari in corde meo: fidelitatem tuam in præstandis promissis, & salutem, quam sperantibus in te semper exhibes, palam annuntiaui.

14 Non destiti frequenti hominum conuentui commemorare tuam & misericordiā & fidelitatem, quæ vtraque in præstandis promissis relucet.

15 Tu autem Domine ne, quæso, vnquā miseratōes quas mihi semper impendisti, & ego semper prædicaui, auferas à me: * sed misericordia tua & fidelitas tua in seruandis promissis, & tūc, & semper me defendāt.

16 Nunc enim ex omni parte me circumdederunt mala innumerabilia, * iniquitates meæ comprehenderunt me, quia propter eas multis iam malis premor: earumque recordatio animum meum totum occupat & perturbat: * quas cū considerare conatus sum, plures esse inuenio, quàm vt eas videre & despiciere potuerim.

17 Multiplicata sunt magis quàm capilli capitis mei, * quare & animum meum me destituit ob multitudinem tum calamitatum, tum maximè peccatorum admissorum, propter quæ hæc mala mihi accidisse cognosco.

18 Verum iam tandem Domine pro solita tua in me benignitate complaceat tibi, vt eruas me ab his malis simul & à peccatis meis: * Domine iam tandem benignò tuo vultu me respice ad adiuuandum me contra inimicos meos.

19 Confundantur & pudore afficiantur frustrati sua spe, omnes pariter, * qui persequuntur animam meam, vt eam mihi auferant.

20 Conuertantur in fugam, re infecta à me discedant, fugiantque, te eos impellente, sicque frustrati ignominia afficiantur quotquot cupiunt mihi mala.

21 Accipiant cōfestim pro mercede confusionem, quæ illorum iniquitati debetur, eamque, qua me afficere conati sunt perferant cōfusionem omnes qui insultantes mihi in malis meis dicunt mihi, vah, vah.

22 Contra verò fac, vt omnes te inuocantes, tibi que placere studentes exultent & latentur super te, videntes in me tuam benignitatem, * & fac vt quotquot diligunt salutem tuam, & à te saluari desiderant, dicant semper: Magnificetur Dominus, erga suos tam misericors, & iustus.

23 Ego quidem pauper sum, & humano destitutus auxilio, * sed tamen Dominus curam gerit sollicitam mei.

24 Adiutor meus & liberator tu es in omnibus malis: * quare te quæso mi Deus meus, ne diutius differas mihi adferre in his malis auxilium.

ANNOTATIONES.

ANTENDIT MIHI.] Ex Hebræo patet verbum, intendit, non debere exponi per, respexit, vt plerique intelligunt, exponentes, intendit mihi, hoc est, ad me benigno suo vultu respexit. Hebræa enim habet, & inclinavit ad me, scilicet, seipsum, vel aurē suam. Vnde intendit mihi, accipiendum est pro attendit ad me. Nam & Græcis est προσέειπεν, quod magis est, attendit mihi.

MULTA FECISTI, &c.] Plerique hanc partem accipiunt, vt sit Hebraismus, & ex Hebraica phrasi subaudiatur relatiuū, ordinaturque in hunc modum: Multa sunt mirabilia tua, quæ fecisti tu Domine Deus meus, potest tamen etiam sine hac subintellectione, quæ duvidetur, sic ordinari: Fecisti Domine multa esse mirabilia tua, hoc est, non tantum fecisti mirabilia quædam, sed mirabilia tua multiplicasti, effecisti vt ea multa essent. Cui bene conuenit quod sequitur.

MULTIPLICASTI SVNT, &c.] Hebræa simul & Græca non requirunt masculinum, multiplicasti sunt: cū sint verba indifferentia cuius generi, & verti etiam possunt, multiplicata sunt, vel multiplicata sunt. Quomodo vt verteretur, præcedentia requirunt. Vnde Hieronymus vertit: plura sunt, quàm vt narrari queant, scilicet, mirabilia tua. Sic & Euthymius: Proinde bene annotat Lyranus literā nostrā hic esse vitiosā, ita vt legendum sit: multiplicata sunt, aut potius (quod in quibusdam nostris libris iam legitur,) multiplicatæ sunt, vt ad cogitationes referatur. Quod si quis cum Augustino legere velit masculinum genus, sensus erit: Annuntiaui & locutus sum mirabilia tua & cogitationes tuas, quod cum facerē, multiplicati sunt super numerum, qui meæ prædicationi crediderunt.

AVRES AVTEM PERFECISTI.] Hebræa habent: aures fodisti vel perfodisti: Græca corpus autem

perfecisti, vel aptasti mihi, quomodo & Paulus citat in epistola ad Hebræos, q; ea lectio tunc multum recepta, suo proposito magis conueniret. Itaque nostra lectio, in eo quod habet, aures, non corpus, secuta est Hebræos: in eo verò q; habet, perfecisti, non fodisti, secuta est Græcos. Dupliciter autem intelligi potest, q; habet Hebræa: Aures perfodisti mihi. Potest enim accipi hoc sermone allusum esse ad id q; Exodi 21. præceptū legimus de seruo Hebræo, qui in anno remissionis seruitutem libertati prætulit. Eius aurem iussit Dominus per herum post domum affigi, in signū perpetuæ seruitutis. Ad q; si hic allusum est, dicit Psalmista, perfodisti mihi aures, hunc sensū habebit, addixisti me tibi in seruuū perpetuuū, sicut illi dominis suis addicebantur, quibus aures perfodebatur. Aliter omnes Hebræi ferè hoc sermone intelligunt significari idē q; aut aures mihi aperuisti, vt idem hic significetur, q; cū dicit Isaias, Dominus Deus aperuit mihi aurē. Aperit autem aures Deus alicui, siue cū interiori & secreto suo afflatu eū docet, quæ aliis sunt velata & incognita, quare est istud de sacrificio externo rū reiectione: siue cū hominē ad auscultandū & obediendū adaptat. Et vtrūq; hic simul significatū rectè intelligitur, sicut & in nostra lectione, cū dicitur: aures perfecisti mihi, hoc est, pfectas & purgatas mihi aures præstitisti, vt & intelligerē quæ vulgus parū intelligebat, & ad obediendū tibi me totū dederē: A quo sensu non est diuersum q; Græci legunt, corpus perfecisti mihi. Cū enim quis se totū tradit obedientiæ voluntatis Dei, corpus eius alioqui volūtatī Dei rebelle, ad obsequiū eius formatur, atque perficitur, vt pro sacrificiis illis veteris legis, gratius iā Deo sacrificiū offeratur, iuxta illud Pauli: Oblatio vos vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuētem, sanctā, Deo placētē, rationale obsequiū vestrū. Ceterum vt Christo cōpetit perfectissimè, & edoctū esse à patre, & obediētā illi exhibuisse: ita in eū singulari ratione

tione quadrat vt dicere possit, corpus fecisti, mihi eò q ex purissima virgine diuinitus acceperit ab omni labe liberum corpus, ad hoc sic perfectum, vt pro omnibus veteris legis sacrificiis Deo patri in salutem hominum offerri possit. Vnde non mirum si de Christo istud peculiariter dictum citauerit Paulus.

HOLOCAUSTVM ET PRO, &c.] Obseruadũ est prophetam quatuor sacrificiorũ veteris legis genera hic enumerare, de quibus agitur principio Leuitici. Nomine enim sacrificij, pro quo Hebræis est זבאח, significatur sacrificia pacificorum, quæ non tota comburebantur: Nomine oblationis, pro quo Hebræis est מנחה, significatur oblationes ex rebus inaniamatis, vt ex frugibus cũ libamenti eorũ, de quibus Leui. 2. Nomine holocausti significatur ea quæ ex animalibus tota cremabantur. Per illud, & pro peccato, significatur genus sacrificiorũ, quod pro peccato offerbatur. Subaudiendũ enim est, & hostiam pro peccato, eũm Hebræis sit dictio quæ propriè significat peccatum, & per translationem hostiam pro peccato.

INCAP. &c.] Difficultas est non parua in hoc versu. Primum enim nõ videtur, quomodo hæc Dauidi cõueniant, cui tamẽ primo & literali sensu totus Psalmus aptandus videtur cũ Christo nõ satis propriè conueniãt quæ sequuntur: Cõprehederũt me iniquitates meæ. Et, Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. Eius enim hæc propriè sunt, cuius sunt Psalmi duo præcedentes, & alij, in quibus similiter Propheta multitudinẽ suorũ peccatorũ agnoscat. Deinde etiam cũ Christo hæc tribuantur, (cui soli hæc cõpetere videtur, ita vt ob hæc verba, versus aliquot, imò & totũ Psalmum plerique cõteadant de solo Christo etiã in literali sensu esse intelligendos) obsecrũ est de quo capite libri, & de quo libro hic sit sermo. Vt ergo ad verũ & solidum huius loci sensum perueniatur, sciendũ primò Hebræa nõ habere, in capite libri, sed in volumine libri. Dicitur autẽ volumẽ libri, liber plicatilis & inuolutus. Veteres enim non solum Hebræi, sed & Ethnici scribere solebant in mēbranis aut chartis, quæ in rotũdũ conuoluebantur. Vnde Isaia. 14. dicitur: Cõplicabitur cœli liber. Et apud Ethnicos voluminũ fuisse vsam, satis indicat prouerbiũ illud, Ad vmbilicũ perducere, pro eo q est, librũ finire atque absoluere. Erat enim vmbilicus, vt quidã volunt lignũ, circa quod chartæ descriptæ circumuoluebãtur. Sed & hodie Iudæi in huiusmodi circumuolutis chartis legẽ ac prophetas scribere dicuntur, Barbarè rotuli uocãtur. In eundẽ sensum, id quod est Græcis, εν περιελθῖ βιβλιῶν, accipit Euthymius, exponens dictionem περιελθῖ per volumen, (cũ hoc ea dictio significare non videatur) fortè ob id quod volumina, hoc est, inuolutæ chartæ, in quibus primũ scribebatur summam, in vnũ cõuoluerẽtur, nã περιελθῖ & περιελθῖ Græcis non tantũ caput corporis partẽ significat, sed & pro summa rei ponitur, sicut & apud nos caput, quomodo ad Hebræos 3. dicitur: Caput autem super his quæ dicuntur. Et Græcis εν περιελθῖ ponitur pro, in summa, vel ad summam. Itaque quod nostra litera eundẽ habeat sensum, quem originalia Hebræa, aut saltem non multũ diuersum intelligere licebit dictum in capite libri, pro eo quod est in summa legis, aut diuinarũ scripturarum. Notãũ præterea Hebræa non habere de me, sed אֵלַי Alai, idẽ, scilicet quod super Pfal. 37. cũ dicitur, super me magna locuti sunt: etiã potest significare, pro me, vel propter me, sicut Græca περί μου. Sensus ergo esse potest: In scripturis sacris scriptũ est pro me, vel propter me, hoc est, illud est quod a me potissimũ tota scripturarũ summa requirit, nẽpe non tam vt sacrificiis incumbã, quã vt faciã voluntatẽ tuã. Illud enim præter alia loco aper-

tẽ requiritur in Deut. c. 10. præcipuo, scilicet, diuinæ legis libro, cũ dicitur: Et nunc Israël, quid Dominus Deus petiit a te, nisi vt timeas Dominũ Deũ tuũ, & amplexus in viis eius, & diligas eũ, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo, &c. quæ prosequitur Moyses illo capite & sequenti, Et quia doctrina processit sapiens cuiusdam scribæ, Marci 12. responsum, qui dilectionẽ Dei & proximi præferendam asseruit omnibus holocausto, matibus & sacrificiis. Hic ergo conueniens est intellectus huius loci, iuxta quem hæc pars versus non tantũ Christo, sed etiam Dauidi, & cuius iusto in literali sensu cõpetit. Iuxta quã intelligẽdi rationẽ etiam Christo hæc verba conueniunt, idque lógẽ excellẽtiũ, vt deo particulariter hæc Paulus citauerit. Ipse enim est, de quo potissimũ scriptũ est in totius scripturæ sacre summa, quæ tota in illũ tendit. Ipse est, quẽ scriptura significat facturũ perfectẽ voluntatẽ Dei, sic vt Deũ esset recõciliaturus hominibus sua obedientia. Quod si quis hanc partem soli Christo cõtẽdat cõuenire, & caput libri velit eũm Diuo Augustino intelligere, principium psalmorũ, in quo dicitur, viri beati esse, habere voluntatẽ in lege Dei: aut eũ D. Hieronymo, principium Geneos, in quo restẽ sit mētio filij Dei, liberum illi per me sit, sed agnoscat parum solidã esse intelligentiã, nec originalibus conuenire. Solidior est eorum intelligentia, qui de libro prædestinationis diuinæ hunc locum intelligunt, de quo alibi dicit idẽm Propheta: Delectatur delibro viuentiũ & cũ iustis nõ scribatur. In huius libri volumine sicut sunt descripti omnes electi, ita in eius capite Christus descriptus est, vt qui sit primogenitus in multis fratribus, per quẽ solũ alij sunt prædestinati.

VT FACEREM.] Quidã hanc partem coniungunt eũ eo quod immediatè præcedit, vt sit sensus in capite libri scriptũ est de me, hoc nẽpe, vt facerem voluntatẽ tuã Deus meus: Deinde subiungatur, volui hoc ipsum, scilicet, quod de me scriptũ est. Alij eam partẽ iungunt sequenti verbo, volui, vt sic sententia a superiori separata, & sit ordo: volui vt facerẽ, vel potius, vt habet Græca & Hebræa, volui facere voluntatẽ tuã. Id enim est quod in summa totius legis a me exigitur D. Paulus coniungit eũ illo: Tunc dixi ecce venio, sed tunc magis conueniret vertere, vt faciã, sicut habet epistola ad Hebræos. Et ea pars, in capite libri scriptũ est de me; per parathesim deberet accipi interposita. Ceterũ illud, Ecce venio in sensu literali, phrasĩ Hebræica idẽm est, qd ecce adsum, hoc est, paratum me exhibeo. In sensu verò Christo peculiari, significat eius in hunc mundũ aduentum, quem modum Paulus interpretatur.

ET LEGEM TVAM.] Aut repetendũ est verbũ, volui, aut subaudiendũ est verbũ aliquod, vt habui, vel seruauit. Pro cordis. Græcis est καρδιά, hoc est, venter. Idẽ significat dictio Hebræica. Noster videtur legisse καρδιά. Sed sensus eodẽm redit.

ANNVNTIAVI IVSTIAM TVAM.] Augustin⁹ legit bene nũtiauĩ, quia Græcis est κηρύσσω hoc est, euangelizauĩ. Quod verbũ in Christo quadrat, qui nobis auctõr est euãgelij, optatissimũ autẽm cui & peculiaritẽr quadrat Ecclesia magna cõmuniũtium, & annuntiatio iustitiæ, quæ per fidẽm obrineatur. MISERICORDIA ET, &c.] Sic pleraque Græca habent verbum, ἀνελεῖσθαι, susceperunt. At Euthymius legit optatum, ἀνελεῖσθαι, hoc est, suscipiant me. quomodo & Hebræa plerique vertunt. Sic enim hæc pars magis coheret præcedenti.

EGO AVTEM, &c.] Dicitio mendicus, sicut & pauper, sæpius in Psalmis accipitur, non vt significet indignam rem temporalem sed afflictũ ac destitutũm opẽ humana.

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XL.

Hunc Psalmũ cõposuisse videtur Propheta occasione corporalis morbi, quẽ se ob peccata sua incidisse agnouit: quãquã sint qui sub nomine ægritudinis corporalis putet intelligẽdã esse calamitatẽ, quã sub Absalone perpeffus est. Cõmẽdat autẽ primũ, ac sælices pronũtiat eos qui afflictos & calamitosos miseratur: tũ interpositã prece quã sanitatẽ anima precatus fuit, queritur de inimicis suis, qui cũ ipse æger admodũ iaceret, morte eius optabãt, etsi aliquãdo tanquã amici illum inuiserent. Inter quos vnum fuisse queritur, qui cũm amicissimus esse debebat, & sperabatur, perdere tamẽ magis ipsum studuerit. Postea canit, quomodo oranti sibi a morbo liberationẽ Deus opẽ tulerit, & sanitate reddita ipsum prestare fecerit, subtrãcta inimicis eius latãdi super interitus eius occasione

occasione, propter quod Dominum perpetua laude prosequendum concludit. Quoniam in his quæ Dauid ab iniustis suis inimicis, factis quæ & perfidis amicis pertulit, Christi figuram gessit, recte Saluator noster versum huius Psalmi, Qui edebat panes meos, &c. in se impletum testatur, Ioannis 13. per perfidiam Iudæ proditoris. Proinde & totus Psalmus rectè de Christo exponi potest: sic tamen vt quod peccasse se dicit, de nostris ab illos susceptis peccatis accipiat, & per ægritudinem corporis, ipsius passionẽ intelligatur, a quibus per resurrectionem liberari exoptat, ac tandem resuscitatum, ac in cœlestia sublimatum in conspectu patris sui gloriatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Beatus qui intelligit super egenum & pauperem,

* in die mala liberabit eum Dominus.

2 Dominus conseruet eum & viuificet eum,

* & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

3 Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius:

* † vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.

4 Ego dixi: Domine miserere mei, * sana animam meam quia peccavi tibi.

5 Inimici mei dixerunt mala mihi, * quando morietur, & peribit nomen eius?

6 Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur:

* cor eius congregauit iniquitatem sibi.

7 Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum.

8 Aduersum me susurrabant omnes inimici mei:

* aduersum me cogitabant mala mihi.

9 Verbum iniquum constituerunt aduersum me.

* nunquid qui dormit, non adiciet vt resurgat?

10 Etenim homo pacis meae in quo speraui, * qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem:

11 Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, * & retribuam eis.

12 In hoc cognoui quoniam vo-

BEATISSIME ille, qui videns aliquem afflictum, aut rebus, viribusque attenuatum, non malè sentit de eo, nec aspernatur illum, sed id quod res est de eo cogitat & intelligit, qui, scilicet, prudenter apud se perpendit non irato Deo, sed benigno Dei consilio illum nũc affligi, vt a grauioribus malis liber sit: tum etiam facilè quæ ille nunc patitur sibi accidere posse, atque ob hanc sanam intelligentiam, prudenter quoque sese gerit erga afflictum, compatiendo illi, & quibus potest modis iuuando. * Hic certè verè beatus est, quia hunc vicissim Deus ab omni malo liberabit, cũ tempus malorum inciderit, siue in præsentĩ, siue in futuro seculo.

2 Dominus custodiet eum, ne in malum incidat: aut si incidit, ne ab eo supereretur: & si vel morbum, vel quoduis mortis periculum incurrerit Dominus eum a morte instante ereptum vitæ pristina restituet, * & sæliciter eum viuere faciet in terra, nec permittet eum voluntati & libidini inimicorum eius, quærentium mortem & oppressiõnem eius.

3 Si quando decubuerit in lecto, ob morbi dolorem, Dominus auxiliabitur ei, confirmans sua consolatione animum eius ne morbo succubat, aut ab ægritudine eum curans, * tu Domine in infirmitate eius vertes & mutabis penitus stratum eius, in quo languidus iacet: reddens eum sanũ, vt iam lectum ægritudinis relinquat, & pro eo quietis locum ascendat. † Tu etiam in morbo ipsius sic te geres, quasi si totum eius lectum (vt fieri ad infirmorum consolationem solet) versares, angulis vndique ventiletis, facies enim vt molliũ cubet, leuĩusque ferat morbum.

4 Ego autem, cũ grauius ac periculose, siue corpore, siue animo ægrotarem, meque hominum adiumenta & solatia destituerunt, ad tuam misericordiam supplex confugiens, dixi: Tu Domine miserere mei, * sana me ab infirmitate animi & corporis mei. Ego enim in te Domine peccaui, atque ob id animus peccatis pestiferis æger factus est, & corpus graui a te morbo aut calamitate afflictum. Tu autem peccatis meis offensus percussisti solus, solus item Domine sanare potes.

5 Inimici mei mala mihi precabantur, dicentes: * Quando tandem iste morietur, & simul cum morte abolebitur nomen eius? Nihil enim auidius optabant, quã vitæ meæ interitum, nihil eos magis torfit, quã vitæ meæ prolongatio.

6 Quod si quisquam illorum ingrediebatur ad me, vt inuiseret me, vana loquebatur, simulans verbis sibi morbum meum dolere, cũ interim summè optaret meum interitum: * cor eius congregauit in seipso iniquitatem, dum officio ficto scelus sceleri adderet, dumque considerata vultudine mea, latitiã in animo conciperet ex spe interitus mei.

7 Cũ egressus fuisset foras, loquebatur vnã cum reliquis inimicis meis ea quæ circa me vidisset.

8 Ibi contra me susurrabant inter se omnes inimici mei: * contra me studiose cogitabant inter se mala mihi.

9 Contra me tanquam certò implendũ statuerunt & diffinuerunt verbum istud quod ex iniquo illorum in me odio processit: * Nonne putadũ est, inquebant inter se, quod is qui nunc domit & decubit in lecto ægritudinis suæ, nõ amplius valebit ex eo, resumptis viribus, resurgere: imò dicebãt: Tãta est morbi grauitas, vt ab eo nullo modo surgere possit vnquã.

10 Sed inter cætera illud maximè animum meum dolore affectũ, quod etiam homo ille cum quo fuit mihi arctissima amicitia & familiaritas, in cuius fide confisus fui, * quem etiam mensã consortio dignatus fui, meo que cibo alui, plũs quã alij contra me suum calcaneum leuauit, meque supplantare & perdere conatus est.

11 Ego autem his malis pressus, dixi tibi in oratione meã: Domine miserere mei, atque ab hoc grauissimo morbo me fac surgere, * tũc per potestatem a te mihi contra impios traditam, ego illis, quã meriti sunt peccata, tuo nomine retribuam.

12 Iam autẽ tua benignitate ab infirmitate liberatus cognoui potissimũ

luisi me: * quonia nō gaude
bit inimicus meus super me.
13 Me autem propter in-
nocentiam suscepisti: * &
confirmasti me in conspectu
tuo in aeternum.
14 Benedictus Dominus
Deus israel à seculo, & vs-
que in seculum fiat, fiat.

in ea re me amari abs te, * quod non permisisti inimicis meis ansam ali-
quam, vt gloriari possint de mea morte.
13 Me enim propter innocentiam meam à morte subleuasti, * & firmi-
ter me coram te constituisti in perpetuum apud te mansurum. Nam & in
praesenti vita, me quasi tibi praesentem, semper curandum & custodiendū
suscepisti, & tandem inter electos tuos, me tibi coram praesentem, tuaque
bonitate perfruturum perpetuò constitues.
14 Benedictus & laudatus sit ab hominibus Dominus Deus Israelis ab
hoc seculo, & vsque in aeternum. Ita cupio omnino fiat.

ANNOTATIONES.

N DIE MALA LIBERABIT.] Hęc
pars cum duobus versibus sequentibus
dupliciter accipitur, Quidam enim intel-
ligunt his verbis reddi rationē eius, quod
dixit, beatum esse eum qui intelligit su-
per pauperem, secundū quem sensum verba opratiui
modi posita in duobus versibus sequentibus, accipienda
sunt pro futuris indicatiui, quemadmodum habent He-
braea. Alij intelligunt hæc esse verba viri intelligentis
super egeno, qui videns afflictum aliquem, his verbis il-
li benè precetur, aut illi aliquando benè futurum prædi-
cat. Inter quos quidam hanc partem, in die mala, con-
struunt cum præcedentibus non obstante atnachta, hoc
est signo distinctiuo, quod in Hebraeis ponitur ante hæc
verba vt hic sit sensus: Beatus qui intelligit super affli-
ctum, cum in aduersitatem aliquam inciderit, & dicit, li-
berabit vel liberet eum Dominus. Alij, in die mala, cō-
iungunt cum verbo, liberabit, vt intelligatur is qui re-
ctè intelligit super egeno dicere, ecce hunc qui iam affli-
gitur Dominus liberabit in ea die, qua alij grauiori-
bus malis affligentur, in nouissimo, scilicet, iudicii die.
SANA ANIM. &c.] Coniunctio, quia, causam reddi-
dit, quare sanari petat: verū ratio quam reddidit est
imperfecta, addendum est enim, peccaui tibi, & ob id æ-
ger factus sum. Aut vis facienda est in pronomine, tibi,
& intelligendū eum reddere rationem, quare à Deo sa-
nari petat, vt sit sensus: tu sana, quia tibi peccaui, hoc est,
te meis peccatis ita offendi, vt à te hoc morbo sim casti-

gatus: proinde tu solus es, qui me sanare potes, scen-
dū quem sensum per animam synedochicè accipien-
dus est totus homo, & intelligendum eum non petere
solū sanitatem spiritualem mentis, quemadmodum
plerique intelligunt, sed totius hominis, in anima, scili-
cet, & corpore.
VERBVM INIQUVM.] Latini ferè interroga-
tionē in hoc versu positam intelligunt prolata in perso-
na eius qui in Psalmo loquitur, Christi, scilicet, vel Da-
uidis, & ad eū respondēdū esse affirmatiuè, vt hic sit to-
tius versus sensus: Inimici mei inter se statuerūt de me
rē iniquā, cogitantes, scilicet, me penitus delere. Verū
num ego qui iam dormio in lecto aegritudinis meæ,
(quātum ad Dauidem) aut qui dormiam somnum mor-
tis in sepulchro, (quantum ad Christum) non etiam ad-
huc resurgā? quasi dicat, ita, sicut Iob. 14 dicitur: Putā-
ne mortuus homo rursum viuat? Hebraea verò habent:
verbum iniquum effusum est in isto, & qui dormit non
adiicit vt resurgat. Vnde magis accipienda est interro-
gatio hæc prolata ab inimicis Dauidis, vel Christi, & re-
spondendum ad eam negatiuè, quemadmodū habet pa-
raphrasis. Nec obstat ei intelligentiæ verbum, dormit,
quia dictio Hebraica proprie significat cubare aut face-
re, quāq; & dormire significet, sicut & dormire apud nos
p cubare ponitur, cū quis dormire dicitur cū muliere.
ET ENIM HOMO, &c.] Coniunctio, etenim, hic
improprie est posita pro nam, & vel, sed & Hebraeis est,
etiam. Annotauit simile Euthymius Græcis.

In finem intellectus filij Core Psalmus.

ARGVMENTVM PSALMI XLI.

Exponit hoc Psalmo vir sanctus, quanto desiderio, sollicitudine ac dolore teneretur, cum suæ à Saule, siue ab Absa-
lone filio eiectus esset e populo Dei, tū quod neq; domum Dei cum reliquis religionis causa adire, atque sacrificijs
solemnibus interesse posset: tum quod varijs afficeretur malis, & impiorum vocibus plurimum exagitaretur, qui
tanquam frustraneum religionis & Dei studium, cui fuerat deditus, blasphemabant, contra qua animam suam
consternatam consolatur & confirmat spe salutis expectata, & videndi rursum Dei. Sunt autem qui hunc Psal-
mum ad literam intelligendum putent sub persona pijs ac sancti Iudei aut etiam vniuersi populi Iudaici in capti-
uitate Babilonica degentis, & reditum in Hierusalem, & templum Dei auide desiderantis. Quorum sententia
vt omnino non improbanda videtur, ita prior verisimilior apparet. Secundum spiritualem autem & posteriorē
sensum congruit hic Psalmus pio cuilibet ac religioso homini, qui varijs huius vitæ malis defatigatus, impiorūq;
ludibrio exagitatus, summo tenetur desiderio cælestis patriæ, cupiens dissolui, & esse cum Christo, qui se in mul-
tis malis, quibus affligitur, atque dum vota eius differuntur, subinde consolatur & perdurare facit spe aeterna
salutis certò aliquando ventura, ac fruendi Deo cum laude eius. Incertum autem, an filij Core, de quibus in titu-
lo sit mentio (qui descenderunt ab Asir, Alcana, & Atasaph, qui supersites manserunt, cum pater eorum cum
multis ob seditionem e terra absorberetur) hunc & sequentes aliquot ediderunt Psalmos, & à Dauide editos
receperunt decantandos.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Quemadmodum deside-
rat ceruus ad fontes aquarū:
* ita desiderat anima mea
ad te, Deus.
2 Sitiuit anima mea ad
Deum fontem viuum,
* quando veniam & appa-
rebo ante faciem Dei?
3 Fuerunt mihi lachryma

VAM cupidè ceruus vel canibus infestatus & fatigatus, vel
post voratum serpentem maximè sitiens, anhelare solet ad
fontes aqua plenos, * tam cupidè anhelat ad te o Deus ani-
ma mea, cupiens summo desiderio ad te peruenire, vt variis
iam malis delassata, ex te fonte plenissimo & suauissimo refocilletur.
2 Anima mea summo desiderio fertur ad te Deum, inquam, præpoten-
tem & semper viuentem. * O quando tandem exilio hoc liberatus veni-
re poterō, & conspici cum reliquo Dei populo ante conspectum Dei: an
te arcem, super quam Deus potētiam suam exhibet, aut ante denudatum
vultum Dei in cælis?
3 Fuerūt mihi lachrymę meę die ac nocte pro cibo, ita vt fastiditō cibo b
nihil

mea panes die ac nocte, dum
dicitur mihi per singulos
dies * vbi est Deus tuus?

4 Hac recordatus sum, &
effudi in me animam meam
* quoniam transibo in locū
tabernaculi admirabilis vs-
que ad domum Dei.

5 In voce exultationis &
confessionis, sonus epulantis.

6 Quare tristis es anima
mea & quare conturbas me?

7 Spera in Deo quoniam
adhuc confitebor illi:
* salutare vultus mei, &
Deus meus.

8 Ad me ipsum anima mea
conturbata est.
* † propterea memor ero
tui de terra Iordanis & Her-
monij à monte modico.

9 Abyssus abyssum inuo-
cat:
* in voce cataractarum
tuarum.

10 Omnia excelsa tua &
fluctus tui super me transie-
runt.

11 † In die mandauit Do-
minus misericordiam suam,
& nocte canticum eius.

12 Apud me oratio Deo vi-
ta mea: * dicam Deo susce-
ptor meus.

13 Quare oblitus es mei,
& quare tristis incedo,
* dū affligit me inimicus?

14 Dum confringuntur of-
sa mea exprobrauerunt mi-
hi, qui tribulant me inimici
mei.

15 Dum dicunt mihi per
singulos dies, vbi est Deus
tuus? Quare tristis es anima
mea, & quare conturbas me?

16 Spera in Deo, quoniam
† adhuc confitebor illi:

nihil æquè libuerit atque lachrymari, dum assidue dicitur mihi ab inimi-
cis meis insultantibus: * Vbinam iam est Deus tuus quem colebas, cu-
iūque auxilium tam confidenter iactabas? sic mihi exprobrantes quali
vanè Deū coluerim, & in adiutorem expectauerim, ac etiamum colam
& expectem.

4 Hæc voces sanè admodum mihi graues fuere. Verū ne his vocibus
aut quibusuis calamitatibus succumberem, ea frequenter mente reuolui
quæ mihi promissisti, eorumque recordatione animam meam tribulatio-
nibus & dolore nimium angustatam & coarctatā, intra me effudi, dilata-
ui, & relaxaui: * hæc, inquam recordabar, quod aliquando te donante tra-
sibo vsque in locum tabernaculi admirabilis, vsque, inquam, in domum
quam peculiariter Deus inhabitat.

5 Transibo, inquam, in eam domum simul cum voce lætitiæ & laudis
Dei quæ vox erit sonus populi festum celebrantis, ac festiuiter epulantis,
& de perceptis à Deo beneficiis cum lætitia gratias agentis.

6 Cū ergo hæc aliquando secundum promissiones Dei euentura sint,
quare sine intermissione tristis es anima mea: & quare me nimio dolore
conturbas?

7 Spera potiùs in Deo deposito mœrore, quoniam adhuc tempus ve-
niet quo ab his malis liberatus gratias cum reliquo eius populo illi agam,
* qui est salus vultus mei, quem erubescere non sinet, sed suæ præsentis
contemplatione magnifice sublimabit, & exhilarabit: quique est Deus
meus, à quo cū totus pendeam nequaquam me deserere poterit.

8 Mi Domine sic cum anima mea interduum cōsolationis gratia collo-
quor. Ipsa enim in memetipso immenso mœrore conturbata est: propter
* quod ad consolationem eius, etsi à domo tua longissimè absum, & in
terra quæ iuxta Iordanem est, & Hermonij monte modico, exul agam, ta-
men in hac terra ac monte exiguo valde, præ angustissimo monte tuo,
quem inhabitas, semper memor ero misericordiæ, veritatis, & bonitatis
tuæ. † Semper etiam me ipsum consolabor recordatione beneficiorum,
quæ exhibuisti patribus nostris trans & citra Iordanem, & in ipso Iorda-
ne, sed in montibus Hermonij, in Basam & Galaad, deuictis regibus ter-
ræ illius habitatoribus.

9 Eheu vnam calamitatem me propemodum in modum abyssi absor-
bentem, ita semper alia mox similis calamitas sine intermissione subse-
quitur, vt vna alteram inuitare, adducere, & post se trahere videatur. * Id
autem fit per horronum strepitum cataractarum tuarum, quia, scilicet;
quasi cū impetu noua semper super me mala more inundantiū & per-
strepentium aquarum de cælis effundis, & irruere facis, sicut cū vere
nouo, ruptis nubibus, immensam vim imbrium e cælis cum terrifico fra-
gore præcipitas, ita vt vna abyssus aliam aquarū immensitatem aduoca-
re & adducere videatur.

10 Omnes sublimes tuæ inundationes, & feri fluctus aduersitatū, qui-
bus homines obrui solent, in modum exundantis diluuij & eleuatę pro-
cellæ, super caput meum transierunt, me penè absorbentes.

11 At verò cū nuper cum populo Dei dies solemnes agerē, Domino
iubente, per diem adeo affatim exhibebatur mihi beneficentia eius, vt &
in nocte cant. cum eius esset in ore meo: quo illum de eius misericordia
interdiu percepta laudarem. † Sed & aliquando pulsus malorum tenebris,
ac luce prosperitatis reddita, decreuit Deus misericordiam suam exhibe-
re mihi, quare neque durante hac horribili miseriarum nocte, intermit-
tam illum canticis laudare.

12 Apud me quoque durantibus his malis, erit in ore meo semper ora-
tio ad Deum, qui cū sit author vitæ meæ, solus etiam eam conseruare
& fœlicem facere potest, ac proinde solus est ad quem confugere debeā.
* huic in oratione suppliciter dicam, mi Domine, tu solus es, ad quem
tanquam ad tutum refugium confugio, vt in eo suscipiar.

13 Quare ergo sic te geris erga me, quasi oblitus mei, & quare me con-
tinuè tristem incedere permittis, * ob afflictionem in imici afficientis me
multis malis multisque opprobrijs?

14 Dum enim vires animi & corporis mei nimis malis me prementibus
franguntur & debilitantur, id videntes inimici mei, qui me tribulāt,
etiam exprobrauerunt mihi, non sine blasphemia nominis tui.

15 Dicunt enim mihi per singulos dies, vbi est in quem cōfidebas Deus
tuus, qui te his malis eripiat? * Attamen quorūsum o anima mea assidue
tristis es, tuaque tristitia me conturbas?

16 Spera potiùs in Deo deposito mœrore, quoniam adhuc tempus ve-
niet, quo ab omnibus his malis liberatus gratias illi agam, * qui est salus
i 4 vultus

* salutare vultus mei, & vultus mei, & Deus meus. † Adhuc confitebor illi quod ipse sit salus faciei meae, & Deus mei curam gerens.

ANNOTATIONES.

ITIVIT ANIMA.] Fortè legendum esse, vt habet libri correctiores, & nō fontē, vt passim legitur & catur in ecclesiis, manifestū est ex Græcis, quæ habet ἰσχυρὸν. Ea enim dictio manifestè significat fortè.

Caalam corruptionis præbuit quod in versu primo fiat mentio fontium ad quos ceruus, cui se comparat propheta, anhelat. Hebræa dictio מַעַן, quamquam etiam fortè significet, magis tamen significat Deum. Vnde vertunt, Sitiuit anima mea ad Deum viuum. Et D. August. nec fortis, nec fontis meminit, sed tantūm habet, ad Deū viuum. Ceterū vt annotat Euthymius, quidam ex hoc versiculo sumptum esse dicunt hymnū illum, quē Græci Trifagium vocant, quo laudare Deum solemus, dicētes: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis. Nam per viuum, immortalis designatur.

FVERVT MIHI LACHRYMÆ, &c.] Plerique intelligunt ideo lachrymas panes dici, quod animā hominis reficiant & pascant. Verūm, id est, præter intentionem, Propheta, qui his verbis non cōsolationem, sed anxietatem mētis suæ significare voluit, sicut & postea in alio Psalmo dicit: Quousque irasceris super orationē serui tui? Cibabis nos pane lachrymarum, &c. quo proculdubio noluit significare lachrymas animam pascere, sed animam dolore ita premi, vt cibo neglecto pro eo nihil aliud libeat, quam lachrymari.

HÆC RECORDATVS, &c.] Secundūm sensum in paraphrasi explicatum, pronomen, hæc, ad sequentia refertur, & effundere animā, accipitur pro, animā arctatā tribulationibus dilatare per cōsolationē. Euthymius autem Græcus interpres præter hunc sensum & aliū indicat, vt pronomen, hæc ad præcedētia refertur, videlicet q̄ dicebatur illi, vbi est Deus tuus: & effundere in se animā, accipitur pro eo quod est omnē constantiā eius & firmitatē in seipso dissoluere, quoniā firmiora & constantiora esse solent quæ sunt solidiora: quæ verò fluida sunt, molliora atque laxiora. Quomodo & prius dixit Psal. 21. Factū est cor meū tanquā cera liquefces in medio ventris mei. Secūdūm hunc sensum cōiunctio, quoniam accipi debet nō causaliter, nec pro, quod, sed vt sepe accipitur in Psalmis, pro adverbio confirmandi, vt sit idem quod & certè. Quidam effundere animā in seipso, accipiunt pro laxare menti doloris habenas, ac sinere animū pro libito indulgere dolori. Afferunt autē ad hanc sententiā scripturæ loca, vt cum 1. Reg. dicitur, Anna effudit animam suam corā Domino. Et cum dicitur in Psalmo sequenti: Effundite corā illo corda vestra. Verūm aliud i. effunde animam corā Domino, quod est omnia sua desideria Domino exponere: & aliud effundere animam suam in seipso, sicut isti accipiunt. At hæc oratio, effundere animam suam super se, legitur etiā apud Hebræos Job 30, vbi pro eo quod nos legimus: Nunc autē in memetipso marcescit anima mea: Hebræa habent: Et nunc super me vel in me effundit se anima mea. Vnde fati licet colligere veriore esse interpretationē istam iam dictam. Secundūm quam, pronomen, hæc, etiam ad sequētia referendū est, sed verbū, trāsibō, futuri tēporis, exponēdum est, vt frequenter, pro præterito impecto, vt sic hic sensus: Liberè permisi animum meū indulgere dolori, quoniam recordabar quod trāsire solebā cum aliis in domum Dei, quæ interpretatio vel ob id maxi-

mè congruere videtur, quod recordatio non sit vel futurorum, vel præsentium, sed præteritorū. Sic & quod hic sequitur, propterea memor ero tui, & ipsi exponunt & vertunt, anima mea conturbata est, propterea quod memor eram tui, &c.

SONVS EPVLANTIS.] Græca habet genitiuū d soni, quemadmodum & Angust. legit, & tunc sensus est, in voce epulationis, in voce inquam soni: & tunc huius genitiui adiectiuū est genitiuus, epulantis, qui apud Græcos & Hebræos non simplices significat epulas, sed epulas festiuas, imò ipsam festiuitatem, quam epulis solennibus celebrare solebant quo modo verbum epulemur, accipi debet. 1. Cor. 5. pro festū agere, & festiuitate epulari. Itaque sensus apud Græcos est, in voce soni festiui, vel festiuitatem celebrātis. Et dubitari potest, si nō interpres noster pro sonus verterit sonitus in genitiuo casu, quāquam iensus coincidet si subaudiatur in voce, quæ est sonus epulantis. s. multitudinis, vt habent Hebræa, sicut etiam relatiuum cum verbo substantiuo debet intelligi in versu sequenti: confitebor illi qui est salutare, &c. nisi maluerimus hoc modo orationem illā perficere: Cōfitebor illi: & carminibus de illo testabor, quod ipse sit salutare vultus mei, & Deus meus.

DE TERRA IOR. &c.] Per terrā Iordanis secūdūm sensum mysticū rectè quis intellexerit Ecclesiā hic militantem quæ baptismate tanquam Iordanis flumine in quo baptisma cœpit irrigatur. Secundus sensus in paraphrasi explicator, bene etiam conuenit sensui mystico.

ABYSSVS ABYSSVM, &c.] Afferuntur alij huius versus sensus, pij quidē, sed proposito nō cōueniētes quales duos indicat Euthymius, quorū primus est: Profunditas peccatorū meorum profunditatē inuocat tuam misericordiā, idq; ad vocem & prædicationem tuorum Apostolorum, qui tanquam tuæ cataractæ, plenitudinē cœlestis doctrinæ nobis effundūt. Alter est: Nouum testamentum inuocat in testimonium vetus testamētū, ad prædicationem tuorum Apostolorum, aut Prophetarū. Iuxta proprium sensum in paraphrasi indicatum, est elegans allegoria, qua inducitur Deus excitatis tonitruis, & ingenti tēpestate Dauidē obruere infinita copia imbrum. In qua allegoria persistit adhuc in versu sequenti, vbi notandum per excessa, Græcis esse περισσῶτος, quæ dictio propriè significat subleuationes, vel, vt Aug. legit suspensiones, significat autem hoc loco imbres, ex sublimibus nubibus in aère suspēsis decidētes. Aquas autē in scripturis dici pro calamitatibus, nemo est qui ignoret.

IN DIE, &c.] Inter duos sensus, quos habet paraphrasi, secūdo sensui multūm patrociniatur, q̄ Hebræa & Græca habent verbum futuri tēporis, mandabit. Verūm frequenter futura pro præteritis, & contra accipiuntur. Secundus etiam sensus magis conuenit intellectui mystico, secūdūm quem per diem cōuenit intelligere tēpus futuræ vitæ, eod quod tunc & omnia erunt manifesta, & liberatio ab omnibus malis. Per noctem verò tēpus præsens, quod in eo versetur in multis ignorantis, erroribus & malis. Itaque sensus mysticus huius versus est: Et si nunc in multis agam malis, tamē in futura vita, pulsus omnibus malis, Dominus exhibebit mihi misericordiam illam suam perfectam, propter cuius spem etiā in hoc tenebroso tēpore miseræ huius vitæ, nō desinam eius laudes carminibus celebrare.

Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XL.

Eiusdem est hic Psalmus cum superiori Psalmo argumenti, & secundūm sensum literalem, & secundūm sensum spirituales. Est enim velut continuatio materiae precedentis. Vnde apud Græcos ἀπὸ τοῦ προηγουμένου est, hoc est, tituli nullius inscriptionem habens. Precatur itaque Propheta secundūm iustum Dei iudicium liberari ab iniquo viro siue Saule, siue Absalone, & ger: e illi in malum confederata, vt ab exilio, quod ab illis patiebatur, reuocatus, laudes Dei in domo eius deprecari possit, cuius aliquando consequendi certa spe concepta, animam suam interim dum affligitur, consolatur. Conuenienter autem hic Psalmus secundūm Ecclesiasticam consuetudinem ante Misæ initium præmittitur quasi ad illud sacrosanctū officium preparatorius, vt ad altare Dei de cuius accessu hic fit mentio accessurus, hoc Psalmo precetur se liberari ab iniqua demonum natione, semper oppugnantium iustos semperq; studentium spiritum hominis iusti inutili mœrore conturbare, quem maxime abesse oportet in peragendo assarum.

Missarum officio, ad quem depellendum, & ad deuincendum hostes nostros inuisibiles efficacissima est mensa Dominica, certissimum symbolum parata nobis per Christum peccatorum remissionis, pignus aeternæ vitæ, animarū, piorum robur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.

* ab homine iniquo & doloso erue me.

2 Quia tu es Deus fortitudo mea.

* quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

3 Emitte lucem tuam & veritatem tuam:

* ipsa me deduxerunt, & adduxerunt ad montem sanctum tuum, & in tabernacula tua,

4 Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam:

5 Confitebor tibi in cythara Deus Deus meus.

* quare tristis es anima mea & quare conturbas me?

6 Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus.

VDEX meus esto Deus, meamque causam te discernere à gente impia, quæ me persequitur, declara, à viro, qui iniquè & dolosè me perdere querit, libera me.

2 Tu enim Deus es robur meū, per quem hæc omnia mala deuici, & in quo solo iam nitor, * quare ergo sic te nunc mihi exhibes, quasi me à tua cura & protectione abieceris? & quare finis vt assidue mœrens incedam, dum te permittente inimicus me affligit?

3 Emitte iam tandē cœlis super me fauorem tuum & opem, quæ pulsas his malorum tenebris, me illuminet & recreet, * emitte quoque tuam in præstandis promissis fidelitatem, eam in me declarando: * lux enim & veritas tua me ex hoc exilio deducet, & tandem introducent in motem sanctum tuum, quem peculiariter inhabitas, & in tabernacula tua.

4 Per eas comites introibo vsque ad altare, in quo illi sacrificia laudis offeram. * Introibo ad Deum qui tum quidem sua præsentia, & percepta bonitate lætificabit me iuuenem factum & innouatum, viribus, scilicet, meis per hæc mala senescentibus modò & languentibus, tunc resumptis. † Qui etiam nūc subinde, dum in his malis veterasco, me sua cōsolatione ita lætificat, vt per eam lætitiā reiuueneſcam, viribusq; restitutis alacrior & fortior efficiar.

5 Tunc mi Deus, Deus inquam meus quem vnice colo & amo, gratias tibi agam, teq; laudabo simul cum modulatione cytharæ. Cum autem hæc assequendi spem habeas, cur assidue tristis es o anima mea, & tuo mœrore me conturbas?

7 Spera potius deposito mœrore in Deo, quoniam adhuc veniet tēpore quo in domo eius gratias ei agam qui Deus meus, & salus vultus mei, quē pudeſieri non sinet, sed sua præsentia, fauore, atque allata salute exhilarabit.

ANNOTATIONES.

MITTE LUCEM TVAM, &c.] Iuxta sensum paraphrasi, lux & veritas in Deo sunt, quæ tamen mitti dicuntur, cum opere declarantur in hominibus, quomodo & alibi dicit: Misit Deus misericordiā suam & veritatem suam, & eripuit me, de medio leonū. Possunt tamē hæc mystico magis sensu accipi, vt in mētibus nostris intelligatur, vt lux quidem sit illuminatio eā, qua à Deo perfunditur mens humana ad cognoscendū: veritas verò, ipsa cognitio, ad quam lux diuina perducit. Hæc enim proprio sensu emitti à Deo dicuntur, & per hæc deducuntur homines in tabernacula cœlestia. Subtiliori etiam intelligentia per lucem & veritatem Dei rectè accipitur significari Christus, qui de seipso dicit, Ego sum lux mundi. Ioan. 8. Ego sum via, veritas, & vita. Ioan. 14. Hunc veteres sancti emitti, è cœlis postulabant, vt iusto Dei iudicio per ipsum liberarentur à potestate Saranæ. Hunc & nos secūdo emitti postulamus, vt per nouissimū eius aduētū plenè liberemur ab omni-

bus inimicis, ac trāsferamur in cœlestes Dei mansiones, Meminit huius intelligentiæ nō tantūm D. August. sed & Euthymius: qui etiam monet verba illa præterita, deduxerunt & adduxerunt, pro futuris accipienda. Certè Hebræa habent futura.

LÆTIFICAT IUVENTVTEM MEAM.] Paraphrasi indicat duplicem huius interpretationem: Primum, vt præsens accipitur pro futuro, lætificabit. Ac tum quidem præter sensum in paraphrasi explicatum, qui literam & mystico conuenit sensui, quidam hunc locum sic intelligunt: Ad eum veniam qui lætificabit iuuentutem meam quam ago, commutabit, & perducet ad virilem ætatem, vt iuuentus intelligatur status istius vitæ: cum contra in alio sensu iuuentus intelligatur in futura vita. Verūm hic sensus tantūm conuenit sensui mystico. Secundò, indicatur sensus, quo intelligitur hæc pars seruato tēpore præsentis: Hebræa verò longe secūs habent, Ad Deum lætitiæ, & exultationis meæ.

In finem filiis Core ad intellectum.

ARGVMENTVM PSALMI XLIII.

Plerique sunt Psalmi, qui cum à Dauide, aut saltem tempore Dauidis compositi putentur, tractant de calamitatibus & afflictionibus populi neque præteritis, neque præsentibus, sed post ea tēpora futuris, per Sennacherib, Nabuchodonosor, Antiochum: & post eos per Christianorum persecutores, quas afflictiones spiritu prophético prævidēs Psalmorum author, Psalmos in persona populi huiusmodi calamitates perpassuri reliquit, quibus in eis afflictionibus populus Deum precaretur, de quorum numero vnus est hic Psalmus, quem Iudei quidē de suo afflictio exilio interpretantur. Verūm quoniam eis non competit, quod hic dicitur: Et iniquè non egimus in testamento tuo & pleraque quæ sequuntur, in quibus populus, qui hic loquitur, suam iactat innocentiam: manifestum est vanā, esse illorū interpretationem. Ob quam eandem causam quidam Catholici putant Psalmū hunc etiam accipi non posse de captiuitate Babylonica, aut persecutione qua Machabeorum tēpore sub Antiocho illustri perpassus est populus Israëliticus, cum & illa, & hæc ob peccata sua populus ille passus sit, vt patet ex Threnis Hieremie, & ex 2. Macha

2. Machabeorum c. 5. Proinde tantum intelligendum volunt de Christianis, qui tempore primitiue Ecclesie omnia hac perpessi sunt, quae hic praecinuntur. Quomodo & D. Paulus ad Romanos versum 24. de persecutione, qua suo tempore Ecclesia Christi exercebatur, adducit. His non obstantibus, ad literam videtur hic Psalmus agere de afflictione veteris populi, vel ea quam sub Nabuchodonosor, vel potius ea quam sub Antiocho pertulit, ut sit vox non quidem totius populi, sed eorum qui ex eo populo adhuc synceri & iusti perstiterunt, quorum proculdubio magna pars fuit. Quonia autem eorum afflictio, umbra quadam fuit & figura eius quam a varijs tyrannis credentium Ecclesia primitiua passa est, omniaq; quae hic canuntur cumulatius verior Israel expertus est, iuxta anagogen, & principaliter ad primitiua Ecclesie persecutionem referendus est, quemadmodum & Paulus fecit. Itaque Dei populus grauer afflictus, commemorans primu Dei beneficia patribus praestita, & miracula pro illis parata queritur ex opposito nunc se a Deo derelictu, ut ab hostibus suis diripiendus sit & deridendus, nec Deu sibi adesse ant iquis illis suis miraculis, precaturq; ut ille virtutem suam tandem exerat, suosq; ab impioru iniurijs asserat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus auribus nostris audiuius, patres nostri annuntiauerunt nobis.

2 Opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

3 Manus tua agentes disperdidit,

* plantasti eos:

* afflixisti populos & expulisti eos:

4 Nec enim in gladio suo possederunt terram:

* & brachium eorum non saluauit eos.

5 Sed dextera tua & brachium tuum, & illuminatio vultus tui:

* quoniam coplacuisti in eis.

6 Tu es ipse rex meus & Deus meus,

* qui mandas salutes Iacob.

7 In te inimicos nostros ventilabimus cornu:

* & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos.

8 Non enim in arcu meo sperabo,

* & gladius meus non saluabit me.

9 Saluasti enim nos de affligentibus nos:

* & odientes nos confudisti.

10 In Deo laudabimur tota die:

* & in nomine tuo confitebimur in secula.

11 Nunc autem repulisti, & confudisti nos.

* & non ingredieris Deus in virtutibus nostris.

12 Aduertisti nos retrorsum post inimicos nostros:

* & qui oderunt nos deridebant sibi.

13 Dediti nos tanquam oves escarum:

* & in gēribus disperdisti nos.

14 Vendidisti populum tuum sine pretio,

* & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

15 Posuisti nos opprobrium vicinis nostris: subsannatio-

EVs non ipsi auribus nostris audiuius, patres enim nostri annuntiauerunt nobis.

2 Insignia opera quae tu operatus es temporibus eorum & temporibus quae illos praecesserant.

3 Inter quae opera hoc in primis nobis memorandum, quod tua omnipotentia Gentes Chanaanæ perdidit e terra quam habitabant: * eisq; extirpatis, patres nostros firmiter in eorum loco colloca sti, & habitare fecisti, * plurima mala intulisti populi illis, & expulisti eos e terra sua

4 Tu, inquam, tua potentia haec fecisti, palam est enim patres nostros non suis armis terram illam obtinuisse, * nec propria fortitudine sese saluasse a tantis gentibus, cum & numero, & armis ac fortitudine superiores essent Gentes patribus nostris.

5 Sed potentia tua & robur tuum, & benignus aspectus vultus tui, fauorque tuus, quo illis affulisti, haec illis praestiterunt, * non ob aliud, quam quia tibi coplacitum fuit in eis, quos sola tua bonitate ex omnibus gentibus in peculium tibi elegisti, eis benefacere destinans.

6 Tu ipse, qui haec olim es operatus, etiam es rex meus & Deus meus. * qui, cum vis solo tuo iussu praestas populo tuo Israelitico saluationes

7 Si adiuuare nos volueris, per te inimicos nostros ita proffigabimus, & dissipabimus, quomodo bos cornibus suis quae rapit in ventum proicit & dissipat: * & per virtutem tuam pro nihilo reputabimus insurgentes contra nos, quantumuis alioqui formidabiles ob multitudinem & fortitudinem eorum.

8 Non enim in arcu meo sperare volo, * certoque scio quod gladius meus non poterit me saluare ab hostibus meis:

9 Tu enim es, qui superioribus temporibus nos, patresq; nostros saluasti ab affligentibus nos: * & eos qui odio nos, persequerentur, tu pudore affecisti, spe sua eos frustrans. Tu item solus, qui, & nunc liberare nos potes ab his qui nos affligunt,

10 Id ubi feceris, in te Deo nostro cum laude tua laetabimur, & gloria- bimur assidue, faelices nos ipsos praedicantes: * & ad gloriam nominis tui laudes canemus perpetuo.

11 At vero iam tu nos singulari illa cura exhibita patribus nostris abieciisti, & pudefieri nos permisti, dum non praestas contra hostes nostros expectatam a te opem, * nec, ut soles, amplius egrederis cum exercitibus nostris in praedium, ut solito more nobiscum & pro nobis pugnes.

12 Cum illemus post inimicos nostros, tu nos deferens coegisti terga praebere eis, * teque nos deferente, hi qui nos odio persequerentur, deridebant sibi & nos, & omnia nostra.

13 Permissisti nos fieri similes ouibus maectationi & esui destinatis, qui ad morem imbellium huiusmodi ouium iam venundamur, occidimur, & deuoramur: * disperdisti nos per externas, & a cultu diuino alienas nationes.

14 Populum tuu tibi olim tam vnice charum passus es venundari minimò pretio, & quasi pro nihilo, † sed & tu ipse populum tuum alienigenis vendidisti, tradens eum in seruitutem, nulla accepta ab eis pecunia, quasi vilissimi simus nec alicuius pretij: * In venditionibus eoru qui sunt de populo tuo, non fuit multitudo pretij, sed modico pretio ob captiuorum copiam, tanquam vilia iumenta emebantur. † neque tu ex eorum venditionibus magnum pretium tibi parasti, quos gratis Gentibus in seruitutem dedisti.

15 Tales nos iam constituisti, ut probris nos afficiant vicini nostri: subsannent, & irrideant ij qui habitant circum nos.

nem & derisum his qui in circuitu nostro sunt:

16 Posuisti nos in similitudinem Gentibus,

* commotionem capitis in populis.

17 Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meae cooperuit me.

18 Haec omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te.

* & inique non egimus in testamento tuo.

19 Et non recessit retro cor nostrum:

* declinasti semitas nostras a via tua.

20 Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis:

* & cooperuit nos umbra mortis.

21 Si obliti sumus nomen Dei nostri:

* & si expandimus manus nostras ad Deum alienum:

22 Nonne Deus requireret ista?

* ipse enim nouit abscondita cordis.

23 Quoniam propter te mortificamur tota die.

* estimati sumus sicut oues occisionis.

24 Exurge, quare obdormis Domine?

* exurge, & ne repellas in finem.

25 Quare faciem tuam auertis, * obliuisceris inopia nostra? & tribulationis nostrae?

26 † Quoniam humiliata est in puluere anima nostra: coagulatus est in terra venter noster.

27 Exurge Domine adiuua nos:

* & redime nos propter nomen tuum.

16 Fecisti nos tales, ut parabola, exemplum, & fabula simus gentibus, a quibus de nobis, nostraque miseria passim cum ioco fit mentio, * & ut populi nobis conspectis, caput suum moueant super nos, ad irrisionem nostri.

17 Assidue ab oculis versatur pudor meus, qui a me non recedit: & erubescencia, quae est in facie mea, totam faciem meam occupauit & obtexit.

18 Haec omnia accederunt nobis, neque tamē ob haec obliti sumus tui: * neque foedus tecum ininitum rupimus, ita ut transgredere legē tuam, & ad alios deos declinaremus, quamuis id hostes nostri summè contenderent efficere.

19 Neque cor nostrum, te derelicto, aliò deflexit, * neque permisisti, ut actiones nostrae declinarent a via mandatorum tuorum, in qua nos constanter perdurare fecisti etiam in his multis malis.

20 Quod dico, tu ipse Domine verum esse nosti. Tu enim Domine quidem valde attriuisi in loco captiuitatis nostrae, in quo multum affligimur, in terra Gentium, inter quas, draconibus magis quam hominibus similes, nos dispersi viuimus in magna afflictione: * iam grauissimae calamitatis caligo, quae mortis imaginem praefert, mortemq; quasi praesentem ostendit, nos vndique obtexit & inuoluit.

21 Si autem in his tantis malis, (ut non pauci facere solent) obliti sumus Dei nostri, qui nos tam grauer afflixit, & si expansis manibus inuocauimus Deum alienum:

22 Certè ipse Deus haec cognosceret, fallere eius cognitionem non poterimus. * Ipse enim nouit non tantum externa facta, sed & secreta cordis hominum.

23 Itaque ipse Domine, qui omnia scis, nosti nos in his malis te non dereliquisse. Nos enim propter tui nominis confessionem & cultum assidue occidimur, grauissimisque malis afficimur, * reputati sumus ab infidelibus tanquam oues maectationi destinatae. Ita enim nos pro illorum libito absque omni commiseratione ad mortem & supplicia trahimur, quomodo a laniis trahuntur oues, * nec plures ab illis estimantur, quam a laeio oues, dum maectat eas.

24 Proinde Domine hostium nostrorum considerans iniustitiam, nostramque synceritatem, nobis iam tandem exurge, tuamque nobis profer potentiam, quare te nobis exhibes, quasi dormientem? * exurge tandem, & ne perpetuo nos a tua cura & liberatione abiicias.

25 Quare benignum aspectum, fauoremque tuum auertis a nobis? * ut quid sic te geris, quasi nullam habeas desolationis & afflictionis nostrae rationem?

26 Ecce enim iam ita in terram depressi & prostrati sumus, ut venter noster firmiter adhaereat, nam morti proximi de vita propemodum desperamus, atque ab impiis oppressoribus miserè conculcamur, nos vitaeque nostrae. † Sed & nos praenimia mentis angustia proni coram te in terra iacemus, humiliantes animas nostras.

27 Tuam itaque tandem pro nobis declara potentiam, & auxilium fer nobis, & libera nos, non quidem ob virtutum nostrarum merita, sed propter temetipsum tuamque immensam bonitatem, & propter item gloriae nominis tui ne id ab infidelibus semper blasphemetur, sed timeatur, &enerationi sit apud eos.

ANNOTATIONES.

PVS QVOD OPERATVS EST.] Potest istud & aliter accipi quam habet paraphrasis, singulariter, scilicet, ut per dies eorum & dies antiquos, eadem tempora intelligantur, quandoquidem coniunctio, & abest apud Graecos & Hebraeos, ut opus de quo loquitur illud sit, de quo fit mentio in versu sequenti. Verum iam quod dicitur: patres nostri narrauerunt nobis: intelligi debet, quod narrauerint per posteros suos & scripta sua. Non enim patres illos, in quoru diebus illud opus contigit, per sese psalti illud opus narrauerunt, cum iam diu mortui fuissent. Coniunctio, &, non est etiam in antiquis quibusdam Latinis exemplaribus, ut merito ea lectio habenda sit incorruptior, quae cum originalibus consentit.

VENTILABIMVS CORNV.] Plerique omnia haec futuri temporis verba per praeteritum vertunt hoc modo: In te inimicos nostros ventilabamus, spernebamus. nō in arcu meo sperabam, in Deo laetabamur tota die. Et videtur hic sensus magis conuenire illi quod ex opposito subiungit: nunc autem repulisti. Verum alteri

sensui magis patrocinatur, quod pro eo quod nos habemus, qui mandas salutes Iacob: Hebraea habent, mandas salutes Iacob: deinde quod vltimum verbum: confitebimur, per praeteritum exponi non posse videatur. Non enim aperte satis dicitur: & nomini tuo confitebamur in perpetuum. Ceterum in hoc versu rectius legitur, insurgentes in nos, quam in nobis, cum & Augustinus habeat in nos, & exemplaria alia.

COMMVTATIONIBVS.] Graeca habent, ἀλλὰ λαλῶμεν, vociferationibus & iubilationibus. Verum C interpretis legisse videtur ἀλλὰ λαλῶμεν a verbo ἀλάλῶ, hoc est, muto, quem sensum & Hebraea significant. Aldina editio habet ἀλάλῶμεν. Euthymius vtriusque lectionis meminit.

ET DECLINASTI SEMITAS NOSTRAS.] d &c.] Iuxta sensum paraphrasi iudicatum reperenda est in hac parte negatio in priori membro posita, quemadmodum multi intelligunt hic Hebraea, quae & ipsa non habent hoc loco negationem. Vnde D. Hieronymus vertit: nec declinauerunt semitae nostrae. Est enim Hebraeis familiare, negationem in principio sententiae positam, ad vtramque

vtamque sententia partem referre, etiam si per copulationem coniunctionem connexa sint, quemadmodum apud nos fit in conexis per disiectiuam, vt si dicatur: Nō recessit retrō cor nostrum, aut desexit à via tua. Qui partē hanc affirmatiuē intelligunt, varios adferunt sensus D. August. enim intelligit hunc sensum: Per tribulationes quas immisit nobis, effecisti vt inciperemus cogitare de via mandatorum tuorum, & propter eam viam declinare semitas nostras, hoc est, eas relinqueremus secūdum quas nobis relictiis sequeremur quæ carnis sunt. Euthymius hūc accipit sensum: Mutasti semitas nostras à via tēpli tui, vt ad illud ampliū pergere nequeamus, nobis in captiuitate aut dispersione existētib. Alij ali-

ter. Sed omnium optimē, si affirmatiuē sit hæc pars accipiēda, vt etiam Hebræa quidam intelligunt, via Domini intelligitur nō hic ad doctrinā & præcepta referri, sed sicut alibi aliquoties in sacris, ad rationem qua suos fouet, promouet & regit, complectens eos vt filios, benignēq; cum eis & indulgenter agens. Itaque sensus erit: Etsi nō recesserit à te cor nostrū, tu tamen flectere fecisti actiones nostras à via illa tua, qua soles nos deducere, hoc est, fecisti vt nostra instituta, nō feliciter per te procederent, sed à tua protectione desererentur: & infeliciter nobis omnia succederēt. Ita enim iudicant iuxta humanam infirmitatem iusti, cum ad tēpus à Deo deseruntur: atque hanc intelligentiā crediderim solidiorē.

In finem pro his qui commutabuntur filiis Core, ad intellectum canticum pro dilecto.

ARGUMENTVM PSALMI XLIII.

Tam secundum Hebræos, quàm Christianos, Psalmus hic agit de Messia, etiam si quibusdam videatur exponendus de Salomone, tanquam Christi typo, qui Iehedia, hoc est, dilectus, est appellatus. Verum quoniam pleraque huius Psalmi Salomoni congruere non possunt, vt quod is de quo fit mentio Deus dicitur, & Dominus Deus & filij eius constituti principes super vniuersam terram, de Messia exponendus est, & sponsa eius Ecclesia, non quidem absolute, ac sine omni respectu: sed prout Christus per Salomonem, Ecclesia verò ex gentibus collecta, per filia Pharaonis, inter multas Salomonis vxores præcipuam, & vnicē dilectam præfigurata est. Sub qua figura etiam liber qui Cantica Canticorum inscribitur descriptus est. Itaque Psalmus hic, carmen est epitalamicum ac nuptiale, explicans honorem Messia veri Salomonis, vereq; Iehedia, hoc est, dilecti sponsi, & eorum qui per eum commutandi erant ab infidelitate ad cultum veri Dei, hoc est, sponsa eius Ecclesia Gentium. In quo quidem Psalmo præsertim præfatione præposita, qua propositum suum declarat, primum sponsum alloquitur commendans eum à forma elegantia, sermonis eloquentia, pugnandi fortitudine, felici regni successu ob mansuetudinem eius & iustitiā, tum & à regni eius stabilitate & aequitate, à vestimentorum suauiolentia, ab vxoris charissima præstantia, & splendore. Deinde ad sponsam sermonem cōuertens admonet eam, vt oblita paterna domus pristinaq; religionis, regi sedula intendat, & ausculetur futurum hoc modo, vt pulchritudo eius regi placeat, & summi cum ipso honoris particeps etiam ab alienigenis colatur cum mulieribus. Rursum autem ad sponsum sermone verso sponsa eius pulchritudinem canit, multasq; ad decorem eius pedisse quas regi adducendas, tum & felicitatem liberorum eorumq; dignitatem qui ex hac nascentur ei, futuri totius orbis principes. Postremum Psalmum conclusurus, siue sub sua, siue sub Ecclesie sponsa Christi persona promittit se per omnes generationes sponsi huius memoriam celebraturum, atque ob id omnes populos illum laudaturos in perpetuum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Erucltauit cor meum verbum bonum:

* dico ego opera mea regi.

2 † Lingua mea calamus scribae velociter scribentis.

3 Speciosus forma præ filiis hominum.

* diffusa est gratia in labijs tuis.

* propterea benedixit te Deus in æternum.

OR meum suauiſſimo sancti ſpiritus epulo, dulciſſimisq; considerationibus & cogitationibus referuam, præ nimia plenitudine ampliū ſe continere nequiens, effundit sermonem valde tum iucundum, tum vtilem: * hæc autem mea opera, hoc meum carmen ego loquor regi regum Messia, quem hoc carmine alloquor, & de quo, atque ad cuius gloriam hoc ego canticum pronuntio.

2 Lingua mea in canendo hoc carmine erit velut calamus scribæ in scribendo expediti, velociterque scribentis. Nam quomodo stylus expediti ſcriptoris manui obſequenter inſeruit: ita & lingua mea promptè cupidèque depromet, quæcunq; illi animus ad canenda diuina carmina expeditus, velociterq; impellens ſuggeſſerit. † Et ſicut calamus, ſcribentis tantum instrumentum eſt, & illuc tantum mouetur, quò illum ſcribæ manus impulerit: ita & in hoc carmine lingua mea instrumentum erit diuini ſpiritus, qui tanquam ſcriba expeditiſſimus per eam deſcribet, dictabitq; carmen rege dignum mouens linguam meam pro ſuo placito. Non enim tam meum eſt hoc carmen, quàm ipſius.

3 O Meſſia, ſupra omnes filios hominum tu eſt forma ſpecioſus, tum ſecundum corpus tum maximè ſecundum mentem, omni nauo peccati, à quo nemo aliſus immunis eſt carètem, omniq; virtutū genere, ac gratiarū donis mirificè ſupra omnes decoratum: * in labijs tuis diſſuſa eſt copioſè gratia ſermonis, quæ tâta eſt, vt in admirationem commoueat auditores, ſuper verbis gratia quæ prodeunt de ore tuo, hominumq; rebelles mètes ad te, veramq; Dei cognitionē pelliceas: tanta item, vt per eam humano generi iratus Deus reconciliatus ſit, te pro nobis bona loquente & deprecante. * Propter hanc autem tuam & formam, & ſermonis elegantiam, qua omnes mortales ſuperas, Deus etiam te præ omnibus ornatiffimum ſuis muneribus reddidit in æternum, dās tibi perpetuam omnium quæ in cælis

4 Accingere gladio tuo super femur tuum potenterissime.

5 Specie tua & pulchritudine tua intende, prospere procede, & regna.

6 Propter veritatem, & mansuetudinē, & iustitiam * & deducet te mirabiliter dextera tua.

7 Sagitta tua acuta, populi sub te cadent in corda inimicorum regis.

8 Sedes tua Deus in seculum seculi:

* virga directionis virga regni tui.

9 Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem:

* propterea vixit te Deus Deus tuus oleo latitia præ consortibus tuis.

10 Myrrha & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te,

* filie regum in honore tuo.

11 Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.

12 Audi filia, & vide, * & inclina aurem tuam: & obliuiscere populū tuum, & domum patris tui.

13 Et concupiscet rex decorem tuum:

* quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

multis

cælis, & in terra sunt potestatem, atque in dextram suam te subleuans, tēque per hæc ab omnibus ſemper benedicendum & laudandum fecit.

4 Cum autem etiam ſis fortiffimus, accinge quaſo te gladio tuo ſuper femur tuum, para te ad pugnandum, tua potentia tanquam gladio quodā contra inimicos tuos. † Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, in aſſumpta humanitate fortiter apprehende, vt in eo vincas hoſtes tuos, ſiue impiffimos dēmones, ſiue malos homines: illis quidē vſurpatū in populū tuū dominiū præripiendo, hos verò tibi ſpontanea volūate ſubiiciendo.

5 Accingere, inquam, gladio, ſimul cum dato tibi à Deo ſplendore ac decore fortitudinis, atque iuſtitia. Sicque intende bello quod dixi, proſperiffimè procede in cæptis tuis, & deuictis hoſtibus tuis regnū obtineas.

6 Idque ob id, quòd veritate, manſuetudine & iuſtitia polleas, virtutibus bono rege dignis, quibus ſibi maximam dignitatem populique amorem reges conciliant. * Sed & omnipotentia diuinitatis tuæ te in hoc negotio mirabiliter diriget, faciens te cum omnium admiratione ad optatum de hoſtibus tuis triumphum pertingere.

7 Sagitta tuæ vehementer acuta infigetur cordibus inimicorum tuorum, o rex, vnde fiet, vt varia nationes tibi ſubſciantur & ſupplices ſiāt. Verba enim doctrinæ tuæ quibuſlibet ſagittis acutiora, ſumma cum celeritate totum orbem diſcurrunt etiam interiora hominum eorum, qui tibi prius reſtiterūt, corda penetrabunt, quibus ſalubriter vulnerati, ſpontanea ſua ſe tibi ſubdent, imperata facere parati.

8 Sic autem tua fortitudine paratum regnum tuum, o Chriſte Deus, non vt aliorū regum regna, aliquando abs te auferetur, ſed erit æternum:

* ſceptrum tuū regale, ſceptrū eſt iuſtitia. Potestate enim tua iudiciaria, quā ſimul cū regno obtines, rectè iuſtq; vteris, iudicās omnes in iuſtitia.

9 Amantiffimus es iuſtitia, & odio proſequeris quicquid eſt ab æquitate diuerſum: * quare Deus pater, Deus, inquam, tuus, ſecundum aſſumptam humanitatem, vixit te, Chriſte, oleo lætificante, & te, & tuum populū, præ omnibus qui tecum in nomine vel regis, vel filij Dei communicant, & ad eandem vocati ſunt hæreditatem, tibi ſoli ſuam omnium, quæ in cælis & in terra ſunt potestatem tribuit, regem te omnium conſtituens, & in dextram tuam te extollens.

10 Myrrha, ſtaſte, & caſia, omniſque generis aromata ſuauiſſe ſpirant & redolent à veſtimentis tuis, quæ deprompta ſunt à domibus ac reſpoſitorij veſtium eburneis, ex quibus veſtimenta deſumpta te ſuo odore gratiffimo lætificauerunt. Varius enim ac multiplex virtutum, doctrinæ, miraculorum ac gratiarum odor ſpirat & emanat ab aſſumpta à te humana natura, qua tanquam veſtimento diuinitas tua circumdata eſt, procedens è virginis aula, candidiore quouis ebore, è qua cum variis chariffimatum donis prodiens humana natura te ſupra modū exhilarauit. * Accedit ad hunc gloriæ tuæ ſplendorem, quòd in tanto tuo honore tibi non vnus tantum, ſed multorum regum ac principum magnorum filia adſunt in obſequium tuum. Multæ enim fidelium animæ, multæque prouinciarum ac regnorum collectiones, per Prophetarū ſcripta, & Apoſtolorum prædicationem ſpiritualiter Deo genita, ſe tibi in decore hoc regni tui quòd adeptus es, exhibent, paratæ in quibuſuis tibi obtemperare,

11 Inter has regum filias, vna præ aliis magis dilecta, omnium aliarum regina ac primaria tua coniunx, aſtitit tibi ad dextram in veſte aurea, circumamicta veſte variegata, variòque omnis generis ornatu. Inter omnes enim fidelium Eccleſias vna ſpecioſior ac peculiariter amata, prima credentium Eccleſia ex gentibus maximè collecta, tibi proximè coniuncta, regni tui æterni tecum ſublimiter particeps, veſtita quaſi aureo veſtimento, ardentiffima charitate, qua vſque ad mortem tibi deuota eſt, ac diuerſarum virtutum ornamentis decorata.

12 Tu autem filia à Meſſia tam peculiariter electa, audi diligenter quæ rex de veri Dei vero cultu docturus eſt, eaque ſolicite perpende, * aurem tuam ad obediendum illi præbe, & ſecundum illius monita ante omnia obliuiscere populū tuum, de quo egreſſa es, & cognationem patris tui. Neglige vanam religionem ac impiam conuerſationem gentilis & idololatæ populū, ac mundanorum hominum, inter quos nata es, à quibus te rex in coniugem vocauit.

13 Hæc ſi feceris, pulchritudinem tuam tum naturalem, tum quam ex obedientia eius, & neglectu paterna ac priſtinæ religionis conſequeris, rex eximio amore prolequetur, * & certe quòd magis ſcias te illi auſcultare debere, ipſe eſt Dominus Deus tuus, cui merito ſuppliciter eſſe debes, quandoquidem eum ſuppliciter venerabuntur omnes nationes.

14 Et filia Tyri in muneribus:

* vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.

15 Omnis gloria eius filia regis ab intus,

* in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus.

16 Adducentur regi virgines post eam, proxima eius afferentur tibi.

17 Afferentur in latitia & exultatione, * adducentur in templum regis.

18 Pro patribus tuis, nati sunt tibi filij: * constitues eos principes super omnem terram.

19 Memor ero nominis tui in omni generatione & generationem.

20 Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum, & in seculum seculi.

14 Quod si quæ dixi feceris etiam populi Tyri, externæque gentes venient ad te cum muneribus quæ tibi offerent: * imò propter tuam magnificentiam & gloriam à sponso tuo tibi communicatam, venerabuntur te omnes reges ac principes cuiuscunque plebis deprecantes te, ut ipsos tibi velis adiungere, tibi que vnitos in sponso tui communionem perducere.

15 Huius filia regis erit in interiore regia omnis gloria. Versabitur enim cum rege assidue in interiore parte domus, regis societate semper perfruens, ac secretissimorum eius conscia: hæc autè consistens tota gloriosa erit, omnibusque modis decorata: hæc filia regis altissimi, à quo Messia in coniugem data est: † Neque in exterioribus tantum ornata erit, sed multò magis omnis generis ornatus & pulchritudo erit ei intrinsecus in animo. * Circumamicta erit vestibus variegatis simul cum fimbrijs aureis. Decorabitur enim multiplici, tum spiritualium gratiarum, tum virtutum varietate, in operibus eius omnibus conspicua: quæ virtutum varietas ita charitati erit intertexta, quomodo in pretiosis vestibus diuersos colores filis aureis intextos videmus: ita quoque à charitate omnes virtutes continente claudetur, terminabitur, ac ornabitur, quomodo fimbria vestem & terminant, & ornant.

16 Post hanc regis sponfam, adducentur ad regem virgines, sponfam reginarum more comitantes, amicta eius afferentur etiam tibi, o rex. Post Ecclesiam enim primitiuorum tibi adducentur omnium gentium Ecclesia, electorumque anima ex vniuerso orbe, quæ relicta patria, patrioque cultu primæ tuæ sponse vestigia fidem ac charitatem sequentur, nuptias etiam tecum celebrantes, sed virgines castæ semper permanentes, nec ulterius cum alienis diis fornicantes, nec synceritatem fidei corruptentes.

17 Adducentur autem hæc virgines cum summa omnium latitia, & exultatione, * adducentur simul cum primaria sponfa vsque in intimum palatium regis, in Ecclesia scilicet Catholica (quæ regis summi templum est) vnitatem, ac tandem in cœlestem mansionem, vbi perpetuo regis conspectu, & iucunda societate perfruuntur.

18 Accedit ad hunc tuum tantum splendorem etiam liberorum felicitas. In locum enim patrum tuorum, Patriarcharum scilicet & Prophetarum, nascentur tibi filij, patribus longè præstantiores, Apostoli, Apostolicique viri: hos tu constitues principes populorum super vniuersam terram.

19 Quoniam autem sic omnibus modis es gloriosus, ego carminibus de te compositis memorabo, & memorabile faciam nomen tuum apud omnes posteros.

20 Propter quod omnes mundi nationes te celebrabunt & laudabunt vsque ad consummationem seculi, & in perpetuum.

ANNOTATIONES.

DICO EGO OPERA MEA REGI.] Verbum, dico, facile hic imponere potest lectori, cui prima facie videri possit esse verbum primæ coniugationis, significans offerre, & addicere, iuxta modum loquentis; quo dicimur dicere alicui poemata aut libros editos. At ex Græcis simul & Hebræis constat esse verbum tertie coniugationis, significans loqui & pronuciare. Nam Græcis est λέγω, & Hebræis est participium אָמַר Omer, quod loquentem & dicentem manifestè significat. Loquitur autem Propheta de hoc carmine, quod dicit se dicere regi, siue quia in hoc regem alloquitur, siue quia in eius gloriam canitur, siue quia de ipso est: vt datius expõnatur hoc loco, quomodo Psal. 3. Multi dicunt anima mea, hoc est, de anima mea.

PROPTEREA BENEDIXIT TE DEVS.] Difficultatem aliquam facit in hoc versu coniunctio, propterea, eò quod quæ præcedunt, non videntur esse causa impetratæ benedictionis Dei, sed contra potius benedictio Dei causa est eorum quæ præcedunt. Ex diuina enim benedictione præueniente ipsum, Christus habuit & pulchritudinem suam & gratiam labiorum, non autem sua pulchritudine & gratia labiorum præmeruit sibi Dei benedictionem: Similem imò maiorem difficultatem exhibet eadem coniunctio in versu sequenti: Propterea vnxit te Deus tuus, &c. non enim quia diligit iustitiam, & odit iniquitatem, ideo vnctus videtur à patre, cum à patre vnctus sit Spiritu sancto ab

initio conceptionis atque ab ea vnctione habuerit vt dilexerit iustitiam, & odiuerit iniquitatem. Itaque vt has fugiant difficultates, quidam ex Hebræo vertunt vtroque loco, propterea quod, vt non quod præcedit, significetur esse causa sequentis, sed e contra quod sequitur significetur esse causa eius quod præcedit. Eisdem de causis in nostra lectione quidam præpositionem, propterea, accipiunt, non vt significet id quod secutum est, & præcedentibus meritis obtentum, sed potius causam finalem, vt sit sensus: Ad hunc finem Deus pater te benedixit, vt esses speciosus forma præ filiis hominum, & diffusa esset gratia in labijs tuis. Similiter ideo te Deus tuus vnxit præ consortibus tuis, vt diligeres iustitiam, & odires iniquitatem. Sic enim D. Augustinus hunc posteriorem versum enarrat: potest tamen vtroqueque coniunctio, propterea, accipi, vt significetur præcedentia causam esse eorum quæ subiunguntur, iuxta intelligentiam in paraphrasi insinuatam, vt scilicet intelligantur hæ duo versus non de prima benedictione, & vnctione, quæ omnia merita præcessit, sed de eâ, quam Christus suis meritis consecutus est, eâ scilicet qua exaltatus est super omnia, accepto à patre nomine, quod est super omne nomen. Sicut enim Dauid frequenter vnctus est in regem, semel scilicet secretò à Samuele in domo patris sui, semel à tribu Iuda, & tertio ab omnibus filiis Israël: ita & Christus vnctus est in sua conceptione, ita vt sit natus Rex Iudæorum, ac deinde in baptismo, veluti secundo vnctus est cum de eo dictum

dictum est cœlesti voce: Hic est filius meus dilectus, &c. ac postremum per resurrectionem & ascensionem suam, omnium rex declaratus est, non solum Iudæorum, sed etiam Gentium.

SPECIE TVA ET PULCHRITUDINE, &c.] Non tantum ex Hebræis, sed etiam ex Græcis patet, versum hunc perperam à plerisque distingui. Primum enim ablatiuo illi, specie tua & pulchritudine tua, non possunt coniungi cum verbo, intende, sed potius cum præcedentibus: deinde aduerbium, prospere, coniungi debet non cum verbo, intende, sed cum verbo, procede. Est enim Græcis καὶ εὐχρηστῶς καὶ καλοῦσθαι, hoc est, & intende, & prospere, vel prospere procede. Coniunctio enim & manifestè docet, præcedentes ablatiuos cum verbo, intende, non esse iungendos, sed cum præcedenti, accingere, quomodo & D. Augustinus distinguit & Euthymius.

SAGITTA TVÆ ACVTÆ.] Videri potest interpretem vertisse, non in corda, sed in corde: Cum Græcis sit ἐν καρδίᾳ, hoc est, in corde, quomodo non solum legit D. Augustinus, sed & Hieronymus sic legit cõmentarius eius arguit. Explicat enim populos cadere in corde, quia non superbiunt, sed humiliter credunt, quomodo & Augustinus intelligit. Itaque hæc partem, in corde, coniungunt cum illo quod præcedit. Populi sub te cadent. Et quoniam iam durè annexitur, inimicorum regis, ferè alij, teste etiam Euthymio, verba illa, populi sub te cadent, intelligunt per parenthesin intexta, vt illud, in corda, vel in corde inimicorum regis, iungatur cum illo, sagittæ tuæ acutæ, & sit sensus: Sagittæ tuæ acutæ sunt in ipso corde, hoc est, illud penetrant, vel: Sagittæ tuæ acutæ infixæ sunt in corde vel corda. In illo, inimicorum regis, est subita personæ mutatio, pro inimicorum ruorum. Et quandoquidem per sagittas, intelligitur verbum prædicationis Evangelicæ, quod dicit, inimicos regis, accipi debet pro tempore præterito, hoc est, pro iis qui prius inimici erant, cum vulnerati sagittis salutaribus, amici facti sint. Possent tamen etiam accipi per sagittas, pœnæ & supplicia, quibus plectitur eorum pertinacia, qui salutare regnum Christi repudiant. Et notandum, Prophetâ Messia pugnato & gladium tribuere, quo cominus pugnatur: & sagittas, quibus eminus hostis inuaditur, vt intelligatur cum perfectè instructum, nec quenquam eius manum posse effugere.

VNXIT TE DEVS TVVS.] Dius Augustinus prius nomen, Deus, refert ad filium, quem hic Propheta alloquitur, posterius ad Patrem, vt sit sensus: O tu Deus, vnxit te Deus tuus, idque putat ex Græcis esse manifestum. Etenim, inquit, in Latino putatur idem easus nominis repetitus, in Græco autem euidētissima distinctio est, quia vnum nomen est quod compellatur, & alterum ab eo qui compellat. Verum vt hodie leguntur Græca, non video vnde hæc constet distinctio. Nam etsi possit alterum nomen ad filium, alterum ad patrem referri, nihil tamè cogit vt sic intelligatur, imò potius vtrunque ad patrem videtur referendum, sicut & apud Hebræos, cum sic hic dictum videatur, ὁ θεὸς ὁ θεὸς μου, sicut alibi dicit: ὁ θεὸς ὁ θεὸς μου, id est, Deus, Deus meus. Citat quidem huc versum D. Paulus ad Hebræos, simul cum versu præcedente: sed id non eò facit vt ex versu hoc ostendat Messiam esse Angelis superiorem, quod Deus esset. Ad hoc enim valet versus superior, in quo manifestè Messia nomen Deo tribuitur, cum dicitur: Sed tu Deus in seculum seculi. Hunc verò versum adiungit, quod in eo dicatur Messias vnctus præ consortibus, hoc est, magis quam omnes consortes.

DOMIBVS EBVRNEIS.] Per domos eburneas, quidam intelligunt domus & palatia Regis, ex quibus Rex odoriferis inductus vestimentis procedit. Propriè enim dictio Hebræa palatia significat, sicut & dictio Græca βαρβαρῶν, teste Euthymio, significat templa. Actum quidem sensus erit: Myrrha & gutta redolent à vestibus tuis, dum procedis à domibus eburneis. Verum alter sensus, quem explicat paraphrasis, cõuenientior videtur, quod non sit verisimile domos Regis Salomonis, ad quem alluditur, eburneas fuisse. Itaque palatia, vocat magnas arcas, in quibus reponuntur vestimenta, hæc vsus metaphora ob amplificationem rei.

EX QVIBVS DELECTAVERVNT TE, &c.] Apud Hebræos hæc pars, filia regum in honore tuo, principium est versus sequentis. Itaque nominatiuus, filia, non est apud eos suppositum verbi, delectauerunt: sed eius verbi suppositum oportet intelligere, vestimenta, quemadmodum habet paraphrasis. Aut si relatiuum, quibus, ad vestimenta refertur, aliquid in verbo erit

subaudiendum in hunc modum: Ex quibus, pro, quibus vestimentis delectauerunt te, qui scilicet ea tibi donarunt. Quod si quis omninò velit hanc partem, filia regum in honore tuo, cõiungere cum verbo, delectauerunt, quemadmodum nostra lectio deposcere videtur, ac commodissimum fuerit relatiuum, quibus, referre ad aromata prædicta, vt sit sensus: Filias regum, quæ fragrantia vestimentorum sponso perfusa sunt cum gaudio vicissim eorum odorum fragrantia sponsum oblectare, dum eius suauè olentes virtutes student imitari. Cum enim per vestimenta sponso nostri, omnino eius humanitas intelligenda videatur, intelligi non potest filias regum delectare sponsum vestimentis eius, quasi ea ipsa sponso tradiderint, parauerint vel ornauerint. Nec enim per vestimenta sponso, Apostoli rectè intelliguntur, cum illi ad sponse personam magis pertineant, de qua subiicitur.

QUONIAM IPSE EST DOMINVS DEVS TVVS.] Deus, non est in Hebræo, nec in Græco: sed tantum est: Ipse est Dominus tuus, quod bene conuenit figuræ, ad quam hic alluditur, nempe filia Pharaonis, sub qua Ecclesia hic adumbratur, quæ iubetur suum Salomonem pro suo domino agnoscere. Apertè tamen sponso iste, de quo canticum agit superius, Deus vocatur, de quo sequitur: Et adorabit eum. Pro quo Græca habent, καὶ προσκυνήσεις αὐτόν, hoc est, & adorabis eum, quomodo & habent Hebræa, vt mirum sit nostrum vertisse: Et adorabunt eum. At ea lectio relicta est nobis ex veteri lectione, quam secuti sunt D. Augustinus & Hieronymus, secundum quam ab hac parte principium est noui versus, quod cum sequentibus sic legitur: Et adorabunt eum filia Tyri in muneribus: cum vera lectio habeat: Et filia Tyri, non autem filia Tyri, vel, vt filia Tyri. Legendum enim esse, filia Tyri, docent tum Græca, tum Hebræa, contententibus plerisque codicibus nostris. Et significatur phrafi Hebræica per filiam Tyri, populus Tyrensis. Hebræi enim filiam alicuius ciuitatis, vocant eius populum, vt supra annotatum est. circa eam orationem, filia Sion. Notandum etiam in eodem versu nec Græca, nec Hebræa habere, omnes diuites plebis, sed tantum, diuites plebis, siue omnes, quomodo & quædam nostra exemplaria habent.

OMNIS GLORIA EIVS, &c.] Pronomen, eius, sicut non est aut Græcis, aut Hebræis, ita nec in plerisque nostris: est tamè apud Augustinum, vnde in nostris quibusdam libris irrepsisse videtur. Intelligunt autem plerique istud dictum, ne quis existimet decorum & ornatum reginæ constare ex rebus externis, & iis quæ oculis cernuntur. At iam de veritate huius dicti occurrit dubium, nam Ecclesia ornatus aliquis etiam in externis consistit. Nam vt omittam eius ceremonias & sacramenta, ei dictum est: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Deinde quæ hic de Christo, eiusque Ecclesia canuntur, sub figura Salomonis, eiusque vxoris præcipua filia Pharaonis dicuntur, ita vt aliquo saltem modo figuræ competant, atque ab ipsa figura tribuantur vero Salomoni, eiusque sponse, quibus solis hæc verè conueniunt. Itaque in paraphrasi primum quidem sic partem hanc explicauimus, vt suo modo quadret etiam in ipsam figuram, à qua carminis occasio desumpta est. Subieciimus tamen & alteram huius partis intelligentiam, quæ propria est sponse Christi: quæ etsi etiam in exterioribus sit ornata, ac bene composita, rectè tamen dicitur omnis eius gloria & decor esse intrinsecus, & in animo, quia ab animi ornatu habent omnia externa, vt coram Deo sint grata. Nam si absit recta animi intentio externa, omnem suam apud Deum amittent gratiam.

PRO PATRIBVS TVIS, &c.] Diuus Augustinus, Hieronymus, & Euthymius intelligunt hæc dicta ad Ecclesiam, vt per patres Ecclesia, ipsi accipiantur Apostoli: per filios, episcopi eorum successores. Verum ex Hebræis patet hæc dicta ad ipsam regem, quod pronomen, tuis & tibi, sit masculinum.

MEMOR ERO NOMINIS.] Multi libri habent: Memores erunt nominis tui, vt ad filios illos referatur de quibus in versu præcedenti. Sicque legit Augustinus, & Hieronymus in commentarijs. At Græca habent simul & Hebræa: Memor ero nominis tui, quomodo & multa Latina habent exemplaria. Itaque secundum quosdam vox est Ecclesia, gratias suo sponso aut Deo patri agentis. Aut secundum alios, & rectius, sunt verba Prophetæ, qui his duobus versibus concludit carmen hoc epithalamicum, sicut duobus præfabatur. Cæterum nomen, Domine, vt in originalibus non est, ita nec in correctionibus Latinis, nec apud Augustinum.

Matth. 6.

In finem filiis Core pro arcanis Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XLV.

Præfens Psalmus compositus putatur occasione victoriae Dauidi diuinitus concessa de omnibus suis circumquaque inimicis, regno eius infestis. Aut occasione eius liberationis, qua tempore Ezechia regis populum Iuda & ciuitatem Hierusalem Dominus liberauit ob obsidionem Assyriorum, plaga magna illos cadens, & suis pacem præbens. Est itaque gratulatio pro insigni aliquo auxilio, Israël & sanctæ ciuitati Hierusalem diuinitus collato, propter quod ab ipsis experimento comprobatur auxilium etiam in maximis periculis securus se fore canunt ob Dei præsidium, aliisque gentes ad considerationem diuinæ potentie in ipsis declarata inuitant. Secundum sensum autem mysticum, Psalmus hic, vox est Ecclesie fidelium exultantium in Deo, eod quod illis à persecutione & oppugnatione infidelium iam tandem liberatis pacem vniuersalem præstiterit, Euangelicæ prædicationis voce iniquos ac superbos demones conturbans & prosternens, gentesque armis contra Ecclesiam depositis, fidei subiciens.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus noster refugium & virtus, * adiutor in tribulationibus que inuenerunt nos nimis.

2 Propterea non timebimus dum turbabitur terra, * & transferantur montes in cor maris.

3 † Sonuerunt, & turbata sunt aquae eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius.

4 Fluminis impetus latificant ciuitatem Dei,

* sanctificauit tabernaculum suum altissimus.

5 Deus in medio eius non commouebitur, * adiuuabit eam Deus mane diluculo.

6 Conturbata sunt gentes & inclinata sunt regna: dedit vocem suam, * mota est terra.

7 Dominus virtutum nobiscum: * susceptor noster Deus Iacob.

8 Venite & videte opera Domini, qua posuit prodigia super terram, * auferens bella vsque ad finem terra.

9 Arcum conteret, & confringet arma, * & scuta comburet igni.

10 Vacate & videte quoniam ego sum Deus, * exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

11 Dominus virtutum nobiscum, * susceptor noster Deus Iacob.

DEVS noster quem colimus, est refugium nostrum tutissimū, & robur nostrū: ad ipsum enim quibuslibet malis obuencientibus tutissimè per spem confugimus, & per ipsum cōtra omnia mala fortes sumus: ipse semper valde factus est nobis adiutor in tribulationibus que nobis acciderunt, liberando nos ab illis, aut sustinendi æquanimiter gratiam donando,

2 Propter quod non timebimus, etiamsi ab eo terra graui suo metu concutiat ac conturbetur, * & transferantur montes in medium maris, ita vt nimia tempestate immissa à Deo, montes suo loco dimoueantur, aut diluuiū aliquo montes à mari occupentur,

3 Licet præ nimia commotione aquæ maris strepitū edant maximum, & ac per emissam tempestatem turbatæ sint, etiamsi mōtes commoueantur per fortitudinem Dei, vel ipsius maris, nos tamē non timebimus. † Rursum eum grauis ingruerit contra nos persecutio, quæ terram ac fortissimos etiam conturbet & obruat, nos tamen nequaquam timebimus.

4 Nam riui varij fluminis Gihon, qui ciuitatē Hierusalem dulci cum impetu perlabantur, iugiter lætificant ciuitatem nostram sanctam, quam Deus peculiariter inhabitat, hoc est, varia diuinæ benignitatis dona, quæ quasi è pleno suæ bonitatis flumine per variōs riuos dulci cum impetu intra nostram ciuitatem decurrere facit, ita nostram ciuitatem, etiam reliquis omnibus territis & cōmotis, imò multis contra nos exurgentibus, exhilarant, quomodo fluius Gihon perenni suo fluxu vrbe nostrā recreat Hierusalē: * quā idē Dei ciuitatē appello, quia in ea altissimus Dominus sibi sanctificauit, & elegit tabernaculū in quo peculiariter habitat.

5 Quare cum Deus sit in medio huius nostræ ciuitatis, eo curate & custodiēte non commouebitur quocunque hostili incurfu, quibuscunque malis: * quod si quando opus fuerit, ipse opem ei adferet quā celerissime, etiam ante ipsam auroram summo mane.

6 Ipso pro nobis pugnante, gentes variæ trepidauerunt, eorūque regna collapsa sunt, vocem suam diuinæ maiestatis plenam edidit Deus, tonitruo emissō, aut alio quouis modo iram suam maximam declarans, * propter quod habitatores terræ vehementi timore commoti sunt priuinas vires amittentes.

7 Certè Dominus, qui præest exercitibus cælestibus Angelorum, atque in cuius potestate sunt omnes exercitus, nobiscum est, * Deus, quem Iacob coluit, & propitium habuit, ipse est qui nos quoque ad se confugientes suscipit, atque defendit.

8 Huc accedite omnes, & contemplantini quæso opera Domini, quæ quasi prodigia quædā, & vsque ad miraculū stupenda designauit in terra pro populo suo, * cessare faciens mirabiliter bella vsque ad finem terræ.

9 Arcum inimicorum comminuit, & confregit sagittas ac lanceas, reliquaque id generis arma, * scuta combussit igni. Omnia hostium nostrorum arma cessare fecit, & perdidit.

10 Vos itaque populi cessate ab impiis vestris contra me & populum meum conatibus, & ex tam insignibus factis pro salute populi mei à me editis, cognoscite, quod ego & verè sum Deus & solus, quantumuis plerique gloriam meam obscurare conentur: * ego tamen per facinora mea insignia magnus reputabor, non in cælo tantum, nec tantum apud Iudeos, sed apud omnes nationes, & in vniuersa terra.

11 Certè id verè identidem nobis gloriari licet, quod Dominus imperator omnium exercituum, partium est nostrarum: * Deus, quem Iacob coluit, & propitium habuit, ipse quoque est qui nos ad se confugientes suscipit, & defendit.

ANNOTATIONES.

QUAE IN VENERUNT NOS NIMIS.] Aduerbum, nimis, quod sæpe in Psalmis ponitur pro valde, quamuis coniungi in nostra lectione possit cum verbo, inuenerunt, vt significetur magnitudo & multitudo tribulationum, Euthymius tamen testatur Chryostomum voluisse referri ad dictionem, adiutor, vt significetur in tribulationibus Deum adfuisse validum adiutorem. Qui intellectus cōfentit cum Hebræis, quæ habent: auxilium in tribulationibus inuenimus abundè.

SONVERUNT, &c.] Obscuritas in hoc versu magna provenit, eò quod non pateat quid referant relatiua eorū, & eius. Et putant plerique, relatiuum, eorum, referri ad montes. Verum quid significat, aquæ montium? Sic enim oportet scripturas interpretari, vt non pereat metaphorarum gratia. Ex Græcis autem & Hebræis factis patet relatiuum, eorum, referre maria: nam quamuis nos habeamus singulariter, in cor maris, Græca tamē & Hebræa habent pluraliter, marium. Vnde & Romanum Pfalterium habet, aquæ eius, maris scilicet. Proinde concordantia nostra literæ cū originalibus, mari, accipi debet collectiue, vt eorum, ad eum genitiuum referatur secundum rem. Multa enim dicitur secundum proprietatem lingue Hebræicæ esse maria, propter diuersos maris sinus, vnde diuersas fortitur mare appellationes. Iā relatiuum, eius, in secunda parte positum, quāuis communiter referatur ad Deum, cuius fortitudine turbatur montes, iuxta illud: Qui respicit terrā, & facit eam tremere: Hebræa tamen magis exigunt, vt ad illud referatur, ad quod relatiuum prioris partis, nēpe maris, cuius fortitudine & impetu nonnunquam etiam mōtes deiciuntur, & quasi contremiscere videntur. Itaque clarior esset sensus, si vtrobiq; legeretur singulari numero, eius, quomodo legit Aug. Annotandū & illud circa hūc versum, posse hunc bifariam accipi. Primum, vt pendeat sententia cum superiori versu, & sit sensus: Non timebimus, dum vel etiam si sonuerit & turbatæ sint aquæ maris, &c. Qui sensus magis percipere, si etiam hic per futuram vertisset interpretres, sonabunt & turbabuntur aquæ eorū, &c. Nam & Hebræa habent verba futuri temporis, sed nouum non est in Psalmis, aut futura pro præteritis poni, aut contrā præterita pro futuris. Iuxta hunc sensum, quæ sequitur paraphrasis, indicatur etiā in paraphrasi duplex horum duorum versuum intelligentia. Possunt enim quæ de elementorum & mōtium turbatione & motione dicuntur, ad literam accipi, vt per terram, montes, & aquas, homines significantur, quibus timore correptis, fideles se liberos à timore fore gloriantur. Aut potius significatur grauis persecutio cōtra populū Dei, quæ licet fortissimos etiam conturbet sua vi atque magnitudine, non tamen populum Dei. Per infestam enim aquarum vim, in scripturis non rarè significatur persecuciones, & hostium contra populum Dei irruptiones. Secundò hic versus accipi potest, vt separa-

tus à sententia versus præcedentis, & magis pertinēs ad versum sequentem, sitq; sensus. Aquas maris aliquoties graui cum sonitu commotas fuisse, ac montes firmissimos conturbatos fuisse, Dei aut aquarum virtute. Tunc tamen ciuitatem Dei liberum fuisse à metu, nec commotā fuisse, Deo eam lætificante, qui est in medio eius. Hunc sensum magis requirere videtur nostra lectio propter verba præteriti temporis, cum priorem sensum magis postulent Hebræa.

FLUMINIS IMPETVS LATIFICAT, &c.] Vt hic locus bene intelligatur, obseruandum Prophetā hic eleganter aquis maris sonantibus, & omnia terrore replentibus, opponere aquas fluminis parui, quod nō turbat, sed lætificat populum Dei, & ne à tēpestare marinarum aquarum timeat, præmunit, alludens ad aquas fluminis Siloë, ac sub illis tropicè significare volēs Dei præsidium & consolationem, qua suum populum Deus reficit etiam in mediis calamitatibus & ingruētibus tēpestatibus. Sic Isaias c. 8. aquis Siloë, quæ vadunt cum silentio, despectis à decem tribubus, opponit aquas fluminis fortes & multas, quæ decem tribus obruerent, significās eos qui Ezechia præsidium cōtempserunt, qui in Ierusalem regnabat obruēdos à vi regis Assyriorum. Notandum & illud, quod ad lectionem attinet, omninò videri legendum esse per pluralem numerum, lætificat, vt impetus sit pluralis numeri, quemadmodum & Patginius annotat, eò quod Græca habeant ποταμῶν τῶν ὀρεῶν ἰεροσολύμων. Certè D. Augustinum legisse pluraliter, patet & ex commentariis, & ex contextu, & Hebræa quoque pluraliter habent: Fluminis riuū exhilarabunt.

DEDIT VOCEM SVAM.] Per vocē Dei significare solet scriptura tonitruum, quo Psal. 17. & aliis canit Prophetā Dominum hostes perterrefecisse ac deiecisse. Iuxta quam intelligentiam in sensu mystico, Euangelicæ prædicationis significatur, qua personante, salubriter hostes populi Dei commoti sunt & subacti. Quāquam congruentius per vocem Dei hoc loco videatur significari Dei imperium & sententia, quam pro populo suo protulit ipso effectu cōtra hostes eius. Hūc enim sensum insinuat Psal. 75. huic Psalmo satis similis, in quo etiam dicitur de arcibus & scutis contractis. Ibi enim dicitur: De cælo auditum fecisti iudicium, terra tremuit & quieuit, cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.

AVFERENS BELLA, &c.] In sensu mystico quæ hic dicitur de pace toti orbi præstita, nō est intelligendum de ea, quæ data fuit mūdo, Christo iam nato, sed de ea quæ tandem Ecclesie obuēnit, cui iam omnes Gentes prius inter se religionū diuersitate dissidentes, ac simul Euangelicæ prædicationem oppugnantes sese depositis contra Ecclesiam armis submiserunt fidei Euangelicæ.

VACATE ET VIDETE.] Quod dicitur vacate, aliter quā habet paraphrasis, accipi potest, vt sit sensus: Abiicite omnem terrenarum rerum superfluam curam, sicque sancto otio dediti considerate, &c.

In finem pro filiis Core, Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI XLVI.

Continet hic Psalmi iubulum populi Israëliti, cum arcam fœderis omnes tribus Israël cum capitibus tribuum & familiarum principibus, ac plerisque alienigenis exultantes introduxerunt, cum solenni pompa in tabernaculū, à Dauide in monte Sion paratum, aut vt alij volunt, in templum à Salomone extructam. Certè 1. Regū 6. versus ille. Ascendit Deus in iubilo, &c. ferè eodem modo ponitur, quo hoc loco, apud Hebræos. Pro eo enim quod nos legimus ibi. Ducebant arcam testamenti Domini in iubilo, & in clangore buccinæ: Hebræa habent. Ascendens fecerunt in iubilo, & voce tubæ. In hac autem arca Dei illatione, delineata est & adumbrata ascensio Christi in cælum, qui est vera fœderis arca, verum propitiatorium, vera diuinitatis sedes, mediator Dei ac hominum. Proinde secundum mysticum & præcipuum sensum Psalmus iste gratulatio est fidelium omnes Gentes ad laudem Dei & gaudium spiritus adhortantium, ob diuinæ gloriæ per vniuersum mundum illustrationem conuersionemque principum & populorum ad Deum: quæ facta est Christo per ascensionem in cælum exaltato.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Omnes Gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis.

2 Quoniam Dominus excelsus, terribilis rex magnus

VOTVOT vsquā estis populi, plaudite manibus, in signū lætitiæ vestræ, vocē maximè hilari cantatē in honore Dei. 2 Dominus enim admodum excelsus ac tremēdus est, ac potentissimus rex vniuersæ terræ, quā totam sibi subiectam habet, & pro suo arbitrio moderatur.

super omnem terram.

3 Subiecit populos nobis, & Gentes sub pedibus nostris.

4 Elegit nobis hereditatem suam.

* speciem Iacob, quam elegit.

5 Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

6 Psallite Deo nostro, psallite regi nostro, psallite.

7 Quoniam rex omnis terra Deus:

* psallite sapienter.

8 Regnavit Deus super Gentes,

* Deus sedet super sedem sanctam suam.

9 Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham.

* quoniam dii fortes terra vehementer eleuati sunt.

3 Ipse sua potentia varios populos subiecit nobis, ac multas Gentes perfecte nobis fecit esse subditas, expellens Chanaanos e terra sua, multosque in circuitu nostro populos subiiciens imperio nostro.

4 Elegit in nobis hereditatem suam, nullis nostris meritis, sed gratuita sua electione nos sibi in suam hereditatem ac peculiarem possessionem assignauit, specialem nostri curam gerens, quæ quidem ipsius hereditas, ornatus est ac pulchritudo patriarchæ Iacob, cuius hæc hereditas Dei, progenies est, per varia Dei beneficia insigniter decorata, quam ipsius Iacob progeniem pulcherrimam, Deus semper peculiari dignatione præ aliis nationibus profecutus est sola sua gratia multis eam beneficiis cumulâs, b

5 Hic autem Deus noster in montem sanctum suum, in quo peculiarem sibi habitationem elegit, ascendit cum iubilo populorum & principum prosequentium eum: * Dominus ascendit cum clangore tubæ & magna totius populi lætitia.

6 Omnes itaque psalmis celebrate Deum nostrum, iterum dico, celebrate regem nostrum, atque iterum sine cessante celebratione.

7 Deus enim noster, rex est vniuersæ terræ, & omnium qui terram incolunt, * ideoque psalmos in honore illius canite, idque sapienter, ut non bacchantium more illi canatis, sed compositis moribus: nec ore tantum illi laudetis, sed & tota cordis deuotione, ac bonorum operum correspondentia.

8 Ab initio creaturæ semper regnum obtinuit Deus noster super omnes gentes, pro suo arbitrio eas moderatus. † Sed & nunc peculiare dominium in plerisque gentibus suscepit, quas nostro imperio subiectas fecit. * Deus sedet super thronum suum sanctum, & ab omni iniustitia alienum. In cælo enim, tanquam in throno suo sanctissimo, præsidet tanquam rex ac iudex omnium, iuste omnia gubernans, ac iuste de omnibus suo tempore iudicaturus.

9 Propter hanc autem Dei nostri celsitudinē, non solum plebei ex alienigenis gentibus, sed etiam primates diuersarum tribuum ac gentium adiuncti sunt Deo, quem eximie ac vnicè coluit Abraham, subiicientes etiã se illi in seruitutem. * Idque ob id, quoniam fortes, quos Deus habet in terra, quique sunt in terra tanquam dii quidam fortes, vehementer sunt exaltati. Nam quoniam principes, regesque nostri per Dei fortitudinem omnibus inimicis nostris superiores euaserint, hinc & principes tribuum & familiarum Israëlitarum in cultum Dei Abraham sollicitius coadunati sunt, & plerique etiam externorum populorum primores nostro Deo sese adiunxerunt, cultum eius vnâ nobiscum suscipientes.

PARAPHRASIS EIVSDEM, SECVNDVM SENSVM MYSTICVM.

1 Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis.

2 Quonia Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram.

3 Subiecit populos nobis & Gentes sub pedibus nostris.

4 Elegit nobis hereditatem suam.

* speciem Iacob, quem dilexit.

5 Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

6 Psallite Deo nostro, psallite regi nostro, psallite.

7 Quoniam rex omnis terra Deus: psallite sapienter.

8 Regnavit Deus super Gentes.

Vniuersam omnem Gentes vnum eundemque Deum confiteamini, omnesque ex æquo illius misericordiam participetis effecti, omnes in honorem eius edite signa lætitiæ, manibus & lingua, factis & verbis.

2 Quonia Dominus omnium nostrum sublimis factus est & suspiciendus, constitutus est rex, omnia potens super vniuersam terram.

3 Euangelica prædicatione per vniuersum orbem diffusa subiecit nobis populos varios & multos, à cultu diuino antea alienos, nunc autem in eandem religionem nobis coadunatos: * gentes, inquam, multas fecit nobis supplices, & ad pedes nostros prouolutas, nostram legem & præcepta spontè amplexantes.

4 Sed in nobis ipse sibi gratuita sua bonitate elegit suam hereditatem, * quæ est secundum spiritum, & fidei imitationem speciosa progenies Iacob patriarchæ, quam ab initio semper dilexit, Esau cum sua progenie odio habens ac reiiciens.

5 Præter hæc, est & ista iusta cõmunis gaudij omnibus ratio, quod Deus noster, iam peracto in terris opere salutis nostræ, ascenderit e terris in cælum cum iubilo, & summa lætitia omnium, tum Angelorum illi prosequentiū festiuiter, tum fidelium hominum: quibus illius ascensus certa promissa salutis fiducia est.

6 Proinde omnes quotquot quatuor mundi partes incolitis, iterum atque iterum sine intermissione conijungi omniū nostrū Deo ac regi psallite.

7 Quoniam hic Deus, rex est constitutus omnium qui vniuersam terram incolunt: quare psallite ei sapienter, ita vt vocis psalmodiæ consentiat, & eor, & opus.

8 Qui prius tantum Iudæorum Deus habebatur, & illis solis imperare videbatur, * iam super omnes etiam gentes Deus regiam ac iudicariam super omnes potestatem habet perpetuò regnaturus.

9 Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham.

* Quoniam dii fortes terra vehementer eleuati sunt.

9 Propter hanc igitur ipsius sublimitatem non plebei tantum Gentiū, sed & reges ac primates omnium populorum cõniti sunt cum hoc Deo nostro, quem vnicè Abraham coluit, fidem eius ac religionem vno consensu suscipientes, * idque ob id, quoniam fortes, quos in terra Deus habuit, quique tanquam dii quidam constituti sunt in terra, Apostoli. f. vehementer eleuati sunt, prædicationis suæ efficacia, ac signorum virtute totum orbem mirabiliter, etiam multis fortissimis & doctissimis contranitentibus, sibi spontè subiugantes.

ANNOTATIONES.

LEGIT NOBIS.] Hebræa habet, elegit nobis hereditatem nostram: intelligiturque tum per hereditatem, terra promissionis. Græca habent: Elegit nobis hereditatem sibi, quod Euthymius interpretatur, elegit nobis, hoc est, per nos sibi suam hereditatem, vt sit Apostolorum vox. Verum hic sensus literalis non potest conuenire sensui. Alij, elegit nobis dare suam hereditatem: alij aliter. Psalterium Romanum habet: Elegit nos in hereditatem sibi, cui lectioni nostra consentiet, si, vt habet paraphrasis, subintelligatur præpositio, in.

b SPECIEM IACOB, &c.] Quidam libri habent,

quem dilexit, quomodo & D. Hieron. legit in cõmentariis. Alij, quam dilexit, vt ad speciem referatur, quomodo legit D. August. Vtiamque lectionem permittunt Hebræa, Græca verò habent relatiuum fœmininum, vt iuxta Græca legendum magis sit, quam dilexit.

REGNAVIT DEVS.] Multi libri habent futurum, regnabit, quomodo & August. legit. At verior lectio est per præteritum, regnavit, quoniam & Hebræa & Græca manifestè habent tempus præteritum.

DII FORTES TERRÆ.] Hebræa & Græca non habent nominatiuum, Dij, sed genitiuum, Dei. Verisimile est vitio scriptoris in nostris codicibus legi, Dij, pro, Dei.

Pſalmus Cantici filii Core secunda sabbathi.

ARGVMENTVM PSALMI XLVII.

Occasio Psalmo fuisse videtur insignis aliqua vrbs Ierusalem contra hostes Deo propugnante victoria, siue ea fuerit nobilis illa contra Ammonitas & Syros tempore Dauidis victoria, siue qua donatus est rex Asa, contra quem Æthiopes decies centenis millibus venerant, vt scribitur 2. Paral. 14. siue ea qua potius est Iosaphat rex, contra quem Moabita & Ammonita innumeras quoque copias duxerunt, vt habetur 2. Paral. 20. siue ea qua cõtigit regnante Ezechia, cum Ierusalem ab obsidione Assyriorum Deus liberauit, occidens ex eis vna nocte centum & octuagintaquinque millia virorum. Certè veri similis est Psalms hunc, quantum ad literam & ad typum attinet, de victoria illa præclarissima, quam Dominus regi Iosaphat dedit, canere: quod tum maxime multi reges simul contra Ierusalem conuenerant, nempe Moabitarum, Ammonitarum, Idumæorum & Syrorum, quos adeo metu percussos, & terrore exagitatos scriptura commemorat, vt seipos trucidarint, quando & filij Core, de quibus in titulo Psalms, Dominum Deum Israël laudasse voce magna prædicantur. Itaque quod ad literalem attinet sensum, Psalms hoc canitur eximia ciuitatis Ierusalem magnificentiæ & felicitatis, ob presentium Dei in ea, & tutelam eius respondentem expectationi habitantium in ea. Tum deinde & propter hæc inuitantur ciues eius ad letandum in Deo protectore ipsorum, & contemplandum diligenter magnificentiã. Huius autem terrestris Ierusalem typo, mysticè hic Psalms describit felicitatem Ecclesie fidelium Ierusalem cœlestis & nouæ, qua firmiter tanquam in monte quodam fundata, vrbs verè Dei inuicta semper mansit contra omnium huius mundi regum oppugnationem, manebitque, vsque ad finem mundi, vt etiã portæ inferi non proualere possint aduersus eam. Cuius varia sunt domus, turres, & palatia, particulares, scilicet, Ecclesie, ex quibus constat & ornatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

2 Fundatur exultatione vniuersa terra, mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

3 Deus in domibus eius cognoscetur, * cum suscipiet eam.

4 Quoniam ecce reges terra congregati sunt.

* conuenerunt in vnum.

5 Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt.

* commoti sunt, & timor apprehendit eos.

MAGNVS est valde Dominus in potentia, sapientiã, ac bonitate: ac proinde dignus, qui plurimum laudetur etiam vbique: sed maxime in ciuitate Dei nostri, atque in monte sancto Sion, quem sibi peculiariter in habitationem & cultum sui Dominus elegit.

2 Hic mons Sion situs ad Aquilonarem plagam vrbs Ierusalẽ, in quo constructa est ciuitas regis maximi, Dei scilicet nostri, eleganter ac firmiter fundatus est cum gaudio vniuersæ terræ. Est enim hic mons cõ regionis elegantiam: tum maxime ob Dei in eo potentiam, omnibus Iudæam inhabitantibus, sed & exteris plerisque gaudij causa, omnes, etiam fideles per vniuersam orbem lætificans, quod inde saluifica doctrina in omnem terram sparsa sit.

3 In huius ciuitatis palatiis insignibus, Dei & potentia, & erga nos bonitas magis cognosci capiti, * cum eam contra hostes nos oppugnare aggredientes ipse defenderet.

4 Ecce enim reges terræ inuito inter se cõsilio congregati sunt cõtra hæc Dei ciuitatem, * eiusque ciues pariter ad nos expugnandos conuenerunt.

5 Qui cum sensissent Dei nostri virtutem, suos mirabiliter ac potentè propugnantis, tum demum admirati sunt, attoniti facti sunt ad inopinatam vim numinis, * toti perterriti sunt, & cupidatio apprehendit eos.

6 Tum etiam dolores apprehenderunt eos subito sicut dolores mulieris subinstante partu, hoc est, dolores grauissimi, fugæ, quæ quærebatur, facultatem interceptes: quæ admodum in partura mulieris dolor vbique;

* in spiritu vehemēti cō-
teres naues Tharsis.

7 Sicut audiuius sic vidi-
mus in ciuitate Domini vir-
tutū, in ciuitate Dei nostri,
* Deus fundauit eā in aternum.

8 Suscepimus Deus mise-
ricordiam tuam in medio
templi tui.

9 Secundū nomen tuum
Deus, sic & laus tua in fines
terra,

* iustitia plena est dextera
tua.

10 Latetur mons Sion, &
exultent filia Iudæ.

* propter iudicia tua Do-
mine.

11 Circundate Sion & cō-
plectimini eam, * narrate in
turribus eius.

12 Ponite corda vestra in
virtute eius, * & distribuite
domos eius, vt enarretis in
progenie altera.

13 Quoniam hic est Deus
noster in aeternum: & in se-
culum seculi: ipse reget nos
in secula.

parturientem corripuerit, ibi detinet, * tu Domine vehemēti ac valido d
impetu iræ tuæ tam faciliter eos contriuisi, ac animum eorum fregisti,
quā contere soles maximas & diuitiarum plenas naues Tharsis, ven-
to vehemēti ab Orientali plaga emisso.

7 Sicut audiuius per Prophetas Dominū promississe se adfore populo
suo, & ciuitatem hanc se stabiliturum: ita quoque iam factum vidimus, ex-
perti sumus in ciuitate Domini exercituū, in ciuitate, inquam, Dei nostri.

* Id enim ipsa experientia didicimus, quod Deus eam ciuitatem firmavit
in aeternum, nec passurus sit eam vnquam vllō hostium incurfu prosterni.

8 Misericordiam tuam o Deus à nobis expectatam, & iam expertam nos
animo concepimus, ac diligenter nobiscum reputauimus magnitudinem
eius in medio templi tui: vbi maximè locus admonet expendere tuā bo-
nitatem, & de te cogitare.

9 Sicut nomē tuum diulgatum est & prædicatum in finibus terræ per
sanctos homines, tuam iustitiam, potentiā, & bonitatem prædicantes: ita
& laus nominis tui peruenit vsq; in fines terræ, eò quod tua facta respō-
dere cognoscatur prædicationi ac famæ nominis tui. * Dextera enim tua
plena est iustitia, quia quicquid facis iustissimè facis, exhibens tuis quam
pollicitus es misericordiā, & de iniustis iustam semper vindictā sumens.

10 Proinde meritò lætari debent habitatores montis Sion, & exultare
hi qui incolunt vrbes Iudææ, * propter æquitatem iudiciorum tuorum,
Domine, secundū quam nos tibi fidentes ab iniustis liberafti oppres-
soribus, seruans quam promissisti fidem.

11 Vos autem Dei nostri cultōres circuite Ierusalem, & diligenter per
circuitum contemplemini magnificētiā eius, * narrate de turribus eius
quā sint excelsæ, fortes, ac multæ.

12 Apponite corda vestra ad cognoscendam eximiam fortitudinē eius.
* & sigillatim dinumerate insignes domos ac palatia eius, vt quā sint
admiratione digna enarrare possitis posteris.

13 Profecto ipse, qui hanc ciuitatē firmavit atq; defendit, est verè Deus, &
Deus, inquam, noster persistens in aeternū, ipse reget nos in perpetuum.

ANNO TATIONES.

VNDATVR.] Græca non habent verbum,
sed nomen datiu casus *ἰουδαίου*, quod nō solum
significat fundato, quemadmodum fortè in-
terpres vertit, sed bene fundato.

QUONIAM ECCE.] Plerique quod dicitur de
regibus terræ intelligunt de regibus qui tempore Salo-
monis venerunt Ierusalem, eòque conturbatos intelli-
gunt admiratione, cum viderent ciuitatis magnificen-
tiam. Verum quod dicit, tremor apprehendit eos, & do-
lores vt parturientis: & totus item Psalmi contextus,
magis significat psalmum loqui de regibus inimicis.
Porro in sensu mystico quod dicitur Deus suscepisse
Ierusalem, quodque dicitur de regibus, primū accipi
potest de ea susceptione & liberatione qua Ecclesiam
sua Deus redemit à diaboli potestate per Christi in-
carnationem, & passionem: & tunc reges terræ, dæmo-
nes sunt intelligendi, qui videntes crucis potentiam, &
Dei suos liberantis virtutem, conturbati sunt, animoq;
fracti. Secundò accipi potest de ea liberatione, qua Ec-
clesiam Deus ab oppugnatione regum & tyrannorum
huius seculi iam tandem exemit, pace à persecutione
præstita Ecclesiæ: tum quod dicitur, reges commotos &
conterritos, de salubri timore & conturbatione est ac-
cipiendum, qua scilicet ad pœnitētiā sunt commoti.
Tertiò, etiam accipi potest de ea susceptione, qua Ec-
clesiam in nouissimo die ab omnibus visibilibus & inui-
sibilibus hostibus liberabit, quando impij reges terræ
videntes electorum glorificationem, maximè commo-
uebuntur & dolebunt.

IPSI VIDENTES SIC ADMIRATI
SVNT.] Dictionem, sic, quidam coniungūt participio,
videntes, vt sit sensus: Cum cognouerunt rem ita se ha-
bere, Deum. s. verè esse in Sion, admirati sunt. At cōiun-
gendā potiùs cum verbo, admirati sunt, vt cōiun-
guntur, Hebræa satis demonstrat, quæ habet: Ipsi
viderunt, sic admirati sunt. Et Euthymius quoque ma-
nifestè vult dictionem, sic, iungendam cum, admirati
sunt, vt sit sensus: quod tunc demum reges illi admirati
sunt, postquam Dei potentiam viderunt.

IN SPIRITU VEHEMĒTI, &c.] Cum non
legamus vnquam naues hostiū populi Dei pro libera-
tione Ierusalem esse fractas, omnino videtur in hoc
versa esse allegoria, quomodo & doctissimi Hebræorū
intelligunt, vt significetur, qui venerant contra Ierusa-

lè, terrore & dolore incredibili, atq; impetu iræ diuinæ
perculosos fuisse atq; deiectos, quomodo in mari maxi-
mas naues vehemēti vento contereere Deus solet. Hac
ferè similitudine Ieremias vsus est cap. 18. cum inducit
Dominum sic minantem: Sicut ventus vrens dispergam
eos coram inimico. Vbi pro vento vrenti, Hebræis est,
sicut & hoc locò Ventus *צפון* Cadim hoc loco est,
Orientalis, qui Eurus dicitur, cui in scripturis summa tri-
buitur vehemētia. Non dissimilis multū est explicā-
di ratio quam sequitur Euthymius, qui monet subau-
diendam particulam similitudinis, vt sit sensus: In spiritu
vehemēti cōteres eos velut naues. Tharsis autē, Cilicia
olim dicta est, teste Iosepho r. lib. antiquitatū, à Tharsis
nepote Iaphet, vnde & metropolis eius, quæ insignem
portum habebat, & mercatum maximum, Tharsis no-
mē habuit, quæ Paulo patria fuit. Solinus scribit, Thar-
sum olim matrem vrbiū dictam, & Ciliciam vsque ad
Pelusium Ægypti pertinuisse, habuisseque sub imperio
Lydos, Mædos, Armenios, & Pamphiliam, & Cappado-
ciam: vt mirum esse non debeat, quod peculiariter nauium
Tharsis fiat mentio in scripturis. Id enim fit, quod eæ
naues & celeberrimæ, & maximæ essent inter eas, quib;
in mari mediterraneo nauigabatur, & quas notant Is-
raëlitar. Vnde Ezech. 27. vbi nos legimus: Naues maris
principes tui in negotiatione tua marina, Hebræa habet:
Naues Tharsis. Sunt qui Tharsis intelligūt Africam aut
Carthaginem, quæ & ipsa celebris in nauigatione mari-
na. Vnde eodē cap. Hieron. vertit: Carthaginenses, pro
quò Hebræis est Tharsis. Certè ob nauium Tharsis cele-
britatem, scriptura per eas significat mudi huius gloriā,
potentiā, atque superbiam, vt Isaiæ 2. Et super omnes
naues Tharsis. Quæ omnia non parum faciunt ad huius
loci & aliorum explicationem. Ex his etiam patet con-
stare posse eorū interpretationē, qui naues Tharsis me-
taphoricè accipiunt potentes & diuites huius seculi.

SVS SEPIMVS, &c.] Pro hoc verbo Hebræa ha-
bent *יבנה* Diminu, hoc est, aestimauimus, vel cōsidera-
uimus. Varia enim verbū Hebræis significat. Græci au-
tem *ὀψαλέω*, quod est à verbo *ὀψαλέω*, quod non
solum significat capere, sed etiā reparare: in qua signifi-
catione ex Hebræis constat accepisse Septuaginta. Pro-
inde suscipere apud nos, accipiatur, vt sit animo concipere.
Simile annotatum est Psalmo 16.

EX VLT. N. T. F. I. S. &c.] Græcis est *ἰουδαίως*, hoc
est,

est, Iudææ, non Iudæ, vt ne putetur loqui de Iuda pa-
triarcha, sed de terra quæ Iudæa dicitur, cuius filia dicitur
quatur phrafi Hebraica eius vrbes & vici.

QUONIAM HIC, &c.] Iuxta D. Augustin. & Euthymium
hic versus ita coniungitur superiori, vt significetur quod
enarrandum sit generationi alteri, nēpe quod

iste est verus Deus vt coniunctio, quoniā nō casualiter
accipitur, sed continuatiuè pro quod, potest eadē con-
iunctio accipi quomodo sapius in Psalmis, affirmatiuè
posita pro certè, vt si hæc sententia Psalmum conclu-
dens & absolvens, correspondens eius principio, in quo
dicitur: Magnus Dominus & laudabilis nimis.

In finem pro filiis Core Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XLVIII.

Monet hoc Psalmo propheta non esse sectanda bona huius seculi, sic saltem vt ob ea comparanda, vt serè sit, alij op-
primantur ad imitationem potentum & diuitum huius seculi: qui in potentia & diuitijs suis spem ponunt &
gloriantur: quorum & insaniam tradit, & miseriam exponit. Neque enim diuitijs suis in quibus confidunt, à
morte redimi poterunt: neque hinc secum eas auferre, sed in hac vita bonis suis perceptis, in aeternum apud in-
feros miseri erunt: cum contra virtutis studiosi in generatione ab aeterna miseria liberi, fruuntur sempiterna sæ-
licitate, domini & iudices horum, quos nunc orbis ob vim diuitiarum, vt deos quosdam suscipit ac metuit. Quo-
niam autem hic canit propheta, paupertatem, aliq; huius vitæ incommoda, non esse timenda: opes & copias
non admirandas aut querendas, Deum his qui neglectis mundi bonis, virtuti student, post hanc calamitosam vi-
tam, beatam & perpetuam vitam dare, quæ à communi hominum sensu sunt aliena: idè tam sedulo aliquot
versibus profatur, omnes ad intelligendum quæ dicturus est inuitans, atq; parabolas & ænigmata appellans,
tum quod comparationibus ac similitudinibus, tum quod grauioribus & tectioribus (præsertim hominibus huic
mundo deditis) sententijs vtatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Audite hæc omnes gentes,
* auribus percipite omnes
qui habitatis orbem.

2 Quique terrigenæ, & filij
hominum, simul in vnum,
diues & pauper.

3 Os meum loquetur sapientiam,
* & meditatio
cordis mei prudentiam.

4 Inclinabo in parabolam
aurem meam, * aperiam in
psalterio propositionē meā.

5 Cur timebo in die mala?

* iniquitas calcanei mei
circumdabit me.

6 Qui confidunt in virtute
sua,
* & in multitudine disti-
tiarum suarum gloriantur.

7 Frater non redimit, * redi-
met homo? & non dabit
Deo placationem suam.

8 Et pretium redemptionis
anima sue, * & laborauit
in aeternum, & viuet adhuc
in finem.

9 Non videbit interitum
cum viderit sapientes mor-
rientes.

* simul insipiens & stultus
peribunt.

10 Et relinquent alienis
diuitias suas,
* & sepulchra eorum do-
mus illorum in aeternum.

MNES gentes audite hæc, quæ dicturus sum, * auribus
ea percipite, quotquot inhabitatis orbem, quandoquidem
quod omnibus proficit dicturus sum, & quod diligentem
desideret auditorem.

2 Audite, inquam, & vos obscuro genere nati, ac quasi a
terræ filij, & qui principium ac insignium hominum estis filij, diues &
pauper, audite.

3 Os meum loquetur verba veræ sapientiæ, neque temerè quicquam
dicturus sum, sed ex accurata & attenta mentis meæ consideratione,
proloquar verba prudentiæ, utpote, quæ ex vera sapientiâ & prudentiâ,
diuina scilicet nata sint, quæque rectè sapere, prudenterque omnia iudi-
care & instituire doceant.

4 Habiturus autem sermonē ad vos, cui vos intendere adhortor, & ego
vicissim adhibebo aurē meam ad audiendum, & parabolicū & abstrusum
sermonē, qui à Spiritu sancto mihi suggeritur, * vt eum deinde alijs elo-
quar, atq; quò sermo meus iucundiùs percipiatur, cum cytharæ harmo-
nia, ex cordis mei penetralibus depromā ænigma meū & problema, quod
ad audientium vtilitatem proponam, ipsumque vt intelligatur, declarabo.

5 Itaq; vt rem aggrediar: Cur quæso cōmittam, vt timere debeam, cum
dies ille formidandus, & miseriæ plenus aduenerit, quo vniuersi iudicabū-
tur? cur ob diuitias huius seculi coaceruadas, sinā vt iniquitas, qua alios
intulit supplicitem, me in illa die circumcingeret, me vndiq; accusans?
6 Stulte certè id à me committeretur. Nam qui modò spem suam col-
locant in fortitudine sua, * & in multitudine diuitiarum suarum, quas
per fas & nefas coaceruarunt, sibi placent.

7 Hos in illa die nec frater, aut illis charissimus quisquam redimere
poterit aliquibus diuitijs à morte, ab aeterna perditione: * multò minùs
alios quisquam eos redimet: aut ipsemet homo seipsum, * non poterit
quisquam illorum ex omnibus suis diuitijs aliquid dare, quo Deum ita
sibi placatum faciat, vt mortem aut corporis, aut aeternam effugiat.

8 Nec poterit dare pretium aliquod pro redemptione animæ suæ: à mor-
te. * Quod etiam toto tempore præsentis seculi laborauerit, an suo sibi
labore comparare poterit vt viuat in perpetuum: Certè nequaquam.

9 Hunc autē suum interitum, qui propterea quòd vana huius mudi bo-
na etiā cum aliorū iniuria sectatus est, eū manet, non prauidebit, nec in-
telliget, eò quòd videat etiā sapientes qui terrena hæc spernunt morien-
tes: propter quod nihil interesse inter mortem sapientum & stultorū, nec
vitam eorum sælicem post mortē intelligēs, & vanè eos à fruitione ter-
renorū bonorum abstinuissè iudicans, existimabit melius esse quādiu da-
tur præsentibus bonis frui. * Verum permultū interest inter sapientum
& stultorum mortem. Nam & insipientes, veri, rectique cognitionem nō
habētes, & stulti qui cognitam veritatem nō sequuntur, non solum mo-
riuntur sicut sapientes, sed pariter ipsi post mortem: perpetuò interibunt.

10 Nec secum magno labore congestas diuitias auferre poterūt, sed re-
linquere eas cogentur alijs, imò frequētèr planè alienis, ac tū sepulchra
eorum,

eorum, quæ sibi magnificè extrui curauerunt, erūt domus eorum in perpetuum. Non habebunt alibi gloriosam mansiōem, sed gloriam tantū suorum sepulchrorum obtinebunt, per quæ, tanquam in domibus quibusdam suis apud homines superesse semper cupierunt.

11 *Tabernacula eorum in progenie & progenie,*
* *vocauerunt nomina sua in terris suis.*

11 Hæc, inquam, erunt tabernacula eorum, per multas secuturas generationes, per quæ habitabunt, sicut stultè desiderauerunt apud homines * per quorum magnificentiam & inscriptionem effecerunt nomina sua hæc celebrata super terras, nulla interim cura detenti parandi sibi mansiōem, & nomen in cælis.

12 *Et homo cum in honore esset, non intellexit.*

12 Itaque certè miserabilis est homo talis, qui cum in honore haberetur apud mortales, ob diuitias & gloriã suam, fastu & honore excæcatus non intellexit quæ recta sunt, quæque post hanc vitam venient: * vnde sicut elegit cum bestiis quasi ratione non esset præditus viuere: ita & cum eis penitus peribit, æternæ morti traditus. † Cumque in honore à Deo esset constitutus, ad cuius imaginem conditus est, non tamen intellexit dignitatem sibi à Deo collatam: sed dignitatis suæ oblitus, & quasi intellectus expers esset, similem se fecit iumentis insipientibus, præsentia tantum bona sectatus, & quæ coram sunt solūm videns, carni suæ, spiritu neglecto, in omnibus brutorum more obtemperans.

13 † *Hæc via illorum, scandalum ipsis, & postea in ore suo complacent.*

13 Hoc talium hominum institutum & viuendi ratio ipsis est ruina, & perditionis occasio, * & tamen postquam hæc quæ dixi fecerunt, ore suo sibi complacent in operibus suis & peccatis gloriantes, seque commendantes, quod extremæ est malitiæ ac desperatæ. † Cumque exitialem hanc sibi fœlicitatem temporalem adepti fuerunt, sibi complacent gaudentes se eam assequutos.

14 *Sicut oves in inferno positi sunt,*

14 Verūm miseri ipsi ita in infernum vel ignorantibus ipsis collocabuntur in pabulum mortis, & ignis æterni, quomodo bene pastæ oves è pinguibus pascuis in stabulum ignorantes collocantur, vt mactentur & edantur. * In inferno enim mors perpetua eos depascet, vorabit atque cruciabit in secula.

15 *Et dominabuntur eorum iusti in matutino,*

15 Et iusti, quibus in hac vita impij dominantur, multas eis iniurias inferentes, vbi fugatis huius vitæ tenebris, sublatisque tenebris mortis & sepulchri, clarum mane illuxerit, in resurrectione scilicet nouissima, versa vice dominabuntur eorum, cum Domino omnium regum fortiti, atque cum eo impios condemnantes, * & post gloriam, quàm impij in hac vita habuerunt, auxilium ac robur eorum, quod hic super terram habuerant è gloria diuitiarum suarum, antiquabitur, & peribit in inferno, vbi nihil illis præsentis vitæ diuitiæ prodesse poterunt.

* *auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.*

16 *Verū tamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.*

16 Sic quidem cum iniustis hominibus, cum ex hoc mundo sublati fuerint per mortem euenturum cognosco. At verò cum Deus me aut quemcunque virtuti studentem ex hoc mundo susceperit animam meam de potestate inferni liberabit, nec sinet ab inferno rapi ac detineri cruciandam æternis cruciatibus.

17 *Ne timueris cum diues factus fuerit homo,*

17 Tunc itaque quisquis virtuti deditus es, ne metuas hominem cum diues factus fuerit: neve formides, ne non hominum recta facta Deus respiciat, cum videris iniustum aliquem hominem diuitem factum, * propter diuitias multiplicatam gloriam domus eius.

* *et cum multiplicata fuerit gloria domus eius.*

18 *Quoniam cum interierit, non sumet omnia:*

18 Quoniam cum morietur, non sumet secum multa ista quæ congeffit

* *neque descendet cum eo gloria domus eius.*

19 *Quia anima eius in vita ipsius benedicetur,*

19 Nam anima quidem eius in vita ipsius beata fœlixque prædicabitur, tum ab aliis hominibus, tum ab ipsomet, ob affluentiam & fruitionem rerum temporalium, * tunc laudabit quemque cum ipsi benefecerit, vt qui se tantum amet, nec alia bona agnoscat, quàm sua commoda, non virtutes nec sapientiam.

* *constabitur tibi cum benefeceris ei.*

20 *Introibit vsque in progenies patrum suorum,*

20 Verūm post terminum vitæ huius perueniet ad generationē patrum suorum, quorum impietatem in hac vita sectatus est, * & simul cum eis vsque in perpetuum non videbit lumen, habitaturus perpetuò in densissimis tenebris & maximis cruciatibus, sine omni consolatione.

* *vsque in æternum non videbit lumen.*

21 *Homo cum in honore esset, non intellexit,*

21 Miserabilis homo cum propter diuitias suas in honore haberetur apud mortales, nihil intellexit: sed quasi intellectū carens similem se fecit brutis irrationalibus. Nam & considerationem omnem de futuris & cælestibus rebus animo suo exiit, & irrationabilem animæ partem sibi dominam statuens, circa vilia ac terrena versatus, brutorum instar cupiditates carnis sectatus est. * Proinde & in eo similis fiet pecudibus, quod sicut illæ per mortem penitus intereunt, ita & ipse sua morte in perpetuum incidat interitum.

* *comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

ANNO-

ERRIGENÆ ET FILII HOMINUM.] Secundum Chrysostomum, teste Euthymio, inter terrigenas & filios hominum, non est differentia, sed duplici hac appellatione, duplicem humanæ naturæ originem significari intelligit, ex terra scilicet quoad primum hominem: & ex hominibus, per procreationem, vt significatione conditionis humanæ naturæ, homines humiliari cogat. Basilius verò per terrigenas, intelligit eos qui terrena sapiunt: per filios hominum, eos qui rationem, à qua homines dicimur, ducem sequuntur. Verum secundum proprietatem lingue Hebraicæ magis conuenit per terrigenas, intelligere ignobiles, sicut & apud nos terræ filius per adagium dicitur, qui obscuro loco natus est, qui & Græcis dicuntur *γῆγενῆς*, quod nomen hic ponitur: per filios autem hominum, principes & nobiles.

SIMVL IN VNVM DIVES ET PAVPER.] Satis fuisse alterū ponere, videlicet vel simul, vel in vnū, cum in vnū nihil sit aliud quàm simul, pro quo Græcis est, *ἓν τὸ αὐτὸ*, hoc est, pariter. Et sunt libri Latini, qui non habent simul, sed tantum in vnū, vt alterum videatur additum ex alicuius explanatione.

INCLINABO IN PARABOLAM, &c.] Dupliciter hæc pars accipi potest. Aut scilicet vt significet Propheta se auscultaturum ad id quod spiritus in ipso sit locuturus, priusquam alios sit docturus: aut significet se illi ipsi quod est locuturus diligenter aures præbiturum, hoc est, perpenfurum accuratè, quo intelligatur ipsum de rebus seriis locuturū, & quæ ipsi vehementer sint cordi. Porro pro, propositione, Hebraica dictio significat ænigma, Græcis est, *πρόβλημα*, problema. Est autem problema, propositio interrogatiōe habens de realiqua abdita, & nō omnibus obuia, qualis est quæ sequitur. Itaque nomen propositionis nō hic accipitur, quomodo apud dialecticos, pro enuntiatione veri vel falsi, sed pro disquisitione rei obscuræ, quæ proponitur ad vtilitatem audientium: sicut & nomen parabole non propriè accipitur pro similitudine, sed, vt sæpe in scripturis, pro sermone graui, obscuritate verborum velato, & qui non omnibus satis est apertus.

CVR TIMEBO IN DIE MALA?] Versus iste qui continet quæstionē, circa quæ Psalmus iste versatur, satis est obscurus, sicut ea quæ sequuntur, inter varias autem eius intelligentias sunt præcipuè duæ. Altera qua per diem malam accipitur tēpus calamitatis & afflictionis huius seculi, in quo iusti à diuitibus, & potētibz iniuria sæpe ferre coguntur. Vt scopus huius Psalmi sit docere, nō esse metuendum iustis à potentibus & diuitibus huius seculi, qui in sua potentia & diuitiis gloriantur. Id enim cōgruit illi quod postea dicitur: Ne timueris cum diues factus fuerit homo. Itaque sensus erit: Cur quæso mihi timeam in aduerso tempore, cum me prauitas eorum qui me supplantare & conculcare student, circumquaq; obfederit: Oportet enim subintelligere iuxta hunc sensum aduerbium, quando, & per calcaneum intelligere supplantatorem. Iam in sequētibz intelligendum est ostendū, non esse impios tales timendos multum, quæ etsi multum gloriantur, & sibi placeant: breui tamē in extremum prolapsi sint interitū, vnde nulla ratione eximi poterunt. Altera intelligendi ratio est, qua per diē malā, accipitur dies nouissimi iudicij diuini, quæ in scripturis dies mala nonnunquā dicitur ob extremam calamitatem, quæ tunc impijs obuenerit: ob quod eam Sopho. r. vocat diem ire, calamitatis & miserie. Et iuxta hanc acceptionem admodum variè tractatur hic versus, vt videre est apud diuū Augustinū, Ambrosiū, & Basiliū, quorum iste legit secundā partem negatiuè. Iniquitas calcanei mei nō circumdabit me. Verūm si quis diligenter ad scopum totius Psalmi intēdat inter varias explicandi rationes, cōuenientior videtur ea, quæ innuit Flaminius, vt Propheta intelligatur seipsum, & in seipso omnes, auocare ab immodico diuitiarum huius seculi studio, quæ ferè cum aiorū iniusta oppressionē coniunctum est. Totus enim Psalmus in hoc versatur, vt ostēdat miseriam eorum, qui ob gloriam & diuitias huius seculi sibi fœlices videntur: cum ex illis in die iræ diuinæ nihil prodesse poterit, vt imminētē sibi Dei ultionem effugiant. Huius ergo cōsideratione sanctus vates se auocat à diuitiarum comparandū studio, nē scilicet cōmittat quod ipsi in die illa mala timorē adferat. Iuxta hunc sensum in paraphrasi explicatū interrogatio repetēda est in secūda versus parte. Potest

tamen idem versus aliter accipi, vt priori parte interrogetur quid efficiat, vt homo timeat in die iudicij: & secūda parte respōdeatur id effecturam iniustitiam, qua quis alium supplantauit, quæ in die illa hominem circumdabit, & circumcinget, vt in sua persona Propheta de quouis loquatur.

FRATER NON REDIMIT, &c.] Cum & circa hunc versum varia dicantur, quo is sensus habeatur qui auctoris intētionem maximè accedit, sciendū Hebræa habere: Frater non redimendo redimet virū, vel, Fratrem nō redimēdo redimet vir, hoc est, nullus redimere poterit proximum suū. Proinde cōuenit nostrā lectionem sic intelligere: Frater non redimit fratrem suū. An ergo quisquā alius homo redimere poterit? vt secūda pars interrogatiuè efferatur. Porro pro, placationē suā, Latiniū & significatiuè dixisset interpres, placationem vel propitiationem sui ipsius. cum Græcis sit *ἱλασμοῦ ἰαυτῆς*.

ET LABORABIT IN ÆTERNVM, &c.] Pars hæc omnium obscurissima, cōmuniter sic intelligitur, vt significetur impiū perpetuò affligēdum, atque in maximis versaturum cruciatibus (vt laborare sit affligi) nec tamen vnquā consumendū, sed in cruciatibus semper victurum, substantia scilicet eius semper permanēte. Qui sensus etsi verus sit, nimis tamen remotus est ab eo quod originalia Hebræa significant, & coactus satis videtur. Neque enim scriptura vitam æternā tribuere solet impijs, sed mortem. Coactior etiam est diuī Augustini interpretatio, qua viuere in finē, accipit pro, desinere viuere. Quo ergo hic solidior intelligentia habeatur, notandum Græcis non esse futurū, laborabit, sed præteritum *ἐπέλασεν*, laborauit, quomodo nō solūm diuus Basilius legit & exponit, sed & D. Ambrosius, & diuus itē Hieronymus in cōmentarijs, vt meritò hæc vera debeat haberi lectio. Nec est in Græcis aduerbium, adhuc sed tantū, & viuere in finē, quomodo & diuus Augustinus legit. Itaque diuus Basilius dum simplicem huius versus sensum prosequitur, significat se hanc partē interrogatiuè legisse, vt sit sensus: Etiam si talis pro redemptione animæ suæ toto tēpore præsentis seculi laborauerit, seque cruciauerit, an putas quod hoc suo labore ac cruciatu mortem euadere poterit, ac vitam sibi comparare æternam? Qualis autem, inquit ille, labor præsentis seculi, sufficiens humanæ animæ viaticum fuerit ad futurum seculum? Non enim Græca habent in æternum, sed *ἐς αἰῶνα*, hoc est, in seculum, quod de præsentī seculo accipi potest, sicut & mox postea accipi debet, cum dicitur: Sepulchra eorum, domus eorum in æternum. Hic sensus valde accedit ad ea quæ in Hebræo significatur. Nam omnes penè in Hebræo significari intelligunt, hominem non posse pretium pro redemptione animæ suæ sic persolvere, vt vitam sibi comparet æternam. Atque hunc sensum faciliè admittere potest nostra lectio, etiam si legatur per futurum, laborabit.

SEPVLCRA EORVM, DOMVS, &c.] Dupliciter accipi istud potest, Primum de sepulchris, quæ diuites, dum viuunt, sibi magnifica fieri curant eaq; intelligatur dicere domus eorū perpetuas, & tabernacula per multas generationes, quæ per ea habitare quodāmodo & superesse semper apud homines studuerint: ita vt hac narratione eorū insinuet rectè stultitiā, qui per mortis signa sibi voluerint apud homines vitam & mansiōem comparare, & quibus sola cura fuit nomē sibi apud homines, & diuturnam memoriam comparare, non autem mansiōes cælestes, aut nomen bonū apud Deum. Huius intelligentiæ bene cōuenit quod sequitur: vocauerunt nomina sua in terris. Eaque intelligentia valde accedit ad id quod Hebræa habet. Ea enim significat, interiores impiorū cogitationes esse, domos sibi perpetuas in terris cōstruere, quasi semper ibi essent victuri. Nā Hebræa habent *קברתם* kirbatem, quod est intimū eorum, pro quo Septuaginta transpositis literis legerunt *קברתם* kibrā, quod est sepulchrum eorum, Secundò, generaliori & simpliciori intelligentia accipi potest de omnium impiorū sepulchris, vt significetur impios pro magnificis suis ædibus, quas hic inhabitauerunt, non alias domus, iuxta corpus scilicet & visibilem apparentiam habituros post mortem, quàm sepulchra, in quibus semper sint mansuri per omnes mundi ætates, nunquam scilicet redituri ad vitam, nec ex eis inter iustos resuscitandi.

VOCauerunt NOMINA SVA IN, &c.] Pronomē, suis, nec Græca habet, nec quidam nostri codices. Dicit autem eos vocasse nomina sua in terris, siue quia terris & locis quibusdā sua nomina indiderunt, vt

vel sic

vel sic immortalitatem sibi quādam pararent: siue quia effecerunt, vt nomina ipsorum vocarentur & celebrarentur super terram, per sepulchra scilicet magnificē à se extructa, & inscriptiones eorum. Hebræa enim habent super terras, quod & Græca magis significant, quæ habent *אי תר יאיר*, hoc est, super terras.

CONFITEBITUR TIBI CVM, &c.] Potest intelligi Prophetam in hac parte sermonem suum conuertisse ad Deum, vt significetur impium tunc tantum laudare Deum, & ei gratias agere, cum illi in hac vita benefecerit, & omnia pro voto succedunt: obmurmurare verò, cum aduersa immiserit: cum contra iustus benedicat Dominum in omni tempore. Potest etiam & melius intelligi, vt ad quemuis hominem sit sermo, vt significetur, impium non laudare quempiam, nisi à quo commoda consequitur temporalia. Hic enim sensus

magis accedit originalibus Hebræis, quæ habent: Confitebuntur tibi cum benefeceris tibi, hoc est, laudabunt te impij, cum ad illorum imitationem tibi in hac vita benefeceris, indulgens tibi perfruitionem horum temporalium bonorum. Iuxta priorem intelligentiam præcedens pars: Anima eius in vita ipsius benedicetur: accipienda est de benedictione diuina, vt sit sensus: Deum illi in vita hac, quam solam impij vitam ducunt, benefacere, donando eum perfrui bonis huius vitæ. Iuxta quod diuini epuloni dictum est: Recepisti bona in vita tua. Iuxta posteriorem intelligentiam, illa pars accipienda est de benedictione humana, vt significetur, impium in hac vita prædicari ab hominibus sælicem, ob affluentiam rerum temporalium: aut potius quod seipsum beatum iudicabit atque sælicem, Hebræa enim habent: Animæ suæ in vita sua benedicet.

Psalmus Asaph.

ARGUMENTVM PSALMI XLIX.

Propheta hoc Psalmo introducitur Deum iudicio contendentem, & arguentē populum suum Israëliticum, priusquam id faciat, prophetando prædicat gloriosum, manifestum, & terribilem Domini ad iudicium aduentum, vt huius intuitu plus ponderis accedat diuina sententia, quæ hic profertur in populum Iudaicum, eaq; acceptetur, velut à iudice in nouissimo illo iudicij die lata. Itaque deinde Deum ipsum tanquam iudicem populi sui loquentem facit. Et quoniam Iudæi sibi multum placebant, tum in externis suis sacrificijs, tum in lege eis data, quam cum in ore semper haberent, opere tamen nequaquam seruabant, vtramque illorum variam gloriationem conuellit, docens primum Deum non magnopere requirere illa carnalia, sed pietate potius colendum esse mentis, de omnibus Deo gratias agentis, & in omnibus à Deo pendens. Tum & nihil ipsis profuturum, quod legem Dei semper habeant in ore, cum contraria legi faciant: imò tales suo tempore iustam factorum ultionem reporturos, tametsi iam vsque ad iudicij diem dissimulare Deum videatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus Deorum Dominus locutus est, & vocauit terram.

2 A solis ortu vsque ad occasum, ex Sion species decoris eius.

3 Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit.

4 Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.

5 Aduocabit cælum de sursum, & terram discernere populum suum.

6 Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia.

7 Et annuntiabunt cæli iustitiam eius: quoniam Deus index est,

V O X D E I.

8 Audi popule meus, & loquar tibi: Israël, & testificabor tibi, Deus tuus ego sum.

9 Non in sacrificijs tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

10 Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

D O M I N U S, qui est Deus, ac supremus iudex omnium iudicum (qui & ipsi dii quidam sunt terrestres) ipse (etsi nunc tempus hominum facta dissimulet, ac taceat,) certò tamen certius aliquando loquetur, & ad iudicium suum vocabit omnes qui inhabitant terram.

2 Vocabit, inquam, omnes ab Oriente vsque in Occidentem. * Ex superna Sion habitatione sua cælesti, species & ornatus gloriæ eius prodibit, in conspectu omnium.

3 Non tunc occultè veniet, sed manifestè, vt iam & ab omnibus videatur, & Deus esse omnium cognoscatur. * Veniet, inquam, Deus noster, & non, vt modo facit, silebit, sed iudiciaria sua potestate hominum facta redarguet ac vindicabit.

4 Veniet autem admodum terribilis. Nam ante ipsum, accendetur ignis mundum totum exurens ac purgans, malòsque inuoluens: & circum ipsum valida erit tempestas, ac mira omnium quæ in mundo sunt commotio.

5 Aduocabit in testes iustitiæ suæ cælum & terram. † Cælestes quoque spiritus, & terrestres homines pariter ad iudicium conuocabit, vt in præsentia omnium diiudicet populum suum, qui nomen illi dedit.

6 Vos autem cælestes spiritus ex eius imperio tum congregabitis ad illum sanctos eius, quos ex omnibus populis sibi Deus selegit, & in populum suum sanctificauit, * qui diligenter & studiosè disponunt, quomodo adimpleant Dei legem, quæ est de offerendis sacrificijs.

7 Cum cæli ipsi iustitiam venientis iudicis palam cunctis manifestabunt per gloriam eius illustrem, quæ in cælo & in nubibus omnibus apparebit, * per quam cæli testabuntur, quod ipse Deus sit iudex, qui venit ad iudicandum, qui proinde iuste est omnia iudicaturus. † Sed & Angeli, cælorum habitatores, iustitiam iudicis omnibus prædicabunt, præcedentes ante ipsum cum tuba & voce magna.

8 Tu itaque popule meus, vel ante tremendi illius iudicij diem audi, & loquar tibi. Audi, inquam, Israël, & commouebo te, quid à te requiram, & in te desiderem. * Id autem in primis te testatū volo, quod Deus, Deus, inquam, tuus ego solus sum, præter quem nullum alium Deum agnoscere & colere debeas: cuius sententiam vel ante nouissimum diem illum summa cum attentione recipere & obseruare meritò debeas.

9 Non quidem arguam vos de neglectis externis vestris sacrificijs, * holocausta enim vestra coram me sunt semper, & quantum ad hanc partem attinet, satis multum sacrificiorum mihi semper offertis.

10 Verum vt intelligatis ea quæ tam studiosè mihi impeditis, & in quibus plurimum gloriamini, non magnopere grata mihi esse, id primò scitote, nõ esse

11 Quoniam mea sunt omnes fera sylvarum, iumentum in montibus & boues.

12 Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est.

13 Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terra, & plenitudo eius.

14 Nunquid manducabo carnes taurorum, * aut sanguinem hircorum potabo?

15 Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.

16 Et inuoca me in die tribulationis, * eruam te & glorificabis me.

17 Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitiam meam?

* & assumis testamentum meum per os tuum?

18 Tu verò odisti disciplinam, * & proiecisti sermones meos retrorsum.

19 Si videbas furem, cur rebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

20 Os tuum abundauit malitia, * lingua tua concinnabat dolos.

21 Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris: * & aduersus filium matris tue ponebas scandalum, * hæc fecisti, & tacuisti.

22 Existimasti inique quod ero tui similis, * arguam te, & statuam contra faciem tuam,

23 Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum, * nequando rapiat, & non sit qui eripiat.

24 Sacrificium laudis honorificabit me, * & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

esse necesse, imò nunquam futurum, vt ego accipiam à domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

11 Quoniam mea sunt innumeræ illæ fera quæ in syluis degunt, pecudes præterea, quæ in montibus errant, & boues, hoc est, & syluestria, & domestica animalia omnia mea sunt.

12 Exactè noui omne genus auium, quod in aère volat, & tanquam certissimus earum dominus enumeratas eas habeo apud me, quas & propriis nominibus sigillatim possum aduocare, & statim aderunt: * omnia item terræ nascentia, quorum mira varietate agri admodum ornantur, in mea sunt potestate. Cum itaque omnia mea sint, nihil est quod à te accipiam.

13 Proinde si fieri posset vt ego esuriam, non dicam tibi vt mihi suppedites hæc in cibum. * Totus enim orbis meus est, & omnia quibus mundus plenus est, mea sunt.

14 An autem quisquam vestrum tam est stolidus, vt putet me, qui incorporeus sum, taurorum carnes manducaturum, * aut sanguinem hircorum potaturum?

15 Cum itaque horum sacrificiorum mihi nullus sit usus, & si esset, abundè satis earum rerum mihi sit ex me ipso, vt non sit opus ea à te accipere, pro his sacrificijs Deo (qui bonorum tuorum non eget, & à quo omnia tibi bona contingunt,) exhibe potius in sacrificij laudem & gratiarum actionem pro acceptis beneficiis, * & cum huiusmodi sacrificio persolue altissimo quæcunque te oblaturum illi promissisti, vota que tua neque solvere negligas, neque alicui alteri persoluas, quam ei, qui vt solus est altissimus, ita ei soli cuncta accepta referre decet.

16 Et si quando tempus afflictionis inciderit, à me totus pendeas, meque solum inuoca: * id si feceris, ego te à malis eripiam, tu verò tua laude & gratiarum actione glorificabis me apud homines.

17 Ad impium autem dixit Deus: Qua fronte tu verbis memoras præcepta & iustificationes meas, * & ore tuo iactas pactum, quod cum sanctis meis iniij, in eo pacto gloriando, tibi que placendo?

18 Cum tu odio habeas omnem rectam admonitionem, * & abieceris verba mea post tergum tuum, nec curæ tibi sint vt ea obserues.

19 Si videbas furem adiunxisti te illi, cumque eo ad furandū promptè currebas, * & socius factus es illorum qui alienas stuprare solent vxores.

20 Os tuum scaturiebat maledicentia, * & lingua tua artificiosè aptabat fraudes, quibus simplices deciperes.

21 Sedens cum aliis tuæ factionis, loquebaris contra fratrem tuum, inique illi detrahens, & de eius perditione cum aliis cõsultans: * & contra filium matris tuæ ponebas offendiculum, in quod inopinatè impingens caderet: * hæc fecisti, ego autem dissimulaui, & impunitum te dimisi, mea longanimitate te inuitans ad penitentiam.

22 Me autem sic tacente, nec te redarguente, inique reputasti de me, quod ad similitudinem tui peccata non odirem, sed approbarem: * verum suo tempore ego te arguam, & ante oculos tuos ordine disponam flagitia tua, quæ me dissimulasse putas, faciãque vt eadem clarè videas, ipsaque te condemnare iuste intelligas, ac eorum ultionem semper in te ipso sentias.

23 Intelligite hæc vos quibus non est cura, voce Deum inuocandi, & laudandi, ac digna vita illi gratificandi, * nequando vos inopinato rapiat à præsentis vita ad æternam condemnationem, & non sit qui vos liberet de insuperabili manu ultionis eius.

24 Illud autem rursum repetens & concludens addam: Sacrificium laudis, inquit Dominus, glorificabit me apud homines, * & in eo sacrificij genere est via, per quam ego aliquando ostendam illi qui in eo sacrificio occupatur, salutem meam sempiternam, quam nullus oculus vidit, quam & impiorum oculi nunquam videbunt.

ANNOTATIONES.

P R I O R I Q V E principij huius Psalmi intelligunt Prophetæ de duplici Christi aduentu, & primos quidem duos versus loqui de primo Christi aduentu, in quo per Euangelij prædicationem vocauit omnes homines ad fidem, & Dei agnitionem, quando etiam ex Sion prodiiit species decoris eius, quia ex Hierusalem cepit prædicatione gloriæ Domini: sequentes verò versus quinque de secundo aduentu ad iudicium. Quidam verò omnia quæ hic dicuntur de aduentu Domini intelligunt de aduentu Christi in carnem: & quod tunc ignis coram ipso accensus sit, ignis scilicet ille, quem venit Dominus mittere in terram, vt arderet, & tempe-

stas valida exorta, virtus, scilicet diuina quæ cooperans verbo nuntiorum suorum, totum sibi orbem subegit. Verum & scopo Prophetæ, & verbis quibus vtrius conuenientius fuerit, omnia de aduentu Christi ad iudicium intelligere, sicut habet paraphrasis, vt quod dicit, locutus est, & vocauit terram, propter certitudinem euentus, præteritum accipiatur pro futuro. Et quod dicit, ex Sion, &c. intelligatur de Sion cælesti, sicut illud Ioselis 3. Ex Sion rugiet Dominus, & de Hierusalem dabit vocem suam, vbi manifestè per Sion & Hierusalem cælestis Dei mansio significatur, per Sion & Hierusalem adumbrata. Cæterum alibi scriptura Deum simili modo, quo hic, introducit iudicantem & reprehendentem

suum populū, aduocaris cælo & terra in testem, vt cum dicitur Mich. 6. Audiant montes iudicium domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium Domini cum populo suo, & cū Israël diiudicabitur. Deinde sequitur vox Domini redarguentis, Popule meus, quid feci tibi, &c. Et Is. 1. Audite cæli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Deinde sequitur vox Domini: Filios enutriui, &c. Sed hoc est peculiare in isto loco, quod iudiciū Dei particulare cū populo eius super sacrificiis & lege introducturus, & de vniuersali Dei iudicio vaticinat, veluti ex illo iudicio particulare istud pteat.

DEVS DEORVM, &c.] Ex Hebræis manifestum est, genitium, Deorū, coniungendū non cum nominatiuo Dominus, sed cum nominatiuo, Deus, vt sit ordo: Dominus qui est Deus deorū. Nam pro, Dominus, Hebræis est nomē Dei tetragrammaton, quod illis est velut propriū Dei nomen, quod nō admittit genitiui regimē. Quamquā autē intelligi posset, locutus est ea quæ mox sequuntur: Audi popule meus, &c. & ad ea audiēda vocasse Deū vniuersam terrā tanquam testem dicendorum: tamen communiter propter sequētia, quæ ad vniuersale & extremum pertinent iudicium, etiam hæc ad illud referuntur, vt præterita per futura exponantur.

ADVOCABIT COELVM, &c.] Multi nostri libri habent præteritum, Aduocauit, vt respondeat primo versui, in quo dicitur: Et vocauit terram. Alij habent, Aduocabit, atque ea lectio originalibus tum Hebræis, tum Græcis cōsentit, quomodo & D. Augustinus legit, & Cyprianus serm. 3. vbi in hoc versu legit: Aduocabit cœlum de sursum, & terram deorsum, vt separent populū suum: intelligens scilicet cœlum & terram aduocari, vt vtrumque suos reddat mortuos. Dicitio enim Græca hoc loco posita ἀγγέλλω, significat etiam diuidere, & separare. At eandem hoc loco positam pro diiudicare, dicitio Hebræa ostendit, quæ manifestè significat iudicare. Itaque intelligendum, cœlum & terram aduocari vt sapius in scripturis, vt sint testes iustitiæ & sententiæ

diuinæ. Familiaris enim est hic mos in scripturis, vt per prosopopeiam, inanimata, & maximè cœlum & terra, in testimonium aduocentur, quo significatur maximi momenti esse quæ dicuntur, ac creaturas aliquando vindicaturas ipsos præuaricatores.

CONGREGATE ILLI, &c.] Cū de vniuersali iudicio & in præcedentibus versibus, & in sequenti sit sermo, atque ad illud iudicium omnes sint conuocandi, & non solum hi qui sunt de Dei populo: tamen horum tantum meminit, tum quod horum peculiariter iudicando sit habenda ratio, cū infideles iam iudicati sint, tum quod sermonem suum instituit ad utilitatem hominum suæ ætatis, & eorum quos iam hoc Psalmo susceperat instruere. Sanctos itaque vocat omnes Israelitas, sicut & D. Paulus omnes Christianos illos dicit ordinare testamentum Dei super sacrificia, vel, vt legit D. Cyprianus, in sacrificiis: (Græcè enim est ἐπιθυμῶν), quod de sacrificiis eorum, in quibus maximè operam collocabant, sit acturus: quasi dicat, adesse vt audiat quid pronunciaturus sit Deus de his in quibus securè confiditis, & gloriamini.

NON ACCIPIAM] Plerique istud putant referendum esse a tempore noui Testamenti, in quo iam reiecit Deus omnia legalia sacrificia. Verum hoc Dominum hic non voluisse, patet ex subiecta causa. Quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, &c. ex qua satis patet hunc versum sic esse accipiendum, vt ideo dicat Dominus se non accepturum vitulos, quia nihil propriè ab alio accipere dicimur, nisi quod illius est, & nostrum non est, sed per ipsius donationem sit nostrum.

IMMOLA DEO, &c.] Reiectis sacrificiis que videri poterat offerri, quasi quibusdā Deus indigeret, sicut illi diis hominibusq; offerri solent, ea cōmodè requirit sacrificia, quib; testamur omnia nobis à Deo puenire, & nos eius donis indigere, qualia sunt sacrificiū laudis, & cū p perceptis aut percipiēdis beneficiis vota illi persoluimus, illumq; in necessitate piis precib; inuocam;

In finem Psalmus Dauid, quando venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bersabee.

ARGUMENTVM PSALMI L.

Continet hic Psalmus, vt ex titulo patet, precem Regis Dauid, quam fudit ad Deum cū per admonitionem Nathan Propheta, super adulterij & homicidij grauissimis sceleribus, post longam in peccatis suis impenitentia, tandem peccatorum suorum magnitudinem agnouit. Serio itaque peccata sua agnoscens, feruenti ac humili oratione certaque fiducia per multiplicem Dei misericordiam, primū peccata sua remitti ac purgari, tum & Spiritum sanctum per peccata sua deperditum reddi sibi postulat. Id vt assequatur, sese ad docendū alios bonitatemque Dei predicandum, que germanæ respicientia officia sunt, offert, adiungens in fine, communem precem pro instauratione ciuitatis Hierusalem, ne propter peccatum suum ea intermitteret Deus, que in ea facere instituerat, sub cuius typo, Ecclesia veræ Hierusalem instaurationem precatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.

2 Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

3 Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

4 Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.

5 Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, & vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

MISERERE mei, o Deus, secundum immensam misericordiam tuam. Immensum enim esse profiteor quod deliqui, vt qui sciens grandia mala commiserim.

2 Et secundum multitudinem miserationum tuarum, quas ab initio mundi semper hominibus te inuocantibus exhibuisti, multiplicem iniustitiam meam dele à conspectu tuo vt eam non videas ad vltionem. † Absterge item à spiritu meo defædato peccatis meis.

3 Et quoniam me plurimum commaculauit turpitudine peccatorum meorum, tu etiam multum laua me ab iniquitatibus meis, & tuæque abundantia ablutione à peccatis meis me totum purum redde.

4 Scelera enim mea, quæ iamdiu dissimulaui, ecce iam agnosco, & peccatū meum assidue mihi ob oculos mentis meæ versatur, cuius cōsideratione cōtinuè anima mea affligitur & cōteritur. Cū ergo iam serio expendā apud me meā iniquitatē, hæc est causa, cur tam ardētè implorem tuam misericordiam, & misericordiæ tuæ abundantiam. Rursum hoc ipsum te meritò mouere debet, vt desideratā præstes misericordiā.

5 Iniquitatem, in quā, meā agnosco, dicens: Tibi, Domine, imò tibi soli peccaui, quoniam et si etiam meis sceleribus alios læserim, tu solus es, cuius leges præuaricatus sum, quique mea peccata vindicare potes: & grāde malum feci, nō tam corā hominibus, qui aut peccatū meum ignorāt, aut

aut reprehendere non audent, quā coram te, cuius oculos omnia perustrantes nō sum reueritus, * vnde fiet, vt si mihi hæc iniquitatem condonaues & promissa seruaueris, iustus habearis in promissis tuis, & vitæ cas cū quis facta tua expenderit. Iam enim in me intelligēt omnes, vt secundum promissionem tuā veniam penitentibus non denegare. Iam quodque omnes cognoscent tantā tibi in seruandis promissis esse iustitiā & fidem, vt ne ob peccata quidem hominū promissiones tuas irritas facias, quādoquidē mihi rursum placatus seruaueris, quicquid de successore regni, de cōfirmatione, & semine factō ex me nascituro pollicitus fuisti.

6 Congruum est autem, vt ad indulgentiam peccatorum meorum, facilis sit misericordia tua ob innatam peccandi pronitatem. Ecce enim cum iniquitate conceptus sum, * & statim vt me mater mea concepit, peccatum mihi adhæsit.

7 Nec tamen in hanc naturā corruptionem meam peccatum reicere volo. Scio enim te, vt omnem fucum atque omne mendacium odire ita veritatem & integritatem animi diligere: proinde ecce verè & ex animo me peccasse cōfiteor, idque grauissime, * quia mihi manifestare dignatus es multis incognita & occulta decreta sapientiæ, ita vt imprudentiæ peccata mea tribuere non possim, imò ea per summam ingrati tudinem commissa profiteri debeam.

8 Itaque quoniam me vehementer pollutū agnosco, tu quæso me iniustibiliter veluti hyssopo asperge: vt quomodo sacerdotes in expiationem immundorum, hyssopi asperionem corpori adhibent: ita tu spiritū mundes, idque aquis spiritus tui, ac sanguine filij tui, in consummatam peccatorum meorum expiationem, quam hyssopi externa asperio significat. * Id si feceris, verè mundabor secundum animam peccatis meis pollutam. * Si tu me lauare digneris, ipsa iterum nunc albiorem sium.

9 Fac me quæso in conscientia audire vocem gaudij & lætitiæ, plenam peccatorum remissionem, tuique fauoris restitutionem mihi in spiritu significando. * Id vbi feceris, omnes vires animæ & corporis nimio penitentia dolore atque iræ tuæ timore afflictæ, atque contractæ exultabunt, gaudio omnia corporis membra peruadente, atque ad laudandum te, & seruendum tibi promptè exilient.

10 Auerte faciem tuam à peccatis meis, vt non eorum amplius recorderis ad vindicandum, * & omnes iniquitates meas dele à conspectu tuo, vt non eas mihi imputes in pœnam.

11 Mentem puram crea in me Deus, qui id solus potes, * & cū spiritus meus prauè obliquatus sit, & peccati vetustate in contraxerit, tu rursum innoua in interioribus meis spiritum rectum, sic vt animam meam facias non nisi quæ recta sunt cupere, † spiritumque illum tuum ab omni prauitatis obliquatione alienum, & quicquid rectum ac bonum est docentem, rursum immittas intimis animæ meæ viribus.

12 Ne quæso offensus peccatis meis, me solito tuo fauore, cura, & custodia destituas: * & spiritum illum tuum sanctum, quo solo nos sancti esse possumus, tu ne penitus auferas, & alienes à me, sed deperditū iam restitue, vt me rursum sanctificet.

13 Atque per hunc spiritum mihi restitutū, redde mihi gaudium, quod de salute mihi per te præstada concepi. † Restitue lætitiā, quam de Salvatore Messia ex me nascituro, deque salute per eum exhibēda humano generi habueram, & ne vnquam amplius à tua gratia excidam, tu me in omnibus bonis stabilem fac, spiritu tuo munifico, regioque, ac potenti, qui regia liberalitate dona sua petentibus libenter elargitur: qui, vt est omnium Dominus & princeps, facile hominū mentes in bona constabilire potest: quique hominem sui iuris facit, ac cupiditatum noxiarum dominum, liberum & alacrem ad omne bonum perficiendum.

14 Hoc vbi præstiteris mihi, non iam ipse tantum vias tuas terram, sed qui meo exemplo alios praua docui, iam etiam iniquos docebo verbo & scriptis vitæ actiones tibi gratas, viasque quibus peruenitur ad te, * & mea doctrina atque exemplo, impij abs te alieni conuertentur ad te.

15 O mi Deus, Deus author salutis meæ, libera me à reatu innoxij sanguinis per me effusi, propter quem, secundum legis tuæ præscriptum, etiam ipse mortis sum reus. Libera me à peccatis, quæ sunt carnis & sanguinis corruptiones, animamq; meam fœdè cruentarunt. * Id vbi feceris, lingua mea cum summa mentis exultatione canet tuam iustitiā quā mihi exhibuisti, remittens secundum promissiones tuas peccata mea.

16 Domine, labia mea, quæ ad laudandum te iam incepta facta sunt, quæque in laudem tuam præ dolore aperire iam non libet, tu quæso aperi rumpendo peccatorū atque doloris vincula, quibus oclusa sunt,

6 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.

* & in peccatis concepit me mater mea.

7 Ecce enim veritatem dilexisti,

* incerta & occulta sapientia tua manifestasti mihi.

8 Asperges me Domine hyssopo,

* & mundabor,

* lauabis me, & super niuem dealbabor.

9 Auditui meo dabis gaudium & lætitiā,

* & exultabunt ossa humiliata.

10 Auerte faciem tuam à peccatis meis,

* & omnes iniquitates meas dele.

11 Cor mundum crea in me Deus,

* & † spiritum rectum innoua in visceribus meis.

12 Ne proijcias me à facie tua,

* & spiritum sanctū tuum ne auferas à me.

13 † Redde mihi lætitiā salutaris tui,

* & spiritu principali confirma me.

14 Docebo iniquos vias tuas,

* & impij ad te conuertentur.

15 Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ,

* & exultabit lingua mea iustitiā tuam,

16 Domine labia mea aperies,

* Os meum annuntiabit laudem tuam.

17 Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique,

* holocaustis non delectaberis.

18 Sacrificium Deo spiritus contribulatus,

* cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

19 Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion,

* & adificentur muri Hierusalem.

20 Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes & holocausta,

* tunc imponent super altare tuum vitulos.

ac novam laudandi te materiam suppeditando, * & os meum deprædicabit omnibus laudem tuam, quous tibi sacrificio externo gratiorem.

17 Dico autem me laudem tuam annunciatum, potius quam externum aliquod sacrificium oblatum, quia si pro expiatione peccatorum meorum à me exegisses sacrificium aliquod externum, obtulisset sanè illud, * verum holocaustis non per se delectaris, nec adeò tibi placent, vt per ea peccata apud te purgentur & dimittantur.

18 Sed sacrificium tibi Deo gratum, & ad expiationem peccati coram te valens est animus seipsum dolore pœnitentiæ affligens ac mactans, * animam verè contritam & deiectam tu Deus nullo vnquam tempore despicias, quemadmodum nunc parui facis externa sacrificia, quæ & suo tempore in totum es abiecturus.

19 Tandem autem & pro communi populi tui salute precor te, vt ne peccatis meis offensus desistas benigno favore tuo prosequi ciuitatem tuam Hierusalem, in qua me regem constituisti, & cultum tuum per me instaurare cœpisti: sed quanquam id demeruerim, per bonam tamen tuam voluntatem benefac Domine ciuitati Sion, * & adificentur quæso per te muri Hierusalem: da vt hæc ciuitas scelicè habeat in omnibus rebus progressum, ac potissimum in religione ac timore nominis tui.

20 Tunc cultu tuo in ea ciuitate egregiè constituto, grata tibi erunt sacrificia, quæ ex iustitia interiori tibi offerentur, oblationes item libaminum & holocausta, * tunc omnes Israëlita vnanimiter ponent vitulos super altare, quod in hac ciuitate tibi vnice delegisti. In hac autem quam peto ciuitatis Hierusalem consumptione, illud multò magis peto, vt per nasciturum ex me Messiam, veram Hierusalem, fidelium scilicet Ecclesiam, cuius nostra Hierusalem typus est, ex omnibus gentibus ædifices. Quod vbi feceris, iam post externa hæc, ac carnalia sacrificia, tibi parum probata, in noua Hierusalem offerentur tibi vituli labiorum confitentium nomini tuo, ac sacrificia iustæ conuersationis, holocausta spiritus & corporis humani, tibi longè gratissima.

ANNOTATIONES.

MPLIUS LAVA ME.] Quod dicitur, amplius laua, intelligi potest plusquam hætenus lauasti. Id enim & Græca propriè significant. Habent enim in Hebræo tamen dictio tantum significat multum: quomodo & Euthymius id quod Græcis est, secundo loco exponit.

A Vt ut est, locus hic præterquã quod aperte ostendat per peccatū maculas aliquas inhære menti, etiã docet nõ statim per simplicem peccatoris pœnitentis conuersionem ad Deum, perfectã consequi suorum peccatorum remissionem & curationem: sed manere etiã, dimisso vtunque peccato, reliquias quædam purgandas atque curandas.

TIBI SOLI PECCAUI.] In Hebræo maior est emphasis. Sic enim est: Tibi soli, tibi peccaui. Soli autè Deo se peccasse deplorat, quanquã & in vnam fidelissimum militem grauitè peccasset, quod Dei solius leges transgressus esset, quodque eū solam haberet, qui eū tanquam reum ad pœnam rapere posset. Deinde quia illud vnū ipsum cruciabat, quod Deū offendisset, ita vt quequid in homines commississet, id eò ei dispiceret quod in eò Deū offendisset. In quo sensu etiam quis peccator dicere potest se soli Deo peccasse. Cum emphasi item intelligi debet dictum quod sequitur: Et malum coram te feci. Emphasis enim est in illo, corã te vel, vt est significantius Hebræis: In oculis tuis, hoc est te vidente. Quo augeat suū malū, vt quod non reueritus sit Deo spectante committere. Emphasis, cum est in dictione, malum, cui hoc loco apponitur articulus, חַרָּתַי Harag, sicut & Græcis τὸ πονηρὸν, vt significetur grande malum & crimen.

VT IUSTIFICERIS, &c.] Pleriq; coniunctionem, vt, referūt ad verba mediã præcedentia, miserere mei, munda me. Verum hic sensus nõ videtur cõuenire intellectu Pauli, qui ad Ro. 3. ex hoc loco colligit Dei iustitiã ex nostra iniquitate illustriore fieri, quod ex illa cõnexione nõ potest colligi. Ex hac enim cõnexione, miserere mei, vt tu iustificeris in verbis tuis, quibus misericordiã pœnitentibus promissisti, nõ tam sequitur Dei iustitiã declarari ex nostra iniustitia, quã quod ex Dei misericordia eius iustitia illucescit. Vnde melius cõiungitio, vt, cõiungitur cū verbo, peccaui: ita tamen, vt non denoter finè, sed tantum consecutionem, quemadmodum etiã annotauit Theophylactus super epistolã ad Rom. Ceterum inter varias huius loci explicationes, quarū communiores prosequitur paraphrasis, simplicissima & maximè genuina videtur esse ipsius Euthymij, qui hæc

refert ad verba Domini, quæ per Nathan locutus est David, disceptans cum eo, & in iudiciū cum eo ingressus, vt est 2. Reg. 12. vbi Deus per Prophetam eum redarguit, quod pro tantis ab eo acceptis beneficiis, & adhuc accipiendis, ipse contrã in benefactorem ingratum extiterit, vbi & Dei iustificatione ostensa, condemnatio ipsius Davidis, tanquam rei conuicti, subrexit. Itaque sensus erit. Lubenter me in te grauitè peccasse confiteor, ita vt cum inter nos causa discutitur, & tu mecum iudicaris, tu in tuis sermonibus, quibus me reum agis, iustam causam agere inueniaris, & ego vicissim veluti erga tantum benefactorem adeò ingratus magis condemnet, nihil habens quo me contra te defendam & tuar. Iuxta quem sensum etiam facilè fuerit intelligere, quomodo ad Davidis imitationem hæc verba cuius pœnitenti cõueniant. Vnusquisque enim agnoscere in seipso debet, Deū in scripturis omnes peccati reos agere, ita vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mūdus Deo. Vnusquisque item in interna mentis redargutione, qua Deum sentit secum loquẽtem & redarguentem, fateri debet Deum iustum esse: se verò reum, Deum non esse culpandum, sed se solum ob ingratitudinem, & liberam peccandi voluntatem.

ECCE ENIM VERITATEM DILEXISTI.] Versus iste obscurus est, & variè ob id explicatur. Sunt enim qui intelligunt de veritate Dei, siue quã exhibet, dum secundum promissã suã misericorditer ignoscit pœnitentibus, vt iam hic secunda ratio asseratur, ob quam Deum misereri conueniat: siue quam exhibet, dū secundum iustitiam suã non sinit peccata impunita, quomodo intelligit D. Augustinus. Verum ex Hebræo satis constat huic locum magis accipiendū de veritate quæ fit in homine. Nam Hebræa habet: Ecce veritatem dilexisti in intimis. Quo significat Deo pbari maximè integritatē cordis, vt nihil fictum sit, vel duplex in homine, nec sit, vt alio Psal. 21. dicitur, in spiritu eius dolus. Itaque quod remissionem impetret, significat se non velle dissimulare peccatū suū, nec excusationis causas prætercere, sed ex animo illud confiteri, & desertari corã Deo qui integritatē cordis amat. Ideoq; in exaggerationem sui peccati subiicit: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Significat n. his verbis secundū Euthymium, eò grauius se deliquisse, quò magis Dei volūtas ipsi fuerat patefacta. Magna. n. fuit ingratitudo, quod cū excelleret intelligentia cœlestis doctrinæ, & prophetico spiritu

esset donatus, tamen instar bratæ pecudis, proiecit se ad fœdam libidinem. Cùm ergo superiori versu dixerit de ingenta corruptione naturæ, quæ ad peccati sui excusationem quodammodo pertinebat, hoc iam versu illud vehemèter accusat, vt obseruare liceat in his verbis ex primi agitationem animi perturbati, seq; in partes contrarias versantis. Ad quod innuendum valet aduerbiū, ecce in vtroq; sensu positum. Ceterum ad quid referenda sit cõiunctio, enim, in vtroq; versu addita, anxie querendum non est, cùm non sit apud Hebræos. Et Euthymius facit, quod ad sensum attinet, superesse.

ASPERGES ME DOMINE HYSSOPO.] Domine, non habent nec Græca, nec Hebræa, nec Augustinus, nec nostri codices emendatiore. Verba, asperges & lauabis, pro imperatiuis accipienda sunt: Asperge & laua. Duo autem obseruanda in his verbis sunt quæ emphasim habent: nempe & quod hyssopo aspergi velit, & quod à Domino aspergi velit. Et hyssopi quidem meminit, quod in solennibus cæremoniis ad expiationem institutus hyssopus adhiberetur, vt patet Leuit. 14. in expiatione leprosi: & Numeri 19. in expiatione, quæ fiebat per aquam lustrationis. A Domino autem vult aspergi, innuens exteriores aspersiones, quæ à sacerdotibus secundum legem impendebantur, non posse sibi sufficere ad mentis purgationem, quam quærebat, cùm illa, iuxta Paulum, tantum afferrent iustitias & munditiã quãdam carnis. Itaque sub hac locutionis forma, est allegoria, qua significare voluit, se petere vt quod in solenni expiationis corporalis cæremonia, quæ fit à sacerdotibus, exterius significatur, Deus inuisibiliter operetur in mente, perfectam munditiã & remissionem conferendo. Et quanquam hæc simplex explicatio sufficere vtique possit pro loci huius intelligentia, omnino tamen existimandum in hac locutionis forma aliquid amplius Prophetam intellexisse. Cùm enim hyssopo non heret aspersio, nisi per intinctionem eius in sanguine alicuius animalis occisi: aut in aqua, cui occisi animalis inessent cineres, omnino putandum est Prophetam etiam respexisse ad sanguinem illum & aquam, qua mens per fidem aspersa verè mundatur, sanguinem. scilicet Christi, & aquam Spiritus sancti. Christus enim in ligno crucis, charitatis vinculo alligatus, vera est hyssopus, ligno cedrino per filium coccineum colligata, vt qui sua humilitate inflationem cordis nostri sanet, sicut hyssopus valet purgandis & curandis præcordiis. Hæc hyssopus tincta in cruce proprio sanguine, aspergit per fidem credentes in eum, iuxta id quod de eo dixit Isaias: Ipse asperget gentes multas. Notandum & illud in hoc versu, quod & aspergi petit & lauari, vt fiat perfectè mundus, qui se valde agnoscat pollutum. In lege enim veteri immūdos duobus his modis legimus purificari solitos, asperzione scilicet, & ablutione.

ET EXULTABIT LINGVA MEA, &c.] Quoniam verbum, exultabit, verbum est neutri generis, & ob id accusatiuum ex sua natura non admittat: quidam illud mutauerunt in exaltabit, legentes: & exultabit lingua mea iustitiam tuam. At exultabit legẽdum Græca aperte demonstrant, cum non habeant ὑψώθη, sed ἐγαλλίασεν. Eiusdem verbi occasione in Græcis quidam non accusatiuum legunt, τὴν διχαιοσύνην, sed datiuum τῆς δικαιοσύνης, vt patet apud Euthymium, vt sit sensus: Lingua mea exultabit propter iustificationem à te mihi præ-

stitam. Plures tamen libri habent accusatiuum, iuxta quam lætionem verbum, exultabit, ætius debet accipi pro exultando celebrare, & canere. Ceterum obscuritatem aliquam adfert, quod dicit: iustitiam tuam, cùm potius videbatur dicendum, misericordiam tuam, vel pietatem tuam, cùm in gratuita peccatorum remissione, nõ ram Dei iustitia reluceat, quam misericordia. Verum sciendum in scripturis iustitiam Dei non semper eam dici, qua reddidit vnique secundum suã meritã, bona vel mala, sed etiam eam, qua se veracem in promissis ostendit, quod etiam facit, remittendo pœnitentibus peccata. Deinde iustitia in scripturis, siue dum Deo siue dum hominibus tribuitur, accipitur sepe vt idem valeat quod virtus & bonitas, ita vt pietas dicatur iustitia. D. Hieronymus in commentariis legit pluraliter, iustitias tuas & interpretatur Dei mandata. Alij iustitiam Dei interpretantur iustificationem, quam pœnitens ex Deo dono gratuito consequitur.

ET ADIFICENTUR.] Græca habent, οἰκοδομηθήσονται, & adificentur, vt verbum, adificentur, sit imperatiui modi deprecatiue accepti. Et sic verisimile est vertisse interpretem, quomodo etiam habet psalterium vetus, quo vsus est Augustinus, & quædam nostra tum scripta, tum impressa. Non itaq; petit benignè agi cum Sion ad illum finem, vt muri Hierusalem adificentur: sed ipsa ciuitatis adificatio est, quam Dei benignitate impendi cupit. Et quod ad literam quidem attinet, Hierusalem etiam si esset extructa, nondum ad suam peruenerat perfectionem, quod præcipua adhuc de esset eius pars, templum. scilicet in quo arca poneretur, quæ eatenus adhuc erat tantum sub tugurio. Verum omnino videtur his verbis non precari potissimum eam adificationem ciuitatis, quæ manibus hominum fieri potest per magnificarum adium & mœnium extructionem: sed quæ consistit in bono ciuitatis statu, per obseruationem mandatorum Dei, & religiosum Dei metū & cultum. Hebræa enim habent: Et adifica muros Hierusalem. Adificat autem Deus muros ciuitatis, ipsamque ciuitatem cūm promouet eius sclicitatē, quæ in Dei cultu potissimum est sita. Cui bene cõuenit, quod huius versus prima pars potius sic verti deberet tum ex Hebræis, tum ex Græcis. Bonam fac Domine in bona voluntate tua ipsam Sion. Græcè enim est, ἀγαλλίωσον τὴν Σιών. Nisi enim hoc versu Propheta præcipue precetur, vt in regia ciuitate Hierusalem Dei timor & cultus obtineat, quomodo subiūgit: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ? Neque enim ob speciosam ciuitatis adificationem, sacrificia reddentur acceptiora, sed si Dei timor ibi obtineat & vigeat. Tunc enim continget ibi offerri sacrificia iustitiæ, hoc est, quæ ex mente iusta procedent.

TUNC ACCEPTABIS, &c.] Quanquã nos conformiter cū Græcis habeamus singulari numero sacrificiũ iustitiæ, ne quis extrã philosophetur hic de singulari aliquo sacrificio, quod iustitiæ dicatur, sciendū Hebræa habere pluraliter sacrificia iustitiæ. Opponit autè sacrificia iustitiæ, sacrificiis quæ nihil habebant præter inanem pompam, quæq; à Iudæis veluti meriti & compensationis causa offerrebantur, de quibus prius dixit: Holocaustis non delectaberis. At sacrificia iustitiæ sunt quæ ex animo per iustitiam & piã in Deum affectum proficiscuntur, quæ tum demũ offeruntur à populo, cūm Dei benignitate religiosus metus obtinet apud omnes.

ARGUMENTVM PSALMI LI.

Psalmum hunc, vt ex titulo satis patet, David cõposuit, cūm ab Abiathar filio Abimelech sacerdotis audisset Doeg Idumaum Sauli prodidisse se fugientem, ac Abimelech sacerdotem accusasse, quod panes & gladium fugienti dedisset, tum & iussu Saulis occidisse primum quidem octogintaquinque sacerdotes, deinde & cunctos sacerdotalis ciuitatis Nobæ viros, mulieres, paruulos, boues, asinos, & oves. Contra hunc u. u. que in consolationem sui, & eorū qui iniuria affecti fuerant, hoc Psalmo inuehitur: memorans primum peruersum animum & studiũ Doeg, tum exterminium illius, & ex eo iustorum gaudium prædicens, suamque qui in Deo semper confisus fuerit, gratulationem promittens. In his autem quæ David passus est à Doeg, proditoris & auaritiæ notato, typus est eorū quæ Christus à Iuda proditore pertulit. Proinde secundum mysticum sensum Psalmus hic, inuectio est contra Iudam, Christum inique prodentem, & tradentem inimicis eius Iudæis, Potest & ad exemplum Christi ac Davidis esse ferri Psalmus hic à quouis iusto contra eius infestatores quoscuque siue damones, siue homines, quorū Doeg & Iudas quadam sunt figura: sicut iustorum, Christus & David sunt exemplar.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?

2 Tota die iniustitiam cogitavit lingua tua.

* sicut nouacula acuta fecisti dolum.

3 Dilexisti malitiam super benignitatem.

* iniquitatem magis quam loqui equitatem.

4 Dilexisti omnia verba precipitationis lingua dolosa.

5 Propterea Deus destruet te in finem, * euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo: * & radicem tuam de terra uiuentium.

6 Videbunt iusti & timebunt.

* & super ipsum ridebunt & dicent: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum. 7 Sed sperauit in multitudine diuitiarum, * & preualuit in vanitate sua.

8 † Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.

* speraui in misericordia Dei in aeternum, & in seculo seculi.

9 Confitebor tibi in seculo, quia fecisti, * & expectabo nomen tuum, * quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

1 Quid gloriaris in tua quam perpetrasti prauitate, tu qui ad faciendum iniquitatem potens es?

2 Omni tempore cogitasti lingua tua loqui iniusta ad iustorum oppressionem, assidue ex prae-meditato corde malo, lingua tua elocuta est iniqua, * fecisti fraudem ac si fesses acuta nouacula. Na quomodo acuta nouacula grauius vulnerat eos quos vel leuiter tetigerit: ita quos tuis dolis circumueniri vel obiter cogerit, eos profus interneconi dedisti. Et quomodo nouacula acuta, sua acutie omnes simul pilos deradit: ita & tuis fraudibus circumuentos vique ad omnimodam perditionem adigesti.

3 Amasti malitiam magis quam bonitatem, * elegisti magis loqui iniquitatem quam equitatem.

4 Dilexisti omnia huiusmodi verba, quibus praecipitari & perdi innocentes possent: lingua tibi est non nisi ad fraudes parata, eaq; lingua dilexisti.

5 Propter hac omnipotes Deus perdet te in perpetuum, * de habitaculo tuo ac domo tua, in qua iam gloriosus habitas, ipse te penitus euellet, & emigrare faciet: * sed & omnem tuam progeniem, omnemq; tuam gloriam, fortitudinem, ac diuitias, quibus in hoc mundo firmiter radicatus tibi videris, auferet Deus de hac terra uiuentium, teq; cum tua impia progenie transferet ad terram eam, in qua perpetua mors regnat.

6 Videbunt iusti hanc Dei de seipso sumptam ultionem, videntemq; magis Dominum reuerentur, que pro suis contra iniquos tam iuste agere, & in vindicandis sceleribus tam seuerum esse considerabunt, * super ipsum ob stultos eius conatus ridebunt, & dicent: Ecce hic est ille vir, qui non elegit sibi Deum in adiutorem suum, nec in eius adiutorio confusus est.

7 Sed fiduciam habuit in multitudine diuitiarum suarum, & * per dolos suos ac scelera roborauit se contra innocentes, eisq; praeualuit.

8 Et quidem, vt dixi, eradicabatur ille de habitaculo suo, quonia in Deo non est confusus. Ego vero que ille succidere conatus fuit, in domo Dei similis ero oliuae semper vireti, ac fructiferae in pingui humo plantatae. In sanctorum enim Ecclesia, horto fertilissimo, ac caelestibus aquis semper irriguo, firmiter plantatus, Deo me custodiente, semper virens ac florens perseuerabo, fructus bonorum operum Deo gratos omni tempore proferens. † Et quanquam nunc a tabernaculo & templo Dei exul agam, tamen cum populo Dei in domo eius longo tempore versabor assidue virens & florens, ac fructus pinguissimos proferens, * spem enim meam posui in misericordia Dei, quam nullo vnquam tempore deponam.

9 Laudibus te offeram in perpetuum, quia fecisti iustam de iniquo vindictam, mihiq; quam speraui salutem attulisti, * & cum omni loganimitate praestolabor semper deinceps te, tuamq; opem, & clementiam, qua de te praedicatur, * Tu enim & nomen tuum admodum est gratum sanctis tuis, & ab eis habetur valde ad benefaciendum expositum quantumuis illud ingratum sit impiis,

ANNOTATIONES.

1 INGVADOLOSA.] Hanc orationem quidam in vocatiuo casu accipiunt. Alij in ablatiuo, quemadmodum & psalterium Romanum habet, in lingua dolosa. Alij in nominatiuo casu, vt per se accipiatur. Graeca autem habent accusatiuum γλωσσῶν δολίων, lingua dolosam. Atque sic ex Hebraeo vertit Hieronymus. Ita quoque habet psalterium vetus, quo Augustinus vsus est, similiter & quaedam nostrae lectionis exemplaria. Proinde haec lectio merito praeferenda est.

2 EGO SICVT OLIVA.] Pulchra est oppositio inter se iustum, & iniquum, de quo locutus est. Na illum eradicandum dixit, quia non in Deo sperauit: se vero in domo Dei plantandum, quia in Deo sperauit.

In finem pro filiis Mahaleth intellectus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI LII.

Eiusdem est argumenti cum Psalmo 13. cum quo etiam in verbis plane idem est, exceptis his quae ex Paulo in eum Psalmum sunt translata, & versu 7. huius Psalmi.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

2 Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus.

1 M P I I vera sapientia destituti, pro sua maxima insipientia persuaserunt animo suo, nullum esse Deum qui omnia moderetur, & rationem habeat eorum quae ab hominibus fiunt.

2 Atque ob hanc vanissimam persuasionem corrupti sunt, ac toti deprauati, adeo vt per suas iniquitates detestabiles facti sint Deo, omni-

* non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum,

3 Deus de caelo prospexit super filios hominum,

* vt videat si est intelligens aut requirens Deum.

4 Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.

non est qui faciat bonum.

* non est, vsque ad vnum.

5 Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem,

* qui deuorant plebem meam vt cibum panis?

6 Deum non inuocauerunt,

* illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

7 Quoniam Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent:

* confusi sunt, quonia Deus spreuit eos.

8 Quis dabit ex Sion salutare Israel, * cum conuerterit Deus captiuitatem plebis suae, exultabit Iacob, & letabitur Israel.

omnibusq; bonis * non est inter eos quisquam qui faciat quod bonum est coram Deo.

3 Deus e caelo, in quo peculiariter habitat, in terras prospexit super filios huius seculi, non ex Deo natos, sed humanam tantum referentes originem, * vt consideret an in tanta horum multitudine quisquam sit recte sapiens, quiq; studeat Deum agnoscere, illique pijs operibus placere.

4 Verum frustra circumspecte. Nam omnes a vero Deo in recta viuendi ratione deflexerunt ad iniquitatem: omnes pariter bonis, corruptis moribus inutiles facti sunt ad faciendum quod bonum est, * non est inter eos qui beneficiat, non est ne vnus quidem.

5 Itaque Dominus e caelo hac prospiciens, Profecto, inquit, homines isti impij, qui me modo agnoscere nolunt, quiq; me non esse, sibi persuadentes, liberè iniquitatibus seruiunt, * cultoresq; meos sine aliqua commiseratione deuorant, dispoliant, ac perdunt, ad eum modum quo a comedente voratur panis, serò tandem maximo suo malo me uognoſcent, cum meam in se ultionem sentient.

6 In Deo spem suam non posuerunt, ac proinde eum qui solus in maximo necessitate inuocandus est, non inuocauerunt: * propter quod maximo timore timebunt, vbi non erit timor aliquis his qui Deum in presenti vita coluerunt, & inuocauerunt.

7 Deus enim in suo tempore disperdet, & ad nihilum rediget vires, omnemque fortitudinem eorum qui Deo placere non student, nec illum inuocant: sed quarunt hominibus placere, penduntq; ab illorum auxilio & fauore, * pudore afficientur a Deo quoniam eos a se abiecit in aeternas miseras.

8 O vtinam Deus det in monte Sion salutem Israel, populo suo colenti ipsum, qui nunc in tanta impiorum multitudine grauius ab impijs premitur. Id certe Deum certo facturum confido, ac tum quidem populus eius a misera hac captiuitate & oppressionem liberatus, solida letitia gaudebit & exultabit.

ANNOTATIONES.

DEUS DISSIPAVIT OSSA EORVM, &c.] In Psalmo 13. pro hoc versu legimus, quonia Dominus in generatione iustorum est, &c. quo versu redditur ratio, quare impij in nouissimo die trepidabunt, quia scilicet iustorum irriserunt, & contempserunt, qui in Deo spem suam collocandam existimant. Hic vero dicitur, quod ideo trepidabunt, quia in hominibus spem suam collocarunt, eisq; ob id placere studuerunt, proinde idem diuersis sententijs significatur. Hebraea autem aliter modo habent: quoniam

Deus dissipauit ossa circumdantis te, confundens, scilicet, eos, quoniam Deus spreuit eos: secundum quam lectionem sermo est ad populum Dei, quem prius impij vorare dicti sunt. Hebraeus autem interpres pro צחחוןach, quod est circudanti te, legisse videtur חנה choneph, hoc est, hypocrita, & eorum qui hominibus placere quarunt, quos vocant Graeci αὐθρηστοί autem ferè sensum reddit Chaldaeica paraphrasis, quem Graeci: nam sic habet: Deus disperdet ossa exercituum peccatorum: erubuerunt, quoniam verbum Dei abiecit eos.

In finem, in carminibus intellectus Dauid, cum venissent Ziphei, & nuntiaſſent Sauli: Nonne Dauid absconditus est apud nos?

ARGUMENTVM PSALMI LIII.

Vir sanctus proditione Zipheorum semel & iterum in maximum periculum adductus, presenti Psalmo opem Dei contra persequentes se orat, promittens Deo sacrificium gratiarum actionis, & canticum laudis pro praestanda sibi salute, & inimicorum suorum iusta ultione. In his autem etiam Christi typum praetulit, atque exemplo est omnibus iustis quos simili ratione Dominus subinde exercet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus in nomine tuo saluum me fac, * & in virtute tua indica me.

2 Deus exaudi orationem meam, * auribus percipe verba oris mei.

3 Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, &

DEUS per misericordiam, iustitiam ac potentiam, qua in te praedicatur, saluum quaeſo me fac ab inimicis meis, & cum omni humano destitutus sim praesidio, & quantum ad meas vires attinet, inferior sim hostibus meis, * tu quaeſo per fortitudinem tuae diuinitatis pro me fac iudicium aduersus persequentes me.

2 Mi Deus, exaudi quaeſo orationem meam, * attende ad verba oris mei: caeque clementer suscipe, exaudiens ea.

3 Congruum est enim vt exaudias, quoniam ecce hi qui alieni sunt a te contemptores nominis tui, confurrexerunt contra me, & qui fortiores sunt quam vt ego eis praualere possim, quaeſierunt vitam mihi eripere:

fortes quaesierunt animam meam, & non proposuerunt Deum ante conspectum suum. *Ecce enim Deus adiuvat me, & dominus susceptor est anima mea.*

3 *Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos.*

6 *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, quonia bonum est.*

7 *Quonia ex omni tribulatione eripuisti me, & super inimicos meos despectit oculus meus.*

* nec ob oculos mentis suae constituerunt sibi Deum, vt eius timore a proposito malitia sua reuocarentur.

4 Verum non est quod mihi anxie ab illis metuum, quonia ecce Deus est qui mihi semper opem adferre solet, quemque & nunc mihi auxilio esse non dubito, Dominus defensor est vitae meae, quam mihi eripere illi conantur.

5 Quare certo confido quod a me auertes mala in inimicos meos, re-torquens in eos malum quod mihi parauerunt, & pro tua iustitia, & tua in seruandis promissis fidelitate disperdes illos.

6 Id vbi feceris, non aliquo mandato coactus, sed sponte, promptoque ac laeto animo in gratiarum actionem tibi offeram sacrificia, pro suscepta salute, simulque laudibus efferam nomen tuum Domine: bonum est enim, gratiosum, atque ad beneficandum tuis expositum.

7 Laudabo, inquam, te, ob id, quonia ex omni tribulatione liberaasti me: & quonia tuo beneficio vidit oculus meus in inimicis meis optatam vltionem.

A N N O T A T I O N E S.

VERTE MALA, &c.] Nec Hebraea, nec Graeca habent imperatiuum modum secundae personae: Graecis enim est *ἀνοστήσεις*, hoc est, auerter: atque eo modo legisse D. Augustinum quamquam in impressis libris habeatur, auerte, patet satis, tum eo quod coniungit hanc partem cum illa praecedenti, Dominus susceptor est animae: tum ex commentario. Eadem corruptio manifestior est in D. Hilario, apud quem etiam legatur, conuertere, tamen cum legisse conuertet, manifestissimum est. Tres enim illas partes. Deus adiuvat me, & dominus susceptor est anima mea: conuertet mala inimicis meis: in vnam versam coniungens, singulas dicit respondere tribus membris versus praecedentis, Ecce alieni insurrexerunt aduersus me, &c. Ac mox expositurus partem quae sequitur, In veritate tua disperde illos: deinde, inquit,

rursum sit ad personam Dei, ad quem primum deprecatio erat coepa, conuersio: Itaque mox ante haec verba non intellexit esse verba ad Deum. Nec in libris nostris emendationibus est coniunctio. Et, sed tantum, In veritate tua disperde eos. In quo etiam veru cauendum, ne quis cum Augustinum legendum putet, In virtute tua, cum Graecis sit *ἀληθεία*. D E S P E X I T, &c.] Hebraea habet & inimicis meis vidit oculus meus. Graeca, *ὁφθαλμὸς μου*, & inimicis meis inspexit oculus meus: est autem oratio imperfecta, quasi frequenter Hebraei vtuntur: vt est illud, euge, euge, viderunt oculi nostri. Proinde despiciere, apud nos accipi non debet pro continere, quomodo plerique interpretantur, sed pro suo simplici, vt sit idem quod vidit aut respexit aut saltem ex alto vidit. D. Augustinus legit, respexit, D. Hilarius legit despexit, sed interpretatur, ex alto vidit.

In finem, in carminibus intellectus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI LIIII.

Cum in titulo praesentis Psalms, nulla indicetur historia, quae Psalmo huic occasionem dederit, diuersi de materia eius diuersimode sentiunt, quibusdam asserentibus compositum esse ratione persecutionis quam a Saule in principio pertulit, cum ab vxore Michol per fenestram dimissus e domo Saulis fugiens saluatus est, vt scribitur 1. Reg. 19. Alijs, existimantibus de eo discrimine conscriptum hunc Psalmum, in quo erat, cum oraculo didicisset aduenire Saulem, vt ipsum in vrbe Ceila comprehenderet, & ciues Ceila se Sauli tradituros, quos tamen Philistinorum obsidione magno suo periculo liberauerat, vt habetur 1. Reg. 23. Verum quonia versu 12. & aliquot sequentibus aperte notare videtur ipsum Achitophel consiliarium suum, verisimilior eorum est sententia, qui de coniuratione Absalonis, quando Dauid fugit cum multis e Hierusalem, Psalmum hunc interpretantur. Hoc itaque tempore in magna periculo constitutus Propheta regius, ad Dominum in oratione cofugiens, primum quidem nimiam ex inimicorum persecutione mentis conturbationem, animaeque sua desolationem queritur, postulans sibi dari vt in tutum aliquem locum fugere velociter possit: deinde commemorans improbitatem & dolos ciuuium Hierusalem, & coniuratorum Absalonis, consilia eorum contra se irrita fieri cupit, vehementer illud exaggerans, quod inter eos contra se confurrexerunt, quem inter primos amicos habuerat, notans vt apparet, Achitophel. Tum imprecatur dignam huiusmodi hominibus mortem, sibi Deum asidue inuocanti certam ab ipso opem pollicetur, hominibusque suis dignam vltionem obuenturam praeannat ob illorum pertinacem malitiam ac sermones fraudulentissimos. Propter quod in sine se, omnemque iustum hortatur omnem sui curam Deo committere, qui non sit in aeternum derelicturus sperantes in se. In his autem omnibus typus est Christi, cuius persecutiones in omnibus Dauidis persecutionibus praefiguratae sunt. Sicut & in filio Absalone cum coniuratis eius, populus Iudaicus: in Achitophel, Iudas proditor per omnia delinatus est. Proinde haec omnia per anagogam accipienda sunt de Christo, malitiam persequentium se Iudeorum subinde declinantem, fugiendo in desertum, ac ibi apud Deum patrem suam miseriam conquerente, sibi quoque saluationem precante, ac hostium suorum perditionem predicante. Ad exemplum autem Dauidis & Christi, Psalmus hic generalis est iustorum querela de impietate dominante in ciuitate, hoc est, societate impiorum iustos persequentium.

P A R A P H R A S I S E I V S D E M.

I Deus exaudi orationem meam, & ne reiicias a te deprecationem meam, sed attende mihi: & exaudi me inuocantem tuam clementiam.

2 Ego enim, dum meisui exercceo, meditando & considerando maxima pericula in quibus versor, nec inueniens post longam meditationem euadendi rationem, vehementer sum

1 Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam, attende mihi & exaudi me.

2 Contristatus sum in exercitatione mea, & conturba-

tus sum a voce inimici, & a tribulatione peccatoris.

3 *Quonia declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesterant mihi.*

4 *Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me.*

5 *Timor & tremor venerunt super me.*

* *Contexerunt me tenebrae.*

6 *Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columba? & volabo, & requiescam?*

ter sum contristatus, & conturbatus sum propter minas ac calumnias inimicorum meorum, & tribulationem peccatorum qui iniuste me persequuntur.

3 Ipsi enim falsis suis criminationibus iniquitates mihi imposuerunt & impegerunt, quarum mihi non sum conscius: per iram in me conceptam molesti facti sunt mihi, variis modis affligentes.

4 Ob haec cor meum in meisio timore magno turbatum est, metus mortis irruit in me, grauius me premens, deiciens, ac conturbans.

5 Timor magnus in intimis, & ex eo tremor in membris inuaserunt me, & vndique me circumdederunt afflictionum tenebrae ac pauores mentem plane offuscantes & confundentes, vt sibi non constet, nec videat euadendi pericula consilium.

6 In hac itaque mentis angustia, ac hostium me circumdantium multitudine constitutus, dixi: O vtinam mihi dentur alae tales, quales habet columba velocissimi inter aues volatus, vt quomodo mansuetum & innocens illud animal pernicissimo suo volatu, eo que solo sese ab hoste accipiter liberat, cui alioqui viribus est impar, fugitque in tuta aliqua loca in quibus quiescat: ita & ego velocissime hinc auolare possim in loca aliqua tutiora, & in eis secure requiescere, quandoquidem non nisi fuga me saluari posse considero de manibus eorum, qui in quibusuis accipitribus sauiore me dilaniare quarunt.

7 *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.*

8 *Expectabam eum qui saluum me fecit, a pusillanimitate spiritus & tempestate.*

9 *Præcipita Domine, diuide linguas eorum.*

* *quonia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.*

7 Ecce autem quod optaui, id mihi ex parte datum est. Fugiendo enim me ipsum elongaui ab impijs, & relicto hominum consortio, permansi atque habitauit in deserto cum feris agrestibus.

8 Hic expectare patienter constitui Deum, qui me saluum faciat a pusillanimitate spiritus mei, & vehementi tentationum procella.

9 In hac autem solitudine existens te precor Domine vt praecipites in profundum malorum hostes meos, eosque demergas & perdas, diuide linguas eorum ac discordias inter eos suscita, quo contraria loquentes & sentientes, minus conspirare possunt ad meum exitium: non secus atque olim disturbasti institutum vanorum hominum, cum turrim Babel extruere tentantes diuisi sunt per linguas, vt inter sese concordare nequirent. Id autem vt praestes congruum est Domine, quonia in ciuitate istorum nihil aliud vidi quam iniquitatem, & contentionem, quae iniquitatis inter impios semper est comes, dum charitatis foedere sublato, omnes querrunt quae sua sunt.

10 *Die ac nocte circumdabit ca super muros eius iniquitas, & labor in medio eius & iniustitia.*

11 *Et non defecit de plateis eius vsura & dolus.*

12 *Quonia si inimicus meus male dixisset mihi, sustinuissem vtique.*

13 *Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo.*

14 *Tu vero homo vnanimis dux meus & notus meus.*

10 Die ac nocte circumerrabit in muris huius ciuitatis iniquitas, in medio eius afflictio & iniustitia regnant, hoc est, extrema & intima eius plena assidue erunt omni genere fraudis & iniuriarum.

11 Nec cessabit a plateis eius impius quartus, pauperumque ob questum oppressio ac dolus, quae in ea vrbe & passim & publice committuntur.

12 Et quidem si ex professo inimicus male de me loquutus fuisset probroque affecisset, aquanimius certe id merito tolerassem.

13 Et si is qui me palam oderat, contra me superba locutus fuisset, perditionem meam superbe comminans, subtraxissem me forsitan ab eo cuius consortium & intentatum malum facile declinare mihi licuisset.

14 Nunc autem quod intolerabile malum est, mihi que inuitabile, tu mihi maledixisti, & contra me superbe locutus es, qui fuisti tanquam intimus amicus, mecum vnus animi ac sententiae, qui fuisti dux ac consiliarius meus arctissimaque mecum familiaritate coniunctus.

15 *Qui vnā mecum dulci voluptate soles suauiter refeci, in domo Dei vnanimiter conuersati fumus, hoc est, & in prophanis rebus & in diuinis coniunctissimè inter nos viximus.*

16 *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.*

17 *Quonia nequitia in habitaculis eorum, in medio eorum.*

18 *Ego autem ad Deum clamaui, & Dominus saluabit me.*

19 *Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.*

20 *Redimet in pace animam.*

15 Qui vnā mecum dulci voluptate soles suauiter refeci, in domo Dei vnanimiter conuersati fumus, hoc est, & in prophanis rebus & in diuinis coniunctissimè inter nos viximus.

16 Digni sunt certe huiusmodi, super quos ex vltione diuina irruat immatura & improuisa mors, & vt absorpti a terra, viui descendant in infernum, ad similitudinem Dathan & Abyron cum congregatione ipsorum.

17 Regnant enim nequitia in habitaculis eorum, inter sese collecti aliud non cogitant, quam omnis generis nequitas.

18 Ego autem contra horum insidias magno ardenti que affectu Dei auxilium imploraui, nec implorare cessabo, atque ob id non dubito quin saluabit me.

19 Vespere, mane & meridie, omni que tempore narrabo & exponam Deo miseriam meam, ac hostium meorum iniurias, certo que confido, quod me assidue illum orante, exaudiet orationem meam.

20 Ab his qui mihi appropinquant, vt oppugnent, ipse me redimet reddendo mihi pacem, & tranquillitatem, quonia aduersarij mei cum plu-

meam, ab his qui appropinquat mihi, quoniam inter multos erant mecum.

21 Exaudiet Deus & humiliabit illos, qui est ante secula.

22 Non enim est illi commutatio, & non timuerunt Deum.

* extendit manum suam in retribuendo.

23 Contaminauerunt testamentum eius, diuisi sunt ab ira vultus eius,

* & appropinquauit cor illius.

24 Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

25 Iacta super dominum curam tuam & ipse enutriet, & non dabit in aternam fluctuationem iusto.

26 Tu vero Deus deduces uos in puteum interitus.

27 Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

* ego autem sperabo in te Domine.

rimis ad capiendum & perdendum me appropinquauerunt, & adiunxerunt se mihi.

21 Propter quod Deus qui solus me ab eorum multitudine saluare potest, exaudiet me orantem, & deprimet eos: ipse qui aeternus est, ante omnia secula existens, atque ab initio super omnia imperium obtinens, cuius proinde potentiam quantumuis fortes effugere non poterunt.

22 Et quidem dignissimi sunt qui a Deo perdantur, quoniam non commutantur a malitia sua, sed in ea impoenitentes perseverant: neque videntur vnquam mores suos emendaturi & mutaturi in melius. Non enim timet Deum: cuius timore, vel solum sed maxime homo a malo reuocatur: atque ob hanc eorum in prauitate pertinaciam iam Deus manum suam vlticem extendit, iam paratus est ad retribuendum sua potentia eis condigna supplicia.

23 Prophanauerunt & violauerunt pactum cum Deo initum, leges eius prauaricando, dum innocentem opprimere querunt: atque ob id ab ira vultus diuini, ab vltione indignationis eius dissipabuntur & dispergentur, ac separabuntur a Deo, & sanctorum societate. Accedit ad illorum prauitatem simulata benevolentia malum pestilentissimum. Corda enim illorum appropinquauerunt mihi ad capiendum & perdendum me. In cordibus suis cogitauerunt mihi appropinquare in malum, vt scilicet nocerent.

24 Et tamen quod malitiam suam tegerent: blandissima verba locuti sunt, quae oleo magis lenia erant, cum re ipsa verba eorum sagittae essent, quibus me aliosque iustos transfigere & perimere studebant.

25 Tu autem anima mea: tu item quisquis insidiis & iniuriis impiorum impeteris, proice super Dominum omnem tuam sollicitudinem, curam tui illi omnino committens, nec id faciens frustraberis. Ipse enim te tanquam sedula nutrix sollicitudine educabit & custodiet, nec sinet iustum semper per impiorum persecutiones fluctuari & iactari corpore & animo: quanquam enim ad tempus eum commoueri permittit, tamen mox tranquillitatem praebet.

26 Ipsos autem impios, qui innocentes persequuntur, tu Deus precipitabis in puteum perditionis, in profundum lacum inferni, e quo ob eius profunditatem se liberare non poterunt.

27 Viri sanguinarij, qui sanguinis effusioni sunt dediti, & dolis suis iustos opprimere student, vt in plurimum non pertingent ad dimidium vitae quam secundum naturalis complexionis cursum viuere poterant, sed immatura & violenta morte hic abripiuntur in iniquitatibus suis: ego autem spem meam omnem semper in te collocabo Domine, certo confidens te custodiente non ante tempus me ex hac vita auferendum, quemadmodum impij hostes mei conantur me auferre.

ANNOTATIONES.

A QUONIAM DECLINAVERUNT, &c.] Apud Graecos, teste Euthymio, duplex est hic lectio. Quidam enim libri habent accusatiuum singularem iniquitatem. Alij nominatiuum pluralem iniquitates, & tunc est sensus, Quoniam iniquitates hoc est, homines iniquissimi venerunt contra me. Verum ex Hebraeo patet priorem lectionem esse rectiorem, quam & habet psalterium Romanum. Proinde magis conuenit in nostra lectione aut legere singulari numero, iniquitatem, quomodo & habent quidam nostri libri, aut dictionem, iniquitates, accipere in accusatiuo casu, & non in nominatiuo.

EXPECTABAM EVM QUI SALVVM, &c.] Graeca habent προσεδέχμην τον θεον ος σωσει με, hoc est expectabam Deum saluantem me, vel qui saluum me fecit. Vnde videri posset vitiose nos legere, cum pro Deum, nisi ita constanter legerent omnes. D. Hilarius legit: Expectabam saluantem me. D. Augustinus, expectabam eum qui me saluum faceret: rectius certe quam nos qui legimus per preteritum, fecit. Nec est apud hos patres, sicut nec in Graecis, genitiuus, spiritus, sed tantum a pusillanimitate & tempestate.

PRAECIPITA DOMINE, DIVIDE, &c.] Annotauit D. Hilarius, nec Hebraeam, nec Graecam dictionem significare proprie praecipitare, cum Graecis sit καταπιβωσκω, quae dicitio significat demergere, sicut & Hebraea dicitio significat absorbere. Vnde & Augustinus legit, submerge. Itaque non videtur verbum, praecipita, referendum ad linguas, sed subaudiendum: Praecipita

eos, in profundum, scilicet inferni aut malorum, quod non est aliud quam demerge eos.

CIRCUNDABIT EAM INIQUITAS.] Propter hos versus plerisque videtur propheta non loqui de ciuitate Hierusalem, eo quod breui tempore in ea coniuurati egerunt, hic autem perpetuum quoddam studium malorum vrbis illi tribuit. Verum notandum, prophetam vsu esse verbis futuri temporis, circundabit, & non deficiet, (sic enim habent Hebraea) vt intelligere liceat Prophetam voluisse significare iniquitatem semper dominantem in ea ciuitate, si hos hostes suos contra se praualere Dominus permisisset: notans item Iudaeorum Christum persequentium malitiam, cuius eos nunquam poeniteret.

QUONIAM SI, &c.] Pronomen, meus, vt non est in originalibus, ita nec in quibusdam nostris exemplaribus, nec apud Augustinum, & absolutior est sensus si omittatur.

QVI SIMVL MECVM.] Hebraea apertius Achitophelam norant: habent enim, qui simul dulciter tractabamus secretum, vel consilium. Et Chaldaica paraphrasis aperte de eo intelligit, sic enim habet: Tu vero Achitophel homo similis mihi, &c.

ET DOMINVS.] Graeca habent, Et Dominus exaudiuit me. Vnde & quidam nostri libri habent: Et Dominus saluabit me. Rectius tamen legitur, saluabit, quia sic habent Hebraea, quae hoc loco secutus est interpres, non Graeca.

APPROPINQUANT, &c.] Hanc partem plerique de Deo intelligunt, vt sit sensus: Cor Dei appropinquauit ad vindicandum. Verum tum ex Hebraeis, tum ex Graecis patet

patet hae accipienda de impijs, & singularem numerum exponendum esse pluraliter. Nam Graeca pluraliter habent: appropinquauerunt corda eorum. Molliti sunt sermones eorum super oleum, &c. Certè D. Hilarius non de Deo haec accipit, sed de proditore illo de quo supra sit mentio.

In finem, pro populo qui a sanctis longe factus est David in tituli inscriptione, cum tenuerunt cum Allophyli in Geth.

ARGVMENTVM PSALMI LV.

Presenti Psalmo exponit Propbeta regius, quomodo periclitatus apud Achis regem Philistinorum Geth, Dei opem implorauerit, Saulisq; ac complicum eius in se malitiam, dolos ac vim, qui in illud periculi ipsum detraferant, apud Deum accusauerit, eorum perditionem prauidet atque seipsum spe diuina, ac consideratione diuinarum promissionum confirmauerit, Deoq; laudis vota pro consequenda salute nuncuparit. Eo autem quod in titulo nostra lectionis habetur, pro populo qui a sanctis longe factus est, notat vel eum populum qui Sauli adhaerebat, contra quem populum hunc Psalmum composuit: vel etiam populum Philistinorum, non quod contra eum Psalmum ediderit, sed quod occasione eius periculi, in quod incidit apud eam gentem, hunc Psalmum cecinerit. Commodus est autem cuiuslibet iusto, contra quoscuque suos hostes, siue visibiles siue inuisibiles.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo * tota die impugnans tribulauit me.

2 Conculcauerunt me inimici mei tota die, quonia multi bellates aduersum me.

3 Ab altitudine diei timebo: * ego vero in te sperabo.

4 In Deo laudabo sermones meos, * in Deo speraui.

* non timebo quid faciat mihi caro:

5 Tota die verba mea exercebantur, * aduersum me omnes cogitationes eorum in malum.

6 Inhabitabunt & abscondent, * ipsi calcaneum meum obseruabunt.

7 Sicut sustinuerunt animam meam, pro nihilo saluos facias illos, * in ira populos confringes,

8 Deus vitam meam annuntiaui tibi, * posuisti lachrymas meas in conspectu tuo.

9 Sicut & in promissione tua, tunc conuertentur inimici mei retrorsum.

10 In quacunque die inuocauero te, ecce cognoui, quoniam Deus meus es tu.

11 In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermones, in Deo speraui,

* non timebo quid faciat mihi homo.

12 In me sunt Deus vota

MISERERE mei Deus, quoniam conculcare & conterere me conatus est homo, inique sua persecutione iam me propemodum obtriuuit, & assidue me oppugnans, vehementer afflixit me.

2 Omni tempore me conculcare conantur hostes mei, a suisque persecutionibus iam me, penè quasi conculcatum obtriuerunt, plurimi enim sunt me oppugnantes: animoque hostili me persequentes.

3 Verum nunquid mihi timebo a temporali hostium meorum superbia, potentia, ac prosperitate: nequaquam, sed in te potius Domine omnem meam spem collocabo, de tua protectione securus.

4 In Deo laudabo, & cum laude praedicabo sermones eius ad me pertinentes, quibus promisit mihi se exhibiturum magnifica beneficia, de quibus inimicis meis liberationem: quibus sermonibus fretus, omnem meam fiduciam in Deo reposui: ac proinde ipsius potentiam, benevolentiam ac veritatem perpendens, non timebo anxie quicquid molietur aduersum me carnalis & ob id fragilis homo.

5 Ipsi quidem hostes mei assidue abominabantur quicquid vel dicerem vel facerem, calumniantes illud, & in peiorem partem rapientes, omnes eorum cogitationes contra me in hoc intentauerant, vt malum mihi inferrent.

6 Inhabitabunt & conuersantur mecum, abscondunt se suasque insidias, quas occulte mihi disponunt, vestigia mea diligenter obseruant, vt aliquando opportuno loco me capiant.

7 Verum quomodo ipsi expectauerunt & desiderauerunt animam meam perdere, ita & tu Domine & pro nulla re eos saluos facies: sed per iustitiae tuae seueritatem & vltionem hanc inimicorum meorum populosam multitudinem conteres & disperdes.

8 Mi Deus, inopiam meam, conuersationem, & quicquid in omni vita, mea miseriarum & periculorum pertuli, tibi in oratione exposui, nec dubito quin amarissimas & frequetes lachrymas meas, quas mihi coram te in oratione miseriae meae excusserunt repositas habeas in tua memoria.

9 Sicut hoc ipsum te facturum promissisti, quandoquidem promissisti te nunquam neglecturum miserorum clamorem & lachrymas. Itaque certo confido tunc semper in fugam conuertendos inimicos meos, & cum pudore a me discessuros.

10 Quodocunque ego te supplex inuocauero, Ecce id ita futurum ex eo cognosco, quia tu es Deus meus, curam mei assidue gerens, liberator meus & protector, quemadmodum multis iam exemplis in me didici.

11 In Deo laudabo verbum promissionum eius, quas mihi fecisti in Domino, inquam, cum laude depraedicabo sermonem quo salutem, aliaque magnifica mihi beneficia promissisti, harumque promissionum iucunda consideratione in Domino constanter sperabo, cuius spe nixus, non timebo quicquid contra me molietur mortalis homo, res (si ad Dei potentiam conteratur) admodum fragilis.

12 Sacrificia, o Deus, quae tibi offerre voueram, in mea adhuc sunt memoria

tua qua reddam laudationes tibi,
 13 Quoniam eripuisti animam meam de morte, pedes meos de lapsu,
 * vt placeam coram Deo in lumine viuentium.

moria, quæ liberatus perfoluam tibi, laudationes scilicet & gratiarum actiones, omnibus externis sacrificiis acceptiores.
 13 Ideo autem tibi sacrificia laudis perfoluam, cum liberatus fuero, quoniam tu me liberaſti à morte & pedes meos cõtinuiſti, ne laberentur: nec permiſiſti vt ab inimicis meis deiicerer & proſternerer, * quod ob id facies, vt hac luce, qua fruuntur viuentes homines, perfruens, tuique ſpiritus lumine illustratus, quo perfunduntur hi ſoli qui verè viuunt, tibi ſemper digna conuerſatione & laude nõminis tui placere ſtudeam.

ANNOTATIONES.

ALTITVDINE, &c.] Apud Hebræos quod noſter vertit, ab altitudine, cõiungitur cum ſuperiori verſu. Vnde ſic vertit Hieronymus: multi bellantes aduerſum me altiffime, & poteſt, altiffime, eſſe vocatiuus, vt ſit ſermo ad Deum vel aduerbium, vt intelligantur hoſtes eius bellare ab alto loco. quod magis lædant. Et Græci codices plerique hanc orationem. ab altitudine, cõiungunt cum ſine verſus præcedētis. Et deinde verſum ſequentem ſic legunt, *ἡμέρας ἐ φεβυθησεν*, hoc eſt, dies non timebo, vt habet Euthymius, vt alij intelligunt, die, hoc eſt, per diem non timebo. Poteſt enim *ἡμέρας*, apud Græcos eſſe genitiui caſus & accuſatiui pluralis. Quidam tamen Græci codices legunt hæc verba cum principio verſus tertij, hoc modo: *ἡμέρας ἐ φεβυθησεν*, ab altitudine dici non timebo. Cui lectiõni negatiuæ conſentiet noſtra lectiõ affirmatiua, ſi interrogatiuè legamus & reſpondeatur negatiuè, cuius intelligentiæ meminit etiam D. Hieronymus. Vetus pſalterium quod ſecutus eſt Auguſtinus, hæc verba, ab altitudine dici, habet poſt hæc verba, conculcauerunt

me inimici mei, deinde ſic habet, quoniam multi qui bellant aduerſum me: timebunt: ego verò D. Hilarius legit, ab Altitudine dierum non timebo, quoniam multi qui debellant me, timebunt. Tanta eſt hæc codicum varietas & deprauatio.
 IN DEO LAUDABO, &c.] In paraphraſi expoſuimus, ſermones meos, pro, ſermones ad me pertinentes. Sic enim noſtra lectiõ cõiucidet cum Hebræis, quæ habent: laudabo verbum eius. Alioqui noſtra lectiõ ſic poteſt iuxta Euthymium accipi, vt ſit ſenſus: In Deo laudabo, hoc eſt, laudabiles faciã ſermones meos, quia erunt de Deo, eumque prædicabunt.
 SALVOS FACIES, &c.] Plerique Græci codices hæc ſunt deprauati. Habent enim: *σωτες ἀδελφς*, hoc eſt, expelles eos, cum legendum ſit *σωσεις*, hoc eſt, ſaluaſis, quemadmodum & habent Biblia Complutenſia.
 QUÆ REDDAM, &c.] Hebræa non habent, quæ, & ſic eſt apertus ſenſus. Græca habent: In me ſunt Deus vota, quæ reddam laudationis tuæ. Et Pſalterium Romanum laudationis tibi. Et Auguſtinus quoque legit per genitiuum, laudis tibi.

In finem ne diſperdas Dauidi in tituli inſcriptione, cum fugerat à facie Saul regis Iſraël in ſpeluncam.

ARGUMENTVM PSALMI LVI.

Memorat hoc Pſalmo vir ſanctus, quomodo in ſpelunca cum ſuis latitans (quando cum tribus milibus electorum virorum ex omni Iſraël venerat Saul ad capiendum eum, vt ſcribitur 1. Reg. 24.) Dei opem implorauerit propter ſpem in ipſo reſpoſitam. ipſaq; implorata mox ſibi certò auxiliũ eius pollicitus fuerit, & hoſtium ſuorum interitum præiudicauerit eum, quem ipſi parauerant: ac demique ſeſe ad laudandum coram omnibus Deum addixerit. Quod autem in titulo Pſalmi huius & duorum ſequentium habetur, ne diſperdas, quidam hoc ſignificare putant, quod ſuos his verbis reprimere ſoleat, qui incitabant eum vt Saulem perderet quod quidem tum contigit, cum in ſpelunca latens oram obſcuram Saulis latenter abſcidit, cumq; Abiſai volentẽ interficere in caſtris dormientem Saulem eis verbis repreſit: Ne interficias eum. Cui conſonat quod in tertio poſt hunc Pſalmo orat Prophetam, ne occidas eos. Alij his verbis ſignificari intelligunt Prophetam oraffe pro ſe his Pſalmis Deum ne ipſum perdiſineret ab hoſtibus ſuis.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Miserere mei Deus, miserere mei, * quoniam in te confidit anima mea.
 2 Sub umbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas.
 3 Clamabo ad Deum altiffimum, Deum qui benefecit mihi.
 4 Miſit de cælo, & liberauit me, * dedit in opprobriũ conculcantes me.
 5 Miſit Deus miſericordiã ſuam & veritatem ſuam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus.

MISERERE mei, ò Deus, miſerere mei, ita enim congruum eſt vt facias, * quoniam in tua ſolius miſericordia ac potentia confidit anima mea.
 2 Nec deſinam in protectione tua quaſi in umbra alarum, quibus infirmi pulli defenduntur à vi rapacium animalium ſperare, quoad defecerit iniquitas inimicorum meorum. Nam tua cuſtodia deſtitutus non ſecus paterem rapacium ferarum violentiã, quam infirmi pulli, deſtituti protectione maternas alarum.
 3 Iugiter itaque ardenti affectu inuocabo Deum, Deum, inquam, qui & altiffimus eſt, * & mihi iam aliquoties benefecit: ob quæ duo merito cum omni fiducia illum ſemper inuocare debeo.
 4 Me autem ipſum inuocante, certò certius confido, quòd vt iam aliquoties fecit, mittet è cælo auxiliũ mihi, & liberabit me de manu hoſtium meorum, & * opprobrio afficiet eos qui me obterere conantur, quos ſuo fruſtrabitur conatu.
 5 Non dubito, quin miſericordiam ſuam, & in ſeruandis promiſſis ſuis fidelitatem, Deus in me declarabit: allato mihi cœlitus auxilio, & eripiet me ab hoſtibus in modum catulorum leonum ferociffimis, qui me per circuitum obſident, * inter quos ſanè cum magna animi conurbatione dormiui, præ nimio timore plenam requiem nunquam habens.

6 Filij hominum dentes eorum arma & sagitta,
 * & lingua eorum gladius acutus.

7 Exaltare super cælos Deus, * & super omnem terram gloria tua.

8 Laqueum parauerunt pedibus meis, * & incurruerunt animam meam.

9 Foderunt ante faciem meam foueam, * & inciderunt in eam.

10 Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, * cantabo, Pſalmum dicam Domino.

11 Exurge gloria mea,

* exurge pſalterium & cythara, * exurgam diluculo.

12 Conſitebor tibi in populis Domine, * & pſalmum dicam tibi in gentibus.

13 Quoniam magnificata eſt uſque ad cælos miſericordia tua, * & uſque ad nubes veritas tua,

14 Exaltare ſuper cælos Deus, * ſuper omnem terrã gloria tua,

6 Homines quidem ſunt, quos dixi leonum catulos, ad omnem humanitatem & manuſtudinem à Deo conditi: toti tamen contra me ſunt efferati, vt dentes eorum non iam ſint quaſi dentes canum, aut aprorum, ſed inſtar ſagitarum, aut ſimilium quorumcunque armorum: linguaque eorum, ſit velut acutiſſimus gladius, acutic, ſua facile penetrans, multum quæ lædens. Suis enim calumniis, detractiõibus atque conſiliis impiis, quæ dentibus & linguis ſuis loquuntur, tanquam gladiis quibuſque & lanceis me tranſodere & perdere conantur.

7 Tu verò, ò Deus, fac declaratione tuæ potentia, vt ſublimis ac ſuper cœleſtis ab omnibus agnoſcaris: oſtende te Dominum cœlorum * & gloriam potentia ac iuſtitia tuæ declara per vniuerſam terram. Id quod maxime fiet, ſi innocentes liberes de manu opprimentium eos.

8 Hoſtes mei paſſim mihi inſidias tanquam laqueos diſpoſuerunt, vt me caperent, * conati que ſunt me ſuis inſidiis captum deprimere, & in mortem pertrahere, quomodo captam venatores ferã laqueo ſuo incurruant, & depriment. ¶ Suis etiam perſecutionibus moleſtis iam animam meam multum depreſſerunt & humiliauerunt.

9 Latenter mihi exitium parauerunt, in quod incautus inciderem: veluti ſi quis in alterius perniciem foueã effodiat in via, per quã iturus eſſet. * Verum Deo me edocente, certò futurum præuideo, vt in eandem perniciem incidant, quam mihi parauerunt: nec ſecus illis euenturum, quàm ſolet plerumque venatoribus, qui dum ſedulò nimis capiendis feris inhiant, in eandem incidant improuiſò foueã, quam illis effoderunt.

10 Propter quod paratum eſt cor meum, ò Deus, ad laudandum te paratum eſt, inquam, cor meum. * ad laudem nominis tui, cantabo, & hymnos proferam.

11 Dicam animæ meæ: O anima mea, quæ decus meum eſt & gloria, diſcuſſo torporis ſomno expergiſcere: teque promptè & alacriter ad laudandum Deum excita: à cuius laudibus iam dudum, prementibus tribulationibus ſiluiſti, & quo laus ſit plenior, vos quoque pſalterium, & cythara, reliquaque muſica instrumenta, quæ otioſa & nelecta iam diu iacuiſti, iã in manus meas venite, atque è vobis modulationem edite, * ſummo certè mane exurgam è lecto quietis meæ, vt ante etiam exortã diem, ante omnia mea negotia, tempore, ad id conuenientiſſimo te laudè alacriter.

12 Palam te laudabo Domine in frequentia multorum populorum, * hymnos in honorem tuum cantabo coram variis gentibus.

23 Tam eſt enim grãdis miſericordia tua, vt uſque ad cælos ipſos perſtingat, & tua in ſeruandis promiſſis fidelitas tanta eſt, vt uſque ad nubes perueniat. Vtraque enim hæc, terreſtria ſimul & cœleſtia obtinet atque in eis vbique reſperſa eſt. Vtraque ad eò ſublimis & excelſa eſt, vt à nobis comprehendere nequeat.

14 Iterum atque iterum te precor, vt teipſum cœli Dominum oſtèdas, teque omnibus altiore eſſe declares, * & gloriam tuam demonſtres in vniuerſa terra. Quod cum quidem ſemper facias, quando innocentes ab impiorum oppreſſione liberas: tunc tamen perſectiſſimè perſicies, cum Euangelio per mundum diulgato tuæque bonitatis, miſericordiæ ac iuſtitia gloria palam declarata fuerit, idolis que omnibus abolitis, ſolus per vniuerſam terram Deus agnoſceris.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

MISIT DEVS MISERICORDIAM.] Propter verba hæc præteriti tẽporis intelligit plerique prophetã hoc Pſalmo partim precati, quoniã nondum perfectè liberatus fuit ab omnibus periculis: partim gloriari, & gratias agere de præſtita ſibi ope Dei, ne, ſciuicet, uſque in illud tempore incidere in manus Saulis. Verum conuenientiũs apparet verba hæc præteriti tẽporis exponere per futurũ,

quoniam Hebræa in his duobus verſibus habent verba futuri tẽporis. Atque hæc interpretationem ſequitur, & argumentum, & paraphraſis. Secundum ſenſum tamen myſticum, quo vnicuique fidelis, aut toti Eccleſiæ. Pſalmus accommodaretur, bene quadraret ſeruata ratio tẽporis præteriti, vt hoc Pſalmo partim precetur Eccleſia liberari de inſtantibus ſemper periculis: partim. agnoſcat beneficium redemptionis, per Chriſtum iam exhibitum.

In finem, ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptione.

ARGUMENTVM PSALMI LVII.

Inuetiua eſt hic Pſalmus in Saul, & maxime in aſſentatores, quorum inuetatam ab infantia & pertinacẽ malitiam prius deſcribens, deinde ſub varijs ſimilitudinibus pulchrè celerem ultionem ipſorum prædicat eorumq; ultione iuſtos mirè exhilarandos, Deiq; iuſtitiam agnoſcendam canit. Sub horum autem typo, ſimul etiam hoſtium Chriſti & iuſtorum deplorata malitia depingitur.

1 Si verè vtique iustitiam loquimini, * rectè indicate filij hominum.

Vos filij hominum, ratione ad discernendum à Deo præditi, quibus etiam prouincia rectè iudicandi mandata est, si ceratè, quemadmodum ex vestro officio debetis, & sicut vos facere gloriamini, verè iustitiam loquimini, quæque iusta sunt pronuntiat: * in hoc meo negotio, quæ recta & iusta sunt iudicate. Inuenietis certè me innocentem esse, & præter meritum à vobis persecutionem pati ad mortem.

2 Etenim in corde iniquitates operamini in terra,

* iniustitias manus vestra concinnant.

3 Alienati sunt peccatores à vulua.

* errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa.

4 Furor illis secundum similitudinem serpentis,

* sicut aspidis surda, & obturant aures suas.

5 Quæ non exaudiet vocem incantantium,

* & venefici incantantis sapienter.

6 Deus conteres dentes eorum in ore ipsorum,

* molas leonum confringet, Dominus.

7 Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens.

* intendit arcum suum donec infirmetur.

8 Sicut cera quæ fuit auferetur, * supercecidit ignis, & non viderunt solem.

9 Priusquam intelligerent spina vestra rhamnium, * sicut viuentes sic in ira absorbet eos.

10 Latabitur iustus cum viderit vindictam.

* † manus suas lauabit in sanguine peccatoris.

2 Verum nihil minus facitis, quam vt iustitiã loquamini, aut quæ iusta sunt iudicetis. Nam vos immemores vestri officij in hac terra, in qua potestatem naçti estis & cui toti dediti estis, omnem cogitationem insumitis in hoc, vt quæ praua & iniqua sunt designetis, * ac deinde quas cogitatis designare iniustitias, executrices manus vestra tam aptè componunt, & perficiunt, vt quamuis vestram iniquitatem pro æquitate venditetis.

3 Nec mirum sanè, si tam sint hi peccatores impij, quandoquidè à tempore, quo primùm editi fuerunt in lucem ab ipsa infantia, semper alienati sunt à Deo, iugiter in iniquitatibus proficientes, * ab egressu ex vtero matris semper aberrauerunt ab eo quod rectum est, à prima semper ætate locuti sunt mendacia ad oppressionem innocentium.

4 Talis est illis in innocentes concepta ira, qualis est furor venenati aliqui cuius serpentis, furor, scilicet, implacabilis: quem non prius serpens deponit, quam suum venenum effuderit * inò similis est furor eorum furor nocentissimi & crudelissimi serpentis, aspidis, scilicet, quæ seipsam surdã facit obturando aures suas, dum quibusdam coniecturis præsentit adesse eos qui suis carminibus & incantationibus serpentes cogere & conantur, & solent, vt virus ponant, & mansuescant.

5 Quæ quidem sic obturans aures suas, non iam audiet voces incantantium eam. * nec carmina malefici, quamtumuis etiam secundum suã artem magicam sapienter incantantis, audiet, vt propterea virus suum deponere cogatur. Ita enim & illi aures suas obturant, vt nullis verborum blãditijs, nullisque exhortationibus, quantumuis sapiètibz & salubribz, reuocari à concepta ira valeãt, & furore deposito in mãsuetudinẽ redigi.

6 Verum propter hanc inolitam & obstinatam ipsorum malitiã, Deus aliquando graui & ignominiosa plaga inflicta, ita vim & ferociã istorum, qui innocentes quasi dentibus suis lædere & discerpere conantur, reprimet & franget, vt, nihil ampliùs contra eos valeant: * molares dentes, atque ad conterendum innoxios, potestatẽ eorum qui sua crudelitate leonibus similes magis sunt, quam hominibus, Dominus suo tempore planè conteret, omnem nocendi facultatem illis adimens.

7 Sicut aqua fluminis velociter decurrens, & pertransiens non iam amplius apparet: & quomodo aqua è cælo diffluens, & in terram dispersa ab ea absorbetur, nec ampliùs inuenitur: ita & ipsi velociter cum labili sua potestate ac prosperitate, hinc auferentur, & quasi in nihilum redacti nõ ampliùs apparebunt, * intendet contra eos omnipotens Deus arcũ suũ, vlticem suam potentiam in eos parabit, & exercebit, iaculam in eos dirata, mortis, scilicet, tum corporalis, tum aternæ supplicia, donec omnibus suis, quas nunc habent, viribus destituantur.

8 Sicut cera igni admota statim fluit & liquefcit, ita & ipsi subito hinc auferentur, * è cælo enim irruet super eos ignis diuinæ vltionis, quo factò, iã ampliùs non videbunt cũ reliquis mortalibus solem hũc corporalem, & multò minùs videbũt cũ sanctis in futura vita solem spiritualem semper lucentẽ, sed in sempiternas deiiciẽtur tenebras mortis & inferni.

9 Istud autem, ò impij, cõtinget, priusquam spinæ vestra tenuiores assecuta sint modum rhamnii, ac magnarũ spinarum, priusquam concepta à vobis malitia in effectum deducatur, & antequam pungendi vires in vobis adolefcant, atque immensum crescant. Dominus enim velut iratus eos totos subito de vita abripiet & absorbebit, velut si viuentes terra defihcense absorberi faceret. Nam in flore adhuc ætatis, immatura eos morte hinc auferet, ac tandem secundum corpus & animam viuos inferno absorbendos dabit.

10 Iustus, cum viderit hanc iustam Dei vltionem, lætabitur, tum quòd per eam innocentes liberati sint à violenta oppressione, tum maxime quòd ea cedat in Dei gloriam, & iustitiæ eius declarationẽ, * manus, pedesq; suos lauabit in sanguine peccatoris. Nam de vltione & morte impij ita gaudebit, quemadmodum solent victores sanguinem hostium insultantes & gaudentes conculcare, & in eo manus suas tingere. † Ex consideratione quoque vltionis sumptæ de impio, magis actiones suas omnes mundare curabit, eruditus pœna peccatoris ad salutem.

11 Et dicet homo, si vtique est fructus iusto? * vtique est Deus iudicans eos in terra.

11 Et dicet vnusquisque qui viderit: An certè iusto est aliquis fructus & vtilitas: Ita sanè, inquit, * nam Deus iustos suos est iudicans in terra, non sinens eos semper impiorum violentia opprimi.

SI VERE VTIQUE.] Plerique Latini libri habent, rectè iudicate. Et tunc cõueniens sensus hic erit: O filij hominum, rectò iudicio apud vos diiudicate, an verè loquimini iustitiam. Cui sensui iam rectè lubi: ungeretur versus sequens. Verum ex Græcis & Hebræis patet legendum esse, recta, accusatiuus pluralis, quemadmodum & habent plerique Latinorum codices. Græca enim habent *εὐδαιμονία*. Apud Hebræos autem totus hic versus interrogatiuè legitur in hunc modum: An verè vtique iustitiam loquimini: an recta iudicatis filij hominum: Et sic etiam verti ex Græco potuisset, vt, si accipiatur interrogatiuè. Nam *εὐδαιμονία*, quod noster vertit, iudicate, per imperatiuum modum, etiam verti potuisset per indicatiuum modum, iudicatus, est enim etiam indicatiui modi. Et sic vertendum fuisse Hebræa satis declarant, quamuis alioqui nostra litera conuenientem habet sensum, nisi quòd versus sequens crudè iam cohæret cum isto, nisi aliquid subintelligatur.

MANVS VESTRAE.] Concinnare, non est hic solum perficere ipso opere, vt plerique accipiunt: sed ita apertè disponere, vt iniquitates speciei iustitiæ habeat. Hebræa enim habent: iustitiam manuum vestrarũ ponderabit, hoc est, quasi iusta statera libratam vendicis.

ERRauerunt, &c.] Per tropum istud accipi debet, quomodo dicimus: se à cuius inter aliquos fuisse amicitia. Quidã tamen intelligunt dictum esse, ab vtero peccatores errasse, propter originale peccatum. Verum eius consideratione non solum ab vtero, sed etiam in vtero omnes peccauerunt.

AD NIHILVM, &c.] Verus lectio, qua vsi sunt D. Hilarius & Augustinus, habet: Spernentur tanquã aqua decurrens. Nam dictio Græca *εὐδαιμονία*, significat etiam pro nihilo ducere & spernere. In quem sensum & nostra lectio accipi posset, vt sit sensus: Pro nihilo reputabuntur: sicut aqua fortuitò ab aliquo effusa, & dispersa. At in paraphrasi alium secuti sumus sensum, iuxta quem Græca dictio accipitur pro annihilabuntur, quia dictio Hebræa significat dissolui & colliquefcere.

INTENDIT ARCVM, &c.] Intelligunt aliqui, quòd dicitur Deus intendisse arcum, Deum iam ad vindican-

dum esse paratum. Verum Græca habent verbum futuri temporis *εὐδαιμονία*, intendet, vt intelligamus Deum intenditur arcum sũm, & iaculaturum in eos in die vltionis. Proinde vel legendum est, intendet, quomodo legit D. Hilarius, vel præteritum accipiendum pro futuro, vt frequenter.

PRIVS QUAM, &c.] Vel coniungendum est istud cum superioribus, sicut habet paraphrasis, post Euthymium: aut si cum sequentibus legatur, oportet intelligere subito more Prophetico, personæ mutatione, & dictũ esse, absorbet, vel absorbebit vos. Quamuis autè plerique libri habeat sicut viuentes sit in ira: rectius tamẽ, vt patet ex vtraque lingua, legitur, sicut viuentes, sicut in ira. Vtrobique enim Græca habent *εὐδαιμονία*, sicut D. August. legit: tanquam viuentes, tanquam in ira combibit eos.

MANVS SVA S.] Communiter quidè istud intelligitur, vt significetur iustus actiones suas mundaturus ex consideratione vindictæ de impio sumptæ. Hebræa autè habet: Pedes suos lauabit, &c. Quod quãvis in eodem sensu accipi possit, tam secundum modum loquendi, què habet Propheta Psalmo 67. cum dicit: dixit Dominus ex Basan conuertam, &c. vt intingatur per tuus in sanguine, &c. potius videtur sic accipiendum, vt hac parte significet Propheta tropicè gaudium iustorum, sicut parte versus prima, metaphora desumpta à victoribus qui pedes suos tingere solent in sanguine victorũ. Et ad hũc sensum etiã redigi potest commodè nostra litera. Hic autem sensus rectè conuenit ad declarandum generalem illam iustorum læticiã, qua gaudebunt in nouissimo die de generali impiorum vltione.

ET DICET,] Iuxta sensum paraphrasis, prior pars huius versus accipitur, vt sit interrogatio, ad quã sequenti parte respondeatur. Euthymius tamen intelligit sine interrogatione, vt sit argumentarius hunc habens sensum: Dicit homo, si hoc est, quia est fructus iusto, vt est manifestum ex eo quòd propter iustitiam suam liberatur ab impiorum oppressione: certè manifestum euadit, Deum esse, eumque iudicare, quæ in terris aguntur, & nõ negligere mortalia, sicuti impij sibi persuadent. Atque hic sensus magis accedit Hebræis, quæ non habent, Si, sed tantum, vtique est fructus iusto, &c.

In finem ne disperdas Dauid, in tituli inscriptione, quando misit Saul, & custodiuit domum eius vt interficerent eum.

Occasione eius discriminis, in quo fuit Dauid cum Saul domum eius obsideri fecerat, vt comprehensum eũ manẽ interficeret, sicut legitur 1. Reg. 19. hoc Psalmo opem Dei contra persequetes se implorat, quam vt impetret, suam iactat innocentiam, illorumque impium ad capiendum se studium & iniqua consilia memorat: tum se diuina misericordia custodiendum, illorumque vanos fore conatus & vltionem prædicat, precatus Deum ne omnes suos hostes subito interimat, sed in memoriam, eos potius dispergat & humiliet, ac tandem gratiarum actionem & laudem Deo pro præstanda sibi ope promittens. In his autè omnibus Christi typũ animaduertere necesse est. Nã satellites missi à Saule ad obsidendum domũ Dauid, & capiendũ eũ, figurã prætulere eorũ qui à Iudaorũ consilio missi fuerunt, siue ad capiendũ Christũ Dominũ, siue, vt magis plerisque placet, ad custodiendũ sepulchrũ Domini: è quo tamen clauso, nihil proficiente militum custodia, egressus est. Iudaorũ itaque Christi hostiũ non tale exterminium, sed dispersio per vniuersum orbem, quã eos nunc in magna pati miseria & inopia videmus, hic à Christo prædicatur, & petitur vt sint populo fideli in memoriam eius facinoris, quod in Christum commiserunt.

1 Eripe me de inimicis meis Deus meus, * & ab insurgentibus in me libera me.
2 Eripe me de operantibus iniquitatẽ, & de viris sanguinum salua me.
3 Quia ecce ceperunt ani-

M Deus, cui soli seruiò, à quo totus pendeo, eripe me ab inimicis meis, & ab his qui insurgunt contra me libera quæso me.
2 Eripe me ab hominibus iniquitati deditis, & de viris sanguinariis saluum me fac.
3 Ita enim te facere mihi conuenit, quoniam ecce tanquam rabidi venatores conati sunt me suis insidiis capere, * qui tam sunt viribus poten-

man meam, * irruerunt in me fortes,

4 Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, domine, * sine iniquitate cucurri & direxi.

5 Exurge in occursum meum & vide,

* & tu Domine Deus virtutum, Deus Israel.

6 Intende ad visitandas omnes gentes,

* non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.

7 Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, * & circuibant ciuitatem.

8 Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labijs eorum, * quoniam quis audiuit?

9 Et tu Domine deridebis eos,

* † ad nihilum deduces omnes gentes.

10 Fortitudinem meam ad te custodiam,

* quia Deus susceptor meus Deus meus, misericordia eius proueniet me,

11 Deus ostendet mihi super inimicos meos,

* ne occidas eos.

* nequando obliuiscantur populi mei.

12 Disperge illos in virtute tua, * & depone eos prope eorum meum, Domine.

13 Delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum, * & comprehendantur in superbia sua.

14 Et de execratione & mendacio annuntiabuntur * in consummatione, in ira consummationis, & non erunt.

15 Et scient quia Deus dominatur Iacob, & finium terra.

16 Conuertentur ad vesperam, & famem patientur, vt canes, & circuibunt ciuitatem.

17 ipsi dispergentur ad manducandum, * si verò non fuerint saturati, & murmurabunt.

tes vt eis per meipsum resistere non possim, magno numero, magnoque in petu venerunt contra me, vt me prosternant & obruant.

4 Neque tamen, o Domine, sicut tu ipse nosti, iniquitas mea, aut peccatum meum in causa est, ob quam me persequantur ad mortem. * ego enim sine iniquitate cum eis conuersatus sum, omnesque meas actiones rectas facere conatus sum.

5 Tu itaque Domine, innocentiae meae testis, ne quaso quasi dormienti similis finas illos mihi praeualere, sed mihi te querenti, & ad te confugienti, ad succurrendum praesentem exhibe, declara te videre illorum vesania, meamque innocentiam. * Et tu Domine, cum sis Deus, imperium habes in omnes exercitus, & sis Deus populi Israelitici.

6 Ne semper finas tuos ab impiis diuexari, sed animum tuum adhibe ad visitandum digna tua ultione, non tantum inimicos meos, sed & omnes gentes tui populi hostes. * Non miserearis omnibus qui ex proposito firmo addicti sunt iniquitati, & obdurati sunt in malitia, sed ad gloriam nominis tui, pro salute tuorum, iustam de eis sume ultionem.

7 Inimici illi me ad me capiendum & obseruandum missi, ibant & redibant sub vesperam, & tanquam famelici canes auide me deuorare cupuerunt, * & circumibant ciuitatem, huc illucque discursantes, & obseruantes ne qua elaberetur.

8 Res mira profecto, ore suo contra me loquebantur inter se iniucem in labijs eorum semper sonabant verba de me necando & perdendo. * Ideo autem talia verba inter sese liberè effutiebant, quoniam, inquebant, nemo est qui nos audiat. Dum enim nullum hominem suos sermones audire putabant, profus a nemine eos agnosci verebantur: quod Dei ratio nulla apud eos esset.

9 Verum tu Domine te erga illos habebis more irridetis. Eorum enim conatus facillime irritos facies, sicque ridendos eos omnibus expones: * nec hos tantum meos inimicos, sed & omnes gentes populo tuo pertinaciter infestas, tu pro nihilo reputabis, spernes omnem earum potestatem. | Ipsasque omnes suis conatibus & consiliis contra populum tuum, rediges in nihilum, votis ipsorum eos frustrans, omnemque illis nocendi potestatem adimēs.

10 Et quidem, mi Domine, meam fortitudinem, qua fortior esse possem inimicis meis, ego non in meipso reponam, qui me viribus longe inferiorē eis agnosco, sed omnem meam fortitudinem apud te reponam, repositamque a pud te custodiam, per te mihi semper contra eos robur sufficiens promittēs. * Tu enim Deus & defensor meus, Deus meus, in quem vnice confido, talis est, vt eius misericordiam non dubitem praeuenturam. Sua enim gratia anteuertet preces meas, ad precandum se cor meum excitans, & antequam eum inuocem, opem suam mihi exhibēs. Sua item gratia, quocumque me vertero, praesens mihi aderit, ac vltro sese offeret.

11 Is ipse Deus videre me faciet in inimicis meis optatam ad gloriam eius ultionem. * Te tamen precor, mi Domine, ne eos omnes subito occidas, * ne ultio inimicorum meorum penitus veniat populo meo in obliuionem quam ad iustitiae tuae cognitionem & reuerentiam diu operatorem est populum meum in mente habere.

12 Propter quod potius per tuam fortitudinem vagari eos coge de loco in locum, * & de sua superbia ac dignitatis gradu detractos deprime quaso Domine, qui protector meus es.

13 Istud quaso eis fac propter delictum oris eorum, impiumque sermonem labiorum ipsorum, * & fac vt per superbia verborum suorum ipsimet capiantur, atque in perditionis laqueum incidant, quo alios se comprehensuros gloriati sunt.

14 In hac autem ipsorum destructione & perditione, fabula & sermo omnibus erunt, propter suam blasphemiam & maledicentiam, quam in innocentem euomere, & mendacium quod contra eum protulerunt tunc inquam, sermo fiet apud omnes de blasphemiam & mendaciis eorum, cum veniet super eos ultio diuina, consumens & perdens eos, ita vt iam amplius non sint, sublatis, scilicet, per mortem a viuorum consortio, aut inter viuentes ita dispersi, vt iam non amplius esse videantur.

15 Id vbi factum fuerit, tum & ipsi, & omnes homines ex declarata Dei potentia & iustitia cognoscent, quod Deus imperium habeat in populo Israelitico, & in omnibus finibus terrae.

16 Inimici mei, qui, vt dixi, iam reuertantur nocte, & discursant canum instar, vt me capiant aliquando, rursum discursare miserè cogentur, non vt me capiant, sed vt panem sibi comparent, propter quem querendum ire & redire sub vesperam cogentur, & canum more praeter inopia nimia famem patientur, & circuibunt ciuitatem.

17 Ipsa vagari cogentur de loco in locum, vt compareret victum sibi * & quia

18 Ego autem cantabo fortitudinem tuam: * & exultabo mane misericordiam tuam.

19 Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meae.

20 Adiutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es, * Deus meus misericordia mea.

quia non inuenient famelici quo saturentur, etiam murmurabunt praeter animi impatientia.

18 Ego autem tua benignitate & potentia liberatus ab eorum violentia, cantabo tuam fortitudinem, * & summo mane cum exultatione cantabo tuam benignitatem: fortitudinem quidem, qua tyranos opprimis: benignitatem autem, qua subleuas tibi addictos.

19 Cantabo, inquam, tuam misericordiam ob id, quoniam tempore afflictionis meae tu factus es defensor meus, ac refugium ad quod tutè confugi.

20 Adiutor meus tu es, atque ob id tibi psallam, quoniam Deus defensor meus es tu. * Deus meus ipse est misericordia mea: ipse solus est, qui mei miseretur, quemque solum vt mihi misereatur, inuoco.

ANNOTATIONES.

DECEPERUNT.] Hebraea habent, insidiatum sunt. Graeca *idigrosan à theloua*, quod proprie venari vel captare, significat. Vnde verbum, ceperunt, hic accipi debet pro suo frequentatiuo, captarunt.

DEVS OSTENDIT.] Sicut Hebraea habent futurum, ita & Graeca, *dehē meicōis tōis exhois me*, hoc est, demonstrabit mihi inimicis meis. Proinde vel legendum est, ostendet, vel praeteritum per futurum exponendum.

OBLIVISCANTUR, &c.] Graeci nescio quid secuti habent, nequando obliuiscantur legis tuae, *vōpēs ou*, & sic etiam Psalterium Romanum & vetus. Proinde Latina hic sunt emendatiora, quam Graeca. Tractat hunc locum D. Augustinus epistola 54.

DELICTVM, &c.] Graeca habet accusatiuos hos in nominatiuo: Delictum oris eorum, sermo labiorum ipsorum. Interpret accusatiuos vertit, vt subaudiatur praepositio, propter, quā & alij est Hebraeo interpretes subaudiunt.

SCIENT QVIA, &c.] Sicut & Hebraea habent praesens tempus, ita & Graeca *deponēs*, hoc est, dominatur. Et sic habent antiqua quaedam nostra, vnde merito existimanda est haec vera esse lectio, quae conuenientio-

rem habet sensum.

CONVERTENTVR, &c.] Versus iste repetitur hic a plerisque eodem modo accipitur, quo primo loco, vt significetur studium & conatus satellitum, qui missi sunt ad custodiendum Dauidem, vel Christum. Et tunc secundum eundem sensum etiam intelligi potest versus sequens, vt sit sensus: Ipsi diuagabuntur ad me deuorandum, & quia frustrabuntur suo voto, ideo murmurabunt. Aliis magis placet his duobus versibus significari vindictam hostium Dauidis & Christi, quod, scilicet, qui prius circuibant & vagabantur ad capiendum innocentem, Dei ultione cogentur vagari ex inopia victus, qualem ultionem etiam inimicis suis imprecatur Christus alio Psalmo: Nutantes fiant filij eius, & mendicent, &c.

ET EXULTABO.] Latini codices ferè omnes habent: & exultabo. Verum ex Graecis & Hebraeis satis patet vitium esse scriptoris, qui putabat ineptam esse orationem, exultabo misericordiam, cum hoc eodem modo dictum sit, sicut prius: & exultabit lingua mea iustitiam tuam. Graeca enim hic habent idem verbum quod ibi, nempe *εγαλλιάσομαι*. Exultabo, etiam habent multa nostra exemplaria, sicut & Augustinus habet & Hilarius.

In finem pro his qui commutabuntur, in tituli inscriptione Dauid in doctrinam, quum succendit Mesopotamiam Syriae, & Syriam Sobal, & conuertit Iob, & percussit Aedom in valle Salarum 12. millia.

ARGVMENTVM PSALMI LIX.

Præsentem Psalmum, vt ex titulo satis patet, edidit propheta, cum iam in regem totius Israelitici populi electus, deuictus Philistin, Moabit, atque Sirit, Idumaos expugnare, sibiq; subycere pararet, de quibus scribitur 2. Regum 8. & 9. Paralip. 18. Itaque primum memorat quomodo olim iratus Deus populum suum hostibus permisit, rursum tamen benignè illis opem ferens liberauerit. Deinde nominatim narrat regni Israelitici latitudinem & potentiam, cui & Moabite & Philistin iam subiecti erant: indeq; colligit se eodem Deo ietum, etiam de Idumaos victoriam relaturum. In Dauidem autem omnes finitimos imperio suo adeo feliciter subyciente, Christi typus delineatus est, qui post multam Ecclesia afflictionem & coarctationem, omnes primū gentes hoc Psalmo, secundum mysticum sensum, sibi subiectas per Evangelij predicationem gloriatur, ac deinde per eandem etiam Israeliticum populum per Idumaos designatum, sibi subiugandum in fine mundi predicat. Nam & Isaia 63. per Aedom, Iudaeus populus significatur: quia iam verus Israel esse desit, & Aedom, hoc est, rubicundus factus est, ob effusum sanguinem Christi, Prophetarum, & Apostolorum. Discimus autem ex hoc Psalmo, Dauidis exemplo in periculis animum roborandum ex consideratione promissionum Dei, & piorum beneficiorum eius.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus repulisti nos, & destruxisti nos: * iratus es, & misertus es nobis.

SUPERIORIBVS, o Deus, temporibus, peccatis nostris prouocatus auxilio tuo nos destitueras, & hostibus nos tradens disperdi permisisti, * iratus eras nobis propter peccata patrum nostrorum, * at mox rursum misertus es nobis, liberans nos de manu hostium nostrorum.

2 Commouisti terram, & conturbasti eam, * sana contritiones eius, quia commota est.

2 Propter inimicos nostros, qui vndique nos oppugnare solent, & adhuc oppugnant, magno timore, grauique oppressione concussisti & conturbasti inhabitatores terrae nostrae, quasi eam graui terrae motu commouisses.

3 Ostendisti populo tuo dura, * potasti nos vino, non co & exhilaret, sed q; maestissimos faciebat. Fecisti enim nos degustare

* Verum iam tunc, vt per me capisti, perfecte medere malis istis terrae nostrae. Est enim iam longo tempore ad ruinam commota, & inclinata destructione.

3 Fecisti populum tuum viuere & experiri grauia, * potasti nos vino, non co & exhilaret, sed q; maestissimos faciebat. Fecisti enim nos degustare

4 † Dedisti metuentibus te significationem, * vt fugiant a facie arcus.

5 Vt liberentur dilecti tui, * saluū fac dextera tua & exaudi me.

6 Deus locutus est † in sancto suo: * Labor & partibor Sichimam, & conuallē tabernaculorum metibor.

7 Meus est Galaad, & meus est Manasses, * & Ephraim † fortitudo capitis mei.

8 Iuda rex meus,

* Moab olla spei mea.

9 In Idumæam extendam calceamentum meum, * mihi alienigena subditi sunt.

10 Quis deducet me in ciuitatem munitam? quis deducet me vsque in Idumæam?

11 Nōne tu Deus, qui repulisti nos, * & non egredieris Deus in virtutibus nostris.

12 Da nobis auxilium de tribulatione,

* quia vana salus hominis.

13 In Deo faciemus virtutem, * & ipse ad nihilū deducet tribulantes nos,

amarissimas tribulationes, graui dolore corda nostra vulnerantes, ac ita conso pientes, vt omnium rerum nostrarum incerti, quid agendum nobis esset non videremus.

4 Verū iam tandem dedisti populo tuo te metuenti & colenti significationem, & dmonuisti, * vt fugeret hostilem arcum: † me enim in regē super populum tuum vnxiisti, & quasi in signum aliquod erexisti, vt hoc signo admoniti, fugiat arcum, omnemque armorū vim, qua eos hostes insequuntur, & ad istud signum à te erectum fugitiui congregentur, ad reintegrandum regnum tuum.

5 Proinde vt per me ab hostibus omnib⁹ suis liberētur hi, quos tu peculiariter diligis * tua quæso potētia me sēper salua, & exaudi preces meas.

6 Id certē me obtenturum certō confido. Nā Deus per spiritum suum sanctum, † perque suam sanctitatem qua mentiri nequit, cum tantum regnum obtinerem super Iudam, promisit mihi olim, * quod gauisurus essem in amplitudine & gloria regni, quodque tanquam verus Dominus diuisurus essem pro meo arbitrato Sichimā, & dimensurus tanquā meam hæreditatem, vallem Succoth, hoc est, tabernaculorum, in qua post Saulem in regem constitutus erat filius eius.

7 Atque id quidem iam re ipse compleuit. Iam enim mea est terra Galaad, & Manasse terra, scilicet, quæ trans Iordanem Israëlito populo cōtigit. * Iam populus Ephraim, vtpote tribus numerosior & potētor aliis, est præcipuum robur principatus mei, † ac fortitudo, qua in bellis à capitis periculo defendor.

8 Tribus Iuda ipsa est, in qua & primū, & principaliter mihi regnum bvsurpo, sicut & huic tribui regia dignitas à patriarcha Iacob promissa est, * nec tantū tribus Israël meum agnoscit imperium, sed & externæ nationes. Mōabitæ mihi sunt quasi olla aliqua, in quam sperem. ita enim mihi feruiler & humiliter subiecti sunt ad ministrandū, quomodo lebes ad lauandū deputata. Ex eis quoque, tanquam ex olla plena, haurire mihi quantum desido licet, vt quæ sit mihi perfectē iam subiecta.

9 Certōque cōfido, quod & in Idumæam proferam calceamentū meū, eamque terram meæ seruituti perfectē subiciam, * quemadmodū & Philistæi iam mihi subiecti sunt.

10 Verū quis me perducet vsque in ciuitatem munitam Idumæorū quis, inquam, me perducet vsque in Idumæam?

11 Nōne solus tu Deus id mihi præstare poteris, qui auxilio tuo & fauore longo nos tempore destituisti. * & non egrediebaris o Deus cū exercitibus nostris ad prælium. Certē per te solū id assequi poterō, per cuius folius derelictionem hæctenus inimicis nostris inferiores fuimus.

12 Tu itaque ser nobis auxilium ad pellendam hanc tribulationem, quā ab hostibus nostris in circuitu diu perpessa sumus: * vana est enim salus quæ expectatur ab homine.

13 Per Dei auxilium nos qui alioqui ex nobis infirmi sumus, designabimus fortia: * & ipse Dominus sua infinita & insuperabili potestate omnes qui opprimere nos conantur, vel conabūtur, in nihilū rediget omnibusque suis viribus exutos disperdet, vt contra nos nihil amplius valeant,

ANNOTATIONES.

RERIQUE hunc Psalmū existimant à Dauidē compositum, cum in Ammonitas bellū pararet, & Rabach ciuitatem Ammonitarum, esse eam ciuitatē, de qua in fine Psalmi: Quis deducet me in ciuitatem munitam? Verū titulus contrarium conuincit, quandoquidem ex eo patet compositum fuisse tunc, cum ea bella pugnaret Dauid quæ describuntur 2. Reg. 18. post quæ longo tempore primum cum Ammonitis pugnauit. Idem satis patet ex eo quod in eodem versu sequitur: Quis deducet me in Idumæam? Id autem plerisque imponere posset, quod 2. Reg. 8. nulla fiat mentio Syriæ Mesopotamiæ, cuius tamē sit mentio 1. Paralip. 19. cum describitur pugna contra Ammonitas. Verū fieri potest, vt pro eo quod 2. Reg. 8. dicitur Syria Damasci, hic Syria Mesopotamiæ posita sit: non quod eadem sit, sed quod idem regnauerit in Damasco, & in Mesopotamia. Caput enim Syriæ Damascus.

DEVS REPULISTI NOS, &c.] Quod dicit hic Deum repulisse eos, referrī potest vel ad tempora iudicium, vel ad proximiora tēpora Saulis. Eo enim regnante, Philistini dominabantur multum Israël, eoque occiso magis se dominaturos sperauerunt. In mystico autem sensu quatuor primi versus duobus modis exponi possunt. Primum, vt Christus vel Ecclesia loqui intelligatur de derelictione gentium ante aduentū Christi, & de commotione salubri omnium gentium, qua per euāgelicam prædicationē commota sunt ab penitentiam, dū graui illa quæ ventura sunt super impios in die iudicij, illis sunt ostensa & potata vino salubris contritionis: data tamē illis significatio vt fugerēt arcū Dei, hoc est, diuinam ultionem, quam admoniti omnes sunt fugere posse per penitentiam & fidem in Christum. Secundō, magis conformiter ad sensum primum, literalem, scilicet, intelligi potest Ecclesiam loqui de ea tribulatione, quā in principio sæpius passa est, pro qua amouenda hic precatur. In quo sensu quod dicitur, Dedisti metuentibus te, &c. sic rectē accipitur, quāquā nobis grauiā expectari feceris, tamen dedisti nobis signū, admonuisti nos quomodo fugere possimus arcū hostilē. Christum enim nobis in signū erexisti, ad quē confugiētes, quēq; imitātes vinceremus hostes nostros. Hic autē sensus cōsentit Hebraicæ veritati, quæ habet: dedisti metuentib⁹ te signū vel vexillū, vt fugiant, vel, vt triumpharent & exaltārentur.

MOAB OLLA, &c.] Dicitio Hebraica, pro qua nos habemus, spei, proprie significat lotionem aut lauacrum. Vnde vertunt, olla lotionis vel lauacri mei, qualorutione significatur seruili subiectio Moabitarū. Porro dicitur

DICTIO EA Chaldaicè significat fiduciam, atque eā significationem secuti sunt interpretes. Accommodandō autē hæc Christo per Dauidem præfigurato, simpliciter fuerit per Iudā, Manasse, Ephraim, Moab & Philisthos, &c. intelligere fidelem Ecclesiā, ex Iudæis & Gentibus maximè collectam, cui & adnabūtur aliquando Idumæi, hoc est, Iudæi infideles. Aliū tamen hæc cōsiderare iucundē licet. Nam inter eos populos, qui hic dicuntur Dauidis regno subiecti, quidam volūtariē Dauidē in regē susceperūt: primum, tribus Iuda, deinde & reliquæ tribus Israël. Alij verō coactē Dauidi subiecti sunt, seruitutes ei sub tributo, nēpe Moabitæ, Philisthæi, & Idumæi. In his autē qui Christi regno subiecti sunt populis quadruplex est diuersitas. Sūt enim Christiani, qui Christū volūtariē in suū regem susceperunt, designati per 12. tribus Israël Sūt heretici, designati per Moabitas, qui erāt de cognatione Abrahæ. Sūt Gentes prophæta, significata per Philisthos, à cognatione populi Israël omnino alienos, vnde & ἀλλόθροοι, & alienigenæ dicti sunt. Sūt Iudæi, per Idumæos significati. Atque hi omnes vel inuiti Christo sūt subiecti, cui à patre omnis potestas data est. **N**ONNE TV, &c.] Hic versus variē potest accipi. In primis enim vel potest ex superiori versus peti, vnde perficiatur, in hūc modum: Nōne tu Deus solus es, qui deduces nos in ciuitatem munitam? vt sit in hoc versu

responsio ad quæstionē superiori versus propositam. **V**el potest hic versus per separatim accipi, vt post quæstionem illam: Quis deducet nos: subiciatur causa perplexitatis illius, & sit sensus: Meritō perplexus dico: Quis deducet nos, &c. An non enim tu Deus is es qui repulisti nos: quasi dicat: Te nos repellente, nec pugnante nobiscum: qui deducet nos in ciuitatem munitam? Atque hic sensus magis conuenit Hebræis, quæ non habent relationē, qui, sed tantū, Nōne tu Deus repulisti nos: Rursum potest totus hic versus vnica legi interrogatione, vt cōiunctio, & copulet duo illa verba, repulisti, & nō egredieris, tunc verbum egredieris, futuri temporis accipi, post hoc pro præterito egrediebaris. Vel accipi debet in hoc sensu: Nōne tu repulisti nos: & quantum apparet, non amplius egredieris nobiscum solito more ad pugnandū nobiscum & pro nobis. Potest etiam legi duabus interrogationibus, vt prior sit: Nōne tu Deus, qui repulisti nos: Deinde subiciatur alia: Et an non tu Deus amplius egredieris cum exercitibus nostris?

QUIA VANA, &c.] Hebræa & Græca non habent coniunctionem, quia, sed coniunctionem, & bene tamen vertit interpres, quia hæc coniunctio, vt & alias, hic ponitur pro causali. Sunt tamen etiam multi Latini codices, qui habent coniunctionem, &, quomodo & Augustinus legit.

In finem in hymnis Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI LX.

Ex eo quod in hoc Psalmo dicit Propheta à finibus terræ se clamasse, apparet hunc Psalmum ab ipso editum, cum exul ageret in extremis partibus terræ Israël, persequente ipsum, siue saule, siue Absalone. Est autem huic Psalmus commune cum multis alijs argumentum. Liberari enim à periculo orat. & mox, percepta ex prece cōsolatione, liberationem, & perpetuam in domo Dei mansionem, protectionemq; ac vite regniq; diuturnitatem sibi pollicetur, pro his iugem gratiarum actionem Deo promittens. In his verō quibus gloriatur de vite regniq; sui duratione & aternitate, Christo typum sese Propheta exhibet in quo hæc verius & perfectius competunt: per quæ etiam Dauid regni vitæq; perpetuitatem est affectus, & per quem hæc etiam omnibus his conueniunt, qui per ipsum reges regniq; sui consortes effecti sunt. Porro secundum argumentum superius, erit necessariū verba præteriti temporis hic posita pro futuris accipere, quemadmodum & sere omnia apud Hebræos in futuro tempore ponuntur. Sunt tamen qui seruata temporis, quod habet nostra litera, ratione, hunc Psalmum Dauidi adscribunt iam regnanti, vt in regnum constitutus intelligatur precari continuam Dei opem contra quoscunq; in circuitu inimicos, eamq; sibi polliceri ob expertam prius frequentem Dei in se benignitatem & fauorem, cum ipsum de manibus Saulis sæpe liberasset.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.
2 † A finibus terræ ad te clamaui, dum anxietur cor meum, * in petra exaltasti me.

3 Deduxisti me, quia factus es spes mea, * turris fortitudinis à facie inimici.

4 Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula, * protegar in velamento alarum tuarum.

5 Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam, * dedisti hæreditatem timoribus nomen tuum.

EXAUDI Deus deprecationem meam, ausculta ad orationem meam.

2 Ab extremis terræ partibus, in quibus exul ago, † à terra quæ longissimo tractu à cōsistat, te ardenti affectu, voceque alta inuoco & iam diu inuocaui, dum me ob malorum multitudinem angustiatur cor meum, * propter quod certo confido, quod me velut in rupem subleuatam, tuto firmoque loco constitues, vt ad me accedere hostes non valeant.

3 Ad talem, inquam, locum me deduces, quia tu mihi factus es is in quæ omnem meam spem collocaui, * tu mihi factus es instar turris fortissimæ contra inimicum meum. Per te enim ad cuius præsidium confugi, non secus me custodiendum ab hostium telis confido, quàm munitissima aliqua arx est præsidio confugientibus ad eam, atque in ea latentibus.

4 Quare nihil dubito quin habiturus sim in perpetuū in tabernaculo tuo, * & protegendus tua protectione tam solcite, quam protegit suis alis gallina pullos suos à vulturum rapacitate. Nā & in hac vita me, quæ apud te absconditum, tecumque habitantem, ad quem nullum accedere malum valet, custodiendū tuo fauore confido, vt nulla me cōmonere valeat hominum improbitas: & in futura vita, in cœlestem tuam habitationem receptus per te, securissimè viam, omni malorum timore sublato.

5 Tu enim Deus nihil dubito exaudies orationem meam, * nobis te cōlētibus dabis certissimè hæreditatem cum terrenā, tum maximè cœlestē. Neque enim sines nos semper extorres agere ac hæreditatē populi tui in terris carere, quemadmodum nunc quorundam improbitatē cogimur, & post hanc vitam, perpetuam in cœlis hæreditatem timentibus te promissam obtinere facies.

6 Dies super dies regis adijcies, * annos eius vsque in diem generationis & generationis.

6 Dies diebus regis adijcies, * annos eius produces vsque in tempora multarum generationū. In hac enim vita plurimos dies addes diebus vitæ eius, vt multis viuat hîc generationibus saltē in femine suo, & diebus vitæ præsentis addes dies futuri seculi, vt per omnes huius mundi generationes apud te fœliciter viuat.

7 Permanet in æternum in conspectu Dei: * misericordiam & veritatem eius quis requireret?

7 Permanebit in æternum coram Deo. Nam & in præsentis vita nunquã ab eius fauore, excidet, regnumq; eius in suo femine stabile erit apud Deum, & in futura vita perpetuo Dei conspectu fruatur, * nec erit aliquis qui in rege requiratur absentem Dei misericordiam. Hæc enim perpetuo eum comitari & adesse palam videbuntur.

8 Sic Psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi. * vt reddam vota mea de die in diem.

8 Propter quod ego his omnibus affectus à te Domine beneficiis, Psalmos ad gloriam tuam dicam in perpetuum, * vt per singulos dies reddam tibi, quas voui, gratiarum actiones.

ANNOTATIONES.

NHABITABO, &c.] Quandoquidem Dauid in suo exilio vnice desiderauit cõuerfari cum aliis in tabernaculo illo temporali Mosaico, vt ex multis locis patet, videri posset his verbis sibi pmittere exilij liberationem, & restitutionem, in regnum suum, & templi liberum accessum, nisi addidisset in secula. Ob quam partem magis accipiendum, Prophetam his verbis allegorica locutione significare Deum sibi perpetuo futurum præsidio, quomodo & Psal. 26. dicit: Protegat in velamento alarum tuarum.

Christo accommodantur, illa pars: Misericordiam & veritatem eius quis requireret: intelligitur communiter, vt relatiuum, eius, ad regem referatur & significetur Christi misericordiam & veritatem, quam exhibuit in redimendo humano genere, neminem satis exquirere & inuestigare posse. Verum in paraphrasi aliū sensum secuti sumus quod in Hebræo, misericordia & veritas manifestè ad Deū sint referenda. Significatur enim per illa, regem semper seruandum.

DIES SUPER DIES, &c.] Quinquã duo versus aliquo modo ad literã competere possint Dauidi, vt his in tertia persona sibi pollicetur aut regni perpetuitatē in sua posteritate, aut vitæ cœlestis adeptionē: certum tamen nobis esse debet, Dauidem in his oculos defixos habuisse in Christū, cuius personam se sciebat sustinere. In hunc enim solum, hæc verè conueniunt perfectè, per quem etiam solum Dauidis regnum æternū effectum est, & æterna in cœlis vita à Dauide obtēta. Atque ob hanc causam videri restè potest, Dauidē mutata persona hæc extulisse in tertia persona. Vide quæ supra notata sunt Psal. 20. circa illud: Longitudinem dierum in seculum seculi. Cùm autem hi versus, & totus Psalmus

PERMANET IN.] Hebræa habent verbum futuri temporis, similiter & Græca, διαμνει permanebit. Interpres legisse videtur verbū præsentis tēporis, διαμνει, accentu in penultima. Et tamen sunt Latini aliquot codices, qui habent futurum, permanebit, quomodo & Diuus Augustinus legit, proinde hæc lectio præferenda est.

MISERICORDIAM, &c.] Pro, quis, Hebræa habent מן Man, quod interpretantur, præpara, vt sit sensus, misericordiam & veritatem præpara, seruabunt eum. Septuaginta acceperunt eam dictionem secundum significationem eius Chaldaicã. Sic enim significat quis vel quid, quod Hebræis dicitur, Mah. Hieronymus dictionem eam totam omisit, habet enim: Misericordia & veritas seruabunt eum.

In finem pro Idithum, Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI LXI.

Exhortatur hoc Psalmo Propheta primùm quidem seipsum, & suipsius animam ad fidendum Deo, illiq; se committendum, cuius fiducia securum se fore ab omni malorum incurfu non dubitat, atque ob id cum increpatione insultat irruentibus contra se persecutoribus. Tum verò deinde suo exemplo omnes generatim hortatur Dominum spem collocare, non in vanissimis & fallacibus hominibus, neque in diuitijs iniuria aut vi partis, sed neque in diuitijs citra iniustitiam obuientibus, subiiciens in fine ad terrorem malorum, & consolationem bonorum Deo fidentium duo illa, quæ ex certissimo Dei verbo & lege eius cognita sunt, potentiam, scilicet Dei, & bonitatem ac misericordiam: secundum quæ redditurus est vniciuique secundum opera eius, vt ob id meritò Deo fidens, securus esse debeat: iniustus verò ob eius potentiam & in remunerando iustitiam pertimescere.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Nónne Deo subiecta erit anima mea?

Tsi variis malorum vndis obruar, & impij vndique impetant, non tamen Deo obmurmurabit, neque ad aliud pro auxilio respiciet anima mea quàm ad Deū. Meritò enim Deo sese totam subiiciet, illiq; sese committet anima mea, boni consulens quamuis sortem ab eo immisissam, ac patienter expectans opem eius. * Ab ipso enim Deo eoque solo salus mea pendet, mihiq; certò proueniet.

* ab ipso enim salutare meum.

2 Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus: * non mouebo amplius.

2 Ipse enim est Deus meus, curam singularem mei gerens. Ipse saluator meus est, & defensor meus, qui me ad se confugientem custodiendum suscepit, * propter quod scio me non multum commouendum impiorum oppugnationibus grauissimis, etiamsi parum me per eas fluctuari, & nutari contingat pro humana fragilitate.

3 Quousque irruitis in hominem, & interficitis vniversi vos, * tanquam parietem inclinato, & maceria depulsa?

3 Cùm igitur tam potentem habeam adiutorem, quandiu vos vniversi impij in me, & si infirmum hominem, impetum facietis, & interficere conabimini me: * quousque, inquam, irruetis in me, tanquam in parietem ad ruinam inclinatum, & maceriã iam cõquassatam, atque perminantem ruinam?

ruinam? Quasi facile vobis sit me deiicere & prosternere, quem admodò facile est inclinatum deiicere parietem, cui me similem vos exultantis, casui me proximum reputantes.

4 Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere, * curri in siti: * ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

4 Et certè impij honorè meum, ad quem videbant me à Deo euehi, studiosè meditati sunt, inito inter se consilio, aut terre à me: * propter quod sitibundè ac desideranter ad Deum confugi fontem aquæ viuæ: * qui me lassatum reficeret, ac saluum mihi saluaret honorè delegatum. Quo autè minus eorum iniquas contra me machinationes aduerterè, ore suo benè mihi precabatur & blandiebantur, qui animo suo pessimè mihi volebāt.

5 Veruntamen Deo subiecta est anima mea, * quoniam ab ipso patientia mea.

5 Verum quantumlibet hi cõtra te serantur, quantumlibet infestent, tu tamen, ô anima mea, te totam Deo subiice, illiq; te quanta es committe, sine omni querela ac diffidentia longanimitè opem eius expectans: * ab ipso enim veniet tibi id quod patienter expecto.

6 Quia ipse Deus meus, & saluator meus, adiutor meus * non emigrabo.

6 Certò enim certius ipse est Deus meus, curam mei singularem gerens, ipse saluator meus & adiutor meus, * quare nunquam fatigio loco meo mouebo, quantumuis me hostes mei deturbare conentur.

7 In Deo salutare meum & gloria mea: * Deus auxiliij mei, & spes mea in Deo est.

7 In Deo sita est salus & gloria mea, quam ab eo me assecuturum nil dubito. * Ipse est Deus auxiliator meus, & spes omnis mea in Deo sita est, qui fallere non potest sperantes in se.

8 Sperate in eo omnis congregatio populi: * effundite corã illo corda vestra, Deus adiutor noster in æternum.

8 Proinde mecum vna sperate in eo, quotquot vsquam estis populi: * omnes vestras cogitationes, curas ac desideria per orationem Deo proponite, illiq; curanda committite, Deus enim adiutor omnium nostrum sperantium in se futurus est in perpetuum.

9 Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris vt decipiant, * ipsi de vanitate in idipsum.

9 Ipsi autem homines vani sunt, & fallaces: mendaces sunt filij hominum omnes, aded vt etiã proximos suos decipiant, in stateris, in instrumentis, quæ ad mensurandam iustitiam, & fidem declarandam communi iure sunt instituta. * Certè ipsi omnes pariter sunt ex vanitate, filij, scilicet, vanitatis: & quatenus homines sunt, toti vanitati, mendacis & fraudibus sunt dediti. Ipsi quoque omnes simul magis sunt quàm, vanitas. Proinde stultum fuerit in vanissimis hominibus ac fallacissimis spem collocare.

10 Nolite sperare in iniquitate, & ad rapinas noliteaponere.

10 Sed neque speretis in diuitijs per iniquitatem & calumniam partis, & rapinas ne concupiscatis auarorum hominum more: * quin etiam diuitiã absque iniustitia vltro copiosè obuenerint, ne tamen animum vestrum illis affigatis, ita vt vel fiduciam vestram in eis collocetis aut amore eas inordinato prosequamini. Quomocunque enim parta diuitiã, cùm fluxa sint & incerta, saluare hominẽ nequunt.

11 Semel locutus est Deus, duo hac audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine, misericordia:

11 Quo autem magis, speretis omnibus mundanis rebus, & iniustitiam odientes in Dominũ speretis, ecce semel in monte Sinai populo suo locutus est Deus: † Constantè & irreuocabiliter mihi per spiritum suum sanctum locutus est. Duo ab eo audiui, nempe quòd solius Dei sit potentia, qua possit omnia quæ vult: & quòd tibi Domine sit summa clemẽtia, qua qua potest etiã velis. * Quod autè hæc duo tibi Domine, maxime cõpetat, hinc patet, quia tu reddes vniciuique secundum opera eius per tuam omnipotentiam, malos supplicijs afficiens, & per tuam clementiam omnipotentia coniunctam, in te sperantes perpetuo fœlices efficiens, vt meritò diffidere non debeant, qui in te Dominum potentissimum & clementissimum confidunt: metuere verò hi, qui te neglecto terrena sectatur, cuius in puniendo iniuctam potentiam aliquando sentire cogentur.

* quia tu reddes vniciuique iuxta opera sua.

ANNOTATIONES.

SUBIECTA, &c.] Istud non esse intelligendũ de subiectione obediẽtia, qua anima hominis parata est ad faciendũ imperata: sed de subiectione, qua quis se totũ Deo committit, vt habet paraphrasis, patet ex Hebræis, ex quibus quidam præsentem locũ vertunt: expectabit anima mea, alij, ad Deum silebit anima, quæ vtraque significant animum resignatẽ, & cõscientiã promptitudinem ad ferendum quamuis sortem.

mus ecurri in siti: Græcè est, εδραμον εδιδει. Potest autem eδραμον, esse & prima persona singularis numeri, aucti secundi, & tertia personæ pluralis numeri, hoc est, ecurri, vel ecurrerunt. At verò quòd potius fuisse vertendum, ecurrerunt, satis docet verbum præcedens, cogitauerunt, & quæ sequuntur in plurali numero, sed apertissimè Hebræa, quæ habent verbum tertia personæ pluralis numeri, vnde sensus esse debet: inuicem mei sitibundè admodum festinauerunt, & ecurrerunt ad perdendum me.

NON MOUEBOR, &c.] Ex Hebræis patet, dictionem, amplius hic accipiendam, vt in Psal. 50. Amplius laua me: pro multum, scilicet, non pro amodo aut post hæc. Est enim רבב Rabbā.

AB IPSO, &c.] Patientia hic nõ debet accipi pro eo quod proprie significat, pro virtute, scilicet, quia aduersa sortiter toleramus. Dicitio enim Hebræica proprie significat expectationem. Vnde Hiero. vertit, præsolatio mea. Et Græcis est προσπη, quæ dicitio magis expectationem significat, quam patientiam. Vnde patientia hic debet accipi, pro expectatione patienti pro se expectata.

PRETIUM, &c.] Græcè est τιμη, significat autem pretium, & etiam honorem. Hic autem significare honorem Hebræa docent, quæ secundum lectionem, quam secuti sunt Septuaginta, habet, exaltationem meam cogitauerunt, & inde pretium apud nos accipi debet nõ pro mercede, vt priusq; intelligunt, sed pro honore quo quis in pretio est, qui sensus & Dauidi, & omnibus ite iustis optime cõuenit. In eodem versu pro eo quod habe-

VT DECIPiant, &c.] Ex Hebræo & Græco simul patet, pronomẽ, ipsi, nõ posse cõstrui in nostra littera cũ verbo, decipiant. Apud Græcos enim hæc oratio, vt decipiant, ponitur in infinitiuo, τὸ ποικιλεσθαι. Quòd si autè pronomen, ipsi, cõstruendum esset cum verbo, decipiant,

decipiant, dicendum fuisse, τοῦ ἀδελφοῦ ἀπορίας. Vnde hæc verba, ipsi de vanitate in idipsum, seorsum legēda sunt, uti etiam legit Euthymius: & duplici sensu commodè accipi possunt ut etiā indicat paraphrasis. Apud Hebræos longè aliter habetur in hunc modū, Certè vani filij hominis, mendaces filij, in statera si ascendant ipsi pariter, leuiore sunt vanitate. In quibus verbis est elegans hyperbole, quæ stultitiam & leuitatem hominum exaggerat, significans homines vniuersos ipsa vanitate esse magis vanos, adeo vt si in altera parte libræ ponas vanitatem, in altera vniuersum genus humanum, vanitas ipsa præponderatura sit.

8 SEMEL, &c.] Hebræa est rectè eo modo vertitur, quomodo nos habemus: tamen vt sunt ambigua, pluribus aliis modi verti possunt: Sunt enim qui sic vertunt: Vnum quidem locutus est Deus, bis audiui, hoc est, frequenter. Alij: Vnum locutus est, duo hæc audiui. Alij:

semel locutus est Deus, & bis hæc audiui, hoc est, sepius hæc locutus est. Dictiones enim, quas nos ter vertit, semel & duo, aliquando exponuntur per nomina, vnum & duo, aliquando per aduerbia, semel & bis. Quod autem nos legimus: semel locutus est Deus, conuenienter accipitur semel pro constanter; vt concordet cum eo quod dicitur Iob 37. Semel loquitur Deus, & secundò ipsum non repetit. Aut referendum est ad ea quæ Deus locutus est in datione legis Mosaicæ; vbi satis intimat Deus potentiam, misericordiam, & in retribuendo vnicuique secundum opera eius, iustitiam. Sic enim dixit: Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & facies misericordiam in millia his qui diligunt me; & custodiant præcepta mea; vbi suam potentiam & misericordiam aperte significat, Exod. 29.

Psalmus David cum esset in deserto Iudææ.

ARGUMENTVM. PSALMI LXII.

Canit hoc Psalmo Propheta, quomodo exultans ob persecutionē Saulis in deserto Ziph (quod intitulo desertum Iudæ dicitur, non, vt corruptè legitur, Idumæa) cum prohiberetur interesse sacro cætu populi Dei, & versari in tabernaculo eius, quod summe desiderabat, animum suum dedit cõtemplationi diuinæ virtutis & bonitatis: deq; mirificè fuerit consolatus, atque in laudem Dei accensus; prædicens in fine hostium suorum extinctionem & condemnationem: suū ipsius verò liberationem, exaltationem & gaudium. In his verò & Christum in se delineatum cecinit, cui non vltimus tantum Psalms versus (quo dicit de se David in tertia loquitur persona, Messia notare voluit) sed & totus Psalmus perfectè conuenit, cum ad declarandam Iudæorum rabiem etiam ipse in deserto latens, aliquoties ad patrem suspirauerit, bonitatis eius consideratione sese consolans, hostium suorum interitum, suamq; liberationem prædicens: Secundum anagogen autem cuiuslibet iusto Psalmus præsens conuenit, qui in hoc mundo tanquam in exilio degens, auidè Deo coniungi, atque in cælesti eius templo cum sanctis ipsius laudare desiderat: quia autem eo frui non datur, hic interim in huius mundi deserto, corpore existens, sed mente Deo coniunctus, contemplatione diuinæ gloria & bonitatis sese consolatur, confirmatq; in vita præsentis malis, securus de inuisibiliū hostium suorum iniquissimorum demonum perditione, atque de gaudio solido, quod in Deo liberatore suo in futura vita ipsi proueniet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.

DEVS, tu es peculiariter Deus meus, què vnice colo quemque in me benignum semper sentio, * quare & summo mane omnibus aliis meis rebus postpositis, ad te vigilo, te quærens ad te suspirans, atque de te attentè meditans.

2 Sitiuit in te anima mea, * quoniam multipliciter tibi caro mea.

2. Anima mea summo desiderio ad te Domine fertur, cupiens coram te interesse populo tuo sancto in domo tua: * neque anima mea te tantum desiderat, sed desiderio animæ maximo corpus peruadente, etiam caro mea valde admodum concupiscit tuam præsentiam, vt hoc graui exilio liberata, in sanctorum tuorum cætu te laudet, tuamque gloriam contempletur.

3 In terra deserta inuia, & in aquosa sic in sancto apparui tibi, * vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.

3 In terra hac deserta, inuia, & aquis carente, in qua exul à domo tua agere cogor, in hac, inquam, terra etfi afflictionibus plena, ego coram te spiritu, apparui, quasi in tuo sancto tabernaculo, * vt quoad licet contemplerer tuam fortitudinem & gloriam tuam: quam quoniam cum reliquo tuo populo, in tabernaculo tuo, vbi eam præsentem exhibes, cernere non licet, spiritu præsens non desino contemplari, quo eius contemplatione in his malis me consoletur.

4 Quoniam melior est misericordia tua super vitas, * labia mea laudabunt te.

4 Ideo autem, quamuis in exilio & in vasto sim deserto, tuæ virtuti & gloriæ contemplandæ me addicere volui, quia misericordia tua qua tuos perfequeris, gratior & optabilior est quauis corporali vita, quantumuis foelici, quantumuis diuturna. Plus enim voluptatis considerata tua bonitas affert tuis, quam vita hæc corporalis, res alioqui hominibus gratissima & optatissima. Magis item, beatum facit hominem tua misericordia, quam foelicissima quauis vita corporea, * & propter quod etiam in his malis non cessabo te laudare.

5 Sic benedicam te in vita mea, * & in nomine tuo leuabo manus meas.

5 Ad hunc modum, nempe expressa & attentà contemplatione bonitatis tuæ, cum labiorum sono ego te laudabo semper quoad vixero, vt cūque se habeant res meæ, * & cum inuocatione nominis tui extollam in oratione manus meas, à nullo alio auxilium petens, quam à te potentissimo simul & benignissimo.

6 Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, * & labijs exultationis laudabit os meum.

6 Per hanc autem seriam bonitatis tuæ perpersionem, satiabitur, opto- que vt satiatur anima mea: veluti adipe & pinguedine, delicatissimis scilicet cibis spiritualibus, summisque deliciis, * tumq; ex suaui cordis plenitudine

7 Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te: * quia fuisti adiutor meus.

7 Laudabit te, inquam, os meum etiam in lecto meo, quodocunque in eo tui memor fuero, & quotiescunque de te meditabor attentè in matutinis, tempore, scilicet, ad meditandum aprissimo. * Et quidem meritò istud faciam. Fuisti enim mihi sepius auxiliò.

8 Et in velamento alarum tuarum exultabo.

8 Quare etiam posthac securus exultabo in sedula illa tua protectione, qua tuos ite protegis potentia, & bonitate tua, sicut auis pullos suos alis protegit. * Anima quidem mea ex consideratione tuæ bonitatis tibi per fiduciam & amorem adhæsit, nuquam diuisa à memoria tui, semper in omnibus à te pendens, * nec frustrata est, nam tua omnipotentia me sibi coniunxit, atque in omnibus his mundi periculis, quasi supposita manu fidelissimè suffulit & sustentauit.

* adhæsit enim mea post te, * me suscepit dextera tua.

9 Ipsi verò in vanum quaesierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: * tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.

9 Propter quod nihil dubito, quin illi aduersarij mei qui frustra tot consilijs, tot insidijs quaesierunt vitam meam perdere, qui, inquam, potius ipsi pro meritis suis ad inferna retrudantur, * hinc à Deo tradentur in vim & aciem gladij quo occidendi sunt, occisq; cedent in partem vulpium, aliarumq; ferarum sanguinariarum, à quibus eorum cadauera prostrata, dilaniabuntur. Ad inferos quoque detruji, profcindentur ibi acie gladij, ac grauissimis supplicijs ibi encabuntur, cedentq; in portionem & possessionem crudelium ferarum, malignissimorum & callidissimorum demonū, quibus cruciandi tradentur.

10 Rex verò latabitur in Deo, * laudabuntur omnes qui iurāt in eo quia obstructum est os loquentium iniqua.

10 Ipse autem rex, hostium suorum iustam vltionem cernens, & optatā à Deo liberationem assecutus, latabitur in Deo, quem tam benignum in se experietur, * sed & omnes qui Deum vnice colunt, non iurantes, cum res poposcerit, pro aliud nomen quam Dei, simul gloriabuntur in Deo cū laude eius, eò quod os loquentium falsa contra iustum ut obstructum, & à calumniando impeditum per vltionem & mortem eis inflictam.

ANNOTATIONES.

DEVSDVS.] Posset istud continè legi cum verbis sequentibus, vt sit vocatiui casus, & sit sensus: O Deus Deus mi, vigilo ad te. Verum Hebræa habent: Deus, Deus meus tu, supple, es. Vnde cõuenientiùs hæc verba seorsum accipiuntur, vt subintelligatur in nostra lectione, es tu.

SUPER VITAS.] Pluraliter dixit, vitas, more Hebræorum, apud quos dictio significans vitam, voce pluralis est numeri: significatio, singularis, sicut apud nos dictio, tenebra.

LEVABO, &c.] Sunt qui hæc partem sic intelligunt: Cū veneratione nominis tui extēdam manus meas ad omnia quæ faciurus sum, atque in hunc modum. Campensis. Verum cõuenientiùs videtur, si accipiarur de eleuatione manuum, quæ fit in oratione. Duo enim in hoc versu coniunguntur, quæ ex attentà consideratione bonitatis diuinæ nascuntur, & in quibus duobus Dei cultus consistit, nempe laudare Deum, eumq; in omni necessitate inuocare.

REPLEATUR.] Hebræa habent futurum indicatiui. Vnde & Hieron. vertit, implebitur. Secundum quam lectionem explicat hoc versu quid ex consideratione Dei consequatur, nempe satietas animæ cuius sitim & desiderium prius introduxit Septuaginta acceperit futurum indicatiui deprecatiue, vt frequenter accipitur. Nec est sensus multum à priori diuersus, siquidē vt anima nostra sic ex contemplatione spirituali repleatur, à Deo petendum est, cuius solius donum est.

SI MEMOR, &c.] Græca non habent, sic, sed ei, hoc est, si: nec habent meditabor, futuri temporis, sed præteriti imperfectum ἐμελέτησα, meditabar. Atque in hunc modum legit & August. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabar in te. Et in commentarijs Hieronymi textus habet, si: Magister sentent. vtriusque meminit lectionis, & Glossa item Ordinaria, quæ in cõtextu habet, si: in margine, sic. Hebræa quoque habet dictionem, quæ non sic, sed si significat. Vnde omnino apparet vitio scriptorum locum huc corruptum, sicut eorum vitio Ioan. vlt. legitur sic, pro si, dum dixit Dominus: Si eum volo manere, &c. Vnde & hic libri plerique habent, si, Hebræa tamen non habent verbum præteriti temporis, meditabar, sed futuri, sicut nos, meditabor. Necesse est autem in nostra & Hebræorū litera verbum præteriti temporis, memor fui, accipere pro futuro, memor ero: aut verbū futuri temporis, meditabor, accipere pro præterito, meditatū sum, vt frequenter fit, & sicut habent Græca. Quod si autem sequamur rationem temporis præteriti, sicut habent Græca, sensus conuenien-

tissimus iste erit: Quodocūque memor fui tui in lecto meo, quod maximè & semper fit in matutinis. tunc meditabar, hoc est, attentè & presè de te recognata. Quod si verò sequamur rationem temporis futuri; quemadmodum cõtextus magis requirere videtur, iam hic versus rectiùs coniungetur cum sine versus præcedentis, quemadmodum habet paraphrasis: quaquam etiam seorsum accipi posset in sensu simili cum eo qui explicatus est, dum sequimur tempus præteritum. Quod si quis legendum contendat, sic, sensus erit: Sic, hoc est, per attentam contemplationem tuæ bonitatis & frequenter memor fui tui, & in posterum semper in matutinis meditabor in te. Porro in eo quod sequitur: quia fuisti coniunctio, quia accipi potest, vel casualiter, sicut habet paraphrasis, vel infinitè, pro quod, vt significat hoc meditaturum quod Deus fuerit illi adiutor.

PARTES VULPIVM.] Quod de vulpibus peculiariter faciat mentionem, sub his intelligens omne ferarum genus, in causa esse potest multitudo eorum animalium in illis locis, quæ ex eo ibi videtur fuisse maxima, quod Samsonem trecentas vulpes facili negotio cepisse legimus. Vnde & Threnorum: sub nomine vulpium, omnes feræ significatur, dum dicitur: Ideo contenebrati sunt oculi nostri, propter motem Sion qui dispersiit, vulpes ambulauerunt in eo.

LAUDABUNTUR, &c.] In hac oratione verbum, laudabuntur, accipi debet deponentialiter, sicut in Psalmis frequenter, pro gloriabuntur: alioqui cruce cohæret subiuncta ratio: quia obstructū est os, &c. Porro cū dicitur: omnes qui iurāt in eo: quidam reletium referunt ad regem: & intelligunt iurare in rege eos, qui ipsum, pro suo rege agnoscunt. Solet enim populus iurare per suum regem, sicut Ioseph iurauit per salutem Pharaonis. Aut iurare in rege vel in regem, accipiunt pro eo quod dicimus, iurare in verba regis, hoc est, illi subiectionem & fidelitatem promittere. Verum conuenientiùs scripturis fuerit, vt, eo, referatur ad Deum. Per iurare enim in Deo, scriptura significat aliquoties religiosum Dei cultum, vt Isaa 45. Mihi curuabitur omne genus, & iurabis omnia lingua. Pro quo Septuaginta: & confitebitur omnis lingua, quod securus est Paulus ad Philipenses secundo. Similiter Isaiæ se xage-simo quinto. Et qui iurat in terra, iurabit in Deo, Amen. Ceterum non ita multum ad rem facit, quod, Græca & Hebræa singulariter efferunt: laudabitur omnis qui iurat in eo, quomodo & Augustinus legit, & habent quædam nostra exemplaria. Nam idem significatur, siue singulariter, siue pluraliter dicitur.

In finem Pſalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI LXIII.

Precatio est hic Pſalmus contra delatores falso iustum accusantes, quorum ſauitiam in cupiditate nocendi, & ſtudia ſtruendarum inſidiarum pramittentes, pradicat deinceps, quomodo Dei virtute, & irrita ſient ipſorum machinamenta, & iuſta de eis ſumpta vltione, timor Dei augendus ſit apud malos, & gloria eius illuſtrata à bonis iuſta Dei iudicia depradicaturis, & de bonitate ac iuſtitia eius gauifuris, Conuenienter autem hic Pſalmus myſtice Chriſto per Dauidẽ adumbrato adaptatur, vt ſit eius contra perſecutores Iudaos oratio, contra quem rãtis ſuis conatibus & conſilijs perſidi Iudæi non ſolum nihil profecerunt, ſed etiam ſibiſſis Dei vltionem pepererunt: quam videntes iam omnes gentes obſtupeſcunt, mirabilem in iudicijs ſuis Deum annuntiantes & glorificantes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

MI Deus, exaudi quãſo nunc cum te deprecor orationem meam * libera animã meã à timore inimici, vt de tua protectione ſecura, ſauitiam non nimis metuat. † Serua quoque vitam meam ab his minis, quibus me terret hoſtis meus.

1 Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, & à timore inimici eripo animam meam.

2 Protexiſti me à conuẽtu malignantium, * à multitudine operantium iniquitatẽ.

3 Quia exaceruerunt vt gladium linguas ſuas, * intenderũt arcum rem amaram, vt ſagittent in occultis immaculatum.

4 Subito ſagittabunt, & nõ timebunt, * firmauerũt ſibi ſermonem nequam.

5 Narrauerunt vt absconderent laqueos: * dixerunt quis videbit eos?

6 Scrutati ſunt iniquitates, * † defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

7 † Accedet homo ad cor altum,

* & exaltabitur Deus.

8 Sagitta paruulorũ facta ſunt plaga eorum, * infirmata ſunt contra eos lingua eorum.

9 Conturbati ſunt omnes qui videbant eos, * & timuit omnis homo.

10 Et annuntiauerunt opera Dei, * & facta eius intellexerunt.

11 Letabitur iuſtus in Domino, ſperabit in eo,

* & laudabuntur omnes recti corde.

2 Tu enim qui hætenus me protexiſti, in futurum ſpero proteges, atque vt protegas oro à congregatione maligne agentium qui contra me congregati ſunt, à multitudine hominum, qui planè dediti ſunt iniquitati.

3 Qui exaceruerunt linguas ſuas non aliter quã exacui gladij: vt certiũs ac magis lædant. Parauerunt enim linguas ſuas ad lædendum efficaciffimè, habentes apud ſe meditata verba, quibus innocentem falso accusantes velut gladio quodam perimant. * Præparauerunt iam arcum ſuum, vt absconditè & per inſidias impetant ſuis ſagittis me incautum, & innocentem, nihil tale opinantem, nihil tale ab eis commeritũ. Hunc autem eorum arcum, idèd verbum triſte & amarum, quo in me eiaculari ſtudent mortiferas plagas.

4 Subitò præter expectationem, falſis declarationibus, quaſi ſuis ſagittis, impetent me nihil præcauẽtem, nec aliquo vel Dei vel humanæ legis tenebuntur timore, quò à ſua malitia reuocarentur: * obſtinatò enim animo ſequi decreuerunt prauum conſilium inter ſe habitum.

5 Verbis vltro citroque habitis conſtituerunt abscondere ſuas inſidias, quaſi quosdam laqueos, perſuaſeruntq; ſibi neminem eorum inſidias cogniturum, qui eas vel detegeret, vel vindicaret: adèd impij iſti ne prouidentia quidem atque iuſtitia diuinæ vllam habeant rationem.

6 Excogitauerunt varios nocendi modos, * adèd vt dum quærunt deloſas artes, in excogitãdo defatigati ſint, nec facile inuenire potuerint conuenientem perdendi innoxium rationem.

7 Vnde homo quiſquam ex eis accedet ad aliquem, qui profundi eſt cordis & conſilij magni. † Ipſi quoque homines impij ingredientur in ſecretum & profundum cordis ſui: vt ex profunda meditatione inueniãt tandem perdendi innocentem rationem quam quærunt. * Verũm illis hæc agẽtibz Deus exaltabitur, qui inefficaces faciet omnes illorum cogitationes, comprehendens ſapientes in aſtutia ipſorum.

8 Eorum enim plagæ & verba quibus innocentem lædere ſtuderũt, ſicũt ſagittæ paruulorum: quæ vt nullam habent lædendi potentiam, ita tantum laborem & fatigationem puerulis adferunt ſagittantibus. * Et lingua eorum, quibus ad ſubuerſionem innocentis impia loquebantur, in proprium ipſorum malum inſirmabuntur, ita vt nihil linguarum virulentia valeat contra iuſtum, ſed in proprium malum recidat.

9 Propter quod omnes qui videbunt eos & ſuis conatibus turpiter ſtratos, & à Deo grauiter vindicatos, magno timore & ſtupore conturbabuntur, * timebitq; omnis homo Deum, cuius in vindicando impiorũ ſcèlera, potentiam & iuſtitiam conſiderabit.

10 Et prædicabunt plerique alijs opera iuſtitia diuinæ, quæ pro liberatione iuſti, ac vindicta impiorum operatus erit, * & facta eius diligenter expenſa intelligent, cognofcentes quã fit in liberando innocentes benignus, quãque in puniendo impios, iuſtus.

11 Iuſtus autem iam Dei opem in ſe expertus, iuſtus etiam quiſque Dei iuſtitiam & clementiam in liberatione innocentis conſpiciens, letabitur de Domino, ob eius clementiam & iuſtitiam, iamq; magis ac magis de eius protectione ſecurus omnem ſuam ſpem in eum collocabit, * & cum laude gloriabuntur omnes in Deo, qui candido ſunt pectore.

ANNO

ANNOTATIONES.

PROTEXISTI ME.] Quomodo factum ſit, vt conſtanter omnes Latini libri habeant, protexiſti non facile patet, cum & Hebræa & Græca habeant, protege, quod magis cohæret cum oratione incepta in primo verſu. Eſt enim Græcum *ἐπίμασσι*, aorittus primus imperatiui, & Hebræis eſt futurũ indicatiui, quod pro imperatiuo ſæpe accipitur. Proinde noſtra litera ſic eſt intelligenda, vt dum Propheta agnoſcit ſe hætenus à Deo protectum eſſe, tacitè intelligatur precari, vt in poſterum ab eodem protegetur. Ipſa enim beneficij agnitio, alterius beneficij eſt impetratio. Aut præteritum, protexiſti, accipiendum eſt pro futuro, proteges.

QUIA EXACUERUNT.] Rectius habent plerique libri, eſt enim Græcis *ὄρνις*. Vtriuſque lectionis meminit Magiſter.

ACCEDET, &c. Principio hinc aduertendum altum hinc non poſſe accipi pro ſublimi, quemadmodum multi interpretantur: ſed pro profundo, vt patet ex linguis originalibus. Eſt enim Græcis *βαθύς*. Deinde non eſt Græcis, ad cor altum, ſed, & cor altum, *πρὸς ἄνω ἄνευ* & *πρὸς ἄνω* *βαθύς*. Quam lectionem Euthymius pro ſenſu literali ſic interpretatur: homo & cor altum, hoc eſt, homo alti cordis & profundi conſilij in malum accedet ad eos, vt ſuggerat ſcilicet eis rationem perdendi iuſtum, quam quærebant, nec inuenire poterant. Indicat etiam in myſtico ſenſu, ab aliquibus intelligi per hominem iſtum, Iudam Iſcariotem, qui Iudæis non inuenientibus conuenientem perdendi Chriſtum modum, aperuit quomodo eum capere poſſent. Auguſtinus quoque videtur legiſſe non ad, ſed, & ex ſua interpretatione in hunc verſum, quanquam in impreſſis libris vitio ſcriptorum ſemper habeatur, ad. Sic enim ſcribit ſuper hunc verſum: Accedet homo, &c. Illi dixerunt: Quis videbit nos? Defecerunt ſcrutantes conſilia mala. Accedit homo ad ipſa conſilia, paſſus eſt ſe teneri vt homo, non enim teneretur niſi homo, &c. Accedit ergo ad omnes illas paſſiones, quæ in illo nihil valerent, niſi eſſet homo, ſed ſi ille non eſſet homo non liberaretur homo. In his verbis quoniam vitur Auguſtinus præpoſitione, ad, dicens: Accedit homo ad ipſa conſilia, ad omnes illas paſſiones: videri poſſet oſcitantĩ lectorĩ le-

giſſe, ad cor altum, & cor altũ, interpretari ipſa Iudæorum conſilia, & paſſiones, quas alto conſilio Chriſto inferre ſtuderunt. Verũm ex his quæ mox ſequuntur, patet hanc non fuiſſe Auguſtini intentionem: ſed tantũm hætenus interpretatum, quare dictum ſit, accedet, & explicat ad quid homo iſte acceſſerit, quod Propheta non dicit. Sic enim ſequitur in Auguſtino volente iam interpretari quid ſit cor altum: Accedit homo ad (&) cor altum, id eſt, cor ſecretum, obijciens aſpectibus humanis hominem, ſeruans intus Deum, celans formam Dei, in qua æqualis eſt Patri: & offerens formam ſerui, qua minor eſt Patre. Ex his verbis manifeſtè patet, cor altum tribui ab Auguſtino non Iudæis, ſed Chriſto, declarans Chriſtum acceſſiſſe ad paſſiones cum cor ſuo ſecreto: quia ſcilicet obiecit aſpectibus humanis hominem, &c. Vnde indubiè legit: Accedet homo, & cor altum. Alioquin eius interpretatio non erit accommodata. Idipſum apertius patet ex multis quæ ſequuntur: Accedet, inquit, homo ad (&) cor altum, cor ſecretum, cor abditum, non oſtendens quid uollet, nõ oſtendens quid eſſet. Et in his quæ ſequuntur vocat Chriſtum hominem alti cordis. Certè Magiſter ſententiarum, qui vtriuſque lectionis meminit, legit apud Auguſtinum non, ad, ſed, &. Nam poſtquam expoſuit priorẽ lectionem quæ habet, ad, expoſiturus alteram quæ habet, &, aſſert interpretationem eius literæ ex Auguſtino. Sic enim habet: Vel ita ſerutati ſunt ſed fruſtra, quia homo Chriſtus, qui non pateretur, niſi homo eſſet, accedet ſponte ad paſſionem. Et cor altum, erat ei, hoc eſt, ſecretum cor, quia hoc faciebat ſecundũm altum conſilium, obijciens illis hominem, id eſt, formam humanam, in qua ſæuirent, ſeruans intus Deum, id eſt, Dei formam, cuius potentia ſuſcitaretur. Proinde vitio ſcriptoris videtur in poſtra lectione legi, ad, pro, &, quod putarit orationem ſic eſſe perfectiorem. Nec eſt in pronuntiatione magna diſſimilitudo inter, &, atque ad. Quid legerit Hilarius, ex interpretatione non ſatis liquet. Facit autem mentionem etiam hominis alti cordis. Et in Pſalterijs quibusdam Benedictionum inueni, &. Et in Auguſtini ergo locus valde corruptus, nec commodum habens ſenſum merito eſt reſtituendus, & noſtra item lectione.

In finem Pſalmus cantici Dauid, canticum Hieremiæ & Ezechielis de populo tranſmigrationis, cum inciperent proficiſci.

ARGUMENTVM PSALMI LXIII.

Plerique exiſtimant hunc Pſalmum à Dauidẽ conſcriptum, ex persona eorum qui in captiuitate Babilonica à ſe per ſpiritum præuiſa, deprecaturĩ eſſent reditum in patriam, & templi reedificationem. Ex quorum persona accipiendum eſſe videri poſſet, eò quòd in plerique librĩs in titulo legitur: Canticum Hieremiæ & Ezechielis, & populi tranſmigrationis cum inciperet proficiſci. Verũm hæc verba omnino non habentur in Hebræis, qua tantum habent. In finem Pſalmus Dauid, ſicut & Græcorum ac Latinorum codices plerique. Proinde adiecta ea verba conſtat ſicut & alijs aliquoties, ab aliquibus expoſitoribus indicare volentibus, ex quorum persona Pſalmus intelligendus eſſet. Quamuis itaque præſens Pſalmus rectè accommodetur hijs qui in captiuitate Babilonica reditum expectabant, & expetebant, non eſt tamen neceſſe ex eorum persona aſſerere hunc Pſalmum accipiendum eſſe, & non ex persona Dauidis auctoris Pſalmi, cum etiam rectiſſime in tempora Dauidis quadret. Extructo enim in monte Sion tabernaculo, pro arca Domini precatur Propheta hoc Pſalmo, vt dimiſſis populi iniquitatibus, auferat ab eo hoſtium in circuitu habitantium, qui ei populo aliquandiu præualuerant, imperium & iugum, vt donata populo pace, ſublatoque ſeruitutis iugo, ex omnibus locis homines accedere valeant templum Domini, quòd in Sion ſibi elegerat. Vbi ſicut peculiariter Dominus præſidebat, ita quoque ibi eum peculiariter laudandum canit ob potentiam eius, quam in cælo, terra, marique declarat: & bonitatem eiũdem, qua in vſu hominum terram, immiſſa è cælo pluuiã, varios fructus producere facit. Sub typo autem corporalis montis Sion, & ciuitatis Hieruſalem, magis canere vult de Eccleſia Chriſti, quòd ex eo ſatis patet quòd dicit: Ad te omnis caro veniet. Proinde ſecundũm myſticum & principaliorem ſenſum precatur Propheta, vt dimiſſis peccatis humani generis, ſublatoque iugo demonis, humano generi præualentis, omnes iam orbis terre nationes ad ſpiritualem ac cæleſtem Hieruſalem, Eccleſiam ſanctorum confluant, in qua ſola Deo reddatur laus eo digna. Secundũm autem hunc ſenſum, qua dicuntur de præparatis & firmatis à Deo montibus, de conturbatione maris, de viſitatione, irrigatione & ſecundatione terra, arietũque veſtimentis, aliũs accipi poſſunt, vt iuxta anagogen hæc omnia impleta intelligamus per vnigeniti ſilij Dei in hunc mundum aduentum, quò viſitauit nos Oriens ex alto, ſua prædicatione ſterilem mundum irrigans, & ſecundans ipſumq; procelloſo mari ſimilem ſalubriter commouens, præparans item, tanquam altiores quosdam montes, Apoſtolos & Apoſtolicos viros ad ædificandum in eis Eccleſiam ſuam, eoſque tanquam arietes quosdam, qui ouium Chriſti duces eſſent, induens, & veſticus abundantĩ Spiritus ſancti gratia.

1 Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.

2 Exaudi orationem meam, & ad te omnis caro veniet.

3 Verba iniquorum prauauerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis.

4 Beatus quem elegisti & assumpsisti, & inhabitabit in atrijs tuis. Replebimur in bonis domus tue, & sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate.

6 Exaudi nos Deus salutaris noster, & spes omnium finium terrae, & in mari longe.

7 Preparans motes in virtute tua, accinctus potentia, & qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.

8 Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos a signis tuis, & exitus matutini & vespere delectabis.

9 Visitasti terram, & inebriasti eam: & multiplicasti locupletare eam. Flumen Dei repletum est aquis, & parasti cibum illorum, & quoniam ita est preparatio eius.

11 Riuos eius inebrians multiplicata germina eius, & in stillicidijs eius latabitur germinans.

12 Benedices corona anni benignitatis tue, & campi tui replebuntur vberitate.

13 Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur.

14 Induti sunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento, & clamabunt etenim hymnum dicent.

M I Deus, cum optimus sis simul & maximus, decet certe vt tu lauderis ab omnibus, & quidē peculiariter in monte Sion in quo peculiarem tibi delegisti mansionem, & tibi persoluentur vota in Hierusalem ciuitate quam elegisti.

2 Proinde exaudi quæso orationem meam. Id si feceris, omnis generis homines confluent ad te adorandum & laudandum in monte sancto Sion. Quod autem à te vnice peto, istud est: Ecce facta iniquorum hominum, quos imitati sumus, ita aggrauata & multiplicata sunt in nobis, vt vires nostras superauerint, nec sufficimus illis diluendis: Iniquorum etiam dominantium nobis, & opprimentium nos blasphemiarum, quas contra nos & te Deum fundunt, iam magis inualuerunt, quam vt ferre diuitius possimus. Tu itaque quæso propitijs ignosce nobis peccata nostra, propter quæ à te traditi sumus: vt dimissis peccatis ac sublato hostium nostrorum iugo, in monte tuo te, vt decet, omnes laudare & venerari possimus.

4 Felix certe est ille, quem tu elegeris, tibi que propinquum feceris, & qui tua electione assidue versari & manere poterit in atrijs tuis.

5 Nos enim, vbi id assecuti fuerimus, saturabimur contemplatione & fruitione bonorum domus tuæ: Nam templum tuum, propter tuam inhabitantis sanctitatem, eximie sanctum est, & per tuam constantem iustitiam, quam semper seruas & declaras, admodum mirabile. Proinde perceptione tuæ sanctitatis & æquitatis, quæ in templo tuo maxime refulcent & perpenduntur, abunde saturabimur.

6 Exaudi itaque nos, o Deus Saluator noster, in quem non nos tantum speramus, qui in terra habitamus, sed & hi qui in omnibus terræ finibus, & extremis insulis maris habitant. Vt enim à te solo cuncta homines expectant, dum à creaturarum & naturæ conditore omnia sua præstolantur, & pendere agnoscunt.

7 Tu, inquam, Domine nos exaudi, qui per tuam fortitudinem montes stabiliter disponis, qui que omni ex parte cinctus es omnipotentia, instructus per eam ad faciendum quodcumque volueris, qui cum vis commoues tempestatibus profunditatem maris, & sonum fluctuum eius, rursumque cum vis eos fluctus compescis, plenam scilicet omnium in terra, & in aquis potestatem obtinens.

8 Conturbabuntur admiratione omnes nationes terræ, & cum veneratione timebunt qui incolunt fines terræ, propter admiranda tua signa cælestia, gloriam tuam omnibus prædicantia, per illorum ortus tum matutinos, tum vespertinos tu exhilarabis eos, eosque adorare & laudare te facies. Populos item tum Orientales, apud quos mane oritur: tum Occidentales, vnde nox oritur, tu tuis cælestibus signis sæpe exhilarabis.

9 Ab exordio constituti mundi assidue tuis donis inuulisti terram, eamque nitulosam, pluuia de cælo immissa, abunde irrigasti, sicque multipliciter eam ditasti, varijs fructuum ac herbarum generibus eam fecundans. Flumen tuum, o Deus, quod in nubibus aeris est, vnde in terram fecundans aqua profluit, plenum est aquis pluuiatibus nunquam deficientibus: ex quo quidem flumine semper parasti, & paras cibum illorum qui degunt in terra, hoc enim modo, nempe per pluuiam inebriantem terram: fit ex tua ordinatione preparatio terræ, vt ad ferendos fructus homini necessarios apta sit, & fertilis.

11 Tu tua bonitate sulcos ipsius terræ (qui sunt quasi quidam ipsius riuuli) copiose per pluuiam humectans, multiplicabis germina eius: atque vt in posterum semper multiplices in vltus nostros, te rogamus: te autem ita faciente, ipsa germinans terra latabitur in imbribus leuiter stillantibus super ipsam. Proferet enim quasi latabunda multam herbam, per roridum imbrem decidentem in ipsam.

12 Toti circulo anni, in quo tuam declaraturus es benignitatem, tu benefacies, & campi terræ tuæ implebuntur fructuum abundantia.

13 Tua benignitate, & pluuiarum stillicidio, pinguis fiet speciosa pascua deserti olim steriles, & lætitia colles vndique circumdabuntur, lætissimo scilicet gramine ac fructuum copia à te exornati.

14 Arites ouium præ pinguedine pascuorum inducent velleribus, & valles abundabunt frumento, propter quod cuncti hac tua liberalitate perfuentes, ex intimo corde tibi gratias agentes clamabunt, atque hymnum dicent tibi in Sion.

VERBA INIQUORVM.] Primum hic aduertendum, ex Hebræis constare præpositionem super, hic debere accipi comparatiue, vt frequenter accipitur, & quemadmodum indicat paraphrasis. Deinde pro iniquorum, Hebræis est, iniquitatem. Et hunc intelligunt sensum: Verba iniquitatum, hoc est, ipsa iniquitates (nam verba pro factis sæpe accipiuntur) inualuerunt adeo vt vires nostras superet. Septuaginta videatur accepisse genitiuum, iniquitatum, pro ipsis iniquis: sicut scelestum hominem, vocamus scelus, nisi forte verterent iniquitatem, & non iniquitatem. Euthymius literam nostram hunc sensum reddit, quem paraphrasis secundo loco habet, scilicet blasphemiarum iniquorum nobis dominantium nimis prauauerunt. Potest tamen litera nostræ idem reddi sensus, quem dant sensum Hebrææ lectionis hoc modo: Facta iniquorum hominum, quæ imitati sumus, multiplicata sunt nimis: & ideo tua misericordis propitijs eis, sicut prius orat: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.

INHABITABILIT.] Hæc pars accipi potest, vt reddatur hic ratio, quare beatum dixerit eum quem Deus elegerit. Vnde Hieronymus vertit: Habitabit enim in atrijs tuis. Verum quoniam idem est habitare in atrijs Dei, & à Deo assumptum esse, hoc est, vt habent Hebræa apertius. Deo proximum factum, rectius apparet vt hic reperatur relatiuum, qui, & idem intelligatur significari parte secunda versus, quod prima parte, vt frequenter.

SPE S.] Ad litteram dicitur Deus spes esse omnium finium terræ, sicut postea dicit, omnia à Deo expectare, vt det illis escam in tempore.

PRÆPARANS.] Græca magis consonant Hebræis. Habent enim inueniunt in virtute sua, accinctus potentia, conturbans profundum maris, &c. omnia in tertia persona, vt subintelligatur, præparans, supple, est Deus, &c. vt hic incipiat Propheta commendare Dei potentiam. Et Augustinus legit, sua, non tua.

ACCINCTVS, &c.] Metaphorica hæc locutio, e qua subinde vitur Propheta desumpta videtur à militibus, qui accincti armis, instructi sunt ad pugnam.

SONVM, &c.] Græca hic amplius habent, quam nos, sonos fluctuum eius quis sustinebit: Verum hæc verba, quis sustinebit, Hebræa non habent.

EXITVS, &c.] Non potest hic, exitus, accipi, vt sit genitiui casus, quomodo quidam accipiunt, intelligentes in hoc sensu: Tempore exitus, aut, homines exitus, aut, homines exitus matutini delectabis. Est enim apud Græcos accusatiuus casus exitus. Neque rursus per exitus vespere, intelligi possunt occasus solis, quomodo aliqui intelligunt, hunc reddentes sensum: tu delectabis homines qui habitant vbi sol oritur, & eos qui habitant vbi sol occidit, hoc est, Orientales & Occidentales: Dicitio enim Hebræa, quam nostri interpretes vertit exitum, tantum significat ortum, non autem occasum. Vnde oportet altero illorum duorum modorum accipere hanc partem qui in paraphrasi explicatur, quorum postremum sensum Euthymius assignat, in priori subintelligitur præpositio, per D. Augustinus sic accipit hanc partem: Tu delectabiles facies exitus matutini & vespere.

RIVOS EIVS, &c.] Græcis est εὐλαγες, quæ dicitio magis significat sulcos non riuos, quemadmodum & dicitio Hebræa hic posita. Vnde & Augustini lectio habet, sulcos. Nec est Græcis inebrians, sed μεθυσσιν, inebria, sic & apud Hebræos. Interpres legit videtur, quoniam ad sensum nihil referat, & sunt plerique libri qui habent, inebria, vt ea merito videatur vera lectio, quæ est & apud D. Augustinum.

CLAMABUNT, &c.] Quidam suppositum horum verborum intelligunt ea quæ præcedunt, valles, arietes, &c. vt ea dicantur clamare, & Deum laudare, quia eum sua fertilitate commendant, & laudandum restantur. Porro, etenim simplicitate ponitur pro, & vt, enim, sit superfluum, quomodo sæpe: vel pro, sed etiam.

Paraphrasis in sensu mystico eiusdem Psalmi.

1 Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.

2 Exaudi orationem meam, & ad te omnis caro veniet.

3 Verba iniquorum prauauerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis.

4 Beatus quem elegisti, & assumpsisti, & inhabitabit in atrijs tuis.

5 Replebimur in bonis domus tue, & sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate.

6 Exaudi nos Deus salutaris noster, & spes omnium finium terræ, & in mari longe.

DECET, o Deus, vt in sanctorum Ecclesia peculiariter lauderis, in qua apertius declarata tua bonitas magis cognoscitur, & extra quam omnis laus sordet, in spiritali tua Hierusalem, à fidei populo persoluetur tibi quicquid tibi ab eis promissum est, & votum item gratiarum actionis tibi debitum.

2 Proinde exaudi orationem meam, quod si feceris, ad te laudandum in Ecclesiam tuam omnium nationum homines venient.

3 Est autem oratio, quam exaudiri cupio, ista: Facta iniquorum quos imitati sumus, ita inualuerunt per totum orbem, vt illis diluendis non sufficimus, nec illorum conscientiam diutius ferre queamus. Superba item iniquorum dæmonum verba, quibus perpetuo se nobis dominantur gloriantur, magis inualuerunt, quam vt ferre possimus. Tu itaque tua benignitate quæso propitiare peccatis nostris, vt his dimissis sublatoque diabolica seruitutis iugo, dignè te in Ecclesia tua ex omnibus populis collecti laudare, sicut te decet, valeamus.

4 Et sanè omnibus modis beatus est ille, quem tu æterna tua prædestinatione ab initio elegisti, & tandem in tempore per tuam vocationem tibi adiunxisti: beatus ille qui tua electione & vocatione habitabit in atrijs tuis, in populo scilicet tuo fidei, ac tandem in domo tua cælesti. Nos enim fideles, quibus istud dabitur, satiabimur in bonis domui tuæ. In Ecclesia siquidem in terris agente, spiritalibus tuis bonis, quæ domui tuæ propria sunt: in superna verò domo, cōtemplatione tuæ præsentia, & maiestatis, & participatione omnis felicitatis, abunde replebimur. Templum enim tuum sanctum est, & præ iustitia summè admirandum. Nam quod in terris tibi ex omnibus gentibus ædificatum est templum, tuo spiritu inhabitante sanctificatum, est meritò admirandum ob summam præceptorum & doctrinæ eius rectitudinem, quam solam hic reperire licet: & cælestis tuum templum adeo sanctum est, vt in illud nihil coinquatum sit ingressurum.

6 Exaudi itaque nos Deus, Deus Saluator noster, in quem non iam Iudæi tantum, sed & qui fines terræ, marisque extremas insulas inhabitant, spem suæ felicitatis sunt collocaturi.

7 Preparans montes in virtute tua,

* accinctus potentia, * qui conturbas profundum maris sonum fluctuum eius.

8 Turbabuntur gentes, & timebunt, qui habitant terminos à signis tuis, * † exitus matutini & vespera delectabis.

9 Vistastis terram & inebriastis eam, * multiplicastis locupletare eam.

10 Flumen Dei repletum est aquis,

* parastis cibum illorum, quoniam ita est preparatio eius.

11 Riuos eius inebrians multiplicata germina eius: * in stillicidijs eius latibuntur germinans.

12 Benedices corona anni benignitatis tuae, & campi tui replebuntur vbertate.

13 Pinguescent speciosa deserti,

* & exultatione colles accingentur.

14 Induti sunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento,

* clamabunt, etenim hymnum dicent.

7 Tu, inquam, qui per tuam fortitudinem, perque spiritum tuum sanctum, qui virtus tua est, Apostolos, Apostolicosque viros, tanquam montes quosdam, fide firmos, altitudine mentis ab humilibus huius mundi rebus subleuatos preparas ad aedificandum in eis Ecclesiam tuam, * qui fortitudine maxima instructus es ad debellandum communem humani generis hostem, * quiue Euangelicæ prædicationis sono mundum hunc procelloso mari similem, & feros fluctus eius, quibus tuos obruere mundus conatur, salubriter conturbas, compescens eos.

8 Omnes terræ nationes, conspectis tuis miraculis, quæ per tuos operaberis, & conturbabuntur admiratione, & ad timorem ac reuerentiam nominis tui prouocabuntur, * tuisque signis, ac vera tui cognitione delectabis & Orientales & Occidentales populos. † Omnes quoque gentes tibi credentes gaudio afficies perpetuo, vt & cum mane illis oritur, hoc est, omnia sunt prospera, & cum oritur eis vespera, hoc est, omnia sunt tristitia, gaudio semper perfruuntur.

9 Inuististi terram, è cælis ad saluandos homines descendens, atque tui cognitione, tuisque donis terram replens, hisque veluti cælesti pluuia aridam terram irrigasti, * atque in hunc modum multipliciter ditasti eam, multitudine nimirum credentium, spiritualium donorum & bonorum operum.

10 Flumen tuum, ô Deus, plenum est cælestibus aquis, verbum, scilicet doctrinæ cælestis, quod sanctarum doctrinarum fluxu semper redundat, & Christus item tuus aquis spiritualis doctrinæ, ac cælestium charismatum ita repletus, vt ipso indefinenter fluente, nec tamen vnquam exhausto, omnes de eius plenitudine accipiant. * Per has autem aquas paras cibum tuorum fidelium, qui cælesti eius doctrina, donisque spiritus eius, ac bonorum fluctibus, quos hinc producant, in mente reficiuntur. Hoc enim pacto constat preparatio terræ, vt ad ferendos bonorum operum fructus fertilis sit & apta.

11 Proinde precamur vt terrena hominum corda, Euangelicæ prædicationis aratro proficiscis, cælestibus tuis aquis irrigans, multiplices fructus eius: * id dum feceris, germinans terra humani cordis lætabitur in stillicidijs gratiæ tuæ, leuiter stillantibus in eam.

12 Tu Domine toti circulo temporis gratiæ & misericordiæ tuæ benefacies, nunquam tuam benignitatem ab eo auferens, * tuæque benedictione particulares tuæ Ecclesiæ, & singulæ fidelium animæ, quas tanquam agros tuos excolendos suscipies, implebuntur fertilitate donorum spiritualium, operumque bonorum.

13 Ex eadem quoque tua benedictione populus gentium, qui tanquam desertum aridum & sterile, nullos tibi fructus protulit, ex pinguedine tui spiritus ita pinguescet, vt speciosa fiant pascua, quæ prius inculta iacebant: * & qui in populo Dei fuerunt tumentes more collium, præpositi simplicibus lætitiâ induentur, ac veluti accingentur, expeditiores facti ad ministerium sibi creditum, cum videbunt sibi commissos continuo profectu crescere in Deo.

14 Populi tui doctores, & rectos, quos tanquam arietes quosdam, duces ouium tuarum constitues, induentur virtute spiritus tui, bonisque operibus, quæ in aliorum exemplum exhibebunt, & humiliores quique præpositis tuis subditi, abundabunt pabulo spirituali verbi Dei fructumque ferent copiosum bonorum operum. * Atque ob hanc tantam tuam benedictionem fideles tui præ summa mentis lætitiâ iubilabunt, sed & hymnum gratiarum actioni tibi in Ecclesia tua decantabunt.

In finem, canticum Psalmi resurrectionis.

ARGUMENTVM PSALMI LXV.

Præsens Psalmus, gratulatio est de liberatione populi Israëliti à tyrannide impiorum, qua Psalter in persona totius populi cunctos mortales inuitat ad laudem Dei, & considerationem admirabilium operum eius, potentiam Dei, & bonitatem eius, tum à priscis, tum à recentibus ipsius erga populum suum facinoribus, prædicans: atque ob hæc summam pietatem & gratitudinem animi, voce externis, sacrificijs se testaturum promittens. Quoniam autem, teste Paulo, quæcunque veteri populo contigerunt, in figura ei contigerunt, ad declinandum ea que ad nouum pertinerent populum, ideo quæ hic dicuntur de exsiccatione maris, de redemptione à tyrannide improborum, de oblatione sacrificiorum, mysticè ab Ecclesia Christiana accipienda sunt quæ se liberatam à persecutione infidelium tyrannorum hoc Psalmo gloriatur, inuitans omnes gentes ad laudandum, & considerandum Dei potentiam, & bonitatem in se declaratam, dum inuitum hunc mundum, peruium sibi fecerit, & grauissimè malis, quæ in exortu suo plurima passa est, ipsum exemerit, propter quæ gratitudinem suam voce, externisque factis, tanquam sacrificijs quibusdam, se declaraturum in domo Dei pollicetur. Porro quod titulus habet, canticum Psalmi resurrectionis: dictio, resurrectionis, quæ in Hebraeo non habetur, adiecta videtur ob id quia

id quia in Psalmo dicitur: Qui posuit animam meam ad vitam. Proinde significat hunc Psalmum agere de liberatione populi à summis periculis mortis, & de iustificatione gentium, quæ est spiritualis anima è morte peccati viuificatio, deque spe futura resurrectionis, quæ in capite nostro Christo præcepit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Iubilate Deo omnis terra, Psalmum dicite nomini eius, * † date gloriam laudi eius.

2 Dicite Deo quàm terribilia sunt opera tua Domine, * † in multitudine virtutis tua mentientur tibi inimici tui.

3 Omnis terra adoret te, & psallat tibi, * Psalmum dicat nomini tuo.

4 Venite, & videte opera Dei, * terribilis in consilijs super filios hominum.

5 Qui conuertit mare in aridam, * in flumine pertransibunt pede, * ibi lætabimur in ipso.

6 Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt, * qui exasperant non exaltentur in semetipsis.

7 Benedicite gentes Deum nostrum, * & auditam facite vocem laudis eius.

8 Qui posuit animam meam ad vitam, * & non dedit in commotionem pedes meos.

9 Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti, * sicut examinatur argentum.

10 Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: * imposuisti homines super capita nostra.

11 Transiimus per ignem & aquam, * & eduxisti nos in refrigerium.

12 Introibo in domum tuam in holocaustis, reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

13 Et locutum est os meum in tribulatione mea.

14 Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, * offeram tibi boues cum hircis.

15 Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit anima mea.

16 Ad ipsum ore meo clamaui, * & exaltaui sub lingua mea.

17 Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

VOTVOT inhabitatis terram, edite voce signa lætitiæ in honorem Dei, Psalmum dicite ad honorem nominis eius * glorificate laudandam meritò magnificentiâ eius. † Gloriosè etiam ac magnificè illum, sicut par est, laudate, & non humano tantum more: eiusque laudem ne sinatis esse obscuram, sed gloriosam eam facite, palam prædicantes quàm magnifica laude sit dignus.

2 Dicite Deo: Quàm sunt, ô Domine, opera tua stupenda & admiranda, * quæ certè talia sunt, vt ob magnitudinem tuæ potentie declarata in tuis operibus, non solum tibi subiiciuntur qui te diligunt, sed vt etiam inimici tui seruiliter, fictoque animo tibi supplices fient, voluntariam subiectionem simulantes, quantumuis inimicos in te gerant animos. † Præ magnitudine etiam potentie tuæ, mendaces palam deprehendentur fuisse in te hostes, qui diuinitatem non tribuebant tibi.

3 Proinde, vt decet, ita quoque ex animo precor: vt vniuersæ terræ homineste adorent, & psallant tibi, psalmum, dicant ad honorem nominis tui: qui, vt es altissimus, ita solus & adorandus es, & laudandus.

4 Venite, & considerate diligenter opera Dei, * admirandus enim est in consilijs: quibus humanum genus gubernat.

5 Vt autem admirandorum operum eius quædam paucis attingam, ecce ipse est qui pro salute suorum electorum, sua potentia maxima fecit, vt vbi paulò antè fuerat mare, ibi terra extaret arida: & rursum fecit, vt patres nostri sicco pede pertransierint alucum fluminis Iordanis, * propter quod lætabantur in ipso, † & nos quoque ex his rebus eius in nos intelligentes benignitatem, lætabimur iugiter in ipso.

6 In ipso, inquam, illi lætabuntur, nosque semper lætabimur, qui non b aliena, sed propria fortitudine super omnia imperium obtinet in perpetuum, oculi eius diligenter obseruant quæcunque fiunt in singulis nationibus, * propter quod consulum fuerit, vt qui Deum irritant suis impietatibus, non exaltentur apud semetipsos, cum Dei potentiam & scientiam effugere nequeant.

7 Proinde hunc Deum nostrum omnes gentes, reiectis idolis, laudibus extollite, * vocemque laudis eius longè lateque audire facite.

8 Qui nos è maximis malis, ac morte impendente creptos vitæ restituit, * nec permisit vt laberentur pedes nostri, & caderemus in mortem & exterminium.

9 Tu enim, mi Deus, probasti nos multis tribulationibus, igne tribulationis nos examinasti, * sicut igne examinari solet argentum, quod non solum igne non consumitur, sed mundum declaratur, puriusque redditur. 10 Permisisti nos induci in captiuitatem & seruitutem, qua tãquam laqueo quodam inclusi arctabamur: venire fecisti super nos grauissimas afflictiones, multum nos deprimentes, * impiosque homines ita nobis imposuisti, & dominari fecisti, vt instar iumentorum nobis abuterentur, ac velut equis insiderent.

11 Et, vt in summa dicam, varias maximasque calamitates experti sumus, quibus propemodum tanquam igne quodam absorpti, & quasi aqua inundante demersi eramus. * Verum iam tandem tua benignitate nos ex omnibus his malis eduxisti in refocillationem.

12 Propter quod introibo in domum tuam cum holocaustis, persoluam tibi vota mea, quæ cum in malis versarer, distinctè & clarè protulerunt labia mea.

13 Et quæ os meum locutum est in tribulatione mea.

14 Holocausta pinguis medullis & adipe plena offeram tibi simul cum incenso thuris, quod in arietum & aliorum oblatione tibi adoletur, * offeram tibi boues cum hircis.

15 Omnes qui timetis Deum, huc accedite, & audite, & narrabo vobis quanta fecit anima mea.

16 Ecce ad ipsum ore meo clamaui pro auxilio, * & inter clamadum exaltaui illum lingua mea, agnoscens eum solum esse, qui me saluare posset.

17 Quod si autem inter orandum aspexissem in corde meo iniquitatem maleque mihi conscius fuisset, & praua intentione illum fuisset deprecatus, vtique non exaudisset me Dominus.

18 Propterea exaudivit Deus, & attendit voci deprecationis meae.
19 Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam a me.

18 Quoniam autem verò puroq; corde illum inuocaui, ideo exaudivit me Dominus, & attendit deprecationi meae.
19 Laudatus sit ab omnibus Deus, qui non auertit orationem meam a se, & misericordiam suam a me.

ANNOTATIONES.

BERRIBILIS, &c.] Græca habent ἀσφοβητος, quàm terribilis.

QUI DOMINATUR, &c.] Græca qui dominatur in virtute sua seculo, quomodo & Hieronymus vertit ex Hebræo. Sic enim est Græcis: ὁ ἄριστος ἐν τῷ αἰῶνι.

CUM INCENSO ARIETVM.] Hanc orationem pleriq; sic intelligunt: offerā tibi holocausta simul cum oblatione arietū, quos tibi incendam & adolebo. Verūm non videtur hæc interpretatio conueniens. Primum, quia incensum propriè dicitur, suffitus thuris, nam & Græcis est θυμίαμα. Deinde cum dicitur: offeram tibi holocausta cum incenso, &c. significatur incensum esse diuersum ab holocaustis. In Græcis autem codicibus non est hæc difficultas in quibus legitur: μετὰ θυμιάματι & ἄρην κριῶν, hoc est, cum incenso & arietibus, quomodo & August. legit. Hanc tamen lectionem Hieronymus improbat in epist. ad Suniam & Fretillam, nostramq; præfert eò quòd in Hebræis non habeatur coniunctio, & Verti autem ex Hebræo potest hoc modo. Offeram tibi medullata holocausta cum incenso, arietes. s. offeram.

Arque hoc modo vertit Campensis, & quidam alij, sicq; omnis difficultas est sublata. In nostra tamen litera duplex incōuenientia quæ adducta est, tolli potest duobus modis, Primum eo modo quem indicat paraphrasis. In holocaustis enim semper debet simul offerri libamina, cum libaminibus verò thus, vt docet Leuitici liber. Secundò, vt genitius, arietum, non construatut cum nomine, incenso, sed cum, holocausta, & hoc modo oratio ordinetur: holocausta, medullam arietum offerā tibi cum incenso. Notandum autem quòd holocaustorum tantum mentionem facit, eò quòd hæc offerri solebant peculiariter in gratiarum actionem. Deinde his tribus, nempe arietibus, & bobus & hircis, omnis generis holocausta complexus est. Nā ex his tribus speciebus holocausta fiebant, vt docet primum cap. Leuitici 1.

ET EXALTAVI SVB LINGVA.] Legendum esse, exaltaui, non autem exultaui, originalia docent. Græca enim habent ὑψωσα. Porro præpositio, sub, pro præpositione, in, posita est: quemadmodum & alibi, dum dicitur: Sub lingua eius labor & dolor, &c. Venenam aspillum sub labijs eorum. Quod annotat etiam Euthymius Græcus.

In finem in hymnis Pfalmus cantici Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI LXVI.

Pfalmus iste, oratio est prophetica, qua Dei misericordia, benedictio & salus per Christum & super omnes gentes ventura, multa verborum replicatione, ob desiderij intentionem postulatur, vt hac salute exhibita, & per vniuersum orbem prædicata, omnes Gentes Deum reuereantur, ac laudent, atque in eius benignitate latentur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, * illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

2 Vt cognoscamus in terra viam tuam, * in omnibus gentibus salutare tuum.

3 Constituteantur tibi populi Deus, Constituteantur tibi populi omnes.

4 Latentur & exultent gentes quoniam iudicas populos in equitate, * & geres in terra dirigis.

5 Constituteantur tibi populi Deus, constituteantur tibi populi omnes, * terra dedit fructum suum.

6 Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, * & metuant cum omnes fines terre.

MNI BV SVOTIS id vnice postulo, vt Deus misereatur ali- quando humano generi, & benefaciat nobis, * vtq; illum cæcere faciat lumen vultus sui super nos, fauorem suum nobis declarando, cum hæctenus nobis offensus fuerit, & vt iam tandem misericordiam faciat nobiscum.

2 Vt in vniuersa terra omnes cognoscamus viam, qua itur ad te Deus, a viam item ac rationem, qua humanum genus saluare decreuisti, * & in omnibus gentibus cognoscatur tua salus, tuusq; saluator quem redimendo homini præparasti.

3 Fac queso, o domine, vt hac tua salute vbique manifestata, laudent te non solum Iudæi, sed populi multi, vt laudent, inquam, te populi omnes.

4 Fac vt omnes gentes te tuamq; æquitatem & bonitatem cognoscentes b animo latentur, & voce ac corpore exultent, ob id quòd omnes populos summa æquitate iudicas, regis, & moderaris, neminem per vim opprimens, imò omnes tibi fidentes ab impiorum, tum hominum, tum demonum tyrannide liberans, reddensque, vnicuique secundum opera sua: * Latentur & ob id quòd nō Iudæos tantum, sed omnes etiam gentes in terra tanquam bonus omnium pastor deducis, dirigens eas ad viam veritatis ne errēt, nec aliquo eos bono carere permittēs, qui se tibi comittūt.

5 Fiat, inquam, o Domine te iterum ac iterum precor, vt constituteantur tibi populi multi, vt constituteantur tibi populi omnes, * ob id quia terra, quæ cælo hæctenus clauso, nec rorante in eam, sterilis in pietate & vera iustitia permansit, nunc tandem cælo, nubibusque pluentibus iustitiam protulit, fructum suum, diu ex ea desideratum, saluatorem, scilicet, mundi, qui vitam toti mundo largitur, & per eum iustitiæ ac bonorū operum in hominibus vbertatem.

6 Benefaciat nobis Deus Deus noster, benefaciat nobis Deus, * sicque fiat vt reuereantur illum omnes qui etiam extremas mundi partes inhabitant,

ANNOTATIONES.

VNT qui hunc Pfalmum intelligunt esse orationem Prophete, qua fauorem Dei super populo Israëlitico suo tempore precatur, intelligētēs in eo quod hic dicitur: terra dedit fructum suum: verbum, dedit, possum esse pro deprecatione, det, & precari Prophetam fertilitate terræ promissionis. Verum quoniam fertilitas terræ illius, & fauor peculiariter illi populo exhibendus, non potest videri conueniens ratio latitiæ omnium gentium, magis intelligēdum est, eū precari vel solum, vel potissimum, salutem per Christum toti humano generi exhibendā. Et eam partem, terra dedit fructum suū, de eodem fructu accipere, de quo loquitur & postea, cum dicit: Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum, vbi Prophetam loqui de fructu spiritali satis patet ex præcedentibus, dum dicit: Veritas

de terra orta est, &c. Magis autem patet Prophetam loqui de communi humani generis salute, ex eorum veritate qui omnia verba imperatiui modi hic posita vertunt per futurū indicatū, Deus miserabitur nostri, &c. Constituteantur tibi populi omnes, &c. Nam vtiq; modo hæc omnia ex Hebræo verti possunt.

VT COGNOSCAMVS.] Tā prædicat eū ἡ γῆ, &c. a Verti etiā hæc possunt: vt cognoscatur in terra via, quæ verisio magis conueniet ei quod sequitur: in omnibus gentibus salutare tuum.

QUONIAM IUDICAS POPVLOS, &c.] Hebrea & Græca habent verba futuri temporis, iudicabis & dirigēs. At frequenter apud Hebræos sic ponitur futura, vt non tantum quod futurum est significent, sed quid semper & omni tempore fiat. Vnde & D. Hieron. ex Hebræo hic vertit iudicas & ducet es. Et D. August. nobiscum legit: iudicas & dirigis.

In finem Pfalmus Cantici Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI LXVII.

Quoniam D. Paulus in epistola ad Ephesios cap. 4. Ex hoc Pfalmo adsumptum testimonium, Ascendisti in altū, &c. de Christi interpretatur ascensione, ac donorum spiritus sancti distributione, plerique totum hunc Pfalmum referendum tantum putant ad tempora noui testamenti. Verum quoniam omnia pene huius Pfalmi nimis aperte psaltem loqui significant de beneficijs ac victorijs, veteri populo olim præstitis, magis sciendum est, Apostolum testimonium illud non secundum primum scripturæ sensum adduxisse: sed vt frequenter facit, secundum mysticum eius sensum, qui & in omnibus Psalms partibus intelligēdus est. Quantū itaque ad literalem attinet sensum, propheta exordians ab his verbis, quibus Mosem vsum legimus Numeri 10. quoties in deserto arca Domini eleuabatur & transferebatur, precatur in primis Dei virtute dispergi hostes populi eius, vt populo Dei exultandi in ipso semper sit occasio: tum & ad laudem Dei inuitat, cuius benignitatem varijs modis declaratam erga populum maxime Israëliticum describit, dum eum mirabiliter deduxit in desertum, & induxit in montem fertilissimū terræ promissionis, ibiq; cum sub principatu Iudicum varijs victorijs de hostibus suis donauerit, quibus omnibus heroico plane sermone enarratis: precatur rursum, vt captam in populum suum benignitatem Deus continuare & confirmare pergat, quò deictis hostibus populi sui, externe etiam gentes vltro sese cultui veri Dei subdant, & ad adorandum Deum in Ierusalem conueniant. Postremò demum versus, ex prospecta olim exhibita dei in populum suum bonitate pollicetur populo Israëlitico Dei virtutem adfuturā, qua inimicis suis facile sint superiores. Videri autem potest ex eo quod hic dicitur: Exurgat, & iter facite illi: Pfalmus hic decantatus in translatione arce in montem Sion: aut, vt alij volunt, cum ad bellum cum suis dauid proficisceretur. In his autē omnibus intelligi debere adumbrata mysteria noui Testamenti, non Pauli tantum citatio & interpretatio docet, sed & prophete verba, quibus omnia terræ regna laudem Domino canere hortatur, nimirum quòd præuideret Christo totum orbem nomen aliquando daturum. Proinde secundum mysticū sensum, presens Pfalmus oratio est Ecclesia contra hostes populi Dei visibiles & invisibiles, in qua de Christi in caelos ascensione, Spiritus sancti missione, Apostolorum prædicatione, Gentium in ecclesia vnione, & Euangelicæ prædicationis efficacia, alijsq; fidei nostra mysterijs gloriatur Ecclesia, continuationem diuina erga se benignitatis obnixè rogans sibiq; promittens.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, * & fugiant, qui oderunt eum a facie eius.

2 Sicut deficit sumus, deficient, * sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

3 Et iusti epuletur, & exultent in conspectu Dei, * & delectentur in latitia.

4 Cantate Deo, Pfalmum dicite nomini eius, iter facite ei qui ascendit super occasum, * Dominus nomen illi.

5 Exultate in conspectu eius.

E quaeso diutius Deus quasi dormiens suā pro nobis dissimulet potentiam, sed exurgat, exerens suam pro nostra salute potentiam, & per eam dissipentur inimici, non tam nostri quā eius, * à potentia virtutis eius pro nobis declarata fugiant qui oderunt eum.

2 Sicut fumus statim ac sine negotio deficit vt minimè appareat, maxime si vi ventorum impellatur, ita & inimici Dei, virtute diuina propulsi, deficient: & sicut liquefcit cera à præsentia ignis, ita pereant peccatores à præsentia potentia Dei, qui est ignis voracissimus.

3 Sicq; fiat, vt iusti solennes & festinas epulas celebrantes, letentur eius præsentia Dei, * & latitia magna delectentur.

4 Cantate o iusti in laudem Dei, hymnum dicite in honorem nominis eius, præparate viam illi qui tam excelsus est, vt vehatur super occasum, & tenebris insideat, nimirum quia tenebrosa nobis sunt latibula gloriæ eius humanis oculis prorsus imperceptibilis. Nomen eius est, * Dominus omnium, qui vt solus esse à seipso habet, ita omnibus esse & feliciter se largitur.

5 Iustum sanè est, vt vos qui populus eius estis, exultetis in præsentia eius, * sicut contra impij (& quidem merito) conturbabuntur timore &

Pfal. 67.

* turbabuntur à facie eius patris orphanorum & iudicis viduarum.

6 Deus in loco sancto suo.
* Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo.

7 Qui educit vincit in fortitudine, * similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8 Deus cum egredereris in conspectu populi, * cum pertransires in deserto.

9 Terra mota est * etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israël.

10 Pluuiam voluntariam segregabis Deus hereditati tue, * infirmata est, tu vero perfecisti eam.

11 Animalia tua habitabunt in ea, * parasiti in dulcedine tua pauperi Deus.

12 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.

13 Rex virtutum dilecti, * & speciei domus diuidere spolia.

14 Si dormiatis inter medios clericos, * penna columba deargentea, & posteriora dorsi eius in pallore auri.

15 Dum discernit cælestis reges super eam, niue dealbabuntur in Selmon, * mons Dei, mons pinguis.

16 Mons coagulatus mons pinguis, * vt quid suspicimini montes coagulatos?

17 Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, * etenim Dominus habitabit in sinem.

18 Currus Dei decem millibus multiplex, millia latrantium, * Dominus in eis in Sinai in sancto.

19 Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, * accepisti dona in hominibus.

20 Etenim non credentes

horrore magno à præsentia eius, qui pater est pupillorum, ac iudex viduarum, omniumque qui humano destituti sunt auxilio & præsidio.

6 Deus qui habitat in sanctissimo suo cælorum habitaculo, hic, inquam, Deus quantumuis longè videatur ab hominibus diffusus, tamen humilia respicit, terrena curat atque sua potentia mirabilem in hominibus mutationem operatur. * Nam eos qui paulò antè fuerat soli sine liberis, simplici minimeq; distracta vita degentes, facit subinde vt habeant domum familia plenissimam.

7 Ipse item per suam fortitudinem eos qui vinciti fuerant, aut graui seruitute pressi, asserit in libertatem: * qui etiam per nimiam suam benignitatem eos qui ad iram ipsum frequenter prouocarant, cum habitarent in locis aridis & horridis, ac calamitate plenis, vbi mortuis similes videri poterant, ex huiusmodi locis eduxit in regionem fœcundam, in qua fœliciter viuerent.

8 Deus cum olim gradereris ante populum tuum, ducem te illi præbēs in columna nubis, * cum ante ipsum pertransires in deserto.

9 Terra à tua præsentia commota est, nempe cum legem populo tuo in monte Sinai traderes, * sed & cæli stillauerunt manna, fulgura & pluuias, propter præsentiam Dei, qui in Sinai apparuit, propter præsentiam, inquam, Dei Israël.

10 Eadem sanè tua potentia & bonitate tu etiam nobiscum gradens & habitans pluuiam liberalem ex tua benigna voluntate seorsum destinabis terræ, quam tibi iure hæreditario vendicasti. Nam sicut populo tuo in deserto pluisti manna, ita & speramus te terræ tuæ à cælo abudè tuis donis prouisurum, * quæ quidem aliquãdiu variis malis afflictæ fuit. Verum tu eam modò rursum stabiliuisti, depulsis fractisq; hostibus eius, donans eam pace, omnibusque bonis frui.

11 Hi quos tanquam tua animalia tibi pascendos suscepisti, habitabunt in hac tua terra, * nullis nostris meritis, sed per dulcedinem tantum tuæ bonitatis parasiti cibum, atque de necessariis prospexisti, ô Deus, pauperi tuo populo à variis tyrannis grauius afflicto.

12 Nec tantum à cælo suis bonis prospiciet populo suo, sed, sicut sæpe fecit, insignes etiam ei victorias præbebit, per quas suppeditabit sermonem his qui annuntiabunt latissimum nuntium de obtenta præclare victoria exercitus Dei.

13 Dabit etiam Dominus noster rex exercituum dilectissimi populi sui, * dabit inquam, speciosæ suæ domui, populo, scilicet, suo domestico, vt h diuidat spolia hostium suorum.

14 Huius benignitate vos populus eius, qui prius prementibus multis malis atri fuistis, & inglorij, cum deuictis omnibus hostibus vestris fœliciter requieueritis in medio sortium vestrarum, interq; terminos hereditatis vestræ, * tunc eritis sicut deargentata penna alicuius columbæ cuius dorsum fuluorè habet auri, hoc est, candidi, læti atq; festiui eritis.

15 Eò quod cælestis & omnipotens Dominus iam distribuit super suam hereditatem qui eam regat, ob id ij qui eam inhabitant, veluti niue dealbabuntur, ad similitudinem montis Selmon. * Sanè iam bene declaratum est, quod iste mons, in quo sibi Deus suam inter nos peculiarem delegit habitationem, mons est admodum pinguis & fertilis multorum bonorum, quæ hic nobis à Deo proueniunt.

16 Mons iste est ad modum casei coagulati firmiter solidatus, caseique ac butyri pinguedinem reddens: mons, inquam, est admodum pinguis, * proinde vt quid cogitatis de aliis, nescio quibus montibus solidis ac pinguibus, aut alios expectatis montes, cum nulli sint qui huic monti comparari valeant.

17 Hic enim mons est, in quo complacitum est Deo vt peculiariter habitaret in eo, * sed & Dominus habitabit in eo in perpetuum.

18 Currus quibus Deus inuehitur, in infinitum sunt multiplicati: hi autem currus, sunt multa angelorum latantium millia, per quos potenter & celeriter vbiuis locorum quæcunq; vult peragat, fortis admodum contra hostes populi sui: * his autem multis suis curribus Dominus iam inequitat in suo sanctuario, sanctoq; hoc suo monte, sicut olim fecit in Sinai, vt meritò in ipsum fidere debeant, quotquot in hoc monte colunt eum.

19 Te pro nobis pugnate, Domine, gloriosus victor de hostibus nostris euasisti, ac veluti in altum ascendisti instar triumphantium, qui parta victoria, currus triumphales ascendunt, omnibus præminentes, captiuos post te traxisti hostes tuos, * quos tamen ita tibi deuinxisti, vt vltro se offerrent, tuæque seruituti addicerent.

20 Nam eos qui tibi prius rebelles fuerunt, & credere tuis verbis recu-

inhabitare Dominum Deum.
21 Benedictus Dominus die quotidie.
* prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

22 Deus noster, Deus saluos faciendi,
* & Domini Domini exitus mortis.

23 Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum,
* verticem capilli perambulantium in delictis suis.

24 Dixit dominus ex Basan conuertam,
* conuertam in profundum maris.

25 Vt intigatur pes tuus in sanguine,
* lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.

26 Viderunt ingressus tuos Deus,
* ingressus Dei mei regis mei qui est in sancto.

27 Præuenerunt principes coniuncti psallentibus,
* in medio iuuenularum tympanistrarum.

28 In Ecclesiis benedicite Deo Domino,
* de fontibus Israël.

29 Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu.
30 Principes Iuda duces eorum.

* principes Zabulō, & principes Nephtalim.
31 Manda Deus virtuti tuæ
* confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

32 † A templo tuo in Hierusalem tibi offerent reges munera.

33 Increpa † feras arundinis.
* congregatio taurorum in vallis populorum,
* vt excludant eos qui probati sunt argento.

34 Dissipa gentes quæ bella volunt, venient legati ex Aegypto,
* Aethyopia praueniet manus eius Deo.

35 Regna terra cantato Deo psallite Domino,

36 Psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli ad Orientem:

37 Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, date gloriam Deo, * super Israël magnificentia

fauerunt, sic accepisti tibi, vt tu Dominus Deus inhabitares inter eos, & ab eis agnoscereris & coleris.

21 Benedictus atque laudatus sit ab omnibus Deus per singulos dies pro variis suis erga nos beneficiis: * ipse Deus auctor omnium saluationum nostrarum, tanquam bonus pastor fœliciter nos deducet in omnibus nostris negotiis.

22 Deus noster, Deus est habens potestatem faciendi eos saluos quos n vult, * & in potestate Domini Dei sunt varij exitus mortis: variis enim modis nouit, & potest suos à morte eripere.

23 Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum, † principes eorum penitus perdet, omnesque suos hostes, quasi contractis eorum capitibus perfectæ internecioni dabit, * confringet verticem capillosum eorum qui perseuerant in delictis suis. obstinati in malitia.

24 Dixit Dominus, redire faciam populum meum cum triumpho, deuictis hostibus eius: sicut olim meos redire feci ex Basan, occiso Og rege Basan, cum omnibus suis redire (inquam) meos faciam, sicut olim feci in profundo maris rubri, per quod meos illatos eduxi, suffocato Pharaone cum omni robore Aegypti.

25 Sic inquit Dominus, te populum meum cum triumpho redire faciam vt ex multa hostium tuorum strage pes tuus tingendus sit sanguine interfectorum, * & lingua canum tuorum tingenda sit ab occisis inimicis tuis, ex ipso scilicet sanguine effuso.

26 Et certè quod tuis Domine promissisti, id eis iam frequenter egregie præstitisti. Viderunt enim tui iam sæpe & experti sunt, quomodo cum eis egressus sis ad pugnam, & cum triumpho à pugna regressus secundum tuam promissionem. * Viderunt certè populi ingressus Dei mei & regis mei, qui in suo sanctuario præfident.

27 Itaque potita per te victoria cum triumphali pompa domum redeuntes præcesserunt in solenni populi tui conuentu principes, coniuncti his qui instrumentis ludebant musicis, * qui victoriosos principes præbant, ludentes in medio puellarum circumfusarum, in tympanis etiam ob latitiam pulsantium, atque dicentium;

28 In sacris vestris cœtibus laudate Deum, Dominum, inquam, laudate, * vos qui emanastis à filiis Iacob veluti à fontibus eius.

29 In his autem populo tuo præstitis triumphis, tribus Benjamin minor numero reliquis tribubus, facta est in maximo mentis stupore & admiratione ob gloriosas per suum Saulem partas victorias.

30 Ibi & aderant principes ex tribu Iuda, duces populi tui, per quos item triumphum agere de hostibus populo tuo dedisti: * Similiter & principes ex tribu Zabulon, & tribu Nephtalim, qui & ipsi quandoque populi tui duces gloriosè de inimicis per te triumpharunt.

31 Proinde quemadmodum iam frequenter tua fortitudine nobis adfuisisti, ita & in posterum præcipe, ô Deus, potentia mea, fac eam nobis semper adesse contra hostes nostros, * perge quæso confirmare id quod cœpisti in nobis.

32 Id cum feceris, iam propter splendorem & celebritatem templi tui quod in Hierusalem tibi ædificabitur, reges terræ offerent tibi munera: † Per vniuersam quoque terram, incipiendo à templo tuo Hierosolymitano, reges te tuis muneribus colent.

33 Quare tuæ potentia robore, cohibe fœuissimos hostes nostros, armatos lanceis ex durissima arundine paratis: † quique similes sunt feris in arundinibus & caricibus nidum sibi & latibula facientibus. * Congregati enim sunt fortissimi & ferocissimi principes velut tauri quidam, simul cum populis suis in modum vitularum lasciuientibus, * vt expellat è sua hereditate eos qui tibi probati sunt, ad similitudinem purissimi argenti.

34 Disperge populos qui tuis volunt bella, quod cum feceris, veniet vltro legati ex Aegypto, tecum & cum populo tuo fœdus inire cupientes: * Aethiopes festinabunt porrigere manus suas Deo, fœdus cum eo paciscentes, & ad eum adorandum manus suas extendentes, ac munera illi adferentes.

35 Vniuersa regna terræ communem vestrum & nostrum Dominum nobiscum carminibus celebrate, psallite in honorem eius.

36 Psallite, inquam, Deo, qui altissimus & super omnes est. Ipse enim insidet & vehitur in supremo cælorum circa Orientem, vbi lucis sedes est, vnde lumen omne dimanat.

37 Atque vt est altissimus, ita & potētissimus. Ecce enim ipse cum vult, dabit voci tonitruui sui, vt sit vox admodum potens, & ad faciendum mirabilia efficax: date gloriam Deo, * magnificentia enim potentia & bonitatis

eius & virtus eius in nubibus. 38 Mirabilis Deus in sanctis suis. *Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suae, benedictus Deus.

tatis eius in populo Israelitico declarata est, & fortitudo eius in nubibus relucet, unde potenter fulgura & tonitrua, pluias & grandines terra immittit. 38 Verè mirabilis est Deus in suis sanctuariis, & in hominibus quos sibi in sua sacra sanctificauit Deus Israelis. Ipse dabit robur & fortitudinem plebi suae: benedictus proinde & laudatus sit semper ab omnibus Deus.

ANNOTATIONES.

VI ASCENDIT SUPER OCCASUM. Non est hic illud ascendere, quod postea: cum dicitur: Ascendisti in altum, &c. nec significat talem ascensionem, quali Christum in caelum dicimus ascendisse. Hebraica enim dictio proprie significat inequitare. Itaque sic dicitur Deus ascendere super occasum, quomodo in alio Psalmo dicitur ascendere super Cherubim, & quo modo hominem dicimus ascendere super equum. Porro pro eo quod nos habemus, occasum, siue, vt verterunt Septuaginta, hoc est, occasus, plurali numero, Hebraei dictionem habent, quae aliquando vesperam significat, aliquando solitudinem, aliquando supremum caelorum, dictum ארבת ארבות, propterea quod desertum sit stellis: atque in hac postrema significatione, communiter hic Hebraei accipiunt, vt significetur Deus inhabitare summum caelum, quod empyreum dicitur: in quo sensu postea dicitur Deus ascendere super caelum caeli. Ad primam autem significationem respexerunt Septuaginta, volentes, vt videretur, significare Deum nobis federe in tenebris, eò quod nobis sit inuisibilis. In quo sensu & prius dictum est Psalmo 17. Deum posuisse tenebras latibulum suum, &c.

DEVS QUI INHABITARE FACIT, &c. Notandè hic primum, quod & D. Aug. diligenter annotauit, Graecis non esse relatiuum, qui, sed tantum, Deus inhabitare facit: quomodo & impressi quidam codices iam habent. Deinde notandè pro vnus moris, & Hebraeis & Graecis vnicam esse dictionem. Et Hebraea quidè dictio יחי Iehidim, significat vnicos solitarios, unde omnes intelligunt significari: Deum frequenter efficere, vt hi qui soli sunt & vnicum sine omni sobole, sicut multorum filiorum parentes, iuxta illud Psalmo 112. Qui habitare facit sterile in domo, matrè filiorum latantem, Graeca verò dictio μονήματος, etsi proprie significet eos qui sunt vnus modi, vel vnus moris, vnde in Psalterio Romano legitur, vnanimis, significat tamen etià homines cœlibes & solitarios, vt rectè intelligatur idè à Septuaginta significatum, quod in Hebraeis iam omnes intelligunt. Quod & Symmachus intellexit, cum vertit μοναχους, hoc est monachos, qui scilicet soli degunt sine prole. Quales & rectè dicuntur vnus moris homines, quod seorsum sibi viuunt familiarè amplitudine non diuisi in varia. Proinde quamuis hunc sensum nostra lectio non tam facile admittit, eum tamen in paraphrasi sequi maluimus, quam alios quosuis qui nostrae quidem literae magis conueniunt, sed ab originali & scriptoris intentione sunt alieni.

QUI HABITANT IN SEPULCHRIS. Pro, sepulchris; dictio Hebraica proprie significat loca arida & sicca. Proinde hic sepulchra accipi debet eodem modo, quo Ezec. 38. vbi terra Babylonica dicitur sepulchra Iudaeorum. Sic & Aegyptus & desertum, quasi sepulchra fuerunt populi Israelitici, è quibus cum populum, etsi Deum frequenter exasperantem, Deus tamen eduxit. Quomodo enim in regione vmbrae mortis Scriptura habitare dicit eos qui in multis viuunt calamitatibus, ita hic habitare eos in sepulchris.

DEVS CVM REGREDERIS. Desumpti sunt hi duo versus ex cantico Deborah, quod describitur Iudicum 5. in cuius principio eadem penè leguntur.

PLUUIAM VOLUNTARIAM, &c. Versus hi dupliciter accipi possunt. Nam intelligi potest, Prophetam prosequedo quod narrare coeperat, commemorare Dei beneficia, quibus populum in deserto affecit, prouidendo ei de omnibus necessariis ad vitam sustentationem, & instar pastoris ei prospiciendo, vt per pluuiam voluntariam, vel, vt habent Hebraea liberalem, intelligatur manna, quod instar pluuiæ Deus populo suo demisit, vnde & alibi dicitur pluit illis manna ad manducandum. Iuxta quem intellectum verba futuri temporis, segregabis, & habitabunt, per praterita sunt exponenda, quomodo & sequentia praterita, infirmata est, perfecisti & parasti, videntur requirere. Vnde & diuus Hieronymus ex Hebraeo omnia per prateritum vertit. Intelligi etiam

potest Prophetam ex consideratione beneficiorum, quae olim in deserto Deus suo populo praestitit, polliceri futuris temporibus similiter illum ad futurum eidem populo, quem sibi in suam delegit hereditatem: aut benefactorum terrae, quae & ipsa Dei hereditas saepe dicitur, vt per pluuiam voluntariam & liberalem significantur omnia Dei beneficia, quibus abundè populum suum è caelo pascit, ei de necessariis prouidendo. Et primum quidem promittit, Deum prospecturum suis, de his quae ad victum pertinent. Deinde verò pollicetur & victoriam Deum suis concessurum de hostibus ipsorum. Id enim significatur versus sequenti: Dominus dabit verbum, &c.

DOMINVS DABIT VERBUM, &c. Communiter quidè hic versus intelligitur de predicatoribus Euangelij, in hoc sensu: Dabit dominus euangelizatibus verbum, idè; cum magna efficacia. Verum pro dictione, virtute, ponitur apud Hebraeos נבא נבא, vnde tsaboth: quae dictio non significat proprie potentiam & efficaciam sed exercitum. Vertunt quidem Septuaginta eam dictionem semper per δύναμις, sed eam dictionem videntur accipere pro exercitu, vt cum dicunt Dominum δύναμις, virtutum, hoc est exercituum, Pro dictione autè, euangelizantibus, quae vt patet ex Graecis est generis masculini, τῶν δυνάμεων, apud Hebraeos ponitur genus femininum. Vnde Hieronymus vertit annuntiatricibus fortitudinis plurimè. Proinde Hebraei huc versus sic intelligunt: Dominus dabit cœlestem triumphalem in ore annuntiatricum mulierum, annuntiantium victoriam exercitus Israelitici populi, aut fortitudinè per Deum pro populo suo exhibitam. Mos enim erat mulierum in triumphis carminibus musicisque instrumentis epicinia cœtare. At verò Septuaginta femininè genus acceperunt positum pro genere masculino, quemadmodum aliquoties apud Hebraeos fit. Atque in hunc modum etiam accepit Chaldaeus Paraphrastes, qui sic hunc versus reddidit: Deus dedit verba legis populo suo, mediatrix Mose & Aaron, qui annuntiauerunt verbum Dei exercitui magno Israelis. Illa autè oratio, virtute multa, duobus modis accipi potest. Primum vt sit idè quod cum magno annuntiantium exercitu. Secundò vt sit sensus: annuntiantibus de multo potentique exercitu, quomodo si Dei virtute de suis hostibus gloriosè triumphauerit Dei populus, vt subaudiatur in nostra lectione prepositio, de.

REX VIRTUTVM DILECTI. Graeca non habent nisi semel genitium, dilecti, nec habent coniunctionem, & Et Augustinus notat diligentiores codices, asteriscum apposuisse repetitè dictioni, dilecti, ad significandum eam non esse apud Septuaginta. Nec tamen ea auferenda est, quia in Hebraeo est repetita dictio, quae cum eis punctis quae modo habet, significat, fugient, fugient. Cum aliis verò punctis quae legisse apparet Septuaginta, significat dilectum.

SI DORMIATIS INTER MEDIOS, &c. Pro, inter medios clericos, ferè ex Hebraeo nunc vertit, inter chytropodas, vel trypodas & ollas, vt sit sensus, etiam habitaueritis inter loca humilia & nigra, vbi ponuntur ollae & caldaria, tamen eritis deinceps clari, candidi, & gloriosi. Videretur autè versus huius orationis sensus petendus ex simili loco, qui est Geneleos 49. cum dicitur de Isachar, quod sit asinus fortis accubans inter terminos. Nam & ibi pro, accubans inter terminos, Hebraeis est idè quod hic legimus, dormiatis inter medios clericos. Et Septuaginta ibi verterunt pro, inter terminos, eodem modo vt hic, αὐτὸς ἐμὲν ὡς κληρῶν, hoc est, inter medium clericorum, vel, vt noster vertit, inter medios clericos, hoc est, fortes. Cum ergo secundum eam versionem intelligendū sit Isachar inter fortes filiorum Israel sibi quietam delegisse habitationem, etià hoc loco rectè ad literam intellexerimus significatam quietam in terra promissionis inter fortes Israelitis distributas mansionem: & consequenter in mystico sensu, Ecclesiae quietem, quae possidet in fortibus suis, hoc est, particularibus Ecclesiis quae cuique velut forte contingunt. Vnde & Petrus ea clericos vocat cum

cum dicit pastores non debere dominari in clericis, hoc est, vt prius dixit, in grege ipsius commisso. Itaque inter medios clericos, accipitur positum, pro, in medio clericorum, vt habent Graeca: & illud pro, inter clericos, hoc est, fortes vel, vt vertit D. Hieronymus, inter terminos. D. Augustinus doctè annotauit per hoc quod est dictum, inter medios clericos, vel in medio clericorum, significatum esse duas esse fortes inter quas est dormiendū quas proinde putat intelligendas: vel duo testameta, vel potius hereditatem vitae temporalis, & hereditatem vitae aeternae: vt inter duas has hereditates dormire, sit nec illam iam ardentem querere, & istam patienter expectare. Et reuera dictio Hebraica hoc loco posita dualis numeri est. Vnde Geneleos 49. vertunt. Isachar asinus fortis accubans inter duas sarcinas. Alij inter duos terminos, & assignat terminos suum, mare mediterraneum, & mare Galilee, inter quae suam habuit fortem tribus Isachar.

IN SELMON. Nomen Selmon Septuaginta acceperunt, vt sit nomen proprium montis, de quo hic mentio in libro Iudicum: quem aiunt semper niue candere. Alij illud nomen accipiunt, vt sit nomen appellatiuum, significans obscuritatem, vmbrae & tenebras, vt sit sensus: Velut nix dealbabitur hi qui prius versabantur in aduersitate & obscuritate & tristitia.

MONS DEI, MONS PINGUIS. Videri poterat per montem Dei significare ad literam montem promissionis terrae, de qua dicitur: Psal. 77. Induxit eos in montem sanctificationis suae, montem quem acquisit dextera eius. Hec enim terra verè pinguis & fertilis fuit, atque iuxta literalem sensum in hanc terram Aegyptiis, aliisque hostibus populi sui tanquam victoriam ascendente intelligi potuisset, secum ducens populum suum quem de manu Pharaonis, & aliorum sibi aueruerat, atque hoc ipsum figuram fuisse ascensionis Christi in caelum, per quam secum in caelum subleuauit eos, qui prius sub diaboli potestate captiui detinebantur: verum quia de hoc mote hic dicitur, quod Deus suam in eo delegerit habitationem, idè; de monte Sion ferè dici solet, de monte Sion istud ad literam potius accipi debet, qui figura fuit Ecclesiae & militantis, & triumphantis. Hanc autè montem vocat pinguis, (cum re vera esset sterilis, & minimè pascuosus) propter Dei, illic suam potetiam exhibentis, gratiam, quae ab illo loco omnibus diffuebat: & fertilitate omnium bonorum quae ad Deum ibi inuocantes abundè perceperunt. Notandum autem, Hebraea non habere, mons pinguis, sed pro nomine pinguis, illis est nomen proprium loci, Basan, quae dictio non significat pinguis, nà hoc significat Dasan, quomodo videri potest inter Septuaginta legisse. Sed mos Sion, appellatur mos Basan, ad significandum, quod etsi omnino videatur illi fertilissima regioni & valde pascuosae dissimilis, tamen ob Dei in eo habitantis praesentiam, & bona inde Israeliticis prouenientia, meritò illi sit conferendus imò praefereendus in fertilitate. Notum enim est, fertilissimam fuisse regionem montosam Og regis Basan. Itaque bene sensum reddidit interpret, vt tendo pinguis.

MONS COAGVLATVS. Dictio Hebraica, similiter & Graeca, à caeco dicitur. Vnde Euthymius interpretis magis dicit vendendum, mons caecatus, vt significetur abundantia butyri & casei pra pinguedine terrae.

ACCEPISTI DONA IN HOMINIBVS. Magna hic difficultas est, quomodo, cum hic ponatur verbum accipere, Paulus citas istud testimonium substituat verbum dare, cum maxima sit inter accipere & dare differentia. Quae difficultate soluit Hieronymus super epistolam ad Ephesios, sic inquit: Eleganter hic posuit, dedit dona in hominibus: cum in Psalterio scriptum sit: Accepisti dona in hominibus. Verum ibi, quia nec dum factum erat, sed futurum promittebatur, propterea dicitur accepisse. Hic autè cum Apostolus scribit, quia iam dederat, & in vniuerso orbe Ecclesiae fundatae erant, idcirco non accepisse dicitur, sed dedisse. Ex quibus verbis apparet Hieronymum huc locum sic accepisse: acquisisti à patre varia dona pro posteris Adae, quae admodum & intelligit Campensis: Augustinus aliter difficultatem soluit, sic dicens: Nec moueat quod Apostolus idem testimonium commemoras non ait, Accepisti, sed dedisti dona hominibus. Ille quippe auctoritate Apostolica secundum hoc locutus est quod Deus filius cum patre fecit. Secundum hoc quippe, dedit dona hominibus, mittens eis Spiritum sanctum, qui Spiritus est Patris & Filij: secundum illud verò, quod idem ipse Christus in corpore suo intelligitur, quod est Ecclesia, proculdubio & ipse accepit dona in hominibus. Verum hic Augustinus non conuenit interpretatiōis literalis.

Proinde melius alij videntur soluere dubium, dicentes idè Apostolum mutasse verbum, accepisse, in dedisse, ad significandum quod Deus non accipit dona in hominibus nisi sua prius illi detrimò aliud uo accipere quam quod dat, vt merito Deum accipere non sit diuersum ab eo quod est Deum dare, quod vt melius intelligatur, vidèdū prius quid sit illud quod praecedit: Cepisti captiuitatem. Ferè enim illud sic accipitur, vt significetur Deum eos qui ab alijs captiui tenebantur sibi cepisse & aueruisse. At ex alijs Scripturae locis, vbi haec phrasia occurrit, patet ea locutione simpliciter significari Deum sibi quosdam aueruisse, siue captiui ab alijs teneretur, siue non. Nà Deuteronomio vigesimo primo vbi nos legimus: Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua captiuosque; duxeris: pro captiuos duxeris, Hebraeis est, sicut hoc loco, cepisti captiuitatem vel captiuasti captiuitatem. Sic & 2 Paralipomèno 23 vbi nos legimus: Reducite captiuos quos adduxistis: Hebraeis ad verbum est. Reducite captiuitatem quam cepistis vel captiuastis. Itaque capere captiuitatem, non est aliud quam aliquos sibi deuincere, & subicere. Ne autè de inuoluntaria subiectione & captiuitate loqui propheta putaretur, qualis est ea qua principes terrae sibi quosdam captiuos abducunt, postquam iam dixit: Cepisti captiuitatem: adiecit, accepisti dona in hominibus: significare volens homines qui prius Deum non agnoscebant, eius rebelles erant, sese vltro Deo dedidisse. Cui consonat quod sequitur Etenim non credentes, &c. Sic ergo declaratione potetiae & bonitatis suae Deus sibi quosdam captiuos, vt rebelles sese illi sponte submitterent, illisque seruitio addicerent. Quod quonia fieri non potuit, nisi Deo sua dona effundente in hominibus, rectè Paulus, accipere dona in hominibus, mutauit in, dare dona hominibus. Hic videtur genuinus huius loci intellectus, conueniens & literalis, & mystico sensui. Siquidem & tempore Davidis plerosque hostes populi sui ita sibi Deus per Davidem & praclaras victorias subiecit, vt cognoscere inciperent quod solus ipse verè esset Deus, vt ob id dicat Psalmista: In multitudine virtutis tuae mentientur tibi inimici tui. Et tempore noui Testamenti incredulae gentes ita à Deo captae sunt, vt sese Deo vltro offerrent: & sic Deus in hominibus accepit dona, sed non nisi per hoc, quod eis sua varia dona dederit.

DOMINI DOMINI EXITVS MORTIS. Vt bis sit positum à Septuaginta nomen, Domini, ex eo prouenit quod apud Hebraeos priori loco sit nomen Dei tetragrammaton, pro quo legi solet nomen Adonai, quod interpretatur Dominus: posteriori verò loco, sit nomen Adonai. Itaque his duobus nominibus nihil aliud significatur, quam si dicas, Domini Dei: Vel est sensus: Domini, Domini inquam, sunt exitus mortis.

DIXIT DOMINVS, EX BASAN, &c. Versus hic duobus modis accipi potest. Primum, vt hic intelligatur Propheta introducere verba, quibus per Moysen populo Israelitico promissit victoriam de Pharaone, & Og rege Basan. Secundò, vt intelligatur Deus his verbis promississe victoriam populo suo tempore Iudicum & Davidis, idè; ad similitudinem victoriarum quae praestatae erant temporibus prioribus, de rege Basan & Pharaone. Et sic oportet subintelligere aduerbium similitudinis, in vtraque parte, quod frequenter apud Hebraeos desideratur. Atque haec interpretatio magis videtur conuenire, vbi gloriatur de victoriis Iudicum habitis, secundum Dei promissionem.

IN MENTIS EXCESSV. Sicut in Psal. 30. annotatum est, non esse genitium, mentis, ita & hic tantum est, ἐν τῆς ψυχῆς, in extasi vel excessu. Ex Hebraeo vertunt omnes donator eorum. Vnde & Hieronymus vertit continens eos. Est enim Hebraeis רדאד Radam, quae derivatur à verbo רד Radah cum affixo pronomine. Itaque ad literam omnes intelligunt Prophetam loqui de Saul, qui prius regnavit apud Israelitas aut de tribu Beniamin, quae per Saul praesuit Israel. Eadem tamen dictio, si alia puncta substituantur, significat soporem, vel soporatum esse, vt sit à verbo רדאד Radam. Huc ergo respexerunt Septuaginta, cum verterunt, in extasi.

PRINCIPES ZABVLON, &c. Horum praecipue facit mentionem, quod hic in cantico Deborah insigniter laudentur ob victoriam habitam de Sisara. Secundum mysticam autem rationem, Beniamin, principum Iuda, &c. meminit peculiariter, quod Apostoli, principes Ecclesiarum, ex his tribus maximè essent. Nam Iacobus & ceteri fratres Domini erant ex tribu Iuda, & ceteri etiam Galilaei, Galilaei autem fortem Nephtali

Nephtalim & Zabulon complectebatur.

QVI ASCENDIT.] Quod hic dicitur de ascensu Dei ad Orientem, communiter refertur ad Christi ascensionem: quem quidam ad Orientem ascendisse accipiunt, quia de monte oliuarum, qui est ad partem Orientalem ciuitatis Ierusalem, ascendit. Alij ideo ad Orientem ascendisse intelligunt, quia ad patrem ascendit, quem Orientis nomine significari accipiunt. Verum hoc loco pro ascendit, apud Hebræos est idem verbum quod prius, cum dicitur: ascendit super occasum, quod verbum magis significat inequitare & vchi super aliquid. Pro eo autem quod Septuaginta verterunt *ἐπιανατολίας*, ad orientem vel orientes, Hieronymus ex Hebræo vertit, à principio, vt sit sit sensus: quod Deus à principio semper omnibus cælis altior fuerit, & supremum cælorum inhabitauerit. Videtur autem

Septuaginta significare voluisse, Deum habitare maxime in Oriente, ad significandum, Deum lucis fontem esse, ne, quia prius dixerunt Deum ascendisse super occasum, putetur Deus ex sese tenebrosus esse. Nobis enim in tenebris habitat, sibi verò, & sanctis in Oriente, habitans, vt inquit Paulus. *i. Ti. 6. lucem inaccessibilem.*

MIRABILIS DEVS ET.] Grecis est, *ὡς τὸς ἀγίων αὐτῶν.* Nec ex eis constat an. sanctis, sit masculinū, an neutrum: sicut nec ex nostra lectione. Vnde cōmuniter intelligitur de sanctis hominibus, vt significetur, Deū in illis mirabilia designare, aut ab illis haberi mirabilis. Verum ex Hebræis patet magis accipiendum in neutro genere. Nā Hebræa dictio nō significat propriè sanctos homines, sed sanctuaria Dei, hoc est, sancta loca, quæ Deus inhabitat, quāquam hæc præcipuè sint sancti homines.

PARAPHRASIS SECVNDVM MYSTICVM SENSVM.

1 Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius.

* & fugiant qui oderunt eum à facie eius:

2 Sicut deficit fumus, deficient,

* sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

3 Et iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei.

* & delectentur in lætitia.

4 Cantate Deo, Psalmum dicite nomini eius,

* iter facite ei qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

5 Exultate in conspectu eius.

* turbabuntur à facie eius patris orphanorum & iudicis viduarum.

6 Deus in loco sancto suo,

* Deus qui inhabitare facit vnus moris in domo.

7 Qui educit vincetos in fortitudine,

* similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8 Deus cum egredieris in conspectu populi tui,

* cum pertransires in deserto.

9 Terra mota est,

* etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei israel.

10 Pluuiam voluntariam segregabis Deus hereditati tue,

* infirmata est, tu verò perfecisti eam.

11 Animalia tua habitabunt in ea,

EXURGAT nobis Deus, declarans pro nobis suam potentiam & per eam dissipantur inimici eius, visibiles pariter & inuisibiles, * in fugam conuertantur qui oderunt eum propter potentiam eius.

2 Sicut fumus vi ventorum impulsus, subito & sine negotio deficit, ita hostes Dei, virtute eius peccatores deficient priuati omni virtute lædendi populum, * sicut liquefcit cera propter præsentiam ignis, sic pereant qui in peccatis sunt obstinati, propter præsentiam Dei.

3 Sicque fiat, vt iusti, Dei potentiam & iustitiam contemplantes, & de impiorum violentia liberati, coram Deo suauis mentis epulo reficiantur, & lætentur, * & læticia solida delectentur.

4 Interim, o iusti, de Dei ope securi, cuius benignitatem sæpe in vobis experti estis, carminibus Deum celebrate, Psalmos decantate in honorem nominis eius, * parate illi viam in cordibus vestris, qui tam excelsus est, vt inuehatur & insideat tenebris, incomprehensibilis scilicet à nobis. Nomen eius est, Dominus omnium, qui omnibus esse suum diuinum, quod à seipso solus habet, impartitur, per fidem viuificans credentes in se.

5 Iustum sanè est, vt contemplantes eius potentiam & bonitatem, coram eo exultetis: * sicut contra coram eo impij aliquando graui timore turbabuntur, qui se patrem & iudicem exhibent omnium desolatorum ab hoc mundo, vt meritò his nominibus in eo lætari debeant iusti: impij verò conturbari coram eo, qui tanquam iustus iudex non sinet iniuriam suorum inultam.

6 Deus, qui habitat in sancto suo cælorum habitaculo, * ipse inquam, Deus facit eos qui prius soli erant multa prole fecundos: gætium ecclesiam prius sterilem, facit matrem multorum filiorum, quos Deo genuit.

7 Ipse est, qui per suam fortitudinem eduxit patres nostros vincetos in limbo inferni, & quotidie multos peccatorum vinculis sub diaboli, mortisque dominio vincetos educit à dira vitiorum captiuitate: * qui per immensam suam benignitatem, etiam eos qui variis suis peccatis diu multumque cum exasperauerant, cum per sua peccata inter mortuos iacerent in peccatis suis quasi in sepulchris per prauam peccandi consuetudinem requiescentes, eduxit ex his ipsorum sepulchris in terram viuientium & consortium beatorum.

8 Deus, cum assumpta humana natura, gradereris coram populo tuo, visibilem te illi exhibens, viamque demonstrans, qua ex huius mundi deserto ascenditur ad veram promissionis terram, regionem scilicet cælorum. Cum sic, inquam, pertransires in deserto istius mundi, ducem te populi tui exhibens.

9 Tunc terra nouitate cælestis tuæ doctrinæ, & contemplatione admirandorum tuorum prodigiorum commota est, * sed & cæli antea semper clausi cælestem spiritum ac spiritualia charismata distillauerunt in hunc mundum, propter præsentiam Dei qui in Sinai olim apparuit, Dei, inquam, populi israelitici.

10 Eadem certè, Domine, benignitate, semper tuæ Ecclesiæ, quam tanquam tuam hereditatem perpetuò possidendam & excolendam tibi delegisti, destinabis liberaliter ex benigna tua voluntate pluuiam cælestis doctrinæ, ac spiritualium donorum, quibus irrigetur & fecundetur Ecclesia tua: * quam, cum multis calamitatibus & persecutionibus afflictaretur, tu semper stabiliuisti, vt nunquam deiici potuerit, sed omnia semper mala superauerit.

11 In hac tua hereditate semper habitabunt hi quos tanquam tuas oues suscepisti pascendos. * Nullis, o Deus, nullis hominū meritis prouocatus, sed

sed per solam tuæ benignitatis dulcedinē populo gentili omnibus prius cælestibus bonis destituto, parasti quæ ad vitæ spiritualis sustentationem sunt necessaria, nempe vt pabulo verbi diuini, ac sancti corporis tui, donisque spiritus sancti nutriretur, atque ditesceret.

12 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.

13 Rex virtutum dilecti: & speciei domus diuidere spolia.

14 Si dormiatis inter medios clericos,

* penna columbæ deargentata, & posteriora dorsi eius in pallore auri.

15 Dum discernit cælestis reges super eam, niue dealbabitur in Selmon,

* mons Dei, mons pinguis.

16 Mons coagulatus, mons pinguis,

* vt quid suspiciamini montes coagulatos?

17 Mons, in quo beneplacitū est Deo habitare in eo, * etenim Dominus habitabit in sinem.

18 Currus Dei decem millibus multiplex, millia latentium, Dominus in eis in Sinai, in sancto.

19 Ascendisti in altum, * cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus.

20 Etenim non credentes inhabitare Dominū Deum.

21 Benedictus Dominus die quotidie, * prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

22 Deus noster Deus saluos faciendū,

* & Domini Domini exitus mortis.

23 Veruntamen Deus cōfringet capita inimicorum suorum,

* verticem capilli perambulantium in delictis suis.

24 Dixit Dominus, ex Basan conuertam,

* conuertam in profundum maris.

12 Nec tantum Dominus suis de necessariis prospexit, sed etiam dabit semper gloriosas de hostibus suis cosequi victorias, ita vt semper sit prædicatoribus suppeditaturus copiose sermonem ad prædicandū de magno fidelium exercitu quomodo Dei virtute suos hostes gloriosè superauerit.

13 Dabit etiam Dominus noster rex exercituum & militū dilectissimi populi sui, dabit, inquam, speciosa domui, Ecclesiæ scilicet suæ, per milites ipsius, vt spolia à deuictō dæmone capta diuidat, constituens diuersis in locis super particulares fidelium Ecclesias, qui eas regant.

14 Vos autem, o fideles, cum pace ab hostibus data securè habitare & quiescere cœperitis, vnusquisque in ea parte & sorte Ecclesiæ, quam ei Deus diuisit, * tunc vos qui tempore infidelitatis vestræ, vel etiam persecutionis attri fuistis & fuliginosi, eritis similes columbæ, habentis pennas in modum argenti candidas, & dorsum fuluorem auri referens, hoc est, splendidi eritis per candorem & simplicitatem fidei, ac rubicundi per ardorem charitatis, atque ad modum pulcherrimæ columbæ, Deo dilectissimi & ornatissimi.

15 Propterea quod cælestis Dominus discernat super suā hereditatem pastores qui eam regant, ob id hi qui prius habitabant in densis ignorantiarum tenebris, denigrati atra peccatorū caligine, ad modū niuis dealbabitur, ab omnibus peccatorū suorū sordibus, spirituali baptismatis ac pœnitentiæ lauacro abluti. * Certè iam manifestum factum est, quod hæc Dei hereditas, quæ mons Dei est, eleuatus super omnes colles, mōs fit per abundantiam spiritualium donorum, admodum pinguis ac fertilis.

16 Mons iste, mons est coagulo fidei firmiter cōpactus, multis scilicet populis per vnitatem fidei in vnū cōiunctis & conglutinatis: mons est proferens pinguedinem bonorū operum, quibus tanquā caseo ac butyro mens nutriatur ac pinguescat, mons est admodū pinguis. * Proinde vt quid, o fideles, cogitatis alios montes solidos ac pingues? vt quid, præter hunc pinguisimū montem existimatis alios esse pinguios, quemadmodum faciunt qui ad terrena huius mundi bona cōfugiunt, aut qui aliarū sectarum dogmata seclantur, ex eis sclicitatem veram expectantes?

17 Hic mons est solus, in quo complacuit Deo habitare, * quem nequaquam vnquam deseret, quemadmodū deseruit montem Sinai, montemque carnalem Sion, sed habitabit in eo in perpetuum.

18 Neque solus hunc montem Deus inhabitat, sed cum multa Angelorum frequentia: quibus tanquam in suis curribus vehitur in hoc suo sanctuario, sicut olim in Sinai.

19 Ita autem, o Deus noster, pro nobis scliciter pugasti, vt tandè deuictis humani generis hostibus, gloriosus victor ascenderis in altitudinem cælorum. Cepisti tibi multos captiuos, non sic tamen vt faciunt huius mundi reges, qui inuitos & reuelctantes post se trahunt, * sed vt tuorum donorum præuentione acciperes dona in hominibus, essentque in hominibus plerique, qui se tibi sponte subijcerent & offerrent.

20 Nam eos qui prius te non agnouerunt, nec in te crediderunt gentiles, accepisti tibi, vt tu Dominus Deus habitares in eis.

21 Dignus sanè est Deus, qui ab omnibus per singulos dies laudetur. * Ipse Deus author omnium nostrarū saluationum, prosperabit nostrum iter, faciens omnia nobis cooperari in bonum, vt nihil à consequenda sclicitate, ad quam tendimus, nos impedire valeat.

22 Non habent dij gentium potestatem aliquos saluandi, sed solus noster Deus, est Deus habens potestatem faciendi saluos quos vult, solus potens à quouis malo corporali, à peccatis, mortisque æterna homines liberare, * & in eius solius potestate sunt varij exitus mortis: qui solus nouit & potest variis modis eximere homines à mortis periculis, atque ab æternæ mortis condemnatione humanum genus educere.

23 Et quidem, Deus noster, nobis est Deus Saluator, ab omni malo nos liberans: verum idem Deus inimicos suos, quasi contractis eorum capitibus, perfectè perdet, * eos scilicet, qui in delictis suis iugiter perseuerant. Quod quidem & in præfenti seculo frequenter, & fecit, & facit, sed generaliter & perfectissimè in consummata in piorum ultione facturus est, in nouissimo scilicet iudicij die.

24 Id quod magis verum credatis, ecce Dominus promisit populo, dicens: Ego te populum meum, superatis hostibus tuis, cum triumpho redire faciam, sicut olim meos redire feci ex Basan, occiso Og rege Basan:

25 *Vt intingatur pes tuus in sanguine, * lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.*
26 *Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei regis mei, qui eſt in ſancto.*

27 *Praeuenerunt principes coniuncti pſallentibus,*

* in medio iuencularum tympaniſtriarum.

28 *In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſraël.*

29 *Ibi Benjamin adoleſcentulus, * † in mentis exceſſu.*

30 *Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, & principes Nephtalim.*

31 *Māda Deus virtuti tuae, * confirma hoc Deus: quod operatus eſt in nobis.*

32 *† A templo tuo, quod eſt in Hieruſalem, tibi offerent reges munera.*

33 *Increpa ſeras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum, * vt excludant eos qui probati ſunt argento.*

34 *Dissipa gentes qua bella volunt, * & venient legati ex Aegypto, Aethiopia praeueniet manus eius Deo.*

35 *Regna terra cantate Deo, pſallite Domino.*

36 *Pſallite Deo qui aſcendit ſuper caelum caeli ad Orientem.*

37 *Ecce dabit voci ſuae vocem virtutis, date gloriam Deo, * ſuper Iſraël magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.*

& ſicut olim feci in profundo maris rubri, è quo ſubmerſis Aegyptiis, meos ſaluos eduxi.

25 Sic, inquit Dominus, te triumphare de proſtratis omnibus tuis hoſtibus faciam, vt talis ſit futurus veſter triumphus, qualis ſolet eſſe victorum, quando ex multa occiſorum ſtragē pes eorum ſanguine interfectorum tingitur, * canes lingua ſua effuſum ſanguinem lambunt.

26 Quam certè promiſſionem eſt perfectè implebit Dominus in nouiſſimo die, iam tamen frequenter pro magna parte implere cœpit. Viderunt enim tui, ô Deus, quomodo pro illis egreſſus ſis in pugnam contra inimicos populi tui, & eis ſuperatis regreſſus cum triumpho. Viderunt te contra communem humani generis hoſtem diabolum pugnatem feliciter de eo triumphaſſe. Contemplati ſunt quomodo per Apoſtolos milites à te ad expugnandū orbem miſſos, omnes tibi gentes per obedientiam fidei ſubieciſti deſtructis idolis. Deinde quā glorioſam de Iudæis, te tuāque Eccleſiam perſequentibus victoriam reportaſti, omnibus eis aut occiſis, aut è ſua terra expulſis. Poſtremum quomodo deletis omnibus tyrannis populo tuo frequenter inſeſtis, pacem Eccleſiæ tuæ præſtituſti, & contra omnium hæreticorum varias oppugnationes ſemper eam inconcuſſam ſeruaſti, iuxta tuam promiſſionem.

27 Proinde, quemadmodum, victoria adepta, in ſolennibus triumphis fieri ſolet, vt victorioſi principes totum exercitum præcedant, adiunctis illis vtriuſque ſexus hominibus qui triumphum voce, muſicisque celebrant instrumentis: ita & in tuis illis triumphis Eccleſiæ præſtitis, tuorū militum exercitum præceſſerunt Apoſtoli, quos militiae tuæ principes conſtituiſti, primi, per quos de vniuerſo mundo triumphaſti: * quibus ad celebrandum tuos triumphos adiuncti ſunt viri pariter & mulieres, ad laudem Dei triumphantis omnes inuitantes, his verbis.

28 Vos fideles, qui è duodecim Apoſtolis, tanquam duodecim fontibus Iſraël, per ſemen verbi diuini Deo regenerati eſtis, Dominū Deum glorioſum triumphatorem noſtrum laudate in ſacris veſtris conuentibus.

29 Inter hos autem principes, atque in his triumphis celebrandis præcipuus fuit doct̄or Gentium, qui è tribu Benjamin poſtremus ad Apoſtolum vocatus (quemadmodū Benjamin inter reliquos fratres natus minimus erat) * qui aliquando raptus in tertium cœlum audiuit ibi arcana verba, quæ non licet eloqui, † quique cum ſumma mentis admiratione inſignes Dei triumphos per ſe editos cōtemplatus eſt, & per eos omnibus admirandus factus eſt.

30 Ibi etiam duces populi Dei fuerunt principes electi ex tribu Iuda, 2. Cor. 11. Zabulon & Nephtalim.

31 Proinde quemadmodum iam ſape tua fortitudine Eccleſiæ tuæ adſuiſti, ita & in poſterum ſac tuam potentiam ei ſemper adēſſe contra hoſtes eius, * perge quaſo confirmare, quod cœpiſti in nobis.

32 Ita fiet, vt propter celebratam templi tui, quod in Hieruſalem cœleſti, atque in Eccleſia tua in terris adhuc agente tibi delegiſti, reges vniuerſæ terræ ſuſcepta vera religione offerant tibi munera, † per vniuerſam quoque terram, incipiendo à templo tuo Hieroſolymitano, ex quo ſalus ſparſa eſt, per totum mundum reges te ſuis muneribus colent.

33 Itaque omnipotenti tuo iuſſu cohibe ſeruiliſſimos noſtros hoſtes lanceis in nos armatos. Congregati enim ſunt ferociſſimi principes, velut quidam tauri, ſimul cum populis in modum vitularum laſciuentibus, * vt à prædicatione nominis tui, atque à conſequenti hæreditate, quam eis præparaſti, excludant & impediunt eos qui tibi probati ſunt quali argentum candidiſſimum.

34 Diſperge omnes populos qui tuis bella volūt, pacem Eccleſiæ quouis modo turbantes, * ita fiet, vt omnes externae gentes, & in primis Aegyptij ac Aethiopes, vltro ambient tuam religionem ſuſcipere.

35 Vniuerſa regna terræ communem iam Dominum ob communem omnibus ſalutem carmine celebrate, pſallite in honorem eius.

36 Pſallite Deo, qui tam excelsus eſt, vt inuehatur ſupremo cœlorū in Oriēte, lucē habitans inaccessibilē, electis ſuis ſine occaſu ſemper Oriēs.

37 Vt autē eſt altiſſimus, ita & potentiſſimus. Ecce enim voci Euangelicæ prædicationis dabit, vt ſit vox admodū efficax: quia, quantumuis reſtitente mūdo, omnes gentes fidei crucis ſubiicientur. In nouiſſimo quoque iudicij die valde potentē faciet vocem ſuā, qua omnes qui in monumentis ſunt, reſumptis mox corporibus, ad vitam reuocabit. Hunc itaq; glorificate & dictis & factis. * Magnificentia enim potētia ac bonitatis eius in populo ſuo ſideli, qui verus Iſraël eſt, frequēter declarata eſt, & fortitudo eius in ſuis Apoſtolis, quibus tanquā quibuſdā nubibus cœleſti pluuiā

pluuiā vniuerſa terra irrigata eſt, multum relucet, eò quòd per homines tam infirmos & prodigia magna operatus ſit, & totum orbem ad ſe traxerit. In nouiſſimo etiam iudicij die virtus eius in nubibus declarabitur, quando veniet in nubibus cum poteſtate magna, & Angelis ſuis, conſpicuus omnibus.

38 *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, * Deus Iſraël ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuae, benedictus Deus.*

38 Verè mirabilis eſt Deus in ſuis ſanctuariis: * Deus Iſraël ipſe dabit plebi ſuae contra inimicos robur & fortitudinem, ita vt nec portæ inferi vnquam præualere poterunt aduerſus eam: proinde benedictus ſit hic Deus noſter ab omnibus ſemper.

In finem pro his qui commutabuntur, Pſalmus ipſi Dauid.

ARGUMENTVM PſALMI LXVIII.

Cum in ſcripturis noui Teſtamenti ſex vicibus ex hoc Pſalmo deſumpta teſtimonia Chriſto applicentur, pleraque etiam ſint in eo, quæ neque Dauidi ſatis propriè conuenire poſſint, neque populo Iſraëlitico in captiuitate Babylonica conſtituto, cui Iudæi hunc Pſalmum tribuendū putant, ſed ſolo noſtro Chriſto: manifeſte conſtat hunc Pſalmum à Dauidē de Chriſto, eoque ſolo editum fuiſſe, quamuis non ſine typo ſuiſſimus, in cuius paſſionibus adumbrari grauiores Chriſti paſſiones præuidit. Itaque Chriſtus tanquam per Dauidem præfiguratus, & iuſtorum omnium exemplar, hoc Pſalmo primū quidem, cum vehemēti exaggeratione querulatur de maximis malis, quæ non ob ſua peccata, ſed ob Dei magis gloriam & ſtudium domus Dei patiebatur ab impijs: deinde ſubiungit & ardentem pro liberatione precatorem, tum & diram hoſtium deuotionem, poſtremum promiſſionem gratiarum actionis & laudis Dei pro lato auxilio: adiungens ſimul & vaticinium de proſectu Eccleſiæ, quam nomine Sion & Iudææ ſignificat, quòd in ea vera ſit Dei contemplatio atque confeſſio.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Saluum me fac Deus, quoniam in intrauerunt aqua vſque ad animam meam.*

ALVVM me fac ô Deus, quoniam calamitates plurimæ & grauiffimæ, in modum inundantium aquarum affluentes, ita excreuerunt, vt vniuerſum etiam cor occupent, & de vita extremè periclitentur, perinde ac in aquis conſtitutus ita aſcendentibus, vt per os ingredi incipiant, ad ſuffocandum cor, & extinguendum animam.

2 *Infixus ſum in limo profundis, * & non eſt ſubſtantia.*

2 Perinde me habeo, ac ſi infixus eſſem in luto profundæ aquæ, * quod fundo penitus caret, in quo ſubſiſtere poſſem, imò in quo eò profundius immergerer, quò magis me extricare laborarē, propter quod ex eo nulla mihi euadendi per meipſum via eſſet. Sic enim & iam in his calamitatibus meis nuſquam ſolidè ſubſiſtere valeo, in quibus eò ſemper altiùs infigor, quò magis adnitor euadere: ex quibus proinde nulla per meipſum ratione liberari, ſed ſola tua virtute poſſum.

3 *Veni in altitudinem maris, * & tempeſtas demerſit me.*

3 Ita conſtitutus ſum ac ſi decidiffem in profunditatem maris, * & me tempeſtas ſuis fluctibus inuolutum demergeret. Sic enim malorū vndis penitus immerſus, ac tribulationum tumultibus, quaſi ſæui maris fluctibus obrutus ſum vt quantum ex me eſt, euadere proſus deſperem.

4 *Laboravi clamans, rauca facta ſunt ſauces meae, * defecerunt oculi mei dum ſpero in Deum meum.*

4 In his autem malis ego clamando ad te Dominum defatigatus ſum, raucum factum eſt guttur meum præ iugi & intenſo clamore, * ſed & oculi mei debilitati ſunt, & caligauerunt, dum intentè ſuſpiciendo in cœlum expecto auxilium à Deo meo.

5 *Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.*

5 Plures ſunt quàm capilli capitis mei, hoc eſt, innumerabiles qui oderunt me: idque ſine cauſa, cum nulla in re vnquam à me læſi ſint.

6 *Confortati ſunt qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſte, * quæ non rapui tunc exoluebam.*

6 Inimici mei, qui me abſque iuſta cauſa perſecuti ſunt, & numero, & viribus admodum contra me inualuerunt, * his autem contra me præualentibus, ego ſimilis factus ſum illi qui exolucere cogitur quod non abſtulit. Pœnas enim dedi earum rerum, quas non admifi, eaque perpeti coactus ſum, quæ non merui.

7 *Deus tu ſcis inſipientiam meam, * & delicta mea à te non ſunt abſcondita.*

7 Tu ipſe Domine qui omnia noſti, ſcis quid ſtultè contra eos admifi, * ſi quæ ſint peccata mea in eos commiſſa, hæc te minimè latent. Et certè ipſe tu mihi es teſtis, nihil me imprudenter aut malignè egiſſe, vt iſti videri volunt & calumniantur.

8 *Non erubescant in me qui expectant te Domine, Domine virtutum.*

8 Itaque, ô Domine, Domine inquam, qui imperium habes in omnes exercitus, ac proinde tua potentia ſaluare poteſ omnes te inuocantes, ne quaſo ſinas vt pudēſcant per me, qui patienter tuam opem expectant: qui ſanè erubeſcent, ſi viderint me inuocantem te iugiter, non exaudiri à te.

9 *Neque confundatur ſuper me qui querunt te Deus Iſraël.*

9 Non ſuffundantur pudore propter me illi, qui ſtudioſè ambiūt amicitiam & opem tuam, ô Deus Iſraël.

10 *Quoniam propter te ſuſtinui opprobriū, * operuit conſuſio faciem meam.*

10 Ego enim hanc talem ignominiam ab inimicis meis pertuli tua cauſa, nempe quia te colere ſtudioſius, tuāque veritatem adſerere ſolebam, * propter te, pudor ignominiam illatam conſequens obtexit faciem meam meque totum repleuit & occupauit.

11 Extraneus factus sum fratribus meis, * & peregrinus filius matris meae.

12 Quoniam zelus domus tua comedit me,

* & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

13 Et operui in ieiunio animam meam, * & factum est in opprobrium mihi.

14 Et posui vestimentum meum cilicium, * & factus sum illis in parabolam.

15 Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta, * & in me psallebant qui bibebant vinum.

16 Ego vero orationem meam ad te Domine, * tempus beneplaciti Deus,

17 In multitudine misericordiae tuae exaudi me, * in veritate salutis tuae.

18 Eripe me de luto vt non infigar, * libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum.

19 Non me demergat tempestas aquae, * neque absorbeat me profundum, * neque urgeat super me puteus os suum.

20 Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, * secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

21 Et ne auertas faciem tuam a puero tuo, * quoniam tribulor, velociter exaudi me.

22 Intende anima mea, & libera eam, * propter inimicos meos eripe me.

23 Tu scis improperium meum, & confusione meam, & reuerentiam meam.

24 In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, * improperium expectauit cor meum & miseriam.

25 Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.

26 Et dederunt in escam meam fel, * & in siti mea potauerunt me aceto.

27 Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum,

11 Et tanta quidem facta est ignominia mea, vt propter eam a fratribus meis, mihi que amicissimis ac coniunctissimis prius hominibus, reputatus sim vt externus, * & inognitus aliquis hospes, ita vt me iam dereliquerent & negarent qui prius familiares erant amici.

12 Propter te autem, o Domine, hoc opprobrium sustinui. Quoniam ecce ardentissimum studium gloriae domus tuae vtebat animum meum, molestissimè ferentem neglectum religionis, & inhonorationem domus tuae, * & opprobria eorum qui tibi exprobrauerunt, admodum molesta facta sunt mihi, ita vt iniquiori ea animo ferrem, quam si ego ipse probris illis affectus fuisset, & sic pro dictis factisque gloriae tuae derogantibus dolerem, vt pro eis tanquam a meipso commissis me humiliauerim, iram tuam in eos qui haec admittebant, placare studens.

13 Ita tum propter violatum nomen tuum, tum propter impiorum salutem ego in ieiunio adsumpto operui animam meam mœrore ac fletu, meipsumque inter ieiunandum multum afflixī, * & cum hoc nomine illis charior esse deberem, e contra illud apud eos factum est mihi occasio opprobrii mei.

14 Vtebar pro veste mea sacco, exteriorique habitu tristitiam meam testatus sum, * & factus sum etiam ob hoc illis fabula, ita vt mea humiliatio publica irrisione celebraretur.

15 Pessimè de me loquebantur iudices & primores ciuitatis, qui ad iudicandum sedebant in porta, in publicis hominum conuentibus detrahentes mihi, atque in suis iudiciis me condemnantes, * & de me psallebant cum irrisione carmina, hi qui bibebant vinum.

16 Ego vero contra haec omnia, & in his omnibus malis nihil aliud quam ad te Domine orationem meam dirigo. * Sit quæso nunc, o Deus, tempus, quo placeat tuae bonitati succurrere mihi.

17 Per multitudinem misericordiae tuae exaudi me, * per veritatem, qua salutem te tuis allaturum promissisti.

18 Libera me de his malis, in quibus tanquam in luto profundo hæreo, vt non prorsus immergar & absorbear, * libera me quæso ab his qui iniquo odio me persequuntur, & de calamitatibus istis, in quibus tanquam in profundissimis aquis detineor, absorbendus ab eis, nisi tu me extraxeris.

19 Non sinas vt tribulationum magnitudo, quasi tempestas quædam aquarum, me demergat, neque profunditas ista malorum me absorbeat, neque puteus hic, in quem iam cecidi, constringat super me os suum, aut cooperulo suo me concludat: hoc est, ne permittas vt de mea liberatione planè sit desperatum. † Sed neque inferni ac sepulchri puteum super me claudi sinas, quin potius ex eo me à morte eripendo educas.

20 Exaudi me Domine, quoniam benigna, & ad auxiliandum admodum prompta est misericordia tua: * secundum multitudinem miserationum tuarum, quas varias omni tempore hominibus exhibuisti, benigno aspectu fauoris tui respice in me.

21 Et ne auertas tui fauoris declarationem à me seruo tuo, * sed quoniam grauissimè tribulor, velociter exaudi me.

22 Declara te attendere ad desolationem & afflictionem animae meae, & miseratus libera eam, * tu quæso p̄motus iniustitia & blasphemis inimicorum meorum, eripe me, † ne quoque inimici mei de mea p̄ditione lætètur, atque in sua impietate roborètur, & te blasphemèt, quasi nō valentē aut nō volentem suos liberare, eripe me à perditione, quam mihi cupiunt inferre.

23 Tu Domine cum omnia noscas, scis vtique quibus probris, quo pudore, quaque verecundia iam affectus sim.

24 Nosti item omnes qui me tribulant, quam sint scilicet multi, & quanta illorum malitia, atque in persequendo me iniustitia. * Ab his ita afflictio afflictioni accessit, vt non aliud mihi expectandum videretur, quam opprobrium & miseria.

25 Quod autem omnium grauissimū est, in his tantis malis expectaui aliquem, qui simul mecum doleret: sed nullus aduenit: expectaui aliquem, qui non nihil me consolaretur, sed nullum inueni. Itaque nō tantum me omnes inimici mei grauiter afflixerunt, sed & omnes amici deseruerunt.

26 Adeo autem nemo fuit qui consolationem aliquam adferret, sed omnes potius grauissimam afflictionem augere studuerunt, vt dederint mihi pro cibo fel, * & cum maxima siti premerer, pro potu resciente obtulerint mihi acetum, contra naturam nimium inhumani, vt qui volentes videri naturae inopiam subleuare, magis eam auxerint: & sub refectionis specie, afflictionem adiecerint afflictio.

27 Quoniam itaque talem mihi parauerunt mensam, ob id secundum iustitiam tuam æquitatē, sicut futurū prouideo, ita & prouidēs precor, vt fiat mensa

* & in retributiones & in scandalum.

28 Obscurentur oculi eorum ne videant, * & dorsum eorum semper incurua.

29 Effunde super eos iram tuam, & furor irae tuae comprehendat eos.

30 Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

31 Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt.

* & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

32 Appone iniquitatem super iniquitatem eorum.

* & non intrent in iustitiam tuam.

33 † Deleantur de libro viventium, * & cum iustis non scribantur.

34 Ego sum pauper & dolens, * salus tua Deus suscepit me.

35 Laudabo nomen Dei cum canticis, & magnificabo eum in laude.

36 Et placebit Deo super vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas.

37 Videant pauperes & lætentur, * quarite Deum, & viuet anima vestra.

38 Quoniam exaudiuit pauperes Dominus, * & † victos suos non despexit.

39 Laudent illum caeli, & terra, mare & omnia reptilia in eis.

40 Quoniam Deus saluum faciet Sion, * & aedificabuntur ciuitates Iudae.

41 Et inhabitabunt ibi, & hereditate acquirunt eam.

42 Et semen seruorum eius possidebit eam, * & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea.

mensa eorum illis tanquam laqueus ante eos expensus, in quem incidant & irretiantur, vt ibi capiantur in exitium, vnde delicias sibi petendas putabant. * Fiat & mensa eorum eis in condignam retributionem, vt tale, scilicet, fiat eorum prandium, quale mihi apposuerunt, amarum, & insuaue: & vt ipsa eorum mensa sit eis occasio recipiendi ea quae promeruerunt, & in ruinam ipsorum cedat eis.

28 Per subtractionem tui luminis obtenebrentur oculi mentis eorum, ne videant manifestam veritatem, priuati omni recto iudicio: * & graui eos seruitutis, omnique miseriarum onere ita preme, vt similes sint his qui ob oneris impositi magnitudinem incuruato dorso incedunt.

29 Copiosè super eos demitte tuas vindictas, & grauissima ultio tuae seueritatis apprehendit illos.

30 Fiant habitacula eorum deserta, & in tabernaculis eorum nō sit qui inhabitet. Ita vniuersi eiiciantur de suis habitationibus, vt domus eorum desolata ab eis maneant. Ita eorum domus funditus deleantur, vt non manente lapide super lapidem quisquam eas inhabitare valeat.

31 Et quidem iustum est haec omnia eis euenire, quoniam cum humanitas exigat, vt afflictio commiseremur: ipsi e contra me, quem tu Domine, grauibus malis afflixeras, amplius persequuti sunt, variis me insectantes contumeliis, * & ad dolorem vulnerum meorum, quibus tu me vulneraueras, alium addiderunt dolorem, dum qui consolari me debuissent, suis conuitiis meos dolores exasperauerunt.

32 Proinde sicut mihi dolorem dolori addiderunt, ita quoque secundum iustum tuum iudicium sic eos tibi permittas, vt noua semper iniquitas addatur iniquitati eorum, & exacerati ruant de scelere in scelus, * nec eò perueniant, vt participes fiant iustitiae tuae, qua per fidem homines coram te iustificas.

33 Et cum haec tenus connumerati fuerint cum iustis, ex quibus prognati sunt, & cum populo Dei, nunc expungantur ex numero eorum, quod ad vitam aeternam ab initio delegisti, & quasi in libro tuae praedestinationis descriptos habes: † fac vt verbis & factis ipsorum omnibus declaretur, non esse eos adscriptos in librum praedestinatorum ad vitam, * & numero iustorum amplius non adscribantur.

34 Ego quidem iam pauper sum, omni humano destitutus auxilio, & mœrore summo affectus. Verum securus confido, quod salus tua me ex his malis subleuabit.

35 Liberatus autem laudabo Deum canticis, & gloriosa laude extollam eum.

36 Eritque huiusmodi laus & gratiarum actio Deo gratior, quam quodlibet sacrificium animalium, magis quam oblatio vituli nouelli & teneri, cuius cornua iam pro ratione aetatis enasci incipiunt, & indurari vngulae.

37 Considerent afflicti à Deo mihi praestandam salutem, & ea considerata lætentur: * vos qui afflicti estis exemplo meo inuocate opem Dei, & certissimè anima vestra malis omnibus excepta reuiuifcet, & exhilarabitur.

38 Quoniam ab initio semper Dominus exaudiuit afflictos se inuocantes, * & qui causa illius victi erant, † aut qui in sua captiuitate & afflictione ipsum inuocabant, nullo vnquam tempore despexit.

39 Laudet illum vniuersa creaturarum machina, caeli, scilicet, terra & mare, & omnia quae mouentur in eis.

40 Quoniam non me tantum saluum faciet, sed per me etiā Deus, hostibus populi sui deleteris, saluam faciet nouam Sion, * & collapsae ciuitates Iudae reaedificabuntur: pro dirutis ciuitatibus Iudae, ecclesiae gentium per vniuersum orbem noua erigentur.

41 Et serui eius in ipsa Iudaea habitabunt, & in hereditatem perpetuam possidebunt eam.

42 Sed & progenies seruorum eius hereditario iure possidebit eam in perpetuum, * & qui amatores sunt nominis eius, pacificè habitabunt in ea.

ANNO TATIONES.

R

ROPTER TE SVSTINVI, &c.] Plerique orationem, propter te, sic intelligunt, propter tuam voluntatem, & quia pro salute hominum me pari voluisti. Verum sequentibus magis conuenit sensus qui in paraphrasi explicatur, vt propter Deum Christum sustinuisse opprobrium intelligatur, quia propter Dei gloriam illustrandam, à Iudaeis opprobrio affectus est. Hic enim sensus declaratur, cum subdit: Quoniam zelus domus tuae, &c. Est autem notandum,

quod in scripturis quandoque propter nos opprobria affectus fuisse Christus dicitur, aliquando propter deum. Propter nos quidem, si Dei Patris voluntatem consideremus, qui ipsum pati voluit propter nostram salutem. Propter deum vero si Iudaeos respiciamus, qui odio eum persequuntur, quod gloriae Dei illustrandae intentus esset, eorum vitia carperet, ea que faceret quae à patre illi erant delegata.

OPPROBRIA EXPROBRANTIVM, &c.] Pars illa in paraphrasi dupliciter explicatur, & vtrumque

simul sensum significare voluisse videtur Propheta: Certè secundum Paulus ad Rom. 15 satis indicat, non quod eum solum scriptura hæc significaret, sed quod is proposito conueniret.

C IMPROPERIUM EXPECTAVIT, &c.] Hebraea habet: opprobrium contriuit cor meum. Verum Septuaginta litera schin leui spiritu legerunt, ושב סבאר, scilicet, quod expectare significat, non ושב סבאר, quod conterere significat, ut modò legitur. Nostram autem lectionem plerique sic intelligunt ut significetur hac parte voluntaria passio Christi, & quod pro salute improperium desiderauerit; sicut ipse in Euangelio testatur, dicens: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiam illud? Verum sensus, quem habet paraphrasis, toti proposito psalmi, præcedentibus etiam & sequentibus magis conuenit. Non enim hic Christum loqui inducitur secundum id quod meo perfectum erat, sed in modum afflicti de sua calamitate conquerens.

d FIAT MENSÆ EORVM, &c.] Intelligitur istud rectè de duplici simul mensa: mensa. scilicet corporis, & mensa animi, & quantum quidem attinet ad mensam corporis, istud impletum est in Iudæis, dum tempore Paschalis festiuitatis, quando ad celebrandum cum voluptate Paschale conuiuium ex omnibus locis in Ierusalem Iudæi conuenerunt, simul ibi omnes hac occasione conclusi sunt, exercitu Romanorum ciuitate obsidente. Tunc enim mensa illorum facta est illis occasio, ut irretirentur, caperentur, & caderent. Scribit hac de re Iosephus lib. 7. de bello Iudæico, cap. 17. Quod verò attinet ad mensam animi, mensa hæc est sacra scriptura, quæ Iudæis, eò quod ab illis malè intelligatur, occasio est ut illaqueentur variis erroribus, & ut in Christum scandalizentur, atque in æternum pereant.

e QUONIAM QVEM TV PERCVSSISTI, &c.] Duplex verbi huius versus apparet absurditas. Primum quoniam nõ apta videtur ratio quam assignat ob quam hostes sui à Deo vindicentur. Qua enim vindicta

digni sunt, si eum persequantur, quem Deus percussit, & persequi voluit? Secundo, quia dum dicit, quem tu percussisti persecuti sunt, &c. indicare videtur præter eam percussorem, qua Deus ipsum percussit, hostes suos aliam addidisse persecutionem, & alia vulnera. Iam autem percussiones Dei patris, & vulnera eius, diuersa nõ sunt ab eis, quæ Iudæi inflixerunt. Percussit enim pater filium suum non nisi per Iudæos. Proinde sunt, qui ut hæc sermonis, quæ videtur, absurditatem tollant, sic exponunt: quem tu percussisti vsque ad mortem, ipsi amplius persequantur, dum. scilicet me in membris meis & fidelibus meis persecuti sunt. D. Augustinus autem patrem filium percussisse intelligit, dum humano corpore indurum, necessitatibus & miseriis istius vitæ obnoxium fecit, atque his malis Iudæos addidisse & alia mala. Verum conuenientius fuerit & simplicius hunc locum sic intelligere, quemadmodum illud Iob 19. Misere mihi mei saltè vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Quare me persequimini sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Ibi enim propheta Iob amicos, qui ad se visitandum venerant, persecutionem addere dicit diuinæ percussioni, eò quod cum consolati debuissent, amarè verbis ei loquerentur, dolorem eius non lenientes, sed exasperantes & augentes. In Hebræo autem pro, vulnerum meorum, habetur vulnerum tuorum, vel, ut plerique vertunt, vulneratorum tuorum: & pro, addiderunt, habetur narrabunt. Quam lectionem ita plerique intelligunt, quoniam eum persecuti sunt quæ dicunt te percussere, & percuti velle: & cum voluptate narrauerunt dolorem eorum, quos te vulnerare iactabant, ut quod hic dicitur Deus iustum percussisse non intelligatur, quod reuera sic esset, sed quod sic gloriarentur hostes, putantes se obsequium præstare Deo in persecutione iusti, & suam impietatem in Deum reicientes. Qui sensus optimè quadrat cum eo quod de Christo dicitur, Isaiæ 53. Nos reputauimus eum quasi percussum à Deo, & humiliatum.

In finem Psalmus Dauid in rememoratione, eò quod saluum fecit eum Dominus.

ARGUMENTVM PSALMI LXIX.

Vir iustus in vrgentibus periculis ac malis constitutus, hoc Psalmo orat sibi celerem Dei opem, hostibus confusionem, sanctis autem ex ope sibi impensa lætitiã. Est autem Psalmus iste ad verbum penè idem cum vltimis versibus Psalmi 39. Quod verò titulus habet: in rememoratione, vel, ut Græca magis habent, in rememorationem, (quod & ponitur in titulo Psalmi 37. Videtur significare, Prophetam hoc carmine voluisse alij in exemplum memorare, quomodo in persecutione hostium suorum Deum inuocavit. Quod autem sequitur, eò quod saluum me fecit Dominus, Hebræa omnino non habent: Græca verò alter, εις το σωσαι με ειπεν, quod rectius sic vertitur: ut saluum faciat me Dominus, quanquam & Euthymius hæc verba legisse non videtur: nõster interpres apud Græcos legisse videtur, εις το σωσαι.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.
2 Confundantur & reueantur qui querunt animam meam.
3 Auertantur retrorsum & erubescant, qui volunt mihi mala.
4 Auertantur statim erubescantes, qui dicunt mihi, euge euge.
5 Exultent & lætentur in te omnes qui querunt te, & dicant semper, magnificetur Dominus qui diligit salutare tuum.
6 Ego verò egenus & pauper sum, Deus adiuua me. 7 Adiutor meus & liberator meus es tu, domine ne moreris.

DEVS intentus quæso esto ad auxilium meum, Domine festina ad adiuuandum me, vrget enim periculum.
2 Fac vt te liberante me, pudeant, & ignominia afficiantur, frustrati sua spe omnes qui cupiunt perdere animam meam.
3 Te eos impellente, in fugam conuertantur, discedentes à me te infecta, & pudore suffundantur, quotquot cupiunt mihi mala.
4 Subitò in fugam cum ignominia conuertantur, quotquot malo meo gaudentes dicunt de me: Euge, Euge.
5 Contra verò fac vt omnes te inuocantes, tibiq; placere studentes corpore & animo gaudeant de te, videntes tuam in me benignitatem. Fac vt quotquot diligunt salutem tuam, & à te saluari desiderant, semper dicant: Magnificat Dominus erga suos tam misericors & iustus.
6 Ego certè Domine pauper sum, & omni humano destitutus auxilio: quare tu Deus pauperum pater, adiuua quæso me.
7 Tu es, quem in adiutorem meum & liberatorem mihi delegi, tu mihi in omnibus malis adiutor semper fuisti, ne ergo differas diutius mihi adferre auxilium.

Psalmus

Psalmus Dauid filiorum Ionadab & priorum captiuorum.

ARGUMENTVM PSALMI LXX.

Creditur hic Psalmus à Dauide editus, occasione coniurationis filij sui Absalonis, quemadmodum id ipsum velex eo maximè apparet, quod precatur ne se Deus derelinquat in tempore senectutis. Sed & eò quod dicit, inimicos suos inter se consultasse, & dixisse: persequimini eum: consilium illud Achitophelis subnotare videtur. Est autem præfatus Psalmus argumenti communis, quo Dei opem implorat contra suos inimicos, petens à Domino, vt sicuti à puero ipsum seruaui, ita nec in senectute deserat, sed inimicos ipsius pudefaciat, promittens se semper prædicaturum omnibus Dei potentiam, iustitiam, & bonitatem, & voce musicisq; instrumentis se Domino celebraturum. In his autem Dauid & Christi typum & exemplum omnium iustorum gessit, quorum omnium hic Psalmus generalis est oratio pro auxilio Dei, vt adsit semper in eorum afflictionibus. Quod verò in Græcis, Latinisq; codicibus titulus habet, Psalmus Dauid filiorum Ionadab, & priorum captiuorum, vt proposito Psalmi parum conuenire videtur, ita Hebræa omnino non habent: in quibus Psalmus iste ἀνετίπαρ & est, quemadmodum & Græca in titulo testantur. Vnde in Græcis Latinisq; adiecta sunt ea quæ in titulo legimus, ab interprete vel aliquo expositore, idque ex Ieremia 35. vbi dicuntur filij Ionadab in prima captiuitate migrasse à sua terra in Ierusalem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 In te Domine speraui, non confundar in æternum, in iustitia tua libera me, & eripe me.
2 Inclina ad me aurem tuam, & salua me.
3 Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt saluam me facias.
4 Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu.
5 Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui.
6 Quoniam tu es patientia mea, Domine spes mea à iuuentute mea.
7 In te confirmatus sum ex vtero, de ventre matris mea tu es protector meus.

IN te Domine omnem meam spem collocaui, ne ergo sinas vt vnquam confundar, frustratus, quam in te habeo, spe: sed per tuam in seruandis promissis fidelitatem, eripe me à malis & libera me.
2 Cùmque mea humilitas tuam altitudinem attingere nequeat, inclina te, & condescende mihi: clementerque attende orationi meæ, exaudiens eam, & saluum me fac.
3 Præbe te ipsum mihi Deum protectorem, & quasi locum aliquè benè munitum, ad quem confugere, & in quo delitescere tutus possim, ita vt saluum me facias ab inimicis meis.
4 Tu enim solus es fortitudo mea, cui, tanquam rupi firmissimæ, nitor: tu vnicus es, ad quem & nunc & semper confugio, vt per te ab omnibus malis tutus sim.
5 Tu itaque Deus eripe me de potestate peccatoris me persequētis, & de tyrannide hominis agentis contra legem tuam, & ob hoc iniqui. Non enim iusta aliqua causa me hostis meus persequitur, vt vel ob manifestam eius impietatem meritò me ab eius violentia liberari conueniat.
6 Eripi, inquam, me, Domine, quoniã tu vnus es, à quo patienter & nunc expecto, & semper expectaui mihi omnem opem. Domine tu solus es, in quæ à iuuentute mea vsque in hanc ætatem omnem meam spem collocaui.
7 Ab eo tempore, quo primum egressus sum ex vtero, in hoc vsque tempus, semper tuo præsidio stabilitus sum: tæque me sustentante, ne aliquo vnquam malo deicerer confirmatus, ab exitu ex vtero matris meæ tu me semper protexisti vsque in hunc diem. Ab ineunte etiã ætate, & ex eo tempore, quo primum intelligere ac sapere datum tuit, per spem tibi veluti firmissimo sustentaculo firmiter innixus sum, tæque mihi in protectorem vsque in hoc tempus semper delegi.

- 8 In te cantio mea semper, tanquam prodigium factus sum multus, & tu adiutor fortis.
9 Repleatur os meum laude vt cantem gloriam tuam, tanta die magnitudinẽ tuam.
10 Ne proicias me in tempore senectutis, cum defecerit virtus mea ne derelinquas me.
11 Quia dixerunt inimici mei mihi, qui custodiebant animam meam consilium fecerunt in vnum.
12 Dicentes, Deus dereliquit eum, persequimini: & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.

8 Quoniam itaque tuam semper expertus sum protectionem, ideo de re vnico semper fuerunt mea cantica. Nunc autem, o Domine, a multis reputatus sum, tanquam res prodigiosa, ita vt plerique me tanquã rem terribilem, & propter quã sibi malè metuãt fugiant, ac multi ob afflictionum grauitatem oculos in me intentè iniiciant, & spectaculũ illis factus sim. Verum tu vnicus mihi es fortissimus adiutor, quo vel solo me protegente, quæ videntur inuitabilia mala, facile superare poterò.
9 Fac itaque vt ab his malis liberatus, pleno te ore laudare semperque tuas laudes ore resonare possim, ita vt assidue canam laudem tuam, omnique tempore cantem magnitudinem bonitatis tuæ.
10 Cùm autem me à puero semper hætenus custodieris, & per iuuentutis discrimina saluum perduxeris, ne quæso me iam tempore senectutis abiicias à tua cura: & cum me destituere cæperint vires meæ, tu ne destituas me tua ope.
11 Et quidem meritò te rogo ne me derelinquas. Quoniam ecce inimici mei dixerunt de me, & qui obseruant me struendo insidias animæ meæ, captandòq; opportunã aliquam perdendi occasionem, ipsi inter te pariter consularunt contra me.
12 Dicentes: Deus cuius fauorẽ semper iactare solet, cuius ope hætenus contra omnes suos hostes fortis fuit, is nunc dereliquit eum à solita sua protectione: proinde persequimini eum: & si sic feceritis, certissimo con-

13 Deus ne elongeris à me,

* Deus meus in auxilium meum respice.

14 Cōfundantur & deficiat detrahentes anima mea,

* operiantur confusione & pudore qui querunt mala mihi.

15 Ego autem ſemper ſperabo,

* & † adiuciam ſuper omnē laudem tuam.

16 Os meum annuntiabit iuſtitiam tuam, tota die ſalutare tuum.

17 Quoniam non cognoui literaturam,

* introibo in potentias Domini, Domine memorabor iuſtitia tua ſolius.

18 Deus docuiſti me à iuuentute mea & vſque nunc,

* pronūtiabo mirabilia tua.

19 Et vſque in ſenectam & ſenium, * Deus ne derelinquas me.

20 Donec annuntiem brachium tuū generationi omni quæ ventura eſt.

21 Potētiam tuā & iuſtitia tuam Deus, vſque in altiffima, quæ feciſti magnalia,

* Deus quis ſimilis tibi?

22 Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas, & conuerſus viuificati me, * & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me?

23 Multiplicaſti magnificentiam tuam, & cōuerſus, conſolatus es me.

24 Nam & ego conſitebor tibi in vaſis Pſalmi veritatē tuam Deus, * pſallam tibi in cythara ſanctus Iſraēl.

25 Exultabunt labia mea cū cantauero tibi, * & anima mea quam redemiſti.

26 Sed & lingua mea tota die meditabitur iuſtitiam tuam, * cū cōfuſi & reuerſi fuerint qui querunt mala mihi.

prehenditis eum, quoniam non habet quenquam qui conabitur eum eripere de manibus veſtris.

13 Tu itaque Domine vel propter impia eorum verba, quo ſcilicet falſum eſſe declaratur, quod de te dicunt, ne quaſo tuum auxilium longē facias à me, * quin potiùs, ò mi Deus, benigno tuo fauoris aſpectu reſpice in me, ad adiuuandum me.

14 Pudeſtiant & deficiant in ſuis conatibus, tuæq; vltionis vindicta abſumantur hi qui malè loquantur de me, * contegantur vndique pudore & ignominia, quotquot me malis afficere ſtudent.

15 Ego autem cū liberatus ab eorum improbitate, expertus fuero non fuiſſe vanam meam in te confidentiam, vltiùs ſemper magis ac magis in te omnem meam ſpem collocabo, & ad omnes laudes tuas, quibus ob accepta à te innumera beneficia hætenus te laudavi, adiuciam & alias laudes, † maiore etiā ſtudio quàm antehac, laudibus tuis cantandis incūbēs.

16 Os meum deprædicabit tuam in ſeruandis promiſſis fidelitatem, & in vindicandis impiis iuſtitiam, omni tempore annuntiabit ſalutem mihi abs te allatam.

17 Et quidem humana eruditione in literis non ſum inſtitutus, vt qui depoſt foratantes, & ex ruſtico paſtore aſſumptus ſim in militiam, & deinde in regnum: * tamen ingrediar ad contemplandum magnifica Dei opera, & ad ea prædicanda aliis accingar: Domine ſolius tuæ in reddēdis promiſſis iuſtitia ſemper memor ero, de ea ſemper & cogitans mecum, & loquens coram aliis.

18 Tu enim Domine me ab hominibus & libris non inſtructum docuiſti ab incunte ætate vſque nunc, per experientiam ſcilicet, potētia ac bonitatis tuæ in me ſemper declarata, perque ſpiritum tuum, quo me aduertere, & intelligere ea quæ tua ſunt dediſti, * quare ſemper publicè prædicabo opera tua admiratione digniſſima, quæ deſignavi.

19 Etiam vſque in extremam ſenectutem & canos: * Tu itaque Domine ne me nunc tuo auxilio deſtituas.

20 Vt tuam omnipotentiam voce & ſcriptis annuntiare poſſim omnibus generationibus poſt me venturis.

21 Et vt potentiam ac iuſtitiam tuam in altum laudibus extollam, ſicut & tu potentiam ac iuſtitiam tuam vſque in altiffima extuliſti. Quæ enim deſignavi Domine, admodum magnifica ſunt, ad eò vt ob ea nemo tibi conferri poſſit. * Quis enim Deus ſimilis eſt tibi?

22 Vel in me enim ſolo quàm magnifica operatus es Domine: Ecce enim ſæpe experiri me feciſti tribulationes, & multas, & moleſtas: mox tamen tu qui me dereliquiſſe videbaris, ruſſum reuerſus ad me per declarationē tui fauoris, ex grauiffimis periculis mortis me liberaſti, * & veluti è ſepulchro, ac inſimo terræ iterum me reduxiſti, liberans. ſ. me ex his malis, in quibus iam propemodum morti & inferno traditus eram.

23 Secundum multitudinē & magnitudinem tribulationum mearū tu etiam multiplicaſti, & multipliciter declaravi in me magnificentia bonitatis tuæ, & conuerſus ad me, conſolatus es me tua bonitate & ope. Quare & nunc eandem tuam in his malis benignitatem ſecurus me percepturum confido.

24 Vt autem tu hætenus, quod tui muneris eſt, egregiè in me præſtituſti, & nunc te præſtiturum confido: ita quoque etiā ego quod mei muneris eſt exequens, te laudibus efferam, ſpecialiter autem cōſitebor tuam in ſeruandis promiſſis fidelitatem, * idque cum instrumentis muſicis, ad honorem tuum cythara pſallam, qui ſanctificator es veri populi Iſraëlitici.

25 Neque enim ſegniter aut torpidè te laudabo, neque tantum muſicorū instrumentorum ſono, ſed cū muſicis instrumentis tibi pſallero, cūq; voce tuas laudes ſonuero, ſimul etiam labia mea cū ſumma mentis exultatione & corporis geſtu te laudabunt, & multò magis anima meā inter cantandum exultabit in te, eò quòd eam redemeris ab omnibus malis.

26 Quin & lingua mea cum attēta mentis meditatione affiduè ſe exercebat in cantando tuam in promiſſis reddendis iuſtitiam, * cum per te confuſi & reuerſi fuerint qui me iam malis afficere ſtudent.

ANNO TATIONES.

QVONIAM NON COGNOVI, &c.] Pro nomine, literaturam, apud Hebræos ponitur diſtio, quæ eſt, etiam literas ſignificat, tamē proprie ſignificat numeros. Vnde ferè omnes vertunt: Quoniam non cognoui numeros: & adiungunt hanc partem cum ſuperioribus, vt idem hinc ſignificetur quod alibi, dum dicit:

Multa feciſti tu Domine Deus, &c. Annuntiaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerū. Sed & apud Græcos hinc poſitum nomen *πολυπαιρεια*, non ſolum literas ſed & numerationem ſignificat, ſicut Græcorum leſica docent. Interpres autem noſter alteram ſignificationem magis ſecutus eſt, vertendo literaturam, quia mox ſequitur: Deus docuiſti me à iuuentute, &c.

Porrò, in potentia, Græcè eſt *δυναμια*, in potentatu vel in potentia, quomodo & quidam apud nos legēdum putant, vt ſit ſenſus: quoniā humane magiſterio nō ſum inſtructus, ingrediar in diuina poteſtate, qua fretus huiusmodi prouinciam tentabo. Sic Euthymius. Et Auguſtinus quoq; legit ſingulari numero, in potentiam, quomodo & multi noſtri libri habent. Hebræa tamen habent pluralem numerum, in potentia, quomodo etiam multa noſtra ſcripta habent.

b DEVS DOCVISTI ME, &c.] Multi hūc verſum ſic diſtinguant, vt hæc verba, & vſq; nunc, coniungantur cum verbo, pronūtiabo, & hic ſit ſenſus: docuiſti me à iuuentute mea, & idē vſque in hoc tempus ſemper pronūtiabō mirabilia tua. Sic enim futurum tempus, pronūtiabō: ſecundum hanc diſtinctionem, pro tempore præterito accipi debet. Verum Græcorū leſtioni magis cōſentit, vt hæc oratio, & vſq; nunc, cum præcedentibus cōnectatur, habent enim Græca hoc modo: Deus, quæ docuiſti à iuuentute mea & vſq; nunc, pronūtiabō mirabilia tua. Quæ oratio ſic eſt ordinanda: Deus pronūtiabō mirabilia tua, quæ docuiſti me, &c.

c DONEC ANNVTIEM.] Aduerbia, donec, vſque, & ſimilia, Hieronymus contra Heluidium in ſcripturis duobus modis accipi oſtendit. Proprie enim hæc aduerbia certum tempus ſignificant, quo finito nō amplius futurum eſt quòd vſq; ad illud tempus factū fuit, aut econtrario, futurum eſt, quòd vſq; ad illud tempus factū non fuit. Frequenter tamen accipiuntur vt infinitum tempus deſignant, hoc eſt, vt id quòd ſignificatur futurum vſque ad certum tempus, ſemper futurum intelligatur: aut contrà, quòd vſque ad certum tēpus non factum ſignificatur, nunquam intelligatur factū vel futurum. Exēpla primi ſunt: Dixit dominus domino meo,

ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, &c. Similiter quòd dicit Dominus Matthæi vltimo, Ego vobis ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Exēplum ſecundi eſt, quòd habetur Matth. i. Non cognouit Mariam Ioseph, donec peperit filium ſuum primogenitum, & alia multa. Idē autem in his omnibus certum tempus determinatur, vt dum aliquid dicitur factum vſque ad illud tempus, quò videri poterat non factum, intelligatur multò magis & reliquo tempore futurum, aut econtrario, dum ſignificatur aliquid non factū vſq; ad illud tempus quò poterat videri factum, intelligatur & reliquo tempore multò minus factum. Quoniam autem his duabus horum aduerbiorum acceptionibus nō videtur commodè hic locus & alia aliqua ſcripturæ loca explicari poſſe, addenda eſt & tertia acceptio, quæ ſcilicet hæc aduerbia ſic aliquando ponuntur, vt rei tantum conſecutionem ſignificent. Ita enim hic ſignificare vult, ſi ipſum Deus non derelinquat, conſecuturum vt omnibus Dei potentiam annuntiet Sic & illa oratio explicari poteſt. Sede à dextris meis, donec ponam, &c. vt intelligamus poſt reſurrectionem Chriſti in dextera patris, conſecuturum aliquando vt omnes inimicū eius ſubiiciantur ei.

POTENTIAM TVAM ET IUSTITIAM.] Poſſunt accuſatiui hi coniungi cum præcedentibus vt hic repetatur, donec annunciem: vel ſeorſum accipi poſſunt, vt ſubintelligatur verbum, extuliſti.

CONVERSUS VIVIFICASTI ME.] Hæc vt Dauid non niſi per tropum conueniunt, ita Chriſto per Dauidem præfigurato veniſſet & perfectiùs competunt. Hunc enim Deus pater viuificauit, reſuscitando à morte, & de abyſſis terræ reduxit, dum & corpus è ſepulchro, & animam ex inferis reuocauit.

Pſalmus Dauid in Salomonem.

ARGVMENTVM PSALMI LXXI.

Dauidem huius Pſalmi auctorem eſſe, non autem, vt quidam exiſtimant, Salomonem, euidenter ſatis comprobatur id quòd in fine ſubiunctum eſt. Defecerunt laudes Dauid filij Ieſſe, quòd ad præcedentes Pſalmos, nō autem, vt quidam faciunt, ad titulum Pſalmi ſequentis referendum eſt. Cū autem pleraque huius Pſalmi ſoli Chriſto competant, quadam verd etiam proprie typo Salomoni, manifeſtè ſatis conſtat Prophetam Dauid, cū decantaret hunc Pſalmum, in Salomonem filium reſpexiſſe (vnde & titulus habet in Salomonem) ſed tanquam in typum Meſſia, cui ſoli tanquam verd Salomoni, totus Pſalmus accommodari poteſt. Orat itaque Prophetam aduenire regnum Meſſia, & vaticinatur de regni huius æquitate, amplitudine, felicitate, & diuturnitate: omnia autem ſub typo regni Salomonis, quem prauidens figuram fore Meſſia, præterquam quòd de regno Chriſti prophetat, ſimul etiam aliquot verſibus prædicit, & orat æquitatem, tranquillitatem, & felicitatem regni Salomonis. Quòd autem in fine Pſalmi ſubiungitur, defecerunt laudes, &c. non ſic accipi poteſt, quafi nulli omnino poſt hūc Pſalmi Dauidis ſint, ſed ſecundum quosdam, quia poſt hunc aliquot ſubſequenturi non ſunt Dauidis, ſed eorum quorum nomina titulus habet, & potiſſimum ipſius Aſaph, cuius nomen habent aliquot Pſalmorum ſequentium inſcriptione. Ipſum autem Aſaph Pſalmos compoſuiſſe, ſatis teſtatur id quòd legitur 2. Paral. 29. Ibi enim ſcribitur, Ezechiam regem Leuitus mandaſſe, vt laudarent Dominum ſermonibus Dauid, & Aſaph videntis. Alij verd per hæc verba ſignificari intelligunt ſummam omnium votorum Dauidis fuiſſe, vt quæ hoc Pſalmo canuntur euenerent, materiamq; huius Pſalmi finem fuiſſe omnium quæ in Pſalmis Dauid concupiuerat. Si cut enim legis, ita & Pſalmorum omnium finis Chriſtus, de quo aperte hic canitur. Nec deſunt qui hunc Pſalmum vltimum fuiſſe exiſtiment eorum quos Dauid compoſuit, tametiſi ordine vltimus non ſit, atque ob id ipſum in fine ſubiunctam habere hanc clauſulam, Defecerunt, &c.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus iudicium tuum regi da,
* & iuſtitiam tuam filio regis.

OMINE Deus da quaſo noſtro Salomoni, quem regem populi tui conſtituiſti, æquitatem tui iudicij: * da huic filio regis, vt ſit in eo tua ad rectè de omnibus iudicandum iuſtitia. † Committe quoque huic excellentiſſimo regi tuam iudicandi poteſtatem, iuſtitiaque tuæ executionem illi trade.

2 Iudicare populum tuum in iuſtitia,
* & pauperes tuo in iudicio.

2 Vt à te iudex conſtitutus, tuæq; iuſtitia æquitate donatus, iudicet electum populum tuum cum iuſtitia, * & pauperes tuæ curæ relictos, atque à te ſolo pendentes cum æquitate, vindicans ſcilicet eos ab iniquis eorum oppreſſoribus.

3 † Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiam.

3 Da, ò Domine, vt montes & colles, atq; vniuerſa terra cœlitus ſuſcipiant pro populo tuo pacem & iuſtitiam, vt ſcilicet impiorum iniuſtitia compreſſa & ſublata, pacificam populus tuus ſub hoc rege vitam degat: † da quoque vt primores populi tui, qui montibus & collibus ob excellentia eorum altitudinem ſimiles ſunt, te ſuſcipiant pacem & iuſtitiam populo

4 Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum,
* & humiliabit calumniantorem.

5 Et permanebit cum sole, & ante lunam, in generatione & generationem.

6 Descendeo sicut pluuia in vellus.

* & sicut stillicidia stillantia super terram.

7 Orietur in diebus eius iustitia,

* & abundantia pacis, donec auferatur luna,

8 Et dominabitur à mari vsque ad mare,
* & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.

9 Coram illo procident Æthiopes,
* & inimici eius terram lingent.

10 Reges Tharsis & insulae munera offerent:
* Reges Arabum & Saba dona adducent.

11 Et adorabunt eum omnes reges terra, omnes gentes seruient ei.

12 Quia liberabit pauperem à potente,
* & pauperem, cui non erat adiutor.

13 Parcet pauperi & inopi,

* & animas pauperum saluas faciet.

14 † Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum,

* & honorabile nomen eorum coram illo.

populo tuo annuntiandam, vt scilicet ex tua delegatione euangelizent pacem per summam tuam, cuique regis iustitiam populo tuo praestitam, hostibus eius deuictis & expulsis.

4 Tuo certe dono Domine, rex iste iudicabit pauperes populi tui, saluando scilicet ipsos à violentis eorum oppressoribus, * & humiliando iniquum calumniatorem populi tui, diabolum scilicet, humanum genus calumniosis accusationibus insectantē, ac impiē & tyrannicē illi dominatē.

5 Et permanebit in hoc suo regno quoad fuerit sol, & in cōspectu lunae, atque durante luna ipse perseuerabit per omnes generationes, nullum habens nec subsistentiae suae finem, nec regni successorem.

6 Eius autem in hunc mundum aduentus admodum erit nouus, mirabilis, iucundus, & vtilis. Quemadmodum enim olim pluuias ros in aridum vellus Gedeonis miraculosē descendit, absque vllō strepitu, nihil nocuementi inferēs velleri, neque dum illabebatur, neque dum exprimebatur: ita & ipse è cœlo caelestis, nouo & inaudito modo illabatur in vterum virginis insensibiliter, nihil vitians aut suo ingressu aut egressu pudorem virginem: * & sicut stillicidia imbrium leuiter stillant super terram sitientem, fecundantia eam, hominesque suo descensu ac humectatione latificantia: ita & ipse è cœlo descendet in vterum virginem, atque etiam in hunc mundum, suo aduentu mirē mortales latificans, mundumque hunc sterilem & aridum, sua irrigatione fertilem reddens.

7 Itaque cum ante aduentum eius in vniuerso mundo iniustitia & iniquitas praualuerit, diuersaque gentes per diuersas religiones inter sese dissenferint, ac tumultuatae fuerint, mortales etiam cum Deo longas propter iniquitatē inimicitias traxerint, neque cum seipsis cōscientiae pacem & tranquillitatē inuenire potuerint, in diebus eius terra ab eo fecundata germinabit, & proferet vndique iustitiam, * & pacis abundantiam duraturam, vsque dum à suo officio cesset luna, hoc est, vsque ad consummationē seculi, & vltra. Iustitia enim fidei ac bonorū operū vbiq; obtinente, irato Deo humanum genus recōciliabitur, ac dissidentes prius populi in vnā religionem coadunabuntur, inter se veram in Deo pacem seruantes, atque in seipsis altissima mentis pace & tranquillitate perfuerentes.

8 Vt autem regnum eius æquissimum erit & pacificum, ita quoque latissimē sese protendet. Obtinebit enim hic rex imperium à mari Occidentali, vsque ad mare Orientale, & à flumine magno Euphrate, vsque ad extremos fines orbis terrarum, totum scilicet orbem semini Abraham promissum, sibi subiectum habens.

9 Ante ipsum prouoluent sese vltimarum regionum incolae, quales sunt Æthiopes, * & qui prius inimici eius & populi ipsius fuerunt, in perfectē subiectionis protestationē ipsam terram corā eo deosculabuntur, externoque corporis habitu summam ei & reuerentiam, & subiectionē exhibebunt.

10 Reges Tharsis, & hi qui insulas inhabitant remotissimas, munera offerent huic regi in reuerentiam eius, & in subiectionis declarationem, reges Arabum, regesque Saba honoraria dona ei adducent.

11 Et adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes voluntariē seruient ei.

12 Idcirco autē se cuncti eius imperio subiicient, quia regali sua fortitudine & iustitia liberabit pauperem à tyrannide potentis, * & pauperem talem, cui nullus erat inter homines adiutor, humanum enim genus omnibus veris bonis egēs, ac crudelissimo diaboli potētissimi imperio pressum, à quo qui ipsum liberaret nemo erat, nec inueniri poterat, ipse liberabit à diabolicē seruitutis iugo grauissimo. Quēcumque etiam afflictū, qui humano praesidio destitutus ipsius auxilium implorabit, à quocumque oppressore, siue dāmonē, siue hominē, quantumuis potente, liberabit.

13 Neque verō in iam sibi subiectos durus erit, sed clemētē se ac mitem exhibebit pauperi & inopi, facile condonans errata humilium spiritui, inopiamque suam agnoscentium, quorum in primis curam suscipiet, * & animas pauperum saluas faciet à peccato, à morte, ac tandem ab omni malo, aeterna beataque salute eos donans.

14 A manifestis criminibus, quales sunt vsurae, & ab omni iniquitate, quā admiserūt, liberabit animas eorū. † Ab omni etiā peccato quod commiserūt, & ab omni obligatione, qua tanquā accepto scēnore & are alieno grauati se peccatores per peccatum diabolo, mortique debitores faciunt, ipse animas eorum redimet, persoluens pro eis redemptionis debitum pretium. † Sed & ab omni iniustitia & violenta impiorū oppressione liberabit animas pauperum. * & quāquam prius pauperes fuerint, & à se redempti, non tamen eos habebit (vt fieri solet) veluti vilia mancipia, sed in magno apud ipsum pretio & honore erūt admodū ei chari & grati, habentes

15 Et viuet, & dabitur ei de auro Arabia,
* & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei.

16 Erit firmamentum in terra in summis montium.

* super extolletur super Libanum fructus eius,
* & florebut de ciuitate, sicut saenum terra.

17 Sit nomen Domini benedictum in secula,

* ante solem permanet nomen eius.

18 Et benedicentur in ipso omnes tribus terra,

* omnes gentes magnificabunt eum.

19 Benedictus Dominus Deus Israël,

* qui facit mirabilia solus.

20 Et benedictum nomen maiestatis eius in aeternum,

* & replebitur maiestate eius omnis terra, fiat, fiat.

habentes iam nomen nouum, quod apud ipsum maximi fiat.

15 Et viuet hic rex in perpetuum, in flore regni, summaque felicitate semper degens, & dabitur ei de auro felicitis Arabiae, ac quicquid optimum est ab omnibus ei passim offeretur, * & orabunt gentes semper Deum pro prospero successu regni eius, assidueque illum suis hymnis laudabunt & regno eius semper bene precabuntur.

16 Neque sub hoc rege aliqua erit ciborum victusque; inopia in terra, sed summa fertilitas. Erit enim tempore regni eius in summitate montium, in summis illis viris Apostolicis firmamentum panis: Verbum, scilicet, Euangelicæ doctrinae, & sacrosanctæ Eucharistiae cibus, quo corda fidelium confirmabuntur ne vnquam deficiant. * Huius autē vtriusque caelestis panis fructus quem proferet, frugiferum Libanum excedet & altitudine, & multitudine sua, * & qui erunt ciuitatis regis istius ciues, florebut sicut gramen terra, per fecunditatem caelestis panis in bonis operibus virentes. atque in maxima crescētes multitudine, quēadmodū solet gramē in agro.

17 Proinde sit nomen eius ab omnibus perpetuo laudatum: in cōspectu enim solis, & quādiu durabit hic sol, permanebit celebritas nominis eius.

18 Et iuxta promissionem patribus nostris, Abraham, Isaac & Iacob factam vniuersae nationes terrae sine discrimine & acceptione, per ipsum benedicentur à Deo spiritualibus & sempiternis bonis, & à seipsis quoque propter ipsum felices praedicabuntur: * ideoque omnes gentes magnificabunt eum, fatentes cum omnibus esse beatiorē, per quem omnes benedicentur, & beatificabuntur.

19 Benedicatur ab omnibus Dominus Deus Israël. * Non enim dii gentium, sed hic solus, non adiutus alienis viribus, sed suis solis viribus mirabilia designat opera, qualia maximē erunt ea quae in hoc, quem dixi, rege & per ipsum designabit pro totius humani generis salute.

20 Laudetur ab omnibus perpetuo nominata & celebris maiestas eius: * fiatque vt non solum in Iudaea, sed & in vniuersa terra maiestas potentiae, bonitatis & substantiae eius declaretur, praedicetur & agnoscat. Id quod omnibus votis vnice fieri exopto.

Defecerunt laudes vel finiunt preces David Filij Iesse.

ANNOTATIONES.

DESCENDET SICUT PLUVIA, &c.] Dicitio Hebraica, pro qua nos habemus, vellus, significat & herbam demessam & vellus. Priorem significationem plerique translatores sequuntur, vertētes: Descendet sicut pluuia in demessam herbam, &c. Secundum quam lectionem hoc versus tantum significatur, quod aduersus Christi & gratus sit futurus hominibus, & vtilis mundo, quomodo scilicet pluuia in descaram herbam descendens, admodum grata est, eo quod progerminare eam facit: Septuaginta & Hieronymus secuti sunt secundam significationem, secundum quam lectionem omnes penē interpretes intelligunt hic Prophetam aludere ad vellus Gedeonis, in quod miraculosē ros descendit in signum futurae liberationis. Accommodatur autem hic versus ad figurā velloris dupliciter. Augustinus enim & post eum alij priorē huius versus partē referunt ad primum miraculum, quod Gedeoni datū est, fore scilicet descendēte tantum in vellus expansum in area. Secundam autem partem ad secundū miraculum, quo ros in reliquam terram decidit, vellere permanēte sicco. Itaque intelligunt per vellus mysticē, designatum populum Iudaicum, cui soli Christus in hunc mundum descendens primū apparuit: quo tamen postea propter incredulitatem derelicto, Christus gentilem populum doctrinae suae irrigatione fecundauit. Alij priorē tantum huius versus partem ad signum Gedeoni datū referunt, per vellus Gedeonis intelligentes praesignificatum vterum diuinae Virginis, quem sensum late satis explicat paraphrasis. Videri autem potest Prophetam non respexisse ad vellus Gedeonis, eo quod in libro Iudicū non pluuia, sed ros descendisse dicitur, primum in vellus, deinde in reliquam terram. Vnde & Euthymius hanc partem sic explicat, vt nullam velloris Gedeonis mentionem faciat, sed simpliciter intelligatur Christus descendisse in vterum Virginis insensibiliter, & sine corruptione, sicut in vellus pluuia descendere solet.

ORIETUR IN DIEBUS EIVS.] Pro. orientur, Graeca quidem dicitio ἀνατελλει ortum significat, qualis Soli & Lunae tribuitur. At Hebraea hoc loco posita, ortum significat, qualis tribuitur herbis, quae ipsae omni

dicuntur è terra. Significat enim germinare & crescere. Sed & aliās saepe Septuaginta pro germinare eo verbo abusi sunt, vt cum dicitur: Veritas de terra orta est Et Isaia. 61. hic locus clarius explicatur: Sicut terra proferit germen suum, & sicut ortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit iustitiam. Quo loco pro, germinabit, etiam ἀνατελλει.

REGES ARABVM ET SABA.] Vocabulum Saba, in scripturis non semper eandem regionem significat, sicut nec apud Hebraeos vnū semper nomen est eisdem scriptum literis. Nam quandoque scribitur per litteram schin, & legitur scheba: aliquando per samech, & legitur seba. **S**EB Scheba autem significat Arabiam felicem, quae est illa Saba, de qua scribit Isaia cap. 60. Omnes de Saba venient, aurum & thus offerentes, &c. Hoc enim loco scribitur per chin. **S**EB Seba autem per samech, regionem significat Æthiopiae, vt satis liquet ex Isaia cap. 43. & 45. vbi Saba coniungitur Ægypto & Æthiopia. Vtrumque autem istud Saba hoc loco apud Hebraeos ponitur. Nam pro nomine Arabum, Hebraea habent Scheba. Mutuae sunt autem hae regiones hae sua nomina à filiis Cus, sicut & ipsa Æthiopia, quae Hebraeis Cus dicitur, à primo suo habitatore Cus nomē est sortita. Cus enim filium habuit Seba, vnde Iosepho teste Sabei dicti sunt, & Renga. Porro Renga filium habuit Scheba. Vnde Sabateos, quos & Arabes Iosephus dictos esse testatur.

EX VSURIS, &c.] Paraphrasis triplicem huius partis sensum indicat: Primum, vt nomē vsurae, proprie accipiat, & sub hoc nomine omnia manifesta crimina intelligatur. Secundū, vt vsura non attribuat ei qui mutuum dat, sed qui mutuum accipit sub vsura, sicque per vsuram recte intellexerimus omnes peccatum, quo per perceptam carnis voluptatē diabolo, quasi feneratori nostro, debitores nos facimus. Tertio vt vsura rursus referatur ad vsurarium, qui imposito scēnore pauperes grauat, & nomē speciei accipiat, vt synecdochicē pro genere, hoc est, vsura pro quauis iniqua oppressione, vt significetur: animas pauperū & oppressorū liberandas ab impiorum oppressione, fraude, & dolo. Nam & Hebraica dicitio, quae noster vertit per vsurā, frequenter aliam quamuis

quamvis fraudem & dolum significat. Atque hic sensus postremus magis conuenit cum superioribus, ubi dicitur de saluatione pauperum.

C ADORABUNT DE IP SO SEMPER.] Apud Hebræos & Græcos nō est verbum quod adorare propriè significet, est enim Græcis ἀγαπάω, quod orare significat. Vnde & Romanum Psalterium habet, Orabunt de ipso semper, sic & Augustinus legit, & Hieronymus lib. i. contra Iouinia legit, orabunt pro eo semper. Proinde in nostra lectione compositum, adorabunt, accipi debet pro suo simplici, orabunt.

F ERIT FIRMAMENTVM.] Pro dictione, firmamentū, apud Hebræos duæ ponuntur dictiones פִּסְתָּח בָּר. Dicitio autem, bar, frumētum significat. Vnde Lyranus mēdosè legi putauit in nostris libris firmamentū pro frumentum. Verūm rectè nos legere firmamentum Græca docēt quæ habent σπινθηρ. Dicitio autē pissa significat particulam aliquam, vel volam & palmā manus. Vnde vertunt quidam: Erit particula frumētī in terra, &c. Alij: erit pugillus frumētī in terra, &c. Intelligunt autem significari, quōd ex paucis granis in terram proiectis, & ex tantillo frumenti, quantum vola manus capere potest, maxima proueniet mellis. Quod quidem

carnales Iudæi de temporali fertilitate agrorum, quam expectant in diebus Messie sui. Verūm nos id rectissimè intellexerimus de femine verbi Euangelici, q̄ in Euangelio Saluator noster comparat grano sinapis, eō quōd in principio quidem minimum, totam iam terrā impleuerit. Sunt autem inter Iudæos vetustissimos, qui etiam ante Christi tempora extirere, qui dictionē, pistath, pro placentula accipiunt, exponentes: Erit placentula frumenti in capite montium. Idque idēd, vt apparet, quoniam placentulæ similitudinem habent volæ & palmæ manus. Intelligunt autem de sacrificio panis in diebus Messie offerendo in capite montium, hoc est, vt interpretantur, sacerdotum. Vnde Targum Ionatæ sic habet: Erit sacrificium panis in terra in capite montium, & Targum aliud: Erit panis substantificus in terra in capite montium. Itaque rectè verterunt Septuaginta, firmamentum, sensum potiùs quàm verba sequenti: intelligentes autem per firmamentum panem. Nam panis cor hominis confirmat. Et alio Psalmo dicitur: Omne firmamentum panis contriuit. Panis autem iste, de quo loquitur, nullus alius accipi potest, quàm sacrosancta Eucharistia aut Euangelica doctrina, vel vterque panis simul, vt habet paraphrasis.

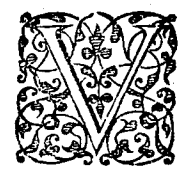
Psalmus Asaph.

ARGUMENTVM PSALMI LXXII.

Propheta hoc Psalmo in consolationem piorum, qui felicitate impiorum aliquoties vruntur & offenduntur, canere instituit, quàm infelicem exitum habeat impiorum felicitas, & cōtrā quàm felicem piorum infelicitas. Itaque primūm pramittens fidei sententiam contra carnis tentationem, postea personam assumit hominis fidelis & iusti, qui ex vna parte nonnihil tentatus circa prouidentiam Dei consideratione & felicitatis impiorum, & sua iugis miseria: ex altera verò parte huic tentationi occurrens, eō quōd suam sortem sibi videat cum omnibus iustis esse communem, animum suum accomodat ad peruestigandum diuersitatē in speciem absurda, quæ inter iustos est & iniustos, rationem, asserens se hanc inuenire nequiuisse, priusquam in secretiora Dei adita introgressus, in sancta contemplatione à Deo didicisset, impiorum felicitatem infelici subito terminari exitu. Contrā verò piorum momentaneam afflictionem, perpetuæ illis felicitatis causam esse, propter quod concludit, optimum sibi esse soli Deo adherere & fidere.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Quam bonus Israël Deus his qui recto sunt corde.
2 Mei autem penè moti sunt pedes,
* penè effusi sunt gressus mei.

VERè admodum benignus est Deus in Israël, hoc est, in eos qui sincero sunt corde, vera intentionem in omnibus vni Deo placere studentes.

2 Quamquam autem istud certissimum sit, tamen aliquando cum mei penè oblitus essem, & secundum sensum imperfectum iudicium iudicarem, mihi propemodum accidit, vt similis efficerer his quorum pedes in via vacillant, * quiq̄ue per lubrica ambulantes, effuso gressu collabuntur, hoc est, vt à fiducia in Deum, & studio virtutis exciderem.

3 Quia zelau super iniquos, pacem peccatorum videns.

4 Quia non est respectus morti eorum,
* & firmamentum in plaga eorum.

5 In labore hominum non sunt,
* & cum hominibus non flagellabuntur.

6 Idèd tenuit eos superbia, * operi sunt iniquitate & impietate sua.

7 Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum,
* transferunt in affectum cordis.

8 Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam,
* & iniquitatem in excelsis locuti sunt.

3 In causa verò fuit, quōd indignationis & inuidiæ cuiusdam stimulis commotus excandescere cœperim aduersus iniquos, cum viderem omnia illorum esse pacata & prospera.

4 Non enim est videre frequentes & acerbis eorum mortes sicut iustorum, * nec est in eorum afflictione aliqua firmitas & perseverantia. Nam si quando incidat afflictio, mox ab ea liberantur: † In eorum quoque calamitate incidente adest eis robur & fortitudo diuitiarum, quæ repellere afflictionem mox valeant.

5 A molestiis famis, frigoris, defatigationis, & id genus reliquis, quibus ex ipsa conditione homo fragilis obnoxius est, liberi sunt, * nec, sicut alij homines, malis afficiuntur.

6 Hinc fit, vt superbia possideat eos totos, & * & quemadmodum totus homo vndique veste sua tegitur, ita & ipsi toti inuoluti sint impietate & iniquitate sua, quam & in Deum, & in proximum liberè committunt.

7 Ex illorum opulentiā, quasi ex adipe refudante suam pinguedinem, prodiit iniquitas eorum. † Ex intimis etiam ipsorum, quasi ex ipsorum adipe, prodiit in opus exterius, meditata prius & concepta iniquitas eorum, * assequuntur quicquid corde affectauerunt.

8 Apud se excogitant nequitiam, ac deinde eam sine pudore eloquuntur, tractantes cum sui similibus quomodo bonos & simplices circumueniant, & aded eos non pudet fuorum scelcrum, vt iniquitatem commissam aut conceptam in excelsis aliquo loco publicè palamq̄; proloquantur. † Aded etiam temerarij, vt contra ipsum Deum, quamuis super omnia sit, audeant loqui quæ iniqua sunt.

9 Posuerunt in cœlū os suū, & lingua eorum transiit in terra.
10 † Ideo conuertetur populus meus hic,
* dies pleni inuenientur in eis.

11 Et dixerunt quomodo scit Deus?

* & si est scientia in excelsis?

12 Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias,

13 Et dixi: Ergo sine causa iustificauit cor meum,

* & laui inter innocentes manus meas.

14 Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

15 Si dicebam, narrabo sic,
* ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

16 Existimabam vt cognoscerē, hoc labor est ante me,

17 Donec intrem in sanctuarium Dei,

* vt intelligā in nouissimis eorum.

18 Veruntamen propter dolos posuisti eis

* deieicisti eos dum alienarentur.

19 Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.

20 Velut somnium surgentium,

* Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21 Quia inflammatus est cor meum, & renes mei commutati sunt,

* & ego ad nihilum redactus sum, & nesciui.

22 Vt iumentum factus sum apud te,

* & ego semper tecum.

23 Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me.

9 Efferunt in cœlum os suum, & lingua sua peruagantur vniuersam terram, neque superis, neque inferis parentes, sed in omnes præ nimia superbia venenatam suam linguam liberè exercentes.

10 Atque ob hæc fit, vt populus fidelis (cui me annuero) reuocetur nonnunquā, & declinare incipiat ad hæc impiorū studia: * videtur enim quod in impiis inueniuntur dies pleni, quōdque in multam senectam viuentes impij, omni felicitate perfruantur. † ob hæc item impiorum studia, & prosperitatem, plerunq̄e fideles & iusti animum suum accommodant, ad considerandum eorum opera, ac felicitatis eorum rationem: & ecce quod magis eos fluctuare facit, dum de his attentè cogitans, inueniunt in impiis dies & longauos, & omni felicitate abundantes.

11 Proinde in impiorum felicitate nonnihil scandalizati dixerūt apud se secūdum carnis infirmitatē: Quomodo verū est Deū omnia scire & curare, quæ hic agūtur? * & an est omnium rerum scientia in altissimo Deo?

12 Videri sanè potest non cognoscere, aut saltem non curare omnia Deum, quoniam ecce isti sunt peccatores, & tamen abundantes in hoc seculo, affecuti sunt ingentes diuitias.

13 Itaque apud memetipsum dixi: Si non curat terrena Deus, & si meliùs est peccatoribus quàm iustis, ergo frustra studui cor meum emundare, & mundum seruare ab omni iniustitia, * frustra mundans ab iniquitate cum innocentibus manus habere studui.

14 Quotidie enim pertuli varias afflictiones, & castigatio mea singulis exortibus solis statim inceptit. Nullis enim oritur dies, qui non mihi aliquam adferat molestiam.

15 Si dicebam in animo meo, vt ad istum modum loquerer, * ecce iam ex altera parte inconueniens se offerebat. Consequatur enim quōd nō solum me condemnarem vanitatis, sed etiam totam nationem filiorum tuorum reprobarim, quasi frustra iustitia studētem, cum omnes hi, quos pro filiis tuis habes, hic variè affligantur.

16 Itaque in hac animi perplexitate constitutus, cōstitui in animo meo horum rationem inuestigando cognoscere, & speraui me horum causam facilè cognoscere posse. * Verūm inueni id mihi esse difficillimum,

17 Donec ingrederer in secretiora Dei adita, animusq̄; à cunctis creaturis abstractus sese Deo cōiungeret, sancta contemplatione totū se addicens voluntati diuinæ discenda: * sicque Deo me erudiente intelligerē, quem finem habituri essent impij, qui hic videntur felices.

18 Sanè huic contemplationi deditus, didici te Domine dedisse eis felicitatem hanc temporalem, vt per eam deciperentur. Cum enim semel eos ab æterno reprobaueris, æternisq̄e addideris suppliciis, temporalia eis in hoc mundo bona largiris, quibus tua gratia eos deserente permittentur abuti, ac abutendo grauissima sibi cumulare supplicia, & ita secūda fortuna blandiente decipi, vt futura non præuideant nec metuāt mala. * Ecce enim Domine, dum exaltati sunt impij isti, dum se magis ac magis eleuare conātur, tu eos mox ab ea gloria & felicitate deieicies in extremas miseras, quemadmodum & iam frequenter fecisti.

19 Quam subito enim frequenter impij deuastati sunt, defecerunt, atque in nihilum redacti sunt propter iniquitates suas.

20 Quemadmodum somnium eorum qui expergiscuntur perit & euanescit subito, dormientem inani delectatione detentum sua fraudans expectatione: * ita tu Domine in sanctorum tuorum consortio, supernaque tua ciuitate ad nihilum rediges memoriam eorum splendidam, quæ apud omnes habebant, eorumque felicitatem temporalem, quæ imago tantum & umbra est felicitatis, non ipsa felicitas. Atque tum primūm de præfenti stupore qui animum eorum captum tenet, euigilantes, intelligēt se inanes omnium bonorum fuisse & esse, somnioque vano simillimam fuisse, quæ blandiebatur in hoc mundo, felicitatem.

21 Et quidem Domine priusquam hanc iudiciorum tuorum æquitatē perpendere, ex emulatione & cogitationum varietate astuabat in me cor meum irrequietum, sed & interiores mei affectus commoti sunt super iniquos, atque immutati, ita vt iam ea concupiscere inciperem, quæ sequebantur impij: * sicque propemodum consumptus sum, & virtute deferta in peccatum prolapsus, quasi enim insipiens iudiciorum tuorum rationem non intellexi.

22 In expendendis consilijs tuis similis factus sum bruto iumento, intelligentia omni destituta, nec curante nisi præfentia, * tua tamen gratia factum est, vt à te non recederem, sed apud te semper permanerem.

23 Cum enim varijs in meipso cogitationibus cōflictatus vacillarē, ac propemodū à te recederem, tu me quasi apprehensa manu dextera tenuisti.

* Cum gloria suscepisti me, 24 Quid enim mihi est in celo? & a te quid volui super terram. 25 Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in eternum. 26 Quia ecce qui elongant se a te, peribunt, * perdidisti omnes qui fornicantur abs te. 27 Mihi autem adherere Deo, bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. 28 Ut annuntiem omnes predicationes tuas in portis filie Sion.

sti & benigna in me voluntate tua, mirabilique tuæ voluntatis consilio tu me sic deduxisti, ut etsi in insipientes illas inciderem cogitationes, non tamen per eas à pietate deficerem: sed magis in ea proficerem, * sicque à te deductum me, prius quodammodo brutum effectum, cum gloria postea suscepisti ad te, dum omni vacillatione superata, firmitus tibi adherere fecisti, post huius vitæ miserias me certò cum gloria ad te recepturus, cum me tuæ maiestatis participem es redditurus. 24 Quid enim mihi, præter te, gratum est in celo: aut præ te solo quid desideravi super terram? 25 Præ nimio desiderio adheredi tibi deficit ac languescit & caro mea, & spiritus meus, * tu Deus vnicus es, quem desiderat atque in quem sperat cor meum, portio mea hæreditaria tu Deus es in æternum. 26 Idque meritò. Nam ecce qui à te procul recedunt peribunt, * perdes certissimò omnes eos qui, te derelicto, cui soli adherere deberent & coniungi, aliquid super te amant, eique per amorem adherent. 27 Mihi autem, optimum iudicavi adherere per fidem & dilectionem Deo, ponereque in Domino Deo omnem meam fiduciam. 28 Ut perceptis à te Domine sempiternis tuis beneficiis, narrem semper omnes laudes tuas palam, nempe in portis ciuitatis sanctæ Ierusalæ, atque his locis, quibus frequens est hominum conuentus.

ANNOTATIONES.

VIA NON EST RESPECTVS, &c.] Hebræa ferè sic vertunt: Quia non sunt ligamina morti eorum, vel in morte eorù Græca, ἡ ἐξ ἑσθ' αὐτῶν οὐκ ἐστὶν ἀνάστασις, hoc est, quia non est, abnuitio in morte eorù. Græca enim dictio ἀνάστασις, nō significat respectum, sed recusationem & abnuitionem, Cui consonat lectio Augustini, quæ habet, declinatio. Græcā lectionē sic intelligit Euthymius, vt sit sensus: quoniam mors quæ eis obuenit, non est abnuenda, aut respuenda, veluti quæ & secundum naturam aduenit, & nulla eū violētia. Simili sensu quidam intelligūt in Hebræo significari, in impiorū morte non esse ligamina, hoc est, longos cruciatus, & moras diuturnas, sed placidē & tranquillē mori. Quamquam autem non satis videatur quod secutus noster interpret verterit, respectus: tamē hæc nostra lectio satis consentit eū eo quod D. Hieronymus verit ex Hebræo: Quia non cogitauerunt de morte sua. Idem enim significabitur nostra lectio, si sic accipiatur: Nō est eis respectus morti eorù, hoc est, ad mortem ipsorū, id est, nō respiciūt, nec habent præ oculis mortem eis imminentem. Verum quoniam his versibus non in quo peccent impij Propheta describere velle videtur, sed in quibus videatur esse fœlices, nepe vt explicet quod in genere dixit, pacem peccatorū videns, ideo aliū in paraphrasi sensum secuti sumus, qui magis veræ interpretationi Hebræorū conuenit: Possunt enim Hebræa rectius intelligi, vt sit sensus, non ligantur ad mortem, hoc est, ad eam non videntur variis morbis, aut hominum iniuria, sicut iusti. b FIRMAMENTVM IN PLAGA.] Paraphrasis indicat duplicem huius partis sensum. Primum negatiuè accipiendo, vt negatio, quæ ponitur in prima parte, hic repetatur. Secundò, accipiendo affirmatiuè, sine repetitione negationis. c IN LABORE HOMINVM, &c. Labor in scripturis non significat tantum molestiam operationum humanarum, sed quamuis afflictionem. d INIQUITATEM IN EXCELISO, &c.] Quidam legunt per accusatiuum, in excelsum, & intelligunt in excelsum, hoc est, contra Deum, vt excelsum sit masculinum. Verum id non patiuntur Græca, quæ, etsi habeat accusatiuum, habent tamen neutrum genus εἰς τὸ ὑψὸς. Vnde & Augustinus legens, in altum, interpretatur clarè, & audientibus omnibus, Qui sensus consonat Hebræis, quæ habent, de excelso, scilicet, loco locuti sunt. Sic ergo & nostra littera, accipienda est, siue legas in excelso, siue in excelsum. Euthymius quidem intelligit impios loqui iniquitatem contra Deum: sed per τὸ ὑψὸς, hoc est, altitudinem, intelligit diuinitatem. e ET DIXERVNT QUOMODO SCIT, &c.] Sic ferè legitur, sed Hebræa & Græca habent præteritū, scilicet, quomodo & Augustinus legit, & glossa ordinaria habet ad marginē. Parū tamē refert vtrius modo legatur. f DONEC INTREM, &c.] Plerique ob tempora futuri tēporis hic posita, intelligunt hęc Prophetā signifi-

care, non posse se huius difficultatis solutionem inuenire, priusquam in cœlestē Dei mansionē exurus hoc corpore ingressus fuerit. Verum quoniā mox videtur velle aperire rationē propostæ difficultatis, cum dicitur propter dolos, &c. conuenientius futura pro præteritis accipiuntur. Quoniam autem in sanctuario Dei fideles peculiariter Dei opera contemplantur & perpendunt, ideo quandoque quis se per sanctā meditationē accommodat ad considerandum opera Dei, iam ingredi dicitur in sanctuarium Dei vbi de his quæ Dei sunt, a Deo eruditur. Quod autē dicitur: intelligi in nouissimis eorū. Hebraica phrasi dictum est, pro intelligam nouissimae eorū. PROPTER DOLOS POSVISTI EIS.] Difficultatē habet hæc oratio, tum quia videtur Deo dolo ascribere, tū quia nō dicitur quid Deus illis posuerit. Græca autem ad auferendam hanc incommoditatē additum habent aliquid quod Hebræa non habet. Habes enim sic: propter dolos posuisti eis, id est, mala. Et tunc sentus est: Propter fraudes impiorum, quibus innocentes oppresserunt, tu eis præparasti æterna supplicia. Verum aliud Hebræa videntur velle significare, & Propheta hęc videtur velle reddere rationem diu iam quaesita, quare, scilicet, impiis omnia in hoc mundo prospere eueniant, atque hanc significare eam esse, vt per felicitatem temporālē à Deo illis datam decipiatur. Quod tamen ita oportet intelligi, vt præpositio (propter) nō accipiatur, vt denotet propriam causam finalem, sed tantum consecutionem rei, quæ Deo permittente, non autem faciente consequitur, per impiorum malitiam ex prosperitate illis à Deo concessa, quomodo frequenter in Scripturis accipitur coniunctio, vt. Huic sensui consentit quod aliqui ex Hebræo vertunt: In adulatione posuisti eis. Porro, posuisti, Hebraica phrasi positum est, pro dedisti. IN VOLUNTATE TVA ADDVXISTI, &c.] Græcis non est, voluntate, sed βουλή, hoc est, consilio, quoniā & Hebræa habent. At interpret videtur legitime, βουλή enim ea dictio voluntatem significat. Sunt autem qui intelligunt significari Deum deduxisse Prophetā in cognitionem consilij sui, vt, scilicet, cognosceret quo consilio impij hic sint fœlices, pij verò opprimantur. Verum vt istud significaretur, dicendum faceret in consilio tuo. Nūc autem dicitur: βουλή σου, in consilio tuo. Proinde rectius accipitur de consilio illo Dei, quo mirabiliter pios finit incidere in zelū illū & indignationem contra impios: sic tamē, vt per varias cogitationes nō excidant à pietate, sed magis in ea proficiant atque post fluctuationē confirmantur. Sicque eodē modo dicitur: in voluntate tuā siue, in consilio tuo. In eo autē quod sequitur: Et eū gloria suscepisti me Hebræa habent futurū tempus, suscipies: & additur dictio ordinē significans: post. Est enim, & post eū gloria suscipies me, vel. Et post gloria suscipiet me. At in Psalmis maius nouum non est, vt præteritum pro futuro, & contra ponatur. Indicat autem paraphrasis, quomodo hæc pars ad vtrumque tempus referri possit.

Intellectus Asaph.

ARGUMENTVM PSALMI LXXIII.

Præfens Psalmus manifestè ad literam est querimonia de vastatione ciuitatis Ierusalem, & prophanatione templi eius: Quare sunt qui eum non putent cōpositum ab Asaph illo primo, qui fuit cantor tēporibus Dāuidis: sed vel à posteris eius, quorum ordo patris nomen retinuerit, vel ab aliquo de familia Asaph, habente nomen patris familia. Alij tamen verisimilius editum putant à primo illo Asaph, spiritu prophetico prævidente vastatione Ierusalē & tēpli, quæ eo tempore nondum facta fuerat. Plerique autem Iudeorum, quidā etiam nostrorū, canere Psalmū intelligūt de ea vastatione, quæ facta est per Titum & Vespasianum, quæ & nunc adhuc patiuntur. expectantes per aduentū Messia ab ea liberari. Verum vt vana est eorū expectatio, ita Iudæis excacatis pie adeo voces, quales hic Psalmus memorat omninò non conueniunt, sicut nec oues pascuæ Dei, & pauperes eius nominari amplius possunt, qui se Dei inimicos constituerunt, quos etiam Romani nequaquam in odium religionis & cultus veri Dei deuastauerunt: sed ob superbiam eorū rebellionē Deo ira ordinante, propter crudelitatem in Messiam ab eis commissam, sed nec de ea deuastatione intelligendus videtur, quæ per Nabuchodonosor cōtigit Iudæis, de qua plerique Psalmum interpretantur. Tunc enim prophetas suos habuere Iudæi, qui finem desolationis prædicerēt, cum Psalmus conqueratur nō fuisse aliquē Prophetā. Proinde conuenientiùs de ea intelligitur quæ inter has duas media fuit, quæ, scilicet, facta est per Antiochum Epiphanem tempore Machabæorum. Hanc itaque prævidens in spiritu propheta, in persona populi Israhelitici grauius afflicti, primū queritur de templi, ciuitatis, populiq, sancti vastatione, deq, impiarū gentiū in Deum & sanctos eius contumelia: tum postquam ad suffulciendum spē commemorauit aliquot Dei facinora pro populo suo edita, & potentiam eius, quæ omnia simul creauit, orat, vt vel ob suam ipsius gloriam Deus vindicet sanctos, impijs gētibus digna ultione represis. Cum autem hæc vastatio ciuitatis, & prophanatio templi, quæ per Antiochum facta est, figura fuerit prophanationis & vastationis Ecclesiæ, quæ per Mahometum, eiusq, sequaces facta est, quotidieq, fit, & eius quoque quæ per nouissimum Antichristum futura est, cuius typum prætulisse Antiochum satis ex Daniele constat, secundum mysticum sensum intelligendum est, Prophetam etiam de his vastationibus hoc Psalmo conqueri ex persona Ecclesiæ fidelium.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Ut quid Deus repulisti in finem? * iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ? 2 Memor esto congregationis tuæ, quam possidisti ab initio. 3 Redemisti virgam heretatis tuæ, * mons Sion, in quo habitasti in eo. 4 Leua manus tuas in superbas eorum in finem. * quātā malignatus est inimicus in sancto? 5 & gloriati sunt qui oderunt te, * in medio solemnitatis tuæ. 6 Posuerūt signa sua, signa: * & non cognouerunt, sicut in exitu super somnum, 7 Quasi in sylua lignorum, securibus exciderūt ianuas eius in idipsum, * in securi & ascia: diece runt eam. 8 Incenderūt igni, sanctuarium meum in terra, * poluerunt tabernaculum nominis tui. 9 Dixerunt in corde suo cognitio eorum simul, * quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra. 10 Signa nostra non vidimus, iam non est prophetar:

T quare o Deus, ita te geris erga nos, vt videaris nos à tua cura & fauore abiicisse penitus & in perpetuum, tanquā nullam amplius nostri rationem te habiturum statueris? * cur, optimè Deus, indignationis tuæ seueritas manet in eis, quos tibi delegisti in oues pascuæ tuæ, vt, scilicet, eos pascas, cures, & regas? 2 Qui iā diu nostri visus es fuisse immemor, declara, quæso te memorē esse eius cōgregationis, quā tibi propriā fecisti, possidens eā in peculiare hereditatē, nō ab heri aut hodie, sed à diebus antiquis, dum eam ex Ægyptiaca seruitute assertam, tibi in peculiū ex omnibus gētibus delegisti. 3 Liberaisti enim è durissima seruitute nos quos tanquam virga menso-ria ab alijs separasti tibi in tuam hæreditatem. * Mons Sion iam ab hostibus vastatus, ipse est in quo habitare solitus es. 4 Proinde vt tua clementiā respondeat pristinis tuis beneficiis nobis exhibitis, ne quæso omnipotentis & iustitiæ tuæ manus diutiùs demittas, sed eas eleua, & exere contra superbas hostium nostrorum, vt quæquo penitus eos perdas. * Sunt enim & grauiam multa valdè, quæ inimici maligne egerunt in templo sancto tuo. 5 Aduersarij tui victores effecti sublata voce clamauerunt, * idque in ipsis tuis festis solemnibus, prophanatēs ea, & in eis contra te gloriantes, in quibus decebat nos præ gaudio cantare in honorem tuum. 6 Vexilla sua in excelso loco quasi in portis ciuitatis, per quas omnes egrediuntur, ipsi erexerunt in manifesta victoriæ signa, * & non cognouerunt se tua permissione hanc victoriam esse consecutos, nō sua virtute, cui eam ascribebant: nec agnouerunt aliquam in loco tuo excellentiam, neque reuerentiam deferendam templo arbitrati sunt. 7 Non aliter enim quā si syluam lignorum ingressi fuissent, ita sine omni reuerentia nulli rei parentes, omnes pariter exciderunt securibus ianuas ciuitatis, & domus tuæ, * pet securem & asciam, aliaque id generis instrumenta diecerunt eam. 8 Incenderunt igne sanctum habitaculum tuum, quod tibi in terra delegisti, prophanarunt tabernaculum nomini tuo sancto cōsecratum, detrahentes illud in terram, omniq, sua gloria spoliantes, & verò Dei cultu sublato, falsorum deorum cultum in ipsum inferentes. 9 Omnis illorum praua generatio pariter inter se dixerunt: * Cessare faciamus in terra omnes festiuitates, omniq, cultum Dei, quem colit populus isrl. 10 Plerique itaque nostri his grauissimis & diuturnis malis commoti, iā desperantes, dixerūt: Hactenus non vidimus aliqua talia Dei miracula,

* & nos non cognoscet amplius.

11 Vſquequo Deus improperabit inimicus?

* irriat aduerſarius nomen tuum in finem?

12 Vt quid auertis manum tuam? & dexteram tuam de medio ſina tuo in finem?

13 Deus autem rex noſter ante ſecula operatus eſt ſalutem in medio terra.

14 Tu confirmaſti in virtute tua mare:

* contribuilaſti capita draconum in aquis.

15 Tu conſregiſti capita draconis,

* ꝑ dediſti eum eſcam populis Æthiopum.

16 Tu dirupiſti fontes & torrentes,

* tu ſiccaſti fluuios Ethan.

17 Tuus eſt dies, & tua eſt nox,

* & tu fabricatus eſt auroram & ſolem.

18 Tu feciſti omnes terminos terra, & aſtatem & ver tu plaſmaſti ea.

19 Memor eſto huius, inimicus improperauit domino,

* & populus inſipiens incitauit nomen tuum.

20 Ne tradas beſtias animas conſitentes tibi:

* & animas pauperum tuorum ne obliuiſcaris in fine.

21 Reſpice in teſtamentum tuum,

* ꝑ quia repleti ſunt qui obſcurati ſunt terra domibus iniquitatem.

22 Ne auertatur humilis factus conſuſus,

* pauper & inops laudabunt nomen tuum.

23 Exurge Deus iudica cauſam tuam,

* memor eſto improperiorum tuorum, eorum qua ab inſipiente ſunt tota die.

24 Ne obliuiſcaris voces inimicorum tuorum,

* ſuperbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper.

ac diuinæ in nos beneficentiæ portenta, qualia nobis promiſſa ſunt in lege, & pro patribus noſtris edi ſolita: non eſt iam propheta aliquis vt olim eſſe ſolet, qui à Domino miſſus potens ſit in miraculis & ſermone, qui que nos conſoletur, ac indicet, quandiu duratura ſit hæc tribulatio, * proinde apparet Deum amplius non habiturum curam noſtri, ſed tanquam alienos & incognitos à ſe nos reieciſſe.

11 Quouſque ſines, ô Deus, inimicum exprobrare tibi? * num feres vt aduerſarius tuus ſanctum nomen tuum ſuis blaſphemiis ad iracundiam prouocet in perpetuum?

12 Quare in perpetuum recuſas manum tuam dexteram proferre à ſinu tuo, ad adiuuandum nos, & vindicandum hoſtes tuos? * Vt quid otioſo homini ſimilis, qui manum ſuam in ſinu reconditam ſeruat, proferre ceſſas tuam pro noſtra ſalute & hoſtium vltione omnipotentiam?

13 Nequaquam ſanè impotentia aſcribi poteſt, quod hæcenus ſuam nobis Deus ſalutem differt. Ipſe enim Deus regem noſtrum ſe exhibens ante multa ſecula, olim ſua virtute patribus noſtris operatus eſt ſalutem, idque quaſi in medio terra, hoc eſt, palam, atque in conſpectu omnium populorum, cum, ſcilicet, ab Ægyptiaca ſeruiture patres noſtros per varia ſignorum prodigia aſſereret.

14 Tu Domine tua potentia conſolidatiſti fluidum mare, vt eſſet patribus noſtris tranſeundi locus, * atque in eiſdem aquis, per quas eduxeras tuos ſaluos, omnino perdidisti Ægyptios, qui draconibus immanitate ſimiles erant, cupientes deorare populum tuum.

15 Fregiſti vires Pharaonis, qui ſimilis videbatur draconi maximo, & capita multa haberi: * obieciſti eum cum ſuis deorandum auibus coruini generis, quæ in deſertis locis verſari ſolent, & victitare cadaueribus: ꝑ Æthiopum etiam genti, Ægyptiis ſemper infeſtiſſimæ, Pharaonem demerſum cum ſuis dediſti in eſcam, atque in oblectationem & deriſionem.

16 Poſt hæc tu diſcendendo ſemel atque iterum petram, profluere feciſti ex ea aquas, in modum fontium ſcatientes, atque in modum fluminum ac torrentium abundantes: * è contrario tu aliquoties rapidiſſimos & ac maximos fluuios exſiccaſti, vt cum Iordanem patres noſtros ſicco pede tranſire feciſti.

17 Nec in nobis tantum tua declarata eſt potentia, ſed & in cunctis creaturis. A te enim creata ſunt dies & nox, atque è tua ordinatione & imperio eſt eorum viciffitudo: * tu condidiſti & luminaria minora, qualis eſt aurora: & maiora, qualis eſt ſol.

18 Tu feciſti omnes fines terra, * aſtatem & ver, omnesque anni partes tu pro hominum commoditate diſtinxiſti, Dominus nimirum & cæli, & terra & temporis, & proinde etiam omnium quæ in eis ſunt.

19 Cum itaque tanta ſit, Domine, tua potentia, declara quæſo te eſſe memorem iſtius, quodd, ſcilicet, inimicus populus exprobauit, tibi Domino infirmitatem & impotentiam obiiiciens, * & populus iſte ſolidus, ſuis blaſphemiis ad iram prouocauit nomen tuum, ignorans longaminè tuam patientiam ac omnipotentiam, ſuumque creatorem non agnoſcens.

20 Ne quaſo diutius permittas poteſtati ferocium hominum animas eorum qui te colunt & laudant, * neque in perpetuum tuo fauore & ope deſtituas animas aſſictorum, qui tuæ ſolius curæ relictæ ſunt, qui que de ſe nihil præſumentes, tibi ſimpliciter confiſunt.

21 Declara te reſpicere ad fœdus quod cum patribus noſtris pepigiſti. * Iam enim obſcura & tenebroſa loca terra repleta ſunt habitaculis & carceribus violentis in quibus per violentiam hoſtium noſtrorum agere cogimur. ꝑ Sed & impij homines obſcuratum in terra cor habentes, iam pleni ſunt habitaculis iniuſtitia, quæ per vim & iniuſtitiam à nobis cum omnibus bonis abſtulerunt, diuites inde eſſecti & abundantes.

22 Ne permittas vt populus tuus ad te humiliter conſugiens, à conſpectu tuo abeat ſua ſpe fruſtratus: * non enim diuites iſti in ſemetiſſis confiſentes, nec putantes ſe tuo auxilio egere, ſed aſſicti, & humano auxilio deſtituti, cum à te adiuti fuerint, laudabunt, & celebre facient magnum nomen tuum.

23 Declara itaque tuam contra inimicos potentiam, quam iam diu diſſimulaſti, dormienti ſimilis: & defende non tam noſtram quam tuam ipſius cauſam, * per vindictæ illationem oſtende te memorem eſſe improperiorum, quibus aſſidue afficeris à populo iſto inſipiente.

24 Ne ſic te geras quaſi immemor ſis earum vocum, quas contra te iactant inimici tui: * ecce enim ſuperba vociferatio eorum qui te oderunt, ſemper exaltatur, aſſidueque maior ſit & maior. Nec dubium eſt quin vique ad te in cælis perueniat, ita vt ea non lateat te cuius oculis omnia ſunt nuda.

ANNOTATIONES.

VES PASCVA TVM.] Hanc orationem communiter interpretes ita interpretantur, vt ſit ſenſus: Oves quas tu paſcendas ſuſcepiſti, vt nomen, paſcua, hic non videatur accipi pro loco in quo quis paſcitur, ſed pro ipſo actu paſtoris, paſcua, ſcilicet, pro paſtura. Si autem pro loco accipere quis velit ſic explicabitur: Oves quæ in tuis paſcuis paſcuntur. Eſt autem ad literam, paſcua Dei, ipſis Iudæis terra promiſſionis: nobis autem ſecundum ſpiritum, Chriſti Eccleſia, in qua paſcimur verbo vitæ æternæ, & pane corporis Domini.

SICVT IN EXITV, &c.] Græca, & eis iſoddy imogon, ſicut in exitum deſuper: deſuper habet etiã lectio Auguſtini, vt ne quis interpretetur ſummum pro excelſo Deo, Euthymius per exitum, portas ciuitatis intelligit, ſuper quas ſuperius vexilla erecta fuerint: & aduerbiũ ſimilitudinis, ſicut, ad ſenſum propemodum ſuperſum re. Illa autem parte, & non cognouerunt, per parenteſum interpoſitam accipere oportet: cuius partis duos ſenſus paraphraſis indicat, quorum poſterior optime cõuenit ſequentibus. Porro ꝑ Hebræa aliter iã vertuntur, in cauſa eſt, ꝑ aliter Septuaginta legerunt, atque hodie legitur.

INCENDERVNT IGNI, &c.] Hic vnicus verſus obſtare videtur ne Pſalmus referatur ad deſolationem quæ facta eſt ab Antiocho, nam ab eo non legitur templum fuiſſe incenſum. Sicut contra, ne referatur ad eam vaſtationem quæ facta eſt per Nabuchodonosor, obſtat ſolum quod dicitur. Signa noſtra nõ vidimus, iã non eſt propheta: cum eo tẽpore fuerint Hieremias, Ezechiel, Daniel, & alij. Quamuis autem ſub Antiocho non legatur templũ incenſum, ſed tantum prophana, legitur tamẽ li. i. c. i. Machab. ciuitas Ieruſalẽ incenſa igni, & hæc aliquoties ſcriptura vocat Dei ſanctuarium, ſicut & totam terrã promiſſionis. Veriſimile etiam eſt multas domos ſacerdotũ, tẽplo adiacentes, incenſas fuiſſe cũ multis ad templum pertinentibus, atque ob id dictum eſſe, quod incenderint Dei ſanctuarium. Qui autem propter hunc verſum putant referendum Pſalmũ ad deſolationem quæ facta eſt ſub Nabuchodonosor, quãdo templũ omnino fuit incenſum, ij quod dicitur, iam non eſt propheta, intelligunt, vel eſſe voces impiorum Iudæorum, qui Hieremiam & alios pro Dei Prophece nõ agnouerunt, aut eſſe voces iuſtorum in populo qui erat in captiuitate, antequam Daniel prophetare inciperet: nam tũc etiam nõ erat cum eis Hieremias, qui in Ægyptũ abiẽs ibi mortuus erat. Priori modo Lyranus. Secundò Caietanus. Euthymius intelligit eſſe verba hoſtium, populũ Dei deaſtantium. Quod autẽ additur, in terra, ex Græcorum & Hebræorum diſtinctione coniungendum eſt cũ ſequentibus, non cũ præcedentibus: nec habent Græca, in terra, ſed eis tũc ym, in terrã, vt intelligatur tabernaculum Dei in terram deductum, ſue quia ſolo fuit æquatum, ſue quia fuit gloria exatum.

QUIESCERE FACIAMVS.] Græca, amplius habent, nempe & venire, quietere faciamus: pro eo

autem quod nos legitimus, quietere, &c. apud Hebræos legitur verbũ quod incendere ſignificat, ſicut & ex Hieronymi translatione patet. Vnde & annotauit Hiero. ad Suniam & Fretillam, Græcorum codices hic eſſe vitiatos, in quibus nunc legitur & ἡσυχάζουσιν, id eſt, quietere faciamus, cum Septuaginta verterint ἡσυχάζουσιν, id eſt, incendamus. Porro incenſioni quã ſignificat verbũ Hebræicum, magis cõuenit, vt dictio, pro qua nõs legitimus ſolẽnitates, accipiatur apud Hebræos pro ſynagogis: nã vtrumque illis ſignificat. Itaque vertunt plerique: incenderunt ſynagogas Dei in terra.

VT QUID AVERTIS, &c.] Secundum ſenſum in paraphraſi explicatũ in hac oratione ſubintelligere oportet verbum proferre, aut ſimile, & eſt metaphora deſumpta à moribus otioſorum hominum. Euthymius tamen alium reddit ſenſum, vt, ſcilicet, per ſinũ Dei, bonorum omnium theſaurus intelligatur, & manus dextera illã operationem ſignificet, qua ſua dona Deus diſpenſat: & ſit ſenſus. Quare auertis manum tuam à ſinu tuo, vt iam non mittas manum tuam in ſinũ vt ex eo tua beneficia nobis largiaris: hoc eſt, quare bona tua amplius nobis non participas, ſicut olim?

OPERATVS EST, &c.] Secundum miſticũ ſenſum iſtud intelligi debet de ea ſalute, quam pro nobis in cruce Chriſtus operatus eſt, in quam in medio terræ operatus dicitur, ſue quia in conſpectu omnium hominum, ſue quia Iudæa mediterraneum eſt terræ.

SICCASTI FLVVIOS ETHAN, &c.] Plerique nomen, Ethan, putant eſſe nomen proprium loci eius, in quo tertio loco caſtrametati ſunt filij Iſraël: atque per fluuios Ethan, ſignificari mare rubrũ ei loco proximum. Verum aliter ſcribitur nomen loci illius, quã nomen hic poſitũ. Illud enim per, m, in fine, iſtud verò per, n, in fine apud Hebræos, ſcribitur. Proinde rectius accipitur tanquã nomen appellatiuum, ſignificans idẽ quod fortes & magnos. Per fluuios autem magnos, ſynecdochicè fluuium Iordanem ſignificat, numero, ſcilicet, plurali poſito ſingulari. Chaldaus tamen paraphraſtes non tantum Iordanem, ſed & flumen Arnon pro tranſitu Iſraëlis ex ſiccato, intelligit.

NETRADAS BESTIIS ANIMAS, &c.] Sic rectius legitur, quã animas conſitentium tibi. Et adhuc præferenda eſt lectio, quæ inuenitur in quibusdam libris per ſingularem numerum: Animam cõſitentem tibi. Sic enim habent originalia & Græca & Hebræa. Sic & Auguſt. legit, quãuis vtrouis modo legatur parum referat, cum ſingulare pro plurali poſitum ſit.

REPLETIVNT QVI OBSCVRA SVNT, &c.] Genitiuũ, terræ, ex Græcis, ſed magis ex Hebræis conſtat cõſtrui debere cũ participio, obſcurati, nõ cum, domibus, vel, iniquitatu. Accedit autem noſtra litera ad ſenſum Hebræicæ lectioſis, ſi ſubintelligamus in adiectiuo, obſcurati, ſubſtantiuũ loci hoc modo: Obſcuro loci terræ pleni ſunt domibus iniquitatu. Potest tamẽ & ad homines referri, vt indicat ſecundo loco paraphraſis.

In finem ne corrumpas Pſalmus Cantici Aſaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXIII.

Hoc Pſalmo Propheta nunc ſe, nunc Deum loquentem viciffim introducit. Et Dominum quidem ſemel atque iterũ prædicentem facit iuſtum iudicium, quo omnes pro meritis ſuo tempore iudicaturus eſt, deprimens impios, exaltans iuſtos: ſe verò iudicij huius conſideratione teſtatur impios admonuiſſe, ne ſe contra Deũ efferrent. & cũ iuſtis ſe iuſtiſſimũ Dominum ſemper celebraturum promittit, nimirum quod per eius iuſtitia omnes iuſtos prænderet ab impiorum violentia liberandos, quemadmodum & frequenter etiam nunc in hoc mundo liberatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Conſitebimur tibi Deus, conſitebimur,

* & inuocabimus nomen tuum.

2 Narrabimus mirabilia tua,

* cum accepero tempus, ego iuſtitia iudicabo.

Viam aliquoties Domine tuam iuſtitia experti ſimus in vindicando nos ab impiorum improbitate, eademque tua iuſtitia nos ſemel ab iniuſtis perfecte liberandos cõfidamus, hinc, ô Deus laudabimus te ſemper, laudabimus inquam, * ſimulque in omni tribulatione inuocabimus nomen tuum pro auxilio.

2 Narrabimus mirabilia opera tua, quæ pro tuis designaſti per ſummã tuam iuſtitiam, & aliquando conſummatus designabis. Sic enim dixiſti, iudicij tui æquitatẽ nobis manifeſtans: * Cum veniet coram me tempus ad iudicandũ definitum, tũc qui facta hominum diſſimulare videor, quæ iuſta ſunt & recta iudicabo, reddens vnicique ſecundum merita ſua.

3 Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea, * ego confirmaui columnas eius.

4 Dixi iniquis: Nolite iniquè agere, & delinquentibus: Nolite exaltare cornu.

5 Nolite extollere in altum cornu vestrum, * nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.

6 Quia neque ab Oriente, neque à desertis montibus, quoniam Deus iudex est.

7 Hunc humiliat, & hunc exultat, * quia calix in manu Domini, vini meri plenus misto.

8 † Et inclinavit ex hoc in hoc,

* veruntamen fex eius non est exinanita, * bibent omnes peccatores terra.

9 Ego autem annuntiabo in seculū, cætabo Deo Iacob.

10 Et omnia cornua peccatorum confringam, * & exaltabuntur cornua iusti.

3 Id cum fiet, per terribilium aduentum presentie mee liquecet terra, omni sua virtute destituta, & omnino immutata, simul omnes habitates in ea præ metu exanimabuntur: * ego enim fundamenta illius ieci, & velut columnis stabilivi quare & concutere eam mihi difficile non erit cum voluero.

4 Huius itaque metuendi tui iudicij cōsideratione, sæpe admonui stultos impios, dicens eis: Nolite iniquè agere: & delinquentibus dixi: Nolite gloriari, & præsumere in vestris viribus atque potentia.

5 Nolite, inquam, in sublime atollere vestram potentiam ac iactabundam gloriationem, de vestra potentia superbè sine Dei metu gloriantes, * neque loquamini contra Deum quæ iniqua sunt.

6 Quoniam neque ab Oriente, neque ab occidente, neque ab Austro, vbi sunt deserta montosa, cuiquam continget quod eum solidè magnum faciet. Deus enim solus omnium iudex est.

7 Itaque ipse solus pro sua æquitate hunc quidem deprimit, illum autem erigit in altum. * Ideo quoque contra Deum nolite superbire, quia in manu Domini est calix iræ ac furoris sui, plenus vino nequaquam diluto, sed fortissimo, utpote meraco, eoque admodum turbido, atque variegato permisto. Apud ipsum enim iam parata est impiis sua portio admodum amara, quam tanquam portionem vini fortissimi & austeri, sed tamè valde turbidi, & ob id ingrati, epotare cogetur, ita vi eius inebriandi, ut omnes illorum vires, mentisque harmonia soluenda sit.

8 Et inclinavit Deus hunc calicem ex parte vna in partem aliam, quæ admodum fieri solet, cum diuersis idem calix propinatur bibendus. † ex hoc enim suæ retributionis poculo, propinavit Deus nunc his, nunc illis impiis cum voluit, grauem eis pro suis demeritis calamitatem immittens.

* Veruntamè fex ipsius calicis nondum est euacuata, nondum extremas ultionis suæ pœnas, quas adhuc referuat, impios sentire fecit: * has certè, tanquàm feces impotabiles, epotare nouissimè cogetur omnes peccatores terra.

9 Ego autem hanc diuinæ iustitiæ æquitatem annuntiabo hominibus semper, atque ob eam cantabo Psalmum in honorem Dei Iacob.

10 Sic enim inquit Dominus, Ego suo tempore confringam omnem impiorum superbiam & potentiam, qua sese in hoc mundo superbè extulerunt: * & contra, efficiam, ut humilium iustorum gloria atque potentia sit & exaltata.

ANNOTATIONES.

CONFITEBIMUR TIBI DEVS, &c.] Difficultatè magnam in Psalmo facit, quod cum vna & eadem persona semper loqui videatur in omnibus versibus, non tamè eidem personæ omnia commodè conuenire possint. Et quidem sunt plerique, qui Christum in toto Psalmo loqui intelligunt nunc quidem secundum humanitatem, nunc verò secundum diuinitatem: ut cum se iudicaturum dicat, quatenus Deus est loquatur: cum admonuisse se impios dicit, quatenus homo est loquatur. Verum cum Pater non iudicet quenquàm, sed omne iudicium dederit Filio, dans ei potestatem iudicium facere, non solum quatenus Deus, sed etiam quatenus filius hominis, ut dicitur Ioan. 5. ideo non videtur in Christum quadrare, quod in hoc Psalmo dicitur admonuisse impios de iudicio Dei: quod is qui hic dicitur admonuisse iniquos, non sibi competere significat iudicium: sed alteri à se nempe Deo. Proinde conuenientius hunc Psalmum interpretatur, qui vicissim nunc prophetam, nunc dominum loquentem intelligunt, etiam si mutationis personarum nulla nota interponatur: nam id in Prophetis frequens est, & maximè in Canticis Cantorum.

LIQUEFACTA EST TERRA.] Quidam huc versus ad primum Christi aduentum referunt, ut sit sensus: Cum omnes habitatores terræ in omnia vitia liberè diffuserent & dissoluerentur, ego veniens in hunc mundum, quosdā velut columnas terræ stabilivi, Apostolos, scilicet, per quos Christus ædificiū Ecclesiæ suæ substituam & stabilivi, qui & apud Paulū ad Galat. 2. columnæ dicuntur. Verum quoniam in his quæ mox præcedunt, & in sequentibus, de iudicio fit mentio, rectius hic versus ad secundum Christi aduentum refertur, ut præteritum, liquefacta est, exponatur per futurum, liquefecit, ut habet paraphrasis. Sunt autem qui hunc versus referentes, ad secundum Christi aduentum, aliter intelligunt quom habet paraphrasis, ut verbum, confirmaui, etiam pro futuro accipiatur, & colūmæ intelligantur omnes iusti, qui

sunt quasi fundamenta terræ. Itaque sensus erit, omnes terrenti homines in nouissimo iudicij die præ nimio metu liquefēt, & exanimabuntur. Verum iustos ego confirmabo & stabiliam ne terrore presentie mee deficiant. **Q**UIA NEQUE AB, &c.] Oratio ista imperfecta induit est, & à diuersis vario modo perficitur, & plerique quidem hoc modo, neque ab Oriente, &c. est aliquis qui latere poterit Deū in illo die. Alij autem aliter. Verum annotandum in Hebræis pro dictione, montibus, poni dictionem **Harim**, quæ si accipiatur esse nomen, significat montes: si verò ut sit verbū infinitiui modi in coniugatione hiphil à themate, **Harim** significat exaltationem. Atque sic magis apud Hebræos accipiendū videtur. Itaque plerique verū: neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à deserto, exaltatio, scilicet, est. **Qui** sensus conuenit optime & præcedentibus, vbi de exaltatione cornu fit mentio, & sequentibus, vbi solus Deus iudex dicitur quos vult exaltare: proinde conuenientior completio sententiæ ea videtur, quam sequitur paraphrasis.

CALIX IN MANU DOMINI.] Calix in Scripturis, Dei remuneratio & portio ab eo attributa intelligitur: & nunc quidè in bonā, nunc in malam partem. Difficultatè autem hic facit, quod calix iste, de quo hic fit mentio, dicitur esse vini meri plenus misto: contraria enim inter se illa videntur ut sit calix vini meri, hoc est puri, & tamè plenus misto. Proinde sunt plerique, qui eam sic accipiunt pro diuina remuneratione, quæ & bonis bona, & malis mala distribuit: & vinū merū refertur ad iustos, mistū autè ad impios. Secundum quem intellectum genitiuus, vini meri, construi debet eū substantiuo, calix, non eū, misto, ut sit sensus: In manu Domini est calix puri vini, quod piis, scilicet, præbet: qui tamè calix etiā est plenus misto, quod propinabit impiis. Verum si hunc locū cōferamus eū aliis multis Scripturæ locis, in quibus fit mentio de calice vini, qui est in manu Domini, ut Isaiæ 51. & Hierē 17. Apocalypsis 16. & aliorum locis, vi-

eis, videbimus conuenientius esse, ut calix hic tantum in malam accipiatur partē pro diuina ultione & vindicta: neque contrarietatem habet, quod dicit calicē esse plenum misto vini meri. Potest enim vinū esse purum, hoc est, alienum ab omni aquæ admistione, & tamè esse mistum, siue quia turbidum est & fœculētum, siue quia ex variis vini speciebus confusum. Hunc itaque calicē dicit esse in manu Domini, quia ex Dei dispensatione vini cuique sua merces contingit. Calicem autē vini, quia mēte inebriat & à sese alienat: Meri autē vini dicit, ad significandā diuinæ ultionis efficaciam: plenum autē misto, siue ad significandū horrorem diuinæ vindictæ, sicut à turbido fœculento vino abhorremus, siue quia diuina ultio varias in se pœnas & calamitates continet.

ET INCLINAVIT EX HOC IN HOC.] Hebræa tantum habent: Et effudit ex hoc in huc: & refert, hoc & huc ad duo illa hominū genera de quibus superius, huc humiliat, & huc exultat. At Græca habent neutrum

genus **ex tūto eis tūto**. Proinde conuenit sic intelligere, ut indicat paraphrasis, nepe calicē hūcū varias partes Deū inclinare, ut qui omnibus sufficiat impiis potandis

E G O A V T E M, &c.] Græcis nō est annūtiatio, sed **ἀγγαλιόσωμαι**, hoc est, exultabo. Vnde Augustinus in eodē loco habet, gaudebo. Hebræa tamè dicitio significat annūtiare. Vnde D. Hierony. vertit: Ego autē annūtiabo. Ex eius ergo versione secundum Hebræicā veritatē habemus, annūtiabo, nisi forte interpres noster apud Græcos legit nō **ἀγγαλιόσωμαι**, sed **ἀγγαλιόσωμαι**. Certè cum hic verus omnino videatur dici ex persona Prophetæ, & sequens versus etiā videatur dici ex eadē persona, ex qua iste: videndū nū sequens versus sic accipiendus sit ut Propheta dicat se cōfracturū cornua peccatorū, quia suā cōtinuā admonitione, de qua superius meminit, & diuini iudicij cōmemoratione, impiorū superbiam sit repressurus, quomodo & Paulus se arma dicit habere potentia Deo, ad destructionem munitioū, consiliaque destruere, & omnem altitudinem extollentē se aduersus scientiam Dei.

In finem in laudibus Psalmus Asaph canticum ad Assyrios.

ARGUMENTVM PSALMI LXXV.

Presens Psalmus eiusdem ferè argumenti cum Psalmo 47. aperte satis ad literam celebrat præclarā aliquā hostiū deiectionem, quā suā Deus in Ierusalem potentiam demonstravit. seg. præsidem ac Deum Iudææ declaravit. Ea ex Psalmo verbis maxime videtur fuisse illa, quā de Assyrijs sub rege Ezechia populo suo contulit, dum vna nocte centū & octogintā quinque millia in exercitu Sennacherib obsidentis Ierusalē occidit. Quod & inscriptio Latinorum & Græcorū codicū indicat, in quibus legitur in titulo: ad Assyrium: quāvis ea verba in Hebræis non inueniuntur. Huius itaque victoria occasione Propheta canit hoc Psalmo defensionem insigniter à Deo Ierusalem, atque in ea Dei presentiam declaratā, dum ibi hostes ciuitatem oppugnantes sua virtute mirabiliter prostrauit, iustum de cælo iudicium pro suis faciens, propter quod & potentiam eius sicut supereminētē omnibus, ita vicē formidabilem celebrat atque ad cultum & victimarum oblationem, pro gratiarum actione populū Dei inuitat. Cum autem temporalis illa liberatio ciuitatis Ierosolymitana figura fuerit eius, quæ Ecclesiam suam quæ vocata Ierusalem est & Sion, liberauit primū ab obstinato eius hoste diabolo, per Sennacherib Assyrium adumbrato: deinde & a tyrannis multis Ecclesiam oppugnantibus, & qua postremum eandē liberaturus est in nouissimo die ab omnibus impiorum oppugnationibus, debet secundum mysticum sensum Psalmus accipi, ut canticum Ecclesiæ fidelium celebrantis Dei potentiam & iustitiam in sui defensione & vindicatione ostensam, & amplius adhuc in nouissimo die ostendendam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Notus in Iudæa Deus: * in Israël magnum nomen eius.

2 Et factus est in pace locus eius, * & habitatio eius in Sion.

3 Ibi confregit potentias arcuum, * scutum, gladiū, & bellum.

4 Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.

* turbati sunt omnes insipientes * corde.

5 Dormierūt somnum suū, * & nihil inuenerūt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

6 Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt qui ascenderunt equos.

7 Terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

DROPTER EA quod suam Deus in Iudæā potentiam contra hostes nostros mirabiliter declarauit, ob id celebris factus est in Iudæa, & præclarum est nomen eius in Israëlitico populo.

2 Iam declarauit omnibus gentibus, in Salem, quæ interpretatur pax, esse locū suum in quo peculiariter habitat: & mansionem suam peculiariter esse in monte Sion ostendit, cum hunc locum sic vicē ab impiorum violentia immunem seruauerit.

3 Ibi enim confregit vires arcuum, ut nihil contra nos possent. Ibi confregit & hostiū tela, quæ arcuum sunt vires: * scutum quoque, gladium, ac totū denique bellum. Ibi sua virtute omnem hostilem apparatus dissoluit, & inanem reddidit, ac bellum contra eum excitatum cessare fecit.

4 Cum in maxima mœroris caligine degeremus, ac tetra desperationis nube circumdati essemus, tu ab altissimis cœlorum montibus, qui ab initio semper firmi perstiterunt, lucē tua nos mirabiliter & magnifice perfudit, latificando nos splendore auxilij & opis tuæ, quo tuo splendore sicut nos exhilarasti, * ita cōtra per ipsum omnes hostes nostri corde valde insipientes, velut oculis perstrictis conturbati sunt, cum inopinatum & nobis auxilium & sibi exterminium cernerent, verè insipientes, ut qui se ibi resistere posse præsumerent.

5 Dormierūt somnū mortis, & morte illis immissa, ita elanguerūt, quomodo solet apprimens somnus omnes simul vires auferre, nec inuenerunt omnes viri isti, in diuitiis ac viribus suis confidentes, aliquid in manibus suis, quo se defenderent, & saluarent.

6 Non autē à natura, non nostris viribus, sed per tuam increpationem, soloque tuæ seueritatis iussu omnipotentis factum est, ut mortem oppetierint hi, qui in equis suis & curribus, quos ascendere solebāt, cōfisi fuerūt.

7 Vehementissimè certè metuendus es tu, & solus meritò metuendus. Non enim est aliquis quantumuis potens, quantumuis multo exercitu instructus, qui resistere valeat tibi, ex quo tempore ira tua defauire cœperit.

8 De celo auditum fecisti iudicium, & terra tremuit, & quieuit.

9 Cum exurgeres in iudicium Deus, ut saluos faceres omnes mansuetos terra.

10 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquia cogitationis discessum agent tibi.

11 Vouete, & reddite Domino Deo nostro, omnes qui in circuitu eius assertis munerata.

12 Terribili, & ei qui auferit spiritum principum, & terribili apud reges terra.

8 E' celo tu pro nobis protulisti iustum iudicium, illud omnibus gentibus audiri fecisti, cum palam cœlesti virtute pro nobis depugnasti cum tyrannis, * habitatores terræ timuerunt, & quieuerunt, nemine eorū vel mutire, vel sese mouere contra nos audente, aut valente.

9 Cum tu Deus post longam dissimulationem teipsum palam proferres ad proferendum iudicium cōtra malos, * vt liberos redderes à tyrannide illorum pios qui degunt in terra: Quod & ipsum consummatissimè facturus es in nouissimo tui iudicij die, quando te adueniēte in mundū ad vindicandū omnes pios ab impiorū violētia, omnes habitatores terræ timore magno ad eō comouebuntur, vt contra nihil mutire vel tētare audeāt.

10 Sanè ex recogitatione huius liberationis homines pij laudabūt te, * & ex memoria relicta ex hac recogitatione, te solenniter ac palam celebrabunt ac venerabūt. † Indignabunda quoque, & malitiosa cogitatio hostium nostrorum in laudem & confessionē nominis tui, ô Deus, conuertetur & cedit. Nam iam hostes nostri, qui malum nobis cogitauerunt, vel inuiti cogentur tuam potentiam confiteri, & nobis, omnibusq; gentibus eorum impia machinatio iam frustrata, erit occasio magis laudandi nomen tuum: & si quæ adhuc maligna cōtra nos cogitatio reliqua fuerit in aliquibus hostibus nostris, hæc, conspecta tua potentia in nos declarata, immutabitur, ac in solemnem tui venerationem conuertetur.

11 Vos autem omnes Israëlita, qui in circuitu Domini Dei, in medio vestrum existentis, habitatis, & afferre soletis ei munera, iam spontaneas oblationes illi vouete, & cum vouistis, persoluite vota.

12 Ei, inquam, vouete, qui merito metuendus est. * qui, cum vult, adimit principibus omnem animositatem, † & ipsam quoque animam, qui proinde merito formidabilis est, etiam ipsis regibus terræ.

ANNOTATIONES.

POTENTIAS ARCVVM.] Malè leguntur multi: potentias, arcum, vt sint distincti accusatiui, cum legēdum sit per genitiuum, potentias arcuum, vt habent libri correctiores. Græcis enim est, *τῶν τόκων*, pro quo apud August. legitur, fortitudines arcuum. Hebræa habent, sagittas arcus.

ILLUMINANS TV, &c.] Græce est *φωτίζεις οὖν*, illuminas tu, &c. in Hebræo tamen participium illuminans, quo modo si legatur, subaudiendum est verbū, est.

DORMIERVNT SOMNV M.] Frequens est, vt in scripturis somnus mortem significet. Verū alibi ferè ideo mortem significat, quod ex morte, sicut ex somno, homines exurgāt. Hic verò ob id quod sicut somnus languidum hominem facit, ita & mors.

EX TVNC IRA TVA.] Plerique hanc partē separant à præcedente interrogatione, & intelligunt in hoc sensu: Ex tunc, hoc est, olim ira tua declarata est. Alij verò aliter. Verū conuenientius fuerit cum præcedenti coniungere interrogatione, quemadmodum facit Fœlix, & quotquot ex Hebræo quoque vertunt, hunc reddentes sensum quem habet paraphrasis. Fuisset autē sensus apertior, si addidisset interpret relatiuū, quod apud Hebræos frequenter subicitur, hoc modo: Ex illo tempore quo ira sua, scilicet, scire cœperit.

In finem pro Idithum Psalmus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXVI.

Præsentem Psalmum compositum fuisse occasione alicuius calamitatis, manifestè verba Psalmi testantur. Incertum tamen, an occasione calamitatis populi Israëliti, an ipsius, qui loquitur, Propheta. Et si de calamitate populi editus sit, rursus incertum de qua populi calamitate agat. Proinde generaliter accipiatur vt sit vox Propheta, qui in exemplum posteriorum memorat quomodo in tribulatione mentis constitutus, quam sive ob suam causam sive ob populi sancti calamitatem patiebatur, sese gesserit: nempe quod ad Deum confugerit, à quo & exauditus, sit, & quod cum molestis cogitationibus maxime nocturnis cruciaretur, rursus per memoriam facinorum Dei, qua pro populo suo edidit, animam recepit & consolationem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

DX ardentissimo affectu animi calamitatibus pressi clamaui ad Deum voce mea, quæ testis erat intentissimi desiderij, * voce, inquam, mea ad Dominū constanter & cum fide certissima clamaui, neque repulsi clamorem orationis meæ, sed sua benignitate auscultauit mihi, exaudiens orationem meam.

1 Voce mea ad Dominum clamaui: * voce mea ad Deū & intendit mihi.

2 In die tribulationis meae Deum exquisiui manibus meis * nocte contra eum & non sum deceptus.

3 Renuit consolari anima mea, * memor fui Dei & delectatus sum, * & exercitatus sum, & defecit spiritus meus.

4 Anticipauerunt vigilias oculi mei, * turbatus sum, & non sum locutus.

5 Cogitavi dies antiquos, * & annos aternos in mēte habui.

6 Et meditatus sum nocte cum corde meo. * & exercitabar, & scopebam spiritum meum.

7 Nunquid in aternū projiciet Deus? aut nō apponet vt complacitus sit adhuc?

8 Aut in finem misericordiam suam abscondet à generatione in generationē,

9 Aut obliuiscetur misereri Deus? * aut continebit in ira sua misericordias suas?

10 Et dixi: Nunc cœpi, * hæc mutatio dextera excelsi.

11 Memor fui operum Domini mei,

* quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.

12 Et meditabor in omnibus operibus tuis: * & in adinventionibus tuis exercabor.

13 Deus in sancto habitas.

* quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia.

14 Notam fecisti in populis virtutem tuam. * redemisti in brachio tuo populū tuum filios Iacob & Ioseph.

15 Viderunt te aquæ, Deus viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbata sunt abyssi.

2 Cum tribularer, non ad humanum confugi auxilium, sed Deum mihi inuocaui pro auxilio, nocturno tempore, quo mundanis omnibus curis vacuus erat animus, quo etiam aliis dormientibus, somnum mihi orationis studium intercepit, expansis & sublatis in cœlum manibus meis steteram Deo, nec sum frustratus mea, quam habui in Deum, spe.

3 Tātus autem fuit animæ meæ mœror, vt recusauerit admittere vllam consolationem ab alio quouis quàm à Domino, quem solum scini despectis rebus meis subuenire posse, atque in quem solum spem meam collocauit: * quapropter memor fui Dei, & cogitans eius erga suos bonitatem & potentiam, magna ex parte gaudio perfusus sum. * Cum autem altera ex parte longa meditatione animus meus exercitaretur, sollicitè curas quoniam pacto à tanta mœstitia, liberari possem, nec tamen euasionis rationem inuenirem, spiritus meus nimio mœrore in me propemodum defecit.

4 Oculi mei vigilando præcenerunt omnes nocturnas custodias, transigentes, scilicet totam noctem infomnem præ nimia sollicitudine, * cum que considerarem diuturnam meam calamitatem, nec rationem liberationis aduerterem, adeo sum in meipso turbatus, vt ne loqui quidem amplius libuerit.

5 Itaque reuolui animo tempora quæ fuerūt ab initio seculi: * & annos multorum seculorum superiorum rememorabar, in quibus cum tuis afflictis semper benignè egisti.

6 Et nocturno tempore, ad meditandum ob quietem aptissimo, meditatus sum mecum solus, loquens cum corde meo, * animūq; meum variis exercui meditationibus, nec spiritum meum permisi esse quietum, sed variis eum cogitationibus, quasi scopam quadam agitaui, nunc Dei terribilia iudicia, nunc in suos clementiam, & in promissis seruandis iustitiam, hinc calamitatum causas, aliisque multa discutens.

7 Itaque dixi in meditatione mea: Num in perpetuum sua cura & fauore destituet nos Deus? & futurum est, vt placatiorem se nobis exhibeat vt quam post hæc?

8 Num in perpetuum solitam suā misericordiam abscondet à nobis per omnes generationes?

9 Num obliuiscetur misereri Deus cui misereri & parcere propriū est, aut si reprimet præ ira sua misericordias suas, ne vnquam eius varia genera benignitatis illius sentiamus?

10 Post longam autem meditationem mecum habitam, ex perpensione diuinæ misericordiæ in spem confirmatus, dixi: Nūc de nouo cœpi fidere Domino, omni pusillanimitate & desperatione abiecta: * hæc autē commutatio à desperatione ad fiduciam in Deum amplioer non meis viribus peracta est, sed per potentiā altissimi Domini, qui sua clementia mentem meam donauit iucunda confidentia. Ex perpensione item diuinorum operum, quæ prius designauit, tandem dixi apud me: Nunc primū incēpit intelligere quod hæc est mutatio dextera altissimi Dei, vt postquam suos ad tempus quasi iratus deseruit, mox eodē sua potentia liberet, atque post iram det gratiam.

11 Hinc autem facta est in me ea quam dixi mutatio, hinc & mutationē dexterae Dei auerti, quia memor fui operum Domini, quæ superioribus designauit seculis post extrema excidia & pericula suauissimis gaudijs suos recreans semper, neque vnquam horum operum Domini memoriā deponam, sed in futurum semper memor ero mirabilium operum tuorum Domine, quæ ab initio mundi semper operatus es.

12 Et meditabor in omnibus operibus tuis, * in recogitandis tuis consilijs & rationibus, quibus tuis adesse soles, occupatus ero semper.

13 Cum autem tua opera studiosius meditarer, ô Deus, deprehēdi actionum tuarum rationē plenam esse sanctitate, nec aliquid in eis esse reprehensibile: deprehēdi quoque potentia tuae magnitudinem. * Quis enim ex dijs gentium est magnitudine potentia cōferendus cum Deo nostro? Tu certe solus es Deus qui admiranda designas, cuius solius potentia sit quicquid mirabile contingit & magnificum in hoc mundo.

14 Notam ac celebrem fecisti in varijs populis omnipotentiam tuam. * redemisti enim è dura seruitute per tuam fortitudinem populum Israëliticum, qui & filij Iacob, qui eos genuit, & filij Ioseph, qui vt suos filios in Agypto eos nutriuit aliquando, rectè dicuntur.

15 Aquæ maris rubri ob præsentiam & potētiam tuam, quasi eam vidissent & tenuissent, atque ob eam metu quodam percussa fuissent, ita auferunt, relinquentes viam electis tuis: * visæque sunt abyssi maris nimio terrore cōmotæ ab imperio tuo, dum relicto naturali suo fluxu, insolito modo

16 Multitudo sonitus aquarum.

* vocem dederunt nubes.

17 Etenim sagitta tua transfuerunt:

* vox tonitruum tui in rota.

18 Illuxerunt coruscationes tue orbi terra,

* commota est & contremuit terra.

19 In mari via tua, & semita tua in aquis multis:

* & vestigia tua non cognoscuntur.

20 Deduxisti sicut oves populum tuum in manus Moyse & Aaron.

modo starent solidæ ad dextram & sinistram. 16 Magnus tunc erat sonitus aquarum sese diuidentium pro transitu populi tui, & rursus concurrentium pro submersione hostium, * magnus item sonitus erat aquarum è nubibus descendendum copiosè, nubes ediderunt sonum tonitruum grauem.

17 Sed & grandines in modum sagittarum à te è cœlis copiosè deciderunt? * sonus tonitruum in ipsis curruum rotis impetum fecit, subuertens eas, atque in profundum demergens.

18 Emicauerunt in orbem terræ fulgura tua, * habitatores terræ intelligentes quæ pro populo tuo operaberis, conturbati sunt & conterriti. † Ipsis quoque inimicus populi tui visa est præ nimio horrore terra, contuiti & commoueri.

19 Per ipsum inuium mare tu ambulasti ante populum tuum, & semitas tibi delegisti in aquis plurimis, * neque vestigia tua postea cognosci potuerunt, aquis nimirum in sese coniunctis atque vnitis, vt diuisionis nulla vestigia apparet. Et adeò fuerunt aliis tua vestigia incognita, vt cum per tuas semitas Ægij tentarent incedere, ilico perierint suffocati.

20 Non aliter quam pastor solet gregem sibi commissum, tu illo tempore ex Ægypto per mare rubrum deduxisti populum tuum, * per ministerium Moysi & Aaron.

ANNOTATIONES.

MANIBVS MEIS, &c. Pro contra eum, Græcis est *ἰναντίον αὐτοῦ*, quod magis conuenit huic loco, vt vertatur, coram eo, quomodo habet Augustini lectio. Itaque contra hic accipi debet pro, è regio ne, hoc est, coram.

ET EXERCITATVS, &c. Græcis est, *ἰδδλεσκουσα*, verbum, scilicet deriuatū à nomine *ἰδδλεσκία*, quod proprie significat sermonem superfluum & nugacitatem. Vnde vbi nos postea habemus: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: Græcis est hæc dictio *ἰδδλεσκία*. Iuxta hæc significationem habet lectio Augustini, & garrulitas. Eadè tamè dictio aliquando in meliorem partem accipitur simpliciter pro meditari, & secum prelle cogitare, vertitq; noster interpres eam persæpe per exerceri vel exercitatum esse, vt hoc loco, & mox postea: Et exercitabar. Et rursus ad inuentionibus tuis exercebor. Et Psal. 118. In mandatis tuis exercebor. Et, Seruus tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Hæc ergo aliæque similia loca accipienda sūt de exercitatione, quæ in meditatione consistit & cogitatione, nõ ea quæ est in operatione virtutū.

ANTVCIPAVERVNT, &c. Intelligunt quidam hanc partem, vt sit sensus: oculi mei præuenerunt consuetas vigilias hominū, hoc est, antequam alij inciperent euigilare, ego excussio somno ad te vigilare cœpi. At dictio nõ solum Hebræa, sed etiam Græca nõ significat tales vigilias, sed quomodo nox apud militantes solet distribui in quatuor vigilias, hoc est, statuta vigilandi tēpora, de quibus vigilis aliquoties fit mētio in Euangelii. Est enim Græcè *πρὸ οὐρα τῆς λαοῦ τοῦ φυλακίας*, hoc est, præoccupauerunt vel præuenerunt custodias, hoc est, nocturno tēpore vigilare cœpi ante vigiliam custodes, quo significat se totas noctes in somnum duxisse.

ET SCORERVAM, &c. Græca aliter habent, *καὶ ἰσχυρὰ τὸ πνεῦμα μου*, hoc est, & fodiebat spiritus meus, sic

& Hebræa. Noster tamè interpres sensum probè reddit. Spiritum enim fodere, nõ est aliud quam spiritum peruestigare, & de re aliqua inquirere, quod idem est cum eo, quod scopere vel scopare spiritum, hoc est, varia cogitatione quasi scopam quadam mētē agitare, solemus enim perita scopando quærere. Augustinus legit: & scrutabar spiritum meum. D. Hieronymus interpretatur, scopabam, hoc est, fodiebam tanquam agrum.

AGENERATIONE, &c. Ante hæc verba plus est in Græcis & Hebræis. Sic enim habent Græca *ἑνεῶν*, hoc est, consummauit verbū à generatione in generatione & est sensus: Non iam ab omnibus generationibus abstulit, & irritū fecit sermonem suum, quo pollicitus est se consolaturum mœstos ipsum inuocantes.

DEVS IN SANCTO, &c. Præterea sensum huius partis, quem explicat paraphrasis, sunt qui eam intelligunt ablatiuus, sancto pro Dei sanctuario accipiatur, sicut ferè semper accipitur, & in sancto, construat eum nomine, Deus & accipiatur oratio imperfectè prolata à Propheta: qui Dei vias considerans, nimis stupefactus sermonem ediderit imperfectum, quemadmodum fieri solet in his qui magna rei alicuius admiratione detinentur. Itaq; iste erit sensus: O Deus qui in sancto habitas, via tua, scilicet, summè est admiranda: cui intelligentiæ optimè conuenit quod sequitur quis Deus magnus, sicut Deus noster.

MULTITUDO SONITVS, &c. Hæc pars vel separatim accipi potest, vt subintelligatur verbum, fuit, vel, vt fit in Græcorum codicibus, oppositiuè coniungi cum nominatiuo (Abyssi) qui ponitur in versu præcedenti, vt sit sensus: Abyssi, hoc est, multitudo sonitus aquarum turbata est. Si autem separatim accipiatur indifferenter accipi potest vel de aquis maris rubri, vel de aquis pluvialibus cum impetu & fragore super Ægyptios demissis.

Intellectus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXVII.

Considerans Propheta Dei esse præceptum, vt patres memoria posterorum Dei facinora commendarent, presenti Psalmo proluxè repetit opera Dei, qua à patribus accepit gesta à liberatione ex Ægypto vsque ad tēpora Davidis. Itaque canit quomodo quemlibet incredulum populum Israëliticū varijs editis signis ex Ægypto eduxerit, tum in deserto continuò se irritantem beneficijs cumularit, deinde filios eorū qui ex Ægypto educti fuerant, in terram promissam induxerit, electis indigenis: in qua etsi prouocantes se sæpe grauius affluerit, ac tandem in signum maxima ire cum ipsorum ingenti clade, arcam quoque eripi passus fuerit tempore Heli sacerdotis: iterū tamen respexit, dato rege Davide, & instaurata religione Ierosolymis. Hæc autem omnia eo sine canit, vt ex recordatione diuorum operum populum erudiat, & instituat ad obseruationem legis diuinae, ne incredulorum patrum exempla filij sequantur, sed potius vestigijs Davidis à Deo electi insistant, & vt ostēdat regnū Israël diuina electione non ad tribū Ephraim sed ad tribū Iuda, ipsumq; Davidem pertinere, ac cultum diuinum non amplius in Silo, sed in monte Sion exhibendum esse. Vocat autem Propheta canticum istud, legem, quod sit recte vitæ institutio, qua ex pressa operū Dei consideratione nascitur: Parabolas quoque & propositiones, seu, vt significanti

ficantijs Græca habent problemata. quod amineat graues & sapientia secundas sententias, atque à vulgari intelligentia alienas: quod, ex similitudine antiquorum sanctorum erudire velit suum populum. Deinde quod in his rectè adumbrentur, quæ ad populum noui Testamenti & Christum pertinent. Quia autem Euangelista Mattheus capite de amotero. principium huius Psalmi in Christo adimpletum testatur, intelligendum est ipsum adducere testimonium illud non secundum primum eius sensum, sed secundum mysticum, vt frequenter in nouo Testamento ea quæ de alijs ad literam dicta sunt, Christo accommodantur, tanquam ei propria, siue quia in his Christus figuratus erat, siue quod excellentiori & peculiari quodam modo ea Christo competant. De cuius etiā regno sub typo Davidis in fine Psalmi huius vaticinatur Propheta, sicut & in principio de se ea dicit, quæ in Christum absolutissimum doctorem peculiarijs quadrant.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

Attendite popule meus. legem meam, * inclinate aurem vestram in verba oris mei.

2 Aperiam in parabolis os meum, * loquar propositiones ab initio.

3 Quanta audiuiimus & cognouimus ea, * & patres nostri narrauerunt nobis.

4 Nõ sunt occultata à filijs eorū in generatione altera.

5 Narrantes laudes Domini, & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit.

6 Et suscitauit testimonium in Iacob, * & legem posuit in Israël.

7 Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, * vt cognoscat generatio altera.

8 Filij qui nascuntur, & exurgent, & narrabunt filiis suis.

9 Vt ponant in Deo spem suam, * & non oblitiscantur operum Dei, * & mandata eius exquirant.

10 Ne sicut patres eorū, * generatio praua & exasperans,

11 Generatio que non direxit cor suum, * & nõ est creditus cum Deo spiritus eius.

12 Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum, * conuersi sunt in die belli.

13 Non custodierunt testamentū Dei: * & in lege eius noluerunt ambulare.

14 Et oblitii sunt benefactorum eius, * & mirabilium eius quæ ostendit eis.

15 Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.

16 Interrupit mare, & perduxit eos: * & statuit aquas quasi in vitro.

17 Et deduxit eos in nubem diei, * & tota nocte in illuminatione ignis.

18 Interrupit petram in eremo: * & adagauit eos velut in abisso multa.

19 Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina, aquas. 20 Et apposuerunt adhuc peccare ei, * in iram prouocauerunt excelsum in inaquefo.

I popule attendite ad doctrinam meam, * præbete aures vestras sermonibus meis quibus dicturus sum, quæ & profint omnibus, & diligentem requirant adiutorem.

2 Commemorabo enim ea quæ sunt abstrusa & parabolica, * è plenitudine meditantis cordis, loquat ea quæ sunt quasi anigmata quadam obscura, & pene incredibilia quæ contigerunt superioribus seculis.

3 O quam sunt & multa & magna Dei opera quæ audiui, & certò vera esse scim. * Maiores enim nostri, & verbo & scriptis narrauerunt ea nobis.

4 Non permisit ea esse posteris suis occulta in generatione, quæ post eos ventura erat.

5 Sed narrauerunt laudes Domini, & potentissima eius opera, ac mirabilia eius facinora, quæ ille designauit plurima.

6 Fecerunt autem illi hoc ex Domini mandato, nam constituit Dominus præceptum filiis Iacob, * & legem posuit in populo Israëlitico.

7 Vt nota faceret omnia ea filiis suis, quæcumque mandauit ipsis patribus nostris, * vt sic ea quæ Deus vel pro suo populo mirabiliter egit, vel ab eo fieri voluit, generatio post eos ventura cognosceret.

8 Filij, scilicet, qui post eos nascerentur, & vt hi quoque vbi exorti fuerint atque adulti narraerent eadem posteris suis.

9 Vt per huiusmodi diuorum tum mandatorum, tum operum narrationem, discant semper posteris omnem suam fiduciam collocare in solo Deo, & non excidant memoriæ eorū mirabilia opera Dei, perq; horū iugem memoriā studeant semper mandata eius & intelligere & obseruare.

10 Ne in malitia & diuina vltione fiant similes progenitoribus suis, * qui fuerit generatio praua, ad iracundiā Deū suis sceleribus semper prouocās.

11 Generatio que nõ fecit rectū cor suū, * nec vnquam ex animo creditit Deo, semper diffidens, in necessitate quauis de eius potentia ac bonitate.

12 Ecce enim filij Ephraim, etiam in bello fortissimi & peritissimi rei bellicæ, gnari intendere arcum, & mittere sagittas ex eo, * tamen frequenter tempore belli terga verterunt hostibus suis, inferiores facti eis quibus solebant esse superiores.

13 Idq; ob id Domino permittente eis contigit, quod non perstiterint in pacto inito cum Deo, * & secundum legem à Deo ipsis præscriptam viuere noluerint.

14 Et oblitii sunt beneficiorum eius, & mirabilium operum eius, quæ nota fecit eis per patrum suorum narrationem.

15 Ipse enim, spectantibus patribus eorum, designauit mira in terra Ægypti, in agro Taneos vrbis regie & Metropolitana, coram rege Moyse & Aaron varia edidit miracula.

16 Inde cum eos educeret ex Ægypto, diuisit mare rubrum, & per illud sicco pede traduxit eos, * & stare fecit aquas sua natura fluidas, quali in vitro conclusæ essent.

17 Et deduxit eos in omnibus vijs eorum, per diem quidem cum columna nubis, qua contra ardorem solis obtegebantur: * per totā vero noctem lumine ignis atque lucentis columnæ, qua noctis tenebras depellebat.

18 Fudit in gratiam eorum arentes petras in ipso deserto, * & ex eis aquarum potum suppeditauit ipsis tam copiosè, ac si fuissent in magna aquarum profunditate.

19 Et eduxit aquam de petra, eduxit, inquam, aquas tam copiosas, vt æquare potuerint fluuios maximos.

20 Et cum tam multa & magna pro ipsis Deus edidisset, nihil tamen his omnibus facti sunt meliores, sed prioribus suis peccatis noua adiecerunt peccata. * & ad iram prouocauerunt altissimum in ipsa vastissima solitudine, in qua nulla ratione viuere poterant, nisi beneficio eius.

21 Et tetauerunt Deum in cordibus suis, * vt peterent escas animabus suis.

22 Et malè locuti sunt de Deo, & dixerunt: * nunquid poterit Deus parare mesam in deserto?

23 Quoniam percussit petram, * & fluxerunt aqua, & torrentes inundauerunt. 24 Nunquid & panem poterit dare, aut parare mesam populo suo?

25 Ideo audiuit Dominus & distulit, & ignis accensus est in Iacob, * & ira Dei ascendit in Israël.

26 Quia non crediderunt in Deo, * nec sperauerunt in salutare eius.

27 Mandauit nubibus desuper, * & ianuam caeli aperuit.

28 Et pluit illis manna ad manducandum: * & panem caeli dedit eis,

29 Panem ꝑ angelorū manducauit homo, * cibaria misit eis in abundantia.

30 Transtulit Austrum de caelo: * & induxit in virtute sua Africum.

31 Et pluit super eos sicut puluerem, carnes: * & sicut arenam maris volatilia penna nata.

32 Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

33 Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, * & desiderium eorum attulit eis, nec fraudati sunt à desiderio suo.

34 Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum, * & ira Dei ascendit super eos.

35 Et occidit pingues eorū * & electos Israël impediu.

36 In omnibus his peccauerunt adhuc, * & non crediderunt in mirabilibus eius.

37 Et defecerunt in vanitate dies eorum, * & anni eorum cum festinatione.

21 Ipsi enim de diuina potentia dubitantes in cordibus suis cupierunt experimentum facere quantum posset Deus & intempestiuam diuinam virtutis declarationem fieri desiderarunt: * ita vt peterent sibi cibum, qui desiderii eorum satisfaceret.

22 Nec corde tantum suo Deū tentauerunt, sed & linguis oblocuti sunt Deo, murmurantes contra eum quasi fame eos necasset, & delectabiles ac gratos cibos eis abstulisset, & tentantes eum dixerunt: * Nū poterit Deus hic, qui tam putatur potens, instruere nobis conuiuium carneum in hac vasta solitudine, in qua omnium rerum est summa inopia?

23 Ecce enim vidimus, quia percussit petram, * & statim ex ea fluxerunt aquae quae tanquam torrentes inundauerunt.

24 Num etiam cibum quem desideramus, panemque vulgarem poterit dare, aut instruere conuiuium carneum populo suo? & haec quidem dixerunt de potentia atque bonitate, etsi prius multis modis declarata dubitantes, * atque ob id cupientes, eam intempestiue declarari.

25 Dominus itaque audiuit eorum raurmur, & iratus reiecit, & elogauit à suo favore ipsos, & continuo exarsit ignis à Domino emissus in posteros Iacob, deuorans extremam partem castrorum, & grauis Dei vindicta exorta est in populo Israëlítico.

26 Idq; ob id, quia post tot miracula & beneficia non crediderunt Deo quod & posset & vellet necessaria prestare suo populo: * nec sperauerunt se ab eo saluari, & in necessariis omnibus prouideri posse.

27 Quod tamen meritò ab eo sperare debuerant, nam prius pro illorum necessitate subleuanda mandauerat nubibus quae super eos in aere pendeabant, easque solo suo iussu rupit, vt essent quasi aperta ianuæ caeli, per quas è caelo Deus in terras suam diffunderet beneficentiam.

28 Et in modum pluuiae copiose descendere fecit super eos manna ad edendum: * & panem nouum dedit eis, vt pote qui non è terra, sed è caelo atque ex nubibus, quae natura feraces non sunt, prouenerat.

29 Et quod est res summè mira, homo mortalis è terra prognatus, manducauit panem Angelorum, hoc est, qui non è terra, nec humano ministro, sed Angelico paratus & formatus fuerat, ꝑ quiq; vel ob id Angelorū rectè dicatur, quod è caelo, Angelorum domicilio, descenderat, * cibumque suppeditauit eis Dominus in abundantia quocunq; proficiscebantur: meritò ergo in eos iratus fuit Dominus, qui tam insigne Dei donum ingrati fastidirent, nec ex eo didicerunt Deo plane fidere, & ipsius bonitati se totos committete.

30 Et tamen priusquam in eos sauiret, vt suam potentiam, quam tentabam, declararet, eorumq; desiderium impleret, abstulit è caelo Austrum Orientalem, hoc est, Eurum, adduxit per suam potentiam Africum ventū Euro contrarium: qui arreptas trans mare rubrum coturnices detulit, & demisit in castra.

31 Sicque in modum pluuiae, descendere fecit super eos carnes, pulueris multitudinè: & volucres aues in tanta copia, vt numero aequare possent arenam, quae innumerabilis iacet in littore maris.

32 Et ceciderunt in medio castrorum eorum, & in circuitu tentorium ipsorum, vt sine negotio eas sibi colligere possent.

33 Manducauerunt itaque, & saturati sunt valde, etiā vsque ad nauseam. Ad hunc modū tribuit illis Dominus quod desiderauerant, nec sunt fraudati desiderio suo. Voluit enim eos, priusquam perirent, videre Deū potuisse, quae ipsum posse non crediderant.

34 Etenim nondū defecerat huiuscemodi carniū cibis, sed adhuc carnes erant in dentibus eorum, * cum iam Dei ultio defauite inciperet super eos.

35 Et occidit fortiores ac ditiores in populo, eosq; qui se carniū esu bene impinguauerant, * & strenuos quosque ad bellum, qui erant inter Israëlitas, quasi compedibus victos prostrauit, & perdidit, atque mortis nexibus eos implicauit.

36 Posthac autem omnia, & beneficiorum, scilicet, & suppliciorū exempla, adhuc non destiterunt peccare, * nec dum credentes Deo per omnia mirabilia eius quae in illis designauit. Mox enim post vltam concupiscentiam carniū, in simile incredulitatis vitium prolapsi sunt, non credentes se posse secundum diuinam promissionem terram promissam obtinere: cum redeuntes exploratores audissent terrae promissionis detrahere.

37 Propter quod absumpti sunt dies vitae eorum in vanitate, ita vt sine honore, sine aliquo praclaro facinore, otiosè in deserto vitam degerent, * & anni eorum subito defecerunt, ad eò vt quadraginta annorum spatium omnes penè qui ex Aegypto egressi fuerant, in deserto perierint.

38 Cum occideret eos, quae rebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.

39 Et rememorati sunt, quia Deus adiutor est eorū, * & Deus excelsus redemptor eorum est.

40 Et dilexerunt eum in ore suo, * & lingua sua mentiti sunt ei.

41 Cor autem eorum non erat rectum cum eo, * nec fideles habitati sunt in testamento eius.

42 Ipse autem misericors est, & propitius fiet peccatis eorum, * & non disperdet eos.

43 Et abundauit vt auerteret iram suam, * & non accendit omnem iram suam.

44 Et recordatus est quia caro sunt: * spiritus ꝑ vadēs & non rediens.

45 Quoties exacerbauerunt eum in deserto: * in iram concitauerunt eum in iniquo.

46 Et conuersi sunt, & tentauerunt Deum: * & sanctum Israël exacerbauerunt.

47 Non sunt recordati manus eius die qua redemit eos de manu tribulantis.

48 Sicut posuit in Aegypto signa sua: & prodigia sua in campo Taneos.

49 Et conuertit in sanguinem flumina eorum, * & imbres eorum ne biberent.

50 Misit in eos cynomiam & comedit eos rana, & disperdidit eos.

51 Et dedit arugini fructus eorum: * & labores eorum locusta.

52 Et occidit in grandine vineas eorum, * & moros eorū in pruina.

53 Et tradidit grandini iumenta eorum: * & possessiones eorum igni.

54 Misit in eos iram indignationis suae, * indignationem, & iram, & tribulationem, immisiones per angelos malos.

55 ꝑ Viam fecit semita irae suae, * & non pepercit à morte animabus eorum, & iumenta eorum in morte conclusit.

56 Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti.

57 Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti, * hoc est, pri-

38 Quotiescunque percutiebat eos, inuocabant Dei misericordiam, & deposita prauitate meliora promittebant, * & valde solliciti ad placandum sibi Dominum, manè surgentes supplices fiebant ei.

39 Tunc enim vexatione dante intellectum, cum prius Dei & beneficiorum eius immemores essent, ceperunt recogitare quod Deus adiutorem se illis saepe exhibuit, * & quod Deus excelsus, liberator eorum, qui ex Aegyptiaca seruitute eos redemerat.

40 Et haec in suis malis recogitantes, simulauerunt quidem ore suo se diligere Deum, collaudantes eum ore suo pro perceptis beneficiis: * & linguis suis mentiebatur ei, ficto animo promittentes se seruatuos quacunque praecepisset.

41 Cor autem eorum non erat syncerum erga illum, * quia non perstiterunt firmiter in pacto, quod pepigerant cum eo, non seruantes bona fide quae promiserant: quod manifestum signum fuit, non ex animo locutos eos fuisse quae promiserunt.

42 Quamuis autem tales essent, quales iam eos depinxi, ipse tamen Dominus, quoniam ex sua natura misericors est, ideo sua misericordia propitius fuit peccatis eorum, * non enim funditus perdidit illos, quem admodum promeriti fuerant.

43 Sed multus in eo fuit, vt auerteret ab eis comeritam suam vltionē, mitigando multum iram suam, * & non excitauit in eis omnem suam indignationem, quam meritò potuisset, sed multum valde de ea remisit.

44 Attendit enim quod non essent spiritus purus, & immortalis, sed quod essent ex carne variis & stultis concupiscentiis obnoxia, * & ex spiritu, qui cum ad mortem semper properet, ad eandem tamen corporis vitam non est amplius reuersurus: ꝑ ex spiritu quoque, qui cum suapte natura ad deteriora semper prolabatur, redire tamen à malo ad bonum per sese non potest. Hanc itaque naturae humanae infirmitatem, instabilitatem, & breuitatem considerans Dominus seipsum frequenter cohibuit, ne, quam potuisset, peccantibus vltionem infligeret.

45 Sanè valde frequenter irritauerunt eum suis murmurationibus, incredulitate, aliisque peccatis in deserto: * ad iram prouocauerunt eum saepenumero in sicca illa solitudine.

46 Post peractam enim penitentiam, mox reuersi ad ingenium, iterum tentare ceperunt Dominum quam potens esset, * & Deum, qui sanctificat Israël, exasperauerunt sua incredulitate.

47 Non fuerunt memores, nec aduerterunt Dei potentiam, quam ostendit eo tempore, quo per admiranda prodigia liberauit eos de potestate opprimentis eos Pharaonis. Ex hac enim potentia Dei tunc declarata, facile intelligere potuissent, Deum, quiduis pro suorum salute posse.

48 Non aduerterunt, inquam, quomodo ediderat in Aegypto varia miracula suae potentiae manifestiua, * signa & prodigia, quae fecit in agro vrbs regiae Taneos.

49 Mutauit enim in sanguinem flumina eorum, * manationes aquarū ab imo, dum foderēt, scaturientes, vt non esset Aegyptiis quod biberent. *Prima Plaga*

50 Misit in eos omnis generis muscas, quae momorderunt eos, * misit Plaga & ranas, quae vexauerunt eos. *Exod. 7. 4. Plaga*

51 Et dedit arugini fructus eorum: * & terrae fruges, pro quibus parandis magnum laborem impenderant, tradidit locustis consumendas. *Exod. 7. 2. Plaga*

52 Et perdidit grandine vineas eorum: * & sycamoros, quorum in Aegypto est copia, perdidit pruina, quae ita inimica est moris, sicut grandino vincis. *8. Plaga*

53 Et tradidit grandini iumenta eorum perdenda: * & quicquid possidebant tradidit carbonibus ignitis, qui cum grandine permixti contra naturam fuerant. *Exod. 10. 7. Plaga*

54 Postremum autem post multas plagas, per ministerium Moysi immisas Aegyptiis, misit in eos maximam suae seueritatis & exandescens vltionem, * indignationem, iram, & tribulationem, quam immisit eis per angelos, secundum Dei praecipuum pessime eos percutientes, & ob id valde malos Aegyptiis.

55 Parauit irae suae viam ad incedendum per eam, nam percussurus per Angelos suos Aegyptiorum primogenita, praescripsit irae suae viam, per quam incederet, prohibens eam à domibus Hebraeorum consignatis.

56 Ita vt sine omni impedimento aut retinaculo procederet contra Aegyptios, * & iam non amplius (vt in prioribus plagis fecerat) parceret animalibus eorum à morte, & iumenta quoque eorum interficeret.

56 Itaque occidit omne primogenitum in terra Aegypti, * hoc est, pri-

pti, primitias omnis laboris eorū in tabernaculis Chan.
 57 Et abstulit sicut oues populum suum:
 * & perduxit eos tanquam gregem in deserto.
 58 Et deduxit eos in spe, & non timuerunt, * & inimicos eorum operuit mare.
 59 Et induxit eos in montē sanctificationis suae * montē quē acquisit dextera eius.
 60 Et eiecit a facie eorum gentes:
 * & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.
 61 Et habitare fecit in tabernaculis eorū tribus Israël.
 62 Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum: * & testimonia eius non custodierunt.
 63 Et auerterunt se, & nō seruauerunt pactum: quem admodum patres eorum, * conuersi sunt in arcum prauum.
 64 In iram concitauerunt eum in collibus suis: * & in sculptilibus suis ad emulationem eum prouocauerunt.
 65 Audiuit Dominus, & spreuit, * ad nihilum redegit valde Israël.
 66 Et repulit tabernaculum Silo, * tabernaculum suum, ubi habitauit in hominibus.
 67 Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, * & pulchritudinem eorum in manus inimici.
 68 Et conuulsit in gladio populum suum, * & hereditatem suam spreuit.
 69 Iuuenes eorum comedit ignis, * & virgines eorum non sunt lamentatae.
 70 Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, * & viduae eorum non plorabantur.
 71 Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, * tanquam potens crapulatus a vino.
 72 Et percussit inimicos suos in posteriora, * opprobrium sempiternum dedit illis.
 73 Et repulit tabernaculum Ioseph: * & tribum Ephraim non elegit.
 74 Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quē dilexit.
 75 Et edificauit sicut unicornium sanctificum suum in terra: quam fundauit in secula.

mitias omnis laboriosissimi partus eorum in habitaculis Aegyptiorum, patris sui Chan impietatem imitantium.
 57 Hisque percussis, eduxit illinc populum suum, non aliter quam pastor oues: * & perduxit eos tanquam gregem per loca deserta.
 58 Et deduxit eos per mare cum multa in Deum fiducia, & nō timuerunt, quamuis & maris aquas videret sibi ad latera, & hostes post tergum insequentes, * quos, ipsis per mare securē transeuntibus, mare cooperuit, ita vt ne vnus quidem superesset.
 59 Et induxit eos in loca mōtosa, quae ipse sibi ad inhabitandū sanctificauerat, * loca, inquam, montosa, quae ipse comparauit sibi potentia sua.
 60 Et eiecit, ipsis ingredientibus, ex eo loco gentes impias, quae eum locum longo tempore possederant: * & per sortem diuisit eis terram, quasi per funiculum, quo mensurari solet & distribui terra.
 61 Et habitare fecit ipsas tribus Israël in habitaculis eorū quae expulsi fuerat.
 62 Rursum tamen tentauerunt & irritauerunt Deum, qui est super omnia, * & praecipua eius, quibus suam ipsis voluntatem contestatus fuerat, non obseruauerunt.
 63 Et auerterunt se à Deo, & non seruauerunt pactum quod cum Deo pepigerunt: sicut nec patres eorum in deserto seruauerunt sub duce Mōse, * conuersi sunt à suo pacto ad similitudinem arcus prauī & obliqui, qui inter iaculandū ilico vertitur, ita vt aliud feriat quam fuerat expectatū. Sic enim & ipsi mox alios sese Deo exhibuerunt quā promiserat, & quā ab eis fuerat expectatum: ad aliud conuersi, quā, ad quod dirigebantur.
 64 Ad iracundiam concitauerunt eum per altaria & lucos, quos in editis locis sitos frequentabant: † & per statuas, quas sibi fecerant Deos, ad iram vehementer eum prouocauerunt.
 65 Audiuit Dominus, & intellexit omnia illorū scelera, quae ad Deum pro vindicta clamabant: * & qui prius Israëliticum populum praeter aliis magnificabat, iam offensus vilem eum habuit, * eumque iam pro nihilo habuit, & valde humiliavit, dans eum in manus inimicorum.
 66 Iratusque repudiavit tabernaculum quod erat illi primitus in Silo, * tabernaculum, inquam, suum, in quo inter homines ipse caeli Dominus habitare dignatus erat.
 67 Capi enim permisit ab hostibus Philisthaeis arcam foederis, quae erat Israëlitis velut corū robur, per quod ob Dei praesentiam in ea, contra inimicos semper fortes erant, * & ornamentum illud arcae, quae populus illi non parum ornabatur, Dominus in potestatem hostium venire permisit.
 68 Et gladio cadere fecit populum suum, & quem prius in suam hereditatem elegerat, iam contemptibilem habuit, sua protectione & defensione eum destituens.
 69 Saeva vis belli, & gladij in modum ignis omnia deuorantis, absumpsit adolescentes eorum, & virgines eorum occisas, aut in captiuitatem abductas, suisque sponis priuatas (quae ob sterilitatem deseri solent) non erat qui lugeret, eod quod commune omnibus esset malum.
 70 Sacerdotes eorum Ephraim & Phinees gladio ceciderunt in bello, * & viduae eorum simul praeter dolorem ob auditam maritorum mortem morientes, non habebant qui eas pro morte ploraret, ob communem omnium rerum perturbationem.
 71 Tandem autem post longam dissimulationem Dominus ad similitudinem hominis dormientis, qui à somno completo exurgit, excitatus est ad auxilium populi sui, & vindictam hostium: * tanquam fortis aliquis miles, cuius fortitudini accedit vt vino sit liberaliter exhilaratus & repletus, qui ob id fortius ac impetuosiū quā antea praeterea aggreditur. Ita enim & Deus fortissimus quidem, sed tamen indignatione contra hostes suos magis accensus, ad ultionem eorum vehementior exarsit.
 72 Et percussit inimicos suos in natibus, * atque hac plaga infamiae ignominiae affecit illos, quam nunquam eluere poterunt.
 73 Cum autem iam arca captiua reduceretur, & placatus Dominus regem populo suo deligere vellent, qui ipsum defenderet, spreuit familiam Ioseph, * & tabernaculum illud antiquum, in quo prius in Silo, in forte Ephraim habitauit, & tribum Ephraim non amplius elegit sibi in arcae habitationem, nec in regalis dignitatis solium.
 74 Sed ad haec elegit tribum Iuda, * & in ea tribu montem Sion, quē ab initio peculiariter semper dilexit, & in suam peculiarem habitationem delegit.
 75 In hoc monte extruxit sibi aedem sanctā, similem palatiis magnorum principum, qui sua altitudine & potentia vnicornibus assimilatur: extruxit autem in ea terra, quam in perpetuum pro sua domo fundauit, volens eam perpetuum sibi habitaculi esse fundamentum & sustentaculum.

76 Et elegit David seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium: * de post factantes accepit eum.
 77 Pasce Iacob seruum suum, & Israël hereditatem suam.
 78 Et pauit eos in introcentia cordis sui: * & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

76 Et elegit à tribu Iuda in regem populi sui David seruum suum, & abstulit eum de gregibus ouium, quas pascebat: * à factis ouibus quas sectabatur, auocauit eum.
 77 Vt qui prius oues paut, pasceret Iacob seruos suos, & filios Israël, quos in hereditatem suam sibi elegerat.
 78 Nec male functus est commissio sibi officio, paut enim eos in simplicitate & sinceritate cordis sui, nihil aliud spectans quā commoda & salutem populi sibi commissi, * & actionibus summa prudentia dispositis gubernauit eos: quae duo boni regis sunt munera, nimirum vt sincero sit in suos corde, & res gerendas summa cum prudentia instituat.

ANNOTATIONES.

A VANTA AVDIVIMVS, &c.] Obscuritatem facit nomen, quanta, hic bis positum, pro quo apud Hebraeos ponitur relatiuum, vnde verunt: quae audiuius, & quae mandauit, &c. Septuaginta tamē pro hoc relatiuo solent aliquoties transferre nomen *osus*, quantus, vt Psal. 70. Quanta ostendisti mihi tribulationes, &c. pro quo ex Hebraeo Hieronymus: Qui ostendisti mihi, &c. Distio tamē apud Graecos posita *osus*, non tantum, quanta significat, sed etiā quaecunq;. Vnde verti potest, quaecunq; audiuius, & quaecunq; mandauit, &c. Et ad hunc sensum etiā nostra littera apte reduci potest, vt, quanta, accipiatur pro quaecunq;, & versus iste, quanta audiuius, &c. non accipiatur interrogatiue, aut admiratiue, sed infinitiue, & tunc hic erit sensus: quaecunq; audiuius, &c. haec non sunt, pro non erunt, per nos occultata à filiis eorū, sed erimus narrantes laudes Domini, &c. quia Dominus ea praecipit fieri.

S VSCITAVIT, &c.] Per testimonium & legem plerique accipiunt hic significari vniuersam legem Domini, & intelligunt hic Prophetam incipere narrare Dei beneficia, inter quae hoc fuit praecipuum, quod legem suam Israëlitis populo traderet. Non enim fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Hic itaque quod sequitur: Quanta mandauit, &c. admiratiue accipiunt, vt sit sensus: Valde multa sunt quae mandauit Deus in lege sua patribus nostris, vt nota ea facerent posteris suis. Verum haec interpretatio nō bene sequentibus versibus conuenire videtur, in quibus satis significatur Prophetam loqui nō tam de enarrandis Dei praecipis in lege traditis, quā de operibus Dei cum dicitur: vt non obliuiscantur operum Dei. Vnde rectius per testimonium & legem, intelligitur specialiter illud Domini praecipuum, quod ponitur Deuter. 4. cap. dicente Domino: Ne obliuiscaris verborum quae viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitae tuae. Docebis ea filios ac nepotes tuos, &c.

N ON EST CREDITVS CVM DEO, &c.] *ἡγήθη ἡ πίστις αὐτῆς μετὰ τοῦ θεοῦ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς*, quae sic verti possunt: Et non fuit fidelis cum Deo spiritus eius. Quod quamuis in eo etiam sensu accipi potest quem habet paraphrasis, tamen & aliter accipi potest conformius Hebraeis, vt, fidelis, accipiatur pro firmus & stabilis, sicut Hebraeis frequenter accipitur. Itaque sensus erit: Et non fuit spiritus eius cum Deo firmus, sed ad minimam occasionem statim ab eo defecit.

F ILII EPHRAIM.] Graeca & Hebraea habent Ephraim, quomodo & Biblia quaedam Latina Colonia olim impressa habet, vt merito non Ephraim, sed Ephraim legendum sit. Dubium autem est, quando quod hic dicitur contigit. Et sunt qui putant eam historiam hic notari, quae ponitur 1. Paral. 7. vbi filij Ephraim dicuntur caesi fuisse à viris Geth indigenis, quia descenderant, vt inuaderent possessiones eorum. Verum illud contigisse ante exitum ex Aegypto, manifestissime ex eo constat, quia contigit ante mortem Ephraim filij Ioseph, quem ante exitum ex Aegypto mortuum fuisse satis constat vel ex 1. cap. Exodi. Hi autem filij Ephraim de quibus hic fit mentio, filij fuerunt eorū qui ex Aegypto ducti fuerunt, quod patet ex eo quod sequitur: Coram patribus eorum fecit mirabilia, &c. Quo eodem argumento refellitur & eorū sententia, qui putant Prophetam hic loqui de ea strage, quae describitur Num. 14. cum scilicet filij Israël contra Domini voluntatem voluerūt ingredi terram promissionis. Proinde sunt qui putant Prophetam hic propheticè praedice eam stragem, quae sub Abia Hieroboam cum suis caesus est, vt scribitur 2. Paralip. 13. Filiorum autē Ephraim fieri peculiariter mentionem, eod quod Hieroboam ex tribu Ephraim esset,

propter quod in Prophetis aliquoties nomine Ephraim, decem tribus à domo David diuisae notantur. Sed huic intelligentiae repugnat, quod in principio Psalms Prophetam testatus est se narraturum ea quae ab initio contigerunt, non quae postea ventura erant, vt interim omitamus, quod nec sequentibus istud conueniat. Itaque verisimilius illi dicunt, qui de illa strage istud dicitur accipiunt, quae facta est à Philisthaeis, cum arca Domini caperetur de qua in fine susus canitur. Ideo autem filiorum Ephraim specialiter fieri mentionem, quod arca Domini in Silo tum locū haberet, atque ideo eam tribum primas partes in eo bello habuisse. Magis autem adhuc verisimiliter illi sentiunt, qui hoc versu non vnā tantum stragem, sed plures notari intelligunt, eas scilicet quas Iudicum tempore varias à diuersis hostibus acceperunt Israëlites propter impiorum prauitatem. Filiorum autem Ephraim nomine, omnes Israëlitas significat, eod quod ea tribus numerosior esset, & ad bellum magis expedita. Quam sententiam recenter Euthymius Graecus.

C AMPO TANEOS.] Quoniam Tanis regia in Aegypto fuit ciuitas, ideo plerique intelligunt hic significari, miracula ea quae coram Pharaone Moyses edidit, facta esse in ciuitate ea, & agro circumiacente. Alij per Taneos synecdochicè totam accipiunt Aegyptum ob agrorum fertilitatem.

I N NUBE DIEI.] Genitium *ἡνίκα*, interpretatur accepti, quasi rectus esset à *νεφίλη*, hoc est, nube, cum ex Hebraeo constet accipi debere, vt sit genitium temporis quando, qui vertendus fuerat per ablatiuum, die. Proinde per antiptosin rectè acceperimus casum positum pro casu.

T ENTAVERUNT DEVM.] Varius est vsus verbi, tentare, in scripturis. Est autem propria eius significatio, experimentum de aliquo sumere: sic Deus dicitur tentasse Abraham, & diabolus Christū in deserto. Quoniam autē afflictionibus probantur homines, ideo tentatio frequenter pro afflictione ponitur, & inde tentare saepe pro affligere, vexare, & molestare. Et rursum quoniam dum diabolus, vel mundus, aut caro prauis suis suggestionibus ad peccatum sollicitat, quoddam experimentum hominis sumit, ideo etiam tentare accipitur pro sollicitare aut inclinare ad peccatum, in qua acceptione Iacobus dicit, Deum neminē tentare. Tentare autem Deum, quod in scripturis ferè semper accipitur in malam partem, duobus modis accipitur. Primum pro eo quod est periculum facere diuinæ potentiae & bonitatis praeter necessitatem, quomodo hoc loco accipitur. Secundò generalius, pro eo quod est Deum irritare & exasperare: quomodo homo hominem tentare dicitur, quem molestat, & affligit quantum in se est. Atque in hac acceptione accipitur postea in eodem isto Psalmo.

E T DISTVLIT.] Communiter quidem oratio haec intelligitur cum subintellectione, & distulit iram suam. Verum aduertendum apud Hebraeos poni verbū quod ita significat, pro quo in translatione Hieronymi ex Hebraeo legitur in nostris libris: & non distulit. Verum apparet esse mendum, cum negatio non habeatur in Hebraeo. Septuaginta autem hic verterunt *ἀνέβη αὐτῷ*. Verbum autem *ἀνέβη* significat quidem etiam differre & proferre, sed proprie significat reiecere à se: atque in hac significatione Septuaginta accepisse, satis patet ex eo quod cum postea in hoc eodem Psalmo dicitur: Audiuit Deus & spreuit, pro verbo, spreuit, apud Hebraeos idem ponitur verbū, quod hoc loco: pro quo ibi Septuaginta transtulerunt *ἀπέσπασεν*, quod spernere, hoc est, à se abijcere significat. Proinde hic, distulit, accipi debet pro, abiecit, quemadmodum etiam secundum

omnes accipitur Pfalm. 88. cum dicit: Distulisti Christum tuum. Vbi in Hebraeis & Graecis eadem ponuntur verba, quae hoc loco.

TRANSTVLIT, &c.] Liber Num. non explicat speciem venti à Domino emissi, sed tantum ventum dicit à Domino egressum coturnices attulisse. Hic verò dicitur Auster è caelo sublatus, & superinductus Aphricus. Circa quod tamen dubitari potest, ob quid necesse fuit Aultrum è caelo auferri, vt Aphricus flaret, cum nò sint venti contrarij. Et sunt qui Aphricum hic improprie accipiunt pro vento Septentrionali Borea, qui Austro contrarius est, cum dictio ea Hebraeis, Graecis & Latinis nihil minùs significet. Est enim Aphricus, ventus medius inter Occidentalem & Australem, qui & Lybicus dicitur. Proinde aduertendum pro nomine, Austro, dictionem Hebraicam significare ventum Orientalem. Vnde, vertit Hieronymus Eurum, qui est vètus medius inter Orientalem & Meridionalem, hic ergo Auster accipi debet pro eo vento, qui ob id Auster dicitur, quòd ad Austrum vergat: hic autè satis contrarius est Aphricus. Diuus Hieronymus eandem dictionem, quae hic in Hebraeo, vertit etiam alibi per Austrum, Ezechiae scilicet cap. 27. Ventus Auster contriuit te.

SPIRITVS, &c.] Quis sit genuinus huius loci sensus, satis patet ex simili loco Pfalm. 102. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, &c. Spiritum ergo hominem semper propterantem dicit non redire, siue quia non redibit ad eandem corporis vitam, siue quia non redit, permanente hoc hoc rerum statu.

IMBRES EORVM, &c.] Cum in Aegypto rari sint imbres, sed faecundentur agri inundatione Nili vt scribit Plinius, cumque de imbribus in sanguinem conuersis historia Exodi nihil memoret, rectius videretur riuos vel fluentia, quemadmodum ex Hebraeo vertit Hieronymus. Id quoque tangit Augustinus, edisserens huc locum: vel potius, inquit, manationes aquarum, sicut nonnulli melius intelligunt quod Graecè scriptum est, vt dicitur, vt scaturigines dicimus ab imo aquas ebullientes. Foderunt enim Aegyptij, & sanguinem pro quis inuenerunt. Hæc Augustinus. Iam verò idem est nomen Latinis, imber, quod Graecis ὄμβρος, siue ὄμβροσκα, mutata litera o, in i. Proinde merito intelligendum erit, quomodo exponit Augustinus. Dicitur enim, ὄμβρος ab ὄμις ὄμιον, hoc est, à simul fluere, quod etiam conuenit aquis ab imò scaturientibus.

MISTIN, &c.] Pro nomine, cynomia, apud Hebraeos est ארוב Arob, quod interpretatur Hieronymus & hoc loco, & in Exodo, omnis generis muscas: Alij, omnis generis feras. Proinde Hieronymus ad Suniam & Fretillam, existimat corruptè legi cynomiam pro cynomyam. Nam κυνομία Graecis est musca canina: κυνομία verò, communis musca: nisi velimus omnem muscam dictam esse cynomiam ob eius impudentiam.

DADIT, &c.] Aëruginis nulla fit mentio in Exodo. Est autem ærugo, proprie vitium aris, sicut rubigo & ferrugo ferri. Rubigo tamen etiam significat vitium segetum ex humore nimio contractum: aequè in ea si-

gnificatione plerique putant debere hic accipi æruginem. Confunditur enim saepe differentia quae est inter æruginem & rubiginem. Verùm Hebraica dictio proprie significat genus quoddam animalis arrodentis & vastantis segetes, quod Hieronymus & alij vertunt bruchum. Est autem bruchus, locustarum species, alis tamen carens. Hoc itaque animal aut simile accipi debet significari nomine æruginis, ob id quod segetes perdat sicut rubigo.

IMMISSIONEM, &c.] Incertum est an occisio primogenitorum, de qua hic potissimum fit mentio & alia plaga Aegyptiaca, inflictae sint à Deo opera bonorum an malorum Angelorum. Nam & per bonos Angelos huiusmodi mala hominibus à Deo immitti patet & ex punitioe Sodomitarum, & ex plaga exercitui Sennacherib illata, quae magis apparet factam per Angelum bonum quàm malum. Et videri quidem possent plagas omnes Aegyptiacas Angelorum bonorum opera inflictas, quia eorum opera satis constat raras immisissas, & aquam in sanguinem conuersam, vt bene hoc loco Augustinus ostendit. Nec obstat quod hic fiat mentio Angelorum malorum: Mali enim intelligi possunt dici, non à malitia affectus, sed à malitia pœnæ. Vnde & Euthymius: Malos, inquit, eos appellat hoc in loco, quia pœnas inferunt & supplicia. Et ex Hebraeo multi vertunt: angelorum noxiorum vel nocentium. Notandum autem pro, immisionem, rectè verti potuisse legationem: Hoc enim significat dictio Hebraica. Ita & Graeca ἀποστολή, significat, & bene conuenit Angelis, hoc est, nuntiis.

DEDUXIT, &c.] Quidam libri habent, eduxit: alij deduxit, sicut & notatur in glossa ordinaria. At, deduxit, legendum cum Augustino, docent non tantum Hebraeo, sed & Graeco, quae habent ἐδήξαον, deduxit.

VIRGINES, &c.] Participium, lamentatae, passivè accipiendum esse docet dictio Graeca ἠνευθίσθησαν. Et Hebraeum quoque verbum passiuum est, sed quod verti debet: non sunt laudatae, epithalamis scilicet, vt mos erat. Quo significatur, virgines sponsis suis morte assumptis, non potuisse constitutis potiri nuptiis. In sequenti autem versu pro passiuo, plorabantur, magis conueniebat verbum actiuum, plorabant. Nam quamuis dictio Graeca κλαυθίσθησαν, vtramque significationem admittat, Hebraea tantum actiuam recipit. Itaque significatur, viduas non fleuisse suorum maritorum mortem, sicuti mos habebat, quod simul cum illis mortuae essent præ dolore.

EDIFICAVIT, &c.] In glossa ordinaria, & apud Lyrannum legitur singulari numero, sicut vnicornis, & accipitur ab eis vt fit nominatiui casus, cum ex Graecis constet singularem quidem numerum magis conuenire, sed in genitiuo casu. Habent enim ὁσὶς vnicorns, tanquam ipse vnicornis, Augustinus legit pluraliter vnicornium: & Hebraeis est dictio pluralis, sed significans excelsa, scilicet palatia, proinde parum refert pluraliter legatur an singulariter.

Pfalmus Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXVIII.

Præsenti Psalmo Propheta sub persona populi Dei ad literam queritur de calamitate illata Hierosolymis à prophania gentibus. Incertum autem an de ea qua sub Antiocho, an qua sub Nabuchodonosor contigit: Exposita itaque gentium infidelium impietate & crudelitate, orat vt diuina vltio à Dei populo auersa in pias gentes effundatur, Deiq; populus ab impiorum violentia liberetur, vt sic & impijs gentibus occasio blasphemandi Deum verum eripiat, & Dei populo occasio laudandi Dominum offeratur. Est autem mysticè hic Psalmus, oratio conueniens Ecclesie, contra externos suos hostes infideles, quos vel ab initio passa est, vel etiamnum patitur, & quos maxime sub nouissimo Antichristo sentiet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, * polluerunt templum sanctum tuum, * posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam,

DOMINE impia & infideles gentes iam inuaserunt eum locum, & populum, quem in tuam hereditatem delegisti, * prophanarunt templum sanctum tuum, sine reuerentia illud vastantes, aut impijs ritibus contaminantes: * Ciuitatem tuam sanctam Hierusalem admodum magnificam oliu, similem fecerunt tugurio extructo ad pomorum custodiam, quod post decerptos fructus mox deseritur & destruitur. Ita enim & nunc inclyta olim tua ciuitas & plena populis, ædificiis dirutis & incensis, in accruos lapidum redacta, ab omnibus deseritur.

2 Dede-

2 Posuerunt morticina feruorum tuorum escas volatilibus caeli, * carnes sanctorum tuorum bestijs terra.

3 Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Ierusalem, * & non erat qui sepeliret.

4 Facti sumus opprobrium vicinis nostris, * subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt.

5 Usquequo Domine irasceris in finem? * accedetne vultus ignis zelus tuus?

6 Effunde iram tuam in gentes, quae te non nouerunt: * & in regna quae nomen tuum non inuocauerunt.

7 Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.

8 Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, * cito anticipet nos misericordia tua * quia pauperes facti sumus nimis.

9 Adiua nos Deus salutaris noster, * & propter gloriam nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

10 Ne forte dicant in gentibus: Vbi est Deus eorum? * & innotescat in nationibus coram oculis nostris.

11 Vltio sanguinis feruorum tuorum qui effusus est, * introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.

12 Secundum magnitudinem brachij tui posside filios mortificatorum.

13 Et redde vicinis nostris septuplum in sinum eorum, * improprium ipsorum quod exprobrauerunt tibi Domine.

14 Nos autem populus tuus & oves pascuae tuae confitebimur tibi in seculum. 15 In generatione & generationem annuntiabimus laudem tuam.

2 Dederunt cadauera feruorum tuorum volucribus aeris in cibum, & carnes eorum qui tibi sanctificati sunt, bestijs terra.

3 Vndique per circuitum ciuitatis Ierusalem, effuderunt sanguinem eorum, tanquam aquam, in maxima abundantia, ita vt fluerent riuus sanguinis, & sine omni commiseratione, ita vt super effusionem sanguinis ipsorum non magis commouerentur, quàm super effusione aquae: nec quisquam inuentus est qui occisos sepeliret, omnibus nimirum vel occisis, vel fugientibus, vel à sepultura prohibitis per impios.

4 Itaque propter hæc dira quae patimur, facti sumus ludibrio vicinis nostris, * irrisioni & subsannationi his qui habitant circum nos, idq; non sine ignominia nominis tui, cui nos frustra credidisse iactant.

5 Verùm ô Domine quousque te sic semper quali iratum nobis exhibebis? * quamdiu iusta tua indignatio contra nos accendetur, & desiquet ad modum ignis omnia consumentis, & vorantis?

6 Effunde potius indignationem tuam in eas gentes, quae non agnouerunt te, & in regna, quae tuum auxilium nunquam implorauerunt, sed proprias vires iactant, & falsos Deos inuocant.

7 Hæ enim gentes tuam vltionem promeruerunt, quia deuorauerunt & vastauerunt posteros Iacob, * & locum habitacionis eorum desolatū fecerunt.

8 Ne quæso in malum nostrum memor sis iniquitatum nostrarum, quas antehac vel patres nostri vel nos commisimus, * sed his omissis priusquam nos apprehendant ea mala quae commuerimus, priusquam omnes pereamus miserationes tuae multae & magnae subito nos praeueniant & precupent, * quia attenuati & miseri facti sumus vehementissimè.

9 Adfer itaq; opem nobis, ô Deus saluator noster, etsi non propter nos, qui tuum furorē nostris peccatis demerimus, * saltem propter gloriam magnifici nominis tui libera nos à malis, in quibus versamur, & remitte peccata nostra propter honorem nominis tui.

10 Ne scilicet aliquando homines dicant inter gentes incredulas, vbi iam est Deus illorum quem colunt: vel tam impotens, vt non possit: vel tam immisericors, vt non velit suos iuuare? * fac quæso potius vt nobis videntibus palam fiat in gentibus.

11 Vltio sanguinis feruorum tuorum, qui ab eis iniquè effusus est: * ne repellas, nec despicias gemitum eorum qui in carcere tenentur captiui, sed cum finas penetrare vsque in conspectum tuum, vt vindictam iustam, & opem quam petit, mox praestes.

12 Pro magnitudine potentiae tuae quæso, Domine, nos occisorum parentum filios, qui & ipsi cum eis morti destinati sumus, tibi vendica, expulsi iniquis dominis, in nos dominium vsurpantibus, nosq; assertos, quasi tuam hereditatem & peculium custodi.

13 Et vicinis nostris maleuolis, qui se hostibus nostris adiunxerunt, atque de nostra calamitate gloriatur, repende abundanter quod promeruerunt: * redde, inquam, illis quod meruerunt opprobrio suo quod exprobrando dixerunt contra te Domine.

14 Cum autem hæc quae petimus praestiteris, vt te facturum cõfidimus, tunc nos populus tuus & oves, quarum tu prouinciam pascendi sumere dignatus es laudabimus te, & gratias agemus in perpetuum.

15 Per omnes generationes praedicabimus omnibus, quam verè sis dignus qui lauderis ab omnibus.

ANNOTATIONES.

IRCA Psalmum, qui difficultatem non habet in verbis aut sententijs, nò est opus annotationibus multis, nisi quòd notare conueniat Ier. cap. 10. haberi quosdam versus istius Psalmi, vt videri omnino possit pertinere ad illius tempora & desolationem, quae facta est per Nabuchodonosor. Sicut & Isaias similibus verbis precat contra eandem calamitatem quam ex spiritu prauidit, aut eam quae suo tempore ab Assyrijs Iudaico populo partim inferebatur, partim timebatur.

Sic enim orat c. 64. Ne irascaris Domine fatis, & ne vltra memineris iniquitatis, ecce respice, populus tuus omnes nos. Ciuitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Ierusalem desolata est, &c. Sicut ergo hi prophetae deprecati sunt vastationem Ierusalem, quam in spiritu praudentes descriperunt quasi iam factam: ita mirum esse non debet, si Asaph Propheta, cui hic Psalm. tribuitur, & prauidit futuram desolationem, & pro ea quasi iam facta orationis formam reliquerit.

In finem pro his qui commutabuntur, Psalmus pro Assyrijs testimonium Asaph.

ARGVMENTVM PSALMI LXXIX.

Eiusdem penè est argumenti praesens Psalmus cum superiori. Hic enim etiã Propheta, in persona populi Israelitici ab Antiocho oppressi, aut (vt magis videtur) in captiuitate Babylonica existentis, Dei auxiliu & fauore implorat.

Et quod efficacior sit oratio, ac in Deum spes magis erigatur, prius oratione Dei beneficia memorat, eaque presenti calamitati confert: sub vineæ allegoria exprimens, quomodo olim gloriose populum Israëliticum eductum de Ægypto transtulerit in promissionis terram, ibique multiplicauerit, radicaauerit, & glorificauerit super omnes per circuitum nationes, cum nunc in prædam fiat omnibus hostibus per circuitum, quomodo vinea, cum diruta fuerit maceria à transeuntibus conculcatur, atque ab agrorum bestijs dissipatur. Propter quod in fine Deum precatur, nequam gloriose olim transplantauit vineam, prorsus deserat, sed ut conuersus perficiat quod cepit in sua vinea, captiuitatemque dissoluat. Et hæc quidem quantum ad literalem sensum, præter quem intelligendus est etiã Propheeta hoc Psalmo sub temporali calamitate aut captiuitate, deprecari spiritualem humani generis captiuitatem, in scripturis sæpe per Babylonicam captiuitatem designatam. Itaque dum precatur Deum venire, ostendere faciem suam, visitareque vineam suam, secundum spiritualiorem sensum, Messia in hunc mundum aduentum precatur, per quem humani generis captiuitas sub diaboli potestate soluat, ac vinea Domini, hoc est, Ecclesia ante Christi aduentum penè desolata perficiatur. Ad exemplum autem veteris populi, hic Psalmus etiam est conueniens Christianorum Ecclesie oratio, qua contra tyrannos atque hæreticos vineam Domini ex Ægyptiaco, hoc est, peccati seruitute liberatam, & per totum orbem diffusam depascentes, Dei opem & fauorem inuocet, ut pristina sue dignitati & integritati restituatur.

P A R A P H R A S I S E I V S D E M.

1 Qui regis Israël intende,
* qui deducis velut ouem
Ioseph.

2 Qui sedes super Cherubin,
* manifestare coram
Ephraim, Beniamin, & Manasse.

3 Excita potentiam tuam
& veni, * ut saluos facias
uos.

4 Deus conuerte nos, * &
ostende faciem tuam,

* & salui erimus.

5 Domine Deus virtutum,
* quousque irasceris super
orationem serui tui?

6 Cibabis nos pane lachrymarum,
* & potum dabis nobis
in lachrymis in mensura.

7 Posuisti nos in contradictionem
vicinis nostris, * & inimici
nostri subsannauerunt nos.

8 Deus virtutum conuerte
nos, * & ostende faciem
tuam, & salui erimus.

9 Vineam de Ægypto transtulisti,

* eiecisti gentes,
* & plantasti eam.

10 Dux itineris fuisti in
conspectu eius, & plantasti
radices eius.

* & impleuit terram.

DOMINE, qui tanquam bonus pastor regere semper soles posteros Iacob, * qui velut oues deducere soles Israëlitas tuos, filios Ioseph vel ob id merito dicendos, quod eis ipse alter in Ægypto pater esses, alimenta eis præbens.

2 Qui intra Sancta-sanctorum inuisibiliter, tanquam omnium spirituum Dominus, sedes super Cherubin, * idque ante tribus Ephraim, Beniamin, & Manasse, quæ in deserto ex tua constitutione Occidentalem arcæ partem claudebant: tu, inquam, Domine, qui sic nobis, tuam præsentiam olim exhibere dignatus es, iam quæso te nobis manifestum fac tuam in nobis præsentiam allata ope declarans.

3 Potentiam tuam, quam iamdiu dissimulasti, exere, & veni, * ad saluandum nos à malis, in quibus versamur, atque ab impijs oppressoribus quos ferre cogimur.

4 O Deus, qui nos ob peccata nostra à tua gratia & fauore reiecisti, iam quæso nos ad te conuerte, per tuam gloriam ab omni malitia cor nostrum reuocans, atque sic in tuam gratiam nos recipiens: * qui quæ iamdiu quasi dorsum nobis præbisti iratus, modò nos ad te conuertes, placido vultu aspice, fauoremque tuum nobis exhibe: hoc enim si feceris, salui erimus ab omnibus his malis. Tam enim est efficax tuus vultus, ut mox salutem consequantur, eamque veram ac solidam, quos tuo sereno vultu aspexeris, tuoque fauore dignatus fueris.

5 Domine Deus, qui potestatem habes in omnes exercitus supernos ac terrestres, * quamdiu iratus dedignaberis audire orationem populi, qui cultui nominis tui dicatur est?

6 Quamdiu tu nos præ nimia calamitate coges lachrymas pro pane comedere, * quamdiu pro potu bibere nos facies meras lachrymas in maxima mensura? Vique quo nos facies panem manducare, & bibere vinum cum lachrymis: Durantibus enim his malis, neque cibum, neque potum sine lachrymis fumere licet: imò ne libet quidem potum aut cibum fumere, sed potius, cum edendum esset, lachrymari.

7 Constituisti enim nos tales, ut omnes vicini nostri iugiter nobiscum contendant, nosque maledictis incessant, * & inimici nostri deriserunt nos.

8 Verum, ô Domine Deus, qui potestatem habes in omnes exercitus, iam tandem conuerte nos ad te, tua gratia nos à malo reuocatos ad te trahes, atque in tuam gratiam recipiens, * & benignum tuum fauorem quem hæctenus subtraxisti, nobis exhibe: quod si feceris, mox salui erimus.

9 Id quod magis facias, in memoriam reuoca pristina tua beneficia nobis exhibita. Ecce enim populum Israëliticum, quem in vineam optimam tibi deligens, tanquam bonus agricola studiosè excolendum suscepisti, ut eum longè lateque crescere faceres, & fructum suauissimum ex eo reciperes: Hanc, inquam, vineam tu olim ex Ægypto, in qua multiplicari impeditur, transtulisti, ad modum agricolæ studiosi, qui vineam, quam amat, de incommodo loco transfert ad locum commodiorem, * atque ut hanc euulsam è terra Ægypti, plantares in terra vbi fructum tibi facere posset: eiecisti impias gentes, quasi spinas quasdam inutiles è terra sua, * atque in ea, illis eiecitis, vineam tuam inseruisti.

10 Exhibuisti te ducem itineris ante faciem eius in columna nubis & ignis, vitæ tramitem ostendens, & inimicos eius ante eam prosternens, neque solum eam in terram optimam introduxisti, sed in eandem etiam fecisti firmas agere radices, di, eiecitis indigenis terræ, firmam illi sedem in ea terra dedisti. Vnde etiam factum est, ut totam terram, quam accepit in

possessionem, impleuerit multiplicatis in ea supra numerum filiis Israël, tanquam quibusdam propaginibus fecundæ vitis.

11 Operuit montes umbra eius, * & arbuta eius cedros Dei.

12 Extendit palmites suos vsque ad mare, * & vsque ad flumen propagines eius.

13 Ut quid destruxisti maceriem eius? * & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur eam?

14 Exterminauit eam aper de sylua, * & singularis ferus depastus est eam.

15 Deus virtutum conuerte, respice de cælo, & vide * & visita vineam istam.

16 Et perfice eam quam plantauit dextera tua, * & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

17 Incensa igni & suffossa, * ab increpatione vultus tui peribunt.

18 Fiat manus tua super virum dextera tua, * & super filium hominis quem confirmasti tibi.

19 Et non discedimus à te, viuificabis nos, * & nomen tuum inuocabimus.

20 Domine Deus virtutum conuerte nos, * & ostende faciem tuam, & salui erimus.

11 In tantam autem altitudinem excreuit hæc à te plantea vinea, ut umbra eius montes obtexerit, * & rami eius cedros procerissimas ac maximas. Nam per te ita sunt in gloria & potentia exultati Israëlita, ut plebsque suæ potestati gentes finitimas subiectas haberent, tribus quoque & cognationes: multi etiã populi tui duces & reges, qui velut propagines erant vineæ tuæ, ad eam sunt eleuati, ut altissima gentium regna, regesque eorum superarent, sibi que subiicerent.

12 In tantam quoque latitudinem excreuit hæc vinea, ut ramos suos extenderit vsque ad mare Occidentale ex parte vna, * & vsque ad flumen Euphratem ex parte altera.

13 Quare ergo nunc vinea huius tam firmiter radicata, tunc exaltata & dilatata sepem, qua prius muniabatur, destruxisti: ut quid tuam protectionem quæ populo sepis & maceriei loco erat subtraxisti? ita ut iam cum eo agatur, quem admodum post dirutam maceriem cum vinea, quam vastant & decerpunt quotquot iter faciunt iuxta illam: Ita enim modò, destitute nos tua protectione, omnium volentium, omniumque vicinorum nostrorum direptioni & vastationi patemus, nemine, scilicet, eos prohibente à nobis.

14 Et quomodo vineam patentem non homines tantum depascentur, sed & apri de sylua egredientes, aliæque fere agri demolientes eam & conculcantes: ita & vineam tuam, populumque tuum custodia tua destitutum depopulatus est hostis crudelis, & immundus, * qui ob suam immunditiam & feritatem, syluestri apro ac porco agresti (quem singularem dicimus, quod ob summam feritatem alijs non misceatur) magis similis est quam homini.

15 Tu itaque Domine Deus exercituum, qui iratus auertisti faciem tuam à nobis, iam tandem misertus vineæ tuæ, conuerrere obsecro ad nos, respice de cælo & vide quæ patitur vinea tua, benignoque eam vultu aspice: * quinetiam veni, & visita eam, opem tuam illi afferens.

16 Et quam non aliena manu, sed tua omnipotentia, quasi propria manu demel in optima terra plantare dignatus es, eam quæso iam dirutam pristina integritati restitue, respice super populum tuum, quem in filium tibi cooptasti, sed qui tamen hominis est filius ex sese fragilis & miser quem olim tua virtute, atque ad tui nominis gloriam corroboraueras contra inimicos ipsius.

17 Ecce enim vinea ista tua incensa est igni, & suffossa, planèque nimia calamitate deuastata: * quod si autem eam respexeris, mox quotquot eam demoliuntur, peribunt, vel à sola increpatione faciei tuæ, hoc est, à toruo tuo in eos aspectu, atque iræ tuæ in eos declaratione. Neque enim ad perdendum hostes nostros magno tibi labore opus est, qui tã facile eos perdere vales, quam si quis hostes suos solo suo aspectu perdere posset.

18 Proinde adfit nunc omnipotentia tua populo quem tibi delegisti in virum, cui tua potentia mirabiliter adesse solebas, * & in filium tuum quem ex sua quidem conditione fragilem & infirmum, tu olim tua virtute tibi corroborasti.

19 Id cum feceris, Domine, non iam amplius discedemus à te, sed firmiter tibi adhærebimus, vbi tu nos ab hac morte viuificaueris, atque his malis liberaueris, * nos iam perpetuo in cultu & inuocatione nominis tui persistemus, nullum iam alium Deum, præter te solum appellantes.

20 Itaque ut concludendo repetam quod prius: Domine Deus, qui potestatem habes in omnes exercitus, nos quæso à te reiectos ad te conuerte, in gratiam nos recipiens, * absconditamque tuam iamdiu faciem ostende, fauorem tuum rursum nobis declarans. Id si feceris, mox salui erimus ab omnibus malis.

A N N O T A T I O N E S.

ORAM EPHRAIM, &c. Plerique hanc assignant rationem, quare harum trium tribuum peculiariter fiat mentio, nempe quia olim in deserto fuerant in Occidentali parte tabernaculi habentes ante se arcæ, in qua super Cherubin Dominus sedebat. Verum secundum hanc rationem videtur necesse, ut hæc oratio non coniungatur cum verbo immediate præcedenti, manifestare, sed cum præcedenti, qui sedes, &c. ut habet paraphrasis. Vnde Felinus in sua paraphrastica versione habet: Qui es coram Ephraim, &c. Alij dicunt harum tribuum nomine, significari omnem Israël, sicut aliquando significa-

tur nomine Ioseph, eò quod hi essent filij Rachel, præcipue vxoris Iacob. Secundum vtraique verò rationem in mystico sensu rectè intelligitur per has tribus, populus Christianus. Nam hic designatus est per eos qui castrametabantur in occidentali parte arcæ, eò quod in fine seculi crediderit, & post aduentum Christi Deo coniunctus sit. Per filios quoque Rachelis, quos simul cum Rachele magis dilexit Iacob, præfiguratus fuit: sicut & per Rachelem ecclesia gentium significata est, prius quidem sterilis, sed postea mater multorum filiorum, magis à Deo dilecta quam vetus synagoga, propter quam etiã graui seruitute Christus seruire dignatus est, ut eam

sibi in ſponſam copularet.

VINEAM, &c.] Frequenter in ſcripturis nomine vineæ, populus Dei ſignificatur, vt Iſaiâ 5. Matth. 20. & 21. & alias, idq; valde appoſitè. Primum q; vinea latiùs quàm aliæ arbores ſuos ramos extendit. Deinde quòd fructum & vberiorẽ & ſuauiorẽ afferat: Tum quòd maiorem operam in ſui cultura requirat ab agricola, ſi fertilitatem ex ea expectet, ad ſignificandum ſummam Dei curam & ſollicitudinem, quam impendit ſuo populo, vt fructum bonorum operum ſibi quouis vino gratiore proferat. Præterea quòd ſicut in vinea ſunt palmires fertiles, qui ab agricola purgantur, vt fructum plus afferant, ſunt & infrugiferi qui auferuntur, ita & in Dei populo & Eccleſia eius, boni pariter ſunt & mali.

SINGULARIS, &c.] Non eſt ferus ſingularis, beſtia ſolitaria, vt plerique intelligunt, accipientes nomen, ferus, ſubſtantiuè: ſingularis, verò adiectiuè, ſed nomen, ſingularis, debet hic accipi ſubſtantiuè pro certo genere animantis aprini generis. Eſt enim Græcis nõ μόνος, ſed μόνιος ἀπρίος. Nomè autè μόνιος, ſignificat quod-

dam genus porci ſylueſtris, teſte Cælio, qui lib. 2. c. 39. ſic habet: Ariſtophanes Grammaticus: Sunt, inquit, ex ſuiſbus qui dicuntur monij, quibus ſimilis forſan fuerit quem vocant chlynem, ſcutia & moribus. Vnde lexicò Græcum, μόνιος, animal porcus ſylueſtris, qui latinè ſingularis dicitur.

ET SVPER, &c.] Filium hominis, & virum dextera, noſtri ferè Chriſtum intelligunt, qui ſibi hoc nomè quaſi proprium fecit, vocàs ſe frequenter filium hominis. Iudæi intelligunt ipſum Zorobabel, aut totum populum, quæ poſtrema ſententia probabilior eſt, & ſimplicior dum literam ſequitur, nec tamen ideo excluditur intelligentia de Chriſto, maxime dum totum Pſalmum myſticè intelligimus. Nam & Mattheus de Chriſto citat: Ex Ægypto vocavi filium meum, cum tamen ad literam de toto populo dictum ſit.

AB INCREPATIONE, &c.] Hanc partè plerique aliter, quam habet paraphraſis intelligunt, in huc ſcilicet, modum. Iam vinea tua incenſa & ſuffoſa eſt, ſi autem durauerit ira tua, peribunt omnes qui ſignificantur hac vinea, ab indignatione tua.

In finem pro torcularibus, Pſalmus ipſi Aſaph quinta Sabbathi.

ARGVMENTVM PſALMI LXXX.

Præſenti Pſalmo exhortatur Propheta populum Iſræliticum, & potiſſimum miniſtros Dei Leuitas ad celebrandã in latitia feſtiuitates Domini Dei, & maxime eam, quæ in prima die menſis ſeptimi erat ſolemniter celebranda cum clangore tubæ corneæ, & quoniam hac inſignis ſolemnitas fiebat in memoriam præteritorum beneficiorum Dei, & legis à Deo tubæ ſonitu data, (propter quod Leuit. 23. dicitur Sabbathũ memoriale,) hinc appoſitè Deum introducit beneficia ſua Iſræli collata commemorantem, atque de ſideli ac pura ſeruitute, quam ſibi vult impendi, conteſtantè eis pene verbis quibus in datione legis populum conteſtatus fuerat. Tum quid populus à neglectis Dei acceperit mali, quantumq; bonorũ accipere potuiſſet, ſi illi dicto audiens fuiſſet, ſummatim perſtringit. In quibus omnibus & nos admonitos aduertere debemus ad celebrandum ſabbatum ſpirituale, & colendũ ſerũ Deum voce & opere, pro præſtita nobis ab eo per Chriſtum ſpirituale ex Ægypto liberatione, & vera ipſius cognitione per legem Euangelicam: in qua ſi Deo obedienter fuerimus, multa, magnaque bona conſecuturi ſumus, nempe omnium hoſtium noſtrorum ſubiectionem, vitamq; perpetuam, & eandem omnibus bonis abundantiam,

PARAPHRASIS EIVSDEM.

V M exultatione laudate Deum, qui ſe adiutorem noſtrum Pſalmo frequenter exhibuit, ac ob id merito à nobis cum exultatione laudandus eſt, & latitia ſigna edite in honorem Dei Iacob.

2 Aſſumite in ore veſtro hymnos, quibus laudatis eum: exhibete quoque tympanum, atque pſalterium iucundum cum cythara, omnibusq; inſtrumentorum muſicorum generibus, vt in his cum voce humana perſonetur ſonitus latitiæ.

3 Miniſtri Dei Leuitæ clangite tuba cornea in nouilunio * illo, quo eſt nobis dies inſigniter feſta, nempe in nouilunio menſis ſeptimi duplici nomine ſolemnis.

4 Quia de ſolemnitate hac ſic celebranda præceptum datum eſt in populo Iſrælitico: * & lex iuſta profecta à Deo Iacob.

5 Hoc autem præceptum in teſtimonium & memoriam beneficiorum a ſuorum conſtituit Deus poſteris Ioseph, cum exiſſent de terra Ægypti, * quando populus ille vocem audiuit priùs inauditam, & auribus eius inſuetam, vocem. ſ. Dei è monte Sinai cum clangore tubæ præcipientis.

6 Quando & liberauit à geſtandi oneribus dorſum eius, * manus enim eius ſeruierant in cophinis, in quibus portare cogebantur lutum, lateres, & paleas. Ob quæ duo præcipuè beneficia, liberationis. ſ. ex Ægypto & datæ legis, hanc feſtiuitatem celebrari voluit.

7 Sic enim inquit Dominus: Cum tu, ô Iſræli, in maxima conſtitutus eſſes tribulatione apud Ægyptios, imploraſti auxilium meum, & liberaui te: adimpleui tuas petitiones, cum ego in columna nubis latens, tonitruum tempeſtate concitata, Ægyptiorum curru in profundũ maris rubri ſubueriſis rotis agitarem, * Poſt hæc autem mea: tum potentiæ, tum bonitatis manifeſta indicia, feci aliquoties in deſerto periculum, num firmiter mihi crederes, quemadmodum (vt exempli gratia vnũ proferam) cum te probarem apud aquas, quæ ex tua murmuratione nomen acceperunt: vt dicerentur aquæ contradictionis.

8 Super hæc etiã in mōte Sinai obteſtatus ſum te, atque etiã hodie obteſtabor, dicens: Audi popule meus, & cõmonebo te: Iſræli ſi obedieris mihi non

1 Exultate Deo adiutori noſtro, * iubilate Deo Iacob.

2 Sumite Pſalmum & dare tympanum, & pſalterium iucundum cum cythara.

3 Buccinate in Neomenia tuba, * in inſigni die ſolemnitatis veſtra.

4 Quia præceptum in Iſræli eſt, * & iudicium Deo Iacob.

5 Teſtimonium in Ioseph poſuit illud cum exiret de terra Ægypti, * linguam quam non nouerat audiuit.

6 Diuertit ab oneribus dorſum eius * manus eius in cophino ſeruierunt.

7 In tribulatione inuocaſti me, exaudiui te in abſcõdito tempeſtatis: * probaui te apud aquã contradictionis.

8 Audi popule meus, & cõteſtabor te Iſræli, ſi audieris me, nõ erit in te Deus recès neque adorabis Deũ alienũ.

9 Ego enim ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, * dilata os

tuum, & implebo illud.

10 Et non audiuit populus meus vocem meam, * & Iſræli non intendit mihi.

11 Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorũ, * ibũt in adinventionibus ſuis.

12 Si populus meus audiſſet me, Iſræli ſi in vijs meis ambulafſet.

13 Pro nihilo forſitan inimicos eorum humiliafſem, * & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.

14 Inimici Domini mentiti ſunt ei, * & erit tempus eorum in ſecula.

15 Et cibauit eos ex adipe frumenti, * & de petra melle ſaturauit eos.

hi, nõ erit in te Deus aliquis nouus, neq; veneraberis Deũ, alienũ à me.

9 Ego enim ſolus ſum Dominus Deus, qui eduxi te de terra Ægypti. * Quod autem ſi id feceris, aperi quantum velis os tuum, ac poſtula à me quicquid libuerit, & ego copioſiſſimè voti tui compotem te faciam.

10 Ad hunc quidem modum ego eis conteſtatus ſum: Verũ non obediuit populus meus voci meæ, * & Iſræli nõ acquieuit ſermonibus meis.

11 Propter quod permiſi illos ferri ſecundum praua deſideria cordis eorum, * atque à me permiſſi ſua ſecuti ſunt conſilia, ipſis pernicioſiſſima, qui noluerunt ſequi mea ſaluberrima illis futura.

12 Si enim populus meus obediſſet mihi, Iſræli ſi in præceptis meis conuerſatus fuiſſet.

13 Nullo ita negotio ſtatim inimicos eorum perdiſſem, * & ſupertribulantes eos extendiſſem vlticem omnipotentiam meam ad perdendum eos.

14 Inimici Domini coacti fuiſſent ſeruilitate fieri ſupplices populo eius, ac voluntariam ſubiectionem ſimulare, quantumuis inimicos geſſiſſent animos, * & vidiffet populus Deus ſælicia tempora perpetuò.

15 Et cibafſet eos Dominus ſemper medulla tritici: * & ad ſaturitatem vſque pauiffet eos, melle tam abundè illis ſuppeditato, vt etiam de petris colligeretur, vbi abſque hominum ſtudio vltro apes mellificafſent.

ANNO TATIONES.

VONIAM in verſu tertio dicitur: Buccinate in neomenia tuba: pleriq; putant hũc Pſalmum, adhortationem eſſe ad celebrandum Calendas ſingulorum menſium, quæ Iudæis ſanctæ erant. Verũ hanc ſententiam alij probabiliter reſelunt. Primum, quia hũc dicitur, in inſigni die ſolemnitatis. Calendæ autem ſingulorum menſium non erant Iudæis inſigniter ſolemnis: nam quanquam in eis peculiaria ſacrificia offerri debebant. vt patet Nu. 28. nõ tamen in eis ab omni opere ceſſare debebant ſicut nec hodie Iudæi in eis vacant. Vnde etiam Leuit. 23. inter ferias Domini ſanctas nõ computatur cum reliquis feriis. Secundò, quia quanquam Calendis omnium menſium tubis Iudæi vterentur, vt patet Num. 10. cap. non tamen tali tuba, quæ hũc ſignificatur, vtebatur. Pro vocabulo enim, tuba, apud Hebræos eſt dictio שֹׁפָרִים Sophar, quæ non quamuis tubam, ſed corneam tantum tubam ſignificare ab Hebræis dicitur. In Calendis autem omnium menſium non tuba cornea, ſed tubis argenteis ductilibus vtebantur, quæ in Hebræo dicuntur הַעֲצָרֹת Haſeroth. Proinde probabilis dicitur, hunc Pſalmum adhortationem eſſe ad celebrandum primum diem menſis ſeptimi, qui Iudæis ſolemnis erat, & tubæ corneæ vſu celebrabatur. Propter quod Num. 29. dies clangoris dicitur & tubarum. Dicunt autem Hebræi huius diei feſtiuitatem inſtitutam fuiſſe cum ſono tubæ corneæ in memoriã liberationis Iſaac, quando aries cornibus ſuis hæretes inter vepres, pro Iſaac immolatus eſt. Verũ hæc ratio cum ex ſcripturis omnino haberi non poſſit, nec his quæ in præſenti Pſalmo dicuntur conueniat, fabuloſa videtur. Dicitur autem hæc feſtiuitas Leuitici 23. Sabbathum memoriale: vtq; propterea quòd celebrari deberet in memoriã præteritorum. In quorum autem præteritorum memoriã celebrari debuerit, hic Pſalmus ſatis iudicare videtur dum mentionẽ facit liberationis ex Ægypto, & cõteſtationis diuinæ factæ in monte Sinai, cum legem decalogi populo daret. Atque hæc videtur fuiſſe ratio, quare in hac die vſus fuerit tubæ corneæ, nempe quòd huius ſonitus auditus ſit cum populo

loqueretur. Nam cum dicitur Exodi 19. populum audiſſe vocem buccinæ: apud Hebræos ponitur dictio שֹׁפָרִים Sophar. Et quidem conuenienter prima menſis ſeptimi die, datio legis in memoriã reuocabatur, eò quòd decimo die eiufdem menſis ob tranſgreſſam legem affligere deberent animas ſuas.

LINGVAM, &c.] Plerique iſtud intelligunt de lingua Ægyptiaca, quæ Iſræliticis peregrina erat, intelliguntq; hũc ſignificari Iſrælitas in Ægypto peregrinos, quòd in ea audirent idioma ipſis priùs inauditum. Verũ cum idioma Ægyptiorum peregrinum & inauditum nõ fuerit Iſræliticis egredientibus de Ægypto, ſenſus is cõuenientior videtur, quem explicat paraphraſis: ſecundum quem in ſenſu myſtico per linguam inauditam fidelibus ex diaboli poteſtate liberatis, intelligenda eſt vox Euangelica, per quam inaudita priùs toti mundo audita ſunt, vt de regno cœlorum, de adoptione filiorum, crucis virtute, &c.

INIMICI, &c.] Omnia verba quæ ponuntur in his quatuor vltimis verſibus apud Hebræos ponuntur in tempore futuro. Vnde ſic verti poſſent: Si populus meus audiuerit me, &c. pro nihilo inimicos eorum humiliabo, &c. Inimici Domini mentientur ei, & erit, &c. & cibabit & ſaturabit, &c. Quoniam tamen in vltimo verſu ad verbum, cibare, ponitur vau conuerſiuum futuri in præteritum, ideò conſtanter omnes pendè ex Hebræo vertunt verba horum quatuor verſuum per præteritum: Inimici mentiti fuiſſent, &c. quomodo etiã ex Græco duo vltimi verſus verti poſſunt. Ponuntur enim in eis Aorifti primi, quemadmodũ duobus verſibus præcedentibus. Vnde per idem tempus verti potuiſſent, vt intelligantur hi verſus ad huc pendere à coniunctione, ſi. Proinde in noſtra litera videtur negligenda ratio temporis, vt præterita indicatiui ſint poſita pro præteritis ſubiunctiui. Si tamen quis tempus vt legitur ſeruare vult, ſenſus erit: Inimicos Dei Iudæos ſæpius mentitos Deo, quòd non ſeruauerint fidem promiſſam ſæpius, atq; ob id tempus punitionis eorum fore perpetuum, idque ob id quòd abundantia bonorum donati, adeò ingrati & rebelles facti ſunt.

Pſalmus Aſaph.

ARGVMENTVM PſALMI LXXXI.

Propheta iudices terra ſui officiũ admonere & redarguere volens, quò efficacius id faciat, Deum facit in medio iudicum loquentem ac omnes vt iuſtitia ſtudeant monentem, deq; iniuſtitia eos redarguentem, atque vltionẽ male ſurgentibus ſuo officio prædicentem. Tum in fine, quoniam fruſtra ab hominibus iuſtitia expetatur, Deum inuocat, vt ipſe ſurgat, & iudicet terram. Id quod Deus per Chriſtum, cui omne iudicium datum eſt, iam fecit ex parte, & ampliùs in nouiſſimo die facturus eſt. Quare & de eius regno ſimul vaticinatur, omnes gentes in hereditatem eius ceſſuras afferens. Secundum ſenſum autem myſticum, plerique conuenienter hic intelligunt Prophetam vaticinari de Chriſto eam redargutionem, qua homo factus inter Scribas & Phariſæos vſus eſt, ac in fine, Chriſti reſurrexionem præcari, vt poſt eam iudicium vniuerſa terra ſuſciperet.

PARA-

1 Deus stetit in synagoga deorum, * in medio autem deos ad iudicet.

OMINVS Deus iudicum omnium summus presens astat in congregatione iudicum terrae, qui eod quod diuino honore & officio donati sint, dij quidam terrestres sunt: atque in medio astant, hos deos diiudicat, diligenter attendens si commissum sibi iudicium bene administrant, & de neglecto officio increpans, ac dicens.

2 Usquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?

2. Quamdiu vos, qui constituti estis ut iudicetis, quod iustum est sine perfonarum acceptione, pronunciatis iniquam sententiam, & vultus impiorum in iudicio honoratis, in gratiam eorum iustum iudicium deprauantes.

3. Iudicetis egeno & pupillo humilem & pauperem iustificat.

3. Reddite potius iustum iudicium pauperi & pupillo, qui sine vestro auxilio impares sunt aduersariis suis, eos qui ab impiis iniuste affliguntur, nec seiplos suis viribus aut opibus defendere possunt, vos potestate vobis commissa innocentes declarate, iustitiamque patrocinium suscipite.

4. Eripe pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.

4. Quin & sententiam vestram, quam pro eis profertis, opere ipso exequamini, eripentes pauperem & egenum, ac liberantes eum a violentia impiorum.

5. Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulat, * & mouebuntur omnia fundamenta terrae.

5. Quamquam autem a me subinde admonerentur principes terrae, non sunt tamen his admonitionibus sapientiores & prudentiores facti, sed quasi in tenebris assidue versantur, excacati sua dignitate, vel auaritia, vel denique malitia, propter quod breui omnes ipsi qui constituti sunt ut sint quasi quadam terrae fundamenta, mouebuntur, deiectione a suo gradu & dignitate. Veniet quoque tempus iudicij mei, quo a fundamentis commouebitur terra, quando & ipsi commune cum aliis iudicium recipient.

6. Ego dixi, dij estis.

6. Ego per Prophetas meos vocavi vos deos, & esse feci in terra quasi deos quosdam propter communicatam vobis potestate iudicandi & vindicandi mihi propriam: similes iudicaui angelis, qui tam chari sunt mihi, ut sint quasi filij mihi. Communem enim vobis potestatem gubernandi homines cum eis concessi, ac peculiarem vobis fauorem promisi.

* & filij excelsi omnes.

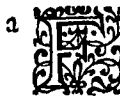
7. Vos autem sicut homines moriemini, * & sicut vnus de principibus cadetis.

7. Verum longe aliter vobis quam filiis Dei eueniet, neque enim immortalitate donabimini, sed moriemini, sicut hi qui tantum sunt homines, quique inter homines sunt abiectissimi, & quemadmodum vnus ex tyrannis gentium, a vestra dignitate cadetis precipitati ad inferos.

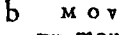
8. Surge Deus, iudica terram, * quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

8. Dum itaque frustra a iudicibus terrae iustum expectetur iudicium, tu ipse Deus exurge ad iudicandum, & iudica tua iustitia vniuersam terram. Tu enim non in Iudaea, sed & in omnibus gentibus hereditatem consequeris, vniuersas gentes hereditario iure possessurus: propter quod & competit tibi, ut iusto tuo iudicio vniuersam terram vindices, quemadmodum per Messiam tuum te facturum scimus, & rogamus: qui & primo suo aduentu humanum genus redempturus est ab iniusto oppressore diabolo, atque aequissimis legibus suam Ecclesiam moderaturus, & in secundo suo aduentu vnicuique reddidurus secundum opera sua.

ANNOTATIONES.

ACIES PECCATORVM, &c.] Sumere faciem alicuius, phrasia est Hebraica: pro qua Graeci fere semper habent προσωπον λαμβανειν, vel προσωπον ηπιεν, ut est apud Iacobum, quod nostri vertunt: accipere personam quemadmodum & hic reddi potuisset, nam & hic ponitur προσωπον λαμβανειν. Significat autem προσωπον faciem simul & personam. Hebraei, sumere faciem, vel eleuare faciem alicuius, ut ad verbum apud eos sonat, exponunt honorare alicuius vultum, quemadmodum & Hieronymus vertit Isaiæ. 3. cap. vbi legitur honorabilem vultu pro quo in Hebraeo ad verbum est, susceptum vel eleuatam facie: vbi in bonum accipitur, cum alias ferè vitium signat, quod Graeci προσωπον ηπιεν nos personarum acceptionem dicimus, phrasia, ut patet, ab Hebraeis deriuata.

MOVBNTVR, &c.] Graeca habent κλυθηθησιν, moueantur: Hebraea verò habent futurum, mouebuntur, sed quod potius per praesens vertendum erat, mouentur vel nutant, sicut quod praecedit per praesens verum est, in tenebris ambulat. Itaque sensus esset: hi qui constituti sunt ut sint terrae fundamenta, ipsi nutant & vacillant, excidentis a iustitiae aequitate. Post nostra litera & hunc conuenienter habere sensum: Ipsi qui aliis preclucere deberent, in tenebris ambulat,

ideoque tota firmitas terrae vacillat & concidit. Vniuersus enim orbis vacillat, & omnis humanae vitae ratio & ordo confunditur, vbi iudices non funguntur officio suo.

VOS AVTEM, &c.] Hunc verum quidam intelligunt priori subiunctum ad reprimendam iudicum superbiam, ne ex versu precedente audientes se esse deos, & filios Dei efferantur nimis. Itaque sic cum superiori connectunt. Quamuis deos vos dixerim, scitote tamen quod communi cum reliquis hominibus morte moriemini. Verum proposito Psalms conuenientius facit, ut intelligatur hoc versu praedicere perditionem & humiliationem, quae veniet iudicibus male fungentibus suo officio: ut opponatur versui superiori in hunc modum. Ego quidem vos deos esse feci, immortalitatis meae facturus vos participes, verum quoniam commissa mea vobis potestate abusi estis, moriemini, sicut hi, qui non sunt dij, aut filij Dei: sed sicut hi, qui tantum sunt homines, qui a morte corporis amplius non viuunt beati: aut erit mors vestra ingloria, sicut infimi alicuius ex hominibus. Potest & ex Hebraeo verti per nomen proprium, ut vertit diuus Hieronymus: sicut Adam moriemini, hoc est, sicut Adam, cum tanquam Deus esset futurus immortalis, factus est mortalis peccato suo, ita & vos priuabimini immortalitate vobis parata.

Canticum Psalms Asaph.

Ex eo quod in Psalms hoc dicuntur multa gentes contra Dei populum confederate, & facta in auxilium filij Loth, probabiliter a plerisque putatur compositus contra hostes eos, qui cum Ammonitis & Moabitibus filijs Loth, venerunt contra Iosaphat in maxima multitudine, ut scribitur 2. Paralip. 20. quamquam sint qui existiment editum fuisse occasione eius belli grauisissimi, quod Dauid gessit cum Ammonitis, qui vndique sibi auxiliare copias parauerant, sed minus probabiliter. Itaque populus Dei conspirasse ad expugnandum se gentes plerasque cum Moabitibus & Ammonitis confederatas, conqueritur: & orat ut sicut olim prius sui hostes Madianita & Chanaanita sub ducibus Gedeone & Baruch absumpti & deleti fuerant, ita & modo isti diuina ultione penitus absumantur, quo superstites intelligant Deum Israelis, solum verum esse Deum in cuius potestate sint omnia. Est autem praesens Psalms aptissima Ecclesiae orandi forma contra suos hostes, qui vniuersi per decem istas gentes ob denarij perfectionem significantur.

1 Deus quis similis erit tibi? * ne taceas, neque comescaris Deus.

Domine, cum nemo sit tibi in potentia conferendus, ne quaeso diutius dissimules aut cesses, neque diutius tuam virtutem contineas, sed responde nobis, profer pro nobis iudicium contra hostes nostros & tuos.

2 Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, * & qui oderunt te extulerunt caput.

2. Ecce enim iam inimici non tam nostri quam tui magnum dedere sonitum, congregati scilicet contra nos in multitudine, magnisque clamoribus contra nos pestrepentes: & oses nominis tui iam extulerunt caput suum, superbe se contra te tuumque populum erigentes.

3 Super populum tuum malignauerunt consilium, * & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.

3. Contra populum tuum inter se malitiose tractauerunt consilium, & consularunt contra eos quos tibi sanctificasti.

4 Dixerunt, venite & disperdamus eos de gente, * & non memoretur nomen Israel ultra.

4. Dixerunt inter se: Venite, ita extirpemus eos, ut amplius non sint agens: nec vnquam amplius mentio fiat nominis Israelitici.

5 Quoniam cogitauerunt vnanimiter, simul aduersus te testamentum disposuerunt. * tabernacula Idumaeorum, & Ismaelita.

5. Quoniam omnes pariter vnanimi consensu conspirauerunt, aduersus te foedus pepigerunt gentes quamplurimae, nempe Idumaei in tabernaculis habitantes, & Ismaelitae.

6 Moab & Agareni, Gebal & Ammon & Amalec, alienigenae cum habitantibus Tyrum.

6. Moabita quoque & filij Agar, Gebalita & Amalethita, Philistaei, vna cum habitatoribus Tyri.

7 Etenim Assur venit cum illis * facti sunt in adiutorium filijs Loth.

7. Quin & Assyrii cum eis venerunt contra nos: venerunt autem hi omnes iam nominati, ut essent auxilio Ammonitis, & Moabitibus filiis Loth.

8 Fac illis sicut Madian & Sifara: & sicut Iabin in torrentem Cisson.

8. Verum tu illis fac, sicut olim fecisti Madianitis sub duce Gedeone, & sicut antea etiam sub ducibus Baruch & Deborae feceras Sifara, & exercitui Iabin regis Chanaanita, iuxta torrentem Cisson.

9 Disperierunt in Endor. * facti sunt ut stercus terrae.

9. Qui perierunt in Endor, & corpora eorum conculcata sunt ut stercus terrae, relictaque inhumata, ut computrescentia essent: quasi stercus terram impinguans.

10 Pone principes eorum sicut Oreb & Zeb & Zebae & Salmana.

10. Fac, inquam, principes hostium nostrorum similes Oreb & Zeb & Zebae & Salmana, principibus Madianitarum.

11 Omnes principes eorum qui dixerunt, * hereditate possideamus sanctuarium Dei.

11. Omnes, inquam, principes hostium nostrorum, qui dixerunt: Venite, in hereditatem possideamus eam terram, quam Deus Israelis sibi ad inhabitandum sanctificauit.

12 Deus meus pone illos ut rotam, * & sicut stipulam ante faciem venti.

12. Deus meus, in quo solo mea nixa est fiducia, fac quaeso sint tam instabiles in suis cogitationibus & actionibus, quam est rota, quae continuè circumagitur, suisque consiliis praecipites ruant in propriam perniciem: fac ut sint quasi leuissima & vilissima stipula, quae a praesentia venti facillimè & subito rapitur, & tollitur, ut sic & ipsi ab omnipotentia tua subito dispergantur & disperdantur.

13 Sicut ignis qui comburit syluam: * & sicut flamma comburens montes.

13. Sicut ignis syluam etiam viridem comburens: & sicut flamma, quae obuia quaeque in cacuminibus montium deuastat inextinguibili incendio.

14 Ita persequeris illos in tempestate tua, * & in ira tua turbabis eos.

14. Ita tu eos persequaris vi ultionis tuae, quae tempestate quadam abs te immissa, & per vindictam tuam ita eos conturba, ut nullo pacto consistere, nec vsquam se recipere valeant.

15 Imple facies eorum ignominia, * & quarent nomen tuum Domine.

15. Perfunde vultus eorum pudore, ut querere cogantur placationem nominis tui Domine, cui se opponunt.

16 Erubescant & conturbentur in seculum seculi & confundantur & pereant.

16. Pudeant frustrati sua expectatione, & perpetuo terrore conturbentur, ne se amplius populo tuo opponere audeant, in perpetuum etiam conturbentur a sempiterna tua in eos vindicta, erubescant & pereant.

17 Et cognoscat quia nomen tibi Domine, * tu solus altissimus in omni terra.

17. Et tandem vel inuiti cognoscant, quod tibi soli verè competit nomen Domini: & quod tu solus es altissimus, potestatem habens non in Iudaea tantum, sed super vniuersam terram.

A NANIMITER, &c.] Ex Hebræis patet utrumque aduerbium debere referri ad verbum præcedens, ut aduerbium, simul, denotet gentium congregationem: vnanimitè verò consensum.

B GEBAL.] Quæ gens hoc nomine significetur, ex scripturis non satis patet, cum in eis nusquam hoc nomen legatur, nisi hoc loco. Septuaginta quidem mōtem eum, qui Deut. 27. dicitur Hebal, vocant Gebal, mutato initio nominis, sed cum montem hic non significari fa-

tis certum est. Putant autem quidam hoc nomine significari ciuitatem quandam Syriæ, quæ nūc Gibil dicitur. Verum verisimilius est significari hoc nomine gentem quandam ex Idumæis, quæ ad montem Seir habitavit. Nam Targum Hierosolymitanum montem Seir vocat Gibala, & Gebalena regio dicitur esse Idumæorum. Et Gene. 36. Ebal dicitur esse filius Sobal, filij Seir, filij Edom. Vnde probabiliter loco alicui nomen Gebal inditum est, mutato paululum nominis initio, quemadmodum in nomine montis Hebal fecerūt Septuaginta.

In finem pro torcularibus filiis Core Psalmus.

ARGUMENTVM PSALMI LXXXIII.

Eiusdem est hic Psalmus argumenti cum quadragesimo primo, sicut & vtroque in titulo filij Core ponitur. Proinde sicut illum quidam editū putant sub persona populi Israelitici, e captiuitate Babylonica cupide desiderantis reditū in Hierusalem: ita & de presenti Psalmo existimāt. Verum sicut ille verisimilius ad literā intelligendus est de Dauide, summo desiderio cupiente reditum in templum Domini, cum ab eo propter cōiurationem Absalonis abesse cogeret, ita & iste, maxime cum in versu nono dicatur: Respice in faciē Christi tui. Exponit itaque vir sanctus, a domo & arca Dei exclusus, flagrantissimum suum desiderium adeundi locum sacrum, in quo Deus peculiariter coli voluit, ac felicitatem decantat, tum eorum quibus datum est habitare in domo Domini, tum eorum qui a Deo adiuti suis temporibus eam domum adeunt. Deinde ad orationem cōuersus petit sui compos fieri, de diuina benignitate sese sancta fiducia confirmans ac securum faciens. Cum autem tabernacula illa & altaria veteris legis, cælestis habitationis Dei figura fuerunt: & Davidis exilium, exemplar quoddā eius exilij, in quo se agere pij homines queruntur, quandiu in hoc mundo, exclusi à cælesti patria, degere coguntur, mysticè hic Psalmus accipiendus est, sicut & quadragesimus primus, ut congruat cuique pio homini summè desideranti, ut ex miseris huius vitæ presentis commigret in cælestem Dei domum, perpetuò ibi Deum laudaturus: in cuius presentis contemplatione & laude, vera hominis consistit felicitas. Ad quam Dei domum principalis etiam Dauidem, dum hæc caneret, respexisse dubium esse non potest, cum intelligeret materialia illa tabernacula tantum exemplaria esse verorum, Proinde Septuaginta ita hunc Psalmum ex Hebræo verterunt, ut pleraque magis congruant sensui mystico, quam literali, ut quod dicitur: Habitantes in domo Domini, in secula seculorum laudabunt te, cum pro, in secula seculorum ex Hebræo etiam verti potuisset, vsque, vel semper.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, * concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.

2 Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

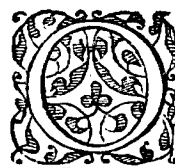
3 Etenim passer inuenit sibi domum & turtur nidū sibi vbi ponat pullos suos.

4 Altaria tua Domine virtutum, * rex meus & Deus meus.

5 Beati qui habitāt in domo tua Domine, * in secula seculorum laudabunt te.

6 Beatus vir, cuius est auxilium abs te, * ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum, in locum quem posuit.

7 Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.

Quam sunt amabilia habitacula tua Domine exercituum, * ob amorem certè eorum tanto desiderio fertur anima mea ad atria Domini, ut præ nimio illorum desiderio, & ad factam eorum mentionem penè deficiat, ut vix apud se permanceat.

2 Cor meum, & ex redundantia cordis simul quoque caro mea in tui nominis memoria sese cum exultatione oblectauerunt, summoq; affectu gestierunt peruenire ad te Deum viuum. Nam propter te solum, tuamque presentiam, spiritus & caro mea concupiscit atria & tabernacula tua.

3 Siquidem etiam passer, animal paruum & fragile, inuenit sibi habitationem: & turtur nidum sibi, vbi reponat pullos suos, ne pateant voracitati rapacium animalium.

4 Ad eum itaque modum ego quoque fugitiuo passerculo, ac turturi gemebundo similis, altaria tua inuenire cupio, ut iuxta hæc in dulcedine spiritus conquiescam, & ab omni malorum incurfu securus degam, * o Domine exercituum, qui mihi rex es & Deus.

5 Fœlices enim sunt, quibus datum fuerit habitare in domo tua Domine, * siquidem hi semper laudare te poterunt, tua nimirum benignitate semper illis suppeditante materiam laudis tuæ, in qua summa hominis consistit & voluptas, & fœlicitas.

6 Fœlix tamen etiam est, qui etsi nondum habitare in domo tua potest, tamen auxilium omne suum abs te expectat, atque in te omne robur suum constituit, & hoc auxilio confusus, etsi constitutus in loco humili ac miseriarum pleno, quasi in valle quadam lachrymarum disposuit tamen apud se ascendere ad eum locum, quem constituit sibi Dominus in habitationem.

7 Fœlix, inquam, etiam talis est. Nam ipse Dominus, qui legem dedit, & certum sibi locum delegit, ad quem omnes vult ascendere, his qui tales sunt, varias benedictiones gratiæ suæ largietur, * perque eas benedictiones progredientur de fortitudine in fortitudinem, facti indes seipsis robustiores: sicque tandem peruenient in montem Sion vbi ab eis palàm videbitur Deus Deorum, quem querunt.

8 Proinde

8 Domine Deus virtutum exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob.

9 Protector noster aspice Deus, * & respice in faciem Christi tui.

10 Quia melior est dies vna in atrijs tuis super milia.

11 Elegi abiectus esse in domo Dei mei, * magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

12 Quia misericordiam & veritatem diligit Deus, * gratiam & gloriam dabit Dominus.

13 Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocētia, * Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

8 Proinde cum ego in hoc misero degens exilio, auxilium meum in te collocarim, atque per te adiutus ascendere ad tabernacula tua disposuerim, exaudi quæso Deus exercituum orationem meam, admitte, o Deus Iacob, precem meam, quam vnice cupio ad tabernacula tua peruenire.

9 Protector noster ne quæso iratus vultum, fauoremque tuum auertas à me, sed benigno tuo vultu aspice in me, fauorem tuum mihi declarans, * & cum ego faciem meam sublatam habeam ad te, expectans auxilium à te vnico, tu vicissim clementer intueri in faciem meam quem tua benignitate in regem vnixisti.

10 Meritò enim tanto desiderio deprecor accessum in atria tua. Quia melior, optabilior, atque iucundior est dies vna in atrijs tuis, quam mille dies siue in hoc miseriæ & exilij loco, siue quocunque alio loco.

11 Itaque elegi potius abiectus esse in domo Dei mei, & vel infimum ostij munus obire, * quam habitare in splendidis tabernaculis peccatorum, qui per fas atque nefas diuitias colligentes, omnibus huius mundi bonis atque voluptatibus perfruuntur.

12 Et certè quod tantopere desidero, me consecuturū securus confido. Quoniam enim Dominus misericordiam & fidelitatem diligit seruans ea in cunctis suis operibus, * ideo secundum suam misericordiā & promissionem dabit & gratiam & gloriam confidentibus in se. Gratiam quidem, qua & sibi, & bonis omnibus amabiles sunt ac gratiosi: Gloriam vero eximia sanctimonia, & tandem fœlicitatis sempiterna.

13 Non negabit desiderata bona iis qui viuunt in simplicitate & integritate. Propter quod meritò cum exclamatione dicere licet concludendo: * Domine exercituum, omnibus modis fœlix est ille homo, qui, omnibus alijs posthabitis, spem suam collocat in te.

ANNOTATIONES.

TENIM, &c.] Hos duos versus quidā sic ordinant ut accusatiuis, altaria tua, apposituè iungatur cum accusatiuis, nidum & domum: intelliguntque Prophetam conqueri, quod cum aibus datum sit circa altaria Dei nidos habere, sibi iuxta ea versari non detur. Pro turture autem vertunt, hirundinem, quod dictionem Hebraicam magis significare dicunt, & huic sensui magis conuenit, nam hirundines circa templa habitare solent. Verum cum non sit verisimile aues sibi nidos facere potuisse in tabernaculis & altaribus Dei, (nondum enim Davidis tempore templum Deo extructū fuerat) meritò sensus ille multis non placet. Proinde sunt plerique, qui turturem & passerem hinc accipiunt mysticè pro anima hominis iusti, cui ad modum passeris laquei tenduntur, quique ad modum turturis in malis suis ingemiscit solitariè degens. Hunc itaque intelligunt sibi domum inuenisse, & nidum in ipsis Dei altaribus in quibus requiescat. Verum magis appositus erit sensus, si pars ea, altaria, &c. accipiat per reticentiam, quæ intencè aliquid desiderantibus valde congruit, & frequens est. Hanc autè quidam sic absoluit: Passer inuenit, &c. ego verò inuenire nequeo altaria tua. Alij vt habet paraphrasis.

IN LOCO, &c.] Græca eis τόπος, hoc est, in locum quem posuit: quemadmodum & legit & interpretatur D. Augustinus, qui intelligit virum, de quo loquitur, ascendere ad locum, quem Deus posuit. Psalterium Romanum habet: in locum quem disposuisti ei. Itaque primum dicit eum beatum, qui in domo Dei habitat. Secundò eum qui etsi in eo nondum habitet, & ab ea exclusus sit, tamen ad eam ascendere disponit: idque non suis nixus viribus, sed Dei fretus adiutorio. Porro per vallem lachrymarum, in sensu literalis intelligitur locus miseriarum: qualis is erat, in quo exultum agebat Propheta Dauid. In sensu autem mystico, vallis miseriarum, totus hic mundus est, qui vallis quædam est, si ad altitudinem cælorum referatur. Pro nomine autem, loci, apud Hebræos nunc legitur מַחְיָן Mahian, quod fon-

tem significat. Vnde vertit Hieronymus: Transcentes in valle fletus fontem, ponent eam. Septuaginta verò legisse videntur Μαῶν Maon, vau scilicet pro iod, quod nomen locum significat refugij, aliàs frequenter vertunt, refugium & habitaculum.

TENIM, &c.] Græca & Hebræa habent pluraliter, benedictiones, vt significentur varia Dei dona, & benedictionum eius copia. Et scripta quædam nostra habent pluralem numerum: vnde & Biblia Louanienf. habent in contextu benedictiones.

IBUNT, &c.] Non est hic Græcis ἐπιβή, sed nomen d' ἰβναις, quod fortitudinem significat, sic & Hieronymus vertit ex Hebræo.

IN TABERNACVLIS, &c.] Non est hic Hebræis eadem dictio, quæ prius, cum dicitur de tabernaculis Dei: quam dilecta tabernacula, &c. quamuis Græcis vtroque eadem sit dictio. Nam hic ponitur dictio ὄהל ohel, quæ propriè tabernaculum & tentorium significat: Ibi verò מִשְׁכַּת מִסְכַּת miscenoth quod propriè significat habitaculum, vt non ineptè hic quidam philosophentur in nomine tabernaculi intelligentes peccatorum habitationes non esse firmas & stabiles.

QVIA, &c.] Hebræa habent: quia sol & scutum Domini, secundum quam lectionem istud accipi potest vt causa superioris, vt significet se ideo elegisse habitare in domo Domini, quòd ipse sit habitantibus in ea sol illuminans, & depellens eorum tenebras, & scutum protegens ab omni malo. Nostram lectionem ita multi accipiunt, vt coniunctio, quia, accipiat tantum affirmatiuè pro, & certè. Conuenienter tamen accipi potest, vt coniunctio, quia causam indicet sequentis, vt habet paraphrasis. Secundum quam connexionem rectè duo illa, quæ ponuntur in secunda parte, accipiuntur respondere præcedentibus duobus, gratia scilicet misericordiæ, gloria veritatis & iustitiæ. Gratia enim quæ gratis datur, ex Dei procedit misericordia: gloria vero, quæ datur bene operatibus, ex Dei iustitia, quamuis etiam in vtroque vtraque concurrat.

In finem filij Core Psalmus.

ARGUMENTVM PSALMI LXXXIII.

Presentem Psalmum Iudæi accipiunt, vt sit vaticinium & precatio liberationis à captiuitate Babylonica, Verum cum neque peccatorum omnium remissio, neque pax, quæ hic promittuntur, obuenerint redeuntibus ex ea captiuitate, non potest ad eam liberationem Psalmus referri, aut saltem non principaliter, sed ad eam, quæ per Christum humanum genus liberatum est à dura peccati ac diaboli seruitute, veraque pace donatum: quamuis

verisimile sit de hac redemptione Prophetam hic prophetaffe sub figura & typo illius à Babylone liberationis, in qua & humani generis captiuitatem spiritualem & liberationem adumbratam videbar, quemadmodum & Isaias cap. 45. dum precatur, dicens: Rorate cœli de super, & nubes pluant iustum: aperiat terra, & germinet, &c. humani generis liberationem principaliter precatur, sed sub typo liberationis à captiuitate Babylonica, de qua ante hac verba & postea aperte loquitur. Principio itaque huius Psalmi Propheta vtens verbis præteriti temporis, ob euentus futuri certitudinem, vaticinatur humani generis redemptionem per Christum futuram: deinde & pro eadem precatur, ac rursus venturam eam asserit per Dei misericordiam, veritatem & iustitiam, qua in aduentu Christi toto orbi declaranda erant. Dum autem à nobis hic Psalmus pronuntiatur, hoc tempore, quo adimpleta ea sunt qua hic ventura prædicuntur sub verbis præteriti temporis, sic accipiendus est, vt precemur salutis præstitæ olim mundo per Christum participes fieri, Deique iram, quam nostris peccatis meremur, à nobis auerti.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob,
- 2 remisisti iniquitatē plebis tuæ, * operuisti omnia peccata eorum.
- 3 Mitigasti omnem iram tuam, * auertisti ab ira indignationis tuæ.
- 4 Conuerte nos Deus salutaris noster, * & auerte iram tuam à nobis.
- 5 Nunquid in æternum irasceris nobis, aut extendes iram tuam à generatione in generationem?
- 6 Deus tu conuersus viuificabis nos: * & plebs tua lætabitur in te:
- 7 Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.
- 8 Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: * quoniam loquetur pacem in plebem suam.
- 9 Et super sanctos suos & in eos qui conuertuntur ad cor.
- 10 Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius, * vt inhabitet gloria in terra nostra.
- 11 Misericordia & veritas obuiauere sibi: * iustitia & pax osculata sunt.
- 12 Veritas de terra orta est, * & iustitia de cœlo prospexit.
- 13 Etenim Dominus dabit benignitatem, * & terra nostra dabit fructum suum.
- 14 Iustitia ante eum ambulabit, * & ponet in viam gressus suos.

ERT ò certius tu Domine terræ tuæ benefacies: dissolues enim captiuitatem populi tui.

2 Remittes iniquitatem plebis tuæ, * reges tua benignitate omnia peccata eorum, non amplius memor eorum ad vindicandum.

3 Sedabis iram tuam, qua nostris iniquitatibus offensus fuisti, * auertes ab ira indignationis tuæ, ab ira & vltione grauissima, quam commertitum sumus, atque ad miserendum & benefaciendum nobis pertransibis.

4 Id quod quam citissimè facias te toto corde precamur, dicentes: O Deus saluator noster conuerte quæso nos ad te, tua gratia nos recipiens, * & ne amplius nobis irasceris, vt hæcenus iuste iratus fuisti.

5 Num enim in perpetuum irasceris nobis, aut protendes iram tuam per omnes generationes?

6 Ita sanè naturali tuæ misericordiæ nõ conuenit, sed potius tu ad nos conuersus, benignoque tuo vultu respiciens, & in gratiam recipiens, viuifica nos: * id cum feceris, plebs tua lætabitur in tua benignitate.

7 Fac Domine experiamur misericordiam tuam quam pollicitus es, & salutem tuam exhibe nobis.

8 Auscultabo quid inspiraturus sit mihi Dominus Deus, * certò enim scio, quod sua inspiratione loquetur in me super populo suo, ea quæ ad pacem & fœlicitatem eius pertinebunt.

9 Super populo, inquam, suo, hoc est, super sanctis suis & electis & super his, qui deposita malitia, ob quam Dei iam incenderunt, redeunt ad cor suum, meliora proponentes.

10 Et certè propinqua erit colentibus eum salus ipsius, * qua fiet, vt non periuentoriè perambulēt terram nostram, sed eam inhabitet gloria maiestatis & bonitatis diuinæ, quæ nobis præfens facta, magnum terræ nostræ prius maledictæ decus & ornamentum est allatura.

11 Tunc misericordia Dei, & eius in præstandis promissis veracitas mutò sibi obuiam fient, in salute ea quæ præstabitur, simul concurrentes, dum & gratis Deus suis subueniet, & quæ promissit adimplebit. * Iustitia Dei, quam seruat in suis promissis, & pax ab eo terræ præstita, secundum sua promissâ tunc simul conuenient in mundo.

12 Dei veracitas de terra progerminabit fructum suum, hoc est, promissam salutem, omnis boni abundantiam in terra, & hominibus terram habitantibus proferens, * & iustitia Dei, quæ diu latuerat, è cœlo prospiciet, Deus scilicet secundum promissorum suorum iustitiâ nobis subueniet.

13 Dominus enim è cœlo benignè faciet terræ nostræ, gratiæ suæ benedictionem infundens in eam, * atque sic terra nostra, quæ prius cœlo clauso, nec stillanti in eam, sterilis fuit, dabit fructum suum, diu ex ea desideratum, salutem scilicet & saluatorem mundi, & pes ipsum iustitiæ ac bonorum operum in hominibus vberitatem.

14 Iustitia Dei coram ipso fœliciter ingredietur, & ad peruagandum vniuersam terram alacriter sese parabit: non enim semper differet venire Dominus ad saluandum nos, veniensque nihil ex iustitia ager, * sed iustitiam suam semper ob oculos habebit in omnibus quæ actus est, atque secundum eam promptè in vniuerso orbe diffundet quam promissit salutem, populi sui hostes pro sua iustitia profligans atque humilians.

ANNOTATIONES.

BENEDIXISTI.] Caietanus motus verbis his præteriti temporis, hos tres primos versus intelligit de liberatione Israëliti populi ex Ægypto, Lyranus de liberatione à captiuitate Babyloni-

ca, & verbis sequentibus liberationem humani generis precari & vaticinari. Simili ferè modo Valentia, qui tribus primis versibus intelligit generaliter comprehendere liberationes frequenter exhibitas populo veteri. Verùm quoniam circa finem Psalmi, Propheta redemptionem

tionem humani generis vaticinatur per verba præteriti temporis, dum dicit: Misericordia & veritas obuiauere sibi, & melius intelligitur etiam his versibus eandem vaticinari, vt præterita accipiantur pro futuris, quemadmodum circa finem secundum omnium interpretationem accipiendi sunt. Porro pro verbo, Benedixi, Græcis est *εὐχόμενος*, hoc est, bene voluisti, vt etiam habent Hebræa.

DEVS TV CONVERSVS.] Græcis participium medium *ἐπιτρέψας*, quod potest verti vel actiue, conuertens, vt habet lectio Augustini, vel passiue, conuersus, vt nos legimus: & eodem redit, nam etiam si actiue legatur, magis conuenit intelligere: Tu conuertens te ad nos. Hebræa enim habent. Tu reuerteris.

ET IN EOS QUI CONVERTUNT.] Græca paulò aliter, *ἐπιτρέψας ἡμῶν καὶ τοῦ κόσμου ἐπὶ αὐτοῦ*, & super eos qui conuertunt cor ad ipsum. In quem modum habet Psalterium vetus, quo vsus est Augustinus. Psalterium Romanum habet: Et in eos qui conuertuntur ad ipsum. Apparet nostram lectionem mistam esse ex duplici hac lectione.

MISERICORDIA ET VERITAS.] Hos versus plerique variè interpretantur. Quidam enim per misericordiam & veritatem, intelligunt virtutes quæ per aduentum Christi passim in toto orbe obtinuerunt, atque ob id dictas esse sibi has obuicare, mutuata similitudine ab hominibus sibi inuicem occurrentibus: quod cum passim sit, magna est hominum frequentia. Alij de misericordia & veritate accipiunt, quæ in Christo conuenerunt, quemadmodum & in versu sequente per veritatem Christum intelligunt natum de Virgine incorrupta, & ad modum terræ, cœlitus fœcundata & irrigata. Verùm si diligenter in Psalmis obseruemus, dum hæc duo Psalmista coniungit, de Dei misericordia & verita-

te in præstandis promissis loquitur. Quomodo autem intelligi debet quod sequitur: Veritas de terra orta est, &c. similis locus apud Isaiam docebit, cap. 45. vbi sic habet Hebraica veritas: Rorate cœli de super & nubes stillent iustitiam. Aperiat se terra, & succrescat salus & iustitia, quas illa germinare faciat simul, ego Dominus creauit eum, nempe Cyrum, de quo prius facta est mentio. Hieronymus verò pro iustitia, primum vertit, iustum: & pro salute, saluatorem: volēs Christianis magis commendare huiusmodi versione mysteriū redemptionis humanæ hic insinuat. Testatur autē in commentariis, quosdam hunc locum intelligere de relaxatione captiuitatis Babylonicæ, de qua prius aperte fit mentio, & mox postea. Qui autem sic intelligunt (vt ad literam videtur debere intelligi, quamuis sub litera etiam insinuetur liberatio spiritualis) vtique debet accipere de Dei iustitia, quæ tunc è cœlo pluit & terra nascitur, dum quam promissit Deus salutem è cœlis, in terra hominibus præstat. Mutuata est enim similitudo & metaphora à copia frugum, quæ copiose & fœliciter proueniunt, vbi fœcunditati terræ respondet cœli benignitas: Porro intellectum vltimi versus quem variè diuersi enarrant, eodem similis locus in Psal. 88. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam: quo intelligunt omnes significari, Deum in omnibus quæ agit seruare misericordiam, iustitiam, secundum illud: Vniuersæ viæ Domini, misericordia & veritas. Porro pro *ἀνέβη*, hoc est, orta, Hebræis est verbum quod significat progerminare. Vnde oriri, non potest hic accipi, vt significet talem ortum quo Solem oriri dicimus, sed quo herbam dicimus oriri de terra. Irenæ. lib. 3. cap. 5. intelligit per illud: Veritas de terra orta est, significari & natiuitatem Christi ex virgine, & resurrectionem ex mortuis.

Oratio David.

ARGUMENTVM PSALMI LXXXV.

Vir sanctus impiorum persecutionibus pressus varijs primum rationibus Deum ad audiendum se flectere studens tum deinde duo precatur, nempe deduci in via mandatorum Dei, eò quòd sciat se à Deo non derelinquendum, quandiu innocenter vixerit: & liberari ab insequentibus se hostibus suis, interferens etiam orationi suæ vaticinium de regno Christi, ac gentium vocatione. Apparet autem occasione persecutionis Saulis hanc orationem Dauidem fuisse ad Deum & id quidem, vt ferè semper, in typo Christi, qui de se verisimè dicere potest. Sanctus sum & eruiisti animam meam ex inferno inferiori. Ad cuius tamen exemplum Psalmus hic, oratio est communis omni viro iusto, pro impetranda vita innocentia, & liberatione ab hostibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Inclina Domine aurem tuam, & exaudi me.
- * Quoniam inops & pauper sum ego.
- 2 Custodi animam meam quoniam sanctus sum, * saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te.
- 3 Misere mei Domine, quoniam ad te clamaui tota die: * lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuauit.
- 4 Quoniam tu Domine suavis & mitis & multa misericordia, omnibus inuocantibus te.
- 5 Auribus percipe Domine orationem meam, * & intende voci deprecationis meæ.
- 5 In die tribulationis meæ clamaui ad te: * quia exaudisti me.
- 7 Non est similis tui in dijs Domine.

VM ò Domine, mea humilitas tuam altitudinem attingere nequeat, inclina quæso aurem tuam ad precem meam, a mihi condescende atque ad audiendum te facilem præbe, & exaudi me, * primum quidem hoc nomine, quòd afflictus & omni humano præsidio destitutus sim ego.

2 Animam meam, ne incidat in manus inimicorum, quæso custodi, etiam ob id quia sanctitati ac virtuti deditus sum, innocenter me gerens cum hostibus meis, tibi que soli in omnibus placere studens * saluum fac me seruum Deus meus, ob hanc etiam causam, quòd omnem meam spem in te collocarim.

3 Misere mei Domine, vel ob orationis meæ perseuerantiam & intentionem. Ego enim toto affectu tuum auxilium assidue implorauit, * proinde exhilara animam serui tui in his malis mœrentem, quoniam ad te vnicum animam meam leuauit, à terrenis rebus, in quibus nulla mihi est salus, eam attollens, teque solum cogitans.

4 Ideo autem sic assidue te inuocaui. Ideo quoque vt præter dictas causas mei miserearis conuenit tibi. Quoniam tu Domine, benignus es & clemens, & multus in misericordia erga omnes qui tuum auxilium inuocant.

5 Ausculta itaque Domine ad orationem meam, * & attende ad intentum clamorem deprecationis meæ.

6 Quotiescunque enim aduersi aliquid mihi accidit, tuam opem implorauit, sicut & in hac calamitate mea ego te inuoco, * ob id quòd semper exaudire me solitus sis, quare & iam secundum solitam tuam misericordiam conuenit me exaudire.

7 Accedit ad hæc tua omnipotentia, qua quod peto non fuerit præstare difficile. Non est enim quisquam vel inter deos gentium, vel inter an-

* & non est secundum opera tua.
8 Omnes gentes quasunque fecisti venient:
* & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.
9 Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.
10 Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua:
* latetur cor meum, vt timeat nomen tuum.
11 Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in aeternum.
12 Quia misericordia tua magna est super me,
* eruisti animam meam ex inferno inferiori.
13 Deus, iniqui insurrexerunt super me: & synagoga potentium quiescerunt animam meam & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.
14 Et tu Domine Deus miserator & misericors, paties & multa misericordia & verax.
15 Respice in me & miserere mei, da imperium tuum puero tuo,
* & saluum fac filium ancillae tuae. 16 Fac meum signum in bonum, vt videant qui oderunt me & confundantur,
* quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.

gelos, aut homines potentia aliqua pollentes, conferendus tibi in potentia: * & non est aliquid factum ab aliquo simile operibus tuis.
8 Quare futurum est, vt exteræ omnes nationes, quarum omnium tu author es, prouocata operum tuorum magnitudine veniant ad te, * & supplices tibi fiant, & magnificent nomen tuum.
9 Quandoquidem magnus es tu, * solusque tu es Deus ille qui mirabilia designas.
10 Vt ne autem à te iuste derelinquar violentiæ hostium meorum, deduc quæso me Domine in via madorum tuorum, vt eam intelligam & velim, atque in ea semper verfer: fac vt ingrediar in aequitate præceptorum tuorum, * fac vt in hac re sit vnicum vel præcipuum gaudiu cordis mei, vt reueretur nomen tuum, scilicet vt timor ac cultus nominis tui nõ sit spiritui meo grauis, sed lætitiæ potiùs meti adferat, & vnicè me oblectet.
11 Cùm autem quam peto ab his malis liberationem mihi præstiteris, ego non ingratus celebrabo te toto pectore meo, & in perpetuum laudibus efferam nomen tuum.
12 Ob id quod misericordia tua magna declarata sit in me, * quòdque exueris animam meam è summis periculis in quibus verfabar, ac veluti ex inferis ad superos reuocaueris.
13 Ecce Deus homines iniqui, qui præter iustam causam me persequuntur, iam insurrexerunt contra me: * & magna congregatio fortium studiose hoc egit, vt vitam mihi adimat, nec aliquam habent tui rationem, vt per timorem tuum à proposita malitia reuocentur.
14 Tu autem Domine es Deus miserator & misericors, tardus ad iram sed multus ad miserandum, & verax in promissis.
15 Secundum tuam itaque misericordiam & veritatem respice in me benigno tuo aspectu & miserere mei: da mihi seruo tuo fortitudinem tuam, qua dominium & victoriam de hostibus meis obtineam: * & saluum fac me, qui non solùm me seruum tuum humiliter agnosco, sed & vernam ac natium seruum, vt pote filium humilis ancillæ tuæ.
16 Ede præclarum aliquod signum fauoris erga me tui, vt qui oderunt me, videant & confundantur: videant, inquam, quod tu Domine, adiuuisti me, & consolationem attulisti mihi, liberando me ab his malis & in regni gloriam me euehendo.

ANNOTATIONES.

NON EST SECUNDUM OPERA TUA.] Hebræa ad verbum habent: Non est sicut tu in diis Domine, & non sicut opera tua: vbi in secunda parte subaudiendum est, non sunt opera sicut opera tua. Quomodo & Græca accipi possunt ex istis: vt non opera repetatur ad verbum, & sit sensus, non sunt opera iuxta opera tua. hoc est, similia tuis. Quem sensum & nostra lectio habebit, si in verbo, est, subaudiatur non dictio, aliquis, sed dictio, aliquid, scilicet factum ab alio. Alioqui potest nostra lectio accipi vt alij intelligunt: nõ est aliquis secundum opera tua, hoc est, qui ea imitari valeat, & talia facere qualia tu.
LÆTETUR COR MEVM, VT TIMEAT, &c.] D. Augustinus intelligit coniunctionem, vt, significare modum, quo hic est lætandum, vt sit sensus: Lætetur cor meum, sed sic vt simul etiam timeat nomen tuum, hoc est, vt non nimis securus degam. At hunc sensum Græ-

ca non benè admittit, quæ habent τὸ φοβῆσθαι, vbi subaudiendum est ex phrasi Græca ἐνεργε. Itaque ad verbum est, propter timeri nomen tuum, hoc est, propter timorem nominis tui. Potest autem præpositio, propter, vel designare finem ob quem lætari desiderat, vt significetur ipsum velle lætari in Deo ad eum finem, vt per eam lætitiã constanter timeat & colat Deum, hunc sensum videtur securus noster interpret. Potest etiam accipi, vt significetur causa lætitiæ, nempe vt ideo lætetur, quia sentit se timere & reuereri Deum. Quem sensum intellexit Euthymius, exponens: Lætetur cor meum in timore nominis tui. Ad quem sensum tanquam conuenienter, nostram lectionem in paraphrasi conari sumus accommodare.
DA IMPERIUM TVVM.] Græcè est, κερῆται, quod nomen significat imperium & fortitudinem: hic autem significare fortitudinem, Hebræa docet dictio.

Filiis Core, Psalmus Cantici.

ARGUMENTVM PSALMI LXXXVI.

Sub typo cœlestis Hierusalem celebrat Propheta hoc Psalmo Hierusalem supernam & nquam, de qua in spiritu meditans prorumpit in verba de ea, commendans eam à fundamentis suis & portis, hoc est, à firmitate & fortitudine, ac vaticinans in ea omnes gentes à Deo quondam alienas habitaturas cum summa animorum lætitiã. Non est autem distinguendum num de Ecclesia militante an triumphante Psalmus sit accipiendus, siquidem vtraque hæc Ecclesia vna est Hierusalem, quam supernam, cœlestem & nouam Scripturæ appellant, cui pro vtraque sui parte, tam ea scilicet quæ in terris, quam quæ in cœlis agit, cõueniunt ea quæ hoc Psalmo canuntur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Fundamenta eius in montibus sanctis.

IVITAS illa noua, quam in spiritu sub typo nostro Ierusalém meditor, firmiter erit fundata: habebit enim fundamenta sua in montibus sanctis: in altissimis. scilicet cœlis, atque in ipsis Apostolis, viris fide sublimibus, & sanctitate præcipuis, in quibus prima ciuitatis illius iacentur fundamenta, quibus superædificari oportebit omnes eos qui tanquam lapides viui coædificabuntur in ciuitatem Dei, * hanc ciuitatem Sion, quæ & fortissimas & multas habet portas, hoc est, quæ & optimè munita est, & omnibus aditum præbet ex omni loco, Dominus magis quàm omnes veteris populi synagogas diligit, maiori eam fauore & cura prosequens, pluribusq; & maioribus eam beneficiis ornans, atque in ea magis sibi complacens, quemadmodum & terrenam Sion præ aliis habitaculis populi Israëlitiçi sibi delegit in peculiarem habitationem.

* diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

2 Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

3 Memor ero Raab & Babylonis scientium me.

4 Ecce alienigenæ, & Tyrus & populus Æthyopum hi fuerunt illic.

5 Nunquid Sion dicet homo & homo natus est in ea: * ipse fundauit eam Altissimus.

6 Dominus narrabit in scripturis populorum & principum horum, qui fuerunt in ea.

7 Sicut lætatiũ omnium habitatio est in te.

2 O ciuitas Dei, admodum magnifica dicta sunt de te à Deo per Prophetas ipsius.
3 Inter quæ à Deo dicta, istud quoque de te dixit Dominus: In noua ciuitate Sion, ego Dominus agnoscam non tantum Israëlitas, sed etiã eos qui antè populi mei præcipui fuerunt hostes, Ægyptios, scilicet & Babylonios, iam tum agnoscentes me quem priùs ignorauerunt.
4 Ecce rem nouã Philisthæi & Tyrinã cum Æthiopicibus, & ex omnibus omnino gentibus, Oriente, Occidente, Aquilone, & Meridie erunt in hac ciuitate non tanquam aduena & peregrini, sed quasi ciues, eius, vt pote in qua nati erunt per lauacrum regenerationis.
5 Proinde de ipsa Sion aliquando dicet vnusquisque, quòd plurimi, & diuersarum nationum homines nati sunt in ea: * quòdque ipse, qui altissimus, ædificauerit & stabiliuerit eam, firmam & inconcussam eam faciès contra omnes hostium insultus.
6 Dominus ipse narrabit istud, & notum faciet tunc, cùm omnes simul populos & principes, qui nati fuerint in ea ciuitate, describet & recensabit, in nouissimo. scilicet iudicij die, quando omnes simul ciues huius ciuitatis numerans, toti mundo declarauit, quanta sit; & quàm diuersarum gentium multitudo ciuium eius.
7 Quanquam autem tam varia erit, o Sion, ciuium tuorum multitudo, nulla tamen in te erit discordia, atque tumultus dissõnus, sed omnes simul habitantes in te erunt sicut hi qui præ nimio gaudio tibi canunt, chorosq; ducunt. Solida enim de Dei benignitate lætitiã afficientur, & cùm adhuc in terris agent, & multò magis cùm hinc in cœlos trãlati fuerint.

ANNOTATIONES.

FUNDAMENTA EIVS.] Relatiuũ, eius, apud Hebræos & Græcos est masculini generis. Vnde non videtur posse referre ad ciuitatem Sion, cùm nomen, Sion, in omni lingua sit generis fœminini. Itaque Euthymius refert relatiuũ, eius, ad Christum, qui fundamenta sua, hoc est, prima fidei dogmata iecit in Apostolis. Sed in Prophetis, maxime Hieremia id crebrò fit, vt cum de Ierusalem & de Israël sermo fit, subiiciantur relatiua masculina, quæ nõ tam respondent nomini Ierusalem, quam nomini quo Hebræi significant populum, nempe nomini בני ארץ, quod & hic rectè creditur factum vt sit relatio nõ tam ad vocem, quàm ad rem: siquidem ciuitas ipsa de qua loquitur, nihil est aliud, quàm Dei populus.

PORTAS SION.] Per portas, quidam sacra dogmata fidei, alij virtutes intelligunt. Verum simplicius fuerit per portas Sion, ipsam ciuitatem Sion intelligere: & portarum ideò fieri mentionem, tum ad designandam fortitudinem ciuitatis, quæ ferè à portis pendet, tum ad significandum omnibus ad eam patere aditum, sicut Apocalyp. 21. duodecim dicuntur ciuitatis nouæ Ierusalem portæ & in singulis mundi partibus tres, vt intelligatur omnibus gentibus ingressum patere.

RAAB ET, &c.] Nomen Raab, hic non est nomen eius mulieris, quæ exploratores accepit hospitio, nam illius nomen scribitur Hebræis cum aspiratione forti nempe cheth. Vnde & Græcis scribitur ראב. Istud verò nomen per aspirationem lenem, Græci ראב. Significat autem hoc nomen alibi frequenter Ægyptum, ab Ægypti rege sic dictu ob superbiam, vt Psalmo 88. Tu vulnerasti sicut vulneratum superbum. Vbi Hebræis idem nomen ponitur quod hic. Porro quòd nos habemus in genitiuo, scientium me, Hebræi & Græci habent

in datiuo τῶν σοφῶντων, & est sensus: Ego Dominus Ægyptiorum & Babyloniorum memor ero simul cum agnoscentibus me Iudæis, vel apud cognoscentes me Iudæos, quibus annuntiabo illos a me susceptos esse.
HIFVERNT, &c.] Interpres legit ἐπενοήσας, cùm Septuaginta transtulerint, ἐπενοήσας, hoc est, nati sunt, quemadmodum & Euthymius legit. Et postea cum habemus: Principum qui fuerunt in ea, Græcè est ἀρχηγῶν ἐν αὐτῇ, hoc est, qui nati sunt in ea, cùm interpres legit videatur ἀρχηγῶν, per, simplex. Certè Hebræica dictio aperte nasci significat: habent autem Hebræa ad verbum in hunc mundum: Ecce Philisthæa & Tyrus cum Æthiopia, hic natus est ibi. Quam lectionem sic accipiunt, vt gentibus intelligatur annuntiarum quod insignis aliquis natus sit in Sion nempe Christus: aut in typum Christi, Salomon. Septuaginta autem dictionem Hebræicam acceperunt secundum phrasim satis receptã apud Hebræos, quibus frequens est pluribus sabiungere singulare, quoties vnicuique illorum plurimum volunt significare aliquid conuenire.
NUNQUID, &c.] Lx Hebræo constat dictionem, Sion, esse datiuũ casus. Pro signo autem interrogatiuo, nunquid, quòd apud Hebræos non est, vt modò legitur, Græcè iam legitur μήτις, mater Sion dicit, &c. in quem modum legit & Aug. Verum codices Græcos hic esse deprauatos annotauit & Hieron. in commentariis, sic scribens: Septuaginta interpretes ita transtulerunt, Nunquid Sion dicit homo. Spreuerunt ergo multi, nec intellexerunt μήτις Σιών, quid est, & addiderunt, & legunt μήτις Σιών ἵπὸς ἀσθονῶν, & hoc propterea, dicunt, quia sequitur, & homo natus est in ea. Spreuerunt etiam ita debere dici, mater Sion dicit homo quoniam filius natus dicitur. Propterea errant in matris vocabulo. Hæc ille.

Porro nostra lectio dupliciter distinguitur: quidam enim distinctionem faciunt, post primum, homo, ut illud sit suppositum verbi, dicit, & sit sensus: nunquid ipsi Sion dicit homo quisquam, quod homo natus sit in ea, nempe Christus quatenus homo, & quoddam quatenus altissimus & Deus fundauerit eam: Verum quoniam apud Hebraeos pro, dicit, ponitur verbum passiuum, dicitur, conuenientius sit distinctio post verbum, dicit, ut subaudiatur eius suppositum: & oratio illa, homo & homo, accipiatur secundum phrasim

Hebraicam, pro variis & multis hominibus. IN SCRIPTURIS POPULO- RVM.] Graece est ἐν πολλοῖς, in scriptura, intelligitur autem à plerisque de Scriptura sacra, in qua Dominus notam facit vocationem gentium, & aedificationem Ecclesiae. Verum Hebraea magis sonant, in scribendo, vel describendo populo: est enim apud eos infinitiuus. Vnde vertit Hieronymus: Dominus numeravit scribens populos. Proinde sequendus videtur sensus paraphrasis.

Canticum Psalmi filiis Core, in finem pro Maeleth, ad respondendum intellectus Heman Ezrahitæ.

ARGUMENTVM PSALMI LXXXVII.

Præfens Psalmus, oratio est & querulatio vehementissima hominis afflicti, penitusq; à Deo derelicti in grauissimis afflictionibus, qui cum magna exaggeratione in extremis à plurimis malis se obrutum conqueritur sine aliqua consolatione præter aliorum omnium psalmodiarum consuetudinem. Apparet autem ex consonantia cum alijs multis psalmis editus esse ad literam de Dauide, occasione eorum malorum quæ passus est, siue à Saule, siue ab Absalone. Secundum spiritum verò de Christo per Dauidem adumbrato intelligendus est, cui pleraque huius Psalmi verius, perfectius atque simplicius conueniunt, utpote in quæ Vates potissimum respexit. Allegoricè autè hic Psalmus etiam congruit cuique fideli, qui in mortale crimen prolapsus, atque ob id poenitentia dolore sese immeras, aternam damnationem deprecatur, in qua nemo Deum laudabit. Quod autem in titulo ponatur & nomen filiorum Core, & nomen Heman Ezrahitæ, putatur Heman hunc Psalmum composuisse, ipsis autem filijs Core decantandum tradidisse. Fuit enim Heman, vates Regis in sermonibus Domini, ut scribitur. i. Paralip. 25. & princeps Cantorum inter filios Caath, de quibus fuerunt & filij Core. Heman enim legendum esse, non Ethan, quod nomen in titulo est sequentis Psalmi, patet ex Hebrais: ex quibus etiam patet perperam apud Græcos legi nomen Ezrahitæ, cum sit legendum Ezrahitæ.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

DOMINE Deus, author salutis meae, in quo sita est omnis spes salutis meae, sicut tu solus me saluare potes, per diem simul & per noctem sine aliqua intermissione inuocaui te tota mentis intentione.

- 1 Domine Deus salutis mea in die clamaui & nocte coram te.
- 2 Intret in conspectu tuo oratio mea: * inclina aurem tuam ad precem meam.
- 3 Quia repleta est malis anima mea, * & vita mea in inferno appropinquauit.
- 4 Estimatus sum cum descendentibus in lacu: * factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.
- 5 Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, * & ipsi de manu tua repulsi sunt.
- 6 Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in umbra mortis.
- 7 Super me confirmatus est furor tuus: * & omnes fluctus tuos induxisti super me.
- 8 Longè fecisti notos meos à me, * posuerunt me abominationem sibi.
- 9 Traditus sum, & non egrediebar, * oculi mei languerunt pra inopia.
- 10 Clamaui ad te Domine, * tota die expandi ad te manus meas.
- 11 Nunquid mortuis facies mirabilia? * aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

- 2 Admittatur itaque precatio in conspectum tuum, * faciliusq; te prebe ad exaudiendum orationem meam.
- 3 Quia ad saturitatem vsque plena est calamitatibus anima mea, ut pluribus ferendis non sufficiat, * & morti atque sepulchro iam proximus esse videar.
- 4 Reputatus sum ab omnibus cum his qui iamiam in sepulchrum descendunt, omnibus. scilicet de mea salute desperantibus: * similisque factus sum homini qui est omni auxilio destitutus, quiq; inter mortuos existens, liber est officiis, curis, & rebus vitæ huius.
- 5 Similis factus sum vulneratis, qui mortui iacent in sepulchris, quorum non recordaris amplius, ut eos pristina vitæ restituas, * quiq; à cura tua, quam viuus impendes, penitus sunt reiecti. Ita enim & mei penitus oblitus videris, nec aliquam prouidentia & protectionis tuæ declarationem in me exhibes.
- 6 Affecerunt me malis tam multis aduersarij mei, ut visus sim ipse mihi positus in puteum aliquem profundum, aut in carcerem obscurissimum, atq; iam versari in extremis malis, quæ nihil nisi mortem præ se ferant.
- 7 Super me confirmatus est furor tuus, perseverante. scilicet afflictione, nonnaq; semper priorem sequente, * & omnia genera calamitatum quibus obruere homines soles, venire fecisti super me. † In me quoque solum exaruisse videaris, adeo ut totam iram tuam solus ego ferre mihi videar.
- 8 Neque verò me tantum omni tua consolatione destituisi, sed & familiariter mihi notos alienasti à me per immissa à te horrenda mala, ita ut neque ab eis aliquid accipere possim consolationis: * reputauerunt enim me apud se, quasi rem summè abominandam.
- 9 Traditus sum à te extremis malis, atq; ab eis vndique conclusus, nec video quo pacto his me explicem, * propter quod oculi mei per nimium dolorem & fletum debilitati sunt ob calamitatem meam, & quod omni auxilio ac consilio destitutus essem.
- 10 Imploraui toto corde tuum auxilium Domine, * idque assidue, expandi in oratione manus meas ad te, & dixi.
- 11 Nunquid in defunctis declarabis potentiam & bonitatem tuam, operando in eis mirabilia, qualia frequenter in viuentibus operaris: * aut num me-

dici suscitare poterunt mortuos, ut sic mortui laudes tuas decantent apud viuos?

- 12 Nunquid narrabat aliquis in sepulchro misericordiam tuam, * veritatem tuam in perditione?
- 13 Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua † in terra obliuionis?
- 14 Et ego ad te Domine clamaui, * & mane oratio mea proueniet te.
- 15 Ut quid Domine repellis orationem meam, & auertis faciem tuam à me?
- 16 Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea: * exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus.
- 17 In me transferunt iram tuam, * & terrores tui conturbauerunt me.
- 18 Circudederunt me sicut aqua tota die, * circudederunt me simul.
- 19 Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria.
- 12 Nunquid aliquis iam mortuus prædicabit apud viuos misericordiam tuam? * & veritatem tuam, quam in promissis seruas, num aliquis laudabit, cum perierit?
- 13 Num cognoscentur mirabilia tua, ubi omnia sunt tenebrae: * & iustitia tua, quam in promissis seruandis exhibes, nū nota fiet apud eos qui ex hoc orbe migrarunt in locum mortuorum, qui à te, & à viuentibus obliuioni traditi sunt? † quiq; immemores sunt & ignari earum rerum quæ hinc à te aguntur? nequaquam certè ista futura sunt. Cum enim mortui tuam bonitatem, neque in viuentibus neque in seipsis, maximè secundum corpus, amplius experiantur, eandem quoque amplius laudare nequeunt: propter quod à morte, te quaeso, me præferues, quod declaratam in me tuam bonitatem ac veracitatem apud viuos celebrare valeam ob priuata mei ipsius rationem.
- 14 Et quidem ad hunc modum ego ad te Domine clamaui, * & summo mane ante omnia precatione mea occupauit te priusquam Solem mundo oriri faceres.
- 15 Cur igitur Domine non admittis orationem meam, * cur aufers à me benignum aspectum, solitumque fauorem tuum?
- 16 Miser sum ego, & in afflictionibus ab adolescentia mea? † cum autem paululum essem per te exaltatus, mox rursus sum deiectus & afflictus, adeoq; in meipso conturbatus, ut præ inopia auxilij & consilij desperare cœperim.
- 17 In me apparuerunt manifesta signa furoris tui, * & mala, quibus me terrebās, conturbauerunt me.
- 18 Circudederunt me vndiq; sicut solent aquæ vnum malum obruere collapsum in eas, idq; assidue: * cinxerunt me non vnum malum post aliud sed simul mala vniuersa.
- 19 Et quod est extremæ calamitatis, fecisti à me procul abire propter nimiam miseriam meam amicum & proximum, & omnes familiariter mihi notos, ita ut in tantis malis nemo sit qui miserum consoletur, & consolatione sua miseriam mitiget.

ANNOTATIONES.

INTER MORTUOS LIBER.] Ob hanc partem potissimum plerique hunc Psalmum de solo Christo accipiendum putant, quod hic solus dicere possit: se liberum esse inter mortuos, eò qd inter eos existens, mortis vinculis alligatus & detentus non fuerit, sed liberam habuit facultatē vitam resumendi. Verum hic sensus est piissimus, soli q; Christo conueniens, non videtur esse proprius sensus huius loci. In hoc enim sensu hæc verba non calamitatem, sed felicitatem loquentis explicant, cum tamen omnia & præcedentia & sequentia miseriam loquentis significet. Itaque potius videtur sensus paraphrasis amplectendus, secundum quem is qui loquitur, non dicit se esse liberum inter mortuos, sed esse similem homini libero inter mortuos. Dicunt autem Hebræi mortuos homines liberos esse, quomodo nos eos dicimus defunctos. scilicet quia defuncti sunt & destituti hac vita, & officiis eius: Sic Job. 3. feruus in morte, dicitur esse liber à domino suo, quo loco eadem est dictio Hebræis quæ hoc loco.

NUNQUID MORTUIS.] Dū Psalmus Christo applicatur, his versibus tribus intelligendus est Christus secundum infirmitatem humanæ naturæ de-

precarum mortem quemadmodum fecit in horro, aut precari suam aut omnium nostrum resurrectionem & viuificationem, propter quam mortuus est. In sensu autem tropologico per mortuos, damnati: per perditionem & tenebras, aterna damnatio intelligenda est, in qua nemo Deum laudabit, nec cognoscat ritè.

IN PETRA OBLIUIONIS.] Dubium est num genitius, obliuionis, actiue debeat exponi an passiuè num, scilicet, sit sensus, in terra, in qua qui habitant immemores sunt omnium, quæ hinc aguntur: an in terra eorum qui obliuioni traditi sunt à viuentibus. Vtramque intelligentiam Latina & Hebræa admittit. Verum Græca exigunt expositionem passiuam, habent enim ἐν τῇ ἐπιληθονίᾳ in terra obliuioni tradita. Septuaginta nomen quod significat obliuionem, acceperunt apud Hebræos tanquam participium passiuum, non tanquam nomen sicut & Hieronymus, qui trāstulit in terra quæ obliuioni tradita est. Actiua tamen explicatio magis quadrat. Gratius enim est si dicatur aliquid cognosci non posse in eo loco, ubi omnium est obliuio, sicut in prima parte dicitur, Dei mirabilia non cognosci in tenebris. Vt enim tenebræ obsunt cognitioni, sic & obliuioni.

Intellectus Ethan Ezrahitæ.

ARGUMENTVM PSALMI LXXXVIII.

Præuidens in spiritu propheta temporalem desolationem regni Davidici, quæ facta est per Chaldeos sub Sedechia, priusquam de ea conqueratur, ne de Dei misericordia, fidelitate ac potentia dubitare videatur, primum quidem celebrat Dei & bonitatem & veritatem, tum & ipsius summam potentiam, quæ & omnia creat a sunt & gubernantur, & quæ sanctos suos vindicauit & vindicauit supra inimicos ipsorum. Deinde verò prolixius memorat promissionem Dei factas Davidi de seminis sui perpetua conseruatione, de Throni regij aterna sublimatione, de misericordia in perpetuum semini eius seruanda & alijs huiusmodi multis. Post hæc autem vsque ad finem queritur ex opposito, semen Davidi quasi rupto sœdere à deo reiectum, regia dignitate exutum, malisq; omnibus obiectum. Porro quemadmodum David in omnibus penè Christi typus fuit & figura, ita quæ hic & alibi promissa dicuntur

Dauidi & ſemini eius, non implentur perfectè, niſi in Chriſto, qui & per Dauidem præſignatus eſt, & ex eo ſecundum carnem deſcendit, & in hiſ qui per Chriſtum ſemen Dauidi ſpirituale efficiuntur. Itaque ſit, vt etiã Dauidi ea competunt ratione Chriſti ex ipſo nati, proprie tamen Chriſto conueniant, quã obrem cõuenienter allegoricè ſic Pſalmus accipitur, vt ſit vox Eccleſiæ celebrantis pactum Dei patris initum cum Chriſto ac ſemine eius, ac ex oppoſito conquerentis ſuper fidelis populi derelictione & afflictione, quã cum ſinit Deus, videtur fœdus irritum feciſſe, quod cum Chriſto ſuo pepigit. Caterùm Ethan Ezrabita, cuius nomen ponitur in titulo, ſi mentio 3. Reg. 4. qui & videtur idem eſſe cum eo de quo 1. Paralipomenon 6.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Misericordias Domini in æternum cantabo.

2 In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3 Quoniam dixiſti: In æternum misericordia edificabitur in cœlis: * præparabitur veritas tua in eis.

4 Diſpoſui teſtamentum electis meis, iuravi Dauid ſeruo meo: * vſque in æternum præparabo ſemē tuum.

5 Et ædificabo in generatione, & generationem ſedem tuam.

6 Conſitebuntur cœli mirabilia tua Domine: * etenim veritatem tuam in Eccleſiâ ſanctorum.

7 Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? * ſimilis erit Deo in filijs Dei?

8 † Deus qui glorificatur in conſilio ſanctorum, * magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt.

9 Domine Deus virtutum quis ſimilis tibi? * potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

10 Tu dominaris poteſtati maris, * motum autem fluctuum eius tu mitigas.

11 Tu humiliasti ſicut vulneratum ſuperbum, * in brachio virtutis tuæ diſperſiſti omnes inimicos tuos.

12 Tui ſunt cœli, & tu eſt terra, * orbē terræ & plenitudinem eius, tu fundasti, Aquilonem & mare tu creasti.

13 † Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt, * tuum brachium cum potentia.

VLTIPLICES miserationes Domini, quas omni ſeculo exhibuit, in æternum celebrabo, nunquam nõ carminibus teſtabor & meæ ætatis hominibus, & poſteris omnibus quã ſit Dominus ſemper miſericors.

2 Sed & tuam in præſtandis promiſſis fidelitatem per omnes generationes ore meo deprædicabo.

3 Tu enim dixiſti Domine quod miſericordia tua in æternū firmabitur & augebitur inſtar ædificij, quod ſumma arte conſtruitur, * quoq; veritas tua in ipſis cœlis ſtabilietur, nimirum quod perpetuū ſit duratura, quemadmodum & cœli perpetuū perſiſtent.

4 Fœdus, inquit Dominus, pepigi cum electis meis, Abraham, Isaac, Iacob, & poſteris eorum: Deinde & per memetipſum iuravi, ac irrevocabiliter pollicitus ſum Dauid ſermo meo, dicens: Perpetuū ſtabiliam ſemen tuum, nunquam ſinens interire poſteritatem tuam.

5 Perque omnes generationes firmabo regale ſolium tuum, perpetuum illud faciens ſimul cum ſeminis tui perpetuitate.

6 Et certè ipſi cœli à te Domine mirabiliter conditi & per quos conſtiter hunc mūdum gubernas, teſtatur, ſemper teſtabuntur mirabilia opera tua, * tuã quoq; in ſtatutis & promiſſis conſtantiam notam facient in cœtu ſanctorum tuorū. Hi enim ſancti tui ex ipſis cœlis intelligent quã ſis mirabilis opifex, quãque verax, & conſtas in decretis tuis. Ipſi quoque cœleſtes homines in congregatione electorum tuorum colentium nomen tuum annuntiabunt mirabilia op̄era tua, quæ tum in creando mūdū, tum in redimendo deſignasti, & fidelitatem tuam, qua quæ prioribus temporibus promiſiſti, fideliter præſtitisti.

7 Mirabilia, inquam, opera tua annūtiabunt ſanctis tuis. Quoniam quĩs eſt nedum in terra, ſed etiam in ſuperſis locis qui in potentia & mirabilium patratiōe poſſit Domino cõparari? * & quis ſimilis erit Deo, etiam inter angelos dignitate & potentia tã ſublimis, vt filij Dei rectè dicatur.

8 Ipſe Deus eſt qui per declarationem maiestatis & potētis ſuæ glorificatur à ſeipſo in medio ſanctorum ſuorum & angelorum & hominū, in quorū cœtu regia eius maiestas & diuinitas reſcendit & agnoſcitur. † Ipſe quoque eſt qui ob eximiam ſuam potentiam magnificatur à congregatione ſanctorum ſuorū, * magnus eſt & metuendus apud omnes, qui in circuitu eius ſunt, ſive angelos illi aſſiſtentes, ſive homines illum colentes.

9 Quis igitur ſimilis tibi eſſe poſſit ò Domine Deus, qui poteſtatem habes in omnes exercitus ſuperſos & infernos? * Tu enim præ omnibus potens es Domine, inſuper & fides atque iuſtitia tua te ex omni parte circumdat, vndique relucens in omnibus tuis operibus, & inſeparabiliter tibi adherens.

10 Tu imperium obtines non ſolū ſuper vniuerſam terram, ſed etiam ſuper ſæuitiam & ſuperbiam maris: elationē enim fluctuum eius tu, dum vis, compediſcis, quod certè nemo poteſt ex regibus & dominatoribus qui ſunt ſuper terram.

11 Tu deieciſti ſuperbum illum Ægypti regem Pharaonem, non maiori negotio, quã ſi res tibi fuiſſet cum vulnerato aliquo viribus omnibus ſuis deſtituto, * potenti brachio tuo ſubuerſiſti inimicos tuos vniuerſos.

12 Tua ſunt omnia & ſuperna & inferna, cœli, ſcilicet, & terra, quæ à te creata ſunt, & in tua ſemper permanent poteſtate, orbem terræ, & quibus ipſa terra plena eſt, tu condidiſti: Aquilonem & Meridiem, vbi eſt mare mortuum, creasti.

13 Thabor mons Occidentalis, & Hermon mons Orientalis, ſua mole teſtantes omnipotentiam tuam, occaſionem præbent videntibus laudandi nomen tuum, † ipſi quoque qui habitant montē Thabor, hoc eſt, Occidentem, & qui montem Hermon, hoc eſt, Orientem habitant, omnes, ſcilicet, habitatores terræ agnoſcentes tuam potentiam & bonitatem in te exultabunt: * tuum enim robur nequaquam inualidum eſt, ſed ſumma potentia præditum.

14 Firmetur manus tua & exaltetur dextera tua. * iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ.

15 Misericordia & veritas præcedent faciem tuam, * beatus populus qui ſcit inſpirationem.

16 Domine in lumine vultus tui ambulabunt, * & in nomine tuo exaltabunt tota die, † & in iuſtitia tua exaltabuntur.

17 Quoniam gloria virtutis eorum tu es: * & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum.

18 Quia Domini eſt aſſumptio noſtra, & ſancti Iſraël regis noſtri.

19 Tunc locutus es in viſione ſanctis eius, & dixiſti: * † poſui adiutorium in potente & exaltaui electum de plebe mea.

20 Inueni Dauid ſeruum meum, * oleo ſancto meo vnxi eum.

21 Manus enim mea auxiliabitur ei, * & brachium meum confortabit eum.

22 Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

23 Et concidat à facie ipſius inimicos eius, & odientes eum in fugam conuertam.

24 Et veritas mea & miſericordia mea cum ipſo. * & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

25 Et ponam in mari manum eius. * & in fluminibus dexteram eius.

26 Ipſe inuocabit me: Pater meus es tu, Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ.

27 Et ego primogenitum ponam illum, * excelsū præ regibus terræ.

28 In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, * & teſtamentum meum fidele ipſi.

29 Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius: * & thronum eius ſicut dies cœli.

30 Si autem dereliquerint filij eius legem meam, * & in iudicijs meis non ambulauerint: 31 Si iuſtitias meas prophauerint, & mandata mea non cuſtodierint: 32 Viſitabo in virga iniquitates eorum: * verberibus peccata eorum, labantur

14 Opto autem vt omnipotentia tua ſemper valida ſit in nobis ad protectionem noſtram, vt potentia tua: altitudo ſemper declaratur in inimicis noſtris: neque verò ſumma tibi tantum adest poteſtas, quæ dum ſola eſt tyrannum facit, ſed æquitas omnipotentia tua coniuncta eſt: * Iuſtitia enim & æquitas ipſa inſtrunt & ſtabilunt regale ſolium tuum: ipſa regalis tua poteſtas in æquitate conſtabilita eſt, ita vt nihil agere valeas, niſi quod iuſtum ſit & æquum.

15 Misericordia quodque & fides ſemper antecedent te, in omnibus qua facturus es ſemper præſentes, & in omnibus tuis factis quaſi ab oculis tuos verſantes, vt eas in omnibus ſemper præſtes. * Felix igitur ille populus, qui agnoſcens hanc Dei potentiam, iuſtitiam ac miſericordiam, nouit delectari in Domino, atque de his dignè Deum laudare.

16 Quicunque enim Domine tales fuerint, hi aspirante & concomitate illos ſemper tuo fauore, feliciter in omnibus agent, & veluti in clariffima luce vultus tui verſabuntur, tuum fauorem ſemper ſentientes, tuamque voluntatem ſemper intelligentes, * atque ob id aſſiduè in tua benignitate & nominis tui memoria exultabunt, perque iuſtitiam tuam, qua talibus ſecundum promiſſionem tuam ſemper præſto eris, omnibus inimicis ſuperiores euadent, magnique per te efficientur, * propter iuſtitiam quoque tuam ſeſe ipſi attollent, perſuaſi ſcilicet te pro ipſis vigilare ac proinde nihil eis nocere poſſe.

17 Tu enim es in quo gloriantur ſe fortes eſſe. † Tu is es per cuius gratiam beneuolentiam robur noſtrum magis ac magis incrementa ſuſcipiet & ſuper omnes inimicos noſtros præualebit.

18 Quia à Domino pendet deſenſio noſtra, & à ſanctificatore Iſraël qui eſt rex noſter, in cuius ſolius poteſtate conſiſtit, cuique ſoli tribuenda eſt protectio noſtra.

19 Olim enim, cum tibi placuit populum tuum in tuam protectionem aſſumere, locutus es ſanctis prophetis tuis per viſionē interiorē, & dixiſti eis: * Viro alioqui forti addidi robur ad adiuuandum populum meum: † dedi que fortitudinem viro, quem mea virtute potentem feci, & virum quendam electum de plebe mea exaltaui in regem ſuper populum meū.

20 Cum diligenter & ex animo quærerem dignum aliquem regem populo meo, inueni tandem, mihi que; prouidi Dauid ſeruum meum: qui exiſtens vir ſecundum cor meum, dignus à me habitus eſt quem populo meo præficerem, * atque ob id oleo ſancto meo vnxi eum, regem eum conſtituens populi mei.

21 In hoc, inquam, conſtitui adiutorium populi mei: nam omnipotentia mea adiuuabit eum ſemper contra inimicos ipſius, * & fortitudo mea corroboret eum vt omnibus inimicis ſemper præualeat.

22 Nihil poterit aduerſus illum inimicus, nec homo ſcleratus nocere poterit ei.

23 Conteram enim ante eum inimicos eius, & odientes eum in fugam conuertam.

24 Et veritas mea & miſericordia mea ſemper erit cum ipſo, ita vt redditurus ſim ei quicquid promiſi, & primam illam gratiam, qua eum elegi, non ſim vnquam ablaturus ab eo, * & per me robur ipſius, regalisque dignitas ſemper exaltabitur, ita vt omnibus ſemper inimicis ſuis præualeat, ac magis ſemper ac magis augeſcat.

25 Extendam enim vſque ad mare Occidentale ditionem illius, * & verſus Orientem vſque ad flumina Moſopotamiæ proferam potentiam imperij ipſius.

26 Ipſe inuocando me familiariter dicere audebit: Pater meus es tu, Deus meus, & deſenſor ſalutis meæ.

27 Et ego inter omnes filios meos primogenitum illum cõſtituam, tribuens ei inter omnes fratres ſuos principatum, munus ſcilicet primogenitura: * ſuperiorem quoque illum faciam omnibus regibus terræ.

28 Misericordiam meam, quam cœpi in illum declarare in perpetuum ſeruabo erga illum: * pactum, quod iniij cum ipſo, firmum erit ei.

29 Et durare faciam poſteritatem eius in omne æuum: * & ſolium regni eius tam diuturnum faciam, quã erunt dies cœli.

30 Quia ſi filij eius dereliquerint legem meam, * & ſecundum æquiſſima præcepta mea non conuerſati fuerint,

31 Si iuſta mea ſtatuta per inobedientiam violauerint, * & mandata mea non ſeruauerint, opere ea perſicientes:

32 Ego non tanquam ſcleratus iudex, agam cum eis, peccatus eos perdens aut abiiciens, neque ſinam eorū peccata diu impunita, ne in peiora prolabantur

33 Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, * neque nocebo in veritate mea:

34 Neque prophanabo testamentum meum: * & quæ procedit de labijs meis, non faciam irrita.

35 Semel iuravi sancto meo,

* si David mentiar, semen eius in æternum manebit.

36 Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum * & testis in cælo fidelis.

37 Tu verò repulisti & despectisti, distulisti Christum tuum.

38 Euertisti testamentum serui tui, * prophanasti in terra sanctuarium eius.

39 Destruisti omnes sepes eius: * posuisti firmamentum eius formidinem.

40 Diriperunt eum omnes transeuntes viam, * factus est opprobrium vicinis suis.

41 Exaltasti dexteram deprimentium eum, * letificasti omnes inimicos eius.

42 Auertisti adiutorium gladij eius, * & non es auxiliatus ei in bello.

43 Destruisti eum ab emundatione, * & sedem eius in terra collidisti.

44 Minorasti dies temporis eius, * perfudisti eum confusione,

45 Vsq̄ quod Domine auertis in sinem? * exardescet sicut ignis ira tua?

46 Memorare quæ mea substantia, * nunquid enim vanè constituisti omnes filios hominum?

47 Quis est homo, qui viuet & non videbit mortem. * eruet animam suam de manu inferi?

48 Vbi sunt misericordia tua antiqua Domine, * sicut iurasti David in veritate tua?

labantur: sed tanquam pius ac bonus pater, filiorum errata castigatione emendare studens, virga paternæ correptionis mox animaduertam in eos neque morte, aut extrema perditione vlciscar eos, * sed verberibus corripiam peccata eorum.

33 Misericordiam autem meam non auferam ab eius semine, * neque iniustitiam aliquam committam in fide meâ, ita scilicet vt transgrediar pacta cum illo inita, & fidem meam fallam.

34 Neque violabo pactum quod est inter me & illum, * & quæ semel locutus sum illi, non mutabo vnquam.

35 Hoc est autem pactum, quod cum eo pepigi, & locutus sum, nempe quod semel iurauerim, idque per memetipsum & sanctitatem meam: eod quod non habeam maiorem me, per quem iurarem: iuravi, inquam, dicens: * Nequaquam Dauidem fallam sed sicut promisi, semen eius in æternum persistet.

36 Neque posteritas eius tantum, sed solitum regni eius tam erit stabile & diuturnum, tam etiam clarum, quam est ipse sol in conspectu meo: regnum eius in perpetuum erit clarum, sicut luna perfecta tempore plenilunij, perpetuoque subsistet sicut luna quæ facta est, vt in æternum perduret. * Et ne quis vanas fore credat has pollicitationes, horum omnium testem fidelem in cælo constituo, solem scilicet & lunam: omniaque astra quæ pollicitationis meæ stabile signum esse volo, vt his durantibus omnes intelligant regnum eius certissimè duraturum. † Ipse quoque ego, qui hæc in cælo contestatus sum & pollicitus, fidelis sum & verax, vt ne de promissis meis quisquam diffidere debeat.

37 Hæc quidem olim Dauidi, & semini eius pollicitus es: & tamen nunc tanquam horum omnium oblitus, repulisse, despectisse, & elongasse videris à te Christum tuum, dum semen eius ita ab impijs conculcari, & regni eius gloriam intercidere permittis.

38 Euertisse videris & abiectisse à te fœdus cum seruo tuo ininitum, nec amplius illud seruare velle: * quasi enim rem prophanam ignominiosè e in terram deiectisti diadema illius, regalemque ipsius dignitatem, quæ te consecratus erat, & ab alijs insigniter separatus.

39 Destruisti permisti omnia munimenta regni eius: * fecisti vt loca firmiora quæ munire & defendere solebant ab hostium insultibus, iam sint in formidinem, eod quod diruta sint, eosque qui in regno fortiores erant pauore magno impleuisti. * Omnem quoque tuam protectionem, quæ muniti & fortes esse solebamus, contra aduersarios hostes quasi diruptis muris ciuitatis, aut materia vineæ deiecta, à nobis abstulisti, vt iam tu ipse nobis formidini sis, qui firmum munimen esse soles.

40 Proinde quemadmodum cum vinea fieri solet, cum dirupta iacet macerata & nunc populum eius deuantant, quotquot iter faciunt iuxta illum, factus est ludibrio vicinis suis.

41 Potentiam hostium conculcantium eum tu superiorem fecisti, * gaudio affecisti quotquot malè voluerunt illi.

42 Abstulisti adiutorium tuum, quo gladium eius adiuuare soles, * & non attulisti ei opem in bello vt soles.

43 Destruisti munditiam & ornamentum eius regale, cessasti ab ornando illum solito more, * folium illius regium in terram vsq̄; deiectisti.

44 Abbreuiasti dies temporis eius cum durationem regni eius (quod pollicitus fuisti fore æternum) tam breuem fecisti, * vndique eum ignominia cooperuisti.

45 Quamdiu Domine sic semper auertes te à nobis, fauoremque tuum nobis subtrahes? * quamdiu ira tua defauit in nos ad modum ignis omnia deuorantis & confumentis?

46 Declara quæso Domine te memorem esse, quem breue & nihili sit tempus vitæ & subsistentiæ nostræ: quod cum perbreue admodum sit, conuenit sanè vt interim dum viuimus, bonitate tua aliquantulum fruamur: * non enim frustra creasti vniuersos homines. Ita sanè videbitur, si in breui hac vita, non nisi ad miseras perferendas nati simus. Nam quid vixisse profuerit, si & mox moriendum sit, & breue illud tempus quod viuatur, in solis miseris transigendum?

47 Nullus est enim homo quantumuis etiam fortis, qui ita viuat vt non sit moriturus, * qui que vitam suam liberare possit de potestate mortis. Propter quod conuenit, vt misertus fragilis conditionis nostræ, tua bonitate nos hinc paululum respirare dones, priusquam hinc abeamus.

48 Accedit ad hæc promissionum tuarum veritas, inimicorumque nostrorum exprobratio, in tuam verges ignominiam, quæ & ipsa quoque ad miserendum nobis te meritò commouere debent. Vbi enim nunc sunt superiorum

40 Memor esto opprobrij seruorū tuorum, * quod continui in sinu meo multarum gentium.

50 Quod exprobrauerunt inimici tui Domine, * quod exprobrauerunt commutationem Christi tui.

51 Benedictus Dominus in æternum, Fiat, fiat,

periorum seculorum misericordiæ tuæ Domine, * quas per fidelitatem tuam iurasti David, te exhibiturum semini eius.

49 Declara quæso te perpescere opprobrium, quo multæ gentes seruos tuos afficiunt, * quod cecoquere cogor clā, & velut in sinu meo portare.

50 Opprobrium, inquam, quod inimici non tam nostri quam tui exproprando iccerunt & in nos, & in te: * quo inquam, exprobrauerunt nobis, quod iam commutatus sit, & à te reiectus Christus tuus.

51 Qualiscunque tamen sit status rerum nostrarum, Deus quod promisit non poterit non adimplere, quamuis molesta sit nobis mora: quare dignus est qui perpetuo laudetur ab omnibus, Amen. Amen.

ANNOTATIONES.

IN COELIS PRÆPARABITUR, &c. In cœlis, iungendum sequentibus docent & Græca & Hebræa. Nam Græca non habent, in eis, sed tantum in cœlis præparatur veritas tuâ, & Hebræa habent cœlos parabis vel stabiles, veritas tua in eis. Dicitio enim Hebræa etsi parare significet, magis tamen significat stabilire. Vnde & Euthymius exponit, stabilietur. Verbum enim, præparato, inquit, sæpenumerò apud Hebræos ponitur pro stabilio.

AQUILONEM ET MARE. Septuaginta pro eo quod Hebræa habent יָמַי. Iam, hoc est, dextrum, meridies scilicet, legerunt יָם, quod nomen mare significat. Vt autem opponatur Aquiloni, accipiendum videtur de mari mortuo aut rubro, quorum vtrumque in meridie est respectu terræ promissionis. Porro quod sequitur: Thabor & Hermon, &c. plerique intelligunt notari miracula illa quæ in his montibus pro salute populi Israëliti Deo edidit. In monte quidè Thabor per Berac & Deborah: in monte Hermon, dum siccis pedibus deduxit Israël per Iordanem. Secundum quam intelligentiam Hermon hic accipitur pro monte quodam iuxta Iordanem, sicut Psal. 41. Et dicitur montes isti exultare in nomine Dei eod quod ratione beneficiorum Dei quæ in eis præstita erant dabant occasionem exultandi in Deo. Verum quoniam prius duarum plagarum mudi fecit Propheta mentionem intelligunt alij verisimilius his duobus montium nominibus & alias duas mundi plagas designari, & sic nomē, Hermon, accipi debet pro monte quodam iuxta Libanum, qui aliàs Sarion dicitur, qui respectu montis Thabor in Oriente situs est.

IPSE IN VOCABIT ME. Cùm & Græca, & Hebræa habeant tempus futurum, sicque Latina quædam etiam habeant, dubium esse non potest, quia ea sit vera lectio, quæ & apud Augustinum est. **EUERTISTI TESTAMENTUM.** Quidam libri habent: Euertisti: sicut & Augustinus legit quæ lectio vt commodiorem habet sensum: ita Græca dictioni *νεπέριστος*, magis conuenit. Vnde ea potius retinenda est. Cùm autem sequitur: Auertisti adiutorium gladij, iam non est Græcis idem verbum, sed *ἀπέστρεψας*. Vnde ibi legendum est, auertisti. **SANCTUARIUM EIVS.** Intelligunt hic per sanctuarium, significari templum Hierosolymitanum. Verum notandum Hebræis esse dictionem, *נזר* nezer, quæ propriè significat diadema regium. Deducitur autem ea dicitio à themate quod separare & sanctificare significat. Vnde & Nazarei dicti sunt. Atque ob id videtur diadema regium *נזר* nezer dici, quod sit quasi regis sanctificatio, qui per illud ab alijs separatus est, & præ alijs ad regalem dignitatem consecratus. Vnde Septuaginta vertunt *ἀγιωσύνη*, quæ dicitio etiam sanctuarium significet, propriè tamen significat sanctificationem. Atque in hac significatione satis respodet significationi dictionis Hebræicæ. Proinde vt ab originalis linguæ sententia quam minimùm recedatur, conuenit vocabulum, sanctuarium, impropriè hic accipere potius quam alienum sensum reddamus.

DETRUXISTI. Græcis clarius est *κατέλυσας* *δοξοκαταρμήσας* *αὐτόν*. quod rectius verti potest, desuisti à mundatione eius. Et si enim *κατελλών* significet destruere, significat tamen & desuere quod, & Hebræa dicitio hoc loco significat. Neque est in terra, sed *εἰς τὴν γῆν*. i. in terram, quomodo & quidam nostri libri habent.

Oratio Moyfi hominis Dei.

ARGUMENTVM PSALMI LXXXIX.

Presenti Psalmo Propheta primùm lamentando describit humana vitæ, tum breuitatem, tum multiplicem miseriam quam ob peccatum humanum genus incurrisse agnoscit. Tum precatur, vt ex temporali hac castigatione omnes doceantur metuerē venturam Dei iram, vt placatus Dominus reparare velit sua misericordia humanum genus ac calamitatem eius in felicitatem commutare, suorumque fauore electorum suorum opera dirigere in viam pacis æternæ. Cùm autem humana natura restitutio per Christum facta sit, consequens est Prophetam, dnm eam precaretur, in Christum respexisse, per quem vita per peccatum amissa, gaudium, simul pax atque felicitas, hic quidem in spiritu incipit, in futuro autem consummatur. Quod verò titulus psalmi habet: Oratio Moyfi hominis Dei plerique cum Hieronymo ad Cyprianum intelligunt Moysen presentis psalmi authorem fuisse. Alij autem ideo in titulo nomen Moyfi positum putant, quod similia olim Moyses orauerit pro populo Israëliti in deserto, cum iram Dei suis peccatis prouocauerat, aut quod quoniam Moyses scripsit humani generis historiam, quomodo homo factus sit & peccauerit, punitusque sit, idèd attribuat ei iste Psalmus in quo memoratur miseria humani generis. Alij etiam alia, sed minus probabilia asserunt.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine refugium factus es nobis à generatione in generationem.

2 Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, à seculo & vsque in seculum tu es Deus.

3 Ne auertas hominem in humilitatem.

DOMINE tu omnibus nobis agnoscentibus & colentibus nomen tuum fuisti in omnibus gentibus instar asyli, ad quod semper confugimus in quavis necessitate.

2 Et quidem meritò, non ab heri aut nudius tertius, vt dixerunt, cœpisti esse Deus: Neque ab exordio nascentis mundi, sed priusquam montes producerentur, aut formaretur terra & orbis, ab æterno & vsque in æternum tu es Deus in teipso potentissimus.

2 Solito ergo more ad te fugientes, tuamque aternitatem componentes cum breuitate nostræ calamitosæ vitæ te precamur ne miserū humanum genus

* & dixisti: Conuertimini filij hominum.

4 Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterni qua praterijt.

5 Et custodia in nocte, * qua pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6 Mane sicut herba transeat, mane floreat & transeat. * vespere decidat, induret, & arefcatur.

7 Quia defecimus in ira tua: * & in furore tuo turbati sumus.

8 Possuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: * seculum nostrum in illuminatione vultus tui.

9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt: * & in ira tua defecimus.

10 Anni nostri sicut aranea meditantur, * dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.

11 Si autem in potentatibus octoginta anni: * & amplius eorum labor & dolor.

12 Quoniam superuenit mansuetudo & corripimur.

13 Quis nouit potestatem irae tuae? aut pra timore tuo iram tuam dinumerare?

14 Dexteram tuam sic notam fac * & eruditos corde in sapientia.

15 Conuere Domine vsquequo.

† & deprecabilis esto super seruos tuos.

16 † Repleti sumus mane misericordia tua, & exultauimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris.

17 Letati sumus pro diebus quibus nos humiliasti: * an-

genus in eam vtilitatem, abiectionem, & contritionem deduci sinas, vt perpetuo in morte permaneat, * eò quòd peccato primi hominis offensus, diffiniueris de omnibus hominibus posteris Adā, quòd redire debeant secundum corpus in terram, vnde formati sunt, dicens de homine: Puluis es, & in puluere reuerteris.

4 Ne quæso ob hanc tuam sententiam, hominem ad tuam imaginem creatum perpetuo deicias ac conteras. Tu enim Domine nostri quam breue imò nihili sit tempus, quod hic viuimus. Nam ecce etiā mille anni, quos tamen nulli viuere datur, apud te & cum tua æternitate collati sunt tanquam dies hesterni, quæ iam præterijt, & nihil iam eius superest.

5 Et quid dico tanquam dies, imò tanquam vna vigilia noctis, quæ tribus tantum horis constat. † Anni hominum ob breuitatem suam sunt ex numero eorum quæ nihili reputantur, vt sunt ea quæ amplius non sunt quæque homines esse somniant.

6 Ex tua cõstitutione homo similis est herbae mox virenti, & mox arefcienti. Quemadmodum enim herba manè ex oriente sole proficit, permutatur, & transit per augmentationem ad perfectiorem staturam, ita vt iam aliquid esse appareat flore emergente. * Cùm autem nimio solis calore per diem adusta fuerit vespere decidit à suo virore suoque humore destituta, arefcit: ita & homo manè, hoc est, in initio vitæ quasi è tenebris noctis productus cõtinuo profectu celeriter transibit ad iustā corporis mensuram, manè, inquam, florebit, ac vigebit secundum corpus, proficietq; semper: ad vespere autè, cū vita terminus siue senectus aduenierit, decidit à suo vigore, & exhaustus humore naturali indurescet & arefcet, senectute scilicet, aut ipsa morte humore, quo viuebat, consumente.

7 Sic enim per tuam iram consumimur: * & quia nobis hoc pacto declaras tam vehementer offensum, idè conturbamur & inhorrescimus.

8 Experimur enim quòd collocaueris iniquitates nostras coram te, memor earū ad vindicandum, * & quod totum vitæ nostræ decursus cõstitueris in luce vultus tui, lucidissime cõsideras, & cognoscēs omnes seculi nostri operationes præteritas atq; præsentis, etiam si nobis occultæ sint.

9 Id autem ita esse vel ex eo fati intelligimus, quoniam omnes dies nostri subito in magna ac varia miseria consumuntur. * & cum illis nos quoque consumimur propter iram tuam, qua in nos accensus es, non facile ob aliud, quàm propter peccata nostra.

10 Et quidem adè subito dies nostri consumuntur, vt anni nostri, quibus hic viuimus, reputari possint quasi tela quædam aranei, res maximè fragilis, quæ leui tactu mox dirumpatur, * dies annorum nostrorum tam breues sunt, vt in ipsis tantum sint anni septuaginta.

11 Si autem multi fuerint dies annorum nostrorum, & admodum fortis complexionis fuerimus, octoginta sunt cõmuniter ad summum anni vitæ nostræ: * neque solum breue est tempus vitæ nostræ, sed & plurimū tempus annorum nostrorum plenum est laboriosis molestiis atque miseriis.

12 Hinc autè nobis tanta vitæ nostræ breuitas & cum breuitate afflictio obtingit, quoniam venit super nos mansuetudo tua castigatio, eaq; à te corripimur pro delictis nostris vt hac correptione præsentem erudiamur, ad intelligendum & fugiendum venturam tuam in nouissimo seculo iram.

13 Quis enim hominum ex se nouit vim iræ tuæ, quæ ventura est super impios in futuro seculo? quis nouit ex timore tibi debito comprehendere venturam tuam indignationem? nemò certè.

14 Proinde tu Domine temporali hac castigatione notam fac nobis potentiam iræ tuæ futuræ: † & fac nos per sapientiam cœlestem eruditos esse corde, vt ex præsentem tua vltione venturam iram intelligentes, eum effugere studeamus.

15 Nò maneat autè Domine super nos hæc ira tua, qua ob peccata nostra & multis modò miseriis, & morte denique nos afficis: sed qui iam diu quasi iratus te ipsum ab humano genere elongare visus es, iam tandè ad nos redi, in tuam pristinam gratiam nos recipiens: quamdiu mi Domine auersus eris à nobis? * vel iam exorabilem te præbe erga seruos tuos.

16 Fac quæso id quod certè futurum expectamus, nempe vt adueniente Messia, qui discussis huius mundi tenebris quasi sol mane oriens totum hunc mundum illuminabit, abundè impleamur misericordia tua. † Per ipsum quoque Messiam præsta, vt in nouissima iudicij die nos post transactam huius seculi noctem, è somno mortis resuscitati fatiemur benignitate tua vt exultare liceat, & delectari in te omnibus diebus quibus viuemus coram te.

17 Fac, inquā, vt de tua misericordia fatiati lætemur pro diebus, in quibus nos in hac vita afflixisti, * pro annis, in quibus mala plurima experti sumus.

nis, quibus vidimus mala. 10 Respice in seruos tuos & in opera tua dirige filios eorum.

19 Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, * & opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige.

18 Benigno quæso vultu respice in nos, fauorem tuum nobis declaras tum quia serui tui sumus, tum quia opera manuum tuarum: * ducemque te præbe posteris nostris, vt tua directione fœliciter omnia agant, & ad desideratam fœlicitatem pertingant.

19 Declaretur quæso in nobis splendor magnificentia & fauoris Domini Dei nostri: * tuoque Domine fauore nobis affulgente, quæcunq; nos gesserimus tu in nobis dirige, quæcunq; in quâ, gesserimus, tu ita dirigas & instituas, vt fœliciter nobis cedant, & ad perpetuam veramque beatitudinem nos promoueat.

ANNOTATIONES.

A V PRO NIHILO HARENTVR, &c.] Græca habent, τὰ ἐξ ἐδράωσεν αὐτῶν ἐπὶ τὸν οὐρανόν, hoc est, contempus eorum adhuc erunt, hoc est, vt exponit Euthymius, ipsorum mille annorum contempus adhuc erunt apud me, hoc est, magis ac magis à me contemnentur, collari ad tuam æternitatem. Habent enim Græci codices, ἔτι, adhuc, non, ἔτι, hoc est, anni. Verum Septuaginta vertisse ἔτι, satis ex Hebræo constat, dum manifestum est eos legisse πτωχά, schana, quod nomē annum significat, pro quo iam legitur πτωχά, schana, quod somnum significat.

MANE SICVT HERBA, &c.] Verba hæc optatiua, in Hebræo sunt futura indicatiui. Et Euthymius annotauit, omnia hæc verba, licet optantis modum retineant, in futuri tamen significatione accipienda.

ANNI NOSTRI SICVT ARANEA, &c.] Plerumque hic locus intelligitur, vt per araneam, ipsum animalculum intelligatur, cui cõmoda comparatione vita hominis cõparatur, eò quòd sicut animal istud magna solitudine telam suam sibi parat, atque ob eam paradam sese totam euiscerat: nec tamen alium inde fructū cõsequi potest, quam tenuem victum, quo tamen sæpe frustratur. Alio modo, vt ipsa tela, quæ animalibus capiendis textunt, ipsimet laqueus fiat quo capiatur. Ita & in conquirendis huius seculi bonis, magnò, inutili, imò plerumque noxio labore homo vitā suam cõsumit. Secundum autè sensum, oratio ista in cõmodo sensu accipi debet, vt anni nostri dicantur meditari, quia nos in annis nostris exercemur, & meditatur ad modum araneæ. Verum nomē, aranea fœmininum, melius & frequentius ipsam telam significat, quemadmodum & nomē Græcū hic positū ἀράχνη, cū ipsū animal dicatur Græcis ἀράχνη sicut apud nos araneus, Proinde aptior videtur sensus paraphrasis, quanquā is habeat illud incõmodi,

quòd verbum, meditari, passiuè accipi debeat. Atque hūc sensum reddit Euthymius Græcus, estque simplicior, & præcedentibus atque sequentibus magis conueniens. Hebræa nullam faciunt araneæ mentionem, sed habent anni nostri quasi sermo loquentis. Cur autè araneæ vocabulum positū sit à Septuaginta, explicat Hieronymus ad Cyprianū, dicens: Pro, sermone loquentis, Septuaginta meditationem araneæ transfulerunt. quomodo enim sermo loquentis præteruolat, ita & opus araneæ præteruolat.

IN IPSIS 70. ANNI.] Quidam libri habent, annis, quomodo & D. Hieronymus vertit ex Hebræo. Itaque ordo erit: Dies annorū nostrorum sunt in ipsis annis 70. Verum Græca, ex quibus nostra translatio est facta, habet in nominatiuo, septuaginta anni. Cui cõuenit quod sequitur in nominatiuo, octoginta anni. Proinde relatiuū, ipsi, referendū est ad nominatiuū, dies, qui ponitur absolutè. Illud enim, dies annorū nostrorū in ipsis, positum est Hebræica phrasi, pro, in ipsis diebus annorū nostrorum sunt 70. anni. Sicut illud: Dominus in cœlo sedes eius: dictum est pro, Domini in cœlo est sedes.

ET AMPLIUS EORVM, &c.] & Græca ἡμῶν τῶν πλείων αὐτῶν &c. Vnde patet hūc, amplius debere accipi non minimaliter propter articulū τῶν. Potest autè hæc oratio duobus modis accipi. Primum vt sit sensus & quod excedit iam dictos annos, plenum est afflictione: aut, quod plurima pars dierum annorum plena sit miseriis. qui sensus originali linguæ magis consentit.

QUONIAM SUPERVENIT.] Verbum, superuenit, esse præteriti temporis & non præsentis, docent Græca: quæ habent, ἐπέβη.

REPLETI, &c.] in Hebræo hi duo versus habent verba deprecatia sicut alij duo sequentes: & Euthymius annotauit præterita hūc pro futuris accipiēda, quemadmodum, inquit, Aquila, & ceteri interpretes significauerunt.

Laus Cantici ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI XC.

Securitatem hominis solam fiduciam in Deo habentis mira incunditate toto Psalmo Propheta depingit: asserēs eū qui Deo sese firmiter commiserit, diuina protectione, & Angelorum custodia tutum liberūq; à malis vniuersis, siue quæ ab hostibus eius per noctem vel per diē, ex insidijs vel ex aperto obuenerit possint, siue quæ à Deo impijs immittuntur. siue quæ sua negligētia aut fortuitò homo incidere solet, siue quæ à feris noxijsq; bestijs imminere possunt. In fine autē quo magis indubitata sit ipsius assertio, etiam Deū ipsum loquentem introducit, suam protectionem, & ab omnibus malis liberationem in se speranti promittentem, & post liberationem ab omnibus periculis vitæ huius, beatitudinem vitæ æternæ.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Qui habitat in adiutorio Altissimi. * in protectione Dei cœli commorabitur:

VICINQUE omnem suam spem firmiter collocauerit in adiutorio Altissimi, atque in eo requieuerit, hic certè a tutò versabitur inter pericula vitæ huius. * nam huic pro secura mansione & habitaculo erit protectio Dei cœli, Dei, scilicet, potentissimi, atque in omnia imperium habentis.

2 Dicit domino: susceptor meus es tu, & refugium meū Deus meus, sperabo in eum.

2 Quisquis enim talis fuerit, dicit ad Dominū: Tu es defensor meus, tu es ad quem semper in omnibus malis meis volo confugere. * Tu es Deus meus, quem vnice colo, & à quo totus pendeo, atque ob id omnem spem ponam in eum.

3 Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium

* & à verbo aspero.

4 Scapulis suis obumbrabit tibi: * & sub pennis eius sperabis,

5 Scuto circumdabit te veritas eius, * non timebis à timore nocturno.

6 A sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, * ab incurfu & dæmonio meridiano.

7 † Cadet à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, * ad te autem non appropinquabit.

8 Veruntamen oculis tuis considerabis, * & retributionem peccatorum videbis,

9 Quoniam tu es Domine spes mea, * altissimum posuisti refugium tuum.

10 Non accedet ad te malum * & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo:

11 Quoniam angelis suis mandauit ad te: * vt custodiât te in omnibus vijs tuis.

12 In manibus portabunt te, * ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

13 Super aspidem & basiliscum ambulabis,

* conculcabis leonem & draconem.

14 Quoniam in me sperauit, liberabo eum, * protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

15 Clamauit ad me, & ego exaudiam eum, * cum ipso sum in tribulatione.

* eripiam eum, & glorificabo eum.

16 Longitudine dierum re-

3 Et quidem meritò: quoniam ipse certò certius liberabit me, ne capiar in insidijs eorum qui querunt perdere animam meam: neve incidam in rem aliquam asperam & noxiam.

4 Et sanè quemadmodum tibi quisquis eiusmodi es, promittis, ita tibi eueniet. Nam admodum gallinæ, sedulo infirmos pullos suos protegentis, ipse quasi alis suis super te expansis, cooperiet te, sua potentia atque bonitate protegens te, ne quid mali patiaris: & sub hac alarum eius protectione tu in spe bona securus deges.

5 Ad modum scuti vndique hominem circumdantis, muniet te ex omni parte, & omni tempore fidelitatis eius, quæ te speratè in ipsum nunquam faller: ideoque non timebis ab eo quòd noctu timorem incutere possit.

6 Neque à sagitta iacta per diem, non ab eo quod in tenebris occultè toto conamine & magna calliditate studet negotium facere, tibi * non etiam à dæmonio aut aduersarijs quouis, qui clara luce apertè tibi vim inferre conatur, hoc est, securus eris ab omni malo, quod vel per noctè, vel per diem obtingere, & vel ex aperto inimicus aliquis homo vel dæmon tibi intentare possit.

7 Si prælium ingressus cum hostibus manus conserueris, à latere tuo sinistro corruent mille, & à dextro decem millia. * Tu verò nullum incommodum accipies.

8 Quin potius tuis ipsis oculis securè conspicias, * & cum animi voluptate videbis (Deo pro te pugnante) impios qui te persequebatur commeritas dare pœnas, † Similiter cum offensus Dominus peccatis hominū, grauc aliquā vitionem hostibus immiserit, ad eò vt ab vtroque tuo latere, atque ab omni parte infiniti cadant: ad te tamen huiusmodi malum non perueniet, neque te simul inuoluet, sed securus videbis condignam vitionem sumi de impijs, quemadmodum & in nouissimo iudicij die impijs ex omni parte cadentibus, tu secundum tuam in Deum fiduciam ab eorum vitione liber eris, quam tuis ipsis oculis securus conspicias.

9 Hinc autem tibi hæc securitas proueniet, quoniam dixisti: Tu Domine es, in quem omnem meam spem colloco: * & quoniam ipsum altissimi Dominum cõstituisti tibi tuum refugium, qui cum altissimus sit, & super omnia potentissimus, ad se confugientes ita quasi in altissimum aliquem locum sublatos, sua omnipotentia custodit, vt nullum nocumentum appropinquare eis valeat.

10 Propter hoc itaque non poterit malum aliquod ad te accedere, aut nocumenti aliquid inferri, * nec vlla plaga infestabit familiam tuam.

11 Quoniam angelis suis precepit Deus de te: * vt custodiât te ab omni malo quacūque ieris, & vt solliciti sint ne in omnibus actionibus tuis mali quiddam incidat, aut in via mandatorum Dei ambulans, scandalum aliquod incurras.

12 Proinde ipsi mandato Dei lubenter parentes, te fidelissimè omni cura & studio custodient, quasi manibus te portantes in via quaam ambulastis: * quo modo tua negligentia, aut improuiso impingas ad lapidem pedem tuum, & vel leue offendiculum aut læsionem patiaris.

13 Neque immunis tantum eris à malis quæ impij tibi intentant, aut quæ Deus impijs immittit, aut improuiso accipere possent, sed & à nocuentis ferarum quantumuis potentium atque ferocium, quantumuis noxiarum atque callidarum: * à quibus non solum non læderis, sed & cum oportunum fuerit, tibi parere coges, earumque fortitudinem, ferociam, atque nociuam astutiam victor superabis. Itaque super aspidem & basiliscum ambulabis, & cõculcabis leonem & draconem, hoc est, omnes omnino bestias homini formidabiles, nec has tantum, sed & quacūque nociua atque terrifica in dæmonibus, hominibus aut rebus quibuscunque, diuina virtute subiicies ac conteres.

14 Quò autè maior magnificis promissis meis à te fides habeatur, Deū ipsum de sperante in se loquentem audi: Quoniam, inquit Dominus, in me sperauit, liberabo eum ab omni malo. * protegam eum, quoniam nouit maiestatem, potentiam, bonitatem, atque prouidentiam meam, atque ob id me coluit & inuocauit.

15 Quoniam autè me ex toto corde inuocauit, ego nequaquam frustrabor eum, sed exaudiam, cum aduenerit ei aliqua tribulatio: nequaquam deseram eum, etiam si hominibus desertus à me videatur, * sed adero ei: consolabor enim eum, ac perdurare faciam in tribulatione, * & in tēpore eripiam eum ab ea, atque magnificando illum, superiorem illum faciam hostibus affligentibus eum, pro afflictione ipsum dignitate insigni ornans. Et quidem frequenter etiam in præsentī vita, semper autè in futura.

16 Longæua ætate saturabo eum, & exhibebo salutem meam, faciens

plebo eum & ostendam illi salutem meum.

eum & meriti degustare: nam & in præsentī seculo frequenter eum qui eiusmodi est, perducam ad extremam senectutem, vt plenus dierum hinc discedat, expertus meam salutem, qua à cunctis malis, atque à cunctis hostibus eum saluum feci. Et in futuro eum, semper satiabo æternitate seculorum, perpetua illum vita donans, atque salutis illius, quæ à me solo obtingere potest, participem faciens, qua liber à malis omnibus in æternum mecum scælix uiuat.

A N N O T A T I O N E S.

VI HABITAT.] Græca & Hebræa habent participium, habitans in adiutorio, &c. Vnde patet hunc versum accipiendū, vt per se perfectū faciat sensum, & non, vt quidam intelligunt, pendere cum sequenti versu, in hunc sensum: Qui habitat & commorabitur, &c. dicit Domino, &c.

IPSE LIBERABIT.] Græca & Hebræa nō habent me, sed te, liberabit te, vt hinc intelligatur loqui Propheta ei quisque suam ponens in Domino, dixit: Susceptor meus es tu: sicut eadem in sequentibus loquitur versibus. August. lectio habet verbū eruet.

NON TIMEBIS À TIMORE NOCTURNO.] Quatuor hæc partes, quibus varia tentationum genera designantur, ita distinguenda videtur, ommissis multorum varijs interpretamentis, vt duabus primis partibus duplex tentatio significetur, nēpe occulta & manifesta. Rursum duplex huiusmodi tēratio significetur per duas partes posteriores: sed quæ in hoc differunt, à duabus prioribus, quòd prioribus membris significentur tentationes aut oppugnationes leues, & citò transeuntes: posterioribus autem graues molestæ & diuturnæ. Quomodo autem hæc varietas tentationum deprehendatur in inuisibili nostro hoste diabolo, faciliè quisque apud se intelliget ex generali literæ sensu.

ANEGOTIO PERAMBVLANTE, &c.] dicitur ἄνεγοτιο περιπατῶν, habent Græca, & accipit Euthymius dictionem περιπατῶν, simpliciter pro quacunque re: nam hoc di-

ctio significat. Eadem tamen etiam significat molestiā, quomodo & Latinis dicimus negotium pro molestia. In hac ergo significatione hic accipi debere dictio Hebræa iudicat, nam ea pestem significat.

ALTISSIMUM POSUIT REFUGIUM.] Quoniam sunt qui hanc partem malè intelligunt, referentes dictionem, altissimum, ad refugium, quasi sit neutri generis, quorum etiam quidam in hoc membro putant sermonem dirigi ad Deum, sicut in priori mēbro, hunc sensum reddentes: Tu Deus posuisti refugium tuū altissimum, hoc est, in alto loco: idè notandum ex Græcis manifestum esse, dictionem, altissimum, esse masculini generis, quæ significat ipsum Deū qui est altissimus, sicut & Hebræa dictio significat. est enim Græcis, ὁ ὑψιστος, ipsum altissimum, scilicet, Deum Itaque cum in hac parte Propheta sermonem dirigat ad pium, sicut in superioribus versibus: in priori verò versus parte sermo dirigatur ad Deum, vt sit partium apta cohærentia, oportet in priori parte subintelligere verbū dixisti, vt ea verba, Tu es Domine Deus meus, non sint verba Prophetæ, sed pij, ad quem Propheta loquitur, de quo superius dixit: Dicit Domino, susceptor meus es tu, & refugium meum. Hebræa enim verti possunt: Quoniam tu Dominum sp̄e meam, altissimum posuisti refugium tuum.

MANDAVIT DE TE.] Græca & Hebræa habent mandabit, ἐπέταξα, sic & postex pro, clamauit originalia habent futurum, clamabit ἐπέταξω.

Psalmus Cantici in die Sabbathi.

A R G V M E N T V M P S A L M I X C I.

Præsentis Psalmus, qui, vt ex titulo satis habetur sabbathis cantari solitus erat, docet quid præcipue sabbathis sanctis sit agendum, nempe considerare, & ex consideratione laudare opera Domini. Inuitat itaque fideles ad laudè Dei, cuius amplissimam materiam suppeditant probè considerata opera ipsius: inter quæ hoc à vltis animaduersum eos maxime consolatur quòd intelligant Deum omnia ex æquitate gubernare, vt impios sui nominis hostes, quamuis hic ad tempus sape florere videantur, tandem tamen deiciat ac perdat: iustos verò extollat ac beet, longæua ac iucunda vita eos donans, & quidem partim in præsentī tempore, maxime autem in futuro.

P A R A P H R A S I S E I V S D E M.

Psal. 91.

1 Bonum est confiteri Domino: * & psallere nomini tuo Altissime.

2 Ad annuntiandum manè misericordiam tuam.

* veritatem tuam per noctè.

3 In decachordo psalterio cū cantico in cythara.

4 Quia delectasti me Domine in sacra tua & in operibus manuum tuarum exultabo.

5 Quam magnificata sunt opera tua Domine, * nimis profunda factæ sunt cogitationes tuæ.

6 Vir insipies non cognoscit, & stultus nō intelligit hæc.

7 Cū exorti fuerint peccatores, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem.

BONUM est, salutare & æquum, laudare Dominum, * & ad a gloriam nominis tui, o Altissime, cantare.

2 Vt annuntietur à nobis omni quidem tempore, sed potissimum à summo mane, rursum vespertino tēpore misericordia tua, & in præstantis promissis fidelitas.

3 Idque non voce solum, sed & musicis instrumentis, psalterio, scilicet, decem chordarum, & cythara, simul cum vocis dulci modulamine.

4 Perfudisti enim me lætitia per elegantissimā hæc operū tuorū varietatem, * ex consideratione operum à te factorum memet oblectabo, aduertens in eis immensam tuam potentiam, sapientiā, & bonitatē erga nos.

5 Verè enim valde suspicienda ob magnitudinem sunt opera tua Domine, * vehementer profunda & inscrutabilia sunt consilia tua, quibus cuncta gubernas, & dispensas.

6 Itaque vir insipies, qui destitutus spiritu tuo, terrenis rebus omnino addictus est, nihil tuorum operum & consiliorum ob eorum profunditatē intelligit, * neque animalis homo, qui verè stultus est, agnoscit quæ dixi opera tua, neque considerat id quod modò dicturus sum, quod in omnibus tuis operibus summè admirandum minimè agnoscitur, atque ob id quamplurimos errare facit.

7 Nempe quod postquam peccatores ad modicum tempus germinauerint * atque floruerint, sicut gramen terræ, & eminere cœperint omnes qui operantur iniquitatem.

8 *Vt intereant in seculum seculi, tu autem altissimus in aeternum Domine.*

9 *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.*

10 *Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum, & senectus mea in misericordia vberi.*

11 *Et despexit oculus meus inimicos meos, & insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.*

12 *Iustus ut palma florebit,*

& sicut cedrus Libani multiplicabitur.

13 *Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebit.*

14 *Adhuc multiplicabitur in senecta vberi.*

& bene patientes erunt vt annuntient.

15 *Quoniam rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo.*

8 Futurum mox est vt in aeternum pereant. * Ipsis autem cum sua gloria pereuntibus, tu Domine, cum sis altissimus, & omnium potētissimus, in aeternum idem & immutabilis permanes: quare & hi qui à te pendent, tecum quoque, quamuis hinc ad tempus afflicti, perpetuo florebit.

9 Ecce enim (quod tuae altitudinis & omnipotentiae manifestum est argumentum) inimici tui Domine, inimici, inquam, tui, qui nunc florere videntur, funditus peribunt, * & subuertentur ob sua peccata quotquot operantur iniquitatem.

10 Contra verò per tuam potentiam mea gloria atque potestas exaltabitur ad modum cornu vnicornis: cuius est praeter alios animalibus cornu magis eleuatum & potens: neque, vt impij, ante tempus hinc diuellat, sed ad extremam perueniā senectutem, atque copiosam Dei sentiam misericordiam, quae tanquam oleum quoddam pingue, corpus ex se deficiens succulentum reddet & caelesti, quodam vigore reuiuiscere ac florere faciet.

11 Et videbit ipse oculus meus inimicos meos ea pati, quae commerebunt, & quae optaret quisquam in hostibus suis: & de maligne agentibus qui me persequuntur, audiet auris mea mala quae illis contigerunt.

12 Neque verò mecum tantum sic ager diuina bonitas, sed in vniuersum iusti omnes florebit, non quidem sicut impij florentes, vt gramen terrae, quod virorem & florem suum subito perdit: sed quemadmodum palma quae & viuacissima est, & semper viret etiam ipsa hyeme. Et gratia succo nunquam destituti, tum in aduersis semper virebunt, longam degentes vitam, ac fructus dulcissimos bonorum operum semper proferentes, ne tum quidem florere cessantes cum hinc decesserint, imò verius hinc in terram fecundiorē transplantati fuerint. * Et quomodo cedri Libani robore, odore, & incorruptibilitate insignes, in maximam succrescunt altitudinem, multumque augentur, & ramis suis late expansis diffunduntur: ita & iusti insigni à Deo robore praediti, virtutū odore omnibus grati semper in bono proficient, seipsum semper altiores, ac multam prolem Deo proferentes, donec tandem caelos ipsos, ad quos palmarum ac cedrorum more semper nituntur, attingant.

13 Non enim iusti quemadmodum impij eradicabuntur à terra, sed firmiter plantati in domo Dei, florebit iugiter in atrijs eius. Nam in congregatione sanctorum colentium Deum vsque in longam senectam vt in plurimum viuentes, vigeant in ea, fructusque proferant, & gratissimos flores bonorum operum, semper validi ad laudandum Deum in templo eius, in medio populi sui, & hinc decedentes, in in caelesti Dei domo, è qua nunquam dimouebuntur, perpetuo virore vigeant.

14 Etiam in ipsa senectute, quae non erit in eis efficta & arida, sed succo diuini spiritus pinguis & fecunda, viribus proficient, & in virtutibus crescent, eruntque etiam tum bene habiti atque dispositi, vt experti in se Dei iustitiam & bonitatem annuntient.

15 Quod iustus est Dominus Deus noster: quodque ab omni iniustitia & prauitate est alienissimus.

ANNOTATIONES.

A ANNUNTIANDVM.] τὸ ἀναγγεῖν, hoc est, ipsum annuntiare, vt repetatur verbum, bonum est. Interpres legis videtur τὸ ἀναγγεῖν.

B NON INTELLIGET HÆC.] Pronomen, hæc, quidam ad præcedentia, alij ad sequentia referunt, nec multum interest. Nam in sequentibus ex operibus Dei vnum describit, quod stulti & carnales homines minime aduertunt. Quod autem sequitur: Cum exorti fuerint, &c. est oratio imperfecta, quam quidam paulò aliter quam habet paraphrasis absoluunt hoc modo: cum exorti fuerint, &c. hoc ideo fit, vt intereant in seculum seculi: vt sit idem eo quod alibi dicitur de impiorum fecunditate. Veruntamen propter dolos posuisti eis. Porro pro verbo, apparuerit, Hebræis est verbum quod proprie significat florere: quod tamen etiam aliquando significat videre, prospicere. Ad quam significationem repexisse videntur Septuaginta, vertentes δὲ ἐκείνων. Est enim δὲ ἐκείνων, prospicere. Quod tamen quomodo cum originali concordandum sit, paraphrasis indicat: Sic & pro-exorti fuerint, verbum Hebraicum germinare significat. Vnde Hieronymus vertit: Germinauerunt impij quasi scenum, & floruerunt omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant.

I N MISERICORDIA VBERI.] Interpretis legisse videtur ἐν ἐλεῶ, cum Græca habeant ἐλεῶ, oleo, atque hoc modo legendum esse Hebræa manifestè docet. Per oleum tamen Dei misericordia intelligitur, quare sensui nihil detrahitur.

P LANTATI I N D O M O.] Quantumuis ad litteram attinet, plantati in domo Dei aut habitare in eaduntur in Psalmis hi, quibus datū erat longo tempore conuenire ad domum Dei, ibique Deum cum reliquis laudare. Nos autem per domum Dei, intelligere debemus Christi Ecclesiam, aut domum Dei caelestem, cui per fidem & spem insiti sunt omnes fideles, cuius domus Dei illa vetus vmbra fuit.

B E N E P A T I E N T E S E R V N T.] Græca, καὶ ἀπαύνητος ἰσχυρός. Dicitur autem ἀπαύνητος, bona corporis dispositio & complexio. Vnde ἀπαύνητος eos vocat, qui corpore bene sunt dispositi & affecti. Augustinus legit. Tranquilli erunt: Dicitio autem vberi, secundum Hebræa quidem referenda esset ad sequentia, vt sit nominatiuus pluralis. Habent autem, pingues & virides erunt. Secundum Græca verò, coniungi debet cum ablatiuo, senecta. Habent enim Græca ἐν γῆναι ἰσχυροί, hoc est, in senecta pingui.

Laus

Laus cantici Dauid in die ante sabbathum, quando fundata est terra.

ARGUMENTVM PSALMI XCII.

predicat hic Psalmus Dei maiestatem à conditione orbis, & gentium maximè formidabilem (quas per flumina & maria designat) deiectione, vnde & oraculorum Dei certitudo declarata sit, dum quam suis promiserat salutem praestitit. Causam autem cur hæc cecinerit, omnino apparet fuisse insignem aliquam victoriam, qua Deus suum populum hostibus superiorē fecerit. In eo verò simul adumbrata fuit salus per Christum parata, & victoria de hostibus Christiani nominis concessa. Quare secundum mysticū sensum accipiendus est hic Psalmus canere de regno Christi, quod deuicta morte accepit à patre, quodq; in vniuerso mundo obtinuit, deuincens omnium qui se Christiano nomini opposuerunt, potentiam & sapientiam, ita vt oracula vatum, quibus hæc Deus praedixerat, ita certa facta sint & indubitata. Deiq; ecclesia in sua sanctificatione permansura sit vsque in consummationem seculi. Quod autem in titulo legitur: Laus cantici Dauid in die ante sabbathum, quando inhabitata est terra: parui pendendum est, quandoquidem neque Hebræi in titulo hæc habent, nec emendatiora exemplaria Septuaginta interpretum, vt testatur Euthymius, quare certum est ab aliquo pro sua voluntate adiectum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dominus regnavit, decorem indutus est. * indutus est Dominus fortitudinem, & praecinxit se.

2 Etenim firmavit orbem terræ: * qui non commouebitur.

3 Parata sedes tua Deus ex tunc. * à seculo tu es.

4 Eleuauerunt flumina Domine,

* eleuauerunt flumina vocem suam.

5 Eleuauerunt flumina fluctus suos, * à vocibus aquarum multarum,

6 Mirabiles eleuationes maris, * mirabilis in altis Dominus.

7 Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, * domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.

DOMINVS est qui regnum in omnia obtinet, idque cum summa tum gloria, tum fortitudine, quibus sic vndique atque abundè ornatur indutus his quasi vestimentis quibusdam videatur, * Et quomodo vir pugnator gladio sese accingit, vt aduersus hostem dimicet, ita & ipse robore sese quasi praecinit summa sua potentia, sese adaptans ad faciendum quacunque vult, & deiciendum aduersarios suos.

2 Ecce enim quod potentiae ipsius & gloriae praclarum est indicium, ipse orbem terrae, dum conderet, ita firmiter stabiliiuit: vt non sit in perpetuum commouendus de loco suo.

3 Itaque non ab heri aut nudius tertius regnandi prouinciam tu Domine suscepisti, sed ex eo tempore, quo à te terra firmata est, solium regni tui firmatum fuit, etiam si id mundus non agnoscat. * Ab aeterno etiam ante mundi constitutionem tu es idem semper in teipso permanens.

4 Præterquam autem quod in creatione omnium tuam fortitudinem declarasti, etiam in hostium nostrorum deiectione eam mirabiliter innotescere fecisti, nam quamplurimæ ac fortissimæ gentes sese in modum fluminum perstreptium extulerunt contra nos, * vociferantes contra nos, atque suis persecutionibus & oppugnationibus obruere conantes.

5 Extulerunt, inquam, in modum fluminum suas contra nos voces & oppugnationes, quibus quasi fluctibus quibusdam nos opprimerent, atque propter voces multarum gentium, quæ tanquam aquarum multæ fragore magno confluentes, conclamauerunt contra nos.

6 Propter has, inquam, plurimarum gentium voces & contradictiones, mirabiliter & terribiliter valida erat oppugnationes hostilis populi, nos obruere tanquam tempestuosum mare conantis. * Verum magis mirabilis factus est Dominus, qui vt in altis habitat, ita & in omnia summam obtinet potestatem. Hic enim vt solus potestatis fluctus compescere, eosque cum vult facile sedat: ita & omnium hostium nostrorum validam oppugnationem sua virtute facile deiecit & contriuit, hostibus nostris quatuor fortibus & admirandis longè potētior, atque ob id magis admirandus.

7 Quoniam ergo quam promiseras salutem nobis attulisti, hinc iam testimonia tua & oracula vatum, quibus salutem nobis te allaturum testatus es, ita valde certa esse declarata sunt, & mundo egregie persuasa. * Debet autem, o Domine, vt quemadmodum iam cepisti tuam pro nobis declarare potentiam, ita per tuam virtutem domus tua, quam in nobis tibi delegisti, sancta permaneat in perpetuum, vt ne eam aliquis omnino hostis prophanus polluat vnquam. Cum enim sis sanctissimus, domui etiam tuæ decens est perpetua sanctitas.

ANNOTATIONES.

DOMINVS REGNAUIT.] In certū an dicat Dominum regnasse, eo quod ab initio mundum gubernauerit, an quo insigni aliqua victoria potētiam suam declarauerit, & regnare cœperit in prostratis hostibus. Priorem sensum sequitur paraphrasis, vt cui magis conuenit subiuncta ratio: Etenim firmavit, &c. Pro quo tamen Hieronymus vertit ex Hebræo, in super appendit, cui lectioni magis conueniret secundus sensus. In sensu autem mystico per decorem & fortitudinē, quā induit Dominus Deus noster Christus, intelligi debet gloria immortalitatis, quā deposita ignobilitate & infirmitate carnis, assumpsit in resurrectione sua, & per orbē terræ, ecclesia per vniuersum orbē fundata. **V**OCIBVS, &c.] Hanc partē nostri ferē coniungunt cum superioribus, distinguentes inter flumina &

aquas multas, atque mare: ut per flumina Apostoli intelligamur: Aquæ multæ, populi multi, contradicentes Apostolorum prædicationi, atque eisdem per mare intelligentes. Itaque hunc reddunt sensum: Apostoli tanquam flumina plena aquis cælestis doctrinæ eleuauerunt vocem suam contra voces populorum multorum contradicentium: vel eleuauerunt vocem suam magis quam voces multorum populorum, quibus, scilicet, præualuerunt. Verum hic modus intelligendi non potest aptari literali intelligentiæ, & omnino apparet idem significari per aquas multas, mare & flumina, per quæ in scripturis frequenter hostilis oppugnatio designatur. Itaque melius

secundum distinctionem Hebræorum coniungitur cum sequenti versu, quem admodum & Eurhymus fecit. Vertunt autem Hebræi quædam hoc modo: præ vocibus aquarum multarum, admirabilibus fluctibus maris admirabilis in excelsis Dominus, quod Sanctes apertius sic: Plusquam sonorus aquarum multarum, fortis in excelsis Dominus. Hieronymus autem: A vocibus aquarum multarum grandes fluctus maris, grandis in excelsis Dominus. Quæ lectio simul cum nostra præter sensum paraphrasticos etiam sic accipi potest: Propter voces aquarum fuerunt fluctus maris grades, propter easdem etiam grandes est Dominus, quæ eas compefcuit.

Psalmus Dauid, quarto Sabbathi.

ARGUMENTVM PSALMI XCIII.

Presenti Psalmo vir sanctus inuocat iustum Dei iudicium contra improbos, innocetum & eorum qui omni humana ope maxime destituti sunt, oppressores: & quoniam in eam immanitatem prolapsi diuinam negant prouidentiam, ostendit contra eos, Deum omnia cognoscere, omniaque scelera vindicaturum, ex eo quod nobis cognoscendi facultatem dedit, & antea quoque mundi scelera grauiter vltus sit. Deinde felices eos pronunciat, qui, quoad impij dominari permittuntur, a Deo ita erudiuntur, ut afflictiones impiorum mansueto animo ferant, vsque dum iustitiam semper superauerit, & a quo, dum ab impijs vexaretur, abunde sit consolatus, quod, suo tempore omnibus impijs quam meretur inferet perditionem. Apparet autem a Dauidæ presentem Psalmum editum esse occasione Saulis, & impiorum qui Sauli adhaerebant: nam est consimilis plerisque Psalmis, quos hac occasione editos constat. Quod verò titulus habet, Psalmus Dauid, quarta Sabbathi: cum in Hebræo non sint hæc verba, adiecta videntur, ab aliquo forte quia feria quarta hic decantari solitus erat à Iudeis.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus ultionum Dominus
* Deus ultionum libere egit.

DOMINVS, qui solus est Deus habens potestatem vltiscendi di iniurias suorum, cuique soli competit vltio omnis, in vltiscendis impiorum criminibus, & in vindicando suos semper liberè & confidenter egit, ac semper acturus est, neque enim respicit cuiusquam personam, neque metuit vultum cuiusquam, ut illius dignitati aliquid deferat: sed sine omni personarum acceptione liberè cum vult de omnibus vltionem sumit, siue paruis, siue magnis.

2 Exaltare qui iudicas terram: * redde retributionem superbis.

2 Tu itaque Domine scelerum vltor, etiam modò pro tua libertate age cum impijs, cumque sis iustus iudex hominum vniuersæ terræ, altiore te & potentiore impijs declara, atque in altum solium tuum iudicium conscende, hoc est, iudicium iustum exerce: * & his qui præ nimia animi superbia nec te vrentur, redde quod merentur.

3 Vsquequo peccatores Domine, vsquequo peccatores gloriabuntur?

3 Quamdiu enim impij Domine, quamdiu impij te permittente & coniuente gloriabuntur, quasi impunè malefaciant?

4 Effabuntur & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniustitiam?

4 Quamdiu fines eos è plenitudine peruersi cordis sui effundere & loqui iniqua: quamdiu fastuose loquentur?

5 Populum tuum Domine humiliauerunt: * & hereditatem tuam vexauerunt.

5 Audi enim Domine quam superbe gloriantur, & quam iniqua loquuntur. Nam populum tuum Domine afflixerunt, * quos tibi delegisti in peculiarem tuam hereditatem, variis malis affecerunt.

6 Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.

6 Eos qui humana ope maxime destituti sunt, quales sunt viduæ, aduenæ, atque pupilli, crudeliter occiderunt.

7 Et dixerunt: non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob.

7 Et cum hæc immania fecerint, dixerunt apud se: Non considerabit Dominus ea quæ facimus: * nec Deus Iacob habebit eorum rationem, ut aliquando ea vindicet.

8 Intelligite insipientes in populo, * & stulti aliquando sapite.

8 Vos autem qui tam estis insipientes in hominibus, intelligite tandem: * & qui tam stultam de Deo habetis opinionem, tandem quæ recta sunt sapite.

9 Qui plantauit aurem, non audiet: * aut qui finxit oculum, non considerat?

9 Qui capitibus hominum aures affixit, & potestatem dedit audiendi, an non audiet quæcunque vos superbe loquimini: * & qui oculos hominibus in fronte aptauit, & videndi facultatem concessit, an non ipse quoque considerabit quæcunque à vobis aguntur?

10 Qui corripit gentes, non arguet: * qui docet hominem scientiam.

10 Qui ob scelera eorum frequenter iam corripuit varias gentes, an non de vestris criminibus supplicium sumet: * inquam, qui omnes homines docet scientiam, inculpés eam animis omnium. & suggerens vnicuique quod rectum, & quid maxime sequendum, an non vos abutentes scientia ab eo data, pro magistri officio arguet sua vltione? Ipse quoque, à quo homini est omnis quam habet prudentia, an non cognoscer omnia vestra, aut ex ignoratia, dictorum & factorum vestrorum vindicta de vobis non sumet?

11 Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vana sunt.

11 Certè Dominus non solum perfectam habet notitiam eorum quæ dicunt, aut faciunt huiusmodi homines, sed & de cogitationibus eorum nouit quod futiles

futiles sint & inualide, atque de omnibus omnino hominibus cognoscit, quod quæ ex sese cogitant, vana sint & inefficacia.

12 Beatus homo quem tu erudieris Domine, * & de lege tua docueris eum.

12 Quare modis omnibus felix est ille, Domine quem tua doctrina imbuerere dignaberis: * quemque in lege tua institueris.

13 Ut mitiges ei à diebus malis, * donec fodiat foveam peccatori foveam.

13 Quò tranquillitatem illi pares à temporibus istis malis, quibus boni ab impijs opprimuntur: * vsque dum parata fuerit peccatori fovea interitus, in quam incidat: quæ nunc ipso non aduertente paratur ei dum finitur bonis dominari. Hoc enim præstat eruditio diuina, ac iugis legis Dei meditatio, ut tempore aduerso, priusquam incidant in eum interitum impij, quæ suis facinoribus iam sibi effodiunt & parant, docti à Deo, mitius, tranquillius atque patientius illatam ferant afflictionem, ex Dei lege agnoscunt omnes ipsorum calamitates in bonum eorum cessuras, & eos qui affligunt, condignus aliquando criminibus suis pœnas duros.

14 Quia non repellet Dominus plebem suam, * & hereditatem suam non derelinquet.

14 Intelligunt enim docti à Deo, quod sua cura Dominus non destinet etiam in tribulationibus populum suum, & quos in hereditatem suam delegit, non derelinquet.

15 Quoad usque iustitia conuertatur in iudicium, * & qui iuxta illam, omnes qui recto sunt corde.

15 Quousque tandem id eueniat, quod certò futurum est, nempe ut iustitia Dei post aliquam dissimulationem procedat ad iudicandum pro populo suo, cumque liberet, impijs cõdemnatis: * ac tunc quidem omnes qui recto sunt corde, propinqui erunt iustitiæ diuinæ, eamque sequentur, approbantes atque amplexantes eam, cum e contrario impij Dei iustitiam auerfabuntur & execrabuntur.

16 Quis consurget mihi aduersus malignantes, * aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?

16 Quod autem suos Dominus nunquam sit derelicturus, ut demum tandem pro eis iuste sit iudicaturus, vel ex me discere licet. Nam cum ex me ipso hostibus meis longè inferior sum, & ab omnibus desertus, quis alius præter Dominum surget pro me aduersus homines malignos, * aut quis se mecum opponet hostibus iniquè me persequentibus?

17 Nisi quia Dominus adiuuit me, * paulominus habitasset in inferno anima mea.

17 Nullum certè præter Dominum adiutorium expecto, neque præter eum aliquem sufficere mihi puto: nisi enim Dominus auxilio fuisset mihi, * parum abfuisset, quin vita spoliatus habitassem apud inferos, imò breui futurum erat ut in mortem caderem.

18 Si dicebam, motus est pes meus, * misericordia tua Domine adiuuabat me.

18 Si quado videbatur mihi pes meus vacillare, & in periculum lapsus & interitus venisse me putabam, * misericordia tua Domine statim adfuit mihi, addens mihi robur, & stabiliens me.

19 Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ letificauerunt animam meam.

19 Pro multitudine dolorum, meorum, quibus per vias cogitationes intra me cruciabatur animus meus, vicissim multæ consolationes tuæ exhilarabant meam animam meam.

20 Numquid adheret tibi sedes iniquitatis, * qui singis laborem in præcepto?

20 Atque hoc quidem maxime te suggerente me consolabatur & recreabat, quod apud me sic cogitabam: num fieri poterit, ut comune quicquam tibi sit cum folio & potestate tyranni, cum eo, inquam, qui per præceptum ac prætextum legis cogitat adducere afflictionem in fontibus, * qui ve ad hoc impia decernit præcepta, ut homines affligat & opprimat? Sanè quicumque talis est, tibi non sociabitur, nec acceptus tibi erit, cum tribunal tuum æquissimum sit, nec aliud tuis præceptis intendas, quam hominum promouere salutem.

21 Captabunt in animam iusti, * & sanguinem innocentem condemnabunt.

21 Ipij quidem impij animam meam præter meritum meum venabuntur, cupientes eam capere & perdere, meque innoxium condemnabunt, ac morti addicent.

22 Et factus est mihi Dominus in refugium, * & Deus meus in adiutorium spei meæ.

22 Verum contra hos Dominus factus est mihi loco asyli, in quo tutus lateam: * Deus meus factus est adiutorium, in quo fiduciam meam omnem collocaui.

23 Et reddet illis iniquitatem ipsorum, * & in malitia eorum disperdet eos, disperdet illos Dominus Deus noster.

23 Et retorquebit in eos iniquitatem ipsorum, quæ alios opprimere conati sunt: & propter malitiam subuertet eos penitus, subuertet, inquam, eos certissimo Dominus Deus noster.

ANNOTATIONES.

LIBERE EGIT. Hebræa habent לְהַרְחִיק הוֹפְיָא, quod potest esse appare vel apparuit, sed sequentia indicant, debere accipi ut sit imperatiuum. Septuaginta videntur להַרְחִיק הוֹפְיָא hophiah, & illud acceperunt in tempore præterito, nam hoc verbum, Psalm. 11. verterunt מִגִּישׁוֹנָא, quod liberè agere vel dicere significat.

QUI DOCET, &c. Paraphrasis indicat dupliciter intelligi posse quod dicit Deum docere hominem scientiam, nempe vel quia omnes docet quid maxime sequendum per lumen naturale, ac legem scriptam in cordibus hominum. Vel quia quæcunque homini est scientia, illi à Deo est. Igdisat etiam orationem hanc imperfectam duo

bus modis perfici posse, scilicet, ut aut repetatur: non arguet: aut ut intelligatur hæc pars, carere suo antithetico, subintelligendo hoc modo: qui docet scientiam, quomodo non & vestra sciret mala?

UT MITIGES, &c. Per dies malos quidem intelligunt tempora nouissimi iudicij, à quibus bene homini esse facit eruditio diuina, accipiuntque dictionem, donec, pro quando, ut sit sensus: ut bene ei esse facias à die malo nouissimo, quado parabitur peccatoribus omnibus fovea æternæ perditionis. Verum quoniam hæc acceptio huius dictionis noua est, & ea dictio exigit, ut dies mali, de quibus loquitur, intelligatur præcedere peccatoris perditionem, ideo per dies malos oportet intelligere tempora, quibus finitur hic iustus vexari à malis. No-

tandum autem quod secundum hanc intelligentiam dicitur, donec, dupliciter hic accipi potest. Primum, ut accipiatur denotare certum aliquod tempus, quo impius perdetur, & tunc dicatur peccatori fouea fodi, vel effossa esse, quando iam incipit Deus de eo supplicium fumere, & in interitum precipitare. Itaque quod dicitur, donec fodiat, exponi debet, usque dum effossa fuerit. Secundo, ut, donec, accipiatur pro quamdiu, & toto eo tempore intelligatur peccatori fouea fodi, quo dominari permittitur in hoc mundo. Erit itaque sensus: ut tranquillo eum animo esse facias a diebus istis malis, quamdiu impio foditur fouea, & quamdiu adhuc impletur mensura peccatorum eius, postquam decreta de eo ultio sumatur.

ET QVI, &c. Græca non habent hanc interrogationem, nec verumque relatiuum, qui, sed hoc modo, *καὶ ἔξομας αὐτῶν πάλιν οἱ σὸθεὶς τῆ καρδία*. Quod iuxta Pſalterium Romanum sic est translaturum. Et qui iuxta illud, omnes qui recto sunt corde. Vetus autem interpretatio quam sequitur Augustinus, sic habet. Et qui habet eam, omnes recto sunt corde. Acceperunt enim qui sic translulerunt dictionem, *ἐξομας*, ut sit participium ab, *ἔξω*, habeo, cum hic sit nomen, ut patet ex regimine, significans propinquum & vicinū. Itaque sic sonat: Et propinqui eius omnes recti corde. Quæ verba, cum variis modis exponi possint, accommodanda sunt ad lectionem Hebræorum, qui sic habent ad verbum: & post eam, vel illud, omnes recti corde. Unde Hieronymus & sequentur illud omnes recti corde. Quæ lectio hoc videtur indicare, quod Dei iustitiam vel iudicium (nam ad vtrumque potest referri relatiuum apud Græcos & Hebræos) sequentur & approbant omnes recti corde.

PAVLO MINVS, &c. Apparet hic quædam sermonis inconuenientia, nam his verbis significatur, quod quasi Dominus non adiuuisset, non habitasset apud inferos, sed tamen paruim abfuisse quin habitaret, qui tamē non vi-

detur Prophetæ sensus. Proinde hac absurditate apparenti offensus, ut videtur, Capensis, ipsa Hebræa sic accepit: nisi Dominus auxiliator meus, paulominus habitauit in inferno anima mea, ut ante paulominus fiat punctus, & præcedes oratio sit defectiua, perficienda hoc modo: Nisi Dominus auxilio fuisset mihi, perissem, parū enim abfuit quin habitauerit, &c. Alius verò simili, ut apparet, ratione motus, dictionem, paulominus, explicat per breui: Breui, inquit, habitasset anima mea in locis inferni.

NVMQVI, &c.] Communiter Lactorū codices habent, qui fingis, &c. & intelligunt quidam Prophetam hic sermonem suum conuertere ad impium, qui causatur præcepta Dei difficilia esse, ut sit sensus: Nunquid, o impie, qui mendaciter astruis difficultatem esse in obseruatione præceptorū Dei, adhaeret tibi inueterata male agendi consuetudo, in qua sedes & quiescis velut in sede: Verum hic sensus præcedentibus & sequentibus impertinet est, Alij itaque hæc verba Deo intelligunt esse dicta cui & prius Propheta loquitur. Et quidam intelligunt Deū fingere laborem in præcepto, quia ea præcepit quæ sunt homini ex infirmitate carnis laboriosa. Augustinus autē legens, Qui fingit dolorem in præcepto, exponit Deum fingere, hoc est, constituere & facere dolorem in præcepto, quia de dolore præceptum dedit, nempe quia præcepit suis dolores & calamitates patienter ferre. Possit & intelligi Deum fingere laborem, hoc est, dolorem & molestiam in præcepto. Apud Græcos enim & Hebræos pro, qui fingis, est participium, fingens, quod interpres quidem accepit in secunda persona, cum omnino debeat referri ad ipsam sedem, ut sit sensus: sedes. & thronus fingens laborem, quomodo aperte exponit Euthymius. Sed & D. Hieronymus qui in Commentariis legit, qui fingit.

Laus Cantici ipsi David.

ARGUMENTVM PSALMI XCIII.

Præfens Pſalmus primum quidem Dei populum ad laudandum & colendum seruo Deum inuitat, tum quia omnium sit supremus, qui omnia fecit & gubernat: tum quia peculiariter nobis Deus esse dignetur pastor & curator suorum fidelissimus. Deinde fideles omnes admonet ad obediendum voci illius Domini potētissimi simul & optimi, adducens exemplum antiquorum, qui se ipsos sua inobedientia priuauerunt terra promissa quietis. Hæc autē exhortatione D. Paulus ad Hebræos secundum mysticum sensum subtiliter vsus est, interpretans his verbis nos admoneri, ne simus inobedientes, & increduli voci Domini, ni velimus excludi a requie cælestis patrie, quemadmodum ob incredulitatem suam exclusi fuerunt Israëlita ab ingressu in terram Chanana. Hanc enim intellexit figuram obtinuisse patria cælestis, & cum admoneamur his verbis, ne simus Deo inobedientes exemplo antiquorum, qui ob suam inobedientiam prohibiti sunt ingredi in requiem terræ promissæ eis, intellexit quoque per contrarium sensum nobis non obdurantibus cor nostrum, sed credentibus promitti hic introitum in requiem Dei quamuis expresse hoc non promittatur. Porro etiam prior Pſalmi pars, quæ inuitationem ad laudem Dei continet, ad nos singulariter pertinet, cum à nobis maxime Deus laudandus modo sit, postquam per Christum saluator & pastor humani generis excellentiori ratione esse cepit. Totus itaque Pſalmus inuitat ad solidum Dei cultum, qui in duobus maxime consistit, nempe in laude ac veneratione ipsius, & in obedientia eius.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Venite exultemus Domino: iubilemus Deo salutari nostro.

2 Praoccupemus faciē eius in cōfessione: & in Pſalmis iubilemus ei.

3 Quoniam Deus magnus Dominus: & rex magnus super omnes Deos.

4 Quia in manu eius sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt.

5 Quoniam ipse est mare, & ipse fecit illud, & sicā manus eius formauerunt.

VENITE cum exultatione, laudemus Dominum cum iubilo vocis: laudemus Deum propterea quod ipse sit saluator noster, qui ab hostibus nostris ac multis malis nos saluos fecit.

2 Ante omnia maturemus & festinemus summo diluculo venite coram eo, cum laude ipsius, & Pſalmis iubilemus in honorem eius.

3 Ita enim exigit ut faciamus, primum quidē potentia eius magnitudo, tum & singularis eius in nos bonitas, nam Dominus noster est Deus magnus: & Rex magnus præ omnibus qui à gentibus falsa appellatione dicuntur dii, aut qui ob aliquam excellentiam vocantur dii, siue in cælo, siue in terra.

4 In ipsius enim solius potestate sunt omnes fines terræ: & summos vetices montium ipse possidet, ita ut nihil sit quantumuis eminēs & altum, quod non sit in eius potestate.

5 Ipsiū etiam est mare, nam ipse fecit illud, & terram omnipotentia eius formauit: fecitque extare extra mare ut esset arida, quæ prius aquis tangebatur.

6 Venite adoremus, & procidamus, & pro commissis peccatis nostris ploremus coram Domino qui fecit nos: quia ipse est peculiariter singulariter suscepimus.

7 Et nos vicissim sumus populus, qui ab eo peculiariter pasчимur: & veluti grex ouium, qui ab eius prouidentia quasi pastoris manu deducimur & dirigimur.

8 Proinde cum hic Dominus noster maximus simul sit & optimus, quādocunque vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra, ita ut eam vocem non suscipiatis, credendo & obediendo ei.

9 Sicut olim fecerunt patres nostri, cum ad iracundiam Deum sua incredulitate prouocauerunt, eumque in deserto tentauerunt.

10 Ibi enim, inquit Dominus, patres vestri multis vicibus me tentauerunt, nunc ex diffidentia periculum cupientes facere potētia & veritatis meæ, nunc meis verbis obmurmurantes & discredentes: cum tamen experti fuissent & vidissent opera mea mirabilia, quæ feceram coram eis, ex quibus merito intellexisse debuissent me omnia posse, nec aliquando illis defuturum.

11 Et quoniam sic me frequenter tentauerunt, & potissimum quia diffidebant se possessuros quam promiseram eis terram, ob hoc quadraginta annis infensus fui generationi illi prauæ, spatio quadraginta annorum eum populum variis plagis afficiens, donec omnes in deserto moreretur quotquot increduli fuerat. Dixi enim: Hi, etiam multis à me affecti beneficiis, & frequenter admoniti, semper tamen persistunt in errore cordis sui.

12 Non enim voluerunt cognoscere meam potentiam, iustitiam ac misericordiam, quas in omnibus actionibus meis adhibeo, nec mandata mea cognoscere & amplecti voluerunt: Unde factum est, ut iurauerim eis iratus, quod non essent ingressuri in locum illum quietissimum, quem eis praueram & promiseram.

6 Venite itaque, adoremus & procidamus, & pro commissis peccatis nostris ploremus coram Domino qui fecit nos: quia ipse est peculiariter singulariter suscepimus.

7 Et nos vicissim sumus populus, qui ab eo peculiariter pasчимur: & veluti grex ouium, qui ab eius prouidentia quasi pastoris manu deducimur & dirigimur.

8 Proinde cum hic Dominus noster maximus simul sit & optimus, quādocunque vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra, ita ut eam vocem non suscipiatis, credendo & obediendo ei.

9 Sicut olim fecerunt patres nostri, cum ad iracundiam Deum sua incredulitate prouocauerunt, eumque in deserto tentauerunt.

10 Ibi enim, inquit Dominus, patres vestri multis vicibus me tentauerunt, nunc ex diffidentia periculum cupientes facere potētia & veritatis meæ, nunc meis verbis obmurmurantes & discredentes: cum tamen experti fuissent & vidissent opera mea mirabilia, quæ feceram coram eis, ex quibus merito intellexisse debuissent me omnia posse, nec aliquando illis defuturum.

11 Et quoniam sic me frequenter tentauerunt, & potissimum quia diffidebant se possessuros quam promiseram eis terram, ob hoc quadraginta annis infensus fui generationi illi prauæ, spatio quadraginta annorum eum populum variis plagis afficiens, donec omnes in deserto moreretur quotquot increduli fuerat. Dixi enim: Hi, etiam multis à me affecti beneficiis, & frequenter admoniti, semper tamen persistunt in errore cordis sui.

12 Non enim voluerunt cognoscere meam potentiam, iustitiam ac misericordiam, quas in omnibus actionibus meis adhibeo, nec mandata mea cognoscere & amplecti voluerunt: Unde factum est, ut iurauerim eis iratus, quod non essent ingressuri in locum illum quietissimum, quem eis praueram & promiseram.

ANNOTATIONES.

ICVT IN IRRITATIONE.] Pro dictione, irritatione, & tētationis, apud Hebræos ponitur duæ illæ dictiones, quibus appellatus est locus ille, in quo Israëlita Deum tentauerunt in Raphidim, cum ob defectum aque murmurarent, nempe Meriba Massa, pro quibus Hieronymus Exodi 17. vertit, Tentatio. Unde putatur à quibusdam hic notari ea tentatio, qua populus Deum tentauit in Raphidim. Paulus tamen ad Hebræos interpretatur hic notari eam tētationem, qua populus Deum irritauit, cum non crederet se posse obtinere terram promissam, de qua Prophetam hic loqui satis patet ex fine. Propterea enim iurauit Dominus non ingressurum eum populum requiem paratam neque in ea tētatione, quæ facta est in Raphidim apparet, quomodo populus obdurauerit cor suum, & vocem Dei non au-

dicat, cum nihil tunc legatur Deum dixisse illi populo. QUADRAGINTA, &c.] Pſalterium Romanū habet: primum fui, quo modo qui vertit, legisse videtur in Græcis codicibus *αὐτῶν ἡμεῶν*, non *αὐτῶν ἡμεῶν*. Nā ut testatur Iexica, *αὐτῶν ἡμεῶν*, significat ad litus appellere & propinquare: quāuis etiā significet idem quod *αὐτῶν ἡμεῶν*, nempe offensus esse, & molestia ex re quāpiā accipere. Porro lectio Pſalterij Romani consentiet in sensu cum lectione Græcorum & Hebræorum, si intelligatur Deus illis proximus fuisse in malum, nempe quod assidue eos vindicauerit, nec vltrem suam manum ab eis amouerit. VI IURAVI.] *αὐ* habent Græca, hoc est, ut. In Epistola ad Hebræos legitur *αὐ*, id est, quibus, quomodo & habet Pſalterium Romanum, & Augustini lectio, quomodo & Hebræa magis sunt verenda, habent enim relatiuum.

Pſalmus David, quando domus ædificabatur post captiuitatem.

ARGUMENTVM PSALMI XCV.

Pſalmus hic primi Paralip. 16. scribitur cum alijs decantatus, & ad decantandum ordinatus eo die, quo arcam Domini David translulerat in tabernaculum à se in monte Sion erectum. Quoniam itaque eo tempore res populi Israëliti optime sese habebant, salute iam & pace ei præstita ab vniuersis hostibus: ob id, quantum quidem ad literam attinet, inuitat Pſalmus omnes primum gentes ad celebrandum Deum hymnis, offerendum ei sacrificia, & predicandum apud omnes eius potentiam, splendorem, aequitatem, atque salutem præstitam: tum & omnes quoque creaturas ad letitiam prouocat, & gauisuras prædicat ob aequitatem Domini, quæ, ut tunc facere coeperat, populum suum per Dauidem ab iniquorum hostium oppresseione liberans, etiam totum orbem terræ iudicaturus erat. Cum autem regnum Dauidis, ipsissimum typus fuerit regni Christi: & temporalis illa salus per Dauidem populo præstita, umbra quædam illius verioris salutis, quæ per Christum toti orbi ventura erat, nihil dubium quin hæc canens Propheta in Christi regnum respexerit, in quod solum pleraque huius Pſalmi per se competunt, ut quæ dicuntur de salute & gloria Dei publicanda, & euangelizanda in omnibus gentibus, iudicando orbe terrarū quod iam per primum Christi aduentum ex parte impletū est, dum humanum genus ab iniquo demonis imperio assertum est, sed consummate implebitur in secundo Christi aduentu in quo reddet unicuique secundum merita sua. Proinde secundum mysticum sensum & principaliorem, præfens Pſalmus, vocatio est omnium gentium ad laudem Dei, ob salutem mundo per Christum præstitam, & iudicium eius æquissimum, quo suos iudicat & iudicabit. Porro quod in titulo nostri codices habent: Laus cantici David, quando domus ædificabatur post captiuitatem, cum Hebræa non habeant, adiectum est ab aliquo, forte quia Pſalmus hic cantatus fuerat à Leuitis tempore Esdræ, cum templum reedificabatur post captiuitatem Babylonicam, Pſalmos enim Dauidicos fuisse tum ab eis decantatos, testatur Scriptura. 1. Esdræ 3.

7 Cantate Domino canticum nouum, * cantate Domino omnis terra.

VM iam Dominus nouum nobis beneficium contulerit, ob id etiam modò nouum carmen canite in honorè ipsius. * Canite autem non Israëlita tantum, sed etiam omnes terræ habitatores, vt quibus hîc Dominus omnibus communis & idem est.

2 Cantate Domino, & benedicite nomini eius: * annuntiate de die in diè salutare eius.

2 Cantate in honore Domini, & collaudate nomen eius, * predicatè per singulos dies salutem quam ipse attulit nobis, liberans nos ab omnibus per circuitum inimicis nostris.

3 Annuntiate inter gentes gloriam eius, * in omnibus populis mirabilia eius.

3 Quò autem vestra prædicatione etiam gentes, relictis idolis, ad cultum vniuersi verique Dei conuertantur, narrate etiã apud gentes maiestatem eius: * & apud omnes populos mirabilia opera eius, quæ pro suis operatus est.

4 Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, * terribilis est super oes deos.

4 Magnus est enim Dominus in potentia, sapientia, iustitia atque bonitate, & propter suam magnitudinem dignus est, qui & multum laudetur, * & timeatur plus quam omnes qui vsquam habentur pro diis.

5 Quoniam omnes dii gentium demonia, * Dominus autem cælos fecit.

5 Quoniam omnes, quos gentes habent pro diis, sunt impiis & fallacia demonia, quæ in idolis gentium coluntur: * at verò Dominus noster ipse est qui cælos fecit.

6 Confessio & pulchritudo in conspectu eius, * sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius.

6 Quicquid est coram ipso, confessione dignum est, ac summè decorum, * sanctitas eius eximia, & magnificentia maiestatis eius relucet in sancto templo eius, quod sibi in nobis delegit, & maximè in eo quod in cælis sibi peculiariter elegit.

7 Afferte Domino patrie gentium, afferte Domino gloriam & honorem, * afferte Domino gloriam nomini eius.

7 Proinde in sanctuarium eius afferte Domino omne vos familiæ gentium, relictis idolis vestris, afferte, inquam, ante omnia gloriam, quæ conuenit nomini eius.

8 Tollite hostias, & introite in atria eius, * adorare dominum in atrio sancto eius.

8 Tum & arripite hostias, & cum eis introite in atria eius: * prosternite vos ante Dominum in atrio sancto eius.

9 Commoueat a facie eius vniversa terra, * dicite in gentibus, quia Dominus regnavit.

9 Sancto timore ac reuerentia commoueantur ab ipso omnes qui habitant terram: * id vt fiat, euulgate in gentibus, quòd Dominus solus est qui regnat in omnia obtinet.

10 Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur * iudicabit populos in aequitate.

10 Ipse enim in mundi exordio direxit, ac egregia virtute stabiliiuit orbem terræ, ita vt non sit commouendus de loco suo, in æternum. * Ipse quoque in consummatione seculi iudicabit omnes populos cum aequitate summa, reddens vniciquæ secundum merita sua, qui etiam interim omnes populus æquissimè moderatur, atque gubernat.

11 Latentur cæli, & exultet terra commoueat mare, & plenitudo eius, * gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt.

11 Propter quod tunc lætabuntur cæli, & exultabit terra: commouebitur præ lætitia mare cum omnibus quæ in eo sunt: * gaudebunt campi & omnia quæ sunt in eis.

12 Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum a facie Domini quia venit, quoniam venit iudicare terram.

12 Tunc & omnia ligna sylvarum exultabunt propter Dominum, eò quòd aduenerit, * quod, inquam, aduenerit ad iudicandum vniversam terram. Quicquid enim vsquam est creaturum rationabilium in cælis, in terra, in mari, in campis & syluis, ad aduentum Domini communi lætitia gaudebit, omnesque omnino creaturarum differentiæ materiam diuinæ laudis præbebunt, imò suo quoque modo hominibus redemptis congaudebunt, vt quæ propter homines factæ sint, & quæ homine restituto etiam ipsæ restituentur, sicut filiis Dei hîc adhuc laborantibus semper congemiscunt corruptioni subiectæ.

13 Iudicabit orbem terræ in aequitate, * & populos in veritate sua.

13 Lætabuntur, inquam, omnia ob aduentum Domini ad iudicandum. Nam cum summa æquitate iudicabit orbem terræ, * & populos secundum iustitiam suam.

ANNOTATIONES.

ANNUNCIATE, &c. Non hoc est, loco Græcis idem verbum quod sequenti versu, sed verbum nouo Testamento congruè euangelizate, quod etiã Hebræa dictio significat, pro qua Augustinus legit bene, nuntiare.

PATRIÆ, &c.] Interpres reliquit dictionem Græcam πατριαι, quæ tamen Græcis non idè significat, quod Latinis patria. Nam illis significat tribum & familiam. Vnde hoc loco dictio hæc accipienda vt Græca, non vt Latina.

TOLLITE, &c.] Non est apud Hebræos, hostias, sed תרומה minha, quod nomen significat non hostias & oblationes ex pecudibus, sed libameta, quæ pane, vino, & oleo, &c. constabant: vt hîc meritò intelligi debeat insinuari sacrificium Eucharistiæ, quod constat in pane & vino, & solum reliquum est Ecclesiæ gentium pro omni-

bus sacrificiis legalibus. **E**TENIM, &c.] Hebræis idem verbum est quod dicitur Psal. 92. vbi habemus: Etenim firmauit orbem terræ. No tandum enim Septuaginta verbu Hebraicū, ἵδου Koun, nunc vertere per καταρθεῖς, quod est corrigere: nunc per ἐπιθεῖς, quod est parare: nunc ἐπιθεῖς, quod est firmare. Vnde & cū Psalmo prædicto 92. sequitur: Parata est sedes tua: & cū Psal. 98. dicitur. Tu parasti directiones: semper est idem verbum, sicut & Psalmo sequenti, vbi legimus: iustitia & iudicium correctio sedis eius: pro, correctio: & vt habent Græca, καταρθεῖς, Hebræis est nomen à prædicto verbo deductum, pro quo Psalmo 88. verterunt Septuaginta ἐπιθεῖς, præparatio, cū sit alioqui Hebræis idem versus. Vnde Hieronymus vtrobiq; vertit: iustitia & iudicium firmamentum throni. Omnibus enim illis locis verbum firmandi & stabilienti magis conuenit, quod Hebræa dictio etiam magis significat. Psalmus

Psalmus ipsi Dauid, quando terra ei restituta est.

Occasionem huic Psalmo dedisse videtur insignis aliqua de hostibus cælesti virtute relata victoria, in qua mirabiliter de cælo saluificam suam potentiam declarauerat Deus, tempestate, scilicet, sua hostibus immissa, quemadmodum fecerat in mari rubro. & alias aliquoties, quomodo & pro se Deum fecisse Dauid prolixè describit Psal. 17. & vt faciat precatur Psal. 143. Itaque ob hanc ipsius iustitiã suos vindicantè ab impijs, monentur omnes homines, ac potissimum insti, ad gaudendum: gentes, ad idolorum detestationem: Angeli, ad reuerentiam Dei, iusti verò, ad odium vitiorum, eò quod iustitia studentes, & iniquitatem odientes custodiat Dominus, & ab impiorum violentia liberet. Vt autem omnis temporalis salus veteri populo per Dei aequitatem præstita, figura fuit eius salutis, quam Christus summa aequitate nobis attulit, ab iniquo demone humanum genus liberans, eius quoque quam consummatius per suam iustitiam asseret omnibus electis in nouissimo iudicij die, cū ab omni malorum metu liberabuntur: ob id secundum mysticum sensum accipiendus est Psalmus, vt sit gratulatio de regno Christi ob eius aequitatem, cuius maiestas atque potentia per cælestia signa declarata est, dum igne Spiritus sancti suos cum tempestate affluit in die Penthecostes, & cælesti sua virtute coruscante in mundo, per Apostolos verbo & portentis regna idolorum & gentium, quæ tanquã montes stabant, instat cera defluerunt, partim voluntate, partim vi Christi subiecta. Et euidentius suam potentiam in secundo aduentu suo ostensurus est, cū venturus est in nubibus & caligine ad iudicium, igne & fulminibus ipsum præcedentibus: præclarior multo ac magis tremendè suam potentiam exhibiturus, quam illa tempestate, qua in monte Sinai suos exterruit, ad quam hic alluditur. Proinde Paulus de Christi regno hunc Psalmum canere intelligens, ad Hebr. 1. de Christo dictum interpretatur quod hîc dicitur: Adorate eum omnes Angeli eius. Vnde & alios Psalmos huic similes de Christo intelligendos mysticè, secundum spiritus intentionem, ex Pauli interpretatione docemur. Quod autem titulus Græci radiçτα, constituta est, apud Hebræos non est. Itaque adiectum est ad significandum Psalmum hunc à Dauid editum, cū iam terra eius pacem & tranquillitatem obtinisset, hostibus populi deuictis, hoc est enim terram eius restitutam & constitutam fuisse, vt interpretatur Euthymius & Hieronymus.

1 Dominus regnavit, exultet terra, * latentur insulas multe.

DOMINVS noster ipse est, qui imperium in omnia obtinet, ipse iam deuictis hostibus nostris se regnare & dominari declarauit, ac nouo modo regnare cepit. Proinde vnuerfi habitatores terræ, relictis idolis suis, exultent in eo, * gaudeant & hi qui longè à terra distantes incolunt insulas numero plurimas.

2 Nubes & caligo in circuitu eius, * iustitia & iudicium correctio sedis eius.

2 Vt autem intelligatis quomodo hostes nostros prosternens se regnare declararit, ecce cū ad pugnandum pro nobis, & vindicandum nos veniret, nubes caliginosa erat circa illum: in nube tenebrosa, quam subito oriri ad terrorem malorum iussit, præsentem se, sed tamè inuisibilem declarans, atque in ea nube se nobis quasi iudicem in tribunali sedentem exhibens. * Ipsius autem iudicariam & regalem sedem, rectam & æquam faciunt atque confirmant iustitia & iudicium, ita vt his perpetuis comitibus sedem ipsius dirigentibus, nihil valeat agere & iudicare, nisi quod æquum sit & iustum.

3 Ignis ante ipsum præcedet: * & inflammabit in circuitu inimicos eius.

3 Ex ipsis autem nubibus, in quibus delitescerat & residebat, secundum iustitiã ipsius aequitatem, in executionem vindictæ præcessit autè ipsum ignis fulminum, * & vastauit vndique hostes illius: quemadmodum & factum ab eo fuit in mari rubro, cū pro assertionem suorū, igne immisso è cælo Pharaonem cum suis præcipitabat in mare.

4 Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, * vidit, & commota est terra.

4 Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: quare videntes hæc habitatores terræ, timore magno commoti sunt.

5 Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini: * a facie Domini omnis terra.

5 Montes in modum ceræ, ob ignis præsentiam liquefcentis & diffluentis, videbantur per ignis vorantis impetum è cælo demissi, diffluere propter præsentiam Domini: * præsentiam, inquam, Domini vnuerse terræ, quemadmodum olim contigit, cū in monte Sinai lex daretur, qui totus ignis vi dissolui videbatur.

6 Annuntiantur cæli iustitiam eius, * & viderunt omnes populi gloriam eius.

6 Ipsi cæli testati sunt Dei iustitiam, dum ex eis vi tempestatum impios pro sua iustitia vindicauit, ac suos liberauit Deus: * & viderunt vnuerfi populi maiestatem eius, quæ per prodigia magna è cælis ostensa, sese omnibus exeruit.

7 Confundantur omnes qui adorant sculptilia, * & qui gloriantur in simulachris suis.

7 Cū itaque omnibus Dei nostri gloria satis sit declarata, pudefiant omnes qui venerantur sculptilia: * & qui sibi placent in suis idolis, atque intelligentes deorum suorum vanitatem, qui nihil tale vnquam præstare potuerunt, qualia noster designauit admodum multa, verum, vnūquæ Deum nobiscum colant.

8 Adorate eum omnes Angeli eius, * audiuit, & lætata est Sion.

8 Quin & vos Angeli ipsius, ita vt facitis, illum semper venerari debetis, vt qui est communis omnium & hominum & Angelorum Dominus. * Qui montem Sion incolunt, audierunt quæ pro suorum salute Dominus operatus est secundum suam iustitiam, & lætati sunt.

9 Et exultauerunt filia Iudæ, propter iudicia tua domine.
 20 Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram, * nimis exaltatus es super omnes Deos.
 11 Qui diligitis Dominum odite malum, * custodit Dominus animas sanctorum suorum. de manu peccatoris liberabit eos.
 12 Lux orta est iustis, * & rectis corde letitia.
 13 Letamini iusti in Domino, * & confitemini memoria sanctificationis eius.

9 Sed & quotquot habitant in ciuitatibus Iudæ, exultauerunt propter æquissima iudicia tua Domine, quibus tuos vindicasti, oppressis impiis.
 10 Tu enim Domine iam declaratus es esse altissimus super vniuersam terram: * per hæc admiranda quæ designasti, cognitus es infinitis modis altior esse omnibus aliis qui pro diis habentur.
 11 Vos qui diligitis Dominum, constanter odio habete omnem malitiã: * custodit enim Dominus animas sanctorum suorum, quemadmodum nunc ipso opere declarauit, de tyrannide impiorum liberabit eos.
 12 Nunc certè gratissima lux diuini fauoris, qui ad tempus nobis sese occultauerat, iustis orta est: * nunc rectis corde magna lætitiæ materia data est, quando suam æquitatem & bonitatem suis palam modo ostendit.
 13 Proinde quotquot iusti estis, letamini in Domino, eò quòd sentiat is eum vos tam propitium habere, * vestraq; cõfessione & laude celebrem facite memoriã sanctitatis eius, vt eam passim homines recordètur cum laude ipsius, intelligètes tam sanctum esse Dominum nostrum, vt nulli iniquitati vnquam faueat, ac sanctitati studentes nunquam derelinquat.

ANNOTATIONES.

N V B E S E T, &c.] Plerique existimant, omnia quæ hic canuntur debere ad literam referri ad regnum & aduentum Christi: partim, quia ille futurus legitur in igne & nube: partim, propter Pauli citationem ad Heb. 1. Verum quæ hic canuntur de nube, igne, & fulminibus, & aliis similibus verbis, de Deo canuntur, vbi manifestè de Christi aduentu ad literam non est sermo, vt Psal. 17. & 143. versus etiã quartus: Allaxerunt, &c. ponitur etiam in Psal. 76. vbi impletus canitur in submersione Ægyptiorum in mari rubro. Et qui sequitur: Montes, &c. ponitur etiam in canticò Deborah, pene eisdem verbis, & impletus canitur in monte Sinai, cum à Deo lex daretur. Proinde ad literam hæc sic sunt intelligenda quomodo ea quæ canuntur Psal. 17. vt scilicet intelligamus Dauidem canere Deum sibi cõtra hostes adfuisse in nube & igne fulminum, vt frequenter pro suis Deum pugnassem legimus è cælo. Aut Prophetã voluisse Dei magnificentiã canere, ab his quæ aliquãdo prius pro suis mirabiliter è cælo operatus fuerat. Videri etiã potest eadẽ canere hic Psalmus, quæ Psalmus. 47. & edicus occasione alicuius victoriæ, quæ peculiariter

alicui regi Iudæ contigit: qualis erat victoria Iosaphat aut Ezechia, eò quod & hic dicitur: Letata est Sion, & exultauerunt filia Iudæ, &c. quod & canitur Psal. 47. Quod autè attinet ad citationem Pauli, frequens est Paulo citare ex Psalmis testimonia secundum sensum mysticũ: secundum quæ quæ hic dicuntur referri possunt ad aduentum Christi & primum & secundum, vt ostendit argumentum. Non enim quia nostra litera habet ad Hebræos: Et cum iterum introducit, &c. Paulus voluit indicare hæc pertinere ad secundum Christi aduentum, illud enim, iterum debet referri ad verbũ, introducit, sed significat tantum aliam scripturam à Paulo citari de Christo.

A F A C I E, &c.] Legendum est, terræ, per genitiuũ, non terra. Nam Græca habent: *τις γης τας γας*. Et apud Hebræos nomen, Domini, ponitur in regimine. Augustinum quoque legisse genitiuum, terræ, patet ex interpretatione eius, quamuis contextus habet mendosè, terra. Sic enim scribit explicans ea verba: A facie Domini, &c. Non Iudæorum tantum Deus, sed & gentium Dominus: ergo vniuersa terræ Dominus Iesus Christus in Iudæa natus, sed non Iudæ tantum natus.

Psalms Daud.

ARGUMENTVM PSALMI XC VII.

Idem argumentum est presentis Psalmi, quod Psalmi 95. cum quo & in verbis satis conuenit. Canit enim etiã iste, quantum quidem ad literam & ad typum attinet, salutem quam Deus prælarè attulit populo suo, regnante Dauid. Quantum autem ad spiritum & ad Veritatem pertinet, canit eam salutem, quam parauit saluator noster Christus, quæ quoniam omnibus gentibus est communis, imò etiam ad cunctas irracionales creaturas peruenitura est, ob id meritò, & omnes mortales ad laudẽ Dei, & omnes creaturas ad gaudendũ in Deo prouocat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Cantate Domino canticũ nouũ: * quia mirabilia fecit.
 2 Saluauit sibi dextera eius * & brachiũ sanctum eius.
 3 Notum fecit Dominus salutem suam, * in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.
 4 Recordatus est misericordie suæ, * & veritatis suæ domui Israël.
 5 Viderunt omnes termini terra salutare Dei nostri.
 6 Iubilare Deo omnis terra, cantate, & exultate, & psallite.
 7 Psallite Domino in cythara, in cythara & voce psalmi, * in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

V M noua beneficia nouo sint celebranda carmine: Cantate nunc in honorem Domini canticum nouum: * fecit enim iam recenter valde admiranda.
 2 Ecce enim cum nemo adesset nobis qui defenderet nos, omnipotentia eius, non adiuta alienis viribus, sed per se solam, salutem nobis attulit: * & robur illius sanctissimum, quod iniquitati nunquam fauet.
 3 Salutem, quam nobis promiserat, iam notam fecit, postquam eam ipso opere exhibuit, * iam etiam coram gentibus patefecit suam iustitiã: quãdoquidem manifestè ea præstitit quæ pollicitus fuerat, & impios nostros hostes sua æquitate prostrauit.
 4 Cùmque multo tempore visus fuerit oblitus nostri, iam declarauit se memorem esse, iamq; rationem habuit misericordiæ, & veritatis suæ erga populum Israëliticum, promissam ei misericordiam exhibens.
 5 Viderunt enim quotquot etiam in finibus terræ habitant, salutem, quam nobis Deus noster attulit.
 6 Iubilare itaque in honorem Domini quotquot inhabitatis terram, cantate, & exultate & psallite.
 7 Psallite in honore Domini cythara, cythara, inquam, sed adiuncta voce cãtici: * in tubis quoque ductilibus, & sonitu tubæ corneæ, omnibusq; instrumentorum

8 Iubilare in conspectu regis Domini, moueatur mare & plenitudo eius: * orbis terrarum, & qui habitant in eo.
 9 Flumina plaudet manu simul montes exultabunt à conspectu Domini, * quoniam venit iudicare terram.
 10 Iudicabit orbem terrarum in iustitia, * & populos in aequitate.

strumentorum musicorum generibus: & omni quo potestis modo cordis lætitiã foris testemini.
 8 Iubilare coram Domino, qui iam regnum in nobis suscipere dignatus est, commoueatur præ gaudio mare cum omnibus quæ in eo sunt, * vniuersis quoque orbis terrarum, & quotquot habitant in eo.
 9 Flumina fluctuum allisione, quasi complois, manibus gaudia sua testentur, simul & montes exultent propter Dominum: * quoniam ipse venturus est ad iudicandum terram, quemadmodum & iam venit, incipiens pro suis iudicium exercere.
 10 Et quidem meritò omnes creaturæ ob Domini aduentum gaudere debent. Iudicabit enim orbem terrarum secundum iustitiã: * & populos vniuersos cum æquitate summa, reddens vniciquæ secundum opera sua.

ANNOTATIONES.

S ALVAVIT, &c.] Plerique Græcorum codices habent *σωσεν αυτον η δεξιη αυτου*; id est, saluauit eum dextera eius. Atque in hunc modum legit Euthymius, qui cum, refert ad populum Dei. Et Romanum Psalterium habet, eum. Quidam tamen etiam Græci codices habent datiuum *αυτου*, quemadmodum & Hebræa datiuum habent. Interpretatur autè Augustinus datiuum, sibi, vt sit sensus: Dextera Dei saluabit nos sibi, hoc est, in suam gloriam, cui nos saluos studere vult. Verum magis accipi debet secundum phrasim Hebraicam, vt hoc datiuo intelligamus significari Deum per se, non adiutum alienis viribus, saluasse. Est autem similis locutio Psal. 59. & 63.

M O V E A T V R, &c.] Huiusmodi propositio frequenter vates vtuntur ex nimio Dei amore, etiam eas creaturas ad laudandum Deum, & gaudendum in Deo inuitantes, quæ gaudere & laudare nequeunt, videntes hoc modo significare Dei beneficia, Dei que bonitatem & potentiam à nobis satis celebrari non posse, & quòd id se optare, vt omnes creaturæ Deum laudarent, si id fieri posset, volentes etiam nos admonere quàm debeamus nos in Deo gaudere, & eum laudare, quando istud & creaturæ irracionales debent. Hoc tamen loco specialiter creaturæ irracionales ad gaudendum ob aduentum Dei inuitantur, quoniam & ipsæ tunc liberabuntur à seruitute corruptionis, propter quam Paulus eas ingemiscere asserit.

Psalms Daud.

ARGUMENTVM PSALMI XCVIII.

Canit & hic Psalmus regnum Dei quo in veteri populo olim Deus regnauerat, & maxime Dauidis tempore, arcæ Domini iam in monte Sion collocata: ob cuius potentiam sapius Israël declarata, sanctitatem quoque & aequitatem, ad colendum ipsam & predicandum maxime in monte Sion inuitat, proponens in exemplũ Moysen, Aaron, & Samuelẽ: qui quod præceptorum Dei studiosi fuerint obseruatores, semper meruerunt in suis precibus à Deo exaudiri. Vt autem regnum illud, quo olim in veteri populo Deus regnauit, initium quoddam & figura fuit eius regni, quo per Christum nouo modo regnare cepit in vniuerso mundo, ita à nobis hic Psalmus mysticè accipiendus est canere potentiam & aequitatem regni Christi, qui infinito maiorem & altiozem sese exhibet in Sion cælesti, Ecclesia scilicet Christianorum, quam olim in monte Sion. Huius itaque scabellum adorare precipimur, hoc est, corpus sanctissimum, quod velut diuinitatis eius scabellum est, & quasi arcæ propitiatorum: coram quo fide incuruati reconciliamur Deo, quandoquidem Christum, teste Paulo, proposuit nobis pater propitiatorem, vel, vt habent Græca, propitiatorium per fidem in sanguine ipsius.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 † Dominus regnavit, irascantur populi,
 * qui sedet super Cherubin, moueatur terra.
 2 Dominus in Sion magnus * & excelsus super omnes populos.
 3 Confiteatur nomini tuo magno, quoniam terribile & sanctum est, * & honor regis iudicium diligit.
 4 Tu parasti directiones, * iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

D O M I N V S est, qui imperium in omnia obtinet, quique Psal. 98. deuitis hostibus nostris nouo modo iam in nobis regnare cepit: irascantur & indignentur quantum voluerint incredulæ nationes, nihil vnquam suis viribus profuturæ contra Domini nostri potentiam: * is, inquam, Dominus regnum suscepit, qui sedet super Cherubin, Angelorum omnium & hominum Dominus, moueantur contra eum terreni homines vt volunt, nihil tamen omnibus suis machinationibus vnquam proficiunt. † Aut potius salubri timore commoueantur habitatores terræ à declarata insigniter eius potetia, atque sibiipsis irascantur, quòd tanto Domino tamdiu rebelles fuerint.
 2 Dominus est, qui in Sion magnus est: * & potestate in omnes populos sublimis. Neque enim celsitudo potetia eius tantum se extendit ad eum locum in quo colitur, aut ad populum suum, sed ad omnes omnino populos.
 3 Dignum itaque est, quemadmodum & quandoque futurum est, vt omnes populi laudem dicant nomini tuo magno, est enim illud ob summam potentiam vnice metuendum, & simul etiam sanctum, ob summam ipsius æquitatem: * nam quamuis potentissimus sit Dominus, non tamen tyrannidem in aliquos exercet, sed regia ipsius dignitas & potestas æquitatem diligit, quam & in omnibus suis operibus, & erga omnes semper seruat.
 4 Tu enim Domine semper designasti quæ recta sunt: * quod æquum est & iustum in posteris Iacob exercuisti semper, summa æquitate eos nunc affligi permittens, nunc rursus liberans.

5 Exaltate Dominum Deum nostrum,
 * & adorare scabellum pedum eius;
 * quoniam sanctum est.
 6 Moyses & Aaron in sacerdotibus eius;
 * & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.
 7 Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos:
 * in columna nubis loquebatur ad eos.
 8 Custodiebant testimonia eius & praeceptum quod dedit illis.
 9 Domine Deus noster tu exaudiebas eos:
 * Deus tu propitius fuisti, eis, & misericors in omnibus adinventiones eorum.
 10 Exaltate Dominum Deum nostrum,
 * & adorare in monte sancto eius, quoniam sanctus Dominus Deus noster.

5 Hunc igitur Dominum Deum nostrum potentissimum simul & iustissimum omnes quantum in vobis est exaltate, altitudinem eius hymnis & laudibus canentes: vestraque praedicatione eam aliis notam ac celebrem reddentes, & in reuerentia eius qui sedet in medio duorum Cherubin prosternite vos coram propitiatorio arcae eius, quod est quasi scabellum pedum eius. * Est enim ipse sanctissimus, & propter nimiam eius sanctitatem etiam hoc scabellum eius sanctum est ac reuerendum.
 6 Ut autem intelligatis quanto cum fructu sitis eum veneraturi & inuocaturi, eorum vos doceant exempla, qui religionis nostrae prima fuere capita. Ecce enim Moyses & Aaron inter sacerdotes eius, & Samuel vnus ex his qui inuocant nomen eius.
 7 Hi, inquam, implorauerunt Dei auxilium, & ipse exaudiebat eos: * & quo suam erga illos familiaritatem ac beneplacitum magis testatur, e nubem, quae formam columnae habebat, loquebatur ad eos.
 8 Obseruauerunt enim mandata ipsius & caeremonias, quas praescripserat eis, atque ob id tantopere Deo placuerunt.
 9 Domine Deus noster tu exaudiebas eos frequenter orantes pro populo, * Deus tu ad preces illorum propitius fuisti patribus nostris, clementer remittens quod contra te inique gesserant: & quia tibi illi summe placuerunt, tu etiam subinde vltus es stulta consilia, & iniqua opera patrum nostrorum, cum sanctis illis tuis obmurmurarent & resisterent.
 10 Itaque vt quod semel dixi, rursus concludendo repetam, hunc Dominum Deum nostrum tam potentem, iustum, & erga suos beneuolum omnes exaltate, * & prosternite vos coram ipso in sancto ipsius monte Sion. Est enim sanctissimus Dominus Deus noster, atque ob id omni reuerentia & laude dignus.

ANNOTATIONES.

V I SEDET, &c.] Sedet legendum est, vt habent libri correctiores, & Augustini lectio. Est enim Graecis & Hebraeis participium, sedens, quod refertur ad praecedens nomen, Dominus. Et admonuit D. Augustinus repetendum verbum, regnavit.

Q UONIAM, &c.] Recepta quidem lectio habet neutrum genus sanctum. Et bene scabellum Dei sanctum dicitur, quomodo terram illam, in qua Moyses stabat, Dominus sanctam dicebat. Verum Graeca habent genus masculinum *en ayios is*, quoniam sanctus est, quemadmodum & ex Hebraeo vertit Hieronymus, quamquam in Hebraeo nomen *שׂוֹפָר* cadus, accipi potest in vtroque genere. Magis enim conuenit accipere in masculino, vt ad Dominum referatur, non ad scabellum: quia in fine Psalmi, vbi versus iste repetitur, dicitur: sanctus Dominus Deus noster. Augustinum quoque legisse masculinum, sanctus, manifeste ipsius enarratio ostendit, quauis contextus habeat, sanctum, vitio certe scriptorum. Sic enim scribit: Ideo & ad terram quamlibet cum tu inclinas atque prosternis, non quasi terram inuicaris, sed illum sanctum cuius pedum scabellum est quod adoras, propter ipsum enim adoras. Ideo & hic subiecit: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quis sanctus est? In cuius amore adoras

scabellum pedum eius. D. Hieronymus quoque legisse, sanctus est, commetaria indicant. In quibus sic scribit: Multae de scabello opiniones sunt, sed hic Prophetam corpus Dominicum dicit in quo maiestas diuinitatis tanquam super scabellum stat. Sanctum enim eum dici saepe docuimus. Cum enim dicit sanctum eum dici, &c. manifeste ostendit se legisse genus masculinum. Proinde satis apparet vitio scriptorum neutrum genus in nostris codicibus irrepsisse.

PROFITVS, &c.] Plerique quidem relatiua, eis & eorum, referunt ad Moysen, Aaron, & Samuellem. ostendentes quomodo omnes peccauerint, & puniti sint a Deo cum tamen de peccato & vindicta Samuelis scriptura nullam faciat mentionem. Sed neque hic sensus conuenit intentioni Prophetae, qui & prius dixit hos viros custodisse Dei testimonia, & his verbis vult ostendere erga istos beneuolentiam, & quam hi Deo fuerint grati. Proinde melius haec relatiua referenda ad populum, cui illi praefuerunt. Nam Hebraeis frequens est, relatiua sine antecedente ponere, quando ex subiecta materia certum antecedens facile potest intelligi: Aut si omnino relatiua praedicta referenda sunt ad Moysen, Aaron, & Samuellem, iam conueniens erit cum Eurythmio in passiuo sensu accipere illud, adinventiones eorum, vt significent adinventiones quae aduersus illos compositae & structae fuerunt.

Psalms in confessione.

ARGUMENTVM PSALMI XCIX.

Hortatur hic Psalmus omnes, & maxime Dei cultores, vt agnoscant Dominum suum, solum esse verum Deum, ipsumque esse, qui nos & fecit, & pascit, frequentes, lubentes, & laeti templum Dei adeant, ipsum in sacro caetu laudaturi, & praedicaturi, idque maxime de perpetua illius misericordia & fide.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Iubilare Deo omnis terra * seruite Domino in laetitia.

I UBILATE in honorem Domini, quotquot inhabitatis terram, * colite Dominum cum laetitia cordis. Ita enim conuenit eum colere, vt quem sentiat vobis esse propitium. Ita quoque coli a nobis vult, vt qui hilarem cultorem diligat, tristem autem aut coactum rejiciat cultum.

2 Introite in conspectu eius, in exultatione.

2 Venite in conspectum eius cum exultatione, vt in sacro caetu eum laeti laudetis, laetitiam cordis etiam vocis iubilo, ac totius etiam corporis gestu testantes.

3 Scitote quoniam Dominus

3 Id vt faciatis, perpedite quod Dominus noster quem colimus, ipse solus est verus

ipse est Deus: * ipse fecit nos, & non ipsi nos.

4 Populus eius & oves pascuae eius,

* introite portas eius in confessione, atria eius, in hymnis confitemini illi.

5 Laudate nomen eius quoniam suavis est Dominus, * in aeternum misericordia eius, & usque in generatione & generatione veritas eius.

est verus Deus: * ipse fecit nos, & nequaquam nos ipsos fecimus. Propter quod plane congruum est, vt laeti eum colamus, tum quia verum Deum praeter alios gentibus nacti sumus, tum quia ipse nobis creator est. Neque enim a nobis ipsi subsistimus, vt ipsi seruitutem & cultum negare possimus.

4 Perpendendum autem & illud, quod non solum fecerit nos (quod quidem cum omnibus creaturis nobis est commune) sed quod etiam ipsius dignatione sumus peculiariter populus eius, quem singulari ratione sibi acquisiuit, & singulariter acquisitum singulariter etiam pascit: ita vt simus quasi oves pascuae eius: quandoquidem nos terra sua optima abunde pascit secundum corpus: secundum animam vero sanctissimis suae legis institutis & verbis: * quare haec attendentes introite portas eius cum laude, & gratiarum actione, & per portas introite in atria eius cum hymnis, & celebrate eum.

5 Iterum atque iterum dico, quod omnino faciendum est, laudate nomen Domini, quoniam Dominus admodum est benignus, & ob suam benignitatem valde suavis: * in aeternum permanebit misericordia eius & veritas eius in praestandis promissis per omnes generationes durabit.

ANNOTATIONES.

T NON, &c.] Hieronymus vertit: & ipse sumus, quam lectionem Faber praefert, eo quod nullus sit tam hebes, vt arbitretur creasse seipsum. Sequitur & haec lectionem Caietanus. Itaque Hieronymus legit hic in Hebraeo *ו* per vau, & non per aleph: sic enim significat, non: cum per vau, significet, ipsi, vel ipsius. Hebraea tamen satis constanter habent *א* lo per aleph, id est, non. Neque frustra dicitur, quod non creauerimus nos ipsos. Id enim additum est, non quod quisquam de eo dubitare posset, sed quod ex hac confi-

deratione omnibus persuasa, cogamur fateri, debere nos Deo seruitutem.

O VES, &c.] Per pascuam ad litteram videtur intelligi terra promissionis, & lex Dei, nam illa quidem populus secundum corpus, hac vero secundum mentem a Deo pascebatur, nobis autem pascua Dei, est tota terra, scriptura sacra, & sanctissimum Dei corpus. Sunt autem qui pascuam accipiunt pro actu pasceendi, & explicantes hanc orationem hoc modo: Oves pascuae eius, hoc est, qui ab eo peculiariter paschimur, & eius curae commissi sumus.

Psalms ipsi Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI C.

Propheta regius hoc Psalmo describit officia patris & iusti principis, sive vt se in exemplar omnibus imitandum proponeret, sive vt se virtutum, quas praestitit, & praestare decreuit, commemoratione in recta viuendi norma confirmaret, suamque in Deum fiduciam magis excitaret. Caterum cum per Dauidem quatenus regem, Christus sit praefiguratus eaque omnia, quae Dauid hic pollicetur, solus ipse vere & perfecte praestiterit, recte etiam ad ipsum hic Psalmus refertur: qui in matutino futurae resurrectionis disperdet omnes impios, ciuitatem Dei ab omnibus improbis purgaturus, sed & ad priuatum quemque quae hoc Psalmo ponuntur, pertinent secundum moralem sensum. Vnusquisque enim syncere conuersari debet in conscientia sua (quae sua cuique domus est) vt nihil sit in quo ipsum propria arguat conscientia: occidere quoque valde mature omnes peccandi affectus, vt mens hominis, quae ciuitas Dei est, pura sit ab omni impietate.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

S TATVI, mi Domine, iam coram te, & ad tuum honorem carmine celebrare virtutes eas praecipuas, sub quibus omnes aliae comprehenduntur, misericordiam scilicet & iustitiam: quae vt in omnibus tuis operibus relucet, & a te seruantur, ita eas a nobis maxime vis obseruari. Statui carmine commemorare quomodo pie & iuste viuendum sit.

2 Psallam & intelligam in via immaculata: * quando venies ad me?

2 De his mi Domine psallam modo, & prudenter apud me dispiciam, atque pronunciare studebo quibus in rebus sita sit vita irreprehensibilis. Verum dum istud conor, nihil profecero, nisi meos conatus iuueris: * Oro ergo, atque omnibus votis desidero vt venire digneris ad me, quo animu meum luce sapientiae tuae illustres, & amore sanctissimo inflames.

3 Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meae.

3 Itaque vt omnes vel in me discant, quomodo pie & iuste viuendum sit, & quae sit viuendi ratio perfecta ac immaculata, ecce ante omnia studui inter domesticos meos conuersari corde innocenti & syncero, vt nihil culpae in me possent qui omnium actionum mearum sunt familiares inspectores.

4 Non proponebam ante oculos meos rem iniustam, * facientes praeuaricationes odiui.

4 Non proposui mihi rem aliquam iniustam, vt de ea perficienda vel imitanda in aliis cogitarem, * quin & omnes transgressores mandatorum tuorum ex animo odiui.

5 Non adhaesit mihi cor prauum: * declinantem a me malignum non cognoscebam.

5 Non permisi vt in animo meo haereret affectus aliquis prauus. † Sed & hominem qui peruerso est corde non siui mihi familiariter adherere: malignos, * qui ob vitae dissimilitudinem a mea societate declinauerunt nihili feci, & etiam si prius amicissimi mihi fuissent, tamen amplius inter notos & amicos habere nolui, omnem quoque impiu, qui a meo vitae instituto de-

6 *Detrahentem secretò proximo suo hunc persequeretur.*

7 *Superbo oculo & insatiabili corde cum hoc non edebam.*

8 *Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum, * ambulans in via immaculata hinc mihi ministrabat.*

9 *Non habitabit in medio domus mea qui facit superbiam, qui loquitur iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum.*

10 *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, * ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

MISERICORDIAM, &c.] Plerique de misericordia & iustitia Dei istud intelligunt, ut significet Prophetam se semper cantaturum Dei misericordiam & iustitiam, quas Deus in omnibus suis factis & verbis seruat. Et intelligunt quidam inter cætera officia iusti & maxime principis, de quibus agitur in sequentibus, istud significari primò esse, nempe ut Dei misericordiam & iustitiam assidue celebret. Notandum enim omnia quæ post duos primos versus nos iuxta Septuaginta legimus per verba præteriti temporis, apud Hebræos efferi per verba futuri temporis, sicut apud nos duo primi versus verba habent futura, ut toto Psalmo Prophetam canat, non quid fecerit, sed quid facere statuerit: Alij intelligunt Prophetam hinc loqui de misericordia & iustitia ab hominibus seruanda, atque hoc primo versu indicare quid hoc Psalmo acturus sit, videlicet quod cantaturus sit de misericordia & iudicio, in quibus rebus illa sunt sita, & quomodo ea sunt obseruanda. Quæ intelligentia maxime conuenit nostræ lectioni, in qua versus sequentibus Prophetam suo exemplo depingit, quomodo iuste & piè viuendum sit. Iuxta quam intelligentiam, quod dicitur: Intelligam in via immaculata: in paraphrasi explicauimus, ut sit idem, quod prudenter aduertam ad viam immaculatam, non tantum scilicet ad eam sectandam, sed etiam ad eandem alijs demonstrandam. Potest enim Hebraica dictio etiam verti, intelligere faciam sicut illo loco: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris; vbi pro, intellectum dabo, idem est ver-

clinat non agnoui, sic, ut cum eo comune aliquid haberet in eius studiis. 6 Infamantem clanculum proximū suū (quo malo nihil est perniciosius) hunc non solum non suscepi, sed persecutus sum & verbis & factis, magis ad eum redarguendū & puniendū intentus, quam in eum qui præsentem obloquitur, cum qui præsentem est ab irrogata infamia se tueri possit. 7 Cum homine superbo, qui factum mentis, oculis in sublime iactis, præ se fert, quique cor habet latissimum, quod nullus honor, nulla dignitas fatiet, cum hoc, inquam, non iniui familiaritatem, ita ut cum eo communi frueret mensa.

8 Sed contra oculi mei intenti erant in eos qui bona fide versantur in terra, ut eos ex omni terra & ditione mea mihi iungerem, & iuncti sederent mecum. * Qui conuersatus fuit in via virtutis, hunc mihi in ministrum assumpsi, prouidens mihi bonos, tum amicos, tum seruos.

9 Non pertuli ut habitaret in ædibus meis inter ministros meos is qui superbiam committit, alios despiciendo aut conculcando: * sed & qui loquitur falsa ac perniciofa, non prosperatus est coram me: non inuenit gratiam ante me, quin potius auersatus sum eum.

10 Summo mane ante omnia in hoc incubui, ut sine cūctatione interficerem omnes peccatores terræ. Mature quoque admodum priusquam præualeret iniquitas, subuertere studui, sine delectu personarū omnes impios terræ mihi subiectæ: * ut è ciuitate Domini, quam solis sanctis parere cōuenit, exterminatè quantum fieri potest omnes operarios iniquitatis,

ANNO TATIONES.

bum quod hoc loco. Hunc sensum secutus est Campensis, dum sic habet: Ego quidem pro viribus operam dabo, ut familiam honestè instituem, & integritatis morem studiosus ero.

QVANDO, &c.] Plerique dictionem, quando, hic accipiunt non interrogatiuè, sed infinitè, ut sit sensus: intelligam tunc cum venies ad me. Verum obstat dictio Græca. Non est enim Græcis ὅτε sed ὅταν, quæ dictio interrogatiuè accipitur. Et Hebraica dictio docet magis interrogatiuè istud annunciandum esse.

INSATIABILI, &c.] Quidam per cor insatiabile, intelligunt hominem auarum, cuius cor non saturatur diuitiis. Verum apud Prophetas & in Proverbis per hæc duo simul, nempe superbiam oculorum, & cor insatiabile, vel, ut habent Hebræa, cor latum, solet designari homo superbus. Coniunguntur enim hæc duo & Prouerb. 21. ad designandum superbum, vbi legimus: Exaltatio impiorum, & dilatio cordis, lucerna impiorum, peccatum. Et hinc quoque eundem significari per oculum superbum & cor insatiabile, satis patet ex eo quod subdit singulariter, cum hoc non edebam.

HI C M I N I, &c.] Aliqui libri habent futurum, ministrabit, sicut in sequenti versu ponitur futurum, non habitabit. Græca tamen vtrouique habent præteritum ἔστρωσε & ἠσπασεν. Unde verisimile est interpretem vertisse, ministrabat, & habitabat, sed ex D. Hieronymi versione ex Hebræo, in nostram lectionem irrepsisse verba futura. Nam & Augustinus & D. Hieronymus in commentariis legit, ministrabat.

Oratio pauperis, cum anxietur, & coram Domino effudit precem.

ARGUMENTVM PSALMI CI.

Præsentis quidem Psalmi argumentum, neque ex ipso titulo, neque ex Pauli ad Hebr. 1. citatione satis liquet: ex ipsius tamen Psalmi verbis verisimiliter putatur, & satis constat esse precem pro reparando templo Hierosolymitano, per Chaldaeos exusto, & sub illius typo pro reparando orbe per Christum. Editus itaque est ex persona populi Israelitici, in captiuitate Babylonica degentis, aut viri alicuius sancti, qui sese afflixerit ob captiuitatem populi & desolationem templi, aut propterea quod dum reuersus esset populus à Babylone ad readificandum templum & ciuitatem, impediretur à gentibus vicinis. Ita enim Danielelem, Nechemiam, Esdram, & alios fecisse legimus. Igitur populus sanctus vel adhuc in captiuitate existens, sed tempus captiuitatis iam impletum esse intelligens, vel reuersus à Babylone, sed per vicinas gentes ab opere impeditus, aut vir aliquis sanctus nomine populi se affligens, hoc Psalmo multis primum, eisque commodis similitudinibus describit suam desolationem, tristitiam, atque miseriam: tum precatur ut ciuitatis sue Sion Deus misereatur, ex eo gloria exteris quoque nationibus illucescat, & in Sion prædicetur. Postremam ex consideratione æternitatis & immutabilitatis Dei, promittit sibi Dei quoque seruos secundum ipsius promissa feliciter viuros, & in terra Domini habitaturos. Quod autem ad Hebræos primo, ex fine ipsius Psalmus D. Paulus citat de Christo dictum: Initio tu Domine terram fundasti: non probat hunc Psalmum referendum esse secundum literalem & primum sensum ad Christum, & ad restaurationem humani generis per eum peragendam ut plerique

ut plerique colligunt. Non enim eos versus de Christo sic diuus Paulus citat, quasi de eo solo dicti sint, cum toti diuinitati competant, sed Christo proprie accommodat, vel quia Christo, quatenus verbum Dei, proprie tribuitur, ut per ipsum omnia dicantur facta, vel quoniam intelligebat in hoc Psalmo sub typo restauranda terrena Ierusalem optari restitutionem superna Ierusalem, qua per Christum expectabatur. Hanc siquidem Prophetam præcipue hic optasse illud planè probat, quod in hanc solam plerique vere competant, ut quod, præter alia, hic dicuntur, omnes gentes & reges terræ, readificata Ierusalem, reueritur: nomen Domini. Porro inter Psalmos pœnitentiales, hic Psalmus connumeratur, quod in principio verè pœnitentis dolore exprimat, ac deinde & consolationem adiungat de Dei misericordia ac bonitate. Est autem apta orandi forma iusto, qui Ecclesie desolationem mæstus deplangit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine exaudi orationem meam: * & clamor meus ad te veniat.

2 Non auertas faciem tuam à me: * in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

3 In quacunque die inuocauero te, * velociter exaudi me.

4 Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut cremium aruerunt.

5 Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum, * quia oblitus sum comedere panem meum.

6 A voce gemitus mei adhaesit os meum carni meae.

7 Similis factus sum pellicano solitudinis, * factus sum sicut nicticorax in domicilio.

8 Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

9 Tota die exprobrabant mihi inimici mei, * & qui laudabant me, aduersum me iurabant.

10 Quia cinerem tanquam panem manducabam, * & potui meum cum fetu miscebam.

11 A facie iræ indignationis tuæ: * quia eleuans alii summi me.

12 Dies mei sicut umbra declinauerunt, * & ego sicut fœnum arui.

DOMINE exaudi orationem meam: * & clamor meus, quem præ desiderij & doloris magnitudine edo, admittatur vsq; ad te. 2 Ne tuum quæso fauorem atque benignum aspectum auferas à me, * quin potius præbe te mihi ad exaudiendum facilem, in quacunque die affligor, nam afflictis lubenter adesse soles.

3 Cùmque non soleas derelinquere quærentes & inuocantes te, in quacunque die inuocauero auxilium tuum, * tu quæso votis meis citò responde, quandoquidem in mora est periculum.

4 Ecce enim tanta est miseriarum nostrarum & doloris magnitudo, ut dolore absumente omnem vitam vigorem, instar fumi statim euanescentis dies vitæ meæ subito consumpti sint, sine omni honore atque voluptate, * & ossa mea sicut aridum & concrematum aliquod lignum exaruerint, dolore. f. & afflictione succum corporis & ossium medullam exhauriente.

5 Quemadmodum gramen solis ardore percussum exsiccat, ita & ego afflictionis & doloris aestu percussus sum, ut etiam cor meum penè aruerit, & humore suo destitutum elanguerit, idq; non solum ob doloris magnitudinem, * sed etiam quia præ nimia calamitate oblitus sum sumere cibum, quem natura exigebat, ita enim omnem cibi cupiditatem egritudo animi abstulit, ut non solum liberet cibum sumere, sed ne de eo quidem cogitarem.

6 Præ clamoroso gemitu factum est, ut carne penè omni consumpta, & ad maciem corpore redacta, ossa mea cuti adhæreant.

7 Similis factus sum pellicano, in auis & desertis locis habitanti solitariè. Nam & ego præ nimio mœrore hominum confortia fugiens, secreta b loca quærito amica mœrentibus. * Factus sum sicut noctua quæ reliquarum auium commercia fugiens habitat in secreto & tenebroso aliquo loquo domicilij, lucem quoque atque conspectum hominum odiens, noctibus vigilat, ac grauius cantat, velut canticum lugubre. Sic enim & ego lucem & hominum aspectum effugiens, per noctem vaco fletibus, & lugubres edo gemitus.

8 Totas noctes infomnes duxi, tū quia dolor somnum mihi eripiebat, tum quia anxie redemptionem nostram expectarem, & factus sum sicut passer, qui solus residet super tectum, summo mane continuo clamore, eoq; inuariato sine omni modulationis dulcedine perstrepsens. Nam & ego ab omnibus desertus, & omnes derelinquens, post nocturnas vigiliis summo diluculo continua ad te edo suspiria.

9 Accedit ad hæc mala, quod nullus in eis sit consolator. Incessanter enim inimici mei contumelia me afficiunt, * & qui olim amici fuerunt, & laudauerunt me, cum adhuc fœlix ac prosper degerem, iam coniurauerunt & conspirauerunt contra me.

10 Hinc autem & illi hostes mei me conuitiis insectati sunt, & isti olim amici mei coniurauerunt contra me, quia videbant me iam in maximis constitutum malis, ita ut præ nimio dolore ego comederim panem tanquam cinerem, & cibus meus non magis mihi sapuerit, quam si cinerem comedissem. † In puluere quoque procumbens, ipsum puluerem loco panis, ac simul cum cibo meo edi, præ dolore non satis perpendens quid ederem: * potui meo lacrymas admiscui, ne inter bibendum quidem temperans me à fletu.

11 Idque propterea, quia aduertebam te mihi vehementer iratum. * Ita enim mecum egisse vidèris, quomodo faciunt hi qui quippiam grauius collidere eonantes, hoc ipsum in altum prius eleuant, quò sit illius collisionis grauior. Ita enim & me quasi ex alto loco deiectum vehementer afflixisti & humiliasti. Cùmque me prius multum extuleris, ac insigni gloria affeceris, nunc contra me deiecisti & depressisti ut post exaltationem meam grauior mihi iam & molestior sit mea humiliatio.

12 Dies mei admodum inanis & fugacis umbra transierunt velociter sine

honore: * & ego calamitatis ardore exsiccatus, arui sicut herba quæ calore solis exusta arefcit subito.

13 Tu autem Domine in æternum permanes: * & memoriale tuum in generatione & generationem.

14 Tu exurgens Domine miseraberis Sion, * quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.

15 Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius, * & terra eius miserabuntur.

16 Et timebunt gentes nomen tuum Domine, * & omnes reges terra gloriam tuam.

17 Quia edificauit Dominus Sion, * & videbitur in gloria sua.

18 Respexit in orationem humilium, * & non spreuit precem eorum.

19 Scribentur hæc in generatione altera, * & populus qui creabitur laudabit Dominum.

20 Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cælo in terram aspexit.

21 Ut audiret gemitus cõpeditorum, * & solueret filios interemptorum.

22 Ut annuncient in Sion nomen Domini, * & laudem eius in Ierusalem.

23 In conueniendi populos in vnum, * & reges vt seruiant Domino.

24 Respondit ei in via virtutis sue, * paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

25 Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, * & in generatione & generatione anni tui.

26 Initio tu Domine terram fundasti, * & opera manuum tuarum sunt cæli.

27 Ipsi peribunt, tu autem permanes, * & omnes sicut vestimentum veterascent.

28 Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur, * tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiunt.

29 Filij seruorum tuorum habitabunt, * semen eorum in seculum dirigetur.

13 Tu autem Domine nequaquam, sicut nos, defectum aliquem pateris, sed in perpetuum immutabilis perseueras: * & cum substantia tua perpetuitate, ipsa quoque memoria tui per omnes generationes durabit. Neque enim per admiranda opera tua, quæ semper designas, excidere vnquam poterit.

14 Tu itaque, qui in teipso idem & immutabilis permanes, non potes tuis deesse promissis, quique hominibus tui memoriam semper ingeris, nunc quæ tandem post longam dissimulationem profer te ad miserendum Sion desolatam, quæ admodum & te facturum certo confido. * Est enim iam tempus vt misereris eius, quia iam aduenit tempus à te constitutum.

15 Quod vel ex eo satis colligere licet, quia seruis tuis iam beneplacitum est in ruinis & deiectis lapidibus Sion, ita vt sint parati suo vel præcepto vel ministerio ruinas eius restaurare: * cum misera sit facies eius, pulueris eius, & rudera miseri succurrere cupiunt.

16 Neque infrugifera erit restauratio Ierusalem. Tum enim metuere & reuereri incipient etiam exteræ gentes nomen Domini: * & omnes reges terræ venerabuntur maiestatem illius.

17 Ob id quoniam Dominus reedificabit Sion, * in qua videbitur ab omnibus in maiestate sua, quæ nunc quidem ipsis occulta, ibi palam declarabitur.

18 Et quoniam conuertit se ad exaudiendum precem afflictorum, * nec reiecit rationes eorum.

19 Hæc quæ pro suorum restitutione Dominus benignè operatus erit, f scribentur propter posteros, * & populus qui nascetur intelligens ista ex scripturis, laudabit Dominum.

20 Eo quod dignatus sit respicere nos de excelso suo sanctuario, * & Dominus è cælis in ipsam vsque terram prospexit.

21 Vt attenderet gemitus eorum qui vinciti detinebantur, * & vt attendens, à vinculis & à captiuitate solueret eos, quorum patres crudeliter interempti fuerunt, cum quibus & ipsi filij morti destinati fuerunt.

22 Vt à captiuitate soluti deprædicarét in Sion nomen Dei, & laudem eius in Ierusalem.

23 Tunc cum simul collecti erunt populi: * & eorum reges, vt vnanimiter Dominum colant.

24 Proinde ob horum desiderium iustus quisque, qui est in populo Dei, locutus est modò ipsi Domino, cum iam incepit suos confortare per illucescentem suam beneuolentiam, & dixit: * Indica quæso mihi Domine quam pauci sint dies mei, quibus in his malis viuere cogar, vt cõsolator sim, intelligens post breue tẽpus me liberandum, & ciuitatẽ Dei reparandã.

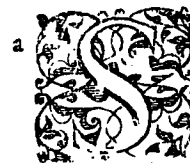
25 Ne reuoces me ex hac vita, in medio tẽpore vitæ meæ: neque immatura morte me hinc abripias, sed in senectam vsque, vitam meam proferas: vt ante mortem, videam promissam & iam instantem liberationem, ac ciuitatis Sion restitutionem, Tuæ enim subsistentiæ duratio per omnes generationes sese protendit, vt quæ sit æterna: quare conuenit vt tuam æternitatem breuitati vitæ nostræ comparans nostri misereris, ne morte præuenias iustum vitæ nostræ terminum.

26 Tu Domine in principio terram potentia tua stabiliuisti: * & cæli ipsi sunt opera omnipotentia tua.

27 Ipsi quantumuis iam diu subsisterint, suo tamẽ tempore interibunt, immutati à præsentis suo statu: tu autem semper idem permanes, * & omnes ad modum vestimentum veterascent, vt sicut vestis assiduo vsu & tempore inueterata innouari debet, ita & ipsi cæli cum terra post longum vsu & tempus quasi attriti renouatione egeant.

28 Itaque quomodo vestimentum vetus facili negotio mutatur in nouum, ita & tu summa facilitate mutabis & renouabis eos, & cum volueris ad tuum imperium statim renouabuntur: * tu ipsissimus ille es, erisq; semper, qui ab initio fuisti, & duratio tua sine carebit, sicut nec habet initium.

29 Quare de tua tum potentia, tum æternitate cõsensus, nihil addubito, quin filij seruorum tuorum paternam pietatem & fidem imitantes, tuque munere secure habitabunt in terra tua: * & illorum quoque filij in perpetuum coram te prosperabuntur, feliciterq; viuunt. Misertus enim aliquando nostri post hanc captiuitatem, maiorum oppressionẽ & exilium filios populi tui in terram tuam translatos omnimoda fœlicitate donabis perpetuamq; beneuolentia prosequeris. Id quod quidẽ partim in hac vita, sed maxime in cœlesti mansionem tuam perficies per desideratũ nobis tuum Messiam, qui collapsam Ierusalem vere aliquando restitutus est.

SICUT CREMIUM, &c.] Vocabulum istud cremium, quod nusquam inuenitur, nisi hoc loco, videtur interpretari deriuasse à verbo cremo, ad imitationem Græcæ dictionis φρυζον à verbo φρυζω. Putatur autem à plerisque significare id quod in frixorio durum & aridum remanet pinguedine liquefacta. Quæ significatio videtur ei tributa, eò quod Psalterio Romano & vetus habeat: sicut in frixorio friza sunt. Hæc autem translatio alludit ad vocabula Græca. Sic enim habent Græca: ἀσπὴ φρυζον, συνέφρυζον. Deriuatur enim à φρυζω, apud Latinos frigo. Porro Euthymio teste pro φρυζον, & cremium, Symmachus vertit torrem. Atque in hac significatione magis conuenit accipere nostrum cremium, & φρυζον apud Græcos. Sic enim aptissima est comparatio, vt ossa arida ligno arido & concremato comparentur, atque in hac significatione exponunt utrumque nomẽ lexica Græca.

SIMILIS, &c.] Non oportet ad intelligendũ sensum Prophetæ curiosè inuestigare quales sint hæc aues, & quæ earum proprietates, cum Propheeta solum velit indicare se assimilatum auius solitudinem querentibus, atque hoc pacto suam desolationem & mœstitiã explicare. Quoniam tamen pleraque hoc loco dici solent de Pelicani proprietatibus, operæpretium fuerit nonnulla de eo annotare. Primum autem vocabulum Hebraicum hinc positum: תרנגול quath, à Hieronymo aliquando transfertur per, Onocrotalus, vt Sopho. 2. aliquando per nomen Pelicani, vt hoc loco. De Pelicano autem sic scribit Aristoteles in quodam loco historia animalium: Pelicanus autem (nam apud Græcos per quintam inflexionẽ dicitur, πέλικαν, αὐός, auis sic dicta, quod arbores perforat, nã πέλκω securis, & πέλκω dolo) fluuios accolentes, mauiusculas planasq; conchas glutunt: quas vbi in ingluuie præuentriculoq; cepert, euomunt, vt in hiantibus ipsis eximentes carnes edunt. Plura de his Cicero 2. de natura deorum, vocans eos alio nomine, nempe plateas, ob latitudinem pedum apparet, sed ex descriptione satis patet eandem esse auem. Sic enim habet: Legi etiam scriptum esse, auem, quæ platea nominatur, eam sibi cibum querere aduolantẽ ad eas quæ se in mari mergerent: quæ cum emerissent, piscẽq; cepissent, vsq; eo premere eorum capita mordicis dum captum illa amitterent, idq; ipsa inuaderet. Eandemq; hæc auis scribitur conchis se solere complere easq; cum stomachi calore conceperit, euomere, atque ita eligere ex eis quæ sunt esculenta. Hunc fecutus est Plinius libro 10. vocans eas aues, plateas, sic enim scribit: Platea nominatur, aduolans ad eas quæ se in mari mergunt, & capita illarum morfu corripit, donec capturam extorqueat. Eadem cum deuorandis se impleuit cõchis, calore ventris coctas euomit, atque ita ex iis esculenta legit, restas excernens. De onocrotalo verò sic scribit eodem libro: Olorum similitudinem onocrotali habet, nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc omnia inexplabile animal cõgerit, mira vt sit capacitas, mox perfecta rapina sensim inde in os reddita, in veram aluum, ruminatis modo referre. Gallia hos septentrionalis proxima Oceano mittit. Ex qua vtriusque auis descriptione patet in hoc vtramque conuenire, quod dauoratam rapinam euomat, ob quam proprietatem vocabulum Hebraicũ hinc positum vtriusque conuenire potest. Nam à verbo deriuatur quod vomere significat. Imò Hieronymus vtroque vocabulo vtrumque genus significari intellexisse videtur. Nam in commentariis Sopho. 2. Onocrotalorum duplex dicit esse genus: alterum aquatile, alterum solitudinis. Et in commentariis super hunc locum: Duo, inquit, dicuntur esse genera horum volatiliũ. Vnũ in aquis est, & esca eius pisces sunt: & vnum in solitudine, & esca eius venenata animalia, hoc est, serpentes crocodili, & lacertæ. Augustinus autem super hoc loco, ex aliorum sententiã & alias Pelicani proprietates narrat: Dicuntur, inquit, hæc aues itaquam colaphis rostrorum occidere paruulos filios suos, eosdemq; in nido occisos lugere per triduum: postremò die matrem seipsum grauitet vulnerare, & sanguinem suum super filios fundere, quo illi superfusi reuiuiscunt. Porro hanc pelicani proprietatem alij aliter narrant, asserentes pelicanum non à se occisos, sed à serpentibus occisos filios proprio sanguine viuificare, atque huius occisiõis authorem citant B. Hieronymum. Hic enim ad Prædium in epistola, quam quidam te-

cit in quartum tomum, quod nõ putet esse Hieronymi, sic scribit: Pelicani cum suos à serpente filios occisos mortuos inueniunt, lugent, & se & sua latera percipiunt, & sanguine excusso ad corpora mortuorum sic reuiuiscunt. Verum sicut hæc proprietates incerta est, ita hæc loco non deseruit. In quo hoc tantum spectandum est, quod pelicanus auis sit solitudinis, nisi quis putet ad hunc locum pertinere quod scribitur de eius vomitu, ad designandum quo modo is qui loquitur mœstitiã cordis in solitudine coram Deo euomuerit. Quod & rectè quadrabit, dum in persona penitentiis hæc intelligitur. Gregorius de pelicano nihil adducit, nisi quod auis sit amans solitudinem, vbi venenatis piscitur animalibus. Sophonia 2. ponitur תרנגול quath, vbi solitudo loci futura prædicitur: similiter & Isaia 34. Vertunt autem aliqui, cuculum. Hieronymus onocrotalum.

CINEREM, &c.] Indicat paraphrasis hanc partem dupliciter intelligi posse. Primum per figuram hypallagen vt, cinerem tanquam panem, positum sit pro panem tanquam cinerem. Per quam figuram dictum est à Psal. ta: pei flauit fistula buccæ, pro eo quod dicendum erat, perflauerunt buccæ fistulam & apud alium: Trade rati ventos, date classibus æquor, secundò, vt significet se cinerem loco panis, & cum pane comedisse. In pulvere enim solebant iacere qui vehementer lugebant: hinc dicit se puluerem esitasse, dum nimirum pronus in terram procumberet.

PLACVERUNT, &c.] Serui hi ad literam ab Hebræis intelliguntur Darius & Cyrus, & reliqui principes, qui Iudæis annerunt ædificare templum & ciuitatem, nam & Isaiã Cyrus Dei seruus dicitur. Aut accipi possunt ipsimet Iudæi, qui promptos se exhibuerunt ad ædificandum templum. Secundum spiritum autem hi serui Dei, sunt Apostoli, & quotquot studuerint ex viuus lapidibus templum Dei ædificare.

QUIA ÆDIFICAVIT, &c.] Græca habet futurum ἀνοδομήσει, ædificabit, quomodo & Augustinus legit: Hebræa tamen habent verbum præteriti temporis, ædificauit, quod etiam sequentibus magis conuenit.

SCRIBANTUR, &c.] Cõmunitur libri ferè habent, in generatione altera. Quidam tamen libri habent, in generationem alteram, quomodo & Græca habent & Augustinus, proinde ea lectio est conuenientior. Vtriusque lectiois meminit Glossa ordinaria, & sensus idem semper intelligendus est, vt præpositio, in, accipitur pro, propter, vel, pro: quem sensum clarius exprimunt Hebræa, quæ habent, scribatur, vel scribetur hoc generationi alteræ.

VT ANNUNTIENT, &c.] In Græcis & Hebræis incertum est an vertendum sit per verbum singulare vt annuntiet, aut plurale, annuntient, quia vtroque est infinitiuus, vt sit, Ad annuntiandum: Itaque Euthymius intelligit verbum singulare quod refert ad Christum de cælo prospexisse vt solueret filios interemptorum, ad hoc vt ipse annuntiaret nomen patris sui fidelibus. At quoniam superius dictum est: Populus qui creabitur laudabit Dominum: magis videtur hæc annuntiatio tribuenda iis qui liberandi dicuntur: vt rectè versum sit per pluralem numerum: Vt annuntient.

RESPONDI, &c.] Obscurus est hic locus, nec ex Hebræis iuuari possumus ad intellectum eius. Longè enim aliter Hebræa habent, nempe: Affixit in via virtutem meam, breuiavit dies meos. Dicã Deus meus ne reuoces me, &c. Cuius lectiois sensus satis planus est. Pro intelligentiã autem nostræ lectiois primũ adnotandum, nomen virtutis hic non posse accipi, vt opponatur vitio. Est enim apud Græcos, ἐν ὁδῷ ἰσχύος. Vnde D. Augustinus legit, in via fortitudinis, Dubium autem quod debeat accipi suppositum verbi, respondit, & quid referat relatiua, ei & suæ. Et sunt qui intelligunt pro supposito nomen Dominus, & relatiua referri ad Sion & Ierusalem, aut populum potius, nam relatiua apud Græcos sunt masculini generis. Itaque hæc pars non ad sequentia, sed ad præcedentia referenda etiam in hoc sensu: cum conuenient populi in vnum, tunc Dominus respondebit, id est, satisfacet voto populi per rationem fortitudinis suæ: Vel, Populus qui creabitur laudabit Dominum. Primum, quia prospexit de cælo, &c. Deinde etiam, quia respondit populo suo per fortitudinem suam. Verum magis apparet Septuaginta voluisse verba quæ sequuntur, scilicet paucitatem dierum meorum nuntia mihi, &c. esse verba eius qui hic respondisse dicitur,

vt suppositum verbi sit, populus, aut iustus quisque in populo, vel is qui in principio psalmi locutus est, hic intelligatur loqui de se in tertia persona, vt suppositum sit pauper de quo loquitur titulus, sicut & alio loco

propheta de se loquitur in tertia persona, dū dicit: *Isse pauper clamauit, &c.* In hoc autem sensu, respondere, accipi debet simpliciter pro, dicere, vt alias in scripturis frequenter. Sic Euthymius.

Psalms David.

ARGUMENTVM PSALMI CII.

Hoc Psalmo vir sanctus primū suam animam excitat ad laudandum Deum totis viribus, ex perpessione beneficiorum Dei sibi prestitorum, quae sex numero gradatim enumerat, tum & Dei erga totum populum suum omnesq; timentes ipsum iustitiam, misericordiam, ac bonitatem celebrat. Postremū cantans vniuersale esse ipsum in omnia dominium, etiam angelos, omnesq; omnino creaturas ad laudem Dei inuitat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

RATIAs age Domino, & lauda eū anima mea: * & omnes interiores vires animae meae nunquā cessent laudare nomen eius ob sanctitatem summē reuerendum. Neque enim satis est lingua & voce ipsum laudare, sed cū ipse spiritus sit, ac nostrum spiritum intimē perscrutetur, maximē mente laudandus est, idque non frigidē, sed ex totis ipsius viribus, cū omnia illi debeas quae habes.

1 Benedic anima mea Domino: * & omnia quae intra me sunt nomini sancto eius.

2 Benedic anima mea Domino: * noli obliuisci omnes retributiones eius.

3 Qui propitiatur omnibus iniquitatibus, * qui sanat omnes infirmitates tuas.

4 Qui redimit de interitu vitam tuam, * qui coronat te in misericordia & miserationibus.

5 Qui replet in bonis desiderium tuum, * renouabitur vt aquila iuuentus tua.

6 Faciens misericordiam Dominus, & iudicium, omnibus iniuriam patientibus.

7 Notas fecit vias suas Moysi, * filijs Israel voluntates suas.

2 Gratias itaque age, o anima mea Domino, * nec sinas vnquam excidere memoriae tuae illa tam varia quae in te liberaliter contulit beneficia, sed horum iugis memoria, & digna aestimatio ad laudem diuinā te semper accendat.

3 Gratias, inquam, age Domino, qui (quod est omnium bonorum & beneficiorum Dei fons, ac ob id primō recensendū) propitius remittit omnem iniquitatem tuam, quantumuis varia sit & multiplex: * qui, remissis peccatis tuis, sanat quoque omnem aegritudinem tuam.

4 Et quod isto maius est, etiam de imminente ac destinato interitu frequenter redemit, ac constanter redimit vitam tuam: nec his contentus, non solum a malis vniuersis te liberat, * sed etiam sua benignitate atque miserationibus te vndique circuncingit, & abundē cumulat.

5 Quodque his amplius est, etiam vique ad saturitatem satisfacit desiderio tuo, abundantiam omnium bonorum tibi suppeditas: * cuius beneficio & id postremo consequeris, vt admodum aquilae, quae rostrū ob vetustatem nimis aduncum abiicit, sicq; iuuentam ac nouas vires recipit, tu quoque senescens florem iuuentutis recipias, & viribus valens veluti reiuuenescas. Atque haec quidem omnia temporaliter tibi praestat, peccatis quae animae mala sunt remissis, etiam corporis mala, qualia sunt morbi ac mors, quibus per peccatū homo fit obnoxius, depellens, omnibenevolentiae genere cumulans, & temporalium bonorum abundantia vique ad satiandum replens, & ipsam senectam floridam ac vegetam reddens. Veruntamen etiam spiritualiter haec omnia in te magnificē compler non tantum remittens tua peccata, sed & morbos eos, qui proprie animi sunt morbi, & quorum ipse solus est medicus, hoc est, ad vitium pronitatis, ad virtutis officia infirmitatem sanans sua gratia, & ab aeternae damnationis interitu vitam tuā praeseruans, ac deinde variis suae benignitatis spiritalibus bonis te ornans imō & satians: atq; senectutē tuam iuuentuti restituens, & id quidem tum in praesenti vita, in qua te siue per peccati vetustatem, siue per tedium miseriarum senescētē, sua gratia & consolatione renouat, vegetumq; facit: tum maximē in futura vita, in qua te gloria felicitatis per suam misericordiam coronans, omniq; bono ita saturans, vt nihil ultra concupiscere possis, tandem etiam per futuram corporum resurrectionem, veteri & mortali corpore deposito, nouo & immortalis induet corpore, cum quo in perpetuo flore vigebis.

6 Neq; verō tantum ea quae erga te agit Dominus, o anima mea, laudandi Deū materiā subministrant, sed & ea quae generaliter erga omnes, & maximē erga populū suū egit & agit. Ipse enim & misericordia & iudiciū facit omnibus qui iniuriā patiuntur, subueniendo eis & liberando, atque iniustos oppressores eorū vindicando, quemadmodum olim per suam misericordiam & aequitatem fecit in educatione populi sui ex Aegypto.

7 Ipse quoq; singulari sua in nos dignatione post eductos ex Aegypto patres nostros, patefecit Moysi praecipua rectē viuēdi: * & per hūc Israelitis suas voluntates notas fecit, indicans quae ab eis fieri vellent, vt beateq;

beateque viuere possent: indicans etiam eis, quae nouissimis temporibus pro suorum salute operaturus esset.

8 Miserator & misericors Dominus.

* longanimitis & multum misericors.

9 Non in perpetuum irascetur.

* neque in aeternum comminabitur.

10 Non secundum peccata nostra fecit nobis,

* neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis:

11 Quoniam secundum altitudinem caeli a terra corroborauit misericordiam suam super timentes se.

12 Quantum distat ortus ab Occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras.

13 Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.

* quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.

14 Recordatus est quoniam puluis sumus:

* homo sicut fenum, dies eius tanquam flos agri sic effloret.

15 Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: * & non cognoscat amplius locum suum.

16 Misericordia autem Domini ab aeterno, & vsque in aeternum super timentes eū.

17 Et iustitia illius in filios filiorum: * his qui seruant testamentum eius.

18 Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

19 Dominus in caelo parauit sedem suam,

* & regnum ipsius omnibus dominabitur.

20 Benedicite Domino omnes angeli eius,

* potentes virtute facientes verbum illius ad audiendum vocem sermonum eius.

21 Benedicite Domino omnes virtutes eius.

* ministri eius, qui faciunt voluntatem eius.

8 Accedit ad haec, quod (quemadmodum post datam legem saepius in nobis declarauit) benignus sit & misericors Dominus, * tardus ad vindictam, multus autem & facilis ad miserendum.

9 Vnde etiam si contingat eum peccatis offensum suos vindicare eisq; grauiā cominari, siue per prophetas, siue per immisos terrores, nō tamen propter nimiam suam misericordiam in aeternum suos vlscetur, * neque in perpetuū cominabitur, sed paterna virga castigatos, & iam emendatos mox in gratiam recipiet, perpetua eos prosequens misericordia.

10 Quod autem dico de magna ipsius misericordia, ex nobis discere licet. Non enim egit nobiscum secundum exigentiam multitudinis & magnitudinis peccatorum nostrorum: * neque pro merito iniquitatum nostrarum poenas sumpsit de nobis, quando quidem cum exterminium & perpetuam abiectionem commeruissemus, temporaliter tantum nos afflixit imō & multa peccata, sua clementia sine vllo remissit.

11 Ipse enim super eos qui reuerentur ipsum, stabiluit misericordiam suam idque non in parua mensura, sed secundum altitudinem caeli a terra: vt quantum esset interuallum a caelo in terram, tanta sit & misericordia eius super timentes eum, hoc est, immensa: cuius celsitudo ab homine comprehendi & coniectari non possit. Vnde fit, vt etiam si subinde tales peccent, eius tamen misericordia ab eis non auferatur, imō longē superet ipsorum miseriam & delicta.

12 Itaque per hanc immensam suam misericordiam tantum elongauit a nobis iniquitates nostras, quantum distat Oriens ab Occidente, hoc est, maximē, & remotissimē a nobis nostra peccata profligauit, vt quemadmodum Oriens & Occidens extremi termini orbis nunquam se contingere possunt, ita & nos non possint remissa iniquitates nostrae corripere, & malis quae commerueramus inuoluere.

13 Sicut pater summo misericordiae affectu mouetur erga filios suos, ita vt vel ad eorum vitia conuieat: vel si verberandos eos iudicat citra meritum tamen verberet, nec alio fine quam, vt castigatione emendet: ita & Dominus non solum affectu pij domini, sed paterno affectu misertus est sempetque miserabitur iis qui reuerentur illum neq; singula errata vindicans, neque pro merito puniens dum castigat: * ipse enim nouit conditionem plasationis nostrae naturamque nostram a se effectam.

14 Rationem scilicet habet, quod ex limo terrae constamus, quodq; ob id in fragili & terreno corpore fragiles ad bonum, proni autē ad fecundum terrena simus. * Aduertit etiam inanitatem, breuitatem, & irreparabilitatem vitae nostrae, nempe quod hominis dies sunt sicut fenum & gramen, quodque in vita sua miserabilis homuncio feno graminiq; sit similis. Floret enim sicut flos agri, hoc est, ad modicum tempus viget, mox suo vigore destituendus.

15 Quoniam quemadmodum cū vētus aliquis vrens attigerit & perflauerit florē agri, mox emareciscit, & esse desinit: * nec obtinet amplius locum suum, quem ita perdit, vt prius eum obtinuisse non videatur: ita & cū spiritus indignationis vel sententiae Dei, imperiumq; eius pertransierit in hominem, mox deperdito suo virore subsistere desinit homo, nec amplius inter mortales locum aliquem obtinet.

16 Nō sic autem se habet Dei misericordia quomodo vita hominis, sed misericordia Dei ab aeterno & vsque in aeternum perdurat erga eos qui reuerenter colunt illum, quantumuis per se inanes sint & caduci.

17 Et illius in praestandis promissis veritas perseuerat etiam in filios filiorum, * eos qui non degenerantes a patribus suis solliciti sunt ad seruandum pactum cum Deo initum.

18 Hoc est, memores sunt praecceptorum eius non tantum ad cognoscendum aut recensendum ea, sed ad complendum ea opere.

19 Praeter autem iam commemoratam Dei iustitiam, atq; benignitatem, superest etiam ipsius super omnia potentiam recensere & celebrare. Ipse enim Dominus ab initio parauit & firmavit sibi solū suū in caelo, omnibus se altiore declarās, * & potestas eius regia in omnia imperiū obtinet.

20 Propter quod non homines tantum, sed & vos caelestes angeli Dominum laudate, * qui maximis praediti viribus exequimini mandata ipsius, ita vt obediatis voci & imperio eius, & cuncta ei obedire cogatis.

21 Laudate, inquam, Dominum omnes exercitus eius caelestes, qui in maximo numero sub potentissimo hoc principe militatis, ad similitudinem multorum exercituum militarium: * laudate eum vos ministri eius, qui promptissimē exequimini quaecunque fieri ipse vult,

21 Benedicite Domino omnia opera eius. in omni loco dominationis eius.

* Benedic anima mea Domino.

22 Et quoniam ne ab angelorum quidem multitudinem factis omnium hic Dominus laudari potest, laudare eum etiam in ventura vita debemus, quatenus est in illo loco potestati eius subiectus. Non est, omnes omnino creatura, nam & omnes creatura Dei sunt operata. Quia locus Dei est subiectus imperio, ut ob id duplici nomine Deo laudem debent omnia, tum quia Dei operata, tum quia regis eius creatura. Quamquam enim Deo laudem debent, etiam tu anima mea quemadmodum dicere accipit, Dominum totis viribus lauda, considerans eius iam commemoratam in te & in omnes benignitatem, infirmitatemque potentiam.

ANNOTATIONES.

WEN PROPHETABATUR, &c. Pro omnibus his verbis cum gratia pronuntiat apud Graecos, participia accusati casus, quae conferuntur cum accusatio verborum, praecedente Benedic Dominum, propter omnem suavitatem, &c.

RENOWABITUR UT AQUILA. Scriptura hic facit similitudinem aquilae in creaturae immutari, & reuocare se, quod quia fiat ratione non facit conseruare. Ad hoc etiam & Plinius de eius immutatione nihil meminit. Hic autem quilibet fabulatur, aquila quolibet decennio hinc ad centum annos peruenit, per eorum ignem elementalem, & ab eo ubi supra modum incaluit, deinde in mare, indeque nonas et hinc hinc pluuias, ac tunc reuocatur. At cum in centesimo anno facere solet, de se in virtutibus ut & maritimum. In illius precipitante, ne lingere nequeat ab aliis aut aliter mundus immutationis describitur, quod a Hieronymo ex epistola ad Praxidum, in qua sic scribitur: Aquila quando senescit, grauatatur illius pennis, & oculi quaeque fontem & exigit pennas, & colligit in se calorem, & se oculi eius sanatur, & in fontem de se reuertit, & ita ad iuuentutem reuertit. Verisimile autem est, quod etiam scribit Augustinus super hoc loco, nepe aquilam admodum senectutem accipere, propterea acquirere iam aduentum, ut vno super eius nonnulli oblatum colatum inferius, proliberatur hinc etiam cibum, sicut, viribus necessitas defecere, sed naturalium illi hinc nonnulli aduocant ad petram, atque etiam cibum illum in vires habentes reparare. Hinc enim reuertitur, quod Aristoteles & Plinius scribit, aquila non senescit, sed facit nonnullum propter aduocantem, & nonnullum valere cibum sumere. Tunc enim de reuocantem nihil amplius adfert, quam quod veteres pennas de hinc, mouasque reuertat, quod & notatur Thae 40. Qui sperant in Domino non cadunt fortitudi-

nem, allument pennas ut aquila, volabunt & non deficiet. Vnde Hieronymus, Cetera, inquit, diximus aquilam, sine stercem, ac tunc hinc mutatione penarum, &c. Quidam etiam hinc verum sic intelligit, ut sit sententia, ac tunc semper sicutum est, super terram, ita Dei misericordia semper permanet super timentes ipsum. Sicut inquit, prodest regi, permanet super terram, sic prodest Domino, permanet super timentes eius. Alij sic intelligunt: Quia ipsum regem est altius terra, tanto Dei misericordia fortior est, & maior misericordia indigentia inuenit ipsum. Verum magis apparet propheta hinc verum de Dei misericordia. Deo allerere, Primum quod Deus tam signavit super timentes eum, sicut alio loco dicit: Confirmata est super nos misericordia eius, &c. Secundo, quia firmata est non in partem in terra, sed in immensitate, quod significat per altitudinem celi a terra, hinc & alias ad significat dum Dei misericordiam dicit sicutum est super nos, & nubes.

QUIDAM SPIRITUS SUPER TRANSIBIT. Quodam spiritum hic accipiunt pro animalium, & tantum in illo, referit ad hominem, ad florem. Et videtur potest sic necessitate intelligendum, quia in fine verus dicitur, & non cognoscit in eum, tum ab de homine hinc, vultur, aut de flore, aut non comparit cognoscit Magister autem videtur spiritus de ventor accipimus, & tantum in illo ad florem, propter similitudinem quae est aquae hinc, &c. Omnis caro, & ceterum, & omnis gloria eius, quam suos agri excelsit est tenum, & accidit suos, quia spiritus Dominum, inflavit in eo. Hic enim manifestat spiritus dicitur, fluuile in flore. Hebraei autem non habent, & non cognoscit locum: sed & non cognoscit eum locum eius, quamuis & nostra lectio in eundem sensum bene accipitur, ut indicat paraphrasis.

Psalmus ipsi David.

ARGUMENTUM PSALMI CIII.

In sanctis spiritus, ad laudandum ex animo Deum excitar, id est, non ut in praecedenti Psalmo, ex consideratione beneficiorum Dei singulariter sibi omnibusque, colentibus ipsum, praestatorum, sed ex consideratione vniuersorum operum Dei, quae in caelo, & in terra, atque mari potentia sua, & sapientia, maxima condita esse, ac benignitate summam conseruat, atque gubernat, ac tunc pulchro ordine accensur, in hunc considerandi, diuinae potentiae, sapientiae, & pietatis bonitatis admiratione promittit se, quoad viderit laudes Dei committitur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

BENEDIC anima mea Dominum. Ita enim fieri debet: Nam tu Domine Deus meus admodum magnus declaratus es per potentiam rerum omnium creationem, & sapientissimam atque benignissimam earum gubernationem.

1 Benedic anima mea Domino. Domine Deus meus magnificatus es vehementer.
2 Confessionem & decorem induisti.
* amictus lumine sicut vestimenta.

2 Tu te laude & pulchritudine ex omni parte circumdedisti, ornasti, & velut vestisti, dum per cuncta opera tua potentiam, sapientiam & bonitatem tuam declarans, ostendisti quam is in omnibus laudabilis, decorus & gloriosus. * Et primum quidem in te gloriosum atque laudabilem praedicat, quod lumine tanquam vestimento circumdedisti. Nam & lucem habitas inaccessibilem, nihil habens in te tenebrarum. Et in initio creationis ante omnia lucem tuam accepisti, quam tuam faciem ac domum, hoc est, ad lucem tuam perdidisti, & in luce quasi pallio ex omni parte amictus videris.

3 Extendens caelum sicut pellionem.

3 Quomodo homo pellem aliquam tentionem aut cortinam in vniuersum uellituram, facili negotio late expandit, ita & tu post creatam lucem, facili-

mè ipsum caelum in maximam latitudinem extendisti, ut esset quasi retrorium & operimentum inferioris istius domus, quae homini omnibusque animalibus aedificasti. * Huius autem caeli sic expansi superioré parté texisti aquis, diuides per extensum firmamentum aquas supernas ab aquis infernis.

* qui regis aquis superiora eius.
4 Qui ponis nubem ascensum tuum:

4 Tu Domine nubibus ipse iniquitas, eis que pro vehiculo quodam veris: his enim per vniuersum orbem quasi veheris, tuam potentiam mortalibus ostendens per mirabilia quae ex eis designas. In his quoque frequenter te nobis peculiariter praesentem exhibuisti, ex eis nobis loquens, aut contra hostes nostros pugnans, quemadmodum rex aliquis e curru suo. * Iter facis vectus alatis celerrimis que ventis, hoc est, indicibili pernicitate vbicunq; vis te mox praesentem exhibes, ut velocissimis ventis ferri videaris, per quos etiam frequenter subito excitaros, circumquaue tuam potentiam horribiliter declaras, & ad terredum homines quasi aduolas.

* qui ambulat super pennas ventorum.

5 Tu facis ipsos ventos tibi esse pro nuntiis & angelis, ita ut iram tuam impii denuntiant, tuaque iussa statim perficiant, simili que modo ipsa fulgura flammantia facis tibi esse quasi ministros, dum per ea quaecunq; vis exequeris, per ventos enim atque fulgura insignes saepe ultiones de impiis fecisti. † Tu Domine etiam fecisti ut hi quos pro nuntiis & ministris tuis esses habiturus, essent creaturae omnino spirituales, & lucidissimae, ac instar venti atq; ignis velocissimi & efficacissimi, nobilissimos scilicet & potētissimos tibi prospiciens ministros; sicut tuam decebat maiestatem.

5 † Qui facis angelos tuos, spiritus: & ministros tuos, ignem vrentem.

6 Tu terram firmiter collocasti in sua stabilitate, ut videatur quasi babis quibusdam inniti, cum pro basi & sustentaculo sit ei sola tua dispositio atque voluntas, qua mirabiliter etiam in ipsis fluidis aquis ita stabilita esse, ut non sit mouenda loco suo vnquam.

6 Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi.

7 Aquarum maxima profunditas ipsam in principio veluti vestimentum quoddam cooperuerant: * super ipsos altissimos montes stabant aquae.

7 Abyssus sicut vestimentum amictus eius. * super montes stabant aquae.

8 Mox autem propter imperium tuum, quo eas velut impediens bonum terrae videbaris increpare, recesserunt: & propter iussum tuum, quod erat quasi sonus tonitruu efficacissimum, celeriter fugerunt, velut timentes te.

8 Ab increpatione tua fugient, a voce tonitruu tui formidabunt.

9 Atque ita ex ipsa aqua montes quasi ascenderunt & capi quasi descenderunt ad locum istum, quem eis stabiliter collocasti, dum nimirum aquis desideribus, & in Oceanum collectis, montes, & capi, vallesque apparuerunt.

9 Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis.

10 Terminum posuisti, quem eis stabaliter collocasti, dum nimirum aquis desideribus, & in Oceanum collectis, montes, & capi, vallesque apparuerunt.

10 Terminum posuisti, quem tuo iussu parentes non transgredientur neque amplius reuertentur ad operiendum terram vniuersam, quemadmodum in principio operuerunt.

11 Super ea volucres caeli habitant, de medio petrarum dabant voces.

11 Ne tamen ipsis tum hominibus, tum bestiis aquarum sit inopia sine quibus vita haec subsistere nequit, ob id tu ex montium occultis venis iugiter emittis, & scaturire facis fontes in locis humilioribus: * atque ita fit, ut ex fontibus collecta aqua inter montes indefinenter fluant.

11 Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertransibunt aquae.

12 Bibet ex eis omnis generis animalia, quae in agris degunt. Ipsi syluestres asini, ut sunt animalia valde sitibunda, & in arētib; locis habitantia in siti sua anhelabunt ad eiusmodi aquas, ut ex eis sitim suam restinguant.

12 Potabunt omnes bestiae agri, expectabunt onagri in siti sua.

13 Iuxta ista, nepe iuxta fontes & flumina, aues, quae in aere volitant, habitant in arboribus iuxta aquas nascentibus: * ex ipsis altissimis montium rupibus suauiter cantillant, vnaquaeque secundum naturae suae conditionem.

13 Super ea volucres caeli habitant, de medio petrarum dabant voces.

14 Cumque fontium, fluminumque aquis montes rigari nequeant, ne prorsus sterilecant, humectat eos Deus e locis suis superioribus, ex ipsis nubibus pluuias demittens: * per hanc autem aquarum pluuiarum irrigationem vniuersa terrae cum montibus communem saturatur quaecun- que degunt in terra, ex abundantia fructuum, qui opera tua proueniunt.

14 Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.

15 Producent senum iumentis, & herbam seruituti hominum.

15 Producent senum iumentis, & herbam seruituti hominum.

16 Ut scilicet ex herba prouenire facias homini cibum e terra: * & vinum exhilaret cor hominis variis miseris obnoxij.

16 Ut educas panem de terra: & vinum latificet cor hominis.

17 Utque per oleum hilariores reddat vultus eius: * & panis cor hominis, & cum corde omnes corporis vires confirmet.

17 Ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.

18 Earundem aquarum irrigatione etiam ipsae arbores campi humana opera destituta, humoris summam copia imbuntur, quae ad earum incrementum sufficit: & Cedri quae in monte Libano copiose proueniunt, quas non hominum opera, sed Dei folius cura plantauit, crescere eas faciens citra hominum culturam. * Has autem arbores non hominum tantum vltibus creauit, sed & auium. In his enim passeret, reliquaeque aues nidulantur.

18 Saturabuntur ligna campi, & cedri libani, quas plantauit, illic passeret nidificabunt.

19 Herodij domus, dux est eorum: * Montes excelsi Ceruis, petra refugium Eri-nae.

19 Herodij domus, dux est eorum: * Montes excelsi Ceruis, petra refugium Eri-nae.

19 Inter has autem aues, nidus Herodij siue Ardeae principatum obtinet eo quod & amplior & altior sit nidus eius quam reliquarum auium; * Quem admodum autem arbores auium mansioni deputatae sunt, ita & montes excelsi diuina prouidentia ipsis Ceruis ordinati sunt ad quos confugien-

20. Fecit lunam in tempora.
* sol cognovit occasum suum.
21. Posuisti tenebras, & facta est nox: * in ipsa pertransibunt omnes bestiae sylvarum.
22. Catuli leonum rugientes ut rapiant: & quarant a Deo escam sibi.
23. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.
24. Exhibet homo ad opus suum * & ad operationem suam usque ad vesperam.
25. Quam magnificata sunt opera tua Domine: * omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua.
26. Hoc mare magnum & spatiosum manibus: illi creptilia, quorum non est numerus.
27. Animalia pusilla cum magnis, * illic naues pertransibunt.
28. Draco iste, quem formasti, ad illudendum ei.
* Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore.
29. Dante te illis, colligent, aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.
30. Auertente autem te faciem, turbabuntur, * auferes spiritum eorum, & deficiet, & in puluerem suum reuertentur.
31. Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terra.

tes a persequentibus se saluent: similiter latibula petrarum ex Dei ordinatione sunt refugium ipsis Erinacis: & similiter aliis animalibus sua sunt loca in quibus seruentur, deputata. Ad eod nullum est animal, quantumuis vile & infimum, cui non prospexerit Deus: nec vllus est locus, qui si non hominibus, saltem aliquibus animalibus seruiat, vt sunt montes excelli ac rupes.
20. Iam quanta est solis ac lunae in his inferioribus vtilitas. Fecit enim Deus lunam, vt sua mutatione certa tempora distingueret, & mensium exordia indicaret suis nouiluniis. * Sol obseruat tempus occasus sui idque adeo determinate & constanter, vt videatur intellectu praeditus cognoscere, quod sit tempus occasus quotidiani, sibi a Deo praescriptum.
21. Post solis occasum inducis tu Domine tenebras, & fit nox, quae non ad hoc tantum vtilis est, vt diurnis fessos laboribus somno reficiat, sed & multis seruit animalibus ad vigilandum. * In ea enim libere prodeunt animalia, quae per diem in syluis hominum causa latuerunt, tumque huc & illuc ambulant.
22. De quorum numero maxime sunt catuli leonum, praefame rugientes, qui perambulant syluas vt rapiant sibi praedam: * & quarant pro se aliquam escam a Deo, a cuius solius prouidentia omnibus animalibus etiam ferocissimis cibus praeparatur.
23. Post haec autem iterum oritur sol, & quae per noctem sparsa erant animalia, ad querendum sibi victum colliguntur rursum, & in antris suis collocantur vt in eis cubent per diem.
24. Illis autem cubantibus, cum iam ab eis nullam homini est periculum, homines qui nocte quieuerunt, egrediuntur ad perficienda opera sua: * & ad culturam agrorum suorum (quod praecipuum & maxime naturale eorum est opus) vsque ad vesperam. Itaque fit, vt homo cum bestiis illis, quae homini sunt formidabiles, per vices ipsa terra vtatur.
25. Merito itaque ex horum omnium consideratione exclamare licet, O Domine, opera tua sunt a te valde magnifica facta, tu fecisti ea admodum magnifica haberi a nobis, dum in tanto numero, tali ordine atque vtilitate omnia condidisti: * nihil enim non summa sapientia creasti, ipsaque terra pleena est diuitiis tuis, & rebus a te creatis, quarum vt es author, ita & possessor.
26. Nec minorem admirationem de se praebet ipsum mare, quam terra. Ipsum enim mare magnum est & amplissimum spatium, habens brachia latissima, & sinus, * in quo sunt natatilia innumerabilia, non tantum quoad indiuidua, sed etiam quoad eorum species.
27. Pisces parui cum magnis ibi sunt, * & quod summe est admirandum per ipsum naues pertranseunt, homines, quaque uersum volunt transferentes, cum grandi tum miraculo, tum vtilitate.
28. Illic etiam sunt admirandae magnitudinis cete, quae tu creasti, vt se in ipso voluerent atque reuoluerent quasi ludendo, utque nimia sua fortitudine ita in ipso dominarentur, vt ridere audeant, & contemnere reliqua quae degunt in mari, omnia: & merus eis sit lusus venari, & capere animantes in eo quasilibet. Omnia autem haec, quae siue in terris, siue in aquis viuunt, animalia innumera sicut a te creata sunt, ita non a seipis sed a te conferuantur. * Omnia enim a te expectant, vt des illis tempore opportuno cibum naturae cuiusque conuenientem.
29. Vbi tu illis suppeditaueris, colligent: * vbi velut aperta manu illis largiter dederis, omnia saturabuntur tua benignitate.
30. Si vero iratus faciem tuam auerteris ab eis, & cura tua destitueris ea continuo turbabuntur, & in seipsis anxiabuntur, * quod si spiraculo illo vitae, quod insufflasti, & animis ipsorum spoliaueris ea, mox interibunt, & in terram, vnde sumpta fuerant, resoluuntur.
31. Rursum autem insufflabis spiritum tuum in eandem terram, & creabuntur alia in locum eorum quae interierant: sicque per illa inuouabis superficiem terrae. Atque haec quidem manifeste in generali illo terrae diluuiio declarata sunt, cum hominum peccatis offensus vniuersa pene animantia perdidisti: ac mox nouis animalibus totum orbem impleuisti. Quotidi e quoque haec oculis omnium ingeruntur, dum per continuam animalium corruptionem & generationem, mortuis parentibus orbem succedentibus filiis renouas. At vero in nouissimo die cum per ignem mundus inuouabitur, vt olim per aquam, istud, quantum ad homines attinet exitum praestabis, cum in deposita corpora & corrupta spiritum tuum, animas hominum (quae magis proprie tuas dicuntur spiritus, quam aliorum animalium animae eod quod a te solo inspurentur, tuique spiritus expressiorem gerant similitudinem) emittes, & qui mortui fuerunt homines & secundum corpus interierunt, rursus creabuntur, atque per nouos hos inuouabis

32. Sit gloria Domini in seculum.
* latabitur Dominus in operibus suis.
33. Qui respicit terram, & facit eam tremere.
* qui tangit montes, & fumigant.
34. Cantabo Domino in vita mea. * psallam Deo meo quam diu sum.
33. lucundum sit ei eloquium meum, * ego vero delectabor in Domino.
36. Deficiant peccatores a terra, & iniqui ita vt non sint.
* benedic anima mea Domino.

bis orbem terrae, & simul cum eis ipsa quoque terra a presenti statu inuouabitur.
32. Sane eorum magnificam Dei maiestatem ex operibus eius modo perpendam, ex totis animae visceribus opto, vt in perpetuum perduret gloria maiestatis eius, quae in operibus eius relucet: utque maiestas eius ex creaturis semper ab hominibus agnoscat, & agnita colatur, quemadmodum certe futurum est: * nam Dominus in variis istis operibus suis semper se oblectabit, liberalissimo amore ea semper prosequens, & maxima sapientia atque bonitate ea gubernans, quemadmodum pater in filio se oblectas singulari eum fouet indulgentia, & artifex in opere quod diligit plus operae & curae impendit.
33. Neque gloriam suam tantum declarabit sua erga creaturas benignitate, sed & virtutis suae maximae ostensione terrificae. Ipse enim vbi terram vel semel aspexerit, solo ipsius nutu continuo mouebitur, & quasi formidans contremiscent: * & cum vel leuiter montes tetigerit, mox ab ipsius igne incensi fumigabunt, quomodo olim factum est in monte Sinai, qui mox vt praesentiam suam in eo Deus testatus est, in modum fornacis terribiliter totus fumabat: quemadmodum etiam & frequenter fieri videmus, cum fulminibus tactos mox fumare facit. A deo nihil est quantumuis firmum, aut magnis praeditum viribus, quod non tam facile ad nutum eius comoueat, & concidat, quam si quis solo suo aspectu aut attractu omnia vincere possit.
34. Propter haec igitur omnia tam admiranda cantabo in honorem Domini per omnem vitam meam, * psalmis celebrabo eum quoad vixero.
35. Opto autem, vt sermo meus quo eum depraedico, sit ei gratus & acceptus: quod si fiet, * ego certe delectabor in Domino, quod illum mihi habeam propitium.
36. Vt autem ego laudis diuinae studiosus perpetuo Deum carminibus glorificare, & mea laudes illi acceptas esse desidero: ita quoque opto, vt peccatores & iniqui, qui Dei laudes negligunt, imò nomen Dei blasphemant, suaque vita, quod in ipsis est, Dei gloriam obscurant, sic consumantur a terra, vt amplius in ea non sint: sed vbique omnia obtineant hi, qui Dei nomen verè sanctificent, quemadmodum & suo tempore fore nihil addubito. Interim autem quamdiu adhuc in terra peccatores tolerantur, tu saltem anima mea (vt in principio dixi) totis viribus lauda Dominum, alioquin ad laudandum eum, quantum in te est, adducere labora.

ANNOTATIONES.
VI TEGIS AQUIS. Quae nos legimus hoc versu & tribus sequentibus in secunda persona, Graeca & Hebraea habet in tertia persona. Vnde & Augustinus legit, qui tegit aquis: & qui ponit nubem ascensum suum, &c. Aliquoties enim, in hoc Psalmo est mutatio personae, vt nunc ad Deum, nunc de Deo fiat sermo.
QVI FACIS ANGELOS TVOS, &c. Qui literale sensum diligenter persequitur, intelligit hic significari Deum ventis & igne vti, tamquam ministris & nunciis, qui sensus optime conuenit his quae praecedunt de nubibus & pennis veterum Simili loquendi figura vsus est postea Psalmo 149 cum ait: Ignis, grando, nix, glacies, spiritus pcellarum, qui faciunt verbum eius, iuxta haec intelligentiam accusatiui, spiritus, & igne vtrique, debent, praekonitruui in hunc modum: Tu facis ipsos veteros esse Angelos tuos, hoc est, vteris eis pro nunciis: & igne facis ministros tuos, hoc est, vteris eo pro executore tuae voluntatis: quomodo ventorum ministerio Deus viam strauit Hebraeis in mari rubro: igne Sodomitas consumpsit. Sed & Augustinus hoc ordine istius versum accipit, etsi in loge diuerso sensu priorè partem accipiat, nimirum de his qui proprie Dei Angeli sunt, versus explicas in hunc modum: Deus est, qui spiritus, hoc est, spirituales creaturas facit esse angelos, hoc est, nuntios suos. Nomen enim spiritus, intelligit hic esse nomen naturae: nomen vero angeli, nomen officij non naturae. At ex Graecis constat Septuaginta interpretes hunc versus diuerso ordine intellexisse, vt scilicet accusatiui, angelos & ministros, praekonitruui debeat. Habet enim Graeca sic. ο ποιων τους ανγγελους αυτου πνιυματω, και τους λειτουργους αυτου πυρης φλογος. Vbi articuli additi ad accusatiuos, angelos & ministros, & non ad alios accusatiuos, exigunt hanc ordinationem: Qui facit ipsos angelos suos, esse spiritus: & ipsos ministros suos, facit esse flammam ignis. Angelos autem, qui sunt Dei ministri: dicit a Deo factos spiritu & igne, siue vt eorum celeritate, vim & efficaciam in sinuaret: siue vt eorum naturam hoc pacto declararet, videlicet quod a Deo facti essent immateriales & instar ignis lucidi, & charitate ardentes. Itaque sic hunc versus intelligit Euthymius & Theodoritus: qui cum Graecis essent, facile aduerterunt hunc ordinem Graeca requirere, quae non requirit Hebraea, quae priorè sensum

cultis nascitur locis Secundo loco est, ἡλόνη, quod significat herbam, quæ ex cultis percipitur locis, ut olus f HERODII DOMVS, DVX EST, &c.] Græca clarior pro, dux est eorum, ἡλείται αὐτῶν, hoc est, præcedit eas, præfideat eis. Qualis autem auis sit Herodius, non satis certum est. Suidas Ciconiam putat, aut aem Ciconie similem Alij Ardeam intelligunt, quod huic loco bene conuenit Siquidem ea gaudet nidulari in altis arboribus, Augustinus Fulicam legit, hoc est, mergum. g REFUGIVM ERINACIIS.] Græci est λαγωός, quod significat magis lepores, sicut & Hebræa dictio significare creditur. D. Augustinus legit Ericis & leporibus, virumque coniungens. h POSSIBSIONE TVA.] Græca habent τῆς κτίσεως, hoc est, creatione tua, hoc est, ut interpretatur Euthymius, his quæ à te creata sunt: & Augustinus legit creatura tua. At Hebræa dictio significat non creationem, sed

possessione. Vnde verisimile est Septuaginta potius veritate, κτίσεως, quod possessionem significat. SPATIOSVM MANIBVS.] Græcis tantum est ἐυχέρον, hoc est, spatiosum At manibus, additum est ex Hebræo, quæ habent latum manibus, vel locis, nam dictio, quæ illis manus significat, quandoque etiam pro loco ponitur. EMITTES SPIRITVM TVVM.] Emittere, legendum est, non emite, cum sit Græcis ἐκπορεύεις, si que habent etiam nostri codices emendatores, quemadmodum legit & Augustinus. DEFICIANI PECCATORES.] Quidam legunt per futurum indicatiui, deficient, quomodo & Hebræa habent: quanquam non sit nouum apud Hebræos, futurum indicatiui ponere pro optatiuo. Alij legunt, deficient, quod magis conuenit cum Græcis, vnde nostra lectio sumpta est, habent enim optatiuum ἐκλείπτει.

Alleluia.

ARGVMENTVM PSALMI CIII.

Trasens Psalmus vsque ad versum 16. describitur 1. Paralip. 16. decantatus ex institutione David coram arca Domini, cum in montem Sion translata esset in tabernaculum à Dauide preparatum. Inuitat autem filios Israel ad laudandū Deum & narrandū eius in illos collata beneficia, & maxime, quod promissam olim patribus terrā Chanaan ei possidendam tradiderit. Propter quod memorat varia Dei in populum illum beneficia, inchoans ab eo quod fœdus inuit cum Abraham, Isaac, & Iacob, vsque ad id temporis, cum ei educto magnis portenti ex Agypto, & per desertum deducto, terram Chanaan tradidit in possessionem hereditariam. In his autem omnibus oportet nos etiam simul agnoscere & illa beneficia, qua per Christum omnibus fidelibus impensa sunt, per quem fideles in spe introducti sunt in terram viuentium sub typo terra Chanaan spirituali semini Abraham promissam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: * annūtiatē inter gētes opera eius.

2 Cantate ei, & psallite ei, * narrate omnia mirabilia eius.

3 Laudamini in nomine sancto eius: * lateatur cor quarentium dominum.

4 Querite Dominū, & cōfirmamini: * quærite faciem eius semper.

5 Mementote mirabilium eius qua fecit. * prodigia eius & iudicia oru eius.

6 Semen Abraham serui eius: * filij Iacob electi eius.

7 Ipse dominus Deus noster * in vniuersa terra iudicia eius.

8 Memor fuit in seculū testamenti sui: * verbi quod mandauit in mille generationes,

9 Quod disposuit ad Abraham: * & iuramenti sui ad Isaac.

10 Et statuit illud Iacob in præceptū: * & Israel in testamentum æternum.

11 Dicēs: Tibi dabo terram Chanaan: * funiculum hereditatis vestra.

AVDATE Dominum ob percepta ab eo beneficia, & agnoscetes ex his ipsius in nos benignitatem, inuocate in omni necessitate opem eius: * deprædicate etiam inter exterarum nationes admiranda opera eius quæ pro suorum salute operatus est, ut & ipsæ gentes hæc cognoscetes relictis idolis suis, vnā nobiscum Deum verum colant.

2 Cantate & psallite in honorem eius, * psallendo autem enarrate illa tam varia, & admiratione digna facta, quæ in nobis designauit.

3 Laudando gloriemini in romine sancto eius, eod quod eius beneuolentiam tam insigniter experti sitis: lætentur ex corde, & solido gaudio, omnes qui placere student ei, & in quauis necessitate inuocant eum.

4 Quærite Dominū, atque in perquirendo eū estote constantes & fortes: * quærite faciē eius semper, in omni tribulatione nō ad aliū quā ad ipsū cōfugientes, piisque studiis assidue studentes illius fauorē vobis cōparare.

5 Vt autem & canatis ei, & gloriemini in eo, & constanter illum quærat, memores estote mirabilium operum eius quæ fecit pro nobis: * recordemini quā stupenda sunt quæ designauit, quāq; æqua sint omnia quæ locutus est vnquam, aut quæ suo decreto ac iussu vnquam exercuit.

6 Vos, inquam, hæc facite, qui estis posterij Abraham, & cultores illius. * filij Iacob, & electi ab eo ex omnibus gentibus in populum sibi peculiare, ut meritō tum ratione diuinæ in vos dignationis, tum ob paternam pietatem quam imitari vos decet, Deum peculiariter colere debeatis.

7 Nam ipse Dominus, est peculiariter Deus noster, * qui tamen per vniuersam terram iudicia exercet, imperium & iudicandi potestatem nō in Iudæa tantum, sed vbique obtinens.

8 Ecce autem vt ex multis pauca narrem, ob quæ à nobis celebrandus est & laudandus, Deus noster post datam modō nobis quietam in terra Chanaan habitationem, declarauit se memorem esse pacti, quod in æternum durare voluit: * & verbi quod statuit, vt in mille generationes, & vsque in consummationem seculi perstet.

9 Memor, inquam, fuit eius verbi, quod primūm promisit ipsi Abraham, * & iuramenti sui, quo deinde astrinxit se ipsi Isaac.

10 Quod & ipsi Iacob firmiter statuit, vt esset quasi statutum & lex, qua seipsum obligauit: * & Israël constituit illud vt esset ei in fœdus æternum, nunquam à se infringendum.

11 Dicens singulis istorum trium patriarcharū: Tibi dabo terrā Chanaan, * vt sit tibi & semini tuo in portionem vestrā hereditariā, quā velut funiculo distinctā à portione reliquarum gentiū, hæreditario iure possidebitis.

12 Cū essent numero breui, paucissimi & incolæ eius.

13 Et pertransierunt de gente in gentem: * & de regno ad populum alterum.

14 Non reliquit hominem nocere eis: * & corripuit pro eis reges.

15 Nolite tangere Christos meos, * & in Prophetis meis nolite malignari.

16 Et vocauit famem super terram, * & omne firmamentum panis contriuit.

17 Misit ante eos virum, * in seruum venundatus est Ioseph.

18 Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius.

19 Eloquentium Domini inflammavit illum, * misit rex & soluit eum, princeps populorum & dimisit eum.

20 Constituit eum Dominum domus suæ: * & principem omnis possessionis suæ.

21 Vt erudiret principes eius sicut semetipsum: * & senes eius prudentiam doceret.

22 Et intrauit Israël in Agyptum: * & Iacob accola fuit in terra Cham.

23 Et auxit populum suū vehementer: * & firmavit eum super inimicos eius.

24 Conuertit cor eorum vt odirent populum eius, * & dolium facerent in seruos eius.

25 Misit Moysen seruum suum, Aaron quem elegit ipsum.

26 Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

27 Misit tenebras & obscurauit: * & non exacerbauit sermones suos.

12 Hoc autem pacto cum eis inito, mox suam cepit in eos declarare beneuolentiam. Cū enim adhuc esset eorum familia in exiguo numero, imò paucissimi cū essent, & simul etiam peregrini in ea terra, quam in hæreditatem illis promiserat.

13 Cūque adhuc nullam fixam habentes mansionem proficiscerentur peregrinorum more, ex vna natione in aliam: & * ex vno regno ad populum alterius regni, morum ab altero longè diuersorum.

14 Cū sic, inquam, se haberent, & iniuriæ hominum paterent, cū ob paucitatem, tum quod peregrini essent, non permisit Dominus vllum hominem nocumentum aliquod eis inferre: * quin & reges corripuit verbo & facto, illorum causa.

15 Ne attingeritis, inquit, Christos meos, vt nocatis eis: * & in prophetis meis ne quicquā malignè agatis: Christi enim, hoc est, vncti, & propheta erāt Patriarchæ nostri, eod quod à Deo electi essent, & spiritu eius sanctificati, futurarū rerum vaticinia à Deo excipientes, alijsq; renūciantes.

16 Iam & Dei nostri beneuolentiam declaratam in nos per Patriarchā Ioseph attendamus. Ecce enim Dominus famem magnam venire iussit super terram Chanaan: * & omnem panē quo confirmatur & sustentatur cor hominis, perdidit, & assumpsit per sterilitatem septem annorum.

17 Verūm ne fames hæc patres nostros opprimeret, multò antè miserat ante eos in Agyptum virum insignem, * in seruum enim venundatus est Ioseph à patribus nostris, qui etsi de eo malum cogitauerint, Deus tamen illorum malum vertit in bonum, tum ipsius Ioseph, tum eorum qui vendiderunt, in quorum gratiam hac ratione præmittebatur à Deo.

18 Afflixerunt compedibus pedes eius: * ferreique compedes cruciauerunt animam eius, vsquequo eueniret id quod de eo Deus decreuerat & ordinauerat.

19 Tunc enim sermo quem Dominus illi suggessit in interpretatione somniorum, ipsum ad loquendum accendit, & velut argentum igne examinatum probauit, & verè Dei spiritu præditum fuisse declarauit, cū scilicet testimonium veracis interpretationis pincerna Pharaoni de eo redderet, * propter quod Rex misit, & solui iussit eum è vinculis carceris: is, inquam, qui imperium habebat in plurimos populos, rationem habuit illius qui in carcerem coniectus fuerat, & liberum eum dimitti iussit, solutis, quibus detinebatur, vinculis ferreis.

20 Neque solū eum liberauit è carcere, sed ob sapientiam eius maximam, etiam constituit illum Dominum regis domus suæ: neque domus tantūm Dominū, * sed etiam totius regni, & omniū quæ possidebat ipse.

21 Vt sua sapientia, qua erat eruditus à Deo etiam erudiret principes: * & multò seniores se ipse prudentiam doceret. Aded in illo emicuit diuina quædam sapientia, vt ab eo, quanquam seruo & peregrino, etiam principes ac senes suos sapientiam discere vellet, cū semper de insigni sapientia apud se nata, Agyptij sese iactarent.

22 Ioseph itaque regnante, tempore famis intrauit pater noster Israël in Agyptum cum suis: * & Iacob peregrinus fuit in terra Cham, hoc est, Agypto: sic dicta quod eam primus incoluerit Meffraim filius Cham, cuius & impietatem hic populus postea imitatus est.

23 Et auxit ibi Dominus populū suū vehementer: * multitudine & viribus fortiorem fecit inimicis eius, qui seruitute dura premebant illum.

24 Quoniam autem insigni miraculo populum suum ex Agypto liberari, suamque in eum beneuolentiā rursus testari voluit, nec id fieri posset, nisi populo antea afflictō, & ab Agyptiis attrito, ob id immutari permitteret, nisi animos Agyptiorum, vt odio persequerentur populum suū, quem eos fecerat prius per Ioseph diligere: & vt aduersus seruos suos machinarentur dolos, quibus eos opprimerent callidè. Immutauit autem animos dico non incitando ad odium, sed affectum dilectionis, quem dederat, subtrahendo, & odij occasiones apponendo, atque permittendo, vt in odium eorum commouerentur.

25 Itaque iam afflictis succurrere volens, misit Moysen seruum suum, ipsum quoque Aaron fratrem eius, quem nihil tale cogitantem, aut ambientem suo beneplacito elegit ad perficiendum per ipsum cum fratre opus redemptionis populi sui.

26 His itaque dedit præceptum & facultatem faciendi signa sua, & stupenda opera in terra Cham.

27 Immisit per eos huic terræ tenebras, & obscuritate maxima inuoluit omnia, * nec fecit sermones suos esse incredibiles, quin potius perficiēs quæcunque per Moysen & Aaron loquebatur, fecit vt tum ab Israëlitis, & tum Agyptiis vel inuitè crederentur veri esse sermones eius. † Ipsi quo-

28 Conuertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.
 29 Edidit terra eorum ranas, * in penetralibus regum ipsorum.
 30 Dixit, & venit cynomya, * ciniphe in omnibus finibus eorum.
 31 Posuit pluuias eorum grandinem: * ignem comburentem in terra ipsorum.
 32 Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum, * & contriuit lignum finium eorum.
 33 Dixit, & venit locusta & bruchus, cuius non est numerus.
 34 Et comedit omne fenum in terra eorum, * & comedit omnem fructum terra eorum.
 35 Et percussit omne primogenitum in terra eorum, † primitias omnis laboris eorum.
 36 Et eduxit eos cum argento & auro, * & non erat in tribubus eorum infirmus.
 37 Latata est Ægyptus in profectione eorum: * quia incubuit timor eorum super eos.
 38 Expandit nubem in profectionem eorum: * & ignem ut luceret eis per noctem.
 39 Petierunt & venit coturnix: * & pane cæli saturauit eos.
 40 Dirupit petram & fluxerunt aqua: * abierunt in sicco flumina.
 41 Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.
 42 Et eduxit populū suum in exultatione, & electos suos in letitia.
 43 Et dedit illis regiones gentium, * & labores populorū possederunt.
 44 Ut custodiant iustificationes eius, * & legem eius exquirant.

que Moyſi & Aaron fecit Deus sermones suos non esse ita acerbos & molestos, vt iussis eius non obtemperarent, quamuis periculosum videretur prouocare tantum regem, tamque grauiā comminantem.
 28 Mutauit aquas eorum in sanguinem, sicque pisces eorum occidit.
 29 Ebulliuit terra ipsorum ranas in maxima multitudine: * idque ne dum in domibus plebeiōrum, sed & in secretissimis quibusque locis principum eorum, quæ tamen tutissima ab omni malo esse solent.
 30 Iussit, & subito prodiit omnis generis maxima muscarum copia: * & similiter ad solum eius iussum in omnibus terminis regni illorum extiterunt pediculi aut culices, hominum ac iumentorum corpora molestè cruciantes.
 31 Inmisit illis pro pluuīs grandinem in maxima multitudine: * & cum grandine mistum ignem fulminum, omnia comburentem, misit in terram ipsorum.
 32 Et percussit per grandinem vineas eorum, & ficulneas eorum * & contriuit quicquid fuit vsquam arborum in finibus illorum.
 33 Iussit, & continuo exiit locustatum maxima copia, & bruchorum innumerabilis multitudo.
 34 Hæc vastauerunt quicquid residuum fuerat grandini, omne scilicet gramen, & omne viride quod erat in terra eorum, & vorauerunt omnem fructum, quem terra producere cæperat eis.
 35 Nouissimè autem percussit in terra eorum tam in hominibus quam in pecoribus omne primogenitum, hoc est, primitias omnis laboriosissimi partus eorum, † & prima quæque in animalibus, pro quibus acquirendis & conseruandis homo laborat.
 36 Et post hæc omnia ostēsa, eduxit illinc suos, onustos argēto & auro, quod mutuo acceperant ab Ægyptiis, Deo ita iubente, vt haberent mercedē ministerij sui, quod illis impēderant, * cumque in exitu tanta esset Israëlitarum multitudo, nō erat tamen Dei beneficio in omnibus tribubus eorum aliquis infirmus, qui præ infirmitate ab itinere impediretur.
 37 Tum autem & mirabili rerū mutatione factum est, vt Ægyptij, qui prius nullis signis adduci potuerunt, vt populum dimitterent, iam etiam exire compellerent, & latarentur cum abire inciperent, quanquam ab eis spoliati essent: * quia irruerat super eos timor à Domino immisus, quo sibi malè metuebant ab illis.
 38 In ipsa autem profectione expādit super eos nubem, vt ea tanquam umbraculo per diem protegerentur ab æstu: * columnam quoque ignis extendit super eos, vt lumine suo pelleret tenebras per noctem.
 39 Cū autem iam in deserto existentes ciborum inopia laborarent, mox vt postulauerūt, aduenit eis coturnicum, auium certè delicatissimum, maxima vis: * & pane non in terra, sed contra naturam in aère nato, ad saturitatem vsque impleuit eos Dominus, non satis habens famem illorum leuare, nisi & optimis & delicatissimis cibos suos saturaret.
 40 Et quemadmodum mirabiliter in fame ipsorum, cibum illis prouidit, ita & pro extinguenda siti eorum, dirupit petram arenam, & ex ea mox effluerunt aquæ in maxima copia: * & labebantur instar fluminum per loca arenata deserti.
 41 Hæc autem omnia Deus tam benignè cum Israëlitis operatus est, quoniam rationem habuit illius promissi sanctissimi, quod promiserat Abraham seruo suo, quod omnino violari propter nimiam eius sanctitatem non potuit.
 42 Propter quod eduxit ex Ægypto populum suum cum exultatione, & cum gaudio electos suos.
 43 Eiusque ex Ægypto eductis, dedit regiones gentium multarum: * & ea, in quibus populi laborauerunt, ipsi hæreditario iure possederunt, agros, scilicet, quos illi coluerant, & vineas quas plantauerant, ac ciuitates quas extruxerant.
 44 Hæc verò cuncta Deus illis præstitit, vt custodirēt iustissima statuta ipsius * legem ab eo latam toto corde exquirerent, summo studio annitentes eam & discere & facere. Neque enim pro omnibus suis beneficiis aliud Deus requirit, quam obedientiam & obseruantiam legum suarum.

ANNOTATIONES.

EMEN ABRAHAM, &c.] Distiones serui & electi non possunt accipi in genitio casu, vt referantur ad Abraham & Iacob: sed accipi debent, vt sint nominatiui casus, pluralis numeri. Græca enim habent: *ἀδελφῶν αὐτῶν*.

IN VNIVERSA TERRA, &c.] Præter sensum paraphrasos potest & sic intelligi: Iudicia eius, quibus pro nobis iudicauit contra hostes nostros, nota facta sunt per vniversam terram: sicut alibi dicitur, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.
 DICENS TIBI DABO.] Nō debet ex his verbis intelligi quod promissio, quæ his verbis continetur, sit pactum

pactum cum Abraham initum, (non enim promissio est pactum sed in pacto includitur, & pacti signum est.) Nā pactum est amicitia aut obligatio aliquorum inter se, sub certis conditionibus vtiusque partis. Pactum itaque Dei cum Abraham & semine eius est, quod ipse erit eorum Deus, & ipsi vicissim eius populus: atque hoc quidem pactum æternum est, quia reiecto carnali semine Abraham, in spiritali continuatur.
 CVM ESSENT NUMERO BREVI.] Quidam hunc versum cum superiori cōnectunt in hunc sensum: Promisit eis Deus terram Chanaan, etiam tunc cū erant in exiguo numero, &c. verum iam durè cohærebūt versus illi, Non reliquit, &c. Proinde conuenit sic accipere, vt cum sequentibus versus illi duo coniungantur.
 FERRVM PERTRANSIIT, &c.] Ita habent omnes libri, vt sit hic similis locutio ei quæ est in Euangelio: Tuam ipsius animam pertransibit gladius, sicut annotauit D. August. Græca tamen non habent accusatiuum, animam, sed *ἡ ψυχὴ αὐτοῦ*, hoc est, anima eius pertransiuit ferrum, hoc est, passa est ferrum. Et D. Hieronymus vertit: In festum venit anima eius, hoc est, ipsemet Ioseph.
 ELOQUIVM DOMINI, &c.] Quidam literam nostram simpliciter sic intelligunt: eloquium Domini accendit eum ad loquendum. Verum Hebræica dictio,

pro qua habemus, inflammat, proprie significat per ignem examinare & probare, quod & dictio Græca, *ἰσθῶσεν*, hic posita significat, quamuis & ea significat, inflammare & incendere. Proinde conuenit istud intelligere in sensu quem indicat paraphrasis. D. Aug. alios codices magis expressè ex Græco habere annotauit: Eloquium Domini igniuit eum.
 ET NON EXACERBAVERUNT.] Latina hic & Græcis, & Græca ab Hebræis dissident. Hebræa enim habent: & non exacerbauerunt, vel, non fuerunt rebelles sermonibus eius: & tūc referunt verbum istud ad Moyſen & Aaron, qui Dei præceptis obedierunt, quauis eis grauiā minaretur rex potentissimus. Græca verò habet: *οὐ παρεπίκρανον*, quoniam exacerbauerunt sermones eius: & tunc referri debent ab Ægyptiis, qui increduli fuerunt sermonibus Dei, & ob hoc dicitur sermones eius exacerbasse, sensu, vt notat Euthymius, improprio. In nostra autem lectione verbum ad Deum referendum est, & omnino apparet nostrum interpretem aliud apud Græcos legisse, nempe, *οὐ παρεπίκρανον*, &c.
 EDIDIT TERRA FORVM, &c.] Legendū est, edidit, non, & dedit, vt docent Græca simul & Hebræa. Nam Hebræa dictio proprie significat, in multitudinē magna proferpere: & Græcis est, *ἐξέψυ*, quod est, ebulliuit, vel potius repentes edidit.

Alleluia.

ARGUMENTVM PSALMI CV.

Presentem Psalmum ad populum captiuitatis Babylonicæ quidam referendum putant, ed q̄ in sine precando dicitur: saluos fac nos Domine Deus noster, & cōgrega nos de nationibus, &c. Verum cum i. Paralip. 16. primus versus & tres vltimi scribantur decantanti coram arca Domini tum translata in montem Sion, patet satis & ad tempora Dauidis hunc Psalmum pertinere. Inuit autem Propheta ad laudem diuinam, simulq̄ pro salute populi precatur: & ad laudem quidem Dei inuitat, non eadem qua in precedenti Psalmo oratione: in eo enim, nulla facta mentione malorum, quæ filij Israël egerunt contra Dominū, tantum de scribuntur illa Dei beneficia, quibus secundum promissa tribus patriarchis facta, à tempore Abraham vsque ad introductionem populi in terrā promissam, suam beneuolentiam erga semen Abraham semper Deus testatus sit, hic verò Dei benignitas & misericordia commemoratur, quæ peccantes Israëlitas septies in deserto, ac multis vicibus in terra promissionis Deus prosecutus est, in gratiam eos suscipiendo & liberando. Atque huius quidem benignitatis Dei consideratione, præterquam quod ad laudem eius hortatur, simul etiam precatur, vt pro solita sua misericordia nunc Deus populo suo placatus beneuolentiam exhibeat, & collectum rursus saluet. Nam & tempore Dauidis multos fuisse Israëlitas in varijs gentibus dispersos per oppressionem populi ante Dauidis tempora, dubium non est. Negādum tamen non est, quin & ex persona populi captiuati in Babylone, precati hoc Psalmo contenta accipi possit, quādoquidem & in posteriorum vsus Psalmos à se editos Propheta reliquerunt. Secundum mysticum autē sensum, ea precatione, quam hic Psalmus comprehendit, intelligendus est Propheta precari Christi aduentum, per quem filij Dei, qui erant dispersi ex omnibus terminis terra, congregandi erant in vnum ouile.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.
- 2 Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes laudes eius?
- 3 Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam omni tempore.
- 4 Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: * visita nos in salutari tuo.
- 5 Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad letandum in letitia gentis tue, * vt lauderis cum hereditate tua.
- 6 Peccauimus cum patribus nostris, iniustitiam egimus, iniquitatem fecimus.

AVDATE Dominum, quia benignus est, nec vllō tempore finem accipiet misericordia illius.
 2 Neque solum ob suam benignitatem laudandus est, sed & ob summam suam potētiam. Quis enim eloqui poterit illa admiranda diuinæ fortitudinis opera, quæ tum in creatione omnium rerum, tum pro suorum salute operatus est? quis est vel in hominibus, vel in angelis, qui commemorare valeat aliis omnes meritas laudes eius? nemo sanè. Nam quis enarrabit inenarrabilia?
 3 Sanè felices sunt illi, qui seruant æquitatem à Deo præscriptam, & secundum eam faciunt omni tempore quæ iusta sunt. Hi enim & idonei sunt præcones laudum Dei, & immensa illius ac sempiternæ benignitatis Dei maxime sunt participes.
 4 Memor autem Domine tuæ benignitatis patribus nostris sapius exhibita, & promissa, te nunc precor, vt digneris te declarare memorem nostrum in bonum, nempe secundum gratuitam illam tuam beneuolētiam qua prosequi soles populum tuum, quamque ei promissisti: * visita nos salutare tuum sapius patribus nostris præstita, & nobis promissa.
 5 Vt videre mihi liceat, & frui bono electis tui præstito, vidensque, simul cum exultante populo tuo gaudeam, * atque præ nimio mentis gaudio lauderis à me simul cum populo tuo, quem in hæreditatem tibi delegisti.
 6 Fateor quidē Domine, peccauimus nos, sicut patres nostri: iniquè multam gessimus, iniustitiam comisimus. Verum quemadmodū tuā benignitas patrum nostrorum malitiam vicit, vt promissa tua eis sapius te offen-

9 Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: * non fuerunt memores multitudinis misericordiae tuae.

8 Et irritauerunt ascēdentes in mare, mare rubrum.

9 Et saluauit eos propter nomen suum, * ut notam faceret potentiam suam.

10 Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est & deduxit eos in abyſſo sicut in deserto.

11 Et saluauit eos de manu odientium; & redemit eos de manu inimici.

12 Et aperuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remansit.

13 Et crediderunt verbis eius, * & laudauerunt laudem eius.

14 Cito defecerunt, obliti sunt operum eius, * non finiuerunt consilium eius.

15 Et concupierunt concupiscentiam in deserto, & tentauerunt Deum in inano.

16 Et dedit eis petitionem ipsorum, * & misit saturitatem in animas ipsorum.

17 Et irritauerunt Moysen in castris, Aarō sanctum Domini.

18 Aperta est terra, & deglutiuit Dathan: * & aperuit super congregationem Abyron.

19 Et exarsit ignis in synagoga eorum, flamma combussit peccatores.

20 Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculprile.

21 Et mutauerunt gloriam suam in similitudine vituli comedentis fœnum.

dentibus nihilominus praestares, & ad eorum peccata remittenda facilis esses, ita & modò nobiscum agas precamur.

7 Ecce autem, vt in memoriam reuocem quædam patrum nostrorū peccata: & contra in illos tua beneficia & indulgentiam: patres nostri, qui in Aegypto habitauerunt, non prudenter expenderunt illa stupenda, quæ pro eis in Aegypto designaueras ipse, * non diu fuerunt memores multitudine, quam toties experti fuerant, clementiae tuae.

8 Nam etiam tunc cum ex Aegypto ascenderent ad mare, mare, inquam, rubrum, te ad iracundiam prouocauerunt, cum diffisi de tua potentia & benignitate (quæ tamen duo eis satis declarata erant in mirabilibus illis in Aegyptos editis) insequentes se hostes nimis metuebāt, & contra Moysen obmurmurabant.

9 Et si autem hi ob suam incredulitatem Dei beneficio indigni essent, Dominus tamen eos ab inimicis ipsorum saluauit, id quæ propter nomen suum, * nempe vt in omnibus populis notam faceret fortitudinem suam, & per hanc celebre redderet nomen suum.

10 Itaque pro salute illorum Dominus quasi iratus mari rubro, quod iter eorum impediret, iussit vt sese diuideret contra naturam, & cōtinuò ad præceptum eius exaruit: * sicque deduxit eos Dominus per alueum profundissimum in medio aquarū maris, tam securè & tam facillè quam si fecissent iter per desertum siccissimum.

11 Atque ad hunc modum liberauit eos de potestate eorū qui odiebant eos, * & redemit eos de violentia inimici Pharaonis, qui cum toto suo exercitu eos insequabatur.

12 Et cooperuerunt aquæ maris tribulatores eorum Aegyptios, vt ne vnus quidem ex omnibus reliquus fuerit.

13 Et tunc quidē videntes se ad eò mirificè saluatos, & extinctos Aegyptios, crediderunt verbis Domini, quæ per Moysen eis loquebatur, promittens eis perpetuam protectionem: * & cantabant laudes illius.

14 Verum cito recesserunt à sua in Deum fide & laude, mox postea diffidentes de Dei potentia & bonitate, declarauerunt se oblitos esse operū eius, in quibus ipsius omnipotentia & clementia ad eò insigniter relixit: non expectauerunt exitum diuini consilij & voluntatis, sed impio suo murmure illud præuenerūt: mox enim post triduum ab insigni illa de Aegyptiis victoria propter aquarum amaritudinem contra Moysen in Maribus obmurmurauerunt, nec multò post ob ciborum inopiam: deinde etiā ob aquæ penuriam: & quotiescunque non omnia pro voto succedebant, impatientes facti, murmurare suo Deum tentauerunt.

15 Inter frequentes autem eorum obmurmurationes, quibus ob ciborū aut aquarum inopiā murmurauerunt, illa insignior & intolerabilior erat, quòd cum panem cœlestem Deus illis abundè suppeditaret, ipsi tamen hunc cibum fastidientes, exarserunt concupiscentia carniū in deserto: * & periculum facere conati sunt an verè potēs esset Deus in solitudine.

16 Ipse autem Dominus et si tentatus, tamē tribuit eis carnes quas petierant: * nec id quidem tenuiter, sed in tanta abundantia, vt satiaret animas eorum, ad eò vt exirent carnes per nares, & verterēt eis in nauſeam: ac deinde, Domino vindicante, etiam mors sequeretur, quæ omnem eis cibi appetentiam abstulit.

17 Rursum autem aliās plerique eorum cum Core, Dathan, & Abyron exacerbauerunt in castris Moysen, & Aaron consecratum Domino in sacerdotem. Contra hos enim à Domino præpositos surrexerunt, & seditionem excitauerunt ex inuidia: Core quidem cum suis contra Aaron, propter sacerdotium, quod sibi vindicare optabant: Dathan autem, & Abyron, contra Moysen ob principatum, quem sibi deberi, eò quòd ex tribu Ruben primogeniti essent, contendebant.

18 Itaque in vltionem istorum, primū quidem aperta est terra, & absorbit Dathan viuum cum suis: & cooperuit eos qui conspirauerāt cum Abyron contra Moysen.

19 Deinde in vindictam eorum, qui cum Core coniurauerant contra Aaron, dum incensum suis thuribilibus offerrent, ignis egressus à Domino exarsit in cœtu illorum, flamma exussit peccatores: primū ducentos quinquaginta viros, ac deinde quatuordecim millia ac septingentos.

20 Quòdque his, quæ dixi, grauius est, fecerunt sibi patres nostri vitulum iuxta montem Horeb, & supplices se prostrauerunt ante statuam quam ipsi conſtruxerant.

21 Et mutauerunt diuinam maiestatem, quæ gloria illorum fuerat, in simulachrum vituli, animalis tā humilis vt fœno victitet. Deserto enim Deo, qui decus erat eorum, loco eius assumpserunt colendum non vitulum,

22 Obliti sunt Deum qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

23 Et dixit vt disperderet eos, si nō Moyses electus eius steteret in conſractione in conspectu eius.

24 Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos, * & pro nihilo habuerunt terrā desiderabilem.

25 Non crediderunt verbo eius, * & murmurauerunt in tabernaculis suis, nō exaudierunt vocem Domini.

26 Et eleuauit manum suā super eos, * vt prosterneret eos in deserto.

27 Et deieceret semē eorum in nationibus, * & disperderet eos in regionibus.

28 Et initiati sunt Beelphegor, * & comederunt sacrificia mortuorum.

29 Et irritauerunt Deum in adinuetionibus suis, * & multiplicata est in eis ruina.

30 Et stetit Phinees, & placauit, * & cessauit quasi fatio.

31 Et reputatum est ei in iustitiam, & in generatione & generationem vsque in sempiternum.

32 Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis: * & vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius.

33 Et distinxit in labijs suis, * non disperdiderunt gentes quas dixit Dominus illis.

34 Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum: * & seruierunt sculprilibus eorum, & factū est illis in scandalum.

35 Et immolauerunt filios suos, & filias suas demonijs.

36 Et effuderūt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum quas sacrificauerūt sculprilibus Chanaan.

37 Et infecta est terra in sanguine.

lum. sed similitudinem vituli, animalis certè irrationalis, vt quod fœno vescatur, cum ipsi tamen essent rationales.

22 Obliti sunt Dei qui saluos fecerat eos, qui pro eorum salute primū magna designauit in Aegypto, stupenda in terra Cham, deinde etiam in mari rubro admiratione dignissima, & ipsorū hostibus terribilia. Huius tamen obliti salutationem suam acceptam referebant simulacro vituli dicentes: Hi sunt dii tui Israël, qui te eduxerunt è terra Aegypti.

23 Quare iratus Dominus cogitauerat illos funditus subuertere, nisi Moyses vir illi charissimus tanquam mediator steteret coram eo, in ea, quæ illis imminabat plaga, quæ confringendi & perdedi erant.

24 Nisi, inquam, Moyses se medium opposuisset inter Deū & populū, vt iram Dei à populo auerteret ne penitus eum disperderet. Iam & aliās vide quanta eorum impietas. * Spreuerunt enim terram operatissimam eis promissam, optantes potius in solitudine mori, aut in Aegyptum redire, quam terram à Domino promissam, fluentem lacte ac melle ingredi, & pro ea obeunda aliquod periculum aut laborem subire.

25 Non crediderunt verbis eius, quibus promiserat se illam daturum eis, * atque ob hanc incredulitatem murmurauerunt in tentorijs suis, nec obedire voluerunt voci Domini loquentis ad eos per Moysen, Iosue, & Chaleb, ad ingressum eos adhortantes.

26 Propter quod iratus Dominus, ad similitudinem eius qui grauius quempiam percussurus, in altum manum eleuat, quo fortius feriat, grauem vltionem sua potentia eis inferre decreuerat, * ita nimirum, vt prosterneret eos in deserto.

27 Vt & posteros eorum corrucere faceret inter impias gentes: * & dispergeret eos per regiones varias. Verum per preces Moysis, decreta & debita vltio mitigata est, vt tantummodo hi qui obmurmurauerāt in deserto caderent per quadraginta annos: Semen autem eorum promissam terram ingrederetur, & possideret, nisi quòd & istud quoque postea, partem impietatem imitans, in varijs regionibus dispersum sit.

28 His omnibus sceleribus & aliud pessimum addiderunt: consecrauerunt enim se, & addixerunt Beelphegor idolo Moabitarum: * & deficientes à Deo viuo, sacrificia oblata dijs, in quibus nihil erat vitæ, comederūt in venerationem eorum.

29 Itaque his prauis suis studijs ad iram prouocauerunt Deum: * iratoque Deo eos vindicante, multi in eis corruerunt occisi.

30 Phinees autem sacerdos zelo Dei accensus sese pro gloria Dei erexit ad vltionem transgressorum, transfodiens Zambri Israelitam cū muliere Madianitide, & hac ratione placauit iram Dei, * & cessauit à filiis Israël plaga, qua eos Deus concussit, occidens viginti quatuor millia hominū.

31 Et ad eò quidem hoc opus Deo placuit, vt non solūm ad crudelitatem nō ei imputaretur à Deo, sed etiam ad iustitiam: * ita vt propter hoc opus Deus ei & semini eius promitteret sacerdotium sempiternum, quod per omnes generationes semē eius obtineret, quādiu legale sacerdotium vigeret: post quod succedens Messias, verus Phinees, propter zelum gloriae Dei quo accenderetur, accepturus erat sacerdotium nunquā finendum.

32 Insuper etiam prouocauerunt Deum ad irā in eo loco qui à contradictione & murmure dictus est, Aqua contradictionis: * & afflictus est à Deo etiam Moyses propter eos, eò quòd spiritum Dei impio suo murmure illi nimis exacerbauerint.

33 Vnde factum est, vt quemadmodum homo aliquis multum exacerbatus facillè etiam charissimo sibi amico ob leue aliquod delictū irascitur, ita quoque & Dominus Moysi vnice dilecto & fido seruo suo iratus ob diffidentiam eius dira locutus sit, distinctè & aperte affirmans, ipsum & Aaron non ingressuros terram promissam. Iam autem postquā etiam patres nostri ingressi essent terram eis promissam, nec tunc quidē à peccando destiterunt. * Non enim disperdiderunt omnes eas gentes de quibus Dominus dixerat, illis præcipiens eas deleri.

34 Sed commixti sunt impijs illis gentibus & ex illorum consortio didicerunt opera eorum, ob quæ Deus eos auerſabatur. * Coluerunt enim ad imitationem illarum gentium sculprilia carum: quæ res fuit eis frequenter causa offendiculi & ruinae.

35 Eò quoque; dementia ex commistione harum gentium peruenerunt, vt filios suos & filias immolarent crudelissimis cacodæmonibus.

36 Et effunderent sanguinē innoxium, quodque; magis adhuc impiū est, sanguinem charissimorum filiorum suorum & filiarum, quas sacrificauerunt sculprilibus terræ Chanaan, tribus modis impietatem committentes.

37 Itaque; terra illa, quam Deus sibi sanctificauerat, polluta est per effusio-

sanguinibus, & cōtaminata est in operibus eorū: & fornicati sunt in adinventionibus suis.

38 Et iratus est furor Domini in populum suum, & abominatus est hereditatem suam.

39 Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderūt eos.

40 Et tribulauerūt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorū, sape liberauit eos.

41 Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo: & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

42 Et vidit eum tribulantur, & audiuit orationē eorum.

43 Et memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum secundū multitudinem misericordiæ suæ.

44 Et dedit eos in misericordias: & in conspectu omnium qui ceperant eos.

45 Saluos nos fac Domine Deus noster: & congrega nos de nationibus.

46 Vt confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.

47 Benedictus Dominus Deus Israël à seculo vsque in seculum, fiat, fiat.

nem innoxij sanguinis, & contaminata est per scelerata opera eorum: * Ipsi enim suis nouis studiis & factis fornicati sunt cum diis alienis, quibus adhererunt contra fidem, quam soli debebant Domino.

38 Quare vehementer iratus est Dominus populo suo: & abominatus est eum, quem in suam hereditatem selegerat.

39 Et quoniam commodum Domini iugum & imperium abiecerant, merito tradidit eos in potestatem gentium, & dominati sunt eis qui odiebant eos.

40 Et grauissimè afflixerunt eos inimici eorum, & subiecti sunt tyranni eorum. Ipse quidem pro sua benignitate eos sape liberauit ab hostibus eorum.

41 Verū ipsi liberati ad ingenium redeuntes, perrexerunt eum irritare per sua consilia impia, quæ sequebantur: * iquare & sapius afflicti sunt propter scelera sua.

42 Cū autem tribularentur, Dominus benigno vultu aspexit tribulationes eorum, & audiuit orationem eorum.

43 Rationē enim habuit pacti quod pepigerat cū Abraham: * Ideoque pro inexhausta misericordia sua in morem pœnitētis se habuit erga eos, cōmutans vindictam in miserationē, & recipiens se ab indignatione sua.

44 Ipse enim misertus est eorum: idque ad eum aperte & manifestè, vt id perspicuè cognoscerent & viderent hi qui eos prius captiuauerant, & in seruitutem redegerant.

45 Iuxta hanc itaq; tuam solitam misericordiam te Domine precamur, saluos fac nos, qui ob peccata nostra impiorū potestati & dominio traditi sumus: * & collige nos ex variis illis nationibus, per quas dispersi sumus.

46 Vt collecti simul laudare possimus sanctissimum nomen tuum: * & inter laudandum te, exultemus de benignitate tua.

47 Ab æterno & vsque in æternū laudetur Dominus Deus Israël, & dicat omnis populus: Ita fiat, Ita omnino fiat.

ANNO TATIONES.

A ITO DEFECERVNT,] Græca ἐπέπεσαν, festinauerunt: sic & Hebræa. Putant autē hīc quidam notari crimen commissum in Mara, vbi post tertium diem ab egressu è mari rubro murmurauerunt ob aquas amaras. Alij putant hīc Prophetam incipere describere crimen illud, quod sequenti versu apertius exponitur. Paraphrasis autem generaliter hunc versum accipit, vt eo intelligatur comprehendī omnia peccata, quorum postea aliqua speciatim recensentur.

MISIT SATVRITATEM.] Hebræa habent, misit maciem vel tenuitatem, & intelligunt per maciē mortem eis immisam in vltionem sceleris. Vnde vt ad hunc sensum nostra litera accedat, oportet saturitatem, non in bonum accipere, de ea quæ à propitio Deo eis contigit: sed in malum, de ea qua iratus illis Dominus, fecit illis cibum verti in nauseam, eò quòd fastidio illis fuerit panis cœlestis: aut de ea quòd per mortē omnis eis cibi appetentia ablata est.

SINON MOYSES, &c.] Bene hīc annotat D. Aug. non ita dictum esse Moysen sterisse in contrafractioe, quasi vt frangeret iram Dei: sed in contrafractioe, hoc est, in plaga qua erant illi feriendi: id enim Græca apertius significat, quæ habent ἐν τῇ ἀφροσύνη, hoc est, in qualitate & vulneratione.

ET ELEVAUIT, &c.] Per eleuationem manuum Dei intelligunt quidam iuramentum Dei, quo iurauit in iram sua non ingressuros eos qui increduli fuerāt in terram promissam, de quo iuramento Num. 14. Nam mos iurantium est manus in cœlum leuare. Verū quoniam in iuramento illo Dei non includebatur, quòd semen eorum deiiceretur in nationibus, magis videtur amplectendus sensus paraphrasis, secundū quem alibi dicitur: Leua manus tuas in superbias eorum, &c.

ET REPVTATVM EST EI, &c.] Quidā hūc versum sic intelligunt: Per omnes generationes hoc factum imputatur ei ad iustitiam apud homines qui per omnes generationes ipsum Phinees laudant, tanquam iustum ob opus zeli ipsius. Verū per illa verba in generatione, &c. magis apparet Prophetā alludere ad verba Domini, quibus promisit ipsi Phinees & semini eius sacerdotium sempiternum, dicens: Ecce do ei pacē feceris, & erit ei & semini eius pactum sacerdotij sempiternum. Dicitur itaq; hoc opus reputatum ei apud Deū ad iustitiam vsque in sempiternum, quia Deus pro eo opere promisit ei sacerdotium sempiternum. Ne hūc promissioni obstat quod ad tempus modicum, sacerdotium summū fuerit in familia Ithamar. Heli enim fuit ex domo Ithamar. Nam quamuis ad tempus ob causam aliquam fuerit in ea, ius tamen summi sacerdotij mansit in familia Phinees. Vnde ad eam mox rediit, in Sadoch, scilicet, quem reiecto Abiathar, qui fuit ex filiis Heli, Salomon sacerdotem summum constituit, mansitq; in eius semine sacerdotium summum vsque ad Christum. Rursum non obstat quod sacerdotium illud legale non solum à semine Phinees, sed etiam à toto populo Iudaico sublatum sit per Christum: nam quòd sacerdotiū sempiternum illi promittebatur, ad literam quidē significabatur sacerdotium in eius semine permanens quādiu duraret lex, in qua sacerdotium illud institutum erat, ita quòd collatione legis sempiternum dicebatur, secundū spiritum verò significabatur sacerdotium eius in Christo perseveraturum, cuius Phinees suo zelo typum gessit.

EXACERBAVERUNT, &c.] Prima pars versus sequentis. Et distinxit in labiis suis: non debet cum sequentibus coniungi, quemadmodum quidam faciunt, intelligentes iratum Deum promississe & affirmasse, quòd non possent Israëlitas vincere gentes quas promiserat Israëlitas superatos. Nam illis verbis: non disperdiderunt, &c. describere vult Prophetā aliud peccatum populi commissum in terra promissionis. Debet itaque cum præcedentibus ea pars coniungi, quemadmodum & in Hebræo coniungitur, & diuus Augustinus distinguit. Porro relatiuum, eius, & verbum, distinxit, quidam ad Moysen referunt, vt sit sensus: quòd filij Israël exacerbauerint spiritum Moysis qui exacerbatus distinxit, hoc est, vt interpretatur Euthymius, hexiloquo & ambiguo sermone locutus est, dicens: Num ex petra hac aquam vobis educere poterimus? Verū verbo illo διασπῆν, pro quo hūc legimus, distinxit, Septuaginta videntur vsu pro promittere, loqui & affirmare, vt alibi: Reddam tibi voca quæ distinxerunt labia mea. Proinde magis videtur referendum ad Deum

Deum secundū sensum paraphrasis.

ET INFECTA EST TERRA.] Pleriq; libri habent: Et infecta est terra, quod tamen non est putandum accidisse vitio scriptoris, quemadmodum annotat Augustinus, qui ostendit debere legi: infecta, nam Græca habent: ἐφθάρτηθη, quæ dictio manifestè significat infecta est. Hebræa tamen dictio manifestè significat infectam & pollutam esse, quemadmodum omnes vertunt, & Euthymius dictionem Græcam hīc

accipiendam dicit pro eo quod est, eade infecta est. Proinde verisimile est Hieronymum, qui Psalterium se emendasse testatur, dictionem infecta, mutasse in, infecta, quò lectio nostra magis Hebræi consentiret, & absurditas locutionis tolleretur. Itaq; autem 24. capite, cōruptè legitur: & infecta est terra, ab habitatoribus suis: cū legendum sit: & infecta est, nam & in Hebræo eadē ponitur dictio quæ hoc loco. Et Septuaginta habent ἠνέμασε, terra iniquè egit, &c.

Alleluia.

ARGVMENTVM PSALMI C VI.

Quoniam quæ Psalmus hīc memorat tanquam res gestas aliquando, non videntur ex aliqua historia contrigisse vsque ad tempora Davidis, ob id quidam omnia istius Psalms ad literam putant dicta prophetice de redemptione humani generis per Christum venturam, ita vt quæ hīc dicuntur de errore, esurie, siti, carcere, & similibus metaphoricè accipiantur de spirituali errore & esurie, & sic de reliquis. Alij eadem moti ratione literam magis sequentes intelligunt hoc Psalmo generaliter describi, quomodo à varijs periculis & malis, quæ solent homines incidere, Deus sua bonitate clamantes ad se liberare, & omnia pro voluntate sua immutare soleat. Verū sicut prima expositioni obstat, quòd nimis aperte Prophetæ videatur loqui de temporali liberatione à malis corporalibus, sub qua solet prophetare, sed in mystico sensu, liberationem humani generis à malis spiritualibus: ita secunda obstat, quòd secundū eam frustra videbantur admoneri ad laudem Dei, redempti à Domino, & collecti à quatuor partibus mundi. Ex eo enim apparet, pericula hæc, de quibus hīc fit mentio, ad eos spectare. Proinde ad literam apparet hunc Psalmum canere de ijs beneficijs temporalibus, quæ populo veteri tempore Davidis collata erant, cū iam ab omnibus hostibus liberatus, collectus esset in terra sua. Videtur enim hic Psalmus sic respondere Psalmo præcedenti, vt sicut ibi in fine petitur congregari populus Dei de nationibus in quibus dispersus fuerat per oppressionem tyrannorum ante Davidis pacificum regnum, ita hīc congregati ad Dei laudem inuidentur. Constat enim ex libro Iudicum Israëlitas propter peccata sua frequenter traditos in manus diripientium, qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus habitantibus per gyrum, sub quibus mala quæ memorat hic Psalmus, passi sunt, liberati autem perfecte tempore Davidis, qui omnes hostes in circuitu populo Israëlitis subiecit. Hortatur itaque Prophetæ redemptos vndique & collectos à Domino laudare Deum propter bonitatem eius, tum quia tribulantes clamantes ad se liberati à quatuor malis, scilicet vagationis in deserto, captiuitatis, agritudinis, & fluctuosa nauigationis: tum quia post terra sterilitatem, & populi oppressionem, contulit terra fertilitatem & populi multiplicationem, atque exaltationem. In his autē oportet intelligere principaliter admoneri laudis diuinæ fideles, qui per vnitatem fidei collecti in vnam Ecclesiam liberati sunt per Christum ab errore & siti spirituali, à captiuitate diabolica, ab infirmitate & tadio benefaciendi, & tempestate seculi, ecclesiam suis persecutionibus quasi quibusdam fluctibus concutiente. In qua etiam ecclesia mysticè adimpletur, quòd hic dicuntur flumina in desertum redigi à Deo: desertum verò in stagna aquarum, secundū eum sensum in quo hæc eadem quasi ex hoc loco desumpta Isaias prædicat cap. 41. & 42. nempe quia reiectis Iudæis, prius steriles fructificare ceperunt. Annotanda autem pœsis elegantia, quam seruat Prophetæ in quatuor illis malis, à quibus clamantes ad Deum liberatos canit, hoc scilicet ordine, vt primum describat tribulationem, secundò recursum ad Deū, tertio beneficium diuinum, quarto autem gratiarum actionem exigat.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Confitemini Domino quoniam bonus: * quoniam in seculum misericordia eius.

2 Dicant qui redempti sunt à Domino: quos redemit de manu inimici, de regionibus congregauit eos.

3 A solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari.

4 Errauerunt in solitudine in iniquo, * viā ciuitatis habitaculi non inuenerunt.

5 Esuriētes & sitientes * anima eorum in ipsis defecit.

6 Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, * & de necessitatibus eorum eripuit eos.

7 Et deduxit eos in viam rectam, * vt irent in ciuitatem habitationis.

8 Confiteatur Domino misericordia eius, * & mirabilia eius filijs hominum.

9 Quia satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis.

AVDATE Dominum, tum quia benignus est: * tum quia nullo seculo finem accipiet misericordia eius. Psal. 106.

2 Fateantur istud, & publicè deprædicant qui redempti sunt à Domino: * quos scilicet Dominus redemit à tyrannide & potestate opprimentium eos, quosque in vnum collegit è variis regionibus, in quibus dispersi fuerant.

3 Ab Oriente & Occidente, ab Aquilone, & Austro vbi est mare Arabicum hos est, à mundi plagis.

4 Hi certè ab oppressione hostium dispersi vagabantur per loca deserti, aquis carentia: * nec inueniebant viam quæ duceret ad ciuitatem in qua tutè habitare possent.

5 Sic autem errantes in desertis locis & arenis esuriebant: & sitiebant, * anima eorum præ inopia cibi potusque, præque mœrore nimio elanguit in ipsis, ac penè defecit.

6 Et clamauerunt ad Dominum cum sic affligerentur, * ipse verò ex angustiis eorum eripuit eos.

7 Itaque eos ab errore & vagatione liberans, educit in viam rectam, * vt irent in ciuitatem, quàm securè inhabitare possent, hostibus enim eorum extinctis, & ob id occasione erroris & vagationis, sublata, fecit vt ad inhabitandam ciuitatem securè pergere possent.

8 Quare congruum est, vt misericordiæ Domini, quas experti tales sunt, deprædicentur ab eis in honorem Domini: * & vt mirabilia opera eius narrentur ab eis filiis hominum.

9 Eò quòd satiauerit a nimas eorum siti laborantes, * & animas eorum famelicis impieuit bonis quibus indigebant.

10 Similiter eos qui sedebant in tenebris carceris, qui mortis quandam imaginem

10 Sedentes in tenebris & umbra mortis: * vinclos in mendicitate & ferro.

11 Quia exacerbauerunt eloquia Dei, * & consilium altissimi irritauerunt.

12 Et humiliatum est in laboribus cor eorum: * infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret.

13 Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.

14 Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis, * & vincula eorum dirupit.

15 Confiteantur Domino misericordiae eius: & mirabilia eius filiis hominum.

16 Quia contriuit portas areas, & vetes ferreos confregit,

17 Suscepit eos de via iniquitatis eorum: * propter iniustitias etenim suas humiliati sunt.

18 Omnem escam abominata est anima eorum: * & appropinquauerunt vsque ad portas mortis.

19 Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: * & de necessitatibus eorum liberauit eos.

20 Misit verbum suum, & sanauit eos: * & eripuit eos de interioribus eorum.

21 Confiteantur Domino misericordiae eius, * & mirabilia eius filiis hominum.

22 Et sacrificent sacrificium laudis, & annuntient opera eius in exultatione.

23 Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.

24 Ipsi viderunt opera Domini * & mirabilia eius in profundo.

25 Dixit & stetit spiritus procellae: * & exaltati sunt fluctus eius.

26 Ascendunt vsque ad caelos, & descendunt vsque ad abyssos, * anima eorum in malis tabescebat.

27 Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: * & omnis sapientia eorum deuorata est.

28 Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: * & de necessitatibus eorum eduxit eos.

29 Et statuit procellam eius in auram: * & siluerunt fluctus eius. 30 Et latati sunt quia siluerunt: * & deduxit eos in portum voluntatis eorum. 31 Confiteantur Domino misericordiae eius: * & mirabilia eius filiis hominum. 32 Et exalcent eum in ecclesia plebis: * & in cathedra seniorum laudent eum.

imaginem praeseferbant, * quique constricti fuerunt afflictione, ferreisque catenis & compedibus.

11 Propterea quod inobedientes fuissent praecipis Domini, * & consilia eius qui est super omnia contempserunt, prouocantes & irritantes Deum per suam inobedientiam.

12 Propter quod afflictum est molestis afflictionibus cor eorum, * viribus suis destituti sunt, nec erat quisquam qui eis aut vellet aut posset succurrere.

13 Hos cum clamarent ad Dominum, implorantes auxilium eius quando sic affligebantur, ipse Dominus liberauit ex angustiis in quas redacti erant.

14 Et eduxit eos de tenebris illis horridis carceris, quae mortis imaginem ostentabant: * vincula, quibus vincti fuerant, dirupit.

15 Praedicentur itaque ab eis in honorem Domini misericordiae eius: * & mirabilia eius opera ab eis narrentur filiis hominum.

16 Eo quod fregerit portas areas, & vetes ferreos comminuerit, hoc est, fortissima repagula, quibus sine spe euasione in carcere inclusi detinebantur, non solum abstulerit, sed etiam contriuerit, hostibus qui eos ceperant deletis.

17 Atque in hunc modum, quasi porrecta manu eos suscepit in gratiam suam de via iniquitatis eorum: * propter iniustitias etenim suas affligebantur.

18 Rursum autem & alio beneficio suam misericordiam ostendit redemptis suis inuocantibus ipsum. Omnem enim cibum respuebat anima eorum praenimia agritudine animae & corporis, * & iam proxime morti accedebant.

19 Et clamauerunt ad Dominum cum sic affligerentur: * & de angustiis eorum mox liberauit eos.

20 Mandauit verbo, & per solum verbum ac imperium suum sanauit eos de languoribus eorum: & eripuit eos de interitu mortis, qui imminerebat illis.

21 Praedicentur itaque ab eis in honorem Domini misericordiae eius: * & mirabilia eius opera narrentur ab eis filiis hominum.

22 Et offerant sacrificium laudis, hoc est, ipsam laudem sacrificium Deo gratissimum pro gratiarum actione offerant, externisque etiam sacrificiis testentur animi sui gratitudinem: * & cum exultatione apud alios commemorent palam opera eius.

23 Iam vero non solum qui in terra errantes, aut in carcere conclusi, aut infirmitate quauis grauati Deum inuocauerunt, eius benignitatem & mirabilia experti sunt: sed & hi qui ingredi solent mare, nauibus negotiationem exercentes per aquas illas vastissimas.

24 Ipsi quoque re ipsa experti sunt qualia sint opera Domini: * & quam admiratione digna quae sunt ab ipso in profundo maris.

25 Mox enim ut iussit, astitit ei, & surrexit ventus procellosus: & per eum exaltati sunt fluctus illius maris vastissimi.

26 Qui fluctus nunc in maximam altitudinem eleuabantur, nunc profundissime demittebantur: simulque per fluctus vectores cum nauibus subleuati ascendere in caelum vsque videbantur, & iterum velut in barathrum praecipitari: * propter quod animi eorum in his malis soluebantur, & defecerunt praemetu.

27 Turbati sunt hac iactatione, & ad modum ebrii commoti sunt, quia scilicet nunc huc, nunc illuc iactati: atque in seipsis praenimia turbatione metis suae inopes, * & quantumuis alioqui variarum rerum periti & sapientes fuerant, ibi tamen omnis sapientia, omnisque sensus ac rationis usus absorptus & interceptus est ab illa maris iactatione & mentis turbatione.

28 Cum itaque nulla eis in aliquo spes reliqua esset, clamauerunt ad Dominum in afflictione sua: * & de angustiis eorum mox liberauit eos.

29 Continuo enim suo praecipito ac nutu commutauit tempestatem eius in serenitatem, & placidam spirationem, * sicque sedati sunt strepentes horridè fluctus illi maris.

30 Latati sunt itaque, eo quod fluctus sedati erant, * & deduxit eos Dominus recta in eum portum, quem optauerant.

31 Quare etiam ab his misericordiae Domini praedicentur in honorem eius: * & mirabilia eius opera ab eis narrentur filiis hominum.

32 Et laudibus extollant eum in sequenti congregatione populi: * & in confesso senum laudent eum.

33 Posuit flumina in deserto, * & exiit aquarum in sinum.

34 Terram fructiferam in falsuginem: * & terram sine aqua in exitus aquarum.

35 Et collocauit illic esurientes: * constituerunt ciuitatem habitationis.

36 Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, * & fecerunt fructum nativitatis.

37 Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, &umenta eorum non minoraui.

38 Et pauci facti sunt, & vexati sunt a tribulatione malorum & dolore.

39 Effusa est contempitio super principes: * & errare fecit eos in inuio & non in via.

40 Et adiunxit pauperem de inopia, * & posuit sicut oues familias.

41 Videbunt recti & latrabuntur, * & omnis iniquitas oppilabit os suum.

42 Quis sapiens & custodiet haec? & intellet misericordias Domini.

33 Praeter haec etiam aliis modis declarauit Deus suam misericordiam. Nam rededit flumina nimia siccitate exsiccata in aridum desertum, * & fluentia aquarum commutauit in siccitatem & sitientem terram, hoc est, fecit ut terra, quae prius abundantia aquarum irrigabatur, & ob id fertilis erat, aquis destituta fieret quasi aridum desertum & sterile.

34 Terram fructiferam rededit in salinas, & sterile solum, idque propter malitiam eorum qui habitabant eum. * At mox ad clamorem afflictorum rursum terram desertam & sterilem & aridam conuertit in irriguam, aquarumque riuis irrigauit, & terram aquis destitutam fluentis aquarum donauit.

35 Et habitare fecit in ea colonos ante famelicos, * qui deinde in ea construxerunt sibi ciuitatem quam inhabitarent.

36 Et seminauerunt agros illos nouos, & plantauerunt vineas, * & agri atque vineae eorum non solum generauerunt & germinauerunt, sed etiam protulerunt fructum generationis & germinis sui, nec fuit eorum generatio & germen infrugiferum.

37 Et Deus suo fauore illis aspirabat, eorumque conatus foecundabat, quare multiplicati sunt valde, in fructibus terrae diuites facti, & multa item prole foecundi: * & effecit ne pecora eorum vel morbo, vel alia calamitate minuerentur.

38 Rursum autem ob scelera eorum facti sunt pauci numero atque diuitiis, & afflicti sunt per tribulationem variarum calamitatum, & dolorem, quo affecti sunt praecalamitatibus eis quas venire permisit Deus super eos.

39 Effudit despectionem super principes, faciens eos qui gloriosi prius erant infames & sine authoritate, abulitque cor eorum & sapientiam: * ita ut errarent quasi per inuia loca, nihil recti apud se statuentes, aut agentes.

40 Contra vero pauperem liberauit, & subleuauit de inopia & afflictione sua: * fecitque illi familias sicut greges ouium numerosas, & multas familias ac tribus prius dispersas tanquam oues sub aliquo pastore pascendas constituit.

41 Videbunt haec iusti, & diligenter obseruabunt, intelligentesque in huiusmodi mutationibus Dei iustitiam & bonitatem, latrabuntur. * Omnes autem scelera qui Deo conuiente ad eorum scelera, dum prosperè agerent, lacefebant ore suo Deum & homines, Dei in impios seueram iustitiam & bonorum exaltationem aduertentes, obturabunt os suum.

42 Quisquis certe sapiens fuerit, is & diligenter obseruabit ista, & ex eis intellet quam multae sint misericordiae Domini, quas, ut praedictum est, suis impertit, intelligentesque istud, totum se illius bonitati committere, atque in omnibus hoc vnum studebit, vi ipsi se approbet.

ANNOTATIONES.

RRAVERUNT, &c.] Secundum lectionem quidem nostram necesse est omnino, ut quemadmodum dictum est in argumento, ad redemptos & congregatos a Domino pertinere intelligatur qui dicuntur errasse, in tenebris sedisse, & cibum praegritudine reiecisse. Verum

Hebraea sic accipi possunt, ut prius intelligatur vocari ad laudem Dei hi qui redempti sunt. Deinde specialiter hi qui errauerunt, quae captiui fuerunt, & sic de aliis. Possunt enim Hebraea sic accipi: Qui errauerunt in solitudine, &c. & liberauit eos Dominus, confiteantur misericordiam Domini. Similiter & sedentes in tenebris, vincti quoque ferro confiteantur Domino: & tercio stulti, qui propter iniquitatem suam infirmitate percussi sunt, & a Deo liberati sunt, confiteantur, &c. ut suppositi verbi, confiteantur, sit, qui errauerunt sedentes, & stulti Nam participium, sedentes, quauis apud nos sit accusatiui casus, verti tamen potuisset, sicut alij vertunt, in nominatiui casu: nec habet aliud verbum cum quo pendeat, quam confiteantur: & pro eo quod nos habemus, susceperit eos, Hebraei habent, stulti, &c.

CONFITEANTUR, &c.] Graeca habent: τὰ ἰλην αὐτῶν. Potest autem ἰλην esse vel accusatiui casus, vel nominatiui. Itaque interpres accepit in nominatiui casu, cum debuisset potius in accusatiui vertere, misericordias eius, tum quia improprie verbum, confiteantur, accipitur passiuè pro narrari & praedicari sicut hic nunc accipi debet: tum quia Hebraea nomen misericordiae, habent in singulari numero, unde non potest esse apud Hebraeos suppositum verbi pluralis numeri, confiteantur.

SEDENTES, &c.] Accusatiuos hos sedentes & vinctos, plerique connectunt cum verbo praecedenti, fatiati. Verum ad illud verbum non esse referendos patet, tum quia impropria est locutio, ut dicantur sedentes in tene-

bris, & vincti ferro, satiati: tum quia ad literam non possunt eidem intelligi, qui prius dicuntur in errore suo esse rursi, & satiati esse, & qui postea dicuntur sedisse in tenebris, vincti. Non enim eidem eodem tempore errauerunt & sederunt vincti. Proinde necesse videtur hos accusatiuos per hyperbaton coniungere cum verbo sequenti liberauit, cum dicitur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.

POSUIT, &c.] Quidam intelligunt hic significari Deum aliquando in desertis locis flumina producere, quae admodum fecit in deserto, in quo quadraginta annis filij Israel errauerunt. Verum hic sensus non conuenit verbi sequenti, qui exigit ut in diverso sensu accipiat, nepe quod flumina redederit in desertum, irrigua loca aquis destituendo. Non enim dicitur: posuit flumina in deserto, sed in deserto. Neque proposito item Psalms conuenire videtur, quod aliqui intelligunt his versibus designari, Deum pro sua voluntate nunc haec loca sterilia ad sterilitatem redigere, quemadmodum fecit regioni Sodomorum, nunc alia loca sterilia aquarum irrigatione foecunda facere, sed potius videtur ad literam velle significare Deum qui offensus hominum peccatis sterilitatem terrae fertili induxerat, rursum reconciliatum fertilitatem adduxisse eidem terrae. Ex ultimo enim & primo Psalms verbum patet Prophetam ea tantum velle hic commemorare, in quibus Dei misericordia reluet. At vero secundum prioris sensum magis his versibus significabitur Dei potentia, omnia pro voluntate sua immutantis. Porro ante Dauidis tempora sterilitatem terrae promissionis fertilitatis Deus propter peccata induxerat, quando, ut scribitur i. cap. Ruth, in diebus vnus iudicis famem decem annorum immisit terram, ut propter eam Elimelech, homo aliqui potes cogereur cum vxore & filiis, deserta terra, peregrinatus in terra Moab, postquam fame rursum terrae suae fertilitas

fertilitas reddita est. Notandum autem, versum illum: Po-
suir desertum, &c. ab Isaia cap. 41. ex hoc loco desum-
ptum esse, & adductum de uocatione gentium. Vnde ma-
nifestè constat & hoc loco principaliter debere intelligi
in mystico sensu de gentibus, Dei beneficio fœcunditate
donatis per fidem in Christum, per quem fideles in prin-
cipio nascentis Ecclesiæ mox multiplicati sunt, & dein-
de rursus ad exiguum numerum redacti per tyrannorum
& hæreticorum expugnationem, sed rursus de inopia
sua adiuti positus familiis multarum Ecclesiarum, sicut
ouibus sub vno pastore Christo pascentis.

DEFFVS A. &c. Omnes quidē penē Latini codices ha-
bent, contentio, verum manifestū est scriptoris vitium,
qui pro nomine, contemptio, quod vertit interpres, pu-
tauit scribendum, contentio, quod nomen, contemptio,
parum illi vtitur videretur. Hebræa enim dictio, כִּי
Buz, manifestè defectum significat, similiter & Græca
ἐξουδένωσις. Et Augustinus contemptum legit, Hierony-
mus quoque in commentariis legit contemptioem, &
interpretatur, Vt qui Dominum contempserant, ipsi contē-
nerentur. Verus autem huius versus sensus petendus est
ex cap. 12. Iob, è quo hunc versum Dauid indubiè mutua-
tus est, sicut & illud quod sequitur: Et omnis iniquitas
oppilabit os suum: ex Iob capite 5. vbi Hieronymus ver-

tit: Iniquitas autem contrahet os suum. Nam eodem ma-
do quo hic versus hic ponitur in Hebræo, etiā eo capi-
te Iob ponitur in Hebræo, vt nullius nec literæ, nec pun-
cti sit mutatio. Nam quod hic legimus: Effusa est con-
temptio super principes, & quod hic legimus: Et
fecit eos errare in inuio, & nō in via: ibi post aliquot ver-
sus, vertit Hieronymus: Et decepit eos vt frustra ince-
dant per inuim. Hebræa tamen eodem modo vtrobi-
que se habent. Iam quis sit prioris partis sensus, patet ex
his quæ ibi præcedunt: Balthem regum dissoluit, ducit
sacerdotes inglorios, & optimates supplantat, &c. Quis
autem sit posterioris sensus, patet etiam ex eo quod præ-
cedit: Qui immutat cor principum populi terræ, & ex eo
quod sequitur: Palpabunt quasi in tenebris, &c. Videtur
autem ad literam ex Iob hanc generalem sententiam as-
sumptam esse vel contra Saulem, vel contra eos princi-
pes, qui populi Israelitici fuerunt hostes, quemadmodū &
in mystico sensu intelligi debet de excæcatis & despectis
eis principibus qui Ecclesiæ infesti fuerunt. Quod autem
sequitur: Et adiuit pauperem de inopia: per pauperem
vel se notare vult regem, & in pastorem euectum à Deo,
aut populum ab afflictione sua liberatum, & iam ouium
instar multiplicatum.

Alleluia, Canticum Psalmi ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CVII

Psalmus iste compositus est ex sine Psalmi 56. & sine Psalmi 59. conuenitque in materia cum Psalmo 59. Nā quem-
admodum eo Psalmo victoria contra Idumaos desideratur, ita & presenti, qui tamen in hoc ab illo differt, quod
in illo memorata prius populi deiectione, & diuina promissione de latitudine regni sui transit ad petendum victo-
riam contra Idumaos secundum Dei promissum, hic autem primum se ad laudem Dei paratum offerens, tum ad
precandum eam victoriam secundum Dei promissionem transit, eamque se obtenturum diuina virtute pollicetur,
qua iam multos sibi hostes subiecerat, & regni sui dittonem late propagauerat, idque in typo regni Christi.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Paratum cor meum Deus,
paratum cor meum, canta-
bo & psallam in gloria mea.

2 Exurge gloria mea, exur-
ge psalterium & cythara,
& exurgam diluculo,

3 Confitebor tibi in populis
Domine, & psallam tibi in
nationibus.

4 Quia magna est super cœ-
los misericordia tua: & vsq;
ad nubes veritas tua.

5 Exultare super cœlos
Deus, & super omnem ter-
ram gloria tua, vt liberen-
tur dilecti tui.

6 Saluum fac dextera tua
& exaudi me, Deus locutus
est in sancto suo.

7 Exultabo, & diuidam
Sychemam, & conuallem
tabernaculorum meorum.

8 Meus est Galaad & meus
est Manasses, & Ephraim
suscepit caput meum.

9 Iuda rex meus,

* Moab lebes spei mea,

Paratum est cor meum, ô Deus, ad laudandū te: paratū est, in-
quam, cor meum, vt assecutus quā expecto victoriam, can-
tē & psallam, idque ex tota anima quæ gloria est & decus.

2 Dicam anime meæ: ô anima mea, discusso corporis som-
no, te ipsam ad laudem Dei alacriter excita: & quod laus sit
plenior, vos quoque Psalteriū & cythara, reliquaque musica instrumenta
in manus meas venite, & modulationē è vobis edite: summo certè mane
exurgam è lecto quietis meæ, vt ante etiam exortā diem, ante omnia mea
negotia, tempore ad eam rem conuenientissimo, te laudem alacriter.

3 Laudabo te, Domine in frequentia multorum populorum, & in ho-
norem tui hymnos cantabo coram variis gentibus.

4 Cantando autem deprædicabo quod misericordia tua tam magna sit
& alta, vt cœlorum altitudinem superet: & quod tua in præstandis pro-
missis veritas vsque ad nubes ipsas peringat. Vtraque enim, hæc terrestria
& cœlestia omnia obtinet, atque in eis vbique resperfa est. Vtraque adeo
sublimis & excelsa est, vt à nemine comprehendi valeat:

5 Proinde precor tuæ potētæ operatione te cœli Dominū ostendas, om-
nibusque te altiore declarā, & fac vt appareat per vniuersam terrā maie-
stas tua: hoc est, vt amici tui liberentur à malis suis, ab inimicis tuis.

6 Tu quæso salutem adfer omnipotentia tua, & responde votis meis: sic
enim per eos & in eis exaltaberis, & glorificaberis per vniuersam terram.
Hanc autem salutem me obtenturum certò confido: Nam Deus per
suam sanctitatem, qua mentiri nequit, olim mihi promisit.

7 Quod gauisurus essem in amplitudine & gloria regni, quodque tāquā
verus Dominus diuisurus essem pro meo arbitrio Sychemā, & dimisurus
tanquam meam hæreditatem vallem Succoth, hoc est, tabernaculorum.

8 Atq; id quidē iam re ipsa compleuit. Iam enim mea est terra Galaad &
Manasse, terra scilicet quæ trās Iordanē Israelitico populo cōtigit: iā po-
pulus Ephraim, vtpote tribus numerosior & fortior aliis, est præcipuū ro-
bur principatus mei, & fortitudo qua in bello à capitis periculo defēdor.

9 Tribus Iuda est, in qua & primum, & principaliter mihi regnum vsur-
po, sicut & regia dignitas à Iacob patriarcha huic tribui promissa est, neq;
tantū tribus Israel meum agnoscunt imperium, sed & externæ nationes.

* Moabitę enim sunt mihi quasi olla aliqua in quā sperē, hoc est, seruiliter
subiecti

10 In Idumaam extendam
calcamentum meum,
* mihi alienigenæ amici fa-
cti sunt.

11 * Quis deducet me in ci-
uitate munitam, * quis dedu-
cet me vsque Idumaam?

12 Nōne tu Deus qui repu-
listi nos, * & non exhibis.
Deus in virtutibus nostris.

13 Da nobis auxilium de
tribulatione,
* quia vana salus hominis.

14 In Deo faciemus vir-
tutem, * & ipse ad nihilū
deducet in micos nostros.

subiecti sunt, sicut lebes ad lauandum deputata, aut sicut olla aliqua ple-
na ex qua quantum libet accipere liceat,

10 Propter quod certò confido quod & Idumæam perfectè subiiciam,
* quemadmodum & Philisthæi capitales prius inimici nostri iam amici-
tiam mecum inierunt, tributarij nobis facti sunt.

11 Verum quis Deus deducet me in ciuitatem munitam Idumæorum,
† quis, inquam, deducet me in Idumæam, eam mihi subiiciens?

12 Nōne tu Deus id solus mihi præstare poteris, qui auxilio tuo & fa-
uore, longo nos tempore destitisti? & non egrediebaris cum exerciti-
bus nostris ad prælium. Certè per te solum id assequi poterō, propter cu-
ius solam derelictionem hætenus inimicis nostris inferiores fuimus.

13 Tu itaque fer nobis auxilium ad pellendam hanc tribulationem,
quam ab hostibus nostris perpeffi sumus: vana est enim salus, quæ expe-
ctatur ab homine.

14 Per Dei certè auxilium designabimus fortia: & ipse in nihilum re-
diger omnes inimicos nostros, omnibusque suis viribus exutos disper-
det, vt contra nos nihil ampliùs valeant.

In finem Psalmus Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CVIII.

Presenti Psalmo Propheta Dauid primum quidem memorat a peruersitate & malitia ipsius Doëgi, aliorumque, adu-
latorum Saulis, qui Saulem suis mendacijs contra ipsum incitabant, multis verbis dira eis imprecatur, tum &
de miseria sua conquerens opem Dei implorat, in fine, more suo, vota laudis publicè nuncupans. Sub typo autem
Doëgi & aliorum aduersariorum Dauidis, oportere intelligere Iudam proditorem Christi, omnesque Iudeos Chri-
stum persequentes docet citatio Petri, Actuum primo cum in Iuda implendum esse testatus est quod hic in septi-
mo versu dicitur & episcopatum eius accipiat alter. Proinde in mystico & præcipuo sensu præsens Psalmus est
oratio Christi cōtra impios suos hostes Iudeos, & singulariter contra Iudam proditorem suū, vt dira impreca-
tiones, quas Psalmus hic continet, generaliter quidē, contra totū populū accipiantur, singulariter cōtra Iudam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Deus laudem meam ne-
tacueris, * quia os peccatoris
& os dolosi super me aper-
tum est.

2 Loquuti sunt aduersum
me lingua dolosa: * & ser-
monibus odijs circumdederūt
me, & expugnauerunt me
gratis.

3 Pro eo vt me diligenter
detraherent mihi * ego au-
tem orabam.

4 Et posuerunt aduersum
me mala pro bonis, * & o-
dium pro dilectione mea.

5 Constitue super eum pec-
catorem: * & diabolus stet
à dextris eius.

6 Cum iudicatur exeat
condemnat: * oratio ei-
us fiat in peccatum.

7 Fiant dies eius pauci, * &
episcopatum eius accipiat
alter:

8 Fiant filij eius orphani
& vxor eius vidua.

9 Nutantes transferan-
tur filij eius, & mendicent:
* eijciantur de habitatio-

MI Deus, ne quæso laudem meam, quàm obscurare aduerfa-
fari mei conantur, tu taceas: sed manifestam fac omni-
bus laudem innocentia meæ: quoniam os peccatoris, &
os dolosi contra me apertum est, falsò me accusans, & no-
mini meo detrahens.

2 Loquuti sunt cōtra me lingua fraudulēta, dolos & insidias cōtra me
exquirētes: & sermonibus ex odio profectis omni ex parte aggressi sunt
me, sine vllō merito oppugnaverunt me.

3 Imò pro dilectione, quam mihi pro acceptis à me beneficiis debue-
rant, detraxerunt mihi: ego autem nec sic quidem prouocatus sum, vt
malum illis rependerem, sed pro illis potiùs orabam.

4 Ipsi verò rependerunt mihi mala pro bonis: & odium pro amore
meo in illo.

5 Proinde quandoquidem tam peruersa, obstinata, & nociua pietati est
malitia eorum, fac eis quod iustos iudicio tuo te facturū nō dubito, præ-
fice illi impium aliquem iudicem & dominum: & calumniator impro-
bus astet semper à dextris eius accusans eum, & criminans apud crude-
lem tyrannum.

6 Cumque causa illius tractata fuerit in iudicio, non abeat illinc nisi
impietatis cōdemnatus: & precatio illius fusa vel ad iudicē pro remis-
sione, vel ad Deum pro liberatione, magis exasperet tum iudicem, tum
Deum, & augeat peccatum eius potiùs, quam remissionem aut liberatio-
nem impetret. Hæc autem Domine mala, duci aduersariorum meorum,
omnibusque qui cum eo apud iniquum iudicem me immeritū criminā-
tur, eueniant, partim in iudicio humano, vt, scilicet, iniquus & feuerus iu-
dex, atque infestus aduersarius in causa ipsorū eis cōtingat: partim in tuo
iudicio, vt iusto iudicio tuo condēnati tradantur imperio tortoris tui, &
fatellitīs dēmonis, atq; à Satana iugiter crimentur apud te & diuēctur.

7 Sint dies vitæ eius pauci: illoque sublato de medio, præfecturam
eius accipiat alter.

8 Fiāt, per mortem eius immaturā, filij eius orphani, & vxor eius vidua.

9 Quin etiam vagando transferatur, de vno loco in alium filij eius &
mendicent: eiiciantur de domibus suis, quemadmodū me cogit exulem b
è domo mea huc illucque vagari.

10 Id itaque vt fiat, fœnerator postquam crescentibus vsuris, cunctas
x

nibus suis.

10 Scrutetur fenerator omnem substantiam eius, & diripiatur alieni labores eius. 11 Non sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius. 12 Fiat nati eius in interitum: in generatione vna deletur nomen eius. 13 In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini: & peccatum matris eius non deletur.

14 Fiant contra Dominum semper, & dispareat de terra memoria eorum: pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

15 Et persecutus est hominem inopem & mendicem, & compunctum corde mortificare:

16 Et dilexit maledictionem, & venit ei. & noluit benedictionem: & elongabitur ab eo.

17 Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius.

18 Fiat ei sicut vestimentum quo operitur: & sicut zona qua semper praeingitur.

19 Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala adversus animam meam.

20 Et tu Domine, Domine fac mecum propter nomen tuum: quia suavis est misericordia tua.

21 Libera me, quia egenus & pauper ego sum, & cor meum conturbatum est intra me.

22 Sicut umbra cum declinat ablatum sum, & excussus sum sicut locusta.

23 Genua mea infirmata sunt a ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.

24 Et ego factus sum opprobrium illis, & viderunt me & moverunt capita sua.

25 Adiuvam me Domine

improbi facultates obnoxia sibi fecerit omnisque durus exactor scrutetur omnem substantiam eius ad vendicandum sibi: & diripiant extranei omnia quae suo labore conquiesuerat ipse, vt de paternis bonis nihil sit, quod secum filij auferant.

11 Addatur & hoc calamitatibus eius & filiorum, vt nemo sit qui ei sic afflicto vllum humanitatis praestet officium, vel quem misereat liberorum eius, etsi pupillorum & mendicorum.

12 Quin & filij eius simul cum eo ita pereant & exterminentur: & vt ipsis sine prole descendentibus, nomen eius deletur in generatione prima, quae ipsum proximè sequitur.

13 Et quod nihil desit ad consummatam ipsius ultionem, reuocetur etiam apud Dominum in memoriam iniquitas progenitorum eius quos imitatus est, & peccatum matris eius non sit in obliuione coram Domino, sed illius memor sit Dominus ad vindicandum etiam illud in ipso, hoc est, tam grauis de eo & femine eius ultio sumatur, vt non tantum proprias eorum iniquitates Deus vlscisci videatur in eis, sed & maiorum, quibus peccantibus Deus ita pepercit, vt non condigna eis supplicia inferret.

14 Semper peccata maiorum suorum sint velut ob oculos posita coram Domino, ita, vt nunquam desinat maiorum peccata in impiis filiis punire: sic fiat vt pereat apud homines honorifica & celebris memoria eorum: Haec autem omnia dira ei & semini eius, ita vt iustum est, imprecor. Propterea quod ne semel quidem in mentem venerit illi pietatis erga afflictum proximum exercenda.

15 Quin potius (quod extreme crudelitatis est) hominem afflictum omnique humano auxilio destitutum, & contritum spiritu persecutus est, vt occideret illum non solum non praestans ei debitam misericordiam, sed etiam satanicam & inhumanam in eum exercens impietatem.

16 Dilexit maledictionem, tum quia ad maledicendum & detrahendum semper fuerit paratus, tum quia impiis suis studiis vsus est sibi accersere & quaerere execrationem Dei & hominum, quae impia studia necessario sequitur, propter quod & continget ei maledictio quam dilexit: & benedictio, quam aliis praestare noluit, quamque visus esse nolle consequi à Deo (dum ea sectatus est, ob quae, etiam ipso non ignorante, homines Deus execratur) ipsa, inquam, benedictio procul recedet ab eo.

17 Induit sibi ex omni parte maledictionem sicut vestimentum: & penetravit sicut aqua, quam quis bibit, in interiora eius, imò sicut oleum in ossa eius, hoc est, maledictio totum ipsum intus & foris possedit in intimis cordis sui penetralibus, nihil aliud cogitans quam maledicere & nocere aliis & in lingua sua semper se contra innocentem armans maledictione sua.

18 Proinde sit illi maledictio diuina, sicut vestimentum quo operitur vndique: & sicut zona qua sese ex omni parte praeingere solet, hoc est, maledictio & ultio diuina totum eum semper inuoluat, semperque vndique constingat.

19 Haec sit merces eorum à Domino qui detrahunt mihi: & qui loquantur mala in perniciem vitae meae.

20 Mecum autem Domino tu age benigne, idque maxime propter clementiam tuam quae de te praedicatur. Est enim admodum benigna in omnes, atque ob nimiam benignitatem suavis misericordia tua.

21 Proinde secundum eam libera me à malis, indigeo enim misericordia tua, ad miserendum miseris semper facili, nam afflictus & humano praesidio destitutus sum ego: & praenimia calamitate desolatione cor meum in meipso turbatum est.

22 Sicut inanis & fugax umbra cum ad occasum vergit, & tenebris noctis sit propinquior, ita & ego velociter à malis me praeuidentibus penè sublatum sum, morti sepulchroque proximus: atque in modum locustarum ego vbique depulsus sum ab inimicis meis coactus vagari de loco ad locum, quemadmodum locusta saltat nunc huc nunc illuc, nullam certam habens sedem.

23 In his autem meis malis ita in praecipuis, additio etiam perpetuo ieiunio, fui sedulus, vt genua mea debilitata sunt, & vacillent praenociunio: caro mea à suo vigore immutata sit propter deficientem eius pinguedinem & propter neglectum & intermissum vsu vnguentorum: quae sicut & alias delicias corpori meo subtraxi, propter orationis studium.

24 Et cum hac ratione charus illis esse merito deberem, contra ob hoc factus sum illis opprobrium cum viderunt me humiliatum & afflictum, in decisionis signum mouerunt super me capita sua.

25 Tu itaque suppetias fer mihi Domine Deus meus quem vnice colo,

Deus meus: saluum me fac secundum misericordiam tuam.

26 Et sciant quia manus tuae haec: & tu Dominus fecisti eam.

27 Maledicent illi & benedices: qui insurgunt in me confundantur: seruus autem tuus latabitur.

28 Induantur qui detrahunt mihi pudore: & operiantur sicut diploide confusione sua.

29 Confitebor Domine membris in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

30 Quia assistit à dextris pauperis, vt saluam faceret à persequentibus animam meam.

atque à quo totus pendeo. Salutem adfer mihi pro inexhausta misericordia tua.

26 Et fac insigni virtutis tuae in me declaratione, vt hostes mei intelligant, quod haec ipsa salus mea, quam à te expecto, tua potentia mihi contigerit: & quod tu Domine eam rem mihi praestiteris, sicque aduertentes tuum in me fauorem, pudefiant.

27 Illi quidem pro libito maledicant mihi, omnia imprecetur & intendant. Verum tu contra benedicas mihi, commutans eorum execrationes in benedictiones: fac vt qui oppugnant me, pudefiant sua spe destituti, ego vero seruus tuus laetor in te, ope tua liberatus.

28 Qui detrahunt mihi, contegantur vndique ignominia velut veste: & induantur toti tanquam pallio infamia quae digni sunt.

29 Id vbi factum fuerit, celebrabo Dominum ore meo: & inter multos laudabo eum.

30 Eò quod mihi pauperi praesens adfuerit, quasi à dextris astans: vt defenderet & saluaret animam meam ab his qui eam perdere studiosè conabantur.

ANNOTATIONES.

R O E O V T M E D I L I G E R E N T.] Graeca habent *αὐτὶ τὸ ἀγαπᾶν με*, quod etiam verti potest pro eo quod ego dilexi, scilicet eos, quem sensum magis sic Hebraea exigunt.

E P I S C O P A T V M, &c.] Dicitio episcopatus, non solum significat ex se eam dignitatem quae competit summis sacerdotibus, inter quos vnus fuit & Iudas proditor, sed generaliter significat praefecturam, vnde & illud nomen competit Doeg Idumaeo, quem historia testatur fuisse principem pastorum Saulis. Na apud Athenienses ciuitatibus praefecti, episcopi dicebantur, sicut & apud Lacedaemonios ἀπιστοί, ab ἀπιστία, constitutores. Et Cicero in 7. epistolarum ad Atticum episcopi nomine vtitur: Vult, inquit, me Popeius esse, quem tota Campania & maritima ora habeat episcopum, ad quem delectus & negotij summa referatur. Proinde à Graecis primitiua Ecclesia nomen episcopi mutuata est, vt eo vocarentur praefecti ecclesiarum, quos simili mutatione Dionysius in Eccles. Hierarch. harmostas etiam vocat, sicut etiam ecclesia Latina nomen Pontifex, eisdem impositum, mutuatum à Romanorum sacerdotibus. Apostoli enim ex gentibus maxime fundaturi Ecclesiam Christi, nouo sacerdotio noua etiam imposuere vocabula, non amplius vtentes nomine sacerdotis aut summi sacerdotis, quo Iudaei & gentes suos vocabant, sed vocantes eos episcopos seu presbyteros, quo intelligeretur differentia à sacerdote veteri.

I N M E M O R I A M, &c.] Vt intelligatur quomodo Deus puniat peccata patrum in filiis, & concordentur Scripturae id asserentes cum aliis scripturis, quae asserunt Deum reddere vnicuique iuxta opera sua, & quod anima quae peccauerit, ipsa morietur, vt dicitur Ezech. 18. & Hieremie 31. ante omnia id pro certo habendum, Deum iustum neminem punire ob culpam alienam, sed tantum ob propriam. Verum quoniam peccata parentum quandoque in praesenti non vindicantur, in filiis (qui Dei longanimitate non adducuntur ad respicientiam, sed potius ea abutentes paternam non cessant imitari impietatem) dicitur peccata parentum vindicare, quando tam graui ultione peccata filiorum puniunt, vt non solum propria, sed & parentum, quae multa hic permittit, vindicare ab hominibus iudicetur, & reuera vindicet, eò quod filij parentum peccata fecerint sua, per imitationem. Proinde quod dicitur Exodi 20. & alibi, Deus visitare peccata parentum in filios in tertiam & quartam generationem: non pugnat cum eo quod Ezech. 18. dicitur anima quae peccauerit, ipsa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris. Neque enim Exodi 20. dicitur Deus visitare peccata parentum in filiis innocentibus, na additur, his qui oderunt me. Ezechiel vero ostendere vult toto capite neminem puniri à Deo nisi nocentem, & filium innocentem non puniendum propter peccatum parentis impii: cuius ceterum populus vulgo sibi persuaserat. Quod si quis obiciat de filio Davidis nato ex adulterio, qui morte affectus est propter peccatum patris, & de parulis qui in generali aliqua plaga cum impijs pereunt,

quemadmodum contigit parulis qui cum Sodomitis perierunt: dicendum est primo aliud esse Deum punire patrem in filiis, aliud punire filios innocentes propter patres. Illud enim frequenter facit, & quidem iuste, quatenus filij sunt aliquid ipsius patris, imò & clariora eius pignora. Alterum vero propria locutione nunquam facit, nam etsi aliquando filiis innocētibus (si modò quicumque innocens dicendus est) Deus mala aliqua, defectus calamitates, imò & mortem propter peccata patrum inferat, non tamen illos punire, sed potius patres dicendus est. Nam punire filios dicendus est, nisi quibus offensus est: mala autem quae filiis innocentibus propter patres immitit, in punitionem quidem patrum illis inferit, in bonum vero filiorum qui puniuntur. Infantibus enim baptizatis dubium non est quin in bonum cedat, si cito morte hinc auferantur. Nō baptizatis autē bene actum putandum, si pueri occiduntur simul cum iniquis parentibus, ne malorum parentum vestigia secuti, in grauiorem incidant poenam. Secundò notandum & illud quod Ezech. 17. & Hieremias 31. non dicitur, quod pro omni tempore filius non portat iniquitatem patris, sed indicare videtur hoc referendum esse ad tempora Messiae. Nā Ezechiel sic habet: Vivo ego dicit Dominus: Si erit vitra parabola haec vobis in prouerbum, quasi dicit: haec tamen quidem sic dicere licuit: Patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obtuuerunt. Verum tempus veniet, quo id nequaquam vitra verè dicitur, & Hieremias apertius: In diebus, inquit, illis (loquitur autem manifestè de diebus Messiae) non dicent vitra, Patres comederunt, &c. Sed vnusquisque in iniquitate sua morietur. In diebus enim Messiae mors non reputatur, nisi sola mors aeterna quae filio innocenti propter peccata patris non inferitur. Vt intelligamus autem de hac morte principali Prophetas loqui, dictum est. Anima quae peccauerit, ipsa morietur.

E T I N D V I T, &c.] Quidam hunc versum intelligunt vt ultionem diuinam etiam imprecetur Propheta, & verba praeteriti temporis per futura, aut per imperatiuum modum exponantur. & idè hoc versu significari accipitur, quod sequenti. Verum rectius cum Campensi accipitur, vt seruetur temporis ratio, & idem hoc versu significari intelligatur quod prius cum dixit, Dilexit maledictionem, & noluit benedictionem. Sequenti autem versu hoc quod prius dixit, veniet ei, & elongabitur ab eo.

H O C, &c.] Opus secundum Hebraicam phrasim hic accipi debet pro mercede, quemadmodum & Leuitici 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane, Isaia 4. Ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. Rursum Isaia 62.

C A R O, &c.] Apud Hebraeos dicitio quae illis oleum significat, etiam pinguedinem aliquando significat. Vnde hanc partem quidam sic accipiunt: Caro mea immutata est propter deficientem pinguedinem eius per ieiunium.

E T S C I A N T, &c.] Pronomina, haec & eam, Hebraico more debent hic accipi substantiue, pro, hoc & illud, hoc est, hanc meam salutem quam à te expecto. Videtur autem idem dicere quod alibi: Fac mecum signum in bonum, vt videant qui oderunt me, &c.

Psalms David.

ARGUMENTVM PSALMI CIX.

Constat non solum ex verbis Christi Matthæi 22. & interpretatione Apostolorum Petri 2. & Pauli. 1. Corint. 15. & ad Hebræos varijs capitibus, verum etiam ex antiquorum Rabinorum scriptis hunc Psalmum intelligendum esse de Christo eoque solo, quod etiam Scriba ac Pharisei in lege docti negare non potuerunt. Quamuis enim pleraque hic de Christo dicantur, prout præfiguratus fuit per Dauidem, qui in Sion constitutus sibi regiam sedem, illinc regni sui pomeria dilatare cepit, subiiciens sibi & superans cunctas gentes finitimas, idque in typo Christi: de Dauide tamen Psalmus exponi non potest, nec de quouis alio puro homine quod in eum non quadret sedere à dextris Dei, nasci ex vtero ante luciferum, esseque sacerdotem in æternum. Itaque Dauid prophético spiritu canit hoc Psalmum, primum quidem de regno Christi quod per resurrectionem & ascensionem accepit in dextera Patris, quodque in Sion incipiens inde usque ad fines orbis in fideles peruenit per Euangelicam prædicationem. Deinde vero de Christi sacerdotio perpetuo, ac postremum de perfecta hostium eius, hoc est, impiorum omnium & prostratione & subiectione sub pedibus eius futura in nouissimo generalis iudicij die.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dixit Dominus Domino meo:

* sede à dextris meis.

2 Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

3 Virgam virtutis tue emittet Dominus ex Sion:

* dominare in medio inimicorum tuorum:

4 Tecum principium in die virtutis tue in splendorebus sanctorum:

* ex vtero ante luciferum genuite.

5 Iuravit Dominus, & non paritabit eum.

* Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec.

DEVS pater cælestis dixit Domino meo Messia, deuicta morte, ascendenti in cælum, * sede modò mihi à dextris, mecum- a que nunc quietè in æquali potestate regna super omnia.

2 Usque dum in nouissimo die omnes inimicos tuos ita tibi subiecero perfectè, vt sint quasi scabellum pedum tuorum, sic, inquam, Domino meo Deus pater sedere iussit, hoc est, æterno suo consilio statuit, atque suo tempore sedere facit: eius enim dicere, facere est.

3 Neque tamen interim inefficax certè, o Messia, regia tua potestas, sed quomodo regia mea sede in Sion constituta, inde regnum meum dilatatum est ad finitimas gentes: ita etiam ex ipsa Sion & Ierusalem, & ex populo Iudaico, in quo primum per fidem regnare incipies, Dominus Deus regiam tuam potestatem immittet usque ad omnes fines terra, idque per Spiritum suum sanctum, perque euangelicam prædicationem diffusam in vniuersam terram. Itaque velint nolint, dominaris in medio hostium tuorum, tu quia quauis nunquam, quocumque etiam loco, defuturi sint qui regno tuo repugnabunt, nunquam tamen omni sua virtute illud impedire valebunt, nec aliquid tuis inferre, quod non illis in bonum cedat, tum quia pro arbitrio tuo de hostibus illis tuis etiam ante iudicij diem statues & facies.

4 Quamuis enim in die humilitatis & afflictionis tuæ indutus eris formam serui, tamen rerum omnium summa & principatus super omnia tecum erit in die roboris tui & regni, cum iam sublati eris in magnificis & splendidis illis tuis sanctuariis cælestibus, que vera sunt Sancta-sanctorum cumque magnifica & eximia illa spiritus tui sanctissima dona mundo distribues: nec mirum quidem hunc principatum tibi adfore, quandoquidem ad te Deus pater dixit: * antequam luciferum aut solem, aliâque creaturam facerem, ego te genui mihi consubstantialè, è secreto diuinitatis meæ, ac propria mea substantia, quasi ex vtero. Ante luciferum etiam, omnemque naturam, ego te mea virtute, sine virili cooperatione, è solo virginis vtero, hominè generare decreui, itaque tunc in mea prædeterminatione genui, primogenitum te & caput omnium filiorum meorum constitues.

5 Præter dignitatem autem regiam Dominus etiam iuravit tibi, atque immutabili voluntate statuit, quare nunquam penitentis more illud retractabit: iuravit, inquam, dicens: * Tu es sacerdos in perpetuum, non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem & ritum Melchisedec. Quomodo enim Melchisedec (quod interpretatur rex iustitiæ) rex Salè, hoc est, rex pacis, ita regnum administrabat in Salem, que Ierusalem postea dicta est, vt simul & sacerdotio fungeretur, eoque tali, in quo ipse nemini, nec aliquis ipsi successisse legitur, ita & tu Messia, verus iustitiæ & pacis rex, simul cum regno quod in superna Ierusalem obtinebis, etiam sacerdotium consequeris non temporale, quale Aaron: sed perpetuum, quod nec quisquam ante te obtinuit, nec post te quisquam accepturus est, vnica corporis tui oblatione in perpetuum consummaturus, sanctificaturus, & iugi in cælis interpellatione patrem hominibus conciliaturus. Et quomodo typus ille Melchisedec Abraham è cæde hostium reuertenti obtulit panem & vinum Deo prius oblata, festumque recreauit, & benedixit, magno illo patriarchæ Abraham longè maior: ita & tu verus Melchisedec. Abraham, omnibusque fidelibus, quorum ille pater est, benedices, æterna eos vita donans, corporis ac sanguinis tui sacrificio, sub panis, vini que speciebus pasces, recreabis & confirmabis.

6 Tandem

6 Dominus à dextris tuis cõfregit in die ira sue reges.

7 Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, * conquassabit capita in terra multorum.

8 De torrente in via bibit

* propterea exaltabit caput.

6 Tandem autem cum consummatio seculi aduenerit, & iam post tempus istud gratia & clemenciæ adfuerit dies ultionis Domini, tum ipse Dominus astans tibi à dextris & pro te pugnaturus, conteret potentissimos quosque reges, qui regno tuo sese submittere noluerunt, & proinde multo magis & ceteros omnes hostes tuos.

8 Iudicium in gentibus exercebit, sumens supplicium de eis qui rebellauerunt tibi, multiplicabit ruinas, multos destruens, & ruere faciens. * comminuet atque confringet potestatem eorum, qui principatum obtinuerunt super terram multorum populorum, seque in terra extulerunt, quos quasi confractis eorum capitibus perfectè perdet, omnique potentia rebellandi exutos, tanquam scabellum pedibus tuis subiciet, quemadmodum promisit, & in inimicis meis in typum hostium tuorum iam præstitit.

8 Tam perfecta autem erit tunc hostium Messia nostri strages, quam si quis victor tanta cæde hostium suorum sanguinem effunderet, vt in torrentis modum fluens potum in via præberet, victorumque desiderium abundè satiaret. Ita enim perfecta erit Messia nostri de hostibus suis victoria, vt ad vnum omnibus deletis, satiandus sit cõdigna eorum ultione: * propterea attollet caput suum, superior factus impiis omnibus hostibus suis.

ANNOTATIONES.

DIXIT DOMINVS.] Variis modis Iudæi conantur hunc Psalmum nobis eripere, vt de Messia ostendant non esse intelligendum. Nam, vt testatur Tertullianus quinto libro contra Marcionem quidam de Ezechia hunc putant accipiendum. Hieronymus autem super Matthæi caput 22. dicit Iudæos hunc Psalmum intelligere dictum de Abraham in persona Eliezer serui eius. Alij intelligunt quidem dictum de Dauide, sed in persona populi, qui Dauidem Dominum suum appellauerunt. Sunt & qui intelligunt Dauidem ipsum hunc dominum suum vocare Saulem, & quod dicitur: Dixit Dominus domino meo, sic exponunt, dominus dixit: ad me propter dominum meum Saulem, qui me persequitur. Verum his omnibus obstat præter alia quod hic dicitur: Tu es sacerdos, &c. quod nemini præterquam Messia competere potest. Notandum autem, quod pro dictionibus, dominus & domino, non sit apud Hebræos eadem dicitio: Nam pro, Dominus, Hebræis est nomen tetragrammaton יהוה, quod quamuis existentem proprie significet, vertitur tamen per nomen, Dominus, eò quod pro nomine illo ineffabili legatur nomen adonai. Pro dictione autem, Domino, ponitur nomē יהוה אדון, quod proprie Dominum significat, quo nomine semper Christum Paulus appellat, & conuenienter hic Christum nomine Domini nominat, eò quod de regno eius & dominio hic agat. Dominum autem suum Dauid vocat non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem, sicut secundum ea noster Dominus est & caput Ecclesiæ. Nec obstat quod Christus in Euangelio colligit Messiam Deum esse, ex eo quod Dauid eum Dominum suum vocat. Nam Messias quatenus homo, non est dominus Dauid, nisi quia homo ille simul etiam Deus est. Respexisse ad hunc Psalmum videtur Ecclesiasticus, cum capite ultimo dicit: Inuocaui dominum patrem domini mei, dominum suum vocans Messiam, filium domini Dei.

DONEC, &c.] Donec, non debet hic accipi, vt excludat sessionem ad dexteram, postquam aduenerit certum illud tempus præscriptum, sed vt tunc indicet euentum rei huius certo tempore futurum, quod satis aperit Paulus ad Heb. 10. dum dicit: Sedet ad dexteram Dei, de cetero expectans donec ponantur, &c.

DOMINARE, &c.] Quidam intelligunt Christum dominari in medio inimicorum suorum, quia, scilicet, qui prius inimici erant sibi, per euangelij prædicationem subiecit. Verum, vt patet ex secundo huius Psalmis versu, inimici Christi hic non dicuntur, nisi qui obstinatè pergent Christo repugnare. Nam qui ad tempus solum sunt inimici, non ponentur scabellum pedum Christi. Proinde paraphrasis indicat alio sensu, quomodo Christus dupliciter dominetur in medio hostium suorum, nempe, quia quantumuis ex omni parte regnum eius oppugnent, nequaquam tamen illud extinguerent, quod regis huius fortitudinem mare commendat, & quia pro arbitrio hostes suos trahat & superat.

TECUM, &c.] Pro tecum, Hebræa habet, populus tuus que varias ex sanctorum varietate nata est. Nisi si legatur יהוה Ammecha, significat idè quod populus tuus,

si verò יהוה Immecha significat tecum. Pro dictione principium, Græcis est ἀρχή, quæ principatū significat & principium. At verò debuisset hic verti principatū, Hebræica dicitio docet, quæ principibus nonnunquam tribuitur. Nam hi dicuntur נְדִיבִים Nedibim. Proinde dicitio nem, principium necesse est accipere improprie pro principatu, quomodo caput & summa pro principatus nonnunquam accipitur. In eo autem quod legimus, in splendoribus sanctorum & Græci οὐ λαμπρότητα ἀγίων αὐ, notandum dictione splendoribus, accipiendā, vt significet claritatem qualis est claritas solis aut lunæ: nec dictionem, sanctorum accipiendā pro sanctis hominibus. Nā pro dictione, splendoribus, Hebræica dicitio potius significat magnificentiam & decorem, & pro, sanctorum, Hebræi habent dictionem singularis numeri שְׂרָפָה seraph, que significat sanctitatem vel sanctuariam, vnde per splendores sanctitatis, intelligunt sanctam magnificentiam & decorem Messia. Aut per splendores sanctuarij, magnificū ac splendidum illius sanctuarium. Proinde oportet dictione, sanctorum, accipi substantiuè in neutro genere, quemadmodum satis paraphrasis indicat.

EX VTERO, &c.] Hebræa longè aliter habent secundum verba, quamuis sensus non multum diuersus sit. Sic enim habent: Ex vtero auroræ ros natiuitatis tuæ. Aut secundum quorundam lectionem: Ex vtero ex aurora tibi ros natiuitatis tuæ. Nam duplex est apud Hebræos lectio, quidam enim legunt מִשָּׁר מִשָּׁר mishar, vt lite ra M, sit heemantica, quidam מִשָּׁר מִשָּׁר missabar, ex aurora: vt M sit prepositio à min. Possunt & Hebræi sic verbi: ex vtero ex aurora tibi ros natiuitas tua. Est autè Hebræica lectio præter diuersorum varias interpretationes hic sensus maxime probabilis: Natiuitatis tua ex vtero erit tibi sicut ros ex aurora, hoc est, que admodum ros que aurora dimittit, mundo gratissimus est, terramque fecunda: ita & tua natiuitas. Neque nasceris ex vtero, virili cooperatione, sed sicut ros nascitur ex aurora, cælesti scilicet, virtute. Atque secundum hunc sensum Christus rori, Maria autem auroræ comparatur, & quidè aptè, vt quæ solem iustitiæ nobis peperit, quod quidem ex his verbis etiam antiqui Hebræorum intellexerunt. Nam super c. Genes. 25. Rabbi Moses Hadarsan sic scribit: Dixit Rabbi Barachias, Deus sanctus & benedictus ait Israel: Vos dixistis coram me, pupilli facti sumus absque patre. Redemptor quem suscitabo ex vobis, absque patre erit. Sicut dictum est Zachariæ 6. c. Ecce vir germen, nomen eius, & de subter se germinabit. Et sic etiam ipse ait Isaia 53. & ascendet virgultum coram eo. & sicut radix ex terra sicca. De ipso quoque Dauid, inquit Psal. 110. De matrice auroræ tibi ros natiuitatis tuæ. Quidā tamen etiam antiqui Hebræorum in his verbis intellexerunt Christi natiuitatem æternam. Nam rabbi Isaac Arama super Genesim sic scribit. Non inuenimus hominem etiam prophetam cuius propheta sit natiuitas ante natiuitatem patris & matris, nisi tantummodo Messiam iustum nostrum & propterea dicit. A vulua ex aurora tibi ros natiuitatis tuæ, hoc est, antequam crearetur vulua generitricis tuæ, prophetata fuit natiuitas tua. Et huc conuenit illud: Ante solè propagatur nomē eius, vel fili' nomē eius, quoniam antequam crearetur sol subsistens & firmū

erat nomen Messie nostri, fuitque sedens ad dexteram Dei, & hoc est, quod dicit: Sede ad dexteram meam. Proinde & lectio nostra intelligi potest dupliciter, scilicet, de generatione filii eterna & temporalis. Et quidem de eterna Christi generatione omnes ferè patres nostri intelligunt videntque potest Septuaginta rorè natiuitatis Messie accepisse pro cœlestis eius natiuitate. Verùm ob stare videtur, quod dicitur, ex vtero. Non enim vterus hic significat virilem vterum, sed matricem & vuluam mulieris, vt patet ex dictione Hebraica כִּנְיָהּ rehè quæ dicitio non satis aptè videtur tribui patri. Tertullianus tamè aduersus Praxeam, vuluam patri tribuit, vbi hunc locum exponens sic scribit: Primogenitus, vt ante omnia genitus: & vngenuus, vt solus ex Deo genitus, propriè de vulua cordis eius, secundùm quod & pater ipse testatur: Eructauit cor meum sermonum optimùm. Ad què deinceps gaudens proinde gaudentem persona illius: Filius meus es, tu ego hodie genui te. Idè tamen auctor contra Marcionem quinto, hunc locum interpretatur de Christi natiuitate temporalis, ex vtero Virginis, quia ante Luciferum Christum genitum intelligit, quia ante Luciferi ortum, media, scilicet, nocte. Verùm hanc sensum Euthymius improbat, eò quod non dicatur, ante Luciferi ortum, sed ante Luciferum. Cùm itaque ob vocabulum כִּנְיָהּ rehè, de natiuitate ex vtero Virginis magis videatur accipiendus hic locus, nec accipi potest eò modè, ante Luciferam, quomodo exponit Tertullianus, simplicius fuerit intelligere Christum ex vtero virginis genitum ante Luciferum, quomodo Paulus nos dicit electos in Christo ante mundi constitutionem. Singulariter autem de Christo dicit pater: Genui te ex vtero, quamuis & omnes electos etiam tunc genuerit in

Christo, tū quia ipsum sola sua virtute gignere ex vtero virginis decreuit, tum quia ipsum etiam quatenus hominem primogenitum esse voluit omnium filiorum Dei. I M P L E B I T, &c.] Pro dictione, ruinas, dicitio Hebraica significat corpora & cadauera, vnde vertuntur implebit cadaueribus, supple, loca praelij. Eandè significatione etiã habet dicitio Græca hic posita πλάσσει enim nō tantum casum significat & ruinam, sed & cadauer λάρυξ πλάσει, hoc est, a cadendo, quemadmodum & cadauer Latinis dicitur a cadendo. Vnde vertendum potius erat, implebit cadauera. Verbum autè implebit, Euthymius exponit per multiplicabit. Loquitur autem de vltione hostiū Christi, sub typo stragis hostiū Davidis. D E T O R R E N T E, &c.] Plerique hunc versum pio sensu sic intelligunt: Messias bibet de torrente afflictionum & passionum in via peregrinationis suæ, atque ob id exaltabit caput suum. Frequens enim est vt afflictiones per torrentem & flumina significantur. Et in euangelio Christus aliquoties passionem suã designat per calicis potum. Verùm conuenientius versus iste coherentur superioribus, si per bibere de torrente in via, intelligatur significari phrasi Hebraica maxima strages hostiū & perfecta de eis victoria. Perstat enim adhuc in metaphora qua cepit Christi victoriam describere, sub similitudine victoriæ, quam victor rex de suis inimicis reportet. Quemadmodum autem per lauare manus vel tingere pedes in sanguine occisorum, in psalmis superioribus Hebraismus designat insignem victoriam: ita & per bibere sanguinè occisorum, vt Num. 23. dum de Israële loquitur Balaam. Ecce populus quasi leona confurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prædam, & sanguinem occisorum bibat.

Alleluia.

ARGUMENTVM PSALMI CX.

Hymnus est hic Psalmus, quo Deum Propheta celebrat partim ab operibus eius, & potissimum ijs que Israëli exhibuit, partim a preceptis eius, quæ populo suis beneficijs affecto seruanda tradidit. Et opera quidem Dei prædicat ob potentiam, æquitatem, veritatem, & bonitatem in eis relucetem, dum, scilicet, mirabiliter suum populum ex Agypto liberauit, in deserto pane cœlesti pavit, atque in terrâ promissâ introduxit. Præcepta verò eius à firmitate & æquitate cõmendat, ad quorū obseruationem vt inducat, reuerendam diuini nominis sanctitatem memorat, sanctiūq; Dei timorem, & salutarem prudentiam eius, qui quod intelligit, præstat opere, prædicat. In temporalibus autem illis beneficijs Israëli olim præstitit à Deo, intelligere debemus spiritum sanctum nos subducere ad considerationē spiritualium beneficiorum, quæ per Christum consecuti sumus, per quem & à diaboli potestate redempti sumus, & viuificati esca in memoriã suorum mirabilium, quæ in huius seculi deserto passi sumus, accepimus, & hereditatē gentiū obtinimus, dum Ecclesiæ Christi per vniuersum orbem dispersa est. Cùm enim hic dicitur: Esca dedit timentibus se: pro dictione, escam, Hebraeis est, חֶרֶב tereph, quæ dicitio est aliquoties simpliciter pro cibo accipitur, propriè tamen carnem cibum significat, & carnem à feris dilaceratā, vt inter 2. amus istud propriè pertinere ad corpus Dominum, quod à feris Iudeis crudeliter dilaceratū nobis in escam propositū est. Quæ etiã hic dicuntur de testamento æterno, restatur satis ad Christum hac potissimum pertinere. Est autem hic Psalmus tertius inter eos, qui iuxta ordinem alphabeti apud Hebræos compositus est. Verùm non, vt alias, capita solum ver suum à nouis literis incipiunt, sed & exordia singulorum hemistichiorum, & vniuscuiusque noua orationis ad quem modum etiam sequens Psalmus conscriptus est.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo: * in concilio iustorum & congregatione.
2 Magna opera Domini, † exquisita in omnes voluntates eius.
3 Confessio & magnificentia opis eius: * & iustitia eius manet in seculum seculi.
4 Memoriam fecit mira-

NON tantum labiis, sed ex corde toto celebrabo te Domine: * idque palam in cœtu & congregatione iustorū. Hi enim a soli diuinas laudes audire percipiunt, & ex eis fructum percipiunt.
2 Vt autem laudem Dei canere incipiam: Ecce opera Domini modis omnibus sunt eximia, quæ si diligentius & religiosius peruestigata fuerint ab aliquo, faciunt ad explendum omnes voluntates & desideria eius. Inueniet enim in eis tantam potentiam, sapientiam, æquitatem & bonitatem, vt nihil penitus queat in eis desiderare, sed omnia sua vota longè superare agniturus sit. † Eadem Dei opera si quis seriò attenderit, plurimum promouent hominem, & excitant ad perficiendum quicquid Deo gratum esse cognouerit.
3 Omnia opera Domini laude & honore sunt dignissima, celeberrima quoque ac magnifica, quodque non parua eius laus est, * iustitia eius permanet in æternum, omnia enim semper iuste facit, semperque in præstatis suis promissis constans est.
4 Tam admiranda designauit pro salute suorū, vt sempiterna sit futura apud

bilium suorū misericors & miserator Dominus: * esca dedit timentibus se.

- 5 Memor erit in seculum testamenti sui: * virtutem operum suorum annuntiabit populo suo.
6 Vt det illis hereditatem gentium: opera manuum eius veritas & iudicium.
7 Fidelia omnia mandata eius confirmata in seculum seculi: * facta in veritate & æquitate.
8 Redemptionem misit Dominus populo suo: * mandauit in æternum testamentum suum.
9 Sanctum & terribile nomen eius, * initium sapientie timor Domini.
10 Intellectus bonus omnibus facientibus eum: * laudario eius manet in seculum seculi.

apud homines memoria operum suorum tam mirabilium, ob quæ ipsum meritò misericordè, ad benefaciendum propensum appellare decet, quãdoquidè se talem declarauit in præclaris illis bonitatis suæ facinoribus.
* Inter quæ memoranda semper illius opera, hoc vnum vel maximè admirandum est, quod cultoribus suis in deserto per quadraginta annos mirabiliter suppeditauit cibum è caelo.
5 Quo quidem opere, sicut & aliis, declarauit fati se semper habiturum rationem fœderis sui, quod cum Abraham & semine eius iniit. * Opera enim summæ fortitudinis exhibuit, & exhibendo nota fecit populo suo, dum in signis & prodigijs magnis populum suum ex Agypto liberauit, & in desertum deduxit, atque gentes multas potenter exterminauit.
6 Vt daret illis hereditatem gentium, quas in illorum gratiam expulerat. * In quibus certè Dei operibus agnoscerè cogimur opera potetiæ eius fidei & æquitatis esse plenissima, dum & præstitit suis quæ olim patribus promiserat & impijs gentibus debitam vltionem intulit.
7 Quemadmodum autem in operibus suis Dominus prædicandus: ita & in suis præceptis. Omnia enim mandata eius firma sunt, summamq; in se continet fidelitatem & æquitatem, confirmata sunt, vt in omne æuum perdurent, nec aliquando humanorum præceptorum more rescindentur: * decreta enim sunt ab eo summa cum iustitia & æquitate.
8 Liberationū è seruitute Aegyptiaca attulit Dominus populo suo: * ob quam ei mandauit seruare in perpetuum pactum suum cum eis initum.
9 Quod quidem meritò seruandum est, vel ob id quod sanctus sit, & ob sanctitatem summâ tremendus ac reuerendus Dominus, qui madata sua seruari præcepit: * huius autem timor ad quæ mandata inducunt, nequaquã est sterilis, sed est principium & radix veræ solidæque sapientiæ. Cùm enim faciat semper attendere mandatis Domini, quæ omnium agendorum rectissima sunt regula, docet etiã quid in omni re maximè fieri expediat.
10 Intelligentia horum bona est, utilis & salutaris eis qui nō solum intelligunt, sed opere ipso præstāt quod intelligunt: * quicūque enim talis fuerit laudem apud Deum & homines assequetur, perpetuò duraturam.

ANNOTATIONES.

IN CONCILIO.] &c. Neque ex Græca dictione neque ex Hebræa constat, an cõsilio scribendum sit an concilio, cum vtraque dicitio vtrumque significet: ex sensu tamen & dictione sequenti patet magis per e. scribendum. Quemadmodum & Hieremia 25. Non sedi in concilio ludentium, vbi eadem, est dicitio.
EXQUISITA, &c.] Relatiuū, eius, in nostra lectio ne, sicut in Græcis, referendum videtur ad genitiuū. Domini: & exponitur hæc pars à quibusdam in hoc sensu: Opera Domini sunt exquisitè & eximie facta iuxta omnes voluntates suas, quia, scilicet, omnia quæcūque voluit fecit. Euthymius verò sic interpretatur: Opera Domini exquisitè facta sunt, vt fideles ea opera aduertentes adimplerent omnes voluntates & madata Domini. Excitant enim Dei opera ad implendū Dei præcepta, Hebræa autè pro, eius, habet plurale numerū, eorū, & vertunt quidam hoc modo: Exquisita omnibus volētibus ea: vt nomē substantiuū q̄ voluntatē significat, accipiat pro nomine 7 in thoar hic est sensus: Quod opera Domini exquiratur, & diligentur peruestigentur ab omnibus his quibus cõplacitū est in eis, qui que ea amant. Alius verò vertit exquisita ad omnia beneplacita eorū: & interpretatur significari opera Dei huiusmodi esse, vt si exquisita fuerint ab aliquibus, faciant ad satisfaciendū omnibus eorū desiderijs: ita vt relatiuū, eorū, referatur ad id quod subaudiendū est ad participiū, exquisita: atque in eundè modum etiam litera nostra accipi potest. Nescio enim si participium, exquisita, apud Hebræos accipi possit pro exquisitè factis.
MEMORIA, &c.] Hanc partem quidam etiã referunt ad sacramentum Eucharistiæ, quemadmodum partè sequenti, & memoriã accipiunt pro memoriali mirabilium operū, quæ pro nostra salute Christus edidit, esse sacramentū corporis Domini, qui sensus verissimus quidè est & catholicus, verùm is nō est, proprius scripture sensus: nō enim est hic ἀπομνηστικόν, quod memoriale significat, sed, μνηστικόν memoria. Sentius autè paraphrasis seruit & literali & mytica intelligentiã atq; in eo includitur etiam prior ille sēs. Nā per sacramentū corporis sui Christi fecit, ne vnq; memoria redēptionis nostræ perire possit.
ANNUNTIABIT, &c.] Græca habet præteritum ἀνέσχετο similiter & Hebræa. Vnde vertendum potius erat Virtutem operum annuntiavit, vt daret illis, &c.
INTELLECTVS, &c.] Relatiuū, eum, nō potest referri ad timorē Domini, nā φῶς est masculini generis hic autè relatiuū positū, est fœminini generis, scilicet, σοφία, quod refertur apud Græcos ad nomen σφαιρισ. Hebræi autè habet relatiuū plurale, faciētibus ea, & refertur ad madata Domini de quibus prius dictū est, & est sensus: His q̄ faciūt Dei madata est bona intelligentiã, hoc est, rectè sapiūt tales, verèque prudentes sunt, vnde videndū num relatiuū σοφία, apud Græcos referendū sit ad δαδύκων, i. testamentū, quod Græcis etiã est fœmininum.

Alleluia.

Reuerfionis Haggæi & Zachariæ.

ARGUMENTVM PSALMI CXI.

Quemadmodum superiori Psalmo Propheta Dominum commendauit ab operibus & præceptis eius, ita presenti Psalmo virum commendat, qui præceptis Dei seruandis studet, prosequens id quod in superiori psalmi sine canere cepit. Itaque canit felicitatem hominis Deum timentis, & proximis maximè egētibus beneficientis, id quod vnū ex præcipuis esse viri iusti operibus indicat. Felicitatem autem eius canit in semine, in operibus, in liberatione & securitate à malis, in memoria, stabilitate, exultatione: atq; ob hanc eius felicitatem impiū quæque iusti viri hostem iræ & inuidia contabescendum: Porro animaduertendum vatem hic, vt & alias ad literã cecimisse externã

sanctorum felicitatem, qua omnibus Dei synceriter studiosis sanè ad hanc modum contingit, nisi ad sublimiora illos Dominus vocarit, nimirum vt sua in aduersis tolerantia mundo ostentent spes futuri seculi: Quas cum post Christum reuelatum magis proferri conueniat quam antea, plures quoque ad id hoc tempore, quam priore, Deus delegit. His tamen vt nihil deesse potest verorum bonorum, ita externa ea bona, que Psalmus hic iusto promittit, commutata in bona spiritalia cumulatum accipiunt, summa gloria ac diuitijs spiritalibus à Deo donati. Quod autem in titulo legitur, reuerfionis Aggai & Zacharie, cum Hebræa non habeant, nec pleraque Græca, adiectitium habendum est, nec ad quid irrepperit consistere potest. Siquidem & Euthymius eius nullam facit mentionem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius voluit nimis.

2 Potens in terra erit semen eius: * generatio rectorum benedicetur.

3 Gloria & diuitia in domo eius, & iustitia eius manet in seculum seculi.

4 Exortum est in tenebris lumen rectis, * misericors & miserator & iustus.

5 Iucundus homo qui misereatur & commodat: disponit sermones suos in iudicio * quia in æternum non commouebitur.

6 In memoria æterna erit iustus, * ab auditione mala non timebit.

7 Paratum cor eius sperare in Domino confirmatum est cor eius: * non commouebitur donec despiciat inimicos suos.

8 Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, * cornu eius exaltabitur in gloria:

9 Peccator videbit & irascetur: dentibus suis fremet & tabescet: * desiderium peccatorum peribit.

BEATUS vir qui timet Dominum, non seruili quidem timore, sed sancto & filiali, qui, scilicet, multam habet complacentiam in mandatis eius, atque ad ea obseruanda omnem suam voluntatem adiicit.

2 Huius enim viri semen, siue carnale, siue spirituale, potens erit in terra, quia numero, viribus & opibus prestans * iustorum enim posteritas ob paternam pietatem beneficijs afficietur à Deo.

3 Gloria apud Deum & homines, & cum gloria opes erunt in domo eius * iustitia eius non moritur simul cum ipso: verum permanet in perpetuum semper laudata ab hominibus, & æternam apud Deum mercedem recipiens.

4 Quod si aduersitas aliqua inciderit, ipse Dominus, qui misericors est, miserator & iustus velut lux exorietur iustis, in tenebris illi calamitatum splendore suo & fauore tenebras illas depellens, aut iustorum animas ita confirmans, vt grauis non sit eis futura calamitas, * Ita enim omnino necesse est eum facere, cum sit misericors, & miserator & iustus.

5 Amabilis est & gratus Deo atque hominibus, is qui misericordia mouetur erga pauperes, & ex misericordia affectu mutuo dat indigentibus: qui deinde etiam iudicium misericordia coniunxerit, ita vt omnia sua verba, rationesque ac negotia dispescet cum iudicio & discretionem, nec aliquid temerè vel dicat, vel agat: * Is etenim non mouebitur vnquam suo loco, * nam & in presentis sæculi malis impiorumque insidijs, Deo ipsum seruante fixus persistet, & post hanc vitam stabili à Deo felicitate donabitur.

6 Huiusmodi vir iustus erit in memoria æterna, non tantum in vita, sed & post mortem celebris apud Deum & homines bonos, * cum audierit malum aliquod ingruere, nihil metuet sibi.

7 Cor enim eius constans est & firmum ad sperandum in Domino, perque spem eam cor eius stabilitum est: * quare non conturbabitur timore cuiusquam, quin potius futurum est, vt tandem hostibus omnibus suis superior, quasi ex alto respiciat inimicos suos pati que meruerunt, & que quibus vis videre optaret in hostibus suis.

8 Iustus quidem non thesaurizat nec colligit immodicas diuitias, sed in modum seminantis dispergit eas, liberaliterque expendit, non in voluptates suas, sed in pauperum usus. Verum quamuis pecuniæ sic distributæ & dispersæ amittantur ei, & minuantur, iustitia tamen eius permanet in æternum, perpetuam laudem apud homines, & mercedem apud Deum obtinens * ipse etenim gloriosè admodum sublimabitur, ac potestas illius augebitur assidue cum gloria.

9 Impius videre cogetur hanc iusti exaltationem, atque ob eam indignabitur, cum que ore suo obstructo nihil iam habebit quod contra iustum loqui vel audeat, vel possit, dentibus suis præ ira & inuidia fremet & contabescet, sui ipsius affectus carnifex sæuissimus: * frustrabuntur enim desiderio suo impij, iustorum optantes interitum & humiliationem. Atque hæc quidem quam dixi, iusti exaltatio cum impiorum confusione & inuidia frequenter etiam in hoc mundo obtingit, semper autem in futuro seculo.

ANNOTATIONES.

IN MANDATIS, &c.] Hæc pars duobus modis superiori coniungi potest, scilicet, vt aut explicet quis sit qui timet Dominum, sicut indicat paraphrasis, vt repetatur relatiuum, qui. Aut, vt significetur primus fructus timoris Domini, videlicet quod per eum homo multum amat Dei mandata, vt sit sensus: Talis in primis in mandatis Dei gaudebit & delectabitur, vt intelligit Euthymius.

MISERICORS, &c.] Et hæc quoque pars dupliciter accipi potest, nimirum vt eum superiori coherereat, & significetur ipsemet Dominus misericors & iustus esse lumē rectis corde. Aut vt per se & seorsum accipiatur, & causam significet præcedentis partis, sicut in paraphrasi indicatur.

DISPONET, &c.] Legendum est per futuram, disponet. Nam & Hebræa futurum habent, & Græca *ἔξει*, dispescit. Porro pro, sermones: dictio Hebræica etiam facta nonnunquam significat, & omnia negotia, vnde & verbum per factum nonnunquam in scripturis exponi debet. Similiter & Græca dictio *λέγει*, non sermonem, sed rationem ac negotium significat.

DORE, &c.] Verbum, despiciat, non debet hic accipi pro contemnere: verbum enim Hebræicum simpliciter videre significat, & Græcis est *ὄρα* ob *ὄρα* *ἐπι* *ὄρα* *ἐπι* *ὄρα*, hoc est, donec videat super inimicos suos. Et adspicio, Latinis propriè significat ex alto videre: est autem oratio imperfecta, & modus loquendi quo frequenter Psalmista vtitur, subterfens expressionem mali quod videndum est.

Alleluya

Alleluya.

ARGUMENTVM PSALMI CXII.

Inuit ad laudem Dei Propheta cultores eius, asserens eum & semper & vbique laudandum, tum ob celsitudinem eius summam, tum ob eius clementiam immensam: qua cum sit summus, humilium tamen etiam rationem habet, abiectos euehens, sterilesque, fecundans. Porro quod hic dicitur de paupere sublimato ad solum glorie, vt in veteri testamento, adimpletum est in Dauide, Saule & alijs: ita & in nouo testamento in Apostolis, & omnibus quoque gentibus & peccatoribus, quos peccatorum seditate extractos subteuauit ad consortium Angelorum, Patriarcharum & Apostolorum. Similiter quod dicitur de sterili matre, donata à Deo prole multa, vt olim impletum est in Sara, Rebecca, atque Anna Samuëls matre (è cuius cantico hæc desumpta sunt) ita nunc eximio modo præstitum est Gentium Ecclesie, que cum olim sterilis fuerit, nunc multis filijs, quos Deo peperit, ac etiamnum parit, letatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

VOS qui estis serui Domini, eiusque cultui vos mancipastis laudate Dominum, laudate, inquam, celebre & sanctum nomen Domini.

2 Celebretur nomen Domini laudibus ab hoc tempore vsque in perpetuum.

3 Non enim tantum omni tempore à vobis, sed & vbique terrarum ab omnibus gentibus, quæ sunt ab oriente vsque ad Occidentem, dignum est laudibus extolli nomen Domini, quemadmodum & aliquando futurum est.

4 Ipsius enim celsitudo extedit se non tantum super Israël, sed etiam super omnes gentes, cum omnium creator sit & Dominus, nec tantum extendit se super terram, & inhabitantes eam, * sed & super cælos gloria maiestatis eius eleuata est, cælestia omnia implens & superans, atque Angelorum dignitatem longè post se relinquens.

5 Præterquam autem quod ob altissimam eius maiestatem ab omnibus merito celebrandus est etiam ob admirandam eius clementiam summam maiestati coniunctam suspiciendus est maximè. Quis est enim vel in dijs gentium, vel in omnibus qui in cælo sunt, aut in terra, qui aut in potètia, aut in clementia conferendus sit cum Deo nostro? Qui cum in altissimis cælis suam delegerit habitationem tanquam omnium Dominus, tamen etiam quarumcunque rerum quantumuis humilium & vilium curam habet in cælo & in terra, eosque, maximè attēdit, & benigno suo fauore prosequitur, qui humiliter de se sentiunt, siue in cælo inter angelos, siue in terra inter homines. Neque enim ipse potentium hominum more, aut infirmarum rerum curam fastidit, aut superbis potius & potētibus elatis delectatur, abiectos contemnens.

6 Ipse enim nonnunquam pauperem, dum quasi in puluere & maximis sordibus iacere videtur, è sua paupertate, & contemptissimis sordibus erigit & euehit.

7 Ita vt sedere eum faciat cum primoribus, cum primoribus, inquam, propositis populo Domini.

8 Ipse quoque sepe numero facit mulierem ob sterilitatem suam despectam & morentem, habitare in ampla familia: ita vt sit mater multorum filiorum, de fertilitate sua gaudens.

ANNOTATIONES.

LAUDATE PUERI.] Nomen, pueri, non accipitur vt significet grate paruulos, sed malitia, hoc est, simplices & humiles. Vnde & dictio, puer, hoc loco accipi debet pro seruo, quomodo frequenter & in prophanis, & in sacris accipitur scripturis. Itaque Psalm. 134. eandem sententiam exprimit mutato partium ordine dum ait: Laudate nomen Domini, laudate serui Domini.

HUMILIA, &c.] Potest hæc pars dupliciter accipi per diuersa acceptione dictionis humilia. Aut enim humilia dicuntur res humiles & viles, aut homines humiliter de se sentientes. Atque in hac acceptione eisdem penè verbis quæ hic legimus, postea dicitur: Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Porro Hebræa paulò diuersum habent sensum hunc, scilicet: Dominus exaltat se ad videndum ea quæ sunt in cælo & in terra. Secundum quem sensum explicat hic propheta Dei bonitatem relucens in eius prouidètia, cui sensui prior sensus literæ nostræ satis accedit.

MATREM, &c.] Græca paulò aliter, nempe, *ἡ μήτηρ* *ἐπὶ* *παισίν* matrem super vel de filiis lætantem.

Alleluya.

ARGUMENTVM PSALMI CXIII.

Principio canit Israël ex Ægypto educum, à Deo electum in populum suum, & insignia aliquot miracula diuine potentie pro eo edita. Tum orat vt pro antiqua illa sua potentia & bonitate, populo suo propter nominis sui gloriam Dominus beneficiat, ope sua populum vindicans à gentium contumelijs, quò liberatus populus laudes ipsi vero

vero Deo canere valeat, & manifestum fiat ipsum unum esse Deum: idola autem gentium, nibili signenta: quorum vilitatem, & à vero Deo diuersitatem, similiter & distinctionem, que est inter cultores veri Dei, & cultores idolorum, pulchrè depingit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 In exitu Israël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro.

2 Facta est Iudæa sanctificatio eius,

* Israël potestas eius.

3 Mare vidit, & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum.

4 Montes exaltauerunt vt arietes: & colles sicut agni ouium.

5 Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum.

6 Montes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ouium?

7 A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob.

8 Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

9 Non nobis Domine, non nobis:

* sed nomini tuo da gloria.

10 Super misericordia tua & veritate tua:

* nequando dicant gentes, vbi est Deus eorum?

11 Deus autem noster in celo * omnia quacunque voluit fecit.

12 Simulacra gentium, argenti & aurum:

* opera manuum hominum.

13 Os habent, & non loquuntur: oculos habent & non videbunt.

14 Aures habent, & non audiunt: nares habent & non odorabunt:

15 Manus habent & non palpant, pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gurgure suo.

16 Similes illis sicut qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

17 Domus Israël sperauit in Domino: adiutor eorum

M egrederetur Israëliticus populus de Ægypto, & posterius Iacob relinquerent populum alienæ linguæ, Deum autem Dei que legem non agnoscentem:

2 Tunc ipse Iudaicus populus, factus est populus sanctus Dei, quem, scilicet, sibi Deus sanctificauerat, è prophana & barbara gente eductum, * Tunc Israël factus est Deo populus, in quem præ cæteris nationibus peculiariùs regnaret & dominaretur postquam à graui Ægyptiorum tyrannide eos aueruerat.

3 Tum ipsum mare rubrum, quasi præsentiam diuini numis in Israël e sensisset, atque ob eam perterritum fugisset, mox secutum est, aquis hinc illic delabentibus: similiter & Iordanis postea in gratiâ illorum conuersus est retrorsum, aquis contra naturam redeuntibus ad locum originis suæ, quasi si fugissent perterrita.

4 Simili miraculo etiam montana Sinai, cum in ea Dominus suam legem daturus descendisset, à præsentia Dei ita tremebat & agitabatur, vt subsilire viderentur sicut arietes currentes, * & colles Sinai, sicut agni ouium exilire videbantur ob concussionem eorum.

5 Verum quid accidit tibi ô mare, quod fugere videbaris: tibi que, ô Iordanis, quod receperis te retrorsum?

6 Et vobis montibus quid quæso fuit, quod subsilire visi sitis sicut arietes, quod que vos colles sicut agni lasciuientes, exilire videbamini?

7 Dicam vestro nomine quid in causa fuerit. Propter præsentiam Domini commota & agitata fuit terra, propter præsentiam, in qua, eius Dei, quem coluit Patriarcha Iacob, & post eum posterius eius colendum susceperunt. Atque ob eiusdem præsentiam & aquæ diuisæ sunt, vt est terra simul & maris Dominus.

8 Qui semel atque iterum in deserto à naturali sua duritie & siccitate lapidem ita commutauit, vt è petra e fluxerint aquæ maxima copia: & è rupe aquæ largissimæ eruperint.

9 Simili virtutis tuæ declaratione te Domine præcamur, vt & nunc ab hostibus nostris nos vindices, non nostram hac in re optates gloriam, non nostram, inquam, optantes gloriam, * sed vt te ipsum, nomenque tuum, cui soli omnis gloria debetur, gloriosum facias.

10 Idque per misericordiam nobis exhibitam, & veritatem promissorum tuorum erga nos seruata, * ne amplius impij qui nos affligunt, exprobrando nobis cum iniuria nominis tui dicere valeant: vbi nunc est Deus eorum? Cum enim nullum in terris simulachrum tuum colamus, nisi insigni potentia tuæ effectu te esse declaraueris, clamabunt que colimus Deum nusquam consistere.

11 Verum illi vt volunt rideant nos, quasi nusquam sit Deus noster qui in terris nusquam vt idola eorum, videtur. Certum enim habemus, Deum nostrum in celo peculiariter habitare tãquam vniuersorum Dominum, * & eius esse potentia, vt quicquid illi vnquam libuerit facere, fecerit.

12 Simulachra autem gentium, quæ pro dijs colunt, nihil quàm argentum sunt & aurum: * opera hominum manu facta, ita vt in eis nihil sit alicuius momenti præter materiam, & ingenium artificum, res planè materiales, anima, spiritu que carentes, non à natura producta, sed quod inferius est, mera signenta artis humanæ, atque ob id longè ignobiliora illis à quibus coluntur.

13 Itaque neque vox, neque sensus, neque motus illis inest: oris enim formam habent, verum eo loqui non possunt: oculos habent, sed tales quibus nihil videre possint.

14 Aures habent, sed quibus nihil audiât: * nares, quibus nihil olfaciât.

15 Manus etiam, sed quibus palpare nequeunt: pedes, quibus incedere non valeant: guttur, quo nullum sonum edere possint.

16 Dignum sanè est vt his similes fiant & qui ea faciunt, * & quotquot spem suam ponunt in eis, vt, scilicet, etiam ipsi, quasi meri trunci, omni sensu homine digno sint destituti: oculos habentes & aures, nec tamè quod verum est videntes, & audientes: sint que & ipsi infirmi & impotentes, quemadmodum nullas habent à quibus opem expectant.

17 Longè secus se habet Deus noster, & hi qui colunt eum. Posteritas enim Iacob spem suam repositit in Domino cæli, nec frustra id fecit: * nam factus

& protector eorum est, 18 Dominus Aaron sperauit in Domino: adiutor eorum & protector est.

19 Qui timent Dominum sperauerunt in Domino: adiutor eorum & protector eorum est.

20 Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis.

21 Benedixit domui Israël Benedixit domui Aaron.

22 Benedixit omnibus qui timet dominum pusillis cum maioribus.

23 Adiciat Dominus super vos super vos, & super filios vestros.

24 Benedixit vos à Domino, qui fecit cælum & terram.

25 Cælum cæli Domino terram autem dedit filiis hominum.

26 Non mortui laudabunt te Domine: neque omnes qui descendunt in infernum.

27 Sed nos qui viuimus benedicemus Domino, ex hoc nunc & vsque in seculum:

factus est eis adiutor & protector, opem eis ferens ad consequendū quæ desiderabant, eosque; veluti scuto quodam ab omni malorum imperu protegens, 18 Familia Aaron sperauit in Domino, * & ipse vicissim factus est adiutor eorum & protector.

19 Atque in vniuersum quotquot reuerenter colunt Dominum, etiã qui ex gentibus Israëliti cõiuncti sunt, sperauerunt in Domino: * & ipse factus eorum tum adiutor ad consequendum bonum, tum protector ad euadendum malum.

20 Dominus semper habuit rationem nostri, & benefecit nobis.

21 Benefecit posteritati Iacob, benefecit familiæ Aaron.

22 Benefecit omnibus qui reuerenter colunt eum, siue parui fuerint, siue magni: non enim est personarum acceptio apud Deum.

23 Opto autem, quod & futurum certò confido vt ad antiquam suã beneficentiam, qua hæctenus vos persecutus est, adiciat etiam vt posthac vobis beneficiat, * vobis inquam & filiis vestris.

24 Vos sitis, quibus vt hæctenus, semper beneficiat Dominus ille, qui creauit cælum & terram.

25 Inter cælum autem & terram, quæ vtraque idem creauit hoc interest, quod cælum quidem, & maximè supremum cælorum omnium Domino deputatum sit. Vt illud peculiariter eum ostensione gloriæ suæ inhabitet, ibique; suos immortalitatis suæ participes faciat: terram autem dedit hominibus, vt in ea vitam, quam ab Adam acceperunt, hoc est, mortalem degerent, atque in ea dominium obtinerent, quemadmodum ipse in celo.

26 In hac autem terra mortui non laudabunt te Domine: * neque omnes qui per mortem descendunt in inferiorem terræ locum.

27 Sed nos qui viuimus vitam hæc corporalem, laudabimus Dominum in hac terra, ex hoc tempore vsque in finem vitæ nostræ, & vsque in consummationem sæculi. Proinde tum quia terram hominibus possidendam tradidisti, tum vt sint in terra, qui nomen tuum apud viuos celebrent, ne quæso nos cultores tuos è terra impiorum violentia ante tempus tolli finas: multo autem magis ab æterna nos morte & damnatione, in qua te nemo laudabit, præferua, atque hinc quidem vita spiritus, postea autem æterna tecum vita viuere dona, quò & in hoc tempore, & in æternum te, vt dignum est, laudare possimus.

ANNOTATIONES.

DOMVS [&c.] Dicitio domus, non nominatiui, sed genitiui casus est construenda cum, in exitu, id quod apertius Græca docent, οἰκὸς Ἰακώβ, FACTA, &c.] Nomen, Iudæa, proprie significat eam terram, quam inhabitauit tribus Iuda, aut etiam totus populus Israëliticus. Proinde intelligunt quidam hanc terram factam sanctificationem eius, eò quòd hanc terram sibi Deus sanctificauit, vt in ea nomen suum coleretur. Verum Hebraica dicitio magis significat ipsam tribum Iuda. Est enim hic יהודה Ichuda, quod vertere solent Iuda. Per tribum autem Iuda, hinc intelligunt designari totum populum Israëliticum, vt aliquando per Ephraim & Ioseph. Alij spiritualiter intelligunt tribum Iuda factam sanctificationem Dei, quæ eam Deus sibi delegit, vt in ea regale solium constitueret, propterea quòd vt

dicit Hebræi, hæc tribus prima ingressa sit mare rubrum. MONTE S, &c.] Non significat hic verbum exultare, gaudium & lætitiã, sed tantum exultationem. Loquitur enim de montanis Sinai, de quorum subsilitione legitur, Exod. 19. nam pro eo quod nos legimus, erãtque omnis mons terribilis valde, Hebræi habent & omnis mons valde tremebat vel agitabatur, & commouebatur. Dicit autem montes & colles, eò quòd in varias partes mons Sinai diuisus sit. Est enim in eo & mons Oreb.

BENEDIXIT, &c.] Græca & Hebræa non habent præpositionem, à, sed per datiuum habent: Benedixit vos Domino, quomodo & Augustinus legit quam puto esse veriorẽ lectionem.

NOS QUÏ, &c.] Græca & Hebræa habent futurum tempus, sic enim est Græcè ἐδωλοῦσθαι κερδιον, benedicemus Dominum.

Alleluja.

ARGUMENTVM PSALMI CXIII.

Præsens Psalmus carmen est gratulatorium Davidis de ope Dei qua euasit ex angustia aliqua summa, & periculo mortis, quale incidere cum à Saule exercitu cinctus esset, aut cum coram Achis se insanum simularct. Itaque memorat angustiam in qua fuerat, suamque, tunc suscipiam ad Deum orationem, ac mox Dei opem præsentem adfuisse, ob cuius expertam bonitatem se addidit dilectioni Dei, studioque, placendi illi. Est autem præsens Psalmus, quoad principium, similis principio Psalmi 17. quo ad finem autem, similis fini Psalmi 5.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Dilexi quoniam exaudiuit Dominus vocem orationis meæ.

2 Quia inclinauit aurem suã mihi: & in diebus meis innocabo.

ILECTIONIS affectum totum iam in Domino constituit, firmumque; in ipsum amorem concepit, eò quòd exaudierit vocem orationis meæ.

2 Quòdque se mihi ad exaudiendum facilem præbuit: * propter quod omnibus diebus vitæ meæ clamoribus meis recurram ad ipsum.

3 Circūdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.

4 Tribulationem & dolorem inueni: & nomen Domini inuocaui.

5 O Domine libera animā meam: * misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur.

6 Custodiens paruulos Dominus: * humiliatus sum, & liberauit me.

7 Conuerte animam meam in requiem tuam.

* quia Dominus benefecit tibi.

8 Quia eripuit animā meū de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

9 Placebo Domino in regione uiuorum:

3 Cinxerunt enim me, totumq; occupauerunt dolores mortiferi* & praesentissima pericula mortis apprehenderunt me.

4 Incideram in afflictionem & anxietatem: sicq; in summa rerum mearū desperatione constitutus auxilium Domini implorabam, dicens.

5 Obsecro Domine libera animā meam à praesentis mortis discrimine: * Et sanè ob expertam tum mox ipsius misericordiā & veritatem exclaimare modò debeo, Dominum misericordē esse & iustum. Ipse enim Deus noster miseris & afflictis miseretur quemadmodum promisit.

6 Custos est Dominus simplicium, qui posita cuncta carnis uasticie sese totos diuinæ prouidentiae committunt, eorumq; qui per se sapere nō possunt: * quum enim affligerer grauissimè, & consilij expers essem, ipse saluauit me.

7 Proinde tu, o anima mea, quæ in periculis mortis constituta summè afflictabar, & angustiarum procellis iactabar, nunc recipe te à tua perturbatione, atque redi ad veterem tuam tranquillitatem, atque in ipso Deo tuo securus quiesce, * Dominus enim benefecit tibi.

8 Liberauit enim à morte animam meam, nec hoc solum, sed & oculos meos à fletu, pedesq; meos à lapsu: ne scilicet quidem passus mihi obuenire incommodum.

9 Propter quod ego iam liberatus è regione mortuorum, inter quos pene constitutus eram, studebo omnibus uiribus placere Domino inter uiuos, nomen eius & uita & uoce apud eos sanctificans.

ANNOTATIONES.

PLACEBO, &c. Græca habent *ὁμιλοῦμαι κυρίως*. quod dupliciter accipi potest. Primum ut sit sensus: Delectabor coram Domino, quomodo Euthymius interpretatur, Est enim *ὁμιλοῦμαι*, hilariter affectum esse placidèq; se habere. Secundò, ut sit sensus quem noster interpretis vertit, nam & hoc dictio Græca

significat. Porro secundum sensum magis esse prophetæ docent Hebræa, quæ habent: Ambulabo coram Domino. Est autem ambulare coram Domino Hebraica phrasi, studere Domino placere. In hoc enim sensu dictum est Abraham: Ambula coram me & esto perfectus. Proinde Hebraicam phrasim doctè interpretis vertit, dicendo: Placebo Domine.

Alleluia.

ARGUMENTVM PSALMI CXV.

Præfens Psalmus est continuatio eorum quæ præcedens continet. Vnde & apud Hebræos in unū cum præcedenti connectitur. Itaque præter ea quæ ob consequentiam à Deo salutem superiori Psalmo promittuntur, hic pro eadem se publice persolutorum vota sua sacrificiaq; laudis pollicetur. Non male autem quidam hunc Psalmum in sensu mystico accipiunt, ut sit vox cuiuscunque martyris, fidem cordis palam profitentis, seq; pro beneficijs Christi etiā ad mortis & passionis calicem cum Christo gustandum exhibentis. Siquidem Paul. 2. ad Cor. 4. principium huius Psalmi sibi applicat, omnibusq; qui mortem non reformidantes pro Christo suscipere quod corde credebant ore confitebantur. Conuenientius tamen accipitur in mystico sensu, ut sit vox cuiuscunque fidelis, qui pro percepta per Christum liberatione à morte alijsq; beneficijs sacrificium gratiarum actionis se oblaturum in Ecclesia pollicetur: & speciatim illud quod in altari sub speciebus panis & uini offerendum nobis, in memoriam Passionis suæ, qua redempti sumus, instituit Christus. In sacra enim mensa salutaris illum Dominici sanguinis calicem & offerimus & accipimus, in gratiarum actionem liberationis nostræ per illum præstita: quemadmodum olim apud Iudæos gratulatoria conuiuia cum sacrificijs pacificorum coram Deo celebrabantur, cum solennes Deo pro insignibus quibusdam beneficijs gratias agerent.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

IRMAM quidem habui promissorum Dei fidem, certò mihi persuadens Deum omnia circa me perfecturum, quæ per Samuellem pollicitus fuerat, atque ob id etiam confidenter de hac Dei erga me benignitate loquebar apud meos, palam id ore prædicans quod corde credidi. * Verum post factas mihi insignes illas pollicitationes, contigit ut affligerer uehementer, & periclitarer grauissimè.

2 Itaque tum præ nimio metu vix bene compos mentis sic apud me præcipitanti iudicio cogitavi: mendax est omnis homo. Ecce enim promiserat tibi Samuel, ut ei videbatur, ex iussu Dei, regnum Israël: iam autem peribis hinc miser, priusquam vel umbram regni consequutus sis.

3 Cum autem ex tanto periculo (quod in summam animi desperationē & diffidētiam me perduxerat) modò me Deus liberauerit, quid est quod respondere valeam Domino pro tam multis ac varijs quæ in me contulit beneficijs?

4 Sanè etsi vicem rependere dignam non possim, tamen in signū gratiarum actionis, celebras coram Deo cum sacrificij oblatione gratulatoriū conuiuium, accipiam manibus meis calicem salutis, hoc est, quem in cele-

1 Credidi propter quod locutus sum.

* ego autē humiliatus sum nimis.

2 Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax.

3 Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

* Calicem salutis accipiam.

* & nomen Domini inuocabo.

5 Vota mea Domino reddam corā omni populo eius:

* † pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

6 O Domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancille tuæ.

7 Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis: * & nomen Domini inuocabo.

8 Vota mea Domino reddā in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus Domini in medio tui Hierusalem.

bri memoria percepta à Deo salutis & Deo offeram, & coram ipso latus bibam: * simulque nomen Domini inuocabo, auxilium eius mihi semper adfore precaturus, quemadmodum iam adfuit.

5 Quæ uoui Domino in tribulatione mea, persoluam ei in præsentia totius populi eius, * idque ob id, quod ut in me ipso experientia didici, magna apud ipsum mors suorum qui bonitati student, aded ut nō temerè eam patiar ipsi ab impijs inferri, quin potius pro ea auertenda designet frequenter admiranda & magna. † Et si quando Dei gloria exegerit iustos mori in Dei causa, aded pretiosa est eorum mors coram Deo, ut non solum in præsentia seculi eorum famā celebrem faciat, sed multò magis æterna felicitate & uita compenset in cælis.

6 Meritò itaque mihi exclamare cōfitendo licet: Eia mi Domine, verè ita est quod ego sum seruus tuus. Ego, inquam, seruus tuus, nec simpliciter seruus, sed etiā uerna ac natiuus tibi seruus, utpote filius humilis ancillæ tuæ matris meæ. Talem enim me tibi haberi satis tua ope declarasti, talè & me tibi exhibere, totumq; me tibi deuinctū agnoscere necesse est.

7 Dirupisti enim vincula mea, quibus necessitati mortis illigatus eram mortisque imminenti necessitati exemisti, propter quod tibi offeram sacrificium laudis, * nec desinam unquam auxilium Domini implorare, in omni mea necessitate ad ipsum fugiens.

8 Vota mea Domino persoluam palam in præsentia totius populi eius, in atrijs domus Domini, intra te, o Hierusalem, in qua locum Deus de-

ANNOTATIONES.

CREDIDI, &c.] Pro eo quod habemus, propter quod & Græci habent *ὅτι*, & Hebræi habent dictionem *וְכִי*, quæ proprie significat quoniam, uel quia. Vnde Hebræi intelligunt sensum esse: Credidi quia uel quod loquar. Septuaginta tamē eam dictionē uerterunt per *ὅτι*, id est, propter quod, quod & Paulus secutus est: sæpe enim sic dictio hæc apud Hebræos accipitur. Vnde Campensis Psalm. 101. quod nos legimus: quia cinerem tanquam panem manducabam paraphrasticè reddit: Quare cibus meus non sapuit magis mihi, quam si cinerem comedissem. Idem alibi similiter. Caietanus intelligit dictionem, quia, præconstruendam ante uerbum, credidi, ut sit sensus: quia credidi locutus sum, ad quem modum ordinat & uersum primum præcedentis Psalmi: quoniam dilexi, ideo exaudiet, &c.

EGO, &c.] Dupliciter hic uersus intelligitur. Primò ut intelligatur Dauid dixisse omnem hominē esse mendacem, ad reprimendā propriam diffidentiam, ut sit sensus: cum essem in magna trepidatione cōstitutus: & uix apud me essem, iamque diffidentia cogitationem caro suggereret, dixi apud me: omnis quidem homo mentiri potest: uerum Deus, qui mihi regnum promisit, nequam mentiri potest. Proinde o anima mea perstite in priori tua fiducia: Et uideri potest hunc locum sic Paulū intellexisse eò quod ad Rom. 3. citās hinc illud: Omnis homo mendax, adiecit, Deus autem uerax. Secundò, intelligitur hic locus, ut eo significet Propheta cogitationes diffidentia, quam passus erat in sua angustia, atque hic sensus magis uidetur esse Propheta, magisque cōuenit cum eo loco Psalm. 30. Ego dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Porro nomen, excessus, & hoc loco & illo non accipi pro laudabili illa mentis extasi (qua mens à terrenis abstracta subleuatur ad diuinorum contemplationem) Hebræa dictio apertè docet, quæ festinationem propriè & trepidationem significat. Sed & Græca dictio *ἐκστασις* propriè stuporem & alienationem illam significat, quæ ex nimio timore uel gaudio accidit: quanquam & pro laudabili illa alienatione Dionysius uisuper.

CALICEM, &c.] Per calicem salutis, ad literam intelligitur poculum, quod in conuiuio gratulatorio coram Deo apud Iudæos bibi cum lætitia solebat. Vnde pater quis huius loci sit certior sensus mysticus: nempe, quod per calicem salutaris intelligi debet calix sanguinis Domini, qui in memoriam liberationis nostræ à fidelibus cum lætitia spiritali sumitur, potius quam calix passionis, quem exemplo Christi martyres degustauerunt. Conuiuia enim gratulatoria Iudæorum, typi quidam erant & umbræ mensæ nostræ sacræ: noster autem calix uerius dicitur calix salutis, quam Iudæorum. Illorū enim solum ob id dicebatur calix salutis, quod in memoriam salutis sumeretur: noster uero non solum quia in memoriam salutis accipitur, sed quia etiam salutis nos participes fecit. Porro pro uerbo, accipiam, di-

ctio Hebraica significat etiam leuare & tollere. Vnde aliqui uertunt: Calicem leuabo in altum, scilicet, quod sensui mystico etiam optimè quadrat. Itaque quod nos habemus, accipiam, rectè intelligitur, accipiam ad offerendum & sumendum: Alioquin non rectè uideretur hic uersus respondere superiori quaestioni, qua quaerebatur, Quid retribuam Domino?

PRETIOSA, &c.] Hæc pars ferè sic intelligitur, ut mors sanctorum pretiosa dicatur apud Deum, quia magnam habet remunerationem mors pro Deo suscepta. Verum hic sensus etsi uerissimus & bene conueniens sensui mystico, dum hic Psalm. martyribus tribuitur, non conuenit sensui literali, sed phrasi Hebraica dicitur mors sanctorum pretiosa apud Deum, quia eam tam magni facit, ut non temerè eam sine inferri ab impijs sanctos persequentibus. Quo modo loquendi & Saul dicit Dauid 1. Reg. 26. Nequaquam ultra tibi malefaciam, eò quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis, & Psalm. 71. pro eo quod nos habemus: Et honorabile nomen eorum coram illo: Hebræi habent, Et pretiosus sanguis eorum coram illo. Atque hic quidem sensus optimè conuenit sensui mystico, secundum quem per calicem salutis intelligitur calix sanguinis Domini: Hic enim cum gratiarum actione offerri & sumi debet eò quod mors omnium sanctorum & electorum Dei tanti habita sit ab eo, ut pro ea auertenda filium suum unigenitum in hunc mundum miserit, & pro nobis in cruce mori uoluerit. Quemadmodum mortem corporalem Dauidis tanti fecerat Deus, ut ne illam Dauid incideret Philisthæos irruere fecerit in terram Iudaicam, quò uel sic à Dauide obfessio Saul recedere cogeretur.

O DOMINE, &c.] Pro dictione, o apud Hebræos est *אֲנִי אַנְנָא*, quæ hoc loco non est obsecrantis interiectione, ut superiori Psalm. sed cōfiteantis, uel secundum aliquos, amantis, ut respondeat nostræ interiectioni, amabo. Vnde habet Campensis: Meritò te amo benignissime Domine. Coniunctio autem, quia, accipi debet quo ad sensum superfluere: quemadmodum & in Psalm. 117. cum dicitur, in nomine Domini, quia uultus sum in eos: unde Græca nec hinc, nec ibi hanc coniunctionē habent. Aut accipienda est, ut sit particula affirmandi, nisi quis uelit hunc uersum coniungere cum sequenti, hoc modo: Quia ego sum seruus, ideo dirupisti vincula mea.

NOMEN DOMINI INUOCABO.] Communiter nomen Domini inuocare accipitur, ut sit implorare à Deo opem & auxilium, nam gratiarum actioni ob accepta beneficia, iungenda est oratio pro accipiendis. Hebræa tamen dictio non solum uerbi potest per inuocare, sed etiam per prædicare, ut significet Propheta, se prædicaturum nomen Domini, quod magis conuenit his, quibus in isto Psalm. iungitur hæc oratio: Calicem salutaris accipiam, & tibi sacrificabo hostiam laudis. Proinde magis conueniret apud nos, inuocare nomen Domini, accipere, pro prædicare illud, sicut accipitur in 3. uersu cantici Moysi quod est Deuter. 23.

Alleluia.

ARGUMENTVM PSALMI CXVI.

Inuitat Propheta ad laudandum Deum omnes gentes propter magnitudinem & perpetuitatem misericordie, & veritatis eius erga suos. In eo autem quod non tantum Iudaeos, sed & omnes populos ad communem Dei laudem vocat, vaticinatus est ad vniuersas gentes salutem à Iudaeis peruenturam. Vnde & Paulus ad probandum gentes quoque per Christum fuisse Deo adducendas, citauit huius Psalmi testimonium ad Rom. 15. Proinde non tantum loquitur Propheta de misericordia & veritate Dei Iudaeis exhibita, sed multò magis de ea qua per Christum erat toti humano generi exhibenda: qua cum auctior sit quam qua veteri populo praestita fuit, & omnibus sit gentibus communis, omnibus item laudandi Deum iustissima est materia.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Laudate Dominum omnes gentes,
* laudate eum omnes populi.
2 Quoniam confirmata est super nos misericordia eius:
* & veritas Domini manet in aeternum.

VNIVERSÆ gentes, abiecto idolorum cultu nobiscum laudate Dominum: * laudibus extollite cum quotquot a vsquam estis populi.
2 Illius enim misericordia admodum fortis & valida facta est super nos, effusa super nos valde liberaliter, & ita super nos constabilita, vt nunquam sit auferenda à nobis, * sed & illius in praestandis promissis veracitas duratura est perpetuò. Ob hanc igitur ipsius in nos populum eius copiosè effusam & confirmatam benignitatem, omnino & decens, & expediens omnibus vobis gentibus, vt idolis reiectis, vnum nobiscum Deum laudatis: multò autem magis ob eam benignitatem, quam nouissimis diebus per Messiam longè copiosius toti humano generi exhibebit, dum illius bonitas à nobis Iudaeis ad omnes dimanabit: qua vt omnibus erit gentibus communis: ira & omnibus iustior laudandi eum occasio.

ANNOTATIONES.

CONFIRMATA EST MISERICORDIA EIVS SUPER NOS.] Dupliciter accipi potest quod dicitur misericordia Dei confirmata, siue quia stabilita est, siue quia fortis facta est, hoc est, praualida & magna. Atque hunc posteriore sensum magis Hebraea exigunt: similiter & Graeca, quae habent ἐπιβεβαιωμένη, hoc est, confortata est. Porro pronomen nos, ad literam demonstrare videtur Iudaeos: quemadmodum enim in Psal. 97. & 93. ob salutem Iudaico populo pra-

stitam omnes gentes ad laudem Dei inuitantur, vt Dei bonitate in eum populum conspecta, relictis idolis ad veri Dei cultum conuerterentur, ita & hic. Verum quoniam benignitas illa Dei, quam exhibuit sub Davide veteri populo, vmbra quaedam erat illius misericordiae quae sub Christo exhibenda erat toti humano generi, nihil dubium quin ad illam potissimum Propheta respexerit in his Psalmis, & ob id omnes gentes ad laudem Dei inuitari, vaticinans omnes gentes Deum aliquando agnitas & laudaturas.

Alleluia.

ARGUMENTVM PSALMI CXVII.

Præsentem Psalmum Propheta cecinit, vel cum ab vniuerso Israële inauguratus est in Hebron: vel cum solenni illa pompa arcam foederis in montem Sion introduxit, celebrem enim fuisse diem, ac maximam populi frequentiam cum cantatus est, ipsa Psalmi verba abundè testantur. Fuisse autem diem illum, quo arca in Sion introducebatur, ex eo videtur, quod dicitur de ingressu per portas iustitiae, & de die solenni cum sacrificiorum oblatione celebrando. Continet autem hic hymnus, vsque ad versum vicesimum-primum, gratulationem Davidis, qua defunctus iam omnibus malis suis, & in regem totius Israelis euectus publicè Dei in se bonitatem magno studio celebravit: & ad predicandum Deum alios inuitauit: tum sequentibus quatuor versibus complectitur applausum populi de regno Davidis, atque acclamationem, qua regi suo populus acclamabat bene ei precatus. Deinde verò duobus versibus sequentibus sacerdotum vocem populo bene precantium, & ad celebrandum solennitatem adhortantium: Postremi autem tribus rursus Davidis gratiarum actionem & ad laudandum Deum inuitationem, à qua coepit. Porro in his omnibus David Christi imaginem gessit, propter quod ex instinctu certè spiritus sancti eadem acclamatione illa, qua Davidi populum acclamasse hic canitur, à populo acclamatum est Christo, tanquam regi suo, cum Hierusalem a fine infidens, solenni pompa introduceretur. Et Christus ipse, de se apud Iudaeos dictum interpretatur illud: Lapidem quem reprobauerunt, &c. Matth. 22. Marci 12. Luce 20. Similiter & Petrus Actuum 4. & secundo capite epistola sua prima. Paulus quoque ad Ephesios 2. dum Christum suum angularem lapidem appellat. Sed & ante hos omnes Isaias ipse de Messia præcipue dictum esse, quod hic dicitur de lapide factò in caput anguli, ostendit satis cap. 28. vocans eum lapidem angularem. Proinde secundum mysticum sensum Psalmus iste, vox est partim Christi iam resuscitati à morte, & in regnum sublatis, atque ob id Deo patri gratias agentis: partim fidelium, Christi regno congratulantium, cui quaedam huius Psalmi longè versus competunt quam Davidi, vt est illud. Non moriar, sed viuam. Qui veluti angularis lapis in vnam Ecclesiam coniunxit Iudaeos & Gentes, quemadmodum per Davidem Regem decem tribus diuisa à tribu Iuda, eidem coniuncta sunt vt iam esset populus vnius regni.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Confitemini Domino quoniam bonus,
* quoniam in seculum misericordia eius.
2 Dicat nunc domus Israël quoniam bonus:
* quoniam in seculum misericordia eius.
3 Dicat nunc Aaron,
* quoniam in seculum misericordia eius.
4 Dicant nunc qui timent Dominum: * quoniam in seculum misericordia eius.
5 De tribulatione inuocavi Dominum:
* & exaudiuit me in latitudine Dominus.
6 Dominus mihi adiutor,
* non timebo quid faciat mihi homo.
7 Dominus mihi adiutor,
* & ego despiciam inimicos meos.
8 Bonum est confidere in domino, quam confidere in homine.
9 Bonum est sperare in domino, quam sperare in principibus.
10 Omnes gentes circueuerunt me: * & in nomine Domini quia vltus sum in eos.
11 Circumdantes circūdederunt me, * & in nomine Domini quia vltus sum in eos.
12 Circūdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis: * & in nomine Domini quia vltus sum in eos.
13 Impulsus, euersus sum vt caderem,
* & Dominus suscepit me.
14 Fortitudo mea & laus mea dominus: * & factus est mihi in salutem.
15 Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.
16 Dexterā Domini fecit virtutem, dexterā Domini exaltauit me, dexterā Domini fecit virtutem.
17 Non moriar, sed viuam, * & narrabo opera Domini.
18 Castigans castigauit me Dominus,
* & morti non tradidit me.
19 Aperite mihi portas iustitiae, ingressus in eas confitebor Domino:
* haec porta Domini, iusti intrabunt in eam.
20 Confitebor tibi quoniam exaudiisti me, & factus es mihi in salutem.
21 Lapidem quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli.

AVDATE Dominum quoniam benignus est: & perpetuò duratura est misericordia eius. *Psal. 1.*
2 Fateatur nunc Israëliticus populus quòd bonus sit, * quòdque perpetuò perdurat misericordia eius.
3 Fateatur & familia Aaron, * quòd perpetuò duratura sit misericordia eius.
4 Sed & quotquot reuerentur Dominum, etiam si ex gentibus sint, praedicent nunc ex animo perpetuam fore misericordiam eius.
5 Ita enim ab omnibus modò Dei bonitatem praedicari decens est, nam cum tribularer, & tribulatio mentem atque corpus in arcum conclusisset, imploravi auxilium Domini: proque sua benignitate Dominus exaudiuit me, perducens me ex angustia illa mentis ac corporis ad latitudinem & libertatem mentis & corporis.
6 Dominus declarauit se mihi adiutorem esse, mihi que certissime per suatum est ipsum adesse mihi semper: * quare non timebo quicquid molitur aduersus me homo quicquid sit, tamen, quia homo Deo longè est inferior, sine cuius nutu nihil potest homo quicunque.
7 Dominus stat pro me: quare nihil dubito quin omnibus inimicis meis superior factus, quasi ex alto respiciam eos ea pati qua promeruerunt.
8 Sanè melius est confidere in Domino, quam confidere in homine quouis.
9 Melius est, consultius & tutius, spem suam collocare in Domino, quam fidere vlli principum, cum omnibus etiam principibus Dominus sit potentior, benignior & iustior.
10 Ecce enim gentes variae circūdederunt me, comprehendere me, & a perdere conantes: * ego autem per auxilium Domini inuocatum vltionem sumpsit de eis.
11 Diligentissime circūcinxerant me, verum per auxilium Domini vindictam exercui in eos.
12 Circūdederunt me tam copiosi, mordaces & infesti, quam solent esse examina apum: & effrenata ira exarserunt contra me, quemadmodum ignis grassans in spinis cum ingenti fragore, & inextinguibili rapacitate: * ego verò non quidem mea, sed Domini virtute meipsum de illis vindicavi.
13 Impulsus ab hostibus meis conuersus sum ad caelum, parumque abfui, quin caderem: * verum Dominus adiuuit me, sustentas me ne caderem.
14 Proinde agnosco illum esse robur meum, per quem & iam praualui, & in postero praualebo hostibus meis. Ipse est quem semper canam: * propterea quòd factus sit mihi author salutis meae.
15 Neque ego tantum illum canam, sed & in aedibus iustorum communis Dei in me bonitatem spectantium audietur vox exultationis, & pro adepta salute gratulationis, ita vt dicant latantes.
16 Omnipotentia Domini fortia designauit. Et sanè ita est. Omnipotentia enim Domini exaltauit me, eripiens me ab omnibus malis, & in gloriam regni euehens, omnipotentia Domini fortiter in me operata est.
17 Non incidam mortem ab hostibus meis optatam & intentatam, sed viuam, * viuensque apud viuentes memorabo opera Domini, propter quod solum vita haec & ducenda est, & optanda.
18 Castigatione serua castigauit me Dominus, in graues me sinens incidere afflictiones: * verum morti non tradidit me, paterna tantum clementia in salutem meam aduersa immittens.
19 Itaque aperite mihi portas iustitiae, & ego ingressus eas in templo Domini laudabo Dominum: * haec porta, de qua loquor, Domini est, iusti ingredientur per eam ad conspectum Domini.
20 Gratias tibi agam Domine, semperque te laudabo, quoniam exaudiisti me, & factus es Saluator meus.
VOX POPVLI.
21 Is qui fuerat quasi lapis quem repudiauerunt adificantes, veluti nulli aedificij loco idoneum, mox praeter omnium expectationem, mirabiliter mutatione, non solum assumptus est in aedificium, sed factus etiam caput anguli, primum & insigniorem aedificij locum obtinens, ac velut duos in se parietes continens. Rex enim noster, qui à principibus populi Dei velut maleficus, & ob id indignus consortio populi sancti reiectus fuerat, ecce iam non solum in populum Dei receptus est, sed illius etiam caput effectus, ac velut angularis lapis, duos populos prius dissidentes in vnum componens, atque in se continens.

22 A Domino factum est istud, * & est mirabile in oculis nostris. 23 Hac est dies quam fecit Dominus: * exultemus & letemur in ea. 24 O Domine saluum fac: O Domine bene prosperare, * benedictus qui venit in nomine Domini.

25 Benediximus vobis de domo Domini: * Deus Dominus & illuxit nobis. 26 Constituite diem solennem in condensis vsque ad cornu altaris. 27 Deus meus es tu, & confitebor tibi, * Deus meus es tu & exaltabo te. 28 Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem. 29 Confitemini Domino quoniam bonus, * quoniam in seculum misericordia eius.

22 Et certè nequaquam fortuitò hæc res accidit, neque humanum est istud opus, sed facta est hæc res diuina virtute & voluntate, * & est mirificè mirabilis in oculis nostris. 23 Hic est ille dies, quem singulariter Deus fecit, eò quòd singularia in ipso fecit, & singulariter suam in nos benignitatem declarauit: * proinde de exultemus corpore, & letemur animo in ipso. 24 O Domine saluum fac regem nostrum, vt per illum & nos salui simus. O Domine prosperum da regi, & per eum etiam nobis successum, gæ factos nos cum ipso & per ipsum reddens. Benefiat à Domino regi nostro, atque ab omnibus benedicatur & lauderetur, qui à Domino missus vepit ad nos in salutem nostram.

VOX SACERDOTIS.

25 Bene precamur vobis de domo Domini fœlicisq; iudicamus, & quidem meritò. Dominus enim noster quem colimus, ipse verus & solus est Deus, & nunc fugatis omnibus malorum tenebris, suo fauore ac benignitate veluti luce quadam gratissima nos perfudit & recreauit atque sub hoc nouo rege nostro suam benignitatem nobis aperire cœpit, cum priùs quasi iratus vultum suum à nobis auertisset. 26 Proinde celebrate solennem festiuitatem, disponentes condensas arborum ramos, & eis templum ornantes vsque ad cornu altaris, latitiamque vestram de Dei in nos benignitate conceptam externis etiam signis declarate.

VOX REGIS.

27 O Domine, tu es Deus meus, à quo totus pendeo, quemque vnice colo, quare cum gratiarum actione laudabo te: * Deus, inquam, meus es, atque ob id laudibus te semper extollam. 28 Laudabo te, eò quòd me in tribulatione clamantem ad te, exaudieris, & factus sis mihi Saluator. 29 Sed & vos omnes mecum celebrate Dominum, quoniam benignus est, * atque in perpetuum duratura est benignitas eius.

ANNOTATIONES.

VIA VLTUS SVM IN EOS.] Coniunctionem, quia, in his tribus versibus nõ habent Græca nec Augustini lectio, habet tamen Hebræa, sed quidam eam superflue putant, aut esse positam pro aduergio, certè. Alij orationem esse putant ephemicam: perficiendam in hunc modum: In nomine Domini factum est, quòd vltus sum me de eis.

DEXTERA DOMINI FECIT, &c.] Prima huius versus pars referri potest ad præcedentem, vt sit vox illa iustorum, de qua illo versu dicitur: nam & in Hebræo hæc pars cum præcedenti in vnum versum coniungitur, & tunc quòd sequitur accipiendum vt sit vox regis confirmantis iustorum vocem. Aut totus hic versus accipiendus est, vt sit vox regis, vt nulla vox iustorum exprimat. In Hebræo tamen etiam id quòd sequitur: Dextera Domini exaltauit me, &c. vox adhuc est iustorum. Habent autem Hebræa hoc modò: Dextera Domini excelsa, dextera Domini fecit virtutem.

APERITE MIHI PORTAS.] Per portas iustitiæ, & per portas Domini, idem hic intelligitur, quòd in Psal. 24, dum dicitur: Attollite portas, &c. Proinde ad literam intelligitur porta templi, quæ ob id iustitiæ dicitur, quòd per eam nemo dignus esset ingredi, nisi qui iustitiæ studeret, quemadmodum illo dicitur Psalmo: Quis ascendet in montem Domini? Inuocens manibus & mundo corde. Secundùm mysticam autem sensam intelligitur ingressus in cœlum, quòd priùs clausum Christus Angelos alioquens sibi aperire iubet. Dicitur autem rectè porta iustitiæ & porta Domini, quòd in cœlum ad conspectum Domini nemo pertingeret, nisi iustus.

LAPIDEM QVEM REPROBAVERVNT, &c.] Lapis iste factus in caput anguli, hoc est, factus caput anguli, ad literam Dauid est, sed quatenus Christi typum gessit, Dauid enim 10 tribus Israël diuisas à tribu Iuda in vnum populum suo regno cõiunxit in figuram eius, quòd gentes Iudæis in vnã fidem & Ecclesiam esset coadunaturus. Per decem enim tribus, quæ Israël dicuntur, frequenter apud Prophetas gentes significantur: per tribum autem Iuda populus Iudæicus, quemadmodum videre licet in Osee & similiter Ezechielis cap 37 vbi gentium significatarum per Israël, & Iudeorum, qui significantur ibi nomine Iudæ, coadunatio futura prophetatur per Christum venturum, qui ibi si-

gnificatur nomine Dauid: idque sub visione duorum lignorum, quæ in vnum coniungebantur, non sine magno crucis Dominicæ mysterio, vt apparet. Hoc autem quòd est esse caput anguli, longè veriùs & perfectiùs Christo conuenit, quàm Dauidi: sicut omnia quæ sunt in vmbra, perfectiùs est inuenire in ipso corpore. Dauid enim tantum caput fuit duodecim tribu, quæ in vnius regni populum sub eo coadunata sunt: Christus autem caput omnium nationum terræ, quas in vnum coniunxit, neque homines tantum inter se coadunauit, sed & homines cum angelis in vnã coniunxit domum. Et hic quidem parietes in vnũ continet, & coniunxit nunquam dissolubendos: tribus autem illæ quæ sub Dauid coiunctæ sunt, post paucos annos sub Roboam rursus diuisæ sunt. Sic Christus longè veriùs lapis dicitur, & lapis reiectus ab ædificantibus, quàm Dauid.

A DOMINO FACTVM EST ISTVD.] Græci habent genus fœmininũ, πρὸς τὸν κύριον ἐποίησεν ἡμεῖς ἐστὶν ταπεινωθῆναι, à Domino facta est illa. Vnde putat plerique, maxime Græci, pronomem αὐτῆς, referendum ad caput vel ad angelum, nam vtique nomen Græci est fœminini generis. Est quidem & apud Hebræos genus fœmininum, sed quòd satis constat, omnibus etiam consentientibus, debere accipi substantiuè, pro idiomaticè linguæ. Nam cum ea lingua non habeat genus neutrum, ponitur genus fœmininum apud eos substantiuè, quemadmodũ apud nos & Græcos genus neutrum. Proinde si velimus Græca reducere ad sensum linguæ originalis, oportet pronomem αὐτῆς, & nomen ταπεινωθῆναι, accipi more Hebraico substantiuè, ac si essent posita in neutro genere, vt & aliàs sepe fit, vt illo loco: vnã petij à Domino, hæc requiram. Itaque rectè vertit noster interpretes, istud, & mirabile quæ non ad caput sunt referenda, sed substantiuè accipienda, vt ad totum præcedens referantur.

HÆC EST DIES, &c.] Vt intelligatur quomodo hanc diem singulariter dicitur fecisse Deus, qui omnes fecit dies, notandũ in nomine dici non tantum includi mensuram ipsam temporis, sed & qualitates tẽporis, & condiciones temporis accidentes, vt patet dum dicimus diem latam aut tristem, calidam aut frigidã. Itaque hæc diem singulariter dicitur Deus fecisse, ppter singularia sua beneficia quæ dies illa attulit. Est autẽ dies hæc ad literam quidem tẽpus illud quo Dauid regnabat: secundum spiritum vero dies resurrectionis Dominicæ, aut totũ potius hoc tẽpus gratiæ, quòd Paulus vocat diem salutis.

salutis. Valentia autem indicat & alium sensum subliorem quo intelligi potest quòd dicitur Dominus fecisse hunc diem, vt intelligatur significari diẽ hanc non esse diem communem, quem sol corporalis suo ortu facit, sed diem spiritualement, quam Dominus suo aduentu in mundum fecit, fugatis tenebris ignorantie & omnium malorum.

O DOMINE SALVVM FAC.] Pronomen, me, non habent nec Hebræa, nec Græca, nec Palsterij

Gallicani codices emendati, & omnino obest sensui, est enim vox populi precantis salutem regi suo, quomodo & Christo acclamabat populus: O Sanna filio Dauid, id est, salutem adfer filio Dauid. Pro, saluum fac autẽ Hebræa habet כָּאֵשׁ הוֹשִׁיעָה Hosia na, quòd nõ solum sonat, saluum fac: sed saluum fac nunc. Adiecticia enim illa, salua labi nõ significat nunc tandem. Sic & Græca non solum habent σωσον, salua: sed σωσον νũ, salua nunc tandem, quæ adiectio non caret magna emphasi.

Alleluia.

ARGVMENTVM PSALMI CXVIII.

Presenti Psalmo vir sanctus considerans fœlicitatẽ eorum qui viuunt secundum legem Dei, auctoritatem itẽ Domini præcipientis eam summo studio seruari, atque hoc ipsum supra vires suas esse, tota animi intentione præcatur Dei gratia doceri, & perficere legem ipsius, multum ac sepe ab æquitate illam commendans; suumq; erga illam amorem & studium, atque ob illius transgressores mœrorem commemorans. Simul autem etiam præcatur secundum promissionem Dei, quam lex eius continet, liberari ab impijs se persequentibus. Atque hæc etiã causa tam studiosè narrat suam erga legem Dei affectum, & optat Dei gratia in legis obseruatione constanter persistere, persuasum habens ei qui legis Dei studiosus est neminem nocere posse, quemadmodum hoc ipsum lex Dei suis cultoribus promisit. Compositus est autem hic Psalmus iuxta ordinem literarum Alphabeti Hebræici, quæ sunt 22. ita vt octo semper versus ab vno incipient elementis, quòd quidẽ aliqui ornatus & iuuanda memoriæ gratia factum putant: alij verò certum aliquod in eo intelligunt mysterium. Notandum autẽ decem esse dictiones idem penè significantes, quarum saltẽm vna in singulis penè versibus occurrit, quæ sunt lex, mandata, testimonia, iustificationes, via, semita, iudicia, sermões, eloquia, verba. Verum, quatuor posteriora, etsi hic plerunq; pro præceptis Dei accipiuntur, quandoque tamen etiam aliter hic accipiuntur, iudicia. s. pro iustis Dei factis, quibus suos adserit, & hostes eorum reprimit, omnium se iudicem declarans. Sermões autem, eloquia & verba pro Dei promissis quibus suis se affuturum in lege sua pollicitus est. Et quidẽ, quare Dei præcepta dicantur lex, mandata, sermões, eloquia, verba, satis per se manifestum est. Ceterum testimonia dicuntur, tum quia cũ contestatione ponantur & præmiorum tradita sunt, tum quia contestantur nobis voluntatem Dei monstrantibus quid agendum, & quid non: iustificationes autem quòd obseruantes faciant iustos. Via, & semita, siue quia per ea ad Deum tenditur, siue quia sunt recta viuendi ratio. Sepe enim Hebræi via accipitur pro viũ instituto, agendiq; ratione: iudicia verò dicuntur, eò quòd sint summa æquitatis Dei decreta. Porro his decem dictionibus & apud Hebræos correspondent decem. Verum pro dictione, mandata, duo sunt nomina apud eos, מצוות & פקודים p̄cudim & m̄suorh. Contra verò pro dictionibus illis, verba, sermões, apud eos vna est, nempe דבר davar. Mysterium in eo quòd per literas alphabeticas hic Psalmus compositus est, sic explicat Ambrosius in præuio commentarij super hoc Psalmo: Quem, inquit, per singulas Hebræorum digessit literas, vt quemadmodum paruulorum ingenia primis literarum elementis assuecunt discendi vsus assumere, ita etiam nos huiusmodi elementis vsus discamus viuendi. Idem penè & D. Hieronymus in epist. ad Paulam Vr̄bicam de interpretatione alphabeti Hebræici. Postquam enim dixisset omnem moralem locum in hoc Psalmo comprehendi, post aliqua subiungit: Quomodo autem in his nostris literis non potest quis ad legenda verba texendaq; procedere, nisi priùs ab elementis cœperit: ita & in scripturis diuinis non valemus ea quæ maiora sunt nosse, nisi ab ethica habuerimus exordium, secundum illud quòd Prophetã dicit: A mandatis tuis intellexi, quòd videlicet post opera cœperit habere scientiam scripturarum. Huic autem rationi aspillari videtur, quòd omnes Psalmi ordine alphabetico compositi, multum sint morales, vt est videre in Psalms 24. 33. 35. 110. 111. 118. 144. Quòd autem Hieronymus ibi dicit tantum Psalmum, 110. 111. 118. 144. ordine alphabetico esse compositos, intelligi debet de pleno ordine & numero literarum, nam in alijs tribus deest aliqua literarum.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

Aleph, id est, doctrina.

- 1 Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. 2 Beati qui scrutantur testimonia eius: * in toto corde exquirunt eum. 3 Non enim qui operantur iniquitatẽ, in vijs eius ambulauerunt. 4 Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. 5 Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

Fœlices sunt qui in sua conuersatione sunt irreprehensibiles, & sine macula peccati, hoc est, qui viuunt iuxta legem Domini. 2 Fœlices, qui vt innocenter viuant & conuersentur secundum legem Domini, summo studio inuestigant præcepta Domini, quibus suis nobis voluntatem testatus est, * & vbi ea intellexerint, tum reliquis omnibus posthabitis pro virili student placere illi. 3 Fœlices, inquam, dico, qui pro virili, totoq; pectore illi student placere. Qui enim adhuc aliqua in re iniquè agunt, & qui iniquitati student perficiendæ, nondum conuersantur secundum eas viuendi rationes, quas ille præscripsit, & per quas itur ad ipsum. 4 Et sanè tu Domine, tu in quã, qui summæ es auctoritatis, & potestatis præcepisti vt mandata tua à nobis custodirentur summo studio, summaq; diligentia, volens ne minimum quidem madorum tuorum à nobis prætermitti, vtque in eis seruandis non simus tepidi & segnes. 5 Proinde dum perpendo fœlicitatem seruantium mandata tua, tum & tuam præcipientis ea seruari auctoritatem, postremum esse super vires meas, vt per me ea serue, quæ tam accuratè seruari voluisti, id vnice opto Domine, vt abs te omnes meæ actiones dirigantur ad seruandum mandata

Psalm. 118.

tua, quæ vt sunt in seipſis iuſtiſſima, ita quoque ſeruantem coram te iuſtum faciunt.

6 Tunc non confundar, * cū perſpexero in omnibus mandatis tuis.

7 Conſitebor tibi in direktionẽ cordis, * in eo quod didici iudicia iuſtitie tue.

8 Iuſtificationes tuas custodiam, * non me derelinquas vſquequaque.

1 In quo corrigis adoleſcẽtior viam ſuam? * in cuſtodiendo ſermones tuos.

2 In toto corde meo exquiſiui te, * ne repellas me à mandatis tuis.

3 In corde meo abſcondi eloquia tua, * vt non peccem tibi.

4 Benedictus es Domine, * doce me iuſtificationes tuas.

5 In labijs meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

6 In via teſtimoniorũ tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs.

7 In mandatis tuis exercebor, * & conſiderabo vias tuas.

8 In iuſtificationibus tuis meditabor, * non obliuſcar ſermones tuos.

1 Retribue ſeruo tuo, viuifica me, * & cuſtodiam ſermones tuos.

6 Scio enim me tunc non confundẽdum vnquam: ſi non ſolũ aliqua, ſed omnia tua mandata ob oculos mentis habuero, atque ſecundũ ea omnes meas actiones, inſtituero. Tum enim non fruſtrabor ſpe totius vitæ meæ, ſed aſſequar optatam & expectatam ſalutem.

7 Celebrabo te corde recto & ſyncero, * propterea quod te docẽte didicerim quæ ſunt æquiſſima illa decreta & ſtatuta iuſtitie tuæ. Neque enim pro hoc tuo dono, quod maximum eſſe agnoſco, ingratus ero, ſed ob illud continuẽ te laudabo, & gratias agam, idque corde puro & recto, quo te nemo celebrare poteſt, niſi à te edoctrus mandata obliquitatem cordis corrigentia.

8 Neq; verò ſolũ te ob id celebrabo, ſed & ſeruabo pro viribus mandata tua, quibus nos iuſtificas: * quod vt præſtare poſſim, quoniam ex me nequaquam poſſum, tu quaſo ne me vnquam multũ derelinquas, ne me ita penitus tua gratia deſtituas, vt in peccatũ aliquod cadã mortiferũ, nam vt non derelinquar aliquantulum eatenus, ſcilicet, vt tenter aut leue aliquod peccatum committam, ſcio me aſſequi in hac vita non poſſe.

Beth, id eſt, domus.

QVA re poterit adoleſcens corrigere, & ad ſynceritatem perducere alicentioſius vitæ ſuæ genus? * nulla certẽ re magis, quàm ſi diligenter obſeruauerit verba tua, & ſecundũ ea vitam ſuam ſolicitẽ formare ſtuderit. Quanquam enim illi præ alijs difficilẽ ſit vitam, moreſq; prauos corrigere, ob carnis vim prædominantem, facilẽ tamen id illi fiet, ſi verborum tuorum attentus ſit obſeruator: quod etiam præ alijs huic etati faciendum eſt, eò quod leuis ſit & ſimplex, quodque à prima vitæ inſtitutione tota quæ ſequitur vita pendeat.

2 Toto peſtore ſtudi placere tibi: * quare ne ſinas me errare à mandatis tuis. Scio enim Domine neminem gratia tua dignum eſſe, qui non toto corde, ſed ſegniter & tepidẽ te quaſerit: ſed & illud rurſum conſiteor non poſſe quenquam conſtanter per omnia ſeruare mandata tua, etiam ſi te pro virili ſuo quaerat, niſi tua ipſum gratia ſemper doceas, & in mandatis tuis deducas.

3 Et quidem ita toto peſtore tibi placere ſtudi, vt eloquijs, fabulisque hominum poſthabitis & reiectis, eloquia tua ſanctiſſima non tantũ aut legerim, aut ab alijs audire ſtuderim: ſed & in animo meo quaſi theſaurum optimũ & pretioſum repoſuerim, voluens ea ſemper in corde meo: * vt ne qua in re peccem tibi.

4 Dignus es Domine, qui ob tuam in omnes benignitatem benedicaris & lauderis, * pro tua ergo benignitate doce me conſtanter & perfectẽ iuſtiſſima tua ſtatuta, vt & in omnibus ſciam quid agendum ſit, & tuis monitis in omnibus acquieſcam. Neque enim ſatis eſt ſemel edoctrũ eſſe mandata tua, neque humana ſufficit cruditiõ, niſi & tu mentem interiũs conſtanter & perpetuò doceas, & ita quæ æquitatis ſunt homini perſuadeas vt amplectatur.

5 Non ſolũ autem in animo meo repoſui eloquia tua, vt dixi, ſed & apud alios recenſui labijs meis omnia decreta iuſtitie tuæ, quæ per tuos ſeruos locutus es, ſtudens etiam alios ad obſeruationem mandatorum tuorum pertrahere, nihilque prius habens, quàm loqui de verbis tuis, nõ de fabulis ac vanis rebus huius ſæculi.

6 Ego enim in via, quam docent mandata tua, perinde delectatus ſum, ac ſi diuitias omnes huius ſæculi poſſediſſem: & perinde atq; iſ qui multis ſæculi diuitijs delectatur. Noui enim per obſeruatiõẽ mandatorum tuorum veriores & ſtabiliores obtineri diuitias, quàm ſint vanæ & fluxæ huius mundi opes. In cuſtodiendis namque retributio multa, imò omnis veri boni poſſeſſio æterna.

7 Proinde aſſidua meditatione præceptorum tuorum exercitabo animum meum: * & ſemitas tuas ab oculos mentis habebõ ſemper, ſecundũ eas omnes actiones meas moderari ſtudens.

8 De iuſtiſſimis, inquam, mandatis tuis meditabor cõtinue: * nec obliuſcar vnquam verborum tuorum.

Gimel, id eſt, retributio, vel ſecundũ Hieronymum, perfectio.

CVM autem Domine tibi per omnia placere ſtudeam, tu quaſo ſeruo tuo tribue quæ pollicitus es cultoribus tuis, hoc eſt, ſecundũ promiſſionem tuam à malis quæ me premunt reſtitue & recrea, tuõq; me ſpiritu

ſpiritu conforta: * id cum feceris, diligentius iam & liberius ſeruabo mandata tua.

2 Reuela oculos meos, * & conſiderabo mirabilia de lege tua.

3 Incola ego ſum in terra, * non abſcondas à me mandata tua.

4 Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.

5 Increpaſti ſuperbos, * maledicti qui declinant à mandatis tuis.

6 Aufer à me opprobrium & contemptum, * quia teſtimonia tua exquiſiui.

7 Etenim ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur, * ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.

8 Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, * & conſilium meum iuſtificationes tuæ.

1 Adheſit pauimento anima mea: * viuifica me ſecundũ verbum tuum.

2 Vias meas enuntiaui, & exaudiſti me.

* doce me iuſtificationes tuas.

3 Viam iuſtificationũ tuarũ inſtrue me, * & exercebor in mirabilibus tuis.

4 Dormitauit anima mea præ radio, * conſirma me in verbis tuis.

5 Viam iniquitatis amone à ſpiritu

2 Et quoniam ad perfectẽ meditandum mandata tua multũ præſtant impediẽti mala quæ premunt, craſſæ quoq; & carnales huius ſæculi cogitationes, tu quaſo remoue huiusmodi velamina ab oculis mētis mee: * quod cum feceris, oculis iã reſectis, ac tua luce illuminatis, conſiderabo admiranda illa quæ continentur in lege tua: intelligam. ſ. quàm ſint admiranda æquitatis præcepta tua, quàm magnifica præmia obſeruantibus propoſita ſint in lege tua, atq; quàm abſtruſa lex tua myſteria contineat.

3 Peregrinum ego me hĩc in terra eſſe agnoſco, in qua nec habeo manentem locum, nec hæreditatem mihi expecto, ſed aliam inquirõ regionem. Vnde & huc veni, & ad quam toto ſtudio, propero: * tu ergo ne celaueris me mandata tua, ſed clarẽ me doceas, vt per ea tuo ductu perueniam quo tendo. Deprimunt enim terrena hæc inhabitatio intellectũ, vt per ſe diuina agnoſcere non queat, & ad eò nobis peregrinis via nõſtra incognita eſt, vt, niſi te perpetuo duce, ad terminum peregrinationis nõſtræ peruenire non valeamus.

4 Ne itaque abſcondas vnquam à me mandata tua, nam quoniã agnoſui me peregrinum eſſe in hoc mundo, ob id anima mea valde ſemper deſiderauit teneri deſiderio iuſtiſſimorum præceptorum tuorum, non ſatis habens q̄ modò ea concupiſcat, ſed adeò ardentẽ ea amans, vt cupiat ea omni tempore deſiderare, nec vnquam eorum tædio affici, ſed in eis ſemper vnice ſeſe oblectari: vt per ea tandem terminum peregrinationis aſſequatur. Hoc autem deſiderio ſemper teneri concupiuit à te Domine, ſciens vtique, ſine dono tuo illa ſe ſemper deſiderare & amare non poſſe.

5 Ideo verò anima mea ſemper optauit præcepta tua deſiderare: nã tu ab initio ſemper ſeuera vindicta vltus es contemptores legũ tuarum, ſeſe contra te erigentes, nec iugo tuo ſe ſubmittere volentes: maledicentur à te quotquot relictis mandatis tuis voluntariẽ declinãt ad vana & impia.

6 Pro hac ergo tua iuſtitia in vindicãdo ſuperbos legum tuarum tranſgreſſores, libera me à probro & ignominia, qua me afficiunt, aut afficere conãtur ſuperbi hoſtes mei: * quod te facere mihi cõuenit, quia admonitiones præceptorũ tuorum ego ſtudioſẽ & cognoſcere & facere quaſiui.

7 Nam etiam potentes principes huius ſæculi ſimul conſederunt, cõſilium inter ſe ineuntes, & contra me loquebantur pariter, tractantes quomodo mihi noceant, aut quomodo perdant, * ego verò ſeruus tuus nec eorum quidem improbitate aut deterritus, aut irritatus ceſſaui meditari in lege tua, ſed aſſiduẽ meipſum exercui in meditatione iuſtiſſimorum præceptorum tuorum, ſolicitẽ cauens ne quid etiam in eos committerem, quod te offenderet.

8 Admonitiones enim præceptorum tuorum ſunt, circa quas aſſiduẽ verſatur meditatio mea: neque ſimpliciter circa eas ſemper meditor, ſed & omnibus agendis adhibeo in conſilium iuſtiſſima præcepta tua, non agens quod agendum ſuadet aut caro, aut mundus, ſed id ſolũ quod faciendum tua præcepta conſulunt.

Daleth, id eſt, oſtium vel ianua.

ANIMA mea adeò humiliata eſt & afflicta, vt malorum præmiũ pondere terræ adhæreat, hoc eſt, iam propemodum periſ, morti ſepulchroque proximus, * quare tu quaſo priſtino ſtatui me reſtitue iuxta promiſſã tua.

2 Quicquid mihi vnquam faciendũ erat, ego in oratione mea tibi expoſui, tuam voluntatem inquirens, optãſq; actus meos dirigi ſecundũ tuum beneplacitum, & tu pro tua benignitate ſemper me exaudiſti ſuggerens quid maximẽ agendum actioneſq; meas proſperans: * & nũc ergo ne derelinquas me, ſemper per ſpiritum tuum doce me iuſtiſſima præcepta tua, vt ſecundũ ea conſtanter omnia mea ſtudia dirigam.

3 Fac me in omnibus ſemper intelligere viã quam docet mandata tua, quibus nos iuſtificas: id ſi feceris, ego in præceptis tuis, ob æquitatem nimiam, & promiſſorum adiunctorum magnitudinẽ ſumma admiratione digniſſimis, nõ perfunctoriẽ, ſed diligẽter ac ſedulũ mecum meditabor, horumq; meditatione animum meum in omnibus malis conſolabor.

4 Ideo autẽ rurſum à te doceri cupio mandata tua, nam ecce præ radio malorum quæ patior, anima mea cæpit deficere, & à priſtino ſuo vigore ac promptitudine ſeruiẽdi tibi flacceſcere: * tu ergo per verba promiſſionum tuarum ita conſirma animum meũ, vt alacritate reſumpta in mandatis tuis firmus perſiſtat.

5 Iniquam viuendi rationem longẽ fac à me, non ſinens me vnquã eã

me, * & de lege tua miſerere mei.

6 *Viam veritatis elegi,*

* *iudicia tua non ſum oblitus.*

7 *Adhaſi testimonijs tuis Domine,*

* *noli me confundere.*

8 † *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.*

1 *Legem pone mihi Domine, viam iuſtificationum tuarum, * & exquiram eam ſemper.*

2 *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.*

* *& custodiam illam in toto corde meo.*

3 *Deduc me in ſemita mandatorum tuorum: * quia ipſam volui.*

4 *Inclina cor meum in teſtimonia tua:*

* *& non in auaritiam.*

5 *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem,*

* *in via tua viuifica me.*

6 *Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo.*

7 *Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum, * quia iudicia tua iucunda.*

8 *Ecce concupiui mandata tua, * in aequitate tua viuifica me.*

amplecti: * & quoniam non eſt ſatis declinare à malo, niſi & bonum fiat, fac mecum hanc miſericordiam, vt doceas me legem tuam, atque in ea deducas. Hanc enim miſericordiam mecum præcipue fieri exopto.

6 Quam ſanè miſericordiam mihi exhibeas conuenit, nam veram rectamque viuendi rationem quæ ab omni fit falſitate & prauitate aliena, quæq; ſibi deditos non fallat, ego elegi, repudiato inſtituto impiorum malo, * & æquiſſima decreta iuſtitiæ tuæ nequaquam paſſus ſum menti excidere, ſed ante oculos mentis ea mihi ſemper propoſui.

7 Adhaſi enim admonitionibus præceptorum tuorum, Domine, affectu, meditatione & opere in eis ſemper fixus, nec ab eis, huius mundi vel malis vel deliciis me abſtrahi permittens: * ne ergo me quaſo ſinas vniquam pudeſcieri, ita vt vel in peccatum aliquod prolabar, vel ab hoſtibus meis ſuperer, fruſtratus ſpe mea quam habeo de te.

8 Si quando, Domine, torpore mentis diſcuſſo cor meum gratia ſpiritus tui dilataſti, amorem ac promptitudinem ſeruiendi tibi menti inſtillans, tum ego viam, quam docent mandata tua, non ſolum perambulabam, ſed etiam percurrerebam, ſtrenuè & alacriter perficiens mandata tua. † Sic & quando ſublata afflictione animum coarctate, cor meum gaudio perfuſum dilataſti & recreaſti, iam tum ego de tua in me benignitate lactior & alacrior factus ſtrenuè ſtudiui perficere voluntatem tuam. Proinde, & modò precor vt tædio & anguſtia affectam animam meam, tum gratia ſpiritus tui, tum gaudio de ſalute à te accepta perfundere digneris, vt ſic animo dilatato alacriter viam ſecundum te.

He, id eſt, iſta.

EAM viuendi rationem, quam docent mandata tua iuſtiſſima, tu quaſo Domine mihi pone pro lege, eamque mihi deſcribe in corde meo & doce: * ego autem à te doctus, omnibus diebus vite meæ, omni ſtudio conabor eam ſeruare.

2 Quoniam autem fruſtra quis docetur, niſi intelligat quæ docetur, nec in nobis ſitum eſt, vt tuam legem & doctrinam intelligamus, non ſolum doce, ſed & da mihi intelligentiã legis tuæ: ita fiet vt toto corde & exercitiam meiſum in meditatione eius, & opere ipſo adimplere eam ſemper ſtudeam.

3 Deduc etiam me Domine in viam quam monſtrant mandata tua, atq; ſecundum eam viuendi rationem fac me cõuerſari. * Hanc enim ego elegi & concupiui, reiecta impietatis via. Deduc itaque me in ea, neq; enim vt ſecundum legem tuã viuamus, ſatis eſt vt doceas, & ſimul intelligere dones, ſi non etiam ductor nobis efficiaris, viuere ſecundum te nos faciens.

4 Rurſum autem nõ nudum te mihi velim eſſe doctorem & ductorem, ſed & illud adice, quod tuæ potentia & gratia proprium eſt munus, ſine quo diu in lege tua perſiſtere non licet, nempe vt tu, qui in manu tua corda hominum habes, & quocunq; vis inſectis ea, cor & affectum meum inclines ad admonitiones præceptorum tuorum, faciens me eas ex animo amare, * nec ſinas cor meum inclinari ad ſuperfluam cupiditatem rerum temporalium, omnium malorum radicem, qua ab obſervatione mandatorum tuorum homines maximè abducuntur.

5 Neque ab auaritia ſolum immunem facias, ſed etiam auerte oculos mentis meæ, ne intentè videant, probentque, magnificiant & ament vaniſſimas quaſque huius ſeculi res, quaſe ſunt voluptates, honores, diuitiæ, miſerè fallentes ſuos ſectatores. Oculos quoque corporis, omneſque ſenſus coërceas, & præſerua ne quid percipiant huius mundi, cuius amore capiantur. * Sed & illud omnibus ſuperioribus adde, vt abiecto onere ſecularium cupiditatum, in obſervatione mandatorum tuorum alacrem & viuacem me facias, ac per eam omnibus malis exemptum vera felicitique vita me dones.

6 Poſt hæc autem omnia, da & fructum obſeruatæ legis aſſequi, hoc eſt, per timorem & reuerentiam nominis tui, cui me totum addixi, cõfirma mihi ſeruo tuo promiſſa tua, præſtando, ſcilicet, mihi ea quæ cultoribus tuis in lege pollicitus es.

7 Secundum quæ promiſſa tua peto, vt auferas à me opprobrium, quod mihi timui ab inimicis meis, omni ſtudio me confundere conantibus: quod vt ita facias, iuſtitiæ tuæ omnino conuenit. Sunt enim iudicia tua, quibus cunctos iuſtè iudicas, tuis admodum iucunda & grata ob admiffionem iuſtitiæ & clementiæ tuæ in eis.

8 Ecce Domine flagranti deſiderio complexus ſum mandata tua: * tu ergo pro tua æquitate me reſtitue liberatum à malis quibus premor atq; poſt huius vitæ mala æternum fac conſequi vitam.

Vaud,

Vau, id eſt, &.

1 *Et veniat ſuper me miſericordia tua Domine:*

* *ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.*

2 *Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum, quia ſperavi in ſermonibus tuis.*

3 *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque * quia in iudicis tuis ſperaui.*

4 *Et custodiam legem tuã ſemper in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.*

5 *Et ambulabam in latitudine:*

* *quia mandata tua exquisiui.*

6 *Et loquebar de testimonijs tuis in conſpectu regum, * & non confundebar.*

7 *Et meditabar in mandatis tuis qua dilexi.*

8 *Et leuaui manus meas ad mandata tua qua dilexi, * & exercebor in iuſtificationibus tuis.*

1 *Memor eſto verbi tui ſeruo tuo:*

* *in quo mihi ſpem dediſti.*

2 *Hæc me conſolata eſt in humilitate mea.*

* *quia eloquium tuum viuificauit me.*

3 *Superbi inique agebant vſquequaque, à lege autem tua non declinaui.*

4 *Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo, Domine, * & conſolatus ſum.*

5 *Deſectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.*

6 *Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuae, & in loco peregrinationis meæ.*

7 † *Memor fui nocte nominis tui Domine: * & cuſtodiui legem tuam.*

ET contingat mihi Domine miſericordia tua quam promiſiſti cultoribus tuis: * adueniat mihi ſalus tua ſecundum pollicitationem tuam in lege factam, ſimulque in me declara tuam & miſericordiam & fidelitatem, liberando me à malis in quibus verſor.

2 Atque hac ratione fac, vt qui modò tacere cogor, reſpondere poſſim verbum his qui nunc exprobrant mihi ſpem meam quam in te habeo, quaſi vana ſit id quod vt mihi præſtes, ſanè conuenit, eò quòd ſperauerim in promiſſis tuis.

3 Ne itaque diutius ſinas ab ore meo auferri ſermonem veriſſimum, ſed per declaratam in me tuam veracitatem, fac me liberè poſſe prædicare tuam in præſtandis promiſſis fidelitatem: * ego enim in æquitate iudiciorum tuorum, quibus omnia iuſtè diſpenſas & moderaris, valde conſiſus ſum, expectans ardentè ea etiam in me declarari.

4 Aſſecutus autem tuam quam peto miſericordiam & ſalutem, non tantum prædicabo veritatem, ſed etiam custodiam legem tuam, idque omnibus diebus vitæ meæ.

5 Neque tantum custodiam, ſed cum omni alacritate eam adimplere ſtudebo. Liberatus enim ex hac mentis anguſtia, in latitudine & libertate ſpiritus pergam ſemper viuere ſecundum mandata tua: * hæc enim ſunt in quibus vnicè me exercere cupio.

6 Inſuper etiam loquar de tuis conſtitutionibus, nec id ſolum apud plebeos, ſed & coram quamlibet potentibus huius ſeculi: * itque liberimè & conſtanter, atque ſine vilo pudore, nullius veritus hac in re potentiam.

7 Et meditabor aſſiduè in mandatis tuis, qua ſemper amaui, ita vt in his meditari volupe mihi ſit.

8 Neque meditabor ſolum in eis, ſed & extendam manus meas ad perficiendum mandata tua qua dilexi, opere ipſo teſtimonium exhibens dilectionis: * & iugiter occupabor in meditatione & narratione mandatorum tuorum æquiſſimorum.

Zain.

DECLARA mihi ſeruo tuo eſſe te memorem promiſſi tui, * in quo a me ſpem magnam habere feciſti.

2 Hæc res, nempe quòd in promiſſione tua ſperare me feceris conſolata eſt me in afflictione mea: * nam cum malorum grauitate penè extinguerer, verbum promiſſionis tuæ ruruſum me recreauit: & ne mœſticia extingueret, in vita conſeruauit.

3 Et quidem aded me confirmauit promiſſio tua, vt quamuis ſuperbi legum tuarum contemptores valde inique agerent contra me, irridentes meam in te fiduciam, ſtadiumque placendi tibi, atque ſtudioſè perfequentès me, ego ne illorum quidem irriſione aut malitia irritatus ab obſervatione legis tuæ deſeceram.

4 Atque vt ab ea non deficerem, in memoriam reuocaui iuſtiſſima illa tua iudicia qua ab initio mundi ſemper feciſti cum iuſtis & impiis: * & per horum recordationem multum conſolationis accepi in malis, qua ab impiis pertuli.

5 Vt autem conſolationem attulit mihi recordatio iudiciorum tuorum, ita contra prævredine & dolore nimio mentis, deſectio quadam animi frequenter inuaſit me propter peccatores derelinquentes legem tuam, eò quòd ex animo dolerem multum, & propriam ipſorum ſalutem, & tuam legem negligi ab eis.

6 Aded enim ardentè legem tuam dilexi, vt etiam in loco, quo exulare & peregrinari cogebat propter hoſtes me inſequentes, atq; in hoc mundo, in quo tanquam peregrinus & advena dego, iuſtiſſima tua præcepta à me decantarentur, qua mihi in Pſalmos & cantica conſtituebam, vt horum oblectatione exilij atq; peregrinationis meæ moleſtiam lenirem & condulcorarem, ad morem peregrinantium, qui ad leuandum laboris, & afflictionis ſuæ faſtidium cantica exhilarantia per viam decantare ſolent.

7 Neque die tantum ſtudio legis tuæ tenebar, ſed & nocte, cum omnia maximè fiunt peccata, memor fui nominis tui Domine ſomnum nocturnum memoria tui interrumpens, * & attentè tum conſideraui legem tuam, perpendens an diebus præcedentibus eam obſeruaſſem per omnia, & ſollicitus quomodo eam deinceps ſemper adimplerem. † Cumque nocturno tempore magis ad peccandum faciles eſſe ſoleant homines propter tenebras & demonum tentationes, ego tamen etiam tunc per memoriam nominis tui diligenter obſeruaui legem tuam.

8 Iſtud

8 Hæc facta est mihi:

* quia iustificationes tuas exquisiui.

1 Portio mea Domine:

* dixi custodire legem tuam.

2 Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo.

* miserere mei secundum eloquium tuum.

3 † Cogitavi vias meas:
* & conuersti pedes meos in testimonia tua.

4 Paratus sum, & non sum turbatus vt custodiam mandata tua.

5 Funes peccatorum circumplexi sunt me,
* & legem tuam non sum oblitus.

6 Media nocte surgebam ad confitendum tibi super † iudicia iustificationis tue.

7 Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

8 Misericordia tua Domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.

1 Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine secundum verbum tuum.

2 Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me:

* quia mandatis tuis credidi.

3 Priusquam humiliarer ego deliqui:
* Propterea eloquium tuum custodiui.

4 Bonus es tu: * & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.

8 Istud nempe, vt mandata tua pro carminibus mihi essent, vtque memoria tui ne nocturno quidem tempore mentem meam desereret, euenit mihi: * eò quòd mandata tua omni studio quaesierim & cognoscere, & adimplere.

Heth, id est, vita.

CV M impij sibi partem & hæreditatem deligant in terra, ego despectis terrenis bonis te mihi in partem meam hæreditariam delegi, te vnum possidere cupiens, atque in te vno omnia mea bona reponens: * quare in animo meo firmiter statui custodire legem tuam, vt per eius obseruationem, te semper possidere merear quem vnice cupio, quemadmodum pro terrena sua hæreditate & consequenda & conseruanda omnem suum laborem impendunt impij.

2 Quemadmodum autem ob id quòd fors mea sis & hereditas, vni tibi placere proposui: ita quoque eadem ratione te pro liberatione ab his malis deprecatus sum, à te solo mihi cuncta expectans: deprecatus autem sum non verbis tantum, sed & toto corde meo conuersus ad te, tuumque fauorem toto pectore precibus ambiens: * miserere ergo mei iuxta verbum tuum, quo promisisti te affuturum omnibus tibi placere studentibus, atque ex animo inuocantibus.

3 Ego enim identidem apud me recogitavi omnes conseruationis meæ actiones, attentè discutiens num cum lege tua conuenirent, * & si quando qua in re deprehendi me aberrasse à lege tua, mox reuocauit defectus & actus meos ob mandata tua. † Similiter si quid mihi agendum esset, aut dicendum, non temerè id aggressus sum, sed prius de eo apud me consideravi, tum & hoc ipsum quod faciendum erat reduxi ad mandata tua, secundum rectitudinem præceptorum tuorum id dirigere studens.

4 Neque solum actiones meas reduxi ad mandata tua, sed cum mecum cogitando aduerterem quid maximè lex tua exigeret, mox cum omni alacritate paratus fui, ac etiamnum paratus sum ad custodiendum mandata tua, nec hac in re turbatus sum vel difficultate operis, vel timore eorum qui iustos ac iustitiæ opera persequuntur.

5 Nam scelerati quidem homines suis studiis & artibus veluti quibusdam funibus ad capiendum prædam expansis, circumdederunt me conantes me capere & perdere: * ego tamen neque illorum violentia deterritus sum, neque periculorum magnitudine ita turbatus sum, vt legis tuæ obliuiscerer.

6 Imò præ iugi memoria legis tuæ, etiam in mediis calamitatum tenebris, & non in die solum, sed in ipso etiam medio noctis interrumpens somnum & quietem, surgebam ad laudandum te de æquissimis decretis mandatorum tuarum iustitia tuæ facere nobis præcepit, † de quæ iustissimis iudiciis illis tuis, quibus ex lege tua intellexi * te omnia iuste moderari.

7 Quia autem iudiciorum tuorum perpendo æquitatem, ob id locus sum omnium reuerentium te, & ex reuerentia nominis tui custodiendum mandata tua. Cum his enim in timore tuo & obseruatione legis participo: cum his beneplacitum est mihi amicitiam inire, conuiuere & connumerari opto.

8 Ob id igitur, tum etiam quia benignitate tua plena est terra, * tu quaeso pro tua benignitate doce tuo me spiritu iugiter mandata tua, vt in omnibus semper intelligam quid faciendum sit, idque tuo spiritu persuadente perficiam.

Teth.

QV AN QV AM Domine me multis malis afflixeris, tamen hac in re agnosco te mecum iuxta promissa tua bene egisse, tum quòd ad utilitatem meam castigaueris me, tum quòd in afflictionibus me consolatus sis.

2 Perge itaque me tua castigatione à malo auocatum docere, ita vt in primis affectu sim benignus erga te & proximos omnes, ac insuper secundum intellectum sim instructus in lege tua, & scientiam habeam omnium agendorum: * nam mandatis tuis firmam habeo fidem, firmissimè credens ea esse oracula diuina per quæ sola ad veram salutem parata sit via: quod qui nondum credit, nequaquam adhuc capax est doctrinæ tuæ.

3 Dico autè te bene mecum egisse, immixtis afflictionibus. Nam priusquam à te affligerer, ego à via recta aberraueram, * propter quod tua castigatione admonitus peccatorum meorum, & aduertens ea afflictionum esse causas, iam attentius & diligentius legem tuam obseruo.

4 Verum quoniã mandata tua intelligere perfecte nemo per sese potest, tu qui natura bonus es, & solus bonus, imò ipsa bonitas, * per tuam quaeso bonitatem

5 Multiplicata est super me iniquitas superborum,
* ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

6 Coagulatum est sicut lac cor eorum, * ego verò legem tuam meditatus sum.

7 Bonum mihi quia humiliasti me, * vt discam iustificationes tuas.

8 Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti.

1 Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me:

* da mihi intellectum vt discam mandata tua.

2 Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: * quia speravi in sermonibus tuis.

3 Cognoui Domine quia equitas iudicia tua:

* & in veritate tua humiliasti me.

4 Fiat misericordia tua vt consoletur me, secundum eloquium tuum seruo tuo.

5 Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam, * quia lex tua meditatio mea est.

6 Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me,
* ego autem exercebor in mandatis tuis.

7 Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt testimonia tua.

bonitatem doce me iugiter iustissima mandata tua, quorum obseruatione apud te iustus habear.

5 Homines superbi, qui legem tuam negligere non verentur, neque te aut homines metuunt, valde iniuste egerunt contra me, mendacia in perniciem meam concinnantes & componentes: * ego tamen nihil horum malitia commotus, toto corde scrutabor legem tuam, cognoscere & adimplere eam pro viribus studens.

6 Quemadmodum lac natura sua purum ac fluidum admixtione coguli obduratur & coalescit, ita & cor eorum odij, aliorumque vitiorum corruptione sic induratum est & constrictum, vt neque mihi bene affici possint, neque legem tuam intelligere, quæ cor requirit molle, * ego verò cum volupate meditatus sum legem tuam.

7 Itaque vile est mihi quòd rebus aduersis afflixeris me: * ad hoc scilicet vt studiosius discerem mandata tua.

8 In his enim maxima consistit vtilitas, nam ipsa lex, quam per os sanctorum tuorum nobis tradere dignatus es, vtilior mihi futura est, si à me cognoscatur & adimpleatur, quam auri & argenti pondo mille, cum ea nequaquam saluare possidentem valeant.

Iod, id est, principium, secundum Hieronymum, secundum Ambrosium, confessio.

QV E M A D M O D V M artifex manibus suis opus aliquod format, formaque indita secundum artem fingit: ita tu omnipotentia, sapientia ac bonitate tua, quasi quibusdam manibus me formasti & finxisti, secundum corpus è limo terræ, singularique studio præ aliis omnibus creaturis, velut adhibita manu operatione condidisti, donis & prerogatiuis specialibus me exornando: * tu ergo me tuum opus, & opus tam studiosè à te formatum, ne destituas tuo magisterio: sed qui alia omnia quæ habeo dedisti, da etiam intelligentiam vt discere possim mandata tua: non quidem vt sciam modò quæ sint à te præcepta, sed vt etiam intelligam & persuasus sim in mandatis tuis, eisque solis, veram felicitemque vitam consistere, eaque cæteris omnibus posthabitis vnice sectanda esse. Hanc, inquam, da intelligentiam per tuam benignitatem, qua sola esse dedisti, quòd per eam intelligentiam perfectum sit opus tuum.

2 Id cum dederis, tum etsi impij meam spem sunt irrifuri, tamen cultores tui, quibus maximè probari cupio, videntes me lætabuntur: * ob id quod me videant simul cum ipsis spem collocasse in promissionibus tuis, atque ob eas legi tuæ seruandæ operam dare. Iustorum enim charitas nõ gaudet super iniquitate, cõgudet autè veritati. Vel ob horum ergo promouendū gaudium & profectum, da quaeso quam postulauit intelligentiam.

3 Quod verò attinet ad afflictiones, quas immixisti mihi, vt respiscens attentus discerem obseruare mandata tua: scio quidem, Domine, quòd omnia iudicia tua, quibus agis cuncta cum omnibus, iustissima, sunt, imò ipsa æquitas: * ac proinde etiam scio, quòd sine aliqua iniustitia, imò per summam æquitatem tuam afflictiones has mihi immiseris. Neque enim immeritum flagellasti, sed grauiora etiam promeritum quam patior.

4 Verum sit quaeso tandem malorum finis, & sicut tua me afflixit iustitia, ita & tua misericordia modò mecum fiat ad consolandum me, liberatione ab his malis præstita, iuxta promissionem à te factam mihi seruo tuo. Solles enim post iram & flagella misericordiam exhibere. Huic itaque simul & veritati tuæ in præstatis pollicitis magis innitor, quam propriis meritis.

5 Adueniât, inquam, mihi variæ ac multiplices miserationes tuæ, & fac vt liberatus ab his malis reuiuiscam exhilaratus, * ita enim vt facias mecum decet, quia lex tua est, in qua iugiter cum summa voluptate meditor.

6 Fac vt superbi legum tuarum contemptores pudeant spe sua de me frustrati, & infames fiant per tuam de eis sumptam ultionem: promeretur enim hoc eorum malitia, quia præter omne meum meritum iniqua egerunt in me. * Id cum feceris, ego iam liberius & diligentius occupabor in meditatione & narratione mandatorum tuorum.

7 Impiis autem pudefactis, & procul à me recedentibus, fac vt reuerentes te & cognoscentes admonitiones præceptorum tuorum, qui iam ob impiorum persecutionem à me elongati sunt, ad me redeant, mihi de adepta salute congratulantes, reque mecum laudantes, & in legis tuæ studio sese exercentes. Vel ob horum itaque gaudium & legis studium promouendum, tum & propter hostium meorum iniquitatem & fructum confusionis eorum, deinde & ob studium legis tuæ qua nunc teneor, sed ante omnia propter tuam misericordiam, & in præstatis promissis fidelitatem ab his malis saluum fac me seruum tuum.

8 Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis.

* vt non confundar.

1 Defecit in salutare tuum anima mea, * & in verbum tuum super speravi.

2 Defecerant oculi mei in eloquium tuum,

* dicentes Quando consolaberis me?

3 Quia factus sum sicut vter in pruina.

* iustificationes tuas non sum oblitus.

4 Quot sunt dies serui tui? * quando facies de persecuentibus me iudicium?

5 Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, * sed non vt lex tua.

6 Omnia mandata tua veritas: * iniqui persecuti sunt me, adiua me.

7 Paulominus consummauerunt me in terra: * ego autem non dereliqui mandata tua.

8 Secundum misericordiam tuam viuifica me: * & custodiam testimonia oris tui.

1 In aeternum Domine verbum tuum permaket in caelo.

2 In generatione & generationem veritas tua, fundasti terram & permanet.

3 Ordinatione tua perseuerat dies: * quoniam omnia seruiunt tibi.

4 Nisi quod lex tua meditatio mea est: * tunc forte periissem in humilitate mea.

5 In aeternum non obliuiscar iustificationes tuas.

* quia in ipsis viuificasti me.

6 Tuus sum ego saluum me fac: * quoniam iustificationes tuas exquisiui.

7 Me expectauerunt pecca-

8 Verum vt huius tuae misericordiae & salutis, quae solido legis tuae studio pendet, particeps & nunc & semper esse possim, fac vt animus meus irreprehensibilis sit per obseruationem mandatorum tuorum, fac vt in praecipis tuis cor meum ita candidè sese habeat, vt nullius transgressionis praecipiti commaculetur: * ad hoc vt nunquam pudore suffundar vel in hoc vel in futuro seculo, aduersariis meis mihi praeualentibus.

Caph, id est, manus vel curuatio.

O DOMINE, dum salus tua, quam intentissimè expecto, diutius differtur, anima mea prae uehementia desiderij salutis tuae in seipsa dissoluitur & deficit, vix amplius apud se existēs. Insigniter enim & multum speravi in promissione salutis tuae mihi facta.

2 Neque tantum anima viresq; interiores uehementiam desiderij non ferentes defecerunt, sed & oculi mei, dum intentè in caelum respiciunt, expectantes à te promissam salutem, defecerunt & debilitati sunt ad expectationem impletionis promissi tui: * dum iugiter ego dicerem, imò & ipsi oculi suo modo clamarent: Quando tandem consolaberis me?

3 Iam enim tempus est vt afferas consolationem, quia praecalamitatum magnitudine & diurnitate, praequae desiderij uehementia, iam facta est cutis mea similis sacco coriaceo pruina congelato & costricto, aut fimo in rugas contracto & denigrato. Nam ad eum modum & ego maceratus, constrictus & corrugatus sum, vilis & abiectus apud homines: * nec tamen in his malis mandatorum oblitus sum.

4 Itaque mi Domine quot adhuc dies reliqui sunt mihi seruo tuo quibus haec pati cogar? * quando tandem de his qui persequuntur me iniuste, iustum supplicium sumes? Ne diutius quaeso istud facere differas, tum quod seruus tuus sum, tum ob iniquitatem persequentium me, & tuam in iudicando aequitatem.

5 Ecce enim iniqui narrauerunt de me apud se inuicè nugacissimos sermones, falsa de me inter sese mutuo nugantes & garrientes in perniciem meam: * verum quae fabulantur inter sese, non erant consona legi tuae.

6 Omnia enim mandata tua aequissima sunt, nihil aliud praecipientia quam quod verum est & aequum: * illi verò vt sunt iniqui, ita iniuste persecuti sunt me. Tu itaque vel propter illorum iniquitatem adiua me: si de ue vt ab illorum persecutionibus liberer, siue vt ab eis non superer.

7 Penè enim consumpserunt & perdiderunt me hic in terra: * ego tamen non dereliqui mandata tua, ad extremum vsque spiritum paratus ea seruare, nec vlla vi sinens mihi ea extorqueri.

8 Tu itaque respectu habito tum ad illorum iniustitiam, tum ad meum in lege tua pertinax studium, me ab his malis restitue iuxta misericordiam tuam: * id cum feceris, iam diligentius & liberius seruabo admonitiones praceptorum tuorum, quae ipse nobis tradere dignatus es per os seruorum prophetarum tuorum.

Lamed, id est, disciplina.

ECCE Domine, in ipsis caelis persistit perpetuo mandatum illud tuum, quo eos voluisti esse aeternos, & in hominum vtilitatem continuo volui.

2 Per omnes generationes perdurat tua in praestandis promissis constantia, quemadmodum id patet in continua caelorum reuolutione, temporumque sibi succedentium promissa vicissitudine, similiter & in terrae stabilitate: * stabilem enim eam esse voluisti, & secundum promissionem ac iussionem tuam permanet semper.

3 Iuxta dispositionem tuam dies in suo cursu semper perseuerat, post noctem statuto semper tempore rediens: * omnia enim velut serui tui obediunt mandato tuo. Hanc itaque constantem creaturarum obedientiam aduertens, aequissimum esse iudicio & nos tuis mandatis parere semper. Rursum dum in his tuam attendo aeternitatem, potentiam & fidem, non parum in malis meis consolationis ea mihi res attulit.

4 Ad eundem modum etiam meditatio legis tuae multum in afflictionibus animum confirmauit. Nisi enim assidue meditatus fuisset in lege tua, quae & ipsa tuam praedicat potentiam & fidelitatem, * tunc forte mœrore periissem in afflictione mea grauissima.

5 Itaque nunquam obliuiscar mandatorum tuorum, eò quod per eorum meditationem me recreaueris, & ne mœrore perirem, in vita cōseruaueris.

6 Tuus per omnia sum ego, qui me totum tibi dedi, & me tibi cura esse satis sentio: saluum itaque me fac, * quoniam mandata tua omni studio & cognoscere & facere quaesui.

7 Impij quidè expectauerunt cupidè perdere me: * Verum ego aduertit ad con-

tores vt perderent me, * testimonia tua intellexi.

8 Omnis consummationis vidi finem,

* latum mandatum tuum nimis.

1 Quomodo dilexi legem tuam Domine:

* tota die meditatio mea est.

2 Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in aeternum mihi est.

3 Super omnes docentes me intellexi:

* quia testimonia tua meditatio mea est.

4 Super senes intellexi:

* quia mandata tua quaesui.

5 Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.

6 A iudicijs tuis non declinaui:

* quia tu legem posuisti mihi.

7 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua,

* & super mel ori meo.

8 A mandatis tuis intellexi:

* propterea odiui omnem viam iniquitatis.

1 Lucerna pedibus meis verbum tuum,

* & lumen semitis meis.

2 Iuravi, & statui custodire iudicia iustitiae tuae.

3 Humiliatus sum vsquequaque Domine, * viuifica me secundum verbum tuum.

4 † Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine:

* & iudicia tua doce me.

ad contestationes praceptorum tuorum, tum vt ex eis intelligerem quid facere contra oporteret me, tum vt ex eis consolarer & confirmarer.

8 Cum autem sic considerarem testimonia tua, intellexi nihil esse tam absolutum & perfectum in hoc mundo, quod non haberet finem. * At verò mandatum tuum latissimè se extendere, eò quod per omnia secula firmum permaneat, nec aliquem habeat finem, sed ad aeternitatem diuinam obseruatores suos perducatur.

Mem, id est, ipsis.

VALDE Domine dilexi legem tuam, id quod vel hinc manifestissimum est, * quòd tota die assidue mea meditatio in ea versetur.

2 Nec facta est huiusmodi assidua meditatio mihi infrugifera, quoniam enim perpetuo tua praecipia mihi in animo sunt, ideo per ea prudentior rem me fecisti inimicis meis, qui cum legem tuam contemnunt, sine qua nulla est vera sapientia, quantumuis sapientum nomē apud homines obtineant, nequaquam tamen verè sapientes dici possunt, neque suas actiones & consilia ex vtilitate & salute propria ordinare.

3 Neque inimicis tantum meis, sed & his qui me quondam docuerunt, parentibus & praceptoribus sapientior euasi, * propterea quòd in constitutionibus tuis assidue meditatus sum.

4 Eos quoque qui aetate & annis longè me erant seniores, prudentiam superavi, * eò quòd mandata tua omni studio ambigerem tum cognoscere, tum facere. Ea enim sapientia, quae ex indefinente meditatione & obseruatione legis tuae per magisterium spiritus tui paratur, longè verior est & perfectior: primum quidem eaque mille suis artibus instructi sunt impij ad malum, tum & ea quam vel humano solum studio doctores hominum, vel vsu vel experientia rerum senes consequuntur.

5 Non solum autem meipsum assidue exercui in meditatione legis tuae, sed vt etiam per omnia custodirem legem tuam: prohibui actus & affectus meos ab omni actione & instituto malo. Neque enim custodire legem tuam potest faciendo bonum, qui non in primis declinauerit à malo, neque ab vno tantum malo, sed ab omni: quod nemo praestabit, nisi qui carnis affectiones ad malum pronas rationis imperio cohibuerit, & à malo reuocauerit.

6 Sicut autem ab omni mala via declinaui, ita contra à iustissimis mandatorum tuorum decretis, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinaui. Quod tamen nequaquam mea industria arroganter tribuo, sed tuae gratiae dono: * nempè quia tu in corde meo descripsisti legem, docens & suggerens in omnibus quid faciendum.

7 Ex hac autem assidua meditatione & custodia legis tuae, factus est Domine, vt praecipia tua, cunctaq; tua eloquia, quae plerique affectu deprauati acerbè iudicant & insuauiua, admodum suauiua sint faucibus metis meae, intellectui & voluntati: * adeò vt etià dulciora sint palato & gustui spiritus mei, quam sit ori meo suaue id quod suauiissimi est saporis, quale est mel.

8 Ex mandatorum etiam tuorum meditatione & obseruatione prudens factus sum: * propter quod omnem iniquam actionem non tantum deserui, sed etiam odio persecutus sum. Hoc enim odium parit vera illa sapientia, quae ex sola legis tuae meditatione & obseruatione paratur.

Nun.

VERBA tua Domine, sunt instar lucernae affectibus & actionibus meis, * imò velut clarum lumen sunt conuersationi meae. Nam in praesentis vitae tenebris, atque in affectuum nostrorum nocte, verba legis tuae rectam mihi virtutis viam commonstrant, ne deuiem, impingam & cadam, quemadmodum contingit iis qui in tenebris illis sine lucerna legis tuae ambulant, secundum praescriptum legis tuae non viuentes. Pedibus autem meis & semitis verbum tuum lucerna est & lumen, nempè cuius ducatu opus est, quandiu ambulandum est in caliginoso hoc loco, Prouer. 6 donec peracto hoc peregrinationis itinere dies illucescat, & Lucifer atque Sol ipse oriatur in cordibus nostris.

2 Itaque perpendens legis tuae ad rectè viuendum vtilitatem & necessitatem, iuravi, & firmiter apud me constitui obseruare quicquid aequissimo iudicio tuo praecipisti.

3 Afflictus sum uehementer Domine, * restitue me à malis his, sicut pollicitus es verbis tuis.

4 Promissiones oris mei, quibus in hac mea tribulatione nulla necessitate, sed sponte ac volenti animo pollicitus sum, me tibi oblaturo sacrificia laudis & gratiarum actionis: has, inquam, spontaneas promissiones

Prouer. 6

2. Petr. 1.

gratanter quæso accipe Domine, liberando me à malis his, vt quæ promissi sacrificia tibi offerre possim: * & iudicia illa tua, quibus omnia iustè agis & moderaris, doce me per experientiam æquitatis tuæ declarata in me. † Voluntarias quoque illas promissiones, quibus iuravi me seruaturum iudicia iustitiæ tuæ, tu quæso benignus accipe, dirigendo vota mea, & doce me semper illa iudicia quæ nos facere præcepisti.

5 Anima mea in manibus meis semper: * & legem tuam non sum oblitus.

6 Posuerunt peccatores laqueum mihi, * de mandatis tuis non erravi.

7 Hereditate acquisiui testimoniam tuam in æternum,

* quia exultatio cordis mei sunt.

8 Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum:

* propter retributionem.

1 Iniquos odio habui, * & legem tuam dilexi.

2 Adiutor & susceptor meus es tu: * & in verbum tuum super speravi.

3 Declinate à me maligni: * & scrutabor mandata Dei mei.

4 Suscipe me secundum eloquium tuum, & viam, * non confundas me ab expectatione mea.

5 Adiuua me & saluus ero, * & meditabor in iustificationibus tuis semper.

6 Spreuisti omnes discedentes à iudicijs tuis: * quia iniustitia cogitatio eorum.

7 Præuaricantes reputaui omnes peccatores terra: * idè dilexi testimonia tua.

8 Confige timore tuo carnes meas: * à iudicijs tuis timui.

1 Feci iudicium & iustitiam: * non tradas me calumniantibus me.

5 Assiduè de vita periclitor, animam & vitam meam velut in manu omnibus expositam portans: * legis tamen tuæ in malis tam præsentibus non sum oblitus.

6 Impij veluti expandentes laqueum in perniciem meam, insidias parauerunt ad capiendum & perdendum me: * ego tamen à mandatis tuis non aberravi, persuasus per horum obseruationem nequaquam me confundendum.

7 In hæreditatem perpetuam mihi delegi constitutiones tuas, constituens illa possidere tota vita mea quasi hæreditaria bona, quæ mecum semper etiam post hanc vitam permaneant, & propter quæ etiam hæreditatem non quero. * Sunt enim mandata tua in quibus oblectatur cor meum, non in fluxis ac perituris huius mundi bonis.

8 Itaque animum meum à caducis rebus huius seculi abstractum accommodaui, vt opere præstem iustissima præcepta tua toto tempore vite meæ: * idque vt consequar eam mercedem, quæ in lege tua promissa est seruantiibus mandata tua.

Samech.

Sceleratos odio habui, legem autem tuam dilexi: ob cuius solius dilectionem impios odiui, idque solum in eis odiens quoddam legem tuam transgredi non vererentur.

2 Vt autem omni impietate reiecta legem tuam vnice amari, ita quoque humano præsidio neglecto, te mihi in adiutorem & defensorem delegi: * multum enim in certissimis legis tuæ promissis speraui.

3 Proinde vt legi Dei quam amo, expeditius vacare possim, quotquot estis impij, qui vel vestra persecutione impedimentum exhibetis liberè vacandi Deo, vel impiis suggestionibus & consilijs, conamina auertere à lege Dei, recedite à me: * & à vestra oppugnatione atque consortio liberè diligentius perscrutabor mandata Dei mei.

4 Tu verò Domine me confugientem ad te suscipe secundum promissionem tuam in quam speraui: defende quæso, & ne ab hostibus meis deiciar, sustenta, & fac vt ab his malis resitutus, alacrius viuam: * neque finas me frustrari expectata à te salute.

5 Tu me adiuua Domine, id si feceris, quanquam & multi & fortes sunt qui me oppugnant, tuo tamen solius auxilio mox ab eorum violentia saluus ero, qui alioqui tua ope destitutus periturus sum. * Consecutus autem tua ope salutem, assiduè meditabor in iustissimis præceptis tuis.

6 Idè autem in mandatis tuis occupari assiduè volo. Idè etiam conuenit, vt ab impijs meis hostibus me vindices, nam spernis sine delectu omnes recedentes à iustissimis mandatorum tuorum decretis: * eò quod omnis eorum cogitatio, qua excogitant quomodo sua explant desideria, iniusta sit & impia.

7 Quare & ego quoque iudicium meum tuo conformans, nequaquam impios iustificauit aut laudauit, sed omnes sine discrimine peccatores, qui in terra degunt, reputaui præuaricatores iustitiæ & legis tuæ. * Atque ob id ne & ego præuaricator haberer, atque à te reijcerer, dilexi admonitiones præceptorum tuorum.

8 Verum quoniam mandata tua, quæ secundum spiritum diligo, constanter seruare non potero, nisi caro, carnalisque affectus, qui contra spiritus desideria semper terrena diligit, reprimatur tuo timore, isque timor tuus sit gratia donum: tu quæso carnem meam, carnalisque omnes cupiditates timore tuo quasi clauis quibusdam confige, reprime, atque mortifica, efficiens scilicet vt carnalis affectus, qui legem tuam diligere non potest, saltem timore tuo à perficiendo suo desiderio cohibeatur. * Ita autem salubriter configi & vulnerari carnem meam exopto, eò quod perterritus sim à iudicijs illis tuis, secundum quæ te ex lege tua intelligo, & sumpsisse frequenter de impijs supplicium, & in nouissimo die sumpturum.

Ain.

Ego Domine nulli iniuriam aliquam intuli, sed erga omnes feci quod æquum est & iustum: * ne itaque me derelinquas tyrannidi studentium iniuria me afficere. Cõuenit enim tuæ iustitiæ & bonitati, quemadmodum

modum & te facturum promissisti: vt non sinas iniuste opprimi cum qui erga omnes iustitiam seruauit.

2 Suscipe seruum tuum in bonum, * non calumniatur me superbi.

3 Oculi mei defecerunt in salutare tuum: * & in eloquium iustitiæ tuæ.

4 Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam: * iustificationes tuas doce me.

5 Seruus tuus sum ego:

* da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.

6 Tempus faciendi Domine, dissipauerunt legem tuam.

7 Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion.

8 Propterea ad omnia mandata tua dirigebar.

* omnem viam iniquam odio habui.

1 Mirabilia testimonia tua:

* ideo scrutata est ea anima mea.

2 Declaratio sermonum tuorum illuminat: * & intellectum dat paruulis.

3 Os meum aperui, & attraxi spiritum: * quia mandata tua desiderabam.

4 Aspice in me & misere-re mei secundum iudicium diligens: nomen tuum.

5 Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: * & non dominetur mei omnis iniustitia.

2 Itaque me seruum tuum ad te confugientem suscipe, ita vt beneficia mihi qui in alios bonus fui & æquus, * nec sinas vt superbi legum tuarum transgressores vim & iniuriam eam quam conantur, mihi inferant.

3 Iam enim oculi mei debilitati sunt, & caligare cœperunt, dum iugiter in cœlis intentè sublatis sunt, expectantes venturam à te salutem, * & adimpletionem promissionis factæ à iustitia tua.

4 Proinde mecum qui tibi soli seruire cupio, age secundum misericordiam tuam, liberando me à præsentibus malis: * & simul etiam mandata tua doce. Hæc est enim absoluta misericordia, sine qua parum profuerit à malis liberatum esse: quare ab eis vel ob id maximè liberari opto, vt liberiùs à te mandata tua doceri possim.

5 Seruum tuum me esse profiteor, qui & creationis iure obedientiam tibi debeo, & bonæ voluntatis proposito tuæ me seruituti addixi: * quare da mihi eam intelligentiam, qua intelligere queam iustissima mandata tua: non enim tibi Domino meo seruire potero, nisi tuum beneplacitum intellexero. Vt autem intelligam perfectè, humana non sufficit diligentia aut ratio, nisi & Spiritus tui sancti accefferit interna cruditio, menti quæ iusta sunt persuadens.

6 Sanè Domine tempus iam est tibi vt facias de impijs vltionem, idque a non solum causa mei, qui vsque ad oculorum defectiõnem iam diu salutem tuam expectaui, sed etiam impiorum causa: nam vsque ad eò iam creuit eorum impietas, vt legem tuam spreuerint & dissipauerint: non ipsi tantum eam transgredientes, sed & alios ad transgrediendum compellententes, & abolitam eam volentes.

7 Quoniam autem eos vidi legem tuam spernere, & nihili facere: ob id ego contra eius amore magis magisque, accensus sum, diligens eam præ auro & topazio, omnibusque desiderabilibus & pretiosis huius mundi bonis.

8 Quoniam autem eam dilexi, idè non ad vnum solum aut alterum, sed ad omnia mandata vniuersæ legis tuæ meipsum dirigebam, ad omnium obseruationem me accommodans, & secundum omnia mandata tua conuersationem meam rectam facere studens: * sicut autem omnia mandata tua dilexi, ita contra omnem iniquam actionem odio habui, vt quæ cum æquissima lege pugnaret ex diametro.

Phe.

Constitutiones præceptorum tuorum Domine admodum sunt mirabiles, tum quod in eis est perpaucis perfectissima sapientia & æquitas conclusa sit, ita omnibus vitijs corrigendis sufficiant, omne virtutis genus doceant, omni tempore conueniant, cunctisque hominibus accommodatæ sint, consummatam eos iustitiam & sapientiam docentes, tum quod sapientia, æquitas atque utilitas in eis recondita, non sit quibusuis exposita, nec possit à carnalibus & animalibus hominibus percipi: * ob hanc itaque mandatorum tuorum admirandam & abstrusam perfectionem anima mea summa cum diligentia & exquisitione scrutata est mandata tua.

2 Nec inutilis sanè horum est inuestigatio, nam hæc cum declarari & exponi cœperint, mox depulsis omnibus ignorantiarum & errorum tenebris, admirabili luce perfundunt, * intelligentiamque dant atate, atque sensu paruulis, hoc est insipientibus: sed his maximè, qui nulla sibi vaficie placentes, neque humana sapientia inflati sese tibi doctori cœlesti simplicissimè & humiliter submittunt. Neque enim superbis aut maleuolis declaratur, nec aperitur à te arcana legis tuæ sapientia: sed clausa eis manet & abscondita: quæ nisi à te reueletur, non magis illuminat, quam abscondita sub modio candela.

3 Proinde ad similitudinem hominis præ nimio dolore os suum aperientis, ad rem expectatam anhelantis, spiritumque per respirationem attrahentis, ego mentem meam tibi aperui, auidèque tuam doctrinam ex verbis tuis imbibere cupiui: * valde enim desiderauit pertingere ad intelligentiam mandatorum tuorum.

4 Quoniam itaque ad te Domine, velut aperto & hiante ore conuersus sum: tu quoque ad me conuersus, benigno tuo vultu respice me, & miserere mei secundum eam rationem, qua iudicare & tractare soles diligentes te. Nam & ego Domine inter eos esse studeo semper.

5 Misericordia autem, quæ mecum fieri cupio, hæc est, vt omnes meos affectus & actus disponas & dirigas secundum rectissimam regulam legis tuæ: * nec sinas vt vel iniquitas aliqua, vel ipsi iniqui præualeant mihi, etiam si semper oppugnent.

6 Redime me à calumnijs hominum, * & custodiam mandata tua.

7 Faciem tuam illumina super seruum tuum, * & doce me iustificationes tuas.

8 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: * quia non custodierunt legem tuam.

1 Iustus es Domine: * & rectum iudicium tuum. 2 Mandasti iustitiam, testimonia tua & veritatem nimis.

3 Tabescere me fecit zelus meus: * quia oblitus sunt verba tua inimici mei.

4 Ignitum eloquium tuum vehementer, * & seruus tuus dilexit illud.

5 Adolescentulus sum ego & contemptus, * iustificationes tuas non sum oblitus.

6 Iustitia tua, iustitia in aeternum,

* & lex tua veritas.

7 Tribulatio & angustia inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est.

8 Aequitas testimonia tua in aeternum: * intellectum da mihi & viuum.

1 Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine: * iustificationes tuas requiram.

2 Clamaui ad te, saluum me fac: * & custodiam mandata tua.

3 Praeueni in immaturitate, & clamaui, * quia in verba tua super speraui.

4 Praeueni oculi mei ad te diluculo: * vt meditare eloquia tua.

5 Vocem meam audi secundum misericordiam tuam Domine: * & secundum iudicium tuum viuifica me.

6 Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: * à lege autem tua longe facti sunt.

7 Prope es tu Domine, * & omnes viae tuae veritas.

6 Redime me à falsis criminationibus & iniusta oppressione hominum: * & da vt liberatus, expeditius custodire possim mandata tua, à quorum intenta meditatione & studiosa obseruatione non nihil iniuria & molestia hominum abstrahunt.

7 Fac clarè appareat super me seruum tuum fauor tuus, qui praesentium malorum tenebris discuffis, tanquam clara lux me recreet & confoletur: * sed simul tamen iustissima statuta tua doce me, sine quorum cognitione non est vera aliqua felicitas & salus.

8 Aded enim anauis legem tuam, vt oculi mei praenimio cordis dolore effuderint largissimas lachrymas, quasi riuulos aquarum per genas decurrentes: * ed quod viderem impios transgredi legem tuam, cuius neglectum magis deplorauis, quam propriam ab impijs vexationem.

Sade.

Iustus es Domine, & solus es ex teipso iustus: * quare & omnia iudicia tua, siue quibus omnia moderaris, & omnes iudicas, siue quae nos facere praecipisti, recta sunt & aequa.

2 Per mandata enim tua nihil aliud praecipisti nobis, quam iustitiam & aequitatem maximam.

3 Itaque cum perpenderem tam aequam esse legem tuam, zelus meus, quo nimio amore tui & legis tuae accensus fui, penè me confecit: ed quod viderem inimicos meos verborum tuorum nullam habere rationem.

4 Tua enim lex velut aurum igne examinatum & purgatum, summe pura est, nihil admistum habens vanitatis, falsitatis aut iniustitiae: * propter quod ego seruus tuus valde dilexi eam.

5 Iunior quidem sum inimicis meis, & ob id ab eis despectus quasi paruulus puer, & adhuc insipiens ac vilis ab eis reiectus sum: * mandata tamen tua non sum oblitus.

6 Et quidem meritò: nam iustitia, quam tuis mandatis nobis praecipisti, non est talis, qualis ea quam hominum statuta praescribunt, quae frequenter ad tempus solum iustitia est, nec omni tempore conuenit: tua vero iustitia perpetua est, * & lex tua aequissima simul est & stabilissima, nihil falsitatis aut iniustitiae, vt aliquoties humanae leges, admistum habens, & ob id omni tempore stabiliter persistens.

7 Itaque propter summam hanc & perpetuam aequitatem praepceptorum tuorum: ego in eis assidue meditatus sum, cum tribulatio corporis & angustia mentis me apprehendissent, meditatione iustitiae tuae me ipsum in malis meis oblectans.

8 Tua enim mandata nullo non tempore aequa sunt, * istud quæso fac me intelligere & persuasum esse: sic enim alacer & latus viuam, etiam in medijs calamitatibus.

Cophi.

Prae vehementi desiderio clamaui pro auxilio, neque lingua & voce tantum clamaui, sed ex toto, etiam peccatore: exaudi ergo me Domine: * id cum feceris, studiosius & liberius mandata tua quaeram tum cognoscere, tum facere.

2 Clamaui autem non ad alium Deum quam ad te, tu itaque saluum me fac à malis istis: * ego salute à te donatus diligentius mandata tua seruabo.

3 Non clamaui autem ad te solum per diem, sed cum adhuc non esset opportunum tempus vigilandi cumque adhuc essent tenebrae, praueui tempus surgendi, tuamque faciem praecoccupaui, & summo desiderio tuum auxilium imploraui: * ed quod in promissis tuis magnam spem conceperam.

4 In ipso adhuc diluculo ante exortum diem oculi mei somno discusso ad te intenti erant, * vt occuparer in meditatione verborum tuorum, tum eorum quibus tuam benignitatem tuis promissisti, tum eorum quibus tuam voluntatem nobis praecipisti.

5 Itaque clamorem & desiderium meum exaudi pro benignitate tua: * secundum aequitatem tuam, qua omnes iuste iudicas, secundum iudicium illud tuum quo agere soles cum his qui inuocant te: viuifica me, eximendo me ab his mortibus, in quibus ago.

6 Ita certe vt facias, etiam impietas hostium meorum postulat. Qui enim persequuntur me, appropinquauerunt iniquitati, magno conatu agentes vt iniquitatem contra me conceptam designarent, * à lege autem tua remotissime elongati sunt.

7 Verum vt illi iam mihi imminet, studentes conceptam iniquitatem in me patrare: ita nihil dubito, quin tu quoque ad sis mihi, qui propinquus es omnibus inuocantibus te: * noui & illud, quod omnia mandata tua, in quibus

8 Initio cognoui de testimonijs tuis, quia in aeternum fundasti ea.

1 Vide humilitatem meam & eripe me, * quia legem tuam non sum oblitus.

2 Iudica iudicium meum, & redime me, * propter eloquium tuum viuifica me.

3 Longè à peccatoribus salus, * quia iustificationes tuas non exquisierunt.

4 Misericordia tua multa Domine, * secundum iudicium tuum viuifica me.

5 Multi qui persequuntur me, & tribulant me, * à testimonijs tuis non declinaui.

6 Vidi praenauicantes, & tabescebam: * quia eloquia tua non custodierunt.

7 Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: * in misericordia tua viuifica me.

8 Principium verborum tuorum veritas, * in aeternum omnia iudicia iustitia tua.

1 Principes persecuti sunt me gratis, * & à verbis tuis formidauit cor meum.

2 Labor ego super eloquia tua,

* sicut qui inuenit spolia multa.

3 Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, * legem autem tuam dilexi.

4 Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitia tua.

5 Pax multa diligentibus legem tuam,

* & non est illis scandalum.

quibus nos ambulare voluisti, aequissima sint & verissima. Quare sicut ob tuam praesentiam non multum metuo hostes meos iniquitati appropinquantes, ita ob praepceptorum tuorum aequitatem nolui illorum exemplo elongari à lege tua.

8 Vt autem noui mandata tua aequissima esse, ita quoque ab initio cognoui de eis quod ob summam illorum aequitatem volueris ea esse perpetuo stabilia, ac ob id ab eis nullo vnquam tempore recedendum.

Res.

DECLARA quæso Domine, te respicere afflictionem meam, & eripe me: * nam legem tuam non sum oblitus.

2 Tu qui iustus es iudex, ad quem omne iudicium pertinet, cuique vni meam causam commisi, fac pro me de aduersarijs meis iudicium quod meae innocentiae debetur, & redime me ab iniustis oppressoribus meis, * sed & propter promissiones tuas ab his malis restitutum alacrius viuere da mihi. Hanc enim quam peto liberationem vt praestes conuenit, tum propter tuam in iudicando aequitatem, tum propter promissorum tuorum fidelitatem.

3 Procul quidem abest ab impijs salus tua Domine, * eo quod mandata tua illis curae non sunt, per quorum obseruationem solam salute tua, tum praesenti, tum futura dignus quis efficitur.

4 Verum erga legis tuae studiosos multa sunt miserationes tuae Domine: * secundum has itaque, & secundum aequitatem tuam, qua illos iudicare soles, tu me his malis exemptum, laetius viuere tribuere.

5 Multi enim numero sunt qui persequuntur & affligunt me, * nec tamen à mandatis tuis declinaui.

6 Imò tanto legem tuam amore profectus sum, vt cum viderem praenauicantes aliquos legem tuam, non solum non imitarer illos, sed etiam singulari tædio & molestia animi afficerer, * non ob aliud quam quod verba legis tuae non obseruarent.

7 Declara itaque Domine te attendere quod mandata tua dilexerim, * perque misericordiam tuam restitue me ab his malis.

8 Et merito quidem mandata tua dilexi Domine, nam omnium verborum tuorum principium & caput est veritas, siue quia à veritate tua summa procedunt, in eaque quasi primo fundamento nituntur, atque ob id verissima & aequissima esse necesse sit: siue quia summa est omnium verborum tuorum veritas, obtinens, scilicet, in omnibus verbis tuis, quibus nihil aliud quam quod veritatis est & aequitatis praecipitur: * atque ob hanc verborum tuorum veritatem, omnia decreta illa aequissima, quae nobis tua iustitia praescripsit, in aeternum durabunt, neque aliquando labefactabuntur, quemadmodum statuta hominum, quae nonnunquam mutari necesse est ob deficientem eorum aequitatem.

Sin.

NON quicumque homines, sed potentes principes persecuti sunt me, idque praeter omne meum meritum, * eos tamen non tantoperè metui, quam timui ex animo ne praepcepta tua transgrederer: neque aded eorum minas aut persecutiones metui, quam metui illa tua verba, quibus grauissima mala comminari legem tuam deserentibus.

2 Proinde quoniam per hunc salubrem timorem verborum tuorum perstiti in lege tua, nec ab ea dimotus sum, etiam principum iniquis persecutionibus: ob id modò gaudeo, semperque gaudeo de eloquijs tuis, * perinde atque is qui deuictis hostibus suis nactus est spolia multa: cuius quidem gaudium duplici nomine maximum esse conuenit, quod scilicet & hostes suos superauerit, & opima praeda ditatus sit. Ad eum enim modum ego summè gaudio de verbis tuis, per quae & hostes meos superauis, & ditissimum me reputo.

3 Quod autem timui ne praepcepta tua transgrederer, hinc erat, quia scilicet, omnem iniquitatem odio habui, imò & abominatus sum: * legem autem tuam dilexi, non enim tamen ex metu vltionis tuae praepceptorum tuorum transgressionem formidauis, quam ex verò amore iustitiae, odioque iniustitiae.

4 Itaque quoniam legem tuam ob aequitatem ipsius dilexi, ob id non tantum singulis diebus, sed septies, hoc est, multoties per diem laudauis te, propter aequissima illa mandatorum tuorum decreta, quae nobis praescripsit iustitia tua.

5 Et meritò te ob ea laudauis, nam diligentibus legem tuam ampla pax obtingit, & quidè plerumque etiam pax, successus atque felicitas corporalis, semper autè pax mentis, quae exuperat omnem sensum, nec impijs contingere potest, qui sunt quasi mare feruens, quod quiescere non potest, * nec

fentiunt diligentes legem tuam vllum offendiculum, & id quidem ple- rumque etiam secundum externum hominem, semper autem & princi- paliter secundum spiritum, nam etsi aduersitates ingruant, & peccatum multitudinem cernant: tamen neq; aduersitatibus occurrentibus status & quies mentis turbatur, cum persuasi sint omnia sibi cooperari in bonum, neque peccantium exemplo a recto dimouentur, eo quod per legis Dei amorem in via virtutis firmati sint.

6 Expectabam salutare tuum Domine: * & mandata tua dilexi.

7 Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexi ea vehementer.

8 Seruauit mandata tua & testimonia tua, quia omnes via mee in conspectu tuo.

1 Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: * & iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

2 Inter postulatio mea in conspectu tuo: * secundum eloquium tuum eripe me.

3 Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.

4 Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum.

* quia omnia mandata tua equitas.

5 Fiat manus tua ut saluet me: * quonia mandata tua elegi.

6 Concupiui salutare tuum Domine, * & lex tua meditatio mea est.

7 Viuet anima mea & laudabit te: * & iudicia tua adiuuabunt me.

8 Erraui sicut ouis qua perijt, quare seruum tuum quia mandata tua non sum oblitus.

6 Considerans itaq; hanc pacem diligentiam legem tuam expectaui salu- tent abs te Domine: * atque ut hanc impetrarem, mandata tua dilexi.

7 Custodiui ex animo mandata tua, & dilexi ea vehementer.

8 Seruauit mandata & admonitiones tuas: * studui enim omnes actiones meas coram te instituere in omnibus vni tibi placere cupiens: per sua usq; fui omnes actus meos tibi esse notissimos, nec aliquem illorum latere, sed omnes te teste perfici, atq; ob id studiosius mandata tua seruare laboraui.

Thau.

ADMITTATUR quaso in conspectum tuum, atq; a te suspiciatur prolixia haec mea deprecatio Domine, * & quemadmodum haecenus precatus sum, fac me sapere non secundum humanas artes aut mundi sapientiam, sed secundum eloquium tuum, ut scilicet sermones tuos, ac legem perfectam intelligam.

2 Perueniat tua gratia approbante, postulatio mea usq; in conspectum tuum: * & quemadmodum tum in lege tua, tum priuatim mihi promisti, eripe me a malis. Haec enim duo sunt quae haecenus toties rogaui, legis, scilicet tuae intelligentiam, ac malorum istorum depulsionem.

3 Haec ubi mihi praestiteris, nequaquam ingratus ero, aut infructuo- sus, nam ubi tu docueris me mandata tua, labia mea e plenitudine laeti pectoris effundent copiosas laudes tuas, hymnumq; gratiarum actionis largiter personabunt.

4 Ad haec etiam lingua mea iugiter eloquetur aliis eloquia tua, quo per te edoctus, & alios secundum te instruam, quod certe ut per me fiat aequissimum est: * omnia enim praecpta tua, ut iam saepe dictum est, aequissi- ma sunt imò ipsa aequitas, adeo ut quicquid sit praeter vel contra legem tuam, aequitas non sit.

5 Adsit mihi potentia tua ad saluandum me a malis: * omni enim impie- tate reiecta mandata tua elegi.

6 Optaui mihi non salutem humanam sed tuam, atq; a te qui solus ve- re saluare potes, vnice saluari desideraui, * in super & lex tua est, in qua assidue cum summa mentis oblectatione occupor meditando.

7 Itaq; cum & in te solo confidam, & tibi soli placere desiderem, da ut anima mea his periculis mortis exempta, viuat, tum enim grata laudabit te: * fac ut iudicia tua mihi opem ferant contra hostes meos, quod fiet, si iusto de eis sumpto supplicio ab eorum violentia me libereris.

8 Ecce ego modo exclusus ab ouili populi Dei errare cogor in syluis & motib; sicut ouis innoxia, quae a pastore suo perdita, ac ob id lupis aliisq; bestiis exposita, proxima est ut pereat: tu ergo vigilantissimus & amantissi- mus tuorum pastor require me seruum tuum atq; ab hoc errore reuoca- tum reduc ad gregem & ouile tuum, mandata enim tua non sum oblitus.

ANNOTATIONES.

In primo octonario.

a NON ENIM QUI OPERANTUR, &c.] Hebraea non habent relatiuum, qui, sed, non enim operantur iniquitate, in viis eius ambulauerunt. Secun- dum quam lectionem redditur hoc versu ratio quare dixerit beatos qui scrutantur, &c. Eodem modo & Graeca accipi possunt si in participio ερζαζόμενοι intelligatur substantiuum ius sunt.

b PERSPEXERO.] Graeca επιβλέπων respexero, ut ne in verbo, perspexero, quis philosophetur, cum & Hebraea verbum habeant quod simpliciter vi-

dere significat. Augustinus legit: inspicio in omnia mandata tua.

IN DIRECTIONE CORDIS.] εἰς ἰουβήτην καρ- δίας, in rectitudine cordis, hoc est, recto & puro corde.

NON MERELINQVAS, &c.] dupliciter accipi potest haec pars superiori adiecta. Primum ut significet se non posse custodire mandata Dei, nisi sua ope adstil- li Deus ut indicat paraphrasis. Secundo ut precetur ne relinquatur hostibus suis: eo quod addixerit se obser- nationi mandatorum Dei.

In secundo.

IN QVO CORRIGIT.] Hebraea & Graeca habet futurum tempus, Graeca enim habent καταρθώσει, corrigeret, quod tempus melius sensui conuenit. De correctione autem iuuenum singulariter mentionem facit, tu quia eorum vita ut in plurimum magis deprauata est & tortuosa, tum quia difficilius est eis vitam suam corrigere, tum etiam quia eis hoc ipsum magis est necessarium. Bonum est enim

viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Et Ado-lescens iuxta viam, etiam cum senuerit, non recedet ab eo.

IN TOTO CORDE, &c.] Duo hic versus docet. Primum, indignum esse Dei gratia, nisi qui toto corde Deum quaesierit. Secundo, frustra nos querere toto corde Deum nisi & gratia eius nobis adsit, qua mandata eius perficiamus.

In tertio.

In tertio.

a RETRIBVES SERVO.] Intelligunt quidam Prophetam hic optare retributionem aeternam mercedis. Verum cum toto hoc Psalmo assidue precetur liberari ab impiis, & hoc quoq; hic precari videtur, ut verbum, retribuere, accipitur pro tribuet, quemadmodum saepe. Pro viuifica autem, Hebraea habent viuam, sic & Graeca ζῳοποιῶ Interpres autem legit ζῳοποιῶ, quomodo habere quaedam Graeca Euthymius quoque testatur. Porro viuificare Propheta semper accipit pro e malis liberare & consolatione recreare, quamuis in morali sensu non male a plerisque accipitur, ut significetur precari vitam spiritus & alacritate, quomodo in Octo- nario quinto necessarii accipiendum videtur, cum dicitur: in via tua viuifica me.

b REVELA OCVLOS.] Dum dicit, reuela oculos meos, significat esse aliquod oculorum velamen quod auferri cupiat. Id autem duplex indicat paraphrasis, nem-

pe carnales cogitationes, & mundanas calamitates. Quae autem vocet mirabilia, satis patet ex eo, quod postea dicit: mirabilia testimonia tua Domine: in sensu tamen anagogico recte intelligit Propheta ablationem illius velaminis, quod in secunda ad Corinthios Paulus dicit positum super cor Iudaeorum, quo prohibentur intelli- gere mirabilia mysteria in lege contenta.

AVFERA ME OPPROBRIUM.] Ad litteram C quidem loqui vult de opprobrio eo quo eum impij affi- cere conabantur, ut patet ex versu sequente: anagogice autem intelligendum est de opprobrio illo nouissimi dicit iudicij, quo afficiuntur a Deo omnes impij.

ET CONSILIUM MEVM.] Notandum qd Dei mandata non tantum dicat suam meditationem, sed etiam consiliu. Pleriq; enim meditantur iugiter in scripturis sacris, eas tamen non habent pro consiliariis suis, ut qui secundum eas vitam suam instituere nolint aut negligant.

In quarto.

a DORMITAVIT ANIMA.] Tardum quidam accipiunt pro tedio bonorum operum, quod iustis etiam hominibus quandoq; oboritur. Verum Hebraea dictio significat dolorem & tristitiam, quam significationem etiam habet Graeca vox ἀνδρα. Porro pro, dormitauit, Hebraea habet, stillauit: quomodo etiam Ambrosius legit secutus Originem. Na ut ipse annotauit, si apud Graecos legatur εὐδαιμονία, significat dormitauit: si vero omis- sis duabus literis legatur εὐδαιμονία, significauit stillauit. Posteriori ergo, multo, legendum esse ex Originis autori-

tate vult, quae verisimile est id ex Hebraeis inspectis col- legisse: nec diuersus est sensus Hebraice lectionis a no- stra, nam stillasse dicit animam suam, hoc est, liquefacta esse: quod vires eius paulatim defluxissent sicut aquae.

VIAM MANDATORVM CVCVRRIT.] Apud Hebraeos in futuro dicitur, curram & dilatabis. Proinde dum in nostra lectione narrat praeterito tempore quid fecerit, intelligendus est Propheta petere idem benefi- cium dilatationis cordis, ut & in posterum currere valeat viam Dei ut olim.

In quinto.

a IN hoc octonario diligenter annotandus est ordo om- nium eorum quae petuntur, ita ut posterius semper prio- ri aliquid adiciat.

STATVE SERVO TVO ELOQVIVM.] Hi tres versus, quos paraphrasis interpretatur, ut intelligatur Propheta precari liberationem a malis & hostibus suis secundum Dei promissa, etiam aliter intelligi possunt, ut hic sit sensus: Confirma me seruum tuum in verbis praecptorum tuorum per timorem tuum, &

Amputa opprobrium aeternae condemnationis, quia praecpta tua mihi sunt grata. Viuacem & alacrem me fac in aequitate praecptorum tuorum. Verum notan- dum, quod secundum Hebraicam phrasim statuere elo- quium, vel confirmare sermones, sit adimplere promissa, ut patet ex multis scripturae locis, sic enim 3. Regum 2. Dauid Salomoni dixit: Serua caeremonias Domini ut confirmet sermones suos quos locutus est ad me.

In sexto.

a ET RESPONDEBO, &c.] Quidam in hoc versu optatiue accipiendum est, ut sit sensus, fac ut responde- re possim. Praeterita autem illa verba, ambulabam, lo- quebar per futura exponenda esse docent & Hebraea praecedentia, item & Octonarij finis in quo per futurum dicitur. Et exercebor. Pro quo tamen etiam Graecis est praeteritum ἠδολόγησας, unde & Augustinus legit & exercebar. Hebraea autem & hic, & superius habent futura.

&c. cum superiori conueniat, futurum, respondebo optatiue accipiendum est, ut sit sensus, fac ut responde- re possim. Praeterita autem illa verba, ambulabam, lo- quebar per futura exponenda esse docent & Hebraea praecedentia, item & Octonarij finis in quo per futurum dicitur. Et exercebor. Pro quo tamen etiam Graecis est praeteritum ἠδολόγησας, unde & Augustinus legit & exercebar. Hebraea autem & hic, & superius habent futura.

In septimo.

a HÆC ME CONSOLATA EST.] Pronomen haec non videtur posse referri ad nomen spem, quandoquidem illud nomen neque in Graecis est, neque in Hebraeis, sed utrobique est vnum verbum, pro quo

nos habemus, spem dedisti. Proinde accipiendum est substantiuè in feminino genere secundum phrasim Hebraicam. Quemadmodum & in ultimo versu octonarij huius.

In octauo.

a PORTIO MEA DOMINE.] Versus hic dupli- citer distingui & intelligi potest. Primo quoadmodum habet paraphrasis. Secundo, ut hoc modo ordinetur: Dixi apud me, quod portio mea sit custodire legem tuam, sicut & postea dicitur: Haereditate acquisiui testimonia tua, &c.

Primum ut simpliciter significetur, deprecatus sum te. Cum enim aliquem precari solemus, faciem nostram ad illius vultum conuertimus. Secundo, ut per Dei faciem, ut alias frequenter, Dei fauor intelligatur.

b DEPRECATVS FACIEM TVAM.] Duplici- ter indicat paraphrasis hanc orationem exponi posse.

COGITAVI VIAS MEAS.] Indicat paraphra- sis hunc versum intelligi posse vel de actionibus prece- ritis, vel de futuris quoadmodum id annotauit & Am- brosius.

In decimo.

a MANVS TVÆ PLASMAVERVNT ME.] Hebraea habent, parauerunt quomodo etiam Am- brosius legit.

petrandam liberationem quam petebat. Primo quidem a Dei misericordia & veritate. Secundo a suo studio leg- is. Tertio ab iniquitate hostium suorum & fructu confusionis eorum. Quarto ab utilitate hinc peruentura ad iustos.

b FIAT MISERICORDIA TVA.] Notandum in quatuor versibus istis varia afferri argumenta ad im-

In vigesimo secundo.

ERRAVI, &c.] Plerique istud intelligunt de errore à lege Dei per peccatum. Verùm hic sensus proposito Propheta non ita conuenit, qui in hoc Psalmo toties gloriatur de seruata lege: neque conuenit rationi subiuncta, quia mandata tua non sum oblitus. Rectè tamen de illo errore intelligitur secundum sensum moralem, secundum quem significatur neminem

à Deo errantem reuerti posse ad eum, nisi Deo ipsum requirente. Neque omnino obstat huic expositioni subiuncta ratio, quandoquidem peccator qui adhuc dicere potest, quare seruum tuum, nondum mandatorum Dei planè oblitus est, à quibus aberrasse se cognoscit.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXIX.

Presenti Psalmo Propheta regius primum in exemplum nostrum memorat exauditum se à Deo, cum in tribulatione constitutus (ea scilicet qua ob Saulis persecutionem exul agere apud impios cogebatur) Deum inuocaret: deinde & precem qua Dei opem implorauit, memorat, in qua malitiam, pestemq; lingua fraudulenta pulchre describit, & suum inter impios, exilium deplorat, Ut autem presens oratio Christo verò Dauidi etiam conuenit, ita quoque omnibus iustis, qui & à virulentia lingua praua suggerentis, aut iniquè calumniantis liberari exoptant, & suum in medio prauorum pacem odientium desent incolatum, qui desiderio cælestis patriæ quam longissimus eis esse videtur: Porro quod titulus habet: Canticum graduum, quomodo & quatuordecim sequentes Psalmsi inscribuntur, certa ratio huiusmodi inscriptionis reddi non potest, quibusdam asserentibus quindecim hos Psalmsi hoc titulo inscriptos, quod in quindecim gradibus templi decantarentur à Leuitis in festiuitatibus: alijs verò ob id: quod profectuum quorundam in vero Dei cultu carmina sunt, alijs rursus aliud opinantibus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ad Dominum cum tribularer clamaui.

* & exaudiuit me.

2 Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.

3 Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

4 Sagitta potentis acuta.

* cum carbonibus desolatorijs.

5 Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitauit cum habitantibus Cedar.

* multum incola fuit anima mea.

6 Cum his qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquebar illis impugnabant me gratis.

VM calamitatibus affligerer, nequaquam, ut faciunt impij tribulationem incidentes, animum despondi, aut murmurari contra Dominum, neque ad mundi præsidium solatiū me confugi, sed magno cordis desiderio clamaui ad Dominum, * & mox exaudiuit me.

2 Clamaui autem in hunc modum: Domine libera animam meam à labijs mendacibus, & à lingua fraudulenta, ut ne quid mihi noceant labijs suis qui falsis accusationibus, sed tamen dolosè & callidè, me student opprimere, falsis quæ mihi impingunt, prætextum veri addentes, aliudque in corde quàm in ore gerentes.

3 Et quidè meritò ab huiusmodi labijs singulariter liberari opto. Quid enim adhuc mali posset tibi, quisquis es, superaddi, quidve superaddi ad linguam fraudulentam? quod malum pestilentius accidere cuiquàm posset?

4 Est enim lingua fraudulenta, velut sagitta, quæ & à fortissimo aliquo iaculantur, & simul acutissimæ sunt, atque ob id penitissimè homini subitò & præter expectationem infiguntur. * Est item velut carbonem maxime vrentes, qui vehementia caloris citissimè aliquid vastant & absumunt, quales sunt carbonem iuniperorum, vehemētissimè vrentes, & diutissimè feruentes. Si quidem lingua quæ fraude doloque aliquem impetit, vsque ad intima hominis præter opinionem & subitò lethale suum virus immittit, non tantum externorum bonorum dispendium inferens, sed animæ etiam vitæque perniciem adferens. Ipsa quoque iræ odiique igne accensa, incendia, & diuturnam innoxii inurit insamiam, atq; cruciatu maximo torquet non prius finem faciens quam assumpserit & desolauerit quem perditum voluit.

5 Malè certè agitur mecum, quod peregrinatio & exilium meum à domo & populo Dei tandiu duret: coactus enim sum habitare cum his qui habitant regionem Cedar: proque habitaculo domus diuersari in tabernaculis, in quibus habitant Cedareni Arabes: & pro sancto consortio populi Dei consuetudinem habere cum feris hominibus, qui populi Dei maximi sunt hostes, omnisque humanitatis expertes, nomen habentes moribus ipsorum conueniens, sonat enim Cedar nigredinem. * Inter hos diu nimis se peregrinatam & exulantem iudicat anima mea, tum ob desiderij domus Dei magnitudinem, tum inhumanitatem & impietatem eorum inter quos agit.

6 Cum his enim qui oderunt pacem, ego pacificè viuere studui, * verum mox ut loquebar eis quæ pacis erant, illi non solum eam non amplectebantur, sed contra potius præter omne meritum contentiosis verbis, iniurijsque factis me impetebant, inde occasionem oppugnandi sumentes, vnde ad pacem perduci debuissent.

Anno

ANNOTATIONES IN CANTICVM GRADVVM.

QVÆ dicuntur de quindecim gradibus templi, in quibus hi Psalmsi decantari soliti fuissent, planè incerta sunt: neque enim vel ex scripturis vel ex Iosepho constare potest, quot fuerint gradus templi à Salomone primò extructi. Ezechiel quidè in suo templo quindecim graduum meminit, in quorum septem ascendebatur ad atrium mulierum, reliquis octo ab atrio mulierum ad atrium virorum. Iosephus tamen in secundo templo plures gradus fuisse memorat, quatuordecim enim testatur fuisse à porticibus ad atrium mulierum, & ab eo, vsque ad atrium alterum quindecim, ab hoc rursus duodecim gradibus in templo ascendi solitum: Sed neque eorum sententia conuenire videtur, qui cantica graduum hæc dicta putat ad literam, quod hæc decantata fuerint à Iudæis iam à Babylone ascensuris in Hierusalem. Etsi enim quidam populo in illo statu conueniant, quidam tamen personæ Dauidis attribuenti sunt ut patet de primo: nam Cedar non est locus in Babylonia, ut quidam putant, sed in deserto Arabia: fuit enim Cedar filius Ismaël, qui cum suis filiis Arabiam incoluit. Et tamen quoniam nec inter Arabes David diuersatus legitur: existimant quidam ipsum de suis popularibus metaphoricè locutum, ad significandum ipsorum barbariem & inhumanitatem, ut etiam si inter suos vixerit, perinde tamen vixerit apud suos, ac si fuisset inter Arabes: nec quia de incolatu suo conqueritur, necesse est intelligere huc Psalmum pertinere ad tempus exilij ipsius. Sæpe enim Propheta huius vitæ tempus incolatum vocat & peregrinationem, ut supra Psal. 118. Incola ego sum in terra: &, Aduena ego sum & peregrinus, sicut omnes patres mei.

2 QVI DETVR TIBI, &c.] Hi duo versus tribus potissimum modis exponuntur à varijs interpretibus. Primùm enim Augustinus & plerique cum eo intelligunt huc significari, quod sit remedium contra linguam dolosam: & versu illo, Quid detur tibi, &c. intelligunt Deum introducti interrogantem eum qui liberari cupit à lingua dolosa, quid sibi contra eam dari oportet, & deinde ipsum respondentem Deo ut dentur ei sagittæ potentis, &c. Ac tum per sagittas & carbonem intelli-

gendum est verbum Dei, quod & Psalmo 44. significatur per sagittas acutas & apud Hieremiam igni cõparatur: Nunquid inquit Deus, verbum meum quasi ignis, & quasi malleus cõterens petram? Verùm hic sensus sicut optimè conuenit mysticè intelligentiæ, ita Hebræica littere non bene conuenit. Illa enim tertium versum sic habet: Quid dabit, aut quid apponet tibi lingua dolosa? Proinde secundò alij intelligunt his versibus significari perniciem linguæ dolosæ tantam, ut ea nihil pernicius addi possit. Secundum quem sensum in tertio versu Propheta accipiendus est sub pronomine secunda personæ loqui sibi ipsi vel potius cuius quemadmodum Psalmo sequenti. Atque huc sensum persequitur paraphrasis, à quo non multum dissentit interpretatio Campanensis. Tertio quidam intelligunt sic significari præmium, & vindictam, quæ manet linguam dolosam, ut per sagittas, & carbonem vltio diuina, quæ ventura est super impios, designetur, propter vermen interius vrentem, & ignem corpus depalcentem. Quem sensum secutus Valentia versum tertium sic intelligit: quid dabitur tibi, o tu quisquis lingua iniqua me impetis, ad id est, pro. Secundum quæ sensum interpretes pro Caietano Hebræa sic vertunt: Quid dabit tibi lingua dolosa? Sagittas potentis acutas, &c. scilicet dabit tibi. Porro pro carbonibus desolatorijs, Hebræa habent, carbonibus iuniperorum. Verum quoniam hi maxime vrent, ut tropum explicarent Septuaginta videntur vertisse ἰερωνίμοις, nisi forte hanc dictionem acceperunt, ut sit idem quod solitudinariis vel carbonibus solitudinis; eò quod iuniperus, vel ut alij volunt, genista, arbor sit siluestris.

CVM HABITANTIBVS CEDAR. Hebræa habet rabernaculis. Similiter & Græca. Sic enim habet οὐνοῦ καὶ γῆς: Cedareni enim & omnes Arabes in tabernaculis habitabāt, quæ pro commoditate pasuorum transferantur. Tabernaculis, legit etiam D. Augustinus. Cæterum interiectio, hei, referri potest ad tres partes huius versus, in hunc modum: Hei mihi quod incolatus meus prolongatus sit, quodque habitauerim cum habitantibus Cedar, & quod multum incola fuerit anima. Aut ibi, habitauit, noua potest esse sententia, declarans quare conqueratur incolatum suum prolongatum.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXX.

Docet hoc Psalmo vir sanctus suo exemplo expectandum auxilium à solo Deo, quem etiam providam curam sperantium in ipso pollicetur habiturum, seruaturumq; eos omni tempore, tum ne malum aliquot eos ladat, siue in prosperis siue in aduersis, tum ut omnia eorum instruta & negotia prosperè succedant.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Leuau oculos meos in montes, vnde veniat auxilium mihi.

2 Auxilium meum à Domino, * qui fecit cælum & terram.

3 Non det in commotionem pedes tuos, * neque dormitet qui custodit te.

4 Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël.

IN tribulatione constitutus, anxie opem alicundè mihi aduenturam expectavi, simpliciterque habitus fui, atque is qui super montes & editiora aliqua loca consistens, circumfertur in omnem circumquaque regionem oculos suos, despiciens sicunde auxilia sibi veniant.

2 Verùm dum vindique mihi auxilium disquiro, deprehendi auxilium meum non ab alio sperandum esse, quàm à Domino, * qui solus inter omnes qui dicuntur dij, creauit cælum & terram, ac proinde omnium summus est, potens facere quæcunque vult, omniaque sibi subiecta habens. Ab hoc itaque, o anima mea, aut tu quisquis es qui opem tibi imploras, meo exemplo tuum auxilium expecta: nam ut est potentissimus ita & vigilantissimus suorum custos.

3 Non enim sinet vel vacillare; & ad casum inclinari pedes tuos est, hoc, nequaquam permittet ut à statu tuo dimotus incidas in aliquod malum: * neque dormitanti similis in tui custodia vel leuiter negligens erit is, qui tui custodiam suscepit, & cui te seruandum commisisti.

4 Ecce, mihi crede, etiam si hominibus quandoque videatur dormire aut dormire, dum multa dissimulat ad tempus, nequaquam tamen vel leuiter obdormiscet, multò magis non dormiet vnquam is, qui singulariter custodiendum suscepit verum Israël, hoc est, nequaquam pigro & dormitabundo aut fatigato custodi similis, cui obrepens somnus aufert curam rei concredita, aliquando vel ad minimum tempus curam tui deponet.

Bono

3 Dominus custodit te, Dominus protectio tua super manum dexteram tuam.

6 Per diem sol non vret te, neque luna per noctem.

7 Dominus custodit te ab omni malo, * custodiet animam tuam Dominus.

8 Dominus custodiet introitum tuum & exitum tuum * ex hoc nunc vsque in seculum.

5 Bono igitur sis animo. Dominus enim custodit te, atque vt intelligas, b qua ratione, & quanta securitate ab eo custodiaris, ecce Dominus tibi est velut vmbraculum protegens, astatque tibi assidue velut iuxta dexteram manum tuam, paratus scilicet te ab omni malorum incurfu defendere teque deducere.

6 Proinde illo obumbrante te, neque solis ardor interdum laedet te, neque c lunæ frigidus noctu: sed omni tempore domino te protegente securus eris, in prosperis simul & aduersis, in tentationibus magnis & paruis.

7 Dominus enim custodit te, aded vt etiam si malum aliquod occurrat, nullum tamen omnino noceat tibi, sed magis proficit: * ne quid dubites, iterum atque iterum dico, custodiet animam tuam Dominus.

8 Neque tantum ab omni malo te custodiet, sed & in omni tua conuersatione curam tui geret, omnia tua negotia prosperans, & in omnibus te dirigens, siue interna curare volueris, siue externa, * idque ex hoc tempore vsque in seculum: nunquam enim fidentes Domino relinquentur, siue in praesenti vita, siue in futura.

ANNOTATIONES.

IEVAVI OCVLOS IN MONTES.] Dupliciter hic versus intelligi potest: Simpliciter enim accipi potest, vt praepositio, in, accipiatur pro, ad, & per montes caeli intelligantur: aut saltem per subliationem oculorum ad montes, intelligatur subliatio eorum ad alta loca, atque ad caelestia. Iuxta quem sensum dictum, vnde, refertur ad mores, vt significetur à motibus, hoc est, è caelo sibi polliceri auxilium. Verum Hebraei aliter exponunt praepositionem hanc positam, accipientes pro super, vt intelligatur ipsum dicere voluisse se in montibus constitutum contempsisse in omnem circumquaque regionem oculos, atque specularum, vnde sibi auxilia veniret. Id autem per metaphoram dicit, similitudine scilicet mutata ab illis qui expectantes auxilia ex editioribus locis specularunt, vnde illa demum adueniant. Voluit itaque exprimerè quàm anxie opem expectarit, atque & hunc sensum habebit nostra litera, si, in, pro super accipiatur: quemadmodum cum dicimus, dormio in latu. Iam verò quod sequitur: Vnde veniet auxilium mihi aut debet legi interrogatiue, aut aliquid est subaudiendum, in hunc modum: Leuavi oculos meos in montes, despiciens vnde mihi veniat auxilium.

DOMINVS PROTECTIO TVA.] Hebraea dictio non significat simpliciter protectionem, sed vmbram: proinde oportet intelligere de huiusmodi protectione, qualis est vmbræ vel vmbraculum, totum hominem omni ex parte obumbrans. Ex quo ite consequens est, particulam sequentem, super manum, non sic cum superiori connecti, vt significetur Deum protegere & obumbrare manum dexteram, qui totum hominem quasi sub velamento alarum suarum tegit: sed intelligendum est Dominum astare iuxta, manum dexteram, vt, super, accipiatur pro, iuxta: sicut cum dicitur postea: Super flumina Babylonis sedimus, &c. vt idem sit hic loquendi modus qui alibi, dum dicit: A dextris est mihi, ne com-

moueat. Itaque postquam dixisset. Dominus custodit te, subiungit duplicem rationem, qua Deus intelligatur prouidè admodum nos custodire, vt eo intellecto securius nos illi credamus. In anagogico tamen sensu rectè Augustinus per manum dexteram intelligit bonas operationes, in quibus Deus nobis adest adiutor.

PER DIEM SOL, &c.] Ad litteram quidem hic aliud Propheta significare non vult, quàm omni tempore ab omni malo Deum fidentes sibi custodire, vnde quasi exponens tropum, subdit: Dominus custodit te ab omni malo. Secundum anagogicum tamen sensum rectè per diem, tempus prosperitatis: per noctem, tempus aduersitatis intelligitur. Augustinus autem subtilius per solem, Christi diuinitatem: per lunam, Christi humanitatem intelligit. Fuerunt enim haeretici, qui in Christi diuinitate scandalizati sunt, & errauerunt: alij verò in Christi humanitate.

DOMINVS CUSTODIAT, &c.] Familiare est lingua Hebraea per introire & egredi, significare omnem vitam humanam conuersationem, vt Deut. 28. Benedictus eris ingrediens, & egrediens. Vel, vt habent Hebraea, benedictus eris in introitu tuo, & benedictus in egressu tuo. Sic 2. Reg. 17. Dauid dicitur egredi & ingredi coram populo: & 3. Reg. 3. Salomon: Ego autem, inquit, sum puer paruulus, ignorans egressum & introitum meum. id est, quomodo conuersari & omnia mea instituere debeam. D. Augustin. mysticè introitum accipit, cum ingredimur tentationem: exitum, cum ea liberamur, eamque superamus. Porro etiam interpres in hoc Psalmo bis verat per praesens indicatiui, Dominus custodit, bis per optatiuum, Dominus custodiat: Graecis tamen semper est futurum indicatiui, Dominus custodiet, vt correspondeat quarto versui, Non dormitabit, neque dormiet. Hebraeis verò in tribus vltimis locis est, custodiet, primo verò custodit, quomodo & Augustinus legit. Editio tamen Complutensis omnibus quatuor locis habet optatiuum & custodiat.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXI.

Præsens Psalmus describit studium & gaudium sanctorum in adeundo domum Domini in Hierusalem, cuius gloria & felicitas canitur ab eo quod sit egregie edificata, optataque, cuius vnanimitate optime instituta, quodque ea & religionis esset locus, & sedes item regni: tum & vota continet sanctorum ipsius Hierusalem pacem & prosperitatem optantium. Videtur autem hunc Psalmum Dauid composuisse, & cantandum dedisse, cum iam translata arca foederis, in Hierusalem, eam domicilium fecerat religionis & regni. Quamquam etiam conueniat his qui post solum exilium Babylonicum readificauerunt Hierusalem & templum. Sub typo autem terrena Hierusalem, hic oportet intelligere describi potissimum felicitatem Ecclesie Christi, votaque, & studia sanctorum erga illam. Quae vt est verior Hierusalem, ita omnia hac verius illi cõpetunt quae de ea hic magnifice pradicantur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.

AVDIO magno perfusus sum ex his quæ dicebantur mihi à dicentibus: In domum Domini ibimus. Gaudius, a inquam, sum tum quod iucundum mihi esset adire domum Domini, tum quod audirem alios sese mutuo ad domum Domini inuitantes, & ad eam aspirantes.

2 Itaque

2 Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem.

3 Ierusalem quæ edificatur vt ciuitas. † cuius participatio eius in idipsum.

4 Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israël ad cõfitemdum nomini Domini.

5 Quia illic sederunt sedes in iudicio, * sedes super domum Dauid

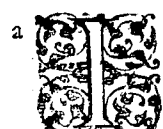
6 Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem,

* & abundantia diligentibus te.

7 Fiat pax in virtute tua, * & abundantia in turribus tuis.

8 Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.

9 Propter domum domini Dei nostri quæ suæ bona tibi.

IN HIS QUÆ DICTA SVNT.] Hebraea habent participium actiuum, in dicentibus mihi: sic autem melius coheret quod sequitur: In domum Domini ibimus. Ita & Graeca participium actiuum habet, & non, in dictis. Porro quod sequitur, in domum Domini ibimus: potest etiam verti futurum ibimus, per imperatiuum, eamque, vt sit vox adhortantium ad eundem in domum Domini, quamuis etiam rectè intelligatur vox eorum qui annuntiant adesse tempus adeundi Domini.

CVIUS PARTICIPATIO, &c.] In hac oratione secundum relatiuum, eius, secundum Hebraicam phrasim additum superest, quod ad sensum attinet. Porro relatiuum, cuius, referri potest vel ad Ierusalem, vel nomen, ciuitas. Significatur autem secundum quosdam conexio domorum ob multitudinem inhabitantium: secundum alios, ciuium communio & vnanimitas: secundum quem sensum duo hic versus continent, quæ ad absolutam ciuitatis gloriam faciunt, nempe edificatum splendorem, dum dicit: edificatur vt ciuitas: & ciuium concordiam, cum dicit: cuius participatio, &c.

TESTIMONIUM ISRAEL.] Dicitur, Israël, datus casus est. Additur enim in Hebraeo litera Lamed, & in Graecis articulus tau. Porro dicitur, testimonium, potest esse accusatiui casus, vt subaudiatur, & id est, iuxta, quemadmodum annotauit Euthymius: aut nominatiui casus, vt hæc oratio, testimonium Israël per parenthesis interiecta legatur, & sit sensus: Testimonium istud

1 Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.

AVISVS sum in magno spiritus gaudio cum ab Euangelicis pradicatoribus diceretur mihi iam esse tempus, vt relictis idolorum templis omnes gentes ad eam domum Domini, tum eam quæ in terris constituta est ex sanctis hominibus, & quorū confortio gentes prius excludebatur: tum eam quæ in caelis est, à cuius ingressu omnes antehac homines prohibebantur. Lætatus quoque sum, cum audirem quam plurimos me & se inuicem aduocantes ad domum Domini, hoc est, vt relicto mundo, sancta conuersatione ad caelestem habitationem properarent,

2 Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem.

2 Itaque ad hanc pradicacionem aut adhortacionem nihil cunctantes

sterimus, ò cœlestis Ierusalem, pedibus nostris in atriiis tuis, Relicta enim pristina vitæ conuersatione, ac corpore omni discusso, quamuis adhuc corpore peregrinemur à te, tamen affectibus ad te sublatis, in mansionibus tuis supernis consistimus alacriter & fixè, & quamdiu non licet in penitiora tua adyta, & vera illa sancta sanctorum ingredi, hic interim in atriiis tuis, hoc est, fidelium qui in terra sunt cōgregationibus, perseveranter stamus cum gaudio.

3 Ierusalem qua edificatur ut ciuitas,

* cuius participatio eius in idipsum.

4 Illic enim ascenderunt tribus, tribus Domini testimonium Israël.

* ad confitendum nomini Domini.

5 Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.

6 Rogate, quæ ad pacem sunt Ierusalem.

* & abundantia diligentibus.

7 Fiat pax in virtute tua,

* & abundantia in turribus tuis.

8 Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.

3 Et sanè tanta est huius ciuitatis, de qua loquor, claritas & spendor, ut meritò volupe sit eã adire, & in ea stare, idque multis rationibus. Primum enim hæc ipsa Ierusalem ad instar alicuius ciuitatis terrenæ edificatur, sed ex lapidibus viuus ipsi fundamento Apostolorum & Prophetarum superædificatis: estque societas ciuium eius summè vnanimis, sibi que consentiens, & id quidem quoad vtramque eius partem, tum eam scilicet, quæ in terris, quasi in humiliore valle sita est, tum eam quæ in cœlis, quasi edito monte Sion, suam habet mansionem. Nam & in illa, sublata omni religionum diuersitate, omnes vnus fidei & charitatis vinculo inter se cohærent, quantumuis diuersarum sint nationum & linguarum, & in hac vnus omnes per omnia voluntatis perfectissima sibi amicitia cōsentiant. Neque tamen singularum partium ciues inter se tantum separatim consentiunt, sed vt sunt omnes vnus ciuitatis ciues, ita quoque eiusdem Dei cultu, mutuaque charitatis glutino mirabiliter atque iucundè inter esse colligati sunt & hi illis, & illi istis.

4 Ad hanc autem quam dixi, ciuitatis huius gloriam, quam habet partim ex ædificiorum claritate, partim ex ciuium vnanimitate, accedit & alia eius gloria, nempe quòd ad eam ascendunt non iam tantum duodecim Israëlitarum tribus, sed ex omnium gentium tribubus quamplurimi, non tamen omnes, sed quos sibi Deus ab initio delegat: ascenduntque nõ iam ter solum in anno, sed continuò: idque siue spectes eam partem quæ in terris sita est, siue eam quæ in cœlis. Siquidem ad illã quotidie adeunt, qui per fidem & sacramenta eius ciues inscribuntur: ad hanc verò, qui per ractò peregrinationis huius cursu sursum recipiuntur. Ascendunt autem ad laudandũ ibi pro acceptis beneficiis nomen Domini, quod sacrificij genus pro omnibus legalium victimarum sacrificiis hic vnice exhibetur. Et quidè vt huc ascendant, præceptum est à Deo constitutum omnibus his qui inter veros Israëlitis filios cenferi volunt: non enim præterquam in hac sola ciuitate voluit esse locũ cultus sui, aded vt accepta nõ sit illi eruit sus aut laus, quæ extra eam ipsi defertur.

5 Postremum autem præter sanctitatis ac religionis honorem, quo præminet, etiam regia ac iudiciaria potestate clara est. Illic enim constitutæ sunt sedes ad exercendum iudicia. Verum hæc sedes tantum spectant ad domum & familiam Dauid. Solus enim Messias, Dauidis filius est, ad quem primò iudicandi potestas pertinet: qui tamen eam tum in terris, tum in cœlis quibusdam quasi vicariis suis & assessoribus communè facit. Siquidem in terris habet, qui eius nomine populum Dei iudicent, non quidem in rebus, quæ cum caduco hoc mundo intereunt, sed in his quæ spiritus sunt, iustum ab iniusto, sanctũ à prophano, verumque à falso discernentes, & inobedientiam gladio spiritus vlciscentes. In cœlis verò habet, qui cum ipso iam fœliciter regnantes, in nouissimo iudicij die totum hunc mundum cum ipso iudicabunt.

6 Quoniam itaque à prosperitate huius ciuitatis omnium nostrum salus pendet, quotquot estis ciues ipsius, siue cœlũ iam incolentes, siue adhuc in terra peregrinantes, orate concorditer ea quæ faciunt ad pacẽ & tranquillitatem ipsius, secundum eam, scilicet, partem quæ in terris constructa est, & variis vndique hostibus oppugnatur: nam secundum eã partem, quæ in cœlis existens ab omni hostili oppugnatione libera est, non est quòd pacem eius quis precetur. Orantes autem dicite: Sit his qui te diligunt, ò Ierusalem, omnium bonorum maximè spiritualium copia.

7 Sit Dei beneficio pax in multitudine ciuium tuorum atque exercituum tuo, qui pro te contra hostes tuos militat assidue: pax, inquam, illa diuina, qua omnes tui ciues & inter sese omni dissensione opinionum & voluntatum submota, in vna fide & dilectione consentiant, & ab externorum hostium oppugnatione sint liberi. Cum pace autem sit in omnibus turribus & palatiis tuis, hoc est, in singulis fidelium congregationibus, omnium bonorum spiritualium abundantia, quæ pacem consequi solet, sit vbertas gratiarum spiritus sancti, sit profectus Euangelicæ doctrinæ, sit & fœcunditas bonorum operum.

8 Ad hunc sanè modum precatus sum pacẽ pro te, semperque precabor, tum propter fratres meos & amicos, qui te diligentes vnus sumunt

9 Propter domum Domini Dei nostri quasi bona tibi.

sunt professionis & fidei.

9 Tum propter domum Domini, quam in te solum sibi delegit. Siquidem partim ex charitate fraterna, partim ex dilectione Dei tibi bene precatus sum, quòd nimirum per pacem & fœlicitatem tuam, & Dei nomen gloriosius continuò sanctificetur, & electi vniuersi destinatam fœlicitatem percipiant.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXII.

Oratio est hic Psalmus sanctorum, qui expositi ludibrijs impiorum ob rerum successum insolenter agentium, anxie orant Deum, vt ipsos liberet, quippe à quo toti pendeant, non aliter quam à dominorum suorum ope serui. Putatur autè hæc orasse Iudæi, cum Babilonica captiuitate premerentur: quanquam & pro alijs temporibus veteri populo hæc oratio conuenit, vt & nunc Ecclesia fidelium, quandocunque ab impijs opprimitur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ad te leuauit oculos meos,

* qui habitas in cœlis.

2 Ecce sicut oculi seruorum, in manibus dominorum suorum.

3 Sicut oculi ancilla in manibus dominae suae

* ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.

4 Miserere nostri Domine, miserere nostri: quia multum repletus sum despectione.

5 Quia multum repleta est anima nostra:

* opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

N in his nostris afflictionibus Domine, nequaquam ad mundi respexi præsidium, sed ad te leuauit oculos meos, tum corporales tum mentis: qui cum sis vbique, peculiariter tamen tibi habitationem delegisti in cœlis, demonstrans te potentissimum vniuersorum esse Dominum.

2 Neque leuauit solum, sed perseveranter ad te respexi. Sicut enim oculi seruorum intentè respiciunt ad manus dominorum suorum, siue vt longo labore fatigati serui necessarium accipiant cibum, siue vt eorum opẽ vindicentur ab iniustis oppressoribus, eo quòd seipos defendere nec debeant, nec sufficiant, neque alios auditores sperare possint, quam suos dominos, in quorum iure toti sunt.

3 Sicut etiam ad eundem modum ancillæ respiciunt ad manus dominarum suarum: ita & nos, humiles Dei nostri serui, omnem vindictam illi committentes, & ab eius ope toti pendentes, suspicimus iugiter ad ipsum, donec misereatur nostri.

4 Itaque miserere nostri Domine, miserere, inquam, nostri, quia plus nimio fatiati sumus contemptu.

5 Vehementer, inquam, & vsque ad nauseam plena est anima nostra contemptu & cõtumelia, ita vt molestè admodum nos grauet & oneret, quemadmodum nimia saturitas ventriculũ: opprobriũ enim facti sumus locupletib⁹, & despecti ab his qui præ nimis opibus & fœlicitate superbunt cõtra te, & omnes afflictos, ex his quæ à te acciperunt bonis cõtra sanctos tuos nõ sine iniuria nominis tui occasionẽ insolenscendi sumetes.

ANNOTATIONES.

PROBRIUM ABUNDANTIBUS, &c.] Euthymius subintelligendum vult verbũ, obuenerat, vt sit sensus: His qui nos opprobrio afficiunt & despectui habent, obuenerat vicissim opprobriũ & despectio

superbis: & subaudit verbũ, erit. Caterũ ex Hebræo verè hos nominatos vertit per ablatiuos: Repleta est anima mea opprobrio, abudantia, & despectione superborũ. Cui intelligentiæ magis cõuenit sensus nostræ lectio- nis in paraphrasi indicatus, vt subaudiatur, facti sumus.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXIII.

Gratulatur hoc Psalmo populus sanctus ereptum se diuina ope à presentissimo discrimine: & hostibus ferocissimis, qui alioqui totum erant populum deuoraturi. Putatur autem à plerisque & hic decantatus, cum solueretur exiliũ Babilonicum: verum cum ex titulo Hebræorum codicum constat à Dauide editum, & hic dicatur à Dauide: Dicat nunc Israël, magis eximandũ hũc Psalmum à Dauide editum, occasione eius liberationis, quæ ipso regnante populus Israëliticus liberatus est ab omnibus hostibus circumuicinis, à quibus prius grauius premebatur, quamuis etiam conueniat populo à Babylone redeunti, aut alias à quocunque graui periculo liberato, quemadmodum & nunc Ecclesia fidelium gratias agenti pro liberatione ab hostili aliqua oppugnatione, siue à potestate demonum humano generi prius predominantium.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israël, nisi quia Dominus erat in nobis.

2 Cum exurgeret homines in nos, forte viuos deglutis-

DICAT nunc totus Israël, quòd nisi Dominus affuisset nobis, dicat inquam, nisi Dominus affuisset nobis, defundendo & succurrendo.

2 Quĩ insurgent contra nos hostili animo homines in magna multitudine, utiq; veluti viuos deglutissent nos, hoc est, celerrimè nos totos perdidissent, ita vt nihil nostrum amplius superfuisset, quem-

sent nos.

3 Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos.

4 Torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aqua intolerabilem.

5 Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captiorem dentibus eorum.

6 Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.

7 Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

8 Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit caelum & terram.

admodum dum fera aliqua bestia celeritate summa animalcula minora viua deglutit. Tanta enim certe fuit imminentium nobis hostium feritas, 3 Dicam & alia comparatione imminentis nobis perditionis celeritate. Cum arderet furor eorum in nos, utiq; hostilis multitudinis impetus instar inundantium aquarum nos omnes penitus obrutos demersisset & extinxisset.

4 Incidissemus enim in hostilem impetum, in modum rapidissimi torrentis, irruente subito & praeter expectationem, omnesq; obuios secuti rapite: utiq; incidissemus in inuitabilem hostium vim, nos omnes vastate, quasi impetus aquarum maximus, quem effugere nequit qui eo correptus fuerit.

5 Quandoquidem itaque sola Dei ope a tanta graui tamque praesenti periculo erepti sumus, merito ab omnibus nobis laudandus est Dominus, qui non permittit nos fieri praedam dentibus illorum: dico autem praedam dentibus eorum, eod quod simili sane feritate nos perdere conabatur, quae belluae praedam captam dentibus corripientes & concerpentes.

6 Quid autem dico, Deum non permittente nos capi & dilaniari ab hostibus nostris: maius est quod nobis praestitit, quandoquidem anima nostra Dei beneficio erepta est de laqueo venantium, nos quemadmodum passer aliquis captus, qui praeter spem elabatur erepti aucupis. Cum enim iam ab eis capti videremur, & in illorum potestate venissemus, subito ab eorum tyrannide liberati sumus, priusquam ad internecionem usq; in nos saeuiret.

7 Sicut enim captum passerem liberari contingit dum frangitur rete, ita & hostium nostrorum potestas, quae tanquam laqueo quodam nos comprehensos detinebant, dissoluta est, atque per hunc modum liberati sumus ab eorum violentia.

8 Caterum hanc liberationem nulli alij acceptam ferre debemus quam soli Deo. Omne enim nostrum adiutorium per virtutem Domini nobis contingit, perque eadem in posterum omne auxilium nobis expectamus. Illius, inquam, Domini, qui fecit caelum & terram, ita ut de eius immensa potentia merito nobis gloriari, & confidentius sperare liceat.

ANNOTATIONES.

NISI QVIA DOMINVS.] Hanc orationem quida, eod quod imperfecta videatur, sic supplenda putant: Nisi saluati fuisset, quia Dominus erat in nobis, Verum praestat eam secundum phrasim Graecanicam sermonis accipere, ut quia superfluat, & sit sensus: Nisi Dominus fuisset in nobis, quemadmodum illud: Nisi quia Dominus adiuuauit me, &c. & Nisi quod lex tua meditatio mea est, &c. Hebraea habet ad verbum: Nisi Dominus qui erat in nobis, & subaudiuit, Nisi Dominus qui erat in nobis, seruasset nos. Pleriq; tamē eodem modo vertit quo expositum est, intelligentes relatiuum, quod etiam potest significare quia, superesse quod ad sensum attinet.

FORTE VIVOS, &c.] Aduerbiū dubitandi fortē & forsitan hic ter positū nō bene in his locis conuenire videtur, significat enim nō omnimodā necessitatē opis diuinā, ac proinde & beneficij diuini magnitudinē extenuat, quod omnibus modis hic extollere & augere conatur. Proinde notādū Hebraea in his locis nō habere dictionē dubitandi, sed magis dictionē confirmatē: vbi que enim est (tunc) & Graeca dicitio *εως*, non solum significat fortē, sed frequēter etiam certē, utique, sanē. Vnde ver-

tendum potius erat, Vtique nos viuos deglutissent nos. Vtique aqua, &c. Itaque in nostra lectione hic, forsitan, non debet accipi dubitandi, sed modestiae causa positū, ut & alibi aliquoties, eo quod futurarum rerum euentus nobis sit ut in plurimum incertus.

TORRENTEM PERTRANSIUIT.] Videtur versus hic secundū nostram lectionem sic esse intelligendus, quemadmodū & cōmuniter intelligitur: Anima nostra euasit periculū: verum nisi Dominus fuisset in nobis, incidissemus periculū insuperabile. Hic tamen sensus non congruit originali linguae Hebraeae, nec in scripto expensio conueniens est. Siquidē cum torrens aqua significet rapidissimas, quomodo dicitur anima pertransisse torrentem: non tamen aqua intolerabile, nulla enim fluens aqua insuperabilior torrente. Deinde secundū illi sensum, verbum, pertransire, a quo uocē accipiendū erit. In Hebraeo autem omnia uerba hic posita in praeterito eodem ponuntur, quod apud eos est vnū: vnde sicut praecedentia uerba uerba sunt per praeteritū subiunctiui, eone niebat & istud uerbum sic uerbi, quomodo & Graeci praeteritū hic positū uerbi potest: cum sit etiā Aoristis sicut praecedentia, & idem uerbum quod in eodem uersu uersum est per pertransisset. Annotandū est idē in Psal. 80.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXIII.

praesenti Psalmo Propheta, ut firmiter in Deo sperare, & in iustitia perseverare faciat, primum quidem promittit instar montis Sion, & ciuitatis Ierusalem stabiles fore & tutos omnes iustos fidentes in Dominum: tum & praee interposita pro salute iustorum, praedicat a iustitia declinantes impijs in punitione coniungendos, pacem autem Israelitis ueris obuenturam.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in aeternum, qui habitat in Ierusalem. 2 Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu po-

VOTQVOT spem suam collocant in Domino, eique fetotos credunt, hi sicut mons Sion, qui in Ierusalem fixum habet locum, nunquam tolletur de loco suo: ita quoque nunquam commouebuntur, nec deicientur, sed omni tempore stabiles erunt.

3 Sicut montes sunt in circuitu Ierusalem, eisque circumcincta muni-

puli sui: * ex hoc nunc & usque in seculum.

3 Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum: * ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

4 Benefac Domine bonis & rectis corde.

5 Declinantes autē in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitate:

* pax super Israel.

tur: ita & Dominus est pro muro in circuitu populi sui, ex omni parte ipsum ab hostili impetu muniens & defendens: idque ex hoc tempore usque in perpetuum.

3 Etsi enim sinat aliquando populū suū oppugnari ab impijs, aut etiā impios aliquantulū populo suo praeualere, tamen nō sinet sceptrū & potentiam impiorū diu dominari hereditati, quae uelut diuina sorte iustis obuenit: ne & ipsi iusti extendat ad perpetranda scelera manus suas. Non uit enim Dominus & iustis periculum esse, ne si diu ab eo relinquatur, de diuina iustitia & custodia desperates, uiam iustitiae relinquat. Nouit impijs imperiū obtinentibus raram esse iustitiam, ac plerosque iustos adhuc infirmos, aut timore tyrannorū, aut placendi illis studio, aut denique quadam peccandi licentia & consuetudine a recti studio facile detorqueri.

4 Pro hac ergo Domine tua custodia, qua iustos tibi fidentes seruas, benefac bonis, & his qui sincero sunt corde, puri, scilicet, a simulatione omni & iniquitate.

5 Eos autem qui relicta rectitudine iustitiae, quam semel amplexi sunt, declinant ad obliqua, tortuosa, & peruersa, atque ad ea quibus suās conscientias miserē obligant ad ad uindictam, Dominus coniungat iis qui ex professio mali sunt, ac ab initio semper dediti iniquitati, eodem illos quos hos supplicio inuoluens. * super Israelē autem, qui fidem & pietatem Iacob imitatur, pax requiescet tum in hoc, tum maximē in futuro seculo.

ANNOTATIONES.

QUI CONFIDUNT IN DOMINO.] Versus hic dupliciter distingui & intelligi potest. Primum enim cōmuniter sic intelligitur: Qui cōfidunt in Domino, erunt sicut mons Sion. Deinde noua oratione subiungatur: non commouebitur in aeternum quisquis habitat in Ierusalem. Verum iā necesse est per Ierusalem intelligere caelestē Ierusalē, quandoquidem commoti sunt iam omnes ciues terrestri Ierusalē: atque hunc sensum sequitur Augustinus, qui deinde in uersu sequenti per montes qui sunt in circuitu Hierusalem, intelligit angelos & sanctos Ecclesiae custodes, ut sit sensus. Habet quidem haec Ierusalē, mōtes in circuitu quibus munitur: uerū hoc maximē eam munit, quod etiā Dominus est in circuitu eius. Hebraea autem aliam habent sensum: habet enim: Qui cōfidit in Domino, sicut mons non commouebitur, sed in aeternum manebit. f. ita etiam illi non commouebuntur unquam. At deinde in uersu sequenti, defensio populi Dei explicatur per similitudinē defensionis ciuitatis Ierusalem: montes habent in circuitu suo, & Dominus in circuitu, &c. omittitur autem nota similitudinis sicut, quod frequens est Hebraeis, nominatim autē meminit montis Sion & ciuitatis Ierusalē, ad literā quidē, eo quod haec essent notoria, gratiora, & sanctiora Iudaeis: secundū spiritum uerō propter stabilitatē & munimen caelestis

Sion & Ierusalem. Secundū hūc ergo originalis linguae sensum, dum dicitur: Qui habitant, relatiuum, qui, ad montem Sion referendum, & uerbum habitare, pro manere accipiendum.

DECLINANTES IN OBLIGATIONES.] Libri iam nouiter impressi habent, obliuationes: & eam certē lectionem dictio Hebraea magis requirit, quandoquidē ea manifestē per ueritates significat. Idē quoque significat dictio Graeca *εργασαλια*. Vnde exponit Euthymius *εργασαλιος*, hoc est, in peruersa & obliqua. Et Graecis *εργασαλιος*, significat tortuosum. Eadem tamē dictio a Septuaginta interpretibus accipitur pro obligatione Isaia 58. nā ubi nos habemus: Dissolue obligationes impietatis Septuaginta habent, Dissolue obligationes uolentiarū cautionum, ubi ponitur eadē dictio, quae hic, *εργασαλια*. Dicuntur enim Graecis *εργασαλιος*, nō di sine nexus intricati, ac proinde & obligatio recte dicitur *εργασαλια*, quod hominem innodet & implicet. Videtur itaque interpres potius uertisse obligationes quā obliuationes, maximē cum haec dictio Latinis quibus satis sit insolens. Lectio autem diui Augustini habet. Declinantes in strangulationem: quae lectio alludit ad dictionem Graecam: nam & *εργασαλια*. Graecis significat suffocare & strangulare. Porro peccata dicuntur obligationes, siue quia nos obligat seruituti peccati, siue quia reos faciunt supplicio.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXV.

Putant hunc Psalmum pertinere ad literam ad populum Israeliticum, cum è Babylone reuersus à uicinis gentibus continuo vexaretur, & à reparatione Ierusalem impediretur, & adhuc magna populi pars in Babylone detineretur. Itaq; populus sanctus in memoriā reuocans letitiam suam in prima relaxatione captiuitatis quae facta est sub Cyro, spem sibi firmat, & orat etiam reliquam captiuitatem cum omniū gaudio reuocari: Cum autem typo Babylonica liberationis obdura sit perfectior illa totius humani generis liberatio, quae per Christū facta est: postquam tamen usque in finem seculi semper adhuc electorum aliqui captiui detinentur sub diaboli potestate, nec desunt unquam qui ceptam adificationē caelestis Ierusalem remorari conentur & impedire, ob id secundū mysticum & praecipuum sensum Psal. hic, uox est Ecclesia in memoriā reuocantis beneficium liberationis per Christum facta, orantisq; ut cum gaudio & fructu praedicatorum, etiam eos qui per infidelitatem adhuc detinentur captiui, Dominus reducat à diaboli captiuitate. Porro Augustinus & Hilarius quae uersibus quatuor primis per praeteritum dicuntur quasi de liberatione praeterita, putant propheticum more de futura captiuitatis reductione esse dicta: ac praeteriti tēporis uerba per futura exponenda, quemadmodū & in Psalmo 84. huius perquam simili, ut sicut in illo primum quidē uates uerbi praeteriti propheta reductionem captiuitatis populi, ac deinde pro eadem orat, ita, & hic. Quam sententiā, ut est ualde probabilis, si sequi placet, ita hic Psalmus propheta est, & oratio prophetarum ueteris Testamenti prophetarum & orantium reductionem populi à Babylone, & sub huius typo liberationem humani generis & potestate diaboli: Secundū quem modum etiam ecclesiae fidelium uox est, praedicantis & orantis eam captiuitatis nostrae liberationem, quam in nouissimo die iusti omnes consequentur, translata in libertatem gloria filiorum Dei, & fructum seminati à se uerbi Dei, bonorumque operum merentes.

1 In conuertendo Dominus captiuitatem Sion: * facti sumus sicut consolati,

M reuocaret Dominus ab exilio nos qui captiui ex Sion abducti fueramus, * facti sumus sicut hi qui post graues calamitates consolantur, hoc est, magno gaudio perfructi sumus, somno atque quiete nos reficientes, praeque magnitudine gaudij visi sumus non allequuti verè tantum boni, sed somnare, quemadmodum consolari euenire solet.

2 Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.

2 Tunc prae plenitudine gaudij cordis, etiam os nostrum plenum fuit: * iucundisque ac laetis canticis, tunc lingua nostra copiose resonabat carmina laetitiae.

3 Tunc dicent inter gentes * magnificauit Dominus facere cum eis.

3 Quin & ipsae gentes Dei nostri benignitatem summam conspicientes, dixerunt inter sese: * Magnificè admodum fecit Dominus cum istis, supra modum enim magna & stupenda sunt quae fecit in gratiam eorum.

4 Magnificauit Dominus facere nobiscum:

4 Ita profectò se res habet vt dicitis, magnificè fecit Dominus nobiscum: * quare gaudio affecti sumus maximo.

* facti sumus latantes, 5 Conuertere Domine captiuitatem nostram, * sicut torrens in Austro.

5 Tu autem Domine, vt cepisti, perge reuocare reliquias captiuitatis nostrae: * ita vt ea sit quasi torrens rapidè & copiosè fluens in vasta illa sicca solitudine, quae est ad austrum Iudaeae, hoc est, captiuos nostros copiosè recurrere fac, tantòque cum gaudio & fructu redire, quo terra sitiens excipit fluentes per eam riuulos aqua plenos.

6 Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

6 Tū certè fiet id quod in agricolis seminantibus fieri solet. Qui enim seminant cum mœrore & labore, post cum laetitia metunt.

7 Euntes ibant & flebant, mitentes semina sua.

7 Solliciti quidem eunt, & mœrent portantes & spargentes semina sua.

8 Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

8 Verum post venient gaudio pleni, referentes manipulos suos in horrea. Ita quoque & hi, qui lacrymantes & mœrentes in captiuitatem ierunt: dispergentes in populis sese, semenque suum, redibunt cum gaudio magno, dispersos iam quasi in manipulos collectos reducentes.

ANNOTATIONES.

ICVT CONSOLATI.] In Hebræo est, sicut somniantes. Videntur autè Septuaginta sub metaphora somni, consolationè designatam intellexisse, ac ob id quasi tropum explicare volentes, vertisse, quasi consolati. Plerique tamen illud, sicut Somniantes intelligunt significare gaudij magnitudinem. prae qua id quod gerebatur, verè accidere non sit visum, sed quasi per somnium, quemadmodum Petrus è vinculis liberatus prae stupore putabat se id quod gerebatur somnare. Ad quem sensum etiam nostram literam accipi posse paraphrasis indicat.

SICVT TORRENS IN AVSTRO.] Intelligitur communiter hæc pars hoc modo: sicut conuertitur torrens flante vento Australi. Conuertitur autem, & fluere, incipit torrens hoc vento flante, tum quia hic ventus vt est calidus, congelatas aquas dissoluens fluere eas facit: tum quia pluuia, vt est humidus, adducens, torrètes prius exsiccatos rursus fluere facit. Verùm hic sensus non conuenit originali linguæ, in qua dicitur: דא נעגב, pro qua nos habemus, Austro, nunquam significat ventum Australem, sed vel terram siccam & desertam, vel ipsam Meridionalem plagam, sic dictam, quòd vastum sit desertum in meridie Iudæe. Proinde pro illo deserto, aut indistinctè pro deserta terra accipitur hoc loco, & precatur vates vt Deus captiuitatem redire fa-

ciat sicut torrentes in deserto fluentes, vt, scilicet, ita eos lætificet reditu captiuitatis, sicut lætificauerunt habitatores terræ siccae fluentis aquarum. Itaque in nostra litera Auster potius accipi debet pro meridie. Conuenit autem iste sensus optimè etiam mystico intellectui, secundum quem hoc versu precamur, vt qui adhuc captiui sunt sub diaboli potestate, Dominus redire ad se, & ad ecclesiam suam faciat, sicut torrens in solitudine & hac metaphora frequenter Isaias gentium conuersionem significat. Notandum & illud. Hebræis & Græcis non esse in singulari numero torrens, sed in plurali & in accusatiuo casu torrentes, τὸ ὄρεον & hoc modo legitur etiam Augustinum & Hieronymum patet ex eorum commentariis.

QUI SEMINANT IN LACHRYMIS.] Per allegoriã seminantium cum mœrore metentium cum gaudio, describere vult mœrorem euntium in captiuitatem, & laetitiam redeuntium. Secundum quosdam autem hac allegoria promittit Vates populo magna cum afflictione in reparanda Ierusalem sudanti læta messiem pacis & felicitatis optata. Quod quidem mystico sensui magis conuenit, quo significatur eos qui in instauranda veriore Ierusalem hic verbo & exemplis incumbunt, multa ab impiis hoc sacrum ædificium remorari conantibus patientes, paulo post messuros fructus vitæ beatæ & sempiternæ, præter optimissimam messiem relicturæ religionis in hoc sæculo.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXVI.

Presenti Psalmo Prophetæ vt ad colendum Deum & fidendum ei vnicè inuiter, canit, siue Dei beneuolentia frustra esse omnem conatum, curam & laborem hominis, quem vel in paranda sibi domo & familia, vel in curanda republica, vel in quaerendis vitæ necessarijs suscipit, diligentibus autè Deum omnium rerum securissimam abundantiam, liberòq; & eos valentes atque frugi obuenire à Dei benignitate. Conuenit autem hic Psalmus ad literam magis statui veteris Testamenti, in quo filiorum multitudo, ceteraq; temporalia bona Deo placere studentibus promittebantur. Ceterum in mystico sensu & nos docemur, sine Dei gratia nihil nos posse, siue ad promouendum presertim mentis nostræ, siue ad ædificandum & custodiendum Ecclesiam Dei: à quo Ecclesia filij spirituales dantur.

1 Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam.

1 S I Dominus familiam & posteritatem parauerit & concesserit, frustra laborant qui sibi comparare eam conantur.

2 Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

2 Similiter & in eo quod ad communem vtilitatem & salutem pertinet, nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilabit cui cura incumbit custodiendi eam.

3 Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis, qui māducatis panem doloris.

3 Proinde vos quicumque vescimini cibo ærumoso, quicumque in tristitia editis panem magnis sudoribus paratum, scitote nihil successurum vobis, etiã si summo mane surrexeritis, & statim postquam fessi sedistis, iterum surgatis ad opus & labores: nihil, inquam, vobis succedet, eò quòd non in illo magis quàm laboribus vestris fidatis.

4 Cum deleterit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini, filij, merces, fructus ventris.

4 His autem quos diligit Dominus, quæcunque vos magnis laboribus queritis anxie, sine sollicitudine torquente, abundanter prouenient, ita vt Dei benignitate omnes eorum labores secundantes & condulcorante, videantur omnia quæ contingunt dormientibus obuenire. Cum itaque dederit Dominus his quos diligit, mētis securitatem ac quietem summam ob persuasionem præsidij diuini, & affluentem rerum omnium abundantiam, tum certè inter reliqua illius dona, ipsi filij erunt hereditas data eis à Domino, ac præcipuum præmium iustitiæ eorum, erit fructus vteri.

5 Sicut sagitta in manu potentis, ita filij excussorum.

5 Per hos autem filios ipsi delecti à Deo quamuis per sese fortissimi, & ad oppugnandum hostes suos expeditissimi, tamen robiores erunt: siquidem hi filij erunt eis velut sagittæ in manu alicuius fortis: vt quomodo fortis aliquis vir sagittas in hostes maxima vi iaculatur, ita & illi filij suis ad superandum & opprimendum hostes suos sint potentissimi.

6 Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis, * nū confundetur cū loquetur inimicis suis in porta.

6 Fœlix certè ille vir, qui plenam habet pharetram telis eiusmodi, hoc est, qui eiusmodi filiis plenam habet domum, & pro desiderio suo plenus est filiorum: * is enim non confundetur pudore, cum contigerit eum filiis comitatum, contendere cum aduersariis suis in porta, & frequentia populi.

ANNOTATIONES.

ISI DOMINVS ÆDIFICAVERIT, &c.] Per domum hic non intelligitur propriè locus mansionis, (quauis & de eo quod hic dicitur verum sit) sed familia. Hebræica autem phrasi ædificare domum accipitur pro parare alicui familiam. Sic 2. Regum 7. & 1. Paral. 17. promittitur Dãuidi, quod Dominus faciet & ædificabit ei domum, & Exodi 1. dicitur Deus ædificasse domos obstetricibus, vnde & Hebræis filius dicitur בן בן Ben ab ædificando, & ædificari, pro eo quod est suscipere liberos. Nam Genes. 16. vbi habemus Sararam dicentem, Ingredere ad ancillam meam, si fortè ex ea suscipiam filios, Hebræa habent, si fortè ædificet ex illa.

interpres inquirendo qui sint, isti excussi & eorum filij. Et sunt qui excussos intelligunt Apostolos, & filios eorū esse credentes. Alij rursus excussos, intelligunt Prophetas & filios eorū esse Apostolos, Alij aliud adferunt. Verùm secundum consiliū Hieronymi in epistola quadam ad Marcellam, in qua hunc locum Psalmi cum aliis eiusdem tractat, recurrendum ad fontem Hebræicæ sermonis. Hic autem habet secundum omnium versiones: ita filij adolescentiæ vel iuuentutis. Dicitio enim Hebræa hic posita potest significare iuuentutem, potest etiam esse participium passiuum, significans excussos, à verbo נאך Naar, quod excutere significat. Septuaginta autem interpretes hic per excussos voluisse significare iuuenes patet vt ostendit Hieronymus, ex eo, quòd Nehemias. 4. eandè hanc dictionem eodem modo vertetunt. Nam vbi nos habemus: media pars iuuenum faciebatur opus: Septuaginta vertetunt. Medij excussorum, & c. vbi per excussos, iuuenes manifestè intellexerunt, sic eos appellantes, quod excussi essent, hoc est, expediti ad opus. Excussos enim, inquit Hieronymus, & consuetudo sermonis humani vegetos robustos & expeditos vocat, nimirum quòd tales ab omni operadi impedimèto liberi sint. Sunt ergo filij excussorum, filij iuuenum, hoc est, ad litteram, filij qui electi in adolescentia nascuntur. Proinde in hoc versu notatur duplex bonum filiorum quos Deus electis. Primum quòd dentur eis filij validi ad deiciendum hostes, secundo, quod dentur eis adhuc adolescentibus: quo duplicem Dei benignitatem notauit, & quòd suis maturè liberos donat & quòd donat cum tempus est illos educandi, probèque instituendi, quod filiis senectutis à parentibus præstari non potest. Porro in sensu mystico per filios excussorum vel iuuenum, Christianorum populus accipiendus, qui filij sunt Apostolorum, qui respectu patrum veteris Testamenti iuuenes fuerunt expediti valde, ad perficiendum noua opera Dei: Et hi quoque sagittis & arcu comparantur Zachariae.

SVRGITE POSQVAM, &c.] Ex Euthymio constat eum legisse, ἐγείρεσθαι, surgere, non ἐγείρεσθαι, vt habent nunc Græcorum codices. Ex illo modo per infinitiuum vertisse Septuaginta constat ex Hebræo: non est enim שׁוּר cum, sed שׁוּר eum, quod significat surgere. Proinde nostra litera sic est accipienda: etiam si surgatis postquam sederitis.

CVM DEDERIT DILECTIS, &c.] Hæc pars in Hebræo finis est superioris versus, & paulò aliter habetur nempe: sic vel certè dabit dilectio suo somnum. Si significatur autem hic per somnum, securitas cum omnium rerum abundantia: quemadmodum & in Psalmo 4. Opponit estium somnum ei quod prius dixit de iis, qui cum sollicitudine magna vanos perferunt labores pro parandis vitæ necessarijs. Porro in versu sequenti dum dicitur: Merces fructus ventris: communiter accipitur fructus esse genitiui casus, quemadmodum manifestè est in Græco, vbi legitur οὐκ ἔστιν τὸ κερματὶ τῆς γαστροῦ. Proinde intelligitur significari, quòd filij adoptiui Dei, sunt merces Christi, qui est fructus vteri virginalis. Verùm in Hebræo fructus est nominatiui casus, non enim כֶּרֶם Sacar merces ponitur in regimine: Itaque sensus est, quod fructus vteri est merces pietatis, quemadmodum promittitur in Deuteronomio. Et Euthymius in hoc sensu etiam Græcam literam intelligit, sic explicans hæc oratione merces fructus ventris. Merces illa quæ de ventris pronenit fecunditate, pietatis est merces.

NON CONFVNDETVR.] Græca & Hebræa habent plurale, non confundentur cum loquentur. Verùm familiare est linguæ Hebrææ mutare numerum. Vnde & Campensis singulariter interpretatur.

FLIJ EXCVSSORVM.] Laborant hic omnes

IN sensu mystico domus & ciuitas, mens nostra est, vel Ecclesia, quarum vtramque frustra quis, vel edificat, vel edificatam custodit sine Dei gratia.

Panem doloris manducant, qui veritatis cognitionem (hæc enim mentis panis est) extra veri Dei cognitionem, & extra Ecclesiam summis quarunt laboribus, vt fuerunt philosophi, & nunc adhuc sunt heretici, Iudæi, & infideles, quorum omnia studia pro inuenienda veritate vana sunt, eò quod à Dei non pendanc illuminatione.

Somnus datus dilectis, securitas est fidelium per aduentum Christi, data eis ex persuasione diuine benignitatis, & gratiarum Spiritus sancti abundantia: cum hoc ergo somno dati sunt Apostolis filij, quasi pro mercede laborum suorum. Vnde hos filios Paulus vocat spem suam, & coronam, & gaudium, per quos filios, tanquam per sagittas, totum orbem Christo subiecerunt, & propter eos non confundentur in nouissimo iudicij die.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXVII.

Presenti Psalmo vates homini colenti Deum primum quidem promittit felicitatem in bonis priuatis, deinde autem etiam precatur felicitatem in bonis publicis. Enumerat autem bona vulgaria & temporalia quemadmodum Psalmo superiori, eò quod hæc promittebantur veteri populo. Verum in his spiritualia bona nos intelligere oportet, & quidem per manducationem laborum, voluptatem & fructum ex bonis operibus percipiendum: per vxorẽ fertilem, siue celestem sapientiam, qua tot parit homini filios, quot per eam quisque instituit & erudit, siue carnem nostram, que rationi subdita bonorum operum multitudinem producit, per bona Ierusalem & pacem Israël superna Ierusalem vera bona, pacemq; sempiternam electorum Dei.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

BEATOS sunt omnes sine discrimine cuiuscunque nationis aut conditionis qui reuerentur Dominum, & ex reuerentia eius viuunt secundum præscripta eius. Neque enim alioqui verè & salubriter quis Dominum reueretur, nisi secundum illius mandata ambulet.

1 Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius:

2 Laboret manuum tuarum quia manducabis:

* beatus es, & bene tibi erit.

3 Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tue.

4 Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tue.

5 Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

6 Benedicat tibi Dominus ex Sion, * & videas bona Ierusalem omnibus diebus vitæ tue.

7 Et videas filios filiorum tuorum: * pacem super Israël.

2 Felices autem tales esse dico. Nam tu quisquis huiusmodi fueris, primum quidem cum voluptate edes laboribus tuis propriis acquisita, hoc est, neque inopia cogente alienos labores comedere necesse tibi erit, neque rursum alienus tuos labores te frustrato consumeret: * diues eris, feliciterq; tibi cuncta succedent.

3 Ad hanc autem externorum bonorum sufficientiam, & abundantiam accedet, & alia maior felicitas. Vxor enim tua similis erit vitis fructifera, quæ sese propagabit per omnia latera domus. Quemadmodum enim vitis humile & infirmum lignum cum sit, longè tamen alteq; ramos suos diffundit, fructumque omnium suauissimum profert: ita & vxor tua filiis multis, eisq; elegantibus ac dulcibus domum tuam replebit.

4 Filij tui sicut nouæ oliuarum plantula, pulchra, ductibiles, delectabiles, semper virentes bonaq; spei erunt in circuitu mensæ tuæ; ita vt & Dei munere eos iucundè pascas, & numero atque elegantia circumstantium oblecteris.

5 Ad hunc profectò modum diuinam benignitatem percipiet quisquis piè metuit Dominum, abstinens eius metu ab omni malo, & faciens eius bonum.

6 Beneficiat tibi Dominus ex Sion, * & ad priuatam illam quam dixi felicitatem adiciat etiam publicam, vt, scilicet, cum voluptate videas & participes felicitatem Ierusalem cunctis diebus vitæ tuæ.

7 Det quoque vt longo viuens tempore oblecteris, videndo tum filios filiorum tuorum: * tum pacem super vniuersum populum Dei.

ANNOTATIONES.

PACEM SVPER ISRAEL.] Græca habent, pax super Israël, vt eodem modo concludatur hic Psalmus quo 124. Et sic legit Diuus Augustinus, Hieronymus tamen ex Hebræo vertit accusatiuũ: nam & sic Hebræa verti possunt, & ab alijs quoque sic vertantur. Vnde nostra lectio hac in parte mutata videatur ex D. Hieronymi ex Hebræa translatione, sicut & alibi quandoque fit.

Græca habent, pax super Israël, vt eodem modo concludatur hic Psalmus quo 124. Et sic legit Diuus Augustinus, Hieronymus tamen ex Hebræo vertit accusatiuũ: nam & sic Hebræa verti possunt, & ab alijs quoque sic vertantur. Vnde nostra lectio hac in parte mutata videatur ex D. Hieronymi ex Hebræa translatione, sicut & alibi quandoque fit.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXVIII.

Hoc Psalmo vir sanctus primum inuitat populum Dei ad agnoscendum Dei erga se beneficium, quod, scilicet, impios etsi ab initio sepe multumq; populum Dei oppugnantes, non permisit prauales: tum & præcandò prædictum posterum quoque semper hostes populi Dei frustrandos sua spe. Quod autem dicitur, dicat nunc Israël: videtur ad literam notare tempus illud, quo post constitutum regnum Dauidis in Sion populus Israëliticus liberatus erat ab omnibus hostibus quos sepe experti fuerant, à quo tempore, ceperat esse populus sub Moysse duce. Verum in mystico sensu, quo hic Psalmus referendus est ad Ecclesiam fidelium, aduerbium, nunc, quoduis tempus designare potest, cum omni tempore Ecclesia gloriari & potuerit & possit de diuina ope, qua hostibus suis (quorum ab exordio mundi, tum à principio Evangelicæ prædicationis semper habuit, semperq; habitura est usque in con-

1 Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israël.

2 Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: * etenim nõ potuerunt mihi.

3 Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores.

* prolongauerunt iniquitatem suam.

4 Dominus iustus concidit ceruices peccatorum, * confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion.

5 Fiant sicut sanum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit.

6 De quo non implebit manum suam qui metet: * & sinum suum qui manipulos colliget.

7 Et non dixerunt qui præteribant: * Benedictio Domini super vos, benedicimus vobis in nomine Domini.

ERIT ò iam dicere potest & debet Israël, sepe impij oppugnauerunt me ab eò tempore, quo ceppi esse populus Dei. Sæpe, inquam, oppugnauerunt, & expugnare conati sunt me velut ab ineunte ætate: * sed certè nequaquam potuerunt mihi prauales penitus, ita vt quemadmodum cupiebant, omninò extinguerent, aut in sua potestate semper deriderent.

Non solum autem multis vicibus me oppugnarunt, sed etiam grauissimis atque diuturnis afflictionibus. Ipsi enim impij veluti supra dorsum meum fabricauerunt & arauerunt, sine vlla. scilicet commiseratione grauissimis calamitatibus corpus meum velut contudentes & profundentes: * deinde iniquitatem suam etiam longo tempore in me continuauerunt.

Verum Dominus, eò quod iustus sit, abscidit elatas impiorum ceruices, arrogantiamq; illorum ac potentiam perdidit: * sed & in posterum ipso pro nobis pugnantè pudent semper, & in fugam conuertentur, pudent factiq; discedent quotquot odio habent Sion.

Fient similes herbæ crescenti in tectis domorum, quæ priusquam in eam magnitudinem excreuerit, vt humana opera euellatur, exaruit, eò quod non habebat firmam radicem.

Qua non dignatur manum suam implere vllus messor: * nec sinu suum is qui colligit manipulos.

Atque ob id etiam nulli prætereuntes pro huiusmodi herba vel fegete dixerunt messori & collector: * Adsit laboribus vestris benignitas Domini. Bene precamur vobis, inuocandò super vos nomèn Domini. Ita enim & ipsi, quamuis ad tempus florere videantur, tamen eo quod non habeant firmam radicem, subito ante tempus euanescent, diuina vltionis ardore non ferentes, neque erunt qui eos colligere & erigere dignabuntur, aut colligentibus bene precari. Atque in nouissimo die non habebuntur digni, vt à messoribus Domini congregentur in horrea eius, aut quis videns eos benedicat iis qui fauent eis, aut laborant pro eis.

ANNOTATIONES.

TENIM NON, &c.] Coniunctio, etenim, hic est accipienda, sicut in Psalmis frequenter pro, & certè. Plerique tamen intelligunt eam dicere causam eius quod dixit, Sæpe expugnauerunt, vt sit sensus: multis viribus me oppugnarunt, eò quod non potuerint præualere.

SVpra DORSVM FABRICAVERVNT.] Hebræa habent, arauerunt aratores. Significatur autem illa metaphora idè quod in nostra litera: notatur enim vtraque locutione & hostium crudelitas, & calamitatum magnitudo.

DOMINVS IUSTVS CONCIDIT.] Legendum esse præteritum, concidit & originalia docent, habent enim Græca συνέκοπη, & sensus postulat. Siquidem post narratam in versu superiore calamitatem restabat vt beneficium diuinæ gratiæ hic recenseret. Sic aperte declarat se legisse Hieronymus in commentarijs.

DE QVO NON IMPLEBIT.] Si legitur in hoc versu per futurum, metet & colliget, legendum etiam est, implebit. Aut si legatur, impleuit, quemadmodum habent Græca & Hebræa, legendum est per præsens tempus metit & colligit. Originalia enim habent participia præsentis temporis, sic & emendatiora habent exemplaria Latina.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXIX.

Hic Psalmus, vox est siue populi, siue hominis aduersitatibus propter peccata pressi, atque ob id primum quidè seridè precantis peccatorum condonatione, malorumq; liberationem, deinde vero hac omni Israëliti spe solida, pollicentis. Putatur autem & hic ad literam pertinere ad populum apud Chaldeos exulantem, quamuis alioqui generali vsu conueniat omnibus peccatorum veniam precantibus: nec improbabiler quidam existimant hoc Psalmo Prophetam aduentum Messie & orasse & prophetasse, eò quod remissio peccatorum, de qua hic agitur, proprius sit Messie actus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 De profundis clamaui ad te Domine, * Domine exaudi vocem meam.

2 Fiant aures tue intèdentes in vocem deprecationis meæ.

3 † Si iniquitates obseruaueris Domine:

Profundissimis malorum vndis, in quibus iam penè obrutus sum, è quibus non licet meis viribus emergere: è profundis etiam & intimis cordis mei clamaui ad te Domine: * Itaque Domine exaudi vocem meam.

2 Declara quæso te attentum esse ad vocem deprecationis meæ, quod fiet, si orationem meam exaudias.

3 Vt autem exaudias omninò conuenit, tum propter humanam fragilitatem, tum propter propriam tibi misericordiam, tuæque misericordiæ promissa. Si enim iniquitates hominũ, tanquam curiosus & seuerus iudex exquirere volueris, pro singulis iustam vindictam infligendo: † Si denique

* Domine quis sustinebit?

4 Quia apud te propitiatio est.

* & propter legem tuam sustinui te Domine.

5 Sustinuit anima mea in verbo eius, speravit anima mea in Domino.

6 A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.

7 Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.

8 Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

eorum quæ admisisimus scelerum perpetuo memor esse volueris, & veluti reposita apud te seruare Domine: * mi Domine iam non ego tantum a ferre tuæ iustitiæ severitatē non potero, sed nullus omnino coram te subsistere, aut tuam iustitiam sustinere valebit. Ad eod nullus omnino est hominum, qui nou suis peccatis grauiora commuerit, quam ferre possit.

4 Verum non ita, fat scio iniquitates nostras obseruas Domine. Quonia tecum semper adest propitiatio, tibi ad eod genuina & naturalis, vt nuquam abesse possit: qua fit vt neque singula punias, neque quæ punis, iusta æternaque vltione semper punias: * Propter hanc itaque tuam misericordiam & parcendi facilitatem, propter etiam legem tuam, qua clementiam & indulgentiam promittis pœnitentibus, & clamantibus ad te, ego nequam per desperationem defeci, sed spe bona erectus, expectaui tuam misericordiam Domine.

ANNOTATIONES.

I INIQUITATES, &c.] Quomodo hic significat Deum non obseruare iniquitates, cū Ecclesiastici 23. dicitur: omnia videt oculus illius. Et: Oculi Domini multo plus lucidiores sunt per solē circūspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi: & hominum corda intuentes in absconditas partes. Notandum itaque duobus modis intelligi posse Deum obseruare iniquitates, quemadmodum & paraphrasis indicat. Pri. nō enim diceretur obseruare eas, si diligenter eas sigillatim exquireret: id autem tum faceret, si singula iuste vindicaret, nam alioqui sigillatim omnia exquirat cognoscendo, non autem puniendo. Secundō diceretur eas obseruare vel seruare, vt possunt Hebræa verti si eas semper memori mente retineret, nolens eorum obliuisci, sed in æternum pro eis irasci, eaq; vindicare volēs. Dicitio enim Hebraica significat, & obseruare aliquid & seruare

Porro pro sustinebit, Hebraica dicitio significat, stabit, quasi dicat. Omnes cadēt a sua causa, victiq; discedent. Atque in hac significatione videntur accepisse Septuaginta verbum ὑποσπέραι, quod hic translulerunt, vt sit idem, quod subsistere, quamuis significet idem verbum etiam sustinere. Non est enim Græcis hic idem verbum quod postea, cū bis habeamus sustinere: nam ibi ponitur verbum ὑποσπέραι, quod significat & sustinere: & expectare, atque in secunda significatione debere hic accipi, Hebræa docent.

PROPTER LEGEM TVAM, &c.] Græca aliter nunc habent, nempe, ἕνεκεν τῆς ἐπιταγῆς σου, id est, propter nomen tuum. Nolter autem interpres legit pro ἐπιταγῆς σου, νόμος, atque hoc modo vertisse Septuaginta magis apparet ex Hebræis. Nam cū nunc Hebræa habeant. Quia apud te propitiatio est, vt timearis: Septuaginta videntur cum aliis punctis legisse תורה pro תורה tora pro tiffare.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXX.

Propheta David canit se ab arrogantia alienum fuisse, & sectatum humilia, atque hoc modestiæ suæ exemplo proposito, omnem Israel emonet vt sibi diffusus, atque de se humiliter sentiens, totum se Deo commendat, & ab illo semper in omnibus pendeat. Quemadmodum enim qui sibi multum tribuit, nequaquam a Deo omnia expectat: ita contra qui modestè de seipso sentit, facile spes suas omnes in Deo reponet.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine non est exaltatum cor meum, * neque elati sunt oculi mei.

2 Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.

3 Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.

4 Sicut ablaçtatus est super matre sua: * ita retributio in anima mea.

DOMINE qui solus corda hominum nosti, tu ipse mihi testis es, quia cor meum non super bierit. * & ob id etiam non fuerint elati oculi mei, quemadmodum esse solent oculi superborum corde, qui oculis suis elatis, & alta solum magnaque spectant ac ambiunt, & præ se alios arroganter despiciunt.

2 Atque vt quod dico clarius exprimam, non versatus sum in rebus maioribus & magis mirandis, quam vt me decerent. In his, inquam, nō sum versatus, ita, scilicet, vt ea ambire assequi, aut his me ingerere aut arrogarem: aut denique quæ captui meo superiora essent, intelligere, conarer.

3 Nisi enim Domine, te teste, modestè semper de me sensis: sed extulsi animam meam, appetendo vel arrogando altiora me, non recuso quiduis a te pati.

5 Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & vsque in seculum.

adhuc potest, etiam si iam non fugat: * ita & anima mea tibi vni omnia refert accepta, atque a vno omnia sibi tribui, donariq; expectat.

5 Meo itaque exemplo quiuis ex Israel, si sapit, speret in Dominum deq; seipso nihil magnificum sentiens, humiliter se Deo subiiciat: pendens in omnibus ab eo ab hac hora assidue vsque in finem vitæ. Sic enim fiet, vt sicut in me videre est, exaltetur ab ipso qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam.

ANNOTATIONES.

EQVE AMBVLAVI.] Variis quidem modis contingit in magnis ambulare, vt satis indicat paraphrasis. Verum Dauid videtur ad literam loqui de maiestate regni & munere prophetiæ, quoru nihil hibiipst temerè arrogauit. Ex Hebræo autem constat, magnis & mirabilibus, esse neutri generis, non masculini, vt intelligit Euthymius.

SI NON HUMILITER, &c.] Possunt hi duo versus dupliciter intelligi & distingui. Ante omnia enim constat coniunctionem, si, hic accipi per modum iurantis, & alicui maledicto se obstringentis. Potest ergo primum sic intelligi, vt altera pars, qua exprimitur maledictum cui se obstringere vult, reticeatur, vt tertius hic versus accipiatur per se distinctus a versu sequenti, vt in versu intelligatur significare Propheta suam animam habuisse se erga Deum, sicut se habet ablaçtatus erga matrem suam, hoc est, a Deo in omnibus pependisse. Secun-

dō potest hic versus legi cōiunctim cum versu sequenti, vt in quarto versu contineatur maledictio cui se iurando obstringere vult, vt sit hic sensus: Si nō humiliter de me sensi Domine, volo vt sit talis retributio animæ meæ, qua sim sicut est infans qui ante tempus ablaçtatur à matre, hoc est, vt subtrahatur mihi gratia Dei in vltionē superbiæ meæ. Verum prior sensus verisimilior est, vt & Hebræi illum magis sequuntur. Notandum autem pro nomine, retributio, Græcis esse verbū ἀποδοῦναι, id est, retribuere. Verisimilium tamen est Septuaginta vertisse ἀποδοῦναι, quod est retributio, nam hoc potest significare dicitio Hebraica, mutato vno puncto, nullo autem modo potest esse retribuere. Deinde Græcis est, ἡν τὴν μητέρα αὐτῆς, & ἐπὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆς, id est, ad matrem suam & animam meam. Item Græca habent ὡς τὸ ἀπαιτῆσαι τὸ σῶμα, hoc est sicut ablaçtatum, quomodo etiam habet quædam antiqua scripta. August. legit. Sicut quia ablaçtatus est à lacte super matrem suam, ita retributio in animam meam.

Canticum graduum.

ARGUMENTVM PSALMI CXXXI.

Presentem Psalmum fuisse orationem Salomonis, cum ab eo arca Domini transferretur in templum a se edificatum partim quidem ex Psalmi verbis, sed maxime ex fine capituli sexti primi libri Paralipom. constat, ibi enim in oratione sua post multa alia huic Psalmo congruentia, tandem eadem dixisse Salomon scribitur qua hic canuntur versibus octauo, nono & decimo, vt ob id etiam valde verisimile sit hunc Psalmum a Salomone editum: quanquã sint qui putent Dauidem a se compositum ipsum Salomoni pro futura arca translatione tradidisse, cui & omnia pro extruendo templo necessaria prouidit. Itaque rex Salomon in memoriam coram Deo reuocās votū Davidis de inueniendo loco tabernaculi & arca Domini, precatur, vt in templū a se edificatum eo in loco qui fuerat Dauidi demonstratus, ascendat, sacerdotes iustitia induat, seq; propter David patrem suum benigno fauore profequatur: atque quod maiorem sibi impetrandi hac spem faciat, memorat promissiones David a Deo factas de stabilitate regni ipsius, de electione & felicitate Sion, & claritate eiusdem per regnum Davidis in Sion cōstitutum: Prinde in tres potissimum partes Psalmus hic secatur, Primò enim narratur votum ac iuramentum Davidis Deo factum. Tertio verò loco promissiones Dei factæ Davidi: atque inter hac duo, secundo loco interseritur Salomonis oratio, qua duobus illis innixa, efficacius Deum stectere potuit, & maiorem fiduciam exauditionis suggerere. Caterum quomam David flagrans desiderio edificandi templum Domini, Christi gessit hac in parte figuram templumq; a Salomone extructum ymbra fuit templi noui, quod est in cœlesti nouaq; Ierusalem, promissiones item Davidi factæ de gloria regni sui & ciuitatis Sion in Christi solum regno & veriore Sion perfectè adimplentur: ob hac inquam in mystico sensu accipiendus est hic Psalmus, vt sit vox fidelis populi, precantis vt pro voto Christi & secundum promissiones Davidi nostro factas, Ecclesiam fidelium ipse Deus pater cum veriore arca, nempe filio suo, inhabitare dignetur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

DOMINE declara, quæ te memorè esse Davidis: * & omnis mansuetudinis ac patientiæ eius, qua æquissimo mitissimoq; animo multas magnasq; afflictiones frequenter pertulit, propter quàm eius insignem in malis ferendis mansuetudinem dignus certè est, vt, sicut promisisti, domum eius claram facias & illustrem. Declara etiam te recordari omnē illi animi ipsius humiliatorem, & huic coniunctam mansuetudinem, quam exhibuit, cū post peccatum numerationis populi, pro plaga populi cum multa mansuetudine animi sese humiliaret & affligeret.

2 Sicut iurauit Domino: * votum vouit Deo Iacob.

3 Si introiero in tabernaculum domus meæ: * si ascendero in lectum strati mei.

4 Si dederō somnum oculis meis: * & palpebris meis dormitationem.

5 Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

2 Memento quomodo tunc iurauerit tibi Domino: * & votum nuncupauerit fortissimo Deo Iacob.

3 Dicens: Nequaquam introibo in habitaculum domus meæ, * multoq; magis non ascendam stratum lecti mei.

4 Neque permittam oculis meis somnum: * imò nec dormitationē quidem palpebris meis.

5 Nec requiem præbebo temporibus, vsque dum inuenero Domino locum aliquem qui placeat ei, vt in eo sacrificia ipsi offerantur, & templum extruatur.

sonibus, quæ habentur 2. Reg. 7. de Salomone filio Davidis, necesse est intelligere Salomonem Christi gestisse typum, in quem eæ promissiones verius competunt, ita & in hoc loco Irenæus lib. 3. cap. 27. expendit dictum esse, de fructu ventris tui, non autem de fructu luniborum vel renum tuorum.

VIDVAM EIVS.] Interpres, noster legit apud Græcos, τὸν χίρπον, cū sit, θίρπον, hoc est, cibum eius, vt etiam habent Hebræa.

K ILLVC PRODVCAM, &c.] Melius illic, & Dauid, est datiu casus. Additur enim ei apud Græcos articulus, τῶν, & apud Hebræos litera Lamed. Porro pro cornu hic solito scripturæ more intelligitur potestas regia, quæ ex semine Dauid & in gloriam nominis Dauid creuit in Sion. Sicut autem aliæ omnes promissiones hic posita, perfectæ in Christo & eius Ecclesia impletæ sunt, ita & istud quoque: nam cornu istud, de quo hic canitur potissimum esse Messiam docet illud Zachariæ, Luca 1. Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.

PARAVI LVCERNAM.] Secundum phrasim

Hebraicam lucerna frequenter accipitur pro filio vel posteritate, quæ patris nomen clarum fecit & illustre. Sic dicitur 3. Reg. 11. ad Hieroboam. Filio eius (nempe Salomonis) dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna David seruo meo cunctis diebus. Et 1. cap. de Abiam dicitur: Propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, vt suscitaret filium eius, & staretur Hierusalem. Sic & 2. Paralip. 21. de Achab dicitur: Noluit autem Dominus disperdere domum Dauid propter pactum quod inierat cum eo, & quia promiserat vt daret ei lucernam, & filiis eius omni tempore. Ex quibus locis satis patet posse hoc loco nomen lucerna, accipi vel pro ipso filio Salomone, vel pro posteritate succedentium sibi filiorum Dauidis. Porro in sequenti versu p. dictione, sanctificatio & dictione Græca ἁγιασμα, Hebræis est dicitio quæ significat coronam regiam, sic dictam à sanctificatione & separatione. Vnde si velimus habere sensum originalis linguæ, debet hic ἁγιασμα accipi, sicut annotatum est in Psal. 88. cū dicitur Prophanasti in terra sanctuarium eius, vbi apud Græcos & Hebræos eadem est dicitio quæ hoc loco.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXII.

Commendat fratrum concordiam pluribus similitudinibus, tum vtilitatem, tum iucunditatem que in ipsa est, depingens. Apparet autem hoc cōcordia encomium tunc Dauidem cecidisse cū populus Israëliticus, qui in principio regni Dauidis diuisus erat sub duobus regibus, iam totus vnitus fuisset sub vno Rege, Dauide scilicet, ac tum demonstrare voluisse ab ipsa experientia bonum concordia, cū in diuisione populi satis experti fuerant discordia malum. Verius tamen & perfectius qua hic canuntur, competunt in eos qui eodem spiritu renati, fraternam inter se charitate maxime coherent, vt sunt omnes verè Christiani. Nam & fidelium Ecclesia, que ex Iudæis & Gentibus constat, cū prius diuisa fuerit, alium Deum Iudæis, alium Gentibus colentibus, nunc sub vero Dauide mira gratæque consensione cōiuncta est.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum.

2 Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron.

3 Quod descendit in oram vestimenti eius,

* sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion,

4 Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vsque in seculum.

OSTEA QVAM experti sumus in fratrum diuisione discordia incommodum & insuauitatem: nunc certè videre adest, quàm sit res tum bona, tum suauis, habitare fratres vnà inter se concordēs.

2 Habet enim se huiusmodi fratrum vnanimitas, sicut vnguentum illud pretiosissimum & summè odoriferum, quod copiosè effusum super caput, defluere solet præ abundantia in barbam, barbam inquam summi sacerdotis.

3 Ac deinde fluere in superiorem oram, & os vestimentorū eius. Sicut enim huiusmodi oleum & in se optimum est, & dum sic copiosè effunditur, mirè præsentem recreare solet: ita huiusmodi fratrum concordia, præterquam quòd res sit optima, etiam Deum hominēq; maxime reficit & oblectat. * Proinde etiam similis est huiusmodi concordia rori, qui descendit tum in montem Hermon, tum in montē Sion: nam vt ros cælestis & gratissimus est hominibus ac terræ, & summè item bonus, vt qui fertilitatem & fecunditatem adferat terræ, maximeque sit necessarius potissimum montibus, qui fluminibus irrigari nequeunt: ita & cōcordia, præter voluptatem, multorum etiam bonorum mortalibus parens est.

4 In vnanimi enim fratrum habitatione Dominus suo iussu esse facit donorum suorum munificentiam, & quod inter omnia dona eius potissimum est & caput, vitam perpetuam, quæ quidem hinc incipit in sancto ac religioso Dei cultu, & durabit semper in contemplatione vultus diuini, à qua omnibus bonis replebuntur. Proinde quid melius, quidve iucundius esse possit fratrum concordia,

ANNOTATIONES.

VAM BONVM, &c.] Græca paulò aliter habent: Ecce quid bonum, aut quid iucundum, nisi habitare fratres in vnum: hoc est, nihil illo melius aut iucundius: nostra tamen lectio magis cum Hebræis conuenit. Duo autem dicit de concordia fratrum, nempe quòd res sit bona, & simul iucunda. Quædam enim bona sunt, sed non iucunda, & contra. Martyrium enim bonū est, sed non iucundum: & contra, voluptas est iucunda, non autem bona. Comparationes autem duas quæ sequuntur quidam sic accipiunt, vt prima adhibeatur ad ostendendum per eam concordia suauitatem. Secunda verò ad ostendendam concordia bonitatem & vtilitatem. Verum rectius acceperimus per vtramque vtramque

ostendi: nam & vnguentum vel oleum de quo hic loquitur, res erat optima & pretiosissima. Vnde etiam in Hebræo hic habetur: sicut vnguentum bonum: & ros, res est gratissima. Comparat itaque concordiam oleo non cuius, sed sacerdotali, eò quòd illud esset optimum & maxime odoriferum: Vnguento autem effuso comparat, eò quòd tunc vnguentum odorem suum spargat quàm latissimè. Per hoc autem quod dicit vnguentum descendens in barbam & in oram, abundantiam effusi vnguenti significare vult, vt sic magis concordia suauitatem maximam designaret. Id eò quòd concordiam, vt ostenderet eam rem esse sanctam, & quæ nos Deo consecret, & sanctos faciat. Rori verò qui in montes

montes descendit, comparat, quòd huiusmodi ros magis sit gratus & vtilis, cū valles fluminibus irrigari valeant: Rori verò potius quàm pluuia, quòd ille sit gratior, nec vnquam noxius, vt quandoque imperuosa pluuia. Et in hac rursus comparatione rectè intelligitur designari, concordiam fraternam rem esse diuinam è cælo prouenientem, sicut ros cælestis est. Montium autem Hermon & Sion facit specialem mentionem, eò quòd hi essent Iudæis notiores, & celebriores apud eos. Abstrusiori autem intelligentia rectè à patribus nostris intelligitur comparari concordia Christiana oleo, &c. eò quòd sit gratia Spiritus sancti, quæ à capite Christo (qui non ad mensuram accepit spiritum) descendit in Apostolos, & ab eis in inferiores & posteriores fideles. Christi enim barba, Apostoli sunt,

vt qui ei proximè adhaerunt, & virile robur eius declarauerunt. Vestimentum verò Christi, fideles omnes. Similiter comparatur rori Hermon & Sion, eò quòd coadunauerit populum Gentilem & Iudaicum in vnitatem fidei.

QUOD DESCENDIT, &c.] Ora hic non potest accipi pro extremitate vestis inferiori, sed pro extremitate superiore. Hebræa enim habent, in os: & Græca dicitio, significat propriè rei fastigium.

ROS HERMON, &c.] Non debet intelligi ros montis Hermon, idem numero descendere in montem Sion, sed idem specie, vt reperatur nomen ros, vt sit sensus: ros Hermon, & ros qui descendit, &c. Euthymius tamen intelligit rorem generatum è vaporibus & niuibus montis Hermon descendere in montem Sion.

Canticum graduum.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXIII.

Inuitat seruos Dei ad orandum & benedicendum Deum, ac vicissim eis diuinam benedictionem optat atque promittit. Apparet autem ex eo quòd dicitur: Ecce nunc, ad hieram sue Dauidem, sue Salomonem hoc Psalmo adhortatum sacerdotes & Leuitas, vt pace populo data, & extracto tabernaculo vel templo, Leuitarumque mansionibus, diuino cultui studiosius insisterent, quòd non ita prius eis licebat. Quòd verò ad nos attinet, admonet hoc Psalmo Spiritus sanctus, vt hoc tempore gratia pro effusa Dei in nos per Christum benignitate, gratias ei agamus, & ad Christum, qui vera est arca, & propitiatorium, manus attollamus inter orandum illius meritis nitentes, & per eum exaudiri à patre precantes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Ecce nūc benedicite Domino omnes serui Domini.

2 Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri.

3 In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino.

4 Benedicat tibi Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.

CECUM modò Dei in nos benignitas eximie declarata sit, nunc studiosius laudate Dominum quotquot estis cultores illius. Psal. 133.

2 Qui versamini iugiter in domo Domini, atque in atrijs domus Dei nostri.

3 Neque interdiu tantum, sed etiam in noctibus leuate manus vestras ad propitiatorium sanctitati illius singulariter dicatum, orantes scilicet quæ spectant ad salutem populi, * simulque pro perceptis ab eo beneficiis laudate Dominum.

4 Tibi autem quicumque id feceris, è diuerso promitto & opto, vt sicut tu benedixis Domino laudando ipsum, ita & ipse tibi vicissim ex Sion benedicat, benefaciendo tibi: * qui Dominus etiam in Sion peculiariter habitet, author tamen est cæli & terræ: ac proinde etiam omnipotēs omnium Dominus, merito ab omnibus colendus: & talis in quo tutò confidamus.

Alleluja.

ARGVMENTVM PSALMI CXXXIII.

Rursum seruos Dei inuitat ad laudandum ipsum, idque tum propter bonitatem eius qua Israël sibi elegit, tum propter ipsius potentiam, quam partim ex his qua passim per vniuersum orbem solus designat: partim ex his qua pro Israël primū in Ægypto, deinde in terra Chanaan patrauit, deprecatur. Ex his autem populo credenti misericordiam etiam in posterum pollicitus, risi idolis, idolorumque cultoribus, iterum ad celebrandum Deum sanctos cuiusque ordinis hortatur.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Laudate nomen Domini: * laudate serui Domini.

2 Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri.

3 Laudate Dominum, quia bonus Dominus, * psallite nomini eius, quoniam suauis.

4 Quoniam Iacob elegit sibi Dominum, Israël in possessionem sibi.

5 Quia ego cognoui quòd magnus est Dominus:

AVDIBVS extollite nomen Domini: * laudibus, in qua extollite Dominū vos q cultores & serui estis ipsius. Psal. 134.

2 Qui statis in domo Domini, & in atrijs domus Dei nostri assidue versamini.

3 Laudate Dominum, quia benignus est, * Psalmos canite in honorem nominis ipsius: est enim memoria nominis ipsius ob immensam ipsius benignitatem admodum suauis & iucunda.

4 Et quidem illius benignitas omnibus etiam communis, tamen eximie erga nos hac in re declarata est, quòd ipse Dominus præ aliis omnibus populis, nullis prouocatus meritis, sed sua sponte, solaq; sua gratuita beneuolentia elegerit populum ex Iacob prognatum, elegeritq; cum quasi in suum peculium & singularem possessionem, quam singulari cura & gratia prosequeretur, cū alioqui omnium sit Dominus & moderator.

5 Neque verò sola eius bonitas causam laudandi ipsum præbet, sed & potentia eiusdem immensa, qua omnes superat. Ex magnificis enim ipsius

* & Deus noster pra omnibus dijs.

6 Omnia quaecunque voluit fecit, in caelo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

7 Educens nubes ab extremo terra, * fulgura in pluuiam fecit.

8 Qui producit ventos de thesauris suis, * qui percussit primogenita Aegypti, ab homine vsque ad pecus.

9 Misit signa & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem, & in omnes seruos.

10 Qui percussit genes multas, & occidit reges fortes.

11 Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

12 Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israël seruo suo.

13 Domine nomen tuum in aeternum, Domine memoriale tuum in generatione & generationem.

14 † Quia iudicabit Dominus populum suum, * & in seruis suis deprecabitur.

15 Simulachra gentium argentum & aurum, * opera manuum hominum.

16 Os habent, & non loquentur: * oculos habent, & non videbunt.

17 Aures habent, & non audient: * neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18 Similes illis fiant qui faciunt ea, * & omnes qui confidunt in eis.

19 Domus Israël benedicite Domino, * domus Aaron benedicite Domino.

20 Domus Leui benedicite Domino: * qui timetis Dominum, benedicite Dominum.

operibus, ego certè noui magnum potentemque esse Dominum: * & Deum nostrum potentia longè superiorem esse vniuersis reliquarum nationum nihili dijs, & omnibus qui siue in caelo, siue in terra rarioris & insignioris sunt potentia.

6 Ita enim esse primò quidem ea opera declarant, quæ passim per vniuersum orbem semper & fecit & facit: nam quaecunque vnquam voluit efficere ea mox fecit, siue in caelo, siue in terra, siue in mari, & in omnibus aquarum, aliorumque locorum profunditatibus, tantæ nimirum potentia existens, vt solus omnia quæ vult facere possit, omniaque solo suæ voluntatis imperio perficere.

7 Et vt ex multis ipsius operibus quædam recenseam, ipse è terra, infima orbis parte, à cælis maximè distante, ad editissimū aëris locū facit ascendere nubes, * fulgura in pluuiam desinere, simulq; cum pluuiam misceri facit, cum magno certè natura miraculo, quo contraria contrario quodammodo gigni, aut contraria inter se commisceri cernuntur, ita vt fulgurum ignis aquis pluuiialibus permistus, non tamen ab eis extinguitur.

8 Ipse denique est qui ventos educit è locis abditis, tanquam thesaurorum suorum repositorijs, recludens & cohibens ventos cum vult, eodemque cum vult relaxans. * Sed & ex his quæ propter nos peculiariter egit, potentia ipsius magnitudo mirabiliter innouit. Ipse enim est, qui (vt cæteris præteritis id recenseam quod vltimum fecit pro nobis in Aegypto) occidit vna nocte omnia primogenita Aegypti, tam hominum quam reliquorum animalium.

9 Et immisit admiranda signa & prodigia in medio tui, ð Aegypto, in Pharaonem, & in omnes seruos ipsius.

10 Qui & deinde percussit gentes numero plurimas, & reges occidit potentissimos.

11 Seon scilicet regem Amorrhæorum, & Og regem ipsius Basan: & posthæc etiam omnia regna Chananæorum.

12 Et dono dedit terram eorum veluti in patrimonium, patrimonium inquam, ipsi Israël, populo sibi charissimo.

13 Proinde Domine, per hæc tuæ tum potentia, tum bonitatis in nos factura, nomen tuum nunquam in obliuionem veniet, sed memoria tui perseverabit per omnes generationes, nec interibit vnquam: adeo sunt præclara & eximia quæ designasti, nec designare cessabis.

14 Nam ex his quæ hætenus nobiscum fecit, satis constat, quod si quando populus ipsius, ab impijs iniuste oppressus fuerit, etiam in posterum iudicium facturus sit de aduersarijs pro populo suo, * & erga seruos suos se facilem & exorabilem præbebit, sinens se ab eis cum affliguntur, facile exorari. † Insuper si quando populus suus illi peccauerit, nequaquam impunitos illos dimittet, tanquam alienos abijciens, sed vindicabit peccata populi sui: non tamen ipsi in perpetuum irascetur, neque exterminabit, sicut gentes Chananæas, sed mox vltione de peccatis ad castigationem eius sumpta, clemetem se & exoratu facilem exhibebit seruis suis: atque hæc tum iustitiæ, tum misericordiae suæ ostensione, etiam perdurabit memoria rominis ipsius in omne æuum.

15 Longè verò ab hac quam dixi Dei nostri excellentia absunt dii gentium. Siquidem simulachra eorum quæ pro dijs colunt, quod quidem attingit ad materiam, argentum sunt & aurum: * quod verò ad figuram, opera hominum manu facta, ita vt in eis nihil sit mirandum, præter materiam & ingenium artificum, & res sint planè materiales, anima spiritusque carentes, rebúsque naturalibus longè inferiores, vt quæ sint solum artis humanæ signa.

16 Itaque oris quidem habent speciem, sed eo nequaquam loqui poterunt: * & oculorum similiter figuram, sed quibus nihil videre possunt.

17 Aures quoque habere videntur, non tamen eis quicquam audiendi: * non enim halitus vitæ est in ore ipsorum, propter quod necesse est eos etiam omnibus sensibus vitalibus esse destitutos.

18 Et sanè dignum est vt his similes fiant, tum qui ea faciunt, * tum qui spem suam collocant in eis, vt scilicet & ipsi quasi meri trunci omni sint priuari sensu homine digno, sintque contra populum Dei infirmi & inuvalidi, quemadmodum nullas habent vires in quibus confidunt.

19 Proinde quoniam soli verum Deum sortiti sumus, vos quicunque estis ex familia Iacob, contempta idolorum & gentium vanitate, laudibus extollite Dominum: * peculiariter autem vos filij Aaron, sacerdotum, donati munere, laudate Dominum.

20 Omnes posterij Leui laudate Dominum: * atque in vniuersum quotquot reueremini Dominum, etiam qui ex gètibus ad veri Dei cultum conuer-

21 Benedictus Dominus Deus ex Sion, * qui habitat in Hierusalem.

uerfi estis, laudibus celebrate eum.

21 Laudetur ab omnibus è Sion Dominus, * & ipse enim peculiare sibi delegit in Ierusalé habitationem, cum alioqui cælum & terram impleat.

ANNOTATIONES.

A B EXTREMO TERRÆ.] Per extremū terræ, quidam terræ superficiem, quidā mare Oceanum, alij verò ipsam terram accipiunt, quæ respectu cæli extrema est & infima orbis pars, vt intelligatur hoc miraculum hic designari, quod ex infima terra in cælos vsque nubes eleuentur. **F**VLGURA IN PLUUIAM, &c.] Duplicè sensum indicat paraphrasis, nēpe, vt vel intelligatur fulgur in pluuiam desinere, vel simul cum pluuiam misceri: nā Hebræa etiam verti possunt: Fulgura cum pluuiam fecit. **Q**UIA IUDICABIT.] Quod dicit Dominum iudicare populum suum, dupliciter exponi posse indicat paraphrasis. Primū, vt sit idem quod iudicabit pro populo suo. Secundū, vt sit sensus: vltionem sumet de peccatis populi sui, atque hic sensus ob id præferendus videtur, quod in Canticò Moyse Deut. 32. vnde hic versus

desumptus est ad verbum secundum Hebræorum codices, in hoc secundo sensu accipiatur, vt patet ex præcedentibus & sequentibus. Secundum quem sensum duplex Dei beneficium erga populum suum hic significat. Primū, quia, vt dicitur 2. Machab. 9. non multo tēpore sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est iudicium. Nō enim sicut in alijs nationibus Dominus paciēter expectat, vt eas, cum iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat, ita & in nobis statuit, vt peccatis nostris in finem deuolutis, ita demum in nos vindicet. Secundū, quod in populum suum non irascitur semper, neq; exterminet, sed statim se exorabilem præbet, more optimi patris. Vnde & illo loco subditur: Propter quod nunquam à nobis misericordiam suam amouet, corripiens verò populum suum non derelinquit.

Alleluja.

ARGUMENTVM PSALMI CXXXV.

Præfens Psalmus vt pleriq; eadem habet quæ præcedens, ita cum eo eiusdē penè est argumenti, inuitat enim & iste ad laudem Dei, ob perpetuam eius misericordiam, quam singulis inculcat versibus: commemorans tamen simul Dei tum potentiam, quam & in creatione orbis, & in liberatione Israël exhibuit, tum prouidentiam & curam, quæ & specialiter curat populum suum, & generaliter omnia animantia. Noua enim ratione hic Psalmus compositus est, vt cum in singularibus versibus repetatur: Quoniam in seculum misericordia eius: atque misericordia Dei causa afferatur laudis Deo debita: semper tamen etiam tribuatur Deo aliqua conditio ipsi propria, quæ excellentiam naturæ, potentia, vel prouidentia demonstrat, vt huius etiam ratione ostendatur laudandus Dominus.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Confitemini Domino quoniam bonus, * quoniam in aeternum misericordia eius.
2 Confitemini Deo deorum, * quoniam in aeternum misericordia eius.
3 Confitemini Domino, dominorum, quoniam, &c.
4 Qui facit mirabilia magna solus, quoniam, &c.
5 Qui fecit caelos in intellectu, quoniam, &c.
6 Qui firmavit terram super aquas, quoniam, &c.
7 Qui fecit luminaria magna, quoniam, &c.
8 Solem in potestatem diei, quoniam, &c.
9 Lunam & stellas in potestatem noctis, quoniam, &c.
10 Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum, quoniam, &c.
11 Qui eduxit Israël de medio eorum, quoniam, &c.
12 In manu potenti & brachio excelso, quoniam, &c.
13 Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, quoniam, &c.
14 Et eduxit Israël per medium eius, quoniam, &c.
15 Et excussit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro, quoniam, &c.
16 Qui traduxit populum suum per desertum, quoniam, &c.

A VD ATE Dominum, tum quoniam natura sua bonus est, & ad benefaciendum facilis: * tum quia in perpetuum duratura est misericordia eius.

2 Laudate eum qui est Deus super omnes qui vel falsò ab hominibus dicuntur dii, vel ob participationem diuinæ potestatis deorum nomine censentur: * quoniam in perpetuum duratura est misericordia eius.

3 Laudate eum qui est Dominus omnium dominorum, quoniam in perpetuum, &c.

4 Laudate eum qui sua solius omnipotentia facit admiratione dignissima, quæ alius nemo facere potest, quoniam, in perpetuum, &c.

5 Laudate eum qui summa intelligentia, singularique ingenio & arte fecit caelos, quoniam in perpetuum, &c.

6 Laudate eum qui summo miraculo terram stabiliiuit super aquas, quoniam in perpetuum, &c.

7 Laudate eum qui fecit in cælis duo luminaria magna, quoniam in perpetuum, &c.

8 Ipsum scilicet Solem, vt præisset diei, cumq; suo motu & lumine conficeret: laudate itaque eum, quoniam, &c.

9 Ipsam quoque lunam & stellas, vt præissent nocti, laudate eum, quoniam, &c.

10 Laudate eum qui multis plagis affecit Aegyptum, inter alia multa etiam occidens omnia primogenita eius, quoniam, &c.

11 Laudate eum qui deinde eduxit Israël è medio Aegyptiorum, quoniam, &c.

12 Idque fecit per maximam suam potentiam, quam exercuit in prodigiorum patratione: laudate itaque eum, quoniam, &c.

13 Laudate eum qui mare rubrum diuisit in duas partes, quoniam, &c.

14 Qui eduxit Israël per medium ipsius, quoniam, &c.

15 Atque demersit Pharaonem & exercitum eius in eodem illo mari rubro, quoniam, &c.

16 Laudate eum qui per imperium desertum duxit populum suum, quoniam, &c.

17 Qui deinde percussit reges potentes, quoniam, &c.

- 18 Et occidit reges fortes, quoniam, &c.
 19 Schon scilicet regem Amorrhæorum, quoniam, &c.
 20 Et Og regem Basan, quoniam, &c.
 21 Et dedit terram eorum hereditatem, quoniam, &c.
 22 Hereditatem Israël seruo suo, quoniam, &c.
 23 Quia in humilitate nostrā memor fuit nostri, quoniam, &c.
 24 Et redemit nos ab inimicis nostris, quoniam, &c.
 25 Qui dat escam omni carni, quoniam, &c. 26 Confitemini Deo cæli, quoniam, &c. 27 Confitemini Domino dominorum, quoniam, &c.

ANNOTATIONES.

CONFITEMINI.] Tribus his primis verbis in prima parte notatur excellentia diuinæ naturæ. Et in primo quidē versu ponitur nomen tetragrammaton יהוה in secundo verò Adonai אדני, in tertio Elohim אלהים, simul & Trinitas personarū in vnitæ naturæ designatur: in sequentibus verò versibus diuinæ potentie excellentia notatur. In quibus notādum, semper debere repeti, verbum, Confitemini, sicut repetitur, quia in æternum, &c. nam pro eo quod nos legimus: Qui fecit, Qui firmavit, Qui percussit, &c. apud Hebræos & Græcos ponitur semper participium præsentis tēporis datiu casus. Nā apud Hebræos additur ei litera lamed, & apud Græcos articulus τῷ. Vnde apud eos habetur, Facienti, Firmanti, Percutienti, &c. Ad hos autem datiuos constat debere subaudiri verbum, Cōfitemini, quare & ad hoc verbum semper referri debet causalis illa,

quia in æternum, &c. non autem ad verbum illud quod in singulis versibus explicitè ponitur, vt plerique intelligunt.
QUIA IN HUMILITATE, &c.] Et Græca quoque habent dictionem causalem ὅτι, quia vnde videtur litera intelligenda de afflictione ea quā in Ægypto perpelli erāt, vt hic intelligatur reddi ratio eorum quæ prius dicta sunt, nempe quare percussit Ægyptum, & eduxerit Israël, &c. Verūm Hebræa etiam verbi posunt per relatiuum, qui & conuenit magis, vt sit sensus: Confitemini ei qui in afflictione nostra memor fuit nostri: sicq; rectius intelligitur de ea afflictione, quam tēpore iudicij frequenter perpelli sunt post acceptam terram promissionis in possessionem. Quem sensum sequendo, accipimus coniunctionem, quia, vt in Psalmis frequenter, vt sit idem quod, & certè, & affirmet potius quam causam reddat.

Psalmus Dauid Jeremiæ.

ARGUMENTVM PSALMI CXXXVI.

Psalmus iste, vox est sacerdotum, Levitarum, cantorum, omniumq; iustorum in Babylonica captiuitate existentium, qui primò quidem memorant susceptum à se ob vastationem Ierusalem luctum, eumq; se et si Babylonijs carmina lætitiæ requirerentibus non deposituros durante exilio. Deinde verò talionè orant vel prophetant Idumæis, qui cum fratres essent, & dolere Israël calamitatem debuissent, etiam incitauerunt hostes ad sciendum magis, tum Babylonijs, qui ad summam crudelitatem nihil fecerunt reliquum. Porro secundum mysticam intelligentiā hic Psalmus aptandus est populo fidelium in hoc mundo, tanquam in exilio atque in medio Babylonijs degenti. Sancti enim iugiter memores sui exilij, & agnoscentes locum vnde abducti sunt, & in quem redire aliquando sperant, suspendunt organa in salicibus, hoc est, omnia huius mundi gaudia abiurant, semper ad patriam suam aspirantes, atque in omnibus quæ hic blandiuntur, reuertes delectari. Vltio autem illa quæ in fine Psalmi canitur, grauissimam illam significat vindictam, quam de demonibus, Iudæis, mundanisq; hominibus in nouissimo iudicij die sumpturus est. Per Idumæos enim rectè, demones vel potius Iudæos Christi sanguine rubicundos (Edom enim rubicundum interpretatur) intellexerimus. Per Babylonijs verò, mundi istius (qui in Apocalypsi Babyloni nominatur) homines carnales, iustos affligentes & irridentes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus dum recordaremur tui Sion.
 2 In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.
 3 Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum.
- V**X TA Babylonis flumina, quæ in illa sunt plurima, recordaremur tui, ô Sion, tum quod perpenderemus à tam sancto loco, in quo nobis optimè erat, per miseram hanc captiuitatem elongari: tum maximè quod tuam vastationem, neglectum Dei cultum, in te exhiberi solitum, cerneremus. Quam rem sanè magis deplorauimus, quàm propriam miseriam & exilium.
 2 Itaque ad salices, quæ sunt illic copiosè in media Babylone iuxta fluentia aquarum, suspendimus musica nostra instrumenta, præ nimio more ab lætitiæ signo & prouocamento abstinentes.
 3 Et ad eò quidem omnem lætitiā abiurauimus, vt cum etiam prouocaremur ad psallendum & canendum, nequaquam ad id adduci poterimus, imò magis exacerbati sumus. Illic enim hi qui nos ceperant, poscebant à nobis audire verba cantionum nostrarum, nō sine ludibrio & irrisione religionis nostræ.

- 4 Et hi qui nos è Siō captiuos abduxerunt, rogauerunt nos, dicentes: Canite nobis vnū aliquod carmen ex his canticis, quæ cantare solebatis in Sion.
 5 Verūm quomodo poterimus cantare laudes Domini in terra, quæ & nobis & Deo nostro aliena est? cum in hac terra extorres & miseri degamus, ne cantare quidem in ea nobis libet. Quia verò in ea verus Deus ignoratur, & pro vero Deo statua & dii nihili, coluntur, neq; decet, neq; licet sacra Domini cantica impiorum auribus occinere, ne sacra canibus obiciantur, & margaritæ porcis spargantur.
 6 Susceptum autem hunc à nobis luctum ob memoriam tui, ô Siō, nullo vnquam tempore exilij præsentis deponam. Alioqui si vnquam quasi tui, ô Ierusalem, oblitus, cæpero vacare lætis cantibus & musicis ludere instrumentis, * facti Deus, vt dextera mea, qua tentauero cytharam pulsare, detur à me obliuioni, hoc est, cesset in me ars pulsandi cytharam, vt iam oblitus sim vsus manus dexterae in tangendo musica organa.
 7 Sed & lingua mea, qua cæpero lætitiæ carmina decantare, sic hæreat palato meo, vt loqui amplius non possim, si non quo ad hic vixero, semper memor fuero tui, & per tui recordationem semper lugens ab omni lætitiā abstinero.
 8 Nisi etiam ipsam Ierusalem fecero esse caput & principiū lætitiæ meæ ita scilicet vt non prius lætari incipiam, quàm vastata Hierusalem restitutionem, quam certò speramus, videro. † Aut si non, quandocunq; se lætitiæ occasio ingesserit, priusquàm lætari incipiam, mihi ab oculis proposuero miseram Ierusalem vastationem, vt ea tunc memoria mihi luctum fletumq; excitet, quem omni lætitiā præponere volo.
 9 Tu autem Domine, ad consolationem nostram declara per vltionem te esse memorem eorum quæ Idumæi iniquè admiserunt in die vltionis, & in tempore vastationis ciuitatis tuæ sanctæ Ierusalem.
 10 Tūc enim ipsi cum, quod fratres nostri & vicini essent, calamitatem nostram dolore debuissent, hostes tamen nostros Chaldæos per se abudè sæuientes magis ad crudelitatem incitauerunt, dicentes: Euacuate, euacuate ipsam ciuitatem vsq; ad fundamenta ipsius, ne saluum in ea relinquatur, nec vestigium aliquod ciuitatis supersit, vt reedificandi spes nulla sit.
 11 Sicut autem de Idumæis his non dubito Deum condignam quādoque sumpturum vltionem, ita sanè & tu Babylonicæ ciuitatis congregatio per diuinam vindictam misera eris, imò & iam misera verè es, et si ignores: * beatus enim erit ille rex & populus, qui ea tibi rependet & inferet mala, quæ tu nobis rependisti & intulisti: Beatus, inquam, erit, quia Deo ipsius conatus adiuuante, prosperabitur contra te, & pro vltione de te sumpta, à Deo benedicetur.
 12 Beatus qui inter cetera mala tibi irroganda etiā apprehendet paruulos tuos, & allidet eos ad petram, ne his quidem parcens, quibus tāquam innocentibus maximè in bello parcere solent, vt sic nulla posteritatis tuæ & nominis tui spes reliqua maneat.

ANNOTATIONES.

VIA ILLIC, &c.] Cōiunctio, quia non videtur hic accipi posse propriè, vt causa superiorum hic reddatur: non enim vult rationem, quare suspenderit organa, esse quia Babylonijs rogauerunt eos carmina: sed vult significare tantum fuisse dolorem, vt etiam Babylonijs exigentibus, adduci ad cantādum non potuerint, imò potius eorum adhortatione dolor esset auctus, eò quod non sine irrisione religionis carmina sancta extorquere conarentur. Proinde, quia, accipiendum videtur, vt frequenter, pro, & quidem.
SI OBLITUS FUERO.] Loquitur de obliuione quo ad signa facta, hoc est de tali qua ex signis & factis iudicatur quis alicuius oblitus, quo modo dicimus eum oblitus mortis paternæ, quem videmus vacare delitijs, cantibus & iocis. Ita enim vult idem significare se non vacaturum carminibus & musicorum instrumentorum delectationi quasi oblitus esset ipsius Ierusalem. Porro in eo quod sequitur obliuioni detur, &c. dubiū quid per dexteram intelligi debeat, dum alij aliud & aliud intelligunt, quærēdum item quare potius dextera & linguæ malum imprecatur, quàm alijs corporis membris, Pro quibus intelligendis notandum, Græca quidem sicut & Latina habere passiuè ἰμνησθε, obliuioni detur, vel sit in obliuione. Hebræa tamen habere verbum actiuum, obliuiscatur dextera mea quomodo & Augustini litera habet, in qua ad perfectionē orationis additur accusatiuus, me, obliuiscatur me dextera mea. Verūm Hebræo-

rum lectionem quidam sic verisimiliter intelligendā & perficiendam putant obliuiscatur dextera mea artis suæ vel officij sui. Secundum hunc enim sensum statim suggeritur ratio, quare dextera & linguæ suæ imprecatur male. Dicere enim voluit se in terra aliena neq; cantaturum lingua, neq; lusurum organis. Conuenienter ergo manus dexterae, qua luditur, obliuionē artis, linguæ verò, adhesionem ad palatum imprecatur, si contrariū fecerit. Hunc itaq; sequendo sensum & nostra litera sic rectè intelligitur: obliuioni detur à me dextera mea, hoc est obliuiscatur ego vsus manus dexterae meæ in pulsan-do cytharam & alia instrumenta. Simili enim locutione in vulgari sermone dicere soleamus, cum habitum rectè scribendi amittimus: *tek hebbe myn handt vergheten.*
SI NON PROPOSUERO.] Ex Græcis non satis cōstare potest nū legēdū sit proposuero, an praposuero: cū dictio Græca προποσῶ, vt utiq; significare possit, nisi q; magis significet. praposuero, quomodo etiā exponit Euthymius, & legit Aug. Hebræa autē habent ad verbum, si non extulero vel ascendere fecero Ierusalem super caput vel principium lætitiæ meæ. Quæ quidē lectio à quibusdā sic intelligitur: Si nō fecero ipsam Ierusalem esse principium lætitiæ meæ: quomodo & nostra lectio rectè etiā intelligitur. Alij sic: Si nō prætulero luctū pro Ierusalē vel laudes Ierusalē omni lætitiæ quæ mihi cōtingere potest. Aut si nō quādoocūq; lætitiæ occasio se obtulerit, cūq; lætari incepero, praposuero mihi ob oculos ipsam Ierusalē, vt eius memoria omne gaudiū excu-

* tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam.

2 Intellexisti cogitationes meas de longè,

* semitam meam & funiculum meum inuestigasti.

3 Et omnes vias meas prauidisti:

* quia non est sermo in lingua mea.

4 Et tu Domine cognouisti omnia nouissima & antiqua:

* tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

5 Mirabilis facta est scientia tua ex me, * confortata est, & non potero ad eam.

6 Quò ibo à spiritu tuo. & quò à facie tua fugiam?

7 Si ascendero in cælum, tu illic es: * si descendero in infernum, ades:

8 Si sumpsero pennas meas diluculo: * & habitauero in extremis maris.

9 Etenim illic manus tua deducet me: * & tenebit me dextera tua.

10 Et dixi forsitan tenebra conculcabunt me: * & nox illuminatio mea, † in delictis meis.

11 Quia tenebra nò obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur, * sicut tenebra eius, ita lumen eius.

12 Quia tu possedisti renes meos:

Ita enim tu omnia obseruas, vt etiam omnia pernoscas. Et vt quod generatim dixi de tua omniscientia, per partes ostendam: * ecce Domine tu cognouisti & sessionem meam & resurrectionem meam, non solum quia cognoscis quando sedeo, & quando à sessione surgo, quod & homines visu facile cognoscunt, sed quia etiam antequam, aut sedeam, aut surgam cognoscas quando sessurus sim, & quando surrecturus, præterea ad quid sedeam, & ad quid surgam.

2 Nouisti enim non solum externas meas actiones, sed, quod nullus hominum potest, etiam internas mentis cogitationes, idque non solum cum menti iam insunt, sed etiam longè antequam incidant in animum meum: * Sicut autem & sessionem & resurrectionem meam nouisti, ita quoque ambulationem meam in via, & quietem meam in hæreditate atque cubili meo attendis diligenter, & quasi exactè inuestigata perfectè cognoscis. Scis enim & vbi, & quando, & quare, siue foris ambulem interdum, siue domi quiescam nocturno tempore.

3 Et vt paucis omnia comprehendam, omnes actiones & instituta mea (quæ quidem prædictis quatuor vitæ officiis & actibus, nempe sedere, surgere, ire, cubare, continentur) non solum nouisti, sed etiam antequam fiant, quasi iam sint vidisti: * non enim est etiam verbum aliquod in ore meo, quod tu non noueris Domine, etiam antequam exprimat, & dum adhuc in lingua volutatur & formatur. Cumque iam æditur, cuiuscunque sit idiomatis, & quantumuis obscure dictum sit, ac verborum inuolucris tegatur: intelligis tamen illud, & perspectum habes ad quid quaque intentione omnia dicantur.

4 Et quid opus est multis. Ecce enim Domine tu cognouisti nò tantum mea, sed omnia & quæ in vltimis temporibus vètura sunt, & quæ antiquis olim temporibus facta sunt, futura atque præterita omnia perinde ac iam præsentia cognita habes. * Sic autem, vt dixi, te omnia mea cognoscere hinc imprimis constat, quia tu me totum intus & foris formasti: & quæ admodum artifex manum suam formando operi admouet, ita & tu potentiam tuam accommodasti, vt mirabili arte & inimitabili opere me fingeres. Proinde quid te latere posset mearum rerum, cum tuum sim figmentum? 5 Sanè cognitio tua qua omnia comprehendis, magis mirabilis est, quam vt eam comprehendere meo intellectu possim: * inualuit supra modum eleuataque est altissima, ita vt ad eam peruenire nequeam. Etsi enim cognoscere possim omnia te scire, supra caput meum est, vt intelligam modum quo omnia tam varia sine intellectus tui, aut molestia, aut perturbatione comprehendere possis.

6 Omnia autem te cognoscere rursus ex præsentia tua in omnibus locis colligere licet. Quò enim abire hinc potero à præsentia inuisibilis & incorporeæ diuinitatis tuæ? * & quo fugere potero vt conspectum tuum lateam? nusquam sanè.

7 Si enim ascendero in cælum, ades illic & tu: * si descendero in infima terræ loca, res mira, etiam illic ego offendam te.

8 Rursus si contingat mihi vt summo diluculo assumam mihi alas: d * & simul cum sole ab oriente vno die vehar in extremum occidentem, illicque habitauero.

9 Etiã illic te inueniã, quãdoquidè & te ductor è solum eo perueniã: * & ibi existens nò nisi tua potentia & cura me sustentate, subsistere potero. Cum itaque & supremum orbis locum cælum, & infimū mundi locum infernum, Orientem quoque & Occidentem tua præsentia obtineat, multò magis & media omnia loca obtinet, vt præsentia tuã nemo subterfugere valeat.

10 Si cogitauit apud me: fortasse occultabunt & suppriment me tenebræ, ita vt à Deo non videar, quemadmodum occultant me hominum conspectui, deprehendi citò stultitiam meam: * nam in ipso Deo, qui solus mea est oblectatio, etiam nox illuminat circa me, & super me lumen illi præbet æquè vt dies ad contuendum me. † Proinde si ad perfruedum delitiis carnis optatis tenebras exquisiero, vt solent facere carnales, neque tamen sic oculos diuinitatis illius effugere potero.

11 Nullæ enim tenebræ Domine tibi sunt obscuræ, sed apud te nox perinde atque dies lucida est, eò quòd nihil tibi obtegere possit magis quam dies: * Perinde enim se habent apud te tenebræ noctis, & lux diei, ita vt in vtrisque æquè omnia videas, neque lumine diei ad videndum gadiutus, neque nocturnis tenebris à videndo impeditus.

12 Nec mirum si nihil te lateat mei vbiusque, fuerò, cum renes meos, in quibus affectuum sedes est, & omnes secretissimas corporis mei partes tu ab initio semper possederis, vt qui eas in vtero materno creaueris, & in tua semper plenissime habeas potestate, casque intimè inhabites: * atque vbi in

* suscepisti me de vtero matris meæ.

13 Confitebor tibi quoniam terribiliter magnificatus es: * mirabilia opera tua, & anima mea cognosceret nimis.

14 Non est occultatum os meum à te quod fecisti in occulto, † & substantia mea in inferioribus terra.

15 Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.

16 Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus nimis confortatus est principatus eorum:

17 Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur, * exurrexi, & adhuc sum tecum.

18 Si occideris Deus peccatores, * viri sanguinum declinate à me.

19 Quia dicitis in cogitatione, * accipient in vanitate ciuitates tuas.

20 Nónne qui oderunt te domine oderam? * & super inimicos tuos tabescebam?

21 Profecto odio oderam illos, * inimici facti sunt mihi.

22 Proba me Deus, & scito cor meum: * interroga me, & cognosce semitas meas.

23 Et vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via aterna.

vbi in materno vtero me plasasti, etiam me suscepisti in curam tuam mox ab ipso egressu è ventre matris meæ, manum tuam mihi porrigendo, & à noxiis protegendo.

13 Quoniam autem hæc tuam tam admirandam in nos virtutem simul & bonitatem perpendo, meritò certè celebrabo te: mirabiliter enim tu in bonis declaratione potentia & bonitatis glorificatus es: * eò quòd sint admiranda opera tua, quod ingenuè agnoscat spiritus meus, & modis omnibus supra captum suum esse ea confiteatur.

14 Vt autem redeam ad ostendendum ex formatione mei te omnia cognoscere, ecce nullum est ex ossibus meis, quod vel nunc te lateat, quamuis intra me absconditum, vel te latuerit, cum in vtero matris formerer, cum tu omnia ossa mea in abditissimo materni vteri loco feceris. * Imò & tota mea substantia quam habui in vtero matris, loco magis abdito quam est vllum antrum terræ non fuit occultata à conspectu tuo.

15 Dum adhuc in vtero materno informis essem factus, videbas me oculis diuinitatis tuæ, cognoscens & qualis & quantus essem futurus: atque etiã tum in præsentia tua, veluti in libro quodam descriptos habebas omnes artus meos, cum adhuc per singulos dies formarentur, & nullus ex eis adhuc perfectus extaret.

16 Quoniam itaque persuasus sum omnia te quantumuis occulta perfectè nosse, ob id certè (sicut tua mihi scientia testis esse potest) valde à me honorati sunt iusti, qui & à te singulariter amantur, & te vicissim diligunt, hos maximi sanè facio, eorumque societatem vnice amem: * video enim iam tuo munere eorum imperium inualuisse, & corroboratum esse. Nam pessundantis & suppressis in regno tuo impiis, qui prius dominabantur, iustos tui studiosos magnoperè auctos & numero præualuisse cum magno animi gaudio cerno, imò & admiror.

17 Si enim coner eos numerare, plures esse inuenientur quam sit arena maris, * ob id itaque veluti à graui fomno quo deprimebar, cuigilauit erectus nimirum à calamitatibus meis, & tecum semper persisto, vni tibi viuere & placere studens.

18 Quia itaque decreuisti perdere impios, quemadmodum iam facere cepisti multiplicado iustos, * ob id o vos viri sanguinarij, qui sanguini iusto rum fundendo inhiatis, recedite à me, ne & ego vobiscum perdar à Deo.

19 Perdimini enim eò quòd ex cogitatione vestra praua loquimini contra Deum scelestè, & in cogitationibus vestris quæ praua sunt & noxia voluitis, contra iustos scelerata machinantes: * Proinde in vanum accipient isti ciuitates tuas Domine. Nihil enim illis proderit, quod intra ciuitates tuas in medio populi tui habitent, è quo citò à te exterminabuntur. Vanum item est quod conantur oppressis amicis tuis obtinere & diripere ciuitates quas amicis tuis inhabitandas dedisti, cum te adiuuante tuis præualere nequaquam poterunt.

20 Tu Domine, qui solus omnia scis, & corda hominum rimaris ipse mihi testis es, quod audientes te audiuerim: * nec simpliciter audiuerim, sed quòd etiam propter hostes nominis tui in me ipso contabuerim, & consumebar, eò quòd nimia indignatione & ira contra illos commouebam.

21 Sanè maximo odio prosequer bar eos: * & quia tui erant inimici, etiam ego pro inimicis meis habebam eos.

22 Huius rei cum ego mihi optimè conscius sim, non dubitabo tibi ipsi me explorandum offerre. Tu ipse itaque Domine, qui, vt dixi, omnia mea probas, attende à me, & veluti me explora, & cognosce cor meum: * diligenter aduerte in me, & cognosce omnia mea instituta qualia ea sunt.

23 Et perpède num in me sit cum impiis commune institutum aliquod prauum, * quod si (vt ex bonæ conscientia testimonio firmiter confido) nihil tale in me inueneris, ne quaeso me cum impiis derelinquas & perdas: sed constanter me deducas in ea via, quæ perpetuò durat apud te, nec, sicut iter impiorum, vnquam peribit, quæ proinde ad æternam perdacit vitam hoc est, in via virtutis quam amplexus sum in qua tamen nisi tuo ducatu iugiter ambulare non potero.

ANNOTATIONES.

DOMINE PROBASTI ME, &c.] Probare, scrutari, inuestigare, & similia quandoquidem proprie accepta Deo non conueniunt, vt quæ imperfectionem aliquam includunt, dupliciter exponi possunt, dum Deo tribuuntur. Primò vt significet diligenter rem aliquam aduerte: secundum quam explicationem notandus ordo horum verborum, probasti & co-

gnouisti. Quæuis enim in Deo vnum altero prius, non sit, tamen quoniam ita est in nobis, Deum prius dicit probare, deinde cognoscere. Secundo exponi possunt, vt sint idem quod rem aliquam quasi bene inuestigatam perfectè cognoscere: secundum quam explicationem additum est verbum, cognouisti, ad exponendum quomodo dixerit Deum probare. Porro hæc oratio, probasti me, & cognouisti me, proponitur in principio, tanquam propositio

12 Vir linguosus non dirigetur in terra,

* virum iniustum mala capient in interitu.

13 Cognoui quia faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum.

14 Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo,

* & habitabunt recti cum vultu tuo.

nequeant, nam & in presenti seculo veniet super eos grauissima ultio diuina, qua tanquam igne subito consumantur ac pereant, & post hanc vitam deiciantur in ignem illum aeternum, intolerabilem omnino, & perpetuum interitum afferentem.

12 Lingua enim homo, qui facilis est ad maledicendum & mentium contra proximum suum, nequaquam prosperabitur in terra: & quisquis iniuriis afficit proximum suum, illum mala venabuntur & corripient, usquequo eum planè perdant.

13 Hoc autem quod id tam indubitanter affero, quia etiam ad tempus causam iniquè afflictorum videatur Dominus negligere: tamè scio eum aliquando iudicaturum & vindicaturum pro afflictis omni humana ope destitutis: ipsos quidem ab iniusta oppressione liberando, impiis vero oppressoribus iustam ultionem inferendo.

14 Sumpta autem de impiis ultione, & liberatis ab eorum oppressione iustis, tum sanè iusti celebrabunt nomen tuum: * & coram facie tua securè habitabunt recti. In presenti enim vita tuum fauorem & benignitatem ob oculos semper habentes semper latabuntur, tibi que vni placere iugiter studebunt, & in futuro seculo contemplatione vultus tui indefinenter fruentes, perpetuis laudibus nomen tuum efferent & decantabunt.

ANNOTATIONES.

ACVERVNT LINGVAS, &c.] Græcè est singularis numerus, linguam suam, sicut & in Hebræo: nec est Græcè, sicut serpentes, sed per genitiuum, sic serpentis, *serpentes*. Secundum quam lectionem non oportet intelligere etiam serpentes acere linguas suas, & in hoc comparari istos impios serpenti, quod sicut serpens linguam suam acuit, sic & isti: sed quod impij acunt linguam suam, ita ut fiat similis linguæ serpentis, non enim serpens linguam suam acuit, sed natura sua acuta ei lingua est præter morem ferè aliorum animalium, quorum lingua obtusa est. Et verisimile est vitio scriptoris legi, serpentes, cum & Augustinus videatur ex commentariis legisse, serpentis, eo quod singulariter serpentis, & non serpentum mentionem faciat: intelligit tamen Caietanus etiam serpentes acere linguam suam, cum eam exerendo acutiorem reddunt. Porro dupliciter indicat paraphrasis explicari posse quod impij dicuntur acere linguas suas, nempe vel quia easdem ad lædendum incitant, vel quia eas mendacis suis impijs faciunt.

NE TRADAS ME DOMINE, &c.] Hebræa nunc vertuntur: Ne des Domine desideria peccatoris, quod bene conuenit ei quod sequitur: tantum tamen punctus mutatis Hebræa hoc significat, quod verterunt Septuaginta: A desiderio meo. Quod D. Augustinus similiter & Euthymius sic piè & doctè interpretantur: Ne ita Domine finas in me praua aliqua desideria, quæ subin-

de in me exurgunt, dominari, ut ob ea me tradas in potestatem peccatoris. Alium tamen sensum indicat paraphrasis, qui literali sensui magis videtur conuenire, ut à desiderio, positum sit pro, præter desiderium.

CAPUT CIRCUMDANTIVM EORVM.] Hebræa habent, caput circumdantium me. Et intelligunt quidam, caput, esse accusatiui casus: ut sit sensus: labor labiorum operiet & caput hostium meorum, & cum capite omnes adhærentes ei. Alij orationem intelligunt esse imperfectam, complendam hoc modo: Caput circumdantium me incidet cum suis in hæc mala quæ dicturus sum. Nostra autem litera, in qua ut patet ex Græcis, caput, est nominatiui casus, dupliciter potest intelligi. Primum ut appositivè iungatur, caput, cum dictione, labor, & per circumdantium, insidias intelligantur, ut indicat paraphrasis. Secundò ut inter, caput, & labor, subintelligatur coniunctio, & quemadmodum facit Hilarius, ut sit sensus: Is qui est caput & princeps hostium circumdantium me, & labor labiorum eorum operiet eos, id est, erit eis perditionis occasio, & inducet in extremam miseriam. Ut autem hunc sensum non præferemus, fecit verbum, operiet, quod videtur significare voluisse idem illud malum venturum super impios, quod iusto parauerunt. Notandum autem dictionem, labor, debere accipi, uti frequenter pro pernicie & afflictione. Secundum autem hunc sensum, caput, in sensu literali est Saul vel Doeg: In sensu vero mystico, Iudas vel diabolus.

Psalmus Dauid.

ARGUMENTVM PSALMI CXL.

Putatur etiam hic Psalmus à Dauidè compositus, cum per Saulis persecutionem submotus à tabernaculo sæderis, ubi sacrificia matutina & vespertina fiebant, incensum & sacrificium precationibus sarciret. Itaque ante omnia precatus orationem suam acceptari à Deo, tanquam sacrificia illa, orat deinceps & labia sua ita custodiri, ut ne quid unquam in tantis tentationibus impiè loquatur, & eam sibi dari mentem, qua gratia impiorum quantumvis felicium præferat iustorum seueram correptionem: tum commemorata utilitate ex ultione impiorum prouentura, & oppressionis magnitudine, precatur & suam liberationem, & dignam impijs hostibus suis ultionem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine, clamaui ad te, exaudi me:

* intende voci mea cum clamauero ad te.

2 Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo,

* eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

DOMINE toto cordis affectu & ad te præcipuè clamaui, quare precor exaudi me, * declara te attendere vocem meam, quoties auxilium tuum implorauero.

2 Precatio mea feliciter ascendat in conspectum tuum, sicut suffitus thuris in venerationem tui in altari excitatus, * ipsaque eleuatio manuum mearum sit coram te, sicut libamen & munus, quod coram te vespere semper subleuatur, hoc est, quemadmodum gratissimum tibi est thymiana super altare aureum intra sancta tibi incensum: ita & precatio mea, quæ incensi instar ex corde meo euaporat, tibi placeat: & quomodo vespertinum sacrificium extra sancta super altare

3 Pone Domine custodiam ori meo:

* & ostium circumstantia labijs meis.

4 Non declines cor meum in verba malitia:

* ad excusandas excusationes in peccatis.

5 Cum hominibus operantibus iniquitatem:

* & non comunicabo cum electis eorum.

6 Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: * oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

7 Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum:

* absorpti sunt iuncti petra, iudices eorum.

8 Audient verba mea, quoniam potuerunt:

* sicut crassitudo terra erupta est supra terram.

9 Dissipata sunt ossa nostra secus infernum:

* quia ad te Domine oculi mei, in te sperans, non auferas animam meam.

10 Custodi me à laqueo quem statuerunt mihi:

* & à scandalis operantium iniquitatem.

11 Cadent in retiaculo eius peccatores:

* singulariter sum ego donec transeam.

tare holocaustorum tibi oblatum, acceptum tibi est: ita quoque & exterior manuum mearum oblatio tibi grata sit & placida.

3 Ante omnia autem te precor Domine, ut quoniam linguæ lapsus facilis est, maximè cum quis aduersitatibus premitur, ne quid in his malis impiè loquatur lingua mea, vel contra te, vel contra hostes meos, pone quæso veluti custodiam ori meo, * & circa labia mea veluti ostium pone quod illa circumstet & custodiat per circuitum, hoc est, da mihi gratiam tuam, qua ita linguam & os meum custodiam & cohibeam, ut non nisi quod decet, & quando decet eloquar: quemadmodum militari ciuitas, & ostij munitione domus custoditur, ut nihil obfuturum aut exeat, aut introeat.

4 Et quoniam omnis linguæ lapsus ex cordis procedit deprauatione, ne quæso finas animum meum propensum fieri ad loquendum malos sermones: * singulariter autem non permittas ad id inclinari cor meum, ut in commissis peccatis quærat excusationes, quibus peccata sua defendere aut excusare conetur.

5 Ad hæc (inquam) ne me inclinari permittas exemplo eorum qui viri sunt scelerati, qui ut ad maledicendum proximis, & blasphemandum te sunt paratissimi: ita commissa peccata variis semper modis prætere & excusare nituntur, præ mentis superbia impietatem suam agnoscere renuentes. * Ut autem oro te linguam & cor meum diligenter custodire, ita quoque precor ut ne me unquam participare finas cum impijs in his quæ ipsi eligunt & approbant, nempe in delitijs & voluptatibus eorum, conuiujs & comotationibus, bonisque rapina partis, quæ suauissima illis reputantur.

6 Imò contra da, ut iustus misericordia commotus, me peccantem castiget, & seuerius etiam increpet: * nec finas peccatores quasi oleo suo caput meum impingent, hoc est, ut suis delitijs me ita demulceant, ut illorum mihi conuersatio & amicitia placeat, aut suis adulationibus & blandiloquentiis ita animum meum oblectent, ut in peccatis meis me foueant & enutrient.

7 Tantum enim abest ut impiorum gratiam quæram, ut etiam oratio mea semper futura sit contra ea, quæ placent impijs, scelera, precando semper ut & ab eorum sceleratis operibus quàm alienissimum me serues, & finem malitiæ eorum aliquando facias, quo alij per eos à iustitia non diutius auertantur. * Cum enim principes eorum & præcipui inter eos exterminabuntur, & veluti ad petram allisi comminuentur, aut faxo alligati demergentur in profundum maris.

8 Tum certè fiet, ut saltem simplices, quos modò principes illi demerant & seducunt, audiant sermones meos de pietate, iustitia, innocentia, & cæteris: sunt enim huiusmodi sermones ob summam eorum gratiam & suauitatem admodum ad persuadendum efficaces & potentes. Et iure quidem oro, ut finem accipiat malitia eorum. * Nam sicut crassitudo terræ aratro discissa rumpitur & in proximam terram spargitur.

9 Ita & ab eis ossa mea & meorum, quasi dispersa sunt proxima inferno & sepulchro, quia scilicet ita vires nostras fregerunt, atque in ea discrimina induxerunt, ut quasi in ore sepulchri & inferorum simus, proximi nimirum morti, & perditioni: * Verùm, mi Domine Deus, quoniã in te assiduè intenti sunt oculi mei, & in te omnis mea spes sita est, ob id ne quæso finas perire animam meam.

10 Custodi me Domine ne capiar insidias, quas tanquam laqueum disposuerunt mihi: * ne impingam in offendicula hominum iniquitati deditorum.

11 Sed contra in rete & perniciem eam, quã mihi parauit aduersarius meus, incidant potius (quemadmodum & futurum certus sum) peccatores quotquot illi adhærent: * ego verò tua protectione singulari subsistam, liber scilicet ab illorum impiorum imposturis, donec perfectè euasero illorum insidias, & ad feliciorem vitam hinc migrem te adiuuante.

ANNOTATIONES.

DIRIGATUR ORATIO MEA.] Ex hoc versu colligitur Dauidem hæc orasse cum exularet, nec cum reliquo populo communibus beneficiis interesse posset, atque ob id precari, ut loco incensi & sacrificij à Deo acceptetur oratio ipsius, quomodo tres pueri apud Daniëlem precabatur, dicentes: Non est in hoc tempore holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque locus primitiarum apud te, ut inueniamus misericordiam tuam: sed in anima contrita, & spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausta arietum & tau-

rorum, sic fiat sacrificium nostrum hodie. Simpliciter tamen versus iste intelligitur: Sic placeat tibi oratio mea sicut incensum iuxta legem oblatum, & eleuatio, &c. Verùm hic quispiam dubitabit, quomodo orationem suam acceptari optet sicut incensum, cum oratio iusti longè sit Deo acceptior, quam incensum, quod non nisi ratione deuotionis offerentium illi placet. Sed Prophetas significas incensum & sacrificium vespertinum Deo esse grata, non loquitur de eis per se acceptis, sed ut à deuotis offerantur mentibus secundum legis præscriptum, & ut erant figura vnici illius sacrificij per Christi

1 Domine exaudi orationem meam, percipe obsecrationem meam.

* in veritate tua exaudi me in tua iustitia.

2 Et non intres in iudicium cum seruo tuo, * quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

3 Quia persecutus est inimicus animam meam:

* humiliavit in terra vitam meam.

4 Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi.

* & anxius est super me spiritus meus, in me turbatus est cor meum.

5 Memor sui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis,

* & in factis manuum tuarum meditabar.

6 Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi.

7 Velociter exaudi me Domine: defecit spiritus meus.

8 Non auertas faciem tuam a me, * & similis ero descendentibus in lacum.

9 Auditam fac mihi manam misericordiam tuam, * quia in te speravi.

10 Notam fac mihi viam in qua ambulem, * quia ad te leuavi animam meam.

11 Eripe me de inimicis meis, Domine ad te confugi: * doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

12 Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam,

* propter nomen tuum Domine uiuificabis me in aqua tate tua.

13 Educes de tribulatione animam meam.

* & in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos.

14 Et perdes omnes qui tribulant animam meam.

* quonia ego seruus tuus su.

1 Domine exaudi quæso precationem meam, benigne attende ad obsecrationem meam, * exaudi me, & si non ob propria merita, de quibus non præsumo, tamen pro fidelitate & iustitia tua, quam in præstandis promissis constanter seruas.

2 Pro hac, inquam, tua iustitia exaudi me: & ne contendas iudicio cum seruo tuo, summo iure mecum agendo. * Nam si iudiciu nobiscum inire velis, non ego solus, sed nullus omnino super terram viuens, quantumuis apud homines iustus & irreprehensibilis, iustus deprehendetur apud te, cum nullus sit, in quo non multa reprehendere possis, & multo plura exigere quam præstiterit. Proinde oro me exaudias, non tam pro mea, quam pro tua iustitia.

3 Et sanè vt clamantem exaudias, tuæ conuenit veritati. Ecce enim hostis capitali odio me persecutus est, cupiens perdere animam meam: * proftrauit in terram vsque vitam meam, in ea me redigens discrimina, vt iam iam videar periturus.

4 Coëgit me habitare in obscuris, sicut eos qui olim mortui sunt, in profundissimis iacentes tenebris, & obliuioni hominum quasi nunquam fuissent traditi. Ita enim & ego hominum præsidio destitutus, cogor ob inimici persecutionem in obscuris antris latere, atque in afflictionum tenebris mortem semper præ se ferentibus versari, vt quasi inter mortuos esse videar, * Atque ob hæc animus meus in me maxima angustia affectus est, & conturbatum est intra me præ nimio timore cor meum.

5 Proinde vt à sua angustia & consternatione sese reciperet anima mea, in memoriam reuocauit dies antiquos: diligenterq; meditatus sum de omnibus operibus tuis, per quæ priscis illis temporibus, cum in me, tum in alios sæpe tuam bonitatem mirificè declaraueras, * in gestis potentia tuæ expendendis totus eram.

6 Per hanc ergo meditationem animo erectus, & in spem bonam confirmatus, præ magno desiderio opis expandi ad te in oratione manus meas, * anima mea anhelat ad te, & modo quodam præ ariditate tibi aperta est, aquis consolationis tuæ humectari & refocillari percipiens, mox defectura, nisi statim adueris, quomodo terra præ humoris defectu torrida aperitur atque fatiscit, quasi anhelans ad pluuiam irrigationem.

7 Itaque velociter exaudi me Domine, * præ nimia enim angustia & metu vix amplius apud me est spiritus meus.

8 Ne cesses fauorem tuum mihi declarare: * alioqui enim similis fiam his qui descendunt in lacum mortis & inferni, vnus, scilicet, ex eis factus.

9 Fac vt maturè & citò sentiam tuam misericordiam, atque etiam vt matutino tempore cum ad te attentius orauero, & animus meus tuis responsis capiendis aptior fuerit, percipiam auribus mentis consolatoria misericordia tuæ verba, * quia in te omnem meam fiduciam collocaui.

10 Fac me cognoscere viam per quam securus ambulem, * quoniam ad te animam meam in oratione leuavi, expectans summo desiderio tuam opem & illuminationem.

11 Eripe me de hostibus meis, Domine, ad te enim confugi, committens me occultæ tuæ protectioni & custodiæ. * Et ne aliquando à te merito derelinquar violentia hostium meorum, doce me non tantummodo scire, sed etiam facere quod placitum est tibi: tu es enim Deus meus, cui soli vt seruire sum obligatus, ita quoque ex animo cupio.

12 Propter quod spiritus ille tuus benignus me quæso deducat ad viam virtutis, & per viam virtutis, quæ ab omni prauitatis obligatione est aliena, & recta ducit ad te: non enim rectum viuendi genus arripere, vel constanter seruare me posse confiteor, nisi tuo spiritu & ad eam viuendi rationem deducente, & in ea semper me concomitante. * Et quanquam meritis meis non debeatur, vt me his malis liberet, tamen propter gloriam nominis tui Domine, uiuifica me, à morte me præseruando per tuam in seruandis promissis iustitiam. Sic enim glorificabitur nomen tuum, si in me promissam exhibueris benignitatem, iustumque te esse declaraueris.

13 Educ ex afflictione hac animam meam: * & per tuam erga innocentes clementiam disperde omnes inimicos meos.

14 Et perdas omnes qui iniquè affligunt animam meam: * seruus enim tuus ego sum, vni tibi in omnibus seruire & placere desiderans. Quare & tibi conuenit, vt tanquam Dominus serui tui rationem te habere declares, vindicando me ab iis qui iniuste me opprimunt.

NON INTRES IN, &c.] Deum intrare cum aliquo in iudicium, non est Deum venire ad iudicandum illum, & iudicem illius se exhibere: sed est Deum cum aliquo contendere, expostulare, & quasi aduersarij personam in iudicio suscipere. Id autem cum sancti semper deprecantur, Dauidi conueniebat, & tam cum affligeretur à Saule, quam cum Abalson eum persequeretur: nam & cum Saül eum persequeretur, agnoscebat Propheta indubiè dignum se eis malis coram Deo, si Deus cum ipso contendere vellet, & omnes vitæ suæ actiones obseruare, quauis vbique se innocentem prædicet in causa illa, quæ erat illi cum Saule, sicut etià erat innocens in ea causa quæ erat ei cum Abalson. Porro in eo quod sequitur, quia non iustificabitur, &c. primò quidem cauendū, ne ea oratio intelligatur secundum Dialecticorum regulas, secundum quas non omnis valet idem quod aliquis: non enim vult Propheta aliquem viuētem non iustificari coram Deo, sed omnino neminem. Secundò cauendū, ne, quemadmodum Lutherus ex hoc versu colligit, hic significari intelligatur, iustum in omni opere quantumuis bono peccare, & omne opus hominis quantumuis iusti coram Deo esse peccatū. Nā ex eo quod dicitur, nullum esse viuētem qui corā Deo iustificetur, non sequitur, nullum esse opus quod coram Deo iustum sit. Vt autē intelligatur quomodo hæc propheta sententia non contrarietur aliis scripturæ locis oppositū asserentibus secundum apparētiā, vt præter alia dum dicit Paulus: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur: aduertendum hunc locum posse in Catholico sensu dupliciter intelligi. Primū vt sit sensus: Non iustificabitur in

conspectu tuo, id est, si ad summam tuam iustitiam comparatur, & iuxta eam exquiratur. Sicut dicitur Job. 25. Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna non splendet, & stella non sunt mundæ in conspectu eius. Quāto magis homo putredo, & filius hominis vermis? Verūm hic sensus acuto Lectori fortasse proposito Propheta conuenire non videbitur. Proinde dicendū non simpliciter intelligendum quod dicit, non iustificatur corā te omnis homo, sed cum conditione, quæ petenda est è præcedenti parte. Non enim dicit: Non iustificatur omnis homo coram te: sed non iustificabitur, si scilicet cum ipso volueris in iudiciū venire. Sicut enim dicitur is in iudicio, quod est illi cum altero, non iustificari, qui ab illo in multis iustè accusari potest, quæ alius refellere nequit: ita & Deo nobiscū expostulante, vel nobis ipsis iudicibus inueniemur non esse iusti. Nam præter debita gratitudinis quæ Deo nemo satis exoluere potest, etià ea debita, ad quæ præcepto diuino obligamur, nemo est qui plenè satisfaciat, sed Deo expostulate omnes inueniētur fecisse multa quæ facta non oportuit: & rursum multa non fecisse, quæ facta oportuit. Vnde dicit Job. cap. 13. Si iustificare me volueris, os meū condēnabit me: si innocētē ostēdero, prauū me cōphabit. His ergo non obstant ea scripturæ loca, quibus Paulus dicit hominē iustificari corā Deo p fide: per hanc enim fit, vt iustitia nostra nobis non imputetur, sed imputeretur, & communicetur iusticia Christi.

COLLOCAVIT ME, &c.] Huius versus prior pars ponitur etiā Threnorū tertio, vbi nos legimus: In tenebris collocabit me sicut mortuos sempiternos. Quod ob id annotandum duximus, vt ex locorum collatione verus huius loci sensus percipiatur.

PRO SENSU MYSTICO ANNOTATIO.

IN sensu mystico dum dicit peccator pœnitens vitam suam in terra humiliatā, significat se terrenis rebus addictum per consensum peccati, aut perditioni iam proximum factum. Collocatū autem se rectè in obscuris dicit, tum quia iam carceri tenebroso inferni obnoxius factus est: tum quia mens eius, per peccata sit obtebrata, vt in summa caligine versetur exors veræ lucis. Est autem hic primus salutis gradus, vt agnoscat se collocatū in tenebris: & in terra vitam suā depressam, hoc est, vt agnoscat peccata sua. Secundus, ob eam metu iudicij diuini intra se turberetur: vnde rectè sequitur, anxius est, &c. Tertius verò, ne nimia turbatione de-

spere, vt antiquas Dei miserationes, peccatori bus frequenter exhibitas in memoriā reuocet, atq; ex his quarto loco mentem suam per fiduciam erigens & animam & manus ad Deum per orationem subleuet. Precetur autem non solum peccatorum remissionem, sed etiam liberari à demonum, quorum per peccata seruus factus est, potestate, & viam virtutis edoceri à Deo, atq; in ea constanter deduci. Quod enim hic dicitur: Notam fac mihi viā in qua ambulem: quamuis in literali sensu rectè intelligitur de communi via, tamē in mystico sensu accipi debet de generæ vitæ, & modo viuendi quo ad Deum peruenire possimus.

Psalms David ad Goliath.

ARGUMENTVM PSALMI CXLIII.

Presenti Psalmo Propheta regis cum summa admiratione & perpensione diuina erga se bonitatis, Deū predicat, & predicaturū se promittit ob victorias multiplices, admiranda Dei virtute sibi collatas ab hostibus suis alienigenis: quorum temporali felicitati, quam in hoc mundo impij sectantur, præponit felicitatē eorū quibus agnoscere, colere & possidere cōtingit verum Deum, vt qui summū sit bonum, & perfecta suorum hereditas & felicitas. Videtur autē absurditatem quandam hic Psalmus includere, eò quod cū sit gratulatorius de donatis à Deo victorijs, tamen in se orationes contineat, quibus victoriam de hostibus reportandam imperare nitatur David. Proinde quidam intermissus huic Psalmo orationes ita accipiunt, vt illis Propheta non iam orare intelligatur, sed memorare voluisse quomodo contra hostes suos à Dei cultu alienos, Dei opem implorare solitus sit. Alij verò gratiarū actioni orationē coniunctam & interpositā intelligunt, vt sicut pro perceptis aliquoties à Deo victorijs gratias agit, ita quoque pro percipiendis in postremum precetur. Videri enim potest hic Psalmus cōpositus, cum post victorias multas postremum cogeretur cum Ammonitis bellum suscipere. Nam quod in Titulo Latinorum Codicum legitur: aduersus Goliath, vt ad Psalmi materiam parum quadrat, ita in Hebrais libris non inuenitur, sed neque in plerisque Græcorum codicibus, vt testatur Euthymius. Generale enim est epicimium de triumphis Davidis diuina virtute peractis, quemadmodum & Psalmus 17. huic per quam similis in multis versibus. Porro in mystico sensu hic Psalmus est gratiarum actio, & oratio Christi, Ecclesia, ac cuiuscunque iusti pro victoria contra diabolū, omnesque pietatis hostes.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium.

* & digitos meos ad bellum.

BENI laude dignus est Dominus Deus meus, qui me imbuit scientia & industria militari, aptans manus meas ad pugnam: * & digitos meos ad bella cum hostibus impiis feliciter gerenda. Cum enim humano exercitio ad bella exercenda prius instructus non fuerim, sanè non nisi diuinitus me ad ea tam feliciter & gerenda: & victorijs perficienda

2 *Misericordia mea, & refugium meum, & susceptor meus, & liberator meus.*

3 *Protektor meus, & in ipso speravi, qui subdit populum meum sub me.*

4 *Domine quid est homo quia innotuisti ei?*

* *aut filius hominis quia reputas eum?*

5 *Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut umbra praterunt.*

6 *Domine inclina caelos tuos, & descende,*

* *† tange montes, & fumigabunt.*

7 *Fulgura coruscationem, & dissipabit eos,*

* *emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.*

8 *Emitte manum tuam de alto: eripe me & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum.*

9 *Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum, dextera iniquitatis.*

10 *Deus canticum nouum cantabo tibi. in psalterio decachordo psallam tibi.*

11 *Qui das salutem regibus, qui redemisti Dauid seruum tuum, de gladio maligno eripe me.*

12 *Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.*

13 *Quorum filij sicut nouelle plantationes in iuuentute sua.*

14 *Filia eorum compositae, circumornata vt similitudo templi.*

15 *† Promptuarium eorum*

institutum atque instructum agnoscere cogor.

2 Ipse est, qui sola sua beneuolentia, nullis meo prouocatus meritis, miris modis erga me est misericors: per suam enim erga me misericordiam ipse meum est refugium, ad quem tuto, tanquam ad arcem munitissimam confugio: * qui & confugientem ad se me suscipit, estque adiutor meus & liberator meus.

3 Ipse me instar clypei ab omnibus hostium telis semper protegit, ipse est in quo omnem spem meam collocaui, * qui ob id non solum de externis hostibus me gloriose triumphare facit, sed etiam obsequentem facit populum meum mihi.

4 Hanc dum erga me diuinæ bonitatis clementiam perpendo, merito præ admiratione exclamare libet: O Domine, quid est miser homuncio, quod tu tantus dignatus sis familiarem cum eo inire amicitiam, teque illi insinuare, tui cognitionem ei impartiendo: ei que declarando te illius peculiarem habere rationem & curam? * aut quid est filius hominis, ex mortali homine mortalis genitus, quod tam singulari dignatione eum tantifacis, immensa in eum conferendo beneficia?

5 Ecce enim homo ipsi vanitati quam simillimus est, propter vite ipsius miseriam, instabilitatem ac breuitatem, propter studia item vana & inania quæ ex sese seclatur: * dies vitæ ei in maxima instabilitate cito prætereunt, sicut obscura umbra: quæ vt perpetuo mutatur, ita mox quoque esse definit, nec post se vestigium aliquod sui relinquit, non tam dicenda res aliqua, quam rei veræ imperfecta imago.

6 Oro autem Domine, vt quemadmodum fecisti cum daturus legem in monte Sinai, in nubibus visus es ad populum tuum descendere, ita etiam ad pugnandum mecum contra impios hostes inclines caelos tuos, in quibus peculiariter habitas, & cum eis descendas ad nos, hoc est, fac vt nubibus apparentibus, terræque imminentibus, cæli tui demissi & inclinati videantur, tuque in eis per efficacia potentia tua signa præsentiam tuam palam exhibe. * Et sicut olim, te præsentiam tuam in monte Sinai declarante, mox fumare cepit totus mons, ita quoque pro nostra salute immisissis fulminibus, aut caliginosa nube range montes, sicque ad terrorem hostium nostrorum fumigent. † Ipsos quoque superbos hostes nostros, qui montibus similes videntur, percute, & veluti fumus ab ira tua subito euanescent.

7 Et quomodo in mari rubro contra Aegyptios pugnaui pro populo fulguribus tanquam sagittis à te iaculatis è nube in qua latitabas: ita & in hostes nostros eiacularare fulmina, & vehementer eos potentia tua terroribus cõcutias, sicque eos disperge: * emitte coruscationum tuarum sagittas, & per eas conturba illos.

8 Et cum illis quidem sic age: ad me autem velut de altissimo caelorum habitaculo manum adiutricem demitte, * hoc est, cælesti tua virtute eripe me, & libera me de aquis multis; nempe de potentia & violentia hominum, qui à diuino cultu planè sunt alieni, qui me tanquam aquarum multarum obruere & perdere conantur.

9 Quorum & sermones mali sunt, & opera pessima, nam & os eorum non nisi vana loquitur, mædacia scilicet, quæque iniqua sunt & noxia: * & dextera eorum nihil quam iniqua operari nouit, vt ob hæc merito non tam nostri, quam tui hostes habendi sint.

10 Cum autem ad hunc quem precatus sum modum pro me insigniter depugnaui, sicut aliquoties fecisti, tum & ego nouam habens celebrandi te occasionem, nouum carmen in honorem tuum decantabo, * simulque cum voce psallam tibi psalterio decem chordarum.

11 Eò quod tu præstes quibus vis regibus salutem, non militum fortitudo, aut rei militaris prudentia, quodque me seruum tuum frequenter singulari ratione liberaueris à gladio hostili pernicioso. * Proinde vt posteriora prioribus respondeant, & vt nouo te carmine celebrare possim, etiã nunc eripe me.

12 Et libera me à violentia hominum, qui à diuino cultu sunt alienissimi, * quorum & verba, & facta omnia sunt sceleratissima.

13 Quorum filij sunt in iuuentute sua sicut nouæ arborum plantulae, pulchri scilicet atque iucundi, florentesque in vigore, & continuum augmentum quantitatis ac roboris feliciter fumentes.

14 Similiter & filia eorum, membrorum aptissima proportione & compositione eleganter sunt excultæ, * insuper & externo vestium, ornamentorumque cultu vndique exornatæ ad similitudinem templi, quod & exquisita est arte fabricatum, & variis pretiosisque vndiquaque ornatum donariis.

15 Neque solum prole, eaque eleganti sunt fecundi, sed etiam diuitiis, omnibusque

plena, eructantia ex hoc in illud.

16 *Oues eorum fetose abundantes in egressibus suis, boues eorum crassa.*

17 *Non est ruina maceria neque transitus:*

* *neque clamor in plateis eorum.*

18 *Beatam dixerunt populum, cui hac sunt.*

* *beatus populus cuius Dominus Deus eius.*

omnibusque temporariis rebus abundantes. Penuria enim, & omnia eorum repositoria adeo sunt plena, idque omnis generis fructibus, vt præ nimia plenitudine copiose effundant & subministrent vnam fructuum speciem post aliam. † Coganturque aliquando ex vno promptuario in aliud euacuare reconditorum bonorum copiam, quod priora illa angustiora sint quam vt capiant fructuum abundantiam.

16 Similiter & oues eorum admodum sunt fecundæ, quæ in copioso numero ternuntur è caulis suis egredi ad pascua, * & boues eorum propter pascuorum vbertatem pingues sunt, atque ob id ad agriculturam, aliaque onera ferenda fortes & validi.

17 Accedit ad hanc prolium, fructuum, atque pecorum felicitatem etiam maxima tranquillitas, & ab omni hostili incurfu libertas. Non enim est qui quæuis munimenta agrorum, vel domorum, vel urbium ipsorum diruat, & per ea iam diruta transeat ad incommodum aliquod inferendum: * neque ob incursum hostium, aut aliam quauis accedentem calamitatem, vlla lamentabilis vox auditur in plateis eorum.

18 Et quidem homines huius seculi felicem prædicant eum populum, cui adest huiusmodi visibilium bonorum copia, & cum ea ab omnibus malis immunitas: * verum ego veriore sententia illum verè felicem pronuntio populum, cuius est Deus ipse Dominus, cæli terræque creator, hoc est, qui hunc & agnoscit & colit, eundemque pariter habet adiutorem & protectorem. Ipse enim Dominus cum sit solus summum bonum, solus verè potest suum populum beatum facere, & non solum quæ dixi suis abundè & felicissime præstare, sed & alia his longè excellentiora, nempe vitam æternam, cum omnium bonorum exuberantissima affluentia, & pace securissima.

ANNOTATIONES.

VI SVEDIT POPVLVM, &c.] Habent quidem libri quidam: subdis, in secunda persona: at melius habent alij in tertia, subdit. Id enim magis conuenit Græcis & Hebræis & præcedentibus.

QVIA REPUTAS EVM.] Græca habet λογίζω, hoc est reputaris ei id est cognosceris ab eo: vt respondeat ei quod in priori membro dicitur, innotuisti ei. Hebræa tamè habet, vt nos, reputas eum, hoc est, æstimas eum, & tãti facis, vt legit & exponit D. Augustinus. Sed eadem Hebræa in priori membro etiam

habent pro, innotuisti ei, cognoscis, eum, hoc est, rationem eius habes & curam.

QVORVM FILII, &c.] Septuaginta hæc omnia sic verterunt, vt ad impios hæc terrena felicitas pertineat, quod magis conuenit nouo Testamento. At in Hebræo hæc quæ de terrena felicitate dicuntur, tribuantur populo Dei. Vnde & Hieronymus vertit: Vt sint filij nostri sicut nouellæ plantationes. Filia nostra, Promptuarium nostra, &c. Quod bene conuenit veteri Testamento, in quo pijs hæc bona promittuntur.

Laudatio ipsi Dauid.

ARGVMENTVM PSALMI CXLIII.

Canit se omnesque generationes, imò & omnia Dei opera, sed præcipuè sanctos semper Deum celebraturos, idque ob varia quibus insigniter Deus excellit, nempe ob magnitudinem eius, immensam potentiam, infinitam bonitatem in omnes creaturas, sed maxime in afflictos, splendorem & æternitatem regni ipsius, iustitiam, & sanctitatem, in omnibus verbis effusam, factisque, prouidam & liberalem omnium viuentium educationem, facilitatem ad exaudiendum & saluandum iustos, & equitatem in perdendo impios. Est autem hic Psalmus septimus & vltimus inter Psalmos alphabetarios, elegans sanè, & multiplicem diuina laudis in genere materiam indicans.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 *Exaltabo te Deus meus rex.*

* *& benedicam nomini tuo in seculum & in seculum seculi.*

2 *Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.*

3 *Magnus Dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non est finis.*

EXALTABO te mi Deus, omnium rex & gubernator, non quidem sic vt sublimiorem te quam sis, constituam, cum sis altissimus: sed vt altitudinem tuam & excellentiam laudibus meis celebrem, ignorantibusque eam hominibus insinuem & commendem: * hoc est, laudabo nomen tuum, idque tota vita mea, imò & per cuncta secula, nam & per edita à me laudis tuæ carmina in omnibus post me venturis generationibus te prædicabo, & post indefinites præsentis seculi laudes, in futuro æternitatis seculo perpetuis te laudibus semper effera.

2 Per singulos dies laudabo te, * & celebrabo nomen tuum per secula cuncta, neque in præsentem, neque in futuro seculo vnquam cessans à laudibus tuis.

3 Et id quidem merito. Siquidem ipse Dominus super omnes magnus est, siue naturæ præcellentiam, siue potentiam spectes, atque ob id dignus est qui valde laudetur: * Neque simpliciter magnus est, sed magnitudo eius omninò infinita est, vt ob id merito nullus etiam laudum ipsius finis inodusque esse debeat.

4 *Generatio & generatio laudabit opera tua: * & potentiam tuam pronuntiabunt.*

5 *Magnificentiam gloria sanctitatis tue loquentur, * & mirabilia tua narrabunt.*

6 *Et virtutem terribilium tuorum dicent: * & magnitudinem tuam narrabunt.*

7 *Memoriam abundantia suauitatis tue eructabunt, * & iustitia tua exultabunt.*

8 *Miserator & misericors Dominus: patiens & multum misericors.*

9 *Suauius Dominus vniuersis, * & miserationes eius super omnia opera eius.*

10 *Confiteantur tibi Domine opera tua, * sancti tui benedicat tibi.*

11 *Gloriam regni tui dicent, * & potentiam tuam loquentur.*

12 *Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, * & gloriam magnificentia regni tui.*

13 *Regnum tuum regnum omnium seculorum.*

* & dominatio tua in omni generatione & generationem.

14 *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. * & sanctus in omnibus operibus suis.*

15 *Alleuat Dominus omnes qui corruunt; * & erigit omnes elisos.*

16 *Oculi omnium in te sperant Domine. * & tu das escam illorum in tempore oportuno.*

17 *Aperis tu manum tuam.*

4 Itaque omnes sibi mutuo succedentes hominum generationes laudabunt opera tua, & omnipotentiam tuam in operibus tuis relucentem annuntiabunt.

5 Excellentem gloriam & claritatem sanctitatis tuae, qua in teipso sanctissimus es, ab omni vitio alienissimus, loquentur: & opera a te clarissime cum omnium admiratione gesta, siue in mundi creatione & gubernatione, siue pro tuorum liberatione, studiosè enarrabunt alijs.

6 Et fortitudinem terribilium operum tuorum effabuntur, & magnitudinem potentiae tuae commemorabunt.

7 Neque potentiam tuam tantum praedicabunt, sed etiam copiosam tuam benignitatem, qua suauissimus es, e mente sua memori, & per intentam recogitationem iucundissimorum tuorum beneficiorum redundanti, effudent, plenisque buccis personabunt: ob iustitiam tuam, qua & promissa seruas, & iuste omnia administras, iustos beneficij, impios poenis afficiens, cum exultatione carmina decantabunt.

8 Et iure quidem Dei depraedicabunt benignitatem. Est enim Dominus miserator & clemens, tardus ad iram, ad clementiam autè pronus mirificè.

9 Benignus est Dominus, idque non erga quosdam tantum, sed sine personarum discretionem & acceptionem erga omnes: & multiplices miserationes eius effunduntur super omnia opera eius, & in illis clarissime relucent. Vt enim omnia fecit, ita nihil eorum odit quae fecit: sed in omnibus suam declarat & effundit misericordiam, iustis simul & peccatoribus, hominibus & brutis, imò & in ipsis inanimatorum, ut quibus sola sua benignitate esse dat & conseruat, quaeque hominum utilitati seruire facit.

10 Proinde quoniam in omnibus operibus tuis bonitas tua effusa est Domine, omnia etiam, ita ut dignum est, te suo modo praedicabunt & laudabunt, demonstrando scilicet & exhibendo tuam in seipsis potentiam, sapientiam, bonitatem ac prouidentiam, & per hoc alijs occasionem laudandi te praebendo. Verum peculiariter sancti tui magnificè loquentur de te: hi enim ut benignitatis tuae praeter alijs magis participes sunt: ita quae tibi excellenter competunt attentius aduertunt & cognoscunt, ac proinde in his praedicandis assidui sunt.

11 Hi itaque magnificentiam regni tui loquentur, & omnipotentiam tuam narrabunt.

12 Vt hac ratione notam faciant hominibus potentiam tuam, & illusterrimam excellentiam regni tui. Est enim id verè sanctorum praecipuum studium, ut agnitam Dei potentiam & excellentiam non solum apud se commendent, sed & ignaris eam insinuent, quo ad illius reuerentiam & cultum eos adducant.

13 Et bene quidem illi excellentiam regni tui praedicabunt, nam regnum tuum nequaquam tale est, quale regnum principum huius mundi, quorum regnum neque ad omnes populos, neque ad omnia tempora se extendit. Tuum regnum ad omnia se extendit secula, tam praeterita quam futura, principio simul carens & fine: & potestas tua regia in omnes sibi mutuo succedentes obtinet generationes, ita ut nullus omnino sit populus, nullum tempus, in quo non regnes.

14 Ad hanc autem regni & potestatis praecellentiam, accedunt & alia ob quae laudandus est Dominus. Etenim in omnibus verbis suis verax fideliter adimplens quaecunque promittit, & sanctus in omnibus factis suis, nihil vnquam designans, quod merito reprehendi & culpari possit.

15 Praeterea cum regia dignitate & potestate praclare excellat, non tamen, ut ferè potentes huius seculi, humilium & afflictorum curam despiciunt, quin potius his singularius prospicit, & adest, nam sine personarum discretionem omnes suos iam cadere incipientes subleuat, sustentatque ne cadant: & iam collapsos, humique iacentes mox erigit, ne pereant: & id quidem siue corpus spectes, siue animam. Suos enim Dominus, dum secundum corpus periclitantur, & casui, hoc est, morti proximi sunt, a casu frequenter praeseruat, & iam iniurijs, morbisque depressos & fractos statim liberat. Maximè autem secundum spiritum ipsorum non finit, ut ad peccandum inclinati in peccatum ruant: aut in peccatum prolapsi, in eodiu perseverent. Neque est omnino aliquis, qui sine Dei beneficio vel ne cadat sustentetur, vel iam prolapsus erigatur.

16 Imò & omnibus omnino animantibus sua prouidentia & cura prospicit. Omnium enim animalium oculi Domine in te intenti sunt, expectantes a tua pasci benignitate: neque tu pro tua bonitate illorum expectationem vanam esse sustines. Suppeditas enim eis tempore oportuno cibum unicuique conuenientem.

17 Neque pascis tantum, sed copiosè etià & liberaliter. Quemadmodum enim

* & implet omne animal benedictione.

18 *Iustus Dominus in omnibus vijs suis: * & sanctus in omnibus operibus suis.*

19 *Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum.*

* omnibus inuocantibus eum in veritate.

20 *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, * & saluos faciet eos.*

21 *Custodit Dominus omnes diligentes se, * & omnes peccatores disperdet.*

22 *Laudationem Domini loquetur os meum: & benedicet omnis caro nomini sancto eius, in seculum & in seculum seculi.*

enim liberalis aliquis homo ad largiendum extendit & aperit manum suam, ita & tu quoque velut aperta & exporrecta manu profundis tuam liberalitatem: & satias abundè omne animal tuis gratuitis beneficijs.

18 His accedit quòd in cunctis institutis suis Dominus sit iustus: & sanctus in omnibus operibus suis, nihil in omnibus quae agit iniquam aut impium committens, etiamsi non semper ratio prouidentiae & dispensationis omnibus innotescat, imò impijs aliquando videatur quaedam iniquè gerere.

19 Praeter communem omnibus creaturis potentiam, bonitatem, & iustitiam Dei, operapretium est aduertere illius erga inuocantes & timentes ipsum, benignitatem. Omnibus enim sine discretionem implorantibus auxiliù & gratiam eius, inuocantibusque, ipsum ut adest, mox adest paratus succurrere eis: omnibus, inquam, qui non labijs tantum, neque fictè aut frigidè inuocant illum, sed ex animo & verè: qui quique non in errore aliquo de Deo, sed sincera religione & rectitudine fidei illius implorant auxiliùm.

20 Itaque quicquid optauerint hi qui reuerenter colunt illum, faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Nihil enim tales optare possunt quòd iniquum sit, & ab diuina discrepans voluntate, cui se suaque omnia semper lubenter submitunt: Sicut autem eorum vnicum & praecipuum votum est, consequi salutem a Deo: ita & ipse quoque salutem cum temporalem, quantum expedit, tum aeternam maximè eis adferet.

21 Quin & in ipsis malis & periculis Dominus omnes diligentes ipsum singulari cura custodit ab omni malo: ipsos autem peccatores omnes disperdet.

22 Proinde ob haec omnia semper laudes Domini personabit os meum; dignumque est ut mecum omnis homo laudet per cuncta secula sanctum & colendissimum nomen illius.

ANNOTATIONES.

EXALTA BO IN SECVLVM.] Pro, in seculo seculi, Hebraea habent עולם ועולם leolam vaed, per quas dictiones non semper significatur aeternitas, sed quandoque tempus vitae praesentis, aut longum aliquod tempus. Proinde hoc loco, in seculum, & in seculo seculi, tripliciter exponitur, ut indicat satis Paraphrasis. Quidam enim intelligunt Dauidem per haec verba promittere se tota vita sua in hoc mundo Deum laudaturum. Alij, quòd per carmina posteris relicta Deum vsque in finem seculi sit laudaturus: & alij rursus, quòd tam in futura vita, quam in praesenti seculo Deum laudabit semper.

SVAVIS DOMINVS.] Suauius, hoc loco debet accipi pro benigno, sicut potest saauitas pro benignitate. Dicitio enim, *suavis*, vtrumque significat, & magis conuenit bonus vel benignus, quam suauis. Nam proprie non est omnibus Dominus suauis.

FIDELIS DOMINVS.] Versus iste in Hebraeo non est. Deest enim apud Hebraeos versus literae Nun, qui tamen videtur fuisse in libris quibus Septuaginta vsi sunt: nisi Septuaginta hunc versum addiderint pro perfectione alphabeti, nam fidelis, si Hebraicè dicatur, incipit à litera Nun.

ALLE VAT DOMINVS, &c.] Quod dicitur Dominus omnes alleuare, variè exponi potest, quem-

admodum & illud Ioannis: Illuminat omnem hominè, *IOAN. I.* &c. & similes scripturae. Secundum Augustinum enim intelligendū est Dominum alleuare omnes suos, & inuocates illum. Potest etiam intelligi Dominum omnes simpliciter alleuare, quantum quidem in se est. Nam quod quidam non erigantur, ipsorum vitio euenit, qui porrigenti manum Domino resistunt. Postremum accipi potest in eo sensu, quòd omnes corruentes qui alleuantur, non nisi diuino beneficio alleuantur.

INUOCANTIBVS EVM, &c.] Illud, in veritate, indicat Paraphrasis dupliciter exponi posse. Primum ut sit idem quòd ex animo, & excludat inuocantes solis labijs. Secundò ut sit idem quòd, sincera religione, rectaque fide. Proinde non inuocant in veritate, primò qui corde non inuocant. Secundò qui de Deo non rectè sentiunt, ut Iudaei, haeretici pagani. Tertio, qui polluta conscientia, & cum proposito perseverandi in peccatis Deum inuocant: non est enim horum cor rectum cum Deo. Quarto, qui sine fiducia, animoque dubio & haesitant Deum inuocant. Nam neque hi de Dei potentia & benignitate rectè sentiunt. Postremum, qui magis optant temporalia quam spiritualia, de quibus Iacobus: *lac. 4.* Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, ut in concupiscentiis vestris infumatis: & horum enim cor non est rectum cum Deo, ac proinde in veritate non inuocant.

Alleluja Aggae & Zachariae.

ARGVMENTVM PSALMI CXLV.

Propheta praesenti Psalmo vbi primum seipsum & ad laudem Dei inuitauit, & semper Deum laudaturum promissit, tum a fidendo hominibus dehortans, ad fiduciam in Deum collocandam omnes vocat, quòd solus ipse iuuare & possit & velit, solus potentissimus, diuissimus, fidelissimus, & benignissimus, potissimum erga afflictos & inopes. Vt enim ad fidendum Deo alios secum permoueat, Dei potentiam, fidelitatem, iustitiam, benignitatem, ac perpetuatem commode depingit. Haec enim in aliquo animaduersa fiduciam in illum excitant. Dum autem in solo Deo sperandum docet propter illius omnipotentiam, alijs, Deo conuenientia: simul etiam indicat ipsum ob haec ab omnibus secum vnicè laudandem. Quòd autem in titulo huius Psalmi & aliquot sequentium quidam libri habent nomina prophetarum, Aggae & Zachariae, adiectitium est, cum Hebraea non habeant, sed nec Graeca plerique teste Euthymio, sicut neque lectio Augustini. Adiecta autem videntur ob quaedam quae in his Psalms temporibus illorum prophetarum conuenire videntur, ut quòd dicitur in fine huius Psalms: *Regnavit Deus tuus Sion, & in sequentibus: Aedificans Hierusalem dominus, & confortauit seras, &c.*

1 Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, * psallam Deo meo quandiu fuero.

2 Nolite confidere in principibus, * nec in filiis hominum, in quibus non est salus.

3 Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam, * in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

4 Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino Deo ipso: * qui fecit caelum & terram mare, & omnia quae in eis sunt.

5 Qui custodit veritatem in seculum: * facit iudicium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus.

6 Dominus soluit compeditos, * Dominus illuminat caecos.

7 Dominus erigit elisos, * Dominus diligit iustos.

8 Dominus custodit aduenas: pupillum & viduam suscipiet, * & vias peccatorum disperdet.

9 Regnabit Dominus in secula Deus tuus Sion, in generatione & generationem.

NON solum tu, o lingua mea, sed potissimum tu, o anima mea lauda Dominum: volo enim laudare Dominum per omnem vitam meam, * neque quoad vixero desinam Pfalmos canere in laudem Dei mei, a quo totus pendeo, cuique totus deditus sum.

2 Vos autem mortales nequaquam fiduciam vestram collocetis in principibus, * aut cuiuslibet filiis hominum, siquidem hi non habent potentiam saluandi aut beandi vos, imò neque seipsos. Quantumvis enim sint principes potentes & liberales, tamen quoniam filij sunt hominum, atque ob id mortales & miseri, vanè quis ab eis expectet salutem & felicitatem, quam nec sibi praestare queunt.

3 Mox enim futurum est, ut spiritus ille vitalis ipsorum, ipsis etiam inuitis, & mortem remorari cupientibus, exeat e corpore, ipsique secundum corpus resoluantur in terram vnde prodierant: * & tunc quidem peribunt vno die, imò, momento, quaecunque cogitarant, & facere instituerant: quare ut sint quam maxime & potentes, & ad benefaciendum propensi, tamen ob incertam inevitabilem necessitatem, qua omnis eorum potentia & benignitas subito cum eis extinguitur, vanum fuerit eis fidere.

4 Felix autem ille est, qui in adiutorem suum delegit sibi eum qui solus verè Deus est, nempe Deum Iacob, cuiusque spes omnis reposita est in Domino Deo suo. * Nam primum quidè huic Domino summa est potentia immensa; opum copia, cum fecerit caelum & terram, mare, & omnia quae in eis sunt, omnia haec in sua habens potestate & subiectione.

5 Deinde & fidelissimus est, seruans in perpetuum veritatem in praestandis promissis, neque more hominum vnquam pacta rescindens. Postremum idem & benignissimus est, idque maxime erga calamitosos, & simul iustissimus. * Iuste enim iudicat pro his qui iniuste opprimuntur, liberando eos ab oppressione, & viciscendo oppressores: * cibum suppeditat esurientibus.

6 Dominus liberat e vinculis captiuos, * Dominus visum tribuit caecis.

7 Dominus iam prostratos & deiectos, maximisque calamitatibus fractos rursus subleuat: * Dominus ut est iustus, ita quoque diligit iustos, eisque quae dixi beneficia, cum opus est, impartitur.

8 Dominus singularem gerit curam eorum qui ab hominibus ferè negliguntur, peregrinorum scilicet: orphanum & viduam, qui iniuriam magis patere solent, ipse defendet, & studia peccatorum simul cum ipsis peccatoribus disperdet.

9 Accedit ad haec, quod immortalis sit Dominus iste, & regnum eius sempiternum. Non enim, ut huius mundi principes, aliquando cum suo regno esse desinet, sed regnabit, o Sion Deus tuus in perpetuum, in generatione & generationem, absque vllo fine. Proinde ob haec merito ipse omnibus vobis esse debet, in quem omnem vestram spem reponatis: quemque mecum semper communibus celebretis laudibus.

ANNOTATIONES.

NOLITE CONFIDERE.] Aduertendum quam efficaciter Propheta dehortetur a fidendo hominibus. Cum enim dixisset, principes (qui hoc loco Hebraica dictione dicuntur a liberalitate Nedibim, hoc est munifici) mox adiecit, in filiis hominum, monens illos, quantumuis sint potentes & liberales, tamen quia hominum filios mortales esse & infirmos, atque ob id etiam adiecit, in quibus non est salus. Quod cum variis modis probare potuisset, nempe per ostensionem infirmitatis humanae, auaritia, & fallacitatis in seruandis promissis, tamen haec omnia praeteriens adfert id quod certissimum est, nempe inevitabile moriendi necessitate ob quam nulli quantumuis potenti, liberali & fidei confidendum fuerit. Cum autem dicitur: Exibit spiritus eius: mutatio numeri est, eius, pro eorum: In Hebraeo autem ponitur quidem etiam singularis numerus, verum

praecessit quoque, in singulari numero, in filio hominis, in quo non est salus. Suppositum autè verbi, reuertetur, non est, spiritus, ut manifestè Hebraea docent. Nà apud Hebraeos nomen, spiritus, est feminini generis: verbu autem, reuertetur, masculini. Proinde ipsius verbi suppositum est pronomen, ipse, inclusum in relatiuo, eius. DAT ESCAM ESURIENTIBVS.] Haec omnia & ad litteram intelligenda sunt de beneficiis corporalibus, & secundum mysticum sensum de spiritibus. Porro quod dicitur Dominus illuminare caecos, soluere compeditos, &c. non sic accipiendum, quasi semper in omnibus faciat, sed potissimum in iustis, quantum hoc illis expedit, atque ob id adiectum videtur. Dominus diligit iustos. Aut potius intelligendum haec beneficia nulli ab alio quam à Deo obtingere, vt sit sensus: Dominum solum esse qui esurientes pascit, caecos illuminat, & reliqua.

Alleluia.

ARGUMENTVM PSALMI CXLVI.

Et hoc quoque Psalmo inuitat Propheta ad laudes Dei, vtq; id impetret, Dei primum beneficia Israël praestita in aedificatione Hierusalem, & dispersorum collectione, tum eiusdem intelligentia, potentia ac bonitate in omnia, & pè enliariter

peculiariter erga timentes se multis depradicat. Quoniam autem hic meminit aedificationis Ierusalem, & congregationis dispersorum Israël, quidam compositum huic Psalmum autumant aut post solutam Babylonicam captiuitatem, aut Dauidem hic vaticinatum de reditu ab illa captiuitate. Verum verisimilius est & à Davide ipsum esse compositum, & de his ad litteram ipsum loqui quae suo tempore gerebantur. Tempore enim Dauidis, qui primus Ierusalè & cepit & primus ciuitate regia r eadificauit, multi ex Israelitico populo dispersi in finitimis gentibus: vt scribitur in libro Iudicum, ceperunt congregari, & redire in terram suam, subactis à Davide gentibus: vt scribitur in libro Iudicum, ceperunt congregari, & redire in terram suam, subactis à Davide gentibus illis quibus venditi fuerant. Secundum mysticum verò sensum principalius intelligendus est de aedificatione caelestis, nouaq; Ierusalem, & veri Israël, hoc est, electorum per varios errores dispersorum congregatione in unitatem fidei. Quae quidem aedificatio & congregatio per Apostolorum praedicationem caepa, non prius desinet, quam impleto praedestinatorum numero, & vniuersis viuis lapidibus in Christum coaptatis, aedificium superne Ierusalem steterit consummatum.

1 Laudate Dominum quoniam bonus est Psalmus, * Deo nostro sit iucunda decoraque laudatio,

2 Aedificans Hierusalè Dominus, dispersiones Israël congregabit.

3 Qui sanat contritos corde, * & alligat contritiones eorum.

4 Qui numerat multitudinem stellarum, * & omnibus eis nomina vocat.

5 Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, * & sapientia eius non est numerus.

6 Suscipiens mansuetos Dominus, * humilians autè peccatores vsque ad terram.

7 Precinute Domino in confessione, * psallite Deo nostro in cythara.

8 Qui operit caelum nubibus, * & parat terra pluuiam.

9 Qui producit in montibus fenum, * & herbam seruituti hominum.

10 Qui dat umentis escam ipsorum, * & pullis coruorum innocantibus eum.

11 Non in fortitudine qui voluntatem habebit, * neque in tibijs viri beneplacitum erit ei.

12 Beneplacitum est Domino super timentes eum: * & in eis qui sperant super misericordia eius.

LAUDATE Dominum: quia bonum est psallere Deo nostro, hoc est, salutare pariter & amœnum: * proinde sit vobis laudatio Dei nostri iucunda & decora, ita vt relictis sordidis & inamœnis huius mundi & carnis cantilenis, iucundum & pulchrum ducatis carminibus laudare Deum.

2 Ipse enim Dominus aedificat, & restaurat, & confirmat ciuitatem nostram Ierusalem, * atque ad eam dispersos populi Israelitici congregabit.

3 Ipse sanat eos qui fracto sunt animo: * & instar medici veluti alligat plagas eorum, dum sua ope & consolatione omnem eorum molestiam & afflictionem leuat.

4 Ipsius scientia tanta est, vt innumerabilem alioqui multitudinè stellarum numeratam habeat, hoc est, exactè pernoscit: * & ita pernoscit, vt singulis illarum nomina propria indere possit, hoc est, vt singularum etiã naturas & proprietates perspectas habeat. † Eisque praeterea ita ordinatur, vt singulis quasi proprio nomine appellatis imperet, sibi que obediētes faciat. Simili modo & electos suos omnes, instar stellarum fulgentes, etsi in numerabiles & vndique dispersos, tamen innumerato habet, & nominatim cognoscit.

5 Magnus certè est Dominus noster, vt cuius natura sit immensa, infinita, & incomprehensibilis omni creatura, sed & potentia eius maxima est: * & sapientiam eius nemo est qui mensurare & comprehendere valeat, ita vt ordinem, rationemque sapientiae eius cognoscere, aut quaecunque sapientiae & cognitioni eius subiecta sunt, numerare possit.

6 Idem quoque & summè bonus est & iustus. Nã mansuetos aequo animo afflictionem suam ferentes Dominus subleuat & curat: * peccatores verò seipsos superbe efferentes ipse prosternit vsque in terram, maximaque confusione humiliatos penitus perdit.

7 Tali itaque, tantoque Domino canite cum laude, & praedicatione excellentiae eius, * neque voce tantum illum laudate, sed & manibus, spal-lentes illi cythara.

8 Ipse enim est qui tegit caelum nubibus, * & per eas parat ipsi terrae pluuiam.

9 Per irrigationem autem pluuiæ producit pro bestiis graminem in montibus, qui alioqui aqua penuria sterilecerent, * & herbam producit pro iis animalibus quae hominum seruiunt vtilitati.

10 Qui dat vnicuique bestiae pabulum ipsi conueniens, * & singulari miraculo pascit pullos coruorum, cum à parentibus, antequam plumescant, derelicti sua crocitate Deum veluti inuocant ab eo pasci optantes.

11 Quod si autem tam prouidam bonitatem exhibet omnibus bestiis, adeoq; ipsis rapacissimorum coruorum pullis clamantibus ad ipsum: quanto magis sua bonitate aderit hominibus, qui ex fide vociferantur ad illum, quantumuis alioqui humiles sint & abiecti: non enim Dominus, quem admodum principes huius mundi, delectatur fortitudine equi, * nec com placet ei in fortibus tibijs viri, ita vt quibus haec sunt, iis ob illa magis adsit, & opem praefertius ferat.

12 Sed com placet ei in iis qui & reuerenter colunt eum, * & simul omnem suam spem ponunt in clementia ipsius, sic diuinam illius maiestatem reuerentes, vt de eiusdem misericordia optime sperent. Hos enim sic singulari ratione diligit, vt sua illis semper adsit virtute, qua potentiam quamlibet facillimè vincant.

Q UONIAM, &c.] Communiter sic intelligitur ut dicitur, Deo nostro, regatur a iucunda, & sic sensus: bonum est & salutare nobis psallere, verum agite ut laudatio vestra sit iucunda Deo, cui non est laus iucunda quæ ore tantum personatur, aut a peccatore procedit. Verum hic sensus ob id conueniens non videtur, quod sicut fere semper, ita etiam in hoc versu secunda pars videtur ex originali idè significare, quod prima. Et quamuis Græci dantur, Deo nostro, sequentibus iungant, in Hebræo tamen iungitur præcedentibus, ut sit sensus: bonus est psalmus Deo nostro decantatus: Id autem quod sequitur sic rectius intelligitur, sit vobis iucunda laudatio Dei, hoc est, pulchrum & iucundum ducite illum laudare, nisi quis sic malit intelligere, ut & in prima parte bonitas, & in secunda parte iucunditas ad Deum utrobique referatur, & sit sensus: Quoniam bonus, hoc est, gratus est Deo nostro psalmus, quare facite ut laudatio vestra sit illi iucunda. Secundum primum autem sensum si daturus, Deo nostro, sequentibus, non iungatur cum adiectiuo, iucunda, sed cum nomine, iucatio, subaudiendo, decantata.

S A P I E N T I Æ, &c.] Indicat Paraphrasis duplicem intelligentiam. Primum, ut numerus accipiatur pro mensura. Non enim potest quis mensurare Dei sapientiam quia comprehendere nequit modum, rationem & quantitatem ipsius. Secundò, ut proprie accipiatur, & intelligatur non esse numerum sapientie eius, quia nemo numerare valet quæ sapientie eius subsunt.

E T P U L L I S, &c.] Prima parte versus ostendit Deum pascere bestias terræ. Secunda verò aues cæli, quod autem pullorum corui singulariter meminit, plerique hanc assignant rationem: quod pulli cornuorum à parentibus suis derelinquantur, eò quod degeneres iudicentur ob id quod albi sint, ac tum diuinitus pasci eos debent, sicut rore cæli, sicut vermibus in nido enatis, sicut animalculis quibusdam circa nidum volitantibus. Verum hanc cornuorum naturam historiam naturalis scriptores adhibent, sed nec apparet eam talem esse ex verbis Iob 39. ubi etiam de cornuorum pastura meminit, dicitur: Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum vagantes, eò quod non habeant cibos: Quibus verbis significari videtur, Deum coruo parare escam pro pullis suis, hincque extra quæ tere sibi cibum. Proinerecens dicitur ob id cornuorum hic fieri mentionem, ad notandam & commendandam magis Dei erga homines providentiam & benignitatem. Si enim Deus etiam rapacissimos & odiosos coruos benigne pascit, quanto magis homines ab ipso potissimum pendentes: Deinde etiam ob id cornuorum meminit, quod voracissimi sint, multo egerentes cibo: ob quod & fugant longius longius pullos suos in robustos, quemadmodum scribit Plinius lib. 10. naturalis historiae. c. 12. & Aristoteles lib. 6. de historia animalium. Corui, inquit, locis arboribus, & ubi non satis cibi pluribus sit, duo tantum incolant, & suos pullos cum iam potestas volandi est, primum nido eiiciunt, deinde regione tota eiiciunt. Ex quibus verbis satis patet ratio, quare pullorum corui hoc loco & apud Iob scriptura peculiariter meminit. Atque ob has easdem rationes cornuorum singulariter mentionem facit Dominus, Lucae 12. volens ex proniditate Dei erga eos, eisdem prouidentiam erga homines arguere Considerate, inquit, coruos, &c. Pulchre autem pullos cornuorum Deum dicit innovare, nam ceteræ aues suo cantu magis videntur Deum laudare & lætitiâ testari: corui verò sua cruciacione nisi famem testari videntur & penuriam. Simul & Dei eximia notat clementiam, qui illorum cruciacionem veluti precem ad se suscipit, ac proinde etiam solam gemitum hominum illi esse pro oratione.

Alleluja Aggæi & Zachariæ.

ARGUMENTVM PSALMI CXLVII.

Eiusdem est cum superiori Psalmo argumenti, sicut etiam apud Hebræos cum illo in unum connectitur Psalms. Nam & hic ad laudes Dei inuitat, nominatim autem ipsam Ierusalem, id est, tum ob beneficia Ierusalem à Deo peculiariter præstita, munitionem, scilicet, pacem, omniumque rerum salutem abundantiam: tum ob eiusdem omnipotentiam: qua summa celeritate quidvis eum in aere, cum voluerit, efficere ostendit: & postremum ob legem solis Israelitis ex omnibus gentibus à Deo data beneficium. Iuxta anagogem autem Ierusalem & Sion, ecclesiæ est fidelium, quam ita veluti portus bene obseruatis Dominus confortauit, ut porta inferi nunquam sint præuirtura contra eam: quam & in terris parte partim temporali, sed maxime spiritali donat, & pinguisimo frumenti adipe, nempe Sacramento corporis & sanguinis sui, satiat: in cælis autem securissima pace, & diuinitatis sue aspectu, veluti adipe frumenti delicatissimo, frui concedit. Eloquium verò Domini terra immixtum, predicatio est Euangelica, breui tempore ad omnes perueniens gentes, quæ electi in modum niuis sunt dealbati, nebulosi demones dispersi, & congelata hominum corda spiritu affiante diuino liquefacta.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Lauda Ierusalem Dominum: * lauda Deum tuum Sion.
2 Quoniam confortauit portas portarum tuarum, * benedixit filijs tuis in te.
3 Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te:
4 Qui emittit eloquium suum terra,

Q UOS quotquot estis ciues felices Ierusalem, laudate Dominum * quicumque incolitis & aditis montem Sion à Domino in suam habitationem delectum, laudate Deum vestrum, qui in hoc peculiariter monte colitur.
2 Ipse enim fortissimas fecit portas huius ciuitatis vestrae, egregie eam sua presentia & custodia muniens ne quisquam hostis feris contractis portas vestras ingredi valeat: * deinde & vobis ciuibus ipsius, qui intra eam estis, copiose benedixit, multiplicando vos, & beneficiis suis cumulando.
3 Qui præterea non solum vestram ciuitatem in seipsa pacificam esse fecit, sed & terminos eius in pace constituit, ut nullus eos amplius infestet: * ac postremum tanta vos donat omnium rerum abundantia, ut non tantum quod satis est largiatur, sed selectissima farinae medulla abunde satiet, proinde absoluta vestram ciuitatem frui facit felicitate. Quid enim desit ciuitati optimè munitæ, ciuibus abundantæ, pacem assequatur omniumque rerum optimarum copia fruendi?
4 Neque tamen ob præstitam vobis peculiariter felicitatem laudatus tantum est vobis, sed & ob potentiam verborum eius maximam, qua in creaturis

turis omnibus facit quæ vult, declaras se non modò populi Israelitici gubernatorem, sed totius etiam creaturæ Dominum. Ipse enim cum vult emittit in terram verbum suum: * id cum facit, velociter currit verbum ipsius ad perficiendum omne ad quod illud miserit, hoc est, tantæ est fortitudinis, ut solo ipsius iussu, tanquam legato potentissimo & obediensimo ab ipso in terras amandato, mox perficiatur quodcumque voluerit. Proinde solo suo imperio dat niuem in leuitate & candore similem d lana: * & nebulam sicut cinerem spargit per aera.
6 Mittit quoque à cælis frustatim instar paruarum buccellarum grandinem, glaciem in frigiditate & congelatione similem, * & ob frigiditatem suam intolerabilem, frigus aliquoties tam ingens terræ immittit, ut nemo coram presentia illius subsistere valeat, illudque tolerare.
7 Rursum autem cum vult, solo suo iussu in terras emisso, liquefacit per ardorem solis ea quæ modò dicta sunt, niuem, scilicet, & grandinem * facitque exurgere ventum quencumque voluerit: quo flante mox incipiunt profluere aquæ, tum ex resoluta niue & gradine, tum ex ipsis nubibus.
8 Ut autem verbo suo, hoc est, iussu & voluntate, suam in omnes creaturas declarat potentiam, ita rursus verbo suo suam erga populum Israeliticum ostendit singularem benignitatem, Ipse enim per legem à se datam, perque prophetas, doctoresque suos dignatur posteritati Iacob annuntiare mandata sua, * iustissima sua & æquissima viuendi præscripta tradere populo Israelitico, ut merito & hoc quoque nomine à nobis eximie sit laudandus Dominus.
9 Non enim adhuc modum fecit vlli alij nationi, * nec à se præscriptas æquitatis formas manifestauit eis.

ANNOTATIONES.

Q UONIAM, &c.] Hebraica dictio significat vestes, similiter & Græca περιβαλλόμενα Itaque Augustinus legit, vestes. Porro verbum benedicere, hic accipitur, ut aliis locis ferè quibus Deo tribuitur, pro benefacere: aut potius hoc loco accipitur, ut designet multiplicationem ciuium. Ita enim frequenter accipitur, dum loquitur scriptura de benedictione prolum, ut cum dicitur Deus benedixisse Adæ & Noë, dicens: Crescite & multiplicamini. Quod si hoc modo accipitur, iam his duobus verbis quatuor notantur, quæ dum adsunt alicui ciuitati, perfecta felicitate fruitur.
b Q U I P O S U I T, &c.] Similis est oratio in alio Psalms: posuisti firmamentum eius formidinem. Debet autem exponi hoc modo: Qui posuit fines tuos in pace: vel substantiuum, pacem accipi debet pro adiectiuo, posuit fines tuos pacificos.
c E M I T T I T, &c.] Loquitur Propheta de eloquio & verbo Dei tanquam legato potentissimo, simul & obediensissimo, quemadmodum & Isaias c. 55. Quomodo, inquit, descendit imber & nix de cælo, & illuc vitra non reuertitur, sed infundit terram, &c. sic erit verbum meum

quod egreditur de ore meo, non reuertetur ad me vacuè, sed faciet quæcumque volui, & prosperabitur in his quæ misi illud. Proinde in sensu literali Dominum mittere eloquium suum in terram, non est aliud quam Dominum aliquid velle in terra fieri: nam eloquium eius, imperium & voluntas ipsius est, currere autem sermonem eius, est citò perfici voluntatem ipsius.
N E B U L A M, &c.] Dictio Hebraica significat pruinam, non nebulam, & magis quadrat pruinam sparsam cineri comparari: deinde & postea dicitur Dominus liquefacere suo verbo ea, nempe quæ dicta erant, niuem, pruinam, & crystallum. Porro dictio crystallus, Græca dictio est, significans non id modò quod vulgus crystallum vocat, sed glaciem omnem: derivatur enim à κρυσταλλος id est, frigus, & κρυσταλλος id est, contrahere. Vnde & Plinius teste species illa gemmæ vitro similis, quæ crystallus dicitur, nihil aliud est quam glacies, sub terra nimio frigore sic indurata, ut resoluatur calore nequeat. Quoniam autem glacies hic dicitur, à cælo, scilicet, & buccellis comparata: rectè Hebræi hic per glaciem grandinem intelligunt, eò quod grandis secundum philosophos non sit aliud quam pluuia congelata.

PROSENSVMYSTICO.

I N sensu mystico quod dicitur Dominus confortasse portas, vel portas portarum Ierusalem, simplicius accipi ut tropicè, pro eo quod est Deus egregie, munivisse ipsam Ierusalem, ita ut eam hostis ingredi nequeat eamque sibi capere: quod quidem nouæ Ierusalem conuenire pro ea parte quæ in cælis quasi in edito monte Sion consistit, nemo dubitat. Conuenit tamen etiam eidem pro ea parte quæ adhuc hic in terris, quasi in humili valle sita est. Nam hæc ita Deo custodiente munita est, ut quamuis & semper, & vndique, & variis, eiusque fortissimis hostibus oppugnata sit, & oppugnetur, nunquam tamen in hostium potestatem ventura sit, nec venerit secundum Christi promissionem dicitis, portas inferi non præualituras aduersus eam. Atque hoc itè est quod in Prophetis toties Dominus promisit se non permittitur vitra, ut pertranseat per hanc Ierusalem in circuitibus & immundus. Sic & quod dicitur Dominus pacem dedisse omnibus finibus Ierusalem, manifestum quidem quomodò ei parti conuenit, quæ in cælis quietè regnat libera ab omni perturbatione: competit tamen & ei quæ in terris militat adhuc. Nam quæuis hæc pacem nondum sit adepta ab hostibus suis, cum quibus assidue luctatur, pacem tamen illam veram consecuta est, qua Christus, qui est pax nostra, homines Deo reconciliauit,

& inter sese in vnam fidem & religionem ciues huius ciuitatis conciliauit prius inter se multum discordes. Porro adeps frumenti, quo satiantur hi qui in cælis regnant ipsa est diuinitas Christi. Nam hic pascitur quidè frumento, illi verò frumeti pinguisimo adipe, si ad nos conferantur, quanquam & nos rectè adipe frumenti satiari dicimur. Christi enim corpus inter omnes sanctos, qui sunt frumentum illud quod in horrea Domini cõdèdum est, quasi adeps est frumenti, cum solus ipse sit ab omni vitio quam alienissimus. Sic & scriptura sacra, adeps frumenti est, si ad aliorum Catholicorum scriptorū & philosophorum libros comparatur. Quæ autem dicuntur de niue, nebula, vel, ut habent Hebræa, pruina, & glacies, & gradine, variè tractari possunt. Primum enim simpliciter in his intelligere possumus, secundum Euthymium, diuina permissione mox immitti calamitates grauissimas per niuem, pruinam, & grandinè significatas, ac mox iterum Deo iubente easdem in gaudium commutari. Faber autè & alij aliquot per niuem, intelligunt peccatores per Euangelij prædicationem in modum niuis & lanæ dealbatos, quomodò de seipso dicit David: Super niuem dealbabor: & Isaias 1. Dominus: Si fuerint peccata vestra sicut coccinæ, velut nix dealbabitur: & fuerint rubra sicut vermiculæ, velut lana alba erunt. Per nebulam autè sparsam, intelligit dispersos nebulosos demones. Per crystallum

Iam, aut. obstinatos peccatores, quos Dominus tanquam buccias a se proicit in csum, & etcam impioru dæmonum. Verum secundum huc sensum relatiuū ea nō habet ad quod commodē referatur, non enim potest referri ad crystallum, hoc est, obstinatos peccatores: hos enim qui dicuntur proici in escā dæmonū, nuquā liquefacit suo spiritu. Augustinus autē per niuem, nebulā, & crystallum, intelligit tria peccatorum genera: per niuem, quidem, peccatores ex infirmitate peccantes: per nebulam verō, peccantes ex ignorantia: per crystallū, peccantes ex malitia, & in malis obstinatos, quos intelligit Dominū mittere tanquam buccellas, eo quod frequenter Dei vocatione incorporētur Ecclesiā: vt alios pascant, quē admodum patet de Paulo. Hieronymus verō verō iudicat cōuenienter tractationem, nempe vt per niuem significetur purgatio à peccatis: per nebulā vel, vt admonet habere Hebræa, pruinam, dolorē de peccatis & pœnitentiā, secundum illud: Factus sum sicut vter in pruinā. Et, Cinerem tanquā panem manducabam. Per crystallū verō iam rectē intelliguntur seuerissimæ comminationes gehennæ & vitionū Dei, in scripturis spatim contentæ, quarū acerbiter nemo forte potest: nebulam tamen hanc & glaciem frigidissimā Dominus verbo & spiritu suo liquefacit, dū cōsolationibus scripturarum & spiritus sui, rigore pœnitentiæ mitigat & spatias in scripturis comminationes dulcissimis promissionibus lenit. Hęc autē tractatio præter contextū omniū

conuenientem, etiam literæ maximē conuenit. Quædam modum enim in sensu literali significare vult prophetia Deum per eloquiū suum terræ immensum dare niuem, pruinam, & grandinem, vel glaciem: ita etiam cōuenit in sensu mystico intelligere, Deum per Euāgelij prædicationem dare niuem, pruinam vel nebulam, & glaciem. Quod autem quidam hic philosophentur in vocabulis, crystallum & buccias, otiosum est, cum ex Hebræis constat vt prius dictum est, crystallum hic simpliciter significare glaciem & buccias tantū significare frustra. Non enim Hebræica dictio significat proprie buccellas, sed frustra quæuis.

Non, &c.] Hęc oratio non potest intelligi secundum regulas dialecticas, maximē in sensu literali. Non enim vult Propheta Deum alicui nationi non sic fecisse, sed nulli omnino alteri nationi sic fecisse. Lex enim Mosæica, de qua ad literam loquitur, solis Israëlitis data fuit. Proinde, non omni, accipi debet, vt frequenter apud Hebræos, pro nulli, & debet intelligi, alteri. In sensu tamen mystico, quo hi versus intelliguntur de lege perfectionis per Christum tradita, videtur debere non omni accipiendū secundum regulas Dialecticorū, nisi maluerimus sic intelligere: Non fecit taliter alicui nationi, quæ fuit ante nos in præcedentibus Christum temporibus: quandoquidem ne ipsi quidem Iudeis ante Christum tam perfecta lex tradita est, quam modo nobis.

Alleluja Aggæi & Zachariæ.

ARGUMENTVM PSALMI CXLVIII.

Inuitat hoc Psalmo Propheta ad laudem Dei cunctas creaturas, ita vt obseruato naturæ ordine congruè, à celestibus incipiens descēdat ad inferiora, atque in his primum aquatica, deinde aërea, tū & terrestria manumata simul & animata, vniuersi quæ postremum conditionis homines, & singulariter populū Dei appetit. Quod autem vir sanctus etiam inanimata & bruta, quæ Deum, quem non cognoscunt, voce laudate, ad celebrandū Deū exhortatur, primum quidem ardens desiderium laudis diuinæ in Propheta arguit, nam quoniam ad laudem diuinam se, imò homines omnes idoneos nimis esse perpendebat, omnes simul ad creaturæ laudem creaturas aduocat. Deinde huiusmodi creaturarum inuitatione magis vult indicare quid facere conueniat ex creaturarum animaduersione, & votum suum explicare, quo cupiuit ex omnium creaturarum De: consideratione homines in laudem & admirationē Dei excitari. Nam alioqui vniuersæ creaturæ laudes Dei, semper celebrant suo modo, cum incessanter incredibilem eius sapientiam, potentiam, & bonitatem mirifice ostendat. Verum vt id ab omnibus intelligatur, hac inuitatione creaturarum precari potissimum accipiendus est. Laudant enim muta creatura Deum per os nostrum, dum ab illis laudandi Deum occasionem accipiunt.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Laudate Dominum de caelis, * laudate eū in excelsis.
2 Laudate eum omnes angeli eius, * laudate eū omnes virtutes eius.
3 Laudate eū Sol & Luna, * laudate eū omnes stellæ & lumen.
4 Laudate eum cæli cælorum, * & aqua quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini.
5 Quia ipse dixit, & facta sunt, * ipse mādauit & creata sunt.
6 Statuit ea in æternum & in seculum seculi, * præceptū posuit, & nō prateribit.
7 Laudate Dominū de terra, * dracones & omnes abyssi.
8 Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, * quæ faciunt verbum eius.
9 Mōtes & omnes colles ligna fructifera, & oēs cedri.

Os inprimis com pello supernas creaturas, laudate eum in supernis vestris locis.
2 Et vt speciatim vos appellem laudate eum in primis vniuersi Angeli eius: * laudate eum omnes cælestes exercitus eius, qui in numero inexplicabili militatis sub ipso, omnem illius voluntatem celerrimē perficientes.
3 Laudate eum Sol & Luna, * laudate eum stellæ & lumen ipfarum.
4 Laudate eum varij cælorum orbis, * sed & aqua quæ super cælos sunt laudent nomen Domini.
5 Ipse enim tantum iussit, vt hæc omnia fierent, & mox ad iussum eius facta sunt: * ipse vt crearentur mandauit, & mox creata sunt.
6 Eodem autē iussu quo ea creauit, etiam stabiliiuit ea, vt omnibus durarent seculis: * legemque dedit præscribentem eis motus rationem nec abrogabitur ea lex vllō tempore, sed vsque in consummationē seculi cōstanter semper diuinæ obtemperabunt voluntati. Congruum itaque vt vniuersa hæc Deum laudent, tum quod cum maxima sint opera, solo tamen verbo ab eo creata sint: tum quod perpetuitatem illis præstitit, tum quod inobliquabili eis lege constanter dominetur.
7 Sed & vos terrestres creaturæ in inferiori hoc mundo consistentes simul cum cælestibus communem Dominum laudate ex vestro inferiori quem obrinetis loco: * Et inprimis nomen Dei laudent cere grandia, & quotquot sunt animantia in omnibus aquarum profunditatibus.
8 Deinde & aërea, qualia sunt ignea fulmina, grando, nix, ventus procellosus: * quæ vniuersa faciunt quæcunque à Deo iubentur eis.
9 Post hæc etiā terrena, nempe mōtes & omnes colles, arbores fructifera, * syluestres quoq; atque inferæ, inter quas primū obtinet locū cedri.

- 10 Bestia & vniuersa pecora: * serpentes & volucres pennata.
11 Reges terra & omnes populi, * principes & omnes indices terra.
12 Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomē Domini, * quia exaltatum est nomen eius solius.
13 Confessio eius super cælum & terram, * & exaltauit cornu populi sui.
14 Hymnus omnibus sanctis eius filijs Israël populo appropinquanti sibi:

Iam & animantia bruta, siue sint bestia fera, siue mansueta pecora quicquid vel in terra serpit vel in aëre volat.
11 Postremum etiam homines cuiuscunque sint conditionis, reges, scilicet, terræ, & omnes populi, * principes quoque, & omnes iudices terre,
12 Iuuenes & virgines, senes vnā cum pueris vniuersi laudent nomen Domini: * Solus enim ipse super omnia exaltatus est, & magnificatus per grandia & admiranda sua opera.
13 Proinde laus ipsius tanta est, vt cælos & terram infinitē superet, nec dignē satis explicari possit ab his qui vel in cælis, vel in terra degunt. At verō præter magnificentiam ipsius, quæ vbique in omnibus creaturis refulcet singulariter, aduertenda illius benignitas peculiariter populo suo exhibita. Euegit enim nunc potentiam & gloriam populi sui, suppressis hostibus ipsius, gloriosē & potenter eum triumphare & regnare faciens.
14 Quare singulari ratione conuenit, vt illum semper laudent omnes ab eo sanctificati, eiusque cultui dicati nempe filij Israël, qui sunt populus propinquus & familiaris illi, per cultum & religionem accedens ad eum. His enim singulariter conuenit laus Dei, vt qui præ aliis omnibus, pluribus sint ab eo affecti beneficiis, quique soli sunt, per quorum ora, inanimata & bruta Deum laudare possunt.

ANNOTATIONES.

AVDATE, &c.] Quod dicit, de cælis, & in excelsis, non debet referri ad Dominum, quasi sit sensus, Dominum cælorum, & qui est in excelsis: sed debet referri ad verbum, Laudate, vt alloquendo supernas creaturas, exigit ab eis vt de cælis suis, & in excelsis suis locis Dominum laudent: sicut postea alloquendo inferiores creaturas exigit ab eis, vt et terra Deum laudent. Græcis enim & Hebræis est, ex cælis, & ex terra.

AQUA, &c.] Secundum Hebræos & Græcos hæc pars in secunda persona refertur ad superiora, aqua, quæ super cælos estis. Apud Hebræos enim illud, laudent nomen Domini, principium est noui versus, & ad omnia superiora refertur. Græca autem habent aqua quæ super cælos, quod non potest esse suppositum verbi sequentis pluralis numeri vniuersarum laudent.

CONFESSIO, &c.] Dicitio Hebræica הוד Hod, Septuaginta frequenter vertit per, ἕσθω λέγειν, id est, cōfessionem vel laudem proprie nō significat laudem sed gloriam & magnificentiam alicuius: Vnde sic vertit Hieronymus & gloria in eius in cælo & in terra, vt sit idē cum eo quod in canticis Seraphim apud Isaiam dicitur: Plena est terra gloria eius. Lectio autē nostra intelligi potest præter sensum paraphræicos & hoc modō: Laus eius decantari debet super cælum, & terram, hoc est, in cælo & in terra. Græca enim habet ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, sicut in cælo & in terra.

ET EXALTAVIT, &c.] Græca quidem habent ἐξέτασεν exaltabit, quomodo & D. Augustinus legit. Verum Hebræa magis docent legendum per præteritum, exaltauit, quomodo & D. Augustinus vertit ex Hebræo & legit item in commentariis. Ponitur enim in Hebræo futurum, sed cum vau couersio. Iam & sensus magis postulat præteritum tempus. Vult enim Israëlitas Deum laudate ob exaltationem suam, non vtique futuram, sed acceptam.

APPROPINQUANTI, &c.] Pronomen sibi, abusiue positum est, pro illi, non est enim Græcis αὐτῷ, sed, αὐτῷ, nempe Deo.

Alleluja.

ARGUMENTVM PSALMI CXLIX.

Inuitat peculiariter ad laudandum Deum Israël, quod illum Deus singulari fauore prosequi cœperit: vnde futurū prædicat vt ipsum sancti summo studio celebrent, postquam populum suū non restituerit modō, sed e- iā gentiū victorem, & vltorē effecerit. Putant autem quidam hic prophetiam vaticinari ad literam de restitutione & euectione Israël, quæ illi contigit à soluta captiuitate Babylonica. Verum nihil obstat quin de ea loqui intelligatur, cuius bona spes esse cepit, auspicante in Sion regnum suū Dauide, per quem etiam postea cum magna totius populi Israëlitis gloria finitima gentes cum regibus suis subactæ sunt, iusta de eis secundū Dei iudicium vltione sumpta. Porro quoniam & euectio carnalis Israël post liberationē à captiuitate Babylonica, typus fuit vltionis exaltationis spiritualis Israël, quæ per Christū facta est & regnum gloriosum Dauidis figura regni Christi: nihil dubium quin spiritus sanctus potissimum hic vaticinatus sit de salute & victoria ea, quam ex parte in hac vita, sed consummatē in futuro seculo fideles per Christum consequuntur, qui & hic spiritualibus potissimū aruimū demones superant, omnesq; reges & populos terræ Euāgelio subiiciunt, in captiuitatem redigentes (vt inquit Paulus) omnem intellectum in obsequium Christi, & in nouissimo die simul cum Christo iudicabūt & vincunt. Huiusmodi præsentis Psalmus inuitatio est Ecclesiæ Christianæ ad celebrandū nouo carmine Deum quod is humano generi offensus aliquādo iā ei per Christū sit reconciliatus electosq; suos de hostib; ipsoū magnifice saluare cœperit.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

- 1 Cantate Domino canticum nouum, * laus eius in Ecclesiæ sanctorum.
2 Latetur Israël in eo qui

Ovo iam à Deo affecti beneficio, nouo etiā carmine illū celebrate: * laus eius decantetur in solēni congregatione sanctorū, qui vt plura à Deo cōsequuti sunt beneficia, ita Dei benignitatem soli diligenter perpendūt, & inuicem dicunt Dei laudes, & desiderant, audire & decantare eas.
2 Latetur Israël in eo qui

fecit eum, & filij Sion exultent in rege suo.

3 Laudent nomen eius in choro, * in tympano & psalterio psallant ei.

4 Quia beneplacitum est Domino in populo suo: * & exaltabit mansuetos in salutem.

5 Exultabunt sancti in gloria, * letabuntur in cubilibus suis.

6 Exaltationes Dei in gutture eorum, * & gladij ancipites in manibus eorum.

7 Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. 8 Ad alligandos reges eorum in compedibus, * & nobiles eorum in manicis ferreis.

9 Ut faciant in eis iudicium conscriptum, * Gloria hæc est omnibus sanctis eius.

regno in Sion instituto, exultent talem regem contigisse sibi.

2 Laudent autem nomen eius in vnanimi modulamine chori, * neque laudent tantum voce, cordisque latitia, & corporis letabunda exultatione, sed etiam tympano & psalterio, omnibusque id generis instrumentis musicis psallant in honorem ipsius.

4 Iam enim declaravit se Dominus bene affectum populo suo. * bonaque spes est, quod quemadmodum cepit, exaltare perget mansuetos per stabilem salutem eis præstitam.

5 Quare futurum est ut sancti exultent in summa gloria, quæ à Deo afficientur, * & latentur in lectis suis, in quibus quieti & securi quiescant.

6 Exaltationes & laudes Dei erunt in ore ipsorum, * & gladij vtrinque incidentes in manibus ipsorum.

7 Ut vlciscantur se de gentibus, & corripiant populos totos.

8 Utque vinciant etiam reges eorum compedibus, * & primates eorum manicis ferreis.

9 Ut exercere possint in eos iudicium à Deo prescriptum & definitum. * Decus hoc erit cunctis qui se Deo dederunt bonitatis studentes.

ANNOTATIONES.

I L I I, &c.] Perperam legitur in plerisque libris, filia Sion, cum manifestè Hebræa & Græca habeant masculinum, filij quomodo & Augustinus legit, & habent Latini codices emendatiores.

E X A L T A B I T, &c.] Græcis ὑψώσει exaltabit, non exaltauit, quemadmodum & Hebræa docent legendum, & sequentia exigunt: sic legit & D. Augustinus.

E X A L T A T I O N E S, &c.] Vitiò scripto is legi, exultationes, aperte satis docent Hebræa & Græca. Ponitur enim apud Græcos hic nomen ὑψώσεις, deriuatum à su periori verbo, exaltabit mansuetos. Proinde Arnobius legit, exaltationes, quomodo, & Augustinum legit, se, quamuis contextus semper habeat, exultationes, apparet ex ipsius commentario Sic enim scribit cum dixisset: Letabuntur in cubilibus suis, ne quasi sibi placet viderentur, adiunxit statim: Exaltationes (ita enim habent libri) Dei in faucibus eorum. Sic letabuntur in cubilibus suis: ut nō sibi tribuant quod boni sunt, sed illū laudent, à quo acceperūt quod sunt, &c. Hactenus ipse. Explicat autem eius commentarius bene orationem hanc, exaltationes Dei, non autem quid sit, exultatio-

nes Dei, ut interim omittatur eam orationem nihil aptum significare posse. Proinde vitiò scriptoris videtur, v, scriptum pro à, quemadmodum & alias in hac dictione factum est. Porro per gladio ancipites, in literali sensu intelligenda est potentia iniecta, omniāque prosterrens obuia. In sensu verò mystico oportet intelligere gladium spiritus quod est verbum Dei, ac potentiam resecandi putrida membra à puris, deinde & potestatem iudicariam & vindictiuam, qua in nouissimo iudicij die cum Christo sancti hunc mundum iudicabunt.

V T F A C I A N T, &c.] Quidam singulariter legēdū volunt, ut faciat, ut ad Deum referatur, ad quem & præcedentia referunt. Ad faciendam vindictam, & ad alligandos, sic intelligit Euthymius. Et sanè Hebræa simul & Græca ambigua sunt, ut vel ad Deum vel ad sanctos Dei referri hæc possint, quæ de vindicta sumēda & iudicio exequendo dicuntur. Verum quoniam præmittitur sanctos habere gladio ancipites in manibus suis, magis videntur quæ sequuntur ad illos referenda, quomodo communiter intelligitur, ut merito potius legēdum sit, ut faciant, quomodo omnes libri ferè habent, & legit D. Augustinus.

Alleluja.

ARGVMENTVM PSALMI CL.

Inuitat ad laudandum in cælis præidentem Deum pro immensa fortitudine & amplitudine eius, idq. summo studio atque ideò non voce solum, sed adhibitis simul omnigenis instrumentis musicis, Nimio enim laudis diuina desiderio flagrans vir sanctus, considerans, nullum laudis huius modum esse aut terminum, omniū quibus licet nō dū collaudari illum exoptat: primum declarans quem velit laudari, deinde propter quid, ac postremum quomodo. Proinde quoniam hic Psalmus ardentissime ad laudes Dei prouocat (toties enim in ipso verbum laudandi reperitur, præter quod nullū in eo aliud verbum continetur) appositissime dispositus est in fine Psalmorum, eo quod horum scopus præcipuus sit, adhortari ad laudes Dei mortales omnes, quas quæ primum absolute & indefinenter persoluemus, cum in futura vita creationis nostræ terminū affectu fuerimus: quod is nobis præstare dignetur, qui in vnitæ trina viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Laudate Dominum in sanctis eius, * laudate eum in firmamento virtutis eius.

2 Laudate eum in virtutibus eius, * laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

3 Laudate eum in sono tubæ, Laudate eum in psalterio & cythara.

LAUDATE Dominum in sanctissimis suis cælorum habitaculis præidentem: * laudate eum regnantē in expanso, firmiterque à se collato cælo, quod argumentum est fortitudinis illius maximum.

2 Laudate eum propter varia omnipotentia ipsius opera, * laudate eum pro immensa magnitudine & excellentia eius, non quod putem laudes vestras Dei magnitudinem assequi & æquare posse, sed quod cupiam eum super omnia toto conamine, omnibusque quibus licet modis laudari. Id enim magnitudo eius inexplicabilis meretur.

3 Proinde laudate eum in clangore tubæ: * laudate eum psalterio & cythara.

4 Laudate

4 Laudate eum in tympano & choro, * laudate eum in chordis & organo.

5 Laudate eum in cymbalis benefonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis. * Omnis spiritus laudet Dominum.

4 Laudate illum tympano & choro: * laudate illum fidibus & organo. 5 Laudate eum cymbalis bene resonantibus, laudate, (inquam) eum cymbalis suauiter iubulantibus, & ad iubilationem excitantibus. Et quid varia numero instrumenta? quicquid omnino vsquam aspirat etiam in brutis sed maximè in hominibus, suo spiritu & flatu laudet Dominum.

ANNOTATIONES.

LAUDATE, &c.] Dictionem, sanctis, nō debere hic accipi pro hominibus vel angelis sanctis in masculino genere, factis patet ex Hebræis, quæ habent ad verbum in sanctitate eius, quod quidā intelligunt in hoc sensu. Laudate Dominum propter sanctitatem eius. Ac similiter in secunda parte accipiunt prepositionem, in, ut sit sensus: Laudate eum ob firmamentum, &c. Secundum quem sensum præpositio, in, eodem modo accipitur in primo versu, quemadmodum in secundo, cum dicitur: Laudate eum in virtutibus eius: Verum quoniam per firmamentum verisimiliter intelligitur cælum, magis etiā apparet per sanctitatem Dei, hic intelligi sanctum Dei in cælis habitaculum, quemadmodum, accipitur Psal. 19. dictio sanctū, Mittat tibi auxilium de sancto: ubi apud Hebræos eadē ponitur dictio. Proinde apud nos ablatiuus, sanctis, accipi debet in neutro genere pro cælestibus Dei habitaculis, quæ Paulus ad Hebræos sancta vocat. Porro pro dictione, firmamentum, Hebræis eadem est dictio, quæ Gen. 1. c. ubi eandem Septuaginta & Hieronymus vertunt per firmamentum, significat, autem proprè expansum quid, aut expansionem: vnde quidam hic vertunt, in expansione virtutis, id est, in expansa & extensa ad omnes creaturas fortitudine eius, secundum quem sensum firmamentum virtutis quidam exponūt pro fortissima Dei potentia. Verum verisimilius est in eodem significato dictionem Hebraicam, & dictionem firmamentum, hic accipi, quo Gen. 1. Itaque secundum sensum paraphrasis præpositio, in hoc psalmo tribus accipitur modis. In primo enim versu indicat locum regni Dei: quæ laudari vult, non iam inuitans ad laudandum Deum præsidētē in Sion, aut in arca fœderis, sed in cælo, ut hoc dicto sanctos ab vmbis legis ad veritatem supernā subueheret. In secundo autē versu accipitur pro, de, vel propter. In tertio verò & sequentibus designat instrumen-

tū. Potest tamen & in primo versu intelligi nos inuitari ad laudem Dei propter considerationem, sublimiū locorum quæ Deus inhabitat, quæ considerata in admirationem gloriæ & potentia Dei hominem rapiunt, ut prepositio, in, in primo versu accipitur sicut in secundo.

I N V I R T V T I B V S, &c.] Non significat hic virtutes angelorū exercitus, uti fere solet, nō enim est hic apud Hebræos סְבֹאוֹת Sebaoth, nec apud Græcos δυνάμεις, sed δυναστείας, vnde significat fortitudinis Dei potentia opera.

I N P S A L T E R I O.] Pro eo quod Septuaginta & Hieronymus frequenter vertunt, Psalterium, Hebræis est dictio נֶבֶל Nebel, quæ putatur significare musicum instrumentum, quod vulgo corna mufa dicitur: Nebel enim etiam significat vitem & lagenā, vnde deinde musicum illud instrumentum cum vtri specie Nebel dictū est. Porro per chorum hic videtur, quemadmodū & superiori Psalmo, debere intelligi instrumentum aliquod musicum, cum reliqua omnia sint instrumentorum. Et in epistola quadam quæ sub Hieronymi nomine habetur ad Dardanum de musicis instrumentis, dicitur chorus simplex pellis cum duabus cicuris areis, & per primam inspiratur, per secundam, vocem emittit. Videtur autem significare velle instrumentum illud, quod prius dictum est in Hebræis vocari Nebel. Verum ut epistola illa indigna est ingenio Hieronymi, ita dictio Hebraica potius ostendit significari instrumentum illud, quod nos tibiam dicimus.

O M N I S, &c.] Nomen spiritus, hic non accipitur in eo significato quo tribuitur animæ & angelis, non est enim hic Hebræis רוּחַ ruah, neque Græcis est πνεῦμα, sed Hebraica dictio proprè significat flatū & spiraculum vitæ, eadem enim hic ponitur quæ Gen. 2. & Græcis est πνοή, id est, spiratio & flatus. Bene autem de hoc spiritu subiecit superioribus instrumentis, eo quod pleraque eorum flatu & spiratione sonum reddant:

Finis libri Psalmorum.

PARAPHRASIS IN EA VETERIS TESTAMENTI CANTICA, QVÆ PER SINGVLAS FERIAS ECCLESIASTICVS

vsus obseruat, cum Argumentis eorum,
& Annotationibus.

Authore CORNELIO IANSENIO Hulstensi, Sacræ Theologiæ Professore,
Primo Episcopo Gandauensi.

ARGVMENTVM CANTICI TRIVMPVERORVM.

Canticum, quod Danielis tertio tres pueri in ardentem fornacem missi vno ore decantasse scribuntur, similis omnino est argumenti cum Psalmo 148. Siquidem etiam isti, præ multa de Dei benignitate latitia mentis tres adolescentem omnem creaturam ad creatoris laudem prouocant, à cælestibus per media quæ in aëre gignuntur ad inferiora descendentes, per singula quæ vel in terra, vel in aquis sunt discurrentes, donec tandem ad hominē deueniant, ubi peculiariter Dei populum & sanctos, nominatim quoque seipso ad laudem adhortentur eius, qui sua benignitate in eis mirabilia operatus erat. Hoc autem Canticum et si in Hebræo non inueniatur apud Danielem, sicut nec historia Susanna, & Belis, Draconisq; Ecclesia tamen Christiana, tam apud Græcos, quam apud Latinos, ex Theodotionis translatione hæc publice in tēplis cantanda & legenda suscepit, neque tamen apud Græcos, neque apud Latinos eadē omnino forma decantatur qua apud Danielem descriptum legitur. Nam omisissis aliquot versibus in principio, apud utrosque incipitur ab eo versu: Benedicite omnia opera, &c. deinde apud Latinos quidem pars illa: Laudate & superexaltate eum in secula: quæ apud Danielem toties repetitur, quoties verbū, Benedicite, in principio tantum & in fine canitur, duobus semper versibus, in vno versum coniunctis, & in fine additum est, Benedicamus patrem & filium, &c. Apud Græcos verò ijs creaturis quæ in duobus versibus ad laudem Dei inuitantur in vniuersum coniunctis sub verbo benedicite, semel posito, tum deinde additur semper: laudate & superexaltate eum in secula, & in fine additur: Benedicite Apostoli, Propheta, & Martyres Domini Domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicamus patrē, &c. Et nūc semper, & in secula seculorū Amen. Laudemus, benedicamus, adoremus Dominum laudantes & superexaltantes eum in secula.

CANTICI ISAIÆ ARGVMENTVM.

Canticum quod legitur Isaia 12. cap. vt ex superiori cap. 11. in quo de Christo aperta est prophetia constat, ad Christi tempora pertinet. In hoc itaque Prophetia primum sub persona totius Ecclesiæ Christi gratias agit de salute per Christum in plenitudine temporali, allata, & ira Dei ab humano genere ablata, ac deinde sub sua persona prophetat spiritualium, abundantiam charismatum tempore gratiæ futuram, mutuaq; fidelium ad predicandam per vniuersum orbem Dei benignitatem exhortationem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1. Confitebor tibi Domine quoniam iratus es mihi.
* conuersus est furor tuus, & consolatus es me.

2. Ecce Deus saluator meus, * fiducialiter agam, & non timebo.

3. Quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, * & factus est mihi in salutem.

4. Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris.

* & dicetis in illa die confitemini Domino, & inuocate nomen eius.

RATIAs tibi agam Domine, teq; collaudabo semper quoniam cum iam multis sæculis ob peccata mea iratus fueris mihi, ita vt me tua gratia cælesti tua mansione nō sis dignatus, iam tandem auersa est à nobis dignatio tua & per exhibitam nobis benignitatem tuam, ac promissio nes euangelij tui dulcissimas, cōsolatus es me populum fidelem, qui prius ob iram tuam diuturnam mœrebam assidue.

2. Ecce Deus, qui hæctenus se mihi exhibuit iratum & seuerum iudicem, nunc factus est saluator meus. * quare posthac de benignitate Dei nobis ostensa optimè & firmiter confisus, securus degam, nec amplius timebo, vt hæctenus, credens Deo nobis propitio nihil nocuum accidere posse, nullum quantumuis potentem nociturum.

3. Non autem de meis præsumens viribus & meritis securus consistā timore deposito, sed ob id quod ipse Dominus Deus sit robor meum, quo adiuuante, facile omnia mala cunctaq; impiorum machinamenta supera bo, sicut iam superaui ex parte: atque ob id semper illum canam & laudabo, * eo quod factus sit saluator meus.

VOX PROPHETÆ.

4. In illo gratiæ & saluationis tempore abundanter vos quotquot eritis fideles haurietis aquas sapientiæ salutaris & gratiæ atque consolationis cælestis, idq; de fontibus Saluatoris nostri Iesu, nunc quidem adhuc obstructis, sed illo tēpore aperiendis, atque indefinenter profluxuris, de cælesti, scilicet, nouaq; Euāgelij ipsius doctrina, deq; plenitudine spiritus & charismatis ipsius, qui cum nō ad mensuram accipiet spiritum, ita de sua plenitudine omnes perfundet semper fideles, vt tamen plenitudini ipsius nunquam tamen ob continuam scaturiginem deficit, nec diminuitur. * Proinde illius iucundissimis aquis refecti & fatiati, dicetis in illa die, vos a inuicem exhortādo: Collaudate Dominum pro acceptis ab eo beneficiis maximis, & simul cum gratiarum actione etiam inuocate nomen ipsius, qui & maiora adhuc paratus est dare bonæ.

Et

5. Notas facite in populis adinventiones eius, * memērote quoniam excelsum est nomen eius.

6. Citate Domino quoniam magnificè fecit, annuntiate hoc in vniuersa terra.

7. Exulta & lauda habitatio Sion: * quia magnus in medio tui sanctus Israël.

5. Et quoniam salus hæc non Iudæis tantum, sed omnibus etiam gētibus allata est, vt ab omnibus agnoscat, facite vestra prædicatione in omnibus populis notas Dei cogitationes, consilia, & opera quæ designauit pro genere humano: * atque in memoriam apud vos & alios reuocate quod excelsum sit super omnia nomen eius, vt reiectis omnibus idolis hunc solum omnes colant & adorent.

6. Cantate in honorem Domini, quoniam magnificè fecit nobiscū, dum per sui ipsius mortem nos ab æterna morte mirabiliter liberauit: * prædicate hoc per vniuersam terram.

7. Exulta in Domino, & lauda eum Ecclesia sancta, quæ habitas in cælesti nouaq; Sion: quoniam sanctificator Israël magnum se & potentem atque mirabilem declarat intra te, ob cuius potentiam meritō & gaudere & secura degere debes.

ANNO TATIO.

T INVOCA TE, &c.] Inuocare nomen Domini, quanuis hoc loco accipi possit, vt ferè ab omnibus accipitur, pro eo est implorare Dei auxiliū: res tamē magis postulat, vt significet Dei nomen præ-

dicare, & vocibus celebrare apud homines. Nam & hoc Hebræa dictio significat, vt dictum est in Psal. 115. Id enim conuenit ei quod præcedit: Confitemini Domino: & ei quod sequitur: Notas facite in populis adinventiones eius.

Scriptura Ezechiaë regis Iuda, cū ægrotaffet, & conualuisset de infirmitate sua.

ARGVMENTVM CANTICI EZECHIAË REGIS.

Canticum, quod Isaia 38. inscribitur regi Ezechia, carmen est gratiarum actionis quod pro recepta à Deo sanitate & vitæ prolongatione Deo rex cecinit, quemadmodum patet ex titulo, qui sic habet: Scriptura Ezechia regis Iude, cū ægrotaffet, & conualuisset de infirmitate sua. Itaque in hoc carmine primum quidem rememorat mēris sue amaritudinem & tristitiam, in qua erat cū premeret languor, & per Isaiam audisset nuntium instantis mortis, in ætate adhuc florenti, nempe 39. annorum, morbiq; sui grauitatem mirè exaggerat: tum deinde erga se misericordiam predicat ob quam se omnibus vitæ sue diebus Deum celebraturum profiteretur: Quoniam autem corporalis infirmitas vmbra quadam est spiritualis infirmitatis quam ex peccato contrahit anima: rectissime secundum allegoricum sensum carmen istud accommodatur ei, qui cū prius anima sue infirmitatem, eternaque mortis, quam horrebat, interitum deplangebat, iam se Dei gratia sanatum, & ab æterna mortis damnatione liberatum gaudet, perpetuam gratiarum actionem pollicens.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1. Ego dixi, In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

2. Quæsiui residuum annorum meorum, * dixi: Non vi deo Dominū Deum in terra viuentium.

3. Non aspiciam hominem vltra, * & habitatorē quietis.

4. † Generatio mea ablata est, & conuoluta est à me quasi tabernaculum pastorum.

5. Precisa est velut à textore vita mea, * dum adhuc ordi rer, succidit me.
* de mane vsque ad vespērā finies me.

V M me premeret languor assidue, & iam per Prophetam mihi imminere mortem didicissem, dixi apud me & cogitavi in corde meo: Ecce miser ego in medio cursu vitæ meæ in dimidio communis vitæ, & ætate adhuc florente descendam ad infernum.

2. Desideraui residuum annorum meorum, existimans omnino me illis priuandum, & vltra me victurum desperans, * Proinde mecum cogitavi, dicens, Non videbo posthac arcam Domini Dei in hunc mundo inter viuentes homines.

3. Non aspiciam vltra viuentem in hoc mundo hominem, * neque videbo amplius populū Domini post percussum Sennacherib in pace & quiete feliciter habitantem.

4. Eheu quemadmodum tabernaculum pastorum fixum non habet locū, sed de vno loco in alium continuo transfertur, tūmque quod commodius portetur in vnum conuoluitur: ita & tempus vitæ meæ, quo in hoc mūdo & tabernaculo corporis mei peregrinor, à me iam subito abrumperetur, & quasi in vnum conuoluetur, dum vltius non extendetur. † Quodque magis animum meum angit, progenies mea à me ablata est, & ad modum tabernaculi conuoluta, eō quod cogar sine relicto superstitite regni hinc decedere, ita vt in me regia stirps Dauidis sit finienda, nec longius seipsam extensura videatur, Quod si fiat, quomodo implebuntur Dauidi factæ promissiones de semine eius in perpetuum regnatura super domū Iacob, deq; Messia ex semine eius regio nascituro?

5. Nunc subito in medio suo cursu vita mea per infirmitatē hanc abscindetur, ne longius prorurat: quemadmodum subinde tela flaminis à textore, cū voluerit, subito abrumperetur, & præciditur: * dum adhuc putarem ascendere & crescere ad perfectionem ætatem & felicitatem, imò dum adhuc vix putarem me incepisse viuere, ecce quasi in ipso lucis & vitæ exordio subito Dominus iam me succidet, * nec aliqua mihi quies in hac ægritudine dabatur, sed à mane vsque ad vespēram tota die, perpetuo me cruciatu enecabas, videbarisq; finem mihi impositurus.

6. Vespertimo

6 Sperabam vsque ad mane, * quasi leo sic contriuit omnia ossa mea.

7 De mane vsque ad vesperam finies me sicut pullus hirundinis sic clamabo,

* meditabor vt columba.

8 Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum.

9 Domine vim patior me, responde pro me, * qui dicam, aut quid respondet mihi cum ipse fecerit?

10 Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anima mea.

11 Domine sic viuitur, & in talibus vita spiritus mei, * corripies me & viuificabis me: ecce in pace amaritudo mea amarissima.

12 Tu autem eruisti animam meam vt non periret: * proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

13 Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: * non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.

14 Viuens, viuens, ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie. * pater filijs notam faciet veritatem tuam,

15 Domine saluum me fac * & Psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vite nostrae in domo Domini.

6 Vespertino tempore adueniente, spem meam in matutinum protendi tempus, sperans per noctem a te releuamen venturum, ac temporum mutatione putans mutandum cruciatum: * sed neque per noctem mitius mecum est actum quam per diem assidue enim pariter & noctem morbus contriuit & depastus est, non solum carnem, sed & ossa mea ac interiora quoque: non aliter quam leo crudelissime pecus aliquod disceperit.

7 Itaque rursus a matutino tempore vsque ad vesperam me conficiebas, videbarisque finem vitae impositurus propter morbi grauitatem & continuitatem, cum sauiendi nullus esset nec finis, nec modus, ego ad te Dominum meum totus conuersus instar pulli hirundinis mustitantis, & garrientis verius quam cantantis clamabam ad te, aut potius mustitabam, vt coluba incoposita cum magno gemitu apud me in silentio addedo verba. * Et quomodo gembuda coluba submissas in tristitia emittit voces, ita & ego ex amaritudine animi mei apud me ingemiscens, comentabar & incondita quaedam verba, vel susurrum potius immurmurabam.

8 Et adeo quidem in te intentus eram vt debilitata fuerint oculorum meorum acies, dum assidue suspicerent ad te Deum in caelum, vnde mihi vetera expectabam opera. Cum enim manibus pedibusque te inquirere non liceret morbo, scilicet hac corporis membra a suis officiis impediens, his quibus licebat modis te inuocabam, lingua. f. & oculis: & dicebam.

9 Domine violentiam magna ab hoc sauo morbo patior, magis quam ferre vires meae possint, quare tu quaeso pro me loquere, & age: meque tuo patrocinio suscipe liberandum a rabie sauiantis huius morbi, * Verum quid ago, quid dicam Domino aut quid ab ipso mihi expectabo responsum, cum ipse mihi fecerit omne quod patior: Quorsum enim illi hanc meam propono querimoniam, & patronum mihi futurum spero eum, qui in hoc negotio aduersarij partes contra me suscepit, omnium horum mihi author malorum?

10 In memoriam reuocabam coram te cum summa amaritudine animi omnes annos praeteritos vitae meae, expendens mecum quam essent illi pauci: quantisque miseris & vanitatibus pleni.

11 Sane iam securitati redditus, ex his quae passus sum didici Domine talem esse conditionem vitae humanae; atque in talibus vitam spiritus mei consistere, vt, scilicet, nihil sit stabile in ea, sed perpetuis sit mutationibus obnoxia, & felicitati infelicitas succedat, & contra. * Corripuisti enim me, sed rursus viuificasti me. Sed etiam quando in posterum me corripueris mox postea viuificabis, recreabis, atque restitues me. * Ecce enim cum iam fugato Assyrio, pax populo meo concessa esset, puraremque me in pace & felicitate victurum, accessit mihi subito amarissima morbi, mortisque instantis amaritudo.

12 At mox tu Domine liberaisti animam meam a morte, * omniaque peccata mea, quibus & mortem commueram, quasi post tergum proiecisti, dum ea ad vindicandum iuste amplius aduertere noluisti.

13 Quod quidem vel ob id maxime fecisti, vt viuens apud viuentes tui in me exhibitam praedicarem benignitatem, non enim qui in inferno & morte detinentur, celebrare nomen tuum apud viuentes possunt: neque mortui laudabunt te, sicut nec inuocabunt. * non enim expectabunt tuam in praestandis promissis veritatem hi, qui iam in lacum inferni & mortis descenderunt, vt qui iam subtrahuntur a gratia tua, quem exhibes in hoc mundo viuentibus.

14 Sed is qui adhuc viuit, qui, inquam, viuit, ipse laudabit te, sicut & ego hodie facio, totoque vitae meae tempore facturus sum: * parentes dum viuunt, secundum tuum praecipuum annuntiabunt filiis suis tuam in verbis omnibus & factis fidem & aequitatem.

15 Proinde, Domine, vt cepisti & promissisti saluum me fac, * & Psalmos nostros decantabimus in domo tua cunctis diebus vitae nostrae.

ANNOTATIONES.

VESIVI RESIDVVM, &c.] Nō videtur verbum quaesiu, hic exponendum pro eo quod est, optaui, & a Deo petiui. Hic enim sensus neq; cōtextui bene cōuenit (vult enim hic textus de scribere voces desperationis quas infirmus edebat) neque dictioni Hebraicae, quae hic ab Hebraeis exponitur pro carcere vel priuari, vt sit sensus. Priuatus fui. Proinde quaesiu, hic accipiendum videtur quomodo aliquoties vtitur verbo desiderare: vt cum dicimus sex millia in bello desiderata esse, pro eo quod est tot millia defuisse, vt hic sit sensus: videbam me priuandum

residuo annorum meorum: quae sensum & Hieronymus visus est significare voluisse, cum in cōmentariis sic dicit: Quaesiu residuum, &c. putans me ultra non victurum.

HABITATOREM, &c.] Pro quietis, dicitio Hebraica etiam verti potest, & melius, orbis vel saeculi.

GENERATIO, &c.] Pro generatione, dicitio Hebraica significat vel incolatum, vel progeniem, magis autē cōuenit vt intelligatur incolatus, & peregrinatio vitae humanae super terram, comparati tabernaculo pastorum. Sicut enim pastores in tabernaculis viuunt ita quae peregrini: ita & in corpore isto, quod Paulus tabernaculum vocat, hic peregrinamur. Neque inconueniens fuerit apud nos,

nos generationem, accipere pro aetate & tempore vitae hominis. Vtriusque tamē acceptionis sensum paraphrasim explicat.

[SIC CLAMABO.] Non est apud Hebraeos clamabo, proprie, sed mustitare & garrere, & pro meditabor, dicitio Hebraea significat frequenter aliquem de re aliqua anxie sollicitum incondita verba apud sese immurmurare & susurrare. Vnde patet conuenientia comparationis cum hirundine & columba.

[SPONDE, &c.] Quauis ad sensum non multum referat, siue legatur sponde, siue responde, tamen potius legendum esse sponde Hebraea dicitio requirit, quae nullo modo respondere significat, sed spondere & fideiubere. Neque enim hoc loco Hebraeis idem est verbum quod postea: Quid respondebit mihi. Post quae verba legendum, nō, cum ipse fecerim vt quidā libri habet: sed, vt habet correctiores, per tertiā personā cum ipse fecerit. Id enim aperte patet ex originalibus. Porro in sequenti versu, vbi nos ferē legimus: Recogitabo tibi: pronome tibi, nō est in multis libris, sicut nec in Hebraeo, nec apud Hieron. qui etiā pro recogitabo, habet in cōmentariis, reputabo.

[DOMINE, &c.] Ita ferē legitur hic versus cū coniunctione, si. Vnde quidam per interrogationem legunt, vt sensus: Domine an sic viuitur: & an in talibus vita spiritus mei: hoc est, num talis est cōditio vitae humanae, vt adhuc sit vox in infirmitate sua cōquerentis: Alij sine interrogatione legunt intelligētes orationem absolui

ibi: corripies me, vt sit sensus: si talis est cōditio vitae humanae, corripias, sed iterum viuifica me. At norandum quosdam libros non habere cōiunctionem, si, quam D. Hierony. non vertisse, sicut nec est in Hebraeo, omnino apparet ex eius commentario, qui non bene consistit, si addatur vt ferē in impressis libris additur: optimē autē consistit, si omittatur. Dicit enim regem iam securum, nec patientē quae refert philosophari de humano statu. Et verba illa futura, corripies & viuificabis, exponit per praeterita, vt non sit per quod absolueretur pendens sententia si sic viuitur.

[E C E, &c.] Duplex potest esse huius partis sensus. Alter in media pace & tranquillitate reddita populo & ciuitati meae prostrigato Assyrio, passus sum amarissima, & limina mortis intraui. Sic D. Hieronymus: cui sensui bene conuenit, quod per aduersitiam particulam subiungitur. Tu autem eruisti animam meam. Alter sensus est, Ecce tristitia illa quam passus sum, est in pace, conuersa iam in gaudium: Cui sensui magis cōueniret, vt in sequenti versu verteretur: Tu enim eruisti, sicut verteretur Septuaginta. Nam Hebraea utroque modo verti possunt cum habeant: Et tu eruisti.

[NON, &c.] In sensu literalī oportet istud non, simpliciter intelligere, cum sancti in lacu inferni existētes expectarint veritatem exhibendam in aduentu Messiae, sed de veritate illa Dei, qua viuētibz in hoc mundo temporalia praestat beneficia.

ARGVMENTVM CANTICI ANNÆ MATRIS.

Liberata diuino beneficio a sterilitatis opprobrio Anna sancti Samuëlis mater canticum hoc gratulatorium Deo ecclit, vt scribitur 1. Reg. 2. capite. In quo primū quidem de data sibi a Deo post longam sterilitatem fecunditate gloriatur, Deo soli opus hoc ascribens: tū occasione mutationis admiranda in se facta generatim canit Deum sua omnipotentia omnia pro suo arbitrio commutare: ac postremum propheticō spiritu, vaticinatur de equitate, iustitia & nouissimi iudicij Dei regniq; Christi super omnes sublimandi. Est autem canticū istud multum simile Canticō Deiparae virginis, sicut etiam simili occasione vtrumque decantatum est ab vtraque. Idemq; huic sanctae mulieri accidisse licet aduertere quod Elizabeth matri Baptista Ioannis. Sicut enim Elizabeth post conceptum futuri Prophetae, Prophetissa effecta est: ita & ipsa, cuius hoc est praesens carmen. Iam dubium non est quin sicut Paulo attestante, in Agar & Sara vxoribus Abrahae typus fuerit Synagoga Iudaica, & Christiana Ecclesia: ita quoque in duabus vxoribus Elcana, Anna, scilicet, & huius amula Phenenna. Proinde recte secundum allegoricum sensum accipitur istud canticum esse gratulatio Ecclesiae gentium, a sterilitatis opprobrio, & insultatione synagoga veteris iam liberatae, Praeter res enim circa Annam & Phenennā gestas, etiam nominum, et hymologia typo conuenit: Anna enim gratiam, Phenenna autem margaritam significat rubri coloris, cui praefertur sponsa Christi in Threnis, cum dicuntur Nazaraei eius rubicundiores antiquo ebore: Vbi pro ebore antiquo, ponitur יָבֵבָה Panninam, hoc est, margaritis rubris, his forsitan, qui rubini dicuntur vulgo.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Exultauit cor meum in Domino, * & exaltatum est cornu meum in Deo meo.

OR meum exultauit, non quidem in me ipso, sed in Domino, qui secundum misericordiam suam fecit mihi magna, * nam per Deum meum gloria mea prius obscura & humilis iam instar cornu exaltata est.

2 Dilatatum est os meum super inimicos meos, * quia latata sum in salutari tuo.

2 Os meum per confusionem prius clausum, iam late apertum est, vt magna cum libertate & audacter loqui possim contra inimicos meos mihi prius insultantes, & sterilitatem exprobrantes. * Latata enim sum de salute quam mihi attulisti, optata me donans prole, qua me liberaisti ab insultantium opprobrio.

3 Non est sanctus vt est Dominus, neque enim est alius extra te. * & nō est fortis sicut Deus noster.

3 Iam ipsa experientia edocta merito fateri debeo, non esse quenquam tam sanctum, quam est Dominus in omnibus verbis & factis suis quoniam neque sanctus quisquam verē dicendus est praeter te solum Dominus: * nec est aliquis qui in fortitudine comparari possit cum Deo nostro. Ipse enim & sanctitatem suam maximam, & fortitudinem potentiamque summam in me egregie declarauit, dum secundum promissionem suam inuocantibus se factam, me exaudiuit, & supra naturae virtutem me prole donauit.

4 Nolite multiplicari loqui sublimia gloriantes.

4 Itaque qui hactenus de his quae a Deo accepistis superbe gloriari estis cum contemptu aliorum, desinite posthac loqui superba cum inani gloriatione.

5 Recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est: * & ipsi praeparantur cogitationes.

5 Cesset ab ore vestro quae hactenus superbe iactastis. Ipse enim Dominus, est Deus scientiarum, hoc est, Deus omnia cognoscens: * adeo vt ei etiam cogitationes hominum sint paratae & aperte cognitae. Ipse praeterea solus est cuius omnes cogitationes praeparantur & diriguntur: non enim

324

Canticum Annæ.

epim in hominis potestate est, vt quæ apud se cogitauit præparet, dirigat & adimpleat: sed solus Dominus est, qui quicquid cogitat præparare potest & perficere. Proinde Domini aduertentes tum scientiam, tum omnipotentiam, cessare à solita vestra superba gloriolam.

6 Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore.

7 Repleti prius, pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt.

8 Donec sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata est.

9 Dominus mortificat & viuificat, & deducit ad inferos & reducit.

10 Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & subleuat.

11 Suscitatur de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem.

12 Vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.

13 Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.

14 Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent.

* quia non in fortitudine sua roborabitur vir.

15 Dominum formidabant aduersarij eius, & super ipsos in caelis tonabit.

16 Dominus iudicabit fines terre, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.

6 Ipsius enim tanta est omnipotentia, vt ipso volente omnia pro arbitrio eius contra hominum expectationem commutentur. Per ipsum enim frequenter factum est vt qui arcubus, aliisque armis bellicis fortes fuerunt, & insuperabiles videbantur, superati sint: & contra, vt qui impotentes reputabatur, & erant, fortitudine accincti sint, fortes à Deo facti ad gerenda feliciter grauissima bella.

7 Simili commutatione aliquoties hi qui prius diuites erant, omnibusque bonis abundantes, ad tantam deuenerunt egestatem, vt pro simplici cibo, necessarioque alimento seipsum & suam operam locare coacti sint, & contra qui inopia & fame laborabant, prius diuino beneficio omnium rerum abundantiam consecuti sunt.

8 Et adeo non cessat inquam Dominus huiusmodi commutationibus suam declarare potentiam, vt etiam aliquando videre liceat, quemadmodum in me patet, eam quæ prius sterilis erat, postea quam plurimos parere filios: & contra eam quæ multos habebat filios ita elanguescere, vt & ante tempus parere desinat, & quos habuit filios, ante tempus amittat.

9 Dominus enim quos vult morti tradit, & quos vult à morte, quam vel inciderunt, vel incidere proximi erant, liberat, & ipse & in mortem deducit & ex ea reducit, perfectam, scilicet, potestatem habens mortis & vitæ. Reducit autem è morte, & iam morti proximos vitæ restituendo & iam mortuos resuscitando, quemadmodum in nouissimo die in mortuis omnibus declaraturus est.

10 Dominus est, qui & paupertatem dat & diuitias: quique quos vult, exaltat.

11 Proinde nonnunquam pauperem adeo deiecit, vt in puluere decumberet & volutaretur, è terra erigit, & à vilissimis paupertatis sordibus eleuat pauperem.

12 Adeo vt sedere eum faciat cum principibus terræ, & gloriosum solium regni obtineat. Nec mirum cuiquam videri debet quod tam admirandis commutationibus cuncta pro suo beneplacito agat Dominus.

13 Ipsius enim sunt omnes præcipuæ partes terræ, Oriens, Occidens, Meridies, atque Septentrio: & super has terræ partes, tanquam fundamenta quadam, constituit totum reliquum orbem, ac proinde in sua potestate habet omnia pro libito suo in hoc mundo dispensare & commutare.

14 Quod si autem præter illius omnipotentiam, etiam iustitiam eiusdem & sanctitatem intelligere quis velit, ecce Dominus sanctos seruos suos, ita in omnibus viis ipsorum semper seruat, seruabitque, vt non sit permixtus eos errare, cadere, impingere, & impiorum laqueis irretiri, saltem in finem: impij verò, peracto hoc vitæ cursu, tandem in tenebris inferni deiectioni ibidem quiescere & silere cogentur, ita vt nulla iam ratione se iuuare possint; qui in hoc mundo omnia clamoribus & potentia sua permiscebant. Non enim impius quisquam homo, qui hic interim in viribus suis confidit, & per eas hic præualeat innocentibus & pauperibus, quicquam poterit sua fortitudine ad præualeandum Deo.

15 Quin potius omnes aduersarij Dei in nouissimo die illum adeo formidabunt, vt nihil audeant vel possint contra illum aut hiscere, aut agere: Ipse enim super illos è caelis horribile tonitruum emittet, cum ad iudicandum adueniens terribilis tubæ sonitum præmittet, & deinde, in horribilis tonitruis sententiam æternæ damnationis contra eos seuerè detonabit.

16 Dominus enim in nouissimo die iudicabit quotquot in omnibus terræ habitant terminis, quod tamen non per seipsum facturus est, sed per Messiam filium suum, cui ante extremi iudicij diem tradet imperium vniuersi orbis: & exaltabit super omnem creaturam gloriam vincti sui, constitutum eum in caelis in dextera sua.

ANNOTATIONES.

A P S 1. &c.] Huius orationis indicat paraphrasim duplicem intelligentiam. Potest enim intelligi, vel de hominum cogitationibus, vel de ipsius Dei cogitationibus. Si autem primo modo accipiatur, sensus est cogitationes hominum coram illo esse præparatas, hoc est, nudas & apertas. Secundum quem sensum possent Hebræa rectius sic verti: ipsi ponderata vel numerata sunt cogitationes. Idem enim hic significabitur quod

eodem verbo significatur. Prouerb. 16. dum dicitur: Spirituum ponderator est Dominus, & 21. Appendit autem corda Dominus. Quibus locis idem apud Hebræos ponitur verbum hoc loco. Quod si secundo modo accipiatur, verbum: præparari, pro dirigi accipiendum erit, nam & verbum Hebræum dirigere significat, eritque idem huius loci sensus, qui Isaie 40. cum dicitur: Quis adiuuit spiritum Domini? vel, vt alij vertunt, quis dixerit? Ponitur enim & ibi idem verbum quod hoc loco. Notandum

dum autem Hebræa etiam negatiue posse intelligi hoc modo: & non ponderantur vel numerantur cogitationes vel studia, & opera, vt sit sensus: nemo est qui satis expendere & percipere possit operum Dei modum & rationes: qui sensus sequentibus etiam optimè conuenit.

D O N E C, &c.] Obscuritatem hoc loco facit dictio, donec, non potest ergo hoc loco proprie accipi, sed tantum vt designet consequentem effectum, qui ex voluntate Dei in mutationibus rerum pro illius arbitrio factis consequitur. Septuaginta verterunt: Quoniam sterilis. Hebræa autem possent & hoc modo verti: Adhuc sterilis, id est, quæ multo tempore fuit sterilis, &c.

D O M I N V S, &c.] Sicut Dominus viuificat, non solum dum à morte corporali reuocat ad vitam, sed etiam cum à grauissimis periculis mortis liberat: ita mortificat quoque, cum in huiusmodi pericula incidere sinit, mortificat quoque, cum sterilem facit, nam & Paulus vocat infecundam vuluam Saræ emortuam. In mystico autem sensu, mortificat & ad inferos deducit, dum gratiam suam, quæ vita animæ nostræ est, propter peccata subtrahit, & æternæ damnationi obnoxios facit: Viuificat autem, dum per spiritum suum gratiam suam peccantibus rursus infundit.

D O M I N I, &c.] Quidam per cardines intelligunt duos mundi polos, arcticum scilicet & antarcticum, circa quos totus cælorum orbis voluitur, sicut circa cardines ianua. Verum hi poli, etsi possunt vocari cardines cæli, de quibus dicitur apud Iob: circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat: non rectè tamen possunt vocari cardines terræ, nec super eos rectè dicitur positus orbis. Proinde rectius intelligemus quatuor terræ præcipuas partes, sicut & eadem in cælo considerat: possunt apud Iob intelligi cardines cæli. Intelligunt autem Hebræi dictionem Hebræicam non proprie significare cardines, sed fundamenta vel bases.

I M P I J.] Quod dicitur conticescent, quidam intelligunt eos cessaturos in inferno à laude Dei. Quæ interpretatio etsi vera & pia, non tamen exprimit scripturæ sensum: Ponitur enim hic dictio Hebræica, quam in sequenti cantico Moyse Hieronymus vertit: fiant immobiles. Significatur autem hac dictione impios cohibendos & compescendos, ita vt quasi immobiles lapides nihil contra Deum, sanctorumque eius agere possint: nec nec dicere quicquam quod cuiquam obstat, aut molestum sit, vt eorum verba & blasphemias sint quasi non essent.

ARGUMENTVM CANTICI filiorum Israël.

Educto per medium maris rubri Israëlitis populo, Ægyptijsque, in eodem mari submersis, editum à se hoc presens carmen Moyses cum filiis Israël, ac seorsim Maria prophetissa cum mulieribus Domino cecinerunt, vt scribitur Exodi 15. cap. In quo primum quidem Moyses præmissa ad canendum Deo adhortatione & exultatione in Deo, decantat admirabilem illam populi Israëlitis liberationem, & ex aduerso persequentium Ægyptiorum interitum: deinde verò tunc adhuc futuram in terram promissionis introductionem partim orat, partim prophetat, idque nunc per verba futuri temporis, nunc per verba præteriti temporis, sic de futuris adhuc loquens prophetico more, quasi iam præterita forent. Cum autem, &eductio Israëlitis de Ægypto per mare rubrum, figura fuerit, teste Paulo, liberationis nostræ de potestate diaboli per sanguinem ac baptismum Christi: & introductio eiusdem populi in terram promissam, typus fuerit eius quem expectamus in regionem cælestem, introitus, oportet secundum allegoricum sensum canticum hoc accipere, vt vocem Ecclesie Christiane, sic deliberatione obteata per sanguinem Christi, & extensionem & manuum eius in cruce, gloriantis in Deo, vt & promissam cælestis regni hereditatem assequi confidenter tum sibi promittat, tum oret. Sunt enim & in hoc cantico quæ perfectè & verè non nisi Ecclesie Christiane conueniunt, vt quæ dicuntur de habitaculo Dei firmissimo, & mote hereditatis eius.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, & equum & ascensorem deiecit in mare.

2 Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

3 Iste Deus meus, & glorificabo eum, & Deus patris mei & exaltabo eum.

4 Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius: & currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.

5 Electi principes eius submersi sunt in mari rubro, abyssi operuerunt eos: & descenderunt in profundum quasi lapis.

6 Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine, dextera tua percussit inimicum: & in multitudine glorie tue deposuisti aduersarios tuos.

7 Misisti iram tuam, quæ deuorauit eos sicut stipulam, & in spiritu furoris tui congregata sunt aquæ.

ANTEMVS in honorem Domini. Nam per ea quæ pro nobis admiranda designauit, magnitudo & splendor potentie eius admodum declarata est. * Equos enim, hostium nostrorum cum ascensoribus eorum demersit in mare.

2 Merito ergo exclamare debeo, Dominum esse robur meum, cuius solius virtute persequentium me hostium euasi manus, propter quod ipse mihi futurus est semper laudis materia, * eo quod factus sit mihi Saluator.

3 Iste est Deus meus, cui vni seruire volo, quare & quibus possum modis studebo illum glorificare, laudibus gloriam eius celebrando, predicatione eam aliis manifestando, ac honore, reuerentiaque debita ipsam prosequendo. Neque verò hic Deus meus, recens est Deus à me iam primum electus, sed & Deus est patrum meorum, Abraham, Isaac, & Iacob, itaque hymnis ac predicatione extollam eum quantum potero.

4 Dominus se mihi exhibuit quasi virum bellatorem, adeo vt hostes mei Dominum pro me pugnantem sentirent, dicentes: Fugiamus Israël. Dominus enim pugnat pro eis. Quod si nomen eius requiras, ecce nomen illi peculiare, quo ab aliis omnibus discernitur, est omnipotens. * Suam autem omnipotentiam etiam hac in re nunc declarauit, quod currus Pharaonis, & vniuersum exercitum eius deiecit in mare.

5 Electi principes eius: submersi sunt ab eo in mari rubro, abyssi aquarum operuerunt eos absque mora & resistentia aliqua, * subito demersi sunt in profundum maris, instar lapidis, qui aquis iniectus subito suo pondere subsidit in profundum.

6 Omnipotentia tua, Domine, declarata est esse valde magna per potentem hanc operationem tuam: potentia enim tua Domine, prostrauit hostem tuum & nostrum Pharaonem, & per summam gloriam atque excellentiam potentie tue, deiecisti aduersarios non tam nostros quam tuos.

7 Misisti è caelis iram tuam, quæ subito & absque vlla difficultate penitus eos consumpsit, sicut sicca stipula cito deuoratur, & in nihilum redigitur à flamma vorante. * Prius siquidem per ostensionem indigna-

8 Stetit vnda fluens,
* congregata sunt abyssi in
medio mari.

9 Dixit inimicus, Persequar & comprehendam diuidam spolia, implebitur anima mea.

10 Euaginabo gladiū meum,
* interficiet eos manus mea.

11 Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare:

* submersi sunt quasi plumbum in aquis vehemētibus.

12 Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui?

* magnificus in sanctitate, terribilis aque laudabilis faciens mirabilia.

13 Extendisti manum tuā, & deuorauit eos terra:

* fuisti in misericordia tua populo quem redemisti.

14 Et portasti eum in fortitudine tua ad habitaculū sanctum tuum.

15 Ascenderunt populi, & irati sunt,

* dolores obtinuerunt habitatores Philistinum.

16 Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor,

* obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

17 Irruat super eos formido & pauor, in magnitudine brachij tui.

18 Fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus Domine:

* donec pertranseat populus tuus, iste quem possedisti.

19 Introduces eos, & plantabis in monte hereditatis tuae, firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es Domine.

20 Sanctuarium tuū Domine, quod firmauerunt manus tuae,

* Dominus regnabit in aeternum & ultra.

21 Ingressus est enim equus Pharaeo cum curribus & equitibus eius in mare,

* & reduxit super eos Dominus aquas maris.

22 Filij autem Israel ambulauerunt per siccum in medio ipsius maris.

tionis tuæ, qua aduersus illorum indignaberis superbiam, perque ventum fortissimum ab indignatione tua contra illos concepta excitatum, aquæ maris diuisa in duas partes collecta erant ex vtraque parte in cumulos, relinquentes naturalem suæ fluxibilitatis conditionem, vt fieret per eas populo tuo iter.

8 Vnda natura sua fluida per imperium tuum contra suam naturam stabat, * conglomerata erant hinc & inde aquarum profunditates maximæ in medio maris.

9 Itaque inimicus, aquarum videns diuisionem, & per eas populum tuum illæsum transire, dixit: Persequar eos & comprehendam, diuidam spolia, sicque saturabitur desiderium nostrum, tum in Israëlitis punitione, tum in spoliis diuisione.

10 Comprehensis autem eis non parcam, sed euaginabo gladiū meum, * cōque manus mea interficiet eos. Verum tu Domine superbiam illorum temeritatem & præsumptionem mox facillique negotio stultam declarasti.

11 Tantum enim ventum à te excitatum flare fecisti, & ecce aquis rursus redeuntibus in vnū, operuit eos omnes mare: * atque instar plumbi subito & quasi in momento demersi sunt in aquis illis nimis horrendè tumultuantibus.

12 Hanc tuæ fortitudinis declarationē dum aduerto Domine, non possum non exclamare: Quis inter eos qui fortes existimantur, siue in diis, siue in hominibus, similis est tibi Domine? quis (inquam) similis tibi? * qui ita vt tu, sit in sanctitate gloriosus, terribilis simul & laudabilis ob admiranda quæ facit? Nemo sanè omnino est, qui vel sanctitatem tuā æquare possit, vel potentiam, per quam & impiis terribilis, & iustis es laudabilis.

13 Tu enim velut extendens manum tuam ad percipiendū hostes tuos parasti potentiam tuam in vltionem illorum, & mox in vltione tua absorbit illos mare, tanquam si viuentes subito absorpti fuissent à terra * insuper & per columnam nubis & ignis, perque Angelum tuum, ducem te præbuisi populo tuo, quem redemisti ex Ægypto.

14 Atque ex his quæ cum populo tuo haecenus egisti, dubium nullatenus est quin eundem per tuam fortitudinem non solum deduces, sed & instar matris baiulantis dilectum tenerumque filium in vlnis suis, quodammodo portabis ad terram eis promissam, quam in habitaculū tuum sanctum tibi delegisti, portabis, inquam, quia sollicita cura eo illū transferes, necessaria omnia abundè suppedians, omniaque aduersa depellēs, neque ipsius, sed tua fortitudine & cura in eam terram introducens.

15 Audientes populi quæ pro tuo populo designasti, & facere præparas, exurgent, præparantes se in prælium contra illum, & in seipsis indignatione nimia contra nos commouebuntur, * dolores ex metu occupabūt habitatores terræ Philistinorum.

16 Tunc partim ira, partim timore conturbabuntur in seipsis principes Idumæorum, robustos Moabitarum apprehendet tremor, * omnesque habitatores terræ Chanaan nimio terrore obrigescent, viribus omnibus suis ad repugnandum destituti.

17 Quod sanè vt in ipsis efficias secundum spem iam nobis datam te Domine precamur. Per magnitudinem potentie tuæ fac in eos irruere formidinem & pauorem.

18 Sint instar lapidis immobiles, vt resistere nobis non valeant, donec ad terram promissam pertranseat populus tuus Domine: * donec, inquam, pertranseat populus tuus iste, quem in tuum peculium ex omnibus gentibus tam singularibus prodigijs tibi acquisiuisi.

19 Ipsos autem per medium hostium suorum sine læsione pertanfeuntētes introduce, introductosque firmiter habitare, altasque radices mittere fac in montosa illa terra, quam velut in hereditatem tuam delegisti, & in habitationem tuam firmissimam, à te iam olim ad hoc paratam, vt in ipsa in medio populi tui habitares.

20 Dico autem sanctuarium illud tuum Domine, quod ita sibi stabilis omnipotencia tua, vt non sis illud amissurus, nec sit hostili incurfu deiiciendum; * Quæ dum considero, merito exclamare libet: Dominus noster etiam omnibus inuitis, semper regnabit vsque in consummationē seculi, & ultra eam sine fine. Regnaturus autem eum sine fine, suaque potentia nos introducturam in promissam expectatamque terram, ex his satis constat, quæ iam pro nobis patrauit facinoribus.

21 Ingressus est enim equus Pharaeo cum curribus & equitibus suis in mare rubrum diuisum: & mox reduxit super eos aquas maris.

22 Filij autem Israël ambulauerunt per siccum in medio ipsius maris.

bulauerunt per siccum in medio eius.

Qua in re duplex offertur admirandum miraculum, dum per id quod perdere solet homines, Israëlita saluati sunt, & per vnum idemque Israëlita saluati, Ægyptij verò periti sunt.

ANNOTATIONES.

MAGNIFICVS, &c.] Potest hæc pars sub vna interrogatione coniungi cum eo, quod præcedit: Quis similis tui: quæ admodum indicat paraphrasis. Potest & separatim accipi, vt post illam interrogationem: Quis similis tui? subiiciatur, magnificus in sanctitate, & subaudiatur, Tu solus es. Omittenda est autem coniunctio, &, ante participium, faciens, quæ sicut non est in Hebræo, ita nec in plerisque nostris.

DOMINVS, &c.] Quod hic vertit interpret, vltra, alibi vertere solet, in seculum seculi: vt cum Psalmo 9. similiter vt hic dicitur: Dominus regnabit in æternum & in seculum seculi, vbi eadem ponuntur dictiones. Et pro eo quidem quod vertitur, in æternum dicitio He-

bræa propriè significat, in seculum, quo significatur duratio præsentis seculi. Pro eo quod vertitur, in seculum seculi, dicitio Hebræica æternitatem significare dicitur.

INGRESSVS, &c.] Hebræa habent: equus Pharaonis. Et antiqui quidam nostri codices etiam habent, equus Pharaeo, vt omnino sit verisimile hanc esse veram lectionem, quam aliquis deprauauit, putans absurdam esse eam lectionem, quod non intellexerit nomen, Pharaeo, esse genitiui casus: cum aut singularis numerus est positus pro plurali, aut equus collectivè positus est pro equitatu. Legendum autem, equus, non eques, etiam illud probat, quod D. Hieronymus verterit: cum curribus & equitibus eius, cum alioqui vertendum erat pronomen reciprocum, suis.

Oratio Abacuc pro ignorantibus.

ARGVMENTVM CANTICI ABACVC:

Canticum Abacuc Propheta, præter alia, hoc maxime obscurum facit, quod quæ in eo recensentur promissæ per verba futuri & præteriti temporis describuntur, vt dubium sit, præteritane an futura retexat. Verum dum plerique manifestè nimis de præteritis operibus à Deo olim pro salute populi sui præstitis Prophetam loqui ad litteram declarant, magis consentaneum, vt, sicut familiare est lingua Hebræa, omnia futura, quæ à versu quarto vsque ad versum 24. occurrunt, accipiantur pro præteritis: quanquàm & idè quis rectè dixerit promissæ in illis versibus posita verba futura & præterita, quod sic narrat præterita, vt sub eis & futura vaticinari velit, quæ vel pro liberatione Israëliti populi de captiuitate Babylonica, vel pro liberatione humani generis de potestate diaboli erant peragenda. Propheta enim postquam primo sua prophetia capite, futuram Iudæorum per Chaldaeos deuastationem prophetasset, atque ob eam diuina iustitia ratione admiratus fuisset, quod videret iustiorum populum à peiore opprimendum: & deinde secundo capite intellexisset suo aliquando tempore Dei populum ab impiorum oppressione liberandum, impios autem Chaldaeos perdendos, tandem hoc suo cantico primum orat Deum, vt post irrogatam populo suo vltionem peccatis debitam, solitam promissamque, misericordiam exhibeat: cuius misericordie vt certiore fidem faciat, recenset prisca miracula Dei, quæ pro Israël salute olim in mari rubro, in monte Sinai, in terra promissionis, sub ducibus Mose, Iosue, & iudicibus populi designauit. Deinde post prædictam terræ Iudæicæ desolationem, etiam subsequatur am reductionem Israëlitis ad terram suam vaticinatur. Cum autem & quæ in populo Israëlítico ante tempora Abacuc facta sunt, dum is & ex Ægypto educeretur, & in promissam terram induceretur, & habitaret, & similiter liberatio de captiuitate Babylonica: omnia, inquam, hæc, figura fuerint eorum quæ pro nostra salute per Christum patrandæ erant. Oportet ergo in his omnibus secundum tropologicum sensum intelligere Prophetam & prophetare, & orare futuram per Christum in prodigijs multis humani generis redemptionem, post diuinam illius sub potestate diaboli captiuitatem. Quemadmodum & illud de promissione aduentus Christi, ad redimendum nos maxime intelligendum esse ex Paulo constat, quod secundo capite dicitur: Scribe visum, & explana eum super tabulas, vt percurrat qui legit eum. Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso, iustus autem in fide sua viuet. Quod autem titulus habet: Oratio Abacuc pro ignorantibus: significat Prophetam pro peccatis per errorem commissis à se & populo suo hanc ad Deum fuisse orationem.

PARAPHRASIS EIVSDEM.

1 Domine audiui auditionem tuam,

* & timui.

2 Domine opus tuum in medio annorum, viuifica illud.

3 In medio annorum notum facies,

* cum iratus fueris, misericordiam recordaberis.

4 Deus ab Austro veniet,

* & sanctus de monte Pharaon.

DOMINE Deus, audiui auribus mentis quæ tu me audire fecisti, per reuelationem spiritus tui intelligēs in quam cruciadelem & diuinam captiuitatem abiturus sit populus tuus, quæque deinde pœnas hostibus ipsius præparasti: * & hæc à te audiens, nimio timore perterritus sum, aduertens iustitiæ tuæ tum in impios seueritatem & æquitatem.

2 Verum cum sciam aduersus tuum decretum nihil nos conari posse, & peccatis nostris ita demerentibus in captiuitatem nos abituros, illud saltem oro, vt priusquam in totum dispereat populus tuus, in medio annorum desolationis opus illud tuum solitum, & mihi iam reuelatum refuscites, ac reipsa præstes.

3 In medio (inquam) captiuitatis nostræ, & desolationis tempore, tu quæso opus tuum apud te decretum, omnibus per adimpletionem notum fac: * cumque pro iustitiæ tuæ necessitate vltus fueris peccata nostra, rursum tamen, antequam omnes pereamus, declara te misericordie tuæ non esse oblitum. Hoc est enim opus tuum, quo cum tuis agere soles, vt post vindictam, consolationem adijcias. Hoc est quod & nunc secundum reuelationem mihi factam decreuisti nobiscum facere.

4 Quomodo enim soleat Deus pro suis agere, antiqua potentie & benignitatis ipsius declarant miracula. Olim enim Dominus ad patres nostros venit in monte Sinai à monte Seis, qui & Themán dicitur, quod sit in Australi parte Iudææ: * & ipse, qui solus verè sanctus est, venit de monte

5 Operuit celos gloria eius, * & laudis eius plena est terra.

6 Splendor eius ut lux erit, * & cornua in manibus eius.

7 Ibi abscondita est fortitudo eius, * ante faciem eius ibit mors.

8 Et egredietur diabolus ante pedes eius, * stetit, & mensus est terram.

9 Aspexit, & dissoluit gentes: * & contriti sunt montes seculi,

10 Incuruati sunt colles mundi: * & ab itineribus aternitatis eius.

11 Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopia, * turbabuntur pelles terræ Madian.

12 Nunquid in fluminibus iratus es Domine: aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua?

13 Qui ascendens super equos tuos, * & quadriga tua saluatio.

14 Suscitās suscitabis arcum tuum, * iuramenta tribubus qua locutus es.

15 Fluuios scindes terra, viderunt te, & doluerunt montes, * gurges aquarum transit.

16 Dedit abyssus vocem suam, altitudo manus suas leuauit.

17 Sol & luna steterunt in habitaculo suo: * in luce sagittarum tuarū ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ.

18 In fremitu conculcabis terram, & in furore obstupescies gentes.

19 Egressus es in salutem populi tui, * in salutem cum Christo.

Pharan, dignatus familiariter loqui cum patribus nostris, legemque à se scriptam eis tradere, & ducem se facere eorum.

5 Hic autē de quo loquor Deus, tātus est, vt gloria eius & magnificentia celos obtegat & adimpleat: neq; in cælis solum diffusa est vbiq; gloria eius, sed & in vniuersa terra vbiq; laudis eius materia offertur maxima, ita vt laudē eius nec cælestia, nec terrestria, explicare valeāt sufficienter.

6 Cū autem patribus nostris se manifestare inciperet in mōte Sinai claritas Domini splenduit instar lucis solaris: apparuit enim in igne cum magna gloria Dominus, * & radij splendoris iustar cornuum ab ipso procedentes tunc erant quasi in manibus eius. Accepit enim huiusmodi radiantem splendorem quasi ē manu Domini Moyses, cum Deo colloquens, tūmque splendores diuinæ bonitatis & potentia ipsius illucescere cœperunt per miraculosa opera, veluti manus fortitudinis ipsius.

7 Illo tempore & loco habuerunt patres nostri apud se in columna nubis & igne absconditam fortitudinem Dei, qua & tunc & postea tam admiranda in eis designauit. * Cū autem iam cum eis progredi per desertum ad promissam terram pergeret, ante ipsum veluti fatelles eius præcedebat mors: quæ sicut in Ægypto omnia primogenita, ita & in promissa terra, & in via omnes populi sui hostes absumeret.

8 Egrediebatur angelus malus ante ipsum ad perdendum hostes eius: * Post longam deinde cum populo suo per desertum peregrinationem stetit cum eis in promissa terra, ibique partim per Moysen, partim per Iosue mensus est terram in funiculo distributionis, vt diuideretur tribus Israël.

9 Vidit multarū gentium terrā inhabitantiū opera pessima, & propterea confregit illarum gentiū multitudinē, vt resistere populo suo nō poterint: * & ab eo prorsus dispersi sunt reges, populiq; fortissimi & virtuosiq; qui terram illam diu inhabitauerunt, erantq; velut montes aterni.

10 Gigantes & reges, qui propter suam fortitudinē & superbiam erant in hoc mundo veluti colles quidā, humiliati sunt & deiecti: * idque propterea, quod ipse qui solus aternus est, sua aternitate longē superas antiquitatem illarum gentium, dignatus sit aduenire in salutem populi sui.

11 Vidi, & ex scripturis intellexi quid olim feceris propter iniquitatem in tētoriiis regis Chusan, quod interpretatur Æthiopia, quomodo scilicet propter peccata Israëliti populi tradideris eum in potestatem regis Chusan, & rursus tamē propter iniquā illius oppressionem tētoria illius dissipaueris, liberato Israël: & simili modo vel turbatos Madianitas, in tabernaculis factis ex pellibus & cortinis habitantes, cum per Gedeonem superatis & perditis Madianitarum castris, populum tuum liberares.

12 Nōne tu Domine olim pro salute populi tui etiam in fluminibus veluti iratum te declarasti, & in mari indignatio tua apparuit dum Iordanem fluuium, & prius mare rubrum pro transitu Israël secuisti, & increpare visus es quod populo tuo transitum non permitterent?

13 Tu enim pro eis tunc pugnaturus veluti ascendebas super equos tuos, * & per quadrigas tuas salutem illis afferebas, quoniam super nubes vectus per fortissimos & velocissimos angelos, hostes populi tui deiecisti, tum in mari rubro, tum citra & ultra Iordanem fluuium.

14 Potentiam tuam, qua in hostes eorum diram vltionem veluti sagittas ex arcu eiacularis, tum pro eis exeruisti, & quasi exuscitasti: * iuramenta, qua prius locutus eras tribubus Israël adimpleuisti.

15 Secasti fluuios terræ, vt per eos transirent tui: itaque experiebantur tuam potētiā reges & potentes huius seculi, & dolore timorēque correpti sunt: * sed & aquarum gurgites quasi præsentiam tuam sentientes & metuentes recesserunt, sese retrahendo & rumpendo.

16 In qua aquarum fuga ipsa vndarum profunditas horrendē insonuit, eō quod altitudo potentia diuinæ veluti manus suas eleuauerat ad præcipiendum aquis, & percutiendum eas.

17 Deinde pugnante Iosue cum regibus Chanan, Sol & Luna immobiles steterunt in mansione sua cælesti, * cūmque sagittis tuis & fulminibus hostes tuorum prosterneres, ipsi per eorundem fulminum lucem ac splendorem fulgurantis hastæ tuæ illæsi ibant ad persequendum hostes suos, ita vt mirabili tua dispensatione tui populi commoditatibus ea insenserent, quæ hostibus eorum nocebant.

18 Per vltionem tuam quasi fremitum iræ tuæ conculcabas terram, * & per vindictam tuam stupidas fecisti gentes illas, vt populo tuo resistendi non haberent potestatem.

19 Egressus olim ad saluandum populum tuum: * ad saluandum (inquam) egressus es cum Moysere, quem spiritu tuo sancto vnixisti, vt esset dux & Propheta populi tui.

20 Percussisti caput de domo impij, * denudasti fundamentum eius vsque ad collum.

21 Maledixisti sceptris eius, cepisti bellatorum eius, * venientibus vt turbo ad dispergendum me.

22 Exultatio eorum sicut eius qui deuorat pauperem in abscondito.

23 Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.

24 Audiui, & conturbatus est venter meus: * a voce contremuerunt labia mea.

25 Ingredietur putredo in ossibus meis, * & subter me scateat.

26 Vt requiesca in die tribulationis, & ascendam ad populum accinctū nostrum.

27 Ficus enim non florebit, * & nō erit germē in vineis.

28 Mentietur opus oliuæ: * & arua non afferet cibū.

29 Abscindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præsepibus.

30 Ego autem in Domino gaudebo, * & exultabo in Deo Iesu meo.

31 Deus Dominus fortitudo mea, * & ponet pedes meos quasi ceruorum, 32 Et super excelsa mea deducet me victori in psalmis canentem.

20 De domo & regno impiorum percussisti caput, dum impiū Pharaonem, ne amplius Ægyptiis præfesset, perdidisti: * denudasti fundamentum domus ab imo vsque ad collum, dum impium populum simul cum suo principe subuertisti.

21 Maledixisti sceptris eius, tyrannicum eius in populum tuum imperium auferens ab eo, maledixisti duci militum ipsius: * omnibusq; qui cum eo venerunt sauiissimo tumultu instar turbinis ad perdendum nos.

22 Qui ita gloriabantur contra nos, quemadmodum is qui pauperem in abscondito, nemine sciente vel prohibente, deuorat. Ita enim & ipsi nos viribus infirmiores quasi à te derelictos, & te ignorante libi promittebat deuoratos.

23 Verum tu quō tuum populum saluares, mari rubro diuiso, equis tuis, quibus pugnaturus vchebaris, viam fecisti in mari, atq; in luto aquarum multarum.

24 Hæc quidem mirabilia opera te fecisse frequenter pro salute populi tui contra hostes tuos audiui, atq; ad eundem modū te reuelante etiam rursus te facturū intellexi, futuramq; tam diram calamitatem hostium nostrorū, vt ob eam à me præuisam præ horrore conturbata sint in me omnia interiora mea: * & propter vocē tuā, quam auribus mentis percepi, etiam labia mea contremuerunt, vt ad loquendum inepta sint facta.

25 At parum est vt nunc ad tempus horrore venturorū malorum grauius commouear, ita vt veluti putredo ingredietur in ossa tua, * & ebulliat atq; erumpat sub me, hoc est, vt horrore omnia mea interiora depascatur, & erumpat in exteriora.

26 Modò id mihi aliquando detur, vt quiescam in tempore ventura super impios qui nos opprimunt, tribulationis: * & tunc ascendere possim ē Babylone ad populum nostrum fortem & bellicosum, & cū eo rursus obtinere terram promissionis.

27 Futura est enim tanta terræ hostium nostrorū desolatio, vt ficus non floreat, * & non sit germen in vineis.

28 Fructus oliuæ frustrabitur expectationem quæ est de illo, * & agri non producent cibum.

29 Auferentur de ouili greges ouiu, * & nō erit armētū in præsepibus.

30 Ego autem inimicis nostris in summa miseria & desolatione existētibus gaudebo in Domino, qui iustā de eis sumpsit vltionē, & nos ereptos ab eorū violētia, liberos abire dedit, * & exultabo in Deo saluatore meo.

31 Deus enim Dominus meus ipse est robur meum, * ipse velut ceruorum pedibus mihi datis velociter me redire faciet.

32 Super excelsa & montosa loca nostra me rursus deducet, ita vt canam in psalmis victori & triumphanti Domino laudes, & gratiarū actiones, à quibus in captiuitate constitutus abstinui.

ANNOTATIONES.

N MEDIO ANNO RVM, &c.] Pro his verbis Septuaginta verterūt: In medio duorū animalū cognosceris. Quod in Ecclesia vltimatum est. Huius versionis tam distincta ratio est, quod dicitur Hebraica, quæ annos significat, etiam significat duo: & pro verbo, viuifica, Septuaginta legerūt nomen eiusdem radicis quod animalia significat. Loquitur autem de annis captiuitatis quibus currentibus, orat vt Deus populi sui, & consueti operis non obliuiscatur: sed etiam illis adhuc durantibus misericordiam suam ostendere incipiat. Quod intelligi potest Deum tum fecisse, cum anno trigesimo septimo trāsmigrationis Ioa-chim ē carcere subleuatus est ab Euilmorodach rege Babylonis. Tunc enim Deus declarauit se non penitus voluisse abicere populum suum & semen regium.

DEVS AB, &c.] Vt istud rectē intelligatur, notandum prophetam alludere ad illud q̄ Deuteronomij 33. dicit Moyses: Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorū millia. Seir enim & Phara montes sunt vicini monti Sinai, sicut ad Austrū: vnde Dominus visus est venire ad Israëlitas, cum daret legem. Porro pro eo quod nos habemus, Austro Hebraicis est ַיִן Theman, nomen etiam montis, qui alibi dicitur Seir, significat autem Austrum, vnde D. Hieron. vertit, Austro, quasi esset nomen appellatiuum. Septuaginta tamen verterunt, Theman.

OPERVIT, &c.] Potest hic versus sic cōiungi cū superioribus, vt sit sensus: Cū deus ab Austro veniret de mōte Phara in mōte Sinai, tūc operuit celos gloria eius, & terra repleta fuit laudabili splendore eius. Vel potest seorsum accipi iuxta sensum quem iudicat paraphras,

CORNVA, &c.] Vt simplex & genuinus huius loci intellectus habeatur, notandum Hebræa habere, cornua à manū eius, neque enim est pluraliter, manibus, neque est, in, nisi apud Septuaginta, quos hic imitatus est D. Hieron. Itaq; simpliciter ad litteram significare videtur, in datione legis factum esse de potentia Dei, vt facies Moysis videretur propter radios splendoris cornuta, vt scribitur Exodi trigesimo quarto.

PRO INIQUITATE, &c.] Pro Æthiopia est nomen ַיִן Chusan. Notatur enim historia, quæ scribitur Iudicū tercio, de Chusan rege Mesopotamiae, in cuius manus propter peccata Israël em primò tradidit Deus. Quia tamen nomen ַיִן Chus, significat Æthiopiam, ideo D. Hieron. vertit, tentoria Æthiopia, secutus Septuaginta, qui habent ַיִן ַיִן ַיִן, idq; eo lubentius, quod huiusmodi versio magis conueniret sensui mystico, quem ipse diligenter prosequitur.

IURAMENTA, &c.] Aut subaudiendū est aliquid in hunc vel similem modū, iuramenta impleuisti tribubus, aut repetendum verbum, suscitabis, vt sit sensus, suscitasti, hoc est, præstitisti & impleuisti iuramenta tua.

AVDIUI, &c.] Postquā varia Dei facta cōmemorauit, quæ pro salute populi sui in impiis hostibus eius mirabiliter designauit, in sequētibus significare voluit similia Deū operaturū in Chaldeis, de quib; graue per Medos & Persas vltionē erat sumpturus, populo suo interim ē captiuitate dimisso: quā vltionē & liberationē quo cōfidentius expectaret populus Dei, idcō commemorauit in præcedētibus antiqua Dei opera, pro salute Israëliti populi perpetrata. Quod enim illis verbis, Ficus nō florebit, &c. desolationem Babylonis, non autem captiuitatem & miseriam populi significare voluerit

facis patet ex aduersariâ, qua in personâ populi Dei dicitur: Ego autē exultabo in Domino, &c. nec obstat q̄ Propheta dicat ventrem suum conturbatum, propter ea quæ Deo reuelate didicit ventura, quasi ob id de miseria sui populi in sequentibus loquatur, & nō de miseria Chaldæorum. Nam & Isaias c. 21. cum videret Babylonis desolationem, Propterea (inquit) repleti sunt lumbi mei dolore, & angustia possedit me sicut angustia parturientis. Corruui cum audire, conturbatus sum cum viderē, &c. Quibus verbis significatur tantā fore malorū venturoꝝ magnitudinem, vt ipse qui narrat, horrore superatus, etiā inimici populi mala plāgere affectu humano cogitat. Sic & hoc loco rectē intelligitur, Prophetam præ horrore malorū quæ euentura erāt Babylonis conturbatū, & grauitè commotum. Quę commotio etiam significatur in versu sequēte: Ingrediat̄ putredo in ossibus meis, &c. qui magis sic erat vertendus: Ingred̄ta est putredo in ossibus meis & apud me expaui,

Mirum enim vnde D. Hieron. posuerit verbum, scateat, cum Hebræis sit verbū primæ personæ, idemq; sit verbum quod mox vertit, conturbatus est venter meus. **I N D E O,** &c. Pro nomine, Iesu, nō est Hebræis hic nomen proprium, sed appellatiuum, significans salutē: vnde verēdū erat, in Deo salute mea: vel potius in Deo salutis meæ, hoc est, qui auctor est salutis meæ. Verū quoniā Septuaginta verterunt *σωτηρ μου*, hoc est, saluatore meo, D. Hieron. eos imitatus pro suo ergo Christū amore vertit nomen saluatoris Iesus, quod tamē in sensu literalī appellatiuē debet accipi pro saluatore. **V I C T O R I,** &c. Legendum esse, victori, sicq; de D. Hieronymum vertisse patet, tum ex eo quod hoc loco cum litera lamed eadem ponitur dictio, quam D. Hieronymus in titulo Psalmorū semper vertit, victori, tum ex eius commentario in hunc locum: habet enim sic. Canam autem victoriam eius, & triumphum eius, & tropheum crucis.

ARGUMENTVM CANTICI MOYSIS,
quod habetur Deuteronomij 32.

Mort̄i proximus Moyfes, prauidens ex Dei reuelatione futurā post mortem suam Israël̄ a vero Deo defectionem, & mala ob eam à Deo illis inferenda, ex eiusdem præcepto canticum, quod habetur Deut. 32. conscripsit, & docuit filios Israël̄, vt esset illis futuris temporibus in testimonium propria iniquitatis & iustitiæ diuinæ. In hoc itaque primū cælis & terra in testes aduocatis, ac Dei perfectione commendata, statim ad increpationem peruersa generationis conuertitur, in memoriam illi reuocās singularia & varia Dei beneficia illi exhibita: post qua tamen delitijs dissoluti filij Israël̄, derelicto Deo suo, ad alienos, falsosq; deos defecerunt. Propter quod Deo eis irato, suarū protectione ipsos destituentē, varijs malis traditos esse canit, promittens tamen etiam subsequaturā Dei erga ipsos misericordiam, & de hostibus eorum sumendam vindictam, vbi calamitatibus suis admoniti ad Deū conuersi fuerint. Canuntur autem hic pleraque per præteritum qua eo tempore, quo canticum hoc scribebatur, adhuc futura erant. Nam cum Dominus canticum istud vellet Israël̄it̄ esse pro testimonio quod illis responderet, postquam propter peccata inuenissent eos mala multa & afflictiones, necesse erat ea que futura erāt, quasi iam peracta essent, describere: Aptē autem D. Paulus ex hoc cantico ad Romanos decimo capite citat: Ego ad emulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem in iram vos mittam: pro quo hic legimus. Ego prouocabo eos, &c. Quamquam enim istud in Iudæis frequenter, & ante Christi aduentum adimpletū sit, cum propter idololatriæ crimen coacti sunt seruire & subesse diuersis gentibus, maxime tamen in eis tunc impletū est, quando propter incredulitatem eorum gentes apud Deum prælatæ sunt, cuius ipsi prius soli reputabantur populus. In eiusdem quoque epistola capite 15. illud ex hoc cantico secundum translationem Septuaginta citat: Letamini gentes cum plebe eius: pro quo nos legimus: Laudate gentes populum eius, nimirum quod in verbis illis cantici quibus in fine promittitur ad literam liberatio populi Dei à violentia hostium suorum, intelligeret in mystico sensu promitti liberationem futuram per Christum, gentibus cum Israël̄itico populo communem.

P A R A P H R A S I S E I V S D E M.

1 Audite cæli que loquor
* audiat terra verba oris
mei.

AUDITE cæli que loquor, * sed & tu terra audi verba oris mei, vt vos qui creaturæ estis incorruptibiles & stabiles, sitis mihi in perpetuum testes huius contestationis meæ, & testes tales, qui de non parentibus contestationi vindictam requiratis & sumatis.

2 Concresecat in pluuiam
doctrina mea, * fluat vt ros
eloquium meum.

2 Opto autem vt doctrina mea, quam modò loquar, non sit similis nubibus, qua præ leuitate à ventis per inanes auras disperguntur, ita vt nullum hinc fructum arida terra accipiat, sed vt instar pluuiæ ex concretione tenuis nubis coalescentis, ac tum suo pondere in terram descendētis, etiam ipsa quasi concresecat, vt scilicet suo pondere in audientium decidat corda, * atque vt ros suauiter diffluit è cælo in terram, eamq; humectando fecundat: ita & sermonem meum opto dulciter ex ore meo in audientium diabolo pectora influere atque in eis fructificare.

3 Quasi imber super herba,
& quasi stille super gramina,
* quia nomen Domini
inuocabo.

3 Sicut imber super teneram herbam decidens, ac stillæ pluuiiales super gramina, vigere, virere, & crescere ea faciunt: ita & verba mea cupio in mentibus vestris humorem bonum demittere, ac incrementum boni affectus dare. * Et meritò certē tam fructuosum cupio esse sermonem meum. Non enim de leuibis rebus dicturus sum, sed nomen Domini in clamabo, & prædicabo: eiusdemq; iustitiam, perfectionem, & bonitatem celebrare, & cultam eius constituere studebo.

4 Date magnificentiam
Deo nostro, Dei perfecta
sunt opera, * & omnes via
eius iudicia.

4 Quare ante omnia id vos hortor Israël̄itæ, vt deferatis honorē Deo nostro, soli verò Deo, ei que omnem excellentiam & magnitudinem ascribatis. Ipius enim Dei nostri opera omnia perfecta sunt & integra, ita vt in eis nihil reprehendi possit & culpari, * omnes enim actiones eius iustissime sunt.

Deus

5 Deus fidelis & absque
vlla iniquitate, iustus & re-
ctus, * peccauerunt ei non
filij eius in sordibus.

5 Deus fidelis est, & ab omni liber iniustitia, iustissimus est & rectus in omnibus verbis & factis suis, * & tamen in talem ac tantum Dominum peccauerunt ij, qui cum prius vocarentur filij Dei, facti sunt per sordes peccatorum suorum, & immunda idola quæ coluerunt, non filij Dei.

6 Generatio praua atque
peruersa, * hæcine reddis
Domino popule stultē & in-
sipientē?

6 O generatio praua atque peruersa, * hæc ne mala pro variis ab eo Domino acceptis beneficiis rependis ei, populo stultē & insipiens: An non aliam à te retributionem merentur illius innumera in te collata munera? Stultum sanè te voco populum, vt qui optimo Deo derelicto, tā stulta sequaris, & tam malè tibi consulas: Generationem autem prauam, eò quod hæreditaria quadam, & quasi naturali impietate Deo semper obmurmurans, & ingratus fuisti.

7 Numquid non ipse est pater
tuus, qui possedit te?
* & fecit, & creauit te?

7 An non ipse est pater tuus qui te in variis prodigijs liberatū ex Ægypto, sibi in peculium, ex omnibus gentibus acquisiuit? * qui que, quod maior est, etiam fecit & creauit, cum non esses? Fecit autem & creauit, non solum quia vitam dedit, sed etiam quia cum non reputaretis gens & populus, fecit te in gentem magnam, & gentem quæ singulari ratione illius diceretur populus, vt ob id etiam peculiariter tuus sit pater, cum alioquin ratione creationis omnium sit pater.

8 Memento dierum anti-
quorum, * cogita genera-
tiones singulas.

8 Quod si non aduertis, quomodo ipse sit singulariter pater tuus, & que sint eius varia in te collata beneficia, in memoriā reuocā iam olim præcedentia tempora, * tecumque reuolue quæ in singulis generationibus præcedentibus pro te fecit Deus.

9 Interroga patrem tuum
& annuntiabit tibi, * ma-
iores tuos, & dicent tibi.

9 Interroga patres tuos, & annuntiabunt tibi: * seniores tuos interroga, & dicent tibi.

10 Quando diuidebat al-
tissimus gentes, * quādo se-
parabat filios Adam.

10 Ecce enim quando per confusionem linguarum in ædificatione turris Babilonicæ altissimus Dominus diuidebat gētes per vniuersam terram, * & separabit ab inuicem filios Adam.

11 Constituit terminos po-
pulorum iuxta numerum
filiorum Israël̄.

11 Etiam tunc Israël̄itis prospexit de conuenienti regione, & loco quæ inhabitarent, cum adhuc Israël̄itarum nomen non esset, Constituit enim tum multis populis, septem scilicet gētibus, terminos locorum tales, qui sufficere postea possent filiis Israël̄, qua in re multis nominibus gratiam Israël̄itarum dilectionem apertè monstrauit. Primū quidem quod eis pararet, non vt alijs populis incultas & non inhabitatas regiones, sed quæ aliorum opera cultæ essent, & munitissimis plenæ ciuitatibus: Deinde quod quas regiones prius multis assignauit gentibus, vni populo ac genti præparauerit.

12 Pars autem Domini po-
pulus eius, * Iacob funiculus
hæreditatis eius.

12 Quamuis enim tum in varias gentes diuiderentur filij Adæ, tamen ex omnibus tam varijs gentibus Dominus sibi populum suū Israël̄iticum delegit, veluti in partem hæreditariam, † filios Iacob, veluti in hæreditatem funiculo mensurata, & ab aliena hæreditate diuisam.

13 Inuenit eum in terra
deserta, in loco horroris, &
vasta solitudinis.

13 Itaque hunc populum sibi ab initio in sua prædestinatione præ alijs electum inuenit in terra deserta, in loco horroris pleno, & vasta solitudine. Cum enim hic populus in Ægypto existens vnus cum Ægyptiis populus, vni parēs principi, reputaretur, nec ab eis satis distingueretur, Dominus ipsum iam ex Ægypto liberatum, & segregatū ab alijs gētibus, quem iam dudum querebat quodammodò inuenit, dum pacto cum populo in monte Sinai inito Dominus, Deus & rex ipse effectus est: idq; eo in loco, in quo non nisi ipse singulari cura deduci, viuereque potuisset.

14 Circumdixit eum, &
docuit, * custodiuit quasi
pupillam oculi sui.

14 Hic autem circumduxit eum, in columna nubis & ignis, præcedēs, & viam commonstrans qua gradiendum ei esset: neq; id solum, sed & lege à se tradita docuit qua ratione bene beateq; illi viuendū foret: * in super & ab omnibus hostibus, & noxijs quibusq; custodiuit atque protexit, idque tanquam rem charissimam summa cum diligentia & sollicitudine, ad eum modum quo in corpore humano oculi pupilla naturali sollicitudine custoditur diligentissimè.

15 Sicut aquila prouocans
ad volandum pullos suos, &
super eos volitans.

15 Sicut aquila, cum migrandum fuerit, iterum atq; iterum volitando super pullos suos, prouocat eos ad volandum è nido, expanditq; alas suas vt in his excipiat è nido exurgentes pullos, & super alas eos deferens, ad locum quem voluerit transportat.

16 Expandit alas suas, &
assumpsit eum, atque por-
tauit in humeris suis.

16 Ita & Dominus per varia signa in Ægypto edita Israël̄em ad exeundum prouocauit, iamq; exire parantem velut in expansis suis alis assumpsit, * atq; portauit, dum & ne fatigaretur in itinere, aut astu læderetur, cum sustentaret, columnaq; nubis protegeret, & ne à quibusuis læderetur hostibus, diligentissimè per Angelos suos præmuniret, atque ad locum commodiorē tanta diligentia & cura veluti portauit, vt solet homo portare paruulum filium suum.

17 Dominus solus dux eius
fuit, * & non erat cum eo
Deus alienus.

17 Dominus solus dux eius fuit in deserto illo, & non erat cum eo alius aliquis Deus, qui simul cum eo ducatum populo præstaret, sicut re vera

18 Constituit eum super excelsum terram, * vt comederet fructu a rorum.

19 Et sugeret mel de petra, * oleumq; de saxo durissimo.

20 Butyrum de armento, & lac de ouibus, * cum adipe agnorum & arietum, filiorum Basan.

21 Et hircos cum medulla tritici, * & sanguinem vna biberet meracissimum.

22 Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus.

23 Dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.

24 Prouocauerunt eum in dijs alienis, * & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt.

25 Immolauerunt demonijs, & non Deo, * dijs quos ignorabant.

26 Noui recentesq; venerunt, * quos non coluerunt patres eorum.

27 Deum qui te genuit dereliquisti: * & oblitus es Domini creatoris tui.

28 Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, * quia prouocauerunt eum filij sui & filie.

29 Et ait: abscondam faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorum.

30 Generatio enim peruersa est, & infidelis filij.

31 Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus: * & irritauerunt in vanitatibus suis.

32 Et ego prouocabo eos in eo qui non est populus, * & in gente stulta irritabo illos.

33 Ignis succensus in furore meo, * & ardebit vsque ad inferni nouissima.

34 Deuorabitq; terra cum germine suo, * & montium fundamenta comburet.

35 Congregabo super eos mala, * & sagittas meas complebo in eis.

36 Consumuntur fame, * & deuorabunt eos aues morsu amarissimo.

37 Dentes bestiarum immittam in eos, * cum furore trahentium super terram atque serpentium.

38 Foris vastabit eos gladius, intus paucior, iuuenem

præter hunc nullus est alius Deus, etsi sint qui dicantur, & colantur à gentibus pro dijs.

18 Tandem autem etiam ipsum constituit super excelsum & motosam terram ipsi repromissam: * vt in ea habitans comederet fructus fertillium agrorum.

19 Et sugeret mellis dulcedinem, cuius ibi tanta est copia, vt etiam in petris sponte apes mellificent, * vtque & oleum acciperet de saxis durissimis, inter quæ oliuæ maximè fructificare solent.

20 Butyrum quoque ederet de gregibus vaccarum, & lac de ouibus: * pinguiſſimos quoque agnos & arietes enutritos in optimis & pinguiſſimis pascuis regionis Basan.

21 Hircos quoque, & delicatissimam ac pinguiſſimam tritici farinam: * Insuper & vinum ex vna expressum, ac sanguinis referens colorem biberet, idque purissimum ac fortissimum.

22 Hic autem populus tantopere à Deo dilectus cum terræ ipsius fertilitate impinguatus esset instar equi optimo pabulo bene pasci recalcitrauit, rebellisq; fuit suo Domino: cum (inquã) impinguatus esset, incrassatus, & per pinguedinem & crassitudinem dilatatus, hoc est, cum iam optimè à Deo nutritus esset, & omnibus bonis abundè donatus.

23 Ecce tum (quæ summa est ingratitudo) dereliquit eum, qui & creator ipsius fuerat & saluator.

24 Neque dereliquit solum, sed deficientes ad Deos alienos falsosq; per horum venerationem ad æmulationem & iram ipsum prouocauerunt: * & per abominanda tum idola quæ coluerunt, tum sacrificia quæ obtulerunt, ad iracundiam & vltionem ipsum concitauerunt.

25 Sacrificauerunt enim demonijs, neglecto verò Deo, * iis (inquam) dijs, quos non erant edocti, nec à patribus suis acceperant, neque eorum potentiam erant experti, sicut frequenter fortitudinem Dei sui.

26 Sed dij quos coluerunt, nuper dij esse cœperunt, * quos prius nec coluerunt patres eorum.

27 Ita ingrata simul & impia gens Deum, qui te genuit, dereliquisti, * & oblitus es Domini creatoris tui.

28 Aduertit hæc Dominus, & ad iram concitatus est, * eò quòd etiã hi, quos habebat tanquam filios & filias, prouocauerunt eum ad vindictam.

29 Proinde apud se decreuit, dicens: Quandoquidem me dereliquerunt, & ego derelinquam eos, & fauoris mei declarationem subtrahã eis: sicq; velut à longè contemp labor, quid ipsis mea protectione singulari delictis tandem in nouissimo euenturum sit.

30 Generatio enim peruersa est, & filij mendaces, in initum mecum pactum turpiter nimis rumpentes.

31 Ipsi me prouocauerunt ad zelum per cultum eius qui non erat Deus: * Et irritauerunt per vanos, falsosq; deos, quos venerati sunt.

32 Itaq; & ego simili ratione vlciscar me de ipsis, nam ad æmulationem & iram commouebo eos per populum vilissimum, nullius apud eos existentem reputationis: * & per gentem stultam, ingloriam, atq; contemptam, ad iracundiam concitari eos faciam, nimirum quia huiusmodi gèti eos subiiciam, & seruire cogam, quam tanquam vilissimam & stultam prius contempserant, atque huiusmodi gentem eis cum cruciante zelo preponam.

33 Ex indignatione mea contra illos concepta vltio mea, quasi ignis succensus & ardès, parata est: * & ardebit hic ignis non solum in superficie terræ ipsorum, sed etiam vsq; ad extrema inferni & inferiora terræ.

34 Hoc est: Et deuorabit terram cum fructibus suis, * & ipse etiã montium inferiora, ad profundissima terræ loca consumet, ac sterilitatem efficiet.

35 Neq; vno tantum aut alio calamitatis genere eos afficiam, sed omnia simul mala super eos coaceruabo: * nec desinam donec omnes meas vltiones in eos plene emifero, velut sagittas quasdam ex arcu iræ meæ eiaculatas.

36 Itaq; consumuntur fame: * & gens velox ac rapax, in modum auium rapacium, eos deuorabunt, affligent, & interficient crudeliter.

37 Immittam in eos feras bestias, quæ dentibus eos mordeant: * simul & venenatos, veneniq; insania exagitatos serpentes, qui corpus suum super terram rependo post se cum horrore intuentium trahunt: hoc est immittam in eos crudelissimos homines, qui ferarum, serpentumque more absque vlla misericordia in eos defæuiant, nonnunquam quoque veras bestias ac serpentes illis immittens affligam.

38 Nullus erit locus, nulla ætas à calamitate immunis. Foris enim extradomum aut ciuitatem deuaſtabit eos gladius hostilis: intus verò intradomum

simul ac virginem, lactentem cum homine senem.

39 Et dixi: Vbinam sunt? * cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

40 Sed propter iram inimicorum meorum distuli, * ne forte superbirent hostes eorum.

41 Et dicerent: manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia.

42 Gens absque consilio est, & sine prudentia, * vnam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

43 Quomodo persequebatur vnus mille, * & duo fugarent decem millia.

44 Nonne ideo, quia Dominus suos vendidit eos, * & Dominus conclusit illos?

45 Non enim est Deus noster, vt dij eorum, * & inimici nostri sunt iudices.

46 De vinea Sodomorum vinea eorum, * & de suburbanis Gomorrhæ.

47 Vna eorum, vna fellis, & botrus amarissimus.

48 Fel draconum, vinum eorum, * & venenum aspidum insanabile.

49 Nonne hæc condita sunt apud me? & signata in thesauris meis?

50 Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore, * vt labatur pes eorum.

num aut ciuitatem, aut intra ipsam animam cruciabit timor imminentiū malorum, idque sine sexus, ætatisve discrimine, iuuenem simul & virginem, lactentem & senem.

39 Et (vt de me ipso loquar, in morem hominis iracundia plurimum excandescentis) dixi: Vbinam sunt isti præuaticatores mei? * perdam eos penitus de terra sicque cessare faciam memoriam eorum inter homines, vt amplius non nominetur inter varios populos vnus populus.

40 Quauis autem istud seueritas iustitiæ meæ dictaret faciendum, & huiusmodi illi vltione digni essent, distuli tamen hanc inferre extremam vindictam, præter alias causas, maximè propter iracundam superbiam hostium meorum.

41 Ne scilicet hostes eorum sese efferendo superbe, & nomen meum blasphemando, dicerent: Potentia nostra maxima, & non Dominus fecit hæc omnia. Ideo enim in hoc populo reliquias mihi seruare decreui, per quarum liberationem ab hostium suorum potestate ostenderem vanam esse illorum gloriationem de fortitudine sua, sicque nomen meum, quod ab illis blasphemabatur, sanctificarem.

42 Deploranda sanè populi huius conditio. Gens enim est consilio & prudentia destituta, eò quòd tam male sibi consulat, nec prudenter aduertat quid sibi consultò faciendum, quidve in futuro euenturum. * Omnibus sanè votis optarem populum hunc sapientia & intelligentia præditum esse, & prouidere quid in nouissimo illis euenturum sit tempore, quæque sit impietatis ipsorum futura merces. Nò enim vindictæ cupidus eos affligo, sed iustitiæ æquitate adactus, cum alioqui nolim peccatoris mortem, sed id magis optem vt conuertatur & viuat. Atque hac potissimum ratione calamitates immitto, nimirum vt his admoniti ad mentem redeant.

43 Vel ex hoc sanè quòd dicam, admoneri debuissent suæ impietatis & ad sapiendum promoueri. Quomodo enim vnus ex hostibus eorum persequi potuisset mille ex ipsis, * & duo quomodo fugare possunt decem millia, hoc est, paucissimi hostium quamplurimos ex ipsis.

44 Nonne ideo, quia Deus eorum hostibus tradidit & quasi vendidit eos, * & Dominus conclusit eos in manibus hostium ipsorum?

45 Ita sanè est. Non enim Deus noster, sicut dij gentium, inulta sinit peccata cultorum suorum: neq; quemadmodum illi, impotens est ad saluandum suos, vt ascribi non possit Dei nostri impotentia, quòd populus ipse traditus sit in manus hostium. Et ipsi enim inimici nostri iudices sunt huius rei. Frequenter enim tum in seipsis, tum in alijs Dei nostri in puniendis peccatis seueritatem & iustitiam experti sunt & testati: frequenter etiam illius potentiam pro populo suo pugnantem cuique nulla vis resistere possit prædicauerunt, vt cum dixerunt Ægyptij, Fugiamus Israël, Dominus enim pugnat pro eis.

46 Et meritò quidem hunc populum Dominus vendidit hostibus ipsorum, nam cum ipsum plantauerit sibi in terra optima in vineam electam, vinea eorum à naturali sua degenerans origine, facta est de vinea Sodomorum, * & de suburbanis & aruis, Gomorrhæ, hoc est, ipsi per malignitatem suam commutati sunt in vineam pessimam, ac si ex Sodomitis aut Gomorrhitis nati fuissent, non ex sanctis patriarchis.

47 Itaque & vna, quas vinea ista produxit, factæ sunt amarissime, instar fellis, & botrus eorum admodum insauis effectus est: cumque expectaret ab ea Dominus vt produceret vvas optimas, fecit labruscas, hoc est opera eorum talia fuerunt, qualia fuerunt Sodomorum pessima, Deoque ingratiſſima.

48 Sed & vinum huius vineæ factum est vt lethale fel draconum: * & vt venenum aspidum, quo nemo curari potest: hoc est, doctrina quoque eorum, aliorum videntur potare mentes, doctrina fuit maximè noxia, sine spe curationis perdens eos & occidens, à quibus hausta fuerit. Sicut enim vinea mala non potest proferre suaves vvas, aut vinum gratum: ita cum hi toti vitati sint, nihil bonum producere possunt, sed pessima simul est vita eorum, & doctrina.

49 An non inquit Dominus, hæc omnia quæ agunt apud me seruantur abscondita: * & obſignata sunt, ac diligentissime reclusa in occulto cognitionis meæ, velut in quibusdam thesauris, nam etsi ad tempus condignam vltionem differam, nequaquam tamen, vt ipsi existimant, ea quæ agunt me prætereunt, aut à me negliguntur, sed sigillatim omnia in cognitione mea ad tempus absconduntur.

50 Mihi enim competit, mihique soli, sumere de omni iniquitate vindictam, vnde etsi ad tempus distimulo, tamen suo tempore retribuam eis quæ commouerunt: * ita vt hi qui sibi firmi videbantur & stabiles, prosternantur,

51 *Iuxta est dies perditionis, * & adesse festinant tempora.*

52 *Iudicabit Dominus populum suum, * & in seruis suis miserebitur.*

53 *Videbit quod infirmata sit manus, * & clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt.*

54 *Et dicit: Vbi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam?*

55 *De quorum victimis comedebant adipem, & bibebant vinum libaminum:*

56 *Exurgant & opulentur vobis: & in necessitate vos protegant.*

57 *Videte quod ego sim solus: * & non est alius Deus prater me.*

58 *Ego occidam, & ego viuere faciam, & percutiam, & ego sanabo: & non sit qui de manu mea possit eruere.*

59 *Leuabo ad caelum manum meam, & dicam: viuo ego in aeternum.*

60 *Si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea:*

61 *Reddam vltionem hostibus meis: * & his qui oderunt me retribuam.*

62 *Inebriabo sagittas meas sanguine, * & gladius meus deuorabit carnes.*

63 *Dominus occisorum, * & de captiuitate nudati inimicorum capitis.*

64 *Laudate Gentes populum eius, * quia sanguinem feruorum suorum vlciscetur.*

65 *Et vindictam tribuet in hostes eorum, * & propitius erit terra populi sui.*

profsternantur, & in omnia incidant mala.

51 Ne autem retributionis istius tempus longius abesse vobis promittatis, scitote prope esse diem perditionis impiorum, & tempora ad hoc praefinita iam adesse festinant, citiusque quam expectatum aut creditum sit, aderunt.

52 Veruntamen ne populus Dei a Deo propter sua peccata afflictus desperet de eiusdem benignitate, id quoque sciat quod iudicabit quidem Dominus populum suum, iustam de ipso pro admittis peccatis fumendo vltionem, * vbi autem iustis flagellis eum castigauerit, & ad Dominum conuerti coeperit, rursus misericordia flectetur erga seruos suos.

53 Aduertit enim potentiam eorum iam adeo debilitatam, vt sese liberare a malis & hostibus suis nequeant, * quodq; etiam in carcerem clausi & pauci illi qui erant derelicti, penè in totum consumpti sunt.

54 Et haec aduertens dicit de eis per prophetas suos, cupiens eos ad respicientiam & meliorem mentem adducere: Vbi nunc sunt dii eorum, in quibus fiduciam suam reposuerunt?

55 De quorum sacrificiis comedebant adipem in venerationem illorum, * & bibebant vinum ipsis idolis libatum.

56 Exurgant nunc, & opem vobis ferant, * & in hac calamitate vos protegant.

57 Quod cum videatis omnino vos frustra expectare, intelligite quod ego solus sim Deus, * & non est alius Deus prater me.

58 Ego & cum voluero, & quos voluero, morti & periculis mortis tradam, & rursus viuere faciam, siue a morte restituendo, siue a grauissimis calamitatibus liberando, * ego pro arbitrio meo percutiam, & rursus sanabo, nec est quisquam, qui aut se, aut alium eruere possit de potestate mea.

59 Ita que liberaturus populum meum quem afflixi, leuabo ad caelum manum meam, & dicam: Viuo ego in aeternum, hoc est, quemadmodum solent homines manum suam leuare in caelum, per illum iurare volentes qui est in caelo, & dicunt: Viuit Dominus: ita & ego iuramento adfirmabo, & quoniam non habeo aliquem me maiorem, per memetipsum & meam vitam iurabo, dicens.

60 Cum praeparauero gladium vltionis meae, vt sicut fulgur luceat, terreat, ac citissime penetret, & vltix potentia mea conuersa fuerit ad faciendum iudicium.

61 Tum certe reddam commertam vltionem hostibus meis & populi mei, & iis qui ofores sunt nominis mei, retribuam eis qualia populo meo intulerunt.

62 Tunc ego cum eis agam instar crudelis pugnatoris, qui sagittas suas multorum interfectorum sanguine copiose perfundit, & rubescere facit, & gladius ipsius carnes hominum crudeliter deuorat, & necat. * Ita enim & ego vltiones meas satiari faciam sanguine & carnibus.

63 Inebriabo inquam & satiabo sanguine interfectorum & captiuitate hostium meorum, qui capite nudato in seruitutis signum ante victores hostes suos incedere captiui cogentur.

64 Haec intelligentes gentes laudate populum Domini, eo quod tam propitium & iustum habeat Dominum. * Etsi enim populum suum, peccatis ipsius promerentibus, impiis tradiderit hostibus ad tempus, tamen iniuriam illis illatam non sinet inultam, sed tandem vlciscetur effusum sanguinem feruorum suorum.

65 Et vindictam tribuet in hostes eorum, * & terra populi sui, cum ad tempus iratus fuerit, propitius erit, benedicendo eam in omnibus bonis.

F I N I S.

I N D E X P S A L T E R I I

DAVIDICI.

Psal.	A	Fol.	71	Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam.	165
24	A D te domine leuavi animam meam.	60	78	Deus vincerunt gentes in hereditatem.	184
27	Ad te Domine clamabo, ne.	66	81	Deus stetit in Synagoga deorum.	190
28	Afferre domino filij Dei.	68	82	Deus quis similis erit tibi? ne ta.	191
48	Audite haec oes gentes auribus percipite.	117	87	Domine Deus salutis meae in die clam.	198
77	Attendite popule meus legem.	179	89	Dominus refugium factus es nobis.	203
119	Ad Dominum cum tribularer.	274	92	Dominus regnavit, decorem ind.	209
	B		93	Deus vltionu Dominus, Deus vltionum.	210
4	Beatus vir qui non abiit in conf.	1	96	Dominus regnavit, exultet terra.	215
31	Beati quorum remissa sunt.	75	98	Dominus regnavit, irascantur.	217
35	Benedicam Dominum in omni tempore.	80	101	Domine exaudi orationem meam.	221
40	Beatus qui intelligit super egenum.	101	108	Deus laudem meam ne tacueris.	241
84	Benedixisti Domine terram tuam.	194	109	Dixit Dominus Domino meo.	244
91	Bonum est confiteri Domino.	207	114	Dilexi quoniam exaudiet Dominus.	251
102	Benedic anima mea Domino, & omnia.	224	129	De profundis clamaui ad te.	285
103	Benedic anima mea Domino, Domine.	226	130	Domine non est exaltatum cor.	286
111	Beatus vir qui timet Dominum.	248	138	Domine probasti me, & cogno.	297
118	Beati immaculati in via.	257	140	Domine clamaui ad te, exaudi.	302
127	Beati omnes qui timent dom.	284	142	Domine exaudi orationem meam.	306
143	Benedictus Dominus Deus meus.	307		E	
	C		16	Exaudi Domine iustitiam meam.	34
4	Cum inuocarem, exaudiuit me Deus.	7	19	Exaudiat te Dominus in die trib.	47
9	Confitebor tibi Domine in toto corde.	18	29	Exaltabo te Domine quoniam suscep.	71
15	Conferva me Domine, quoniam spe.	30. & 33	32	Exultate iusti in Domino, rectos.	77
18	Caeli enarrant gloriam Dei.	43	39	Expectans expectaui Dominum.	98
74	Confitebimur tibi Deus.	173	44	Extitit cor meum verbum bonum.	108
95	Cantate Domino canticum nouum, cantate.	214	54	Exaudi Deus orationem meam &.	128
97	Cantate Domino canticum nouum, quia.	216	58	Eripe me de inimicis meis, Deus.	135
104	Confitemini Domino & inuocate no.	230	60	Exaudi Deus deprecationem meam.	139
105	Confitemini Domino, quoniam.	233	63	Exaudi Deus orationem meam cum dep.	144
106	Confitemini Domino: quoniam bonus.	236	67	Exurgat Deus, & dissipentur inim.	151. & 156
110	Confitebor tibi Domine in toto.	246	80	Exultate Deo adiutori nostro.	188
115	Credidi propter quod locutus.	252	132	Ecce quam bonum & quam iuc.	290
117	Confitemini Domino, quoniam.	255	123	Ecce nunc benedicite Dominum.	291
135	Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam.	293	139	Eripe me domine ab homine malo.	301
137	Confitebor tibi Domine in toto.	296	144	Exaltabo te Deus meus rex, & benedic.	309
149	Cantate Domino canticum nouum, laus.	317		F	
	D		86	Fundamenta eius in montibus.	197
3	Domine quid multiplicati sunt.	6		I	
6	Domine ne in furore tuo arguas me.	11	10	In Domino confido, quomodo dic.	22
7	Domine Deus meus, in te speraui.	13	25	Iudica me Domine quoniam ego.	63
8	Domine Dominus noster, quam.	16	34	Iudica Domine nocentes me, exp.	83
13	Dixit insipiens in corde suo.	27	42	Iudica me Deus, & discerne.	105
14	Domine quis habitabit in tabernaculo.	29	65	Iubilare Deo omnis terra psalm.	149
17	Diligam te Domine fortitudo mea.	37	70	In te Domine speraui non confundar in aeternum.	72. & 163
20	Domine in virtute tua.	48. & 50	85	Inclina Domine aurem tuam, &.	195
21	Deus meus respice in me.	52	99	Iubilare Deo omnis terra, seruite.	218
22	Dominus regit, me & nihil mihi deerit.	56	113	In exitu Israel de Aegypto.	250
23	Domini est terra & plenitudo.	58	125	In conuertendo Dominus captiuitatem.	282
26	Dominus illuminatio mea.	64		L	
35	Dixit iniustus, vt derelinquat.	86	112	Laudate pueri Dominum, laud.	249
37	Domine ne in furore tuo arguas me.	92	116	Laudate Dominum omnes.	254
38	Dixi custodiam vias meas.	95	120	Leuavi oculos meos in montes.	275
43	Deus auribus nostris audiuiimus.	106	121	Latus sum in his que dicta sunt.	276. & 277
45	Deus noster refugium & virtus.	112	134	Laudate nomen Domini, laudate.	291
42	Deus deorum Dominus locutus est.	120	145	Lauda anima mea Dominum.	312
52	Dixit insipiens in corde.	126	146	Laudate Dominum, quoniam bonus est.	313
53	Deus in nomine tuo saluum me fac.	127	147	Lauda Hierusalem Dominum.	314
59	Deus repulisti nos & dest.	137	148	Laudate Dominum de caelis.	316
62	Deus Deus meus ad te de luce.	142	150	Laudate Dominum in sanctis eius.	318
66	Deus misereatur nostri.	150		M	
69	Deus in adiutorium meum intend.	162	47	Magnus Dominus & laudabilis nimis.	135
			50	Miserere mei Deus secundum magnam.	122

I N D E X.

55	Miserere mei Deus, quoniam.	131	124	Qui confidunt in Domino sicut.	180
56	Miserere Mei Deus, miserere.	133	S		
88	Misericordias Domini in aeternum cant.	200	11	Saluum me fac Domine, quoniam defecit.	24
110	Misericordiam & iudicium cant.	219	57	Si verè utique iustitiam loquimini.	134
131	Memento Domine Dauid.	287	68	Saluum me fac Deus, quoniam intrauc.	159
N			128	Sæpe expugnauerunt me à iuuentute.	285
36	Noli æmulari in malignantibus.	88	136	Super flumina Babylonis illic.	294
61	Nónne Deo subiecta erit anima mea.	140	T		
75	Notus in Iudæa Deus, in Israël.	175	64	Te decet hymnus Deus in Sió, &c. 146. & 147	
123	Nisi quia Dominus erat in nobis.	279	V		
126	Nisi Dominus ædificauerit domum.	283	5	Verba mea auribus percipe Domine.	9
O			12	Vsquequo Domino obliuisceris.	25
46	Omnes gentes plaudite ma.	113. & 114	73	Vt quid Deus repulisti in finem.	171
P			76	Voce mea ad Dominum clamaui.	176
107	Paratum cor meum Deus, paratum cor.	240	94	Venite exultemus Domino, sub.	212
Q			141	Voce mea ad Dominum clamaui.	304
2	Quare fremuerunt gentes, & pop.	3	Canticum trium puerorum.		
41	Quemadmodum desiderat ceruus ad.	102	Canticum Isaiæ.		
51	Quid gloriaris in malitia, qui.	126	Canticum Ezechiæ Regis.		
72	Quam bonus Israël Deus his.	168	Canticum Annæ matris.		
79	Qui regis Israël intende, qui deducis.	188	Canticum filiorum Israël.		
83	Quam dilecta tabernacula tua.	192	Canticum Abacuc prophetae.		
90	Qui habitat in adiutorio alt.	205	Canticum Moyfi.		

L V G D V N I,
E X T Y P O G R A P H I A
Bonaventura Nugo.